

שבוע פרשת וישלח

(26 November – 2 December 17)

ח' – י"ד כסלו תשע"ז

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר פֹּה תִבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:**

**יְבָרֶכְךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֵךְ: יֵשֹׁא
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:**

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבַת אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצִוֶּה
הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעַתָּ תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצִוֶּה
אֲתָכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירֶשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׁדְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָיָה
אִם יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהִאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וַיְמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, כִּימֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּנָפְיָם בְּגִדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעְדָּה בְּמוֹדָה
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החרדש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תוכות "לח"י") בצירוף ששם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחרדו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך "לחדר ובית של צדקה".

קמז.

שבוים גדולים להקדוש־ברוך־הוא וחזק דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הנגמול שעשה עמו:

א אֶהְבֵּתִי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַחֲנוּנִי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבִימִי אֶקְרָא: ג אֶפְפוּנִי | חֲבִל־מָוֶת וּמִצָּרִי שָׁאוֹל מִצָּאוֹנִי צָרָה וַיִּגְזֹן אֶמְצָא: ד וּבִשְׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מִלְטָה נַפְשִׁי: ה חֲנוּן יְהוָה וְצָדִיק וְאֱלֹהֵינוּ מִרְחָם: ו שֹׁמֵר פִּתְאִים יְהוָה דִּלְתִּי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי נַפְשִׁי לְמִנוּחַיִכִּי כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלַיִכִּי: ח כִּי חֲלַצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי מִדָּחִי: ט אֶתְחַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֵאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי אֲמַרְתִּי בַחֲפוּז פִּלְה־אֲדָרַם כֹּזֵב: יב מִה־אֲשִׁיב לַיהוָה כָּל־תַּגְמוּלוֹתַי עָלַי: יג בּוֹס־יְשׁוּעוֹת אִשָּׁא וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד גִּדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: טו יִקָּר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוֶתָה לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עֲבָדְךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתְךָ פִּתְחָתָהּ לְמוֹסְרִי: יז לֹךְ אֲזַבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח גִּדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בַּחֲצֹצֹת | בֵּית יְהוָה בְּתוֹכְכִי יְרוּשָׁלַם הַלְלוּיָהּ:

קיו.

מוזמר משני פסוקים רמז על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א הִלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שִׁבְחוּהוּ כָל־הָאֻמִּים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חֲסִדּוֹ וְאַמַּת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח כסלו, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, בו מודיע בקשת... להתברך בבנים זכרים חו"ק:

הנה מהנכון שיוסיף הנ"ל אומץ באהבת ישראל, אהבת התורה ואהבת השם יתברך, וכידוע בספרי הקבלה והחסידות, אשר הולדת אהבה ברוחניות ה"ה סגולה להולדת בן בגשמיות, ובמילא מובן אשר קיום וחזיון האהבה ברוחניות, והוא ע"י התבוננות בגדולתו ית' כלשון הרמב"ם (הל' יסוה"ת רפ"ב) ה"ז ממשיך חיים ארוכים לאורך ימים ושנים טובות לבנים זכרים בגשמיות,

ולכן בלי נדר עד אחר שתלד זוגתו תח"י בן זכר יתן בכל יום מימות החול קודם תפלת שחרית פרנק או שנים לצדקה, ומהנכון שתה"י צדקה הקשורה באכילה ושתי' של תלמידים עניים, וכשילד לו בן זכר יתן לו שם ע"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר צוקללה"ה נבג"מ זי"ע יסו"ע, שהוא יוסף יצחק, והשי"ת יזכה את כת"ר לבשר בשו"ט בכל הנ"ל...

בברכת הצלחה בענינים הכלליים ובעניניו הפרטיים.

א) סדר הנחת תפילין	ב) משניות – מסכת ראש השנה/תענית
ב) מזמורי תהלים קטז, קיז	כ) ביאור קהתי
ג) מאמר ד"ה וישלח יעקב מלאכים גו'	כז) עין יעקב מסכת תענית
ה) שבת פרשת וישלח, י"ד כסלו ה'תשס"י	כח) מסכת מכות עם ביאורים
ד) מאמר ד"ה אשר ברא ששון ושמחה	כט) מדף בא עד דף כד
ה) שבת פרשת וישלח, י"ד כסלו ה'תשס"ח	ל) מסכת שבועות עם ביאורים
ו) מאמר ד"ה פדה בשלום נפשי	מ) מדף ב עד דף ד
ז) שבת פרשת וישלח, י"ד כסלו ה'תשס"ח	
ח) שיחת יום ה' פרשת וישב, י"ט כסלו ה'תשס"ח	
ט) שיחת י"ט כסלו ה'תשס"ח	
י) שיחת י"ט כסלו ה'תשס"ח	
יא) שיחת י"ט כסלו ה'תשס"ח	
יב) שיחת י"ט כסלו ה'תשס"ח	
יג) שיחת י"ט כסלו ה'תשס"ח	
יד) שיחת י"ט כסלו ה'תשס"ח	
טו) שיחת י"ט כסלו ה'תשס"ח	
טז) שיחת י"ט כסלו ה'תשס"ח	
יז) שיחת י"ט כסלו ה'תשס"ח	
יח) שיחת י"ט כסלו ה'תשס"ח	
יט) שיחת י"ט כסלו ה'תשס"ח	
כ) שיחת י"ט כסלו ה'תשס"ח	
שיעורי רמב"ם	
כא) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת וישלח	
כב) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת וישלח	
כג) – ספר המצוות לשבוע פרשת וישלח	
כד) נביאים וכתובים	
ישעיה פרק נא-כ, איוב פרק לה-לו	
דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי	

מתורת רבותינו נשיא חב"ד:

כט) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וצינונים	כט) אדמו"ר הזקן
ל) שולחן ערוך הלכות יום-טוב	ל) לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן
לא) תורה אור	לא) אדמו"ר הזקן
לב) שערי תשובה	לב) אדמו"ר האמצעי
לג) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו	לג) אדמו"ר ה"צמח צדק"
לד) תורת שמואל תרל"ב	לד) אדמו"ר מוהר"ש
לה) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב	לה) אדמו"ר מוהר"ש"ב
לו) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)	לו) אדמו"ר מוהר"ש"צ
לז) ספר השיחות היש"ת-תש"א בלה"ק	לז) אדמו"ר מוהר"ש"צ
לח) אגרות קודש	לח) אדמו"ר מוהר"ש"צ
לט) חומש לקריאה בציבור	לט) חומש לקריאה בציבור
מ) קריאה התורה למנחת שבת-קודש	מ) קריאה התורה למנחת שבת-קודש
מא) לוח זמנים לשבוע פרשת וישלח	מא) לוח זמנים לשבוע פרשת וישלח
מב) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש	מב) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

43 דְּהִנֵּה, עֲבֹדְתֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל הִיא בְּקִבְלָתָּהּ, עֲשֵׂהוּ יִסּוּד
44 הָעֲבֹדָה וְתַכְלִית הָעֲבֹדָה וּבְלִשׁוֹן רַבְּנֵי הַזֶּה בְּסִפְרֵי הַתְּנִיחַ (פֶּרֶק מֵא)
45 "רִאשִׁית הָעֲבֹדָה וְעִקְרָה וְשִׁרְשָׁה... לְעוֹרֵר תַּחֲלָה הִירָאָה... מִקְבֵּל עָלָיו מַלְכוּתוֹ
46 לְהִיט מֶלֶךְ עָלָיו וְלַעֲבֹדוֹ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ בְּכָל מִינֵי עֲבֹדֹת עֶבֶד", דְּהִתְחַלֵּת

47 וְיִסּוּד הָעֲבֹדָה הוּא בְּדֶרֶךְ

48 עֶבֶד פְּשׁוּט, וְעַד שְׁמִינִיּוֹת

49 לְתַכְלִית הָעֲבֹדָה שֶׁהִיא

50 הָעֲבֹדָה דְּעֶבֶד נֶאֱמָר¹⁰. נוֹשֵׂא

51 זֶה, עֲבֹדֹת ה' בְּאֹפֶן שֶׁל "עֶבֶד פְּשׁוּט"

52 ו"עֶבֶד נֶאֱמָר" מְבֹאֵר בְּהִרְחֵבָה בְּכִמְהָ

53 מֵאֲמָרִים ב"הַמִּשְׁחָ" (סִדְרַת מֵאֲמָרִים)

54 שֶׁמְבֹאֵר נוֹשֵׂאִים בְּחִסְדֵּי הַמִּשְׁחָ (בְּהִמְשִׁיכִים)

55 "יוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה – תִּרְס"ו"

56 וְנִקְדוּת הַדְּרָבִים בְּאֹפֶן כִּלְלִי הִיא

57 ש"עֶבֶד פְּשׁוּט" הוּא עֶבֶד שֶׁמִּסּוּר

58 לְאֲדוֹנֵהוּ בְּמִסְדֵּי מוֹחֲלָט וּמִמְלָא אַחֵר

59 כָּל הַהוֹרָאוֹת שֶׁל הָאֲדוֹן בְּדִיקוּנוֹת אֲבָל

60 "עֶבֶד נֶאֱמָר" מִסּוּר בְּרִמָּה אַחֶרֶת לְגַמְרֵי

61 שֶׁל הַתְּמַסְסוּת עַד כִּי כֵךְ שֶׁאֵין לוֹ שׁוֹם

62 רְצוֹנוֹת וְשׁוֹם עֲנִינִים מִשְׁלוֹ כִּלְל וְכָל

63 מִגְמָתוֹ הִיא לְמַלֵּא אֶת רְצוֹן אֲדוֹנֵהוּ

64 וְכֹאשֶׁר אֲדוֹנֵהוּ מִתְעַנֵּג גַּם הוּא מִרְגִּישׁ

65 עוֹנֵג (כְּמִבְּאֹר שֶׁם בְּאִרְיוֹת פְּרִטִי

66 הַהִבְדִּילִים בֵּין הַדְּרוֹגוֹת הַשְּׁנוֹנוֹת ב"עֶבֶד

67 פְּשׁוּט" וּב"עֶבֶד נֶאֱמָר").

68 וּבְזֶה גּוֹפֵא בְּעֲבֹדֹת קִבְלָתָּהּ עוֹל

69 מַלְכוּת שָׁמַיִם עֲצֻמָּה יֵשׁ דְּרוֹגוֹת שְׁנוֹנוֹת

70 וְאֹפִינִים שׁוֹנִים יִשְׁנָה הָעֲבֹדָה

71 דְּקִבְלָתָּהּ עַל כְּמוֹ שֶׁהִיא

72 בְּנִשְׁמֹת דְּיִכְוָרָא שֶׁל זָכֹר, וְהוּא

73 בְּחִינַת עֶבֶד, וְיִשְׁנָה הָעֲבֹדָה

74 דְּקִבְלָתָּהּ עַל כְּמוֹ שֶׁהִיא

75 בְּנִשְׁמֹת דְּנוֹקְבָא שֶׁל נִקְבָּה,

76 וְהוּא בְּחִינַת שְׁפָחָה. וְזֶהוּ גַם

77 הָעֲנִינִי דְּצֵאן, שְׁגָם בְּזֶה

78 מְרַמֵּז עֲבֹדָה זֹאת דְּקִבְלָתָּהּ עַל,

79 דְּבִצְאָן כְּתִיב¹¹ בְּצֵאן לְטָבָח

80 יוֹבֵל, שֶׁאֵין לְצֵאן שׁוֹם

81 רְצוֹנוֹת כָּלֵל וְהוֹלָכֶת הַכִּבְשָׁה

82 לְמִקּוֹם שְׁמוֹלִיכִים אוֹתָהּ מִתּוֹךְ

83 כְּנִיעָה מוֹחֲלָט וְלֹכֵן הִיא מִשֶּׁל לְקִבְלָתָּהּ

84 עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם תּוֹךְ בִּיטוּל הַרְצוֹנוֹת

1 וְיִשְׁלַח יַעֲקֹב מִלְּאָכִים גּוֹ' וְיִהְיֶה לִי שׁוֹר וְחִמּוֹר צֵאן וְעֶבֶד
2 וְשְׁפָחָה¹, וְאִיתָא [מִרְבָּא] בְּמִדְרַשׁ רַבָּה² שׁוֹר זֶה מְשֻׁחַ מִלְּחָמָה
3 כֵּהֵן שֶׁהִיא לוֹ תַּפְקִיד מִיּוֹחַד לְדַבֵּר אֶל הָעַם בַּעַת הִיצִיָּאָה לְמַלְחָמָה, כְּכַתוּב בְּתוֹרָה
4 בְּפִרְשֵׁת שׁוֹפְטִים "וְיִהְיֶה בְּקִרְבְּכֶם אֶל הַמִּלְחָמָה וְנִגַּשׁ הַכֵּהֵן וְדִיבֵר אֶל הָעַם".

5 וּפִירֵשׁ רַש"י: "וְנִגַּשׁ הַכֵּהֵן, הַמְשׁוּחַ לְכֹךְ

6 וְהוּא הַנִּקְרָא מְשֻׁחַ מִלְחָמָה"

7 שְׁנֶאֱמָר³ בְּכֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ

8 (וְיוֹבֵן זֶה הַקֶּשֶׁר בֵּין "שׁוֹר" ל"מְשֻׁחַ

9 מִלְחָמָה" עַל-פִּי דְּבָרֵי הַמִּדְרַשׁ

10 רַבָּה שִׁיבָא לְהֵלֵן⁴ שׁוֹר זֶה יוֹסֵף

11 (וְהַכּוֹנֵה ל - מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף⁵),

12 שְׁעַל-פִּי־זֶה תּוֹבֵן שְׁיִכּוֹת

13 הַפְּסוּק בְּכֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ

14 לְעִנְיָן מְשֻׁחַ מִלְּחָמָה שֶׁכֵּן מְשִׁיחַ

15 נִקְרָא עַל שֵׁם הַמְשִׁיחָה בְּשֵׁם וְהַמִּינוֹ

16 הַמִּיּוֹחַד לְתַפְקִידוֹ, וְכֵן גַּם הַכֵּהֵן

17 ה"מְשֻׁחַ מִלְחָמָה" נִמְשַׁח וְנִתְמַנֵּה

18 לְתַפְקִיד זֶה בְּמִיּוֹחַד, וְלֹכֵן הַפְּסוּק "בְּכֹר

19 שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ" מְבֹאֵר כְּהוֹכַחָה לְכֵךְ

20 ש"שׁוֹר זֶה מְשֻׁחַ מִלְחָמָה", חִמּוֹר

21 זֶה מְלֶךְ הַמְּשִׁיחַ (מְשִׁיחַ בֶּן

22 דָּוִד⁵), שְׁנֶאֱמָר⁶ בְּמֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ

23 עֲנִי וְרוֹכֵב עַל חִמּוֹר, צֵאן אֵלָיו

24 יִשְׂרָאֵל, שְׁנֶאֱמָר⁷ עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

25 וְאַתָּה צֵאנִי צֵאן מִרְעִיתִי,

26 וְעֶבֶד וְשְׁפָחָה אֲמוֹר גַּם כִּלְפֵי בְנֵי

27 יִשְׂרָאֵל, (כְּמוֹ שְׁפָחָה בֵּיתָם לְבָנֵי

28 יִשְׂרָאֵל) הִנֵּה⁸ כְּעִנְיָן עֲבָדִים אֵל

29 יְדֵי אֲדוֹנֵיהֶם כְּעִנְיָן שְׁפָחָה אֵל

30 יְדֵי גְבֻרָתָהּ (כֵּן עֲנִינוּ אֶל ה' אֱלֹהֵינוּ

31 עַד שִׁתְּנֵנוּ), הִרֵי שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל נִמְשְׁלוּ

32 לְעֶבֶד וּלְשְׁפָחָה.

33 וְהָעֲנִינִי בְּזֶה⁹ הַמְשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִית

34 שֶׁל דִּמּוּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְצֵאן וְלַעֲבֹד

35 וּשְׁפָחָה הִיא, שְׁעַל-יְדֵי הָעֲבֹדָה

36 הַרוּחָנִית בְּכַחֲשֵׁי צֵאן וְעֶבֶד

37 וְשְׁפָחָה שְׁעִנִּינָה יְבוֹאֵר לְהֵלֵן,

38 שְׁזוּהִי עֲבֹדְתֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל,

39 אֲזִי וְיִהְיֶה לִי שׁוֹר וְחִמּוֹר,

40 שְׁמִינִיּוֹת לְגִלּוֹי הַמְּשִׁיחִים שְׁהִי

41 כְּאִמּוֹר "שׁוֹר" רֹמֵז לְמִשְׁחָה בֶּן יוֹסֵף

42 ו"חִמּוֹר" רֹמֵז לְמִשְׁחָה בֶּן דָּוִד.

בס"ד. שבת פרשת וישלח, י"ד בסלון, ה'תשח"י

(הנחה בלתי מוגה)

1 וְיִשְׁלַח יַעֲקֹב מִלְּאָכִים גּוֹ' וְיִהְיֶה לִי שׁוֹר וְחִמּוֹר

2 צֵאן וְעֶבֶד וְשְׁפָחָה¹, וְאִיתָא בְּמִדְרַשׁ

3 רַבָּה² שׁוֹר זֶה מְשֻׁחַ מִלְּחָמָה, שְׁנֶאֱמָר³ בְּכֹר

4 שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ (וְיוֹבֵן זֶה עַל-פִּי דְּבָרֵי הַמִּדְרַשׁ

5 רַבָּה לְהֵלֵן⁴ שׁוֹר זֶה יוֹסֵף (מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף⁵),

6 שְׁעַל-פִּי־זֶה תּוֹבֵן שְׁיִכּוֹת הַפְּסוּק בְּכֹר שׁוֹרוֹ הָדָר

7 לוֹ לְעִנְיָן מְשֻׁחַ מִלְּחָמָה), חִמּוֹר זֶה מְלֶךְ הַמְּשִׁיחִים

8 (מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד⁵), שְׁנֶאֱמָר⁶ עֲנִי וְרוֹכֵב עַל חִמּוֹר,

9 צֵאן אֵלָיו יִשְׂרָאֵל, שְׁנֶאֱמָר⁷ וְאַתָּה צֵאנִי צֵאן

10 מִרְעִיתִי, וְעֶבֶד וְשְׁפָחָה, (כְּמוֹ שְׁפָחָה) הִנֵּה⁸

11 כְּעִנְיָן עֲבָדִים אֵל יְדֵי אֲדוֹנֵיהֶם כְּעִנְיָן שְׁפָחָה אֵל

12 יְדֵי גְבֻרָתָהּ.

13 וְהָעֲנִינִי בְּזֶה⁹, שְׁעַל-יְדֵי הָעֲבֹדָה בְּכַחֲשֵׁי צֵאן

14 וְעֶבֶד וְשְׁפָחָה, שְׁזוּהִי עֲבֹדְתֶם שֶׁל

15 יִשְׂרָאֵל, אֲזִי וְיִהְיֶה לִי שׁוֹר וְחִמּוֹר, שְׁמִינִיּוֹת

16 לְגִלּוֹי הַמְּשִׁיחִים. דְּהִנֵּה, עֲבֹדְתֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל הִיא

17 בְּקִבְלָתָּהּ עַל, שְׁזוּהִי יִסּוּד הָעֲבֹדָה וְתַכְלִית

18 הָעֲבֹדָה, דְּהִתְחַלֵּת וְיִסּוּד הָעֲבֹדָה הוּא בְּדֶרֶךְ

19 עֶבֶד פְּשׁוּט, וְעַד שְׁמִינִיּוֹת לְתַכְלִית הָעֲבֹדָה

20 שֶׁהִיא הָעֲבֹדָה דְּעֶבֶד נֶאֱמָר¹⁰. וּבְזֶה גּוֹפֵא יִשְׁנָה

21 הָעֲבֹדָה דְּקִבְלָתָּהּ עַל כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּנִשְׁמֹת

22 דְּיִכְוָרָא, וְהוּא בְּחִינַת עֶבֶד, וְיִשְׁנָה הָעֲבֹדָה

23 דְּקִבְלָתָּהּ עַל כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּנִשְׁמֹת דְּנוֹקְבָא, וְהוּא

24 בְּחִינַת שְׁפָחָה. וְזֶהוּ גַם הָעֲנִינִי דְּצֵאן, שְׁגָם בְּזֶה

25 מְרַמֵּז עֲבֹדָה זֹאת דְּקִבְלָתָּהּ עַל, דְּבִצְאָן כְּתִיב¹¹

26 בְּצֵאן לְטָבָח יוֹבֵל, שֶׁאֵין לְצֵאן שׁוֹם רְצוֹנוֹת כָּלֵל

27 וְהוֹלָכֶת לְמִקּוֹם שְׁמוֹלִיכִים אוֹתָהּ, וְזֶהוּ גַם שְׁצֵאן

(1) ריש פרשתנו (ל, ד). (2) ב"ר פ"ה, ו. (3) ברכה לג, יז. (4) פסקא יב. (5) ראה פדר"א פ"ט. זכ"ג רנב, א. (6) זכרי' ט, ט. (7) יחזקאל לד, לא. (8) תהלים קכג, ב. (9) ראה תו"ח פרשתנו מ, ס"ב ואילך. (10) ראה תו"ח ויקהל תקפת, ב ואילך (בהוצאה החדשה – ח"ב שצו, א ואילך). המשך תרס"ו ס"ע שח ואילך. (11) ישעי' נג, ז.

ביאור בדרך אפשר

1 האישיים, וְהָיוּ גַם שְׂצָאֵן הוּא מִלְשׁוֹן צְאִי¹², כְּמוֹ שְׂפָתוֹב¹³
 2 צְאִי לָךְ בְּעֵקְבוֹת הַצֶּאֱן, בדומה ללשון הכתוב צְאִינָה
 3 וּרְאִינָה¹⁴, דְּצְאִינָה המשמעות הרוחנית של היציאה בה מדובר
 4 בפסוקים אלו הוא עֲנִין הַיְצִיָּאָה מַעְצָמוֹ מגדרי המציאות של האדם
 5 ומההגבלות האישיות שלו ומְכָל
 6 עֲנִינִי, אֲזִי עַר גִּיט אַרְוִיס 1
 7 פֹּן זִיף אוֹן פֹּן אֲלַע זִינַע 2
 8 עֲנִינִים [שיוצא מעצמו ומכל 3
 9 העניינים שלו], בָּאֶפֶן שֶׁל קִבְּלָת 4
 10 עַל מַלְכוּת שְׁמִים תוֹךְ וִיתוֹר עַל כֹּל 5
 11 הָעֲנִינִים וְהַרְצוֹנוֹת הָאִשִּׁים בְּלִי 6
 12 שׁוּם טַעַם וְדַעַת תוֹךְ הַתַּעֲלֻמוֹת 7
 13 מִשְׁקִילִים וְחִישׁוּבִים הַגִּיּוּנִים, וְעַל- 8
 14 יִדִּי-זָה שֶׁהָאֵדָם מִקְּבֵל עַל עֲצֻמוֹ עוֹל 9
 15 מַלְכוּת שְׁמִים תוֹךְ הַתַּבְטָּלוֹת מוֹחֻלָּט 10
 16 וְוִיתוֹר מֵאֵל עַל כֹּל הַרְצוֹנוֹת וְהָעֲנִינִים 11
 17 הָאִשִּׁים שֶׁלּוֹ נַעֲשִׂית הַיְצִיָּאָה 12
 18 וְהַתַּעֲלֻמוֹת מִכָּל הָעֲנִינִים 13
 19 שְׂבִסְדֵּר הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת סֵדֵר 14
 20 הַיִּידִה שֶׁל הָאֹדֵר הָאֱלֹקִי מִלְמַעֲלָה 15
 21 לְמַטָּה בְּצוּרָה הַדְּרָגָתִית מִדְּרָגָה לְדְרָגָה 16
 22 שֶׁקְּשׁוּרוֹת זֶז בּוֹז כְּטַבְעוֹת שֶׁל שִׁלְשֵׁל 17
 23 (שִׁרְשֻׁרָת), שְׂזָהוּ עֲנִין (צִיאָנָה, וְעַל 18
 24 יִדִּי זֶה -) וּרְאִינָה, דְּקָאִי הַבִּישׁוּי 19
 25 "וראינה" עַל גִּלּוּי אֲלֻקוֹת 20
 26 שְׁלִמְעֵלָה 21
 27 הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, וְגִלּוּי זָה מֵאוֹר 22
 28 אֱלֹקִי שִׁלְמַעֲלָה מִסְדֵּר הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת 23
 29 מִמְּשִׁיכִים גַּם לְמַטָּה בְּסֵדֵר 24
 30 הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת. וְהִנֵּנוּ שְׂעַל-יִדִּי 25
 31 הָעֲבוּדָה דְּצֶאֱן וְעַבְד 26
 32 וְשִׁפְחָה, שְׂזָהוּי הָעֲבוּדָה 27
 33 לְצִאָת מַעְצָמוֹ בְּדֶרֶךְ קִבְּלָת 28
 34 עַל, אֲזִי וְהִי לִי שׁוֹר וְחִמּוֹר, 29
 35 שְׂזוֹכִים לְגִלּוּי דִּלְעֲתִיד לְבֹא. 30
 36 וְזָהוּ¹⁵ שְׂשִׁלַח יַעֲקֹב לְהוֹדִיעַ 31
 37 לַעֲשׂוֹ, אֲשֶׁר עַבְד עֲבוּדָתוֹ 32
 38 עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּבֵית לָכֵן וְבִרְר 33
 39 שֶׁם כָּל הַבְּרוּרִים כּו' מִבּוֹאֵר 34
 40 בְּחִסְדֵּיחוֹת שֶׁהָעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי 35
 41 וְהַנִּבְרָאִים שֶׁבּוֹ נִבְרָאוּ כִּךְ שֶׁהוּבָה וְהוּרַע מְעוּרָבִים בָּהֶם יַחַד וְעַל הָאֵדָם לְבוֹר 36
 42 וְלֹהֲפִידֵי אֶת הַטוֹב מֵהָרַע וְעַבּוּדָה זֶז נִקְרָאת "עֲבוּדַת הַבִּירְוִי" שֶׁתַּכְלִיתָהּ 37

ביאור בדרך אפשר

1 הוא להעלות את הטוב לקרשה ו"עבודת הבירורים" של יעקב אבינו בעשרים
 2 שנות שהותו בבית לבן הייתה בְּבַחֲנִית צֶאֱן וְעַבְד וְשִׁפְחָה שכאמור
 3 כל שלושת הדברים הללו מורים על קבלת עול מלכות שמים וביטול הרצונות
 4 האישיים, וְעַל-יִדִּי-זָה לאחר שסיים לברר את כל הבירורים - וְהִי לִי
 5 שׁוֹר וְחִמּוֹר, היינו שהשלים את כל
 6 ההכנות הדרושות לגאולה.
 7 וְהִנֵּה בִּינֵן שֶׁהַתּוֹרָה הִיא 1
 8 נִצְחִית¹⁶, וְכִמּוֹ שְׂמִיבֵיא רַבְּנוּ 2
 9 הַזֶּקֶן¹⁷ בִּסְפָר הַתְּנִיא עֲנִין זָה 3
 4 שהתורה היא נצחית בְּבֹאֵר מָה 4
 5 שְׂפָתוֹב¹⁸ כִּי קְרוֹב אֲלִיךָ 5
 6 הַדְּבָר קִיּוֹם הַתּוֹרָה וְהַמְצוּת מֵאֹד 6
 7 (כפיך וכלבבך לעשותו - בדיבור, 7
 8 במחשבה ובמעשה), דְּקָאִי הַפְּסוֹק 8
 9 האומר שהדבר קרוב "אלריך" מתייחס 9
 10 עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, 10
 11 גַּם הַפְּחוּתִים, שְׂגַם לָהֶם 11
 12 קְרוֹב הַדְּבָר מֵאֹד, מֵאֹד 12
 13 דִּיִּיקָא, וכיוון שהתורה היא נצחית 13
 14 הָרִי מִיבֵן שְׁלֵכַל אֶחָד וְאֶחָד 14
 15 מִיִּשְׂרָאֵל קְרוֹב מֵאֹד לְהַגִּיעַ 15
 16 לְבַחֲנִית צֶאֱן וְעַבְד וְשִׁפְחָה, 16
 17 וְעַל-יִדִּי-זָה וְהִי לִי שׁוֹר 17
 18 וְחִמּוֹר, זָה מִלָּךְ הַמְּשִׁית. 18
 19 וְצִרִיף לְהַבִּין אִיךָ אֶפְשָׁר 19
 20 לְהַגִּיעַ לָזֶה לְעַבּוֹד אֶת ה' בְּקִבְּלָת 20
 21 עוֹל מוֹחֻלָּט (בבחינת "צאן" ו"עבד" 21
 22 ו"שפחה"), הָרִי בְּזִמָּן הַגָּלוּת 22
 23 יִשְׁנָם בְּמָה הַעֲלָמוֹת 23
 24 וְהַסְתָּרִים, וּבְפָרְט בְּדֶרֶךְ 24
 25 דְּעֵקְבָתָא דְּמִשְׁיָחָא בְּדוֹר שֶׁל 25
 26 עֵקְבוֹת הַמְּשִׁית, כְּלוּמֹר לְקִרְאָת סוֹף 26
 27 הַגָּלוּת כֹּאשֶׁר בְּקִרְבּוֹ נִשְׁמַע אֶת עֲקֻבוֹת 27
 28 רַגְלֵי שֶׁל הַמְּשִׁיחַ שֶׁהַחֲשָׁךְ כְּפוּל 28
 29 וּמִכְפָּל, וְאִיךָ אֶפְשָׁר לְכָל 29
 30 אֶחָד וְאֶחָד לְעַבּוֹד אֶת ה' בְּקִבְּלָת 30
 31 עוֹל מַלְכוּת שְׁמִים בְּרָמָה כּוֹז וְעַל יִדִּי 31
 32 כִּי לְהַגִּיעַ לְגִלּוּי דְּחִמּוֹר זָה 32
 33 מִלָּךְ הַמְּשִׁיחַ וְהִי לְכֹארוֹה זֶז 33
 34 עֲבוּדָה בְּדְרָגָה גְּבוּהָה? 34
 35 אֶף כְּלָלוֹת הָעֲנִין הוּא, כְּמֵאֲמָר¹⁹ 35
 36 הַלְכָה בְּרַמְבַּ"ם אֲשֶׁר בְּסוֹף הַגָּלוּת, בְּבֹא זִמָּן הַגְּאוּלָּה יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים 36

(12) ראה תו"א ויצא כג, ג. תו"ח ויצא לח, ב. שם פרשתנו לט, ג ואילך. אוה"ת פרשתנו רכת, א. (13) שה"ש א, ח. (14) שם ג, יא. (15) ראה בכ"ז תו"א ריש פרשתנו. תו"ח פרשתנו שם. וראה לקו"ש ח"א ע' 69. חכ"ה ע' 368. (16) תניא רפי"ז. (17) שם פי"ז ואילך. (18) נצבים ל, יד. (19) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 תְּשׁוּבָה וּמִידָּה הֵם נִגְאָלִים, וְהִינוּ, דְּמִבְּלִי הִבְטַעַל כָּל
 - 2 הַהֶעֱלָמוֹת וְהִסְתָּרִים כּו', וְהַקְשִׁיִּים הָרוּחָנִיִּים שְׂקִימִים בּוֹמֵן הַגְּלוּת,
 - 3 הִנֵּה עַל-יְדֵי הַתְּשׁוּבָה אֶפְשָׁר לִפְעַל מִידָּה אֶת הַגְּאוּלָּה.
 - 4 אֲמָנָם זֶה גּוֹפֵא צָרִיף לְהִבִּין, הִרִי תְּשׁוּבָה יִכּוּלָּה לִהְיוֹת "בְּשַׁעֲתָא
 - 5 חֲדָא וּבְרַגְעָא חֲדָא", הִינֵנוּ בְּמַעֲבָר חֲדָא
 - 6 וְקִיצוֹנִי, וְנִשְׁאַלְתָּ הַשְּׂאֵלָה: אֵיךְ
 - 7 אֶפְשָׁר בְּרַגְעָא חֲדָא לְהַפֵּךְ מִן
 - 8 הַקְּצָה אֶל הַקְּצָה, אֶפְשָׁר
 - 9 מִבְּחִינַת עֵמֶק תַּחַת מִצַּב נַחוּת
 - 10 וְיִרְדּוּ מֵאֵד יִגְיִעוּ לְעֵמֶק רוּם מִצַּב
 - 11 גְּבוּהָ מֵאֵד, וְעוֹד לְמַעְלָה יוֹתֵר
 - 12 לֹא רַק "עוֹמֵק רוּם", הִינֵנוּ גְּבוּהָ
 - 13 שְׁלֻעוּמָת "עוֹמֵק תַּחַת", אֲלֵא גְּבוּהָ
 - 14 וְרַמָּה רִחוּתִית גְּבוּהָה שְׁלֵא בְּעֵרְךְ
 - 15 לְנַחֲיּוֹת שְׁהִיִּתָּה לִפְנֵי הַתְּשׁוּבָה?
 - 16 (ב) וְיִוְבֵן זֶה בְּהִקְדָּיִם מַה
 - 17 שְׂמִיכָרִים²⁰ שׁוֹשׁ תְּשִׁישׁ
 - 18 וְתִגַּל הַעֲקָרָה בְּקִבּוּץ בְּנֵיהָ
 - 19 לְתוֹכָהּ בְּשִׁמְחָה, וְצָרִיף לְהִבִּין²¹, הֲלֹא עֲנִין
 - 20 לְהִבִּין²¹, יֵשׁ לִידֵיךְ בְּנוֹסַח הַבְּרָכָה:
 - 21 הֲלֹא עֲנִין הַשְּׂמִיחָה הוּא מִצַּד
 - 22 הַבְּנִיִּים, כְּמוֹ שְׂכָתוּב²² אִם
 - 23 הַבְּנִיִּים שְׂמִיחָה, וּמֵאֲחֵר שְׂהִיא
 - 24 עֲקָרָה, אֵיךְ שִׁיף שְׂהִינָה
 - 25 אֶצְלָה עֲנִין הַשְּׂמִיחָה וּמַה פֶּשֶׁר
 - 26 הַבְּרָכָה "שׁוֹשׁ תְּשִׁישׁ וְתִגַּל" (תְּשִׁמַּח)
 - 27 הַעֲקָרָה? וְגַם צָרִיף לְהִבִּין
 - 28 שְׂהִירֵי זֶה סְתִירָה מִיֵּינָה וְיִבִּיהָ,
 - 29 דְּמֵאֲחֵר שְׂהִיא עֲקָרָה, כִּיִּצַּד
 - 30 שִׁיף אֶצְלָה הָעֲנִין דְּקִיבּוּץ
 - 31 בְּנֵיהָ וְהִרִי מְנוּסַח הַבְּרָכָה מִשְׁמַע
 - 32 שֶׁ"קִיבּוּץ בְּנֵיהָ" הוּא הַגּוֹרֵם לְשִׁמְחָה!?
 - 33 וְיִוְבֵן עַל-פִּי מַה שְּׂאֲמַר
 - 34 יִשְׁעִיהוּ, נִבְיָא הַגְּאוּלָּה, בְּעֲנִין
 - 35 הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה, רְנִי עֲקָרָה
 - 36 לֹא יִלְדָּה²³, וּפְרִיָּהּ וּמִקְשִׁים
 - 37 בְּמִקְרָא²⁴ מִשׁוּם דְּלֹא יִלְדָּה
 - 38 רְנִי (בְּתִמְיָהָ) וְכִי מִשׁוּם שְׁלֵא
 - 39 יִלְדָּה עֲלֶיהָ לְרִנָּה? וּמִשְׁנֵי וּמִתְרַצִּים,
 - 40 רְנִי, כְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל וְתִשְׁמַחֲנִי עַל
 - 41 כִּךְ שֶׁאֵת שְׂדוּמָה לְאִשָּׁה עֲקָרָה
- יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים תְּשׁוּבָה וּמִידָּה הֵם נִגְאָלִים, וְהִינוּ, דְּמִבְּלִי הִבְטַעַל כָּל הַהֶעֱלָמוֹת וְהִסְתָּרִים כּו', הִנֵּה עַל-יְדֵי הַתְּשׁוּבָה אֶפְשָׁר לִפְעַל מִידָּה אֶת הַגְּאוּלָּה. אֲמָנָם זֶה גּוֹפֵא צָרִיף לְהִבִּין, אֵיךְ אֶפְשָׁר בְּרַגְעָא חֲדָא לְהַפֵּךְ מִן הַקְּצָה אֶל הַקְּצָה, אֶפְשָׁר מִבְּחִינַת עֵמֶק תַּחַת יִגְיִעוּ לְעֵמֶק רוּם, וְעוֹד לְמַעְלָה יוֹתֵר.
- (ב) וְיִוְבֵן זֶה בְּהִקְדָּיִם מַה שְּׂמִיכָרִים²⁰ שׁוֹשׁ תְּשִׁישׁ וְתִגַּל הַעֲקָרָה בְּקִבּוּץ בְּנֵיהָ לְתוֹכָהּ בְּשִׁמְחָה, וְצָרִיף לְהִבִּין²¹, הֲלֹא עֲנִין הַשְּׂמִיחָה הוּא מִצַּד הַבְּנִיִּים, כְּמוֹ שְׂכָתוּב²² אִם הַבְּנִיִּים שְׂמִיחָה, וּמֵאֲחֵר שְׂהִיא עֲקָרָה, אֵיךְ שִׁיף שְׂהִינָה אֶצְלָה עֲנִין הַשְּׂמִיחָה. וְגַם צָרִיף לְהִבִּין שְׂהִירֵי זֶה סְתִירָה מִיֵּינָה וְיִבִּיהָ, דְּמֵאֲחֵר שְׂהִיא עֲקָרָה, כִּיִּצַּד שִׁיף אֶצְלָה הָעֲנִין דְּקִיבּוּץ בְּנֵיהָ. וְיִוְבֵן עַל-פִּי מַה שְּׂאֲמַר יִשְׁעִיהוּ, נִבְיָא הַגְּאוּלָּה, בְּעֲנִין הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה, רְנִי עֲקָרָה לֹא יִלְדָּה²³, וּפְרִיָּהּ בְּמִקְרָא²⁴ מִשׁוּם דְּלֹא יִלְדָּה רְנִי (בְּתִמְיָהָ), וּמִשְׁנֵי, כְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל שְׂדוּמָה לְאִשָּׁה עֲקָרָה שְׁלֵא יִלְדָּה עֲלֶיהָ לְרִנָּה? וּמִשְׁנֵי וּמִתְרַצִּים, וְהִינוּ, דְּכֹאֲשֶׁר מִתְּבוּנִין בְּגִדְלַת הָרִי' בְּטוֹב הָרִי' וְחִסְדּוֹ עֲמָנוּ אֲזִי מִתְּעוֹרֵר בְּאַהֲבָה לְאַלְקוּת,
- הַעוֹלָם שִׁיּוּלִידִים לִידוֹת לֹא רְצוּיִת, כְּפִי שִׁיּוּבָר לְהִלְךְ). וְהָעֲנִין בְּזֶה הַמִּשְׁמַעוֹת שֶׁל "לִידָה" לֹא רְצוּיָה בְּעִבּוּדֵת הָאָדָם הִיא, דְּהִנֵּה, יֵשׁ תּוֹלְדוֹת בְּקִדְשָׁה וְיֵשׁ תּוֹלְדוֹת בְּלִעְמָת זֶה'. תּוֹלְדוֹת בְּקִדְשָׁה הֵם הַמִּידוֹת הַרְגִּשׁוֹת הַנִּמְשָׁכּוֹת מֵהַשְׁכָּל כְּמִבּוּאָר בְּסִפְרֵי הַתְּנִיָּא (פֶּרֶק ג') "וְהַמִּידוֹת הֵן אֲהַבַת ה' וּפְחָדוֹ... וְחִכְמָה בִּינָה וְדַעַת נִקְרְאוֹת אֲמוּת (כְּמוֹ אֲמִתוּת) וּמִקּוֹר לְמִדּוֹת כִּי הַמִּידוֹת הֵן תּוֹלְדוֹת חִבֵּי"ר", וְהוֹלְדוֹת הַמִּידוֹת הִיא בְּעִיקָר מִצַּד הַבְּיָנָה, כְּמוֹ שְׂכָתוּב בְּלֹאָה כִּי יִלְדֵתִי לוֹ שְׂשׂוֹה בְּנִיִּים²⁵ רְמֹז לְשֵׁשֶׁת הַמִּידוֹת (הַעֲלִיּוֹנוֹת - חֲסֵד, גְּבוּרָה, תְּפָאֶרֶת, נִצָּח, הוֹד, יִסּוֹד שִׁישׁ דּוּגְמָתָן בְּנִפְשׁ הָאָדָם) לֹאָה הוּא עֲנִין הַהִתְבּוֹנְנוּת בְּשִׁכָּל ה"מִוְלִידָה" אֶת הַמִּידוֹת, כְּמוֹ שְׂכָתוּב²⁶ וְשֵׁם הַגְּדוּלָּה לֹאָה, הַגְּדוּלָּה ה"א גְּדוּלָּה, בְּחִינַת בִּינָה (כִּיּוֹן שַׁעֲשֵׁר הַסְּפִירוֹת הַעֲלִיּוֹנוֹת (הַשְׁכָּל וְהַמִּידוֹת) רְמוּזוֹת בְּשֵׁם הוֹי', כְּמִבּוּאָר בְּאַגְרַת הַתְּשׁוּבָה שְׁבַסְפֵּר הַתְּנִיָּא (פֶּרֶק ד'): "... הוֹי"ר שְׂהִיא בְּחִינַת נִקּוּדָה לְבַד מְרֻמוֹת לְחִכְמָתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׂהִיא בְּבִחִינַת הָעֵלֶם וְהַסְתֵּר קוֹדֵם שְׂבָאָה לְבִחִינַת הַתְּפִשּׁוּת וְגִילּוֹי הַהִשְׁגָּה וְהַהֲבָנָה... וְאַחֵר שְׂבָאָה לְבִחִינַת הַתְּפִשּׁוּת וְגִילּוֹי הַהִשְׁגָּה וְהַהֲבָנָה (בִּינָה)... נִכְלָלֵת וְנִרְמוּזֵת בְּאוֹת ה"א שִׁישׁ לֵה בְּחִינַת הַתְּפִשּׁוּת לְרוּחָב... וְגַם לְאוּרִיךְ שְׁעַל-יְדָה עַל יְדֵי הַבִּינָה נּוֹלְדוֹת הַמִּידוֹת, שְׁלֵכֵן נִקְרְאוֹת הַבִּינָה אִם הַבְּנִיִּים (שְׂמִיחָה) כִּי הִיא הַמִּוְלִידָה אֶת הַמִּידוֹת שְׁהֵם תּוֹלְדוֹת הַשְׁכָּל²⁷, וְהִינוּ, דְּכֹאֲשֶׁר מִתְּבוּנִין בְּגִדְלַת הָרִי' וְיִכֵּן מִתְּבוּנִין בְּטוֹב הָרִי' וְחִסְדּוֹ עֲמָנוּ שְׁבַגְלָל כָּל אֱלֹהֵי רְאוּי לְהִתְקַרֵּב לְקִדּוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֲזִי מִתְּעוֹרֵר בְּאַהֲבָה לְאַלְקוּת,

(20) בְּנוֹסַח בְּרַכַּת שְׁבַע בְּרַכּוֹת. (21) בְּהַבָּא לְקַמֵּן רָאָה ד"ה שׁוֹשׁ תְּשִׁישׁ בְּסֵה"מ תְּרַנֵּי ע' רְצָה וְאִילֶךְ (וְרָאָה בְּשִׁיחָה שְׁלֹאֲחִירֵי הַמֵּאמָר שְׁכִנְרָאָה מִיּוֹסֵד הוּא עַל ד"ה כִּי בּוֹעֲלִיךְ לְאִדְמוּרֵי הַצִּצ (רָאָה אוֹה"ת נ"ך ח"ב ע' תַּתְּנוּ וְאִילֶךְ), וְאִדְמוּרֵי מֵהַר"ש (רָאָה סֵה"מ תְּרַל"ד ע' רַצְט וְאִילֶךְ)). (22) תְּהִלִּים קִיג, ט. (23) יִשְׁעִי נִד, א. (24) בְּרַכּוֹת יו"ד, א. (25) וִיצָא ל, כ. (26) שֵׁם כֹּט, טו. (27) רָאָה פֶּרֶדֶס שַׁעַר עֲרִכֵי הַכִּיּוֹנִים עֲרִךְ אִם הַבְּנִיִּים. וְרָאָה תו"ח וִיצָא כֹט, ב. אוֹה"ת חֲנוּכָה רַחֲצ, ב. וְעוֹד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

44 לשמחה? אלא, דכיון שלא ילדה בנים לגיהנם כְּוֹתִייהוּ
45 דאומות העולם, היינו, שאין לו לאדם העובד את ה' אֶהְבָּה
46 וְיִרְאֶה זְרוֹת אלא מוחו ושכלו "מוליכים" רק אהבת ה' ויראת ה', הִנֵּה
47 מַצֵּד זֶה הָרִי הוּא בְּשִׁמְחָה.

48 ג) וְהִנֵּה הַדֶּרֶךְ לְהַגִּיעַ לָזֶה
49 שְׂהִיָּה בְּטוֹחַ אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה
50 לוֹ תוֹלְדוֹת דִּלְעַמַּת זֶה,
51 כלומר, הדרך לודא שלא להגיע לידי
52 אהבה ויראה לדברים זרים ובלתי
53 רצויים, והשכל "יוליד" ועורר רק
54 רגשות חיוביים של אהבת ה' ויראת ה'
55 וכד' הוא מה שכתוב³⁰ כִּי
56 בַעֲלִיךָ עֲשִׂיךָ ה' צְבֹאוֹת שְׁמוֹ, לִפִּי
57 פשוטו פירוש הכתוב הוא כיון שהארון
58 והבעלים של כנסת ישראל הוא הקב"ה
59 מי יעמוד כנגדו. ולפי הדרש, וְאָמְרוּ
60 רְבוּתֵינוּ ז"ל³¹ אֵין הָאִשָּׁה
61 כּוֹרֶת בְּרִית שֶׁל נִאֻמָּנוֹת אֲלֵא
62 לְמִי שֶׁעָשָׂה כְּלִי ("בועליך"),
63 דְּאִשָּׁה קָאִי עַל כִּנְסַת יִשְׂרָאֵל
64 באופן כללי ועל כל אֶחָד וְאֶחָד
65 מִיִּשְׂרָאֵל באופן פרטי, שְׁכּוֹרֶת
66 בְּרִית שֶׁל נִאֻמָּנוֹת וְהַתְּמָסוּת לְמִי
67 שֶׁעָשָׂה כְּלִי הוּא הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ
68 הוּא ("בועליך עושיך"), הִינֵנוּ
69 שֶׁנַּעֲשֶׂה כְּלִי לְאֻלָּנוֹת.

70 וְהַעֲנֵן בָּזָה בַּעֲבוּרָתָהּ, דְּהִנֵּה
71 כְּתִיב³² בָּאֵר חֲפֹרֶה שָׁרִים,
72 שָׁרִים הֵם הָאֲבוֹת³³, אֲבָרָה
73 יִצְחָק וְיַעֲקֹב, אֲבוֹת הָעוֹלָם,
74 וְהֵם הַחֹפְרִים בָּאֵר, דְּכָשֶׁם
75 שֶׁהָבָאֵר הוּא מַעֲנֵן וּמִקּוֹר
76 חַיִּים שֶׁנוֹבֵעַ מִתְּתָא לְעִילָא
77 מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, דְּכָאֲשֶׁר מְסִירִים
78 אֶת הַדְּבָרִים הַמּוֹנְעִים,
79 מְכַסִּים מַעְלִימִים וּמְסַתְּרִים
80 אֶת נְבִיעוּת הַמִּים, אֲזִי הוּא הַמַּעֲנִין,
81 מִקּוֹר הַמִּים נוֹבֵעַ בְּתַקָּף גָּדוֹל,
82 כִּף גַּם בְּרוּחֹתָי - הָאֲבוֹת

ביאור בדרך אפשר

1 וְכָאֲשֶׁר מִתְּבוּגֵן בְּעֵנִין רוּמָמוֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ עַד כְּמַה הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ
2 הוּא רִם וְנִישָׁא וְנַעֲלָה אֲזִי מִתְּעוֹרֵר בִּירְאָה שְׁנוּפָלֶת עָלָיו אִימָה
3 וּפְחַד מִפְּנֵי הַרְמוּמוֹת ("יראת הרוממות"), וְכֵן הוּא בְּשָׂאֵר הַמַּדּוֹת
4 (שְׁפָלְלוּתָם הֵם אֶהְבָּה וְיִרְאָה וְשֹׂאֵר הַמִּידוֹת הֵן עֲנִפֵּי הָאֶהְבָּה וְעֲנִפֵּי
5 הִירָאָה, כִּמְבֹאֵר בְּתַנִּיא פֶּרֶק ג')

6 שְׁנוּלְדוֹת מִהִבְיָנָה, שֶׁהֵן
7 הַתּוֹלְדוֹת דְּקִדְשָׁה.
8 אָמְנָם, בְּכַדִּי שְׂהִיָּה עֵנִין
9 הַבְּחִירָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב²⁸ רָאָה
10 נְתַתִּי לְפָנֶיךָ אֶת הַחַיִּים וְאֶת
11 הַטוֹב גּו' וּבַחֲרַף בַּחַיִּים, לָכֵן
12 יִשְׁנָם גַּם מַדּוֹת בִּלְעַמַּת זֶה²⁸ רָאָה
13 נְתַתִּי לְפָנֶיךָ אֶת הַחַיִּים וְאֶת
14 הַטוֹב גּו' וּבַחֲרַף בַּחַיִּים, לָכֵן יִשְׁנָם גַּם מַדּוֹת
15 בִּלְעַמַּת זֶה, כְּדִי שֶׁאֶף-עַל-פִּי-כֵן יִהְיֶה וּבַחֲרַף
16 בַּחַיִּים. וְגַם הַמַּדּוֹת דִּלְעַמַּת זֶה נּוֹלְדוֹת
17 מִהִתְבּוֹנְנוֹת דְּבִינָה, דְּכָאֲשֶׁר מִתְּבוּגֵן בְּעֵנִין
18 תַּעֲנִיגֵי הָעוֹלָם כּו', אֲזִי מִתְּעוֹרֵר בְּתַאֲוָה וְאֶהְבָּה
19 זֶה, וְכָאֲשֶׁר מִתְּבוּגֵן בְּעֵנִינִים הַמְּבִיאִים אֶת
20 הִירְאָה, כְּמוֹ כֵּן יִחְסֹר לַחֲמוֹ²⁹ וּכְדוּמָה, אֲזִי
21 נִתְּעוֹרֵר בִּירְאָה זֶה, וְכְמוֹ כֵּן בְּשָׂאֵר הַמַּדּוֹת
22 הָרְעוּת (שְׁפָלְלוּתָן הֵן אֶהְבָּה וְיִרְאָה זְרוֹת)
23 שְׁנוּלְדוֹת מִהִבְיָנָה, וְהֵם הַתּוֹלְדוֹת דִּלְעַמַּת זֶה.
24 מִהִתְבּוֹנְנוֹת דְּבִינָה, דְּכָאֲשֶׁר
25 הָאֵדָם מִתְּבוּגֵן בְּמוֹחוֹ וּשְׁכָלוֹ בְּעֵנִין
26 תַּעֲנִיגֵי הָעוֹלָם כּו', אֲזִי
27 מִתְּעוֹרֵר בְּלִבּוֹ בְּתַאֲוָה וְאֶהְבָּה
28 זֶה, וְכָאֲשֶׁר מִתְּבוּגֵן בְּעֵנִינִים
29 הַמְּבִיאִים אֶת הִירְאָה, כְּמוֹ
30 דִּאֲנוֹת הַפְּרַנְסָה וּמַחֲשׁוֹת פֶּן יִחְסֹר
31 לַחֲמוֹ²⁹ וּכְדוּמָה, אֲזִי נִתְּעוֹרֵר
32 בִּירְאָה זֶה פַּחַד לֹא רִצּוֹ, וְכְמוֹ
33 כֵּן בְּשָׂאֵר הַמַּדּוֹת הָרְעוּת
34 (שְׁפָלְלוּתָן הֵן אֶהְבָּה וְיִרְאָה
35 זְרוֹת וְשֹׂאֵר הַמִּידוֹת הֵן "עֲנִפִּים" שֶׁל
36 הָאֶהְבָּה וְהִירָאָה)
37 מִהִבְיָנָה, וְהֵם הַתּוֹלְדוֹת
38 דִּלְעַמַּת זֶה.
39 וְהוּא הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בְּדַבְרֵי הַגִּמְרָא
40 עַל הַפְּסוּק רַנִּי עֲקָרָה לֹא יִלְדָּה
41 וּלְכַאוּרָה נִשְׁאָלָה הַשְׁאָלָה אִיךָ יִתְכַּן
42 שֶׁהַעֲקָרוֹת וְחֹסֶר הַלֵּידָה יִהְיוּ גּוֹרֵם

(28) נצבים ל, ט"ו. (29) ע"פ ישע' נא, יד. (30) שם נד, ה. (31) סנהדרין כב, ב. (32) חוקת כא, יח. (33) ראה זח"ג קנ, א. לקו"ת חוקת סב, ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 חופרים באר בכל אחד ואחד מִיִּשְׂרָאֵל ומסירים ממנו את הדברים
 - 2 המכסים ומסתירים על נשמתו, עַר זֶאֱל האֶבֶן אַ קוֹוֶעַל אֵין אַ
 - 3 גִּישְׁמָאק אֵין אֱלָקוֹת שִׁיחִיה לֹו עֹונָג וְנוֹעַם בִּאלוֹקוֹת. וְזִהוּ עֲנִין
 - 4 הַפְּלִי כאשר אדם הופך להיות כלי לאלוקות פירושו של דבר שענייני
 - 5 האלוקות מתלבשים ומתחברים בו
 - 6 כראוי, היינו, שִׁישׁ לֹו חִיּוֹת
 - 7 בַּקֶּדְשָׁה ואילו אם אינו כלי לאלוקות
 - 8 ענייני קדושה לא חודרים בו בפנימיות
 - 9 והוא לא עוסק בהם בחיות. דִּהְנֶה,
 - 10 קִיּוֹם הַמִּצְוֹת בפועל אֶפְשָׁר
 - 11 יִכּוֹל לִהְיוֹת גַּם בְּלִי חִיּוֹת,
 - 12 בְּדֶרֶךְ מִצְוֹת אֲנָשִׁים מִלְּמַדָּה³⁴
 - 13 לא בלב שלם אלא במצות האנשים
 - 14 המלמדים אותו, וְכִמּוֹ מִי שֶׁהוּא
 - 15 בְּטֻבֵּעַ הַקְּרִירוֹת, שֶׁמֶצֶד טֻבֵּעוֹ
 - 16 הוא חסר התלהבות אֵין לֹו חִיּוֹת
 - 17 בְּעִנְיָנִי תַאֲוֹת, וְלִכֵּן הוּא סָר
 - 18 מִרְעַ, וּמִקְנָם מִצְוֹת לֹא-
 - 19 תַעֲשֶׂה וּמִצְוֹת-עֲשֶׂה³⁵ בפועל,
 - 20 אֲבָל קִיּוֹם הַמִּצְוֹת הוּא בְּלִי
 - 21 שׁוֹם חִיּוֹת פְּלָל. וְכִמּוֹ כֵּן
 - 22 אֶפְשָׁר יִכּוֹל לִהְיוֹת שֶׁמִּקְנָם אֵת
 - 23 הַמִּצְוֹת לִפִּי שְׁנֵתִחְנֹג כֵּן,
 - 24 וּמִעֲשֶׂה אֲבוֹתָיו בִּידְיוֹ, שֶׁאֵז
 - 25 קִיּוֹם הַמִּצְוֹת הוּא מִתְּחַן הַרְגֵל
 - 26 בְּלִי שׁוֹם חִיּוֹת פְּלָל, וְלִכֵּן
 - 27 מאחר שקיום המצוות חסר חיות
 - 28 והתלהבות, הרי גם אם הוא מקיים את
 - 29 המצוות בפועל, בכל זאת חָסֵר
 - 30 בְּהַדּוּר הַמִּצְוָה עַד שֶׁלִּפְעָמִים
 - 31 חָסֵר גַּם בְּעֶקֶר הַמִּצְוָה. וְכִמּוֹ
 - 32 שֶׁהוּא בְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת שֶׁהָעֵד
 - 33 החיות והחמימות הוא חסרון גדול
 - 34 ביותר כֵּן הוּא גַּם בְּעִבּוּדֵת
 - 35 הַתַּפְּלָה, שֶׁאֶפְשָׁר יִתְּכֵן
 - 36 שֶׁתַּפְּלֹו תַּהֲיֶה בְּלִי שׁוֹם
 - 37 חִיּוֹת פְּלָל, עַד כִּדִּי כֵּן
 - 38 שֶׁלִּפְעָמִים הוּא אִמְנֵם מִתַּפְּלֵל אֲבָל
 - 39 מאחר שהתפילה היא חסרת חיות הרי
 - 40 הוּא יִכּוֹל לִשְׁכַּח אֵיזֶה מִזְמֹור
 - 41 הוּא אוֹמֵר וְלֹא לִזְכּוֹר הֵיכֵן הוּא
 - 42 עוֹמֵד בַּתַּפְּלָה, וְהִינֵנו לִפִּי
 - 43 שֶׁתַּפְּלֹו הוּא רַק בִּשְׁפָתָיו
- בְּלִבֵּד וְלִבּוֹ בַּל עֲמוֹ, עַר וְיִישׁ נִיט וְוֹאס מִיט אִים טוֹט זִיף
- הוּא אִינְנו יוֹדֵעַ מַה נַעֲשֶׂה אֹתוֹ. וְאַפְּלֹ בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה, הִנֵּה אֵף
- שֶׁבַתְּוֹרָה מֵאִיר אֹור אֵין-סוֹף וְלִכְאוּרָה אֹור הַתּוֹרָה מִחַיִּיב שֶׁהִלְמוּד
- יִהְיֶה בַחֲיוֹת וּבַהֲתַלְהוּבוֹת, מְכַל-מְקוֹם, אֶפְשָׁר וְיִכּוֹל לִהְיוֹת לִמּוּד
- הַתּוֹרָה בְּלִי שׁוֹם חִיּוֹת
- דְּקֶדְשָׁה, וְכֵל לִמּוּדוֹ הוּא לִפִּי
- שֶׁהוּא מִתְמִיד בְּטֻבֵּעוֹ וְאִינְנו
- זָקוֹק לַהֲתַגְבֵּר עַל יִצְרוֹ כִּדִּי לִלְמוּד אֹו
- מִצַּד הַהֲרָגֵל, אֲבָל אֵין לֹו
- שׁוֹם חִיּוֹת (דְּקֶדְשָׁה) פְּלָל,
- וְהִסִּיבָה לִכֵּן שֶׁהִלְמוּד הוּא חָסֵר חִיּוֹת
- הִיא - בִּינּוֹן שְׁלֹמֵד תּוֹרָה
- וְשׁוֹכֵחַ שֶׁהַתּוֹרָה הִיא חֲכָמָתוֹ
- וְרִצּוֹנוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה, וְהִינֵנו
- דֹּאף שְׁלֹמֵד תּוֹרָה, מְכַל-
- מְקוֹם, בִּשְׁעַת הַלְּמִיד גּוֹפָא
- יִכּוֹל לִשְׁכַּח עַל נוֹתֵן הַתּוֹרָה.
- וְלִזֶּה צְרִיף לִהְיוֹת עֲנִין הַבָּאֵר
- הַסֵּרֵת הַדְּבָרִים הַמוֹעִיִּים וּמַעֲכִיבִים אֵת
- הַחֲיוֹת כֶּשֶׁם שְׂכָרִי שֶׁהִמֵּם יַעֲלוֹ
- מִלְּמִטָּה יֵשׁ לַחֲפוּר וּלְגִלּוֹת אוֹתָם
- וְהַפְּלִי שְׁעִינִי הַקְּדוּשָׁה יַחֲדָרוֹ בָּאֵדָם
- בְּצוּרָה פְּנִימִית, דְּבַר שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל-
- יְדֵי הָאָבוֹת שֶׁבִּכּוּחָם וּבִזְכוּתָם
- הָאֵדָם מִגִּיעַ לִידֵי כֵּן, שֶׁהַעֲבוּדָה
- בְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת, בַּתַּפְּלָה
- וּבְלִמּוּד הַתּוֹרָה תַּהֲיֶה בַחֲיוֹת
- אֱלֹקִית.
- וְהִנֵּה הַזְּמַן הַמְּסַגֵּל לָזֶה
- לִפְעַל בְּעֲצָמוֹ שִׁיחִיָּה בְּלִי
- לְקֶדְשָׁה הוּא בְּעִבּוּדֵת
- הַתַּפְּלָה, דְּעֲנִין הַתַּפְּלָה הוּא
- לִפְעַל בְּעֲצָמוֹ שֶׁלֹּא יִהְיֶה
- נִשְׁמָה בְּאִפּוֹ³⁶ בְּלִבֵּד כְּתוּב:
- "חִידְלוּ לָכֶם מִן הָאֵדָם אֲשֶׁר נִשְׁמָה
- בְּאִפּוֹ כִּי בִמָּה נִחְשָׁב הוּא". וְאִמְרוּ
- חֲכָמֵינוּ ז"ל: "אֵל תִּקְרִי בְּמָה אֵלָא
- בְּמָה". וּמִבּוֹאֵר בַּחֲסִידוּת שְׁקוּדָם
- הַתַּפְּלָה הָאֵדָם נִחְשָׁב כִּמוֹ בְּמָה גְבוּהָ,

אֱלֹקִית.

וְהִנֵּה הַזְּמַן הַמְּסַגֵּל לָזֶה לִפְעַל בְּעֲצָמוֹ שִׁיחִיָּה בְּלִי לְקֶדְשָׁה הוּא בְּעִבּוּדֵת
הַתַּפְּלָה, דְּעֲנִין הַתַּפְּלָה הוּא לִפְעַל בְּעֲצָמוֹ שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִשְׁמָה בְּאִפּוֹ³⁶

(34) ישע"י כט, יג. (35) חסר קצת (המו"ל). (36) ישע"י ב, כב. ברכות יד, א. לקו"ת פינחס עד, ד. ד"ה לכה דודי דש"פ תצא תשי"ד פ"ד (תו"מ סה"מ אלול ע' רלה ואילך). וש"נ.

וישלח יעקב מלאכים גו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

שֶׁהָאֵדָם יִהְיֶה כָּלִי לְאֵלֶקוֹת וְעֵינֵי הָאֱלֹקוֹת יִחְדְּרוּ בּוֹ בְּפִנְיָיוֹתָיִם. ⁴³ יֵשׁ
 בָּזָה גַם כֵּן ב' הָעֵנִינִים דְּחֻקִּיקָה מִבְּחוּץ וְחֻקִּיקָה מִבְּפָנִים, ⁴⁴
 וְכַמְבָּאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת ³⁹ שְׁחֻקִּיקָה מִבְּחוּץ הַמִּכְבִּילָה לְהִסְתַּר
 הַדְּבָרִים הַמִּיּוֹתֵרִים וְהַמְּפִרְעִים עַל מִנַּת לִיצוֹר כָּלִי רֹאיוֹ הוּא בְּפָסוּקִי
 דְּזִמְרָה שְׁעֵנִינִם לְזִמְרָה עֲרִיצִים ⁴⁷
 הַפִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט שֶׁל הַמוֹשֵׁג "פָּסוּקִי
 דְּזִמְרָה" הוּא פָּסוּקִי שִׁירָה אֲךָ יֵשׁ לָכֵךְ
 גַּם מִשְׁמַעוֹת נוספת במובן של זמירה
 וְחִיתוּן כַּפִּירוּשׁ רש"י עַל הַפָּסוּק "עֵזִי
 זִמְרָתָה" (בְּשִׁירָתָה הֵימָּן): "לִשׁוֹן לֹא
 תִּזְמֹר. זִמְרָה עֲרִיצִים (יִשְׁעִיהָ כֹה, ה),
 לִשׁוֹן כִּסּוּחַ וְכִרְיָתָה, וְהֵינּוּ לְהִסְתַּר
 וְלִכְרוֹת אֶת כָּל הַתַּאֲוֹת
 הַזֵּרוֹת, דְּכֹאֲשֶׁר יִשְׁנֶן בּוֹ
 תַּאֲוֹת זֵרוֹת, אִי-אֶפְשָׁר
 שְׁיִהְיֶה כָּלִי לְקִדְשָׁה, וְלֹאֲחֵרִי
 הַסֵּרֶת הַתַּאֲוֹת הַזֵּרוֹת בְּפָסוּקִי
 דְּזִמְרָה, בָּאָה הָעֲבוּדָה
 דְּבִרְכוֹת קִרְיַאת-שְׁמַע
 וְקִרְיַאת-שְׁמַע עַד שְׁמוֹנֶה-
 עָשָׂרָה, שְׁעַל-יָדָה נַעֲשִׂית
 הַחֻקִּיקָה מִבְּפָנִים הַתַּעֲוִרֹת
 וְהַתְּקַרְבוֹת שֶׁל הָאֵדָם לְאֵלֶקוֹת
 שְׁיִהְיֶה כָּלִי לְקִדְשָׁה. וְאַחֲרֵי-
 כֵּךְ בָּא לְשִׁמּוּנָה-עֲשָׂרָה שֶׁהוּא
 עֵנִין שְׁפִיכַת הַנֶּפֶשׁ כְּכַתּוּב לְגַבִּי
 תְּפִילַת חֲנָה אִם שְׁמוּאֵל הַנְּבִיא
 "וְאֶשְׁפּוֹךְ אֶת נַפְשִׁי לִפְנֵי ה'", וְלִכְנֹן
 יֵשׁ שָׁם בְּתַפִּילַת שְׁמוֹנֶה עָשָׂרָה י"ב
 בְּרָכוֹת אֲמִצְעִיּוֹת (מ"אתה חֲנוּן"
 עַד סוּף "שׁוֹמֵעַ תִּפְלָה") דְּבִקְשַׁת
 צָרְכָיו, וּמִבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר ⁴⁰
 עַל הַפָּסוּק ⁴¹ וְאֲנִי תִפְלָה
 שְׁעֵנִין הַתְּפִילָה קִיִּים גַּם לְמַעַל,
 כְּבִיכּוֹל, בְּסִפְרוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת הֵינּוּ
 שְׁסִפְרוֹת הַמַּלְכוּת שְׁעֵנִינָה הוּא 'מִקְבִּל'
 [=קְלִיטָה] מִהַסְפִּירוֹת שְׁלֵמַעֲלָה מִמֶּנָּה,
 הֵם הַמִּידוֹת חֹסֶד וְגִבּוּרָה וְכֹר,
 'מִתְּפַלֵּל' וּמִתְחַנֵּן לְתַת לָהּ אֶת
 מַחְסוּרָה וְכֵן גַּם כֹּאשֶׁר הָאֵדָם מִתְּפַלֵּל
 אֶל לֹא לְחֹשֶׁב (רַק) עַל בְּקִשַׁת הַצִּרְכִּים
 שְׁלֹא אֵלָּא, שְׁצִרְיָהּ לְבַקֵּשׁ בְּעֶקֶר עַל מַלְוֵי הַחֲסָרוֹן שְׁלֵמַעֲלָה ⁴²,

הַמּוֹרָה עַל גִּאוּוֹה יִשְׁוֹת, וְעַל יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּפִילָה הָאֵדָם מִבְּטֵל אֶת יִשְׁוֹת
 וּמִתְּקַרֵּב וּמִתְחַבֵּר לְאֵלֶקוֹת וְאִזּוֹ הַנִּשְׁמָה אֵינָה רַק "בֹּאֶפּו" כְּדֵבַר חִיצוֹנִי
 שֶׁהִשְׁפַּעְתּוּ קִטְנָה אֵלָּא שְׁהִנְשָׁמָה תֹּאִיר בְּפִנְיָיוֹתָיִם, וְהַתְּפִילָה הִיא
 יְסוֹד לְעֲבוֹדַת כָּל הַיּוֹם, שְׁעַל-יָדָה נִגְמָר ³⁷ בְּסוּיִם פִּרְשַׁת וִיצָא
 שְׁלֹאֲחֵר הַפְּגִישָׁה עִם לִבִּן, [=שֶׁהוּא אוֹר
 אֵין סוּף הַנִּקְרָא "לִבִּן הָעֲלִיּוֹן", שֶׁהִיִּיתָה
 בְּהַשְׁכַּמַּת הַבּוֹקֶר], הֵינּוּ עֲבוֹדַת הַתְּפִילָה
 (כְּפִי שֶׁנִּתְבָּאָר גַּם בְּמֵאמֶר שִׁצָּא לְאוֹר
 ב'דֵּבַר מַלְכוּת" לְפִרְשַׁת וִיצָא עִם בִּיאוֹר
 בְּדֶרֶךְ אֶפְשָׁר) אוֹר, וְיַעֲקֹב הֵלֵךְ
 לְדִרְכּוֹ, וְזֶהוּ סֹדֵר הָעֲבוּדָה שֶׁל כָּל
 יְהוּדִי בְּכָל יוֹם וְיוֹם שְׁלֹאֲחֵר הַהִתְקַרְבוֹת
 לְקִדְשׁ-בֵּרוֹךְ-הוּא בְּעֲבוֹדַת הַתְּפִילָה
 הוֹלֵךְ לְדִרְכּוֹ לַעֲסוֹק בְּעֲבוֹדַת הַיּוֹם
 בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וּבִקְיֻם
 הַמִּצְוֹת, וּבְכָל דְּרָכֶיהָ דְּעֵהוּ ³⁸
 לְדַעַת אֶת ה' גַּם בְּעֵינֵי הַחוּלִין (דְּרִכְיָה,
 הַדְּרִכִּים שֶׁלֹּךְ) שֶׁאִף הֵם יִהְיוּ כְּרֹאיוֹ לְפִי
 הַתּוֹרָה וּלְשֵׁם שָׁמַיִם, וְהֵינּוּ, שְׁעַל-
 יְדֵי הַתְּפִילָה נַעֲשֶׂה הָאֵדָם כָּלִי
 לְאֵלֶקוֹת, אֲשֶׁר כָּל עֵנִינֵי
 שְׁבִמְשָׁף הַיּוֹם יִהְיוּ מֵלָאִים
 וְחִדּוּרִים בְּחִיּוֹת דְּקִדְשָׁה.
 וְהֵנָּה, כְּשֶׁשׁ שְׁבִעֲשִׁית כָּלִי
 בְּגִשְׁמִיּוֹת, שְׁלֹוֹקִהִים גִּלְּם
 חוֹמֶר גּוֹלָמִי לֹא מַעֲבֹד שֶׁל עֵץ אוֹ
 מִתְּכַת וְעוֹשִׂים מִמֶּנּוּ כָּלִי,
 צָרִיכִים לְהִיּוֹת ב' עֵנִינִים,
 חֻקִּיקָה עִבּוּד וְגִילּוּף מִבְּחוּץ
 לְחוֹמֶר וְחֻקִּיקָה מִבְּפָנִים בְּחוּץ
 הַחוֹמֶר, שְׁהַחֻקִּיקָה מִבְּחוּץ
 מִסְּתַרְתָּה הִיא לְהִסְתַּר אֶת
 הָעֵנִינִים שְׁבִגְלָם הַחוֹמֶר הַגּוֹלָמִי
 שְׁאֵינִם נִצְרָכִים לְכָלִי,
 וּבְמִילָא מְבַלְבְּלִים וּמְפִרְעִים
 לַעֲשִׂית הַכָּלִי הַרְצוֹ, וְשִׁישָׁאָר
 רַק מִה שְׁצִרְיָה לְכָלִי, וְלֹאֲחֵרִי
 חֻקִּיקָה מִבְּחוּץ אֲזִי צָרִיכָה
 לְהִיּוֹת גַּם חֻקִּיקָה הָעִבּוּד
 וְהַגִּילּוּף מִבְּפָנִים עַל מִנַּת לִיצוֹר
 בְּכָלִי חֲלָל כְּדִי שְׁיִהְיֶה כָּלִי
 קְבוּל, הֵנָּה כְּמוֹ כֵּן הוּא גַם בְּעֲבוֹדַת הַתְּפִילָה שְׁעֵנִינָה הוּא

(37) לשון הכתוב — ויצא לב, ב. וראה המשך וככה תרל"ז פצ"ו. ועוד. (38) משלי ג, ו. (39) ראה לקו"ת בחוקותי מז, ד.
 (40) ראה סה"מ תרע"ח ע' רסה. עטר"ת ע' רנח. (41) תהלים קט, ד. (42) ראה גם אור תורה להה"מ יט, סע"ד ואילך. קח,
 סע"ג ואילך. קטו, ד. אוה"ת תשא (כרך ח) ע' ג'צח ואילך. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְעַל-יְדֵי-זֶה יִתְמַלְאוּ בְּמִילָא גַם צָרְכֵי בְּגִשְׁמִיּוֹת, רְפָאנוּ,
2 בְּרֶךְ עֲלֵינוּ וְשָׂאָר הַבְּרָכוֹת, וּמֵאִחֵר שִׁבְקוֹת אֵלּוּ, הֵן בִּקְשַׁת צָרְכֵי
3 שֶׁל הָאָדָם כִּפְשׁוֹ וְהֵן הַבְּקָשׁוֹת עַל מִלּוֹי הַצָּרִים לְמַעַל, כְּבִיכּוֹל, בָּאוֹת
4 מִתּוֹךְ שְׂפִיכַת הַנֶּפֶשׁ - הִנֵּה בְּקָשׁוֹת אֵלּוּ תִקְנוּם בְּנֶסֶח קָצֵר, שָׁזָה
5 מוֹרָה אֲשֶׁר הָעֵנִין נוֹגַע לוֹ
6 בְּעֶצֶם פְּנִימִיּוֹת נִפְשׁוֹ, כִּי טִבֵּעַ
7 הָאָדָם הוּא דְכָאֲשֶׁר הוּא מְדַבֵּר
8 אוֹדוֹת עֵנִין שְׂאִינוּ חֶסֶר לוֹ אוֹ
9 אֶפְלוֹ שֶׁחֶסֶר לוֹ אָבָל אֵין זֶה
10 נוֹגַע אֵלָיו כָּל כֶּף בְּעֶצֶם
11 פְּנִימִיּוֹת נִפְשׁוֹ, אֲזִי הוּא
12 מְאָרִיף בְּעֵנִין, וְהֵאֵרִיכוֹת הִיא
13 כְּפוּלָה - בֵּין בְּהִקְדַּמַּת הָעֵנִין
14 וּבֵין בְּהִסְבַּרְתָּ גּוֹף הַדָּבָר, אָבָל
15 בְּאֲשֶׁר הָעֵנִין נוֹגַע בְּעֶצֶם
16 פְּנִימִיּוֹת נִפְשׁוֹ, אֲזִי הוּא
17 מְדַבֵּר דְּבָרִים קְצָרִים שֶׁמִּבְטָאִים
18 אֶת הַנְּקוּדָה הַעִיקָרִית שֶׁל הַבְּקָשָׁה
19 הַנוֹבֵעַת מִפְּנִימִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ כְּעוֹד
20 שְׂבָאִירִיכוֹת דְּבָרִים יְכוּלָה לִּהְיוֹת סְטִיָּה
21 מֵעִיקָר וְנִקּוּדַת הָעֵנִין. וְכָל זֶה הַגּוֹרֵם
22 לִכֵּךְ שֶׁאֵדָם מְגִיעַ לְדִרְגָה נְעִלִית כֹּל כֵּךְ
23 הוּא לְפִי שְׂנַעֲשֶׂה כְּלִי
24 לְאֵלִיקוֹת, וְיֵשׁ לוֹ חֵיוֹת בְּעֵינֵי
25 אֱלֹקִים, כִּי, שְׁלֹכֵן מְבַקֵּשׁ עַל
26 מִלּוֹי הַחֲסָרוֹן שֶׁלֹּמַעְלָה בְּאֶפְסוֹ
27 שֶׁנוֹגַע לוֹ הָעֵנִין בְּעֶצֶם נִפְשׁוֹ.
28 וְזֶהוּ שְׂאֻמָּרִים קִדְּם הַתְּפִלָּה
29 הַפְּסוּקִים וְאֵין בָּרֵךְ חֲסִדָּךְ
30 גו', 43 אֲבָא בֵּיתָךְ אֲשֶׁתְּחוּוָה אֵל הִכָּל
31 קִדְּשָׁךְ בִּירְאָתָךְ וְאֵין תְּפִלַּתִּי 44 לֵךְ
32 ה' עַת רְצוֹן אֱלֹקִים בְּרוּךְ חֲסִדֶּךָ עֵנִי
33 בְּאֵמַת יִשְׁעֶךָ, שֶׁהֵם פְּסוּקִים אֵלֶּה הֵם
34 כְּנֶגֶד ג' הָאֲבוֹת 45, וְאֵין בָּרֵךְ
35 חֲסִדָּךְ כְּנֶגֶד אֲבֹרָה שֶׁעֲבַד אֶת
36 ה' בְּמִדַּת הַחֲסֵד וּבִאֲהַבַת ה',
37 בִּירְאָתָךְ כְּנֶגֶד יִצְחָק שֶׁעֲבַד אֶת
38 ה' בְּמִדַּת הַגְּבוּרָה וּבִירְאָתָהּ, וְאֵין
39 תְּפִלַּתִּי גו' עַת רְצוֹן כְּנֶגֶד
40 יִצְחָק בְּחִיר שֶׁבְּאֲבוֹת 46 וּמִפְּנֵי
41 מַעֲלָתוֹ הַמִּיּוּחָדָה ("בְּחִיר שְׂבָאֲבוֹת")
42 תְּפִלָּתוֹ מִתְקַבֵּל בְּרָצוֹן, וְהֵינּוּ לְפִי
43 שְׂעֵנִין הַבָּאָר שֶׁמִּשְׁמַעוֹתָ הָרוּחָנִית
- הִיא הַסֵּרֶת הַדְּבָרִים הַמוֹנֵעִים וּמַעֲבִירִים ה' וְעֵשִׂיית הַכְּלִי
לְאֵלִיקוֹת (שְׂעַל-יְדֵי עֲבוּדַת הַתְּפִלָּה) הוּא בִּכְחַ הָאֲבוֹת,
כְּנֶגֶד ל.
וְזֶהוּ גַם מֵה שְׂנַתְּבָאָר לְעִיל (סְעִיף א) בְּפִרּוֹשׁ צְאִינָה
וּרְאִינָה, שְׂעַל-יְדֵי הִצְיָאָה
מִמְצִיאוֹתוֹ תוֹךְ וּוִיתוֹר עַל כָּל
הָעֵינִינִים הָאִישִׁים, שְׂזוּהִי אֶפְסוֹ
הָעֲבוּדָה דְּבַחֲנִית צֶאֱן, נִמְשָׁךְ
לוֹ גַם הַגְּלוֹי שְׁלֹמַעְלָה
מִהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת כְּמִבּוֹאָר לְעִיל,
וְהֵינּוּ, שְׂנַעֲשֶׂה כְּלִי גַם
לְבַחֲנִית הָאֵלִיקוֹת שְׁלֹמַעְלָה
מִהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת, שְׂזוּהִי
הַמְשַׁכָּה שְׂנַמְשַׁכַּת עַל-יְדֵי
הָאֲבוֹת, כְּמוֹ שְׂכַתוֹב 47 קוֹל
דּוֹדִי גו' מְדַלֵּג עַל הָהָרִים,
בְּזִכּוֹת הָהָרִים אֵלּוּ הָאֲבוֹת 48
כְּדִבְרֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל עַל הַפְּסוּק "קוֹל
דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא מְדַלֵּג עַל הָהָרִים
מִקְפֵּץ עַל הַגְּבֻעוֹת" שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ
הוּא דִּילֵךְ וּמִיָּהֵר אֶת הַקֵּץ שֶׁל יְצִיאַת
מִצְרַיִם - "מְדַלֵּג עַל הָהָרִים, בְּזִכּוֹת
אֲבוֹת; מִקְפֵּץ עַל הַגְּבֻעוֹת בְּזִכּוֹת
אֲמוֹת", וּבְעֵינֵינוּ - שְׂעַל-יְדֵם עַל
יְדֵי שְׁלוֹשַׁת הָאֲבוֹת נַעֲשֶׂה עֵנִין
הַדְּלוּג, שְׂנַמְשָׁךְ הָאוֹר
שְׁלֹמַעְלָה מִהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת
בְּדֶרֶךְ דְּלוּג שֶׁלֹּא לְפִי הַסֵּדֶר
וְהַדְּרוּגָה שֶׁל הַמִּשְׁכַּת הָאוֹר שֶׁבְּתוֹךְ
הַגְּדָרִים שֶׁל סֵדֶר הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת.
(ד) וְזֶהוּ גַם כֵּן מֵה שְׂכַתוֹב 49
כְּמִשׁוֹשׁ חֲתָן עַל פֶּלֶא יִשִּׁישׁ
עֲלִיךְ אֵלֶיךָ, יִשִּׁישׁ הוּא ב'
פְּעָמִים יֵשׁ (310), בְּגִימָטְרִיא
כְּתוּר (620), וְהִיא הַכְּתוּר שֶׁלֹּמַעְלָה
מֵעֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת הָעֵלִיוֹנוֹת מוֹרָה עַל
בְּחִינָה שֶׁלֹּמַעְלָה מִסֵּדֶר הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת
וְהוּא עֵנִין נַעֲלָה יוֹתֵר מִמֶּה
שְׂאֻמָּרוֹ חֲכָמֵינוּ ז"ל 50 עֲתִיד
הַקֶּבֶץ הַלְהַנְחִיל לְכָל צְדִיק
- בְּמִילָא גַם צָרְכֵי בְּגִשְׁמִיּוֹת, רְפָאנוּ, בְּרֶךְ עֲלֵינוּ
וְשָׂאָר הַבְּרָכוֹת, הִנֵּה בְּקָשׁוֹת אֵלּוּ תִקְנוּם בְּנֶסֶח
קָצֵר, שָׁזָה מוֹרָה אֲשֶׁר הָעֵנִין נוֹגַע לוֹ בְּעֶצֶם
פְּנִימִיּוֹת נִפְשׁוֹ, דְכָאֲשֶׁר הוּא מְדַבֵּר אוֹדוֹת עֵנִין
שְׂאִינוּ חֶסֶר לוֹ אוֹ אֶפְלוֹ שֶׁחֶסֶר לוֹ אָבָל אֵין זֶה
נוֹגַע אֵלָיו כָּל כֶּף בְּעֶצֶם פְּנִימִיּוֹת נִפְשׁוֹ, אֲזִי הוּא
מְאָרִיף בְּעֵנִין, בֵּין בְּהִקְדַּמַּת הָעֵנִין וּבֵין בְּהִסְבַּרְתָּ
גּוֹף הַדָּבָר, אָבָל בְּאֲשֶׁר הָעֵנִין נוֹגַע בְּעֶצֶם
פְּנִימִיּוֹת נִפְשׁוֹ, אֲזִי הוּא מְדַבֵּר דְּבָרִים קְצָרִים.
וְכָל זֶה הוּא לְפִי שְׂנַעֲשֶׂה כְּלִי לְאֵלִיקוֹת, שְׁלֹכֵן
מְבַקֵּשׁ עַל מִלּוֹי הַחֲסָרוֹן שֶׁלֹּמַעְלָה בְּאֶפְסוֹ שֶׁנוֹגַע
לוֹ הָעֵנִין בְּעֶצֶם נִפְשׁוֹ. וְזֶהוּ שְׂאֻמָּרִים קִדְּם
הַתְּפִלָּה הַפְּסוּקִים וְאֵין בָּרֵךְ חֲסִדָּךְ גו' 43 וְאֵין
תְּפִלַּתִּי 44, שֶׁהֵם כְּנֶגֶד ג' הָאֲבוֹת 45, וְאֵין בָּרֵךְ
חֲסִדָּךְ כְּנֶגֶד אֲבֹרָה, בִּירְאָתָךְ כְּנֶגֶד יִצְחָק, וְאֵין
תְּפִלַּתִּי גו' עַת רְצוֹן כְּנֶגֶד יִצְחָק בְּחִיר שֶׁעֲבַד אֶת
ה' עַת רְצוֹן אֱלֹקִים בְּרוּךְ חֲסִדֶּךָ עֵנִי שֶׁבְּאֲבוֹת 46
הִכָּל הַכְּלִי לְאֵלִיקוֹת (שְׂעַל-יְדֵי עֲבוּדַת הַתְּפִלָּה) הוּא
בִּכְחַ הָאֲבוֹת, כְּנֶגֶד ל.
וְזֶהוּ גַם מֵה שְׂנַתְּבָאָר לְעִיל
(סְעִיף א) בְּפִרּוֹשׁ צְאִינָה וּרְאִינָה, שְׂעַל-יְדֵי
הִצְיָאָה מִמְצִיאוֹתוֹ, שְׂזוּהִי אֶפְסוֹ הָעֲבוּדָה
דְּבַחֲנִית צֶאֱן, נִמְשָׁךְ לוֹ גַם הַגְּלוֹי שְׁלֹמַעְלָה
מִהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת, וְהֵינּוּ, שְׂנַעֲשֶׂה כְּלִי גַם לְבַחֲנִית
הָאֵלִיקוֹת שְׁלֹמַעְלָה מִהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת, שְׂזוּהִי
הַמְשַׁכָּה שְׂנַמְשַׁכַּת עַל-יְדֵי הָאֲבוֹת, כְּמוֹ
שְׂכַתוֹב 47 קוֹל דּוֹדִי גו' מְדַלֵּג עַל הָהָרִים, בְּזִכּוֹת
הָהָרִים אֵלּוּ הָאֲבוֹת 48, שְׂעַל-יְדֵם נַעֲשֶׂה עֵנִין
הַדְּלוּג, שְׂנַמְשָׁךְ הָאוֹר שְׁלֹמַעְלָה מִהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת
בְּדֶרֶךְ דְּלוּג.
(ד) וְזֶהוּ גַם כֵּן מֵה שְׂכַתוֹב 49 כְּמִשׁוֹשׁ חֲתָן עַל
פֶּלֶא יִשִּׁישׁ עֲלִיךְ אֵלֶיךָ, יִשִּׁישׁ הוּא ב' פְּעָמִים יֵשׁ, בְּגִימָטְרִיא כְּתוּר,
וְהוּא עֵנִין נַעֲלָה יוֹתֵר מִמֶּה שְׂאֻמָּרוֹ חֲכָמֵינוּ ז"ל 50 עֲתִיד הַקֶּבֶץ הַלְהַנְחִיל לְכָל

(43) תהלים ה, ח. (44) שם סט, יד. (45) זח"ג ח, ב. מגלה עמוקות אופן רלט. (46) ראה ב"ר רפ"ע"ו. זח"א קמז, ב. קיט, ב. קעא, ב. שעה"פ תולדות כז, כה. (47) שה"ש ב, ח. (48) ראה ר"ה יא, א. (49) בפיוט "לכה דודי". (50) עוקצין בסופה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 יְצַדִּיק שׁ״י (י״ש) עוֹלָמוֹת שֶׁגַם זֶה בְּחִינָה נְעִלִית בְּיוֹתֵר אֲבֵל עַדִּין
 2 לֹא נִחְשַׁבְתָּ לְמַעַל מִסֹּדֵר הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת, כִּיּוֹן שֶׁהוּא י״ש רַק פֶּעַם אַחַת רַק
 3 מִחֲצָה דְּכֶתֶר, הֵינֵנו מִחֲצָה הַתַּחְתּוֹנָה דְּכֶתֶר חִיצוֹנוֹת הַכֶּתֶר שִׁישׁ
 4 לֵה שִׁיכּוֹת (מִסּוּיִמָּת) לְסֹדֵר הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת שֶׁתַּחֲלִיתוֹ בְּסִפִּירוֹת שְׂרָאשִׁיתֵן סִפִּירָת
 5 הַחֲכֻמָּה וְסִפִּירַת הַבִּינָה, וְהוּא עֲנִיָּן
 6 קֶנֶה חֲכָמָה קֶנֶה בִּינָה⁵¹, ב' ¹ צַדִּיק וְצַדִּיק שׁ״י (י״ש) עוֹלָמוֹת, שֶׁהוּא רַק
 7 פְּעָמִים קֶנֶה (155) בְּגִימָטְרִיא ² מִחֲצָה דְּכֶתֶר, הֵינֵנו מִחֲצָה הַתַּחְתּוֹנָה דְּכֶתֶר,
 8 שׁ״י⁵² (310), וְכָאן נֶאֱמַר ³ וְהוּא עֲנִיָּן קֶנֶה חֲכָמָה קֶנֶה בִּינָה⁵¹, ב' פְּעָמִים
 9 יִשְׁיֵשׁ, ב' פְּעָמִים יֵשׁ בְּגִימָטְרִיא ⁴ קֶנֶה בְּגִימָטְרִיא שׁ״י⁵², וְכָאן נֶאֱמַר יִשְׁיֵשׁ, ב'
 10 כֶּתֶר שֶׁלֹּם וְלֹא רַק מַחְצִית מִמֶּנּוּ מִשּׁוֹם, ⁵ פְּעָמִים יֵשׁ, שְׁנַמְשָׁף גַּם בְּחִינָה הַעֲלִיּוֹנָה דְּכֶתֶר,
 11 שְׁנַמְשָׁף גַּם בְּחִינָה הַעֲלִיּוֹנָה ⁶ פְּנִימִיּוֹת הַכֶּתֶר, שְׁזָהוּ גִלּוּי שְׁלֹמֶעֱלָה מִסֹּדֵר
 12 דְּכֶתֶר, פְּנִימִיּוֹת הַכֶּתֶר, שְׁזָהוּ ⁷ הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת. וְעַל־זֶה נֶאֱמַר כְּמִשּׁוֹשׁ חֶתֶן עַל פֶּלָה
 13 גִּלּוּי שְׁלֹמֶעֱלָה מִסֹּדֵר ⁸ יִשְׁיֵשׁ עַל־יָד אֱלֹקָיָה, שְׁבִכְרֵי שִׁיְהִיָּה הַגִּלּוּי דִּישִׁישׁ
 14 הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת. ⁹ ב' פְּעָמִים י״ש, שֶׁהוּא גִלּוּי שְׁלֹמֶעֱלָה
 15 וְעַל־זֶה נֶאֱמַר כְּמִשּׁוֹשׁ חֶתֶן ¹⁰ מִהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת, צָרִיכָה לִהְיוֹת הָעֲבוּדָה מִלְּמֻטָּה
 16 עַל פֶּלָה יִשְׁיֵשׁ עַל־יָד אֱלֹקָיָה, ¹¹ לְמַעַלָּה בְּאֶפֶן שֶׁל יִצְיָאָה מִמְּצִיאֹתוֹ, בְּחִינַת צֶאן,
 17 שְׁבִכְרֵי שִׁיְהִיָּה הַגִּלּוּי דִּישִׁישׁ ¹² שְׁזָהוּ מֵהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת, שְׁזָהוּ מֵהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת, שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ
 18 ב' פְּעָמִים י״ש, שֶׁהוּא גִלּוּי ¹³ עַל־יָה מִלְּמֻטָּה לְמַעַלָּה, וְעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁף הַגִּלּוּי
 19 שְׁלֹמֶעֱלָה מִהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת, ¹⁴ דִּישִׁישׁ עַל־יָד גו'. וְזָהוּ גַּם כֵּן מֵהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת⁵³ וְהוּא
 20 צָרִיכָה לִהְיוֹת הָעֲבוּדָה ¹⁵ כְּחֶתֶן יוֹצֵא מִחֻפּוֹת יִשְׁיֵשׁ גו', וְהֵינּוּ שְׁעַל־יְדֵי
 21 מִלְּמֻטָּה לְמַעַלָּה בְּאֶפֶן שֶׁל ¹⁶ עֲבוּדָתוֹ שְׁשׁוּבֵר וְכוּרֵת אֶת כָּל עֲנִיָּנוּ וְיוֹצֵא
 22 יִצְיָאָה מִמְּצִיאֹתוֹ, בְּחִינַת ¹⁷ מִהֶם, אֲזִי נֶעֱשֶׂה כָּלִי וְנִמְשָׁף לוֹ גַּם גִּלּוּי הָאוֹר
 23 צֶאן, שְׁזָהוּ מֵהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת, שְׁזָהוּ מֵהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת, בְּחִינַת יִשְׁיֵשׁ. וְזָהוּ רְנִי ¹⁸ שְׁלֹמֶעֱלָה מִהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת, בְּחִינַת יִשְׁיֵשׁ. וְזָהוּ רְנִי
 24 תִּשְׁיֵשׁ וְתַגֵּל הַעֲקָרָה בִּקְבוּץ בְּנִיָּה ¹⁹ עֲקָרָה לֹא יִלְדָּה, שְׁמַצֵּד זֶה שְׁלֹא יִלְדָּה בְּנִים
 25 לְחוּכָה בְּשִׁמְחָה, שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ ²⁰ לְגִינְהֵם, שֶׁהֵם הַתּוֹלְדוֹת ד'לְעֻמַּת זֶה, אֲזִי נֶעֱשִׂים
 26 עַל־יָה מִלְּמֻטָּה לְמַעַלָּה, הֵינּוּ ²¹ אֲצִלוֹ תּוֹלְדוֹת דְּקֶדְשָׁה, כְּמִאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ו'לֹא⁵⁴
 27 שֶׁהַעֲקָרָה מַצִּידָה תִּשְׁיֵשׁ וְתַגֵּל, וְעַל־ ²² כְּשֶׁזֶה נּוֹפֵל זֶה קָם, וְלֹא נִתְמַלְאָה יְרוּשָׁלַּיִם (יִרְאָה
 28 יְדֵי־זֶה נִמְשָׁף הַגִּלּוּי דִּישִׁישׁ ²³ שְׁלֹם⁵⁵) אֲלֵא מִחֲרַבָּנָה שֶׁל צוֹר, וְלִכֵּן רְנִי, כִּי אִם
 29 עַל־יָד גו' מִלְּמַעַלָּה עַד לְהַמְשִׁכָּה ²⁴ הַבְּנִים שְׁמִיחָה. וְזָהוּ גַּם כֵּן מֵהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת⁵⁶ בְּכָל
 30 וְהַתְּגַלּוֹת שֶׁלֹּמֶעֱלָה מִסֹּדֵר הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת. ²⁵ צָרָתָם לֹא צָר, כְּתִיב לֹא בְּאֶל־יָה, וְקָרִי לוֹ בְּאֶל־יָה⁵⁷,
 31 וְזָהוּ גַּם כֵּן מֵהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת, וְנִמְשָׁף גִּלּוּי ²⁶ לוֹ בְּאֶל־יָה הַגִּלּוּי דִּהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת, וְלֹא בְּאֶל־יָה
 32 וְהוּא כְּחֶתֶן יוֹצֵא מִחֻפּוֹת ²⁷ הוּא הַגִּלּוּי שְׁלֹמֶעֱלָה מִהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת⁵⁸, וְזָהוּ בְּכָל
 33 יִשְׁיֵשׁ גו' שֶׁגַם אֵת הַפְּסוּק הַזֶּה יֵשׁ ²⁸ צָרָתָם וְגו', לְהִתֵּם לְעִילָא מְטָא עֲקָתָא דִּישְׁרָאֵל⁵⁹,
 34 לְפָרֵשׁ בְּמִשְׁמַעוֹת דּוּמָה - וְהֵינּוּ ²⁹ דְּעַל־יְדֵי עֲבוּדָתוֹ מִן הַמְּצָר, מְגִיעַ בְּבִחִינַת לֹא בְּאֶל־יָה שְׁלֹמֶעֱלָה מִהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת,
 35 שְׁעַל־יְדֵי עֲבוּדָתוֹ שְׁשׁוּבֵר ³⁰ וְנִמְשָׁף גִּלּוּי זֶה גַּם בְּהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת, בְּחִינַת לוֹ בְּאֶל־יָה. וְכִמּוֹ כֵּן הוּא בְּעֲבוּדָה
 36 וְכוּרֵת אֶת כָּל עֲנִיָּנוּ וְגַדְרֵי ³¹ דְּעַל־יְדֵי־זֶה שְׁפּוֹעֵל כְּעֻמּוֹ שְׁלֹא יִהְיֶה לוֹ תּוֹלְדוֹת ד'לְעֻמַּת זֶה, לֹא יִלְדָּה, לֹא
 37 מִצִּיאֹתוֹ וְהַרְצוֹנוֹת הָאִישִׁים שֶׁלוֹ
 38 וְיוֹצֵא מִהֶם, אֲזִי נֶעֱשֶׂה כָּלִי
 39 וְנִמְשָׁף לוֹ גַּם גִּלּוּי הָאוֹר
 40 שְׁלֹמֶעֱלָה מִהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת,
 41 בְּחִינַת יִשְׁיֵשׁ. וְזָהוּ רְנִי עֲקָרָה
 42 לֹא יִלְדָּה, שְׁמַצֵּד זֶה שְׁלֹא

1 יְצַדִּיק שׁ״י (י״ש) עוֹלָמוֹת שֶׁגַם זֶה בְּחִינָה נְעִלִית בְּיוֹתֵר אֲבֵל עַדִּין
 2 לֹא נִחְשַׁבְתָּ לְמַעַל מִסֹּדֵר הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת, כִּיּוֹן שֶׁהוּא י״ש רַק פֶּעַם אַחַת רַק
 3 מִחֲצָה דְּכֶתֶר, הֵינֵנו מִחֲצָה הַתַּחְתּוֹנָה דְּכֶתֶר חִיצוֹנוֹת הַכֶּתֶר שִׁישׁ
 4 לֵה שִׁיכּוֹת (מִסּוּיִמָּת) לְסֹדֵר הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת שֶׁתַּחֲלִיתוֹ בְּסִפִּירוֹת שְׂרָאשִׁיתֵן סִפִּירָת
 5 הַחֲכֻמָּה וְסִפִּירַת הַבִּינָה, וְהוּא עֲנִיָּן
 6 קֶנֶה חֲכָמָה קֶנֶה בִּינָה⁵¹, ב' ¹ צַדִּיק וְצַדִּיק שׁ״י (י״ש) עוֹלָמוֹת, שֶׁהוּא רַק
 7 פְּעָמִים קֶנֶה (155) בְּגִימָטְרִיא ² מִחֲצָה דְּכֶתֶר, הֵינֵנו מִחֲצָה הַתַּחְתּוֹנָה דְּכֶתֶר,
 8 שׁ״י⁵² (310), וְכָאן נֶאֱמַר ³ וְהוּא עֲנִיָּן קֶנֶה חֲכָמָה קֶנֶה בִּינָה⁵¹, ב' פְּעָמִים
 9 יִשְׁיֵשׁ, ב' פְּעָמִים יֵשׁ בְּגִימָטְרִיא ⁴ קֶנֶה בְּגִימָטְרִיא שׁ״י⁵², וְכָאן נֶאֱמַר יִשְׁיֵשׁ, ב'
 10 כֶּתֶר שֶׁלֹּם וְלֹא רַק מַחְצִית מִמֶּנּוּ מִשּׁוֹם, ⁵ פְּעָמִים יֵשׁ, שְׁנַמְשָׁף גַּם בְּחִינָה הַעֲלִיּוֹנָה דְּכֶתֶר,
 11 שְׁנַמְשָׁף גַּם בְּחִינָה הַעֲלִיּוֹנָה ⁶ פְּנִימִיּוֹת הַכֶּתֶר, שְׁזָהוּ גִלּוּי שְׁלֹמֶעֱלָה מִסֹּדֵר
 12 דְּכֶתֶר, פְּנִימִיּוֹת הַכֶּתֶר, שְׁזָהוּ ⁷ הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת. וְעַל־זֶה נֶאֱמַר כְּמִשּׁוֹשׁ חֶתֶן עַל פֶּלָה
 13 גִּלּוּי שְׁלֹמֶעֱלָה מִסֹּדֵר ⁸ יִשְׁיֵשׁ עַל־יָד אֱלֹקָיָה, שְׁבִכְרֵי שִׁיְהִיָּה הַגִּלּוּי דִּישִׁישׁ
 14 הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת. ⁹ ב' פְּעָמִים י״ש, שֶׁהוּא גִלּוּי שְׁלֹמֶעֱלָה
 15 וְעַל־זֶה נֶאֱמַר כְּמִשּׁוֹשׁ חֶתֶן ¹⁰ מִהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת, צָרִיכָה לִהְיוֹת הָעֲבוּדָה מִלְּמֻטָּה
 16 עַל פֶּלָה יִשְׁיֵשׁ עַל־יָד אֱלֹקָיָה, ¹¹ לְמַעַלָּה בְּאֶפֶן שֶׁל יִצְיָאָה מִמְּצִיאֹתוֹ, בְּחִינַת צֶאן,
 17 שְׁבִכְרֵי שִׁיְהִיָּה הַגִּלּוּי דִּישִׁישׁ ¹² שְׁזָהוּ מֵהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת, שְׁזָהוּ מֵהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת, שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ
 18 ב' פְּעָמִים י״ש, שֶׁהוּא גִלּוּי ¹³ עַל־יָה מִלְּמֻטָּה לְמַעַלָּה, וְעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁף הַגִּלּוּי
 19 שְׁלֹמֶעֱלָה מִהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת, ¹⁴ דִּישִׁישׁ עַל־יָד גו'. וְזָהוּ גַּם כֵּן מֵהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת⁵³ וְהוּא
 20 צָרִיכָה לִהְיוֹת הָעֲבוּדָה ¹⁵ כְּחֶתֶן יוֹצֵא מִחֻפּוֹת יִשְׁיֵשׁ גו', וְהֵינּוּ שְׁעַל־יְדֵי
 21 מִלְּמֻטָּה לְמַעַלָּה בְּאֶפֶן שֶׁל ¹⁶ עֲבוּדָתוֹ שְׁשׁוּבֵר וְכוּרֵת אֶת כָּל עֲנִיָּנוּ וְיוֹצֵא
 22 יִצְיָאָה מִמְּצִיאֹתוֹ, בְּחִינַת ¹⁷ מִהֶם, אֲזִי נֶעֱשֶׂה כָּלִי וְנִמְשָׁף לוֹ גַּם גִּלּוּי הָאוֹר
 23 צֶאן, שְׁזָהוּ מֵהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת, שְׁזָהוּ מֵהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת, בְּחִינַת יִשְׁיֵשׁ. וְזָהוּ רְנִי ¹⁸ שְׁלֹמֶעֱלָה מִהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת, בְּחִינַת יִשְׁיֵשׁ. וְזָהוּ רְנִי
 24 תִּשְׁיֵשׁ וְתַגֵּל הַעֲקָרָה בִּקְבוּץ בְּנִיָּה ¹⁹ עֲקָרָה לֹא יִלְדָּה, שְׁמַצֵּד זֶה שְׁלֹא יִלְדָּה בְּנִים
 25 לְחוּכָה בְּשִׁמְחָה, שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ ²⁰ לְגִינְהֵם, שֶׁהֵם הַתּוֹלְדוֹת ד'לְעֻמַּת זֶה, אֲזִי נֶעֱשִׂים
 26 עַל־יָה מִלְּמֻטָּה לְמַעַלָּה, הֵינּוּ ²¹ אֲצִלוֹ תּוֹלְדוֹת דְּקֶדְשָׁה, כְּמִאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ו'לֹא⁵⁴
 27 שֶׁהַעֲקָרָה מַצִּידָה תִּשְׁיֵשׁ וְתַגֵּל, וְעַל־ ²² כְּשֶׁזֶה נּוֹפֵל זֶה קָם, וְלֹא נִתְמַלְאָה יְרוּשָׁלַּיִם (יִרְאָה
 28 יְדֵי־זֶה נִמְשָׁף הַגִּלּוּי דִּישִׁישׁ ²³ שְׁלֹם⁵⁵) אֲלֵא מִחֲרַבָּנָה שֶׁל צוֹר, וְלִכֵּן רְנִי, כִּי אִם
 29 עַל־יָד גו' מִלְּמַעַלָּה עַד לְהַמְשִׁכָּה ²⁴ הַבְּנִים שְׁמִיחָה. וְזָהוּ גַּם כֵּן מֵהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת⁵⁶ בְּכָל
 30 וְהַתְּגַלּוֹת שֶׁלֹּמֶעֱלָה מִסֹּדֵר הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת. ²⁵ צָרָתָם לֹא צָר, כְּתִיב לֹא בְּאֶל־יָה, וְקָרִי לוֹ בְּאֶל־יָה⁵⁷,
 31 וְזָהוּ גַּם כֵּן מֵהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת, וְנִמְשָׁף גִּלּוּי ²⁶ לוֹ בְּאֶל־יָה הַגִּלּוּי דִּהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת, וְלֹא בְּאֶל־יָה
 32 וְהוּא כְּחֶתֶן יוֹצֵא מִחֻפּוֹת ²⁷ הוּא הַגִּלּוּי שְׁלֹמֶעֱלָה מִהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת⁵⁸, וְזָהוּ בְּכָל
 33 יִשְׁיֵשׁ גו' שֶׁגַם אֵת הַפְּסוּק הַזֶּה יֵשׁ ²⁸ צָרָתָם וְגו', לְהִתֵּם לְעִילָא מְטָא עֲקָתָא דִּישְׁרָאֵל⁵⁹,
 34 לְפָרֵשׁ בְּמִשְׁמַעוֹת דּוּמָה - וְהֵינּוּ ²⁹ דְּעַל־יְדֵי עֲבוּדָתוֹ מִן הַמְּצָר, מְגִיעַ בְּבִחִינַת לֹא בְּאֶל־יָה שְׁלֹמֶעֱלָה מִהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת,
 35 שְׁעַל־יְדֵי עֲבוּדָתוֹ שְׁשׁוּבֵר ³⁰ וְנִמְשָׁף גִּלּוּי זֶה גַּם בְּהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת, בְּחִינַת לוֹ בְּאֶל־יָה. וְכִמּוֹ כֵּן הוּא בְּעֲבוּדָה
 36 וְכוּרֵת אֶת כָּל עֲנִיָּנוּ וְגַדְרֵי ³¹ דְּעַל־יְדֵי־זֶה שְׁפּוֹעֵל כְּעֻמּוֹ שְׁלֹא יִהְיֶה לוֹ תּוֹלְדוֹת ד'לְעֻמַּת זֶה, לֹא יִלְדָּה, לֹא
 37 מִצִּיאֹתוֹ וְהַרְצוֹנוֹת הָאִישִׁים שֶׁלוֹ
 38 וְיוֹצֵא מִהֶם, אֲזִי נֶעֱשֶׂה כָּלִי
 39 וְנִמְשָׁף לוֹ גַּם גִּלּוּי הָאוֹר
 40 שְׁלֹמֶעֱלָה מִהַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת,
 41 בְּחִינַת יִשְׁיֵשׁ. וְזָהוּ רְנִי עֲקָרָה
 42 לֹא יִלְדָּה, שְׁמַצֵּד זֶה שְׁלֹא

(51) משלי ד, ה. (52) שער הפסוקים להאריז"ל עה"פ. לקו"ת צו י, א. סה"מ ה'ש"ת ע' 49. (53) תהלים יט, ו. (54) ראה פרש"י תולדות כה, כג. (55) ב"ר פנ"ו, יו"ד. תוד"ה הר - תענית טז, א. וראה לקו"ת ר"ה ס, ב. שה"ש ו, ג. ובכ"מ. (56) ישע"י סג, ט. (57) זח"א קכ, ב. וראה גם תענית שם. (58) ראה אוה"ת (יהל אור) לתהלים ע' שסא. (59) זהר שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 זרועה⁶⁰ למעלותא, היינו ללא "תולדות" ו"צמיחה" לא רצויים, אָזִי
 - 2 נַעֲשִׂים אֲצִלוֹ תולדות בקדשה, בִּיּוֹן שְׁנַעֲשֶׂה כְּלִי
 - 3 לְאֻלָּקוֹת, וְעַד שְׁנַמְשֵׁף לוֹ הַגְּלוֹי שְׁלֻמְעֵלָה מִהַשְׁתַּלְשָׁלוֹת.
 - 4 וְזֶהוּ שׁוֹשׁ תְּשִׁישׁ וְתַגַּל הַעֲקָרָה בְּקִבּוּץ בְּנֵיהַ תְּלוּכָה
 - 5 בְּשִׁמְחָה, דְּעַל-יְדֵי-זֶה שְׁהִיא
 - 6 עֲקָרָה בְּתולדות ד'לַעֲמַת
 - 7 זֶה, נַעֲשֶׂה קִבּוּץ בְּנֵיהַ
 - 8 דְּקִדְשָׁה לְתוּכָה בְּשִׁמְחָה.
 - 9 (ה) וְזֶהוּ וְיִהְיֶה לִי שׁוֹר וְחִמּוֹר
 - 10 צֶאֱן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה גו', שְׁעֵנֶן
 - 11 זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת אֲצֵל כָּל אֶחָד
 - 12 וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וְהִינוּ, שְׁגָם
 - 13 בְּזִמְן הַגְּלוֹת וְתַקַּף הַהֲעֵלָם
 - 14 וְהִסְתַּר, הִנֵּה עַל-יְדֵי עֲשִׂית
 - 15 הַתְּשׁוּבָה, שְׁהוּא עֵנֶן
 - 16 הַיִּצִּיָּאָה מִכָּל עֲנִיָּנוּ, שְׁזוּהִי
 - 17 הַעֲבוּדָה בְּבַחֲיִנַת צֶאֱן, שְׁבָאָה
 - 18 עַל-יְדֵי הַעֲבוּדָה דְּקִבְלַת עַל
 - 19 בְּבַחֲיִנַת עֶבֶד וְשִׁפְחָה כַּמְבוֹאֵר
 - 20 לְעִיל בְּהַרְחָבָה, אָזִי מִיד נִגְאָלִים,
 - 21 שְׁמִמְשִׁיכִים אֶת אֹר
 - 22 הַגְּאוּלָּה, שְׁזֶהוּ עֵנֶן וְיִהְיֶה לִי
 - 23 שׁוֹר וְחִמּוֹר, חִמּוֹר זֶה מִלֶּךְ
 - 24 הַמְּשִׁיחַ, שְׁנֹאֲמַר עֲנִי וְרוֹכֵב
 - 25 עַל חִמּוֹר, שְׁזֶהוּ חִמּוֹר עָלָיו
 - 26 נֹאמַר⁶¹ וַיִּשְׁכֶּם אֲבִרְהָם בְּבֶקֶר
 - 27 וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חִמּוֹרוֹ, וְכֵן בְּמִשָּׁה
 - 28 (גּוֹאֵל רֹאשׁוֹן הוּא גּוֹאֵל
 - 29 אֶחָד⁶²) כְּתִיב⁶³ וַיִּרְכִּבֶם
 - 30 עַל הַחִמּוֹר, וְהִינוּ שְׁבִיָּאָה
 - 31 מְשִׁיחַ שְׁנֹאֲמַר בּוֹ עֲנִי וְרוֹכֵב
 - 32 עַל חִמּוֹר הִיא עַל-יְדֵי
 - 33 הַקִּדְמַת הַעֲבוּדָה דְּוִיחְבוּשׁ
 - 34 אֶת חִמּוֹרוֹ וַיִּרְכִּבֶם עַל
 - 35 הַחִמּוֹר, שְׁחֹבֵשׁ וְרוֹכֵב עַל
 - 36 חִמּוֹרוֹ הוּא חִמְרֵי הַגּוֹף⁶⁴,
 - 37 וּמִבְטָל אֶת הַחֲמִירוֹת מִכָּל
 - 38 הָעֲנִיָּנוּ, שְׁלֹא יִהְיוּ חֲמִירִים
- (עַר מֵאֲכַט זַי אֹיִס עוֹשֶׂה שִׁיחֲדוֹ לִהְיוֹת עֲנִיָּנוּ חֲמִירִים וְגַסִּים),
- כִּי אִם דְּבָרִים גְּשָׁמִיִּים מִבְּרָרִים וּמִזְכָּכִים כַּמְבוֹאֵר בְּשִׁיחֹת הַרְבֵּי
- שִׁבְעוֹת הָאָדָם בְּבִירוֹר וְיִזְכּוֹר הַגּוֹף יֵשׁ שְׁלוֹשָׁה אוֹפְנִים כִּלְיִים: (א) בְּדֶרֶךְ
- כִּיבוֹשׁ וְשִׁלְטָה, הִינוּ שֶׁהָאָדָם מְכַנֵּעַ אֶת חוֹמֵר גּוֹפּוֹ כִּךְ שֶׁלֹּא יַעֲלִים וְיִסְתִּיר
- עַל אֹר הַנִּשְׁמָה וְזוֹ הִיִּתָּה הַעֲבוּדָה
- בִּימֵי אֲבִרְהָם אֲבִינוּ קוֹדֵם מִתֵּן תּוֹרָה
- וְאֲבִרְהָם רַק חֲבֵשׁ אֶת הַחִמּוֹר. (ב) וְיִזְכּוֹר
- הַגּוֹף וְשִׁנּוּי מִידוֹתָיו הַטְּבַעִיִּים עַד
- שֶׁהַגּוֹף עֲצָמוֹ יִהְיֶה עוֹבֵד ה', כִּפִּי שְׁהִיא
- בִּימֵי מֹשֶׁה שֶׁרִכַּב עַל הַחִמּוֹר וְהִבִּיא
- קְדוּשָׁה בְּתוֹךְ חוֹמֵרוֹת הָעוֹלָם. (ג) וְיִזְכּוֹר
- הַגּוֹף עַד שֶׁהוּא עֲצָמוֹ הוֹפֵךְ לְקְדוּשָׁה
- כִּפִּי שִׁיחִיה בִּימֹת הַמִּשִּׁיחַ כֹּאשֶׁר
- הַחִמּוֹר עֲצָמוֹ יִגְלֶה אֶת אֹר הַקְּדוּשָׁה
- בְּעוֹלָם, וְעַל-יְדֵי-זֶה שֶׁהָאָדָם מְבַרֵּר
- וּמִזְכֵּךְ אֶת הַגְּשָׁמִיּוֹת מִגִּיעַ לְבַחֲיִנַת
- הָאֹר שְׁלֻמְעֵלָה מִסְדֵּר
- הַשְׁתַּלְשָׁלוֹת, וּמִשָּׁם נִמְשָׁף לוֹ
- גַּם בְּסִדֵּר הַשְׁתַּלְשָׁלוֹת לְמִטָּה
- שֶׁתַּמְלֵא בְּקִשְׁתוֹ צִרְכָּיו בְּכָשֶׁת צִרְכָּיו
- בְּכָל הָעֲנִיָּנוּ, רְפוּאָה, פְּרִנְסָה
- בְּהַרְחָבָה וְזֶרַע חֵיָא וְקִיָּמָא,
- וְעַד שְׁנַמְשֵׁף לְמִטָּה הָאֹר
- שְׁלֻמְעֵלָה מִסְדֵּר הַשְׁתַּלְשָׁלוֹת
- בְּגִלּוּיִים דְּלַעֲתִיד לְבוֹא, עַל-
- יְדֵי מְשִׁיחַ צְדָקְנוֹ שֶׁעַם בּוֹאֵה יִהְיֶה
- בְּעוֹלָם גִּלּוֹי אֻלּוּקוֹת לְמַעַל מְכַל
- מִדִּירָה וְהַגְּבִלָה, שְׁיָבוֹא לְגֻאֲלָנוּ
- בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.

(60) לשון הכתוב – ירמי' ב, ב. (61) וירא כב, ג. (62) ראה שמו"ר פ"ב, ד. זח"א רנ"ג, א. שער הפסוקים להאריז"ל ויחי מט, י. תו"א ר"פ משפטים. (63) שמות ד, כ ובפרש"י. וראה לקו"ש חל"א ע' 15 ואילך, ויש"נ. (64) ראה "היום יום" כח שבט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

בנוסח ברכות נישואין שתיקנו חכמינו ז"ל, אומרים:

אֲשֶׁר בָּרָא שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה חֲתָן וְכֻלָּה גִּילָה וְרָנָה דִּיצָה וְחִדּוּהָ
אֶהְבָּה וְאַחֲוָה שְׁלוֹם וְרַעוּת¹, וּמִדִּיק בְּזָה כְּבוֹד־קִדְשָׁת
מוֹרֵי־וְחָמִי אֲדָמוֹ"ר הרבי הרי"צ בַּמָּאָמֶר לִי"ד כֶּסֶלֹ יוֹם נִשְׁוֹאִי

הרבי והרבנית (בת הרבי הרי"צ, בשנת

תרפ"ט) שָׁנְאָמֶר בִּי"ד כֶּסֶלֹ

(כְּמוֹ) שְׁכֶתוֹב בְּכוֹתֶרֶת

הַמָּאָמֶר) לִפְנֵי נ"ט שָׁנָה²,

חמישים ותשע שנים לפני אמירת

מאמר זה על־ידי הרבי ב"ד בכסלו

תשמ"ח דְּצִרְיָה לְהִבִּין לָמָּה

מִקְדִּים בנוסח הברכה אשר ברא

שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה לְ"חֲתָן

וְכֻלָּה", ורק אחרי שאמר 'ששון

ושמחה' משבחים את הקדוש־ברוך־

הוא גם על בריאת חתן וכלה וְהָרִי

כָּל עֶקֶר הַשְּׁשׁוֹן וְהַשְּׁמִחָה הֵם

בְּשִׁבִיל הַחֲתָן וְהַכֻּלָּה, וְכֵמוֹ

שְׁאוּמְרִים בְּסִיּוֹם הַבְּרָכָה

מְשַׁמַּח חֲתָן עִם הַכֻּלָּה" (או)

כְּנִסַּח בְּרָכָה אַחֲרֵת³ מברכות

הנישואין "מְשַׁמַּח חֲתָן וְכֻלָּה")

ואם כן היה צריך לומר תחילה 'אשר

ברא חתן וכלה' ורק אחר כך 'אשר

(ברא) ששון ושמחה?

וּמִבְּאֵר בְּזָה, הרבי הרי"צ במאמר

הנוכח, דִּיצָה שְׁמִקְדִּים בנוסח

שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה

לְ"חֲתָן וְכֻלָּה", הוא מְשׁוֹם

שֶׁהַשְּׁשׁוֹן וְהַשְּׁמִחָה קִיִּים

למעשה לא רק בגלל החתן והכלה

אלא הששון והשמחה הוא מְחַמַּת

עַצְמָם זֶה שְׁמִתְקַבְּצִים מתאספים

הַרְבֵּה אֲנָשִׁים מִיִּשְׂרָאֵל בִּיחַד

וזה עצמו הוא סיבה מספקת לששון

ושמחה, ובפֶּרֶט מְשַׁמַּח בְּשִׁמְחָתָם

רבים מבני ישראל לַעֲסֹק ביחד

בְּעִנְיַי תוֹרָה וּבְעִנְיַי קִיּוֹם

הַמְצוֹת או לַעֲשׂוֹת ביחד

הַחֲלִטוֹת טוֹבוֹת לְהִתְחַזֵּק

בס"ד. שבת פרשת וישלח, י"ד

כסלו ה'תשמ"ח.

הנחה בלתי מוגה

אֲשֶׁר בָּרָא שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה חֲתָן וְכֻלָּה גִּילָה וְרָנָה
דִּיצָה וְחִדּוּהָ אֶהְבָּה וְאַחֲוָה שְׁלוֹם
וְרַעוּת¹, וּמִדִּיק בְּזָה כְּבוֹד־קִדְשָׁת מוֹרֵי־וְחָמִי
אֲדָמוֹ"ר בַּמָּאָמֶר לִי"ד כֶּסֶלֹ שָׁנְאָמֶר בִּי"ד כֶּסֶלֹ
(כְּמוֹ) שְׁכֶתוֹב בְּכוֹתֶרֶת הַמָּאָמֶר) לִפְנֵי נ"ט שָׁנָה²,
דְּצִרְיָה לְהִבִּין לָמָּה מִקְדִּים "שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה"
לְ"חֲתָן וְכֻלָּה", וְהָרִי כָּל עֶקֶר הַשְּׁשׁוֹן וְהַשְּׁמִחָה
הֵם בְּשִׁבִיל הַחֲתָן וְהַכֻּלָּה, וְכֵמוֹ שְׁאוּמְרִים בְּסִיּוֹם
הַבְּרָכָה "מְשַׁמַּח חֲתָן עִם הַכֻּלָּה" (או כְּנִסַּח
בְּרָכָה אַחֲרֵת³ "מְשַׁמַּח חֲתָן וְכֻלָּה").

וּמִבְּאֵר בְּזָה, דִּיצָה שְׁמִקְדִּים "שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה"
לְ"חֲתָן וְכֻלָּה", הוא מְשׁוֹם שֶׁהַשְּׁשׁוֹן
וְהַשְּׁמִחָה הוא מְחַמַּת עַצְמָם זֶה שְׁמִתְקַבְּצִים
הַרְבֵּה אֲנָשִׁים מִיִּשְׂרָאֵל בִּיחַד, ובפֶּרֶט
כְּשֶׁמִּתְקַבְּצִים לַעֲסֹק בְּעִנְיַי תוֹרָה וּבְעִנְיַי קִיּוֹם
הַמְצוֹת או לַעֲשׂוֹת הַחֲלִטוֹת טוֹבוֹת לְהִתְחַזֵּק
בְּקִיּוֹם הַתוֹרָה וּמִצְוֹת, וּבְאֶפֶן שְׁ"אִישׁ אֶת רַעְהוּ
יַעֲזֹרוּ וּלְאַחֲיו יֹאמֶר חֲזַק⁴, וּבְאֶפֶן דְּ"אַהְבָּה
אַחֲוָה וְשְׁלוֹם וְרַעוּת", בְּאֶפֶן שֶׁל אַחֲדוֹת יִשְׂרָאֵל,
זֶה גּוֹפָא גּוֹרָם לְ"שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה" הַכִּי
נְעִלִים. וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בְּזָה, שְׁזָהוּ בְּמִיחַד ב'שָׁנָה
הַקֹּהֶל, בְּאֶפֶן דְּ"הַקֹּהֶל אֶת הָעָם" גו'⁵. וְעַל־יְדֵי
מַעֲלָה נִפְלְאָה זֶה שְׁבַאֲחֲדוֹת יִשְׂרָאֵל, פּוֹעֲלִים
"שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה" גַּם בְּ"חֲתָן
וְכֻלָּה", וְעַד שְׁפּוֹעֲלִים "שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה" גַּם בְּ"חֲתָן
וְכֻלָּה" הָעֲלִיּוֹנִים, שֶׁהֵם
הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוא הַנִּמְשָׁל לַחֲתָן
וְכִנְסָת יִשְׂרָאֵל הַנִּמְשָׁל לְכֻלָּה.
וַיֵּשׁ לֹמֵר, שְׁזָהוּ גַם הַטַּעַם
לְפִי פְנִימִיּוֹת הָעֲנִינִים לְמִנְהַג
יִשְׂרָאֵל שֶׁהַחֲתָן וְהַכֻּלָּה
מְרַבִּים בְּדַבְּרֵי תוֹרָה וּבַצִּדְקָה
בְּיוֹם הַחֲפָה⁶, וְגַם מְרַבִּים
מַעֲלָה נִפְלְאָה זֶה שְׁבַאֲחֲדוֹת יִשְׂרָאֵל, פּוֹעֲלִים
"שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה" גַּם בְּ"חֲתָן
וְכֻלָּה", וְעַד שְׁפּוֹעֲלִים "שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה" גַּם בְּ"חֲתָן וְכֻלָּה" הָעֲלִיּוֹנִים, שֶׁהֵם
הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוא וְכִנְסָת יִשְׂרָאֵל. וַיֵּשׁ לֹמֵר, שְׁזָהוּ גַם הַטַּעַם לְמִנְהַג יִשְׂרָאֵל
שֶׁהַחֲתָן וְהַכֻּלָּה מְרַבִּים בְּדַבְּרֵי תוֹרָה וּבַצִּדְקָה בְּיוֹם הַחֲפָה⁶, וְגַם מְרַבִּים בְּעִנְיַי

(1) נוסח ברכת נישואין – כתובות ח, א. זח"ב קסט, ב. רמב"ם הל' ברכות פ"ב הי"א. (2) קונטרס דרושי חתונה תרפ"ט – נדפס בסה"מ קונטרסים ח"א כא, ב ואילך. וז"ע נדפס עוה"פ בקונטרס בפ"ע (ראה קונט' משיחות ש"פ ויצא ש.ז. בסופו).
(3) ברכת "שמח תשמח". (4) ישע"י מא, ו. (5) וילך לא, יב. (6) ראה מדרש תלפיות ענף תו"כ אות ח. שלחן העוז ס"ו סעיף ו' סק"ה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בענייני תפלה, כולל התפלה הכי עקרית שבברכה זו,⁷
 2 מברכות הנישואין מהרה ה' אלקינו ישמע בערי יהודה
 3 ובחוצות ירושלים, קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול
 4 פלה כו', שהיא תפילה על הגאולה השלימה כי זהו תכן מצלת
 5 ההתועדות בקיבוץ רבים מבני
 6 ישראל ביחד, כאמור לעיל, בשמחת
 7 חתן וכלה, שאז מתקבצים
 8 יחד עבור ענייני התורה
 9 ומצותיה (בשלשית
 10 העמודים: תורה עבודה
 11 וצדקה). ובפרט שהתועדות
 12 זו של בני ישראל יחד היא
 13 בשמחת חתן וכלה, שיש בה
 14 מעלה מיוחדת, וכמבאר
 15 במאמר שנאמר עלי ידי הרבי
 16 הרי"צ באותו יום (פמה שעות
 17 לאחריה⁸ ש"ק⁹ הנהגה
 18 מסעדת חתן ומשמחו, זוכה
 19 לתורה שנתנה בחמשה
 20 קולות", כלשון הכתוב שהובא
 21 במאמר חכמינו ז"ל זה בגמרא – ויהי
 22 ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות
 23 וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר...
 24 ויהי קול השופר... והאלוקים יענו
 25 בקול", משום שגם בחתן
 26 נאמרו חמשה קולות (כנוסח
 27 הברכה, קול ששון וקול
 28 שמחה, קול חתן וקול פלה,
 29 קול גו'¹⁰), שמזה מוכן אשר
 30 התועדות וכנסו זו יש בה
 31 מעלה מיוחדת. ולכן יש
 32 בכחה של התועדות זו לפעל
 33 בחתן וכלה שלמעלה,
 34 הקדוש-ברוך-הוא וכןסת
 35 ישראל, שיהיה בהם תוספת
 36 שמחה וכו'.
- 37 אמנם גם לאחר ההסבר האמור
 38 שבנוסח הברכה מקדימים 'ששון
 39 ושמחה' לפני 'חתן וכלה' כי בעצם
 40 ההתכנסות יש כבר 'ששון ושמחה',
 41 צדין צריך להבין (כמו
 42 שמקשה במאמר), דהעקר
 43 בסעדת מצוה זו הוא לשמח
- את החתן וכלה, ועקר השמחה הוא לשמח את החתן וכלה, והנה-ליה-למימר
 תחילה "אשר ברא חתן וכלה" ואחר-כך היה מזכיר עשרת
 הדברים של שמחה ולמה בכל זאת מתחיל ב'אשר ברא ששון ושמחה'
 ולא בחתן וכלה?
 ומבאר בזה¹¹, הרבי הרי"צ
 בהמשך המאמר, שכן היה סדר
 בריאתו של הדברים הנזכרים בברכה
 זו, כי בסדר התהוות
 הנבראים, ברא הקדוש-
 ברוך-הוא "ששון ושמחה"
 תחלה ואחר-כך "חתן
 וכלה". וטעם הדבר (שפירא
 הקדוש-ברוך-הוא בסדר הבריאה
 תחלה "ששון ושמחה"
 ואחר-כך "חתן וכלה")
 מבאר במאמר, כדי שהחתן
 וכלה יהיו שרויין בששון
 ושמחה, היינו שמיד שיהיו חתן
 וכלה כבר ינסו לששון ושמחה שכבר
 קיימת.
- ויש לומר הבאור בזה, דענין
 חתן וכלה הוא ענין יחוד
 וחיבור הפנימי משפיע – החתן
 ומקבל – הכלה, ובכדי שיהיה
 אפשר יחוד משפיע ומקבל
 (שהם מצד עצמם הפכים כי
 תכונת ההשפעה היא תכונה הפוכה
 מתכונת הקבלה) הוא על-ידי
 השמחה, כי שמחה פורצת
 גדר¹² ולכן בכותה לפעול חיבור
 שעל פי הגדרים הרגילים הוא בלתי
 אפשרי. ולכן ברא הקדוש-ברוך-
 הוא תחלה "ששון ושמחה"
 הפורצת גדר, ואחר-כך
 "חתן וכלה", משפיע ומקבל.

(7) ע"פ ירמ' לג, י"א. (8) ד"ה כל הנהגה כו' (סה"מ קונטרסים שם כה, ב ואילך). (9) ברכות ו, ב. (10) ירמ' שם, יא.
 (11) סד"ה כל הנהגה הנ"ל (סה"מ שם כח, א-ב). (12) המשך שמח תשמח תרנ"ז ע' רכג ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וכיון שנבראו לתוך השמחה ולאחר פריצת הגדרים, יכול להיות החיבור
2 ביניהם למרות שהם שני הפכים.
- 3 וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בָּזָה, דַּעֲנָן הַנְּשׂוֹאִין הוּא גְלוֹי כַח הָאִין-סוֹף
4 לְמַשָּׁה, בְּמִבְאֵר בְּקוֹמוֹת¹³ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת כִּיצַד כּוֹחַ
5 הַהוֹלָדָה הוּא בִּטּוֹי לְכוֹחַ הָאִין סוֹף (כי
6 הרי כוח ההולדה הוא אפשרות שגם
7 הנוולדים יולידו וכן הלאה עד אין
8 סוף), וְלָכֵן בְּשִׁבִּיל הַנְּשׂוֹאִין
9 שְׁעִנְיָנָם גְּלוֹי כַח הָאִין-סוֹף,
10 צְרִיכִין תַּחֲלָה לְבָרָא "שְׁשׁוֹן"
11 וְשִׁמְחָה" הַפּוֹרְצָת כָּל
12 הַגְּדָרִים.
- 13 וּלְבָאָר עֲנִין זֶה בְּעִבּוּדָה
14 הָרוּחָנִית שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, יֵשׁ
15 לְהַקְדִּים תַּחֲלָה מָה שֶׁנִּתְבָּאָר
16 לְעֵיל (בְּדִבּוּר-הַמִּתְחִיל הַמְּאֻמָּר
17 הַפּוֹתַח בְּמֵאמֶר חֲכָמֵנוּ ז"ל "יִפְהָ
18 שִׁיחְתָּן" (של עבדי אבות מתורתן
19 של בנים) בְּשִׁבְתָּ פֶּרֶשֶׁת חֲזִי-
20 שְׂרָה, שָׁנָה זו, תִּשְׁמַח" (בַּעֲנִין
21 יִפְהָ שִׁיחְתָּן שֶׁל עֲבָדֵי אֲבוֹת
22 מִתּוֹרָתָן שֶׁל בָּנִים¹⁴, שֶׁלֹּכֵן
23 פֶּרֶשֶׁת הַשְּׁלִיחוֹת שֶׁל אֱלִיעֶזֶר עֲבַד
24 אֲבָרָהם לְהַבִּיא אִשָּׁה לִיצְחָק כְּפֹלָה
25 בְּתוֹרָה וְאִילוּ הִרְבָּה גּוֹפֵי תוֹרָה נֶאֱמָרוּ
26 רַק בְּרֵמֶז דְּמַעֲלַת שִׁיחַת
27 אֱלִיעֶזֶר שֶׁבִּגְלָלָהּ הָיָא יִפְהָ וְיֵשׁ לָהּ
28 עֲדִיפוֹת עַל דְּבָרֵי תוֹרָה הִיא מְשׁוּם
29 שִׁשְׁיַחְתָּו שֶׁל אֱלִיעֶזֶר הָיָה
30 בַּעֲנִין שְׂדוּף יִצְחָק וְרִבְקָה,
31 יַחֲדוּ חֲתָן וְכֹלָה, שְׂדָה רוֹמֶז
32 עַל פְּלִלוֹת עֲבוּדַת הָאָדָם,
33 כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר שָׁם, בְּמֵאמֶר שֶׁל
34 שַׁבַּת פֶּרֶשֶׁת חֲזִי שְׂרָה הַנּוֹכַח, שֶׁכָּבֵל
35 מַעֲשֵׂה מִצְוָה יֵשׁ יַחֲדוּ חֲזִיבוֹר
36 פְּנִימִי מְשַׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל, דְּהִנֵּה
37 כָּל עֲנִין בְּעִבּוּדָה הָרוּחָנִית שֶׁל
38 הָאָדָם הַעוֹבֵד אֶת ה' בָּא עַל-יָדֵי
39 שְׁהִנְפֵּשׁ הָאֱלֹקִית פּוֹעֵלָת
40 וּמִשְׁפִּיעָה עַל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִּית,
41 אוֹ עַל הַגּוּף, שֶׁהֵם הַנֶּפֶשׁ
42 הַבְּהִמִּית וְהַגּוּף יִקְיָמוּ אֶת הַמִּצְוֹת, וְזֶהוּ חֲזִיבוֹר זֶה בֵּין הַנֶּפֶשׁ יַחֲדוּ, אֲמָרוּ רַז"ל¹⁹ בְּגֵמְרָא
- האלוקית, שנמשלה לחתן, והנפש הבהמית והגוף שנמשלו לכלה, עֲנִין
'יחוד חתן וכלה', הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית וְהַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִּית, או
הַנֶּפֶשׁ הַגּוֹיִשׁ¹⁵.
- וּבְכָלִּלוֹת יוֹתֵר, עֲנִין חֲתָן וְכֹלָה בָּא לִידֵי בִטּוֹי בְּעִבּוּדַת ה' בְּאִפְסוֹן כִּלְי
שְׁפָלָלוֹת עֲבוּדַת הָאָדָם הִיא
לְהַתְעַסֵּק עִם עֲנִינֵי הָעוֹלָם
וְלַעֲשׂוֹת מִהָעוֹלָם דִּירָה לוֹ
יִתְבָּרֵךְ¹⁶, לְהַבִּיא לִידֵי כִךְ שֶׁהָעוֹלָם
הַזֶּה הַגִּשְׁמִי וְכָל מָה שִׁישׁ בּוֹ יִהְיֶה
מְקוֹם רֹאיוֹ ל'מְגוּרִים' שֶׁל הַקְדוּשָׁה
בְּרוּךְ-הוּא, הֵינּוּ כָּלִי רֹאיוֹ לְגִילּוֹי
אֱלֹקוֹת וְהַשְּׂרָאֵת הַשְּׁכִינָה, הֲרִי שְׂוִישׁ
בָּזָה בְּכָלִּלוֹת עֲבוּדַת ה' בְּעוֹלָם הַזֶּה,
שְׁנֵי עֲנִינִים, מְשַׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל,
הָאָדָם הָעוֹשֶׂה אֶת הַשְּׁלִיחוֹת שֶׁל
עֲשִׂיתָ הָעוֹלָם ל'דִּירָה' לְאֱלֹקוֹת
שֶׁהוּא ה' מְשַׁפִּיעַ וְה' חֲתָן,
וְהָעוֹלָם שָׁבוּ עוֹשִׂים אֶת
הַדִּירָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת 'מְקַבֵּל'
וְכֹלָה' וְלָכֵן כְּלָלוֹת עֲבוּדַת ה' הִיא
עֲנִין יַחֲדוּ חֲתָן וְכֹלָה, מְשַׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל.
וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בָּזָה, דְּהִנֵּה
בַּעֲנִין הַנְּשׂוֹאִין, כְּתִיב¹⁷
בְּפֶרֶשֶׁת בְּרֵאשִׁית (לְגַבִּי אָדָם וְחוּה)
וְהָיָה לְבָשָׂר אֶחָד, שְׁעַל-יָדֵי
יַחֲדוּ הַחֲתָן וְהַכֹּלָה נּוֹצֵר
הַזֶּה, וְשָׁם בְּנוֹפוֹ שֶׁל הוֹלֵד הַנוֹלָד
לָהֶם נַעֲשֶׂה בְּשָׂרָם אֶחָד¹⁸,
וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה הוּא בְּעִבּוּדָה זו,
שְׁעַל-יָדֵי הַיַּחֲדוּ הָרוּחָנִית בֵּין
הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית וְהַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִּית, או
הַגּוּף, וּבֵין הָאָדָם הַעוֹבֵד אֶת ה'
וְהָעוֹלָם שָׁבוּ נַעֲשִׂית הַעֲבוּדָה
פּוֹעֵלִים דְּכָר חֲדָשׁ שֶׁלָּא הָיָה
קוֹדֵם לָכֵן, בְּדוּמָה לְלִידַת וּלְדֵי חֲדָשׁ,
שְׁעוֹשִׂים לוֹ לְהַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא
יִתְבָּרֵךְ דִּירָה מְקוֹם רֹאיוֹ לְהַשְׂרָאֵת
וְהַתְּגַלּוּת אֱלֹקוֹת בְּתַחְתּוֹנִים הָעוֹלָם
הַזֶּה שֶׁהוּא הָעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן בִּיְתֵר שְׁאִין
תַּחְתּוֹן לְמַטָּה הַיְּמִנִי.
וּכְשֶׁם שְׁבִיעִיּוֹת הַזֶּה שְׁעַל-יָדֵי
שְׁשִׁישׁ שְׁלֹשָׁה שְׁתַּפִּין בְּאָדָם,

(13) לקו"ת שה"ש לט, ד ואל"ך. ד"ה כל הנהנה תרנ"ב ע' קל. ועוד. (14) ב"ר פ"ס, ח. יל"ש חיי שרה רמז קט. פרש"י חיי שרה כד, מב. (15) ראה גם סה"מ תרנ"ג ע' רלה. ושו"נ. (16) ראה תניא פל"ו. (17) בראשית ב, כד. (18) פרש"י שם. (19) קידושין ל, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הקדוש־ברוך־הוא ואָביו ואָמוֹ, הִינוּ שְׂאִינוּ מִסְפִּיק כִּי
- 2 שִׁיחָה וּלְדָה עֲנִין הַמְשָׁפִיעַ וְהַמְקַבֵּל בְּכֹד, וְצָרִיכִין לְעֲנִין
- 3 שְׁלִישִׁי, עַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַם בַּעֲשִׂית דִּירָה לֹא יִתְבָּרַךְ
- 4 בַּתְּחִלָּתוֹנִים, שְׂאִינוּ מִסְפִּיק הָעֲנִין דְּמְשָׁפִיעַ וּמְקַבֵּל, הָאָדָם
- 5 וְהָעוֹלָם, וְצָרִיכִין גַּם נְתִינָת כַּח
- 6 מִהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא ('שֹׁתֵף'
- 7 שְׁלִישִׁי) שְׁלֹמְעֵלָה מְשֻׁנְיָהֶם.
- 8 וַיֵּשׁ לִזְמַר, שְׁבָאָדָם הָעוֹשָׂה
- 9 מַצָּה גּוֹפָא עֲצָמוֹ, יֵשׁ מַעֲיִן
- 10 שְׁלֹשָׁה עֲנִינִים אֱלֹו הָאִמּוּרִים
- 11 לְעִיל לִגְבִי עֲשִׂית הַמְצוּה (הָאָדָם,
- 12 הָעוֹלָם וְהַנְתִּינָת כּוֹחַ מִלְמַעְלָה,
- 13 מִהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא), וְזֶהוּ שְׁשֻׁנוֹ
- 14 הָאָדָם הָעוֹשָׂה אֶת הַמַּצָּה,
- 15 וַיֵּשְׁנוּ מַעֲשֵׂה פְעוּלַת הַמַּצָּה,
- 16 וַיֵּשְׁנוּ הַדָּבָר הַחָפֵץ הַגִּשְׁמִי שָׁבוֹ
- 17 בַּעֲשִׂית הַמַּצָּה. וְעוֹד, שֶׁכֵּל
- 18 הַמַּצּוֹת הֵם בְּמַחֲשָׁבָה דְּבוּר
- 19 וּמַעֲשֵׂה, הֵינּוּ בִשְׁלוּשָׁה עֲנִינִים
- 20 בְּמִבְּאֵר בְּלִקוּטֵי תוֹרָה²⁰
- 21 (פֶּרֶשׁת פִּנְחָס. זֶה לְשׁוֹנוֹ, בַּתְּחִילָת
- 22 הָעֲנִין: "הִנֵּה כָל הַמְצוּוֹת צָרִיךְ הָאָדָם
- 23 לִקְיִים בְּמַחֲשָׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה וְכֵן
- 24 בְּקִרְבָּנוֹת מַחֲשָׁבָה זֶה תִּפְלָה עֲבוּדָה
- 25 שְׂכַבְשׁ שִׁכְנָגָה הַקִּרְבָּנוֹת. וְדוּבּוּר הוּא
- 26 תַּלְמוּד תּוֹרָה דְּקִרְבָּנוֹת כָּל הָעוֹסֵק
- 27 בַּתּוֹרָת עוֹלָה כִּי וְעֲבוּדַת הַקִּרְבָּנוֹת
- 28 עֲצָמֵן כְּבָשִׁים בְּנֵי שָׁנָה כִּי הוּא
- 29 הַמַּעֲשֵׂה. וְהִנֵּה וְאִמְרַת לָהֶם זֶה הָאִשָּׁה
- 30 כִּי נִאֲמַר עַל מַעֲשֵׂה הַקִּרְבָּן עֲצָמוֹ
- 31 וּפְסוּק רָאשׁוֹן צוֹ אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִמְרַת
- 32 אֱלֹהִים קָאֵי עַל בַּחֲנִית מַחֲשָׁבָה
- 33 (דְּבוּר...).
- 34 וְזֶהוּ גַם־כֵּן עֲנִין בְּרִיאַת
- 35 "שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה" לִפְנֵי בְּרִיאַת
- 36 "חֶתֶן וְכֹלָה" - בַּעֲבוּדָה
- 37 הַרוֹחֲנִית שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, דְּמִפְּיָן
- 38 "שְׁחֶתֶן וְכֹלָה" קָאֵי מְכוּיִן עַל
- 39 כְּלָלוֹת עֲבוּדַת הָאָדָם
- 40 דְּמְשָׁפִיעַ וּמְקַבֵּל, כִּמְבוּאָר
- 41 לְעִיל, וְעֲבוּדָה זֶה צָרִיכָה
- 42 לְנִתְיָנָת כַּח מִיחָדָת מִלְמַעְלָה,
- 43 כְּנִזְכָּר לְעִיל, לְכֵן מְקָדִים לָזֶה

- 44 "שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה", שֶׁהַשְׁמִיחָה פּוֹרְצַת אֶת כָּל הַגְּדָרִים
- 45 וְהַגְּבֻלוֹת, וְעַל־יָדָה יֵשׁ בְּכַח הָאָדָם לִפְרֹץ אֶת כָּל הַמַּחֲצוֹת
- 46 הַמְבְּדִילוֹת בֵּין כָּל הָעֲנִינִים שְׁצָרִיכִים לְהִתְאַחֵד עַל־יָדֵי
- 47 עֲבוּדָתוֹ (הַנִּשְׁמָה הָאֱלּוּקִית וְהַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית, הָאָדָם וְהָעוֹלָם וְעוֹד, כִּמְבוּאָר
- 48 לְעִיל), עַד שֶׁהִכָּל נַעֲשֶׂה
- 49 "לְבָשֶׁר אֶחָד" מְצִיאוֹת אֶחָת
- 50 וְיַחֲדָה וְכו'. וְעַד שְׁעַל־יָדֵי
- 51 שְׁמִיחָה נִמְשָׁךְ גְּלוֹי כַּח הָאֵין־
- 52 סוֹף לְמִטָּה כִּי כִמְבוּאָר לְעִיל
- 53 כִּיצַד הַדָּבָר מִתְבָּאָר בְּעִינֵי הַהוֹלָדָה.
- 54 וְזֶהוּ תִכְּן בְּרָכָה זֶה, "אֲשֶׁר
- 55 בְּרָא שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה", שֵׁשׁ
- 56 בְּהַ מַעֲלָה מִיחָדָת, כְּמוֹכָא
- 57 בְּמִאֲמָר שָׁם²¹ מִהֲזֶה־ר²²,
- 58 שְׁבָרָכָה זֶה, הַבְּרָכָה הַשְּׂבִיעִית
- 59 מְבֹרָכוֹת הַנִּישׁוּאִין, כּוֹלֵלָת אֶת כָּל
- 60 הַבְּרָכוֹת, וְכִמְאֲמָר²³ הַמְדֹרֶשׁ
- 61 בְּמַעֲלַת הַשְּׂבִיעִי כָּל הַשְּׂבִיעִין
- 62 חֲבִיבִין, וְיַחֲדָה עִם זֶה לְמִרּוֹת
- 63 הַמַּעֲלָה הַמִּיּוֹחֶדֶת וְהַחֲבִיבוֹת הַמִּיּוֹחֶדֶת
- 64 שֶׁל הַמִּסְפָּר שֶׁבַע, נִאֲמָרוּ בְּבָרָכָה
- 65 זֶה עֲשֵׂר לְשׁוֹנוֹת שֶׁל שְׁמִיחָה,
- 66 שְׁנֵי הַמִּסְפָּר עֲשֵׂר רִמְזוּ לְהִתְחַבֵּה
- 67 דְּלַעֲתִיד, בִּימֹות הַמִּשִּׁחָה, שְׁאֵז
- 68 בְּשׁוֹנָה מְכִירֹשׁ הָאָרֶץ בְּפַעַם הָרִאשׁוֹנָה
- 69 שָׂאז נִכְבְּשׁוּ שְׁבַע־גּוֹיִם תְּהִיָּה אֶרֶץ
- 70 עֲשֵׂר עֲמֻמִּין, כְּאֲשֶׁר יִרְחִיב ה'
- 71 אֶת גְּבוּלָהּ²⁴ וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל תִּתְרַחֵב
- 72 לְשֹׁלֹשׁ אֲרָצוֹת נֹסְפוֹת (קִינִי, קְנִיזִי
- 73 וְקַדְמוֹנִי), וְזֶה קֶשֶׁר גַּם עִם
- 74 עֲשֵׂרָה מִאֲמָרוֹת שֶׁבָּהֶם נִבְרָא
- 75 הָעוֹלָם וְעֲשֵׂרֶת הַדְּבָרוֹת שֶׁל מֵתֵן
- 76 תּוֹרָה שֵׁשׁ מַעֲלָה בְּשִׁנְיָהֶם,
- 77 הֵינּוּ בְּכָל אֶחָד מֵהֶם לְעוֹמֶת הַשָּׁנִי,
- 78 וְכָל אֶחָד פּוֹעֵל בְּזוּלָתוֹ, עֲשֵׂרָה
- 79 הַמִּאֲמָרוֹת פּוֹעֵלוֹת וּמוֹסִיפוֹת בְּעֲשֵׂרֶת
- 80 הַדְּבָרוֹת וְכֵן לְהִפְךָ, כְּמִבְּאֵר
- 81 בְּמִאֲמָר מִהֲזֶה־ר שָׁם,
- 82 וְכִדְאִיתָא וְכִמְבוּאָר בְּזֶה־ר²⁵

(20) ר"פ פִּנְחָס. (21) ר"ה אשר ברא כו' וסד"ה כל הנהנה כו'. (22) שבהערה 1. (23) ויק"ר פכ"ט, יא. (24) ראה יב, כ. שופטים יט, ח ובפרש"י. (25) ח"ג יא, ב ואילך. וראה גם זח"ב מג, רע"א. צג, סע"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 על הפסוק²⁶ עֲשֶׂה עֲשֶׂה הַכֹּף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ, שֶׁהֵם כֻּלָּם
2 הלשון בפסוק 'עשה עשה' הוא כנגד
3 הַדְּבָרוֹת, וְשִׁנְיָהֶם יַחַד נַעֲשִׂים "שֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ" וְכוּ', וּבִפְרָט
4 עַל-פִּי תוֹרַת הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב (הוֹבָאָה וְנִתְבָּאָה ב'שֶׁעַר
5 הַיְחוד וְהָאֱמוּנָה'²⁷ שֶׁבִּסְפָּר
6 הַתְּנִיָּא) שֶׁהַעֲשֶׂה מֵאֲמָרוֹת
7 שֶׁבָּהֶם נִבְרָא הָעוֹלָם מֵתַחֲדָשִׁים
8 בְּכָל רֹגַע וְרֹגַע כו', (וְזוֹה לְשׁוֹנוֹ:
9 "הִנֵּה כְּתִיב לַעֲוֹלָם ה' דְּרֹבֵךְ נֹצֵב
10 בְּשִׁמִּים, וּפִירֵשׁ הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב ז"ל כִּי
11 דְּבָרָךְ שֶׁאִמַּרְתָּ יְהִי רְקִיעַ בְּתוֹךְ הַמִּים
12 וְגו', חִיבוֹת וְאוֹתוֹת אֵלֶּיךָ הֵן נִצְבוֹת
13 וְעוֹמְדוֹת לַעֲוֹלָם בְּתוֹךְ רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם
14 וְמוֹלֹבוֹשׁוֹת בְּתוֹךְ כָּל הָרַקִּיעִים לַעֲוֹלָם
15 לְהַחְיֹתָם, כְּדֹכֵחַיב וְדַבֵּר אֱלֹהֵינוּ יָקוֹם
16 לַעֲוֹלָם וְדַבְּרוּ חַיִּים וְקִיָּיִם לַעֲד כו',
17 כִּי אֵילֹה הִיוּ הָאוֹתוֹת מִסְתַּלְקוֹת כְּרֹגַע
18 ח"ו וְחוֹדוֹת לְמִקְרוֹן, הִיוּ כָל הַשָּׁמַיִם
19 אֵין וְאִפֹּס מִמֶּשׁ, וְהִיוּ כְּלֵא הִיוּ כְּלֵל,
20 וְכִמוּ קוֹדֵם מֵאִמֵּר יְהִי רְקִיעַ כו' מִמֶּשׁ").
21 וְאֵם כֵּן בּוֹדֵאֵי שִׁישׁ בַּעֲשֶׂרֶה הַמֵּאֵמוּנוֹת
22 מַעֲלָה וְחִשְׁבֻּת מִיֻּחָדוּת.
23 וְיִהִי-רִצּוֹן אֲשֶׁר עַל-יְדֵי
24 הַדְּבָר וְהָעֵסֶק בְּעִנְיָנִים אֵלֶּי
25 שֶׁל שָׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה וְחֵן וְכֵל
בְּתוֹרָה, יָקוּיִם עֲנִין זֶה בְּפַעַל, שֶׁהִי "מָה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה, אֲמָר
הוּא עוֹשֶׂה, אֲמָר לִישְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת", כִּמוּ שֶׁכְּתוּב מִגִּיד
דְּבָרָיו לִנְעֻקָב חֲקִיו וּמִשְׁפָּטָיו לִישְׂרָאֵל²⁸, שִׁיָּקוּיִם מָה
שֶׁכְּתוּב "אֲשֶׁר בְּרָא שָׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה" כו', שֶׁתִּהְיֶה
הַיְחוד וְהָאֱמוּנָה'²⁷ שֶׁהַעֲשֶׂה מֵאֲמָרוֹת
מֵתַחֲדָשִׁים בְּכָל רֹגַע וְרֹגַע כו'.
- וְיִהִי-רִצּוֹן אֲשֶׁר עַל-יְדֵי הַדְּבָר וְהָעֵסֶק
בְּעִנְיָנִים אֵלֶּי בְּתוֹרָה, יָקוּיִם עֲנִין
זֶה בְּפַעַל, שֶׁהִי "מָה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה, אֲמָר
לִישְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת", כִּמוּ שֶׁכְּתוּב מִגִּיד
דְּבָרָיו לִנְעֻקָב חֲקִיו וּמִשְׁפָּטָיו לִישְׂרָאֵל²⁸, שִׁיָּקוּיִם מָה
שֶׁכְּתוּב "אֲשֶׁר בְּרָא שָׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה" כו', שֶׁתִּהְיֶה
בְּרִיאָה חֲדָשָׁה שֶׁל "שָׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה", וְיָקוּיִם מָה
שֶׁכְּתוּב "מָהֵרָה ה' אֱלֹהֵינוּ יִשְׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַּיִם, קוֹל שָׁשׁוֹן
וְקוֹל שִׁמְחָה קוֹל חֵן וְקוֹל פֶּלֶא", וּבִאֲפֹן ד' לֹא בְּחֻפְזוֹן תִּצְאוּ"²⁹ אֲלֵא בְּשׁוּבָה
וְנִחַת³⁰ וְשִׁמְחָת עוֹלָם עַל רִאשָׁם³¹, וּבִיָּחַד עִם זֶה בְּזִרְיוֹת הַבָּאָה עַל-יְדֵי
שִׁמְחָה, "מָהֵרָה" כו', וְתִכְףּ וּמִיד מִמֶּשׁ.

(26) נשא ז, פו. (27) פ"א. (28) תהלים קמז, יט. שמו"ר פ"ל, יט. — הובא בסד"ה כל הנהגה הנ"ל. (29) ישעי' נב, יב. (30) שם ל, טו. (31) שם לה, י. נא, יא.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז כסלו, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נ"י עוסק בצ"צ וכו' מוה"ר דוד נתן שי

שלום וברכה!

בנועם נמסרו לי הנרות בקשר עם ימי חנוכה הבע"ל, ויה"ר מהשי"ת אשר ע"פ המבואר בדא"ח (יעוין זח"ב קסו, ב. לקו"ת רד"ה וה"י לכם לציצית (השני)) אשר נר, הוא בגימטריא רמ"ח מ"ע ודו"ר שבאדם, הנה יזכהו השי"ת להשפיע גם בהרמ"ח שלו, היינו קיום המצות שיה"י הקיום מיוסד על הדו"ר, שאז הוא קיום אמיתי, וכמ"ש בתניא פ"ד.

ולקראת חג הגאולה הבע"ל הנה מצו"פ המשך מאמרי תשי"ג אשר המאמר ד"ה כה אמר ה' גוי קרובה ישועתי לבוא, הצעתי לאנ"ש שי' ללמדו בימי י"ט וכו' כסלו ונר חמישי דחנוכה הבע"ל כאו"א בסביבתו, והעיקר להביא לפו"מ כפסק רז"ל אשר לא המדרש עיקר אלא המעשה, היינו להשפיע בהם שיקיימו האמור בהמאמר הנ"ל ואז מובטחים אנו מהשי"ת אשר קרובה ישועתי לבוא ותקותי להגלות.

בברכת חג הגאולה.

1 פָּדָה¹ הקדוש-ברוך-הוא פדה וגאל
2 בְּרַבִּים הָיוּ עֲמִדִי², והפסוק שיך במיוחד ל"ט כסלו, חג הגאולה של
3 רבנו הזקן ממאסרו (בשנת תקנ"ט) כדבריו שבשורת השחרור הגיעה אליו
4 כאשר קרא פסוק זה בתהילים, הִנֵּה
5 הַפְּרוֹשׁ הַפְּשׁוּט בפסוק זה הוא
6 שֵׁנִי נִפְשִׁי קָאֵי מְכוּוֹן עַל נִפְשׁוֹ
7 שֶׁל דָּוִד, וּפְדִית נִפְשׁוֹ שֶׁל
8 דָּוִד הָיְתָה "בְּשָׁלוֹם".
9 וְהַעֲנִין בָּזָה, על-פי חסידות,
10 דְּהֵנָּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל³
11 בַּנְּמָרָא תְּלִמְדֵי-חֻקִּים מְרַבִּים
12 שְׁלוֹם בְּעוֹלָם, שְׁנֶאֱמַר⁴ בַּנְּבוּאָה
13 יִשְׁעִיהּ וְכָל בְּנֵיךְ לְמוֹדֵי הָרִי
14 וְרַב שְׁלוֹם בְּנֵיךְ, וְדוֹרְשִׁים אֶל-
15 תִּקְרִי "בְּנֵיךְ" אֶלָּא "בּוֹנֵיךְ",
16 וְהֵינּוּ, שְׁהִדְרָשָׁה "אֶל-תִּקְרִי
17 בְּנֵיךְ אֶלָּא בּוֹנֵיךְ" הִיא בְּתַבְת
18 בַּמִּילָה "בְּנֵיךְ" הַשְּׁנִיָּה⁵ שֶׁבִּפְסוּק
19 זֶה, וּמִזֶּה מְדַרְשָׁה זו' אֶל תִּקְרִי בְּנֵיךְ
20 אֶלָּא בּוֹנֵיךְ לְמַדִּים שְׁקָאֵי שֶׁמִּילָה
21 'בִּנְיָן' מְכוּוֹת עַל תְּלִמְדֵי-
22 חֻקִּים שֶׁנִּקְרְאוּ 'בּוֹנֵיךְ', כְּמֵאֲמַר
23 רַבּוֹתֵינוּ⁶ בַּנְּמָרָא מָאִי בְּנֵיךְ, מִי הֵם
24 אֵלּוּ שֶׁנִּקְרְאוּ 'בְּנֵיךְ', אֵלּוּ
25 תְּלִמְדֵי-חֻקִּים שְׁעוֹסָקִים
26 בְּבִנְיָנוּ שֶׁל עוֹלָם.
27 וְצָרִיךְ לְהַבִּין⁷, הֲלֵא גַם
28 מִ"בְּנֵיךְ" הָרֵאשׁוֹן הָאֲמֹר בִּפְסוּק
29 זֶה, "וְכָל בְּנֵיךְ לְמוֹדֵי הָרִי",
30 אֲפָשֶׁר לְלַמֹּד שְׁקָאֵי שֶׁהַכּוּנָה
31 עַל תְּלִמְדֵי-חֻקִּים, שְׁהִרִי
32 פְּרוֹשׁ "לְמוֹדֵי הָרִי" הוּא
33 תְּלִמְדֵי הָרִי, שֶׁהֵם תְּלִמְדֵי-
34 חֻקִּים וּלְפִי לִימּוּד זֶה אֵין צוּרִךְ
35 לְדַרְשׁ אֶל תִּקְרִי בְּנֵיךְ אֶלָּא בּוֹנֵיךְ כִּי גַם
36 לְפִי פְּשׁוּטוֹ, לֹא הִרְרֵשָׁה, הַכּוּתָב מְדַבֵּר
37 עַל תְּלִמְדֵי חֻקִּים שֶׁהֵם "לְמוֹדֵי ה'?"
38 וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בָּזָה, דְּהֵנָּה
39 בְּ"לְמוֹדֵי הָרִי" הָאֲמֹר בִּפְסוּק זֶה

בס"ד. י"ט כסלו, ה'תשח"י

(הנחה בלתי מוגה)

1 פָּדָה¹ בְּשָׁלוֹם נִפְשִׁי מִקְרָב לִי כִּי בְּרַבִּים הָיוּ
2 עֲמִדִי², הִנֵּה הַפְּרוֹשׁ הַפְּשׁוּט הוּא
3 שֵׁנִי נִפְשִׁי קָאֵי עַל נִפְשׁוֹ שֶׁל דָּוִד, וּפְדִית נִפְשׁוֹ
4 שֶׁל דָּוִד הָיְתָה "בְּשָׁלוֹם". וְהַעֲנִין בָּזָה, דְּהֵנָּה
5 אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל³ תְּלִמְדֵי-חֻקִּים מְרַבִּים
6 שְׁלוֹם בְּעוֹלָם, שְׁנֶאֱמַר⁴ וְכָל בְּנֵיךְ לְמוֹדֵי הָרִי
7 וְרַב שְׁלוֹם בְּנֵיךְ, אֶל-תִּקְרִי "בְּנֵיךְ" אֶלָּא "בּוֹנֵיךְ",
8 וְהֵינּוּ, שְׁהִדְרָשָׁה "אֶל-תִּקְרִי בְּנֵיךְ אֶלָּא בּוֹנֵיךְ"
9 הִיא בְּתַבְת "בְּנֵיךְ" הַשְּׁנִיָּה⁵, וּמִזֶּה לְמַדִּים שְׁקָאֵי
10 עַל תְּלִמְדֵי-חֻקִּים, כְּמֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ⁶ מָאִי בְּנֵיךְ,
11 אֵלּוּ תְּלִמְדֵי-חֻקִּים שְׁעוֹסָקִים בְּבִנְיָנוּ שֶׁל עוֹלָם.
12 וְצָרִיךְ לְהַבִּין⁷, הֲלֵא גַם מִ"בְּנֵיךְ" הָרֵאשׁוֹן, "וְכָל
13 בְּנֵיךְ לְמוֹדֵי הָרִי", אֲפָשֶׁר לְלַמֹּד שְׁקָאֵי עַל
14 תְּלִמְדֵי-חֻקִּים, שְׁהִרִי פְּרוֹשׁ "לְמוֹדֵי הָרִי" הוּא
15 תְּלִמְדֵי הָרִי, שֶׁהֵם תְּלִמְדֵי-חֻקִּים.
16 וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בָּזָה, דְּהֵנָּה בְּ"לְמוֹדֵי הָרִי" יֵשׁ
17 שְׁנֵי פְּרוֹשִׁים⁸, פְּרוֹשׁ אֶחָד הוּא תְּלִמְדֵי
18 הָרִי (פנ"ל), וְקָאֵי עַל תְּלִמְדֵי-חֻקִּים, שְׁעַל-
19 דִּי-זֶה שְׁלוֹמֵדִים תּוֹרָה שְׁהִיא חֻקְמָתוֹ שֶׁל
20 הַקֶּבֶד⁹, וְ"הוּא וְחֻקְמָתוֹ אֶחָד", אַזִּי נַעֲשִׂים
21 תְּלִמְדֵי הָרִי. וּפְרוֹשׁ שְׁנֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַב
22 הַמְּגִיד⁹ שֶׁ"לְמוֹדֵי הָרִי" הֵינּוּ שְׁמִלְמָדִים כְּבִיכּוֹל
23 אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, וְעַל-דֶּרֶךְ תְּפִלָּתוֹ שֶׁל חוֹנֵי
24 הַמַּעֲגֵל¹⁰ שְׁהִיְתָה מְשֻׁנָּה כְּבִיכּוֹל אֶת רְצוֹן הַבּוֹרָא
25 יִתְבָּרֵךְ, וְכֵן מְשֻׁנָּה רַבְּנוּ עֲלִי-הַשְּׁלוֹם, כְּדֹאִיתָא

41 אֶחָד הוּא תְּלִמְדֵי הָרִי (פנ"ל), וְקָאֵי הַכּוּנָה הִיא עַל
42 תְּלִמְדֵי-חֻקִּים, שְׁעַל-דִּי-זֶה שְׁלוֹמֵדִים תּוֹרָה שְׁהִיא
43 חֻקְמָתוֹ שֶׁל הַקֶּבֶד⁹, וְ"הוּא וְחֻקְמָתוֹ אֶחָד", חֻקְמָתוֹ שֶׁל
44 הַקֶּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֵינָה דָּבָר נִפְרָד מִמֶּנּוּ בַּעֲצֻמוֹ אֶלָּא מֵאֻחָדוּת בּוֹ וּלְכֵן אַזִּי
45 כֹּאשֶׁר לומדים תורה, נַעֲשִׂים
46 תְּלִמְדֵי הָרִי. וּפְרוֹשׁ שְׁנֵי
47 בַּמִּשְׁמָעוֹת הַבִּטּוֹי 'לִימוֹדֵי הָרִי' הוּא
48 כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַב הַמְּגִיד⁹
49 מִמְּעוֹרִיט שֶׁ"לְמוֹדֵי הָרִי"
50 הֵינּוּ צִדִּיקִים בְּדִרְגָּה כַּל-כַּךְ גְּבוּהָה
51 וְנִעְלִית שְׁמִלְמָדִים כְּבִיכּוֹל אֶת
52 הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, וְעַל-דֶּרֶךְ
53 תְּפִלָּתוֹ שֶׁל חוֹנֵי הַמַּעֲגֵל¹⁰
54 שְׁהִיְתָה מְשֻׁנָּה כְּבִיכּוֹל אֶת
55 רְצוֹן הַבּוֹרָא יִתְבָּרֵךְ, כְּמִסּוּפֶר
56 בַּנְּמָרָא (בַּמִּסְכָּה תַעֲנוּת), "מַעֲשֶׂה
57 שֶׁאֲמָרוּ לוֹ לְחוֹנֵי הַמַּעֲגֵל, הַתְּפִלָּה
58 שִׁירָדוֹ גִּשְׁמִים. אָמַר לָהֶם, 'צֹאוּ וְהִכְנִיסוּ
59 תְּנוּרֵי פִסְחִים בִּשְׁבִיל שֶׁלָּא יִמּוּקֶר.
60 הַתְּפִלָּה וְלֹא יִרְדּוּ גִשְׁמִים. מִה עָשָׂה, עַב
61 עוֹגָה וְעַמֵּד בְּתוֹכָהּ וְאֲמַר לִפְנֵי: רִיבּוֹנוּ
62 שֶׁל עוֹלָם! בִּנְיָן שְׁמוֹ נִהְיָה עָלֵי שְׁאֵנִי
63 כְּכֵן בֵּית לִפְנֵיךְ, נִשְׁבַּע אֲנִי בְּשִׁמְךָ
64 הַגָּדוֹל שְׁאֵנִי זֶה מִכָּאֵן עַד שֶׁתִּרְחַם עָלַי
65 בִּנְיָן. הַתְּחִילוּ גִשְׁמִים מִנְּטִפִין. אָמַר, לֹא
66 כֵךְ שְׁאֵלְתִי, אֶלָּא גִשְׁמֵי בּוֹרוֹת שִׁיחִין
67 וּמַעֲרוֹת. הַתְּחִילוּ לִירֹד בְּזַעַף. אָמַר, לֹא
68 כֵךְ שְׁאֵלְתִי, אֶלָּא גִשְׁמֵי רְצוֹן בְּרַכָּה
69 וְנִדְבָה. יִרְדּוּ כְּתִיקֶנָּה, עַד שִׁיִּצְאוּ יִשְׂרָאֵל
70 מִירוּשָׁלַיִם לְהֵרָה בֵּית מִפְנֵי הַגִּשְׁמִים.
71 בָּאוּ וְאֲמָרוּ לוֹ, כִּשְׁם שֶׁהַתְּפִלָּה עָלֵיהֶם
72 שִׁירָדוֹ, כֵךְ הַתְּפִלָּה שִׁילְכוּ לָהֶן. אָמַר
73 לָהֶם, צֹאוּ וְרֹא אֵם נִמְחִית אֲבָן הַטּוֹעֵן.
74 שִׁלַּח לוֹ שְׁמֵעוֹן בֶּן שֹׁטָה, אֶלְמָלָא חוֹנֵי
75 אֲתָה, גּוֹזְרִי עֲלֵיךְ נִדְיוֹ, אֲבָל מִה
76 אַעֲשֶׂה לָךְ שְׁאֲתָה מִתְחַטֵּא לִפְנֵי הַמָּקוֹם
77 וְעוֹשֶׂה לָךְ רְצוֹנֶךָ כְּכֵן שְׁהוּא מִתְחַטֵּא
78 עַל אֲבִיו וְעוֹשֶׂה לוֹ רְצוֹנוֹ. וְעֲלֵיךְ הַכּוּתָב
79 אֲמַר, יִשְׁמַח אֲבִיךָ וְאֲמָן וְתִגַּל
80 יוֹלֶדְתְּךָ. וְכֵן מְשֻׁנָּה רַבְּנוּ עֲלִי-הַשְּׁלוֹם, כְּמִסּוּפֶר בְּתוֹרָה בַּכּמָה דְּבָרִים

(1) ראה לקמן בשיחה סמ"ד (ס"ע 240) שמאמר זה מיוסד על ד"ה פדה בשלום תרל"ז (לא נדפס לעת-עתה). (2) תהלים נה, יט. (3) ברכות סד, א. (4) ישע"י נד, יג. (5) של"ה תג, ב. וראה גם אוה"ת נ"ך עה"פ (ח"ב ע' תתלג). רד"ה וכל בניך תרפ"ט (סה"מ תרפ"ט ע' 71). (6) שבת קיד, א. (7) ראה גם רד"ה פדה בשלום תרנ"ט. תש"ד (סה"מ תרנ"ט ע' קמב). תש"ד ע' 66). (8) ראה אוה"ת פ' ראה ע' תשעה ואילן. (9) לקו"א סקמ"ט. או"ת שפ"ד (צז, סע"ב) — הובא באוה"ת שם. (10) ראה ברכות יט, א. תענית יט, א. כג, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שמשוה רבנו ביקש מהקדוש-ברוך-הוא עבור עם ישראל ונענה, **כְּדֹאִיתָא**
 2 כמובא **בְּזֵהר** 11 על הפסוק **זָכַר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב**, שאמר
 3 משה רבנו בתפילתו לה' שימחול על מעשה העגל, **אֲחִיד לָהּ בְּדִרְוּעָה**
 4 **וְגוֹפָה**, משה רבנו אחז לו לקדוש-ברוך-הוא, כביכול, בזרועו וגופו
 5 **פִּירוּשׁ: כְּמִשְׁל אֶחָד שְׁלֹקָח**
 6 **אֶת חֲבֵרוֹ אֶצֶל הֵיד וְאִינוּ** 1 **בְּזֵהר** 11 **זָכַר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב, אֲחִיד לָהּ**
 7 **מִנִּיחַ אוֹתוֹ לִילָף וּמִשְׁנָה** 2 **בְּדִרְוּעָה וְגוֹפָה, פִּירוּשׁ: כְּמִשְׁל אֶחָד שְׁלֹקָח אֶת**
 8 **רְצוֹנוֹ, כִּן כְּכִיכּוֹל אֲחִז** 3 **חֲבֵרוֹ אֶצֶל הֵיד וְאִינוּ מִנִּיחַ אוֹתוֹ לִילָף וּמִשְׁנָה**
 9 **רבנו אותו כו' את הקדוש-ברוך-** 4 **רְצוֹנוֹ, כִּן כְּכִיכּוֹל אֲחִז אוֹתוֹ כו' וּמִשְׁנָה רְצוֹנוֹ**
 10 **הוא כביכול וּמִשְׁנָה רְצוֹנוֹ** 5 **יִתְבָּרַךְ. וְכֵן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר "אֵין מִשְׁגִּיחִין**
 11 **יִתְבָּרַךְ. וְכֵן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר** 6 **בְּכַת-קוֹל", וְאָמַר הַקֵּב"ה "נִצְחֹנִי בְּנִי" 12. וְזֵהוּ**
 12 **"אֵין מִשְׁגִּיחִין מִתַּחֲשָׁבִים בִּפְסִיקַת** 7 **"בְּנִיךָ לְמוֹדֵי הַנִּי", שְׁמַלְמָדִים כְּכִיכּוֹל אֶת**
 13 **הַלֵּכָה בְּכַת-קוֹל מִשְׁמִים", וְאָמַר** 8 **הַשֵּׁם-יִתְבָּרַךְ. וְזֵהוּ גַם מַה שְּׁפָרַשׁ רַבְּנוּ הַזָּקֵן**
 14 **הַקֵּב"ה "נִצְחֹנִי בְּנִי" 12** 9 **'בַּעַל הַשְּׂמֻחָה' 13 עַל-פְּסוּק' 14 נֵר הָיוּ נִשְׁמַת**
 15 **וְהַסִּים לְדַבְּרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ.** 10 **אָדָם, אֲשֶׁר מִי הוּא הַמֵּאִיר וּמִמִּשְׁיָן גְּלוֹי שֵׁם**
 16 **וְזֵהוּ "בְּנִיךָ לְמוֹדֵי הַנִּי",** 11 **הָיוּ, הָרִי זֶה "נִשְׁמַת אָדָם". דְּהֵנָּה, שֵׁם הָיוּ**
 17 **שְׁצִדִיקִים אֱלוֹ מַלְמָדִים כְּכִיכּוֹל** 12 **עֲנִינוּ צִמְצוּם הַתַּפְּשֻׁטוֹת הַמִּשְׁכָּה וְהַתַּפְּשֻׁטוֹת 15,**
 18 **אֶת הַשֵּׁם-יִתְבָּרַךְ וּפּוֹעֵלִים שִׁנוֹי** 13 **וְמִי הוּא הַפּוֹעֵל עֲנִינוּ אֱלוֹ בִּשְׁם הָיוּ, הֵנָּה כָּל**
 19 **בִּרְצוֹן הַעֲלִיין. וְזֵהוּ גַם מַה** 14 **זֶה נַעֲשֶׂה עַל-יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם, כְּאֲשֶׁר הוּא**
 20 **שְׁפָרַשׁ רַבְּנוּ הַזָּקֵן 'בַּעַל** 15 **עוֹמֵד בַּתְּנוּעָה שֶׁל אֶהְיָ וְרִצּוֹא, שֶׁהוּא עֲנִין**
 21 **הַשְּׂמֻחָה' 13 שֶׁל חַג הַגָּאוּלָּה י"ט** 16 **שֶׁל צִמְצוּם הַסְּתַלְקוֹת וְיִצִּיָּאָה מִגִּדְרֵי הַכִּלִּים, אֲזִי**
 22 **כִסְלוֹ, עַל-פְּסוּק' 14 נֵר הָיוּ** 17 **פּוֹעֵל גַּם לְמַעַלָּה עֲנִין הַצִּמְצוּם וְהַסְּתַלְקוֹת**
 23 **נִשְׁמַת אָדָם, אֲשֶׁר מִי הוּא** 18 **הָאֹר, וְכִאֲשֶׁר הָאָדָם הוּא בְּכַחֲנִית יִרְאָה וְשׁוֹב,**
 24 **הַמֵּאִיר וּמִמִּשְׁיָן מִלְמַעֲלָה גְלוֹי** 19 **פּוֹעֵל גַּם לְמַעַלָּה שִׁיָּהִיָּה הַתַּפְּשֻׁטוֹת הָאֹר, וְזֵהוּ**
 25 **שֵׁם הָיוּ בְּעוֹלָם, הָרִי זֶה** 20 **"נֵר הָיוּ נִשְׁמַת אָדָם", שֶׁהָאָדָם הוּא הַפּוֹעֵל אֶת**
 26 **"נִשְׁמַת אָדָם" וגם כאן רואים** 21 **כָּל הָעֲנִינוּ. וְזֵהוּ גַם כָּלִלוֹת עֲנִין הַתַּפְּלָה,**
 27 **שֶׁלִּנְשַׁמַּת הָאָדָם, הִיהוּדִי, יֵשׁ כּוֹחַ** 22 **וּבִפְרָט תַּפְּלוֹתָ שֶׁל חוֹנֵי הַמַּעֲגָל, שְׁפּוֹעֵלָת**
 28 **לְפַעֵל עַל הָאֱלֹקוֹת, כְּכִיכּוֹל. דְּהֵנָּה,** 23 **לְרַפְּאוֹת אֶת הַחוֹלִים וּלְכַרֵּךְ אֶת הַשָּׂנִים, שְׁגָם**
 29 **שֵׁם הָיוּ עֲנִינוּ צִמְצוּם** 24 **כְּאֲשֶׁר הַמִּשְׁכָּה שְׁנִמְשָׁכָה בְּסִדְרֵי הַשְּׁתַלְשָׁלוֹת**
 30 **הַתַּפְּשֻׁטוֹת הַמִּשְׁכָּה** 25 **עַל-יְדֵי צִמְצוּם וְהַתַּפְּשֻׁטוֹת הַמִּשְׁכָּה וְהַתַּפְּשֻׁטוֹת**
 31 **וְהַתַּפְּשֻׁטוֹת 15, כְּמִבּוֹאֵר בַּאֲגַרַת** 26 **הִיא בְּאֻפֵּן אַחֵר, הֵנָּה הַעֲבוּדָה הִיא לַהֲיוֹת**
 32 **הַתְּשׁוּבָה שֶׁבִּתְנִי (פֶּרֶק ד'): "הִיוּד"**
 33 **שֶׁהִיא בַּחֲנִית נְקוּדָה לְכַד מִרְמוֹת**
 34 **לַחֲכֻמָּתוֹ ית' שֶׁהִיא בַּבְּחִינָה הָעֵלִם**
 35 **וְהַסֵּתֵר קוֹדֵם שְׁבָאָה לַבְּחִינָה**
 36 **הַתַּפְּשֻׁטוֹת... וְאַחֵר שְׁבָאָה לַבְּחִינָה**
 37 **הַתַּפְּשֻׁטוֹת וְגִילְיוֹ הַהִשְׁגָּה וְהַהֲבִנָּה... נִכְלָלָת וְנִרְמֹזָת בְּאוֹת ה"א שִׁישׁ לַה בַּחֲנִית**
 38 **הַתַּפְּשֻׁטוֹת לְרוּחָב... וגם לאורך" וּמִבּוֹאֵר בַּחֲסִידוֹת (שֶׁאֵין הַכוּוּנָה לַצִּמְצוּם**
 39 **שֶׁנּוּבַע מִמִּידַת הַדִּין וְכוּוּנוֹת לַמְּנוּעַ הַשְּׁפַעָה אֱלָא לַצִּמְצוּם שֶׁהוּא חֶלֶק בְּלִית**
 40 **נִפְרָד מִתַּחֲלִיף הַהִשְׁפַּעָה, כְּשֶׁם שֶׁהֵרָב מִתַּמְצָת לְתַלְמִידוֹ בְּקִצְרָה רַעִיּוֹן עֻמוֹק.**
 41 **וְעוֹד מִבּוֹאֵר) שֶׁהָאוֹתוֹת יו"ד וְה"א רִמּוֹזוֹת לַצִּמְצוּם וְהַתַּפְּשֻׁטוֹת, וְהָאוֹתוֹת**
 42 **וְא"ו וְה"א רִמּוֹזוֹת לְהַמְשָׁכַת וִירִידַת הַשְּׁפַע מִלְמַעֲלָה לְמַטָּה וְגַם הָאוֹת וְא"ו**

1 שמשוה רבנו ביקש מהקדוש-ברוך-הוא עבור עם ישראל ונענה, **כְּדֹאִיתָא**
 2 כמובא **בְּזֵהר** 11 על הפסוק **זָכַר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב**, שאמר
 3 משה רבנו בתפילתו לה' שימחול על מעשה העגל, **אֲחִיד לָהּ בְּדִרְוּעָה**
 4 **וְגוֹפָה**, משה רבנו אחז לו לקדוש-ברוך-הוא, כביכול, בזרועו וגופו
 5 **פִּירוּשׁ: כְּמִשְׁל אֶחָד שְׁלֹקָח**
 6 **אֶת חֲבֵרוֹ אֶצֶל הֵיד וְאִינוּ** 1 **בְּזֵהר** 11 **זָכַר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב, אֲחִיד לָהּ**
 7 **מִנִּיחַ אוֹתוֹ לִילָף וּמִשְׁנָה** 2 **בְּדִרְוּעָה וְגוֹפָה, פִּירוּשׁ: כְּמִשְׁל אֶחָד שְׁלֹקָח אֶת**
 8 **רְצוֹנוֹ, כִּן כְּכִיכּוֹל אֲחִז** 3 **חֲבֵרוֹ אֶצֶל הֵיד וְאִינוּ מִנִּיחַ אוֹתוֹ לִילָף וּמִשְׁנָה**
 9 **רבנו אותו כו' את הקדוש-ברוך-** 4 **רְצוֹנוֹ, כִּן כְּכִיכּוֹל אֲחִז אוֹתוֹ כו' וּמִשְׁנָה רְצוֹנוֹ**
 10 **הוא כביכול וּמִשְׁנָה רְצוֹנוֹ** 5 **יִתְבָּרַךְ. וְכֵן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר "אֵין מִשְׁגִּיחִין**
 11 **יִתְבָּרַךְ. וְכֵן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר** 6 **בְּכַת-קוֹל", וְאָמַר הַקֵּב"ה "נִצְחֹנִי בְּנִי" 12. וְזֵהוּ**
 12 **"אֵין מִשְׁגִּיחִין מִתַּחֲשָׁבִים בִּפְסִיקַת** 7 **"בְּנִיךָ לְמוֹדֵי הַנִּי", שְׁמַלְמָדִים כְּכִיכּוֹל אֶת**
 13 **הַלֵּכָה בְּכַת-קוֹל מִשְׁמִים", וְאָמַר** 8 **הַשֵּׁם-יִתְבָּרַךְ. וְזֵהוּ גַם מַה שְּׁפָרַשׁ רַבְּנוּ הַזָּקֵן**
 14 **הַקֵּב"ה "נִצְחֹנִי בְּנִי" 12** 9 **'בַּעַל הַשְּׂמֻחָה' 13 עַל-פְּסוּק' 14 נֵר הָיוּ נִשְׁמַת**
 15 **וְהַסִּים לְדַבְּרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ.** 10 **אָדָם, אֲשֶׁר מִי הוּא הַמֵּאִיר וּמִמִּשְׁיָן גְּלוֹי שֵׁם**
 16 **וְזֵהוּ "בְּנִיךָ לְמוֹדֵי הַנִּי",** 11 **הָיוּ, הָרִי זֶה "נִשְׁמַת אָדָם". דְּהֵנָּה, שֵׁם הָיוּ**
 17 **שְׁצִדִיקִים אֱלוֹ מַלְמָדִים כְּכִיכּוֹל** 12 **עֲנִינוּ צִמְצוּם הַתַּפְּשֻׁטוֹת הַמִּשְׁכָּה וְהַתַּפְּשֻׁטוֹת 15,**
 18 **אֶת הַשֵּׁם-יִתְבָּרַךְ וּפּוֹעֵלִים שִׁנוֹי** 13 **וְמִי הוּא הַפּוֹעֵל עֲנִינוּ אֱלוֹ בִּשְׁם הָיוּ, הֵנָּה כָּל**
 19 **בִּרְצוֹן הַעֲלִיין. וְזֵהוּ גַם מַה** 14 **זֶה נַעֲשֶׂה עַל-יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם, כְּאֲשֶׁר הוּא**
 20 **שְׁפָרַשׁ רַבְּנוּ הַזָּקֵן 'בַּעַל** 15 **עוֹמֵד בַּתְּנוּעָה שֶׁל אֶהְיָ וְרִצּוֹא, שֶׁהוּא עֲנִין**
 21 **הַשְּׂמֻחָה' 13 שֶׁל חַג הַגָּאוּלָּה י"ט** 16 **שֶׁל צִמְצוּם הַסְּתַלְקוֹת וְיִצִּיָּאָה מִגִּדְרֵי הַכִּלִּים, אֲזִי**
 22 **כִסְלוֹ, עַל-פְּסוּק' 14 נֵר הָיוּ** 17 **פּוֹעֵל גַּם לְמַעַלָּה עֲנִין הַצִּמְצוּם וְהַסְּתַלְקוֹת**
 23 **נִשְׁמַת אָדָם, אֲשֶׁר מִי הוּא** 18 **הָאֹר, וְכִאֲשֶׁר הָאָדָם הוּא בְּכַחֲנִית יִרְאָה וְשׁוֹב,**
 24 **הַמֵּאִיר וּמִמִּשְׁיָן מִלְמַעֲלָה גְלוֹי** 19 **פּוֹעֵל גַּם לְמַעַלָּה שִׁיָּהִיָּה הַתַּפְּשֻׁטוֹת הָאֹר, וְזֵהוּ**
 25 **שֵׁם הָיוּ בְּעוֹלָם, הָרִי זֶה** 20 **"נֵר הָיוּ נִשְׁמַת אָדָם", שֶׁהָאָדָם הוּא הַפּוֹעֵל אֶת**
 26 **"נִשְׁמַת אָדָם" וגם כאן רואים** 21 **כָּל הָעֲנִינוּ. וְזֵהוּ גַם כָּלִלוֹת עֲנִין הַתַּפְּלָה,**
 27 **שֶׁלִּנְשַׁמַּת הָאָדָם, הִיהוּדִי, יֵשׁ כּוֹחַ** 22 **וּבִפְרָט תַּפְּלוֹתָ שֶׁל חוֹנֵי הַמַּעֲגָל, שְׁפּוֹעֵלָת**
 28 **לְפַעֵל עַל הָאֱלֹקוֹת, כְּכִיכּוֹל. דְּהֵנָּה,** 23 **לְרַפְּאוֹת אֶת הַחוֹלִים וּלְכַרֵּךְ אֶת הַשָּׂנִים, שְׁגָם**
 29 **שֵׁם הָיוּ עֲנִינוּ צִמְצוּם** 24 **כְּאֲשֶׁר הַמִּשְׁכָּה שְׁנִמְשָׁכָה בְּסִדְרֵי הַשְּׁתַלְשָׁלוֹת**
 30 **הַתַּפְּשֻׁטוֹת הַמִּשְׁכָּה** 25 **עַל-יְדֵי צִמְצוּם וְהַתַּפְּשֻׁטוֹת הַמִּשְׁכָּה וְהַתַּפְּשֻׁטוֹת**
 31 **וְהַתַּפְּשֻׁטוֹת 15, כְּמִבּוֹאֵר בַּאֲגַרַת** 26 **הִיא בְּאֻפֵּן אַחֵר, הֵנָּה הַעֲבוּדָה הִיא לַהֲיוֹת**
 32 **הַתְּשׁוּבָה שֶׁבִּתְנִי (פֶּרֶק ד'): "הִיוּד"**
 33 **שֶׁהִיא בַּחֲנִית נְקוּדָה לְכַד מִרְמוֹת**
 34 **לַחֲכֻמָּתוֹ ית' שֶׁהִיא בַּבְּחִינָה הָעֵלִם**
 35 **וְהַסֵּתֵר קוֹדֵם שְׁבָאָה לַבְּחִינָה**
 36 **הַתַּפְּשֻׁטוֹת... וְאַחֵר שְׁבָאָה לַבְּחִינָה**

(11) ראה זהר ח"ב קצ, ב. קצג, ב. תקו"ז תכ"א (נד, ב. 12) ב"מ נט, ב. 13) ראה תו"א מקץ לו, ג. מ. ב. 14) משלי כ, כז.
 (15) ראה לקו"ת בשלח א, א. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 להיות נמשך ממנו רפואה לחולים וברכה לשנים הנה העבודה של
 - 2 התפילה היא להיות "עושים רצונו של מקום" 16, לפעול
 - 3 (אויפמאכן ליצור ולחדש) רצון חדש 17, וכנ"ל כלשון הזהר
 - 4 הנוכר לעיל לגבי משה רבנו "דאחיד לה בדרועה וגופה", שאחו
 - 5 את הקדוש-ברוך-הוא בורעו ובגופו
 - 6 (כביכול) ומלמד אותו ופועל
 - 7 וגורם לו למלאות בקשתו.
 - 8 אָמַנְם, שְׁנֵי הַפְּרוּשִׁים הֵנּוּ"ל
 - 9 ב"למודי הַנִּי" האחד שהכונה
 - 10 לתלמידי חכמים הלומדים את תורת
 - 11 ה', והשני שהם המלומדים את הוי"
 - 12 (כביכול) אינן סותרים זה לזה אלא
 - 13 לאמיתו של דבר עולים בקנה
 - 14 אחד 18, דבכדי ש"ילמדו את
 - 15 הַנִּי" (פפרוש השני) ופועל
 - 16 רצון חדש בהוי", צריכים להיות
 - 17 תלמידי החכמים תחלה "תלמידי
 - 18 הַנִּי" (פפרוש הראשון).
 - 19 וכמו שכתוב 19 בתהלים למדני
 - 20 לעשות רצונך, הבקשה היא
 - 21 שהקדוש-ברוך-הוא ילמד אותי לעשות
 - 22 את רצונו שבתחלה צריך
 - 23 להיות "למדני", שתלמידי
 - 24 החכמים יהיו "תלמידי הַנִּי",
 - 25 ועל-ידי-זה יהיה בכוחם
 - 26 וביכולתם של תלמידי החכמים
 - 27 לעשות רצונך, שיהיו
 - 28 תלמידי החכמים "עושים רצונו
 - 29 של מקום", ולפי פשוטו הכוונה
 - 30 שהם מבצעים בפועל את רצון ה' ולפי
 - 31 הפירוש הפנימי הכוונה שהם עושים
 - 32 ופועלים ומחדשים את הרצון העליון,
 - 33 היינו לפעול רצון חדש, שזהו
 - 34 ש"מלמדים את הַנִּי".
 - 35 וכיון שלשני הפרושים ישנו
 - 36 ענין "למדי הַנִּי" שפרושו
 - 37 תלמידי הַנִּי, דהינו תלמידי-
 - 38 חכמים, הרי גם מ"בניך" 23
 - 39 הראשון, "וכל בניך למודי
 - 40 הַנִּי", יכולים ללמוד דקאי
 - 41 שהכתוב מתכוין על תלמידי-
- חֲכָמִים ולמה הדבר נלמד מ"בניך" השני שבפסוק, באמצעות הדרשה של
- אל תקרי בניך אלא בוניך?
- (ב) ולהבין זה הטעם והביאור לדרשת חכמינו ז"ל על הפסוק 'וכל בניך
- למודי ה' ורב שלום בניך', כאמור לעיל, צריך להקדים תחלה ענינו
- הפנימי של דוד המלך (שהרי
- הפסוק "פדה בשלום נפשי"
- קאי מכיון על נפשו של דוד),
- אשר על שמו של דוד המלך
- נקרא בית-המקדש, כמו
- שכתוב 20 מזמור שיר חננת
- הבית לדוד. והינו, דעם היות
- שבנין בית-המקדש בפועל
- היה על-ידי שלמה, בנו של דוד
- כמו שכתוב 21 בברכי ה' אל דוד
- בענין זה של בניית המקדש על ידי
- שלמה הוא שלמה המלך יהיה
- איש מנחה גו' ושלום ושקט
- אני ה' אתן על ישראל בְּיָמָיו
- בימי שלמה, (ולכן) הוא יבנה
- בית לשמי, מכל-מקום למרות
- שכאמור הבנייה בפועל היתה על ידי
- שלמה נקרא הבית על שם
- דוד, כיון שעל-ידו היו כל
- ההכנות לבנין הבית 22.
- ובאור כללות ענין הבית,
- התוכן הפנימי של בית המקדש יובן
- על-פי המבאר בדבור-
- המתחיל במאמר חסידות של
- אדמו"ר הזקן בספר 'לקוטי תורה'
- הפותח בפסוק "מזמור שיר
- חננת הבית" 23, שצרכי
- האדם נחלקים לשלשה
- סוגים כלליים, מזון לבוש
- ובית. וטעם הדבר שכן הוא
- באדם התחתון בגשמיות, הוא
- לפי שישנו ענין זה בעבודת
- האדם הרוחנית, והטעם שכן
- הוא בעבודתו הרוחנית של האדם,

(16) לשון חז"ל — ברכות לה, ב. ועוד. (17) ראה לקו"ת ברכה צט, ג. אמרי בינה שער הק"ש פפ"ו. חינוך פמ"ט (שערי תשובה לאדמו"ר האמצעי ח"ב קל, א ואילך). ועוד. (18) ראה אוה"ת שם ע' תשעו. (19) תהלים קמג, י. (20) תהלים ל, א. (21) דברי הימים-א כב, ט"ז. (22) ראה במדב"ר פי"ב, ט. הובא באוה"ת נ"ך עה"פ מזמור שיר חנוכה הבית לדוד (ח"ב ע' תתקלא). (23) לקו"ת ברכה צח, ד ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הוא לפי שכן הוא גם למעלה ב'אדם העליון' הקדוש-ברוך-
 - 2 הוא.
 - 3 ובאור כללות החלוק ההבדל הכללי שבין מזון לבוש ובית,
 - 4 דהנה 'מזון' האוכל והשתיה שהאדם אוכל ושותה הוא ענין שנכנס
 - 5 בפנימיותו של גוף האדם, ועד
 - 6 שנהפך מדבר שקודם לכן היה מחוץ
 - 7 לאדם ונפרד מהאדם ונעשה חלק
 - 8 בלתי נפרד ממנו, מהאדם עצמו,
 - 9 "דם ובשר כבשרו".
 - 10 ובכללות הענין הרוחני המקביל
 - 11 לענין המזון הגשמי הוא ענין
 - 12 התורה, כמו שכתוב²⁴ על
 - 13 לימוד התורה ותורתך בתוך מעי,
 - 14 להורות שלימוד התורה חדר
 - 15 לפנימיותו של האדם שהרי למוד
 - 16 התורה צריך להיות באופן
 - 17 של הבנה והשגה, קליטה טובה
 - 18 ופנימית שהאדם הלומד תופס את
 - 19 השכל הרעיון השכלי שבתורה
 - 20 מכל צדדיו, עד שמתאחד
 - 21 השכל של התורה עם שכלו של
 - 22 האדם ונעשה חלק בלתי נפרד
 - 23 ממנו מהאדם עצמו, כמו שהאוכל
 - 24 הגשמי נעשה "דם ובשר
 - 25 כבשרו" של האדם עצמו, שלכן
 - 26 מאחר שלימוד התורה הוא באופן
 - 27 שהדברים חודרים בפנימיות, ובגלל
 - 28 הדמיון למזון שחודר בפנימיות
 - 29 נקראת התורה בשם 'אור
 - 30 פנימי'.
 - 31 ובפרטיות יותר, הנה התורה
 - 32 נקראת גם בשם 'לבוש' של
 - 33 האדם הלומד את התורה, כי גם
 - 34 שכל התורה שהאדם תופס
 - 35 בשכלו להיות "תורתך בתוך
 - 36 מעי", "דם ובשר כבשרו",
 - 37 והשכל של התורה אכן חודר בפנימיותו
 - 38 הרי סדר הלמוד הוא (כפי
 - 39 שמבאר רבנו הזקן בתניא²⁵)
 - 40 שבשעה שהאדם מתנגע להבין
 - 41 איזו הלכה, היינו בשעת העיון
 - 42 והמאמץ להבין קדם שמשיגה ומבין את ההלכה היטב לאשרה על
 - 43 בוריה) אזי שכלו של האדם מלבש בה, וההלכה שלומד ומתייגע
- להבין הופכת להיות כמו 'לבוש' שלו ויהינו שהשכל שלו מוקף
- על-ידי המשכל ובמילים אחרות, השכל של האדם הלומד, 'מלובש'
- במושכל (דבר ההלכה שעוסק בה), שהוא (המשכל) הרעיון
- השכלי שבהלכה הנלמדת למעלה ממנו נמצא בדרגה גבוהה יותר מהאדם
- ומקיף עליו מלמעלה (שלכן
- בשעת מעשה תוך כדי העיון
- בהלכה זו אין שכלו של האדם
- יכול להתעסק בענין אחר כיוון
- שכלו 'מלובש' ו'תפוס' בהלכה זו),
- ורק לאחר שהשיג האדם
- בשכלו את ההלכה לאשרה
- על בוריה, בקליטה והבנה טובה
- אזי שכלו תופס ומקיף את
- דבר ההלכה שבאה
- 58 בפנימיותו וכעת השכל הוא
- 59 המהווה לבוש להלכה וההלכה
- 60 הנלמדת נעשית מוקפת בשכלו
- 61 והשכל של האדם 'מלביש' ומקיף
- 62 אותה.
- 63 ועוד זאת, בענין זה שלימוד
- 64 התורה נמשל ללבוש מפני שבזמן
- 65 העיון הדבר הנלמד מלביש את השכל
- 66 ולאחר ההבנה השכל מלביש את הדבר
- 67 הנלמד, יש פרט נוסף שגם לאחר
- 68 שמבין ומשיג את שכל
- 69 התורה לכל פרטיו על בוריו,
- 70 ושכלו 'מלביש' את ההלכה בתורה
- 71 שלמד, הרי בין שהתורה היא
- 72 חכמתו ורצונו של הקב"ה,
- 73 והיא ארצה מארץ מדה
- 74 ורחבה מני ים²⁶, היינו שהתורה
- 75 היא ללא גבול, הנה גם לאחר קליטה
- 76 פנימית והבנה טובה של ההלכה
- 77 הנלמדת, החלק היותר גדול
- 78 של שכל התורה נשאר עדין
- 79 בבחינת מקיף מלמעלה על
- 80 שכלו ולא חדר בפנימיותו, שזהו
- 81 ההסבר לכן שהתורה היא (לא
- 82 רק 'מזון' ומטעם זה התורה נקראת
- 83 'אור פנימי', כאמור, אלא התורה
- 84 נקראת גם) גם 'לבוש', שהוא
- 85 בבחינת מקיף מלמעלה ולא חודר בפנימיות ויש בתורה את שני הענינים
- 86 גם ענין ה'מזון' (פנימיות) וגם ענין ה'לבוש' (מקיף).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אָמַנְם, כָּלְלוֹת וְעָקַר עֲנָן ה' מִקִּיפִים' אִינוּ מְתִיחִם כָּל־כַּךְ לְתוֹרָה
 - 2 אלא קא' מכוון על המצות, שנקראות בשם 'לבושים'.
 - 3 וּבְעֵינָן ה' מִקִּיפִים' גּוּפָא עֲצֻמוּ יֵשׁ 'מִקִּי' נַעֲלָה יוֹתֵר וּרְחוּק
 - 4 יותר מהאדם שנקרא בשם 'בית'. והחלוק ביניהם בין שני
 - 5 העניינים של 'מקיף', בדוגמת 'לבוש'
 - 6 ובדוגמת 'בית', הוא 27 על־דֶּרֶךְ
 - 7 הַחֲלוּק הַהִבְדֵּל שֶׁבֵּין 'לְבוּשׁ'
 - 8 ו'בית' בגשמיות, שֶׁה' לְבוּשׁ'
 - 9 אמנם לא נכנס בפנימיות של האדם
 - 10 אלא 'מקיף' את האדם מלמעלה, אבל
 - 11 מצד שני הלבוש הוא כמדת
 - 12 האדם, שֶׁלֹּכֵן לְבוּשׁ הַקָּטָן
 - 13 צָרִיךְ לְהִיּוֹת בְּקִטְנוּת דִּוְקָא,
 - 14 וְאִם יִהְיֶה לְבוּשׁוֹ שֶׁל יוֹד קָטָן כְּפִי
 - 15 מִדַּת הַגְּדוּל, הָרִי לֹא זֶה בְּלִבְדֵּי שֶׁהַלְבוּשׁ לֹא יִסְמַע לוֹ,
 - 16 שֶׁהַלְבוּשׁ הַגְּדוֹל מְמִידוּתוֹ לֹא
 - 17 יִסְמַע לוֹ, לִילֵד הַקָּטָן, אֲלֵא
 - 18 אֲדַרְבָּה, שֶׁיִּבְלָבֵל אוֹתוֹ וּיִפְרִיעַ
 - 19 לוֹ בְּהִלּוּכּוֹ וּבִשְׂאֵר עֲנָנָיו.
 - 20 מִה־שְּׂאִין־כֵּן ה'בית' הָרִי
 - 21 הוּא מִקִּיף עַל הַקָּטָן וְעַל
 - 22 הַגְּדוֹל בְּשׁוּהָ וְאִין צוּרֵךְ לְהִתְאִים
 - 23 אֵת הַבֵּית לִפִּי מִידוֹת גּוֹפּוֹ שֶׁל הָאָדָם.
 - 24 וּמִטַּעַם זֶה בְּגִלּוֹל הַהִבְדֵּל הַזֶּה בֵּין
 - 25 'לְבוּשׁ' ו'בית', הִנֵּה ה'לְבוּשׁ'
 - 26 שֶׁהוּא אִמְנֵם 'מִקִּי' אֲבָל עִם זֹאת
 - 27 כְּפִי מִדַּתוֹ שֶׁל הָאָדָם הוּא גַם
 - 28 בְּקִרְוֵב אֶל הָאָדָם, וְאִלוֹ
 - 29 ה'בית' שֶׁעִם הִיּוֹתוֹ 'מִקִּי'
 - 30 עַל הָאָדָם וִישׁ יֵחַס בֵּין הַבֵּית לָאָדָם,
 - 31 הָרִי הוּא שֶׁלֹּא כְּפִי מִדַּתוֹ שֶׁל
 - 32 הָאָדָם, וְלֹכֵן הוּא בְּרִחוּק מִן
 - 33 הָאָדָם לֹא כִּמוֹ הַלְבוּשׁ הַנִּמְצָא עַל
 - 34 גּוֹף הָאָדָם עֲצֻמוֹ. וְזֶהוּ שֶׁשְּׂנִי
 - 35 ה'מקיפים' 'לְבוּשׁ' ו'בית'
 - 36 נִקְרָאִים בְּשֵׁם 'מִקִּי' הַקִּרְוֵב'
 - 37 הוּא הַלְבוּשׁ שֶׁנִּמְצָא עַל גּוֹף הָאָדָם
 - 38 מִמֶּשׁ ו'מקיף הַרְחוּק' הוּא הַבֵּית
 - 39 שְׂרוּחַק מִהָאָדָם עֲצֻמוֹ.
 - 40 ג) וּבִאֲוֹר כָּלְלוֹת עֲנָן
 - 41 ה'מקיף', כפי שהוא למעלה
- באלוקות וכפי שהוא בלימוד התורה יובן מכוחות הנפש של האדם, 42
כמו שכתוב²⁸ בספר איוב מבשרי מעצמי, מכוחות הנפש של האדם 43
אחזה אוכל להבין ולקבל מושג אלקה בענייני אלוהות, כמו המדות 44
כוחות הרגש שבנפש האדם שהן מקיפות על הדבור, כפי שממשיך 45
ומבאר. 46
- דהנה, ענין הדבור הוא הכח 47
בנפש (לבוש) אמצעי ביטוי של 48
הנפש) לגלות לזולתו את 49
עניני נפשו, שהרי הדבור 50
תלוי ברצון האדם, כמו 51
שכתוב²⁹ בקהלת עת לדבר 52
ועת לחשות מלדבר, ומאחר 53
שיש זמן שבו יש לדבר ויש זמן שבו 54
יש להימנע מדבור, מובן שהדבור תלוי 55
באדם והינו, שפאשר רצונו 56
של האדם לגלות לזולתו את 57
מדותיו, כך שהזולת ידע את 58
רגשותיו, אזי מתלבשת המדה 59
הרגש שבלב בדבור ומתגלת 60
על־ידו באמצעות הדיבור מתגלה 61
הרגש. אמנם, יחד עם זה שהדיבור 62
הוא אמצעי ביטוי של הרגש, הדבור 63
מגלה רק חלק מהמדה ולא את 64
כל תוכן הרגש, שֶׁלֹּכֵן פֶּאָשֶׁר 65
המדה היא בהתגלות בכל 66
תקפה, כשהאדם נתון בסערת 67
רגשות, אזי אינו יכול לדבר 68
כלל, וכמו שרואים במוחש 69
שבועמדו בתוך האהבה כלפי 70
מישהו אינו יכול לבטא זאת 71
בדבור באותיות במילים, ועד 72
שֶׁלִּפְעָמִים אֵין זֶה יָכוֹל 73
לְהִתְגַּלּוֹת אִפְּלוֹ בְּקוֹל לֹא־ 74
מילים, והרגש לא מקבל שום ביטוי 75
חיצוני. ולכן המדות הן 76
בבחינת 'מקיף' על הדבור כי 77
למעשה הדיבור לא מסוגל להכיל את 78
כל הרגש אלא רק מעט ממנו. אף 79
- ג) וּבִאֲוֹר כָּלְלוֹת עֲנָן ה'מקיף', יובן מכוחות 80
הנפש, כמו שכתוב²⁸ מבשרי אחזה 81
אלקה, כמו המדות שהן מקיפות על הדבור. 82
דהנה, ענין הדבור הוא הכח בנפש (לבוש 83
הנפש) לגלות לזולתו את עניני נפשו, שהרי 84
הדבור תלוי ברצון האדם, כמו שכתוב²⁹ עת 85
לדבר ועת לחשות מלדבר, והינו, שפאשר רצונו 86
של האדם לגלות לזולתו את מדותיו, אזי 87
מתלבשת המדה בדבור ומתגלת על־ידו. אמנם, 88
הדבור מגלה רק חלק מהמדה, שֶׁלֹּכֵן פֶּאָשֶׁר 89
המדה היא בהתגלות בכל תקפה, אזי אינו יכול 90
לדבר כלל, וכמו שרואים במוחש שבועמדו 91
בתוך האהבה אינו יכול לבטא זאת בדבור באותיות, ועד שֶׁלִּפְעָמִים אֵין זֶה 92
יכול להתגלות אִפְּלוֹ בְּקוֹל. ולכן המדות הן בבחינת 'מקיף' על הדבור. אף 93

(27) ראה גם המשך פדה בשלום תרנ"ט (סה"מ תרנ"ט ע' קסו ואילך). תש"ד (סה"מ תש"ד ע' 112 ואילך). (28) איוב יט, כו. (29) כן הובא בכ"מ. ולשון הכתוב (קהלת ג, ז): עת לחשות ועת לדבר (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בסה"מ תש"ג ע' 13).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 'מִקִּיף' זֶה של המידות על הדיבור הוא 'מִקִּיף הַקְּרוֹב', והיחס של
- 2 המידות אל הדיבור דומה יותר לעניין הלבוש שהוא 'מִקִּיף הַקְּרוֹב' מאשר
- 3 לעניין הבית שהוא 'מִקִּיף הַרְחוק', כפי שממשיך ומבאר, ד' מִקִּיף הַקְּרוֹב
- 4 יֵשׁ בוֹ שְׁנֵי עֲנִינִים, עֲנִין אֶחָד שָׁגם בְּהִיטוֹ בִּכְחִינַת 'מִקִּיף',
- 5 וענינו של 'מִקִּיף' הוא שנשאר למעלה
- 6 ולכאורה הוא 'רחוק', מכל־מקום הָרִי
- 7 הוא גַּם בְּקִרְבּוֹ, שְׁפּוּעַל ונרגש
- 8 בַּפְּנִימִיּוֹת בְּגִלּוֹי. וְעֲנִין שְׁנֵי
- 9 ב'מִקִּיף הַקְּרוֹב' הוא, שֶׁה' מִקִּיף'
- 10 עֲצָמוֹ כִּיווֹן שַׁעַם הִיטוֹ 'מִקִּיף',
- 11 מכל־מקום הוא 'קִרְבּוֹ', יָכוֹל לִהְיוֹת
- 12 נִמְשָׁךְ אַחֲרֶיךָ בַּפְּנִימִיּוֹת כִּי
- 13 כבר יֵשׁ קִירוב מְסוּיִים בִּינֵיהֶם. וְכֵמוֹ
- 14 שְׂרֹאִים עֲנִינֵי הַמִּדּוֹת, שְׂאֵף-
- 15 עַל־פִּי שְׁבִדְרָךְ הַרְגִּיל אֵין
- 16 תִּתְּנֵה הַמִּדָּה יָכוֹל לִהְיוֹת
- 17 בְּדִבּוּר, וכאמור שכאשר המידות הן
- 18 בתוקף גדול, אין אפשרות לבטא אותן
- 19 במילים, הִנֵּה כֹאשֶׁר יִשְׁנֹו גִלּוֹי
- 20 והארה מ'מִקִּיף' עֲלִיּוֹן יוֹתֵר
- 21 מאשר ה'מִקִּיף' הַרְגִּיל, שְׂעוֹמֵד
- 22 בְּתִתְּנֵה הַרְצוֹן אם האדם רוצה מאד,
- 23 ברצון חזק שָׁגם כֹאשֶׁר הִאֱהָבָה
- 24 הִיא בְּתִתְּנֵה אֶצְלוֹ, ובדרך כלל
- 25 אהבה כל כך חזקה לא מתבטאת
- 26 במילים, אבל רצונו התקיף הוא שגם
- 27 מִכָּל־מְקוֹם יֵדַע הַזּוּלָּת
- 28 אִדּוּתָהּ, אֲזִי לֹאט לֹאט כִּי
- 29 מפני תוקף המידה ותוקף הרצון בלתי
- 30 אפשרי לעשות זאת בבת אחת פּוֹעֵל
- 31 עַל הַמִּדָּה הַרְגֵשׁ עֲצָמוֹ וְעַל־יָדָהּ
- 32 באמצעות המידה פועל ומשפיע גַּם
- 33 עַל הַדִּבּוּר שְׁלֹאט לֹאט מפני
- 34 תוקף הרגש, בלתי אפשרי לתת לו
- 35 ביטוי במילים בבת אחת יִמְשָׁךְ
- 36 ה'מִקִּיף' שֶׁל הַמִּדָּה אֶל
- 37 הַדִּבּוּר ו'יתלבש' במילים, וְעַל־יָדֵי
- 38 הַדִּבּוּר תִּתְּנֵה הַמִּדָּה אֶל
- 39 הַזּוּלָּת, שְׁזָהוּ עֲנִין 'מִקִּיף'
- 40 הַקְּרוֹב' שְׁכּוֹל לִהְיוֹת
- 41 בַּפְּנִימִיּוֹת ולהפוך מ'מִקִּיף' ל'פְּנִימִי'
- 42 עַל־יָדֵיָהּ שְׁנִמְשָׁךְ גִּלּוֹי 'מִקִּיף' עֲלִיּוֹן יוֹתֵר.
- 43 וְכֵן הוּא גַּם לְמַעַלָּה בִּלְחֻקוֹת (כִּנְל' שְׁפָרְטִי הַעֲנִינִים שִׁשְׁנֵם
- 44 בְּאֶדָם וּבְעִבּוֹדָתוֹ, הֵם מִפְּנֵי שֶׁכֵּן הוּא לְמַעַלָּה בַּסְּפִירוֹת עֶשֶׂר

- 45 הַסְּפִירוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת, כִּי כוּחוֹת הַנֶּפֶשׁ הַשְּׁתִּלְשְׁלוּ מִהַסְּפִירוֹת), דְּהִנֵּה עֲנִין
- 46 הַמִּדּוֹת שְׂבָאָדָם כְּפִי שְׁזָה לְמַעַלָּה הוּא עֲנִין בְּחִינַת
- 47 'זַעִיר־אַנְפִּין', המידות העליונות (הספירות חסד, גבורה וכן הלאה)
- 48 נִקְרָאוֹת 'פְּנִים וְעִירוֹת' (כִּי בִיחַס לְאוֹר הַמֵּאִיר בְּמוֹחִין, הִרִי הָאוֹר הַמֵּאִיר
- 49 במידות הוא 'קֶטֶן', מוֹעֵט וּמְצוּמָצִם)
- 50 וְה'מִקִּיף' עַל זֶה הָאוֹר הָעֲלִיּוֹן
- 51 הַמֵּאִיר עַל הַמִּדּוֹת (וְהוּא מְקוֹר
- 52 לַמִּדּוֹת) אֶךְ אֵינוֹ נִרְגָּשׁ בְּמִידוֹת
- 53 בַּפְּנִימִיּוֹת הוּא בְּחִינַת 'בִּינָה',
- 54 כִּידוּעַ בְּקִבְלָה וְחִסּוּדוֹת
- 55 שְׂתִּפְאָרֶת דְּאֵמָא' כֹּל אַחַת
- 56 מֵעֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת כְּלוּלָה מִכָּל הַסְּפִירוֹת
- 57 (לְכֵן יֵשׁ 'חֶסֶד שְׁבַח־חֶסֶד', גְּבוּרָה
- 58 שְׁבַח־חֶסֶד' וְכֵן הֵלָלָה) וּבְחִינַת הַתִּפְאָרֶת
- 59 שְׁבַח־חֶסֶד הַבִּינָה הַנִּקְרָא 'אֵמָא' (כִּי
- 60 הִיא ה'מוֹלִידָה' אֶת הַמִּדּוֹת) נַעֲשֶׂה
- 61 'כְּתָר' אוֹר מִקִּיף שְׁלֵמָעֵלָה
- 62 מִהַסְּפִירוֹת עֲצָמָן (כִּשֶּׁם שְׁמַעַל כֹּל עֶשֶׂר
- 63 הַסְּפִירוֹת יֵשׁ בְּחִינַת 'כְּתָר עֲלִיּוֹן' שֶׁהִיא
- 64 'מִקִּיף' לְכָל הַסְּפִירוֹת וּמַעֲלִיָּהֶם, כִּשֶּׁם
- 65 שְׁכַתוֹ גִּשְׁמִי הוּא מַעַל הָרָאשׁ וְהַמוֹחַ
- 66 שְׁבָרָשׁ, כֵּן יֵשׁ 'כְּתָרִים' בַּסְּפִירוֹת
- 67 עֲצָמָן, וּבְחִינַת הַתִּפְאָרֶת (הַסְּפִירָה
- 68 הַכּוֹלֵלֶת בְּתוֹכָהּ חֶסֶד וְגִבּוּרָה, עֵיקֶר
- 69 הַמִּדּוֹת) נַעֲשִׂית 'כְּתָר' ל'זַעִיר־
- 70 אֲנִפִּין'³⁰ הַמִּדּוֹת. וְהִנֵּנוּ, שְׁמָה
- 71 שְׁנִתְּבָאֵר לְעִיל שְׁהַמִּדּוֹת הֵן
- 72 'מִקִּיפִים' לְדִבּוּר, כִּי הַרְגֵשׁ עֲצָמוֹ
- 73 נַעֲלָה מִהַדִּבּוּר שֶׁאֵינוֹ אֵלָא אֲמָצִיעַ
- 74 בִּיטוֹי לְגִלּוֹי הַרְגֵשׁ הָרִי 'מִקִּיף'
- 75 זֶה שֶׁל הַמִּדּוֹת עַל הַדִּבּוּר הוּא רַק
- 76 בְּעֶרְךָ לְדִבּוּר שְׁלֵמָטָה מִהַמִּדּוֹת,
- 77 אֲבָל בְּעֶרְךָ הַמוֹחִין, הָרִי
- 78 הַמִּדּוֹת שְׁלֵמָטָה מִהַמוֹחִין וְלִגְבִי
- 79 הַמוֹחִין הֵן אוֹר מוֹעֵט וּמְצוּמָצִם הֵן
- 80 בְּחִינַת 'פְּנִימִי', וְה'מִקִּיף' עֲלִיָּהֶם
- 81 עַל הַמִּדּוֹת הוּא בְּחִינַת
- 82 'תִּפְאָרֶת דְּאֵמָא' הַמִּדּוֹת כְּפִי שֶׁהֵן
- 83 בְּמוֹחִין שְׁנַעֲשֶׂה 'כְּתָר' ל'זַעִיר־
- 84 אֲנִפִּין' הַמִּדּוֹת עֲצָמָן.
- 85 וְכֵמוֹ כֵּן בְּבְחִינַת 'בִּינָה' גּוֹפָא
- 86 עֲצָמָה, הִנֵּה 'תִּפְאָרֶת דְּאֵמָא' הַאֲמִירָה לְעִיל הִיא רַק חֵלֶק פֶּרֶט
- 87 אֶחָד מ'בִּינָה', וְיֵשׁ בְּבִינָה עֲצָמָה בְּחִינָה נַעֲלִית יוֹתֵר מִבְּחִינַת
- 88 ה'תִּפְאָרֶת' שֶׁהִיא בְּבְחִינַת 'כְּתָר' ו'מִקִּיף' עֲלִיּוֹן עַל 'תִּפְאָרֶת דְּאֵמָא'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

על עולם האצילות. ועד כדי כן, שמצד ה'מקיף' לא שיף לומר
כדי לבאר שכולם שווים לפניו כקטן כגדול, בין שמצדו לגבי האור
המקיף הכללי אין חלוק בין קטן לגדול, והלשון 'קטן'
'וגדול' הוא רק לשבר את האנן³¹ לקרב את הדברים להבנה שלנו.
ואף שגם 'העגול הגדול'
מחיה את הענינים שבתוכו,
שזהו כללות השתלשלות, על
האמור לעיל שה'עגול הגדול' הוא
'מקיף' על הכל מלמעלה ומצידו
ולגביו אין כל חילוקי דרגות, ניתן
לשאול, לכאורה, הרי אור זה מאיר על
כל הדרגות של כל 'סדר השתלשלות',
לא רק על המדרגות שהן בבחינת
'מקיף' אלא גם המדרגות שהן בבחינת
'אור פנימי' והארה זו היא החיות
שלם והינו שלא זו בלבד
שפועל ב'פנימי' ומשפיע עליו
באזה אופן שיהיה, אלא עוד
זאת, שממנו מ'העגול הגדול'
נמשך ענין החיות³² לכל
המדרגות ולכל הבחינות ואם כן איך
אפשר לומר שהוא רחוק ומופשט
לגמרי מכל הגדרה והכל שווה לגביו
הרי למעשה יש לו פעולה על הפנימי
והוא אפילו נותן חיות לדרגות השונות
החלוקות זו מזו, על כך בא המענה,
מפל-מקום ענינו ופועלתו של
'העגול הגדול' בדרגות השונות של
'סדר השתלשלות' אינם בגלוי ולכן
סוף סוף הוא נשאר מקיף מבלי
להתלבש ב'פנימי' ואחרי הכל לגביו
אכן אין משמעות לחילוקי הדרגות.
מה-שאין-כן פעולת ה'מקיף'
ה'קרוב' (שבדוגמת הכנה המותאם
למידות של האדם, כמבואר לעיל)
היא נפרת ונרגשת בגלוי בפנימיות, אפילו בהיותו עדין באופן
'מקיף' ובוודאי שפעולת המקיף ניתנת ב'פנימי' בגלוי כאשר המקיף עצמו
הופך להיות 'פנימי' (כשמאיר עליו אור 'מקיף' נעלה יותר, כמבואר לעיל
באירכות).

ד) וכמו-כן על דרך האמור לעיל בביאור ענין 'מקיף הקרוב' 'מקיף'
הרחוק' כפי שהוא למעלה באלוקות וכפי שהוא בתורה, ישנו ענין
ה'מקיפים' 'לבוש' ו'בית' בעבודת ה' של האדם, כי המצות
בכללותן נקראות בשם 'לבושים', וענין
בכלה וחסידות שמעשי המצוות הם כמו 'לבושים' לנשמה (שבאמצעותם

עצמה וכו'. וזהו 'תפארת דאימא' היורדת להיות 'כתר' למידות ענין
'מקיף הקרוב' שיכול לבא בפנימיות, הינו, שלגבי מדרגה
גבוהה יותר ובענינו לגבי בחינה זו בבחינה שנעלית יותר מ'תפארת
דאימא' (שהיא חלק המידות שבבחינה), הנה ה'מקיף' הוא בחינת
'פנימי' וכל זה מדובר לגבי 'מקיף'
שגם בהיותו 'מקיף' הרי הוא 'מקיף'
הקרוב', בדוגמת הלבוש שעל גוף
האדם, כמבואר לעיל.
אף ה'מקיף הרחוק' הוא על-
דרך 'מקיף' ה'בית' שהוא
'מקיף' לקטן ולגדול בשנה
וכאמור כי בעוד שהלבוש, 'מקיף'
הקרוב' צריך להיות מותאם למידותיו
של הלבוש ואין לילד קטן ללבוש
בגדים של גדול, הרי הבית 'מקיף'
הרחוק' לא צריך להיות מותאם
למידותיו של הגר בבית והוא מתאים
לקטן ולגדול באותה מידה.
ובכללות באופן כללי 'מקיף הרחוק'
הוא ענין בחינת 'העגול
הגדול', האורות העליונים
ה'מקיפים' נקראים בקבלה וחסידות
בשם 'עגולים' כי כשם שבעיגול אין
ראש וסוף ואין מעלה ומטה, כך
באורות אלה הכל בהשוואה אחת,
ובהתכללות והתאחדות כל הענינים
בלי התחלקות לדרגות פרטיות (ודגמא
לדבר, בשרוש ההלכות 'אלו ואלו דברי'
אלוקים חיים', כי בשרוש התורה
למעלה בבחינת 'עגולים' הכל הוא
בהתאחדות גמורה, ורק כפי שדעות
אלו נמשכות ומשתלשלות למטה הרי
הן נראות כסותרות זו את זו ופסק
ההלכה הוא כאחת הדעות, אבל
בבחינת 'עגולים' שאין שם מעלה
ומטה הכל הוא בהתכללות והתאחדות) ומעל כל המקיפים ישנו מקיף כללי
הנקרא 'עגול הגדול' שזהו בחינת ה'מקיף' הכללי שמקיף על
כל העולמות בשנה, מעולם האצילות הראשון והנעלה מארבעת
העולמות הכלליים (אצילות-בריאה-יצירה-עשיה) עד עולם העשיה
האחרון והתחתון מארבעת העולמות, והינו, דכשם שפעולם העשיה
אינו יכול 'העגול הגדול', הוא המקיף הכללי להתלבש בפנימיות
בין שהעולם העשיה אינו יכול להכיל אותו, כמו-כן גם
עולם האצילות אף שהוא נעלה מעולם העשיה לאין שיעור אינו יכול
להכיל אותו, אלא הוא העגול הגדול בבחינת 'מקיף' עליו גם

(31) לשון חז"ל – רש"י מכות יב, א (ד"ה חמוץ). רש"י בשלח יג, יח. ועוד. (32) ראה תניא פמ"ח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 היא יכולה אחר כך ליהנות מגילוי אלוות בגן עדן, וְעֵנֵן הַבַּיִת' שהוא
2 'מקיף הרחק' בְּכָל־לַיְלָה קָאֵי מְכוּוֹן עַל תּוֹרָה שְׁבַע־לִפְּנֵיהֶּ, כפי
3 שנאמר בהקדמה לחיקוני זוהר ('פתח אליהו') "מְלָכֻת" (והכוונה לבחינת
4 'פְּתֵר מְלָכֻת' היינו עניין המקיף שבמלכות) פֶּה, תּוֹרָה שְׁבַע־לִפְּנֵיהֶּ
5 קָרִינָן אֲנוּ קוֹרְאִים לָהּ³³,
6 שְׁנִקְרָאת הַתּוֹרָה שְׁבַע־לִפְּנֵיהֶּ בְּשֵׁם
7 'בַּיִת', כְּמֵאֲמַר רַז"ל³⁴ בגמרא,
8 עַל הַפֶּסוּק בִּשְׁמִיר הַשִּׁירִים, אָנִי
9 חוֹמָה³⁵ זו תּוֹרָה, וְתַלְמִידֵי-
10 חֻכְמִים (שְׂדֵי כְּמִגְדְּלוֹת³⁵)
11 האמור בהמשך הפסוק אֵלֶּי
12 תַּלְמִידֵי-חֻכְמִים³⁴) נִקְרָאִים
13 בְּשֵׁם בְּנָאִים, שֶׁהֵם בּוֹנִים אֶת
14 הַבַּיִת, "בַּיִת נֶאֱמָן", כְּמֹ
15 שֶׁכְּתוּב בְּדוֹד³⁶ (בדבר ה' אל
16 ירבעם בן נבט, "... אֲנִי תִשְׁמַע אֶת כָּל
17 אֲשֶׁר אֲצִו... כֹּאשֶׁר עָשָׂה דָּוִד עַבְדִּי...
18 וּבְנִיתִי לָךְ בַּיִת נֶאֱמָן כֹּאשֶׁר בְּנִיתִי
19 לְדָוִד..."), הִרִי שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרָאת 'בַּיִת'.
20 וְהָעֵנֵן בְּזֶה, דִּהְיָה עֵנֵן
21 הַהִכָּנָה וְהַשְׁגָּה שֶׁבַּתּוֹרָה
22 הוּא בְּעֵקֶר בַּתּוֹרָה שְׁבַע־
23 לִפְּנֵיהֶּ, וְאֵילּוּ הַלִּמּוּד תּוֹרָה שֶׁכְּתוּב
24 יִכּוֹל לְהִיטֵל גַּם בְּאִמְרֵת הַמִּילִים לֵאמֹר
25 הַבְּנָה וְעַל זֶה עַל לִמּוּד הַתּוֹרָה
26 מִתּוֹךְ הַבְּנָה וְהַשְׁגָּה נֶאֱמָר³⁷
27 בַּתְּפִילָּה 'אֲלוֹקֵי נִצּוֹר' וְנִפְשִׁי כְּעֵפֶר
28 לְכָל תִּהְיֶה פֶּתַח לִפְּנֵיהֶּ
29 בַּתְּפִילָּה, וְהַטָּעַם לְסִמְכּוֹת שְׁתֵּי
30 הַבְּקָשׁוֹת, הַבְּקָשָׁה עַל הַעֲנוּוָה
31 וְהַהִכָּנָה, וְהַבְּקָשָׁה עַל פְּתִיחַת הַלֵּב
32 לְהִכָּן וְלַהֲשִׁיג כְּדַבְּרֵי הַתּוֹרָה הוּא כִּי
33 כְּדֵי שִׁיחֶיהָ עֵנֵן הַהִכָּנָה
34 וְהַשְׁגָּה שֶׁבַּתּוֹרָה, "פֶּתַח
35 לִפְּנֵיהֶּ בַּתְּפִילָּה", צָרִיךְ לְהִיטֵל
36 תַּחֲלָה "וְנִפְשִׁי כְּעֵפֶר לְכָל
37 תִּהְיֶה" וְהַבִּטּוֹל וְהַהִכָּנָה הוּא
38 הַגּוֹרֵם שֶׁהָאֵם יִהְיֶה כְּלִי רֹאֵי לְהַכְנִיחַ
39 וְהַשְׁגָּה.
40 וְזֹהִי גַם שִׁיכּוֹת 'בַּיִת' עֵנִין
41 הַתּוֹרָה לְדוֹד דָּוִד, כְּמֹכַב לְעֵיל
42 שְׂדוּקָא עַל דָּוִד נֶאֱמָר שֶׁ' נָתַן לוֹ 'בַּיִת'
- נֶאֱמָר, לִפְּנֵיהֶּ שְׁבַע־לִפְּנֵיהֶּ שֶׁל דָּוִד הִיָּתָה בְּאֹפֶן ד' אֲנִכִּי תוֹלַעַת
וְלֹא אִישׁ³⁸, וְאִמֹר עַל עֲצֻמוֹ בִּישׁוּיִים שֶׁל עֲנוּוָה וְהַכְנָה גְּדוּלָּה כְּמוֹ אֲנִכִּי
תוֹלַעַת' וְכֵן דָּוִד אִמֹר עַל עֲצֻמוֹ "אִם לֹא שְׁוִיתִי וְדוֹמָמְתִּי"³⁹, שְׁוִיָּה
בְּבַחֲנִית דּוֹמָם. וְזֹהִי גַם כֵּן מַעֲלַת בַּיִת-הַמִּקְדָּשׁ שְׁוִיָּה בְּנוֹי
מֵאֲבָנִים דְּוָקָא, בְּבַחֲנִית
הַדּוֹמָם⁴⁰ (שְׁלֹא כְּמֵשֶׁכֶן, עָלֶיּוֹ נֶאֱמָר⁴¹ כִּי לֹא כָּאֲתָם גו', אֶל הַמְּנוּחָה וְאֶל הַנִּחְלָה
וְכִיוֵּן שֶׁלֹא הָיָה בַיִת מֵאֲבָנִים, בְּבַחֲנִית
דּוֹמָם, הַמְּסַמֵּל אֶת הַבִּטּוֹל, הַשְׂרָאָה
וְגִילּוֹי הַשְׁכִּינָה בְּמִקְדָּשׁ הִיָּתָה זְמַנִּית
וְלֹא קְבֻעָה).
(ה) וְכֵאֲמֹר הָעֵנֵן, דִּהְיָה מַעֲלַת
הַבַּיִת הִיא שְׁוִיָּה שְׂדוּקָא עַל
הָאָדָם הָרֹד בְּבֵית וּמָגֵן עָלָיו. וְעוֹד
זֹאת, שְׂדוּקָא הַבֵּית לֹא רָק עַל
הָאָדָם עֲצֻמוֹ אֲלֵא גַם עַל
הַלְבוּשִׁים, וְכֵאֲמֹר שְׁכָתוּב⁴²
שְׂרַבְקָא אֲמַנּוּ לִקְחָה אֶת בְּגָדֵי עֲשׂוֹ
בְּנֵה הַגְּדוֹל הַחֲמֻדוֹת אֲשֶׁר
אֲתָה בְּבַיִת הִרִי שֶׁהַבֵּית שׁוֹמֵר עַל
הַבְּגָדִים. וְהִינוּ, לִפְּנֵיהֶּ הַמְּשַׁמְעוֹת
הַרוּחָנִית שֶׁל הַדְּבָרִים שֶׁעֵנֵן שֶׁל
תּוֹרָה שְׁבַע־לִפְּנֵיהֶּ הוּא
שְׁנִקְרָאת 'בַּיִת' שְׂדוּקָא עַל
הַמְּצוֹת שְׁנִקְרָאֹת 'לְבוּשִׁים'.
וְהָעֵנֵן בְּזֶה, דִּהְיָה בְּעֵנֵן
ה' לְבוּשִׁים' שֶׁל הַמְּצוֹת, הַנִּקְרָאִים
"בְּגָדֵי עֲשׂוֹ בְּנֵה הַגְּדוֹל
הַחֲמֻדוֹת" בְּלִשׁוֹן שֶׁל שְׂבַח וּמַעֲלָה,
יֵשׁ שְׁנֵי עֲנִינִים. עֵנֵן אֶחָד,
בְּגָדִים כְּפִשׁוּטִים, שְׁוִיָּה עֵנֵן
לְבוּשֵׁי הַמְּצוֹת. וְעֵנֵן שְׁנִי,
כְּמֵאֲמַר רַז"ל⁴³ עַל הַכְּתוּב הָאִמֹר
בְּהַמְשֵׁךְ הָעֵנִין "וִירַח יִצְחָק אֶת רִיחַ
בְּגָדָיו" שֶׁל עֲשׂוֹ וּבִירַח אוֹתוֹ, אֶל-
תִּקְרִי "בְּגָדָיו" אֶלֵא
"בְּגָדָיו", לִשׁוֹן חֲטָא וּבְגִידָה
שְׁוִיָּה עֵנֵן עֲבוּדָת בְּעָלִי-
תְּשׁוּבָה⁴⁴ שְׂבַע־לִפְּנֵיהֶּ חֲטָא וּבְגָדִי
וְכַעַת מִתְקַרְבִּים אֶל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
בִּיתֵר שָׂאת.

(33) תקו"ז בהקדמה (יז, א). (34) פסחים פז, א. (35) שיר השירים ח, י. (36) מלכים-א יא, לח. (37) "אלקי נצור" בסוף תפלת העמידה. (38) תהלים כב, ז. (39) שם קלא, ב. (40) ראה תו"א ר"פ ויגש (מג, ג ואילך). לקו"ת ברכה שם צג, ג ואילך. (41) פ' ראה יב, ט. (42) תולדות כז, טו. (43) ב"ר פס"ה, כב. סנהדרין לז, א. (44) תו"א תולדות כ, ד. לקו"ת שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְצִרְיָה לְהִבִּין, דְּבִשְׁלָמָא הדבר היה יכול להיות מובן בַּעֲבוּדַת
- 2 בַּעֲלִי-תְשׁוּבָה שְׁצִרְיָה לְהִיּוֹת עֲנִין הַשְּׁמִירָה וְהַיִּירוֹת מִלְּהִיכָשֶׁל
- 3 בְּדַבְרִים אֲסוּרִים, וְכִידּוּעַ מֵאֲמַר הָרַב הַמְּגִיד⁴⁵ מִמַּעֲזִירֵשׁ שְׁמָה
- 4 שְׁאָמְרוּ רַ"ל⁴⁶ בַּגְּמָרָא אֵל יֹאמַר הָאָדָם עַל עֲצָמוֹ אִי-אֶפְשִׁי
- 5 אֲנִי לֹא מִסּוּגָל בְּכֶשֶׁר חֲזִיר, אֶלָּא
- 6 אֶפְשִׁי אֲנִי מִצִּידִי יָכוֹל לֵאכּוֹל אִיסוּר
- 7 וְמָה אֶעֱשֶׂה שְׂאֵבִי שְׂבִשְׁמִים
- 8 גִּזֹּר עָלַי, הֲרִי זֶה בְּצִדִּיקִים
- 9 דְּוָקָא. אֲכַל בַּעֲלִי-תְשׁוּבָה,
- 10 כִּיּוֹן שְׁסוּרָם רַע כִּיּוֹן שִׁבְעֵבֶר
- 11 חֲטָאוּ, לִכְן מִצַּד הָעֲנִינִים שֶׁהָיוּ
- 12 אֶצְלָם קָדָם חֲזָרְתָם בְּתְשׁוּבָה,
- 13 צִרְיָכִים לֹאמַר אִי-אֶפְשִׁי
- 14 וְלֹהֲתַרְחֹק מִדְּבָרִים אֲסוּרִים לְגַמְרִי,
- 15 לְפִי שְׁצִרְיָכִים שְׁמִירָה מִיַּחֲדָת
- 16 וְשְׁמִירָה יִתְרָה וּלְפִי פִירוּשׁ זֶה
- 17 מִבּוֹן מְדוּעַ 'בְּגִדִים' צִרְיָכִים שְׁמִירָה.
- 18 אֲמָנָם, מָה שְׁכָתוֹב "בְּגִדֵי גֹו"
- 19 אֲשֶׁר אִתָּהּ בְּבִית", קָאִי מִכּוּוֹן
- 20 גַּם עַל בְּגָדִים כְּפִשְׁטָם, וְיִמְזָה
- 21 מִשְׁמַע שֶׁגַּם לְבוּשֵׁי הַמְּצוֹת
- 22 שֶׁל צִדִּיקִים וְלֹא רַק שֶׁל בַּעֲלֵי
- 23 תְּשׁוּבָה צִרְיָכִים שְׁמִירָה, וְצִרְיָה
- 24 לְהִבִּין טַעַם הַדְּבָר מְדוּעַ בְּאֵמֶת
- 25 גַּם הַמְּצוֹת שֶׁל הַצִּדִּיקִים צִרְיָכִים
- 26 שְׁמִירָה?
- 27 אִף הָעֲנִין הוּא, שִׁישׁ צִרְיָה
- 28 בְּשְׁמִירָה עַל מַעֲשֵׂה הַמְּצוֹת
- 29 לְפִי שְׂכִיכֻלִים לְהִיּוֹת בְּזָה
- 30 בְּקִיּוֹם הַמְּצוֹת עֲנִינִים בְּלִתִּי-
- 31 רְצוּיִים, כְּלוּמָר, אִף שֶׁהַמַּעֲשֶׂה עֲצָמוֹ
- 32 הוּא מְצוּוֹה, יְכוּלִים לְהַתְּעַרֵּב בּוֹ דְּבָרִים
- 33 לֹא רְצוּיִים, הֵן מִצַּד הָאָדָם
- 34 הַעוֹבֵד מִצַּד הַמְּצוֹת עֲצָמוֹ,
- 35 וְהֵן מִצַּד עֲנִינֵי הַמְּצוֹת, כִּפִּי
- 36 שֶׁמִּמִּשְׁךָ וּמִבְּאֵר.
- 37 דְּהִנֵּה, כְּלָלוֹת עֲנִין קִיּוֹם
- 38 הַמְּצוֹת בְּפִעוּל הוּא בְּדָבָרִים
- 39 גִּשְׁמִיִּים דְּוָקָא (שְׁלָכֵן נִתְּנָה
- 40 הַתּוֹרָה בְּאֶרֶץ הַגִּשְׁמִית דְּוָקָא,
- 41 וְלֹא בְּשָׂמִים הַרוּחָנִיִּים), וְאֶפִּילוֹ
- מִצּוֹת שֶׁהֵן חוֹבַת הַלְּבָבוֹת, כְּמוֹ לְמַשֵּׁל אֲהַבַת ה' וְיִרְאת ה' שֶׁלְּכַאֲוֹרָה
- לֹא קְשׁוּרוֹת בְּפִעוּלָה גִּשְׁמִית מַעֲשִׂית, הֲרִי מְבָאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר⁴⁷
- בַּחֲסִידוֹת בְּאֶרְכָּה שֶׁהָעוֹבֵד מִצַּד יִרְאָה וְאֶהְבָּה וְאֶמְנָה,
- צִרְיָכָה לְהִיּוֹת בְּאֶפֶן שְׁתַּחֲדֹר (זֶאֱל דְּעִרְנָעִמָּעוֹן תַּחֲדוֹר וְתַפּוּסִי)
- אֵת בֶּשֶׂר הַלֵּב הַגִּשְׁמִי וְנִמְצָא
- שֶׁגַּם קִיּוֹם מְצוֹת שֶׁהֵן 'חוֹבַת הַלְּבָבוֹת'
- וְלֹא פִעוּלָה מַעֲשִׂית (כְּמוֹ צִיצִית
- וְתַפִּילִין וְכו')
- קְשׁוּר בְּפִעוּלָה בְּגִשְׁמִיּוֹת, וְעַל-דֶּרֶךְ עֲנִין הַתַּעֲנוּג הֵשׁוּא
- אֲמָנָם רַגִּשׁ נִפְשִׁי שְׁפוּעֵל הֶרְחָבָה
- בְּעֲצָמוֹת הַגּוֹף הַגִּשְׁמִי, כְּמוֹ
- שְׁכָתוֹב⁴⁸ בְּתַהֲלִילִים שְׁמוּעָה
- טוֹבָה שֶׁהָיוּ עֲנִין רוּחָנִי תִּדְשֵׁן
- עֲצָם גִּשְׁמִית, כִּידּוּעַ וּמְבָאֵר
- הַסְּפּוֹר⁴⁹ בְּאַחַד הַצִּדִּיקִים רַבִּי
- נַחֲוֹם מִטְּשַׁעֲרוּבִּיל, שֶׁהָיוּ שְׁמֵן
- בְּפִשְׁטוֹת בְּשִׁמְנוֹנִיּוֹת הַגּוֹף
- הַגִּשְׁמִי, מַעֲנִית אֲמֵן-יְהֵא-
- שְׁמָה-רַבָּא, מִצַּד גּוֹדֵל
- הַתַּעֲנוּג הַרוּחָנִי בְּמַלְוֵי רְצוֹנוֹ
- שֶׁל הַקָּב"ה. וְכִיּוֹן שֶׁהַמְּצוֹת
- כּוֹלֵן קְשׁוּרוֹת עִם עֲנִינִים
- גִּשְׁמִיִּים, וְהֲרִי הָעֲנִינִים
- הַגִּשְׁמִיִּים בְּכֶרֶט כִּפִּי שֶׁהֵם
- אַחֲרֵי חֲטָא עֵץ-הַדַּעַת הֵם
- מְעוֹרְבִים בְּרַע⁵⁰, כְּמִבְּאֵר
- בַּחֲסִידוֹת שֶׁמִּצִּיאֹת הָרַע הֵייתָה גַּם
- לְפָנֵי חֲטָא עֵץ הַדַּעַת, אֲבָל הָרַע וְהַטּוֹב
- הָיוּ נִפְרָדִים וְנִבְדָּלִים זֶה מִזֶּה, וְהַחֲטָא
- גָּרַם שִׁיחּוֹ מְעוּרְבִים זֶה בְּזֶה (וְעַבּוּדָת
- הָאָדָם הִיא 'לְבַר' וְלֹהֲפִירָת אֵת הַטּוֹב
- מִהָרַע) אֲזִי יָכוֹל לְהִיּוֹת
- שְׁאֶפִילוֹ לְאַחֲרֵי שְׁעוֹבֵד הָאָדָם
- עוֹבֵדוֹ הַרוּחָנִית, עַבּוּדָת ה'
- וּמִקְדָּשׁ מְצוּהָ, יְהִיָּה מְעוּרָב בְּזָה
- עַל-כֵּן-פָּנִים שְׁמֵן מְנָהוּ מַעֲט
- מֵאֵד מִהָצֵד דְּלַעוּמַת-זָה, הַצַּד
- מִצּוֹת שֶׁהֵן חוֹבַת הַלְּבָבוֹת, כְּמוֹ לְמַשֵּׁל אֲהַבַת ה' וְיִרְאת ה' שֶׁלְּכַאֲוֹרָה
- לֹא קְשׁוּרוֹת בְּפִעוּלָה גִּשְׁמִית מַעֲשִׂית, הֲרִי מְבָאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר⁴⁷
- בַּחֲסִידוֹת בְּאֶרְכָּה שֶׁהָעוֹבֵד מִצַּד יִרְאָה וְאֶהְבָּה וְאֶמְנָה,
- צִרְיָכָה לְהִיּוֹת בְּאֶפֶן שְׁתַּחֲדֹר (זֶאֱל דְּעִרְנָעִמָּעוֹן תַּחֲדוֹר וְתַפּוּסִי)
- אֵת בֶּשֶׂר הַלֵּב הַגִּשְׁמִי, וְעַל-
- דֶּרֶךְ עֲנִין הַתַּעֲנוּג שְׁפוּעֵל הֶרְחָבָה בְּעֲצָמוֹת, כְּמוֹ
- שְׁכָתוֹב⁴⁸ שְׁמוּעָה טוֹבָה תִּדְשֵׁן עֲצָם, כִּידּוּעַ
- וּמְבָאֵר הַסְּפּוֹר⁴⁹ בְּאַחַד הַצִּדִּיקִים שֶׁהָיוּ שְׁמֵן
- בְּפִשְׁטוֹת בְּשִׁמְנוֹנִיּוֹת הַגּוֹף, מַעֲנִית אֲמֵן-יְהֵא-
- שְׁמָה-רַבָּא, מִצַּד גּוֹדֵל הַתַּעֲנוּג בְּמַלְוֵי רְצוֹנוֹ שֶׁל
- הַקָּב"ה. וְכִיּוֹן שֶׁהַמְּצוֹת קְשׁוּרוֹת עִם עֲנִינִים
- גִּשְׁמִיִּים, וְהֲרִי הָעֲנִינִים הַגִּשְׁמִיִּים בְּכֶרֶט כִּפִּי שֶׁהֵם
- אַחֲרֵי חֲטָא עֵץ-הַדַּעַת הֵם
- מְעוֹרְבִים בְּרַע⁵⁰, אֲזִי יָכוֹל לְהִיּוֹת שְׁאֶפִילוֹ לְאַחֲרֵי שְׁעוֹבֵד עוֹבֵדוֹ וּמִקְדָּשׁ
- מְצוּהָ, יְהִיָּה בְּזָה עַל-כֵּן-פָּנִים שְׁמֵן מְנָהוּ מִהָצֵד דְּלַעוּמַת-זָה, וְכִיּוֹן לְשִׁלּוֹל

(45) לקו"ת ואתחנן ט, ד. (46) תו"כ סוף קדושים. (47) סה"מ תרצ"ז ע' 215. ע' 282. ויש"נ. (48) משלי טו, ל. (49) סה"מ תרס"ט ע' נ. תרע"ח ע' קצט. נעתק ב"היום יום" טו תמוז. תש"ב ע' 79. סה"ש תרפ"ט ע' 46. ויש"נ. (50) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי ויקרא ח"ב ע' תשד. סה"מ תרס"ב ע' ש ואילך. ד"ה אני חומה ד"ט כסלו תרצ"ב (סה"מ קונטרסים ח"ב ריג, א ואילך). ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

דברי תורה אינן מקבלין טומאה" ולענינו, שום כוונה לא רצויה וכד' לא
 יכולה לפגוע במעלת לימוד התורה ואם כן לכאורה בלימוד התורה לא דרושה
 שמירה וזהירות, הרי ידוע הדייק ששנינו זה שדברי תורה לא
 נטמאים' בשום מצב, הוא בנוגע לדברי תורה מצד עצמם, אבל
 בנוגע לאדם הלומד - הרי זה
 הלימוד יכול להיות כמאמר
 חכמינו ז"ל בגמרא באפן ד"זכה"
 ואז התורה נעשית לו סם חיים,
 ויכול להיות גם באפן ההפכי
 - "לא זכה", שאז נעשית לו
 ההפך מסם החיים⁵². וזהו
 גם שבלמוד התורה צריכה
 להיות זהירות שלא יהיה
 הלמוד על-מנת להתהיר⁵³,
 על-דרך האמור לעיל לגבי מצוות
 הצדקה, כי הגאווה וההתהירות, מצד
 האדם, יכולים לגרום שהלימוד לא
 יהיה כראוי ולא יהיה רצוי ויתרה
 מזה, שתכלית העבודה היא
 שלמוד התורה יהיה אפילו
 לא כדי לדעת את המעשה
 אשר יעשון⁵⁴, אף שבוודאי חובה
 ללמוד ולדעת את הלכות התורה כדי
 לא לבוא לידי טעות, אלא הלימוד
 חנעלה יותר הוא ללמוד רק כדי
 לקיים את צווי הקב"ה שצוה
 ללמד תורה, והינו שהלמוד
 יהיה מתוך קבלת על, מתוך
 קבלת עול מלכות שמים וביטול
 המציאות האישית ובלשון רבנו
 הזקן⁵⁵: כמו אלו נצטוה
 לחטב עצים על-דרך-משל,
 שזו פעולה שמצד מהותה לא היה לנו
 בה חשק ועניין, ובוודאי היינו מקיימים
 את הציווי הזה רק בגלל שזהו רצון ה'
 ולא בגלל העניין וההנאה שבזה או
 כדי להתהיר וכד', וכך צריך להיות גם
 לימוד התורה וקיום המצוות, מתוך
 קבלת על, וביחד עם זה צריך
 להיות בשעת מעשה בעת לימוד התורה גם תכלית התענוג
 מהלימוד, כיון שלומד ענין שהוא חקמתו ורצונו של
 הקב"ה.

של היפך הקדושה (ככתוב בקהלת 'את זה לעומת זה עשה האלקים') וכדי
 לשלול זאת ולוודא שמעשה המצוות יהיה מצד הקדושה בלבד צריך
 להיות ענין השמירה. וכן כמו שהוא מצד מעשה, פעולת קיום
 המצוה, הוא גם מצד האדם המקיים את המצוה, דכיון שעבודת
 האדם במעשה המצוות בפועל היא
 כפי שהנפש הנשמה האלקית
 מלבשת בנפש הבהמית,
 ועל-ידיה באמצעות ההתלבשות של
 הנפש האלוקית בנפש הבהמית, הנפש
 האלוקית מלוכשת גם בגוף, הרי
 מצד הגוף והנפש הבהמית
 יכולים להתערב במעשה המצוות
 שמצד עצמו הוא בוודאי טוב ענינים
 בלתי-רצויים, ועד שיוכל
 לגרם גם לענינים הפכיים
 מקיום רצון ה'.
 וזהו פללות הענין שמעשי
 המצוות צריכים שמירה
 וזהירות, ועד שאפילו במצוות
 הצדקה שענינה שלוקח חיי
 נפשו שהרי בכסף זה היה יכול
 להחיות את עצמו ונותן למאן
 דלית לה מגרמה למי שאין לו
 מעצמו כלום, ואם כן זהו מעשה
 נעלה מאד, מפל-מקום גם בקיום
 מצוות הצדקה צריכה להיות
 שמירה וזהירות שלא יהיה
 "להתהיר", ככל עניני
 הזהירות האמורים בזה עד
 כמה צריך להשתדל ולהתאמץ שבקיום
 מצוות הצדקה לא תהיה כוונה של
 גאווה וזהירות.
 וכמו-כן אפילו בלמוד
 התורה, שהיא חקמתו ורצונו
 של הקב"ה, ודברי תורה אין
 מקבלין טמאה⁵¹, ולכן גם מי
 שנטמא יכול וצריך ללמוד תורה
 (כמאמר חכמינו ז"ל בגמרא "תניא ר'
 יהודה בן בתירא היה אומר אין דברי
 תורה מקבלין טומאה. מעשה בתלמיד אחד שהיה מגמגם למעלה מרבי יהודה
 בן בתירא אמר ליה בני פתח פין ויאירו דברין שאין דברי תורה מקבלין
 טומאה שנאמר הלא כה דברי כאש נאם ה', מה אש אינו מקבל טומאה אף

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 והנה כְּדִי לְשַׁלַּל עֲנִינִים שֶׁל פְּנִיּוֹת אִישׁוֹת וְעַל-אַחַת-בָּמָה-
 2 וְכָמָה עֲנִינִים הַפְּכִיִּים לַגַּמְרִי מְקִיּוֹם רִצּוֹן ה', הִנֵּה עַל זֶה יִשְׁנָה
 3 הַשְּׁמִירָה שֶׁל 'בֵּית', שֶׁהוּא עֲנִין תּוֹרָה שֶׁבְּעַל-פֶּה, שֶׁקְּלָלוֹת
 4 עֲנִינָה הוּא גְּדָרִים וְסִיגִים כּו' נוספים שלא נאמרו בתורה שבכתב,
 5 ונתינו כתוספת זהירות ושמירה יתירה
 6 וְכַמֶּאֱמָר הַיְדוּעָה⁵⁶ שֶׁצָּרִיךְ
 7 לְהִזָּהֵר בְּמֵאָה שְׁעָרִים שֶׁל
 8 הַתֶּר, לְהִמָּנַע מִלַּעֲשׂוֹת אֲפִילוֹ מֵאֵה
 9 דְּבָרִים מוֹתֵרִים בְּכָדִי שֶׁלֹּא
 10 לְהַפְשֵׁל חֶסֶד-וְשְׁלוֹם בְּשַׁעַר
 11 אֶחָד שֶׁל אֲסוּר, וְזֶהוּ עֲנִינָה
 12 שֶׁל תּוֹרָה שֶׁבְּעַל-פֶּה שֶׁנִּקְרָאת
 13 'בֵּית', כַּמֶּאֱמָר חֲכָמֵינוּ ז"ל הַנּוֹכַח
 14 לַעֲלִי, "אֲנִי חוֹמָה - זֶה תּוֹרָה",
 15 שֶׁהַפִּת שׁוֹמֵר שֶׁהַלְבוּשִׁים
 16 יִהְיוּ לְבוּשִׁים נְקִיִּים וְטָהוֹרִים,
 17 לֹא עָרֹב דָּבָר בְּלִתִּי-רָצוֹי,
 18 וְזֶהוּ עֲנִין הַשְּׁמִירָה עַל מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת
 19 מִצַּד הַמִּצְוֹת עֲצֻמָּה וְכַמֶּאֱמָר
 20 שׁוֹמֵר הַבֵּית עַל הָאֲדָם שָׁבוּ,
 21 שֶׁהֵם הָעֲנִינִים הַפְּנִימִיִּים, כְּמוֹ
 22 לִימֹד הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְלַט בַּהֲבִנָּה וְהַשְּׁגָה
 23 וְחֹדֶר לַפְּנִימִיּוֹת הָאֲדָם כֻּלְשׁוֹן הַכְּתוּב
 24 בַּתְּהִלִּים "וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מַעֲיִ",
 25 שֶׁיִּהְיֶה הָעֲנִינִים הַפְּנִימִיִּים
 26 נִשְׁמָרִים מִכָּל הָעֲנִינִים, וְלֹא
 27 תִּהְיֶה בָּהֶם תַּעֲרֹבֶת עֲנִינֵי פְּנִיּוֹת
 28 אִישׁוֹת, וְעַל-אַחַת-בָּמָה-וְכָמָה
 29 שֶׁלֹּא יִהְיֶה בַּמַּעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת רִצּוֹנוֹת
 30 וּמִחֻשְׁבוֹת הַפְּכִיּוֹת מְקִיּוֹם רִצּוֹן
 31 ה'.
- 32 (ו) וְהִנֵּה הַכֹּחַ הַנִּתֵּן לְאִדָּם הַלּוֹמֵד
 33 תּוֹרָה וּמְקִיִּים מִצְוֹת לַפְּעַל אֵת
 34 עֲנִין הַשְּׁמִירָה שֶׁלֹּא יַעֲרֹבוּ
 35 בְּלִימֹד הַתּוֹרָה וּבְקִיּוֹם הַמִּצְוֹת דְּבָרִים
 36 לֹא רְצוּיִים הוּא לְפִי שֶׁכֵּן הִנֵּה
 37 גַּם בְּתַחֲלַת הַבְּרִיאָה, כְּפִי
 38 שֶׁמִּשְׁמֵךְ וּמְבָאֵר.
- 39 דִּהְנֵה, יְדוּעָה הַמַּעֲנָה עַל
 40 הַשְּׁאֵלָה בִּיצֵד נְהִיָּתָה מְצִיאוֹת
- ה'קְלָפוֹת' הַמַּסְתִּירוֹת עַל הָאוֹר הָאֱלוֹקִי כִּשְׁם שֶׁהַקְּלִיפָה מַכְסֶּה אֶת הַפָּרִי
 בְּעוֹלָם, שֶׁהִיא לְכַאוֹרָה כִּיּוֹן שְׁכַל דְּבַר נִבְרָא וְנוֹצֵר רַק עַל יְדֵי הַקְּדוּשָׁה
 בְּרוּךְ-הוּא אֵיךְ יִכּוֹלָה לְהִיוּצֹר מְצִיאוֹת שֶׁל הַיֶּפֶךְ הַקְּדוּשָׁה, וּמְבָאֵר בְּזֶה
 בְּשֵׁל"ה⁵⁷ סֵפֶר 'שְׁנֵי לִוְחוֹת הַבְּרִית' בְּאַרְבָּעָה, שֶׁבְּתַחֲלִילַת בְּרִיאַת
 הָעוֹלָמוֹת הִתְּהַ גַּם בְּרִיאַת
 ה'קְלָפוֹת', אֲלֵא שֶׁאֵל שֶׁאֵל הִנֵּה
 עֲנִין ה'קְלָפוֹת' בְּשֵׁמֶם, כְּמוֹ
 קְלָפָה שֶׁעֲנִינָה לְשֹׁמֵר עַל
 הַפָּרִי וּבְתַחֲלִילָה לֹא הָיָה ב'קְלִיפּוֹת'
 שׁוֹם דְּבַר בְּלִתִּי רָצוֹי. וְכַמֶּשֶׁל
 הָאֲגוּז, שֶׁעַד שֶׁגָּדַל לְהִיטֵּי פְרִי
 רָאוּי לְמַאֲכֵל צָרִיךְ לְשֹׁמֵר עָלָיו
 מִזֶּרֶם וּמִמְּטָר וּמִקָּדָר וְחֵם
 שֶׁעוֹלָם לְפָגוּעַ בּוֹ וְלַחֲזֹק לְגִידוּלוֹ,
 וְזֶהוּ תַּפְקִיד הַקְּלָפָה שֶׁעַל
 הָאֲגוּז לְשֹׁמֵר עַל הַפָּרִי וְלַהֲגֵן עָלָיו.
 אֲבָל לְאַחֵר שֶׁנִּגְמַר וְנִשְׁלַם
 גִּידוּלוֹ שֶׁל הָאֲגוּז וּבָאִים לְאֲכָלוֹ,
 אֲזִי זֹרְקִים אֵת הַקְּלָפָה וְכִבֵּר
 אֵין בָּהּ צוּרָה. וְכַמֶּשֶׁל כֵּן הוּא
 בְּנוֹגֵעַ לְעֲנִין ה'קְלָפוֹת',
 שֶׁבְּתַחֲלִילַת הַבְּרִיאָה כְּפִי
 שֶׁ"עוֹלָם עַל מְלֹאוֹ
 נִבְרָא"⁵⁸, כְּדִבְרֵי מֵלָא וּמוֹשֶׁלֶם, לֹא
 דּוּפִי, הִנֵּה מַעֲמָדָן וּמַעֲמָדָן
 לְמִטָּה מַעוֹלָמוֹת הַקְּדוּשָׁה,
 אֲפִילוֹ לְמִטָּה מַעוֹלָם
 הָעֲשִׂיָּה, וְעֲנִינֵן הִנֵּה כְּמוֹ
 שְׁמִירָה עַל הַפָּרִי וְכִשְׁם
 שֶׁהַקְּלִיפָה נִחוּתָה מִהַפְּרִי עֲצֻמָּה, כֵּן
 הַקְּלִיפּוֹת תַּתְּפַּקִּין הִנֵּה לְשֹׁמֵר עַל
 הַקְּדוּשָׁה הִיוּ לְמִטָּה מִהַקְּדוּשָׁה עֲצֻמָּה.
 וְדִגְמָתוֹ בְּעִבּוּדָה, וְתוֹכֵן הָעֲנִין
 בַּעֲבוּדַת ה' הוּא כְּפִי שֶׁמְבָאֵר
 רַבְּנוּ הַזֶּקֶן⁵⁹ בְּאַרְבָּעָה בְּפִירוּשׁ
 מֶאֱמָר רַ"ל⁶⁰ תְּלִמִּיד-חֶכֶם
 צָרִיךְ שִׁיָּהָ בּוֹ אֶחָד מִשְׁמוֹנָה

(56) פלא יועץ (לר"א פאפו) ערך תוספת שבת. וראה תורת מנחם – התועודיות ח"ג ע' 240. וש"נ. (57) יט, ב. הובא באוה"ת נ"ך עה"פ וכל בניך (ח"ב ע' תתלה). המשך פדה בשלום הנ"ל (סה"מ תרנ"ט ע' קצו. תש"ד ע' 139). (58) ראה ב"ר פ"ד, ז. וראה שם פ"ב, ו. פ"ג, ג (וביפ"ת שם). (59) תו"א מגילת אסתר צא, ב. שם הוספות קיט, ג ואילך. לקו"ת במדבר טו, ג. (60) סוטה ה, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בְּשִׁמְיִנִית של גאווה, וּמַעֲטָרָא לִיה כִּי וגאווה מועטת זו מעטרת אותו
2 כְּמוֹ סַסְא לְשִׁבּוּלְתָא (כְּמוֹ מוֹץ שְׁשׁוּמֵר עַל הַחֹטָא), שְׁעִנְיָן
3 זֶה של מעט גאווה בעבודת ה' הוּא בְּתַחֲלַת הָעֲבוּדָה, כְּדִי שְׁלֹא
4 יִחְשֹׁב האדם העומד בתחילת עבודת ה' מִי אֲנֹכִי וְמָה עֲבוּדָתִי
5 שְׁתִּהְיֶה נִזְגַּעַת לְמַעְלָה' ובגלל
6 הַשִּׁקּוּל הַזֶּה יִימָנַע, חֲלִילָה, מִלְּעֹסֵק
7 בְּתוֹרָה וּמִצִּוּוֹת. אֲךָ עַל-יָדֵי
8 הַחֹטָא חֹטֵא עֵץ הָרֵעַת עָלוּ
9 ה'קְלָפוֹת' מִמְּקוֹמָן לְמַטָּה מֵעוֹלָם
10 הַעֲשִׂיהַ לְמַעְלָה וְנִתְעַרְבוּ בְּטוֹב,
11 וְעַד שֶׁאֶפִּילוּ בְּנוֹגֵעַ לְעוֹלָם
12 הָאֲצִילוּת, שָׁבוּ כְּתִיב "לֹא
13 יִגְוֹרֶךְ רָע"⁶¹, שֶׁאֵין הָרַע נִמְצָא כּוֹ
14 יִשְׁנֶן גַּם 'קְלִיפּוֹת' שֶׁל עוֹלָם
15 הָאֲצִילוּת⁶², כִּי 'אֵת זֶה לְעוֹמֵת זֶה
16 עֲשֵׂה הָאֱלֹקִים' וגם אֵל מוֹל הָעוֹלָם
17 הַנִּעְלָה בִּיחֹד מֵאֲרֻבַּת הָעוֹלָמוֹת
18 הַכְּלִימִים, יֵשׁ 'קְלִיפּוֹת' אֲלֵא
19 שְׁמַעְמַדָן וּמִקוֹמָן שֶׁל ה'קְלִיפּוֹת'
20 שֶׁל עוֹלָם הָאֲצִילוּת הוּא בְּעוֹלָם
21 הַבְּרִיאָה⁶³, וּבְעוֹלָם הַבְּרִיאָה
22 עֲצֻמוֹ – יֵשׁ ל'קְלִיפּוֹת' מְקוֹם וּמַעֲמַד
23 הַרְבֵּה יוֹתֵר בּוֹלֵט מֵאִשֶּׁר בְּעוֹלָם
24 הָאֲצִילוּת כִּכְרֵ מַעֲוֵטוֹ רַע וְרַק
25 רֹכּוֹ טוֹב, וּבְעוֹלָם הַיְצִירָה -
26 חֲצִיּוֹ רַע, וְעַד שֶׁעוֹלָם
27 הַעֲשִׂיָה - רָבוּ רַע⁶⁴, וְכַמְבָּאָר
28 בְּתַנְיָא⁶⁵ שְׁעוֹלָם-הַזֶּה עוֹלָם
29 הַעֲשִׂיָה הַגִּשְׁמִי נִקְרָא 'עוֹלָם
30 הַקְּלָפוֹת', וְלִכְּנֹן כָּל מַעֲשֵׂה
31 עוֹלָם-הַזֶּה קָשִׁים וָרַעִים
32 וְהַרְשָׁעִים גּוֹבְרִים בּוֹ. וְאַף-
33 עַל-פִּי-כֵן, לְמִרּוֹת שְׁכַעַת יֵשׁ
34 ל'קְלִיפּוֹת' נִתְּנָה מְקוֹם וּמַעֲמַדן חֹק
35 וְתַקִּיף, כְּפֶרֶט בְּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחֲתוֹן,
36 מִכֹּל-מְקוֹם, בִּיּוֹן שְׁבִתְחַלַּת
37 הַבְּרִיאָה נִבְרָאת ה'קְלָפָה'
38 בְּאִפְּן שְׁהִיתָה שׁוּמְרַת
39 וּמִסִּיעַת לְפָרִי, לִכְּנֹן יִשְׁנֵנו הַכֹּחַ
40 עַל כָּלֹת עֲנִין הָעֲבוּדָה,
41 וּלְמַעֲשֵׂה אִפְשֵׁר לְהַתְּגַבֵּר עַל ה'קְלִיפּוֹת'
42 וּלְעִבּוּד אֵת ה' שִׁישְׁרָאֵל עַל-יָדֵי
- עֲבוּדָתָם יַפְעִלוּ לְהִיּוֹת אֶתְהַפְּכָא חֲשׂוֹכָא לְנֹהָרָא⁶⁶, הַפִּיכַת
הַחוּשֶׁךְ (שֶׁל ה'קְלִיפּוֹת') לְאוֹר וְלַפְעֵל עֲנִין הָאֲחֻדוֹת בְּטוֹרֵי
דְּפִרּוּדָא⁶⁷, ה'קְלִיפּוֹת' שֶׁהֵם הָעוֹלָם וְהַסֵּתֵר עַל הַקְּדוּשָׁה, נִקְרָאוֹת בְּזוּהָר
הָרִים שֶׁל פִּירוּד, הִפְךָ עֲנִין הָאֲחֻדוֹת הַמֵּאֲפִיין אֵת צֶד הַקְּדוּשָׁה הַבְּטֵל
לְאֵלּוֹקוֹת לַעֲשׂוֹת מְרֻשּׁוֹת-
הָרַבִּים⁶⁸ הַמְּסַמְּלִת אֵת עֲנִין הַפִּירוּד
רְשׁוֹת-הַיְחִיד, מִצִּיּוֹת שֶׁבְּטֵלָה
לְגַמְרֵי לְיַחֲדוֹ שֶׁל עוֹלָם⁶⁹
הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא.
(ז) וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בַּפְּסוּק
שֶׁהוּבָא לְעִיל בְּתַחֲלַת הַמֵּאמֵר "וְרַב
שְׁלוֹם בְּנִיךָ", וּדְרָשׁוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל
"אֶל-תִּקְרֵי בְּנִיךָ אֲלֵא בּוֹנִיךָ",
שְׁעַל-יָדֵי-זֶה שְׁתַּלְמִידֵי-
חֲכָמִים עוֹסְקִים בְּתוֹרָה
וּבְכַפְרֵט בְּתוֹרָה שְׁבַעֲלִפָּה,
שֶׁהִיא עֲנִין הַשְּׁמִירָה וְהַהֲנָגָה עַל
הַקְּדוּשָׁה, כְּמִבּוֹאֵר לְעִיל, בּוֹנִים הֵם
תַּלְמִידֵי הַחֲכָמִים אֵת הָעוֹלָם
מִתַּחֲלָתוֹ כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּתַחֲלַת
הַבְּרִיאָה, שְׁעִנְיָנוֹ שֶׁל
ה'קְלָפוֹת' הוּא לֹא לְהִיּוֹת נֹגֵד
הַקְּדוּשָׁה וְלִהְיוֹת עַל
הָאֱלֹקוֹת אֲלֵא לְשִׁמּוֹר עַל כָּל
הָעֲנִינִים שְׁבַעֲלִפָּה.
וְזֶהוּ גַם-כֵּן מָה שֶׁאֵמְרוּ
חֲזוֹ"ל⁷⁰ בְּגִמְרָא כָּל הָעוֹסֵק
בְּתוֹרָה, מְשִׁים שְׁלוֹם בְּפִמְלִיא
שֶׁל מַעְלָה וּבְפִמְלִיא שֶׁל מַטָּה
(שְׁנֵאמַר "אוֹ יִחְזֹק בְּמַעֲוֵי יַעֲשֵׂה שְׁלוֹם
לִי שְׁלוֹם יַעֲשֵׂה לִּי", וּמִכָּךְ שְׁעִנְיָן
הַשְּׁלוֹם נֹזֵכַר בַּפְּסוּק זֶה פְּעַמִּים, לְמִדֵּים
שֶׁהַעוֹסֵק בְּתוֹרָה עוֹשֶׂה שְׁלוֹם הֵן
ב'פִּמְלִיא שֶׁל מַעְלָה' וְהֵן ב'פִּמְלִיא שֶׁל
מַטָּה') וּמִבְּאֵר בְּאֵרֻכָּה
ב'לִקְוִטֵי תוֹרָה'⁷¹ לְאִדְמוּדֵי הוֹקֵן
ש'שְׁלוֹם בְּפִמְלִיא שֶׁל מַטָּה"
הוּא הַשְּׁלוֹם שֶׁבִּין הַנֶּפֶשׁ הַנִּפְשָׁה
הָאֱלֹקִית וּבִין הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית,
שְׁמַצַּד עֲצָמָן מִצַּד הַמַּהוּת שֶׁל כָּל

(61) תהלים ה, ה. לקו"ת במדבר ג, ג. (62) ראה לקו"ת תזריע כג, ב ואילך. (63) המשך תעריב ח"ב ע' א'סג. (64) ראה עץ חיים שער מג (שער ציור עולמות) בהקדמה להדרוש. (65) פ"ו (י, סע"ב ואילך). פכ"ד (ל, א). (66) ראה זח"א ד, א. (67) ראה שם קנח, א. (68) ראה זח"ג רמד, א. (69) ראה תניא ספ"ג. (70) סנהדרין צט, ב. (71) מטות פה, ד ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

כופפים ומהפכים את עניני העולם מ'פרידו' ל'יחודא' 43
 מפירוד לאחדות ומ'חשוכא' ל'נהורא' מחושך לאור, כמבואר לעיל. 44
 וזהו ש'הלמוד' על כך שתלמידי חכמים נקראים 'בוני' והם מרבים שלום 45
 (ואחדות) בעולם הוא ממה ש'כתוב "ורב שלום ב'ניך" ("ב'ניך" 46
 השני) דוקא, כיון שזהו כל 47
 החדוש של תלמידי-חכמים, 48
 כדאיתא כמובא בזהר⁷⁵ 49
 בפרוש המילה "בראשית" 76 50
 בתחילת התורה, שאות ב' 51
 ד"בראשית" הוא ענין 52
 "ב'חכמה ו'בנה בית" 77 כלשון 53
 הכתוב במשלי "בחכמה יבנה בית 54
 ובתבונה יתכונן וברעת חדרים ימלאו 55
 כל הון יקר ונעים" (ודורשים אל- 56
 תקרי "בית" אלא ב"ית, 57
 והבנין הוא על ידי האות בית, האות 58
 הראשונה של התורה), הינו, 59
 שעל-ידי החכמה, שהיא 60
 חכמת התורה, כמאמר חכמינו 61
 ז"ל במדרש אין חכמה אלא 62
 תורה⁷⁸, בונים תלמידי- 63
 חכמים את הבית, כללות העולם, 64
 כמו שהיה ב'נין העולם על- 65
 ידי אות ב"ית ד"בראשית" 66
 (ב'חוכמתא⁷⁹ כתרגום ירושלמי על 67
 "בראשית"). 68
 (ח) וזהו גם-כן לפי פנימיות 69
 הדברים מה ש'כתוב "פדה 70
 בשלום נפשי גו' פי ברבים 71
 היו עמדי", דהנה נתבאר 72
 לעיל (סעיף ד) שעבודתו של 73
 דוד היתה באפן ד"שויתי 74
 ודוממתי", ונפשי כעפר 75
 לכל תהיה", שהם ביטויים של 76
 ענווה והכנעה שהוא ענין קבלת 77
 על, ביטול המציאות האישית וקבלת 78
 עול מלכות שמים שעל-ידי-זה 79

אחת מהן מחלקות הן זו מזו, כמו ש'כתוב⁷² על יעקב ועשו 1
 ולאם מלאם יאמן ושתי הנפשות נתונות במלחמה ביניהן, אבל 2
 באשר עוסק בתורה באפן של שמירה וזהירות כפי 3
 שצריך להיות על-פי תורה, ללא פניות אישיות וענינים 4
 צדדיים וללא עירוב דברים צדיים 5
 שלא שייכים ללימוד עצמו, ועל- 6
 אחת-פמה ו'כמה ללא ענינים 7
 הפכיים הנוגדים ללימוד התורה, 8
 אזי "עושה האדם הלומד תורה 9
 שלום בפמליא של מטה", 10
 שהנפש הבהמית נכפפת 11
 ומכניעה את עצמה לנפש האלוהית 12
 ומתהפכת לעשות כרצון 13
 הנפש האלקית. 14
 ועל-ידי-זה שהאדם עושה שלום 15
 בין הנפש האלוהית והנפש הבהמית 16
 למטה, "עושה שלום גם 17
 בפמליא של מעלה", שזהו 18
 בשרש של הנפש האלקית 19
 והנפש הבהמית, למעלה 20
 באלוקות, ששרשם הוא בשמות 21
 ה'ני' שורש הנפש האלוהית 22
 ואלקים שורש הנפש הבהמית, 23
 שגם בשם 'אלקים' שהוא 24
 בגמטריא הטבעי⁷³ (שכולל 25
 את כל עניני הטבע והוא שורש 26
 ומקור להם, כי שם אלקים הוא השם 27
 של מידת הגבורה והצמצום, וכדי 28
 לברוא נבראים גשמיים נדרשים 29
 צמצומים רבים) היתה "ה'ני' 30
 ואלקים כולא חד"⁷⁴ הכל אחד, 31
 היינו שלום, כביכול, בין שני השמות. 32
 וזהו גם מה שנאמר בכתוב זה 33
 "ורב שלום", הינו שמפנינת 34
 "רב", שהוא ענין הפרוד 35
 הנובע מהריבוי, עושים "שלום" 36
 ואחדות, שהוא ענין 37
 ההתאחדות של הריבוי והפירוד 38
 מצד 'יחידו של עולם', 39
 הקרוש-ברוך הוא, הינו, לכוף 40
 ולהפך את הנפש הבהמית 41
 לנפש האלקית, שעל-ידי-זה 42

(72) תולדות כה, כג. (73) פרדס שער יב (שער הנתיבות) פ"ב. ראשית חכמה שער התשובה פ"ו ד"ה והמרגיל (קכא, ב).
 שלה פט, א. תניא שעהיה"א רפ"ו. (74) ראה זח"ב כו, ב. קסא, א. (75) תקו"ז ת"ו בתחילתו (כא, א). (76) בראשית א, א.
 (77) משלי כד, ג. (78) תנחומא וילך ב. ועוד. (79) כ"ה בכ"מ בדא"ח. ובתרגום ירושלמי בראשית שם: בחוכמא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 נַעֲשֶׂה "פְּתַח לְבִי בְּתוֹרָתְךָ", וענין פתיחת הלב בתורה האמור כאן
 2 הוא שֶׁלְמוֹד הַתּוֹרָה הוּא בְּאִפְּן שֶׁמִּפְתַּח קֶטֶן מֵאֵד "כְּחוּדָה
 3 שֶׁל מַחֲט" מְגִיעַ לְ"פִתְחוֹ שֶׁל אוֹלָם"⁸⁰ שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהוּא
 4 פֶּתַח רָחֵב מֵאֵד, לְהִיּוֹת "גֹּל עֵינֵי וְאַבִּיטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרָתְךָ"⁸¹
 5 שֶׁהָאֵד מִבֶּן וְקוֹלֵט אֶת נִפְלְאוֹת
 6 הַתּוֹרָה. וְהֵינּוּ, שֶׁנַּעֲשֶׂה אֶצְלוֹ
 7 עֲנִין ה'בֵּית', "וְנִתְּתִי לָךְ בֵּית
 8 נְאֻמִּין". שֶׁזֶּהוּ עֲנִין "אֲנִי
 9 חוֹמָה - זֶה תּוֹרָה", כִּמְבוֹאֵר לְעֵיל
 10 בְּאַרְכּוֹת עֲנִין ה'בֵּית' שֶׁבְּתוֹרָה (מִקֶּרֶן
 11 הַרְחוֹק' וְעֲנִין הַזֵּהוֹרוֹת וְהַשְּׂמִירָה)
 12 וּבִפְרָטִיּוֹת הוּא עֲנִין תּוֹרָה
 13 שֶׁבְּעֵל-פֶּה, עֲנִין הַגְּדִירִים
 14 וְהַסִּיגִים שֶׁבְּתוֹרָה, שֶׁעֵל-יָדֵי-
 15 זֶה הַזֵּהוֹרוֹת וְהַשְּׂמִירָה שֶׁבְּתוֹרָה
 16 נַעֲשֶׂה "רֵב שְׁלוֹם", שֶׁמִּהֶעֱנִין
 17 דְּ"רֵב" פִּירוֹד כְּתוּצָה מִהֶרְגֶּשֶׁת
 18 הַמִּצִּיאוֹת הַעֲצֻמִּית נַעֲשֶׂה עֲנִין
 19 ה'שְׁלוֹם' וְהַחֲדוּת הַנוֹבֵעַ מִכִּיטוֹל
 20 לְאַלּוּקוֹת (כִּנְ"ל), שֶׁזֶּהוּ גַם מֵה
 21 שֶׁכְּתוּב בַּפְּסוּק זֶה, בְּהַמֶּשֶׁךְ לִפְדָּה
 22 בְּשֵׁלום נִפְשִׁי "כִּי בְּרָבִים הִיוּ
 23 עֲמָדִי", שֶׁפּוֹעֲלִים בְּ"רָבִים"
 24 שֶׁנַּעֲשִׂים טַפִּלִּים וּבְטִלִּים
 25 'עֲמָדִי', וְעַד שֶׁמִּתְעַלִּים
 26 וּמִתְאַחֲדִים עִם בְּחִינַת
 27 'עֲמָדִי' עִם דוֹד עֲצֻמוֹ, וְכֵן לְמַעַל
 28 שֶׁהַמִּנְגִּדִּים לְצַד הַקְּדוּשָׁה מִתְּהַפְּכִים
 29 וּמִתְבַּטְּלִים לְאַלּוּקוֹת.
 30 וְעֵל-יָדֵי-זֶה הַפִּיכָת הַצֵּד הָאֲחֵר
 31 לְקְדוּשָׁה "פְּדָה בְּשֵׁלום נִפְשִׁי",
 32 נִפְשׁוֹ שֶׁל דָּוִד, שֶׁזֶּהוּ סְפִירַת הַמַּלְכוּת, הַנִּקְרָאת כְּנֶסֶת
 33 יִשְׂרָאֵל⁸², כִּי הִיא מְקוֹר נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, כְּלָלוֹת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל,
 34 שֶׁנַּעֲשִׂית אֶצְלָם אֶצֶל כָּל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הַפְּדִיָּה וְהַגְּאֻלָּה מִהַגְּלוּת
 35 הַפְּרָטִית שֶׁל כָּל אֶחָד בְּפֶרֶט וּמִהַגְּלוּת הַכְּלָלִית שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל,
 36 וְהַפְּדִיָּה הִיא בְּאִפְּן שֶׁל
 37 שְׁלוֹם וּמְנוּחָה, לֵאל אֶת מַלְחָמוֹת,
 38 עַל-דֶּרֶךְ שֶׁהִיא בְּכַנֵּן
 39 הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁלְאַחֲרֵי שֶׁדוֹד
 40 הֵכִין אֶת כָּל הָעֲנִינִים הַדְּרוּשִׁים
 41 לְבִנְיַן הַבַּיִת בִּימֵיו, אֲזִי נִבְנָה
 42 הַבֵּית לְהִיּוֹת בְּאִפְּן שֶׁל
 43 מְנוּחָה וְנִחְלָה עַל-יָדֵי שְׁלֹמֹה,
 44 כְּדוּרֵי ה' לְדוֹד עַל כֵּךְ שֶׁשְׁלֹמֹה יִבְנֶה
 45 אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ "אִישׁ מְנוּחָה
 46 גו', וְשְׁלוֹם וְשִׁקֵּט אֶתֶּן עַל
 47 יִשְׂרָאֵל בְּיָמָיו" וְכֵן הַדְּרוּשׁ לְבִנְיַן
 48 כִּכֵּר הִיא בִּידוֹ מִן הַמוֹכֵן, וּבְאִפְּן
 49 כִּזְה תִּהְיֶה גַם עֲתָה 'פְּדִיָּה
 50 שֶׁל שְׁלוֹם' בְּעֵבֹדָה וּגְאֻלָּה
 51 הַפְּרָטִית, לֵאל מַלְחָמָה עִם מְנַגִּדִּים
 52 רוּחָנִיִּים (כִּמְבוֹאֵר לְעֵיל לְגַבִּי הַפִּיכָת
 53 ה'קְלִיפוֹת' לְקְדוּשָׁה) וְגַם בְּעֵבֹדָה
 54 וּגְאֻלָּה הַכְּלָלִית, בְּמִהְרָה
 55 בְּיָמָיו עַל-יָדֵי מֹשֶׁה צִדְקָנוּ,
 56 שֶׁהוּא דָּוִד מְלָכָא מְשִׁיחָא מֶלֶךְ
 57 הַמֶּשִׁיחַ.

(80) ראה שהש"ר פ"ה, ב [ב]. ועוד. וראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בסה"מ תש"ג ע' 198. (81) תהלים קיט, יח. (82) ראה פדרס שער כג (שער ערכי הכינויים) ערך כנסת ישראל. ובכ"מ.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב כסלו, [תשי"ג]

ברוקלין.

שלום וברכה!

... בנוגע להמאורע דהס"ת - הרי הייתה בנרתקה. ובכ"ז יתענו הוראים עוד ד' חצאי ימים והת'
 עוד חצי יום. ויזהרו כל שנה זו בשמו"ת ופרנק א' לצדקת ת"ת בכ"י מימות החול. ויארכו יוש"ט.

בס"ד. שיחת שבת פרשת וישלח, י"ד כסלו, ה'תשח"י.

בלתי מוגה

- א. על¹ הפסוק² "ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה", איתא במדרש³: "חמור זה מלך המשיח, שנאמר⁴ עני ורוכב על חמור וגו'. צאן אלו ישראל, שנאמר⁵ ואתנה צאני צאן מרעיתי. ועבד ושפחה – הנה⁶ כעני עבדים אל יד אדוניהם" (וסיומא דקרא – "כעני שפחה אל יד גברתה").
- והענין בזה⁷ – שעל-ידי עבודתו של יעקב אבינו בענינים ד"צאן ועבד ושפחה", שמורה על העבודה ד'קבלת עול' שלמטה מטעם ודעת, ובאופן שקשור עם ענינים שלמעלה מטעם ודעת, אזי נעשה אצלו הענין ד"חמור", "עני ורוכב על חמור".
- ולכן שלח יעקב מלאכים אל עשו, כדי להודיע לו, שפעל כבר את כל הבירורים, והוא כבר מוכן למשיח, בחשבו שגם עשו נמצא כבר לאחר הבירור⁸, וגם מצד עשו יכולה כבר לבוא הגאולה.
- על כך ענו לו המלאכים⁹ – "באנו אל אחיך אל עשו": מצדך הוא כבר "אחיך", הנך מוכן כבר לגאולה, אבל הוא מצדו – עדיין "עשו", קודם הבירור, ובמילא אין הגאולה יכולה לבוא עדיין.
- ומכל-מקום, מבלי הבט על כך שעשו מצדו עדיין לא היה מוכן – הנה יעקב מצדו פעל והכין כבר את כל הענינים, "צאן ועבד ושפחה", ואף השלים את בירור ה"פכים קטנים"¹⁰. המניעה היתה רק מצד העולם, ולא עולם סתם, אלא עולם של ג' קליפות הטמאות (עשו). ולכן היה צורך להמתין "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה"¹¹.
- ב. דובר כבר כמה פעמים, שכל ענין בתורה הוא הוראה¹². התורה והוראותיה הן נצחיות, לכל אחד ואחד מישראל, בכל זמן ובכל מקום.
- ההוראה מכל האמור:
- כל אחד ואחד מישראל צריך לדעת, שאפילו אם מצד הסביבה, מצד העולם, לא ראוי עדיין שתבוא כבר הגאולה, כיון שהעולם עדיין אינו מבורר, מכל-מקום הוא מצדו – צריך להכין את עצמו עם כל עניניו, "צאן ועבד ושפחה", לגאולה השלימה.
- ועל-ידי-זה שהוא מכין את עצמו והענינים שלו לגאולה – פועל הדבר גם בעולם, שהרי העולם הוא שקול¹³ (שוה בשוה), ולכן על-ידי פעולה טובה אחת יכריע את העולם כולו, ויביא את הגאולה לעולם כולו.
- וכפסק הרמב"ם¹⁴: ישראל שעושים תשובה מיד נגאלים. ואדמו"ר הזקן¹⁵ מוסיף: "תיכף ומיד". ולכן, מבלי הבט על מצב העולם, בכחו לפעול על-ידי תשובה את הגאולה הפרטית בעצמו, וגם את הגאולה הכללית בעולם כולו.
- ג. כל הענינים הרי הם בהשגחה פרטית. גאולת אדמו"ר הזקן והחסידות – י"ט כסלו תקנ"ט – היתה בשבוע שלאחרי שבת פרשת וישלח, שבה ישנן ההוראות האמורות.

(9) פרשתנו שם, ז.

(10) פרש"י שם, כה.

(11) שם לג, יד.

(12) ראה זח"ג נג, ב. קנב, א.

(13) ראה קדושין מ, ריש ע"ב.

(14) הל' תשובה פ"ז ה"ה.

(15) תניא אגה"ת פ"א (ק, א); תוספת תיכף על מיד – עיין תענית (יט, ב) איזהו מיד שלהן כו'. רש"י ד"ה מיד שבת פט, א. משא"כ תיכף – עפמ"כ זבחים לג, א. תוד"ה כל (סוטה לט, א). שו"ע או"ח סקס"ו.

(1) כמה קטעים משיחה זו – הוגהו ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באדיית), ונדפסו בלקו"ש ח"א ע' 68 ואילך (בשילוב עם שיחת ש"פ וישלח תשט"ז). קטעים אלו נעתקו מהשיחה המוגהת, בתוספת עוד איזה ציוני מ"מ.

(2) פרשתנו לב, ו.

(3) ב"ר פעה"ה, ו.

(4) זכרי' ט, ט.

(5) יחזקאל לד, לא.

(6) תהלים קנב, ב.

(7) ראה גם במאמר (לעיל ע' ה ואילך).

(8) ראה תו"א פרשתנו כד, ב.

- 1 חסידות נותנת לכל אחד ואחד מישראל את הכח שלא להתחשב במצב העולם, לפעול בעצמו את כל
- 2 העבודות ד"צאן ועבד ושפחה", ועל-ידי-זה לבוא ל"חמור", "זה מלך המשיח".
- 3 חסידות היא הכנה וכלי לגילוי המשיח, שעל-ידי "יפוצו מעינותיך חוצה" נעשה "קא אתי מר"¹⁶, במהרה
- 4 בימינו.

* * *

- 5 ד. צוה לנגן ואמר מאמר 'דיבור המתחיל' וישלח גו' ויהי-לי שור וחמור.

* * *

- 6 ה. מאמר הנ"ל מיוסד על מאמר אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן¹⁷, שאמר בעת נישואי כ"ק מו"ח
- 7 אדמו"ר.
- 8 — מאמר זה לא נכלל ב"המשך שמח תשמח"¹⁸ (כמו שאר מאמרי החתונה), אלא הוא בא בפני עצמו.
- 9 לעת-עתה מצאתיו רק ב"ביכל" אחד¹⁹.

- 10 התחלת המאמר היא "שש תשיש ותגל העקרה", וניכר שהוא מיוסד על מאמרי אדמו"ר מוהר"ש²⁰
- 11 וה'צמח צדק'²¹ דיבור-המתחיל "כי בועליך" עושיך. ויתכן שמטעם זה לא נכלל המאמר ב'המשך',
- 12 להיותו ענין בפני עצמו המיוסד על דיבור-המתחיל "כי בועליך" הנ"ל.

- 13 ו. על מאמר זה נרשם בכתב-יד המעתיק (כשם שהמאמר כולו הוא בכתב-יד המעתיק) שנאמר "בשבע
- 14 ברכות האחרונות", דהיינו ביום האחרון דשבעת ימי הנישואין של כ"ק מו"ח אדמו"ר.
- 15 ועל-פי הידוע²² ש"הכל הולך אחר החיתום", דהיינו שבגמר וסיום הענין אזי הענין הוא בכל תוקפו
- 16 — מובן, שביום האחרון דשבעת ימי הנישואין (יום אמירת המאמר הנ"ל) היה תוקף השמחה ביותר.
- 17 והענין בזה:

- 18 ידוע²³ המבואר בענין מעלת "אור חוזר", שלאחרי שמסתיים ה"אור ישר", אזי מתחיל ה"אור חוזר"
- 19 בדרך מלמטה למעלה, שבא בתוקף גדול ביותר.

- 20 וזהו תוכן מעלת הגאולה העתידה, שתהיה בדרך "אור חוזר", מלמטה למעלה, דהיינו שהעולם הגשמי
- 21 עצמו יזדכך ויתעלה ויהיה כלי לאלקות. וזהו מה שנאמר על זמן הגאולה דלעתיד "אברהם לא ידענו
- 22 וישראל לא יכירנו"²⁴, כיון שענינם הוא המשכה מלמעלה למטה, אלא ליצחק דוקא יאמרו "כי אתה
- 23 אבינו"²⁵, כי עבודתו של יצחק היתה בחפירת בארות הנובעים "מתתא לעילא"²⁵, שהוא ענין העבודה
- 24 מלמטה למעלה²⁶.

- 25 ומזה מובן המעלה שבסיום וגמר השמחה, שאז השמחה היא בתוקף גדול — כיון שאז הוא סיום
- 26 ה"אור ישר" והתחלת ה"אור חוזר" שהוא בתוקף גדול.

- 27 ז. שמחה בכלל — פורצת גדר²⁷. ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר השמחה היא בתוקף גדול, הרי בוודאי
- 28 שהיא פורצת ומבטלת את כל ההגדרות וההגבלות.

- 29 וכיון שאצל בני ישראל קשור כל ענין עם התורה, כמאמר הזהר"ר²⁸ "קודשא-ברוך-הוא אסתכל
- 30 באורייתא וברא עלמא, בר נש מסתכל בה באורייתא ומקיים עלמא" — הרי גם ענין פריצת כל ההגבלות

(16) לשון אגה"ק דהבעש"ט הידועה (כתר שם טוב בתחלתו.

ובכ"מ). וראה גם תו"מ חט"ו ע' 224 הערה 26. וש"נ.

(17) ד"ה שוש תשיש תרנ"ז (סה"מ תרנ"ז ע' רצה ואילך).

(18) סה"מ שם ע' קעג ואילך.

(19) ראה שם ע' שזו הערה 5.

(20) סה"מ תרל"ד ע' רצט ואילך.

(21) אוה"ת נ"ך ח"ב ע' תתטו ואילך.

(22) ברכות יב, א.

(23) ראה תו"מ ח"ט ע' 285. וש"נ.

(24) ישעי' סג, טז. וראה שבת פט, ב.

(25) זח"א ס, א.

(26) ראה תו"א ותו"ח ר"פ תולדות. ובכ"מ.

(27) ראה בארוכה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.

(28) ח"ב קסא, רע"ב.

נפעל על-ידי התורה: תחלה – בחיצוניות הנשמה, ולאחרי-זה – העליה גם בפנימיות הנשמה, והפעולה בפנימיות הנשמה היא על-ידי פנימיות התורה.

וענין זה שייך להמבואר לעיל בענין מעלת "אור חוזר":

על-ידי הזיכרון וההעלאה מלמטה למעלה (שהוא ענין "אור חוזר") – נעשית העליה לא רק לבחינת התענוג המורכב, אלא גם לבחינת התענוג הפשוט והתענוג העצמי (שהוא מדריגת התענוג שבסעודה שלישית, שעל-זה נאמר "היום לא"²⁹).

ומצד המשכת פנימיות התענוג – מתבטלות כל ההגבלות, כידוע³⁰ בענין "באור פני מלך חיים"³¹, שעל-ידי "אור פני מלך" – המשכת פנימיות התענוג – מתבטל הדין, ויוצא מן המיצר אל המרחב האמיתי.

וזהו תוכן אמירת מאמר הנ"ל ביום האחרון של שבועת ימי הנישואין (שבו השמחה היא בתוקף גדול מצד מעלת "אור חוזר") – הפעולה בפנימיות הנשמה על-ידי פנימיות התורה, שעל-ידי-זה מתבטלות כל ההגבלות.

* * *

ח. כ"ק מו"ח אדמו"ר דיבר פעם³² אודות אדמו"ר הזקן וחבריו תלמידי המגיד, והתבטא בלשון הכתוב³³ "ויקנאו בו אחיו (חבריו), ואביו (המגיד) שמר את הדבר".

דברי צדיקים אינם בדרך מליצה וצחות, אלא הם מתאימים לענינים המדוברים. ובעניננו:

מבואר בכמה מקומות³⁴ על הפסוק³⁵ "אלה תולדות יעקב יוסף", שעיקר ענינו של יעקב נפעל על-ידי יוסף דוקא.

וכמבואר בארוכה³⁶ בענין מעלת יוסף על שאר השבטים, ואפילו על מעלת האבות – שיוסף היה משנה למלך מצרים, "ערות הארץ"³⁷, ולא זו בלבד שהיה שם, אלא היה עוסק בעניני העולם, "למיכדק בכתבי חושבניה"³⁸, ובאופן של התעסקות כו', ואף-על-פי-כן היה בשעת מעשה בתכלית הדביקות באלקות, בדוגמת נשמה דאצילות בהיותה עדיין בעולם האצילות, ולמעלה מזה.

ולכן "אלה תולדות יעקב יוסף", דהיינו שענינו של יעקב – המשכת אלקות למטה – נפעל על-ידי יוסף דוקא.

וכן הוא בעניננו, שהכוונה (של הבעל-שם-טוב והרב המגיד) באה לידי פועל על-ידי רבנו הזקן דוקא:

ב'תורת חיים'³⁹ מובא דוגמא לענינו של יוסף, שבהיותו במצרים היה בתכלית הדביקות באלקות – מהבעל-שם-טוב, "שהתפלל כמה תפילות והתענה תעניות שיוכל להשיב לשואלו דבר . . שיוכל לירד למטה דוקא בעת עליות נשמתו הגבה למעלה . . שיוכל לתקן גם מה שנשאר למטה", ואף-על-פי-כן לא יבלבלנו בשעת מעשה מתכלית הדביקות באלקות.

וענין זה של הבעל-שם-טוב – הדביקות באלקות גם כאשר נמצאים למטה – נמשך בפועל על-ידי רבנו הזקן והנשיאים שלאחריו, על-ידי-זה שגילו את תורת חסידות חב"ד, המקשרת גם את השכל האנושי עם אלקות, ועל-ידי-זה נותנת את האפשרות שגם בשעה שאדם עוסק "בכל דרכיך"⁴⁰ – אמנם באופן שעל-פי תורה, אבל סוף-סוף הרי זה "דרכיך" – יהיה מקושר עם אלקות.

(35) שם, ב.

(36) ראה תו"ח ויחי קב, ב ואילך. ד"ה ולא זכר עזרת" (סה"מ עזרת" ע' קג ואילך), תרפ"ח (סה"מ תרפ"ח ע' כג ואילך). ועוד.

(37) מקץ מב, ט. שם, יב. וראה קה"ר פ"א, ד.

(38) ת"א וישב לט, יא.

(39) ס"פ ויחי.

(40) משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג.

(29) בשלח טז, כה. וראה לקו"ש חכ"א ע' 84. וש"נ.

(30) סה"מ עת"ר ע' קח. המשך תער"ב ח"ג ע' א'שכא. ועוד.

(31) משלי טז, טו.

(32) ראה "רשימות" חוברת קפו ס"ע 11. אג"ק שלו ח"ד ריש

ע' רסג. וראה גם תו"מ ח"י"ח ס"ע 239. וש"נ.

(33) וישב לו, יא.

(34) ראה ביאורו"ז לאדהאמ"צ ויחי ל, ב. וראה גם לעיל ע'

- 1 ט. וכיון ששיטת חב"ד היא שאין לסמוך על הנשיאים, אלא כל אחד ואחד צריך לעבוד עבודתו
- 2 בעצמו⁴¹ – נמצא, שלכל אחד ואחד מישראל ניתן הכח לפעול את הענין האמור, שעניניו הגשמיים לא
- 3 יבלבלוהו מהתקשרותו עם אלקות.
- 4 ויתירה מזו: לא זו בלבד שהענינים הגשמיים לא יבלבלוהו, כך שגם בעת עסקו בדברים הגשמיים
- 5 יהיה בדביקות בהקב"ה, אלא עוד זאת, שהתקשרותו עם אלקות תהיה על-ידי הגשמיים גופא, וכמו
- 6 שכתוב⁴⁰ "בכל דרכיך דעהו", שעל-ידי "דרכיך" גופא יהיה הענין ד"דעהו" – דעת באלקות, שענין הדעת
- 7 הוא הבנה חזקה, הכרה והרגשה.
- 8 וכאשר יעסוק בעבודה ד"בכל דרכיך דעהו", על-ידי לימוד תורת החסידות – אזי יתקיים בו חלומו
- 9 של יוסף, שהכל משתחווים לו.
- 10 וענין זה הוא הכנה לגילוי דלעתיד-לבוא – "מלאה הארץ דעה את הוי"ו"⁴², שאז תתגלה בחינה נעלית
- 11 בענין הדעת (הכרה והרגשה) באלקות, ומצד זה – "כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם"⁴³ ללא חילוק
- 12 ביניהם, כי כל החילוקים שייכים בחיצוניות דוקא, מה-שאינ-כן כשהגילוי הוא בפנימיות,
- 13 וכל זה יומשך גם בגשמיות – שיראו אלקות גם בעיני בשר.

(43) ירמ' לא, לג. וראה רמב"ם הל' תשובה ספ"ט.

(41) ראה תו"מ ח"ח ע' 104. וש"נ.
(42) ישעי' יא, ט. וראה רמב"ם הל' מלכים בסופן.

אגרות קודש

ב"ה, ח' כסלו, תשי"ג
ברוקלין.

מחות' הרה"ח הווי"ח אי"א נוי"נ וכו' מוה"ר
זאב דוב שי

שלום וברכה!

בטח כבר חזר לביתו שלום ומצא את כב"ב שיחיו בשלום, וכבקשתי מסר ג"כ פ"ש חסידותי
לאנ"ש שיחיו, וכמנהג החסידים עשה זאת מתוך התועדות לבבית. ות"ח.

מוסג"פ קונטרס ובו המאמר דפ' וירא כהבטחתי, ותקותי אשר יגיע אליו עוד קודם חג הגאולה
י"ט כסלו הבע"ל, ובמילא יהי' ממזכי הרבים לזכותם באור הצפון וגנוז במאור שבקונטרס זה אשר
זהו מפעולות תורת החסידות לגלות גם את האור שנברא ביום ראשון, שמובא בשם הבעש"ט שגנוז
בתורה (ויעוין ג"כ זהר ח"א רס"ד ע"א, זח"ב קע"ט ע"א, תקו"ז תקון וא"ו, ז"ח רות פה, א), ולגלות
אור זה באופן שיפעול ג"כ על הגוף ונה"ב בכדי לעבדו ית' בכל לבבך בשני יצריך.

בפ"ש כל אנ"ש שיחיו, בברכת הצלחה, מחות'.

זה עתה נת' מכ' מר"ח.

בס"ד. שיחת יום ה' פרשת וישב, י"ט כסלו ה'תשח"י*.

בלתי מוגה

- [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה להכריז שיאמרו "לחיים". ואחר-כך צוה לנגן ניגון "מיט אַ שטורעם"].
 א. כ"ק¹ מורי-וחמי אדמו"ר סיפר²:
 כאשר רבינו הזקן ישב ב'תפיסה', חקר אותו ממלא-מקומו של השר ("טאָוואַרישטש-מיניסטער"),
 שהיה בקי בתנ"ך ומלומד בעניני יהדות.
 אחת השאלות שהפנה אל רבינו הזקן היתה אודות פירוש הפסוק³: "ויקרא ה' אלקים אל האדם ויאמר
 לו אֵיפָה" – וכי לא ידע הקב"ה היכן נמצא אדם הראשון, שלכן שאל אותו "אֵיפָה"?
 כאשר רבינו הזקן השיב לו על-פי פירוש רש"י, אמר לו השר: פירושו של רש"י יודע אני, אבל רצוני
 לשמוע פשוט מהרבי.
 וענה לו רבינו הזקן: כאשר אדם הוא בגיל מסויים, למשל כך וכך – בנקבו את מספר השנים המדוייק
 של השר⁴ – שואל אותו הקב"ה: "איכה"? האם הנך יודע מהי תכלית בריאתך בעולם, מה הנך צריך
 לעשות, ומה עשית כבר?
 וסיים כ"ק מו"ח אדמו"ר: המענה של רבינו הזקן אל השר, הציל אותו – את רבינו הזקן – מכלות
 הנפש, כי, רבינו הזקן היה בשמחה גדולה על כך שזכה לשבת ב'תפיסה' ולמסור נפשו על תורת
 הבעל-שם-טוב והרב המגיד, והיה לו מזה תענוג גדול עד כלות הנפש. אלא שבשעה שהתבונן שהקב"ה
 שואל אצל כל אדם⁵: "איכה"? האם עשה את מה שצריך לעשות – הרי זה פעל עליו⁶ להשאר למטה,
 נשמה בגוף, ולפעול את הענינים שבשבילם ירדה נשמתו למטה.
 ב. ענין שמתרחש אצל נשיאנו רבותינו הקדושים, שנשיא ורועה ישראל סיפר⁷ ומסר לנו – מהווה
 הוראה לצאן מרעיתו, לעדת החסידים, ועל-ידם – לכל בני ישראל⁸.
 כל יהודי צריך לדעת שהשאלה "איכה" – שואלים תמיד אצל כל אחד, מהגדול שבגדולים עד לקטן
 שבקטנים.
 אלא ששאלה זו נשאלת אצל כל אחד לפי מהותו⁹:
 אצל אחד תובעים בשאלה "איכה" – להמנע מכלות הנפש¹⁰ (על-דרך מה שכתוב בבני אהרן
 "בקרבכם לפני ה' וימותו"¹¹), כי אם למלא את השליחות והעבודה שלו למטה, להשלים את הכוונה
 בדירה בתחתונים;

הוא כיצד הי' צריך להיות, וכיצד הוא בפועל (מהנחה בלתי מוגה).

(5) ועאכו"כ אצל בני ישראל, עליהם נאמר (יבמות סא, רע"א) "אתם קרויין אדם" (מהנחה בלתי מוגה).

(6) תנועה הפכית מכלות הנפש – התיישבות אורות בכלים (מהנחה בלתי מוגה).

(7) שבדואי אין זה סיפור דברים בעלמא, אלא גם ענין של תורה, מלשון הוראה (מהנחה בלתי מוגה).

(8) ראה גם תו"מ ח"כ ע' 158. וישנ.

(9) והיינו, שבשאלה זו יכולה להיות ההבהרה ("די באַוואַרעניש") בנוגע לענינים שהם מן הקצה אל הקצה (מהנחה בלתי מוגה).

(10) שהרי כליון הנשמה מן הגוף הוא היפך הכוונה ד"לשבת יצרה" (מהנחה בלתי מוגה).

(11) ר"פ אחרי. וראה אוה"ח שם.

(*) ההתוועדות נערכה באולם הגדול אשר ב-824 נאָסטראַנד עוו. פינת איסטערן פאַרקוויי.

(1) שיחה זו הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונדרסה בלקו"ש ח"א ע' 73 ואלך. במהדורה זו נוספו עוד איזה ציוני מ"מ, ועוד כמה פרטים מהנחה בלתי מוגה (ע"פ סרט-הקלטה).

(2) ב"ט כסלו לפני עשרים שנה (תרח"ץ (סה"ש תרח"ץ ע' 249 ואילך)), באמרו, שמלאו חמישים שנה להתוועדות י"ט כסלו הראשונה שזוכר אצל אביו כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, וסיפר אז כמה ענינים שדיבר אביו בהתוועדות הנ"ל (מהנחה בלתי מוגה).

(3) בראשית ג, ט.

(4) פרט זה לא סיפר הרבי בהתוועדות הנ"ל, ומה שסיפר אז בשם אביו הוא רק נקודת המענה – שכיון שבחטא עה"ד נפל אדה"ר ממדרגתו, הנה על זה באה השאלה: "איכה" – האם יודע

- 1 ואצל אחד תובעים בשאלה "איכה" – שלא להשקיע את עצמו בתאוות וכדומה שעל-ידי-זה יפול
2 לגמרי¹², כי אם להתחזק בלימוד התורה וקיום המצוות.
- 3 ותביעה זו מהווה נתינת-כח שכל אחד יוכל למלא עבודתו ולהשלים את הכוונה שבשבילה נברא,
4 בשמחה ובטוב לבב.
- 5 ג. אודות שייכותה של השאלה "איכה" למאסרו של אדמו"ר הזקן – אפשר לומר:
6 מאסרו של אדמו"ר הזקן בא מצד הקטרוג שהיה אז על גילוי רזין דאורייתא (סודות התורה) – תורת
7 החסידות.
- 8 כאשר רבינו הזקן גילה ופירסם רזין דרזין דאורייתא לכל בני ישראל, בכך שהמשיכם והורידם בשכל
9 וחכמה-בינה-דעת של נפש האלקית, שעל-ידי-זה נמשיכים ויורדים גם בחכמה-בינה-דעת דנפש השכלית
10 ונפש הבהמית, ועד שיפעל ויחדור ("דערנעמען און דורכנעמען") גם את הגוף הגשמי – אזי נתעורר על
11 זה קטרוג למעלה, ומצד זה נמשך הקטרוג במאסר למטה.
- 12 וכמו כן בנוגע להנצחון והגאולה למטה – שהיה זה מפני שלמעלה נתנו רשות, כח וציווי, לגלות רזין
13 דרזין עד לשכל אנושי, ומצד זה באה גם למטה גאולת רבינו הזקן ותורת החסידות¹³.
- 14 אך כיצד אפשר להמשיך ולהוריד רזין דרזין בהתיישבות בשכל אנושי? הרי רזין דרזין צריכים לפעול
15 ענין של כלות הנפש¹⁴ והיפך ההתיישבות¹⁵?
- 16 אלא, בשעה שרבינו הזקן, בהיותו במעמד של כלות הנפש, שמע את השאלה ששואלים מלמעלה,
17 "איכה", האם פעל את כוונת הבריאה לעשות לו יתברך דירה בתחתונים – הרי זה נותן כח שהתחתונים
18 כפי שהם במציאותם יהיו דירה לעצמותו יתברך.
- 19 ענין זה הסיר את ההגבלות¹⁶ – כיון שלא עושים זאת לבד, אלא בשליחותו (של מקום) ובכוחו של
20 מי שמכריז "איכה"¹⁷, שזהו עצמותו יתברך, שהוא נמנע הנמנעות¹⁸ ונושא הפכים, ואז ממשיכים שגם
21 'סתים דאורייתא' יהיה בגילוי, וענין זה מעורר ומגלה את ה'סתים שבנשמה' כפי שקשורה עם 'סתים
22 דקודשא-בריך-הוא'¹⁹.

וזהו גם הנקודה של תורת הבעש"ט (נסמן לקמן רס"ד) על הפסוק "כי תראה חמור שונאך גר' עזוב תעזוב עמו" – שכאשר תסתכל על ה"חמור", חומר הגוף, תראה שהוא "שונאך", ששונא כל ענין של רוחניות, ועאכ"כ ענין של תכלית הרוחניות, ואעפ"כ, "עזוב תעזוב עמו" – לא לשבור את הגוף ע"י תעניות וסיגופים, אלא לעבוד עמו, היינו, שיחד עם הגוף צריכים למלא את רצון הקב"ה, ע"י שעובדים אותו בשמחה וטוב לבב בעניני המצוות, שכללותם נתלבשו בעניני עוה"ז הגשמי (מהנחה בלתי מוגה).

(17) וכפי שהי' אצל אדה"ר בתחילת עבודתו: מיד לאחר נפילתו ממדריגתו, ניתן לו הכח – ע"י השאלה "איכה" – להתעורר בענין התשובה (ראה ב"ר ספכ"ב), שמגעת למקום נעלה ביותר שאפילו צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד שם (ברכות לד, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד).

וענין זה – אומר רבינו הזקן – ישנו גם בחייו של כל יהודי עד סוף כל הדורות, שבאה אליו ה"בת-קול" – ע"י נפשו האלקית, שהיא "חלק אלקה ממעל ממש" (תניא רפ"ב) – ששואלת את הגוף ונפש הבהמית: "איכה", ועי"ז מעוררת ומעוררת ומחזקת אותו לידע תכלית בריאתו ומה שצריך לפעול (מהנחה בלתי מוגה).

(18) ראה שו"ת הרשב"א ח"א סתי"ח. ס' החקירה להצ"צ לד, ב ואילך. ובכ"מ.

(19) ראה זח"ג עג, א. לקו"ת ויקרא ה, ג. ובכ"מ.

(12) והיינו, שבשעה שרואה ענין של עולם הזה שהוא "נחמד למראה וטוב למאכל" (בראשית ב, ט), אזי שוכח מהותו – שנקרא "אדם" ע"ש "אדמה לעליון" (ראה של"ה ג, רע"א. ועוד), ושוכח על התפקיד שצריך לפעול, ובמילא יכול ליפול ממדריגתו, ואז נעשה מעמד ומצב (כהלשון בקבלה ובחסידות (ראה זח"ג קלה, ב. הנסמן באג"ק ח"ב ס"ע ד)) ד"מאן דנפיל מדרג' איקרי מית" (מהנחה בלתי מוגה).

(13) ראה גם שיחת י"ט כסלו תשט"ו בתחלתה (תו"מ חי"ג ע' 129 ואילך), ובהנסמן שם בהערה 1.

(14) ע"ד שמצינו "זח"א צח, ב (במהנ"ע)) אצל רבי עקיבא שולגו עיניו דמעות מרוב התענוג בסודות התורה (מהנחה בלתי מוגה).

(15) ויתירה מזה: תובעים שתהי' ההפצה של רזין דרזין עד ל"חוצה", היינו, אפילו לאלו שהם מחוץ לגבול הקדושה – שזהו תכלית ההיפך מכלות הנפש לאלקות (מהנחה בלתי מוגה).

(16) היינו, שיהיו יכולים לדרוש מהאדם, שהוא מוגבל, שיהיו אצלו שני הפכים: לפעול בעצמו הבנה והשגה בענין של בליגבול, ואעפ"כ, ישאר הגוף המוגבל על עמדו, מעמדו ומצבו, והנשמה תהי' קשורה עם הגוף כפי שהוא למטה מוגבל בענינים גשמיים, "לשבת יצרה".

והרי זהו החידוש של תורה – כפי שנתגלה בפנימיות התורה – לחבר "עומק רוס" עם "עומק תחת", ולעשות דירה לו ית' דוקא בתחתונים, כפי שהנפש קשורה עם הגוף.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "צמאה לך נפשי" (החדש) – מ'שמחת-תורה' השתא.¹
ואחר-כך צוה לנגן "אבינו מלכנו".]²

* * *

ד. השאלה "איכה" – צריכה לעורר את התשובה, ובאופן שהתשובה תבוא עד לפועל ממש, היינו,³
שתהיה העבודה 'עם הגוף', כפירוש הבעל-שם-טוב²⁰ ב"עזוב תעזוב עמו"²¹.

וענין זה – ככל עניני התורה ומצוות – שלימותו בגלוי ובפועל (אינה בזמן הגלות, לאחר החורבן,⁵
אלא) תהיה לימות המשיח, כמו שאומרים בנוסח תפילת מוסף ד'יום טוב': "ושם נעשה לפניך . . . כמצות
רצונך", כי, כל זמן שעדיין לא נתקיים היעוד²² "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", ישנם ענינים
המבלבלים שלא תוכל להיות השלימות ד"כמצות רצונך"²³.

אמנם, כיצד זוכים שתומשך בגלוי היכולת והפועל ד"כמצות רצונך"? – הרי זה תלוי בכך שבזמן
הגלות, לפני קיום היעוד "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", עושה האדם כל מה שביכולתו ומה שתלוי
בו, ואז, "קודשא-ברוך הוא שריא באתר שלים"²⁴, שהוא ענין האתערותא דלעילא להמשיך במעשה
האדם את השלימות ד"כמצות רצונך".

וכללות הענין בזה – שמשיח פועל ב"חמור שונאך" להיות "עני ורוכב על חמור"²⁵.
ה. על-פי-זה יובן גם מה שכתוב בפרשת השבוע דאזלינן מינה, פרשת וישלח: "וישלח יעקב מלאכים
גו' אל עשו", וצוה להם להודיעו "ויהי לי שור וחמור גו'"²⁶, ואיתא במדרש²⁷: "חמור זה מלך המשיח,
שנאמר עני ורוכב על חמור".

והענין בזה:
רבינו הזקן, בעל השמחה, מבאר ב'תורה אור'²⁸, שיעקב שלח להודיע לעשו, שלאחרי עבודתו עשרים
שנה בבית לבן, השלים את עבודתו בשלימות, ומצדו יכול להיות כבר "ויבוא יעקב שלם"²⁹, יחד עם
כללות העולם, באופן שיתוקן חטא עץ הדעת להיות כמו שהיה קודם החטא, ובהוספה על זה.
וזהו שאמר יעקב "ויהי לי . . . חמור" – שמצדו ישנו כבר הענין ד"עני ורוכב על חמור"; אצלו יש
כבר משיח!

אלא שלאחרי-זה הנה "וישובו המלאכים אל יעקב לאמר וגו'"³⁰, כפי שממשיך רבינו הזקן לבאר,
שהן אמת שיעקב מצדו השלים את כל עניניו, אבל עשו, עדיין "הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו"³⁰
לעשות מלחמה, היינו, שעבודתו של יעקב לא פעלה עדיין שבירת ("עס האָט נאָך ניט דורכגעבראַכן")
חומר (חומריות וגסות) העולם, שמשיח יוכל כבר לבוא למטה מעשרה טפחים.

ו. ואינו מובן³¹: למה רמז יעקב את הגאולה העתידה בענין ד"חמור" דוקא?
הרי איתא בגמרא³²: "כתיב³³ וארו עם ענני שמיא גו', וכתיב עני ורוכב על חמור"³⁴ – זכו, עם ענני
שמיא. לא זכו, עני ורוכב על חמור".

(30) שם לב, ז.

(31) מכאן עד סוף סי"ב (מלבד סי"א) – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בלקו"ש ח"א ע' 70 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, ועוד כמה פרטים מהנחה בלתי מוגה (ע"פ סרט-הקלטה).

(32) סנהדרין צח, א.

(33) דניאל ז, יג.

(34) שהרי זה שני הפכים – כפירוש רש"י (סנהדרין שם) ש"עם ענני שמיא כבר איניש אתי", היינו, "במודעות", וא"כ, אין זה יכול להיות באופן ד"עני ורוכב על חמור", "כעני הבא על חמורו בעצלות" (מהנחה בלתי מוגה).

(20) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סכ"א. וש"נ (נעתק ב"היום יום" כח שבט).

(21) משפטים כג, ה.

(22) זכרי' יג, ב.

(23) ראה תו"ח ר"פ ויחי. המשך וככה תרל"ז פי"ז ואילך.

ועוד.

(24) ראה זח"ג צ, ב.

(25) זכרי' ט, ט.

(26) לב, ד-ו.

(27) ב"ר פע"ה, ו.

(28) ר"פ וישלח.

(29) שם לג, יח.

- 1 ועל-פי-זה קשה יותר: ענין זה שיעקב היה מוכן לגאולה העתידה, היה מצד שלימות עבודתו – "זכו",
 2 ואם כן, למה רמז את משיח (לא בענין של "ענין", אלא) בענין ד"רוכב על חמור" דוקא?
 3 ז. בפרקי דרבי אליעזר³⁵ איתא שהחמור שנאמר במשיח "עני ורוכב על חמור", הוא החמור שנאמר
 4 במשה רבינו, "וירכיבם על החמור"³⁶, והוא החמור שנאמר באברהם אבינו, "ויחבוש את חמורו"³⁷.
 5 והיינו³⁸, שאברהם, משה ומשיח מהווים המשך של אותו ענין:
 6 אברהם – התחיל "שני אלפים תורה"³⁹, משה רבינו – קיבל את התורה מסיני ומסרה לכל ישראל⁴⁰,
 7 [ואף שהפסוק "וירכיבם על החמור" נאמר לפני מתן-תורה, מכל-מקום, נאמר זה בענין יציאת מצרים
 8 שהוא הכנה למתן-תורה, כמו שכתוב⁴¹ "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה"],
 9 והתכלית דמתן-תורה תגלה על-ידי מלך המשיח.
 10 ח. ואף-על-פי-כן ישנו חילוק בין השימוש של אברהם בחמור, והשימוש של משה, ועד לשימוש
 11 דמשיח:
 12 באברהם נאמר רק שהשתמש בחמור עבור העצים והמאכלת⁴²; הוא בעצמו עם הנערים הלכו רגלי,
 13 ורק את העצים והמאכלת – ענינים המסייעים להאדם – הניח על החמור.
 14 במשה רבינו נאמר "ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור" – אשתו ובניו קרובים הרבה
 15 יותר לאדם מאשר עצים ומאכלת, שהרי אשתו היא "עזר⁴³ כנגדו"⁴⁴, "כגופו דמיא"⁴⁵, ו"ברא כרעא
 16 דאבוה"⁴⁶, והרי ירך הוא חלק התחתון שבאדם עצמו.
 17 ובמשיח נאמר "עני ורוכב על חמור", היינו, שמשיח עצמו יהיה רוכב על חמור.
 18 ט. הענין דשימוש ורכיבה על החמור הוא – שעל-ידי-זה יכול האדם ועניניו לבוא למקום כזה, שמצד
 19 גבהו או ריחוקו, אי-אפשר להגיע אליו ללא החמור.
 20 וכן הוא גם בענין רכיבה על החמור ברוחניות, – ש"חמור" מורה על "חומר", כפירוש הידוע של
 21 הבעל-שם-טוב על הפסוק "כי תראה חמור גו'" –
 22 היינו, שעל-ידי ברור וזיכוך החומריות והגשמיות, יכולים להגיע ולהתעלות למדריגה כזו שהנשמה
 23 מצד עצמה אינה יכולה להגיע לשם, כמו שכתוב⁴⁷ "ורב תבואות בכח שור"⁴⁸.
 24 י. בזמנו של אברהם אבינו – התחלת שני אלפים תורה, דהיינו, בהתחלת העבודה – לא היה יכול
 25 עדיין החומר והגשמיות להעלות את האדם עצמו, כיון שהגשמיות עצמו לא נעשה עדיין קדושה, כמבואר
 26 בריבוי מקומות⁴⁹ שהיתה עדיין הגזירה ד"בני רומי לא ירדו כו"⁵⁰; הפעולה היתה יכולה להיות רק
 27 בדברים המסייעים – עצים ומאכלת – שעל-ידי העבודה דבירור הגשמיות, יהיו הם באותו זמן מסייעים
 28 לקדושה.

(44) כדאיתא בגמרא (יבמות סג, א) "אדם מביא חטיין חטיין כוסס (בתמי)", אלא הוא זקוק ל"עזר כנגדו", האשה, שהיא עושה מהחטים מאכל אדם (מהנחה בלתי מוגה).

(45) ברכות כד, א. וש"נ.
 (46) ראה עירובין ע, ריש ע"ב. יבמות ג, א (בתוד"ה מקמי).
 כתובות צב, א (בפרש"י ד"ה כבעל). יונת אלם רפ"ב. הנסמן בסה"ש תרפ"ח ע' 16 הערה 39.

(47) משלי יד, ד. וראה לקו"ת האזינו עה, ב.

(48) והיינו, שמבלי הבט על כך שבהמה היא למטה ממין האדם, מ"מ, כיון ששרשה היא מבחי' ש"לפני מלך מלך לבני ישראל" (שלכן יש לבהמה כח – כפשוטו – יותר מאשר לאדם), הנה כאשר הבהמה מונהגת ע"י האדם, יכול האדם להגיע למקום כזה שלולי הבהמה אין בכחו להגיע לשם (מהנחה בלתי מוגה).

(49) ראה תו"מ חט"ו ע' 231. וש"נ.

(50) שמו"ר פ"ב, ג. תנחומא וארא טו.

(35) פל"א.

(36) שמות ד, כ.

(37) וירא כב, ג.

(38) בהבא לקמן – ראה גם לקו"ש חל"א ע' 19 ואילך (גם משיחה זו).

(39) ע"ז ט, א. וראה לקו"ת להאריז"ל ר"פ לך. ד"ה וה' ברך את אברהם – להצ"צ – נדפס בחידושי על מס' ב"ב (אוה"ת חיי שרה קכו, א).

(40) אבות רפ"א.

(41) שמות ג, יב.

(42) שלכן, כאשר אברהם אמר לשני נערי "שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה גו'", אזי "ויקח אברהם את עצי העולה וישם על יצחק בנו ויקח בידו . . את המאכלת" (וירא כב, ה"ו), כיון שעד-עתה היו העצים והמאכלת מונחים ע"ג החמור (מהנחה בלתי מוגה).

(43) בראשית ב, יח.

1 אצל משה רבינו, על-ידי החמור נעשה עליה בענינים התחתונים של האדם עצמו – כיון שלאחרי
2 גלות מצרים ומתן-תורה נעשה זיכרון גם בחומר העולם, עד שהגשמיות עצמו נעשה קדושה על-ידי
3 המצוה.
4 – וכידוע החילוק בין קודם מתן-תורה ולאחר מתן-תורה: קודם מתן-תורה, הדבר הגשמי לא היה
5 כלי שמתאחד עם רוחניות, והעבודה התבטאה רק בכך שהעולם לא ינגד, ואפילו יסייע להמשכות
6 שעל-ידי העבודה, אבל שהדבר הגשמי עצמו, בפנימיותו, יהיה קדושה – הרי זה נעשה על-ידי
7 מתן-תורה.
8 וכמו במקלות ורהטים דיעקב – הנה הגם שעל-ידי העבודה דמקלות ורהטים נמשך אור כמו על-ידי
9 מצות תפילין⁵¹, מכל-מקום, לא היה זה בפנימיות ובקליטה. והראיה, שלאחרי העבודה לא נשאר אור
10 במקלות, כיון שגם לפני-זה לא היה זה בדרך קליטה והתאחדות.
11 אבל לאחרי מתן-תורה, הנה כאשר מקיימים מצוה בדבר הגשמי, הוא בעצמו נעשה קדושה, כלומר,
12 גשמייות העולם נעשית כלי לאלקות.
13 אבל אף-על-פי-כן, גם אז היתה העליה רק בחלקים התחתונים של האדם – אשתו (כגופו) ובניו (ברא
14 כרעא דאבוח), ועד לכוחות הגלויים של הנשמה שירדו למטה ונתלבשו בגוף. –
15 ואילו בביאת המשיח יהיה נפעל ענין עמוק יותר – "עני ורוכב על חמור": אז תגלה מעלת הגוף
16 על הנשמה – "אשת חיל עטרת בעלה"⁵², ואפילו בבחינות חיה-יחידה שבנפש תהיה עליה על-ידי בירור
17 החומר.
18 בביאת המשיח יתגלה השורש האמיתי דיש הנברא, שהאמיתית דיש הנברא הוא יש האמיתי⁵³, ולכן,
19 על-ידי בירור החומר, בירור יש הנברא – תהיה עליה גם בעצם הנשמה.
20 יא. ולתוספת ביאור⁵⁴:
21 האדם – צריך כמה עוזרים ומסייעים, החל מאשתו ובניו, ששייכים לאדם עצמו, ועד לעוזרים
22 ומסייעים שהם מחוץ הימנו, והיינו כללות עניני העולם שעל-ידם צריך יהודי למלא את רצונו של הקב"ה,
23 שעל-ידי-זה הוא ממלא את תפקידו – "אני נבראתי לשמש את קוניי"⁵⁵.
24 והנה, כללות סדר העבודה הוא מן הקל אל הכבד, ולכן, כאשר יהודי נגש לעסוק בעניני העולם שהם
25 ענינים גשמיים, ולמטה יותר, ענינים חומריים – אי-אפשר לדרוש ממנו מיד את הדילוג מן הקצה אל
26 הקצה, שעניני העולם יהיו מזוככים בתכלית השלימות, עד שיהיו למעלה יותר מהאדם המבכר;
27 מה שיכולים לדרוש ממנו הוא – שיתחיל לעשות מעניני העולם "הכשר מצוה", והיינו, לכל לראש
28 לפעול שלא יהיו מנגדים לאלקות, שענין זה הוא על-דרך מאמר רבותינו ז"ל⁵⁶ "ישב ולא עבר עבירה
29 נותנים לו שכר כעושה מצוה", ויתירה מזה, שמתחיל לעשות מהם "הכשר מצוה".
30 וזוהי התחלת העבודה שהיתה בזמן האבות, החל מ"אחד היה אברהם"⁵⁷ – "ויחבש את חמורו",
31 היינו, שה"חומר" לא יהיה כמו שהוא מצד עצמו, "עיר פרא אדם יולד"⁵⁸, שמונע ומעלים ומסתיר על
32 עניני אלקות (ואפילו על ענינים רוחניים, שהם היפך החומר), אלא, לכל-הפחות לפי שעה הרי הוא עוזר
33 לעשות ענין של "הכשר מצוה" – נשיאת העצים, האש והמאכלת.
34 וכל זה היה קודם מתן-תורה, שאז היו יכולים לפעול רק שהדבר הגשמי לא ינגד לאלקות, וב'דרך
35 מעבר' יוכל להתמלא על-ידו רצון הקב"ה; אבל לפעול שעל-ידי החומר יתווסף עילוי בקדושה אצל

(54) סעיף זה – מהנחה בלתי מוגה.

(55) משנה וברייתא קידושין בסופה.

(56) שם לט, סע"ב.

(57) יחזקאל לג, כה.

(58) איוב יא, יב.

(51) ראה זח"א קסא, ב ואילך. סד"ה ויצג את המקלות – להצ"צ – באוה"ת (ויצא רכג, ב).

(52) משלי יב, ד.

(53) ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי בשלח מג, ג.

ובכ"מ.

- 1 אברהם ויצחק עצמם – לא היו יכולים לפעול קודם מתן-תורה. והיינו, שהפעולה קודם מתן-תורה היתה
 2 רק בענינים שלא נעשו חלק מהאדם, אלא הם נשארים דבר נפרד ממנו, ובהם גופא הפעולה היא רק
 3 שאינם מנגדים, ואדרבה, על-ידם נעשה סיוע, הכשר מצוה.
- 4 ולאחרי מתן-תורה התחילה העבודה לעשות מהחומר ענין של קדושה לתמידות, שעל-ידי-זה ממלאים
 5 את רצונו של הקב"ה לעשות לו יתברך דירה בתחתונים;
- 6 אבל לפעול שה"חומר" יהיה למעלה יותר מהאדם המברר אותו, ועל-ידו יתעלה האדם (שזהו ענין
 7 הרכיבה על החמור) – הנה בהתחלת העבודה הרי זה באופן ד"ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם
 8 על החמור", היינו, שהרכיבה על החמור היא רק אצל אשתו ובניו. ואילו האדם עצמו, שעיקרו הוא
 9 הנשמה, הוא עדיין למעלה מה"חומר",
- 10 וטעם הדבר – כי, כל זמן שלא נתקיים היעוד "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", אזי יש בכל
 11 עניני העולם אחיזה ל'לעומת זה', ולכן אי-אפשר לפעול שה"חומר" יהיה למעלה מהאדם הרוכב עליו
 12 בגלוי, כיון שבעניני העולם מעורב עדיין רע, ואילו נפש האלקית שהיא "חלק אלקה ממעל ממש"⁵⁹ –
 13 כולה טוב,
- 14 ורק בימות המשיח ("עני ורוכב על חמור"), כאשר יקויים היעוד "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ",
 15 היינו, שבדבר הגשמי לא יהיה רע, כיון ש"בלע המות גו"⁶⁰ – אזי יהיו בדבר הגשמי ב' המעלות: (א)
 16 כולו טוב, (ב) טוב שלמעלה ממקור ושורש נפש האלקית, מבחינת "לפני מלך מלך לבני ישראל"⁶¹, ולכן
 17 יהיה אז הענין ד"רוכב על החמור", שה"חומר" מעלה גם את בחינת ה'יחידה' שבנפש – ענינו של
 18 משיח⁶² – למקום כזה שאינה יכולה להגיע אליו מצד עצמה.
- 19 יב. זהו גם הרמז במאמר רבותינו ז"ל "זכו – עם ענני שמיא, לא זכו – עני ורוכב על חמור":
 20 "זכו" – על-ידי עבודה בדברים זכים ורוחניים, אזי יהיה "עם ענני שמיא", גילוי בדרך אור ישר,
 21 מלמעלה למטה; "לא זכו" – אם העבודה היא בענינים שאינם מזוככים עדיין, היינו, ענינים גשמיים
 22 וחומריים, ויבררו ויזככו אותם, אזי יהיה הגילוי ד"עני ורוכב על חמור", שעל-ידי ה"חומר" יגיעו למקום
 23 כזה שהנשמה מצד עצמה אינה יכולה להגיע אליו.
- 24 וזהו שאמר יעקב "ויהי לי שור וחמור" – שמצד עבודתו עם לכן דוקא, לברר את הדברים הגשמיים
 25 והחומריים, מוכן הוא לגילוי היותר נעלה ד"עני ורוכב על חמור".
- 26 יג. ובפרטיות יותר:
- 27 תוכן תירוץ הגמרא על הסתירה שבין שני הפסוקים ("ארו עם ענני שמיא", ו"עני ורוכב על חמור")
 28 הוא – שבימות המשיח יהיו שני ענינים: (א) הפעולה בנפש האלקית, "לאשתאבא בגופא דמלכא"⁶³
 29 בתכלית, שזהו ענין ד"ארו עם ענני שמיא", (ב) הפעולה בגוף – שמצד עצמו הוא במעמד ומצב ד"לא
 30 זכו" – שיתעלה למעלה יותר אפילו מבחינת יחידה שבנפש, שזהו ענין "רוכב על חמור".
- 31 וב' פסוקים אלו קשורים גם עם ב' אופני העבודה – עבודת הצדיקים ועבודת בעלי-תשובה:
- 32 עבודת הצדיקים – כלשון רש"י⁶⁴ "חסיד מעיקרו", שלא חטא מימיו, והוא מלכתחילה מזוכך ("זכו")
 33 – שהנהגתם היא באופן ד"ארו עם ענני שמיא", שהולכים ומתעלים בעילוי אחר עילוי, אבל עדיין אין
 34 זה תכלית העליה;
- 35 ועבודת בעלי-תשובה – שמצד עצמם הם במעמד ומצב ד"לא זכו", אלא שעל-ידי עבודת התורה
 36 ומצוות נעשים הם למעלה מצדיקים גמורים, כיון שאצלם ישנו הענין ד"רוכב על חמור".

(62) ראה רמ"ז לזח"ב מ, ב ולזח"ג רס, ב.

(63) זח"א ריז, ב.

(64) סוכה נג, רע"א.

(59) ראה לעיל הערה 17.

(60) ישע"י כה, ח.

(61) ראה לעיל הערה 48.

וזהו גם כללות החילוק שבין יעקב לעשו:

יעקב, שהיה "איש תם יושב אהלים"⁶⁵, הוא "צדיק מעיקרו", ועבודתו היתה באופן ד"ארו עם ענני שמיא".

וכאשר שלח מלאכים לעשו, הוצרך לומר לו היכן אוהו הוא בעבודה מצד עשו, שמצד עצמו הוא במעמד ומצב ד"לא זכו". ולכן שלח להודיעו "ויהי לי גו' חמור", שמצד עצמו מוכן הוא גם לענין ד"רוכב על חמור", שה"חמור" יפעל עילוי אפילו ביחידה שבנפש.

וזהו גם עיקר העילוי דימות המשיח – "לאתבא צדיקיא בתיובתא"⁶⁶, שאפילו אצל צדיקים יתווסף גם העילוי של בעלי-תשובה.

יד. ועל-פי המבואר בתניא⁶⁷ שכל הגילויים דימות המשיח תלויים בעבודתנו במשך ימי הגלות – הרי זה נוגע גם לכל אחד ואחד בעבודתו:

בעבודת האדם יש עבודה באופן של "זכו", שכללותה הוא לימוד התורה ועבודת התפילה, שאז אין לו עסק עם העולם; ולאחרי-זה באה העבודה של התעסקות בעניני העולם, שכללותה הוא מעשה המצוות שנתלבשו בדברים גשמיים, ועל-אחת-כמה-וכמה ה"כלל גדול" בעבודה: "בכל דרכיך דעהו"⁶⁸, באכילתו ובשתייתו ובכל עניני הגשמיים, ועד גם בכל עניני החומריים.

והדרישה היא, שגם אלו שנמצאים כל ימיהם בד' אמות של הלכה וד' אמות של תפילה, ואפילו בשעת העבודה דלימוד התורה והתפילה – יהיה אצלם הרצוא והצמאון וכלות הנפש כמו אצל מי שבא מהשביה ועומק תחת, כמו שכתוב⁶⁹ "כן בקודש חזיתך", כמו הצמאון שהיה "בארץ ציה ועיף"⁷⁰ (כפי שמבאר רבינו הזקן בתניא⁷¹ המשל מגודל הצמאון של מי שנמצא בארץ ציה ועיף) – שזוהי מעלת ה"תיובתא" בעבודת "צדיקיא" באופן ד"זכו".

ועל-ידי-זה שפועלים עתה הענין ד"רוכב על חמור", אזי במהרה בימינו יתגלה הדבר בגלוי על-ידי משיח צדקנו, שלא זו בלבד שהענינים החומריים – "חמור" – לא יבלבלו ולא יעלימו ויסתירו, ולא זו בלבד שיהיו הכשר ומסייע בלבד, אלא יגלו את אמיתית ענינם – להעלות ולהביא את האדם למחוז חפצו, עד שבחינת ה"יחידה" תתקשר עם "יחידו של עולם", והיו לאחדים,

וענין זה יהיה במהרה בימינו, כאשר יקויים היעוד⁷² ש"יהיה הוי' אחד ושמו אחד"⁷³.

* * *

טו. האמור לעיל קשור עם כללות החילוק שבין קודם החטא, לאחר החטא, ולעתיד לבוא:

קודם החטא – היה מעמד ומצב של אור, כדאיתא במדרשי חכמינו ז"ל⁷⁴ "ל"ו שעות שימשה אותה האורה, שנים עשר של ערב שבת (שבו נברא אדם הראשון, כמבואר בגמרא סנהדרין⁷⁵ סדר בריאתו במשך שעות היום), וי"ב של לילי שבת וי"ב של שבת".

לאחר חטא עץ-הדעת – נעשה חושך בעולם, שלכן, "כיון ששקעה החמה במוצאי שבת התחיל החושך מממשמש ובא, ונתיירא אדם הראשון . . מה עשה הקב"ה, זימן לו שני רעפים והקישן זה לזה ויצא מהן אור"⁷⁴.

(70) שם, ב.

(71) פ"ז.

(72) זכרי' יד, ט. וראה פסחים נ, א. וש"נ.

(73) ה"מרא-דאתרא" דכפ"ח ביקש ברכת עבד הצלחת

כפר-חב"ד, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: אודות כפר-חב"ד ידובר לאחר המאמר חסידות (וראה לקמן סל"ה ואילן).

(74) ירושלמי ברכות פ"ח ה"ה. ב"ר פי"א, ג.

(65) תולדות כה, כז.

(66) ראה זח"ג קנ"ג, ב. לקו"ת דרושי שמע"צ צב, ב. שה"ש

נ, סע"ב. ובכ"מ.

(67) רפ"ז.

(68) משלי ג, ו. וראה ברכות סג, א. כתר שם טוב סרפ"ב (לו,

סע"ד).

(69) תהלים סג, ג. וראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט)

בהוספות סס"ד. וש"נ.

- 1 [ולכן נקבע הדבר בכל מוצאי שבת – שכאשר יוצאים מיום השבת, "יום שכולו שבת ומנוחה"⁷⁶,
2 ונכנסים לימות החול, אין מתייראים מן החושך, אלא לוחמים נגדו על-ידי-זה שמקשים שני רעפים זה
3 לזה ויוצא מהם אור, ומברכים עליו "בורא מאורי האש"].
- 4 ומאז, מהזמן שלאחרי החטא עד ימות המשיח, מתנהלת מלחמה בין "בני אור" ו"בני חושך", דהיינו
5 בין הקדושה ל'לעומת-זה'.
- 6 ומלחמה זו תסתיים בימות המשיח – שאז יקויים היעוד⁷⁷ "לילה כיום יאיר", היינו, שיתהפך חושך
7 הלילה, שלא זו בלבד שיאיר בו אור הלבנה וכיוצא בזה, אלא שהלילה עצמו יאיר כיום (וכפי שהיה
8 מעין זה – ונתינת-כח לזה – ביציאת מצרים, כמו שכתוב⁷⁸ "ויהי הענן והחושך ויאר את הלילה").
- 9 כלומר: קודם ימות המשיח, הרי אפילו בזמן הבית, גם כשהיה הבית בשלימותו, בזמן שלמה, שאז
10 "קיימא סיהרא באשלמותא"⁷⁹ – לא היה הענן ד"לילה כיום יאיר", כמובן מהמשל ד"קיימא סיהרא
11 באשלמותא", דאף שישנה אור הלבנה כפי שהיא במילואה, הרי זה עדיין חושך בערך היום; ואילו בימות
12 המשיח יהיה "אור הלבנה כאור החמה"⁸⁰, שזהו יום ממש – "לילה כיום יאיר".
- 13 טז. וענין זה נעשה על-ידי עבודתם של ישראל במשך שית אלפי שנים דהוי עלמא, וביחוד – כמו
14 שכתב רבינו הזקן בתניא – על-ידי מעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות:
- 15 ובהקדמה – שכיון שמדתו של הקב"ה היא מדה כנגד מדה⁸¹, הרי מובן שענין השכר צריך להיות
16 מעין העבודה, שלכן, הנה על-ידי עבודה זו זוכים לשכר זה.
- 17 ומזה מובן שכדי לזכות לשכר ד"לילה כיום יאיר", צריכה להיות העבודה לפעול את הענין דאתהפכא
18 חשוכא לנהורא⁸², היינו, שכאשר נמצאים בחשכת הגלות נעשית העבודה לא רק בנפש האלקית, ולא רק
19 בתורה ותפילה, אלא שעל-ידם פועלים גם בעניני העולם, לפעול שחושך העולם וגסותו וחומריותו יאירו
20 "כיום", בגילוי.
- 21 אלא, שלעת-עתה, כל זמן שיש עדיין אחיזה ל'לעומת-זה', אין זה בגילוי, כי אם – כפי שמבאר
22 רבינו הזקן⁸³ – כמשל אבן טובה שסגורה בתיבה, ובביאת המשיח אזי יפתחו את התיבה, ויראו מה
23 שפעלו על-ידי העבודה דאתהפכא חשוכא לנהורא.
- 24 יז. וזוהי העבודה שתובע הרבי:
- 25 אין להיות בהתבודדות שלא בתוך בני אדם, ואין להסתפק בעבודה עם עצמו, ובעצמו גופא, עם נפש
26 האלקית בלבד, ואילו בנוגע להגוף ונפש הבהמית תהיה העבודה באופן של דיחוי, על-ידי סיגופים
27 ותעניות, אלא אדרבה,
- 28 – דכיון שבקרוב ממש זוכים לקיום היעוד "לילה כיום יאיר", שהחושך עצמו יאיר, צריכה להיות
29 העבודה באופן כזה –
- 30 שהנפש האלקית תעבוד עם הנפש הבהמית לזכך אותה, ולא זו בלבד שתהיה מזוככת בלבד, אלא
31 שתהיה מאירה – אתהפכא חשוכא לנהורא;
- 32 והנפש הבהמית תעבוד עם הגוף ועניני העולם באופן ד"עזוב תעזוב עמו", היינו ליקח את עניני
33 העולם ולעשות מהם "אבנים טובות" – על-דרך הפירוש שמבאר רבינו הזקן ב'תורה אור'⁸⁴ בלשון

(80) ישעי' ל, כו.

(81) סנהדרין ז, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך.

(82) ראה זח"א ד, א. הובא בתניא ספ"י.

(83) לקו"ת דברים א, ב. וראה תו"מ ח"ב ע' 198. וש"נ.

(84) מג"א בתחלתו. וראה לקו"ת מטות פב, א. דרושי שמע"צ

פה, א. שה"ש יז, ג.

(75) לח, ב.

(76) תמיד בסופה.

(77) תהלים קלט, יב.

(78) בשלח יד, כ. וראה תו"מ ח"ג ע' 42. וש"נ.

(79) ראה זח"א קג, רע"א. רכג, א"ב. רכה, סע"ב. ועוד. וראה

גם שמו"ר פט"ו, כו.

חכמינו ז"ל⁸⁵ "מעשים טובים", שעושים ממעשי העולם ענינים מזוככים וטובים, עד שהם מקבלים את
ה'אור עצמי', שעד אז לא היה אצלם בגלוי – שזהו ענין אתהפכא חשוכא לנהורא, "לילה כיום יאיר".
וזהו העבודה שנדרשת מכל אחד ואחד, אפילו קטן שבקטנים – שבשעה שמקיים מצוה, אפילו מצוה
שקשורה עם ענין גשמי ביותר, ולדוגמא: אכילה של סעודת מצוה או סעודת שבת וכיוצא בזה – צריך
להיות בזה הענין ד"טעמו וראו כי טוב ה'"⁸⁶, כי, מצד הקב"ה, הרי ענינים רוחניים וענינים גשמיים,
שמים וארץ, הם בשוה ממש!

– כאשר מדובר אודות "גילויים", אזי ישנו החילוק ד"בשמים ממעל ועל הארץ מתחת"⁸⁷; אבל כאשר
מדובר אודות "לאשתאבא בגופא דמלכא", אזי שמים וארץ הם בשוה.

ואדרבה, יש מעלה יתירה בארץ – כפי שמבאר רבינו הזקן בתניא⁸⁸ ש"כך עלה ברצונו יתברך להיות
נחת רוח לפניו יתברך כד אתכפא סטרא אחרא ואתהפך חשוכא לנהורא שיאיר אור ה' אין-סוף ברוך-הוא
במקום החשך והסטרא-אחרא של כל עולם הזה כולו ביתר שאת ויתר עז ויתרון אור מן החשך מהארתו
בעולמות העליונים כו", והיינו, שעל-ידי-זה מתמלא רצונו יתברך שנתאווה להיות לו דירה בתחתונים
– תחתונים במעלה ומדריגה.

ומצד זה גדלה מעלת "רוכב על חמור" – שעל-ידי-זה מתעלה בחינת היחידה שבנפש למקום כזה
שמצד עצמה אינה יכולה להגיע לשם.

יח. וזהו כללות המלחמה של "בני אור" עם "בני חושך", של הקדושה עם 'לעומת-זה', שמסתיימת
בנצחון הגמור של "בני אור",

ובאופן שמגיעים ל"מאור" שבתורה⁸⁹, "נר מצוה ותורה אור"⁹⁰, דהיינו, פנימיות התורה, סתים
דאורייתא, הקשורה עם סתים דקודשא-ברוך-הוא,

וכיון שמצד ה"מאור" הרי אור וחושך הם בשוה – אזי פועלים שיהיה "לילה כיום יאיר".

וזהו גם הענין שקודשא-ברוך-הוא אתא לאתבא צדיקייא בתיובתא, ובקרוב תהיה "אשת חיל עטרת
בעלה", והנשמה תקבל חיותה מאלקות על-ידי הגוף⁹¹, על-ידי-זה שתגלה בגוף את מעלת הגוף.

ואז יתגלה הענין ד"רוכב על חמור", ביחד עם הענין ד"ארו עם ענני שמיא כבר איניש אתי".

* * *

יט. צוה לנגן ואמר מאמר דיבור-המתחיל "פדה בשלום גו".

* * *

כ. ידוע מה שכתב רבינו הזקן ב'אגרת הקודש' דיבור-המתחיל "הוכח תוכיח" שבסיום וחותם ספר
התניא⁹² [ולהעיר, שעל-פי החלוקה שחילק כ"ק מו"ח אדמו"ר את ספר התניא לפי ימות השנה, מסיימים
את לימוד ספר התניא לקראת י"ט כסלו, שאז מתחילה שנה חדשה ללימוד החסידות ודרכי החסידות]
לגמור כל הש"ס בכל שנה ושנה ובכל עיר ועיר לחלק המסכתות כו".

ועל יסוד זה נקבע המנהג ב"ט כסלו לערוך חלוקת הש"ס בין כל המשתתפים, על מנת לסיימו במשך
השנה בצירוף כולם יחד, שעל-ידי-זה נחשב לכל אחד כאילו סיים את כל הש"ס בעצמו במשך השנה
– כמבואר באחרונים⁹³ שזהו על-דרך שנים שעשו מלאכה שאי-אפשר לעשותה על-ידי אחד, ששניהם

סה"מ תרפ"ט ע' 176. וש"נ.

(90) משלי ו, כג.

(91) ראה ד"ה לכל תכלה תרנ"ט (סה"מ תרנ"ט ע' צו ואילך).

תו"מ סה"מ ניסן ע' קסח. וש"נ.

(92) קו"א קסג, א.

(93) נסמנו באג"ק ח"ד ע' קצז בהערה.

(85) ברכות ז', א.

(86) תהלים לד, ט.

(87) ואתחנן ד, לט. ועוד.

(88) פל"ו.

(89) ראה פתיחתא דאיכ"ר ב ובפי' יפה ענף שם. ירושלמי

חגיגה פ"א ה"ז ובפי' קה"ע שם. המשך תער"ב ח"ג ע' א'שכב.

- 1 חייבים, כיון שכל אחד מהם אינו יכול לעשותה לבדו, ועל-דרך-זה בנידון-דידן, כיון שעל-פי תורה אין
- 2 ביכולתו של כל אחד לסיים את כל הש"ס במשך השנה⁹⁴.
- 3 ובכן:
- 4 אלו שכבר נרשמו לחלוקת הש"ס – מה טוב, ואלו שעדיין לא נרשמו – יקבלו על עצמם עתה ללמוד
- 5 מסכת אחת, על מנת לגומרה לא יאוחר מי"ט כסלו הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה.
- 6 כא. ויהי-רצון שהלימוד בשנה הבאה יתן תוספת כח שיתוסף עוד יותר בענין ד"ילכו מחיל אל
- 7 חיל⁹⁵,
- 8 שכן, אפילו ההבנה וההשגה בחכמת התורה כפשוטה היא ענין אין-סופי, כמו שכתוב "ארוכה מארץ
- 9 מדה"⁹⁶, "ונעלמה מעיני כל חי"⁹⁷, שלכן לומדים וממשיכים ללמוד בתמידות, ועד כדי כך, שאפילו משה
- 10 רבינו ממשיך לעסוק בלימוד התורה מזמן מתן-תורה עד עתה, באופן שעולה מדרגא לדרגא, "מחיל אל
- 11 חיל", גם בענין ההבנה וההשגה שבתורה,
- 12 ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע לדרישה שלימוד התורה יהיה כדי לקיים ציווי הקב"ה, שזהו ענין ה'קבלת
- 13 עול' (כמדובר לעיל במאמר⁹⁸) – בודאי שיש בזה הליכה מדרגא לדרגא, שהרי מבורר בתניא⁹⁹ ש"נשמת
- 14 האדם (כל זמן שהיא בגוף) אפילו הוא צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה בתענוגים ("עבודת מתנה"¹⁰⁰),
- 15 אף-על-פי-כן אינה בטילה במציאות לגמרי. . רק הוא דבר בפני עצמו", "יש מי שהוא אוהב"¹⁰¹, וכיון
- 16 שישנו עדיין "יש", אזי צריך להיות ענין הביטול, וביטול נעלה יותר כו', ועל-אחת-כמה-וכמה אצל אלו
- 17 שעבודתם היא במדריגה נמוכה מאהבה בתענוגים.
- 18 ולכן, גם אלו שלומדים תורה כדבעי, תורה לשמה, ובכל הפרטים – הנה משנה לשנה מתחדש אצלם
- 19 הציווי דלימוד התורה, לא רק בנוגע לענין ה'קבלת עול' שבלימוד התורה, אלא גם בנוגע להבנה והשגה
- 20 שבתורה.
- 21 וכפי שרואים במוחש שגם על זה נאמר¹⁰² "אוהב כסף לא ישבע כסף", וכדאיתא במדרש¹⁰³ "מי שיש
- 22 לו מנה רוצה מאתיים, מאתיים רוצה ד' מאות", היינו, שכל זמן שיש לו רק מנה, אזי מרגיש את חסרון
- 23 ורוצה שיהיו לו מאתיים בלבד, וכאשר מתעלה בעושרו הרוחני, שיש לו מאתיים, אזי מרגיש חסרון גדול
- 24 יותר ורוצה שיהיו לו ד' מאות.
- 25 וזהו גם מה שכתוב¹⁰⁴ "יוסיף דעת יוסיף מכאוב" – כיון שככל שמוסיף דעת, אזי הוא מרגיש שחסר
- 26 לו יותר, ורוצה לילך הלאה יותר.
- 27 ומזה מובן גם בנוגע לדרישה שצריך להיות ענין של צמאון בלימוד התורה וקיום המצוות – שגם
- 28 לאחר לימוד תורה וקיום מצוות, הנה לא זו בלבד שעבודת הרצוא אינה נחלשת, אלא אדרבה, שניתוסף
- 29 בה כמה פעמים ככה, כמובן מהמשל דמי שיש לו מנה רוצה מאתיים, מאתיים רוצה ד' מאות.
- 30 כב. מסתמא יחלקו עתה את הכרטיסים, וכל אלו שעדיין לא קיבלו על עצמם מסכת – יקבלו על
- 31 עצמם עתה, בלי נדר, ובודאי שלאחרי-זה יקיימו זאת, ובאופן של הוספה.
- 32 ויתן השם-יתברך שיהיה "בחוקותי תלכו"¹⁰⁵ [ומקדים בכתוב "אם בחוקותי תלכו", "אין אם אלא

(101) תו"א ויקהל (בהוספות) קיד, ד.

(102) קהלת ה, ט.

(103) ראה קה"ר פ"א, יג. פ"ג, יו"ד. רמב"ן ובחיי ס"פ חיי שרה. שערי תשובה לר"י ב, כז. מנוה"מ להר"י אלנקאווה ח"ד

פ"ד ע' 250.

(104) שם א, יח.

(105) ר"פ בחוקותי.

(94) ראה גם שיחת מוצש"ק וישב, כ"ף כסלו דאשתקד ס"י

(תו"מ ח"ח ע' 258 ואילך). וש"נ.

(95) תהלים פד, ח. וראה ברכות בסופה. וש"נ.

(96) איוב יא, ט.

(97) שם כח, כא.

(98) פ"ה (לעיל ע' 202).

(99) פל"ה (מד, סע"א ואילך).

(100) ראה שם פ"ד. פמ"ג. אגה"ק סי"ח.

לשון תחנונים"106, היינו, שזוהי בקשתו של הקב"ה, ובקשה זו היא נתינת-כח וסייעתא מלמעלה שיהיה
 "בחקוקי תלכו", "שתהיו עמלים בתורה"107,
 וממשיך בכתוב: "ואת מצוותי תשמרו וגו'", "ונתתי גשמיכם בעתם",
 – והיינו, שכאשר יהודי צדיק ("ועמך כולם צדיקים"108) לומד תורה שבכתב שנקראת בשם "שמים",
 ולומד תורה שבעל-פה שנקראת בשם "ארץ"109, אזי נעשים שמים וארץ110 ורוחניים, ומשמים וארץ
 הרוחניים נמשכים גשמים לשמים וארץ גשמיים, ואז הגשמים הם "גשמיכם" ("אייצערע גשמים"), והקב"ה
 הוא רק הנותן שירדו הגשמים "בעתם" –
 "ונתנה הארץ יכולה ועץ השדה יתן פריו", וכל הברכות המנויות בפרשה.
 וכדי שהעמל בתורה יהיה בהצלחה, הרי זה צריך להיות – ככל עניני עבודת ה' – בשמחה ובטוב
 לבב.

ולכן – כפי שהונהג בשנים האחרונות – ינגנו ניגון שמח, כדי שחלוקת ש"ס תהיה באופן של מצוה
 שקיבלו עליהם בשמחה111, היינו, שתהיה קבלה בשמחה וגם הלימוד בשמחה ובטוב לבב.
 והקב"ה יתן "גשמיכם בעתם" – שנה שמחה ברוחניות ושנה שמחה בגשמיות, כך שיוכלו ללמוד
 תורה מתוך מנוחה ומתוך הרחבה, ולהצליח בכל המצטרך ברוחניות ובגשמיות.

* * *

כג. דובר אודות סיום ספר התניא בענין השבת שיש בו "שביתה מעשיה גשמית כמו ששבת ה' מעשות
 שמים וארץ גשמיים . . . (ו)שביתה מדיבורים גשמיים כמו ששבת ה' מיו"ד מאמרות שנבראו בהם שמים
 וארץ גשמיים"112 – הוגה על-ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי-שיחות חלק י"א עמוד 80
 ואילך113.

* * *

כד. בהמשך להמדובר לעיל שישנם שמים וארץ גשמיים וישנם גם שמים וארץ רוחניים – הרי מובן,
 שכשם שבנוגע לשמים וארץ גשמיים ישנו ענין של חומריות (וגסות), כמו כן יכול להיות ענין של
 חומריות גם בשמים וארץ רוחניים, שהרי כל הענינים שלמטה נשתלשלו מאותם ענינים כפי שהם למעלה.
 וכשם שבנוגע לחומריות שבשמים וארץ הגשמיים צריך להיות הענין ד"ויחבוש את חמורו",
 ולאחרי-זה גם הענין ד"וירכיבם על החמור", ועד ל"רוכב על חמור", שעל-ידי-זה באים למעלה נוספת
 שלולי ה"חמור" אי-אפשר להגיע אליה (כנ"ל בארוכה),
 כן הוא גם בנוגע ל"חומריות" שבשמים וארץ הרוחניים – שמבלי הבט על כך שקודם הזיכרון הרי
 זה ענין של "חומריות", הנה לאחרי העבודה יכול להיות לא רק הענין ד"ויחבוש את חמורו", ולא רק
 הענין ד"וירכיבם על החמור", אלא יכולים (ובמילא צריכים) להגיע גם לענין ד"רוכב על חמור" –
 שעל-ידי ה"חמור", יתעלה ה"בר נפלי"114, שהוא ענין היחידה שבנפש, למעלה יותר – ל"יחיד" שלמעלה
 (שזהו הענין היחידי שלמעלה מבחינת היחידה שבנפש).

לדבר אודות כפר-חב"ד, כנראה, בענין של חסרון כו' – הפסיקו
 כ"ק אדמו"ר שליט"א, באמרו: למה הנכם מדברים "מלרע",
 מוטב שתדברו "מלעיל".

והוסיף להסביר: רבינו הזקן מביא בלקו"ת (האזינו עז, א)
 מ"ש (יחזקאל א, טו) "אופן אחד בארץ", שתרגומו "מלרע",
 והיינו, ש"לשון מלעיל ומלרע" הוא "תרגום של מעלה ומטה,
 שמה שהוא בחי' למטה נקרא מלרע".

וא"כ, גם אם בנוגע למישהו אחר אין נפק"מ אם זה "מלעיל"
 או "מלרע" – הרי "מרא-דאתרא" צריך לדבר "מלעיל".

(114) סנהדרין צו, סע"ב.

(106) ע"ז ה, סע"א.

(107) תו"כ ופרש"י עה"פ.

(108) ישעי' ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.

(109) תו"א בראשית א, רע"ג. ובכ"מ.

(110) ראה זח"א ד, ב ואל"ך.

(111) ראה שבת קל, א.

(112) ראה גם מכתב כ"ה טבת שנה זו (אג"ק חט"ז ע' רלח).

(113) כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה למרא-דאתרא דכפר-חב"ד

לומר "לחיים" על כוס גדולה.

וכאשר נגש המרא-דאתרא אל כ"ק אדמו"ר שליט"א והתחיל

1 כה. וביאור הענין:

2 נתבאר לעיל (סעיף כב) שעל-ידי לימוד תורה שבכתב בוראים שמים ורוחניים, ועל-ידי לימוד תורה
3 שבעל-פה בוראים ארץ ורוחנית.

4 והנה, גם כאשר לימוד התורה הוא באופן שמכוון לאמיתתה של תורה – שרק אז בוראים שמים
5 וארץ ורוחניים, כי, אם הלימוד אינו מכוון לאמיתתה של תורה, הרי סברא של שקר היא בבחינת "הרה
6 עמל וילד שקר"¹¹⁵, ומזה לא נעשית בריאת שמים וארץ – עדיין יכול להיות שמצד התערבות הגסות
7 והחומריות שלו, יהיה ענין של חומריות וגסות גם בשמים וארץ הרוחניים שנעשים על-ידי לימודו.

8 ועל זה נאמר הלשון¹¹⁶ "שהתורה חוגרת שק", היינו, שמבלי הבט על כך שהתורה היא חכמתו ורצונו
9 של הקב"ה, ונקראת "תורת אמת", ובנוגע ל"אמת" ישנו כלל שבכל מקום שנמצא הרי זה נשאר
10 באמיתותו¹¹⁷ – הרי מצד זה שהתורה "עוברת" בשכלו של האדם הלומד, עלול להדבק בתורה משהו
11 ממנו, ולכן, אף-על-פי שעל-ידי לימודו נעשים שמים וארץ ורוחניים, יכולים ליפול בהם ענינים שנקראים
12 – בערך שמים וארץ ורוחניים – בשם חומריות וגסות.

13 ומצד החומריות שישנה אפילו בענינים הרוחניים של האדם – יש צורך בענין של בירור וזיכוך,
14 על-ידי המלאכים.

15 וכפי שמצינו בנוגע לתפילה, שגם כאשר התפילה היא בתכלית העילוי, הנה כדי שהתפילה תעלה
16 למעלה להיות כתר להקב"ה, כמאמר רבותינו ז"ל¹¹⁸ שהמלאכים קושרים כתרים מתפילותיהם של ישראל,
17 יש צורך בבירור וזיכוך נוסף שנעשה על-ידי המלאכים, ש"גפיך לון ונשיק לון כו"¹¹⁹. וכן הוא גם
18 בנוגע ללימוד התורה.

19 וזהו שמצינו במדרש¹²⁰ בפירוש הכתוב¹²¹ "חברים מקשיבים לקולך השמיעני", שהמלאכים באים
20 לשמוע את לימוד הנשמות בגן-עדן – דלכאורה אינו מובן (כידוע¹²² השאלה ששאלו את כ"ק אדמו"ר
21 (מהורש"ב) נשמתו-עדן): כיצד זוכים המלאכים לכך?

22 בשלמא הנשמות, שבהיותם למטה נשמות בגופים לומדים הם תורה, זוכים ללימוד תורה בגן-עדן,
23 שזהו ש"קודשא-בריך-הוא אתא לאשתעשעא עם צדיקיא בגינתא דעדן"¹²³, כיון שהתורה היא חכמתו
24 ורצונו של הקב"ה; אבל כיצד באים לשם מלאכים, "חברים מקשיבים לקולך"?

25 ותירץ כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן¹²², שכיון שהמלאכים מבררים ומזככים את דיבור האדם,
26 והבנתו והשגתו כו', קודם שעולים לגן-עדן, הנה בשכר הטירחא שלהם, זוכים הם להנות מזיו תורתן
27 ועבודתן של הנשמות שסייעו לבירור וזיכוך שלהם.

28 וזהו כללות הענין שאפילו בשמים וארץ ורוחניים יש גסות וחומריות שצריך לברר ולזכך, כי, לולי
29 זאת, הנה למרות היותם ענינים ורוחניים, יכולים הם להשאר למטה מן השמש, כמו שכתוב בזהר¹²⁴
30 והובא בתניא¹²⁵ ש"לא סלקא לעילא מן שמשא".

31 כו. והנה, מלבד הבירור וזיכוך שנעשה על-ידי המלאכים, צריך להיות לימוד האדם בהקדמת ענין
32 היראה וקבלת-עול (אף-על-פי שהיראה פועלת כיוון האדם, ואילו הלימוד עצמו הוא בהתרחבות של
33 הבנה והשגה), כמאמר רבותינו ז"ל¹²⁶ "כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת", היינו,

(120) ראה שהש"ר עה"פ.

(121) שה"ש ח, יג.

(122) ראה סה"ש תורת שלום ס"ע 85 ואילך.

(123) זח"א עב, א. פב, ב. קלו, ריש ע"ב. קעה, ב. רלא, ב. ועוד.

(124) ח"א רכג, ב.

(125) קו"א קנד, ב.

(126) אבות פ"ג מ"ט.

(115) תהלים ז, טו.

(116) סנהדרין קא, רע"א (ובחדא"ג מהר"ל שם: "לובשת").

וראה תו"א וישלח כד, סע"ג.

(117) ראה רלב"ג בס' מלחמות השם מאמר ו ספ"ט – הובא ב"קיצורים והערות לתניא" ע' קב. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 4. וש"נ.

(118) ראה זח"א לו, ב. וראה גם הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א

בסה"מ תש"ח ע' 202. וש"נ.

(119) ראה זח"א כג, ב. וראה גם תו"מ ח"ז ע' 273. וש"נ.

1 שתורתו מגעת במקום כזה שבו ישנו ענין הנצחיות וקיום אמיתי, שזהו (לא למטה מן השמש, אלא) רק
2 למעלה מן השמש.

3 ובזה גופא ישנם שני אופנים – לימוד נגלה דתורה, ולימוד פנימיות התורה:

4 בלימוד נגלה דתורה – יראתו רק קודמת לחכמתו, ואילו בשעת הלימוד עצמו, היראה היא בהעלם.
5 אבל בלימוד פנימיות התורה – לא זו בלבד שיראתו קודמת לחכמתו, אלא גם לאחר הקדימה, בשעת
6 הלימוד עצמו, הרי כיון שהלימוד אינו אודות "שנים אוחזין בטלית" וכיוצא בזה, אלא אודות עניני
7 אלקות, ענין הספירות, השתלשלות העולמות וכו', אזי גם בשעת הלימוד ישנו ענין היראה.

8 וזוהי המעלה שבפנימיות התורה על נגלה דתורה (אף ששניהם חכמתו ורצונו של הקב"ה, ואי אפשר
9 להא בלא הא) – כמודגש גם בכך שנגלה דתורה נקראת בשם "חיצוניות", היינו, שישנו ענין שמבפנים
10 לזה, וגם ב"פנימיות" גופא ישנו הענין ש"דא מוחא לגו מוחא כו' האי קליפה להאי"127 – שבנגלה
11 דתורה, הנה בשעת הלימוד חושבים אודות עניני העולם, ובמילא ענין האלקות הוא בהעלם. ואילו
12 בפנימיות התורה, הנה בשעת הלימוד וההבנה וההשגה גופא מונחים בעניני אלקות128.

13 ועל-זה אמרו חכמינו ז"ל "המאור שבה מחזירו למוטב" – כיון שגם הלימוד עצמו (נוסף על ההקדמה
14 ללימוד) הוא ענין של יראת שמים.

15 וזהו שיראה עילאה היא באותו מקום כמו חכמה עילאה129.

16 כז. אמנם, על-פי-זה יכולים לחשוב שכללות ענין נגלה דתורה הוא רק בגלל שצריכים לברר את
17 העולם, שלכן מוכרחים להתלבש בנגלה דתורה.

18 אך על זה אמרו חכמינו ז"ל130 "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו", היינו, שכדי להגיע לעתיד לבוא
19 (ועד אז – בגן-עדן) לפנימיות התורה, הרי זה על-ידי "תלמודו בידו", שזהו הלימוד של הנשמה כמו
20 שהיא בגוף131, שרוב הלימוד בימינו הוא בנגלה דתורה.

21 וכפי שמבאר רבינו הזקן, בעל השמחה, ב'אגרת הקודש'132, שאפילו רבי שמעון בן יוחאי ורבי אלעזר
22 בנו, שהיו "בני עליה" (כמאמר רבי שמעון בן יוחאי133 "ראיתי בני עליה והם מועטין כו' אם שנים הן
23 אני ובני הן"), ואפילו בהיותם במערה, שאז לא היו בציור של עולם הזה,

24 – שלכן לא היו שייכים אפילו למצוות גשמיות, כמבאר ב'לקוטי תורה' פרשת שמיני134 ש"רבי שמעון
25 בן יוחאי כשהיה במערה י"ג שנה בודאי לא היה יכול לקיים במעשה כמה מצוות מעשיות . . אכילת
26 מצה בפסח . . ואתרוג וסוכה כו'", ו"המשיך ההמשכות . . על-ידי יחודים כו'". והיינו, שאף-על-פי
27 שעל-פי דין היו פטורים ממצוות אלו, בגלל שקיומם היה קשור עם סכנת נפשות, מכל-מקום, אי-אפשר
28 לומר שהיו חסרים אצלם כל ההמשכות שבפסח וסוכות. ועל-זה מבאר רבינו הזקן, שבהיותם במערה
29 המשיכו ההמשכות על-ידי יחודים עליונים, כיון שהיו מבחינת "לויתן" ("לויתן זה יצרת לשחק בו"135),
30 "שהוא לשון התחברות, כמו הפעם136 ילוה אישי אלי"137 –

31 הנה "עיקר עסקיהם במערה היה תורת המשניות" – נגלה דתורה דוקא.

32 כח. והענין בזה:

33 אף-על-פי שנגלה דתורה הוא ענין ה"חומר" שבשמים וארץ הרוחניים, כיון שקשורה עם ענינים
34 השייכים לנפש הבהמית שהיא בגדר "חומר" אל ה"צורה" דנפש האלקית – מכל-מקום, אין זה ענין של
35 "חומר" שצריכים לדחותו ולבטלו חס-ושלום, אלא כמו שהוא בחומר העולם שצריכה להיות העבודה

(132) סכ"ו (קמג, א).

(133) סוכה מה, ב.

(134) יח, א.

(135) תהלים קד, כו.

(136) ויצא כט, לד.

(137) לקו"ת שם, ב.

(127) זח"א כ, רע"א.

(128) ראה גם תו"מ חי"ט ע' 182. וש"נ.

(129) ראה לקו"ת פ' ראה כט, ד. ובכ"מ.

(130) פסחים נ, א. וש"נ.

(131) ראה לקו"ת ש"ח כ"ד ע' 570 הערה 19. ע' 580 הערה 8.

וש"נ.

1 עם החומר עד שלבסוף יהיה הענין ד"רוכב על חמור", שהנשמה תקבל חיותה מן הגוף (כנ"ל סעיף יח),
 2 וכמו כן בתורה, שדוקא על-ידי ה"חומר", לימוד נגלה דתורה ("תלמודו בידו"), באים ללימוד פנימיות
 3 התורה לעתיד לבוא.

4 אלא שענין זה נעשה בהדרגה:

5 תחילה צריך להיות הענין ד"ויחבש את חמורו" – שלא להניח לשכל האנושי, שנוטה לבהמיות,
 6 להתערב בענינים של שכל אלקי באופן שתהיה לו שליטה עליהם להטות אותם, כי אם רק להשתמש בו
 7 עבור ענינים טפלים, עד שתהיה לשכל האלקי ממשלה בגוף.

8 ולאחרי שנעשה הזיכוך, שאין שליטה לשכל האנושי לפעול הטיה כו' – שזהו ענין של "קבלת
 9 התורה" אצלו, שאז בטלה ה"גזירה" ונעשה החיבור בין ה"שמים" ו"ארץ" שלו, שה"שמים" יורדים
 10 למטה, וה"ארץ" עולה למעלה (על-דרך כללות הענין דמתן-תורה¹³⁸) – אזי נעשה גם הענין ד"וירכיבם
 11 על החמור", היינו, שמתחיל להשתמש בשכל האנושי גם עבור ענינים נצמיים שלו, אבל עדיין אין זה
 12 העיקר, כיון שההשתמשות בשכל האנושי (ה"חמור") היא רק בנוגע לה"עזר" ("אשתו"), ורק בחלק
 13 התחתון שבו ("בניו", "ברא כרעא דאבוה"), היינו, בענינים תחתונים הקשורים עם העולם.

14 ורק לעתיד לבוא יהיה הענין ד"רוכב על חמור" – שאפילו משיח שיזכה לבחינת היחידה, יזדקק
 15 לרכיבה על חמור, דהיינו, שדוקא על-ידי היגיעה בלימוד נגלה דתורה לזכך את חומר וגסות השכל
 16 (ויתירה מזה – דוקא על-ידי ענינים של מצוות מעשיות), מגיעים לבחינת "עדן", שעל-זה נאמר¹³⁹ "עין
 17 לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו", "אינון דרחקין למלה דחוכמתא"¹⁴⁰ (כמבואר בארוכה בהמשך
 18 תרס"ו¹⁴¹), שזהו ענין הקשור עם יחידה שבנפש, שזהו ענינו של משיח – יחידה הכללית.

19 כט. והנה, נוסף על המדובר לעיל בנוגע לשמים וארץ גשמיים ובנוגע לשמים וארץ רוחניים, הרי
 20 ישנה גם המדריגה ה"ממוצעת" שביניהם – שזהו ענין גן-עדן שבארץ, ובארץ גופא הרי זה ארץ ישראל,
 21 שנקראת "ארץ החיים"¹⁴², שהיא מכוונת כנגד ארץ החיים שלמעלה, ו"זה שער השמים"¹⁴³, ולכן הרי
 22 היא ה"ממוצעת" שמחבר שמים וארץ גשמיים עם שמים וארץ רוחניים.

23 ולהעיר, שכל ממוצע יש בו משני הענינים¹⁴⁴ – מהענין שלמטה הימנו, ומהענין שלמעלה הימנו;
 24 ומצד זה שהוא מחבר אותם – יש בו עילוי לא רק לגבי התחתון אלא גם לגבי העליון, שזוהי מעלת קו
 25 האמצעי, ומעלת כל הממוצעים, שכיון שהם מחברים ומאחדים שני ענינים, הרי הם למעלה משניהם.

26 וגם במדריגה הממוצעת שבין שמים וארץ רוחניים לשמים וארץ גשמיים – שזוהי ארץ ישראל – יש
 27 גם כן ענין הרוחניות (שמים) וגם ענין החומר והגסות (ארץ), ועד להענין דל"ט מלאכות, "הזורע והחורש
 28 וכו'"¹⁴⁵, כל פרטי המלאכות ד"סידורא דפת"¹⁴⁶.

29 ובזה יש חילוק כללי בין הזמן שבית המקדש היה קיים לזמן הגלות:

30 בזמן שבית המקדש היה קיים, נאמר¹⁴⁷ "ולא יחמוד איש את ארצו", היינו, שהארץ הגשמית היתה
 31 במעמד ומצב שלא היה לה שייכות עם גוים, עד כדי כך, שלא היה אצלם אפילו הענין ד"יחמוד את
 32 ארצו". ובמילא, לא היה לה שייכות גם עם ה"גוי" שבנפש האדם, שזהו הגוף ונפש הבהמית (כמבואר
 33 ב"לקוטי תורה"¹⁴⁸).

34 אבל משחרב בית המקדש, ו"מפני חטאינו גלינו מארצנו", "בנים שגלו מעל שולחן אביהם"¹⁴⁹ –
 35 שאז נעשית גם ארץ ישראל עצמה בגלות, שכן, ענין הגלות אינו חייב להיות במרחקים דוקא, שהרי

(144) ראה תר"מ סה"מ חשון ע' שח. וש"נ.

(145) שבת עג, סע"א.

(146) שם עד, רע"ב.

(147) תשא לד, כד.

(148) תבוא מב, ב. דרושי שמע"צ צ, ד.

(149) ברכות ג, סע"א.

(138) ראה לעיל ס"י.

(139) ישע"י סד, ג.

(140) זח"א קל, ב.

(141) ע' עח ואילך.

(142) ראה תניא אגה"ק סוס"ח. רס"ד.

(143) ויצא כח, יז.

יכול להיות מעמד ומצב שנמצאים בקירוב מקום, אלא ש"פנו אלי עורף ולא פנים"¹⁵⁰, שזהו ענין של גלות הכי גדול, כמו שכתוב¹⁵¹ "ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא" – אזי "ויבלעוה לגיונות ויירשוה עובדי זרים וכו'"¹⁵², והיינו, שגוים כפשוטם, וגם הגוים שבנפש האדם, הגוף ונפש הבהמית, יכולים להכניס שמה מהחומריות והגסות שלהם.

אמנם, כיון שזוהי גסות וחומריות של "ארץ החיים" – הנה העבודה בזה היא לא על-ידי תעניות וסיגופים, באופן ש"תהיה הארץ שממה"¹⁵³, אלא אדרבה – צריך להיות הענין ד"ויחבוש את חמורו", שהחומריות לא תבלבל כו', ואחר-כך צריך להיות הענין ד"וירכיבם על החמור", ועד להענין ד"רוכב על חמור".

ובפשטות – הרי זה היעוד ש"עתידיה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת"¹⁵⁴, היינו, שלא יצטרך להיות ענין החרישה והזריעה וכל שאר עניני הבריורים, אלא הארץ תוציא מעצמה ענינים שהם בתכלית הבריור והזיכור, הן בנוגע ללבושים היותר משובחים, "כלי מילת", והן בנוגע למזון היותר משובח, "גלוסקאות", היינו, לא רק לחם סתם, אלא לחם יפה.

ל. וכל זה נעשה על-ידי העבודה במשך זמן הגלות, ובפרט על-ידי היגיעה בתורה, "דדחקין למלה דחוכמתא", שזהו ענין ד"תלמודו בידו",

שעל-ידי-זה יומשך בגלוי בקרוב ממש על-ידי משיח צדקנו הענין ד"רוכב על חמור" בכל הדרגות, – מה"חמור" (חומריות) שבשמים וארץ רוחניים, ועד לשמים וארץ גשמיים, ובינתיים, בממוצע שביניהם, בארץ החיים, ארץ הקדושה, "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"¹⁵⁵ –

ובכולם פועלים לגלות את העילוי שישנו ב"חומר", שעל-ידו יהיה "רוכב על חמור", היינו, שבחינת היחידה תתעלה למעלה יותר לבחינת יחיד (כנ"ל סעיף כד),

ובאופן ד"מושיב יחידים ביתה"¹⁵⁶, כהפירוש בזה בתורת החסידות¹⁵⁷ שבחינת ה"יחידה" שבנפש ובחינת ה"יחיד" נמצאים יחד באותו בית – "ישראל וקודשא-ברוך-הוא בלחודוהי"¹⁵⁸, ו"אין לזרים אתך"¹⁵⁹, שענין זה יהיה כאשר יקויים היעוד "ביום ההוא יהיה הוי' אחד ושמו אחד"¹⁶⁰.

* * *

לא. בהמשך להמדובר לעיל אודות שמים וארץ רוחניים, שמים וארץ גשמיים והממוצע שביניהם שזוהי ארץ ישראל, שלעתיד לבוא, כאשר יקויים היעוד²² "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", אזי תהיה גם הארץ הגשמית בתכלית הזיכור – צריך להבין: מהו הצורך בענין הגשמיות?

ובפרט על-פי ה'פסק דין' בתורת החסידות¹⁶¹ כדעת הרמב"ן¹⁶² שלעתיד לבוא יהיו נשמות בגופים, אלא שלא יצטרכו לאכילה ושתייה – הרי כיון שזוהי רוחניות בטהרתה ("היילע רוחניות"), למה יצטרכו בכלל לבוש גשמי?

ל"שר המשקים" להוסיף ולמזוג גם לכוסו.
לפרופסור אחד אמר: הרי הנך נקרא על שמו של אדמו"ר הזקן. והורה לו לומר לחיים, באמרו: כיון שכבר "נפל" ("אריינגעפאלן") בין חסידים, ינהג כמנהג החסידים. וכאשר הלה הגיב שלא "נפל", אלא בא – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לבוא" – הרי זה יותר מדי מחושב ("צופיל אויסגעזעכנט"), ואילו "ליפול" ("אריינפאלן") פירושו – לשכוח על החשבון. וסיים, שתהי' זו התחלה טובה.

לאחר איחול: מול טוב, שיהי' בשעה טובה ומוצלחת. והוסיף: מסתמא ה' הכל כשורה, וא"כ, הרי זו הוראה שצריכים להמשיך ולדחות את ה"מרה-שחורה"...

(161) לקו"ת צו טו, ג. וראה תו"מ ח"ו ע' 113. וש"נ.

(162) בשער הגמול בסופו. הובא בלקו"ת שם.

(150) ירמ' ב, כז.

(151) וילך לא, יח.

(152) נוסח תפלת "נחם" במנחת ת"ב.

(153) משפטים כג, כט.

(154) שבת ל, סע"ב. וש"נ.

(155) עקב יא, יב.

(156) תהלים סח, ז.

(157) ראה אזה"ת בא רפח, סע"א ואילך.

(158) ראה זהר ח"א סד, א"ב. רח, ב. ח"ג לב, א. קד, ב.

(159) משלי ה, יז.

(160) במהלך ההתוועדות צוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לכו"כ

מהמסובים לומר "לחיים" על כוס גדולה (ולא' אמר, שעייז ישטוף ("אראָפשווענקען") את ריבוי הקושיות שיש לו), וצוה

- 1 ומבואר בזה, שכיון שנתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים¹⁶³, לכן, דוקא ב"תחתונים",
- 2 בגשמיות, מקבלים ובאים לעצמותו ומהותו יתברך, יותר מאשר על-ידי ענינים רוחניים.
- 3 וכידוע המשל ודוגמא לזה, מהחילוק שבין רב ותלמיד לאב ובן – שגם כאשר מדובר אודות תלמיד
- 4 מובהק הקשור ביותר אל הרב, ובמילא מתמסר הרב אליו לגמרי לעשות הכל כשבילו מתוך אהבה וחשק
- 5 וחפץ ורצון פנימי, על-דרך האב שמתמסר לבנו, מכל-מקום, אין התלמיד לוקח את העצמיות של הרב;
- 6 ורק הבן לוקח את הפנימיות והעצמיות של האב. והיינו, שהשפעת השכל אינה מגעת להשפעה עצמית
- 7 שנמשכת על-ידי טיפה גשמית דוקא, כיון שכל הגבוה ביותר יורד למטה ביותר.
- 8 וזוהי גם מעלת הנשמות על מלאכים – כמבואר בביאורי הזהר¹⁶⁴ ששורש הנשמות הוא מזיווג גופני,
- 9 ואילו שורש המלאכים הוא מזיווג דנשיקין, שדוגמתו הוא ענין השפעת השכל, שאף שיש בזה כמה
- 10 דרגות זו למעלה מזו, הרי גם הדרגה העליונה שבזה אינה מגעת למעלת הבן שלוקח את עצמיות האב.
- 11 וזוהי גם ההסברה לכך שדוקא על-ידי מצוות מעשיות 'לוקחים' את עצמותו יתברך יותר אפילו
- 12 מאשר על-ידי תורה, כמבואר בארוכה בהמשך תרס"ו¹⁶⁵.
- 13 וזהו הטעם שלעתיד לבוא יהיה הדין ש"מעשה גדול" (דלא כמו עכשיו שהדין הוא ש"תלמוד
- 14 גדול")¹⁶⁶ – כיון שדוקא במעשה מתגלה הענין ד"גדול הוי' ומהולל מאד"¹⁶⁷ יותר מאשר ב"תלמוד".
- 15 ולכן יצטרכו אז שיהיה דוקא הציור הגשמי של כל הענינים דשמים וארץ גשמיים וארץ ישראל
- 16 הגשמית, וכדי ש"שם נעשה לפניך". כמצות רצונך, יצטרכו בהמה גשמית, ובית המקדש שבנוי במקום
- 17 גשמי ובמידות גשמיות, וכל פרטי הענינים הגשמיים הדרושים לקיום המצוות.
- 18 לב. והנה, כיון ש"תכלית השלימות". של ימות המשיח. . תלוי במעשינו ועבודתנו כל זמן משך
- 19 הגלות" (כדברי רבינו הזקן), לכן, גם במשך זמן הגלות ישנם הענינים על-דרך-זה, ולא רק על-דרך זה,
- 20 כי אם אותם הענינים, אלא שלפי שעה הם בהעלם.
- 21 וענין זה מודגש בכך שבתורה גופא לוקחים רזין דרזין שבתורה, וממשיכים אותם דוקא באופן של
- 22 חכמה-בינה-דעת, ולא רק בחכמה בינה ודעת של נפש האלקית, אלא באופן ד"יפוצו מעינותיך חוצה",
- 23 שגם בחכמה בינה ודעת של שכל הטבעי ושכל האנושי, יהיה מובן תכלית הפנימיות שיש בתורה – רזין
- 24 דרזין.
- 25 וזהו ה'פסק דין' של חסידות חב"ד, שאי-אפשר לצאת ידי-חובה בענין האמונה, שמאמינים שכן הוא
- 26 הדבר, אלא צריכים להתייגע עד מקום שיד שכלו מגעת, לא רק בענינים דנגלה דתורה, אלא גם – ובמידה
- 27 יתירה – בענינים דפנימיות התורה, ובזה גופא – לא רק ברזין דאורייתא, אלא גם ברזין דרזין.
- 28 לג. ומזה מובן גם כן בנוגע לעניני ארץ ישראל, שאין לחשוב שכיון שנמצאים בזמן הגלות אזי יכולים
- 29 לוותר על איזה ענין שיהיה.
- 30 ישנם אמנם כל הענינים שבאים כתוצאה מזה ש"ויבלעו לגיונות כו'", וזהו חושך כפול ומכופל,
- 31 ועד כדי כך, שהחילוק שבין הזמן שבית המקדש היה קיים לזמן הגלות כפי שהוא בארץ ישראל, הוא
- 32 באופן של נפילה עמוקה יותר מאשר בחוץ-לארץ¹⁶⁸, כידוע¹⁶⁹ המשל מנפילת החומה, שנפילת האבן
- 33 שנמצאת בחלק העליון של החומה היא בעומק יותר מאשר נפילת האבן שנמצאת באמצע או בתחתית
- 34 החומה;
- 35 אבל לאידך גיסא, מצב זה גופא מטיל אחריות גדולה יותר – שאפילו בנוגע לענינים החומריים
- 36 והגשמיים שבארץ ישראל, יש להתייגע באותה מדה של יגיעה שמתייגעים בכל עניני תורה ומצוות,

(167) תהלים מח, ב.

(163) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר

(168) ראה גם תו"מ ח"ג ע' 192. ח"א ע' 33.

פי"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(169) לקו"ת פ' ראה יט, ג. וראה בארוכה שערי אורה שער

(164) לאדמו"ר האמצעי בתחלתו (ב, א ואילך).

הפורים ד"ה יביאו לבוש מלכות פי"ב ואילך. פל"ב ואילך.

(165) ע' נב ואילך.

(166) ראה תו"מ סה"מ כסלו ע' קצה. וש"נ.

אף-על-פי שזוהי עבודה קשה יותר מהעבודה עם הענינים העומדים להתברר בחוץ-לארץ, כפי שמבאר רבינו הזקן בדיבור-המתחיל "וללבן שתי בנות"¹⁷⁰, החילוק שבין חוץ-לארץ לארץ ישראל לאחר החרוב.

לד. וזהו גם מה שכתב רבינו הזקן ב'אגרת הקודש' בכמה מקומות אודות גודל המעלה שבצדקת ארץ ישראל¹⁷¹, ארץ החיים, "להקימה מעפר"¹⁷², – שהכוונה בזה היא, בפשטות, ששלחו כסף לאלו שנסעו לשם ללמוד תורה ולהתעסק במצוותיה, כדי לספק להם את צרכיהם הגשמיים, מזון ולבוש.

וענין זה קשור גם עם הפצת המעיינות חוצה – כפי שמקשר זאת גם עם הגאולה ד"ט כסלו, ש"צדקת ארץ ישראל . . היא שעמדה לנו לפדות חיי נפשנו כו"¹⁷³ – להמשיך רזין דרזין בענינים גשמיים.

וזהו גם לימוד והוראה – שצריכים לעזור ולסייע לאלו שדרים בארץ ישראל, וממלאים שם רצון הבורא על-ידי לימוד התורה וקיום המצוות.

וכידוע גם מה שכתוב בתשב"ץ קטן¹⁷⁴ [המחבר היה גדול בישראל ("א גרויסער איד"), אבל הספר הוא קטן בכמות לגבי 'שאלות-ותשובות תשב"ץ'] גודל העילוי של אלו שעולים לארץ ישראל ועוסקים בתורה ומצוות בשבתם על התורה ועל העבודה, ובמילא, צריכים לעזור להם לא רק בענינים רוחניים, אלא גם בענינים גשמיים.

וצדקה זו היא צדקה נעלית יותר מכל שאר הצדקות, וכפי שמבאר ב'אגרת הקודש'¹⁷⁵ ש"צדקת ארץ ישראל היא צדקת ה' ממש, כמו שכתוב תמיד עיני ה' אלקיך בה . . והיא שעמדה לנו . . ותעמוד לנו לעד כו".

[מובן שאין זה שולל את נתינת הצדקה למי שרק דר בארץ ישראל, שהרי לא גרע משאר בני ישראל, ובפרט שכיון ש"לא ידח ממנו נדח"¹⁷⁵, וסוף-כל-סוף יעשה תשובה, ואז יהיו אצלו כל הענינים כדבעי, הרי נמצא שיש בזה העילוי המיוחד על כל שאר הצדקות, על שם העתיד לבוא].

לה. ובקשר להנ"ל – הנה ב"ט כסלו זה ניתוספו שני ענינים, ענין אחד – בעניני הפצת המעיינות חוצה, שמים וארץ רוחניים, וענין נוסף – שקשור עם שמים וארץ גשמיים:

(א) ביום י"ט כסלו זה התחילו להדפיס כתבי-יד שנעתקו ממאמרי רבינו הזקן, שלא נדפסו מעולם; חלקם נדפסו בשינויי נוסחאות, וחלקם שלא נדפסו מעולם¹⁷⁶. ובמילא, ניתוסף דבר חדש – שימוש מהמיסד של תורת חסידות חב"ד אל ה"חוצה" על-ידי ההפצה. ומגלגלין זכות ליום זכאי¹⁷⁷ – שביום י"ט כסלו זה התחילה ההדפסה בפועל.

(ב) אם רק מילאו את בקשתי שכתבתי לארץ הקדושה¹⁷⁸ – הנה היום תהיה התייסדות [ועל-כל-פנים הכרזה בדיבור שיביא לידי מעשה] של שיכון חדש בכפר חב"ד, שישד כ"ק מו"ח אדמו"ר, ממלא-מקומם של נשיאי חב"ד עד לרבינו הזקן, בעל השמחה.

לו. ויעזור השם-יתברך שהתחלה טובה זו – שהיא כבר התחלה שבאמצע העבודה – תהיה באופן ד"עד מהרה ירוץ דברו"¹⁷⁹, הן בענינים הרוחניים שבזה, והן בענינים הגשמיים שבזה,

אשר, משיכון זה תהיה הצמיחה ("זאָל זיך פֿאַנגאַנדערוואַקסן") כלשון הכתוב¹⁸⁰ "הרחיבי מקום אהלך",

ומהדפסה זו תתפשט הפצת המעיינות חוצה עד לה"חוצה" היותר תחתון,

(170) תו"א ויצא כב, ד ואילך. ובהנסמן שם בהערות.

(171) ראה גם מכתב א' שבט שנה זו (אג"ק חט"ז ע' רנו).

(172) שם סוסכ"א.

(173) שם סוס"ד.

(174) בסופו – אות תקנט.

(175) ע"פ שמואל-ב יד, יד. וראה תניא ספ"ט. הל' ת"ת

לאדה"ז פ"ד סה"ג.

(176) ראה מכתב ז' טבת שנה זו (אג"ק חט"ז ס"ע קצד),

(177) תענית כט, א. ויש"נ.

(178) ראה מכתב יו"ד כסלו שנה זו (אג"ק שם ריש ע' קלה).

וראה גם מכתב כ"ד טבת (שם ע' רלו); ג' ניסן (אג"ק חכ"א ע' שצד).

(179) תהלים קמז, טו. וראה לקו"ת ס"פ קרח.

(180) ישעי' נד, ב.

- 1 שאז תהיה ההתפשטות ד"הוי' אחד ושמו אחד" בכל העולם כולו,
- 2 ועל-ידי-זה ש"יפוצו מעינותיך חוצה", אזי "קא אתי מר"¹⁸¹ – ביאת משיח למטה מעשרה טפחים,
- 3 ויוליכנו קוממיות לארצנו – את בני ישראל שבארץ ישראל, להוציא אותם מהגלות דשם, ולהעמידם
- 4 במעמד ומצב של "קוממיות" כפי שצריך להיות בפועל בארץ ישראל – "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה'
- 5 אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה" – בנוגע להנהגה במחשבה דיבור ומעשה של כל הדברים
- 6 עליה, שזוהי ההוצאה מהגלות שלהם לגאולה שלהם, וכמו כן יוליכנו קוממיות לארצנו – בנוגע לבני
- 7 ישראל שנמצאים לעת-עתה בחוץ-לארץ, שבקרוב ממש יוליך אותם ל"ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה
- 8 מרשית השנה ועד אחרית שנה, שתתפשט בכל הארצות¹⁸².
- * * *
- 9 לז. בכלל, הסדר הוא שבי"ט כסלו לא עורכים מגבית¹⁸³ מיוחדת. אך באופן יוצא מן הכלל – כיון
- 10 שיש צורך בהרחבה, ובפרט בענינים דהפצת המעיינות חוצה, ובנוגע לשיכון בכפר חב"ד שבארצנו
- 11 הקדושה – יערכו עתה מגבית עבור השיכון¹⁸⁴.
- 12 – בנוגע לענינים של הדפסה, הנה בעזר-השם-יתברך יסודר הדבר באופן אחר, ולא בזה מעוניינים
- 13 בעריכת מגבית זו, שכן, הפצת המעיינות חוצה הוא ענין רוחני בערך לשיכון, וידוע המשל בחסידות¹⁸⁵
- 14 שכדי להגביה את הבנין כולו, העצה היא לא להגביהו מאמצעיתו, אלא מתחתיתו דוקא;
- 15 אבל בנוגע לשיכון – הנה נוסף על החלק שכפר חב"ד צריך ליתן, בודאי ישתתפו גם כל הנמצאים
- 16 כאן כפי נדבת לבם, בסכומים גדולים והגונים.
- 17 ולא לדחות זאת לזמן שלאחרי-זה, אלא ליתן היום בלילה, או מחר, לא יאוחר מלפני שבת – כדי
- 18 שהנתינה תהיה קשורה עם היום "אשר פדה בשלום נפשנו" (כפי שכותב כ"ק אדמו"ר מהורש"ב
- 19 נשמתו-עדן¹⁸⁶, אביו של כ"ק מו"ח אדמו"ר), "פנימיות נפשנו", הקשורה עם "פנימיות ועצמיות אור
- 20 אין-סוף ברוך-הוא", ובאופן שבא לידי נצחון וגאולה, עד שאפילו גוים הכריזו שרבינו הזקן חפשי ויכול
- 21 לעשות כל הענינים כרצונו – שזהו תכלית ההתפשטות וההפצה עד ל"חוצה" ממש.
- 22 לח. בכלל, הסדר שלי, שאינני מתערב להביע דעתי בנוגע לכמות הנתינה של כל אחד; הנני לוקח
- 23 את הנתינה, ואחד מן השנים: או שהנני מרוצה, או שאינני מרוצה, ומשאיר את העדר שביעת הרצון
- 24 לעצמי.
- 25 אך כיון שזהו לגמרי ענין היוצא מן הכלל, אהיה גם אני יוצא מן הגדר ויוצא מן הכלל, ואם יהיה
- 26 נראה בעיני שנתונים סכום פחות מדי ("צו ווייניק"), אסיר את מסוה הבורשה ("איך וועל זיך אָפּשעמען"),
- 27 ואצוה עליו – בכח הענינים שעבורם צריכים את הכסף (ובנידון-דידן: השיכון) – להוסיף כפי שיראה
- 28 בעיני.
- 29 – אם אעשה זאת שלא בשעת ההתוועדות, אינני יודע אם ישמע בקולי; אבל כאשר יושבים יחד עם
- 30 כל הקהל, מסתמא יתבייש לומר להיפך...

אפילו לא בתור "צדיק נסתר"... אזי לא יצא מחזקתו שהוא "נצר מטעי מעשה ידי להתפאר", שלכן "עמך כולם צדיקים".
184 ראה גם מכתב א' טבת; כ"ה אדר שנה זו (אג"ק חט"ז ע' קפב; שס).

185 תו"א בראשית ד, א.
186 אג"ק שלו ח"א ע' רנט. וש"נ (נעתק ב"היום יום" בתחלתו).

181 אגה"ק דהבעש"ט הידועה – כתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ.

182 ספרי דברים בתחלתו. פס"ר פ' שבת ור"ח. יל"ש ישעי' רמז תקג.

183 בהתחלת השיחה אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שכאשר יש ספק בעניני צדקה וכיו"ב, הנה ע"פ דין צריכים לנטות תמיד שמסתמא יש ליתן (כפי שכ"ק מו"ח אדמו"ר ביאר פעם*). והיינו, שכל זמן שלא נתברר שפלוני אינו בכלל "ועמך כולם צדיקים",

(*) ראה גם טו"ש תש"ג ע' 67 ואילך.

ובטוחני שהקב"ה יעמוד בדיבורו – שאמר "עשר בשביל שתתעשר"¹⁸⁷, ואמר "ובחנוני נא בזאת . . .
והריקותי לכם ברכה עד בלי די"¹⁸⁸, ובפרט כאשר מדובר אודות צדקת ארץ ישראל שקודמת לצדקת
חוץ-לארץ, כפי שמבאר רבינו הזקן ב'אגרת הקודש', כך, שבנוגע לצדקה זו ניתוסף גם פסק-דין של
רבותינו נשיאנו.
ואם יהיה נראה למישהו שציוו עליו לתת סכום שלא לפי כחו – הנה הכוונה בזה היא כדי שהקב"ה
יתן לו לכל-הפחות ארבעה פעמים ככה¹⁸⁹, ובמילא, כשיוסיף עוד אלף דולר, יתן לו הקב"ה עוד ארבעת
אלפים דולר!
ויעזור השם-יתברך שלא יצטרכו לציווי, אלא שכל אחד יתן בעצמו בשמחה ובטוב לבב,
ויבנו את ה"שיכון" בכפר חב"ד זה, וכפר חב"ד שני¹⁹⁰, ועד שחב"ד תכבוש את ארץ ישראל כולה
– בקרוב ממש, על-ידי משיח צדקנו.
[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון ה"בינוני"].

המשך השיחה יופיע בדבר מלכות לפרשת וישב

(189) ראה גם תו"מ חט"ו ס"ע 160 ואילך. וש"נ.
(190) ראה מכתב כ"ד טבת דלעיל הערה 178.

(187) תענית ט, רע"א. וש"נ.
(188) מלאכי ג, יו"ד. וראה תענית שם.

אגרות קודש

ב"ה, חמשה עשר בכסלו, ה'תשי"ג
ברוקלין, נ.י.

לאנ"ש ולכל חובבי ומוקירי תורה ומאור שבתורה
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

לקראת חג הגאולה, גאולתנו ופדות נפשינו, הנני בהצעה, אשר יערכו התועדויות בש"ק ח"י
כסלו, ימי יט-כ כסלו, וה' חנוכה - בכולם, או באחדים מימים אלו, על כל פנים בשנים מהם - ובהן:
התועדויות ברבוי מקומות שבמחנה הטי', והתועדויות ברוב עם - רוב בכמות ובאיכות - במקום אחד
מיוחד,

ללמוד המאמר (דש"פ חיי תשי"ג) ד"ה כה אמר ה' גוי קרובה ישועתי לבוא (כולו), או מקצתו
עכ"פ) וקטע משיחת שמח"ת ה'תר"צ בענין דיפוצו מעינותיך חוצה הוא כלי לאור גילוי המשיח,
במהרה בימינו אמן,

להסביר להמתועדים פסק רז"ל בדבר משנה, אשר לא המדרש עיקר אלא המעשה עיקר, כי כה
אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה, וכמבואר במאמר הנ"ל ענין שמירה ועשי' אלו,

ובעת רצון זו, לנקוט בהחלטות בהנוגע לפועל ממש על אתר ולימים הבאים לקראתנו ועל כל
ישראל לשלום.

בברכת חג הגאולה, ובלשון הרב הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע: גוט יום
טוב. לשנה טובה בלימוד החסידות ודרכי החסידים תכתבו ותחתמו.

בס"ד. שיחת יו"ד כסלו ה'תשמ"ח.

בלתי מוגה

- 1 א. התוועדות זו נערכה לרגל יו"ד כסלו - חג הגאולה של כ"ק אדמו"ר האמצעי נשמתו-עדן. ענין
- 2 הגאולה הוא מאורע טוב, ולא סתם טוב אלא טוב בהוספה, שהרי גאולה מורה על שינוי מצב מקצה
- 3 לקצה - מגלות לגאולה.
- 4 ומעלה נוספת ליום זה - שהוא בא לאחר ט' כסלו, שבו ישנם שני ענינים הקשורים עם אדמו"ר
- 5 האמצעי:
- 6 (א) יום הולדתו, שבו "מזלו גובר"¹, (ב) יום ההילולא שלו, שבו "כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר
- 7 עבד כל ימי חייו.. מתגלה ומאיר בבחינת גילוי מלמעלה למטה.. ופועל ישועות בקרב הארץ"²
- 8 (על-אחת-כמה-וכמה מתלמידיו לומדי תורתו שפועלים "בקרב הארץ").
- 9 ועל-פי-זה מובן ביותר גודל מעלת יו"ד כסלו - משום שבנוסף לעילוי ה"טוב" שיש בו מצד-עצמו,
- 10 נוסף בו העילוי של ההכנה של היום שלפניו.
- 11 ב. ויש לקשר את ענין ה(גאולה, שענינה) טוב, לקביעות יו"ד כסלו בשנה זו - בימי השבוע, ובשיעור
- 12 היומי בתורה:
- 13 בימי השבוע - יום השלישי ש"הוכפל בו כי טוב"³, היינו לא סתם טוב, אלא הכפלה בענין הטוב -
- 14 על-דרך ענין הגאולה.
- 15 בשיעור היומי בתורה - 'שלישי' בפרשת וישלח - מדובר אודות טוב ביעקב אבינו: "ויזרח לו השמש
- 16 כאשר עבר את פנואל, והוא צולע על ירכו"⁴, ופירש רש"י: "ויזרח לו לרפאות את צלעתו, כמה דכתיב⁵
- 17 שמש צדקה ומרפא ככנפיה" - והרי רפואה, הוא ענין הטוב⁶.
- 18 ובפרטיות יותר - על-פי המבואר ב'אור תורה' להרב המגיד⁷ בטעם שינוי האות יו"ד ד"פניאל"
- 19 ל"פנואל" עם וא"ו:
- 20 "הטעם לכך שנקרא בתחילה פניאל (ביו"ד), ואחר-כך פנואל (בוא"ו) - כי ידוע שמידת יעקב וישראל
- 21 היא מידת הרחמנות, והנה במידת הרחמנות.. כשאחד הוא עשיר באיזה מדה שיהיה, ורואה למי שהוא
- 22 עני בוז המדה, ונתעורר לו מדת הרחמנות שמרחם על העני.. נעשה המשכה.. במידת רחמנות שיתן לבו
- 23 להסתכל על העני.. זו היא המשכה ראשונה.. שורשה היא חכמה, כי החכמה תחיה בעליה [זהו אות
- 24 יו"ד].. ואחר-כך כשנתגלה המדה ההיא מעשיר לעני [ונתן העשיר לעני] - זהו אות וא"ו המשכה".
- 25 וממשיך ומבאר את הנמשל בביאור הפסוקים: "מתחילה כשגבר יעקב שרו של עשו, עדיין לא היה
- 26 בהתגלות.. כתיב פניאל ביו"ד כנעלם, ואחר-כך כתיב ויזרח לו השמש כאשר עבר, דהיינו.. להתגלות..
- 27 קרא המקום פנואל בו, שכבר נמשך בהתגלות".
- 28 ונמצא - ש"פנואל" בוא"ו הוא ענין ההמשכה והתגלות - וזהו ענין הטוב שיש המשכה ובהתגלות.
- 29 ויש להוסיף - שענין הטוב נמשך מיעקב אבינו על כל ישראל, כי (נוסף על זה שכל עניני התורה
- 30 הם הוראה ונתינת-כח לכל אחד, הרי) "מעשה אבות סימן לבנים"⁸, והרי כל עם ישראל במשך כל הדורות
- 31 הם בני יעקב⁹. ובפרט שאין המדובר כאן על נכסיהם ובני ביתם של האבות (שגם זה נקרא "מעשה

(1) ראה ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח ובקה"ע שם.

(2) אגה"ק סז"ך וכ"ח.

(3) פירש"י בראשית א, ז (מב"ר פ"ד, ו).

(4) לב, לב.

(5) מלאכי ג, כ.

(6) ובפרטיות - ענין הרפואה מחולי הוא ע"ד ענין הגאולה

מגלות.

(7) פרשתנו טז, ד. הובא באוה"ת פרשתנו רמב, ב.

(8) ראה תנחומא לך-לך ט. ב"ר פ"מ ו. רמב"ן לך-לך יב, ו.

ועוד.

(9) ראה אגה"ק ס"ז (קיא, סע"ב).

- 1 אבות", וממילא הרי זה "סימן לבנים"), אלא יתירה מזה - רפואה ביעקב אבינו עצמו "ויזרח לו השמש",
2 "לרפאות את צלעתו", ואם-כן בוודאי שזה "סימן" לכל אחד ואחת מישראל.
- 3 אמנם, יש שייכות מיוחדת לזמנינו "אחרית הימים" - עקבתא דמשיחא, מכיון שזה היה ברגל, "גיד
4 הנשה" של יעקב אבינו¹⁰.
- 5 ג. נוסף על ענין הגאולה בכלל - הרי יש ללמוד הוראה גם מענינו המיוחד של 'בעל הגאולה' - כ"ק
6 אדמו"ר האמצעי נשמתו-עדן: ענינו המיוחד של אדמו"ר האמצעי היה התגלות וביאור תורת החסידות
7 באופן של הרחבה, "רחובות הנהר"¹¹.
- 8 וביאור הענין, ובהקדמה: ידוע שחידושו של אדמו"ר הזקן (לגבי הבעל-שם-טוב והמגיד) בגילוי
9 תורת החסידות הוא - שעל-ידו באה תורת החסידות באופן של הבנה והשגה. כלומר, שתורת החסידות
10 של הבעל-שם-טוב והמגיד שהיתה באופן של נקודות בלבד - באה באופן של ביאור והסבר על-ידי
11 אדמו"ר הזקן.
- 12 אמנם ביאור והסבר תורת החסידות על-ידי אדמו"ר הזקן אינו אלא באופן של נקודה - לגבי הרחבת
13 הביאור בתורתו של אדמו"ר האמצעי, ועד שבפועל ממש - הלומד חסידות בתורת אדמו"ר האמצעי
14 נפעלת הרחבה במוחו של האדם הלומד¹².
- 15 וענין זה הוא גם בנוגע לדרושי הגאולה - "פדה בשלום נפשי": גם אדמו"ר הזקן וגם אדמו"ר
16 האמצעי כשיצאו ממאסרם אמרו חסידות על הפסוק¹³ "פדה בשלום", ואף-על-פי-כן אצל אדמו"ר הזקן
17 הדרושים הם בקיצור הכי נמרץ, ואילו אצל אדמו"ר האמצעי הם באריכות¹⁴ והרחבה הכי גדולה, בתוספת
18 הסברים¹⁵,
- 19 ולא עוד, אלא שבדרושי אדמו"ר האמצעי מבאר באריכות את הפסוק "פדה בשלום" לא רק כפי
20 שהיה בימי שלמה (אשר "שלמה יהיה שמו, ושלום ושקט אתן על ישראל בימיו"¹⁶), אלא גם בקשר
21 ובשייכות לגאולה לעתיד-לבוא¹⁷. מה-שאין-כן בדרושי אדמו"ר הזקן לא מדובר אודות לעתיד-לבוא¹⁸.
- 22 וכל זה למרות שבנוגע לגאולה והחירות - הרי אצל אדמו"ר הזקן היו כל הענינים באופן של חירות
23 הרבה יותר מאשר אצל אדמו"ר האמצעי, מצד שינוי המשטר ברוסיה כו', ואין כאן מקומו להאריך בזה.
24 ד. ולהוסיף, שבהאמור לעיל (שבדרושי אדמו"ר האמצעי מובא אודות הגאולה לעתיד-לבוא) - יש
25 לימוד והוראה מיוחדת לזמננו:
- 26 מכיון שנמצאים אנו בזמן הגלות, אשר "החושך יכסה ארץ וערפל לאומים"¹⁹, יכול האדם ליפול
27 ברוחו, ולגרום לחלישות בעבודת ה' מפני המלעיגים וכו'.
- 28 ועל זה בא המענה בתורה [שנקראת "אורייתא" - מלשון "אור ייתא"²⁰, היינו שהיא מאירה את
29 העולם, ועד ש"אורייתא" הוא בלשון תרגום, כי האור נמשך ומאיר גם במקום נמוך - דרגת התרגום²¹]
30 - דרושי אדמו"ר האמצעי על הפסוק "פדה בשלום נפשי", שבהם מדובר אודות הפדיה והגאולה
31 לעתיד-לבוא, וכאשר אדם ילמד בדרושים אלו עכשיו - בזמן הגלות, הנה "במקום שמחשבתו של אדם,

ובזמן מלחמת גוג ומגוג - כשעולם כמנהגו נוהג, אלא גם בתקופה שלאח"ז, כשהי' שינוי במנהגו של עולם כו' (ראה לקו"ש חכ"ז ע' 197 ואילך. וש"נ).

(18) ויתירה מזו - אדה"ז מבאר שהפדי' היא בערך לגלות, והרי מעמדו ומצבו של אדה"ז הי' רחוק ביותר ממצב הגאולה דלעת"ל, ובפרט ע"פ הסיפור הידוע שלאחרי המאסר ישב בדירה עוד ג' שעות - עליהם התבטא שהיו קשים יותר מכל זמן ישיבתו בבית האסורים (לקו"ד ח"א כט, א. לח, א).

(19) ישע"י ס, ב.

(20) סה"ש תש"ד ריש ע' 116.

(21) ראה ספר הערכים חב"ד (כרך ד) ערך אורייתא.

(10) ובספירות: "גיד הנשה" קאי על ספי' נצח והוד, שהם "לבר מגופא" (ראה ספר הליקוטים דא"ח להצ"צ) ערך גיד הנשה ס"א. וש"נ), ע"ד "אחרית הימים".

(11) ראה "התמים" ח"ב ע' עת. לקוטי לוי"צ אגרות ע' שלד.
(12) אלא דכפשוט - כל חד וחד לפום שיעורא דילי, יש המנצלים את הדבר במילואו ובשלימות, ויש כו'.

(13) תהלים נה, יט.

(14) שעה"ח ח"א מט, א ואילך.

(15) אע"פ שדרושי אדמו"ר האמצעי מיוסדים על דרושי אדה"ז - עכ"ז לאח"ז יש בהם אריכות גדולה.

(16) דה"א כב, ט.

(17) ובזמן דלעת"ל עצמו - לא רק אודות תחילת התקופה,

- 1 שם הוא נמצא²², ולכן הוא יפעל וימשיך בעולם בפועל את ענין הגאולה, וכמו שכתוב בזוהר²³ "מה
- 2 קודש-ברוך הוא אסתכל באורייתא וברא עלמא, כך בר נש עסיק באורייתא וקיים עלמא".
- 3 ובפרט שאדמו"ר האמצעי מקשר את הגאולה השלימה בימות המשיח, עם הגאולה הפרטית שלו,
- 4 ועם הגאולה שישנה אצל כל יהודי כל יום ויום, כדמוכח מזה שאומר שלוש פעמים כל יום בתפילה
- 5 "גואל ישראל".
- 6 וכמו שכתוב בתניא²⁴ ש"אילו לא היינו חוזרים וחוטאים, היינו נגאלים מיד, כמו שאנו מברכין ברוך
- 7 אתה ה' גואל ישראל".
- 8 ה. המורם מכל האמור - ובנוגע למעשה בפועל, "המעשה הוא העיקר"²⁵:
- 9 יש לנצל יום זכאי זה - יום גאולתו של אדמו"ר האמצעי, ובפרט שזה בא לאחר יום הולדתו ויום
- 10 ההילולא שלו - להוספה בכל עניני טוב וקדושה.
- 11 ומכיון ש"הנשיא הוא הכל"²⁶ - שהנשיא משפיע מעניניו לכל אנשי הדור²⁷ - הרי ביום זה יש השפעה
- 12 ונתינת-כח מיוחדת מהנשיא לכל הענינים האמורים.
- 13 כולל ובמיוחד - קבלת החלטות טובות להמשיך ולהוסיף בלימוד תורתו של בעל הגאולה.
- 14 וכמובן שכל זה בזריזות ובמהירות על-דרך לשון המשנה²⁸ "הוי רץ למצוה", ולחטוף ולנצל כל רגע
- 15 ורגע במשך כל היום - לענינים אלו.
- 16 ו. אלא, שכדרכו של ה"קלוגניקער" הוא בא בטענה - מהי ההדגשה לנצל את היום לעבודת ה' -
- 17 והרי "והיו ימיו מאה ועשרים שנה"²⁹, ובשנים הבאות הוא גם יוכל לעסוק בעניני יו"ד כסלו, ועד שבהם
- 18 הוא יוכל להשלים מה שהחסיר בשנים שלפני-זה, ובתכלית השלימות?
- 19 ולא עוד אלא שמכיון שמשנה לשנה הוא נהיה חכם יותר, ומבין יותר ("קליגער און
- 20 פארשטאנדיקער") - הרי עבודתו בשנה הבאה תהיה נעלית יותר מהעבודה בשנה זו (ונוסף על זה -
- 21 שמכיון שיהיה "קליגער", ידע גם איך להשלים את מה שהחסיר בשנים הקודמות)?
- 22 הנה על זה בא המענה: "כל יומא ויומא עביד עבדיתיה"³⁰, לכל יום ויום יש עבודה מיוחדת משלו
- 23 - ויתירה מזו, כל רגע ורגע "עביד עבדיתיה" - לכל רגע ורגע יש עבודה מיוחדת, ולכן אם יחסיר את
- 24 עבודת יו"ד כסלו בשנה זו, אפילו של רגע אחד - הרי את ה"עבדיתיה" של היום או של הרגע הזה -
- 25 הוא החסיר.
- 26 וכמובא בספרי מוסר³¹: אדם דואג על איבוד דמיו, ואין אדם דואג על איבוד ימיו - והרי איבוד דמיו
- 27 חוזרין, ואיבוד ימיו אינן חוזרין.
- 28 ז. ויתירה מזה - כשהאדם אינו מבצע את עבודת היום, הרי לא רק שמחסיר את ה"עבדיתיה" של
- 29 יום אחד, אלא יתירה מזה, הוא מחסר גם ענין כללי ביותר של כללות הבריאה כולה³².

(22) כש"ט הוספות סל"ח. וש"נ.

(23) ח"ב קסא, רע"ב.

(24) אגה"ת פ"א.

(25) אבות פ"א מ"ז.

(26) פירש"י חוקת בא, כא.

(27) לאנשי דורו - וכן לדורות שלאח"ז - כשם שנשיאותו נמשכת על כל הדורות כולם, כי אע"פ ש"זרח השמש ובא השמש" (קהלת א, ה), הרי אין נשיאות הנשיא הקודם מתבטלת, כ"א נשארת בקיומה ובתוקפה, ועל זה (דהיינו - בסיוע של זה) מוסיף ובונה הנשיא שלאחריו.

(28) אבות פ"ד מ"ב.

(29) בראשית ו, ג.

(30) זהר ח"א רה, סע"א. ח"ג צד, רע"ב.

(31) ראה ספר החיים (לאחי המהר"ל) יו"ד, א.

(32) וע"פ הכלל ד"אסתכל באורייתא וברא עלמא", שעניני העולם מקורם בתורה - יש לבאר שענין זה (שבכל פרט ופרט משתקף הכלל) ישנו גם בתורה:

לכל לראש - כל התורה כולה נמצאת בנקודת אחת כפי שהיא ניתנה מרועה אחד (חגיגה ג, ב). וראה 'הדרן על ששה סדרי משנה' (קה"ת תשמ"ח) סכ"ו, ומרומזת בקוצו של אות א' דאנכי, ולאח"ז יורדת ומתפשטת: באות א' דאנכי, בכללות המילה דאנכי, בכללות הדיבור הראשון, בכללות עשה"ד, ועד שיורדת ובאה בריבוי פרטים ופרטי פרטים, ועד פרט שבפרט - מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש בסוף כל הדורות. אמנם לאידך, בכל פרט ופרט משתקפת הנקודה ד"אנא נפשי כתבית יחיית" (שבת קה, א), שכולה ניתנה מרועה אחד".

והענין בזה - ובהקדמה:

כתיב³³ "גם את העולם נתן בלבם", דהיינו שכל עניני העולם כולו - כולל כל המאורעות שבמשך כל "שית אלפי שנים דהוי עלמא" - "נתן", משתקפים הם "בלבם", בלבם וחיייו של כל יהודי ויהודי³⁴. והענין יובן על-פי משל מהשמש: עם היות שהשמש היא גדולה ביותר, מכל-מקום היא משתקפת (גם) בטיפה אחת קטנה שבים. וכן הדבר בנידון-דין - כללות כל הבריאה כולה משתקפת בחיייו של יהודי אחד.

ויתירה מזו - כל הבריאה משתקפת (לא רק בכל חיי האדם, אלא גם) בכל שנה מחיי האדם, מכיון שכל שנה כוללת בתוכה את כל חיי האדם, ועל שם זה היא נקראת "שנה" מלשון שינוי³⁵, שיש בה את כל השינויים של האדם, ולכן כשם שבכל חיי משתקפת כל הבריאה, כמ-ר כן בכל שנה ושנה משתקפת כל הבריאה.

ועד שאפילו בכל יום משתקפת כל הבריאה כולה - מפני שכל יום הוא על-דרך כללות חיי האדם: בבוקר בקומו משנתו, אומר אז "מודה אני.. שהחזרת בי נשמת", והוא הזמן שבו "יצא אדם לפעלו ולעבודתו"³⁶ - הרי זה בדוגמת "לידת" אדם (שבו מקבל נשמתו, ויוצא לעבודת ה'). ובערב בשכבו לישון, שאז אומר "בידך אפקיד רוחי"³⁷, וזה הזמן שבו מסיים עבודתו, "יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב" - הרי זה דוגמת הזמן שלאחרי מאה ועשרים (שבו מחזיר את נשמתו וגומר את עבודת ה' בעולם)³⁸. נמצא, שכל יום ויום יש בנוסף לענין הפרטי שבו ("עביד עבדתיה"), גם ענין השייך לכללות כל הבריאה כולה.

ואם-כן כשאנינו ממלא את עבודתו היום - הרי לא רק שמחסר את העבודה הפרטית של יום אחד, אלא יתירה מזו - הוא פוגם בכללות הבריאה (שהיא משתקפת ביום אחד).

ויש להוסיף עוד במעלת העבודה של הרגע הזה (אף שיכול לעבוד גם ברגע שלאחרי-זה), על-פי תורת הבעל-שם-טוב בענין התהוות הבריאה³⁹: בכל רגע ורגע נעשה חידוש התהוות הבריאה מאין ואפס המוחלט, ולכן מובן שאף שיקיים תורה-ומצוות ברגע הבא, עליו לנצל גם את העולם שברגע זה לקיום תורה-ומצוות.

ח. ואף שהוא יכול לטעון: אין-הכי-נמי, עתה אני מחסר בעבודתי, אך עם כל זה, מאחר שבמשך הזמן אהיה חכם יותר ("קליגער"), אדע כיצד להשלים ולתקן את החסר בתכלית השלימות⁴⁰?

הנה המענה על זה: לכל-לראש דיו של הזמן הבא "שיפקיע את עצמו", היינו, שימלא את העבודה שנדרשת ממנו בעצמו - ובוודאי שיש להשתדל לא להעמיס עליו גם את העבודה של הימים שלפניו... ועוד - ידועים דברי המשנה⁴¹ "האומר אחטא ואשוב, אין מספיקין בידו לעשות תשובה".

ט. ויהי-רצון שעל-ידי הוספה בכל הענינים האמורים, נזכה לגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו בפשטות, למטה מעשרה טפחים, תיכף ומיד ממש.

ובפרט על-פי פסק-דין הרמב"ם⁴² ש"צריך כל אדם שיראה עצמו כאילו חציו זכאי וחציו חייב, וכן כל העולם כו', עשה מצוה אחת [במחשבה, ועל-אחת-כמה-וכמה בדיבור, ובאופן של "כל עצמותי

(38) ראה סה"מ אידיש ע' 200 ואילך.

(39) שעהיה"א בתחילתו.

(40) ובפרט שנקרא "בעל תשובה" - כי הוא 'בעל הבית' על התשובה, שביכולתו לתקן את העבר ולהפכו מן הקצה אל הקצה "אתהפכת חשוכא לנהורא".

(41) יומא פה, ב.

(42) הל' תשובה פ"ג ה"ד.

(33) קהלת ג, יא. וראה זח"א קצה, ב. לקו"ת במדבר ה, רע"ב.

(34) והטעם ע"ז - כי מכיון שבנ"י הם "אתם קרויין אדם ע"ש) אדמה לעליון", מובן שבהם משתקף כל הענינים שאותם ברא העליון.

(35) עבודת הקודש ח"ד פ"ט. אוה"ת מקץ שלה, סע"ב.

(36) תהלים קד, כג.

(37) שם לא, ו.

1 תאמרנה⁴³ ("תאמרנה" ליהודים שיושבים לידו, כיצד יהיו ימות המשיח), ועל-אחת-כמה-וכמה
2 במעשה], הרי הכריע את עצמו ואת העולם כולו לכף זכות, וגרם לו ולהם תשועה והצלה",
3 ובמקום זה וברגע זה ממש ממש.

* * *

4 י. נוסף על האמור בשיעור החומש היומי, יש לבאר ענין גם בשיעור הרמב"ם, תקנה שהולכת
5 ומתקבלת, ולפי המסלול של שלושה פרקים ליום.
6 בריש הלכות מלוה ולוה, כותב הרמב"ם: "מצות-עשה להלוות לעניי ישראל, שנאמר⁴⁴ אם כסף תלוה
7 את עמי, את העני עמך".
8 ולכאורה אינו מובן:

9 מפורש בגמרא⁴⁵ ש"גמילות חסדים (היא) בין לעניים בין לעשירים" (אלא שיש להקדים את העני
10 תחילה - "עני ועשיר, עני קודם"⁴⁶), כדי לפינן מיתורא דקרא: "אין לי אלא עני, עשיר מנין, תלמוד-לומר
11 את עמי"⁴⁷, ויתירה מזה, שמרומז בתיבת "העני" עצמה - עני "לפי שעה"⁴⁸, בשעה שזקוק להלוואה שאז
12 נחשב "לעני"), ומדוע כתב הרמב"ם "מצות-עשה להלוות לעניי ישראל דוקא?

13 [מצינו אמנם מפרשים⁴⁹ שמבארים שבכתבו "להלוות לעניי ישראל", כולל הרמב"ם גם עניים "לפי
14 שעה", עשירים שזקוקים להלוואה (כנ"ל). אבל, מכיון שהרמב"ם כתב חיבורו "בלשון ברורה", הרי זה
15 דוחק הכי גדול לומר שבלשון "לעניי ישראל" רומז גם לעשירים הזקוקים להלוואה, לקרורתם בשם
16 "עניים"].

17 והביאור בזה (כמו שנתבאר במקום אחר בארוכה⁵⁰) - שהרמב"ם אזיל לשיטתו שכותב ב'ספר
18 המצוות⁵¹ שאין למנות במנין המצוות כל מה שלמדו חכמים מ"ג מדות שהתורה נדרשת בהם או מריבוי
19 דקרא, דחשיב מדברי סופרים (אלא-אם-כן פירשו בעצמם שדין זה הוא מן התורה), ומכיון שלשון הכתוב
20 הוא "את העני עמך", לכן כותב הרמב"ם ("בלשון ברורה") שה"מצות-עשה מן התורה" - המפורשת
21 בכתוב ונמנית במנין המצוות - היא, "להלוות לעניי ישראל" (את העני), כי חיוב ההלוואה לעשיר, שלא
22 נתפרש בכתוב אלא נלמד מיתורא דקרא ("את עמי")⁵², אינו בכלל "מצות-עשה מן התורה", דבר המפורש
23 בכתוב ונמנה במנין המצוות, אלא מ'דברי סופרים'.

24 יא. וה'נפקא-מינה' לפועל בין ההלוואה לעני ולעשיר (שהרי לפועל צריך להלוות גם לעשיר)⁵³:
25 כאשר באים עני ועשיר לבקש הלוואה - ומתעוררת לפניו שאלה, מי קודם למי - הרי יש סברא לומר
26 שהעשיר קודם לעני, משום שהעשיר אינו רגיל לבקש הלוואות, וממילא אצלו זהו בזיון גדול, ולכן יש
27 לחוס עליו ולתת לו לפני העני.

28 [וסברא זו אומר הרמב"ם עצמו בהמשך ההלכה, בנוגע למעלת מצות גמילות-חסדים על צדקה: "שזה
29 כבר נצרך לשאול, וזה עדיין לא הגיע למדה זו", וכן כתב הרמב"ם ב'ספר המצוות'⁵⁴ "מי שנתבזה וגלה
30 פניו לשאול מידי האנשים, אין צרת עניניו (מצבו) כמו המכוסה שירצה להעזר, עד שלא יתגלה ענינו
31 ולא יתבזה"].

(43) תהלים לה, יו"ד.
(44) משפטים כב, כד.
(45) סוכה מט, ב.
(46) ב"מ עא, רע"א. מכילתא ופירש"י עה"פ.
(47) שו"ע אדה"ז חו"מ ריש הל' הלוואה.
(48) ראה טושו"ע חו"מ רסצ"ז. שו"ע אדה"ז שם.
(49) רמב"ם לעם, יד הלוי על ספהמ"צ מ"ע קצז.
(50) ס' יין מלכות ח"ב סקע"ג"ד (ע' 508 ואילך). וש"נ.
(51) שורש ב.
(52) כולל גם הפירוש ש"עני" כולל עשיר הזקוק להלוואה
שבאותה שעה נחשב לעני - מכיון שאין זה פשוט לשון הכתוב
"את העני", עני כפשוטו.
(53) נוסף על הנפק"מ הפשוטה - בנוגע להבאת קרבן על
ביטול מ"ע, שאינו במצוה מד"ס (הלוואה לעשיר). והנפק"מ
שבפנים היא גם בנוגע לזמן הגלות שאין לנו ביהמ"ק.
(54) מ"ק קפז.

ומכל־מקום העני קודם לעשיר, מכיון שהמצוה להלוות לעני היא מצות־עשה מן התורה, והמצוה להלוות לעשיר היא מ'דברי סופרים', ופשוט שמצות־עשה מן התורה קודמת למצוה מ'דברי סופרים'.
 יב. והנה, בענין זה יש גם הוראה בעבודת האדם לקונו, וכדברי הרמב"ם⁵⁵ ש"רוב דיני התורה אינן אלא . . לתקן הדעות וליישר כל המעשים".

ובהקדים לבאר גודל מעלת מצות גמילות־חסדים:

דהנה, ענינן של כל המצוות הוא, שעל־ידי שהאדם מקיים את המצוה, הוא מתאחד ומתחבר עם הקב"ה, מְצַנֵּה המצוות. וכמבואר בארוכה בתורת החסידות⁵⁶ ש"מצוה" היא מלשון צוותא וחיבור - של האדם המקיים המצוה, עם הקב"ה.

אמנם במצות גמילות חסדים, כתוב הדבר במפורש בתורה (במדרש, ו"תורה בפירושה ניתנה"), "אם כסף תלוה את עמי", אמר הקב"ה: אם כסף תלוה, אתה עמי (בחיריק)⁵⁷, היינו, שכתוב בפירוש ובגלוי שעל־ידי־זה שהאדם מקיים מצות גמילות־חסדים, הוא נהיה (מאוחד) עם הקב"ה.

ובנוגע לעניננו: ההוראה "לתקן הדעות" הנלמדת מהלכה זו (לתת גמילות חסדים), אינה רק לעניים, אלא גם לעשירים, ולמרות שאין האדם מחוייב מצד ההלכה (מדאורייתא) להלוות לעשיר, הרי ההוראה הנלמדת מהלכה זו היא להלוות גם לעשיר - כי באותה השעה שהעשיר זקוק וצריך להלוואה - נחשב הוא לעני⁵⁸, כנ"ל.

יג. וביאור הענין:

כאשר יהודי מבקש הלוואה, הרי אף אם (א) גם על־פי התורה הוא במעמד ומצב של עשיר ולא עני (כי יש לו יותר ממאתיים זוז⁵⁹), וכן (ב) אין הלוואתו עבור עניים שהאדם מוכרח בהם (כי לזה יש לו כבר מספיק), כִּי־אם לצורך דברים שנקראים בדרך־כלל מותרות,

מכל־מקום, מכיון שהאדם רגיל לזה (מאיזו סיבה שתהיה, מצד ייחוסו וכיוצא בזה), הרי על־פי התורה זה נקרא אצלו "צרכיו" (ולא "מותרות"), שהרי בעצם, לכל יהודי מגיע שפע רב והרחבה הכי גדולה "אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות"⁶⁰, ועד "כסעודת שלמה בשעתו"⁶¹ מפני שהוא בנו של אברהם יצחק ויעקב, ובת שרה רבקה רחל ולאה⁶².

[ויתירה מזו: אפילו אם הוא צריך כסף רק מצד גודל טיפשותו - כי אין לו מנוחת הדעת ללמוד תורה ולקיים מצוות ולעסוק בהפצת המעיינות, כל זמן שאין לו "אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות" - מפני שהוא טיפש כזה שהוא חושב שהכל תלוי בכסף... גשמיות, רוחניות, מנוחת הנפש, מנוחת הגוף, הכשרון להצלחה בהפצת המעיינות והיהדות -

הרי מכיון שהקב"ה ברא אותו טיפש, שהרי ("צדיק ורשע לא קאמר", אך) "טיפש וחכם קאמר"⁶³, טוען הוא: "לך לאומן שבראני..." ואני מכיון שנבראתי כך, הרי ריבוי הכסף הוא "צרכי", הנה מובן גודל הרחמנות על ה"עניות בדעת" של אדם כזה, ולכן -]

במקום תורה" - אלא שזה כדי שיוכל לקיים מצות הצדקה בהידור. ועי"ש.

(61) ראה ב"מ רפ"ז: השוכר את הפועלים כו' אפילו אם אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו, לא יצאת ידי חובתך עמהן, שהן בני אברהם יצחק ויעקב כו'.

(62) ואין בזה שום נפק"מ מהו מעמדו ומצבו בתומ"צ, כי בכל מצב הרי הוא נקרא ישראל (- "ישראל (אנשים ונשים) אע"פ שחטא, ישראל הוא" (סנהדרין מד, רע"א)), ובנו של אברהם כו', ובת שרה כו'. - והרי הבן מצ"ע (בכל מצב) יורש הכל. (63) ראה נדה טז, ב. תניא פ"א.

(55) ה'ל' תמורה בסופן.

(56) לקו"ת בחוקותי מה, ג. מז, ב. ובכ"מ.

(57) שמו"ר ספלא.

(58) כשם שהוא לעצמו לא ה' עושה חשבון כמה כסף יש לו - אלא ה' משתדל לקבל את כל החסר לו בהקדם האפשרי.

(59) ראה פאה פ"ח מ"ח. רמב"ם ה'ל' מתנות עניים פ"ט ה"ג.

(60) לשון ר' יוסי במשנה במסכת אבות פ"ו ה"ט. ונת' פעם

(ביאורים לפרקי אבות ע' 230), שלכאורה לא מתאים לתלמידו של אברהם אבינו שיתגאה בצורה כזו, שאפילו "אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם, איני דר אלא

- 1 מכיון שהוא מרגיש שזה חסר לו, הרי זה נחשב כ"צרכיו", וממילא יש לו הגדרה של עני (על-כל-פנים
- 2 בנוגע לאותו המצב) - וההוראה הנלמדת מהלכה זו שיש להלוות גם ליהודי כזה, וכמובן בסבר פנים
- 3 יפות⁶⁴.
- 4 יד. הראיות לדבר - שאצל יהודי גם ענינים של הרחבה כו' נחשבים "צרכיו".
- 5 (א) עני המתפרנס מן הצדקה - יכול ליטול מהצדקה גם אלפי זוזים [אלא שהוא צריך ליטול הכל
- 6 בבת אחת, שאם לא כן, מיד שיהיה לו יותר ממאתיים זוז, לא יכול ליטול מהצדקה]⁵⁹.
- 7 (ב) ויתירה מזו (לא רק שהעני יכול ליטול מהצדקה, אלא יש אופן שמוכרחים ליתן לו שפע רב, והוא):
- 8 אדם הרגיל לחיות בהרחבה גדולה, ועד ש"חמישים איש רצים לפניו", ונהיה עני - צריכים לתת לו
- 9 מהצדקה את עניני ההרחבה, כולל "חמישים איש רצים לפניו"⁶⁵ !
- 10 (ג) מסופר בגמרא⁶⁶ אודות בתו של נקדימון בן גוריון, שפסקו לה חכמים מנכסי בעלה ארבע מאות
- 11 זהובים לבשמים של יום אחד! ולא עוד אלא שהוסיפה ואמרה "כך תפסקו לבנותיכם", והם ענו לה
- 12 "אמן"⁶⁷ !
- 13 (ד) בנוגע למצות-עשה של תפילה שענינה "שיהא אדם מתחנן ושואל צרכיו שהוא צריך להם"⁶⁸ -
- 14 והרי מצוה להתפלל ובשם ומלכות - גם על צרכים של עניני הרחבה !
- 15 ומכל זה מוכח - שאצל יהודי, גם עניני הרחבה - אם נתרגל לזה, הרי אינם רק ענינים חיצוניים
- 16 אצלו, מותרות וכיוצא בזה, כי-אם "צרכיו" ממש. ולכן גם אדם שרוצה הלוואה כזו - יש ליתן לו⁶⁹.
- 17 טו. ועל-ידי-זה שיהודים מוסיפים בנתינת צדקה וגמילות-חסדים, עושה הקב"ה להם "מדה כנגד
- 18 מדה"⁷⁰ ונותן הרחבה גדולה בגשמיות, עשירות כפשוטו כסף וזהב, וכן עשירות בדעת, בידיעת התורה.
- 19 ומכיון שצדקה היא "לפי הישג יד הנותן"⁷¹, מובן שהקב"ה - אשר "לי הכסף ולי הזהב"⁷², נותן
- 20 ריבוי כסף וזהב כפשוטו.
- 21 ועוד - על-ידי-זה שמוסיפים בצדקה, הנה "גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה"⁷³, ו"מזרזת את
- 22 הגאולה".
- 23 ובפשטות - גאולה האמיתית והשלמה, ו"כספם וזהבם אתם"⁷⁴ בגשמיות, ועל-אחת-כמה-וכמה
- 24 "כספם וזהבם" הרוחני.
- 25 ורואים בעיני בשר איך שחוזרים לארץ הקודש, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה, מרשית השנה
- 26 ועד אחרית שנה"⁷⁵, ושם גופא - לירושלים עיר הקודש, "עיר שחוברה לה יחדיו"⁷⁶, ולהר הקודש, ולבית
- 27 המקדש, "מקדש אדני כוננו ידך"⁷⁷, ולקודש-הקדשים - שהיה מצופה בזהב ככל עניני קודש-הקדשים.
- 28 ומתוך שלימות העם - "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"⁷⁸, ובאופן של "הקהל", "קהל גדול

ואח"כ עוררם בעניני תומ"צ, וגם לאחר שנתגלה ואמר תורה
ולמד תלמידים הרי עסקיו בשופי היו בטובת גשמיות ליהודים
שבדורו (וע"י גם לבניהם ולבני בניהם ולזרעם אחריהם).
(70) סנהדרין ז, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך.
(71) ראה רמב"ם הל' מתנות עניים רפ"ז. טושו"ע יו"ד ר"ס
רמט.

(72) חגי ב, ח. וראה אבות פ"ו מ"ט. קידושין בסופה.
(73) ב"ב יו"ד, א. וראה תנאי פל"ז (מח, ב).
(74) ישע"י ס, ט.
(75) עקב יא, יב.
(76) תהלים קכב, ג.
(77) בשלח טו, יז.
(78) בא יו"ד, ט.

(64) ועי"ז יתבטלו אצלו כל הענינים הבלתי רצויים
שמבלבלים את מנוחת נפשו וגופו, אפי' בדקות דקות - כפי'
אדמו"ר האמצעי עה"פ פדה בשלום.
(65) ראה כתובות סז, ב. רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ז ה"ג.
(66) כתובות סז, ב.
(67) מובן וגם פשוט שאין דרך הגמרא לספר סיפורים והנהגות
משונות בעלמא - אלא יש בזה גם לימוד והוראה. והוא -
שכאשר אדם נתרגל למשהו, הרי זה נהי' בגדר "צרכיו".
(68) רמב"ם הל' תפלה פ"א ה"ב.
(69) ולהעיר מסיפור נשיא דורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר
(בזכרונותיו - ראה "התמים" ח"ב ע' מד) אודות דרכו של
הבעש"ט שעוד קודם שהתגלה בד"ת השתדל בטובתם הגשמית
של בני" גם לאנשים פשוטים, כפרנסה וכיו"ב - גם ע"י מופתים,

ישובו הנה"⁷⁹, ששום יהודי קטן, ועל-אחת-כמה-וכמה גדול, לא ישאר בגלות, אלא "יחד שבטי ישראל"⁸⁰, "האנשים והנשים והטף"⁸¹, יגאלו בגאולה האמיתית והשלימה.

ומתוך שלימות התורה, ושלימות הארץ - "ירחיב ה' אלקיך את גבולך"⁸², והרחבה בכל שלושת השלימות, וכן הרחבה בזמן - בשעתא חדא וברגעא חדא - באים כל הענינים יחד.

ומתוך שלימות של כל הענינים הגשמיים, ועל-אחת-כמה-וכמה ביטול כל החומריות שבהם, ומתוך שמחה וטוב לבב.

* * *

טז. כרגיל, לאחר אריכות הדיבור, באים למסקנא בקיצור (כדרכו של ה'צמח צדק' בדרושיו, שלאחרי אריכות הביאור עם הגהות ומראי-מקומות כו', כתב "קיצור").

ובנידון-דידן - לאחר כל אריכות השקלא-וטריא, ו"אלו ואלו דברי אלקים חיים"⁸³, המסקנא בקיצור היא "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"⁸⁴, המעשה בפועל ו"המעשה הוא העיקר".

ובמעשה גופא, שלושת הקווים תורה עבודה וגמילות-חסדים, כדרשת חכמינו ז"ל⁸⁵ על הפסוק "פדה בשלום" (הדיבור-המתחיל של דרושי הגאולה): "כל העוסק בתורה ובגמילות-חסדים ומתפלל עם הציבור, מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני כו'", וכמבואר בדרושי 'בעל הגאולה'.

ולכן עכשיו הזמן לקבל החלטות טובות להוספה והתחזקות ב"חוט המשולש"⁸⁶, שלושת הקווים - תורה עבודה וגמילות-חסדים. והעיקר - שמהחלטות טובות יבואו לקיום בפועל ממש. ועל-ידי כל זה, מוסיפים כח וחוזק בעולם בכלל וב"עולם קטן זה האדם"⁸⁷, כדברי המשנה "על שלשה דברים העולם עומד"⁸⁸, ו"העולם קיים"⁸⁹.

וכל זה בנוסף על הענינים השייכים במיוחד בשנה זו: א) שמחה, כסימן השנה - תְּשֻׁמָּה וְתִשְׁמָחָה, והיינו שכללות העבודה בשלושת הקווים יהיו בשמחה וטוב לבב. ב) הוספה והתחזקות ביתר שאת ויתר עוז בכללות הפעולות ב"הקהל" כמדובר בארוכה בהתועדויות שלפני-זה.

יז. ובפרטיות יותר בנוגע לשלושת הקווים:

תורה:

לימוד בענינים שהזמן גרמא⁹⁰, שהרי גם על-פי הלכה יש דין קדימה לענינים שהזמן גרמא⁹¹, הלכות חג בחג⁹², הלכות חג הגאולה בחג הגאולה.

ובנידון-דידן - לימוד בתורת 'בעל הגאולה', ובמיוחד בדרושים הקשורים עם הגאולה (דיבור-המתחיל "פדה בשלום נפשי" גו'). ובפרט ש'בעל הגאולה' עצמו הכין את המאמרים לדפוס, וצוה שידפיסום בפועל.

יח. ובפרט שבימים אלו קל יותר ללמוד מתורתו של 'בעל הגאולה' מכיון שהודפס ספר חדש⁹³

(87) תנחומא פקודי ג. זח"ג לג, ב. תקר"ז תס"ט (ק, ב. קא, א). ועוד.

(88) אבות פ"א מ"ב.

(89) שם מ"ח.

(90) אע"פ שכל התורה "תורה אחת", וכל המצוות ניתנו "מרועה אחד".

(91) ראה תוספתא סנהדרין ספ"ז. רמב"ם הל' ת"ת פ"ד ה"ח. טושו"ע יו"ד סרמ"ו סי"ד ובט"ז שם סק"ה.

(92) ראה פסחים ו, סע"א. וש"נ. טושו"ע ואדה"ז או"ח ר"ס תכט.

(93) מאמרי אדמו"ר האמצעי ע"ס במדבר ח"ד.

(79) ירמ' לא, ז.

(80) ברכה לג, ה.

(81) וילך לא, יב.

(82) שופטים יט, ח.

(83) עירובין יג, ב. וש"נ.

(84) קידושין מ, ב. וש"נ.

(85) ברכות ח, א.

(86) חוט אחד - הכולל בתוכו את ג' הענינים. ע"ד ענינה של שנה זו - "הקהל", שמקהילים ומאחדים את כל בני ישראל (כולל "הגר אשר בשעריך" (וילך לא, יב)) "קהל גדול" ל"קהל אחד", "יחד שבטי ישראל".

- 1 - ולכן, מכיון שכל התורה צריכה להיות "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים"⁹⁴, ועד "חדשים"⁹⁵ ממש
2 (בלי כ"ף הדמיון), הרי בנידון־דין הדבר קל, כי בפועל יש דרושים שנדפסו עכשיו -
3 ואף שאין דרושים על פרשתנו - הנה מכיון שהספר כלול מכל הסדרות ומכל הענינים, הרי מיד
4 כשיפתח את הספר בעיון קל, "טעמו וראו"⁹⁶ - ימצא מעניני פרשת השבוע, ושיעור הרמב"ם (הלכות
5 מלוה ולוה), ובאופן של "רחובות הנהר" כענינו של אדמו"ר האמצעי, כנ"ל.
6 וספר זה נדפס בדורנו דוקא - כי כמדובר כמה פעמים, דוקא בדורנו זה ניתן שטח רחב בהתגלות
7 והפצת המעיינות.
8 ולהעיר מהסיפור הידוע⁹⁷ שרבינו הזקן ביטל קטרוג על תורת החסידות על־ידי משל לבן־מלך שנחלה,
9 ולא מצאו מזור למחלתו, אלא לקחת את האבן היקרה ביותר שבכתר המלך, ובה תלוי כל יוקר ויופי
10 כתר המלך, ולשחק ולערבה במים, ולשפוך על שפתיו של בן המלך, כדי שכולי־האי־ואולי תיכנס טיפה
11 אחת לפיו, ותציל את חייו.
12 והנמשל הוא - שכל יהודי הוא דומה לבן־מלך, בנו יחידו של מלך מלכי המלכים הקב"ה⁹⁸, ובראות
13 המלך את מצב בני ישראל, מצוה הוא שישחקו את האבן היקרה - פנימיות התורה, לפירורים קטנים -
14 לפי שכלו והבנתו של כל אחד ואחד (ובפרט בדור אשר "אכשור דרא - בתמיה"⁹⁹), כדי שיוכל ללמוד
15 זאת ולהבין ולהתאחד עם זה ביחוד נפלא עם שכלו (כמבואר בארוכה בתניא¹⁰⁰).
16 ובנוגע לפועל, ובפשטות - לאחר כל אריכות הדיבור, יש לקחת (או לשאול) ספר, וללמוד באחד
17 מהדרושים שבספר, וכל המרבה הרי זה משובח.
18 ומהמעשה בפועל של עצמו "ללמוד" תורה, באים ל"למד" - מעשה בפועל של השפעה על הזולת
19 שילמד תורה, ועד למעשה בפועל כפשוטו - "לשמור ולעשות" קיום דברי התורה, והשפעה על חברו
20 שגם הוא יקיים.
21 יט. צדקה:
22 כאמור לעיל (סעיפים יב־ג) ההוראה מהשיעור היומי ברמב"ם: א) שיש לתת צדקה לכל אחד ואחת
23 (גם לעשיר המבקש גמילות־חסדים, כי במצב ההוא עני הוא), ב) הנתינה לא רק עד מאתיים זוז, אלא
24 הון תועפות, "כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם" (וכאמור לעיל - שכאשר נותנים
25 בבת־אחת, הרי אפשר לתת סכום כזה אפילו מכספי הצדקה).
26 וכפשוט שהנתינה צריכה להיות בשמחה וטוב לבב, ובסבר פנים יפות.
27 ועל־ידי־זה שנותנים לעני צדקה ומחיים את נפשו, "החיית נפש העני"¹⁰¹, ומשמחים אותו (כענין
28 השנה - "תשמח"), ומסירים ממנו כל דאגות וטרדות הפרנסה של עצמו ובני־ביתו, עד שלא נשאר מהם
29 אפילו רושם, על־דרך לשון המדרש¹⁰² ביטול טיפת דם האחרונה שעל פני המים -
30 זוכים לקבל את ברכתיו של הקב"ה, מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה, כל המצטרך בגשמיות
31 וברוחניות, וברוחניות ובגשמיות, ובגשמיות וברוחניות גם יחד¹⁰³, ולפי הישג יד הנותן - הקב"ה, אשר
32 "לי הכסף ולי הזהב".

(98) ראה כש"ט הוספות סקל"ג. וש"נ.

(99) יבמות לט, ב. וש"נ.

(100) ריש פרק ה.

(101) ראה תנחומא משפטים טו.

(102) ויק"ר פכ"ד, ג.

(103) אחדות. וראה לעיל הערה 86.

(94) שו"ע אדה"ז או"ח סימן סא ס"ב.

(95) פירש"י עה"ת יתרו יט, א. עקב יא, יג. תבוא כו, טז.

(96) ל' הכתוב - תהלים לד, ט. וראה לקו"ש ח"א ריש ע'

330.

(97) "התמים" ח"ב ע' מט. אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע'

שכו ואילך. ועוד.

כ. עבודה – תפילה:

כמודגש במאמר חז"ל הנ"ל "המתפלל עם הציבור" דהיינו הדגשה מיוחדת על תפילה בציבור, כי "ברוב עם הדרת מלך"¹⁰⁴.

ויש להוסיף בענין תפילת הציבור, שאף-על-פי ש"ונקדשתי בתוך בני ישראל, כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה"¹⁰⁵, מכל-מקום תפילת למעלה מעשרה, נעלית מתפילת עשרה, ועד לדרגה הנעלית שבתפילת הציבור – ששים ריבוא ישראל.

וביאור הענין:

הרואה ששים ריבוא שבישראל מברך "חכם הרזים"¹⁰⁶. וטעם הדבר – שכאשר מצטרפים ששים ריבוא ישראל, יש בהם עילוי מיוחד.

ועל-פי-זה מובנת מעלת תפילת ששים ריבוא ישראל, שאז יש בהם עילוי זה. ומכיון שלמעלה מעשרה קרוב לששים ריבוא, יותר מאשר עשרה, לכן למעלה מעשרה קרובים יותר להבנה והשגה של מעלה זו. הדגשה נוספת בקו העבודה – השייך במיוחד ליו"ד כסלו – היא עבודת התפילה:

ידוע הסיפור אודות 'בעל הגאולה' (שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר¹⁰⁷), שבשעת התפילה לא היה נע וזע מאומה, וביחד עם זה – מרוב עוצם תפילתו, נטפה זיעה מקצה השטריימל שלו.

ומכאן לומדים עד כמה שיש להתעסק בעבודת התפילה, שעבודתו תהיה ביגיעה רבה כל-כך, עד שמגופו הגשמי תנטוף זיעה.

כא. כרגיל בהתועדויות כגון דא, לסיים בחלוקת שטרות של ממון לכל אחד ואחד מהמסובים על-ידי הטנקיסטים, על-מנת לתתו לצדקה, ובהוספה מדיליה, כפי נדבת לבו כו'.

ונתנית הצדקה מקשרת את כל ההחלטות הטובות בגשמיות, כמדובר בארוכה כמה פעמים, ואז בוודאי יבואו כל ההחלטות בפועל ממש.

ועל-ידי צירוף שלשה קוים אלו יחד: תורה – כפי שחזרנו קודם מתורה שבכתב ומתורה שבעל-פה, "תורה בפירושה ניתנה"¹⁰⁸, וכן מדברי 'בעל הגאולה' והנשיאים שלפניו ושלאחריו עד נשיא דורנו. תפילה – הברכות ביחד עם ברכה אחרונה כו', וניגון "שיבנה בית המקדש". וצדקה – חלוקת שטרות לכל אחד ואחד.

ממהרים עוד יותר את בנין בית-המקדש השלישי "מקדש אדניי כוננו ידיך", ו"לא עיכבן אפילו כהרף עין"¹⁰⁹, בזריזות הכי גדולה, "אחישנה"¹¹⁰ באופן של "אחישנה" בתוך "אחישנה".

כב. טרם הסיום, ינגנו ניגון ההכנה. ולאחרי-זה – ניגון ארבע בבות, כנגד ארבעה עולמות, הכוללים את כל סדר ההשתלשלות¹¹¹. ולאחרי-זה ניגון שמחה המיוחס לאדמו"ר האמצעי. ולאחרי-זה "מלכתחילה אריבער". ולסיים – ב"שיבנה בית-המקדש כו'".

ולאחרי-זה אמירת ברכה אחרונה, ויהי-רצון שזו תהיה גם הברכה האחרונה על הגלות, ועל חישובי הקיצין כו' (כמדובר בהתועדויות שלפני-זה).

"והקיצו ורננו שוכני עפר"¹¹², ואז נרקוד יחד עם 'בעל הגאולה' וה'הילולא' ו'יום ההולדת', ועם אביו, 'בעל הגאולה' די"ט כסלו, שהוא ממלא-מקומו, ועם כל הנשיאים שלאחרי-זה עד נשיא דורנו, ועם כל בני ובנות ישראל שבעולם האמת, כולם יחד "קהל גדול ישובו הנה", נשמות בגופים ירקדו יחד

(109) מכילתא ופירש"י בא יב, מא.

(110) ישעי' ס, כב. סנהדרין צח, א.

(111) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ב ע' רח ואילך. וש"נ.

(112) ישעי' כו, יט.

(104) משלי יד, כח. וראה אנציק' תלמודית בערכו. וש"נ.

(105) ברכות כא, ב. וש"נ.

(106) שם נח, א.

(107) שיחת ליל שמע"צ תרצ"ט.

(108) הקדמת הרמב"ם לספר הי"ד בתחלתה.

1 לגאולה, ולא עיכבן אפילו כהרף עין, מיד קופצים כולנו יחד לגאולה האמיתית והשלמה, במהרה בימינו
2 ממש.

* * *

3 כג. כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה, ואחר-כך אמר: לאחר הברכה האחרונה
4 יחלקן על-ידי הטנקיסטים לכל אחד ואחד דולר על-מנת לתתו לצדקה, ובהוספה מדיליה,
5 והרוצים יתנו מגבית בצירוף פתק עם שמם ושם אמם, על-מנת למסור זאת בצירוף שאר הענינים כו'.
6 ויהי-רצון אשר כמדובר לעיל (סעיף ד), שמגאולת יו"ד כסלו נגיע בקרוב ממש לגאולה האמיתית
7 והשלמה על-ידי משיח צדקנו, "והקיצו ורננו שוכני עפר", והם בתוכם.
8 וכולם - נשמות בגופים - רוקדים ביחד עם משיח צדקנו לארצינו הקדושה, ושם גופא - לירושלים
9 עיר הקודש, ובהר הקודש "מקדש אדני כוננו ידיך", ובקודש-הקדשים.
10 ומתוך שמחה וטוב לבב, כענינה של שנה זו, תשמח ותשמח,
11 והעיקר שיהיה "הקהל את העם, האנשים והנשים והטף", "קהל גדול ישובו הנה", ואתם תלוקטו
12 לאחד אחד בית ישראל¹¹³,
13 והקב"ה בעצמו עוזר לכל אחד ואחד, והולך אתו יחד, וכמו שכתוב "ושב ה' אלקיך את שבותך"¹¹⁴,
14 וממילא מובן שמוסיפים ב"אור פני מלך חיים"¹¹⁵ ומתוך שמחה וטוב לבב אמיתיים.
15 ובמהרה בימינו ממש.
16 לאחרי אמירת ברכה אחרונה, וחלוקת הדולרים ל"טנקיסטים" – התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן
17 "פדה בשלום".

(115) משלי טז, טו.

(113) ישעי' כז, יב.

(114) נצבים ל, ג.

אגרות קודש

ב"ה, א' כסלו, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיי"ג חשון בו כותב ע"ד מצב הישיבה, מצטער אני במאד על שאין מתרבה
גבולם בתלמידים, והרי אי אפשרי הוא שבהשתדלות המתאימה ובחיפוש במרץ לא יש למצוא ב...
ובסביבתה תלמידים מקשיבים שיכנסו לישיבתם, וידוע בכ"מ בדרו"ל שאפילו בשביל תינוק אחד יש
לעשות כו"כ השתדלויות ובפרט בשביל כמה תינוקות, ואין אתנו יודע עד מה וכמסופר בש"ס - יבמות
סי'ב - כי אינך יודע איזה יוכשר, ובמס' ב"ב צ"א ע"א, חד דמשיתין זריז, ובטח יטכסו עצה כולם יחד
איך לגשת לעבודת תעמולה בזה והשי"ת יצליחם...

מ"ש במכתבו בענין נתיצת תנור, ששמעו שיש בזה מכתב מכ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע, הנה
מוסיג"פ העתק מכתב זה, שנמצא בביכל ע"ש כ"ק אדמו"ר הני"ל, וכנראה מתוכנו אף [ש]נדפס משם
הצמח צדק (בספר צרור החיים ע' ל' - בילגוריי תרע"ג).

ע"ד צוואת הרי"ח במקום מצוה אם להזהר - יעוין ס' ע' תמרים עין ה' ושי"נ.

בברכת הצלחה ופי"ש אני"ש שי'.

בס"ד. שיחת י"ט כסלו ה'תשמ"ח.

בלתי מוגה

- א. "פותחין בברכה" - ברכת "גוט יום-טוב" לכל אחד ואחד מהנאספים, כפי שנהג כ"ק מו"ח אדמו"ר¹ בפתיחה של התועודות הקשורה עם יום-טוב, ועל-אחת-כמה-וכמה בנידון-דין - י"ט כסלו - שנקרא (על-ידי כ"ק מו"ח אדמו"ר) "חג החגים" (כמו שנתבאר במקום אחר בארוכה²).
- ועל-פי הידוע שעיך ברכתו של הקב"ה נמשכת על-ידי התורה (וכנרמז בכך שפתיחת התורה היא באות ב"ת - ראש-תיבת ברכה³) - ובפרט אצל בני ישראל, שמברכים בכל יום "אשר בחר בנו מכל העמים [המתבטא בכך אשר] ונתן לנו את תורתו" - מובן, שגם הפתיחה בברכה צריכה להיות על-ידי אמירת דברי תורה.
- בעניני תורה גופא - דין קדימה לענינים שהזמן גרמא⁴ (כנפסק להלכה⁵), ובענינינו - "תורה" שנאמרה על-ידי כ"ק מו"ח אדמו"ר, נשיא דורנו, ביום י"ט כסלו.
- ממאמר י"ט כסלו שלו גופא - ישנו מאמר שבהשגחה פרטית נדפס זה-עתה מחדש, לפני ימים אחדים ממש⁶. ואף-על-פי שאין זו ההדפסה הראשונה של קונטרס זה - הרי מלבד זאת שבוודאי ישנם כמה וכמה שלא ראו מימיהם את ההוצאות הקודמות של הקונטרס, הנה גם אלה שכבר למדו אותו וגם זוכרים את תוכן הקונטרס, הנה כאשר חוזרים ומדפיסים אותו, הרי זה מעורר אותם ללמוד את המאמר עוד פעם, באופן חדש לגמרי (נוסף על הציווי ש"בכל יום ויום יהיו בעיניך כחדשים"⁷), ואזי, אי-אפשר שלא יתוסף בהבנת המאמר, ולבוא לידי עמקות חדשה בדבר שלמד, עד שמחדש בו ענינים חדשים ממש (כידוע בענין "מבין דבר מתוך דבר"⁸), וכמאמר⁹ "אי-אפשר לבית-המדרש בלא חידוש"¹⁰.
- ולכן מן הראוי שה"פתיחה בברכה" - בדברי תורה - תהיה באמירת מאמר זה.
- מפני טירחא דציבורא נחזור רק איזה נקודות ותוכן הענינים המדוברים בו (אף שבכלל "חייב אדם לומר בלשון רבו"¹¹), ובוודאי אשר כל אחד ואחד ילמד אחר-כך בפנים (שזוהי המטרה של הדפסת המאמר), ולדייק באותיות הרב¹², "אותיות מחכימות" ומאירות¹³ כו'.
- ב. מאמר דיבור-המתחיל "אמר רבי אושעיא" כו'.

* * *

- ג. עוד ענין עיקרי בחגיגת י"ט כסלו (נוסף על חזרת מאמר חסידות) - חלוקת וסיום הש"ס, כנרמז באגרת בעל הגאולה¹⁴ (מן אגרות הקודש שנספחו אחר-כך לספר התניא על-ידי בני המחבר, כמבואר בהקדמתם לספר התניא) - "לגמור הש"ס בכל שנה ושנה.. לחלק המסכתות כו'", שכבר נהגו מדור לדור לסדר חלוקת הש"ס בחג הגאולה שלו, י"ט כסלו, לאחר עשיית 'סיום' על חלוקת הש"ס של השנה שעברה¹⁵.

(8) חגיגה יד, א. וראה לקו"ש חל"ד ע' 11, ס"ג. וש"נ.
 (9) חגיגה ג, סע"א.
 (10) ובפרט כשלומדים אותו ביום זכאי כו'.
 (11) ברכות מז, א. וש"נ.
 (12) ראה סה"מ תש"ח ע' 296. ועוד.
 (13) ראה של"ה במס' שבועות שלו (קצא, ב). מגדל עוז הל' אישות פ"ד ה"ט. סה"מ תש"א ע' 17.
 (14) תניא (קו"א) בסופו (קסג, א).
 (15) נוסף על "סיום" בפנימיות התורה - ספר התניא, כפי שנחלק ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר לסיימו בכל שנה ושנה לקראת י"ט כסלו.

(1) מלבד ההודעה שצ"ל "פותחין בברכה".
 (2) ראה לקו"ש ח"ה ע' 436 ואילך. ועוד.
 (3) ראה לקו"ש חט"ו בתחילתו. וש"נ.
 (4) וכן מצד ענין הברכה - הרי צריכים לבחור בעניני תורה כאלו המתאימים לאופן וסוג הברכה השייך לזמן זה כו'.
 (5) ראה תוספתא סנהדרין ספ"ז. רמב"ם הל' ת"ת פ"ד ה"ח.
 (6) טשו"ע יו"ד סרמ"ו סי"ד ובט"ז שם סק"ה.
 (7) קונטרס דרושי חתונה (מסה"מ קונטרסים ח"א טז, א ואילך) - המכיל גם המאמרים שנאמרו (באותה שנה) לפני י"ט כסלו.
 (7) שו"ע אדה"ז או"ח סימן סא ס"ב.

- 1 לכן נוהגין בהתוועדות זו לומר "הדרן" על אחת ממסכתות הש"ס, ומשתדלים לבחור בכל פעם
- 2 מסכתא אחרת - בהתאם לחיוב "לאפשא לה"16, לחדש בתורה17.
- 3 [וכמו שנתבאר כמה פעמים18 שמי שיש בידו ללמוד בעיון כל-כך עד כדי לחדש בתורה, ואינו משתדל
- 4 בזה, הרי זה בגדר ביטול תורה19.
- 5 כידוע הראיה על זה ממאמר חכמינו ז"ל20 "מבטלין תלמוד-תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה",
- 6 דלכאורה תמוה - הרי קריאת המגילה (שהיא אחד מכ"ד ספרי קודש) הוא ענין של לימוד התורה, וכיצד
- 7 יתכן לומר שעל-ידי קריאת המגילה "מבטלין תלמוד-תורה"?!?
- 8 ואחד הביאורים בזה - שמי שבידו ללמוד תורה בעיון ובעמקות, הרי ענין של קריאת המגילה ברבים,
- 9 שאין בה עיון ועמקות (כי אי-אפשר להפסיק באמצע קריאת המגילה בציבור להתעמק בה ולחדש
- 10 חידושים כו'...21), הוא בגדר ביטול תורה].
- 11 ולא עוד, אלא שבזה גופא - הלימוד בעיון ובאופן ד"לאפשא לה" - צריך להיות "מעלין בקודש"22,
- 12 וכהוראת ימי חנוכה הממשמשים ובאים - על-פי המנהג שנתפשט בכל תפוצות ישראל23 (ובלשון
- 13 הרמ"א24 "וכן המנהג פשוט") - שמדליקים נרות חנוכה בכל לילה ולילה באופן ד"מוסיף והולך"25 ואינו
- 14 מספיק סכום הנרות שהדליק בלילה שלפניו (אף שאז היה זה קיום המצוה באופן של "מהדרין מן
- 15 המהדרין").
- 16 ד. מבין כל ששים המסכתות [ששים המה מלכות - אלו ששים מסכתות26, ובפרטיות יותר - ס"ג
- 17 מסכתות27, כאשר מונים כל אחת משלושת הבבות (בבא-קמא, בבא-מציצה ובבא-בבא) בפני-עצמן,
- 18 ובפרט - שבנוגע ל"סיום", נהוג לערוך סיום על כל אחת מהן בפני-עצמה (כי לאו כל מוחא סביל דא,
- 19 ללמוד כל שלושת הבבות לעיונא במשך שנה אחת), שאז מונים "ס"ג מלכות"] - יש למצוא מסכת שהיא
- 20 מענינא דיומא.
- 21 ובהמשך להמדובר לעיל אודות הקונטרס שנדפס מחדש בימים אלו - יהיה ה"סיום" על מסכת ברכות,
- 22 בהתאם לכך אשר הדרוש הראשון בקונטרס האמור הוא על הפסוק28 "וכל בניך לימודי הוי' ורב שלום
- 23 בניך", ומביא מה ש"איתא בגמרא סוף ברכות, תלמידי-חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר וכל בניך
- 24 לימודי הוי' ורב שלום בניך, אל תקרי בניך אלא בוניך".
- 25 ואף-על-פי שכבר נערך "סיום" על מסכת ברכות כמה פעמים בעבר, וה'עולם' רגיל לשמוע בכל פעם
- 26 דבר חדש - הרי בביאור סיום המסכת גופא, אפשר להוסיף ענינים חדשים כו'.
- 27 וכמובן ממאמר חכמינו ז"ל על הפסוק26 "ועלמות אין מספר" - שהלכות ומימרות האמוראים אין
- 28 להם מספר וקץ. שאין פירוש הדברים, שהם "אין מספר" מפני שהטת-הכל של כל מימרות האמוראים
- 29 בס"ג מסכתות הש"ס הוא - "אין מספר" (אבל בכל מסכתא בפני-עצמה יש מספר מוגבל של מימרות)
- 30 - שכן, מס"ג דברים מוגבלים לא יתהווה דבר בלתי מוגבל (כמבואר בחכמת החשבון) אלא על-כרחך
- 31 צריך לומר שכל מימרא ומימרא עצמה היא בלי גבול ואין לה קץ.

זכר להנצחון על אלו שרצו "להשכים תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך" (ובפרט ע"פ משנתל במאמר, הדיוק ד"תורתך" ו"חוקי רצונך").

(24) או"ח סתרע"א ס"ב.
(25) דלא כענין קריאת המגילה ביום הפורים, שבו אין ההדרגה ד"לאפשא לה", וכנ"ל בפירוש "מבטלין ת"ת לקריאת המגילה".

(26) שה"ש ו, ח ובשהש"ר עה"פ (פ"ו, ט). במדב"ר פי"ח, כא.

(27) ראה פי' מהרז"ו לשהש"ר שם. חי' הרש"ש לבמדב"ר שם.

(28) ישעי' נד, יג.

(16) זח"א יב, ב.

(17) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ב. וש"נ.

(18) ראה התוועדות תשמ"ו ח"ב ע' 835 ואילך. ועוד.

(19) ולהעיר ממאחז"ל (סוטה כב, סע"א) - הובא להלכה (רמב"ם הל' ת"ת פ"ה ה"ד. טושו"ע יו"ד סרמ"ב ס"ד) - ע"ד גודל החסרון של מי שהגיע להוראה ואינו מורה.

(20) מגילה ג, א.

(21) ועכ"פ אין זה בידם של רוב בנ"א ו"התורה על הרוב תדבר".

(22) שבת כא, ב. וש"נ.

(23) ובמילא חל ע"ז פסק הרמב"ם (הל' ממרים פ"א ה"א-ב. שם פ"ב ה"ב ואילך) שיש לו תוקף של מ"ע ומל"ת דאורייתא. ובפרט שנרות חנוכה הם ענין כללי, "נר מצוה ותורה אור", והם

ובענינו - שיש להתעמק יותר ויותר בסיום מסכת ברכות ולמצוא בו דברים חדשים, ועל-כל-פנים -
הוספת פרט חדש בענין שנתבאר כבר בעבר.

ה. וזה-לשון סיום מסכת ברכות:

"אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, תלמידי-חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך, אל תקרי בניך אלא בוניך (ואחר-כך מביא כמה פסוקים אודות ענין ה"שלום", ומסיים)
ה' עוז לעמו יתן, ה' יברך את עמו בשלום"²⁹.

והנה מאמר זה הוא הסיום של עוד שלוש מסכתות (כידוע הסימן שהובא באחרונים³⁰, שארבע מסכתות, שראשי-תיבות שלהן הוא "בניך" (ברכות, נזיר, יבמות, כריתות), מסיימות במאמר זה), ונוסף לכך הובא מאמר זה גם במסכת תמיד³¹.

אבל בכל מקומות אלו, לא הובאה כל האריכות כבסיום מסכת ברכות, ולא עוד אלא ש(לכמה וכמה גירסאות) לא הובא שם אפילו הסיום והפירוש "אל-תקרי בניך אלא בוניך" (ומובא רק בקיצור "אמר רבי אלעזר כו' תלמידי-חכמים כו' שנאמר וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך", ותו לא).

לכאורה יש לומר, שאחרי שכבר הובאה האריכות בסיום מסכת ברכות, שהיא המסכתא הראשונה שבש"ס, שוב אין צורך להעתיקה עוד פעם במסכתות הבאות אחריה [ונכרשם על הגליון במסכת תמיד ש"בברכות.. מבואר יותר"].

אבל באמת אי אפשר לתרץ כן, כי:

(א) גישה זו (שבמסכתות המאוחרות סמכו על מה שהובא במסכת ברכות), אינה מוסכמת לכל, כידוע השקלא-וטריא בספרי כללי הש"ס, אי אמרינן שבמסכתא אחת סמכו על הנאמר במסכתות שקדמוה (ותלוי בשקלא-וטריא אם "יש סדר למשנה" או "אין סדר למשנה"³²).

(ב) מצינו הרבה מאמרים שנשנו בפרטיות כמה פעמים בש"ס. ולהעיר ממאמר חכמינו ז"ל³³ שבימיהם היו רגילים לחזור ולשנות כל פרק מאה פעמים (כמובא בתניא³⁴ לענין מעלת מי ששונה פרקו מאה פעמים ואחת).

בפשטות יש לומר, שהטעם שהובאה האריכות במסכת ברכות דוקא, הוא בהתאם לתוכן המסכת³⁵, אשר כשמה כן היא - "ברכות", וכן בענין זה, שדוקא במסכת זו הובאה האריכות אודות המשכת ענין השלום (שהוא תכלית ענין הברכה, כסיום ששה סדרי משנה - "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום").

אלא שזה מתרץ רק את השאלה בנוגע לפסוקים (אודות "שלום") שהובאו במסכת ברכות (ולא בשאר המקומות) - אבל עדיין אינו מובן, מדוע נתפרש הלימוד "אל-תקרי בניך אלא בוניך" רק במסכת ברכות? ונקודת הביאור יש לומר - כי במאמר זה, "אל-תקרי בניך אלא בוניך", ישנו ענין ולימוד כללי, הנוגע לכל הש"ס כולו, ולכן זה הובא בסיום מסכת ברכות, כי נוסף לכך שהיא המסכתא הראשונה שבש"ס, הרי היא גם הקדמה כללית לכל הש"ס כולו³⁶,

[כמבואר ב'רבינו ישעיהו'³⁷ הטעם שפתח רבינו הקדוש ששה סדרי משנה במסכת ברכות, כי "ראשית חכמה יראת ה'³⁸ על כן היה סדר רבותינו הקדושים להתחיל סדר המשנה ביחודו של הקב"ה ולקבל

לתוכן המסכתא.

(36) נוסף לכך שכל מסכתא כלולה משאר כל המסכתות, וכפי שרואים בפשטות, שבכל מסכתא הובאו הלכות משאר כל המסכתות.

(37) פסקי ריא"ז לברכות בתחילתם (הועתק גם בהגה"ה בהקדמת פיהמ"ש להרמב"ם). וראה גם מאירי בפתיחתו (קריב לסופה) ובריש מס' ברכות. (38) תהלים קיא, יו"ד.

(29) תהלים כט, יא.

(30) ערוך לנר סוף מס' יבמות.

(31) לב, ב.

(32) ב"ק קב, א. ויש"נ.

(33) חגיגה ט, ב.

(34) פרק טו.

(35) וכן צ"ל בנוגע לשינויים באופן הבאת מאמר זה בשאר המקומות הנ"ל (לפי שינויי הנוסחאות שם) - שזהו בהתאם

- 1 עליו עול מלכות שמים כו', והיינו, שמסכת ברכות ענינה "ראשית חכמה", ה"ראשית" של כל עניני
2 "חכמה" של שאר מסכתות הש"ס].
- 3 ו. ויובן זה בהקדים פלוגת רבי אליעזר וחכמים (ורבן גמליאל) בתחילת המסכתא [כנהוג לקשר
4 סיום המסכת עם התחלתה, וכמאמר "נעוץ סופן בתחלתן"³⁹] - "מאימתי קורין את שמע בערבית כו' עד
5 סוף האשמורה הראשונה, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים עד חצות. רבן גמליאל אומר, עד שיעלה
6 עמוד השחר כו' למה אמרו חכמים עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה".
- 7 ונתבאר כמה פעמים, שפלוגת רבי אליעזר וחכמים (ורבן גמליאל) היא בהתאם לפלוגת הכללית
8 בין בית-שמאי ובית-הלל בכמה וכמה מקומות, שבית-שמאי סברי אזלינן בתר בכח, ובית-הלל סברי
9 אזלינן בתר בפועל⁴⁰.
- 10 ומהדוגמאות הכי בולטות - פלוגת בית-שמאי ובית-הלל בסיום הש"ס⁴¹: "חלות דבש, מאימתי
11 מיטמאות משום משקה, בית-שמאי אומרים משיהרהר (משיחרר), בית-הלל אומרים משירסק", כלומר:
12 כשמהרהר מחשבה בלבו לרדות הדבש (ועל-אחת-כמה-וכמה כשמחרר, שמביא עשן להבריה
13 הדבורים)⁴² - חשיב משקה "בכח", אלא שחסרה עדיין הרדיה בפועל (ריסוק). ונמצא, שבית-שמאי
14 סבירא-להו "משיהרהר" (או "משיחרר") אזלי בתר בכח, ובית-הלל סבירא-להו "משירסק", אזלי
15 בתר "בפועל".
- 16 ועל-דרך-זה מצינו פלוגתא בחנוכה (הממשמש ובא) - "בית-שמאי אומרים, יום ראשון מדליק
17 שמונה, מכאן ואילך פוחת והולך. ובית-הלל אומרים, יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף
18 והולך"⁴³. "טעמא דבית-שמאי כנגד ימים הנכנסין (העתידיים לבוא)⁴⁴, וטעמא דבית-הלל כנגד ימים
19 היוצאין⁴⁵ (שיצאו כבר, וזה שהוא עומד בו נמנה עם היוצאין)⁴⁶".
- 20 והחילוק שביניהם - בכח או בפועל: "ימים הנכנסין" (העתידיים לבוא) - הם בכח, וכח זה "פוחת
21 והולך", כי ביום ראשון יש "בכח" שיהיו שמונה ימים, וביום שני - יש "בכח" רק שבעה וכו'. ו"ימים
22 היוצאין" (שיצאו כבר) - ישנם (כבר) בפועל, ובאופן ד"מוסיף והולך", שמיום ליום ישנו עוד יום שיצא
23 כבר. ונמצא, ש"טעמא דבית-שמאי כנגד ימים הנכנסין" - מפני שאזלינן בתר בכח, ו"טעמא דבית-הלל
24 כנגד ימים היוצאין" - מפני שאזלינן בתר בפועל.
- 25 ויש להוסיף, שהשייכות ד"ימים הנכנסין" ו"ימים היוצאין" ל"בכח" ו"בפועל", היא גם בנס שהיה
26 בפך השמן (שלוכר נס זה תקנו הדלקת נר חנוכה):
- 27 לאחר ש"נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים"⁴³, איגלאי מילתא למפרע⁴⁵ שהיה בכחו של השמן
28 לדלוק שמונה ימים⁴⁶, ומיום ליום היה כח השמן "פוחת והולך": ביום ראשון היה בכחו לדלוק שמונה
29 ימים, ביום שני - שבעה ימים וכו'.
- 30 אבל, הנס שנעשה בשמן (לפני שהדליקו ממנו שמונה ימים) היה רק "בכח" (בשמן), והנס בפועל היה
31 רק כשהדליקו ממנו, ואז היה הנס (בפועל) באופן שמיום ליום "מוסיף והולך".

— ידעו שהשמן ידלוק שמונה ימים (עד שיהי' שמן טהור), שהרי
אין סברא לומר שהנס שעשה הקב"ה (שמצאו פך השמן) הי'
בכדי שידליקו בשמן טהור רק יום אחד. ועפ"ז מתורץ מה
שהקשו על הב"י (או"ח סי' עת"ר בתירוצו הא') שחילקו את
השמן שבפך לח' חלקים.

46 להעיר שבנס שהי' בפך השמן — כמה ביאורים (ראה
בארוכה לקו"ש חט"ו ע' 184 ואילך. וש"נ. עיי"ש). ומ"ש בפנים
שביום ראשון הי' בכח השמן לדלוק ח' ימים — הוא רק לפי
הביאור שנוסף (ביום א') בכמות השמן או באיכותו, משא"כ לפי
הביאור שנוסף שמן אח"כ, או שהשמן לא נכלה בהאור.

39 ספר יצירה פ"א מ"ז. וראה לקו"ש ח"י ע' 176 הערה
31. וש"נ.

40 בכל זה — ראה בארוכה "הדרן על ששה סדרי משנה"
(קה"ת תשמ"ח) — נדפס לקמן בהוספות.

41 עוקצין פ"ג מ"א.

42 פי' הרע"ב.

43 שבת כא, ב.

44 פירש"י שם.

45 ומכיון ש"לשנה אחרת קבעום" (שבת שם) — הרי אז
איגלאי מילתא כו'.

ויש לומר, שגם בשנה הקודמת, כשהי' הנס שמצאו פך השמן

- 1 וזהו מה שבית-שמאי סוברים "כנגד ימים הנכנסין", ובית-הלל סוברים "כנגד ימים היוצאין" - כי
 2 הנס שבכח (שבכחו של השמן לדלוך יותר מכפי טבעו) הוא בנוגע ל"ימים הנכנסין", שעתידים לבוא:
 3 והנס שבפועל (שהדליקו ממנו) הוא בנוגע ל"ימים היוצאין", שיצאו כבר.
- 4 [ועל-דרך-זה היא סברת פלוגתתם בעוד כמה וכמה מקומות, כמו שנתבאר במקום אחר⁴⁷, ושם נתבאר
 5 גם-כן הצורך לשנות הפלוגתא בכל מקומות אלו (אף שסברת הפלוגתא אחת היא) - ובלשון הגמרא
 6 "וצריכא". ואין-כאן-מקומו].
- 7 ועל-דרך-זה בענינו - בתחילת הש"ס - שהחילוק בין דעת רבי אליעזר (שהיה מתלמידי בית-שמאי),
 8 ודעת חכמים ורבן גמליאל (שהיה מתלמידי בית-הלל), תלוי בכך אם אזלינן בתר "בכח" או אזלינן בתר
 9 "בפועל".
- 10 אחד הביאורים בזה - ובהקדים, שאחד מהחילוקים בין רבי אליעזר ורבן גמליאל (והחכמים⁴⁸) הוא,
 11 שלדעת רבן גמליאל (וחכמים) עשו חכמים גזירה וסייג לתורה "כדי להרחיק את האדם מן העבירה",
 12 מה-שאין-כן לדעת רבי אליעזר, שמותר לקרות קריאת-שמע עד סוף (האשמורה הראשונה, שהוא) הזמן
 13 שמותר לקרותה על-פי דין תורה, נמצא שהחכמים לא עשו סייג לתורה.
- 14 וזהו הקשר לפלוגתת בית-שמאי ובית-הלל, אם אזלינן בתר "בכח" או "בפועל"⁴⁹: מכיון שתורה
 15 שבעל-פה היא "פירושה" של תורה-שבכתב⁵⁰ - נמצא, שהפירוש של תורה שבעל-פה כלול בתיבות של
 16 תורה-שבכתב, בהעלם ו"בכח", ואחר-כך בא בתורה שבעל-פה בגילוי ו"בפועל".
- 17 ועל-דרך-זה הוא בנוגע לגזירות ותקנות של חכמים - שהם כלולים תחלה בהעלם ו"בכח" בטעמיהם⁵¹
 18 - בענינים שהם מדאורייתא (בתורה שבכתב ובפירושה בתורה שבעל-פה), ואחר-כך (בידברי סופרים)
 19 באים בגילוי ו"בפועל".
- 20 ועל-פי-זה יש לומר, שלדעת רבי אליעזר מותר לקרוא קריאת-שמע "עד סוף האשמורה הראשונה"
 21 ואינו חושש לגזירה "להרחיק את האדם מן העבירה" - כי לשיטת בית-שמאי דאזלינן בתר "בכח" -
 22 (במקום שיש סברא לכאן ולכאן) אין חוששים לגזירה דרבנן (הגדר ד"בפועל"), ומעמידים את הדין כמו
 23 שהוא מדאורייתא (הגדר ד"בכח").
- 24 ז. ומכאן באים לנקודה חדשה בענין זה (שלא נתבארה עד עתה):
- 25 בכל דבר בעולם (ותורה) ישנם ה"בכח" וה"בפועל" - ומכל-מקום הפלוגתא בין בית-שמאי ובית-הלל
 26 בסברא זו (אם אזלינן בתר "בכח" או "בפועל") היא רק במספר מסויים של הלכות התורה [נוסף לכך
 27 שברוב הלכות התורה לא פליגי בית-שמאי ובית-הלל כלל, הנה אפילו במקומות שמצינו מחלוקת
 28 ביניהם, מובן ופשוט, שיתכן, שפלוגתתם שם היא בסברא אחרת].
- 29 ובטעם הדבר, יש לומר: כלל גדול אמרו בתורה ש"המעשה הוא העיקר"⁵², ולכן רוב דיני התורה
 30 ככולם אין נקבעים אלא על-ידי הפועל (עשיה)⁵³, ורק במקומות ספורים סבירא-להו לבית-שמאי
 31 שה"בכח" מכריע את ה"בפועל" ועדיף ממנו.
- 32 ועל-פי כל הנ"ל יש לבאר הסיום דמסכת ברכות - מאמר רבי אלעזר "תלמידי-חכמים מרבים שלום
 33 בעולם כו'", ומדייק לפרט הלימוד "אל-תקרי בניך אלא בוניך" (דלא כשאר המקומות שהובא מאמר זה):

(47) ב"הדרן" הנ"ל.

(48) כי חכמים "כרבן גמליאל ס"ל, והא דקא אמרי עד חצות,

(49) כדי להרחיק את האדם מן העבירה" (ברכות ד, רע"ב).

(50) נוסף על הקשר לעצם פלוגתתם בפירוש "בשכבך

ובקומך" - "בשעה שבני אדם שוכבים" כמשנ"ת (ב"הדרן" הנ"ל

ס"ו).

(51) הקדמת הרמב"ם לספר היר, בתחילתה.

(52) ראה אגה"ק סכ"ט (קנ, סע"א).

(53) אבות פ"א מ"ז.

(54) וראה בארוכה לקו"ש (חכ"ב ע' 245 ואילך) שזה נרמז

גם בר"ת שם "חנוכה" - ח' נרות והלכה כבית הלל - להורות,

שעיקר ענין התורה (המתבטא בנרות חנוכה, נר מצוה ותורה אור)

הוא ה"בפועל" דוקא.

- 1 הטעם שהתחלת וסיום הש"ס הם בענין פלוגתא זו בין בית-שמאי ובית-הלל, אם אזלינן בתר "בכח"
 2 או אזלינן בתר "בפועל", הוא משום שבפלוגתא זו משתקפת נקודה כללית בכוונת הבריאה ותכליתם
 3 של עבודת בני ישראל בקיום התורה ומצוות עלי אדמות (כמו שנתבאר במקום אחר⁵⁴).
 4 ובהמשך לזה מסיימת המסכתא (שהיא הקדמה כללית לכל מסכתות הש"ס, כנ"ל סעיף ה) -
 5 "תלמידי-חכמים מרבים שלום בעולם כו' אל-תקרי בניך אלא בוניך כו'":
 6 ההדגשה "אל-תקרי בניך אלא בוניך" באה להורות על שני השלבים שב"מרבים שלום בעולם",
 7 "בניך" - ה"בכח", ו"בוניך" - ה"בפועל" (כדלקמן סעיף ח), ומכל-מקום כול-עלמא לא פליגי כאן
 8 ש"אל-תקרי בניך אלא בוניך" - כי בנוגע לפעולת תלמידי-חכמים בעולם, "מרבים שלום בעולם", הכל
 9 מודים (גם בית-שמאי), שלא מספיק ה"בכח", אלא צריך להיות "בוניך", "מרבים שלום בעולם" בפועל,
 10 כי המעשה הוא העיקר, כנ"ל, ואזלינן בתר ה"בפועל" דוקא.
 11 ח. ביאור הדברים: ידוע בכללי הש"ס⁵⁴ שהלימוד "אל-תקרי כו'" לא בא לשלול את הפירוש הפשוט
 12 כי-אם רק להוסיף עליו, שמלבד הפירוש לפי ה'קרי' ישנו גם-כן עוד פירוש, "אל תקרי כו' אלא כו'".
 13 וכן בעניננו, שהלימוד "אל-תקרי בניך אלא בוניך" לא בא לעקור את הפירוש ד"בניך" כפשוטו,
 14 כי-אם רק להוסיף, שמלבד הענין ד"בניך" ישנו גם הענין ד"בוניך".
 15 וההסברה בזה: כדי שתלמידי-חכמים יפעלו על-ידי תורתם להרבות שלום בעולם, הרי זה רק כאשר
 16 הם בבחינת "בניך", כתחילת הכתוב "וכל בניך לימודי ה'" (וכמבואר בארוכה בדרוש "וכל בניך" שנוכר
 17 לעיל סעיף ד).
 18 כלומר: כדי שתלמידי-חכמים יוכלו להיות "בוניך" - "אלו תלמידי-חכמים שעוסקים בבנינו של עולם",
 19 על-ידי שמרבים שלום בעולם (שזה נעשה על-ידי תורה, כי התורה ניתנה לעשות שלום בעולם) - צריכים
 20 להגיע תחילה לשלימות בידעת התורה לעצמם ("וכל בניך לימודי ה'"), ורק אחר-כך יכולים להורות
 21 לאחרים ("יורו משפטין ליעקב ותורתך לישראל"⁵⁵), עד שיפעלו שכל העולם כולו יתנהג על-פי תורה
 22 ועל-פי 'שולחן ערוך' - "מרבים שלום בעולם".
 23 ובפשטות: כדי להגיע ל"בן ארבעים לביתה"⁵⁶, שראוי להורות לאחרים⁵⁷ (ועל-אחת-כמה-וכמה
 24 השלבים שלאחרי-זה - "עצה", "זקנה" כו' - שהן דרגות יותר נעלות ב"בנינו של עולם"), צריך לעבור
 25 תחילה את כל השלבים ד"בן חמש למקרא, בן עשר למשנה וכו'⁵⁶, ואמרו חכמינו ז"ל⁵⁸ "לא יגעת
 26 ומצאת אל תאמין", ולא תתכן מציאות שאדם יולד באופן שיוכל להתעסק תיכף ב"בנינו של עולם"...
 27 ונמצא, שכדי להיות "בוניך" בפועל, צריכים תחילה להעשות "בוניך" בכח - על-ידי "וכל בניך
 28 לימודי ה'".
 29 וזהו שהמסכת מסיימת - "אל תקרי בניך אלא בוניך": לאחר שהאדם השתלם ב"בניך", ו"בכח" ראוי
 30 הוא כבר "להרבות שלום בעולם" - עליו לדעת ש"אל-תקרי בניך אלא בוניך", שתכלית הכוונה היא -
 31 להרבות שלום בעולם (לעשות לו יתברך דירה בתחתונים⁵⁹), וכדי לפעול בעולם, אין דרך אחרת אלא
 32 על-ידי עשיה בפועל, להיות "בוניך" בפועל, שעל-ידי-זה "מרבים שלום בעולם" בפועל⁶⁰.
 33 ט. ענין האמור מהווה גם הוראה באופן לימוד התורה עצמו (שגם מטעם זה בא בסיום המסכתא
 34 הראשונה שבש"ס - כדי להורות את הדרך כיצד צריכה להיות היגיעה בלימוד התורה):
 35 התורה היא "מורשה קהלת יעקב"⁶¹, שכל אחד ואחד מישראל, יהיה מי שיהיה, ירש את כל התורה
 36 כולה (וכדין בירושה, שגם תינוק בן יומו יורש הכל⁶²).

(58) מגילה ו, רע"ב.

(59) ראה תנחומא נשא טז ועוד. תניא פל"ו. ובכ"מ.

(60) ולכן הובאו (בסיום מס' ברכות) כו"כ פסוקים המורים על

פעולת השלום בעולם.

(61) ברכה לג, ד.

(62) ראה נדה מג, סע"ב ואילך - במשנה. וש"נ.

(54) ראה ס' הליכות אלי ס"ג. ועיין מו"נ ח"ג פמ"ג. שו"ת

הדרבי"ז ח"ג תשובה אלף סח (תרמג). אנציק' תלמודית ח"ב ע'
 אל תקרי.

(55) ברכה לג, יו"ד.

(56) אבות ספ"ה.

(57) ראה רמ"א יו"ד סרמ"ב סל"א.

ומה גם לאחר שהתחיל ללמוד איזה ענין בתורה, שאז הרי זה כמו יורש שהחזיק בפרט אחד מן
הירושה, שעל-ידי-זה הוא קונה את כל הירושה כולה⁶³.

ובפרט שקודם הלימוד אמר ברכת התורה - "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו" (והרי
"כל הנותן בעין יפה נותן"⁶⁴) - ואם-כן ודאי שנעשה כבר 'בעל-הבית' על כל התורה כולה!

ועל זה אומרים לו - "אל-תקרי בניך אלא בוניך", שאף-על-פי ש"בכח" כבר יש לך כל התורה כולה,
הנה אסור לך להסתפק בכך, אלא צריך אתה להתייגע בלימוד כל התורה כולה בפועל, ולהמשיך בלימוד
כל מסכתות הש"ס כולן, עד שתוכל לעסוק ב"בנינו של עולם", "מרבית שלום בעולם".

י. ויהי-רצון, שעל-ידי הדיבור בעניני "ברכות" - יקויים ענין ה"ברכות" בפועל, שיומשכו כל הברכות
למטה בפועל ובגלוי,

עד לתכלית השלימות בענין ה"ברכות" - "מאה ברכות"⁶⁵ [שלכן "חייב אדם לברך מאה ברכות בכל
יום"⁶⁶, כי זוהי תכלית השלימות בענין הברכה, וכמודגש בכך שבמאה ברכות אלו נכללים כל סוגי ברכה
- ברכת הנהנין, ברכות הודאה, ברכת המצוות, ברכת התורה - כמבואר ב'טור' ו'שולחן ערוך' רבינו
הזקן⁶⁷] - שעל-ידי-זה מגיעים לדרגת "בן מאה שנה כאילו מת ועבר ובטל מן העולם"⁶⁸, למעלה מן
העלם והסתור העולם.

מאמר המוסגר:

הפירוש הפשוט של המשנה הוא, מאה שנים בפשטות, אריכות ימים ושנים טובות עד "מאה שנה".
אבל הפירוש הפנימי בזה הוא, שזוהי דרגה בעבודת ה' שיכולים להגיע אליה על-ידי עבודה ויגיעה, וגם
קודם שמגיעים לגיל "בן מאה שנה" בפשטות.

[על-דרך מאמר רבי אלעזר בן עזריה "הרי אני כבן שבעים שנה", מפני ש"אהדרו ליה תמני סרי דרי
חיותא" ("י"ח שורות של זקנה", "שערות לבנות")⁶⁹ - שמוכן ופשוט שלא היה בזה ענין של רמיה
(שהעולם יחשבו שהוא איש זקן), הס מלהזכיר כזאת על איש ישר בכלל, ועל-אחת-כמה-וכמה תנא
(ובפרט שסיפור זה הובא בתורה - לשון הוראה⁷⁰) - אלא פירוש הדבר הוא, שרבי אלעזר בן עזריה
התייגע בתורה עד כדי כך, שלמרות היותו צעיר בן י"ז שנה, זכה כבר להבנה והשגה בתורה כמו יהודי
"בן שבעים שנה"].

ובאמת על-כרחך צריך לומר כן בנוגע לדברי המשנה לפני-זה - "בן ארבעים לבינה", "להבין דבר
מתוך דבר ולהורות בהלכה"⁷¹ (וכמו שאמרו ש"ראוי להוראה"⁷² הוא כשמגיע לארבעין שנין⁷³) - ולכאורה,
הרי מצאנו וראינו גדולי ישראל שהיו רבנים בעיירות גדולות ופוסקים מפורסמים בישראל, שלאור תורתם
נסע ונלך - עוד לפני הגיעם לבן ארבעים שנה!

והביאור בזה בפשטות, שאם התייגע בתורה הרבה עד שהגיע בצעירותו להבנה והשגה בתורה כמו
בן ארבעים [על-דרך שמצינו⁷⁴ אודות רבי בון - שלמד "תורה לכ"ח שנה, מה שאין תלמיד ותיק יכול
ללמוד למאה שנה"], הרי הוא ראוי להוראה (וסומכין אותו) גם בצעירותו כאילו הוא "בן ארבעים
לבינה".

ונחזור לענינו - הפירוש ב"בן מאה שנה, כאילו מת ועבר ובטל מן העולם", שאין כוונת המשנה
רק לאדם שהגיע לגיל זה בפשטות [ובפרט, שאם נפרש כן אינו מוכן - מדוע מנה התנא רק עד "בן
מאה שנה" ולא יותר מזה, מאה ועשר שנה, עד "והיו ימיו מאה ועשרים שנה"⁷⁵ (ועוד יותר, כדמצינו

(63) ראה ב"ב מב, סע"א - במשנה. וש"נ.

(64) ראה ב"ב נג, רע"א. וש"נ.

(65) ראה המשך חייב אדם לברך, תרל"ח.

(66) מנחות מג, סע"ב.

(67) או"ח רסמ"ו.

(68) ראה לקו"ש ח"ט ע' 241. וש"נ.

(69) ברכות כח, רע"א ובפירש"י.

(70) ראה רד"ק לתהלים יט, ת. גו"א ר"פ בראשית זח"ג נג,

ב.

(71) פירש"י על המשנה.

(72) נסמן לעיל בהערה 19.

(73) קה"ר פ"ה יא (ה).

(74) בראשית ו, ג.

- 1 כמה תנאים ואמוראים שהאריכו ימים יותר ממאה ועשרים שנה? - אלא הכוונה למי שהגיע לדרגה
2 נעלית כזו שהוא למעלה לגמרי מכל עניני העולם, "כאילו מת ועבר ובטל מן העולם".
- 3 וזהו המשך הענינים במשנה: בתחילה מבאר את כל פרטי הדרגות בלימוד התורה כפי שהלימוד שייך
4 לעניני העולם - וכן"ל שזהו ענינו של תלמיד-חכם - "בוניך", "שעוסקים בבנינו של עולם"; אבל משהגיע
5 לדרגת "בן מאה שנה", הרי הוא למעלה מכל עניני העולם, ולכן גם לימוד התורה שלו הוא באופן כזה,
6 שעיקר עסקו הוא הלימוד באופן של "יגדיל תורה ויאדיר"⁷⁵, שאין בזה שום נפקא-מינה להלכה למעשה,
7 כי עניני עשיה (עולם המעשה) אינם תופסים מקום אצלו.
- 8 - כשיבואו אצלו עם שאלה על תרנגולת וכיוצא בזה, לא יוכל לפסוק על השאלה, כי זה דורש עיון
9 בפרטי התרנגולת, מה נעשה עם הקורקבן ואם נכנס המחט מעבר אל עבר וכיוצא בזה - בה בשעה שאין
10 לו שום שייכות עם תרנגולת!... הוא אינו מונח ("ער ליגט ניט") בענינים כאלו!...
- 11 [וזה גופא הטעם שהמשנה מונה רק עד "בן מאה שנה" ולא יותר, כי תכלית ענין התורה הוא לפעול
12 בעולם, כנ"ל, ולכן אין התנא עוסק בעליות "מחיל אל חיל" לאחר שהאדם נתעלה לדרגת "בן מאה
13 שנה", למעלה מעניני העולם].
- 14 ודרגה זו בלימוד התורה (שלמעלה מן העולם), תהיה בשלימות ובגילוי בתורתו של משיח - "תורה
15 חדשה מאתי תצא"⁷⁶ - שאז "יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם
16 כפי כח האדם כו' כמים לים מכסים"⁷⁷, שזוהי השגת אלקות שלמעלה מן העולם.
- 17 ואין זו סתירה לפסק הרמב"ם⁷⁸, שבימות המשיח לא "יבטל דבר ממנהגו של עולם כו' עולם כמנהגו
18 נוהג, וזה שנאמר⁷⁹.. וגר זאב עם כבש.. משל.. שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי עכו"ם כו' - כי
19 כבר נתבאר כמה פעמים⁸⁰, שלשיטת הרמב"ם ישנן שתי תקופות בימות המשיח: בתקופה הראשונה -
20 עולם כמנהגו נוהג (אף שגם אז "יהיה עסק כל העולם לדעת את ה' בלבד כו' כמים לים מכסים"):
21 ואחר-כך תקופה שניה, הזמן של תחיית המתים [שזהו יסוד ועיקר באמונה, כפי שהרמב"ם עצמו מבאר
22 בארוכה באגרת "תחיית המתים" שלן] - שאין לך "ביטול מנהגו של עולם" גדול מזה.
- 23 ובפרט על-פי מה שכתב הרמב"ם באגרת "תחיית המתים" שלו⁸¹, שמה שפירש (בספר ה'יד') שהיעוד
24 "וגר זאב עם כבש" הוא משל - "אין דברינו זה החלטי כו' שהם משל", ואם יביאו לו הוכחה שאינו
25 משל ויהיה כן בפשטות (גם בתחילת ימות המשיח) יקבל זאת⁸² -
- 26 והרי זה היה מצב העולם לפני החטא, שהחיות לא היו מזיקות כלל⁸³, ומזה מובן שלעתיד-לבוא, כאשר
27 יתוקן החטא (על-ידי שישראל עושין תשובה), הרי שוב יהיה העולם במצב של שלימות כמו לפני החטא,
28 ואדרבה, במצב נעלה יותר (על-דרך מאמר חכמינו ז"ל⁸⁴ שעל-ידי תשובה מאהבה, זדונות נעשו לו כזכיות),
- 29 ויקויים היעוד "וגר זאב עם כבש גו' ונער קטן נוהג בס" בפשטות, שכל אחד ואחד מישראל, עליהם
30 נאמר⁸⁵ "מי יקום יעקב כי קטן הוא"⁸⁶ (שלכן "ישראל מונין ללבנה"⁸⁷ כי הם דומים ללבנה⁸⁸), "נוהג"
31 בכל הענינים הקשורים עם ה"צפוני"⁸⁹ ונחש הקדמוני,

(75) ישע' מב, כא. חולין סו, ב. וש"ג.

(76) ישע' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

(77) ישע' יא, ט. רמב"ם הל' מלכים בסופן.

(78) שם רפי"ב.

(79) ישע' יא, ו.

(80) לקו"ש חכ"ז ע' 191 ואילך. ועוד.

(81) פרק ו.

(82) ע"ד שמצינו בכמה מתשובותיו ואגרותיו, שהוסיף ביאור

דבריו שבספר ה'יד' (ובכמה מהן - חזר בו ממ"ש בספר ה'יד').

(83) רמב"ן בחוקותיו כו, ו.

(84) יומא פו, ב.

(85) עמוס ז, ב. ה.

(86) נוסף על "קטן" כפשוטו, וגם ברוחניות - "קטן"

ב"אדישקייט", ומתחיל בלימוד התורה כו' - שגם הוא יהי

נוהג בס"א.

(87) סוכה כט, א.

(88) ראה חדא"ג מהרש"א שם. ובחולין ס, ב.

(89) ישע' יא, ח.

עד ש"זה הקטן - גדול יהיה" בגאולה האמיתית והשלימה במהרה בימינו ממש, "בעתה אחישנה"⁹⁰,¹
ו"לא עיכבן אפילו כהרף עין"⁹¹.

2

המשך השיחה יופיע בדבר מלכות לפרשת וישב

(91) מכילתא ופירש"י בא יב, מא.

(90) ישעי' ס, כב. וראה סנהדרין צח, א.

אגרות קודש

ב"ה, תשיעי בכסלו, ה'תשי"ג

ברוקלין, נ.י.

אל כל קהל עדת ישורון חובבי ומחזיקי תורה ומצוה

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

שנה זו היא שנת השלש עשרה לקיומו, בארצות הברית דאמריקה, של "מרכז הישיבות תומכי תמימים - ליובאוויטש", אשר עבודתו והתפתחותו כאן התחילה על ידיו ובפקודתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע תיכף להתישבותו באמריקה בשנת ה'ש"ת.

ת"ל, ובזכות הוד כ"ק רבותינו הק' זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, הנה הזריעה והנטיעה של שדה וכרם זה עשו פרי בהצלחה אלקית מופלגה, וכהיום הרי הרבה מאות תלמידים, כן ירבו, מיישיבות אלו מכהנים פאר בתור רבנים, ראשי מתיבתות וראשי ישיבות, שובי"ם ושאר משרות קודש בקהלות חשובות בישראל; וגם אלו מהתלמידים ומחונכי ישיבות תומכי-תמימים המתפרנסים באופן אחר - על משמרתם במשמרת הקודש הם עומדים, לעבוד, כל אחד לפי מעמדו ומצבו, בשדה הרבצת תורה ויראת שמים ולקחת חלק בראש בהעסקנות של חיזוק היהדות בכל מקומות מושבותיהם.

יחד עם הפרחת והגדלת המוסד גדלו ג"כ ההוצאות הכרוכות בכלכלתו לכל סעיפיו, ובעת האחרונה נתרבו החובות ועלו למעלה ראש עד שמזעזעים את קיומו של המוסד ומכבידים במאד את הנהלתו והתפתחותו.

עזרה ממשית נחוצה בהקדם האפשרי.

ביום ראשון לפרשת בא, שני בשבט הבע"ל, תתקיים אי"ה החגיגה השנתית של "מרכז הישיבות תומכי תמימים-ליובאוויטש", ואלי עיני ההנהלה נשואות שתביא הכנסה חשובה ומסוימה בכדי להקל, על כל פנים במדה ידועה, את עול החובות ולתת את האפשריות לנהל עבודת המוסד להבא, בעזה"י.

והנני פונה בזה לכל חובבי ומוקירי תורה ומצוה בבקשה ודרישה לסייע ולעזור בכל האפשריות בהכנות להחגיגה השנתית, לבוא ולהשתתף בחגיגה זו ולתרום תרומת הקודש בלב נדיב וביד פתוחה, ולהשפיע גם על ידידיהם ומכיריהם בכיוון זה,

וכבר מובטחים אנו מחז"ל, אשר גדולה זכות החזקת לומדי תורת חיים, דברי אלקים חיים, מקור חיים - להגן על כל העושים והמעשים ושיתברכו בכל מילי דמיטב, בבני חיי ומזוני רוחי.

בברכה שימלאו משאלות לבם לטובה ונזכה כולנו לראות בהרמת קרן התורה וקרן ישראל סבא ולגאולה קרובה אמיתית ושלימה ע"י משיח צדקנו.

משיחות ש"פ וישלח, י"ד כסלו ה'תשמ"ח

תרגום מאידיש

27 שכל יהודי הוא שלוחו של הקב"ה¹¹, אשר "שלח"
28 את נשמתו למטה בעוה"ז הגשמי, לעשות ממנו
29 "דירה¹² לו ית' בתחתונים"¹³.

30 והכח לזה הוא - עי"ז שהקב"ה "שלח" למטה
31 גם את התורה ומצוותי¹⁴, כדי שישאל ע"י לימוד
32 התורה וקיום המצוות והפצתם בכל הסביבה כו' -
33 ימלאו את השליחות, לעשות ולהפוך את העוה"ז
34 הגשמי שיהי' דירה לו ית'.

35 ג. בכדי לקיים ולמלא את השליחות, דרושים
36 שני ענינים, שהם כמו הפכיים:

37 (א) לכל לראש - הידיעה וההכרה, שהוא שלוחו
38 של הקב"ה, ובמילא - לא לשנות, חסו־שולם,
39 מרצונו של הקב"ה, כפי שהורנו בתורתו, גם כאשר
40 נדמה לו שע"י זיכרון להשפיע יותר על סביבתו כו'.
41 ואם שליח משנה מדעת המשלח - שוב אינו
42 שליח¹⁵, ר"ל.

43 ועוד זאת: השליח צריך להיות חדור בהכרה
44 שכל מה שהוא פועל בעולם, אי"ז "כחי ועוצם
45 ידי"¹⁶ ח"ו, כ"אם בכח המשלח (הקב"ה), ששלחו
46 ונתן לו את הכח שהוא יהי' "שלוחו¹⁷ של אדם
47 (העליון¹⁸) כמותו", ועד - "כמותו ממש"¹⁹.

48 (ב) אבל ביחד עם זה, בכדי שהשליח יוכל
49 לעסוק בהפצת היהדות ולהשפיע על אנשים
50 בסביבתו כו', עליו להשתמש בשכל שלו. וגם זה
51 מתנאי השליחות, ע"ד הדין²⁰ ששליח צ"ל בר דעת.

1 א. דובר כמ"פ בנוגע לשמות הפרשיות, שאף
2 שלכאורה אינן אלא סימן לציין הפרשה ע"ש
3 התחלתה, מכל-מקום, מכיון שהשמות הם חלק
4 מהתורה¹ (שנקבעו ע"פ מנהג ישראל ש"תורה
5 הוא²) - יש בתיבות אלו גופא הוראה בעבודת
6 ה'³, כיון שהם (חלק מ)"תורה" מלשון הוראה⁴.

7 וכפי שמצינו בספרי גדולי ישראל כמה לימודים
8 והוראות מעניני התורה, שלכאורה אינם אלא סימן,
9 ולדוגמא: "יע"ל קג"ם"⁵, שלכאורה אין זה אלא
10 סימן על שש הלכות המתחילות באותיות אלו
11 ("יאוש שלא מדעת" וכו') - אעפ"כ מכיון שהם
12 חלק מהתורה, יש בהם גופא לימוד ותוכן⁶. ועד"ז
13 "משך בתורה קדש בכספא"⁷, שזהו סימן על
14 הפרשיות שקוראים בחגה"פ, יש בתיבות אלו גופא
15 תוכן מיוחד⁸. ועוד.

16 וכמו"כ בשמות הפרשיות, ובענינינו פרשת
17 "וישלח": נוסף ע"ז שהשם "וישלח" הוא שמה
18 של כל הפרשה כולה, הכוללת כל הפרשיות
19 ופסוקים ותיבות כו' שבה, ישנה גם הוראה משם
20 הפרשה - "וישלח".

21 ומכיון שכל עניני התורה הם בתכלית הדיוק,
22 מסתבר לומר, ששני ענינים אלו - (א) ההוראה
23 משם הפרשה, ו(ב) השם הכולל כל הענינים
24 שבפרשה - יש ביניהם שייכות, וכדלקמן.

25 ב. התוכן ד"וישלח" הוא ענין כללי בעבודת
26 האדם⁹, כמדובר בארוכה בהתוועדות שלפנ"ז¹⁰,

(1) ראה לקו"ש ח"ה ע' 57-58. ובכ"מ.

(2) ראה תוד"ה נפסל - מנחות כ, ב. מהרי"ל הובא ברמ"א
י"ד סי' שעו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153. וראה ירושלמי
פסחים פ"ד ה"א.

(3) במכ"ש מתורת הבעש"ט בנוגע לכל מאורע בעולם -
כש"ט הוספות סק"ז ואילך.

(4) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. ספר השרשים שלו ערך ירה.
וראה זח"ג נג, ב.

(5) ב"מ נד, ב ובפירש"י. וש"נ.

(6) ראה תורת לוי"צ ע' קלט. ועוד.

(7) מגילה לא, א. טושו"ע או"ח סת"צ ס"ה. שו"ע אדה"ז שם
ס"ח.

(8) אוה"ת עקב ע' תקלד.

(9) ראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 364 ואילך.

(10) שיחת ש"פ תולדות. ש"פ ויצא.

(11) ראה לקו"ת ויקרא א, ג.

(12) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפ"ו.

(13) להעיר גם מאוה"ת פרשתנו רמח, ב ש"נש"י נשתלחו
להמשך דירתו ית' בתחתונים".

(14) ראה תניא פ"ה "ומשם נסעה וירדה כו' ". ובנוגע למצוות
- מפורש במדרש (תנחומא ויגש וא"ו) "היו מכבדין את המצוות
שהן שלוחי". וראה לקו"ת ויקרא ב, א. יוהכ"פ סח, ב. אוה"ת
שם. ד"ה ויצב שם מזבח תרמ"ד, תרנ"ו.

(15) רמב"ם הל' שלוחין ושותפין פ"א ה"ב ואילך. שו"ע חו"מ
סי' קפב ס"ב ואילך.

(16) עקב ח, יז.

(17) משנה ברכות לד, ב. קידושין מא, ב.

(18) ראה לקו"ת ויקרא א, ג.

(19) לקו"ת שם. וכ"ה הלשון (כמותו ממש) בתשובות הריב"ש
סרכ"ח.

(20) גיטין כג, א.

34 (א) נקודה משותפת לכל בניי (אנשים נשים
35 וטף) בשווה, שכל אחד הוא שלוחו של הקב"ה,
36 כנ"ל.

37 (ב) כאו"א יש לו שליחות מיוחדת, וע"ד
38 החילוק הכללי ד'יושבי אוהל' ו'בעלי עסק'
39 ("יששכר" ו'זבולון")²⁸ שהשליחות של "יששכר"
40 היא (בעיקר) בלימוד התורה, והשליחות ד'זבולון"
41 היא (בעיקר) בגמילות חסדים. ועד"ז אצל יששכר
42 גופא וזבולון גופא, שיש לכאו"א שליחותו
43 המיוחדת לו.

44 ועד - שגם אצל כל אחד עצמו, ישנם תרי"ג
45 כחות הנפש, שלכל כח יש שליחות ותפקיד מיוחד,
46 נוסף לחילוקים הבאים מחמת גילו - "בן חמש
47 שנים למקרא, בן עשר שנים למשנה, בן שלש-
48 עשרה למצוות, בן חמש-עשרה לגמרא וכו' בן
49 מאה שנה כו"²⁹.

50 וגם ב' ענינים אלו, הם בהתאם לב' הענינים
51 הנ"ל שב"דירה בתחתונים":

52 בשליחותו של יהודי לעשות "דירה לו ית'
53 בתחתונים" כדי שיומשך למטה גילוי אלקות, ועד
54 - "בלי שום לבוש" - בזה שוים כולם, כי לא נוגע
55 מצבו הפרטי (יששכר או זבולון; בן כמה הוא,
56 למטה מגיל "בן חמש" או שהוא "בן מאה"), כי
57 נוגע כאן רק ענין אחד - שהוא שלוחו של הקב"ה,
58 "שלוחו של אדם העלין כמותו".

59 [והגם שבכדי להיות "כמותו דהמשלח" צריך
60 להיות לשליח (עוד לפני שנתמנה לשליח) גדר של
61 חשיבות, וחשיבות כזו שהיא בדומה להמשלח
62 ("מה אתם כו' אף שלוחכם")³⁰, ודוקא עי"ז יכול
63 להיות (ע"י מינוי השליחות) "כמותו דהמשלח"³¹ -

64 אעפ"כ, מכיון שמדובר בנוגע להקב"ה, עליו
65 נאמר "ואל מי תדמינוי ואשוה גו"³² - הרי מובן

1 ד. וי"ל, שב' ענינים אלו הם גם בהתאם לב'
2 ענינים (כלליים) שבמטרת השליחות - "לעשות לו
3 ית' דירה בתחתונים":

4 "דירה" - פירושה, שגילוי אלקות למטה
5 "בתחתונים" יהי באופן ובדוגמת האדם הדר בתוך
6 דירתו.

7 כשאדם הולך ברחוב, או נמצא אצל חברו,
8 עליו להתאים את עצמו (להתצמצם) לפי אופן
9 ותנאי המקום בו הוא נמצא; משא"כ בתוך דירתו,
10 בה הוא נמצא בגילוי ובהרחבה.

11 וזהו הפי' ד"נתאווה הקב"ה להיות לו ית' דירה
12 בתחתונים"¹², שגילוי אלקות למטה יהי בגילוי
13 ובהרחבה.

14 ויתירה מזה: ע"פ הלכה, המלך "אין רואין
15 אותו כו' כשהוא ערום"²¹ (זהו היפך כבוד
16 המלכות), ואעפ"כ כשנמצא בתוך דירתו, ישנו
17 (בזמנים שונים) מצב שהמלך הוא ערום.

18 והטעם לכך שיש אצל מלך בשר-ודם מצב זה,
19 הרי זה (כמו כל הענינים דלמטה ש"נשתלשלו
20 מהן" מהענינים דלמעלה)²² מפני שהכוונה ד"דירה
21 לו ית' בתחתונים" הוא שסו"ס תהי' התגלותו של
22 הקב"ה למטה (בתחתונים) "בלי שום לבוש"²³,
23 כמו שכתוב בנוגע לעתיד-לבוא (שאו תושלם
24 הכוונה ד"דירה בתחתונים") "ולא יכנף עוד
25 מוריד"²⁴, "שלא יתכסה ממך בכנף ולבוש"²⁵.

26 "בתחתונים" - פירושו, שגילוי אלקות למטה,
27 לא יהי רק בגלל זה שאלקות מאיר בגילוי, דהיינו,
28 שהאור מאיר כ"כ עד שמגיע גם למטה (אבל אין
29 לזה שייכות למהות ואיכות ה"מטה" גופא)²⁵,
30 כ"אם שיהי' "בתחתונים", בגדר ומהות שלהם²⁶.

31 ה. וי"ל, שזוהי גם ההסברה בזה שבשליחותו
32 של יהודי לעשות "דירה בתחתונים", ישנם שני
33 ענינים²⁷:

(21) משנה סנהדרין כב, א. רמב"ם הל' מלכים פ"ב ה"ג.

(22) ראה תניא רפ"ג.

(23) תניא פל"ו.

(24) ישעי' ל, כ.

(25) ע"ד אתכפיא לגבי אתהפכא.

(26) ראה ד"ה תקעו תרס"ז (בהמשך תרס"ו). לקו"ש חיי"ב ע'

73. חט"ו ע' 88 ואילך ובהערות שם. ועוד.

(27) ושני ענינים אלו (דלקמן) הם גם בתורה ומצוות: כל המצוות הם רצון העצמי של הקב"ה, וביחד עם זה יש בכל מצוה

(גם) ענינה הפרטי. ועד"ז בתורה, שעם היותה תורה אחת, למעלה מהתחלקות (לקו"ת במדבר יג, ב), ישנם ד' הסוגים פרד"ס, שיתא סדרי משנה (כנגד ו' המדות, כל סדר מדה פרטית), אין למדין איסורא מממונא, ועוד. וראה לקמן הערה 37.

(28) ראה אגה"ק סו"ס ה. ביאורו"ז לאדהמ"צ כח, א"ב. ולהצ"צ ע' קלד. ועוד.

(29) אבות ספ"ה.

(30) קידושין מא, ב. ושי"נ. וראה לקו"ת ויקרא א, ג.

(31) ראה קונטרס משיחת ש"פ תולדות ס"ג.

(32) ישעי' מ, כה. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"א ה"ח.

ו. ע"פ הנ"ל יובן ג"כ מש"כ בנוגע לעת"ל³⁸
 ולא ילמדו עוד איש את רעהו גו' כי כולם ידעו
 אותי למקטנם ועד גדולם":
 מצד אחד, גם לעת"ל יהי' חילוק בידיעת
 אלקות, וכהדגשת הכתוב "קטנים" ו"גדולים":
 וביחד עם זה "כולם ידעו אותי" - כולם בשווה.³⁹
 והביאור בזה: ידיעת אלקות לעת"ל הוא שכר
 על עבודתו עכשיו. וב' הענינים בידיעת אלקות
 לעת"ל, הם בהתאם לב' הענינים הנ"ל בעבודת
 השליחות דעכשיו:
 עי"ז שכאור"א מקיים את שליחותו הפרטית,
 שבזה ישנם חילוקים דקטנים וגדולים (בן חמש
 למקרא, בן עשר למשנה וכו') - יהי' לעת"ל
 הידיעה בענינים ומדריגות פרטיות באלקות, ובוזה
 יהיו חילוקים בין קטנים לגדולים;
 אבל מצד נקודת השליחות, הענין ד"שלוחו של
 אדם כמותו", שבזה כולם שוים - יהי' לעת"ל "ידעו
 אותי" (עצמותו ית'), ובידיעה זו לא יהיו חילוקים,
 "כולם ידעו אותי" כולם בשווה.

ז. וזוהי גם ההסברה, שכדי למלא את השליחות
 לעשות לו ית' דירה בתחתונים, דרושים ב' הענינים
 "ביטול" ו"דעת" (כנ"ל ס"ג).
 בכדי להיות "כמותו דהמשלח" - דרוש ענין
 הביטול להמשלח, כמ"ש⁴⁰ "מרום וקדוש אשכון,
 ואת דכא ושפל רוח"⁴¹: ובכדי לפעול שהדירה
 תהי' "בתחתונים" (בגדרם ה), שבזה נוגע הכחות
 הפרטיים דשליחות הפרטית (כנ"ל ס"ה) - דרוש
 שהשליח יהי' בר דעת, וכמובן בפשטות, שכדי
 להשפיע על אנשים שמסביבו, לא רק לעוררם

אדם (מכות כג, סע"ב. זח"א קע, ב). ועי"ז - זיכרון הפרטים של
 העולם, וכמאור"ל (מכות שם, ב במשנה) "רצה הקב"ה לזכות את
 ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות", שאחד הביאורים בזה,
 שהטעם על זה ש"הרבה להם תורה ומצוות" (מה שיש ריבוי
 ענינים חלוקים בתורה ומצוות) הוא בכדי "לזכות את ישראל",
 "לזכות" מל' "זיכרון" - ראה בארוכה לקו"ש ח"י ע' 412 ואילך.
 (38) ירמי' לא, לג.

(39) דמכין ש"כולם ידעו אותי" הוא טעם ("כי") על "ולא
 ילמדו עוד איש את רעהו" - הרי מוכרח, דפירוש "כולם ידעו
 אותי" הוא שידיעה זו של כולם תהי' בשווה. וראה לקוטי לוי"צ
 לזח"ג ע' רי.
 (40) ישע"י נז, טו.

(41) משא"כ כשהוא בהרגש דגאווה, לא רק שא"א שיהי'
 "כמותו דהמשלח", אלא יתירה מזו ש"אין אני והוא יכולין לדור
 בעולם" (סוטה ה, א).

בפשטות, שגם גדול שבגדולים אין לו כל ערך
 ודמיון להקב"ה. ומה שיהודי יכול להיות שלוחו
 של הקב"ה, הרי זה מצד נשמתו שהיא "חלק אלקה
 ממעל ממש"³³, שמצד זה נקרא בשם "אדם"³⁴
 מלשון "אדמה לעליון"³⁵.
 ומכיון שלכל אחד ישנה נשמה, לכן כל יהודי
 (אפילו ילד קטן) הוא שלוחו של הקב"ה, ו"כמותו
 דהמשלח", ועד סו"ס - "כמותו ממש".
 ולכן, ע"י כל פעולה טובה שעושים במילוי
 השליחות, אפילו פעולה קטנה (לכאורה) של ילד
 קטן (כמו אמירת "מורה אני" ע"י ילד יהודי עוד
 לפני גיל "בן חמש"), נמשך עצמותו ית'.
 אמנם, כדי לפעול שהדירה לו ית' תהי'
 בתחתונים, שה"תחתונים" (לשון רבים) יהיו דירה
 לו ית' מצד גדרם ומצבם הם - זה נפעל ע"י
 פרטים, פרטים שונים³⁶ (בהתאם לענינים השונים
 שבעולם)³⁷, שלכל אחד יש שליחותו המיוחדת
 שעל-ידה הוא מברר ומזכך את חלקו בעולם,
 לעשות ממנו דירה לו ית'.

(33) תניא רפ"ב.

(34) יבמות ס"א, רע"א.

(35) של"ה כ, ב. שא, ב. ובכ"מ.

(36) ויש לומר. שגם הענין ד"דירה בתחתונים" הוא מצד זה
 שהאדם העושה את הדירה הוא שלוחו של הקב"ה, ו"כמותו
 דהמשלח" - כי מכיון שהעולם והסתר העולם הוא (לא רק זה
 שנתוסף בו ע"י חטא עה"ד וכיו"ב, כ"אם) שנברא כן שיהי'
 "תחתון במדריגה שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו ית'"
 (תניא פל"י), הרי האפשרות לעשות את העולם לדירה לו ית' -
 הפיכה מן הקצה אל הקצה (מתכלית ההעלם והסתר שאין למטה
 ממנו, עד לתכלית הגילוי) הוא מצד זה ש"נתאוו כו' דירה
 בתחתונים", ד"תאווה" זו היא בעצמותו ית', ומי יאמר לו מה
 תעשה. ומה מובן, שבכדי שהאדם יוכל לעשות "דירה
 בתחתונים" - הוא (לא ע"י ענינים הפרטים דהשליחות, אלא) מצד
 זה שהוא שלוחו של זה "שנתאוו" (עצמותו ית') ו"כמותו".
 ומ"ש בפנים, שזהו מה שהתחתונים נעשים דירה, הוא ע"י
 הענינים הפרטיים (דהשליחות) - הכוונה בזה היא (לא להפיכת
 ההעלם דהתחתון, הצד השווה שבכל הנבראים, כ"אם) להתכונות
 והגדרים דפרטי הנבראים. שבכדי שהתכונות וגדרי הפרט דכל
 נברא יהיו כלים לאלקות, זה נעשה ע"י הענינים הפרטיים
 דהשליחות. ועי' לקו"ש ח"י ע' 98.

(37) ועד"ז בתומ"צ, שלהיותם (ג"כ) "שלוחי", שעל ידם
 נעשה דירה לו ית' בתחתונים (כנ"ל ס"ב) - לכן יש בהם שני
 ענינים (כנ"ל הערה 27): נקודה העיקרית שבתורה (שבכל חלקי
 התורה בשווה) - "שאורייתא וקוב"ה כולא חד", ועל-ידה "אותי
 אתם לוקחים" (המשכת העצמות). וכן במצוות - שכל המצוות
 הן רצוני ית'; וחילוקי הפרטים שבהן שע"י כל מצוה נמשך אור
 מיוחד (רמ"ח פיקודין, רמ"ח אברין דמלכא). ועד"ז בתורה (מה
 שד' הסוגים פרד"ס הם כנגד ד' עולמות, וכיו"ב) - עי"ז נעשה
 זיכרון הפרטים של האדם (רמ"ח מצוות כנגד רמ"ח אברים של

אודות יעקב⁴⁵ ("ויצא יעקב", "וישלח יעקב",³¹
 "וישב יעקב"⁴⁶):³²

לכל לראש: "ויצא יעקב" (ע"י "וישלח"³³
 יצחק"⁴⁷) - שהוא בעצמו נעשה שליח, שיוצא³⁴
 מארבע אמות של תורה ושל תפילה ("באר שבע")³⁵
 ונכנס והולך ב"עולם" (חרון), לעסוק בהפצת³⁶
 התורה והיהדות⁴⁸.³⁷

ואח"כ: "וישלח יעקב" - שאינו מסתפק בזה³⁸
 שהוא לבד "שליח", כי-אם שפועל גם על אחרים³⁹
 שיעשו "שלוחים"⁴⁹.⁴⁰

ויתירה מזה: "וישלח יעקב מלאכים גוי" -⁴¹
 שפועל עליהם, שיעשו שליחותם (להאיר את⁴²
 העולם) למעלה ויותר מכפי כוחם⁵⁰ (הרגיל), ועד⁴³
 - שלא להתחשב ב"חשבונו" טבע העולם,⁴⁴
 בדוגמת מלאכים⁵¹ שאינם מוגבלים בגדרי עולם-⁴⁵
 הזה.⁴⁶

(45) להעיר, שג' פרשיות אלו ("ויצא", "וישלח", "וישב")
 כולן מתחילות עם אות וא"ו - דרגתו של יעקב, כנגד אות וא"ו,
 מדת האמת, מדתו של יעקב. ולהעיר שג' וא"וין בגימט' ח"י -
 שזה שייך ליעקב, כי יעקב לא מת (תענית ה, ב).

ויש לומר, שהם ע"ד הג' וא"וין ד"ויסע ויבוא ויט" (כשלח
 יד, יט"בא. וראה אוה"ת עה"פ (בשלח ע' תיט ואילך). וש"נ.
 לקוטי לוי"צ פרשתנו (ע' קלו). שהם גם כנגד ג' האבות אברהם
 יצחק יעקב (וראה לקו"ת ס"פ ואתחנן. אוה"ת שם. לקוטי לוי"צ
 שם) - חג"ת. וזה מתאים עם המבואר לקמן בפנים, ד"ויצא" הוא
 השליחות להאיר את העולם מלמעלה למטה, חסד. "וישלח",
 שפועל גם על עניני העולם, שיהיו "שלוחים" - זיכרון העולם
 והעלאתו מלמטה למעלה, גבורה; "וישב", השלום והשלוה
 (שיהי' בעיקר בגאולה העתידה, שאז יהי' בתמידות) חיבור
 והתכללות שני הענינים, תפארת. ויש לומר שבפרשיות כל ג'
 ענינים אלו הם ביעקב ששייך לח"י (ג"פ וא"ו), כנ"ל.

(46) כן נק' פרשיות אלו ברמב"ם בסוף "סדר תפילות כל
 השנה" (בסו"ס אהבה).

(47) תולדות כח, ה. וראה בארוכה קונטרס משיחות ש"פ
 תולדות ס"ב ואילך.

(48) ראה בארוכה קונטרס משיחת ש"פ ויצא. וש"נ.
 (49) ראה ד"ה ויצב שם מזבח הנ"ל (הערה 14), שישאל הוא
 שלוחו של הקב"ה, "כמותו דהמשלח" (לא רק מפני קיום המצוות
 שהן "שלוחי", כי-אם גם "בעומק יותר") מפני שישאל הוא הוא
 העושה את המצוה, ל"שלוחי" של הקב"ה (ולולא זה ה"ז
 תשמישי מצוה כו'). ולהעיר שענין זה נתבאר גם גבי יעקב שנקרא
 "אל אלקי ישראל" (כי "שלוחו של אדם כמותו"). ע"פ המשך
 דברי תנחומא הנ"ל ("היו מכבידין את המצוות שהן שלוחי כו"),
 אין אדם שכיבד את המצוות ועשה את התורה כיעקב כו",
 וכמ"ש "ואת יהודה שלח לפניו גשנה" (ולהעיר שדרשת תנחומא
 הנ"ל היא על פסוק זה).

(50) ולהעיר שכחות נקראים בשם "מלאכים" (מו"נ ח"ב פ"י).

(51) "מלאכים ממש" (כ"ר שבהערה 42).

1 בהתעוררות כללית, ע"י דברי תורה שאומר לפניו
 2 (המשכה מלמעלה), כי-אם לפעול בפנימיות, הנה
 3 זה צ"ל במועצות חכמה, להתאים לכל אחד לפי
 4 ערכו וכו'.

5 ח. ע"פ כל הנ"ל, יש לבאר גם ב' הענינים
 6 (הנ"ל ס"א) ב"וישלח" - (א) תוכן השם "וישלח"
 7 גופא, ו(ב) שזה השם של כל הפרשה כולה:

8 לכל-לראש ישנה ההוראה מהשם "וישלח"
 9 גופא - שכל אחד הוא שלוחו של הקב"ה, וצריך
 10 למלא את שליחותו: ואח"כ מוסיפים ש"וישלח"
 11 הוא שם של פרשה המכילה ריבוי פסוקים וכו' -
 12 שבשליחות ישנם ריבוי פרטים ואופנים, המרומזים
 13 בריבוי הענינים שבפרשה.

14 אבל גם לאחר שלומדים הענינים הפרטיים של
 15 הפרשה, יש לזכור שהשם של כל הענינים הוא
 16 "וישלח". ז.א. שגם לאחר שעוסק בפרטי
 17 השליחות, שלזה צריך להשתמש בשכלו כו' (כנ"ל)
 18 - צריכים כל הפרטים להיות חדורים עם כללות
 19 ענין השליחות ("וישלח"), הנקודה העיקרית
 20 (השם) של כל הפרטים.

* * *

21 ט. עוד הוראה עיקרית משם הפרשה "וישלח":

22 "וישלח" - פירושו לשלוח אחרים, היינו, לא
 23 רק שהוא בעצמו שליח, אלא עושה גם אחרים
 24 לשלוחים⁴² - "שליח עושה שליח"⁴³.

25 וההוראה מזה: שליחותו של יהודי להאיר את
 26 העולם באור התורה והמצוה, צריכה להיות באופן
 27 כזה, שיפעל על האנשים שמסביבו, שגם הם יעשו
 28 סו"ס שלוחים לפרסם אלקות בעולם⁴⁴.

29 י. עפ"ז יש לבאר גם המשך ג' הפרשיות
 30 "ויצא", "וישלח", "וישב", ששלשתם מדברים

(42) כפירוש המדרש ב"וישלח יעקב מלאכים" - "אלו שלוחי
 בשר-ודם" (כ"ר פע"ה, ד). ולהעיר שגם לפי פירוש השני שם
 ("מלאכים ממש") המלאך הוא ע"ש ענין השליחות - לקו"ת
 ויקרא א, ג. ועוד. וראה תניא קו"א קנט, א. ד"ה ויצב, שבהערה
 14.

(43) קידושין מא, א.
 (44) וע"ד דרשת רז"ל עה"פ (וירא כא, לג) "ויקרא שם בשם
 ה' אל-עולם", "אל תקרי ויקרא אלא ויקרא כו' " (סוטה י.
 סע"א ואילך).

יב. ענין הנ"ל הוא בהדגשה יתירה לאחר 23
שנתגלה בדורות האחרונים חג הגאולה של 24
אדמו"ר הזקן (מייסד תורת חסידות חב"ד) ב"ט 25
כסלו, המתברך משבת ז' 62 [ואח"כ - גם חג 26
הגאולה של אדמו"ר האמצעי ביו"ד כסלו, שעליית 27
יום גאולה זה בשבת ז' 63]: 28

ב"ט כסלו התחיל עיקר הענין ד"פוצו 29
מעיינותיך חוצה"ה⁶⁴, והחידוש שבזה מודגש בג' 30
התיבות ד"פוצו מעיינותיך חוצה"ה⁶⁵: 31

במים המטהרים ישנם כמה אופנים-דרגות. 32
והדרגה הכי נעלית היא מי המעין שמטהר בכל 33
שהוא, ומטהר כל דבר⁶⁶. וכמו"כ גם בנוגע לבחי' 34
"מעין" שבתורה - עצם התורה, שהיא דבר אחד 35
עם הקב"ה, "אורייתא וקוב"ה כולא חד"⁶⁷, 36
ובמיוחד בפנימיות התורה, שהיא דבר אחד עם 37
סתים דקוב"ה⁶⁸, עצמותו ית', "בעסק סתים 38
ופנימיות התורה מאיר בזה העצמות בגילוי יותר 39
כו"⁶⁹. 40

ומעיינות אלו דפנימיות התורה (לא רק מי 41
המעין, אלא גם המעין עצמו) מביאים אל 42
ה"חוצה", ובאופן ד"פוצו". 43

וזה הי' חידושו של אדמו"ר הזקן בתורת 44
חסידות חב"ד - שהסביר את המעיינות דפנימיות 45
התורה בהבנה והשגה דחכמה-בינה-דעת, באופן 46
ד"יתפרנסון מיניה"⁷⁰ [ובהרחבה יתירה - ע"י 47
אדמו"ר האמצעי, באופן ד"רחובות הנהר" 48
ד'בינה'⁷¹], עד לשכל של הנפש הבהמית ("חוצה" 49
שבאדם⁷²), ועד ל"חוצה" (שמחוץ לאדם) - שאין 50
למטה ממנו. 51

וע"י העבודה ד"ויצא" ו"וישלח", באים מיד 1
ל(פרשת) "וישב יעקב" - "(ביקש יעקב) לישב 2
בשלוה"⁵² לגאולה האמיתית והשלימה, שאז תהי' 3
השלוה האמיתית והשלימה. 4

יא. ע"פ הנ"ל אפשר גם להסביר שייכות ג' 5
פרשיות אלו לחודש כסלו: ענינו העיקרי של חודש 6
כסלו (שבו הוא שונה משאר החודשים) שסיום 7
(וחותם) שלו הוא - חנוכה. 8

נס חנוכה קבעו בנרות⁵³, שמדליקים "על פתח 9
ביתו מבחוץ"⁵⁴. ואחד הלימודים מזה: שיהודי 10
צריך להדליק "נר מצוה ותורה אור"⁵⁵, ובמיוחד - 11
פנימיות התורה (שמן שבתורה⁵⁶) - "על פתח ביתו 12
מבחוץ", להאיר גם את ה"חוץ". 13

ולא רק להאיר את החוץ ("ויצא"), אלא גם 14
להפוך את ה"חוץ" "עד⁵⁷ דכליא ריגלא 15
דתרמודאי"⁵⁸, ועד - "בהעלותך את הנרות, עד 16
שתהא שלהבת עולה מאליה"⁵⁹ - לעשות גם 17
מהסביבה, שיהי' "עולה מאליו", "נר להאיר" 18
("וישלח"). 19

ועי"ז באים לגאולה האמיתית והשלימה, גאולה 20
נצחית (שאינן אחרי' גלות⁶⁰) - בדוגמת נרות חנוכה, 21
ש"אינם בטלין לעולם"⁶¹ ("וישב - לישב בשלוה"). 22

(52) פירש"י ר"פ וישב (לו, ב). - שבוודאי בקשת צדיק מתקיימת* (כפי שהי' בין רוגזה של דינה ורוגזו של יוסף, וכן אח"כ ב"ז שנים האחרונות שלו במצרים, י"ז שנים המוכרחות שלו - בעה"ט ר"פ ויחי); וגם "רוגזו של יוסף" הי' בכדי שתהי' אח"כ עלי' נעלית יותר לאחר הירידה בגלות מצרים, עד להעלי' בגאולה העתידה, "אנכי אעלך גם עלה" (ראה תו"א ר"פ שמות); עפכ"ז - לאחר ריבוי העבודה בגלות מצרים וגלויות שלאח"ז, בפרט בגלות האחרון (אדום) - מוכן שעתה הגיע הזמן (ועד מתי?) לקיום בקשת יעקב "לישב בשלוה" בתכלית השלימות.

(53) שבת כא, ב ובפירש"י.

(54) שבת שם.

(55) משלי ו, כג.

(56) אמרי בינה שער הק"ש פנ"ד ואילך. ועוד.

(57) שבת, שם.

(58) להעיר מהפירוש ב"כליא ריגלא כו' " שהם גופא יבואו לבחי' כלות הנפש כו' (סד"ה משתקע תרע"ח).

(59) ר"פ בהעלותך ובפירש"י.

(60) ראה מכילתא בשלח טו, א. הובא בתור"ה ה"ג ונאמר - פסחים קטז, ב. וראה פנ"ח סוף שער החנוכה.

(61) נחנחמא בהעלותך ה. במדבר פט"ו, ו - ע"פ רמב"ן ר"פ בהעלותך.

(* ובמכ"ש מ"צדיק גזוז והקב"ה מקיים". ויתירה מזה - "הקב"ה גזוז וצדיק מבטל".

(62) ראה זח"ב סג, ב. פח, א.

(63) כידוע בענין "יוכלו" - אוה"ת בראשית מב, ב ואילך. תקח, א ואילך. ועוד.

(64) ס' השיחות תורת שלום ס"ע 112 ואילך.

(65) ל' אגה"ק הידועה דהבעש"ט - נרפסה בכש"ט בתחלתו. ובכ"מ.

(66) ריש מס' מקוואות. רמב"ם הל' מקוואות פ"ט.

(67) ראה זח"ג עג, א. תניא פ"ה. ועוד.

(68) ראה זח"ג שם. לקו"ת ויקרא ה, ג. נצבים מו, א. ועוד. וראה אגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' תקלה.

(69) המשך תער"ב ח"ב פש"ב.

(70) לשון התקו"ז תיקון ו' בסופו. וראה הקדמת מקדש מלך לספרו, כסא מלך לתקו"ז שם. ועוד.

(71) ראה זח"ג קמב, א. אגה"ק סו"ס טו. ובארוכה - לקו"ש

חכ"ה ע' 349 ואילך. וש"נ.

(72) ראה אוה"ת לתהלים (יהל אור) ע' תנה.

עבודה הנ"ל ("תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן")³⁰
 יהיו בשלימות,³¹
 והשלימות בשני אופני עבודה הנ"ל, צריכה
 להיות לא רק בנוגע לעצמו, כי-אם באופן
 ד"להאיר על הארץ"⁷⁸ (שזהו תפקידם של השמש
 והלבנה, להאיר את כל הארץ, דומם צומח חי
 ומדבר) - להשפיע ולהאיר על האנשים שמסביב,
 ועד - גם לסוגים (חי, צומח ודומם) שלמטה
 מ'מדבר'.

ולא רק להאירם (מבחוץ), אלא גם לפעול
 עליהם באופן שזה יחדור בפנימיותם - ע"ד אור
 השמש ואור הלבנה שפועלים גם בפנימיות
 הנבראים שבארץ, כמ"ש⁷⁹ "ומגד תבואות שמש
 ומגד גרש ירחים"⁸⁰. ועאכו"כ בנוגע לחי ומדבר,
 שנהנים מאור השמש והלבנה, ועד - שיש בכחם
 לרפא⁸¹ וכיו"ב.

יד. לימוד נוסף מיום השבת:
 עה"פ⁸² "ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו
 אשר עשה" (דלכאורה: וכי אפשר דבר זה שעשה
 מלאכה ביום השביעי⁸³), איתא במדרש⁸⁴ שהי'
 באופן "כזה שהוא מכה בקורנוס על גבי הסדן,
 הגביהה מבעוד יום והורידה משתחשך" שגם זה
 ("מכה בקורנוס על גבי הסדן") נקרא "מלאכתו
 אשר עשה", אבל מכיון ש"הגביהה מבעוד יום
 והורידה משתחשך" אי"ז אסור⁸⁵.

ומזה ישנו לימוד והוראה לכאור'א. ובהקדים,
 גם אם ישנה הסברה איך שהמלאכה היתה מותרת,
 אינו מובן, מדוע הוצרך הקב"ה לעשות, כביכול,
 באופן כזה שיכנס ב"יום השביעי"? ובלשון
 רש"י⁸² - "נכנס בו כחוט השערה ונראה כאילו כלה

1 ויתירה מזה: אמיתית הענין ד"יפוצו מעינותיך
 2 חוצה" הוא לא רק שה"מעיינות" מגיעים ל"חוצה"
 3 ("ויצא"), אלא גם שהם משנים את ה"חוצה" גופא
 4 ("וישלח"), שההנחה השכלית של נה"ב גופא
 5 נעשית בהתאם ל"מעיינות"⁷³. ועד"ז גם בנוגע
 6 ל"חוצה" כפשוטו.

7 וע"י "יפוצו מעינותיך חוצה" "קא אתי מר, דא
 8 מלכא משיחא"⁷⁴ - "לישב בשלוה" שיהי' בגאולה
 9 האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

10 יג. בחודש כסלו עצמו, עומדים אנו: (א) ביום
 11 השבת, (ב) י"ד כסלו.

12 יום השבת (סיום ימי השבוע) קשור עם מהלך
 13 השמש ("ויהי ערב ויהי בוקר"). י"ד כסלו, יום
 14 בחודש, קשור עם מהלך הלבנה, ובזה גופא סמוך
 15 וערב - ט"ו בחודש, שאז "קיימא"⁷⁵ סיהרא
 16 באשלמותא⁷⁶.

17 החילוק ביניהם בעבודת ה': "שמש" שאין בו
 18 שינויים, מרמז על אופן העבודה ד"תמידים
 19 כסדרם". "לבנה" שיש בה שינויים (בחצי ראשון
 20 של החודש - הולכת ומתגדלת, בחצי השני -
 21 הולכת ומתמעטת), מרמז על אופן העבודה
 22 ד"מוספים כהלכתם", שתמיד צ"ל (שינויים
 23 ו)הוספות ועליות בקודש, עליות בהמשכת האור
 24 ("נר מצוה ותורה אור"), ועליות בעבודת הביטול
 25 (ומיעוט בחומריות וגשמיות האור), כהכנה ליחוד
 26 'שימשא וסיהרא' בר"ח הבא⁷⁷.

27 ולכן, כשעומדים ביום השבת, שלימות בימי
 28 השבוע, וביום י"ד לחודש, כש"קיימא סיהרא
 29 באשלמותא" - יש נתינת כח מיוחדת, ששני אופני

(78) בראשית א, טו.

(79) ברכה לג, די ובפירש"י.

(80) וגם השפעה על הדומם - כמבואר בספרים ש"לירח כח
 מוסיף ומיוחד ביסוד המים, והרא"י על זה תוספת הימים והנהרות
 בתוספת הירח כו' לניצוץ השמש מניע יסוד האש כו' כמו
 שתראהו מהתפשט החום במציאות עם השמש כו' (מור"נ ח"ב
 פ"י. וראה רבינו בחיי עה"פ ברכה שם.

(81) כמ"ש "שמש צדקה ומרפא בכנפי" (מלאכי ג, כ). הובא
 בפירש"י פרשתנו לב, לב).

(82) בראשית ב, ב.

(83) רש"י לב"ר שבהערה הבאה.

(84) ב"ר פ"י, ט.

(85) הביאור - ראה במפרשי המדרש שם. לקו"ש ח"ה ע' 32
 ואילך.

(73) היינו, שזה שמונח בשכלו הענינים דפנימיות התורה, הוא
 באופן שמצד ההסברה דתורת החסידות הוא מוכרח לחדות שכן
 הוא האמת, ועד שזה נעשה שכל שלו.

(74) אגה"ק הנ"ל הערה 65.

(75) ראה זהר ח"א קנ, א. רכה, ב. וראה שמו"ר פט"ו, כו.

(76) שהרי: (א) החודש הוא לא ל' ימים שלימים, כ"א כ"ט יום
 וי"ב שעות ותשצ"ג חלקים (רמב"ם הל' קידוש החודש פ"ו ה"ג),
 נמצא שחצי החודש הוא באמצע יום ה"ט, ובפרט בחודש כסלו
 זה - שמואל הלבנה ה' בשבת לפנות בוקר, שכבר עברו יותר
 מ"ד יום. (ב) מוצאי-שבת זה, שבו מלוין את המלך (שו"ע אדה"ז
 אור"ח ס"ש ס"ב) - הוא ט"ז בחודש.

(77) ראה בכ"ז דרושי "מחר חודש" (סה"מ תקס"ז ע' מת
 ואילך. ועם הגהות - אוה"ת בראשית ד, סע"ב ואילך. ועוד).
 קונטרס משיחת ש"פ וירא שנה זו.

36 טז. וידיעה זו גופא מוסיפה מרץ וחיות לכאור"א
37 בעבודתו בפועל:

38 לחזק כל פעולותיו במילוי שליחותו של הקב"ה
39 בעולם לעשות "דירה בתחתונים", ע"י קיום התורה
40 ומצוות, והפצת היהדות והפצת המעיינות חוצה גם
41 ליהודים אחרים, ועד - בנוגע להפצת שבע מצוות
42 בני נח, אוה"ע⁸⁹.

43 ולא רק באופן ד"ויצא" - שהוא בעצמו עוסק
44 בזה, אלא באופן ד"וישלח" - לעשות (ולחזק) שגם
45 אחרים יהיו (יותר חזק ויותר בגלוי) "שלוחים" של
46 הקב"ה, ועד - עם כחות ד"מלאכים ממש", כנ"ל.

47 והדגשה מיוחדת בדורנו זה, שנשיא הדור שמו
48 - "יוסף" על שם "יוסף ה' לי בן אחר"⁹⁰ לעשות
49 מ"אחר" שגם הוא יהי "בן"⁹¹ (בגלוי) להקב"ה.
50 ו"יצחק" על שם "כל השומע יצחק לי"⁹²: שגם מי
51 שהוא לע"ע רק "שומע" (ועדיין איננו במצב
52 ד"רואה" בעיניו), ובזה גופא - "כל השומע", גם
53 מי ששומע רק בחיצוניות כו' - גם הוא "יצחק לי",
54 שנעשה שליח, הגורם צחוק ותענוג להמשלח, ועד
55 - להמשלח הראשון, הקב"ה, כביכול, בעצמו, ע"י
56 שממלא את התאווה והתענוג (כביכול) של הקב"ה
57 להיות לו ית' דירה בתחתונים⁹³.

58 יז. ובשנה זו - צריכה להיות עבודה הנ"ל
59 בהדגשה יתירה בשני העינים המיוחדים שנה זו -
60 "שנת הקהל" ו"שנת תשמח"⁹⁴:

61 (א) לנצל כל הזדמנות ל"הקהל את העם,
62 האנשים והנשים והטף", כדי לפעול בהם "ליראה
63 את ה' אלקיכם גו' כל הימים אשר אתם חיים על
64 האדמה"⁹⁵. א.י. לא להסתפק בזה שיש לו יראת ה',
65 והוא 'דוגמא חיה' לאחרים, אלא להקהיל יהודים
66 אחרים, ולפעול עליהם (או להוסיף אצלם) "ליראה
67 את ה' אלקיכם" ועד - ל"כל הימים".

68 ובהדגשה שאין חילוק ב"הקהל" בין "האנשים
69 והנשים והטף" - כי מצד הנקודה ד"ליראה את ה'

1 בו ביום" - מדוע עשה הקב"ה באופן כזה שיהי'
2 "נראה כאילו כלה בו ביום"?

3 והביאור: בזה גופא נתן הקב"ה הוראה ולימוד
4 ליהודי, עד כמה חשוב ויקר כל רגע וכל פעולה!
5 וכשם שבמלאכת הבריאה, הרי ע"י פעולה
6 "קטנה" (הורדת הקורנס) נשלמה כל מלאכת
7 הבריאה ("ויכל גו' מלאכתו"), ומזה נכנס מיד
8 ל"וישבות ביום השביעי"⁸²,

9 עד"ז הוא גם בנוגע לכאור"א, שהוא שלוחו של
10 הקב"ה ו"כמותו דהמשלח" (כנ"ל בארוכה), שגם
11 כשמדובר אודות פעולה טובה אחת ויחידה,
12 ואפילו כשהפעולה היא קטנה ביותר "כחוט
13 השערה" - צריך לדעת, שיכול להיות, שפעולה זו
14 היא ה"מכה בפטיש", או יותר "קרוב" "הורדת
15 הפטיש", שעל-ידה נשלמת כל העבודה דזמן
16 הגלות, ומיד (אחרי הפעולה) נכנסים ל"יום שכולו
17 שבת ומנוחה"⁸⁶. וכפס"ד ברמב"ם⁸⁷: "עשה מצוה
18 אחת, הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו
19 לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה".

20 טו. עפ"ז מובן גם מה שמרעישים ("מ'האלט
21 אין איין שטורעמען") שיהודי צריך להוסיף עוד
22 פעולה ועוד פעולה בתומ"צ, הפצת היהדות
23 והמעיינות חוצה, ובפרט בשנה זו - בעיני
24 "הקהל" ו"תשמח" (שמחה), כי ע"י אפשר להביא
25 את משיח צדקנו ברגע אחד קודם.

26 דלכאורה: בני"י הרי מחכים למשיח כבר אלפי
27 שנים⁸⁸, וכבר עשו ריבוי תורה ומצוות במשך כל
28 הדורות?!

29 וע"פ הנ"ל מובן: מכיון שמדובר אודות
30 השלמת שליחותו של הקב"ה לעשות לו ית' דירה
31 בתחתונים - הרי הקב"ה אינו מוגבל האם זה יהי'
32 ע"י פעולה קטנה או גדולה, ע"י קטן שבקטנים או
33 גדול שבגדולים, ויתכן, שפעולה קטנה זו ע"י ילד
34 קטן זה - היא ה"מכה בפטיש" שתביא את
35 הגאולה!

(90) ויצא ל, כד.

(91) ראה אוה"ת ויצא רכ, א ואילך. ועוד.

(92) וירא כא, ו.

(93) ראה תו"א ויצא כא, ג. וראה קונטרס משיחת ש"פ ויצא

שנה זו ס"ב.

(94) ראה בארוכה קונטרס משיחת ש"פ לך-לך שנה זו.

(95) וילך לא, יב ואילך.

(86) סוף מס' תמיד.

(87) ה"ל תשובה פ"ג ה"ד.

(88) וכמבואר בפרשתנו בנוגע ליעקב ובפשוטו של מקרא -

פירוש"י (לג, יד בסופו).

(89) ראה רמב"ם ה"ל מלכים ספ"ח.

ולאח"ז - ההכנות לימי חנוכה⁹⁹, "מבצע 19
חנוכה", שכאו"א ידע ויקיים המצוות של חנוכה, 20
כולל - להסיק ההוראות ד"נר להאיר", "על פתח 21
ביתו מבחוץ", "נר מצוה ותורה אור". 22
יט. ויה"ר, שלאחרי שכבר היתה העבודה 23
ד"ויצא" ו"וישלח" - תהי' אחת הפעולות הנוספות 24
הנ"ל ה"מכה בפטיש" שתביא את ה"וישב" - 25
"לישב בשלוח", ב"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי 26
העולמים", 27
בקיום היעוד "קהל גדול ישובו הנה"¹⁰⁰, 28
ו"שמחת עולם על ראשם"¹⁰¹, עד לשמחת "שמח 29
תשמח רעים האהובים"¹⁰² - נישואי הקב"ה 30
וכנס"י, באופן ד"והיו לבשר אחד"¹⁰³ - "ישראל 31
(אורייתא) וקוב"ה כולא חד"⁶⁷, "ולא יכנף עוד 32
מוריך, והיו עיניך רואות את מוריך" - שלימות 33
גילוי דירה לו ית' בתחתונים, גילוי עצמותו ית' 34
בכל הפרטים ד"תחתונים", ועד - "ולא ילמדו עוד 35
איש את רעהו גו' כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד 36
גדולם", ובמהרה בימינו ממש. 37

אלקיכם", כולם שוים [ע"ד המבואר לעיל בנוגע 1
לעבודת השליחות ד"דירה בתחתונים"]. 2
(ב) להוסיף בשמחה, עבודת ה' בקיום שליחותו 3
מתוך "שמחה וטוב לבב"⁹⁶, הן בנוגע לעצמו - 4
תְּשֻׁמָּח, לשון ציווי ולשון הבטחה, והן תְּשֻׁמָּח 5
אחרים (ששלימות השמחה היא כששמח עם 6
אחרים), שגם הם יהיו בשמחה ("כל השומע יצחק 7
לי"). 8
וע"י קיום השליחות בשמחה - נעשה ענין של 9
אחדות בין בני"י, כי שמחה פורצת כל הגדרים 10
וחילוקים שבין בני"א⁹⁷. 11
יח. ובפרטי פרטיות - יש לעורר בענין שהזמן 12
גרמא: 13
בכל מקום יתחילו לעסוק בהכנות המתאימות - 14
ה"כנה רבתי"⁹⁸ - לחגיגות והתוועדויות ביי"ט 15
כסלו, ובאופן ד"ברוב עם", ובקבלת החלטות 16
טובות להוסיף ולחזק העבודה ד"יפוצו מעינותיך 17
חוצה". 18

(99) שתחילתם מתברכים מהשבת הבאה, השבת שבתוך ג'
ימים מי"ט כסלו.
(100) ירמ' לא, ז.
(101) ישעי' לה, י. נא, יא.
(102) נוסח ברכת הנישואין.
(103) בראשית ב, כד.

(96) תבוא כח, מז. וראה תניא פכ"ו (ל"ג, רע"א). רמב"ם סוף
הל' לולב.
(97) ראה בארוכה שמח תשמח תרנ"ז (ס"ע רכג ואילך).
(98) ראה ביצה ב, ב ובפירש"י. ובכ"מ. וראה אנציק' תלמודית
ערך הזמנה (א) ס"ג. וש"נ.

אגרות קודש

ב"ה, ח' כסלו, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מוה"ר אלי' עקיבא שי

שלום וברכה!

נהניתי לקרות במכתבו ע"ד השתדלותו להודיע ולהחדיר בתוך התלמידים והתלמידות שלו
סיפורים חסידותיים וכן עניני חסידות ובטח יוסיף אומץ בזה, כי הרי זהו כל האדם, וכמ"ש סוף דבר
הכל נשמע (אז אלע זאלן דערהערן) את האלקים ירא (כי זהו יסוד ושרש העבודה) ואת מצותיו שמור
כי זה כל האדם (בגמ' מ"ה אילנא דחיי פנימיות התורה זוהי תורת החסידות)...

מוסג"פ קונטרס שהו"ל לא כבר, ובטח יזכה בו את הרבים. ואף ששולחים ג"כ להרה"ג הו"ח
אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ וכו' מוה"ר יהודא דוב שי' שחט, בטח לא די בא' והלואי שסיפק שני קונטרסים
בשביל סביבתם, ויעוין ג"כ בקונטרס זה בענין אכילת הדם כי זה כל האדם הנ"ל.

בברכה ופי"ש כל אנ"ש שי'.

נ"ב: הפ"נ שלו נתקבל.

בס"ד. משיחת שבת פרשת וישלח, י"ד כסלו ה'תשמ"ח

- ביאור בפירוש רש"י דיבור המתחיל ואלה המלכים וגו'

28 ולפיכך כשקם דוד המלך ביטל את המלכות מהם.
29 והא דאמר העמיד שמונה מלכים וביטל המלכות
30 מהם, כדי לקיים שני גוים, רצונו-לומר שוים, כמו
31 שהעמיד זה העמיד זה"7.

32 אבל, לכאורה, תירוצם אינו בדרך לימוד
33 פשוטו של מקרא, כי:

34 (א) ענינו של רש"י לבאר פשוטו של מקרא, ולא
35 "לקיים מה שנאמר וכו'", כלומר, אם אין קושי
36 בפשוטו של מקרא, לא צריך רש"י לפרש.

37 (ב) ועיקר: איך יתכן לומר שכוונת רש"י "לקיים
38 מה שנאמר ולאום מלאום יאמץ" - בה בשעה
39 שמדגיש בפירושו שבימי יורם "פשע אדום מתחת
40 יד יהודה וימליכו עליהם מלך", היינו, שרק במשך
41 תקופת שמונה מלכים אלו "בטלה מלכות עשו",
42 מה-שאינ-כן לאחר-יזה, נתקיימה מלכות עשו לצד
43 מלכות ישראל, היפך מה שנאמר "ולאום מלאום
44 יאמץ"?!
45]ועל-דרך-זה נשאלת השאלה בנוגע לתקופה
46 שקדמה ל"אלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום
47 לפני מלך מלך לבני ישראל":

48 מובן וגם פשוט שלא יתכן לומר שבמשך
49 תקופה הכי ארוכה, מזמנם של יעקב ועשו עד לזמן
50 שאול, כמה מאות שנים⁸, מלכו באדום שמונה
51 מלכים! ועל כן צריך לומר ששמונת מלכי אדום
52 היו במשך תקופה מסויימת, ומלבד זה היה משך
53 זמן רב שלא היה מלך.

54 ועל-פי-זה, איך נתקיים "ולאום מלאום יאמץ"
55 בתקופה שאצל שניהם - ישראל ואדום⁹ - לא היה
56 מלך].

1 א. על הפסוק¹ "ואלה המלכים אשר מלכו
2 בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל" - מעתיק
3 רש"י התיבות "ואלה המלכים וגו'", ומפרש:
4 "שמונה היו, וכנגדן העמיד יעקב וביטל מלכות
5 עשו בימיהם, ואלו הן, שאול ואיש-בושת, דוד
6 ושלמה רחבעם אביה אסא יהושפט, ובימי יורם
7 בנו כתיב² בימיו פשע אדום מתחת יד יהודה
8 וימליכו עליהם מלך, ובימי שאול כתיב³ אין מלך
9 באדום נצב מלך".
10 ואינו מובן:

11 ענינו של רש"י - "אני ליישב פשוטו של מקרא
12 באתי"⁴, ובנידון-דידן, מהו הקושי בפשוטו של
13 מקרא כאן שבגללו צריך רש"י לפירוש, ועד
14 לפירוש ארוך, שמונה היו, וכנגדו העמיד יעקב
15 וביטל מלכות עשו בימיהם וכו', ענין שאירע
16 בזמן מלכי ישראל לאחרי כמה וכמה דורות?!

17 ב. הרא"ם כותב שכוונת רש"י "לקיים מה
18 שנאמר⁵ ולאום מלאום יאמץ, כשזה קם זה נופל.
19 והראיה, על ביטול מלכות עשו בימי שמונה
20 המלכים שמלכו על ישראל, שבימי שאול כתיב אין
21 מלך באדום נצב מלך, ובימי יורם כתיב בימיו פשע
22 אדום מתחת יד יהודה, משמע, דמזמן שאול עד
23 אותו זמן היה אדום משועבד תחת מלכי ישראל,
24 ומלכות עשו בטלה בימיהם של שמונה מלכים
25 שמשאול ועד יורם".

26 ועל-דרך-זה כותב הגור אריה' - "לקיים מה
27 שנאמר⁶ אמלאה החרבה, כשזה קם זה נופל,

(1) פרשתנו לו, לא.

(2) מלכים ב ח, כ.

(3) מלכים א כב, מח. — ואף שפסוק זה נאמר בימי אסא ויהושפט, הרי הפירוש הוא שמצב זה נמשך עד לזמנם, וכמ"ש רש"י במלכים: "בימי דוד הנציב הוא המלך, וכאן נכתב לפי שבימי יהורם בנו (של יהושפט) שקילקל בימיו פשע אדום וימליכו להם מלך, אבל בימי יהושפט עדיין היו כפופין לו", ומצב זה (שלטון דירשאל על אדום) התחיל בזמן שאול, שנאמר בו (שמואל א יד, כז) "וילחם סביב בכל אויביו וגו' ובאדום וגו' ובכל אשר יפנה ירשיע".

(4) פירש"י פרשתנו לג, כ. וראה פירש"י בראשית ג, ח. ועוד.
(5) תולדות כג, כה ובפירש"י.

(6) יחזקאל כו, ב (הובא בפירש"י תולדות שם).

(7) ולהעיר גם מפירש"י בפסוק "ואלה המלכים" שברברי הימים (א' א, מג), שמביא מב"ר (בין השאר) "בשעה שזה מעמיד כו' זה מעמיד כו'. זה העמיד ח' וזה העמיד ח'".

(8) קרוב לשבע מאות שנה (ראה סדה"ד ב"א קצ"א — תתפ"ב).

(9) משא"כ בנוגע ליעקב ועשו עצמם — שהרי מפורש בכתוב "ולאום גו'", "אין לאום אלא מלכות" (תולדות כה, כג ובפירש"י), היינו, שאין הכוונה ליעקב ועשו כשהיו בזמנם ששה נפש או אפילו שבעים נפש, שאין זה לאום כלל, ובפרט — פשוטו של מקרא! וכנ"ל דהיינו מלכות.

24 כלומר, מלכים משאר מקומות ואומות שבאו
25 ומלכו בארץ אדום - בזיון לעשיו²⁰, שהמלך בארצו
26 הוא ממקום ואומה אחרת!
27 ואם-כן הדרא קושיא לדוכתה: מדוע מספרת
28 התורה, ובארוכה, אודות מלכי אדום?
29 ד. ויש לומר, שבפירושו "שמונה היו וכנגדן
30 וכו'" כוונת רש"י לתרץ בהרחבה²¹ קושיא הנ"ל,
31 כדלקמן.
32 וקושיא גדולה יותר - שגם היא מתעוררת אצל
33 'בן חמש למקרא':

34 סיפור זה הוא בסתירה (לכאורה) לברכת יצחק,
35 כי לאחרי שיצחק אמר בברכתו²² ליעקב "הוה גביר
36 לאחריך"²³, ואמר לעשו "ואת אחיך תעבוד"²⁴
37 (ומזה מובן - במכל-שכן וקל-וחומר - שיעקב
38 צריך להיות במעלה יתירה לגבי עשו), היו "מלכים
39 אשר מלכו בארץ אדום", היינו, שאדום קיימה
40 מלכות בפני-עצמה (במקום לעבוד את יעקב), ולא
41 עוד, אלא שמלכות אדום היתה "לפני מלך מלך
42 לבני ישראל"?!

43 ועל זה מתרץ רש"י²⁵ - "שמונה היו, וכנגדו
44 העמיד יעקב וביטל מלכות עשו בימיהם וכו'":
45 בסך-הכל - אומר רש"י ל'בן חמש' - מסופר
46 כאן אודות שמונה מלכים בלבד, "וכנגדן (כנגד כל
47 השמונה) העמיד יעקב וביטל מלכות עשו בימיהם",
48 היינו, שכאשר יעקב העמיד שמונה מלכים שלו
49 (שמנאם רש"י), ביטל על-ידי-זה את מלכות עשו,
50 אדום היה משועבד תחת מלכי ישראל.

51 וזהו הדיוק בכתוב "ואלה המלכים אשר מלכו
52 בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל" - שקיומה
53 של מלכות אדום לא היה אלא "לפני מלך מלך לבני

1 ג. ויובן בהקדים שאלה נוספת: מדוע מספרת
2 התורה, ובארוכה, אודות "המלכים אשר מלכו
3 בארץ אדום" - למאי נפקא-מינה ב"תורת משה
4 לבני ישראל" לדעת מה נעשה במלכות אדום?
5 לכאורה, יכולים לשאול שאלה זו בנוגע
6 לכללות הסיפור ד"ואלה תולדות עשו גו"¹⁰,
7 ובפרט "אלה בני שעיר החורי יושבי הארץ גו"¹¹,
8 "שהיו יושבים קודם שבא עשו לשם"¹² (שכאן לא
9 מדובר אודות עשו, כי-אם אודות החורי שהוריש
10 עשו) - דלכאורה, למאי נפקא-מינה כל זה
11 בתורה?!

12 אמנם, בנוגע לכללות הסיפור ד"תולדות עשו",
13 והסיפור אודות "בני שעיר החורי", יש לומר¹³
14 שהתורה כתבה כל זה (גם) כדי להדגיש את קיום
15 ברכתו של יצחק לעשו¹⁴. שבגלל זה היו לו ריבוי
16 אלופים כו', והצליח להוריש את "בני שעיר החורי
17 יושבי הארץ"¹⁵.

18 מה-שאינ-כן בנוגע לסיפור אודות מלכי אדום
19 - אי אפשר לומר שהתורה מספרת זאת כדי
20 להדגיש גדלו וחזקו של עשו (כתוצאה מברכתו של
21 יצחק), שהרי אדרבה: מפורש בקרא שמלכים אלו
22 לא היו מזרעו של עשו¹⁶, אלא "מבצרה" ("מערי
23 מואב היא¹⁷"), "מארץ התימני"¹⁸, וכיוצא בזה¹⁹,

(10) פרשתנו לו, א ואילך.

(11) שם, כ ואילך.

(12) פירש"י עה"פ.

(13) באם את"ל שיש פשטנים דלא ס"ל כמפורש ברש"י ר"פ וישב "אחר שכתב לך ישובי עשו ותולדותיו בדרך קצרה שלא היו ספונים וחשובים לפרש היאך נתיישבו וסדר מלחמותיהם איך הורישו את החורי, פירש לך ישובי יעקב ותולדותיו בדרך ארוכה כו'". ובפרט בנוגע ל"בני שעיר החורי", כמ"ש רש"י (פרשתנו לו, יב-כד) "לא הוזקק לכתוב לנו משפחת החורי אלא מפני תמנע", "להודיע גדולתו של אברהם כמה היו תאבים לידבק בזרעו כו'".

(14) ועד"ז בנוגע לתולדות ישמעאל (ס"פ חיי שרה) - קיום ההבטחה "ולישמעאל שמעתיך וגו'" (לך-לך יז, כ).

(15) ראה גם דברים ב, יב: "ובשעיר ישבו החורים לפנים ובני עשו יירשוהו גו' וישבו תחתם", ובפירש"י: "נתתי בהם כח שהיו מורשים אותם והולכים".

(16) וטעם הדבר - מכיון שנאמר "ורב יעבוד צעיר" (תולדות כה, כג), ובברכת יצחק ליעקב - "הוה גביר לאחריך" (שם כז, כט), שלכן, לא יתכן שיהיו לעשו מלכים כמו ליעקב (ראה לקו"ש חט"ו ע' 296).

(17) פרשתנו לו, לג ובפירש"י.

(18) שם, לד.

(19) ראה ב"ר, רד"ק וספורנו עה"פ. שמו"ר פל"ז, א. מו"נ ח"ג פ"נ (ודלא כברמב"ן, בחיי ועוד שם). ובבמדב"ר (פ"ד, י.

וראה אברבנאל פרשתנו שם) מחלק דג' מהם היו מבני אדום, והשאר "משאר מקומות היו ומשאר אומות".

(20) להעיר ממאד"ל עה"פ "הנה קטן נתתיך בגוים בזוי אתה מאד" - שלא היו מעמידים מלך בן מלך (פירש"י עה"פ עובדי א, ב - מע"ז יו"ד, א).

(21) ולא נצטרך לומר שכל הפרשה נאמרה בשביל פסוק אחד, וגם בו הענין ברמו.

(22) נוסף על מה שנאמר כבר לרבקה "ורב יעבוד צעיר".

(23) תולדות כז, כט.

(24) שם, מ.

(25) וכדרכו, שאינו מקדים את השאלה, אלא כותב פירושו, ובדרך ממילא מתורצת השאלה.

ורש"י אינו מתרץ קושיא זו - כמו שאינו מבאר
 שאר "קלאץ-קושיות" דוגמתם. ולדוגמא: הובטח
 ליעקב "היטב איטיב עמך"²⁹, ואף-על-פי-כן לא
 ישב בשלוה³⁰, וימי שני חייו היו "מעט ורעים"³¹.
 ובפרשיות שלפני-זה - הובטח לאברהם ובברית
 (ובהתחלתה) קיני קניזי וקדמוני³², ועד היום הזה
 רואה 'בן חמש למקרא' שעדיין לא נתקיים!
 אלא, כוונת רש"י היא, כאמור, לתרץ את
 השאלה שמתעוררת אצל ה'בן חמש למקרא' בפסוק
 זה: (א) מדוע מספרת התורה אודות מלכי אדום,
 (ב) ויתירה מזה, הסיפור אודות מלכי אדום הוא
 בסתירה (לכאורה) לתוכן ברכת יצחק? ועל זה
 מתרץ רש"י: שמונה היו, וכנגדן העמיד יעקב
 וביטל מלכות עשו בימיהם, "כנ"ל בארוכה.
 ו. ויהי-רצון אשר מהלימוד בתורה אודות
 המלכים שהעמיד יעקב וביטל את מלכות עשו -
 נזכה להקיום בפועל ממש, חידוש המלוכה דיעקב
 - "המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד
 ליושנה לממשלה הראשונה"³³, ומבטל מלכות עשו
 - כמו שכתוב³⁴ "והיה בית יעקב אש ובית יוסף
 להבה ובית עשו לקש, ודלקו בהם ואכלום"³⁵ ולא
 יהיה שריד לבית עשו",
 עדי קיום היעוד³⁶ "ועלו מושיעים בהר ציון
 לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה", במהרה
 בימינו ממש.

1 "ישראל", שכן, תיכף ומיד כשהעמיד יעקב מלכים
 2 שלו, ביטל מלכות עשו.
 3 ועל-פי-זה מובן טעם הסיפור אודות מלכי
 4 אדום - כדי להדגיש את קיומה של ברכת יצחק
 5 על-דבר מעלת יעקב לגבי עשו²⁶:
 6 "ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום" - בארץ
 7 אדום בלבד, ותו לא, ופשיטא שלא על בני-ישראל
 8 (ונוסף לזה, שמלכי אדום לא היו מזרעו של עשו,
 9 אלא משאר אומות, כמו שכתוב בהמשך הכתובים
 10 (כנ"ל סעיף ג)), וכל זה - "לפני מלך מלך לבני
 11 ישראל", כי תיכף ומיד כשהעמיד יעקב מלכים
 12 שלו, ביטל את מלכות עשו, והיו משעובדים תחת
 13 מלכי ישראל ("מלך אין באדום נצב מלך").
 14 ה. ולהוסיף - ליתר ביאור:
 15 אין כוונת רש"י "לקיים מה שנאמר ורב יעבוד
 16 צעיר, הוה גביר לאחרך, ואת אחיך תעבוד" - שהרי
 17 (נוסף לכך שענינו אינו אלא לפרש פשוטו של
 18 מקרא) שאלה זו נשארת (א) בנוגע למשך חייהם
 19 של יעקב ועשו²⁷ (ב) בנוגע לכל משך הזמן
 20 ש"לפני מלך מלך לבני ישראל" - שהרי סוף-כל-
 21 סוף לא נתקיים "ורב יעבוד צעיר", (ג) מזמנו של
 22 יורם ואילך ש"בימיו פשע אדום מתחת יהודה גו'
 23 עד היום הזה" - כיצד מתאים זה עם ההבטחה
 24 "ורב יעבוד צעיר", "ואת אחיך תעבוד"²⁸.

(26) וההמשך להתחלת הפרשה שבה מדגיש הכתוב קיום
 ברכת יצחק לעשו (כנ"ל ס"ג) - שהברכה לעשו היא אך ורק
 בתנאי שאין זה בסתירה לגדלותו של יעקב, כפשוטו.
 (27) דמכיון שבענין זה לא נאמר "לאום" (ראה לעיל הערה
 9), משמע, דקאי (גם ולכל-לראש) על יעקב ועשו עצמם.
 (28) ואין לתלות זה בהענין ד"והי' כאשר תריד (כשיעברו
 ישראל על התורה, אזי) ופרקת עולו מעל צוארך" (תולדות כז, מ
 ובפירש"י) - שהרי: יעקב עצמו בודאי ה' בתכלית השלימות,
 ואעפ"כ, לא מצינו שמלך על עשו. ובנוגע לזמן שלפני מלך
 לבני - לא מסתבר שבמשך כל הזמן ה' מצב גרוע יותר מאשר
 בתקופת שמונת המלכים. ובפרט שבין שמונת המלכים עצמם*

(*) נוסף לכך שעדיין לא מתורץ בנוגע להבטחה ד"ורב יעבוד צעיר",
 שבוזה לא נתפרש שום תנאי.

(**) נוסף לכך שמכיון ש"ויפושעו ישראל בבית דוד" עי"ז שהמליכו את
 ירבעם על עשרת השבטים (כעונש על הנהגת שלמה - מלכים"א יא.
 יא ואילך. שם יב, יט) - בטלה רוב מלכות יעקב, שעיקרה מלכות בית
 דוד.

היו גם רחבעם ואבי' שעשו הרע בעיני ה'. ולאידך, בזמן שלאחרי
 יורם - היו כמה מלכים שעשו הטוב בעיני ה', כמו יואש ואמציהו
 ועזרי' כו'.

(29) פרשתנו לב, יג.

(30) פירש"י ר"פ וישב.

(31) ויגש מז, ט.

(32) לך-לך טו, יט.

(33) רמב"ם הל' מלכים רפ"א.

(34) עובדי' א, יח.

(35) "ניצוץ קטן מיוסף שמכלה ושוורף את כולם" (כ"ל
 האלופים הכתובים למעלה) - פירש"י (ישן) ר"פ וישב.

(36) עובדי' א, כא - הובא בפירש"י פרשתנו לג, יד.

השלמות לשיחות דלעיל

בסעיף א, בנוגע לשמות הפרשיות:

- שמות הפרשיות הם, לכאורה, סימן לדעת שמדברים על פרשה פלונית. שלכן, נותנים לה שם מיוחד, ¹ להבדיל אותה משאר פרשיות - תיבה אחת מהתחלת הפרשה (שבה ניכר השינוי מפרשה לפרשה), ולכל ² היותר - שתי תיבות (אבל לא אריכות שלימה כו'). ³
- ועל-דרך שנותנים סימן לתקופות ארוכות - "שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח"¹, היינו, ⁴ "תורה" היא שם התקופה כללית של אלפיים שנה, ועל-דרך-זה "ימות המשיח" (שם של תיבה אחת ⁵ - "תורה", או שתי תיבות - "ימות המשיח"). ⁶
- אמנם, לאמיתתו של דבר, גם שמות הפרשיות הם חלק בתורה [ועד שיש גם בהם הענין ד"העצם ⁷ כשאתה תופס בחלקו אתה תופס בכולו"², שהרי התורה הוא ענין עצמי בענינים עצמיים גופא], ולכן יש ⁸ לימוד והוראה גם מהשמות עצמם כענין בפני-עצמו. ⁹

בסעיף ב, והערה 14 בענין השליחות של נשמות ישראל והתורה:

- ובהקדמה: כתיב³ "זאת התורה אדם", היינו, שהתורה נמשלה לאדם, וכן לאידך, "זה ספר תולדות ¹⁰ אדם"⁴, שהאדם הוא בדוגמת ספר (עד ל'ספר) תורה' (כפי שמצינו גם בהלכה⁵), ובאופן ד"תולדות אדם" ¹¹ - שצריך לפעול ענין ה"תולדות", "תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים"⁶. ¹²
- והנה, בשניהם (באדם ובתורה) ישנו ענין השליחות - הירידה למטה, הן בנוגע לירידת הנשמה ¹³ מאיגרא רמה לבירא עמיקתא⁷, והן בנוגע לירידת והשתלשלות התורה ש"נסעה וירדה בסתר המדרגות ¹⁴ ממדרגה למדרגה בהשתלשלות העולמות עד שנתלבשה בדברים גשמיים.. ובצירופי אותיות גשמיות בדיו ¹⁵ על הספר"⁸. שזוהי ירידה גדולה ועצומה כו'. ¹⁶
- וכוונת הירידה - לעשות לו יתברך דירה בתחתונים. ועל-דרך-זה בנוגע לתורה - "התורה ניתנה ¹⁷ לעשות שלום בעולם"⁹. וכן הענין ד"אותי אתם לוקחים"¹⁰, שעל-ידי לימוד התורה "לוקחים", כביכול, ¹⁸ את מהותו ועצמותו יתברך. ¹⁹
- וכל זה - הכוונה הכללית של השליחות (עצם הענין ד"וישלח"), ונוסף לזה, ישנם גם פרטי עניני ²⁰ השליחות (פרטי עניני פרשת "וישלח"), כדלקמן בארוכה. ²¹

בסעיפים ה"ו, שעצם ונקודת השליחות היא אצל כל ישראל בשווה:

- ונקודת הענין - שנתאווה הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים, היינו, שזהו ענין של תאוה ²² שלמעלה מטעם ודעת, ולא שייך בזה שאלות וקשיות כו'¹¹. ²³
- ובסגנון אחר קצת - נקודת הפשיטות שלמעלה מציור [לא ציור של נקודה, אשר מריבוי נקודות נעשה ²⁴ קו, ומריבוי קוים נעשה שטח, ומריבוי שטחים נעשה עומק וכו', כי-אם נקודת הפשיטות שאינה בגדר ²⁵ ציור כלל], ולכן אין בה הגבלות של גדרים מסויימים כו'. ²⁶

(7) ע"פ חגיגה ה, ב.

(8) תניא פ"ד (ח, ב).

(9) רמב"ם הל' חנוכה בסופן (מספרי נשא ו, כו. וראה לקו"ש ¹¹ ח"ח ס"ע 349 ואילך. וש"נ).

(10) ל' התנחומא אמור יז. וראה שמו"ר פל"ג, ו. תניא פמ"ז.

(11) ראה המשך תרס"ו בתחלתו. ועוד.

(1) ע"ז ט, א.

(2) כש"ט הוספות סקט"ז. וש"נ.

(3) חוקת יט, יד. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 141. וש"נ.

(4) בראשית ה, א. וראה סה"ש ה"ש ע' 111. 156. ועוד.

(5) ראה מו"ק כה, א.

(6) פירש"י ר"פ נח.

- 1 ולכן, בענין זה אין חילוק בין גדול לקטן כו', ששניהם ממלאים את השליחות לעשות לו יתברך דירה
2 בתחתונים, דירה לעצמותו, בשוה ממש.
- 3 ולהעיר: בנוגע למשכן ובית-המקדש, "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"¹², "בנה בניתי בית זבול לך,
4 מכון לשבתך גו"¹³, אשר "השמים ושמי השמים לא יכללוך, אף כי הבית הזה" (בניחותא)¹⁴ - היה
5 צורך בתנאים מיוחדים [נוסף על נתינת-כח ממש רבינו], הן בנוגע לנדבת המשכן, "ויקחו לי, לשמי"¹⁵,
6 ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע לעשיית המשכן על-ידי "חכמי לב"¹⁶, וכיוצא בזה.
- 7 אבל, בנוגע לעצם ענין עשיית דירה לו יתברך בתחתונים, דירה לעצמותו יתברך ממש - שוים כל
8 ישראל למגדול ועד קטן.

בסעיף ה, הערה 36, בענין ההעלם והסתר דעולם הזה התחתון:

- 9 ולהעיר, שגם העולמות העליונים, אפילו עולמות האין-סוף, נקראים בשם "עולם", מלשון העלם
10 והסתר - לגבי עצמותו ומהותו יתברך, אלא שבהעלם והסתר של העולם גופא, ישנו ריבוי עצום של
11 ירידות מדרגה לדרגה, על-דרך הענין ד"וידבר שלשת אלפים משל"¹⁷, שכל משל הוא ענין של ירידה
12 לדרגה שלמטה מזה כו', ויתירה מזה - "עלמות אין מספר"¹⁸, "אל-תיקרי עלמות אלא עולמות"¹⁹, עד
13 לתכלית ההעלם וההסתר - בעולם הזה התחתון שאין למטה ממנו.

בסעיף ז, הערה 41, אודות ענין הגאווה:

- 14 וענין זה הוא בתור מאמר המוסגר, היינו, שסוגרים ומשליכים אותו מחוץ למחנה ישראל, על-דרך
15 מה שכתוב²⁰ "ותשלך במצולות ים כל חטאתם" (אפילו "חטא" בלבד, ועל-אחת-כמה-וכמה הענין ד"אין
16 אני והוא כו').

בסעיף י, בענין "מלאכים ממש":

- 17 כלומר, לא זו בלבד שיש לו השמירה שעל-ידי מלאכים, "כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך"²¹,
18 אלא עוד זאת, שהמלאכים נעשים שלוחים ומשרתים שלו, למלא את שליחותו, ולחזור אליו ולדווח על
19 מילוי השליחות, "עשינו שליחותך", כמו שכתוב²² "וישובו המלאכים אל יעקב לאמר גו'".

בסעיף יג, בנוגע לפעולה גם בבחינת דומם-צומח-חי:

- 20 ועל-דרך המדובר לעיל²³ בפירוש הכתוב (בפרשה שלפני-זה)²⁴ "והאבן הזאת אשר שמתני מצבה יהיה
21 בית אלקים" - שאפילו "אבן", בחינת דומם, נעשה "בית אלקים".
- 22 ויתירה מזה - לא (רק) "בית אלקים" סתם, אלא כמו שכתוב לפני-זה²⁵ "והיה הוי' לי לאלקים",
23 היינו, שה"אבן" נעשית "כלי ובית לבחינת 'אלקים' דלעתיד, שהוא בחינת הוי' עתה"²⁶, ולמעלה יותר
24 כו'.

(20) מיכה ז, יט.

(21) תהלים צא, יא.

(22) פרשתנו לב, ז.

(23) שיחת ש"פ ויצא ס"ג.

(24) ויצא כח, כב.

(25) שם, כא.

(26) תו"א ויצא כא, ד.

(12) תרומה כה, ח.

(13) מ"א ח, יג.

(14) שם, כז.

(15) ר"פ תרומה ובפירוש".

(16) תצוה כח, ג. ועוד.

(17) מ"א ה, יב. וראה תו"א מקץ מב, ב ואילך.

(18) שה"ש ו, ח.

(19) תקו"ז בהקדמה (יד, רע"ב). ועוד.

ולהעיר גם מהשייכות ד"אלקים" ל"סיהרא" – בחינת המלכות²⁷ (ועל-דרך-זה השייכות ד"שמש הוי"²⁸), כולל גם שלימות שם 'אלקים' ('אלקים דלעתיד שהוא בחינת הוי' עתה"), על-דרך ובדוגמת הענין ד"קיימא סיהרא באשלמותא".

בסעיף יד, בענין "מכה בפטיש":

ויש להוסיף, שבענין זה יש הוראה ולימוד גם מעניני העולם, עד להנהגת אומות העולם - על יסוד תורת הבעל-שם-טוב²⁹ שכל דבר שיהודי רואה או שומע, הרי זה הוראה בעבודתו לקונו. והענין בזה: מנהג העולם, כפי שרואים בקונגרס וכיוצא בזה, שלאחרי אריכות השקלא-וטריא, סברות לכאן וסברות לכאן כו', כשבאים להכריז את המסקנא הסופית, מכים בפטיש על השולחן, ומכריזים כך וכך.

ולפלא: אף שמנהג זה ידוע לכל, לא עלה בדעתו של אף אחד שיש ללמוד מזה הוראה בעבודת ה', כתורת הבעל-שם-טוב הנ"ל, וההוראה היא - בפשטות - שיהודי צריך לסיים את ה"מכה בפטיש" של "מעשינו ועבודתינו".

ומזה מובן, שכאשר מישוהו שומע הכאה בפטיש כו', עליו לדעת שהסיבה היחידה ששמע זאת, היא כדי שילמד מזה הוראה בעבודתו שעליו להשלים את ה"מכה בפטיש" שלו.

ומכיון שאף אחד אינו יודע מהו ה"מכה בפטיש" שבעבודתו הפרטית, עליו להזדרז ולעשות עוד מצוה ועוד מצוה כו', שהרי יתכן שמצוה זו היא היא ה"מכה בפטיש" שלו.

ולדוגמא - בסיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר³⁰ אודות מאמר הבעל-שם-טוב לרבי מרדכי, אחד הצדיקים הנסתרים מתלמידי הבעל-שם-טוב (ואולי אפילו חבירו של הבעל-שם-טוב), שנשמה יורדת לעולם למשך שבעים-שמונים שנה כדי לעשות טובה ליהודי!

והגע עצמך: מדובר אודות שבעים-שמונים שנה של צדיק, שיש בהם ריבוי מצוות ומעשים טובים, החל מהנחת תפילין בכל יום, תענית ביום הכיפורים, "עיצומו של יום מכפר"³¹, וכיוצא בזה - אפילו אצל פשוט שבפשוטים שבישראל, ועל-אחת-כמה-וכמה אצל צדיק, כולל ובמיוחד - פעולות הפצת המעיינות (דהבעל-שם-טוב) "חוצה".

ולאחרי כל זה, אומר הבעל-שם-טוב - בעל מעיינות תורת החסידות - שתכלית ירידת נשמתו של רבי מרדכי הצדיק, עם כל ריבוי המצוות ומעשים טובים שלו, היא כדי לעשות טובה ליהודי!

[וכאמור, ענין זה נאמר על-ידי הבעל-שם-טוב, ונתפרסם על-ידי כ"ק מו"ח אדמו"ר - נשיא תורת החסידות, אשר תיכף משנולד היה ראוי לנשיאות (כמאמר רבותינו ז"ל³² על הפסוק³³ "ומשה היה רועה", "מתחילתו מתוקן לכך"), ובפרט להיותו בן יחיד³⁴]. ויתירה מזה, שפעולה זו יכולה להיות לא רק ה"מכה בפטיש" בנוגע לעבודתו הפרטית, אלא גם ה"מכה בפטיש" של "מעשינו ועבודתינו" של כללות ישראל שעל-ידם מביאים את הגאולה האמיתית והשלימה, כאמור, שעל-ידי "מצוה אחת, הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות, וגרם לו ולהם תשועה והצלה".

ובפרט שלגבי הקב"ה, הרי כל שיתא אלפי שנין דהוי עלמא, ויתירה מזה, כל חמישים אלפים יובלות³⁵, אינם נחשבים אלא כ"מכה בפטיש" בלבד. ומכיון שכן, יתכן שפעולה אחת של יהודי משלימה את כוונת כללות הבריאה.

(32) שמו"ר פ"ב, ד.

(33) שמות ג, א.

(34) ראה רמב"ם הל' כלי המקדש פ"א הי"א הל' מלכים ספ"א.

(35) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"א ס"ע רסח וש"נ.

(27) ראה אוה"ת בראשית ד, סע"ב ואילך. ועוד.

(28) ראה שעהיה"א רפ"ד. ובכ"מ.

(29) "היום יום" ט' אייר. כש"ט הוספות סקכ"ז - קבט. וש"נ.

(30) "היום יום" ה' אייר. ובכ"מ.

(31) רמב"ם הל' תשובה פ"א ה"ג.

1 ועוד ענין בזה: על-פי האמור לעיל, פשיטא שאין לו מה להתפעל מההכאה בפטיש של הגוי, גם
2 כאשר שומע שמכה בפטיש לא רק פעם אחת, אלא שתיים ושלוש פעמים - שהרי, נוסף לכך שהגוי אינו
3 'בעל בחירה' כו', עליו לדעת, כאמור, שהסיבה היחידה לכך שהביאווהו מלמעלה למצב כזה שישמע את
4 ההכאה בפטיש, היא כדי ללמדו הוראה זו, שעליו להשלים את ה"מכה בפטיש" של "מעשינו ועבודתינו".

5 רוצים להתנהג עמו באופן של "בעל-שם-טקע הנהגה", אבל לצורך זה, עליו לקיים את תורת
6 הבעל-שם-טוב האמורה, שכל דבר שרואה או שומע הוא ענין של לימוד והוראה בעבודתו לקונו,
7 ובנידון-דין, שההכאה בפטיש של הגוי היא כדי שישלים את ה"מכה בפטיש" בעבודת ה', אלא מאי,
8 כיון שמושקע בעניני עולם הזה, אינו שם לב ללימוד והוראה שבדבר.

9 ואם כן הוא המצב, אזי הטענה היא לאידך גיסא - כדברי ישעיהו הנביא³⁶ "על מה תוכו עוד תוסיפו
10 סרה גו'", כלומר, מהי התועלת באמירת דברי מוסר ותוכחה כו' כשאננם מטיבים את דרכם גם
11 לאחר-יזה³⁷, ולכן, טוען ישעיהו הנביא להקב"ה, שבמקום לייסרם כו', מוטב לתת להם כל טוב, בטוב
12 הנראה והנגלה, וירעו את עצמם ("זאלן זיי זיך פאשען") אפילו כבהמות, עד שסוף-כל-סוף יהיה מזה
13 "דם ובשר כבשרו" של אדם לאמיתתו כו'.

14 וכאמור, טוב הנראה והנגלה דוקא, ובלשון הכתוב³⁸ "פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון", היינו,
15 "כל אחד לפי רצונו"³⁹, ובפרט שאין זה רק שרצונו כך, ואינו רוצה באופן אחר, אלא יתירה מזה - שאינו
16 שייך ואינו מסוגל לקבל באופן אחר, כי מצד קטנותו אין לו מושג בגודל ענין החסדים המכוסים והנסתרים
17 (ועד, שאם נותנים לו "קיצל" בלבד, הרי הוא כבר מזדעזע), כי-אם חסדים הגלויים, טוב הנראה והנגלה
18 למטה מעשרה טפחים.

בסעיף טו, אודות ביאת משיח צדקנו רגע אחד קודם:

19 ועל-דרך-זה בנוגע לדיבור אודות ביאת המשיח - דלכאורה, הדיבור בכל החיות והלהט כו' שמשיח
20 צדקנו בא תיכף ומיד ממש, הוא ענין של "ווילדקייט", שהרי כבר נאמרו דברים אלו ריבוי פעמים.
21 ואף-על-פי-כן לא זו מאומה (לכאורה), ומה מקום להמשיך ולדבר בזה בכל החיות והלהט כו', שבת
22 לאחר שבת?!

23 אם רוצים בכל זאת לדבר על משיח צדקנו - לא צריכים לצעוק... אלא יכולים לדבר בנחת ובמתנות,
24 להפטיר בניגון חרישי, ולכל היותר למחוא כפים. ואם הוא מחמיר ומהדר כו' - ימחה כפיו באופן של
25 אחוריים כנגד אחוריים - אבוי ל'מחיות כפים' שכזו, אבוי ל"מכה בפטיש" שכזה, ואבוי ל"חומרא"
26 ו"הידור" ו"ידיעת ההלכה" כאלו...

27 והמענה לזה - שהיא הנותנת: מכיון שלאחרי ריבוי הדיבורים והפעולות כו' עדיין לא בא משיח
28 צדקנו, הרי אין ברירה אחרת אלא להתנהג באופן של "ווילדקייט", על-פי 'שולחן ערוך' כמובן, אבל
29 באופן שלמעלה מסדר מסודר כו'.

בסעיף טז, בנוגע לפעולה על בני-נח:

30 ויש להוסיף, שגם ענין זה מרומז בפרטי השליחות ד"וישלח" - "וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו
31 אחיו ארצה שעיר שדה אדום", היינו, שהשליחות היא לפעול ב"ארצה שעיר שדה אדום", באומות
32 העולם, שגם הם יהיו מוכנים למעמד ומצב של גאולה⁴⁰, "אז אהפוך גו' לעבדו שכם אחד"⁴¹.

(39) רד"ק ומצו"ד עה"פ.

(40) ראה תו"א ותו"ח ריש פרשתנו ועוד.

(41) צפני' ג, ט. רמב"ם ה' מלכים ספ"א.

(36) ישעי' א, ה.

(37) פרש"י ורד"ק עה"פ.

(38) תהלים קמה, טז.

ולהעיר: בנוגע לעשו עצמו - הרי דינו כישראל מומר⁴², ולכן השליחות לעשו היא (לא בדוגמת הפעולה על בני-נח, אלא) בדוגמת הפעולה דהפיכת "אחר" ל"בן", ענין התשובה, עד שנעשה בדרגה נעלית יותר מצדיק⁴³.

ועל-פי-זה, הפעולה על בני-נח היא - ביחס לאנשי עשו ("ארבע מאות איש עמו"²²), וכללות ההליכה ל"ארצה שעיר שדה אדום".

* * *

כ. מאמר דיבור-המתחיל "אשר ברא ששון ושמחה".

* * *

כא. נהוג בכל התוועדות ביום השבת-קודש ללמוד פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י, ענין בהערות אאמו"ר על הזוהר, וכן הלכה בשיעור היומי ברמב"ם.

בנוגע לפירוש רש"י - נתעכב על אחדים מהענינים שהעירו אודותם:

(א) לכל-לראש (הענין היותר ארוך) בפסוק "ואלה המלכים וגו' שבסיום הפרשה - נדפס לעיל.

(ב) כן העירו גם בנוגע למה שכתוב בתחילת הפרשה "בלילה ההוא¹, דלכאורה, על-פי כללי הדקדוק שתיבה המסתיימת בה"א היא לשון נקבה, צריך להיות כתוב "לילה ההיא", ולא "לילה ההוא"?

(ג) וכן העירו בפירוש רש"י על הפסוק² "ויאבק איש עמו", "מנחם פירש: ויעפר איש, מלשון אבק, שהיו מעלים עפר ברגליהם על-ידי נענועם" - דלכאורה, מדוע מזכיר רש"י שם אומרו, "מנחם פירש"? וכפי שיתבאר לקמן.

כב. בהערות אאמו"ר³ מובא מאמר הזוהר⁴ "פתח ואמר, חיים שאל ממך נתת לו גו'⁵.. דא דוד מלכא, דהא כד ברא קודשא-בריך-הוא גנתא דעדן, אטיל ביה נשמתא דדוד מלכא, ואסתכל ביה וחמי דלית ליה חיים מדיליה כלום.. ומאדם קדמאה הוו שבעין שנין דאתקיים דוד בעלמא. אתו אבהן שבקו ליה מחייהון כל חד וחד, אברהם שבק ליה, וכן יעקב ויוסף", היינו, שכאשר נסתכל בדוד מלכא, ראה שאין לו חיים משלו כלום, עד שקיבל שבעים שנה מאדם הראשון, וכן מהאבות, אברהם, יעקב ויוסף.

ומבאר אאמו"ר פרטי הענינים בזה, נוסף על המבואר בזה ב'ספר המצוות' לה'צמח צדק' מצות מינוי מלך⁶, כמדובר כמה פעמים.

אמנם, עדיין צריך להבין:

(א) הפירוש שדוד מלכא לא היו לו חיים משלו, הוא לא רק שלא היתה לו אריכות ימים ושנים, אלא שלא היו לו חיים כלל, לא רק שנים, אלא אפילו ימים בלבד, ובוודאי לא שנה שלימה, שאז לא היה צריך לקבל מאדם הראשון אלא ס"ט שנה, ולא שבעים שנה, מספר השנים שחסרו מאלף שנה שהיה צריך אדם הראשון לחיות. ומכיון שכן, כיצד שיך לומר שנסתכל בו וראה כו' - הסתכלות לא על נשמתו, בחינת היחידה כו', אלא כפי שנמצא בעולם הזה, נשמה בגוף - בה בשעה שלפני שניתנו לו שבעים שנה של אדם הראשון לא היו לו חיים כלל, היינו, שלא שייכת מציאותו באופן של נשמה בגוף כלל?! (ב) גם צריך לבאר מהו הלימוד וההוראה מענין זה בעבודת האדם לקונו. וכפי שיתבאר לקמן.

כג. בנוגע לשיעור היומי ברמב"ם - נתעכב על ההלכה⁷ ד"שטר שלוה בו ופרעו, אינו חוזר ולוה בו, שכבר נמחל שעבודו ונעשה כחרס".

(4) פרשתנו קסח, א.

(5) תהלים כא, ה.

(6) קט, א ואילך.

(7) הל' מלוה ולוה פי"ד ה"ז.

(42) קידושין יח, רע"א.

(43) ראה ברכות לד, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד.

(1) לב, יד. ועוד.

(2) שם, כה.

(3) לקוטי לוי"צ פרשתנו ע' קל ואילך.

1 וצריך להבין: (א) מדוע לא יוכל לחזור וללוות בשטר שכבר לוו בו ופרעו - כאשר כל פרטי השטר
2 מתאימים גם להלוואה החדשה, הן שמות המלוה והלוה, הן סכום ההלוואה, והן הזמן, כגון שחזר ולווה
3 בו ביום⁸ - הרי השטר אינו אלא לראיה על המלוה בלבד, והראיה היא בקיומה גם כשחזר ומלוה בו
4 פעם נוספת?!

5 ליתר ביאור: יש שני סוגי שטרות - (א) שטר שפועל את חלות הדבר, כמו שטר קידושין (כאשר
6 פעולת הקידושין היא בשטר, אחד משלשה דרכים שהאשה נקנית⁹), וכן בגיטין, שהגט אינו רק ראיה
7 על הגירושין, אלא הגט עצמו הוא "ספר כריתות"¹⁰, "דבר הכורת בינו לבניה"¹¹. (ב) שטר שאינו אלא
8 לראיה על הדבר, כמו שטר מלוה. ועל-דרך שיש שני סוגי עדים¹² - (א) עדי קיום, היינו, עדים שפועלים
9 את חלות הדבר, כמו עדי קידושין וכיוצא בזה, (ב) עדי בירור, היינו, שהדבר נפעל גם ללא עדים, אלא
10 שהעדים הם לראיה והוכחה לאמת את הדבר¹³, כמו עדי הלוואה, וכיוצא בזה.

11 ועל-פי-זה, מדוע לא יוכל לחזור וללוות בשטר שלווה בו ופרעו, כאשר השטר יכול להמשיך לשמש
12 כראיה על המלוה השני?

13 (ב) מהו דיוק הלשון "נעשה כחרס", דלכאורה, כדי להדגיש את אי-חשיבותו של השטר, מתאים יותר
14 הלשון שנעשה כעפרא דארעא, כי חרס יש לו עדיין חשיבות מסויימת (כפי שמצינו בכמה דינים בהלכות
15 טומאה וטהרה¹⁴, וכיוצא בזה)?

16 (ג) מהו הלימוד וההוראה מדין זה בעבודת האדם לקונו - על יסוד דברי הרמב"ם¹⁵ ש"רוב דיני התורה
17 אינן אלא.. לתקן הדעות וליישר כל המעשים". וכפי שיתבאר לקמן.

18 כד. והנה, אחד הענינים ד"לתקן הדעות" הוא - כאשר כמה וכמה מישראל מתאספים יחדיו
19 להתוועדות של שמחה בקשר עם עניני תורה ומצוותיה.

20 ובהדגשה יתירה בשנה זו - "שנת הקהל", "הקהל את העם גו' ליראה את ה' אלקיכם"¹⁶, אשר זוהי
21 גם תכלית כל עניני תורה ומצוותיה, כמו שכתוב¹⁷ "ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את
22 ה' אלקינו", וכל זה מתוך שמחה וטוב לבב, כאמור, התוועדות של שמחה, ובפרט בשנה זו, שנת תשמח.

23 ובהמשך לזה - יגשו עתה אלו שהכינו קנקני משקה, "המשמח אלקים ואנשים"¹⁸, עבור התוועדויות
24 ומסיבות בקשר עם פעולות "הקהל" ושמחה, פתיחת בתי כנסיות ובתי מדרשות, וכל שאר פעולות הפצת
25 התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה, ויכריזו אודות תוכן המאורע, ויזמינו את המסובים כאן. ובתור
26 התחלה - יחלקו מהמשקה בין המסובים כאן.

27 ויהי-רצון שהתחלת הפעולה בזה בבית-הכנסת ובית-המדרש בארבע אמותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר
28 נשיא דורנו - תוסיף הצלחה יתירה בכל פעולות אלו, ועד להצלחה העיקרית - שעל-ידי "מצוה אחת,
29 הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלחה", גאולה האמיתית
30 והשלימה על-ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

31 [לאחרי חלוקת המשקה - התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "והריקותי לכם ברכה"].

32 * * *

33 כה. הביאור בפירוש רש"י "ואלה המלכים וגו'" - נדפס לעיל.

ע"פ שני עדים כשרים ואע"פ שאפשר שהעידו שקר כו" (וראה לקו"ש חכ"א ע' 62. וש"נ).

(14) ראה רמב"ם הל' כלים פ"ח ה"י ואילך.

(15) הל' תמורה בסופו.

(16) וילך לא, יב"ג.

(17) ואתחנן ו, כד.

(18) שופטים ט, יג.

(8) במקום שאין כותבין שעות בשטרות (ראה רמב"ם הל' מלוה ולוה פ"ב ה"ג. ועוד).

(9) ריש מס' קידושין. רמב"ם הל' אישות פ"ג ה"ג.

(10) תצא כד, א"ג.

(11) רמב"ם הל' גירושין פ"א ה"ג.

(12) ראה לקו"ש ח"ט ע' 188. וש"נ.

(13) להעיר, שגם בעדי בירור ישנו ענין של דין ועשיית דבר - כמ"ש הרמב"ם (הל' יסוה"ת ספ"ז) "נצטוינו לחתוך את הדין

- 1 כו. בנוגע לשאלה בלשון הכתוב "בלילה ההוא" - הנה, כל השאלה מלכתחילה בטעות יסודה:
- 2 "לילה" - אינו לשון נקבה, אלא לשון זכר, ולכן נאמר בפרשתנו כמה פעמים "בלילה ההוא",
- 3 ועל-דרך-זה "בלילה אחד" בפרשת וישב¹⁹.
- 4 ובנוגע לכלל שכל תיבה שמסתיימת בה"א היא בלשון נקבה - על-כרחך צריך לומר שישנן כמה
- 5 וכמה תיבות שאינן בכלל זה. ולדוגמא בפרשתנו: "המחנה"²⁰, שרש"י כותב שמשמש גם בלשון זכר,
- 6 וכיוצא בזה בכמה וכמה דוגמאות.
- 7 ועל-פי-זה מובן שרש"י אינו צריך לפרש מאומה, כי ה'בן חמש' שרש"י לומד עמו, יודע ומבין לשון
- 8 הקודש (שלכן לומד עמו רש"י בלשון הקודש), ולכן יודע הוא ש"לילה" הוא לשון זכר²¹ - לאו דוקא
- 9 בגלל שלמד כבר תיבת "לילה" בכתוב, אלא ששמע בדיבורו של ה'מלמד', רש"י²².
- 10 כז. הביאור במה שכתב רש"י "ומנחם פירש":
- 11 הכלל שרש"י אינו מזכיר את שם בעל המאמר אלא-אם-כן נוגע הדבר לפירושו - הרי זה רק בנוגע
- 12 למאמרי חז"ל, שנאמרו על-ידי תנאים ואמוראים בגמרא ומדרשים, מה-שאינ-כן בנידון-דידן, ש"מנחם"
- 13 אינו תנא או אמורא כו'.
- 14 והחילוק הוא - בפשטות: כאשר רש"י מביא פירוש ממאמר חז"ל בגמרא ומדרש - אינו צריך לפרש
- 15 מיהו בעל המאמר וכו', דמכיון שיודעים שכך אמרו חז"ל בגמרא ומדרש, "רבותינו דרשו" וכיוצא בזה,
- 16 למאי נפקא-מינה שמו של התנא או האמורא בעל המאמר (ובפרט שאם ירצה ה'בן חמש' לדעת את שם
- 17 בעל המאמר - יוכל לעיין בעצמו בגמרא ומדרש). ולכן, כשרש"י מוסיף גם את שם בעל המאמר, הרי
- 18 זה מפני שכוונתו לרמז ענין נוסף השייך לתוכן הפירוש כו'.
- 19 אבל, כאשר רש"י מביא פירוש שאינו בגמרא ומדרש כו' - מוכרח לכתוב מניין פירוש זה,
- 20 כבנידון-דידן, "מנחם פירש" [ובפרט שה'בן חמש' אינו מכיר ספר כזה], ואינו יכול לכתבו (סתם) כפירוש
- 21 שלו, מכיון שלא זו בלבד שלא אמרו, אלא אדרבה - שחולק על פירוש זה (כפי שממשיך "ולי נראה
- 22 כו'").
- 23 כח. הביאור בשיעור היומי ברמב"ם:
- 24 שטר הלוואה - אינו לראיה בלבד, אלא עוד זאת, שעל-ידו נעשה חלות השעבוד של כל נכסיו, כמו
- 25 שכתב לפני-זה "כל מלוה בשטר גובה אותה מן היורשין ומן הלקוחות"²³, ואפילו אם לא נתפרש בשטר
- 26 אחריות נכסים, שכן "אחריות שלא נתפרשה בשטר טעות-סופר היא, בין בשטרי הלוואה בין בשטרי
- 27 מקח וממכר"²⁴.
- 28 ולכן, "שטר שלוה בו ופרעו, אינו חוזר ולוה בו, שכבר נמחל שעבודו", כלומר, תקפו של השטר
- 29 שעל-ידו נעשה חלות השעבוד, נתבטל בפרעון ההלוואה, ושוב אין לו תוקף של שטר לענין שעבוד (גם
- 30 אם היה יכול לשמש לראיה).
- 31 ומה שכתב הרמב"ם ש"נעשה כחוס" (ולא כעפרא דארעא) - מפני שעדיין יש לו ערך ושוויות
- 32 מסויימת, "לצור על פי צלוחיתו וכיוצא בזה"²⁵, ולכן אי אפשר לומר שנעשה כעפרא דארעא, כי-אם
- 33 "נעשה כחוס".
- 34 כט. וביאור הענין בעבודת האדם לקונו - "לתקן הדעות". ובהקדמה: בתפילת מוסף אמרנו זה-עתה
- 35 "הן גאלתי אתכם אחרית כבראשית". ולכאורה, אינו מובן: הבטחתו של הקב"ה אודות הגאולה היא כמו

וכיו"ב, ולכן לא ימלט שלא יצא לו להזכיר בדבריו תיבת "לילה", ואז שומע התלמיד שמדבר על לילה בלשון זכר.

(23) הל' מלוה ולוה פ"א ה"ד.

(24) הל' גזילה ואבידה רפ"ח.

(25) הל' זכי ומתנה פ"א ה"ט.

(19) מ, ה.

(20) לב, ט ובפירש"י.

(21) ובפרט שלא למד עדיין כללי הדקדוק בנוגע לתיבות שמסתיימות בה"א כו'.

(22) שהרי נוסף על הלימוד ממש, יוצא למלמד לשוחח עם התלמידים, כמו: אמירת "בוקר טוב", הוראה ע"ד אמירת ברכה,

- 1 כתיבת שטר (במכל-שכן מזה שדיבורו של הקב"ה חשיב מעשה²⁶), ומכיון שכבר היתה הגאולה
 2 הראשונה, היינו, שנפרע השטר, איך יתכן שתהיה הגאולה האחרונה כמו הראשונה, הרי זה כמו "שטר
 3 שלוח בו ופרעו, (ש)אינו חוזר ולוח בו", היינו, שלא מספיק גאולה שהיא "כבראשית"?!
- 4 ועל כן צריך לומר, שהגאולה האחרונה היא באופן מחודש, כמו שטר חדש, ועל-פי-זה הפירוש
 5 ד"אחרית כבראשית" הוא - בכ"ף הדמיון למעליותא, היינו, שהגאולה ד"אחרית" תהיה נעלית יותר
 6 מהגאולה ד"בראשית", "כבראשית", "כמו בראשית", ולא ממש, אלא נעלית יותר.
- 7 וכידוע²⁷ הפירוש בפסוק²⁸ "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", "כימי גו'" (בכ"ף הדמיון)
 8 למעליותא, מכיון שהגאולה העתידה תהיה נעלית יותר מ"ימי צאתך מארץ מצרים", באופן ד"נפלאות"
 9 לגבי הגאולה ממצרים.
- 10 ומזה מובן גם בנוגע לגאולה הפרטית בעבודתו של כל אחד ואחד מישראל: אמרו חכמינו ז"ל²⁹
 11 "בכל דור ודור (ובכל יום ויום)³⁰ חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא (היום³⁰) ממצרים", וענינו
 12 בעבודה - כפי שמבאר רבינו הזקן בתניא³¹ שזהו ענין "יציאת נפש האלקית ממאסר הגוף.. ליכלל ביחוד
 13 אור אין-סוף ברוך-הוא על-ידי עסק התורה והמצוות בכלל, ובפרט בקבלת מלכות שמים בקריאת-שמע..
 14 ולכן תיקנו פרשת יציאת מצרים בשעת קריאת-שמע דוקא כו'". וכן מבאר רבינו הזקן ב'אגרת הקודש'
 15 בנוגע לענין התפילה - ש"כל ניצוץ פרטי מהשכינה שבנפש כל אחד מישראל יוצאת מהגלות והשביה
 16 לפי שעה בחיי שעה זו תפלה ועבודה שבלב", שזהו ענין של גאולה פרטית.
- 17 והנה, לאחר שכבר היה ענין של יציאת מצרים וגאולה בקריאת-שמע ותפילה, הרי בקריאת-שמע ותפילה
 18 שלאחר-יזה לא יכול להיות ענין יציאת מצרים וגאולה כמו יציאת מצרים וגאולה שלפני-זה, כ-אם באופן
 19 נעלה יותר (על-דרך עליו הגאולה האחרונה לגבי הגאולה הראשונה, "אחרית כבראשית" למעליותא).
- 20 וזוהי ההוראה שלמדים מההלכה אודות שטר שנפרע שנמחל שעבודו, וצריך להיות שטר חדש - שכן
 21 הוא גם בנוגע לשטר של הקב"ה בקשר ובשייכות לענין הגאולה, שלא מספיק אופן הגאולה הקודם,
 22 אלא צריכה להיות באופן מחודש נעלה יותר, הן בנוגע לגאולה הפרטית בעבודת כל אחד ואחד מישראל,
 23 והן בנוגע לגאולה הכללית, "אחרית כבראשית" למעליותא, באופן ד"נפלאות", כנ"ל.
- 24 ל. ומזה באים גם לביאור במאמר הזוהר - "אסתכל ביה (בדוד מלכא) וחמי דלית ליה חיים מדיליה
 25 כלום", בנוגע להוראה ולימוד בעבודת ה':
- 26 ענינו של דוד מלכא הוא - ענין הביטול, כמו שכתוב³² "שויתי ודוממתי", עד לתכלית הביטול של
 27 מסירות-נפש.
- 28 וענינו בעבודה - כמבואר בתניא³³ ש"עסק התורה ומצוות והתפילה הוא גם-כן ענין מסירת-נפש
 29 ממש.. וזהו שתיקנו בתחילת ברכות השחר קודם התפילה, אלקי נשמה וכו' ואתה נפחתה כו' ואתה עתיד
 30 ליטלה ממני כו', כלומר, מאחר שאתה נפחת בי ואתה עתיד ליטלה ממני, לכן מעתה אני מוסרה ומחזירה
 31 לך לייחודה באחרותך כו'".
- 32 וזהו תוכן הענין ד"אסתכל ביה וחמי דלית ליה חיים מדיליה כלום" בעבודה הרוחנית - שנמצא
 33 במעמד ומצב של תכלית הביטול, מסירות-נפש ממש!
- 34 אמנם, על-פי-זה נשאלת השאלה לאיך גיסא: מי שנמצא במעמד ומצב זה - תבוא עליו ברכה, ומדוע
 35 צריכים לשנות מצב זה ולתת לו חיים, היינו, להיות בבחינת מציאות?!
- 36 והביאור בזה - בפשטות - מכיון שהעבודה בפועל אינה יכולה להעשות מתוך מצב של ביטול
 37 ומסירות-נפש בתכלית, כלומר, ענין הביטול והמסירות-נפש הוא רק בתור הכנה והקדמה לעבודה, אבל

(30) תניא פמ"ז.

(31) ס"ד (ק"ה, סע"ב).

(32) תהלים קלא, ב.

(33) פמ"א (נח, סע"א ואילך).

(26) ב"ר פמ"ד, כב.

(27) ראה ד"ה כימי צאתך תשמ"ב (סה"מ מלוקט ח"ב). וש"נ.

(28) מיכה ז, טו.

(29) פסחים קטז, ב - במשנה.

לאחרי הכנה זו, כשבאים לעבודה בפועל, צריכים לתת לו חיים, היינו, שצריכה להיות עבודתו באופן של מציאות דוקא (עד לתוקף המציאות כו'), ומציאותו אינה אלא מפני שנותנים לו חיים מלמעלה, כדי למלא עבודתו ושליחותו בעלמא-דין.

ובאותיות פשוטות - בנוגע לעבודה היום-יומית: התחלת היום היא - באמירת "מודה אני לפניך", ענין הביטול והמסירות-נפש כו', אבל אחר-כך צריך להיות באופן של מציאות, שהרי אם ימשיך להשאר במצב של ביטול ומסירות-נפש, לא יוכל ליטול ידיו כדבעי, כי מגודל הביטול יתבלבל ולא ידע אם צריך לשפוך פעם אחת או שלוש פעמים כו', נוסף לכך שבמקום לשפוך המים בתוך הקערה, ישפוך על הרצפה...

ונמצא, שכדי שיוכל לעבוד עבודתו במשך היום (החל מנטילת ידיים, ברכות השחר, וכיוצא בזה בנוגע לשאר פרטי עבודת היום) באופן מסודר וכו' - אינו יכול להשאר במצב של תכלית הביטול ומסירות-נפש, כי-אם בתור הכנה והקדמה לעבודה. וזוהי ההוראה ממאמר הזוהר בענין "חיים שאל ממך גו'" - שעבודת כל אחד ואחד מישראל צריכה להיות באופן שמצד-עצמו הרי הוא בתכלית הביטול ומסירות-נפש, אלא שנותנים לו חיים מלמעלה, להיות בבחינת מציאות כדי שיוכל למלא עבודתו ושליחותו בעלמא-דין.

לא. ויש להוסיף, שהוראה זו שייכת לכל אחד ואחת מישראל - בקשר ובשייכות ל"הקהל גו' האנשים והנשים והטף גו' ליראה את ה' אלקיכם": הענין ד"מודה אני", הביטול ומסירות-נפש של התחלת היום - הוא ענין השייך לכל אחד ואחת מישראל, למגדול ועד קטן, שהרי גם את הקטנים ביותר מחנכים באמירת "מודה אני", כולל גם ש"יזכור את ה' הנצב עליו כו'", כפי שכותב רבינו הזקן ב'סידורו' - השוה לכל נפש - לפני "מודה אני".

ואף שענין זה נכתב באותיות קטנות, וללא נקודות כו' - מכל-מקום גם ילד קטן שאינו יודע לקרוא בלי נקודות, יודע ומבין שגם ה'אותיות הקטנות' שבסידור שייכות אליו, ולכן הוא שואל את אביו או רבו מה כתוב באותיות הקטנות, ואז מסבירים לו את תוכן הענין לפי-ערך הבנתו,

ואדרבה - אצל קטן נקל יותר לפעול ענין היראה והביטול, הן מפני שאין לו את השכל שמעלים ומסתיר על היראה והביטול, והן מצד רגש היראה כשלעצמו - במכל-שכן וקל-וחומר שמפחד מה'שומר' העומד בפנית הרחוב (שהרי אמו מפחידתו שאם לא יתנהג כדבעי, יקחנו ה'שומר' ויכניסנו ל'חד גדיא'...), ועל-אחת-כמה-וכמה ממלך המדינה (אף שמעולם לא ראהו), ומזה יכול לשער לעצמו גודל הפחד והיראה ממלך מלכי המלכים הקב"ה!

לב. ולהעיר, שהשייכות של כל הנ"ל גם לילדים קטנים, היא בהדגשה יתירה כאשר יש לילד סידור משלו (שאז, הוא רואה בסידורו הענין ד"מודה אני", וכן האותיות הקטנות שלפני-זה, כנ"ל), כמדובר כמה פעמים בתקופה האחרונה אודות הצורך שלכל אחד ואחד מילדי ישראל יהיה סידור משלו, חומש משלו, וכן (להבדיל) קופת צדקה משלו.

אלא, שגם לאחר הדיבור בזה כמה פעמים, לא רק שלוש פעמים, אלא שלוש פעמים-שלוש פעמים, ועוד יותר - לא עסקו בזה כדבעי. והראיה, ששאלתי כמה ילדים אם יש להם סידור חומש וקופת צדקה משלהם, והשיבו בשלילה. ויתירה מזה - שאינם יודעים בכלל על מה מדובר!

ועל-דרך-זה בנוגע לשאר ענינים דוגמתם, שגם לאחר הדיבור כמה וכמה פעמים, אין עוסקים כדבעי. - מסתפקים ברשימת הדברים, ומניחים על-גבי המדף, ועוברים מיד לענין אחר כו'.

והעצה לזה - כמדובר כמה פעמים - הענין ד"עשה לך רב"³⁴, ומובן, שאין להסתפק במינוי הרב, אלא יש להתדבר עמו ולהתנהג כהוראתו כו', וכן בנוגע לרב, שנוסף לכך שקיבל את המינוי, עליו לדעת שקבלת המינוי מטילה עליו את האחריות על ההנהגה של התלמיד.

1 ובכל אופן, יהי־רצון שמכאן ולהבא יפעלו הדברים את פעולתם, ולא רק בנוגע להחלטות טובות
2 שדובר אודותם לפני־זה, אלא גם באופן של עילוי והוספה. כאמור, שאין מספיק אופן העבודה של
3 אתמול, יציאת מצרים וגאולה של אתמול, אלא צריך להיות באופן מחודש ונעלה יותר, ועד לגאולה
4 הכללית - "אחרית כבראשית", באופן נעלה יותר מגאולת יציאת מצרים, "אראנו נפלאות", בביאת משיח
5 צדקנו במהרה בימינו ממש.

6 * * *

7 לג. דובר אודות ההכנות ל"ט כסלו, ראש השנה לתורת החסידות ודרכי החסידות³⁵, וחג החגים³⁶,
8 וכן ההכנות לימי החנוכה - נכלל בשיחות דלעיל, סעיף יח.
9 ויהי־רצון שהפעולות בכל זה תהיינה בהצלחה רבה, ומתוך שמחה וטוב לבב - שמחה שפורצת כל
10 הגדרים (ועל־אחת־כמה־וכמה שמבטלת מניעות ועיכובים כו'), ובאופן ד"כ ירחיב, מכיון שנמשכים
11 כל הענינים "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה", כולל גם "הגדושה" (כמו שכתוב בסידורו של
12 הבעל־שם־טוב).
13 והעיקר - שעל־ידי־זה ממהרים ומזרזים עוד יותר את הגאולה האמיתית והשלימה, שאז יהיו כל
14 הענינים בתכלית ההרחבה ובתכלית השלימות,
15 ובפשטות - "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו", "קהל גדול", ו"כספם וזהבם אתם"³⁷, כולל גם
16 ברוחניות, שלימות העבודה בתורה ומצוות,
17 ועד לשלימות ד"כמצות רצונך"³⁸, מכיון שתהיה השלימות בכל פרטי עניני דומם־צומח־חי־מדבר
18 [כולל גם דומם־צומח־חי־מדבר שבאדם עצמו³⁹ - השכל שבמוח (מדבר), הרגש שבלב (חי), ואברי הגוף
19 עד לשערות וצפרניים שיש בהם גידול וצמיחה (צומח), עד לשערות וצפרניים לאחר שנפרדו מחיבורם
20 לגוף האדם] שבהם נעשית עבודת קיום המצוות,
21 ובאופן כזה - "ישוּבו הנה", לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש, ולבית־המקדש, שעולים אליו
22 (לא רק לרגל, היינו, בשלוש רגלים, אלא גם עליה ברגל, רגל האדם) "בכל שבת ובכל חודש"⁴⁰ - "כן
23 תהיה לנו", במהרה בימינו ממש.

(38) ראה תו"ח ר"פ ויחי. המשך וככה תרל"ז פ"ז ואילך.
ועוד.

(39) ראה ספר הערכים־חב"ד ערך אדם ס"ז. וש"נ.
(40) יל"ש ישעי' רמז תקג.

(35) מכתב כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע - נעתק ב"היום יום"
בתחלתו. אג"ק שלו ח"א ע' רנט. וש"נ.

(36) מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר - נעתק ב"היום יום" בהקדמה.
אג"ק שלו ח"ז ע' ל. ועוד.
(37) ישעי' ס, ט.

אגרות קודש

ב"ה, א' כסלו, תשי"ג

ברוקלין.

הנהלת התלמוד תורה דכפר חב"ד ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

פנו אלי בבקשה בענין הילד... הרוצה להתקבל להת"ת, וכפי שהודיעוני משתוקק לזה אף שכפי
הנראה עדיין אינו בן חמש שנה, אבל כיון שאין חסר אלא איזה חדשים, הרי אם הרופא מסכים לזה
מצד בריאות הני"ל, אין החדשים האלו מעכבים (יעוין ג"כ בהלכות ת"ת לרבינו הזקן רפ"א ד"ה בשנה
חמישית כו'. ואף שמסיים שם **בביתו**, הנה בכלל ידוע שהמנהג מאז ועד עתה בזה נשתנה, כי אז הי'
המנהג להוליד אצל מלמד תינוקות כשהי' בן שש או שבע שלמות משא"כ בדורות האחרונים, ויעוין
ג"כ בספר שיחת קץ ת"ש עמוד ס"ה ואילך, ואף שפשיטא שאין זה הוראה לרבים כיון שהי' הצ"צ כבן
שלש). ואולי יש להם טעמים מיוחדים, ומטובם להודיעני.

בברכת הצלחה בעבודה"ק.

לקוטי שיחות פרשת וישלח כרך טו

מתורגם ללשון הקודש

- 21 ולכן אין הוא אחראי למעשיו ולהתנהגותו, ואי-
22 אפשר להטיל עליו את חובת קיום המצוות.

ב.

הקשר בין "אדם" לבין בר-מצוה

- 23 רבותינו נשיאינו אמרו פעמים רבות¹¹ בחגיגות
24 בר-מצוה מאמר שהתבסס על הפסוק¹² "נעשה
25 אדם"¹³. מזה מובן, שיש קשר בין בר-מצוה לבין דרגת
26 "אדם", שהיא דרגה נעלית יותר מאשר "איש"¹⁴ – כפי
27 שמוסבר במספר מקומות¹⁵ לגבי ארבעת השמות שאדם
28 נקרא בהם (אדם, איש, גבר, אנוש), שהנעלה ביותר
29 מביניהם הוא התואר "אדם", המורה על שלימותו.
30 וצריך להבין: אם כדי לחייב במצוות מספיק שיגיע
31 בן שלוש-עשרה לדרגה של "איש", מדוע מקשרים את
32 הענין של בר-מצוה לדרגה של "אדם"?

ג.

ההבדל בין "איש" לבין "אדם"

- 33 ההבדל בין "איש" לבין "אדם" הוא: התואר "איש"
34 מופנה כלפי דרגת השכל הקשור ל"מדות" (רגשות)¹⁶,
35 ואף בכך ישנן דרגות רבות ביותר, אשר המושלמת
36 שבהן מושגת בגיל עשרים¹⁷, ואילו התואר "אדם"
37 מורה על מעלת השכל שמעבר להשתייכות למידות¹⁸.

א.

"בן שלש-עשרה למצוות"

- 1 על הפסוק¹ "ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי
2 דינה איש חרבו..." אומרים חז"ל, שהם היו אז בני
3 שלוש-עשרה שנים², ומכאן לומדים³ את ההלכה של
4 "בן שלש-עשרה למצוות"⁴: כיוון שבגיל שלוש-עשרה
5 כבר נקראים איש⁵, כינוי המורה על גדלות⁶ – [נכתוב⁷
6 "מי שמך לאיש..."], "וחזקת והיית לאיש" – זאת
7 אומרת, שבגיל שלוש-עשרה מגיעים לדרגה של גדול
8 בדעה⁸, ולכן חייבים בכל המצוות.
9 אמנם, ייתכן⁹ שנער יהיה בר-שכל גם לפני גיל
10 שלש-עשרה, אך למרות זאת חסרה לו שלימות הדעת
11 והרגש – חסרה לו ההכרה והתחושה הן של חשיבות
12 קיום המצוות והן של המחסור באי-קיוםן,
13 [כפי שמביאים לכך¹⁰ דוגמא ב"מילי דעלמא",
14 שאף כאשר ילד קטן – לפני גיל שלש-עשרה – מבין
15 היטב את החשיבות של ממון וגדולה, בכל זאת
16 "אמיתת הענין של ממון וגדולה רחוק ממנו" – הוא
17 עדיין רחוק מן ההכרה והתחושה האמיתית של מבוגר.
18 וכך גם בכיוון ההפוך, לגבי "שפלות ודלות", שלמרות
19 שהוא מבין במגרעתן, אין זה כתחושת המבוגר
20 ש"מרגיש היטב חסרון השפלות והדלות..."]

(1) פרשתנו לד, כה.

(2) ב"ר פ"פ, יוד. מדרש לקח טוב ושכל טוב כאן (ע"פ החשבון – ובאופן שונה זמ"ז). בהנסמן בהערה הבאה.

(3) רש"י נזיר (כט, ב) ד"ה ור' יוסי. רש"י ורע"ב אבות פ"ה מכ"א (לגירסת אדה"ו בסידורו – מכ"ב). מחזור ויטרי שם. – וידועה הקושיא (שו"ת מהרי"ל סנ"א): מנלן דפחות מ"ג לא הוי איש, ועוד דדורות הראשונות ילדו בח'. – וראה לקמן הערה 24.

(4) אבות שם. רמב"ם הל' שביתת עשור פ"ב הי"א. ובכ"מ (ראה אנציקלופדי תלמודית ע' גדול ע' קלח, ושו"נ).

(5) בלשון הרמב"ם הל' אישות פ"ב ה"י: נקרא גדול ונקרא איש.
(6) ברש"י ורע"ב לאבות שם: דכתיב איש או אשה אשר יעשו. ואינו קרוי איש עד שהוא בן י"ג כו' – וא"כ זה שדוקא "איש" מחייב במצות הוא לימוד מקרא. אבל אין הכרח כלל לומר שהוא גזירת הכתוב בלי טעם.

(7) שמות ב, יד (וכפרש"י ורבינו בחיי שם – והוא דלא כמ"ש בשמור' שם). מ"א ב, ב. וראה ספר השרשים להרד"ק ע' איש.

(8) ראה אנציקלופדי תלמודית ע' הנ"ל בתחילתו, ושו"נ.

(9) ראה בכ"ז קונטרס התפלה פ"ה ע' 15 ואילך. סה"מ עת"ר ע' קטו. המשך תער"ב ח"ג ע' א'רכו.

(10) קונטרס התפלה שם ע' 16. סה"מ עת"ר שם. המשך תער"ב שם.

(11) לדוגמא – נעשה אדם תר"ם.

(12) בראשית א, כו.

(13) סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר אשר "די בר-מצוה מאמרים פלעגט מען (אצל הנשיאים) אנהויבן (=שמאמרי "בר-מצוה" היו (רבותינו נשיאינו) מתחילים בדר"ה) נעשה אדם" (וכשניתן המאמר להעתיק השמיטו לפעמים את ההתחלה).

(14) להעיר שמצינו אצל רבותינו נשיאינו שאמרו מאמר ד"ה וחזקת והיית לאיש, ביום חינוך תפלן – י"א אייר תרנ"ג (לקו"ד ח"א קז, ב), ב' דחנוכה תרצ"ו.

ולהעיר מסה"מ תיש"א (ע' 246. חנוך לנער ע' 10) – בנוגע לכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע: דאמאלס איז ער געווארן א איש. ווען ער איז געווארן בעל מצוה האט אים הוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש געבענטשט ער זאל זיין א אדם. (=אז נהיה איש). כשנהיה בעל מצוה ברכו הוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש שיהיה אדם).

(15) ראה זח"ג מח, א. לקו"ת שה"ש כה, א. ד"ה ואיש כי ימרט תרכ"ט. קונטרס תורת החסידות פ"ז. ועוד (ראה ספר הערכים-חב"ד ע' אדם ס"ח ט).

(16) פירוש המילות (לאדהאמ"צ) פ"ב. וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 97 ואילך.

(17) פירוש המלות שם.

(18) ראה בארוכה לקו"ש שם (והערה 24 שם).

ה.

ההבדלים בין שתי הדעות למקור הענין!

ההסבר לכך הוא:

32

לגבי מקור ההלכה של בן שלוש-עשרה למצוות
ישנן שתי דיעות: א) כדלעיל שהענין נלמד מפסוקנו.
ב) ענין זה הוא אחד מן "השיעורים" שהם הלכה
למשה מסיני²⁰.

36

ההבדל בין שתיהן הוא: לפי הדיעה הראשונה נובע
הענין משינוי טבעי, כיוון שבאופן טבעי נעשים רוב
בני האדם בהגיעם לגיל שלוש-עשרה לגדולים בשכל
ובדעה, ואילו לפי הדעה השנייה ענין זה הוא הלכה,
ואינו תלוי בשינוי טבעי²¹.

41

מהבדל זה נובע גם נפקא-מינה להלכה – לגבי
הזמן שבו מתחייבים בני-נח בקיום המצוות שהם
חייבים בהן²².

44

לפי הדעה הראשונה, שהסיבה ל"בן שלוש-עשרה
למצוות" היא טבעית, יוצא, שגם בני נח מתחייבים
במצוותיהן בגיל שלוש-עשרה;

47

ואילו לפי הדיעה השנייה, שכלל זה הוא הלכה
למשה מסיני, מובן, שאצל בני נח, שלהם "לא ניתנו
השיעורים"²³, תלויה ההתבגרות לפי שכלל ודעתו של
כל אחד²⁴ בהתאם לטבעו שלו²⁵.

51

ו.

המשמעות בעבודת האדם

שתי הדעות המוזכרות לעיל מהוות בעבודה
הרוחנית של האדם שתי דרכים לסדר שבהתחלת קיום
התורה והמצוות על-ידי יהודי:

54

לפי הדיעה הראשונה צריכה הדרך להיות של עבודה
לפי השכל. כלומר, כיוון שחובתו לקיים תורה ומצוות
תלויה בהתבגרות שכלית טבעית, שבהגיעו²⁶ להכרה
ולתחושה בענין המצוות מוטלת עליו חובת קיומן, הרי
מובן, שתחילת עבודתו צריכה להיות בדרך השכלית;

59

1 לפי זה תמוה יותר הקשר בין "נעשה אדם" לבין
2 בר-מצוה: כיצד אפשר לשייך את המעלה "אדם" למי
3 שזה עתה מלאו לו שלוש-עשרה שנים?

4 הכרחי אפוא לומר, שהכוונה היא, שאמנם בהיותו
5 בר-מצוה נעשה הנער ל"איש", כדלעיל, אך למרות
6 זאת, בקיום המצוות מחובתו להגיע לתחושה בהשפעה
7 של דרגת "אדם".

ד.

אין להסתפק בדרגת "איש"

8 המקור לכך שאין להסתפק בדרגה "איש" הוא
9 הפסוק "ויקחו... איש חרבו" עצמו, שהרי לכאורה
10 תמוה: כאשר מגיעים לגיל שלוש-עשרה מתחייבים
11 במצוות בעקבות החידוש שמתרחש בשכל ובדעת
12 (הקשורים למדות) ולא ברגש, החידוש הוא היותו של
13 הנער לבר-דעת המסוגל להבין ולקבל על עצמו את
14 האחריות של תורה ומצוות –

15 ואם כך, כיצד נלמד ענין זה מן הפסוק "ויקחו...
16 איש חרבו... ויהרגו כל זכר", המספר על פעולה
17 הנובעת מהתגברות הרגש¹⁹?

18 מזה מובן, שהפסוק "ויקחו... ויהרגו..." מכיל
19 במשמעותו מעלה שאיננה מושגת בדרגת "איש", אלא
20 שבאמצעותה היא נעשית מושלמת, ולפיכך ניתן ללמוד
21 מן הפסוק שאין להסתפק בדרגת "איש" (שבהיות
22 הנער בן שלוש-עשרה הוא מתחייב במצוות רק מפני
23 היותו "איש"), אלא שמוכרחים להגיע למעלה הרמוזה
24 במילים "ויקחו..."

25 בכך מובן גם מדוע אמרו רבותינו בחגיגת בר-
26 מצוה מאמר המתחיל בפסוק "נעשה אדם" – כי אמנם
27 הענין הכללי של בן שלוש-עשרה למצוות הוא היותו
28 לאיש ולבר דעת, אך בכל זאת, אין להסתפק בכך
29 בלבד, והכרחי להגיע להשפעה מדרך העבודה
30 הרוחנית של "אדם", הדומה לעבודה של "ויקחו...",
31 כפי שיוסבר להלן.

(19) ראה פרשתנו לד, ז: ויחר להם מאד. פרש"י ויחי (מט, ו) ד"ה
כי באפם.

(20) שו"ת הרא"ש ריש כלל טז. שו"ת מהר"ל סנ"א. פי' הב' ברש"י
אבות שם.

(21) ואולי יש להסביר טעם שיטה זו, כי ס"ל דסימנים (ושנים)
"עושים" גדלות (ולא דהוי ראי' על גדלות) – עיין צפע"נ לרמב"ם הל'
אישות פ"ב ה"ט.

(22) ראה ג"כ לקו"ש ח"ה ע' 421. לקו"ש ח"י ע' 70 ואילך.

(23) רמב"ם הל' מלכים פ"ט ה"י.

(24) להעיר מתור"ה בידוע (סנהדרין סט, א) ד"בדורות הראשונים
שהיו ממהרים להביא שערות ה' זמן גדלות מקודם הרבה".

(25) כ"כ בשו"ת חת"ס יו"ד סשי"ז (בשיטת הרמב"ם – שם ושם פ"י
ה"ב).

(26) ואע"פ שאפשר יוצא מן הכלל שגם אז לא תהי' דעתו בשלימות
– הרי התורה על הרויב תרבו. וראה מו"נ ח"ג פל"ד.

30 בחירת האדם בתורה ובמצוות על ציווי הקדוש־ברוך־
31 הוא "ובחרת בחיים".
32 אך לפני כן מקדים הפסוק ואומר "ראה נתתי..." –
33 וגם בציווי "ובחרת" מודגש בפסוק "ובחרת בחיים" –
34 כי הקדוש־ברוך־הוא רוצה, שהתורה והמצוות יחדרו
35 את כל מציאותו של האדם וכוחותיו, ולפיכך צריך גם
36 השכל להבין ולחוש שהתורה והמצוות הם החיים
37 והטוב.

ט.

שני הענינים ב"אדם"

38 לפי כל האמור לעיל מובן הקשר שבין בר־מצוה
39 לבין "נעשה אדם":
40 בתואר "אדם" נכללים שני ענינים: (א) שיא
41 השלימות של השכל, כמוסבר לעיל. (ב) "אדם אותיות
42 מאד"³² – דרגה של "בלי גבול", שמעל לשכל³³.
43 [דרגה זו מתבטאת בהיותו של האדם מדבר, כי כח
44 הדיבור שבו נובע מן ה"בלי גבול" שבנפשו, הנעלה
45 מן השכל³⁴.]

46 וכיוון ששני הענינים רמוזים באותו תואר –
47 "אדם", נראה, שיש ביניהם קשר.

48 ובעבודת האדם, יש להסביר זאת כך: גם כאשר
49 מגיע האדם לשיא השלימות השכלית, לדרגת השכל
50 של "אדם", הנעלית מדרגת השכל של "איש", נזקק
51 הוא למסירות הנפש שמעל לשכל³⁵;

52 ומצד שני: גם כאשר בולט אצלו כח מסירות הנפש
53 שמעל לשכל, אל לו להסתפק בכך, אלא עליו
54 להשתדל, שכח זה יחדור לכל כחות נפשו הפנימיים,
55 שראשיתם הוא כח השכל.

56 וזהו אחד מהרמזים לכך שאמרו בחגיגות בר־מצוה
57 את המאמר "נעשה אדם" – כדי להראות, שגם כאשר
58 מגיעים לשלימות השכל (הקשור למדות), שאז מכונים
59 "איש", אין די בכך, וצריך להגיע לעבודה של "איש
60 חרבו..."³⁶, עבודה של מסירות נפש שמעל לשכל³⁶,
61 הקשורה לדרגת "אדם" – אותיות מאד.

(משיחות תמוז תשי"א בחגיגת בר־מצוה)

1 ואילו לפי הדיעה השניה, חייב בן השלש־עשרה
2 לקבל על עצמו את עול המצוות מצד הלכה למשה
3 מסיני, מפני שזהו ציווי הקדוש־ברוך־הוא, ויוצא אפוא,
4 שתחילת דרכו בקיום תורה ומצוות צריכה להיות מתוך
5 קבלת עול²⁷.

ז.

לפי הדעה הראשונה יש צורך בשני האופנים

6 אבל גם לפי הדעה הראשונה, שמן הפסוק
7 "ויקחו... איש חרבו..." לומדים שתחילת העבודה (בן
8 שלש עשרה למצוות) צריכה להיות שכלית, על־פי
9 טעם ודעת, הרי לומדים²⁸ מפסוק זה עצמו, שבכל
10 זאת, גם לפי דעה זו קשור קיום המצוות לעבודה של
11 מסירות נפש, שמעל לשכל, כפי שנאמר "ויקחו... איש
12 חרבו..." – פעולה של מסירות נפש.

13 עובדה זאת אינה סותרת למוסבר לעיל, שלפי דעה
14 זו הכוונה היא לעבודה מתוך הכרה שכלית, כי גם
15 כאשר העבודה צריכה להיות מתוך הכרה והבנה
16 בתורה ובמצוות, בכל זאת, יסוד העבודה הוא הענין
17 של קבלת עול, שלמעלה מטעם ודעת, כי רק כאשר
18 קיים יסוד זה, יכולה העבודה, הנובעת מהכרה שכלית,
19 להתבצע כראוי²⁹.

ח.

ההוכחה שיש צורך בשני האופנים

20 מן ההוכחות לכך: באזהרות הכלליות על קיום
21 תורה ומצוות, נאמר³⁰ "ראה נתתי לפניך היום את
22 החיים ואת הטוב... ובחרת בחיים". לכאורה, "וראה"
23 האדם בעיני שכלו שדרך התורה והמצוות היא "חיים
24 וטוב", ולשם מה יש צורך להזהיר שיבחר בחיים?

25 אלא, ההסבר לכך הוא: אם בחירת האדם בתורה
26 ובמצוות תתבסס רק על הבנתו השכלית שהם החיים
27 והטוב, הוא לא יהא עדיין עובד ה'. כי עבודת ה' היא
28 כעבודת העבד לאדונו³¹: כל מה שהעבד עושה הוא
29 מפני העול שהטיל עליו אדונו. ולכן צריכה להתבסס

(33) לקו"ת שם. ועוד.

(34) וככה תרל"ז שם.

(35) הענין בשכל – השכל עצמו מכריח שיש למעלה מן השכל. וראה
המשך תער"ב ח"א פ"ק. ועוד.

(36) עפ"י המבואר בסה"מ עת"ר (ע' קכב ואל"ך) ועוד, בענין הדעת,
שנמשך בה מבחי' הרצון ופנימיות הרצון – יומתק הנ"ל בפנים (ס"א
וס"ט), שגם הענין דמסנ"פ (מאד אותיות אדם) שלמעלה מהשכל שצ"ל
בכ"י נכלל בזה שנעשה איש ובר דיעה.

(27) וכמחז"ל (יבמות עז, ב) דאם הלכה נקבל אע"פ – (ש"ב)אם
לדין" יש תשובה.

(28) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 162 הערה 74. שם ע' 421.

(29) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ב ע' 128. ח"ד ע' 190 ואל"ך. ועוד.

(30) נצבים ל, טרייט.

(31) ראה תניא פמ"א.

(32) ב"ר פ"ח, ה ובפרש"י לבר"ר שם. תו"א מו, ד. לקו"ת שה"ש כט,

ב. המשך וככה תרל"ז פכ"ב.

ילקוט לוי יצחק על התורה

בראשית לו, לאֵלֶב: וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ
אֲדוֹם לִפְנֵי מֶלֶךְ־מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּמְלֹךְ בְּאֲדוֹם בִּלְעַ
בֶּן־בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דְּנַחְבָּה:

הציור דאות י"ד בקשר דתפילין של ראש, הוא לנגד
ה"ד" בתים – לשעבר הלב והמוח – "טטפת" בגי' בלע
בן בעור דנחבה" זה לעומת זה

הד' דקשר דתפילין של ראש, הם לנגד המוחין'
דחכמה ובינה חסד וגבורה.

טוטפת הוא התפילין של ראש, שבהם הוא הד'
דהקשר, שהד' דהקשר הוא לנגד הד' בתים, טטפת'
גימט'³ בלע בן בעור, ושם העיר שלו דנחבה, והוא
המספר דהשמות אל שדי' אל הוי' אל אד'. היינו שע"י
תפילין של ראש מתתקן זה, כמ"ש במ"א מזה בס"ד.
לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד רצו

ביאור ורמזים דכל ענין ה"גט" הוא מעולם התהו, ומבאר
הגמ' (גיטין ב.) "שלחו מתם כתבו על איסורי הנאה כשר,
א"ר אשי אף על עלה של זית" – על"ה בגי' בלע (עם
האותיות) דשרשו מתהו

הנה גט שהוא בחי' גבורות המפרידים בין איש
לאשה, שרשו' מתהו שהי' בסוד הגבורות והדינין בסוד
מתחלה' עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין.
ולכן במלכ' תהו לא נזכר אשה, כי הרי זה בחי' לתהו

(1) ראה תניא פרק מ"א וז"ל: יתבונן איך שאור אין סוף ב"ה הסובב
כל עלמין וממלא כל עלמין הוא רצון העליון הוא מלוכש באותיות
וחכמת התורה או בציצית ותפילין אלו ובקריאתו או בלבישתו הוא
ממשיך אורו ית' עליו דהיינו על חלק אלוה ממעל שבתוך גופו ליכלל
וליבטל באורו יתברך.

ודרך פרט בתפילין ליבטל וליכלל בחי' חכמתו ובינתו שבנפשו
האלהית בבחי' חכמתו ובינתו של א"ס ב"ה המלוכשות דרך פרט בפ'
קדש והיה כי יביאך דהיינו שלא להשתמש בחכמתו ובינתו שבנפשו
בלתי לה' לבדו וכן ליבטל ולכלול בחי' הדעת שבנפשו הכולל חו"ג
שהן יראה ואהבה שבלבו בבחי' דעת העליון הכולל חו"ג המלוכש
בפ' שמע והיה אם שמוע והיינו כמ"ש בשו"ע לשעבר הלב והמוח
כו'.

(2) דברים ו, ח והיו לטטפת בין עיניך".
(3) טטפת בגי' 498, וכן בלע" (102), + ב"ן (52), + בעו"ר (278), +
דנחב"ה (66) = 498.

(4) א"ל (31), + שדי" (314), + א"ל (31), + הוי' (26), + א"ל (31),
+ אדנ"י (65) = 498. ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לספר התניא
עמוד יא. ומציין שם לתורה אור סח, ד. דהם כנגד עולמות ביי"ע.
וראה לעיל סימן א. צד.

(5) ראה גם לקמן סימן קמח.

(6) בראשית רבה פרשה יב, טו. רש"י בראשית א, א.

(7) זהו ח"א דף רכג ע"ב (מובא לקמן סימן קמו, קמז), דבכל מלכי ז'
אדום (דתהו) לא נזכר שם אשתו, רק במלך השמיני הדר.

(8) ישע"י מה, יח. וז"ל: "לא תהו בראה לשבת יצרה". ראה לקמן

בראה, לא לשבת יצרה דתיקון.

תדע' דשלחו מתם כתבו על איסורי הנאה כשר,
הנאה הוא מצד דעת, כי כשיודע את הדבר הוא נהנה
ממנו (ואכילה ושתי'¹⁰ הוא מחו"ג. ועיין בזה"ק'¹¹
פרשת תצוה דף קפ"ה), והוא מבחי' דעת דתיקון.
ואיסורי'¹² הנאה הוא מדעת'¹³ דתהו בלע בן בעור,
המלך הראשון דתהו.

סימן קמח.

(9) גיטין כ, א. שלחו מארץ ישראל וכו'. "שלחו מתם (חכמי ארץ
ישראל שלחו לחכמי בבל להודיעם את ההלכה דלהלן: (גט ש)
כתבו על (קלף של) איסורי הנאה (הרי זה גט) כשר (ונתגרשה בו),
אמר רב אשי: אף אנן נמי תנינא (אף אנו שנינו כן במשנתנו: על
הכל כותבין את הגט) על העלה (התלוש) של (עץ) זית וכו', (והלא
ע"ה יחידי אינו שוה כלום ובכל זאת היא מגורשת על ידו, ויש
ללמוד מכאן שאין הבעל צריך ליתן לה בגירושין דבר שיש בו ערך
ממונא", ע"ש.

(10) ראה תורה אור פרשת משפטים עח, ג. וז"ל: החיות של האכילה
היא מלמעלה למטה, שיוורד המאכל לאצטומא, ומתבשל בכבד,
ועולה ללב ומוח ומשם מחי' בדרך ירידה, שיוורד כח מן המוח ללב
להפתח ולהסגר להתפשט הדם בכל האברים בדרך רצוא ושוב כו'.
אך הנה הדם עצמו אינו עולה למוח מחמת גסותו ועבותו וגידיו
ועורקי המוח דקים מאד. וזה פעולת השתי' לרכך הדם ולקלשו ואז
עולה מן הדם רק דבר דק וכח בלבד לחלוחית למוח לחזקו שהוא
חיות דרך עלי' וכו', ולכן יכול אדם למות בצמא אף שאוכל, והיינו
לפי שאין הדם יכול להתפשט באברים (ועיין בפירוש המשניות
להרמב"ם רפ"ג דעירובין והמים כו').. ע"ש.

[נמצא דהאכילה היא עיקר חיות ומזון האדם, ופעולת השתי' היא
לפרר ולרכך המזון כדי שיתהפך לדם ובשר, וזהו שמבאר כאן,
דהאכילה היא חסד — עיקר המזון מהקב"ה (ראה ילקוט לוי יצחק
עה"ת ח"א סימן קטז. סימן קיד), והשתי' בחי' גבורה, פי' גבורה
שבחסד, כדי שהגוף יהי' כלי לקבל המזון כראוי].

(11) "ואי שתי' קחשיב דאיהו מסטרא דיצחק".

(12) ראה גם לעיל סימן צח.

(13) ראה תורת חיים פרשת יתרו עמוד ריד וז"ל: יש ג' מוחין
בגלגלתא הנקראים חב"ד כידוע, והנה מוח החכמה ומוח הבינה
עומדים בגלגלתא שניהם זה אצל זה ומוח הדעת עומד למולם
ונגדם לצד העורף שבראש כמבואר זה גם בספרי הטבע, והעורף
הוא המכסה למוח הדעת ומלבישו ומעלימו ונמצא מוח הדעת הוא
עומד בין ב' מוחין חו"ב ובין העורף כו', וידוע שהעורף הוא הנקרא
אחוריים כי הוא עומד מול הפנים שבראש ממש כמ"ש כי פנו אלי
עורף ולא פנים כו' וכידוע.

והנה ידוע בענין מקור שרש כל הקליפות שהן מז' מלכין קדמאין
דתהו שמתו כמ"ש ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני
מלך מלך לבנ"י כו', והרי ידוע דמלך הראשון שהוא בלע בן בעור
הוא בחי' הדעת שהוא מקור המדות ולהיותו מתפשט בקליפה נקרא
בלע לפי שמכסה ומסתיר בחי' מוח הדעת דקדושה והוא בחי' העורף
המכסה מוח הדעת כנ"ל, ובלע מלשון ולא יבאו לראות כבלע את
הקודש כו' מפני שמבליע ומעלים את אור הדעת כבלע את הקודש
כו' מפני שמבליע ומעלים את אור הדעת דקדושה ונעשה שרש
המדות הרעות דקליפה למטה כו', ע"ש.

קא ילקוט לוי יצחק על התורה

הוא מספר על"ה. ופירוש דעת הזה, הוא ששובר¹⁷ כמו וידע¹⁸ בהם את אנשי סוכות, והיינו גט¹⁹ שפירושו שבירה. וכן המלוי²⁰ דלאותיות גט שהוא ימלי"ת הוא מספר "תץ"²¹ שבירה.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד סג

(17 ראה תורה אור נו, א.

(18 מסופר שם שגדעון בן יואש לקח את זקני העיר סכות ושבר אותם ע"י קוצים וברקנים וזהו "וידע בהם את אנשי סכות", ותרגום אונקלוס "ותבר עליהון ית אנשי סכות".

(19 ראה גם ילקוט לוי יצחק ח"א סימן סח.

(20 פירוש: גט במלוי היינו: "גימל, טית", והאותיות המלוי הם, "ימל — ית" בגי' 490, כמספר "תץ" מלשון שבירה.

(21 וע"ד מ"ש ונתן את הבית" (ויקרא יד, מה), נתיצה לשון שבירה. וראה בפנים בתורת לוי יצחק דמ"ש בגט "ונתן" הוא בגי' אבגית"ץ* המלך הראשון דתהו. ראה לקמן סימן קל.

(* ראה תורת מנחם התועודיות ה'תשמ"ה חלק ג' עמוד 1843.

זהו תדע, ודקא¹⁴ אותיות TUT, וכן תדע פירושו דעת. כתבו על איסורי הנאה דהמלך הראשון דתהו בלע בן בעור דעת דתהו כשר, כי הגט שרשו מתהו.

ובגמרא שם א"ר אשי אף אנן נמי תנינן על העלה של זית. לפי"ז¹⁵ עלה של זית שייך ג"כ לדעת דתהו.

ודעת פירושו¹⁶ התחברות, הוא שע"י נעשה יחוד איש ואשה.

הרי שע"י דעת דתיקון נעשה יחוד זו"ן, והוא מה שדעת פירושו יחוד וחיבור.

ועלה של זית, הוא דעת דתהו, בל"ע עם ג' אותיותיו

(14 מרמז: דהן "תוכן" פירוש תיבת "תדע" הוא לידע — דעת, והן האותיות של "תדע" הוא "דעת". וזה קשור עם "הנאה" שהוא מצד דעת.

(15 ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"א סימן סח, הקשר בין זית דוקא ליחוד איש ואשה.

(16 כמ"ש ידע את חוה אשתו (ראה תניא פרק ג).

המשך ביאור למסכת מכות ליום רביעי עמ' א

36 הגזירה השלישית: משה אמר (שמות לד ו) 'פוקד עון אבות על בנים'
37 — שנפרע מהבנים בעון אבותיהם, בא יחזקאל וביטלה, שנאמר
38 (יחזקאל יח ה) 'הנפש החוטאת היא תמות', ולא ייענשו אחרים על
39 עוונה.
40 הגזירה הרביעית: משה אמר לישראל (ויקרא כו לח) 'ואבדתם בגוים'
41 — שיאבדו לגמרי ולא ימצאו עוד, בא ישיעיהו ואמר (ישעיה כו יג)
42 'יהיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו', ובאו האבדים בארץ אשור
43 והנודחים בארץ מצרים, והשתתחו לה' בזה הקדש בירושלם,
44 שעתידים לחזור ולהמצא.
45 אגב שהביאה הגמרא את הפסוק 'ואבדתם בגוים', היא מביאה
46 נידון בענינו: אמר רב, מפתניא — מתיירא אני מהאי קרא
47 'ואבדתם בגוים', שמשמעו שיאבדו ישראל לגמרי בגלותם ולא
48 ימצאו.
49 מתקין לה רב פפא, דלמא — שמא אין כוונת הפסוק שיאבדו
50 לגמרי, אלא שיהיו באבדה המתבקשת — כאבידה שמחפשים
51 אותה ונמצאת לאחר זמן, דכתיב (תהלים קט קט) 'תעיתי בשש אויב'
52 בקש עבדך' — אבדתי בגלות כשה אובר אשר בעליו מחפשו, כך
53 גם אתה בקש עבדך.
54 מכח קושיית רב פפא חוזרת בה הגמרא, ומבארת שרב לא
55 התיירא מהתיבות 'ואבדתם בגוים', אלא מסיפא [דקרא] —
56 מהנאמר בסוף אותו פסוק 'ואכלה אתכם ארץ אויביכם', שמשמע
57 שייאכלו לגמרי ולא יישאר מהם מאומה. מתקין לה מר זוטרא,
58 דלמא — שמא כוונת הפסוק שייאכלו ישראל באבדלת קישואין
59 ודילועין, אשר אוכלים את מקצתן ומותירים את השאר, ואף
60 ישראל לא ייאכלו כולם אלא רק חלקם.
61 הגמרא מביאה שני מעשים בענין הגלות, ונבואות הגאולה: ובבר
62 ה' רבן גמליאל, ורבי אלעזר בן עזריה, ורבי יהושע, ורבי עקיבא,
63 מהלכין בדרך, ושמעו קול המונה של רומי מפלטה — מרחובות
64 שווקיה, [ברחוק] — ממרחק גדול של מאה ועשרים מיל, והתחילו
65 הם בוכין, ורבי עקיבא משחק.
66 אמרו לו לרבי עקיבא התנאים שהלכו עמו, מפני מה אתה משחק,
67 אמר להם, ואתם מפני מה אתם בוכים. אמרו לו, גוים הללו
68 שמשתתחים לעצבים ומקטרים לעבודת בוכבים, וישבין פסח והשקט,
69 ואנו בית הדום רגלי אלהינו — בית המקדש, שריף

1 ב' טוב ללכת אל בית אכל מלכת אל בית משתה', ואם הוציא
2 מבספו עליהם יצניע הדבר ולא יגלוהו למי שאינו יודע מכך.
3 ומוסיפה הגמרא, ונלא דברים קל וחומר, ומה דברים שאין דרך
4 לעשותן בצנעא, דהיינו הוצאת מת עני והכנסת כלה עניה שנותן
5 ממון לאחרים כדי שיתעסקו בהם, והרי הם יודעים מי נתן, ואף על
6 פי כן אמרה תורה 'והצנע לכת', דברים שדרך לעשותן בצנעא, כגון
7 הנותן צדקה לעני בסתר שאינו צריך להודיע זאת לבני אדם, על
8 אחת כמה וכמה שעליו להצניע לכת ולא לגלות מעשיו הטובים.
9 אחר שהעמיד מיכה את המצוות על שלש, שוב נתמעט הדור,
10 וחזר ישיעיהו והעמידן על שתיים, שנאמר (ישעיה נז א) 'בה אמר ה',
11 שמו משפט ועשו צדקה'.
12 לאחר שנתמעטו הדורות עוד, בא עמוס והעמידן על אחת, שנאמר
13 (עמוס ה ד) 'בה אמר ה' לבית ישראל, דרשוני, וחיו'.
14 מתקין לה רב נתן בן יצחק, מנין שכונת הפסוק שיזכו לחיים על
15 ידי בקשת ה' בלבד, אימא 'דרשוני' בכל התורה כולה — שמא
16 הכוונה היא לבקש את ה' על ידי קיום כל מצוות התורה, ורק
17 העושה כך זוכה לחיים. אלא דורשת הגמרא מפסוק אחר, בא
18 חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר (חבקוק ד ב) 'וצדיק באמונתו יחיה'
19 — המאמין בה' ומקבל עליו עול מלכותו, במצוה זו בלבד זוכה
20 לחיים.
21 דרשה נוספת בענין דומה: אמר רבי יוסי בר חנינא, ארבע גזירות
22 נזר משה רבינו על ישראל, באו ארבעה נביאים וביטלום.
23 הגזירה הראשונה: משה אמר (דברים לג כח) 'וישבון ישראל פסח בדר
24 עין עקב' — מתי שבון עם ישראל לבטח, כשיהיו צדיקים כיעקב,
25 בא עמוס וביטלה, [שנאמר] בפסוק (עמוס ו ה) 'שביקש עמוס מזה',
26 'הדל נא מי יקום עקב וגו' כי קטן הוא' — אנא הפסק תנאי זה
27 שאמר משה, כי מי יוכל להיות חסיד כיעקב, ומועטים הם הטובים
28 שיהיו צדיקים כמדותו, ויתבי שם (ו ה) 'ציהם ה' על זאת וגו' גם היא
29 לא תהיה' — חזר בו ה' מתנאי זה, ויוכלו ישראל לשכון לבטח אף
30 אם לא יהיו צדיקים כיעקב.
31 הגזירה השנייה: משה אמר (דברים כח סח) 'ובגוים תהם לא תרגיע' —
32 שלא תהיה להם מנוחה בגלות, בא ירמיה וביטלה, ואמר (ירמיה לא
33 א) 'עם שרידי חרב הלך להרגיעו ישראל' — אף כשיהיו ישראל
34 שרידי חרב בגלותם, ה' מתהלך עמם להרגיעם, דהיינו שתהיה
35 להם שם מנוחה.

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת וישלח

**וישלח לב, לב - ויזרח לו השמש, כאשר
עבר את-פנואל והוא צולע על-ירכו**

א. [תוכן: ביאור ענין והוא צולע על ירכו –
ומבאר היעוד דלע"ל (מיכה ד, ו) ביום ההוא נאום
ד' אוספה הצולעה – דקאי על הנשמות הנמוכות
דלעתיד לבוא לא יהי עוד תאוות נה"ב וכו']

כתיב והוא צולע על ירכו, דהיינו שהגם כי לא יכול לו זהו
בבחי' גופו, אבל בחי' ירכין דלבר מגופו שם נגע והוא כמ"ש
בתורה אור סד"ה כי אתה נרי שיש ב' בחי' נשמות, ונשמות
הנמוכות אין כח בהם לשלוט על הרע שבנה"ב וכמ"ש
ג"כ בד"ה בחדש השלישי גבי ואתם בני יעקב לא כליתם,
וכמ"ש מזה סד"ה מי אל כמוך, ובני יעקב היינו יוצאי ירך
יעקב הנמשכים מבחי' נה"י שבו.

כי הנה דרך כלל יש ב' בחי' ישראל ויעקב כנזכר בד"ה
לא הביט און ביעקב כו', שבבחי' ישראל לא שייך אפי' עמל
רק אז תתענג כו'. אבל בבחי' יעקב שייך עמל ועבודה, אך
עכ"ז לא הביט האיש און ביעקב היינו כי לא יכול לו אבל
בבחי' ירך יעקב שם ויגע בבחי' נשמות נמוכות כנ"ל. וזהו
והוא צולע פי' כמ"ש בד"ה וארשתין לי שיש ב' בחי' כלה,
הא' כלה נאה כו' בחי' כלתה נפשי כו' הב' כלה כמו שהיא
ואפילו חגרת מצד התלבשותה בנה"ב...

אך בחי' חגר שיש לו רגלים אבל אינן עומדים ביושר,
וזהו ענין קליפת נוגה שכלולה מטו"ר. דהנה כתיב עד מתי
אתם פוסחים על שתי הסעיפים, ופירש"י שתי המחשבות
שאינכם מבינים להכריע כו', והרלב"ג כ' הנה הפסח יטה
פעם על רגלו הא' ופעם אל רגלו הב' וכן היו ישראל נוטים
על שתי המחשבות פעם יאמינו כי ה' לבדו הוא האלקים
כו'. והרד"ק שם כ' כמו הפסח שהוא פסח בשתי רגליו כי
מי שפסח רגלו א' נוטה על הרגל האחת ומי שפסח בב'
רגליו אינו יודע באיזה רגל יעמוד כן אתם פוסחים על שתי
הסעיפים והם המחשבות כו' שאין אתם יודעים לברור
בדעתכם מי האלקים כו' עכ"ל...

וז"ש וידעת היום והשבות כו'. וע"ז הוכיחם אליהו
שאינכם מבינים להכריע ע"י שאין בהם הדעת ולכן הם
פוסחים על ב' הסעיפים והיינו ענין ק"נ הכלולה מטו"ר ונק'
להט החרב המתהפכת מטוב לרע ומרע לטוב ונק' עה"ד
טו"ר והוא אתר דמשתני ומתהפך כמבואר בזח"א פ' ויחי
דרכ"א ע"ב ובפ' אמור דק"ז, אבל הדעת עליון זהו בחי'
אני הוי' לא שנית כו' וכמ"כ בנפש היא אה"ר מבחי' עה"ח
שנאמר בו וחי לעולם. ועיין בת"א בד"ה חכלילי עינים...
וזהו ענין הגלות שנא' היינו כחולמים כמ"ש בת"א פ' וישב.
והנה נש"י שבעקבים מצד התלבשות בנה"ב שמק"נ
נק' ג"כ כלה חגרת כו', והיינו ואתם בנ"י לא כליתם שאין
לכם הכלות הנפש דבחי' כלה נאה כו', רק שק"נ הוא עד"מ
חגר בב' רגליו, משא"כ נש"י נק' רק חגר ברגלו א' היינו מצד

נה"ב שבו שמק"נ כו', משא"כ מצד נה"א. וע"ז נאמר והוא
צולע על ירכו שבבחי' ירכו הא' אין לו העמדה נכונה שפעם
נוטה הירך לתאוות נה"ב כו', ועיין מענין והוא צולע בזח"א
בראשית דק"א ע"ב ודק"ו ע"ב.
וכ"ז נמשך עד עלות השחר לע"ל.

אך לע"ל ויזרח לו השמש כו' שמש צדקה ומרפא, והיינו
הקב"ה מוציא חמה מנרתקה מבחי' שמש ומגן כו' ששם
אלקים מסתיר שיהי' נראה היש דבר נפרד כו' כנזכר בד"ה
תקעו בחודש שזהו ענין עלה במחשבה לברוא במדה"ד כו'
ומחמת הנרתק דשם אלקים נמשך ריבוי המסכים ונעשה
ק"נ בחי' נפרד לגמרי, והוא הנק' מחלה כמו החולה שטועם
מתוק למר ומר למתוק וכו' כך הם תאוות נה"ב.

אבל לע"ל בצאת חמה מנרתקה אזי גם ק"נ תצא
מחלאתה וטומאתה. וזהו ענין ומרפא להסיר שורש
המחלה, וע"ז נאמר במיכה ס' ד' ו' ביום ההוא נאום ה'
אוספה הצולעה כו', היינו בחי' כלה חגרת הנ"ל, עד שתהי'
לבי ובשרי ירננו אל אל חי, כמ"ש בד"ה וארשתין לי שע"י
התבוננות במהו"ע ית' אזי אף הצולעה והחגרת כו', וכמו
במעשה דאליהו ויאמרו ה' הוא האלקים ב"ה. וזהו ענין
במקום שבע"ת עומדין כו'. וזהו וה' יגי' חשכי כמ"ש בתורה
אור סד"ה כי אתה נרי שזהו בחינת הוי' העליונה יותר, וה"ע
ויזרח לו השמש כו' מוציא חמה מנרתקה להיות מרפא
מבחי' והוא צולע כו' אוספה הצולעה וכמ"ש אם יהי' נדחק
בקצה השמים משם יקבצך כו'.

אור התורה, וישלח, עמוד 486 ואילך

ב. [תוכן: ביאור שם פניאל ופנואל – שזהו ענין
דלע"ל שם הוי' יהי' אותיות "יהי" – דה"א אחרונה
תקבל מהו"ד ולא מהו"א וכו']

ויזרח לו השמש כאשר עבר את פנואל כו'.
כ' הבחיי במקומו דמ"ו ע"ד מה ששינה הכתוב קריאת
שם המקום פעם פניאל פעם פנואל, פניאל ביו"ד לרמוז
על המלאך שהוא עשירי במעלות המלאכים הנק' אישים
וכאשר עבר את המקום ההוא כו' להרגשת העוה"ז שהוא
ששה קצוות ע"כ הזכיר פנואל בוא"ז וז"ש והוא צולע על
ירכו כי אז התבונן בעניני הגוף והרגיש בהרגשותיו עכ"ל.

ועי' מענין ההפרש בין יו"ד לוא"ו בתורה אור פ' חיי
סד"ה יגלה לן טעמי' שזהו"ע ביום ההוא יהי', אשר ה'
אחרונה לא תקבל מן הוא"ו כ"א ג"כ מן היו"ד, ובלק"ת
פ' תבא בד"ה ויקרא אל משה כי הוא"ו הוא בחי' המשכה
שיוכל להשתלשל למטה עד שיוכל להיות יש ודבר בפ"ע
אלא שיהי' הכל בחי' י"ה, ותגל הארץ ר"ת ו"ה והנה בבחי'
ארץ יוכל להיות יש ודבר והארץ היתה תהו כו', אבל לע"ל
שנאמר כימי השמים על הארץ לכן ביום ההוא יהי' כו' ועי'
בביאור ע"פ והי' מספר בני"ספ"ד.

אור התורה, וישלח, עמוד 1760

♦ יום ראשון ח' כסלו ♦

לב (ד) וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לִפְנֵי אֱלֹהֵי אָחִיו אֶרֶצָה שְׁעִיר שָׂדֶה אֲדוֹם:

כ"י וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים מִמֶּשֶׁה (כ"י). אֶרֶצָה שְׁעִיר • לְאָרֶץ שְׁעִיר, כָּל תְּבֵה שְׁצָרִיכָה לִפְדֹּת בְּתַחֲלָתָהּ, הִטִּיל לָהּ הַפְּתוּחַ הַ"א" בְּסוּפָהּ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות כרך ה, עמ' 293 – מתוך 'התקשרות')

ולבדוק את המצב שבו מצוי עשו, אם יוכל (וכיצד) לבדוק - כן גם בימינו:
כשמוצעת לאדם הצעה בדבר תפקיד חדש, עליו לבדוק תחילה אם הצעה חדשה זו המוצעת לו, לא תגרום לו ירידה רוחנית. עליו לשלוח תחילה 'מלאכים' - הינו כוחות השכל והרגש שלו, שחקרו ויסקו אם יוכל להתמודד עם עסק חדש זה שהוצע לו, אם לאו. האם יוכל להעלותו לקדושה, או חסד-שלום להיפך (פי העסק אינו רק כלי לפרנסה, אלא גם דבר שזומן לו מן השמים, שבאמצעותו ימלא את תפקידו בעבודת הבירורים).
ועל-פי תוצאות החישוב הזה - יסיק את מסקנותיו.

לאחר שגמר יעקב את עבודת ה'בירורים' שלו (בירור ניצוצות הקדושה מן ה'קליפה' והעלאתם למקורם) בבית לבן, ביקש 'לבדוק' את עשו. קודם שהתחיל בעבודה זו שלח מלאכים אל עשו, לבדוק אם זה יהיה 'בירור' קל יחסית או מתוך קשיים ומלחמה (תוצאות הבדיקה אכן הוכיחו כי עדין מוקדם לבדוק את עשו, והדבר יוכל להתבצע רק לעתיד-לבא, כִּאֲשֶׁר "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו". ולכן אמר יעקב (להלן לג, יד) "ואנכי אתנהלה לאטי... עד אשר אבוא אל אדוני שעיר".
ומעשה אבות סימן לבנים:

כשם שיעקב, בריצתו לבוא אל עשו ולבדור, לא סמך על הצלחתו בעבר בבית לבן, אלא שלח מלאכים לחקור

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות כרך ה, עמוד 389 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

פיצור שלח יעקב שלוחים למקום סכנה

אדם באיזו שליחות, ונזק השליח, חוב המשלח לעשות תשובה על-זה.
ועל-פי-זה כיון שידע יעקב שעשו הולך לקראתו ורוצה להרגו, נמצא ששלח השלוחים למקום סכנה, ואם-כן היה אסור לו לשלח שלוחי בשר-ודם לעשו, פי אולי יזקקו. ולכן מכרחים לומר שהשלוחים ששלח יעקב לא היו בשר-ודם, אלא "מלאכים ממש", ואז שפיר יכול לשלחם.

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל-עשו אחיו

מלאכים ממש (לב, ד. ובפירוש רש"י)
במפרשי רש"י (רא"ם, גור אריה, ועוד) הקשו, מהו הכרחו של רש"י לפרש שמדבר במלאכים ממש, הרי אפשר לפרש שמדבר בשלוחים בשר-ודם? ותרגונו בכמה אופנים.
ויש לתרץ בפשטות:
הדין הוא (ראה באר היטב אורח חיים סוף סימן תרג) דמי ששלח

הופקיד יתהון למימר בדין תימרון לרבוני לעשו פדנן אמר עבדך יעקב עם לבן דרית ואוחרית עד כען:

(ה) וַיֵּצֵא אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לְאֹדְנִי לַעֲשׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם-לְבָן גִּרְתִּי וְאַחֵר עַד-עֵתָהּ:

"גירתי", בגימטריא תרי"ג, כלומר: עם לבן הרשע גירתי ותרי"ג מצות שמרתי, ולא למדתי ממשעשיו הרעים.

כ"י גִּרְתִּי • לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר, אינך פדאי לשנא אותי על ברכות אביך שבבכני: "הנה גביר לאחריך", שהרי לא נתקיימה בי. דבר אחר:

ספורנו

לב (ד) וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לִדְרֹת מֶלֶךְ אֲחִיו, לִדְרֹת מֶלֶךְ יַעֲשֵׂה לוֹ (כ"י) שְׁמֹת ב, ד.
החרי יושבי הארץ. תורה ה
(ה) וְאַחֵר עַד עֵתָהּ. לפיכך לא באתי להשתחוות לך עד עתה. תורה ו

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות' כרך טו, עמ' 892 – מתוך 'התקשרות')

ההתעסקות עמו הוא מהפך את הרע לטוב. עבודת הביורירם בדרך זו גורמת ירידה למבדר, כמאמר "המתאבק עם מנגול מתנגול גס-פן". אולם לגבי המתבדר יש בכך יתרון ועילוי, כי מאחר שהביוריר הוא בדרך התלבשות והתעסקות (לא בדרך דחיה וביטול), מביא הדבר לידי כך שהמתבדר **כפי שהוא במציאותו** חדל מלהיות מנגד לקדושה. יעקב בירר את עשו בדרך השנאה - בדרך 'התלבשות'. ברם, בירור זה גרם השפלה וירידה ליעקב, שבאו לידי ביטוי בכך שהשפיל את עצמו לפני עשו; אף על-ידי זה הוא פעל שעשו כפי שהוא במציאותו, הודה ו'אישר' שהוא עבדו של יעקב. וכפירוש רש"י (לקמן לג, ט) "הודה לו על הברכות", כולל הברכה של "הוי גביר לאחיק".

אמר לו הקב"ה, אתה השפלת עצמך וקראת לעשו אדוני שמונה פעמים, חייך שאני מעמיד מבני שמונה מלכים קודם לבניך (ב"ר פעה"ה, יג)
אף שיעקב נענש על כך שקרא לעשו "אדוני", אין זה חטא כפשוטו חס-ושלום, אלא כנגתו היתה לברר את עשו. בבירור ותיקון הרע - שני אופנים:
בירור בדרך "גילוי אור" (מלמעלה למטה) - המבדר משרה על המתבדר גילוי אור נעלה, ואור זה דוחה את החושך והרע. בדרך זו, הביוריר אינו גורם למבדר ירידה והשפלה.
בירור בדרך "התלבשות" (מלמטה למעלה) - המבדר יורד אל המתבדר, "מתלבש בלבושי המתבדר", ועל-ידי

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות' כרך א, עמוד 68 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

"גרות" בעיני עולם הזה

בהם, ובינתו - דירת הקבע שלו, היו הנשמה ועניני תורה ומצות.
וזהו הקשר בין הפרוש הפשוט, ד"גרותי" מלשון גרות, לדורש ד"גרותי בגימטריא תרנ"ג" - "תרנ"ג מצות שמרת": כי רק על-ידי זה שעניני עולם הזה היו אצלו בבחינת "גרות", הנה גם בבית לבן הארמי הצליח ש"תרנ"ג מצות שמרת", ולא בלבד אותו עניני הגשמיים מעבודת ה'.

והנה לי תורין וחמורין ען ועדין ואמהן ושלחית לחואה לרבני לאשפחא רחמין בעיניך:

התרנגול, ואינו אומר: 'קראו התרנגולים'. ואשלחה להגיד לאדני. להודיע שאני בא אליך. למצא-חן בעיניך. שאני שלם עמך, ומבקש אתה.

(ו) ויהי-לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד לאדני למצא-חן בעיניך:

ש"י ויהי-לי שור וחמור. אבא אומר לי: "מטל השמים ומשמני הארץ", זו אינה לא מן השמים ולא מן הארץ. שור וחמור. דרך ארץ' לומר על שורים הרבה: שור. אדם אומר לחברו: 'פלילה קרא

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות' כרך טו, עמ' 552 ועמ' 752 – מתוך 'התקשרות')

את הזכויות והפחות הנעלים שיש לו, מתוך תקנה שמידע זה ירתיע את עשו מלכבד את מזימתו הרעה. לכן הודיעו יעקב בתחילה: "ויהי לי שור" - המורה על תקיפות וחוזק, ולאחר מכן הוסיף גם צאן - לרמז שיש לו גם התבטלות לה, וממילא תוקפו אינו תוקף פרטי, אלא תוקף דקדושה.

אולם, הקדמת 'שור' ל'צאן' היא רק כלפי עשו כדי להרתיעו, אף יעקב כשהוא לעצמו - עיקר ענינו הוא "צאן רבות", התבטלות להקב"ה.

עיקר רכושו של יעקב היה צאן, כפי שלמדנו בפרשה הקודמת (ל, מג) "ויפרוץ האיש מאוד מאוד ויהי לו צאן רבות", וממכירת צאנו קנה גם "שפחות ועבדים וגמלים וחמורים" (ראה פירוש רש"י שם). אם-כן, מדוע לא נכתב "צאן לפני שור וחמור?"

והביאור:

צאן - רומז להתבטלות, שפלות והכנעה. **שור** - רומז לתוקף, גדלות וחוזק.

באמרו "ויהי לי שור וחמור וגו'" התכוון יעקב להודיע לעשו

(ז) וַיֵּשְׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל־יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־אֶחִיךָ
אֶל־עֵשָׂו וְגַם הַלֵּךְ לִקְרֹאתָךְ וְאַרְבַּע־מֵאוֹת אִישׁ
עִמּוֹ:

כ"י – בָּאנוּ אֶל־אֶחִיךָ אֶל־עֵשָׂו • שְׁהִיית אוֹמֵר: 'אֶחִי הוּא', אֲבָל הוּא נוֹהֵג עִמָּךְ כְּעֵשָׂו הָרָשָׁע, עוֹדְנוּ בְּשִׁנְאָתוֹ
♦ (ב"ר פ' ע"א)

(ח) וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֵר לוֹ וַיַּחֲזֵן אֶת־הָעַם
אֲשֶׁר־אִתּוֹ וְאֶת־הַצֹּאן וְאֶת־הַבָּקָר וְהַגְּמָלִים לִשְׁנֵי
מַחֲנֹת:

כ"י – וַיִּירָא וַיֵּצֵר • "וַיִּירָא" שָׁמָּה יִהְיֶה (ב"ר ותנחומא), "וַיֵּצֵר לוֹ" אִם יִהְיֶה הוּא אֶת אֲחֵרִים.

(ט) וַיֹּאמֶר אִם־יָבוֹא עֵשָׂו אֶל־הַמַּחֲנֶה הָאֶחָת וְהַבְּהוֹ
וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לְפָלִיטָה:

ט וַיֹּאמֶר אִם יִבֹּא עֵשָׂו לְמַשְׁרִיתָא חָדָא
וְיִמְחַנֵּה וְהִיא (ג"י וְיִמְחַנֵּה וְהִיא) מַשְׁרִיתָא
דְּתַשְׁתָּאָר לְשִׁיזְבָּא:

הַבֵּית", הָרִי לְשׁוֹן זָכָר. (מַלְכִּים א יט) "וְרוּחַ גְּדוּלָּה וַחֲזָק
וּמִפְּרֶק הָרִים", הָרִי לְשׁוֹן זָכָר וְנִקְבָּה. וְכֵן 'אֵשׁ' (במדבר
טז) "וְאֵשׁ יִצָּאָה מֵאֵת ה'", לְשׁוֹן נִקְבָּה, (תהלים קד) "אֵשׁ
לוֹהֵט", לְשׁוֹן זָכָר. וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לְפָלִיטָה •
עַל־כִּרְחוּ, כִּי אֶלְחָם עִמּוֹ. הַתְּקִין עֲצָמוֹ לְשִׁלְשָׁה
דְּבָרִים: לְדוּרוֹן, לְתַפְלָה וּלְמַלְחָמָה. לְדוּרוֹן: "וְתַעֲבֹר
הַמַּחֲנֶה עַל פָּנָיו", לְתַפְלָה: "אֱלֹהֵי אָבִי אֲבָרְהָם",
לְמַלְחָמָה: "וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לְפָלִיטָה".

כ"י – הַמַּחֲנֶה הָאֶחָת וְהַבְּהוֹ • 'מַחֲנֶה' מִשְׁמַשׁ לְשׁוֹן
זָכָר וּלְשׁוֹן נִקְבָּה. (תהלים כז) "אִם תַּחֲנֶה עָלַי מַחֲנֶה" הָרִי
לְשׁוֹן נִקְבָּה, (לִקְמֹן לג) "הַמַּחֲנֶה הַזֶּה" לְשׁוֹן זָכָר. וְכֵן יֵשׁ
שָׂאָר דְּבָרִים מִשְׁמָשִׁים לְשׁוֹן זָכָר וּלְשׁוֹן נִקְבָּה: (לעיל
ט) "הַשֶּׁמֶשׁ יֵצֵא עַל הָאָרֶץ", (תהלים ט) "מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם
מוֹצֵאוֹ", הָרִי לְשׁוֹן זָכָר, (מַלְכִּים ב ג) "וְהַשֶּׁמֶשׁ זָרְחָה עַל
הַמָּיִם", הָרִי לְשׁוֹן נִקְבָּה. וְכֵן רוּחַ (אִיוב א) "וְהִנֵּה רוּחַ
גְּדוּלָּה בָּאָה", הָרִי לְשׁוֹן נִקְבָּה, "וַיִּגַע בְּאַרְבַּע פְּנוֹת

(י) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אֲבָרְהָם וְאֱלֹהֵי אָבִי
יִצְחָק יְהוָה הָאֵלֵּךְ שׁוֹב לְאַרְצִי וְלִמְוֹלַדְתִּיךָ
וְאִיטִּיבָה עִמָּךְ:

י וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי דָאבָא אֲבָרְהָם וְאֱלֹהֵי
דָאבָא יִצְחָק יְיָ דִּי אָמַר לִי תוֹב לְאַרְעָךְ
וּלְלִדְוִיתְךָ וְאִיטִּיב עִמָּךְ:

יִצְחָק", וְשֵׁם אִמְרָתָּ לִי: "וְשִׁמְרִיתִיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תִּלְךְ",
וּבְכֵית לְבָן אִמְרָתָּ לִי: "שׁוֹב אֶל אָרֶץ אֲבוֹתֶיךָ
וּלְמוֹלַדְתֶּךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ", וְשֵׁם נִגְלִיתָ אֵלֵי בְּשֵׁם
הַמַּיְחָד לְבָדוֹ, שְׁנֵאֲמַר: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל יַעֲקֹב שׁוֹב
אֶל אָרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וְגו'", בְּשֵׁמִי הַבְּטָחוֹת הָאֵלֹו אֲנִי
בָּא לְפָנֶיךָ.

כ"י – וְאֱלֹהֵי אָבִי יִצְחָק • וְהִלָּן הוּא אוֹמֵר: "וּפְחַד
יִצְחָק". וְעוֹד, מִהוּ שִׁחֲזָר וְהִזְכִּיר שֵׁם הַמַּיְחָד, הָיָה
לוֹ לְכַתֵּב הָאוֹמֵר אֵלֵי שׁוֹב לְאַרְצֶךָ וְגו'? אֲלָא כֹּף
אָמַר יַעֲקֹב לְפָנָי הַקְּדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא: שְׁמִי הַבְּטָחוֹת
הַבְּטָחָתִּי: אַחַת, בְּצֵאתִי מִבֵּית אָבִי מִבְּאֵר שֶׁבַע,
שְׁאִמְרָתָּ לִי: "אֲנִי ה' אֱלֹהֵי אֲבָרְהָם אֲבִיךָ וְאֱלֹהֵי

(י) אֱלֹהֵי אָבִי אֲבָרְהָם. הַקְּדִים בְּסִדֵּר
שְׁבָחוֹ שֶׁל מְקוֹם וְחֻסְדֵּיו וּבְהִזְכִּיר זְכוֹת
אֲבוֹת, בְּסִדֵּר אֲנִשֵּׁי בְּנֵי הַגְּדוּלָּה
בְּתַחֲלוֹת שְׁמוֹנָה עָשָׂר בְּרָכוֹת. תוֹרָה יֵא

"וַיֵּצֵא אֱדוֹם לִקְרֹאתוֹ בְּעַם כְּבֹד" (במדבר
ב. ט). תוֹרָה ח
(ט) וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לְפָלִיטָה. כִּי
בְּעוֹד שֵׁעִט אֶל הַשֶּׁלֶל הִרְאִשׁוֹן, יִמְלֹט
הַשְּׁנִי בְּכָלִי מִלְחָמָה אוֹ שִׁיבְרָח. תוֹרָה ט

(ז) וְגַם הַלֵּךְ לִקְרֹאתָךְ. לֹא בְּלִבֵּד
רְאִינוּ שֶׁלֹא הִתְהַדְּבָנוּ כָּל בְּשׂוּרָה
מוֹצֵאת בְּאֲשֶׁר הִגְדְּנוּ אֶת עֶשְׂרֵךְ, אֲבָל
"גַּם הַלֵּךְ לִקְרֹאתָךְ" עִם "אַרְבַּע מֵאוֹת
אִישׁ", וְאִין זֶה אֲלָא לְהִלָּחֵם, כְּעִנְיָן

יא זַעֲרֹן זְכוּתִי מִכָּל חֲסִדִּין וּמִכָּל טְבוֹן דִּי
עֲבָדְתָּ עִם עֲבָדְךָ אֲרִי יְחִידִי עֲבָרִית יְתִיב
הָדִין וְכַעַן תְּהִיטִי לְתַרְגֵּין (נ"י לְתַרְגֵּין)
מִשְׁרָן:

(יא) קִטְנִיתִי מִכָּל הַחֲסִדִּים וּמִכָּל הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ
אֶת־עֲבָדְךָ כִּי בְמִקְלִי עֲבַרְתִּי אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה
הִיטִיתִי לְשָׁנִי מַחְנוֹת:

שְׁשִׁמְרַתִּי לִי כָּל הַהֲבָטָחוֹת שֶׁהֲבָטַחְתָּנִי. כִּי בְמִקְלִי.
לֹא הָיָה עִמִּי: לֹא כֶסֶף, וְלֹא זָהָב וְלֹא מִקְנֶה, אֲלֵא
מִקְלִי לְבַדּוֹ. וּמִדְּרַשׁ אַגָּדָה: נִתֵּן מִקְלוֹ בַּיַּרְדֵּן, וְנִבְקַע
הַיַּרְדֵּן.

נ"י - קִטְנִיתִי מִכָּל הַחֲסִדִּים • (שבת לג) נִתְמַעְטָה זְכוּתִי
עַל־יְדֵי הַחֲסִדִּים וְהָאֱמֶת שֶׁעָשִׂיתָ עִמִּי. לְכָךְ אֲנִי יָרָא,
שָׁמָּה מִשְׁהֲבָטַחְתָּנִי נִתְלַכְלַכְתִּי בַּחֲטָא, וְיִגְרַם לִי
לְהַמְסֵר בְּיַד עֲשׂוֹ. וּמִכָּל־הָאֱמֶת. אֲמַתַּח דְּכַרְיָה,

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ ('לקוטי שיחות' כרך ה עמ' 693 – מתוך 'התקשרות')

שְׁלֵמָה יוֹתֵר, וְאִם קִיָּיִם אֶת הַמִּצְוֹת בְּאוֹתָהּ הַתְּלַהּבוֹת
וְכֻנָּה כְּפִי שְׁקִימָן קוֹדֶם לָכֵן - לֹא יִהְיֶה אֵלֶּה מִצְוֹת שְׁלֵמוֹת.
אֲלֵא עוֹד זֹאת, אִף הַמִּצְוֹת שֶׁכָּבֵר קִיָּם עַד כֹּה - נִגְרָעוֹת
עֲתָה מִשְׁלִימוֹתֵן וְנִעֲשׂוֹת חֲסִרוֹת ('חֲטָאִים') לְגַבִּי דִּרְגָתוֹ
הַנוֹכְחִית.

וְהוּא שְׁאֵמֵר יַעֲקֹב: מִפִּינָן שֶׁהִקְבִּ"ה הִשְׁפִּיעַ לִי רוֹב חֲסִדִּים,
יָרָא אֲנִי שָׁמָּה עֲתָה, בְּדִרְגָתִי הַנְּעִלִית יוֹתֵר ("מִשְׁהֲבָטַחְתָּנִי")
- מִעֲשֵׂי הַקּוֹדֶמִים הֵם בְּבָחִינַת חֲטָא, "נִתְלַכְלַכְתִּי בַּחֲטָא".

שָׁמָּה מִשְׁהֲבָטַחְתָּנִי נִתְלַכְלַכְתִּי בַּחֲטָא וְיִגְרַם לִי
לְהַמְסֵר בְּיַד עֲשׂוֹ (רש"י)

כִּיצַד יַעֲקֹב אָבִינוּ, בַּחֲרִיר הָאֲבוֹת, חָשַׁשׁ שָׁמָּה נִתְלַכְלַךְ
בַּחֲטָא חֲסִי-וְשָׁלוֹם?

אֲלֵא שֶׁבָּכֵל פֶּעַם שָׁאֲדָם מִתְעַלֶּה בְּרוּחָנִיּוֹת, נִחְשָׁבֶת דִּרְגָתוֹ
הַקּוֹדֶמֶת לַחֲטָא (בְּמוֹבֵן שֶׁל חֲסָרוֹן, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב "וְהִיטִיתִי אֲנִי
וּבְנֵי שְׁלֹמֹה חֲטָאִים").

'חֲטָא' זֶה הוּא לֹא רַק מִפְּנֵי שֶׁפָּעַת נִדְרָשֶׁת מִמֶּנּוּ עֲבֻדָּה

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ ('לקוטי שיחות' כרך טו, עמ' 672 – מתוך 'התקשרות')

וְיֵשׁ לוֹמֵר, שְׁאִין הַפִּירוּשׁ שֶׁנִּדְמָה לַיעֲקֹב שֶׁהָיָה חֲסָרוֹן
בְּעֲבֻדָתוֹ, אֲלֵא שֶׁלְּעֲבֻדָתוֹ לֹא הָיָה שׁוּם תְּפִיסַת מְקוֹם
בְּעִינָיו. לְהִיטוֹת בְּטֵל בְּעֵצָם, הִגִּיעַ לְדִרְגָּה שֶׁבָּהּ אֵין לְמִצְיָאוֹת
הַנִּבְרָאִים וְעֲבֻדָתָם שׁוּם תְּפִיסַת מְקוֹם בְּעִינֵיהֶם.

יֵשׁ לִשְׁאוֹל, הֲרִי כָּבֵר עֲבָרוֹ רוֹב שְׁנוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב (שֶׁהָרִי
בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיָה בֶּן ע"ז שָׁנָה), וְ"פִינָן שֶׁיִּצְאָו רוֹב שְׁנוֹתָיו
שֶׁל אָדָם וְלֹא חֲטָא, שׁוּב אֵינוֹ חוֹטָא", וּמִדּוּעַ אִפּוֹא חָשַׁשׁ
מִהֲחֲטָא?

יב שְׁזַכֵּנִי כַּעַן מִיָּדָא דְאַחֵי מִיָּדָא דְעֲשׂוֹ אֲרִי
דְחַל אֲנָא מִגָּה דִּילְמָא יִיטִי וְיִמְחַנְנִי אִמָּא
עַל בְּנִיָּא:

(יב) הֲצִילָנִי נָא מִיָּד אַחֵי מִיָּד עֲשׂוֹ כִּי־יָרָא אֲנֹכִי
אֹתוֹ פְּתִיבָא וְהִפְנִי אִם עַל־בָּנִים:

נ"י - מִיָּד אַחֵי מִיָּד עֲשׂוֹ • מִיָּד אַחֵי, שְׁאִין נִוְהֵג עִמִּי כְּאֵת, אֲלֵא כְּעֲשׂוֹ הָרָשָׁע.

יג וְאַתָּה אֲמַרְתָּ אוֹטִיבָא אוֹטִיבָא עִמָּךְ וְאַשׁוּי יְתִי
בְּנִיָּה סְגִיאִין כְּחֵלָא דְמָא דִּי לֹא יִתְמַנֵּן
מִסְגִּי:

(יג) וְאַתָּה אֲמַרְתָּ הֵיטֵב אִיטִיב עִמָּךְ וְשִׁמְתִּי אֶת־
זַרְעֲךָ בְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִסְפָּר מִרְבִּי:

לֹא אֲעֻזְכֶּךָ עַד אֲשֶׁר אִם־עָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ,
וְלֹא־בָרַחְתָּ אִמָּר: (לעיל כב) "הֲרַבָּה אֲרַבָּה אֶת זַרְעֲךָ
כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכֹחֹל אֲשֶׁר עַל שְׁפַת־הַיָּם".

נ"י - הֵיטֵב אִיטִיב • "הֵיטֵב" בְּזִכְיוֹתָךְ, "אִיטִיב"
בְּזִכְיוֹת אֲבוֹתֶיךָ (כ"ד). וְשִׁמְתִּי אֶת־זַרְעֲךָ בְּחוֹל הַיָּם •
וְהִכֵּן אִמָּר לוֹ כֵּן? וְהֵלֵא לֹא אִמָּר לוֹ אֲלֵא (לעיל כח)
"וְהָיָה זַרְעֲךָ כְּעֶפֶר הָאָרֶץ"? אֲלֵא, שְׁאֵמֵר לוֹ (שם) "כִּי

ספורנו

מולדתִי (על פי אסתר ח, ו).

וְשִׁמְתִּי אֶת זַרְעֲךָ. וְהִנֵּה הִפָּךְ זֶה גַּם כֵּן
יִהְיֶה אִם יִכְרִית זַרְעִי, וְרָאוי שְׁתַּעֲשֶׂה
עִמָּם בְּעֶבֶר כְּבוֹד שְׁמֶךָ לְקַנֵּם
הַבְּטָחָתְךָ, אִף עַל פִּי שְׁאִינִי רָאוי לָהּ,
כְּעִנָּן "אִם עֲוִינֵנוּ עֲנוּ בָנוּ, ה' עֲשֵׂה
לְמַעַן שְׁמֶךָ" (ירמיהו יד, ו). תורה יד

יד, טו). תורה יב

(יב) וְהִפְנִי אִם עַל בָּנִים. יִבָּה אוֹתִי
בְּזֶה שִׁיחָרְג "אִם עַל בָּנִים", גַּם שְׁאוּכַל
אֲנִי לְהַמְלִיט מִיָּד. תורה יג
(יג) וְאַתָּה אֲמַרְתָּ הֵיטֵב אִיטִיב עִמָּךְ.
וְאִם יִקְרָה זֶה יִהְיֶה הִפָּךְ מִה שְׁאֵמֵרְתָּ
לְהֵיטִיב עִמִּי, אִם אֲרָאָה בְּאֲבָרְךָ

(יא) קִטְנִיתִי מִכָּל הַחֲסִדִּים. לֹא הִיטִיתִי
רָאוי לְכָל אוֹתָם הַחֲסִדִּים.
וּמִכָּל הָאֱמֶת. הַטוֹב שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּדִי
בְּזִכְיוֹת אֲבוֹתִי. וּבְאוֹתוֹ הִדְרָךְ שֶׁעָשִׂיתָ
עִמָּדִי לְפָנִים מִשּׁוֹרֶת הַדִּין, אֲנִי מִבְּקָשׁ
שֶׁתְּצִילָנִי (ספוק יב). כְּעִנָּן אִמָּרוֹ "כִּגְדֹל
חֲסִדְךָ, וְכֹאֲשֶׁר נִשְׁאַתָּ לָעַם הַזֶּה" (במדבר

♦ יום שני ט' כסלו ♦

(י) וַיִּלֶן שָׁם בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן־הַבָּא בְיָדוֹ מִנְחָה לַעֲשׂוֹ אֹחִיו:

כ"י • **הַבָּא בְיָדוֹ** • בְּרִשְׁתּוֹ, וְכֵן (במדבר כא) "וַיִּקַּח אֶת כָּל־אַרְצוֹ מִיָּדוֹ". וּמִדְּרַשׁ אַגָּדָה: "מִן־הַבָּא בְיָדוֹ", אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגְּלוֹת, שְׁאֵדָם צָר בְּצֻרוֹ וְנוֹשָׁאֵם

(טו) עֲזִים מְאֻתִּים וּתְיַשִּׁים עֲשָׂרִים רַחֲלִים מְאֻתִּים וְאִלִּים עֲשָׂרִים:

כ"י • **עֲזִים מְאֻתִּים וּתְיַשִּׁים עֲשָׂרִים** • מְאֻתִּים עֲזִים צְרִיכוֹת עֲשָׂרִים תְּיַשִּׁים. וְכֵן כָּלָם, הַזְכָּרִים כְּדֵי צֶרֶף הַנִּקְבוֹת. וּבִכְרָאשִׁית רַבָּה דוֹרֵשׁ מִכָּאן לַעֲזֵנָה הָאֲמוּרָה בַּתוֹרָה: הַטִּיִּלִּים, בְּכָל יוֹם. הַפּוֹעֲלִים, שְׁתֵּים בִּשְׂבָת. הַחֲמֻרִים, אַחַת בִּשְׂבָת. הַגְּמָלִים, אַחַת לְשָׁלִשִׁים יוֹם. הַסַּפְּגִים, אַחַת לְשָׁשָׁה חֳדָשִׁים. וְאִינִי יוֹדֵעַ לִכְנֹן הַמִּדְרָשׁ הַזֶּה בְּכוּוֹן, אִךְ נִרְאָה בְּעֵינֵי שְׁלֵמִדְנוּ מִכָּאן, שְׁאִין הָעֲזֵנָה שׁוּה בְּכָל אָדָם, אֲלֹא

(טז) גְּמָלִים מִיִּנְיָקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת אַרְבָּעִים וּפְרִים עֲשָׂרָה אֶתְנַת עֲשָׂרִים וְעִירִם עֲשָׂרָה:

כ"י • **גְּמָלִים מִיִּנְיָקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים** • וּבְנֵיהֶם עֲמֵהֶם, וּמִדְּרַשׁ אַגָּדָה: וּבְנֵיהֶם – בְּנֵי־אֵיהֶם, זָכָר כָּנָגֵד

(יז) וַיִּתֵּן בְּיַד־עֲבָדָיו עֵדֶר לְבָדוֹ וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו עֲבְרוּ לִפְנֵי וְרוּחַ תְּשִׁימוּ בֵּין עֵדֶר וּבֵין עֵדֶר:

כ"י • **עֵדֶר לְבָדוֹ** • כָּל מִין וּמִין לַעֲצָמוֹ. עֲבְרוּ לִפְנֵי הַדֶּרֶךְ יוֹם, אוֹ פָּחוֹת, וְאִנִּי אָבֹא אֲחִירֵכֶם. וְרוּחַ

(יח) וַיֵּצֵאוּ אֶת־הָרֹאשׁוֹן לֵאמֹר כִּי יִפְגַּשְׁךָ עֲשׂוֹ אֹחִי וַשָּׂאֲלֶךָ לֵאמֹר לְמִי־אַתָּה וְאַנְּה תֵלֶךְ וְלָמִי אַתָּה לְפָנֶיךָ:

כ"י • **לְמִי־אַתָּה** • שֶׁל מִי אַתָּה, מִי שׁוֹלֶחֶךָ, וְתַרְגּוּמוֹ: 'לָמֵן אַתָּה'. וְלָמִי אַתָּה לְפָנֶיךָ • וְאַלֶּה שְׁלִפְנֶיךָ, שֶׁל מִי הֵם, לָמִי הַמִּנְחָה הַזֹּאת שְׁלוּחָה? לָמִי־ד מִשְׁמֶשֶׁת

ספורנו

(יז) **עֵדֶר לְבָדוֹ** • כְּדֵי שִׁירָאָה שֶׁשֶׁ כָּכָל מִין מִנִּין זָכָרִים וְנִקְבוֹת כְּפִי הָרְאוּי לְמִלְאֲכַת הַמִּקְנָה שְׂיוּכָל לְפָרוֹת

עֵדֶר וּבֵין עֵדֶר • שֶׁלֹּא יִקְפְּצוּ הַבְּהֵמוֹת מִעֵדֶר לְעֵדֶר וַיִּתְּעֲרְבוּ, וְלֹא יִבִּין הָרֹאֶה חֲכָמַת הַמִּנְחָה וּבִכְרָתָהּ. תוֹרַת יִי

וְלִרְבּוֹת, כְּאֶמְרוּ "קִח נָא אֶת בִּרְכָתִי" (וְהִלֵּךְ לֵג, יא), שֶׁהִזְיָה מִנְחָה מוֹכֶנֶת לְבִרְכָּה שֶׁהִיא תוֹסַפֶּת טוֹבָה. וְרוּחַ תְּשִׁימוּ בֵּין

(יט) וַאֲמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב מִנְחָה הוּא שְׁלוּחָהּ
לְאֹדְנִי לַעֲשׂוֹ וְהִנֵּה גַם־הוּא אַחֲרֵינוּ:

כ"י - וַאֲמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב • על ראשון - ראשון,
ועל אחרון - אחרון. ששאלת: למי אתה? לַעַבְדְּךָ
לְיַעֲקֹב אֲנִי, וְתַרְגּוּמוֹ: 'לַעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב', וְשִׁשָּׁלֶת:

(כ) וַיֵּצֵאוּ גַם אֶת־הַשְּׂנִי גַם אֶת־הַשְּׁלִישִׁי גַם אֶת־כָּל־
הַהֲלָכִים אַחֲרֵי הָעֲדָרִים לֵאמֹר בְּדַבַּר הַזֶּה תִּדְבְּרוּן
אֶל־עֲשׂוֹ בְּמִצְאָכֶם אֹתוֹ:

(כא) וַאֲמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עַבְדְּךָ יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ כִּי־אָמַר
אֶכְפֹּרָה פָּנָיו בְּמִנְחָה הַהִלַּכְתָּ לְפָנָי וְאַחֲרֵי־כֵן אֶרְאֶה
פָּנָיו אוֹלִי יֵשָׂא פָנָי:

כ"י - אֶכְפֹּרָה פָּנָיו • אֲבִטֵּל רָגְזוֹ, וְכֵן (ישעיה כח) "וְכַפֵּר
בְּרִיתְכֶם אֶת מוֹת", (שם מז) "לֹא תוֹכִלִי בִפְרָה". וְנִרְאֶה
בְּעֵינַי שֶׁכָּל כְּפָרָה שֶׁאֲצֵל עוֹן וְחַטָּא וְאֲצֵל פָּנִים, כֵּלֵן
לְשׁוֹן קְנוּיָה וְהַעֲבָרָה הֵן וְלְשׁוֹן אֲרָמִי הוּא, וְהַרְבֵּה

(כב) וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל־פָּנָיו וְהוּא לֵן בְּלִילָה־הָהוּא
בַּמַּחֲנֶה:

כ"י - עַל־פָּנָיו • כְּמוֹ לְפָנָיו, וְכֵן (ירמיה ו) "חֲמָס נִשְׁדָּה
יִשְׁמַע בָּה עַל־פָּנָי תְּמִיד", וְכֵן (ישעיה סח) "הַמִּכְכָּסִים

(כג) וַיָּקֻמוּ בְּלִילָה הוּא וַיִּקָּח אֶת־שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת־שְׁתֵּי
שִׁפְחָתָיו וְאֶת־אֶחָד עֶשֶׂר יִלְדָיו וַיַּעֲבֹר אֶת מַעְבַּר יַבֵּק:

כ"י - וְאֶת־אֶחָד עֶשֶׂר יִלְדָיו • (כ"ד) וְדִינָה הִיכָן הָיְתָה?
נִתְּנָה בְּתֻבָּה וְנִעַל בְּפָנֶיהָ, שֶׁלֹּא יִתֵּן בָּה עֲשׂוֹ עֵינָיו,

ספורנו

אַרְבָּע פָּנָיו. דָּרָךְ הַבְּקוּר הִרְאִינוּ
לְשָׂרִים, כְּעֵינָן "יִרְאֶה כָּל זְכוּרָךְ אֶת פָּנָי
הָאֵדֻן" (שמות לד, כג), "וְלֹא יִרְאוּ פָנָי
רִיָּקָם" (שם כג, טו). וְכֵן אָמַר לַעֲשׂוֹ אַחֲרֵי
כֵן "כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פָנָיו כְּרֹאֵת פָּנָי
אֱלֹהִים" (דברים לג, ט), כִּי הַמִּנְחָה לְפָקֵד אֶת
הַשָּׂרִים בְּמִנְחָה עִם רֹאֵת
פָּנֵיהֶם. תורה כב
(כב) וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל פָּנָיו. לְרֹאוֹת
שְׁתֵּיהֶן עַל סֵדֶר רֹאֵי לְתַכְלִית הַמִּקְוֶה
מֵאֲתָו. תורה כג

הַגְדוֹל. תורה כא
(כא) וַאֲמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עַבְדְּךָ יַעֲקֹב
אַחֲרֵינוּ. צִוָּה שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם יֹאמַר זֶה
הַדְּבָר, מִלֵּב הַדְּבָר הַמִּיחָד לוֹ, בְּדִי
שִׁימְצָא עֲשׂוֹ דְּבָרִי כְּלָם מְכֻנִּים בְּזוֹ
שְׁהִיָּה יַעֲקֹב הוֹלֵךְ אַחֲרֵיהֶם לְשִׁעִיר
לְהַקְבִּיל פָּנָי אֲחִיו.
כִּי אָמַר אֶכְפֹּרָה פָּנָיו בְּמִנְחָה. וְאֵלּוּ
הַדְּבָרִים שֶׁם בְּפִי עֲבָדְךָ בְּדִי שִׁימְעֵט
רָגְזוֹ שֶׁל עֲשׂוֹ בְּדָבָר הַהַכְנָעָה עִם
הַמִּנְחָה.

(יט) וַאֲמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב. צִוָּה שֶׁלֹּא
יִרְאֶה הַשְּׁלִיחַ אֶת עֲצָמוֹ מִכְפִּיר אֶת
עֲשׂוֹ וְשִׁלּוֹחַ אֵלָיו, כֵּן יִחַשֵּׁב עֲשׂוֹ שִׁוְדָע
אֲחִיו שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לְקֶרְאָתוֹ וְשִׁלַּח לוֹ
דוֹרוֹן מִחֲמַת יִרְאָה, אֲבָל יִרְאֶה הַשְּׁלִיחַ
אֶת עֲצָמוֹ כְּמוֹ שִׁלּוֹחַ לְשִׁעִיר וְכַבְלִית
מִכְפִּיר אֶת עֲשׂוֹ. תורה כ
(כ) בְּדַבַּר הַזֶּה תִּדְבְּרוּן אֶל עֲשׂוֹ. לְכָל
אֶחָד צִוָּה מֵה יֵשִׁיב לַעֲשׂוֹ, וְיוֹדִיעַ
שֶׁהוּא עִם שְׂאֵר כָּל הָעֲדָרִים וְהֵם כְּלָם
שֶׁל יַעֲקֹב, מִנְחָה לַעֲשׂוֹ אֲחִיו

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה' עמ' 263)

וַיִּדְּנָה הַיָּיִן הַיָּמָה (רש"י לב, כג) וַיֵּשׁ לְשָׂאֵל, מִדּוּעַ לֹא הִקְשָׁה לוֹ הַיָּיִן הָיוּ הַתְּאוּמוֹת שֶׁנִּלְדּוּ עִם כָּל הַשְּׂבָטִים (רש"י פרשתנו לה, יז). וַיֵּשׁ לְתַרְץ עַל פִּי מֶה שֶׁכָּתֵב רַש"י (בראשית ד, א"ב) עַל

(כד) וַיִּקְחֵם וַיַּעֲבְרֵם אֶת-הַנָּחַל וַיַּעֲבֹר אֶת-אֲשֶׁר-לֹו: כד וידברנו ויעברנו ית נחלא ואעבר ית דיילה:

כס"י אֶת-אֲשֶׁר-לֹו. הִבְחָמָה וְהַמְטִילְטִים. עָשָׂה עֲצָמוֹ כְּגֶשֶׁר, נוֹטֵל מִכָּאן וּמִנִּיחַ כָּאן.

(כה) וַיִּזְתֶּר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ וַיֹּאבֶק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר: כה ואשתאר יעקב בלחודוהי ואשתדל בכרא עמה עד דסלק צפרא:

כס"י וַיִּזְתֶּר יַעֲקֹב. שָׁכַח פָּכִים קִטְנִים וְחִזֹּר עֲלֵיהֶם (חולין צא). וַיֹּאבֶק אִישׁ. מִנַּחֵם פֶּרֶשׁ: וַיִּתְּעַפֵּר אִישׁ, מִלְּשׁוֹן אָבִי, שֶׁהָיוּ מַעֲלִים עָפָר בְּרַגְלֵיהֶם עַל-יְדֵי נַעֲנוּעֵם. וְלִי נִרְאָה שֶׁהוּא לְשׁוֹן 'וַיִּתְּשֶׁר', וְלְשׁוֹן

(כו) וַיֵּרָא כִּי לֹא יָכֹל לֹו וַיַּגַּע בְּכַף-יָרְכּוֹ וַתִּקַּע כַּף-יָרְכּוֹ יַעֲקֹב בְּהֶאֱבֹקוֹ עִמּוֹ: כו וירא ארי לא יכול לה וקריב בפת ירכה וזע פתי ירכא דיעקב באשתדליתה עמה:

כס"י וַיַּגַּע בְּכַף-יָרְכּוֹ. קוּלִית הִירָף הִתְקַע בְּקִלְבֹּסָת, קְרוֹי כַף, עַל שֵׁם שֶׁהַפֶּשֶׁר שֶׁעָלָה כְּמִין כַּף שֶׁל קִדְרָה. וַתִּקַּע. נִתְקַעְקַע מִמָּקוֹם חֲבִרְתָּהּ, וְדוּמָה לוֹ

(כז) וַיֹּאמֶר שְׁלַחְנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁלַּחְךָ כִּי אִם-בִּרְכַּתְּנִי: כז ואמר שלחני ארי סליק צפרא ואמר לא אשלחנך אלהין ברכתני:

כס"י כִּי עָלָה הַשָּׁחַר. וְצָרִיף אֲנִי לוֹמַר שִׁירָה בַּיּוֹם (כ"ד. חולין צא). בִּרְכַּתְּנִי. הִזְדָּה לִי עַל הַבְּרָכוֹת שֶׁבִּרְכַּנִּי

(כח) וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַה-שְּׂמֹךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב: כח ואמר לה מה שמך ואמר יעקב:

(כט) וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֹאמֶר עוֹד שְׂמֹךְ כִּי אִם-יִשְׂרָאֵל כִּי-שָׂרִית עַם-אֱלֹהִים וְעַם-אֲנָשִׁים וַתּוֹכַל: כט ואמר לא יעקב יתאמר עוד שמך אלהין ישראל ארי רכבת קדם יי ועם גובריא ויכלתא:

כס"י לֹא יַעֲקֹב. לֹא יֹאמֶר עוֹד שֶׁהַבְּרָכוֹת כָּאוּן לָךְ בַּעֲקֵבָה וּרְמִיָּה, כִּי-אִם בְּשִׁרְרָה וְגִלּוּי פָּנִים, וּסְוֹפָךְ

ספורנו

(כד) וַיַּעֲבֹר אֶת אֲשֶׁר לֹו. צִוָּה לְכָלֶם שִׁיקְדֵימוֹ לְלַכֵּת לִפְנֵיו לְהִלָּאָה מִן הַנָּחַל, כְּמוֹ "וַיַּעֲבֹר אֶת הַכּוֹשִׁי" (שמואל ב יח, כג). תורה כה
(כה) וַיִּזְתֶּר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ. אֶחָרוֹן לְכָלֶם לְנִסָּע מִן הַמַּחֲנֶה, בְּדִי לְהִדְרִיף אֶת כָּל עֲמֹ שִׁילְכוֹ עִם כָּל קִנְיָנוֹ וְלֹא יִשְׁאָר דָּבָר בַּמַּחֲנֶה.
(כז) וַיֹּאמֶר אִישׁ עִמּוֹ. הִזָּה זֶה פֶּעַל מִלָּאךְ בְּמַצּוֹת בּוֹרְאוֹ בְּלִי סִפְק, עַל דֶּרֶךְ "יִרְה וַיִּזֹּר" (מלכים ב יג, יח), שִׁזְיָה נּוֹשָׁע בַּה, יַעֲקֹב וְזָרְעוֹ, מַעֲשׂוֹ, אִף עַל פִּי שִׁזְיָה עִם הַזֶּק בְּמִמּוֹן שֶׁהוּא "הַיָּקוֹם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם", וְעַם זֶה תִּהְיֶה הַתְּשׁוּעָה בְּסוּף עִם בְּרָכָה וּשְׂרָרָה בְּעִלְיוֹנִים וּבִתְחִילוֹתֵיהֶם. תורה כו
(כח) וַיֹּאמֶר לֵה מַה שְּׂמֹךְ. לֵה לְרַב דְּבִקּוּתוֹ תְּמִיד בְּאֵל יִתְבָּרַךְ בְּמַחֲשָׁבָה וּבְדַבּוּר. וַיַּגַּע. הוֹדִיעֵנו הַחֲטָא הַעֲתִיד בְּמִדְרֵיכֵי עֲמוֹ, וּבְדִאֲגוּתוֹ בְּזֶה פֶסֶק הַדְּבִיק, וַתִּקַּע כַּף יָרְכּוֹ בְּהֶאֱבֹקוֹ. תורה כז
(כט) לֹא אֲשַׁלַּחְךָ. שְׁגוּדִים צְדִיקִים יוֹתֵר מִמִּלָּאכֵי הַשָּׂרָת' (סנהדרין צב, א). תורה כח

הוֹדָה לוֹ עֲלֵיהֶן, וְזָהוּ "וַיִּבְרָךְ אוֹתוֹ שֵׁם", שֶׁהִיא מִתְחַנֵּן לְהַמְתִּין לוֹ, וְלֹא רָצָה. וְעַם-אֲנָשִׁים • עָשׂוּ וּלְבָן. וְתוֹכַל • לָהֶם.

עֲלֵיהֶן, וְזָהוּ שְׁכַתוֹב: (הוֹשֵׁעַ יב) "וַיִּשָּׁר אֶל מִלְאָךְ וַיִּכַּל, בְּכָה וַיִּתְחַנֵּן-לוֹ", בְּכָה הַמִּלְאָךְ וַיִּתְחַנֵּן לוֹ. וּמָה נִתְחַנֵּן לוֹ? "בֵּית-אֵל יִמְצְאוּ וְשֵׁם יִדְבַר עִמָּנוּ", הַמְתִּין לִי עַד שֶׁיִּדְבַר עִמָּנוּ שֵׁם. וְלֹא רָצָה יַעֲקֹב, וְעַל-כֵּן חָזַר

לַיִשְׂרָאֵל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר חַי כֶּעַן שְׁמִי וַיֹּאמֶר לָמָּה דָּנָן אֶת שְׁמִי וַיִּבְרָךְ יְתָה: תַּמָּן:

(ל) וַיִּשְׂאֵל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הַגִּידָה-נָא שְׁמִי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה תִּשְׂאֵל לְשְׁמִי וַיִּבְרָךְ אוֹתוֹ שֵׁם:

כִּי-זֶה לָמָּה זֶה תִּשְׂאֵל • (בִּרְ) אֵין לָנוּ שֵׁם קְבוּעַ, מִשְׁתַּנֵּין שְׁמוֹתֵינוּ, (הַפֶּל) לְפִי מִצְוֹת עֲבוֹדַת הַשְּׁלִיחוֹת שְׂאָנוּ מִשְׁתַּלְחִים.

♦ יום שלישי י' כסלו ♦

לֹא וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שְׁמָא דְאַתְרָא פְּנִיאל אַרְי חֲזִיתִי מִלְאָכָא דִּי אֲפִין בְּאֲפִין וְאַשְׁתַּזְבַּח נַפְשִׁי:

(לא) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיאל כִּי-רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל-פָּנִים וַתִּנָּצַל נַפְשִׁי:

לִב וּדְנָח לָהּ שְׁמָשָׁא קָמָא דִּי עֶבֶר יֵת פְּנוּאֵל וְהוּא מְטַלַע עַל יִרְכָה:

(לב) וַיִּזְרַח-לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת-פְּנוּאֵל וְהוּא צֹלַע עַל-יִרְכּוֹ:

וּמִרְפָּא בְּכַנְפֶיהָ, וְאוֹתָן שְׁעוֹת שְׁמַהֲרָה לְשַׁקֵּעַ בְּשִׁבְלֵי שְׂנִיָּצָא מִבָּאָר שָׁבַע, מִהֲרָה לְזֹרֵחַ בְּשִׁבְלֵי. וְהוּא צוֹלַע • הִיא צֹלַע בְּשִׁזְרָחָה הַשֶּׁמֶשׁ.

כִּי-זֶה וַיִּזְרַח-לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ • לְשׁוֹן בְּגִי אָדָם, הוּא: 'בְּשִׁזְרָחָנוּ לְמָקוֹם פְּלוּנִי הָאִיר לָנוּ הַשֶּׁחֶר', זָהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: "וַיִּזְרַח לוֹ", לְצִרְכּוֹ, לְרִפְאוֹת אֶת צֹלְעָתוֹ, כְּמָה דְתִימָא (מִלְאכִי ג) "שְׁמֶשׁ צָדָקָה

לִג עַל כֵּן לֹא יִיכָלוּן בְּגִי יִשְׂרָאֵל יֵת גִּידָא דְנִשְׁאֵא דִי עַל פְּתֵי יִרְכָּא עַד יוֹמָא הַדִּין אַרְי קָרִיב בְּפִתֵי יִרְכָּא דִי־עֵקֶב בְּגִידָא דְנִשְׁאֵא:

(לג) עַל-כֵּן לֹא-יֵאָכְלוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-גִּיד הַנֶּשֶׁה אֲשֶׁר עַל-כַּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע בְּכַף-יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנֶּשֶׁה:

אֶת-כָּל-עַמְלִי: (עַל-כַּף הַיָּרֵךְ • פּוֹלֵפ"א בְּלַע"ז, כָּל בְּשֵׁר גְּבוֹה וְחִלּוּל וְעַל, קְרוּי: 'כַּף', כְּמוֹ: "עַד שֶׁתִּתְמַרְךָ הַכַּף" בְּסִמְנֵי בְּגָרוֹת).

כִּי-גִיד הַנֶּשֶׁה • וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ "גִּיד הַנֶּשֶׁה"? לְפִי שֶׁנֶּשֶׁה מִמָּקוֹמוֹ וְעָלָה, וְהוּא לְשׁוֹן קְפִיצָה, וְכֵן "נִשְׁתָּה גְבוּרָתָם", וְכֵן (לִקְמָן מא) "כִּי נִשְׁנִי אֱלֹהִים

אֶת פְּנוּאֵל וְהוּא צֹלַע. אַחֲרָ שְׁעֵבֶר אֶת פְּנוּאֵל בְּצִלְעָה, וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּנְרָפָא, כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה לְעִתִּיד לְבֹא, בְּאֲמָרוֹ "וַיִּזְרַח לָכֶם יְרֵאִי שְׁמִי שְׁמֶשׁ צָדָקָה וּמִרְפָּא בְּכַנְפֶיהָ" (מִלְאכִי ג, ט). תוֹרָה לג
(לג) עַל כֵּן לֹא יֵאָכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. כְּדִי שִׁיְהִיָּה הַהֶזֶק אֲשֶׁר הוֹרָה בְּגִידָתָהּ כַּף הַיָּרֵךְ בְּדָבָר בְּלִתִּי נֶחֱשֵׁב אֲצֻלָּנוּ. תוֹרָה לד

כד, כא. תוֹרָה ל
(ל) הַגִּידָה נָא שְׁמִי. הַמּוֹרָה עַל צוּרְתָהּ וְעַל הַפֶּעַל הַנִּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ, כְּדִי שְׁאֲתִבּוֹנֵן עַל מָה קָמַת לְשָׁטֵן, וְאֲשׁוּב בְּתִשְׁבּוּכָה וְאַתְפָּלָל. לָמָּה זֶה תִּשְׂאֵל לְשְׁמִי. כִּי הַצּוּרָה הָאִישִׁית לָנוּ הִיא מְדֻרָגַת הַשְּׁכָלָתָנוּ אֲשֶׁר לֹא תִבָּאָר בְּשׁוּם דְּבוּר, כְּאֲמָרוֹ "וְהוּא פְּלִאִי" (שׁוּפְטִים יג, יח), וְהַפֶּעַל שֶׁלָּהּ הוּא כְּפִי הַרְצוֹן הָאֱלֹהִי. תוֹרָה לא
(לב) וַיִּזְרַח לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר

(כט) לֹא יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר עוֹד שְׁמִי. לְקַץ הַיָּמִין שֶׁתִּהְיֶה קֵיָם אַחֲרָ אֲבָדוֹן הָאָמוֹת, וּבְכֵן יִהְיֶה כְּבֹר מְקִיָּם בְּךָ עֲנִין "יַעֲקֹב", הַמּוֹרָה קֵיָם בְּסוּף, וְלָכֵן לֹא יִפֹּל עָלֶיךָ אִז עוֹד שֵׁם "יַעֲקֹב", לְהוֹרוֹת שֶׁתִּהְיֶה בְּעֵקֶב וּבְסוּף כָּל הָאָמוֹת.
כִּי אִם יִשְׂרָאֵל, כִּי שְׂרִיתָ. אֲבָל יִקְרָא לָךְ בְּשֵׁם "יִשְׂרָאֵל" בְּלִבְד, לְהוֹרוֹת שְׁאֵז כְּבֹר "שְׂרִיתָ עִם אֱלֹהִים וְעַם אֲנָשִׁים", כְּעִנְיָן יִפְקֹד ד' עַל עֲבָא הַמְרוֹם בְּמְרוֹם, וְעַל מַלְכֵי הָאֲדָמָה עַל הָאֲדָמָה, (יִשְׁעִיד)

שיעור יומי ליום שלישי י' כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת וישלח קיא

לג (א) וַיֵּשָׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיֵּרָא וַהֲנֵה עֹשׂוֹ בֹא וְעַמּוֹ
אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיַּחֲזֵן אֶת־הַיְלָדִים עַל־לֵאָה
וְעַל־רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשָּׁפָחוֹת:

(ב) וַיֵּשֶׂם אֶת־הַשָּׁפָחוֹת וְאֶת־יְלִדֵיהֶן רֵאשִׁנָּה וְאֶת־
לֵאָה וַיְלִדֶּהָ אַחֲרָנִים וְאֶת־רָחֵל וְאֶת־יוֹסֵף אַחֲרָנִים:
כ"י • וְאֶת־לֵאָה וַיְלִדֶּהָ אַחֲרָנִים • אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן חָבִיב.

(ג) וְהוּא עָבַר לַפְּנִיָּהם וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה שְׁבַע פְּעָמִים
עַד־גֻּשְׁתּוֹ עַד־אַחֲיוֹ:

כ"י • עָבַר לַפְּנִיָּהם • אָמַר: 'אִם יָבֹא אוֹתוֹ רָשָׁע לְהַלְחֵם, יִלְחֶם בִּי תַחֲלָה'.

(ד) וַיִּרְץ עֹשׂוֹ לִקְרֹאתוֹ וַיַּחֲבֹקְהוּ וַיִּפֹּל עַל־צוּאָרָיו
וַיִּשְׁקָהוּ וַיִּבְכּוּ:

כ"י • וַיַּחֲבֹקְהוּ • נִתְגַּלְגְּלוּ רַחֲמָיו שֶׁרָאָהוּ מִשְׁתַּחֲוֶה
כָּל הַשְׁתַּחֲוֹאוֹת הַלָּלוּ. וַיִּשְׁקָהוּ • נִקְדוּ עֵלָיו, וַיֵּשׁ
חוֹלְקִין בְּדָבָר הַזֶּה בְּבְרִיתָא ד'סְפָרַי: 'יֵשׁ שְׁדָרְשׁוּ
נִקְדָּה זו, לוֹמַר שֶׁלֹּא נִשְׁקוּ בְּכָל לְבוֹ (כ"ה). אָמַר

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 144)

וַיֵּשׁ חוֹלְקִין בְּדָבָר הַזֶּה (רש"י לג, ד) רש"י נִקְטַ שְׁוֹן זו כְּדִי
לְמַדְנוּ שֶׁשְׁנֵי הַפְּרוּשִׁים 'שְׁקוּלִים' מְבַחֲנִית כְּדִי הַקְּשִׁי
שֶׁיִּשְׁנֵי בְּכָל אֶחָד מֵהֶם; אֵין כָּאֵן 'פְּרוּשׁ רֹאשׁוֹן' ו'פְּרוּשׁ שְׁנִי',
אֵלֹא שְׁנֵי פְּרוּשִׁים שְׁקוּלִים. שְׁכֵן, הַקְּשִׁי בְּפְרוּשׁ הָרֹאשׁוֹן

(ה) וַיֵּשָׂא אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הַיְלָדִים
וַיֹּאמֶר מִי־אַלֶּה לָךְ וַיֹּאמֶר הַיְלָדִים אֲשֶׁר־חָנָן אֱלֹהִים
אֶת־עַבְדְּךָ:

כ"י • מִי־אַלֶּה לָךְ • מִי אֵלֶּה לְהִיּוֹת שְׁלֹךְ?.

ספורנו

לג (א) וְעַמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ. שְׁלֹא
הִתְכַּפְּרוּ פָּנָיו בְּמַנְחָה. תוֹרָה ב
(ד) וַיִּרְץ עֹשׂוֹ. נִהַפֵּךְ לְבוֹ כְּמוֹ רִגַע
בְּהִכְנַעוּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, כְּעִנְיָנוּ בְּגִלּוֹת
עִם בְּנֵי עֹשׂוֹ הָאֹמְרִים בְּגִבְהוֹ "מִי
וַיִּרְדְּנִי אֶרֶץ" (על פי עֲבֻדָּה א. א, א), וְהוֹרָה

שֶׁהַעִיד רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זְבַדִּי בְּאִמְרוֹ
"בְּרִיּוֹנֵי דְאִיתָ בֶּן לֹא שְׁבָקִינוּ" (גִּטִּין נה
ב). תוֹרָה ה
(ה) מִי אֵלֶּה לָךְ. שְׁאֵל אִם הֵם בְּנֵי, אִו
עַבְדְּךָ וּבְנֵי בֵיתוֹ. תוֹרָה ו

שֶׁנֶּהֱיָה נִמְלָטִים מִיַּד חֶרֶב גְּאוֹתוֹ
בְּהִכְנַעַה וּמַנְחָה, בְּאִמְרָם וְכְרוֹנָם
לְבִרְכָּה שְׁאֲחִיָּה הַשִּׁילּוֹנִי קָלָל אֶת
יִשְׂרָאֵל בְּקִנְיָה הַנִּכְנָע לְכָל הַרוּחוֹת
(תַּעֲנִית כ, א). הֵן לֹא עָשׂוּ כֵּן בְּרִיּוֹנֵי בֵית
שְׁנֵי לֹא הָיָה נִחְרָב בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ, כְּמוֹ

♦ יום רביעי י"א כסלו ♦

(ו) וַתִּגְשֵׁן הַשִּׁפְחוֹת הַנָּה וַיִּלְדֶּיהָ וַתִּשְׁתַּחֲוֶינָּהּ:

וּדְקָרִיבֶת לַחֲיִנְתָּא אֲנִין וּבְנֵיהֶן וּסְגִידָא:

(ז) וַתִּגְשֵׁן גַּם-לֵאלֹהֵי וַיִּלְדֶּיהָ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ וְאַחֲרֵי נִגְשׁ יוֹסֵף וַרְחֵל וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:

וּדְקָרִיבָא אָף לֵאלֹהֵי וּבְנֵיהָ וּסְגִידוּ וּבִתְרָא כֵּן קָרִיב יוֹסֵף וַרְחֵל וּסְגִידוּ:

כַּנְגִּידָה וְאַעֲכָבְנוּ מִלְּהִסְתַּכֵּל בָּהּ. מִכָּאן זָכָה יוֹסֵף לְבִרְכַּת "עֲלֵי עֵינַי".

כ"ז - נִגְשׁ יוֹסֵף וַרְחֵל • בְּכֵלָן, הָאֲמָהוֹת נִגְשׁוֹת לִפְנֵי הַבָּנִים. אָבֵל בְּרַחֵל, יוֹסֵף נִגְשׁ לִפְנֵיהֶן, אָמַר: 'אֲמִי יִפֶּת תֹּאמַר, שְׂמָא יִתְּלָה בָּהּ עֵינָיו אוֹתוֹ רָשָׁע, אֲעַמְד

ח וְאָמַר מִן לָךְ כָּל מִשְׁרֵיתָא הַדִּין דִּי עֲרַעִית וְאָמַר לַאֲשָׁכְחָא רַחֲמִין בְּעֵינֵי רַבּוּנִי:

(ח) וַיֹּאמֶר מִי לָךְ כָּל-הַמִּנְחָה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי וַיֹּאמֶר לְמִצְאֵחֶן בְּעֵינֵי אֲדָנִי:

שֶׁל עֲשׂוֹ, וְהֵן אוֹמְרִים: 'הַכּוֹ, הַכּוֹ, וְאֵלּוֹ אוֹמְרִים: 'הַנִּיחוּ, בְּנוֹ שֶׁל יִצְחָק הוּא', וְלֹא הָיוּ מִשְׁגִּיחִים עָלָיו, כֵּן בְּנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הוּא', וְלֹא הָיוּ מִשְׁגִּיחִים עָלָיו, אַחֲרָיו שֶׁל יַעֲקֹב הוּא', אוֹמְרִים לָהֶם: 'אִם כֵּן, מִשְׁלָנוּ אִתָּם'.

כ"ח - מִי לָךְ כָּל-הַמִּנְחָה • מִי כָּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי, שֶׁהוּא שֶׁלְךָ, כְּלוּמַר: לָמָּה הוּא לָךְ? וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: עַל מוֹלִיכֵי הַמִּנְחָה. וּמִדְּרָשׁוֹ: כִּתּוּת שֶׁל מִלְּאָכִים פָּגַע, שֶׁהָיוּ דוֹחֲפִין אוֹתוֹ וְאֵת אֲנָשָׁיו וְאוֹמְרִים לָהֶם: 'שֶׁל מִי אִתָּם? וְהֵם אוֹמְרִים לָהֶם:

ט וְאָמַר עֲשׂוֹ אֵת לִי סִגִּי אֲחִי אֲצִלָּה בְּדִילָךְ:

(ט) וַיֹּאמֶר עֲשׂוֹ יִשְׁלִי רַב אֲחִי יְהִי לָךְ אֲשֶׁר-לָךְ:

כ"ט - יְהִי לָךְ אֲשֶׁר-לָךְ • כָּאֵן הוֹדָה לוֹ עַל הַבְּרָכוֹת (כ"ד).

י וְאָמַר יַעֲקֹב בְּבָעוּ אִם בָּעֵן אֲשָׁכְחִית רַחֲמִין בְּעֵינֶיךָ וַתִּקְבֹּל תִּקְרָבִיתִי מִן יָדִי אָרִי עַל כֵּן תִּזְמַנּוּן לֹאֲפִיךָ כִּחֲיוֹ אֲפִי רַבְרִבָּא וְאַתְרַעִית לִי:

(י) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-נָא אִם-נָא מִצְאֵתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלִקְחַת מִנְחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל-כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ בְּרָאָת פָּנֵי אֱלֹהִים וַתִּרְצֵנִי:

הִימָנוּ וַיֹּאמֶר: 'רָאָה הַמִּלְּאָכִים וְנִצּוֹל, אֵינִי יָכֹל לוֹ מַעֲתָה'. וַתִּרְצֵנִי • נִתְפַּסֵּס לִי, וְכֵן כָּל 'רִצּוֹן' שֶׁבִּמְקָרָא לְשׁוֹן פִּיּוּס, אֲפִיצוּמֵנָ"ט בְּלָע"ז. (וּקְרָא כ"ב) "כִּי לֹא לְרִצּוֹן יִהְיֶה לָכֶם", הַקְּרָבּוֹת בָּאוֹת לִפְנֵי וּלְרִצּוֹת, וְכֵן "שִׁפְתֵי צָדִיק יִדְעוּן רִצּוֹן", יוֹדְעִים לִפְנֵי וּלְרִצּוֹת.

כ"י - אֶל-נָא • אֵל נָא תֹאמַר לִי כֵּן. אִם-נָא מִצְאֵתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלִקְחַת מִנְחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל-כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ וְגו'. כִּי כְּדָאִי וְהִגּוֹן לָךְ שֶׁתִּקְבֹּל מִנְחָתִי, עַל אֲשֶׁר רָאִיתִי פָנֶיךָ, וְהֵן חֲשׁוּבִין לִי כִּרְאִית פָּנֵי הַמִּלְּאָךְ, שֶׁרָאִיתִי שׁוֹר שֶׁלְךָ. וְעוֹד, עַל שֶׁנִּתְרַצִּית לְמַחֵל לִי עַל סְרַחְנִי. וְלָמָּה הַזְכִּיר לוֹ רָאִית הַמִּלְּאָךְ? כְּדִי שִׁתְּיָרָא

יא קָבֵל בָּעֵן יִתְּ תִּקְרָבִיתִי דְּאַתּוּמִיָּא לָךְ אָרִי רַחֲמִים עָלֵי (קָדָם) יְיָ וְאָרִי אֵת לִי כָלָא וְאַתְקַן בָּהּ וְקָבִיל:

(יא) קַח-נָא אֶת-בְּרִכְתִּי אֲשֶׁר הִבָּאת לָךְ כִּי-חֲנֵנִי אֱלֹהִים וְכִי יִשְׁלִי-כָּל וַיִּפְצַרְבּוּ וַיִּקָּח:

ספורנו

(י'קס) "שמות כג, טו).

וַתִּרְצֵנִי. שֶׁקָּבֵלְתִּי בְּסִכַּר פָּנִים יְפוֹת, כְּעֵינִין "הִירְצָךְ אִלּוּ הִישָׂא פָנֶיךָ" (מִלֵּאכֵי א, ח). וּמִצַּד זֶה גַּם כֵּן רָאוּ שֶׁאֵקָדֵם פָּנֶיךָ בְּמִנְחָה. תוֹרָה יֵא

(ט) יֵשׁ לִי רַב. וְאֵינִי צָרִיךְ.

אֲחִי יְהִי לָךְ אֲשֶׁר לָךְ. שֶׁבְּהִיוֹתְךָ אֲחִי לֹא תִצְטָרֵךְ לְכַבֵּדִנִי בְּמִנְחָה. תוֹרָה י

(י) בְּרָאָת פָּנֵי אֱלֹהִים. כְּמִנְחָה בְּפִקֹּד אֶת הַשָּׂרִים, כְּאָמְרוּ "וְלֹא יִרְאוּ פָנֵי

(ח) מִי לָךְ כָּל הַמִּנְחָה. הַמִּנְחָה שֶׁאָמַר אֲלֵי "מִנְחָה הִיא שְׁלוּחָה לְאֲדָנִי" (לעיל כ"ב, יט), מִי הוּא אֲצִלָּךְ, הוּא לְמִנְחָת כְּבוֹד, אִלּוּ לְמִנְחָת חֶסֶד שֶׁחֲשַׁבְתָּ שֶׁאֲצִטָּרֵךְ. תוֹרָה ט

כ"י • **בְּרַכְתִּי** • מִנְחָתִי, מִנְחָה זוֹ הַבָּאָה עַל רֵאִית פָּנִים, וְלִפְרָקִים אֵינָה בָּאָה אֶלָּא לְשֹׁאֲלַת שְׁלוֹם, וְכָל בְּרָכָה שֶׁהִיא לְרֵאִית פָּנִים, כְּגוֹן: "וַיִּבְרַךְ יַעֲקֹב אֶת־פְּרֻעָה", (מַלְכִּים ב יח) "עֲשׂוּ אִתִּי בְרָכָה" דְּסִנְחָרִיב, וְכֵן (שְׁמוּאֵל ב ח) "לְשֹׁאֵל לוֹ לְשְׁלוֹם וּלְכָרְכוֹ" דְּתוֹעִי מֶלֶךְ חֲמַת, כָּלֵם לְשׁוֹן בְּרַפְת שְׁלוֹם הֵן, שְׁקוּרִין בְּלַע"ז שְׁלוּדא"ר. אַף זֶה בְּרַכְתִּי, מו"ן שְׁלו"ד. אֲשֶׁר הִבָּאת

(יב) וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנִלְכָּה וְאִלְכָּה לְגִגְדִּךָ:

כ"י • **נִסְעָה** • כְּמוֹ 'שְׁמָעָה, סִלְחָה', שֶׁהוּא כְּמוֹ: שְׁמַע, סִלַּח. אַף כָּאן, "נִסְעָה" כְּמוֹ: נִסַּע, וְהַנּוֹ"ן יְסוּד בַּתְּכָה. וְתַרְגּוּם שֶׁל אוֹנְקֵלוֹס: 'נִטַּל וְגִיחָךְ', עֲשׂוּ אָמַר

(יג) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנִי יִדַּע כִּי־הִילָדִים רַבִּים וְהַצָּאן וְהַבָּקָר עֲלוֹת עָלַי וּדְפָקוֹם יוֹם אֶחָד וּמָתוּ כָּל־הַצָּאן:

כ"י • **עֲלוֹת עָלַי** • הַצָּאן וְהַבָּקָר שֶׁהֵן עֲלוֹת, מִשְׁלוֹת עָלַי לְנַהֲלָן לָאֵט. **עֲלוֹת** • מַגְדֻלוֹת עוֹלְלִיחָן, לְשׁוֹן: (אִיכָה ב) "עוֹלָל וְיוֹנֵק", (יִשְׁעִיָּה סח) "עוֹל יָמִים", (שְׁמוּאֵל א ו) "שְׁתֵּי פְרוֹת עֲלוֹת", בְּלַע"ז אֲנַפִּיטִי"ש. וּדְפָקוֹם

(יד) יַעֲבֹר־נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדִּי וְאֲנִי אֶתְנַהֲלָה לְאַפִּי לְרַגְלֵי הַמִּלֻּאכָה אֲשֶׁר־לִפְנֵי וּלְרַגְלֵי הִילָדִים עַד אֲשֶׁר־אָבָא אֶל־אֲדֹנִי שְׁעִירָה:

כ"י • **יַעֲבֹר־נָא אֲדֹנִי** • אֵל תַּאֲרִיךְ יָמֵי הַלִּיכָתְךָ, עֶבֶר כְּפִי דִּירְכָךְ וְאַף אִם תִּתְרַחֵק. אֶתְנַהֲלָה • אֶתְנַהֵּל, ה"א יִתְּרָה, כְּמוֹ: אֲרֻדָּה, אֲשַׁמְעָה. **לְאַטִי** • לָאֵט שְׁלִי, לְשׁוֹן נַחַת, (יִשְׁעִיָּה ח) "הַהוֹלֵכִים לָאֵט", (שְׁמוּאֵל ב יח) "לָאֵט לִי לַעֲרֹר". **לְאַטִי, הַלֵּךְ** ד' מִן הַיְסוּד וְאֵינָה מִשְׁמָשֶׁת, אֶתְנַהֵּל נַחַת שְׁלִי". לְרַגְלֵי הַמִּלֻּאכָה • לִפִּי צִרְךָ הַלִּיכַת רַגְלֵי הַמִּלֻּאכָה הַמְּטִלַת עָלַי לְהוֹלִיךְ. וּלְרַגְלֵי

לָךְ • **לֹא טִרְחַתָּ בָּהּ**, וְאֲנִי יִגְעַתִּי לְהַגִּיעָה עַד שְׁבָאָה לִיָּדְךָ (בְּרֵאשִׁית רבא). **חֲנַנִי** • נו"ן רֵאשׁוֹנָה מְדַגֶּשֶׁת לִפִּי שֶׁהִיא מִשְׁמָשֶׁת בְּמָקוֹם שְׁתֵּי נִנְיִין, שֶׁהִיָּה לוֹ לומר: 'חֲנַנִי', שְׁאִין 'חֲנַן' בְּלֹא שְׁתֵּי נִנְיִין, וְהַשְׁלִישִׁית לְשִׁמוּשׁ, כְּמוֹ: "עֲשֵׂנִי", "וְכַדְנִי". **יֵשׁ־לִי־כָל** • כָּל סּוּפּוּקִי. וְעֲשׂוּ דְבַר בְּלִשׁוֹן גְּאָוָה: "יֵשׁ לִי רַב", יוֹתֵר יוֹתֵר מִכְּדִי צָרְפִי.

יב וַיֹּאמֶר נִטַּל וְגִיחָךְ וְאִיחָךְ לְקַבְּלָךְ:

לִיעֲקֹב: 'נִסַּע מִכָּאן וְנִלְכָּה'. **וְאִלְכָּה לְגִגְדִּךָ** • בְּשׁוּה לָךְ, טוֹבָה זֶה אֲעֲשֶׂה לָךְ, שְׁאֲאִרִיךְ יָמֵי מַחְלֻכְתִּי לְלִכַּת לָאֵט כְּאֲשֶׁר אֶתָּה צָרִיךְ, וְזֶהוּ "לְגִגְדִּךְ", בְּשׁוּה לָךְ.

יג וַיֹּאמֶר לָהּ רַבּוֹנִי יָדַע אֲרִי יִנְקִיָּא רִפִּיכִין וְעֵנָא וְתוֹרֵי מִינְקִתָּא עָלַי וְדַחֲקִנִין יוֹמָא חַד וְיִמּוּתִין כָּל עֵנָא:

יוֹם אֶחָד • (וְאִם וּדְפָקוֹם יוֹם אֶחָד) לִיגְעָם בְּדִירָךְ בְּמִרוּצָה "וּמָתוּ כָּל הַצָּאן". **וּדְפָקוֹם** • כְּמוֹ: (שִׁיר הַשִּׁירִים ה) "קוֹל דּוֹדִי דּוֹפֵק", נוֹקֵשׁ בְּדָלַת.

יד יַעֲבֹר כַּעַן רַבּוֹנִי קָדָם עַבְדָּהּ וְאֵנָּה אֲדַבֵּר בִּנְיָח לְרַגְלֵי עוֹבְדָתָא דִּי קָדָמִי וּלְרַגְלֵי וְנִקְנָא עַד דִּי אֲעוֹל לְוַת רַבּוֹנִי לְשַׁעִיר:

הִילָדִים • לִפִּי רַגְלֵיחָם, שֶׁהֵם יְכוּלִים לִילֹךְ. **עַד אֲשֶׁר־אָבָא אֶל־אֲדֹנִי שְׁעִירָה** • הִרְחִיב לוֹ הַדִּירָךְ, שְׁלֹא הָיָה דַּעְתּוֹ לְלִכַּת אֶלָּא עַד סְכוּת, אָמַר: 'אִם דַּעְתּוֹ לַעֲשׂוֹת לִי רָעָה, יִמָּתִין עַד בּוֹאִי אֶצְלוֹ', וְהוּא לֹא הִלָּךְ. (ב"ר) וְאִמָּתִי יִלָּךְ? בִּימֵי הַמִּשְׁחָה, שְׁנֵאֲמַר (עוֹבְדֵיהָ א כ"א): "וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בָּהֶר צִיּוֹן לְשַׁפֵּט אֶת הָהָר עֲשׂוּ". וּמִדְּרָשִׁי אַגְדָּה, יֵשׁ לְפָרְשָׁה זֶה - רַבִּים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי 'תורת מנחם - התוועדות' תשד"ח ח"א עמ' 955 ואילך)

מדוע יקראו לעשו "אדוני" לעתיד-לבא?

נקרא כאן עשו בשם "אדוני", הרי בימות המשיח לא יהיה עשו "אדון" ליעקב?
ויש לומר הביאור בזה:
כל דבר שבעולם, גם דברים גשמיים ופחותים ביותר, יש

על הפסוק "עד אשר אבוא אל אדוני שעירָה" (לג, יד), פירש רש"י "ואימתי ילך, בימי המשיח. שנאמר, ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו".
ויש לעיין, הרי ענין זה קוים רק לעתיד-לבא, ואם-כן מדוע

ספורנו

דבר "הילדים רבים והצאן והבקר עלות" ודפוקים. לכבודך, שלא לעבךך בדרךך. תורה יד

(יב) נסעה ונלכה. לשעיר, כמו שהורו נושאי המנחה באמרים "גם הנה עבךך יעקב אחרינו" (לעיל לב, בא). תורה יג (יג) כי הילדים רבים. כי "עלתי" משל

(יא) ויפצר בו. כבי שיקבל, "כי השחד יעור", (על פי שמות כג, ח). ויקח. וההפך באלישע, כאמרו "ויפצר בו לקחת, וימאן" (מלכים ב, טז). תורה יב

הָאֲרָץ" (זכריה יג, ב), ויבטלו כל ההעלמות וההסתרים, אֲזִי יתגלו כל ניצוצות הקדושה. ועל-פי הנ"ל, שפכל שהדבר נמצא למטה יותר הרי הניצוץ שבו נעלה יותר, נמצא שהניצוץ שבעשו הרשע - גבוה הוא ביותר. ולכן, דוקא "בימי המשיח" יקראו לעשו "אדוני" מפני שאז יתגלה הניצוץ שבו, שנעלה הוא ביותר.

בהם ניצוץ קדושה. ואדרבה, ככל שהדבר נמצא למטה מטה יותר, הרי זה מורה שניצוץ הקדושה שבו הוא במקום עליון יותר. כהקלל הידוע "כל הגבוה ביותר יורד למטה יותר" (ראה 'לקוטי תורה' אמור לד, ג. שלח לו, א. ובכמה מקומות) אלא שבזמן הגלות, הניצוץ מוסתר ונעלם במקום התחתון ואינו גלוי לכל. אך בימות המשיח, כאשר "ואת רוח הטומאה אעביר מן

טו ואמר עשו אשבוק פען עמך מן עמא דעמי ואמר למא דנן אשכח רחמין בעיני רבוני:

(טו) וַיֹּאמֶר עֲשׂו אֲצִיגְהָנָא עִמָּךְ מִן־הָעַם אֲשֶׁר אֹתִי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה אֲמַצְאֲחֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי:

כז"י וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה. תַּעֲשֶׂה לִּי טוֹבָה זוֹ שְׂאִינִי צָרִיף לָהּ? אֲמַצְאֲחֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי. וְלֹא תִשְׁלַם לִי עֲתָה שׁוֹם גָּמוּל.

טז ותב ביומא ההוא עשו לארחה לשעיר:

(טז) וַיֵּשֶׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֲשׂו לְדַרְכּוֹ שְׁעִירָה:

דוד, שנאמר (שמואל א ל) "כי אם ארבע מאות איש נער אשר רכבו על הגמלים".

כז"י וַיֵּשֶׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֲשׂו לְדַרְכּוֹ. עֲשׂו לְבִדּוֹ. וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ שֶׁהָלְכוּ עִמּוֹ, נִשְׁמְטוּ מֵאֲזָלוֹ אֶחָד אַחֶד. וְהִכֵּן פָּרַע לָהֶם הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא? בִּימֵי

יז ויעקב נטל לסכות ובנא לה ביתא ולבעירה עבד מטלן על בן קרא שקמא דאתרא סכות:

(יז) וַיַּעֲקֹב נָסַע סִכָּתָה וַיִּבֶן לוֹ בֵּית וַלְמִנְהוּ עֲשָׂה סִכָּת עַל־פִּי קָרָא שְׁמֵהֶמְקוֹם סִכּוֹת:

כז"י וַיִּבֶן לוֹ בֵּית • שָׁהָ שֵׁם י"ח חֲדָשׁ: קִיץ, וְחֲרֹף וְקִיץ, סִכּוֹת - קִיץ, בֵּית - חֲרֹף, סִכּוֹת - קִיץ.

יח ואתא יעקב שלים קרתא דשכם די בארעא דכנען במיתא מפדן דאָרם ושקא לקבל (אפי) קרתא:

(יח) וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלִים עִיר שָׁכֶם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בָּבֹא מִפְּדֵן אָרֶם וַיַּחַן אֶת־פָּנָיו הָעִיר:

לחם". בבאו מפדן אָרֶם. כאדם האומר לחברו: 'צא פלוני מבין שני אריות ובא שלם', אף כאן: ויבא שלם מפדן אָרֶם, מלבן ומעשו שנזדווגו לו בדרך.

כז"י שָׁלִים • שָׁלִים בגופו, שְׁנִיתָרְפָּא מִצְלָעָתוֹ. (שבת לג) שָׁלִים בְּמִמּוֹנוֹ, שְׁלֵא חֶסֶד כָּלוּם מְכַל אוֹתוֹ דּוֹרוֹן. שָׁלִים בְּתוֹרָתוֹ, שְׁלֵא שָׁכַח תַּלְמוּדוֹ בְּבֵית לְבָן. עִיר שָׁכֶם • כְּמוֹ לַעִיר, וְכִמְהוּ (רות א) "עַד בּוֹאָנָה בֵּית

יט ויבן ית אחסנת חקלא די פרס תמן משכנה מידא דבני חמור אבוהי דשכם במאה חורפן:

(יט) וַיִּקֵּן אֶת־חֶלְקֵת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטַח־שָׁם אֹהֱלוֹ מִיַּד בְּנֵי־חֲמוֹר אָבִי שָׁכֶם בְּמֵאָה קִשְׁיָטָה:

כז"י קִשְׁיָטָה • מַעָה, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: 'כִּשְׁהַלְכָתִי לְכַרְפֵּי הַיָּם הָיוּ קוֹרִין לְמַעָה, קִשְׁיָטָה'. (ותרגומו: 'חורפן', טובים, חריפים בכל מקום, כגון: "עובר לסוחר").

ספורנו

ויקרא לו אל אלהי ישראל. קרא לו בתפלתו את האל יתברך לאלהים, כמו שנראה באמרו "והיה ה' לי לאלהים" (לעיל כח, כא). וזה כשיהיה הוא "ישראל", שלא יוכלו אמות העולם להעבירו על דעתו ועל דעת

הגיע שם, התחיל לקים נדרו ובנה מזבח, באמרו "והיה ה' לי לאלהים" (שם). תורה יט (יט"ב) ויקן את חלקת השדה ויצב שם מזבח, באמרו "איה נשיר את שיר ה' על אדמת נכר" (תהלים קלז, ד).

(יח) ויבא יעקב שלם עיר שכם. תכף שהגיע בשלום בארץ כנען, כמו שאמר "ושבתי בשלום" (לעיל כח, כא), לא המתין שיהיה בבית אביו. בבאו מפדן אָרֶם. בעוד שהיה בדרך ללכת לבית אביו, אף על פי שעדיין לא

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כה נמ" 177)

השדה, והרי היה בדרך לבית אביו, והתעכב בשכם לזמן קצר בלבד? לכן מתרץ הכתוב, שהקניה היתה מתוך חבת ארץ הקדש – מיד עם פניסתו אליה קנה בה חלקת שדה ושלם עליה במאה מטבעות **חשובות**, הממשותות כתכשיטים.

ויקח את חלקת השדה.. במאה קשיטה (לג, יט) יש לשאל, מדוע נקט הכתוב "מאה קשיטה" (מעה), ולא "חמשה שקלים" (שהרי בשקל יש עשרים מעות). ויש לומר, דהנה לכאורה קשה: לשם מה צריך היה יעקב לקנות את חלקת

(כ) **ויצב שם מזבח ויקרא לו אל אלהי ישראל:** כואקם תמן מדבחא ופלח עלוהי קדם אל אלהא דישראל:

"ויקרא שמו ה' נסי", לא שהמזבח קרוי ה', אלא על שם הנס קרא שם המזבח להזכיר שבחו של הקדוש-ברוך-הוא: 'ה' הוא נסי'. ורבתינו דרשו שהקדוש-ברוך-הוא קראו ליעקב 'אל' (מגילה יח), ודברי תורה "וכפטיש יפצץ סלע", מתחלקים לכמה טעמים, ואני לישב פשוטו של מקרא באתי.

כ"י. ויקרא לו אל אלהי ישראל. לא שהמזבח קרוי "אלהי ישראל", אלא על שם שהיה הקדוש-ברוך-הוא עמו והצילו, קרא שם המזבח על שם הנס להיות שבחו של מקום נזכר בקריאת השם, כלומר: מי שהוא אל, הוא הקדוש-ברוך-הוא, הוא לאלהים לי ששמי ישראל. וכן מצינו במשה (שמות יד)

♦ יום חמישי י"ב כסלו ♦

לד (א) **ותצא דינה בת-לאה אשר ילדה ליעקב לראות בבנות הארץ:**

כ"י. **בת-לאה**. ולא בת יעקב, אלא על שם יציאתה נקראת: "בת-לאה", שאף היא יצאנית היתה, (כ"ה)

שנאמר **ותצא לאה לקראתו** (רש"י לד, א) יציאה זו של לאה היתה דבר חיובי, שהיתה מתאנה ומחזקת להרבות שבטים" (רש"י שם). ויש לומר, שאף יציאת דינה היתה לשם מטרה חיובית: קרוב בנות הארץ והחזרתן למוטב. ותכונה זו ירשה מלאה ולא מיעקב, שהרי יעקב לא רצה שתעסק

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לה נמ" 150)

בפעלות פאלו, שלכן מנע אותה מעשו, אף שהיתה יכולה להחזירו למוטב (רש"י לעיל לב, כג). ומטרה זו התבצעה בסופו של דבר: בני יעקב שבו את בנות שכם ונעשו שפחות בבית בני יעקב, ואכן חזרו למוטב.

(ב) **וירא אתה שכם בן-חמור החוי נשיא הארץ ויקח אתה וישפכ אתה ויענה:**

כ"י. **וישפכ אתה**. פדרפה. ויענה. שלא פדרפה (ירמא ע"ז).

(ג) **ותדבק נפשו בדינה בת-יעקב ויאהב את-הנערה וידבר על-לב הנערה:**

כ"י. **על-לב הנערה**. דברים המתשבין על הלב: 'ראי אביו בחלקת שדה קטנה, כמה ממון בזבז, אני אשיאך ותקנה העיר וכל שדותיה'.

ספורנו

קונו, כמו שהזכיר בנדרו לתמר אחר ששכב אותה. למעלה. תורה א **בדינה בת יעקב**. בשביל שהיתה בת יעקב הנכבד בעיני האמות, באמרו קונו, כמו שהזכיר בנדרו לתמר אחר ששכב אותה. למעלה. תורה א **בדינה בת יעקב**. בשביל שהיתה בת יעקב הנכבד בעיני האמות, באמרו

אחר כך "כי חפץ בבת יעקב" (פסוק יט). תורה ד

(ד) וַיֹּאמֶר שָׁכֶם אֶל־חַמּוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי
אֶת־הַיְלִדָּה הַזֹּאת לְאִשָּׁה:

(ה) וַיַּעֲקֹב שָׁמַע כִּי טָמְאָה אֶת־דִּינָה בָתּוֹ וּבָנָיו הָיוּ
אֶת־מִקְנֵהוּ בַשָּׂדֶה וַהֲחַר־שׁ יַעֲקֹב עַד־בָּאָם:

(ו) וַיֵּצֵא חַמּוֹר אֶבְי־שָׁכֶם אֶל־יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ:

(ז) וּבָנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן־הַשָּׂדֶה בְּשִׁמְעָם וַיִּתְּעֲצְבוּ
הָאֲנָשִׁים וַיַּחַר לָהֶם מְאֹד כִּי נָבְלָה עֲשָׂה בְיִשְׂרָאֵל
לְשֹׁכֵב אֶת־בַּת־יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה:

כ"י • לֹא יַעֲשֶׂה • לַעֲנוֹת אֶת הַבְּתוּלוֹת, שֶׁהָאֲמוֹת גָּדְרוּ עֲצָמָן מִן הָעֲרִיּוֹת עַל־יְדֵי הַמַּבּוּל (כ"ה).

(ח) וַיְדַבֵּר חַמּוֹר אִתָּם לֵאמֹר שָׁכֶם בְּנֵי חַשְׁקָה נִפְשׁוּ
בְּבִתָּכֶם תָּנוּ נָא אֹתָהּ לוֹ לְאִשָּׁה:

כ"י • חַשְׁקָה • חִפְצָה:

(ט) וַהֲתַחַתְּנוּ אֹתָנוּ בְּנֵיתֵיכֶם תַּתְּנוּ־לָנוּ וְאֶת־בְּנֵיתֵינוּ
תִּקְחוּ לָכֶם:

(י) וְאֹתָנוּ תֵּשְׁבוּ וְהָאָרֶץ תַּחֲיָה לַפְּנִיכֶם שְׁבוּ וּסְחָרוּהָ
וְהִיאֲחִיזוּ בָּהּ:

(יא) וַיֹּאמֶר שָׁכֶם אֶל־אָבִיָּה וְאֶל־אֲחִיָּה אֲמָצְאֲחִן
בְּעֵינֵיכֶם וַאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֲתָן:

(יב) הֲרַבּוּ עָלַי מְאֹד מָהֵר וּמִתָּן וְאֹתָנָה בְּאִשֶּׁר
תֹּאמְרוּ אֵלַי וַתְּנוּ־לִי אֶת־הַנְּעָרָה לְאִשָּׁה:

כ"י • מָהֵר • כְּתֻבָּה (בראשית רבה).

ספורנו

- (י) וּסְחָרוּהָ. עִם הָיִוֹת הַסְּחָרוֹרָה אִזּוּ בְּלִתי מִתְּרַת לַגֵּרִים, בְּאֶמְרָם 'בֵּר מִתָּא אֶבֶר מִתָּא אַחֲרִיתָא מִצִּי מַעֲכָב' (בבא בתרא כא, ב). תורה יא
- (יב) הֲרַבּוּ עָלַי מְאֹד. כְּמִשִּׁיב לָכֶם אֲשֶׁם עַל מַה שֶּׁחֲטָאתִי לָכֶם. תורה יג
- (ה) וַהֲחַר־שׁ יַעֲקֹב עַד בָּאָם. הַחֲרִישׁ מִלְּצֵאת לְרִיב עַד שֶׁיָּבֹאוּ בָנָיו וַיִּדְּעוּ הַדָּבָר וַיִּשְׁמְרוּ עֲצָמָם מֵאֲנָשִׁי רִיבָם. תורה ו
- (ו) וַיֵּצֵא חַמּוֹר. כְּשֶׁרָאָה שֶׁהַחֲרִישׁ, וַדָּאג פֶּן יִחַר־שׁ עָלָיו רָעָה. תורה ו
- (ז) וַיִּתְּעֲצְבוּ הָאֲנָשִׁים וַיַּחַר. הִנֵּה הֶעֱצְבוּ הָיָה עַל כִּי נָבְלָה עֲשָׂה בְיִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיָה בְּיוֹן אֶצֶל יִשְׂרָאֵל, אִף עַל כִּי שֶׁאֶצֶל אֲמוֹת הָעוֹלָם לֹא הָיָה כֵּן. וּבִשְׂבִיל שֶׁהָיָה בְּלִתי מְרָגֵל אִזּוּ לֹאֲנֵס אֶת בְּתוּלוֹת גְּדוּלֵי הַדּוֹר, בְּאֶמְרוֹ "וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה", לְפִיכָךְ חָרָה לָהֶם עַל שֶׁנַּעֲשִׂתָה כְּזֹאת נִגְדָּם. תורה ח

שיעור יומי ליום חמישי י"ב כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום – לד – פרשת וישלח קיז

(יג) וַיַּעֲנוּ בְנֵי־יִעֲקֹב אֶת־שָׁכֶם וְאֶת־חֲמוֹר אָבוֹי
בְּמַרְמָה וַיֹּדְבֵרוּ אֲשֶׁר טָמְא אֶת דִּינָה אַחֲתָם:
אָבוֹהֵי בְּחֶכְמָתָא וּמְלִילוֹ דִּי סָאב יֵת דִּינָה
אַחֲתָהוּן:

כ"ג • בְּמַרְמָה • בְּחֶכְמָה • אֲשֶׁר טָמְא • הִפְתּוּב אוֹמֵר שְׁלֹא הָיְתָה רְמִיָּה, שְׁהָרִי טָמְא אֶת דִּינָה אַחֲתָם (כ"ה).

(יד) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם לֹא נוֹכַל לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה
לְתֵת אֶת־אַחֲתָנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־לוֹ עָרְלָה בַּיַּחֲרָפָה
הוּא לָנוּ:

כ"ד • חֲרָפָה הוּא • שְׁמֵן פָּסוּל הוּא אֲצֻלָּנוּ, הַבָּא לְחַרֵּף חֲבֵרוֹ הוּא אוֹמֵר לוֹ: 'עָרַל אַתָּה', או 'כֵּן עָרַל'.
"חֲרָפָה", בְּכָל מְקוֹם, גְּדוּף.

(טו) אַדְּבָזָאת נֹאוֹת לָכֶם אִם תִּהְיוּ כְּמִנּוּ לְהַמֹּל
לָכֶם בְּלִזְכֹּר:

כ"ה • נֹאוֹת לָכֶם • נִתְרַצָּה לָכֶם, לְשׁוֹן: (מלכים ב יב) "וַיֹּאמְרוּ הַכֹּהֲנִים" (ביחודינע). לְהַמֹּל • לְהִיּוֹת נְמוּל, אֵינוֹ
לְשׁוֹן לִפְעֵל, אֶלָּא לְשׁוֹן לְהַפְעֵל.

(טז) וַנִּתְּנוּ אֶת־בְּנֵיתֵינוּ לָכֶם וְאֶת־בְּנֵיתֵיכֶם נִקַּח־לָנוּ
וַיִּשְׁבְּנוּ אִתְּכֶם וְהִיָּינוּ לָעַם אֶחָד:

כ"ו • וַנִּתְּנוּ • נוֹ"ן שְׁנִיָּה מְדַגְּשֶׁת, לִפִּי שְׁחִיא מְשַׁמֶּשֶׁת
בְּמָקוֹם שְׁתֵּי נוּנִין: "וַנִּתְּנוּ". וְאֶת־בְּנֵיתֵיכֶם נִקַּח־
לָנוּ • אִתָּה מוֹצֵא בְּתַנְאִי שְׁאֵמֵר חֲמוֹר לַיַּעֲקֹב
וּבִתְשׁוּבַת בְּנֵי יַעֲקֹב לְחֲמוֹר, שֶׁתִּלּוּ הַחֲשִׁיבוֹת בְּכַנִּי
יַעֲקֹב לִיקַח בְּנוֹת שָׁכֶם אֶת שְׂיִבְחָרוּ לָהֶם, וּבְנוֹתֵיהֶם
יִתְּנוּ לָהֶם, לִפִּי דַעְתָּם, דְּכָתִיב: "וַנִּתְּנוּ אֶת בְּנוֹתֵינוּ",
לִפִּי דַעְתָּנוּ, "וְאֶת בְּנוֹתֵיכֶם נִקַּח לָנוּ", כָּלֵל אֲשֶׁר
נִחְפֵץ. וּכְשֶׁדְּבָרוֹ חֲמוֹר וּשְׁכָם בְּנוֹ אֶל יוֹשְׁבֵי עִירָם
הִפְכוּ הַדְּבָרִים: "אֶת בְּנוֹתָם נִקַּח לָנוּ לְנָשִׁים, וְאֶת
בְּנוֹתֵינוּ נִתַּן לָהֶם", כְּדִי לְרַצּוֹתָם, שְׂיִאוֹתוֹ לְהַמֹּל.

(יז) וְאִם־לֹא תִשְׁמָעוּ אֲלֵינוּ לְהַמֹּל וּלְקַחְנוּ אֶת־בָּתְנוּ
וְהָלַכְנוּ:

(יח) וַיִּיטְבוּ דְבָרֵיהֶם בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שָׁכֶם
בֶּן־חֲמוֹר:

(יט) וְלֹא־אֲחֵר הִנָּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חִפֵּץ בָּבֶת־
יַעֲקֹב וְהוּא נִכְבֵּד מִכָּל בֵּית אָבוֹי:

ספורנו
(יג) בְּמַרְמָה. שְׁאֵלוֹ שְׂמִימָלוֹ, בְּחֶשֶׁבֶם
שְׁלֹא יִקְבְּלוּ עֲלֵיהֶם, אוֹ שְׁלֹא יוֹכְלוּ
לְפַתּוֹת אֲנָשֵׁי עִירָם לָזֶה.
וַיֹּדְבֵרוּ אֲשֶׁר טָמְא. הַשִּׁיבוּ, שְׁמִינִי
הַנְּדִיבוֹת שְׁאֵמֵר שָׁכֶם וְאָבִיו לַעֲשׂוֹת,
לֹא הָיוּ רְאוּיִים עֲתָה אַחֲרֵי שְׁטִמָּא.
בְּדָרֶךְ אֲתַנֵּן זִוְנָה. תּוֹרָה יֵד
(יד) כִּי חֲרָפָה הוּא לָנוּ. שְׂיִהִיָּה נִרְאָה
שְׂאִין אִישׁ הֶגְוֵן בֵּין הַמּוֹלִים לְהִתְחַתֵּן
עִמּוֹ. תּוֹרָה טו
(יז) וּלְקַחְנוּ אֶת בָּתְנוּ. אָף עַל פִּי
שְׁחִיא עֲתָה בְּבִיתְכֶם, נִקַּח אוֹתָהּ
מֵעַמְכֶם.
וְהָלַכְנוּ. עִם כָּל עֲשָׂרָנוּ, שְׁלֹא תִהְיוּ
בוֹ. תּוֹרָה יח
(יט) וְהוּא נִכְבֵּד. וְאָף עַל פִּי כֵן לֹא
אֲחֵר לַעֲשׂוֹת, "כִּי חִפֵּץ בָּבֶת
יַעֲקֹב". תּוֹרָה כ

(כ) וַיָּבֹא חֲמוֹר וַיִּשְׁכֶּם בְּנוֹ אֶל־שַׁעַר עִירָם וַיִּדְבְּרוּ
אֶל־אֲנָשֵׁי עִירָם לֵאמֹר:

(כא) הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלָמִים הֵם אִתָּנוּ וַיֵּשְׁבוּ בָאָרֶץ
וַיִּסְחָרוּ אֹתָהּ וְהָאָרֶץ הֵנָּה רַחֲבַת־יָדַיִם לַפְּנֵיהֶם
אֶת־בְּנֵיהֶם נִקְחָלָנוּ לְנָשִׁים וְאֶת־בְּנֵיהֶם נָתַן לָהֶם:

כ"י • שְׁלָמִים • בְּשָׁלוֹם וּבְלֵב שָׁלֵם. וְהָאָרֶץ הֵנָּה
רַחֲבַת־יָדַיִם • כָּאֵדָם שִׁדּוֹ רַחֲבָה וְחִתְּנִית, כְּלוֹמֵר:

(כב) אֲדִי־בָזֹאת יֵאָתוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים לְשִׁבְתָּ אִתָּנוּ
לְהִיּוֹת לָעַם אֶחָד בְּהַמּוֹל לָנוּ כְּלִזְכֹּר כְּאִשְׁרֵי הֵם
נִמְלִיִּם:

כ"י • בְּהַמּוֹל • בְּהִיּוֹת נִמְלוֹל.

(כג) מִקְנֵיהֶם וְקִנְיָנָם וְכָל־בְּהֵמָתָם הָלֹא לָנוּ הֵם אֲדִי
נִאֲוָתָה לָהֶם וַיֵּשְׁבוּ אִתָּנוּ:

כ"י • אֲדִי נִאֲוָתָה לָהֶם • לְדַבֵּר זֶה, וְעַל־יְדֵי־כֵן יֵשְׁבוּ אִתָּנוּ.

(כד) וַיִּשְׁמְעוּ אֶל־חֲמוֹר וְאֶל־שַׁכֶּם בְּנוֹ כְּלִי־צִאי שַׁעַר
עִירוֹ וַיִּמְלֹל כְּלִזְכֹּר כְּלִי־צִאי שַׁעַר עִירוֹ:

(כה) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיּוֹתָם בָּאֲבִים וַיִּקְחוּ
שְׁנֵי־בְנֵי־יַעֲקֹב שְׁמֹעוֹן וְלֹוֹי אַחִי דִינָה אִישׁ חֲרָבָו
וַיָּבֹאוּ עַל־הָעִיר בַּטַּח וַיַּהֲרֹגוּ כְּלִזְכֹּר:

כ"י • שְׁנֵי־בְנֵי־יַעֲקֹב • בְּנֵי הָיוּ, וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן
נִהְיָ עֲצָמָן שְׁמֹעוֹן וְלֹוֹי כְּשֶׁאֵר אֲנָשִׁים שְׂאִינָם בְּנֵי,
שֶׁלֹא נִטְלוּ עֲצָה הִמָּנּוּ (כ"ה) • אַחִי דִינָה • לִפִּי

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פי 'אגרות קודש' ח"ב ע' קסח)

בר מצוה - משמעות דוקא

בפרשתנו כתוב "ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה
איש חרב" (לד, כה).
וידוע שמפאן זלפינו דין בר-מצוה - החיוב של בן י"ג
בקינים המצוות, "שלא מצינו בכל התורה שיהיה קרוי איש

(כא) שְׁלָמִים הֵם אִתָּנוּ. בְּשָׁלוֹם הֵם עֹלְבוֹנָם. תורה כב
אִתָּנוּ, וְאִין בְּלָבָם לְחַבֵּעַ (כה) וַיַּהֲרֹגוּ כָּל זָכָר. שֶׁלֹא מְלוֹ אֶלָּא כְּדִבְרֵי חֲמוֹר וַיִּשְׁכֶּם (פסוק כג). תורה כו

על תקנה להשיג מקניהם וקנינם,

כדברי חמור ושכם (פסוק כג). תורה כו

ועל פי הידוע גודל הידיוק בכל עניני התורה - יש לדקדק בגידון דידן, למה עשה ה' ככה שגלמד דין ברמזוה דנקא משמעון (ולוי), ולקאורה היה יותר מכון שגלמד דין זה מראובן שהוא "בכור ישראל", הראשון לשבטי יה. ויש לומר בזה, דהנה מבואר בספרי חסידות (ראה תורה אור ריש פרשת ויחי, ועוד) ההבדל בעבודה רוחנית בין 'ראובן' לבין 'שמעון', שראובן נקרא על שם הראיה באלקות, ואילו שמעון נקרא על שם השמיעה באלקות. וההבדל ביניהם מובן: ראיה באלקות היא מדריגה גבוהה ונעלית ביותר, ראית אלקות במוחש כמו שרואים דברים גשמיים, מה-

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות כרך טו, עמוד 289 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

קיום המצות באופן דלמעלה מהדעת

גם למעשה זה?

יש לומר דבזה רמזו הוראה יסודית בעבודת האדם לקונו: אף ש'ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה ולדידע סוף ענינם כפי כחו" (לשון הרמב"ם סוף הלכות מעילה), הינו שצריך להבין במוחו ושכלו את מצות התורה, ולכן למדו זמן חיוב המצות מלשון 'איש' המורה על גדלות השכל, מפלמקום יסוד ושורש עבודת ה' אינו הבנת השכל, אלא קבלת על מלכות שמים. דאף אם אינו מבין את משפטי התורה, עליו לקיים מפני צווי הבורא יתברך. וזהו שלמדו זמן חיוב המצות מ'ויקחו איש חרבו', דכשהגיעו שמעון ולוי לחיוב מצות, התחילו מיד בעבודת ה' באופן של מסירות נפש שלמעלה מהדעת.

ויקחו שני בני-יעקב שמעון ולוי . . איש חרבו (לד, כה)

בני י"ג שנה היו (בראשית רבה פרשה פ) מזה שנקראו שמעון ולוי כשהיו בני י"ג שנה בשם 'איש' שהוא לשון גדלות, וכמו שכתוב (שמות ב, יד) 'מי שמך לאיש', למדו ש'בן שלש עשרה למצות'. דבגיל שלש עשרה נחשב האדם ל'גדול' בשכלו ותכונותיו ומחייב במצות (עיין רש"י נזיר כט, ב'דבור המתחיל' ורבי יוסי. רש"י ורבי עובדיה מברסנווא, אבות פרק ה משנה כא. ועוד).

יש לתמה, דלקאורה הרי זה כעין תרתי דסתרי, דמצד אחד למדו מפסוק זה שבגיל י"ג שנה מתחייבים במצות, והינו שבגיל זה נחשב האדם לברידעת וברחיובא. ומצד שני, זה ש'ויקחו איש חרבו.. ויהרגו כל זכר' מורה שלא פעלו על-פי הדעת, ורק גדל כעסם על מה שעשה שכם

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי 'שיחות' חוברת כא, יעוין שם בארוכה – מתוך 'לקראת שבת')

בההיא שעתא בני י"ג שנה היו

לקחו שמעון ולוי איש חרבו, הרי לנו י"ד שנים, ו' חדשים וכ' יום.

והנה משלקח יעקב את לאה עד שנולד לוי עברו שנה אחת, ו' חדשים וכ' יום. דהרי: א. ראובן נולד מביאה ראשונה (עיין רש"י ויחי מט, ג "היא טפה ראשונה שלו"). ב. איתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק ל"ו) 'מז' חדשים ילדה לאה את בניה', ואמרו חכמינו ז"ל (ראש השנה יא, א) 'ולדת לשבעה יולדת למקוטעין', והינו ו' חדשים וב' ימים (עיין שם בתוספות 'דבור המתחיל' אלא "טבלה נמי בליל ה' דחג, ואפשר דילדה ביום אחרון של פסח").

ונמצא דזמן עבור ראובן שמעון ולוי, היה ו' חדשים וב' ימים לכל אחד, כנ"ל. הרי לנו י"ח חדשים וז' ימים. הוסף שבועים לטמאת לידה דראובן ושמעון, הרי לנו שנה אחת ו' חדשים וכ' יום, ואז נולד לוי.

ונמצא ד'ביום השלישי בהיותם כואבים', נתמלאו ללוי י"ג שנה בדיוק, ומיום ליום.

ויקחו שני בני-יעקב שמעון ולוי . . איש חרבו (לד, כה)

גמירי, שמעון ולוי בההיא שעתא בני י"ג שנה היו, והורצה לחשב יצא ונחשב (רש"י 'דבור המתחיל' ורבי יוסי, נזיר כט, ב). יש לבאר החשבון שלוי היה באותו זמן בן י"ג שנה, דהוא מדיק מיום ליום:

דהנה משלקח יעקב את לאה עד המאורע ד'ויקחו איש חרבו' עברו י"ד שנים וששה חדשים וכ' יום.

דלאחר שנשא את לאה, חכה ז' ימים ונשא את רחל, ואחר-כך עבד שבע שנים ברחל, ועוד שש שנים ללבן. הרי י"ג שנים וז' ימים.

אחר-כך ברח מלבן ז' ימים (ראה רש"י ויצא לא, כג), לן לילה אחד במעבר יב' (ראה פרשתנו לב, כב-כג), ונסע לסכות ושהה שם י"ח חדשים (ראה רש"י פרשתנו לג, יז), הרי לנו י"ד שנים, ו' חדשים וט"ו יום.

הגיע לשכם בערב שבת-קדש (ראה רש"י פרשתנו שם, יח) ואם-כן נותר מחוץ לעיר גם ביום השבת, ביום הראשון יצאה דינה ולקחה שכם, ו'ביום השלישי בהיותם כואבים'

(כו) וְאֶת־חֲמֹר וְאֶת־שֹׁכֶם בְּנֵי הָרָגוּ לְפִי־חֶרֶב וַיִּקְחוּ
אֶת־דִּינָה מִבֵּית שֹׁכֶם וַיֵּצְאוּ:

(כו) בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל־הַחֲלָלִים וַיִּבְזּוּ הָעִיר אֲשֶׁר
טָמְאוּ אַחֲתָם:

כ"י» עַל־הַחֲלָלִים • לַפֶּשֶׁט הַחֲלָלִים, וְכֵן תִּרְגֹּם אוֹיִקְלוֹס: 'לְחַלְצָא קְטִילֵיָא'.

(כז) אֶת־צֹאנָם וְאֶת־בָּקָרָם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם וְאֶת
אֲשֶׁר־בָּעִיר וְאֶת־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקְחוּ:

(כט) וְאֶת־כָּל־חֵילָם וְאֶת־כָּל־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ
וַיִּבְזּוּ וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר בְּבֵית:

כ"י» חֵילָם • מְמוֹנָם, וְכֵן: (דברים ח) "עֲשֵׂה לִי אֵת הַחִיל
הַזֶּה", (במדבר כד) "וַיִּשְׁרָאֵל עֲשֵׂה חֵיל", (תהלים מט) "וַיַּעֲזֹבוּ
לְאַחֲרֵים חֵילָם". שָׁבוּ • לָשׁוֹן שְׁבִיָּה. לְפִיכָךְ, טַעֲמוֹ
מְלָרַע.

(ל) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־שִׁמְעוֹן וְאֶל־לֵוִי עֲכַרְתֶּם אֹתִי
לְהַבְאִישְׁנִי בִישָׁב הָאָרֶץ בַּפָּנְעֵנִי וּבִפְרוֹי וְאֲנִי מֵתִי
מִסָּפֶר וְנֹאסְפוֹ עָלַי וְהַפּוֹנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי:

כ"י» עֲכַרְתֶּם • לָשׁוֹן מִים עֲכוּרִים, אֵין דַּעֲתִי צְלוּלָה
עֲכָשׁוּ. וְאַגְדָּה: צְלוּלָה הָיְתָה הַחֲבִית, וְעֲכַרְתֶּם אוֹתָהּ
(תנחומא). מִסֶּרֶת הָיְתָה בִיד פְּנֻעִים שִׁיפְלוּ בִיד בְּנֵי

(לא) וַיֹּאמְרוּ הַכּוֹזֵנָה יַעֲשֵׂה אֶת־אַחֲוָתֵינוּ:

לא וַיֹּאמְרוּ הַכּוֹנֶפֶקֶת בְּרָא יִתְעַבֵּד (נ"י) יַעֲבֹד
(ית) לְאַחֲתָנָא:

ה"י לאלפי רבקה שם חסר יידי ולכן מפרש שקאן הוא לשון רבים וקאי על כל נשי
ישראל אחותיהם הכוזנה יעשה ולכן מכאי רש"י התרגום שמתרגם ית אחתנא כאן כמו
להלן להורות שהוא לשון יחיד ורד"ק.

כ"י» הַכּוֹזֵנָה • הַפָּקֶר. אֶת־אַחֲוָתֵנוּ • יֵת אַחֲתָנָא (הביא
התרגום על מלת אחותינו שהוא נראה מתוך הפסוק בלשון רבים מודמייב כאן אחותינו
קלא ביידי (ובקבל הספרים שֶׁלֵנוּ מֵיב חסר יידי) מה שאין פן גבי רבקה אחותינו את

(א) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב קוּם עֲלֶה בֵּית־אֵל
וְשִׁב־שָׁם וַעֲשֵׂה־שָׁם מִזְבֵּחַ לְאֵל הַנִּרְאָה אֵלֶיךָ
בְּבִרְחֹךָ מִפְּנֵי עֲשׂוֹ אַחִיךָ:

א וַיֹּאמֶר יי לַיַּעֲקֹב קוּם סָק לְבֵית אֵל וְתִיב
תַּמָּן וַעֲבֹד תַּמָּן מִדְּבַחָא לְאֵלֵהָ דְאַתְגְּלִי לָךְ
בְּמַעֲרָךְ מִן קָדָם עֲשׂוֹ אַחִיךָ:

כ"י» קוּם עֲלֶה • (תנחומא): לְפִי שְׂאחֲרֶת בְּדִרְךָ, נַעֲנִשֶׁת וּבָא לָךְ זֹאת מִבְּתָרָךְ.

ספורנו

לַתְּבַע עֲלֻבוֹנָה, וְשִׁהִיא אַחֲוָת לָנוּ,
וְרֹאוּי לָנוּ לַתְּבַע עֲלֻבוֹנָה. וְהִנֵּה
כְּשִׁיתְבוֹנוּ יוֹשֵׁב הָאָרֶץ בְּאֵלָה, אֵין
רֹאוּי שִׁיתְקוּמָם. תוֹרָה א
לָהּ (א) וְשִׁב שָׁם. לָכֵן דַּעֲתָךְ לָדָם
שֶׁתְּכַנֶּה הַמִּזְבֵּחַ, כַּעֲנִין אֶמְרָם וְכֹרֹנָם
לְכַרְכָּה: חֲסִידִים הִרְאִשׁוּנִים הָיוּ שׁוֹהִיִן

דִּרְךָ "וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר
בְּחָרִי" (לעיל ג ב). תוֹרָה כח
(ל) לְהַבְאִישְׁנִי. שִׁיִּאֲמָרוּ שִׁשְׁקָרְנוּ
בְּאֲמוּנָתֵנוּ אַחֵר שֶׁנִּמְלֹו. תוֹרָה לא
(לא) הַכּוֹזֵנָה, שֶׁאֵין רֹאוּי לַתְּבַע
עֲלֻבוֹנָה. יַעֲשֵׂהָ, עִם הָאָרֶץ.
אֵת אַחֲוָתֵנוּ, שֶׁאֵינָהּ זֹנָה, וְרֹאוּי

(כו) וְאֵת חֲמֹר וְאֵת שֹׁכֶם בְּנֵי הָרָגוּ.
שֶׁבִקְשׁוּם וּמִצְאָם. תוֹרָה כו
(כו) הָעִיר אֲשֶׁר טָמְאוּ. כִּי לֹא הָיָה
בָּרָךְ דָּבָר כְּזֶה בְּלִתִּי נִמְאָס אֲצִלָּם, לֹא
הָיָה שֹׁכֶם עוֹשֶׂה כֵן. אֲמָנָם הָיָה זֶה
מְרָגֵל אֲצִלָּם שִׁיקְחוּ הַשָּׂרִים בְּנוֹת הָעָם
בְּלִתִּי רְשׁוֹת לְנָשִׁים אוֹ לְפִלְגָּשִׁים, עַל

שיעור יומי ליום חמישי י"ב כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום – לה – פרשת וישלח קבא

(ב) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-בֵּיתוֹ וְאֶל כָּל-אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסְרוּ אֶת-אֱלֹהֵי הַנֶּכֶר אֲשֶׁר בְּתוֹכְכֶם וְהַטְּהָרוּ וְהַחֲלִיפוּ שְׂמֹלֹתֵיכֶם:

כ"י • הנָּכֶר • שֵׁשׁ בִּידְכֶם מִשָּׁלל שֶׁל שְׁכֶם. וְהַטְּהָרוּ • מַעֲבֹדֶת כּוֹכָבִים. וְהַחֲלִיפוּ שְׂמֹלֹתֵיכֶם • שְׂמָא יֵשׁ בִּידְכֶם כָּסוּת שֶׁל עֲבֹדֶת כּוֹכָבִים.

(ג) וַנִּקְוָמָה וְנַעֲלָה בֵּית-אֱלֹהֵי וְאֶעֱשֶׂה-שָׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הָעֵנָה אֹתִי בַּיּוֹם צָרְתִּי וַיְהִי עֲמֹדִי בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הָלַכְתִּי:

(ד) וַיִּתְּנוּ אֶל-יַעֲקֹב אֶת כָּל-אֱלֹהֵי הַנֶּכֶר אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת-הַנּוֹזְמִים אֲשֶׁר בְּאֻזְנֵיהֶם וַיִּטְמְנוּ אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר עִם-שְׁכֶם:

כ"י • הָאֱלֹהִים • מִין אֵילָן סָרֵק. עִם-שְׁכֶם • אֶצֶל שְׁכֶם:

(ה) וַיִּפְּעוּ וַיְהִי חֲתַת אֱלֹהִים עַל-הָעֲרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרָי בְּנֵי יַעֲקֹב:

כ"י • חֲתַת • פָּחַד.

~ נקודות משיחות קודש ~ (קיצורים והערות לתניא. עמי קכז)

לתורת החסידות.

אמר לה הבעל-שם-טוב:

בגן בקי בחמשה חומשי תורה, בתהלים ובתניא בעל-פה באותיותיהם. כתיב "וַיְהִי חֲתַת אֱלֹהִים וגו'" – "חֲתַת" ראשי-תיבות **חומש, תהלים, תניא** – והבקי באותיותיהם שובר את כל ההעלמות וההסתרים...

כ"ק אדמו"ר הצמח-צדק ספר:

בשנת תר"ג, כשנזכרתי לאספת הרבנים בפטרבורג, הייתי על ציון אמי הרבנית הצדקנית (מרת דבורה-לאה) בליאז'נה. היא ספרה לי, שבגלל מסירות-נפשה לטובת החסידים והחסידות, זכתה להיות גם בהיכל הבעל-שם-טוב ולעורר רחמים עבירי. היא בקשה מהבעל-שם-טוב שיתן לה סגולה בעבורי, שאוכל לעמוד כנגד המתנגדים

(ו) וַיָּבֵא יַעֲקֹב לִוְיָהּ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן הוּא בֵּית-אֱלֹהִים הוּא וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-עִמּוֹ:

ספורנו

(ד) וַיִּטְמְנוּ אוֹתָם יַעֲקֹב. ולא אבדום, מפני שהיו כבר מבטלים ומתירין בהנאה. תורה ה
(ה) וַיִּפְּעוּ, וַיְהִי חֲתַת אֱלֹהִים. כי בנסעם משכם שהיתה עיר מבצר היתה סכנה שיתקוממו הסביבות עליהם בדרך, ולכן הצריך אז שתהיה "חֲתַת אֱלֹהִים" עליהם. תורה ו

משכם, אף על פי שבטלו אותם עובדיהם כמו נשי שכם, כאמרם: גוי מבטל עבודה וזרה בעל כרחו (עבודה זרה מג, א נב, ב), ולכן הם מתרים בהנאה, מפל מקום הסירו אותם מקרבכם עתה בלכתנו לבית אל, כדי שתרחק מלככם כל מחשבת עבודה זרה. תורה ג

שעה אחת ומתפללים, כדי שיכוננו את לבם למקום (ברכות ל, ב במשנה).
וַעֲשֶׂה שָׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הַנִּזְאָה אֱלֹהֵי בְּרִיחָה. לתת הודאה על שקיים לך ההבטחה שעשה שם, בענין אמרם: מברך 'ברוך שעשה לי נס במקום הזה' (ברכות נד, א). תורה ב
(ב) הָסְרוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֶּכֶר. שלקחתם

(ז) וַיֵּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם אֵל בֵּית־אֵל כִּי
שָׁם נִגְלָו אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים בְּבִרְחוֹ מִפְּנֵי אֲחִיו:

במקומות הרבה יש שם אלהות ואדנות בלשון רבים, כמו: (לקמן לט) "אדני יוסף", (שמות כב) "אם בעליו עמו", ולא נאמר: 'בעלו', וכן אלהות שהוא לשון שופט ומרות נזכר בלשון רבים, אבל אחד מכל שאר השמות לא תמצא בלשון רבים.

ח ומיתת דבורה מנקמת דרכה ואתקברת מלרע לבית אל בשפולי מישרא וקרא שמה מישר בכיתא:

של בית-אל היו קורין לו "אלון". ואגדה: נתפטר שם באבל שני, שהגד לו על אמו שמתה (כ"ה). ואלון בלשון יוני אבל. (צ"ל אחר. וכן איתא ברש"י תהלים ק"ט) ולפיכך, (ספרים אחרים: ולפי ש) העלימו את יום מותה, שלא יקללו הבריות הפרס שייצא ממנו עשו, אף הכתוב לא פרסמה.

ט ואתגלי יי לעקב עוד במיתוהי מפדן ארם ובריה יתה:

יואמר לה יי שמך יעקב לא יתקרי שמך עוד יעקב אלהין ישראל יהא שמך וקרא ית שמה ישראל:

(ח) ותמת דבורה מינקת רבקה ותקבר ותחת לבית-אל תחת האלון ויקרא שמו אלון בכות:

כ"ה ותמת דבורה. מה ענין דבורה בבית יעקב? אלא לפי שאמרה רבקה לעקב: "ושלחתי ולקחתיד משם", שלחה דבורה אצלו לפדן ארם לצאת משם, ומתה בדרך. מדברי רבי משה הדרשן למדתיה. מתחת לבית-אל. העיר יושבת בהר ונקברה ברגלי ההר. תחת האלון. בשפולי מישרא, שהיה מישור מלמעלה בשפוע ההר, והקבורה מלמטה, ומישור

(ט) וירא אלהים אל-יעקב עוד בבאו מפדן ארם ויברך אתו:

כ"ה עוד. פעם שני במקום הזה, אחד בלכתו ואחד בשובו. ויברך אתו. ברכת אבליים (כ"ד).

(י) ויאמר-לו אלהים שמך יעקב לא-יקרא שמך עוד יעקב כי אם-ישראל יהיה שמך ויקרא את-שמו ישראל:

כ"ה לא-יקרא שמך עוד יעקב. לשון אדם הבא במארב ועקבה, אלא לשון שר ונגיד.

ספורנו

אתה לבדך, כאמרו "הן עם לבדד ישכן" (במדבר כג ט), אז לא יהיה ענין "עוד" לשם "יעקב".

כי אם ישראל יהיה שמך. שתשתרר על כל פליטי האמות, כאמרו "וקרקר כל בני שאת" (שם כד יז).

ויקרא את שמו ישראל. ברח אותו שיתחיל קצת ענין שם "ישראל" מעכשיו, שיוכל נגד המתקוממים עליו גם בארץ לא לו, כאמרם זכרונם לברכה: כל מקום שהלכו נעשו שרים לאדונייהם (סנהדרין קד, א). תורה יא

בברךך" (פסוק א), בבאו מפדן ארם. אבל בפדן ארם לא נגלה אליו, אף על פי שדבר עמו על ידי מלאך, כאמרו "ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום" (לא, יא). תורה י (י) שמך יעקב. אני מקים לך עתה זה השם, שתהיה קים אתה לבדך בעקב ובסוף כליון כל שאר האמות, כאמרו "כי אעשה כלה בכל הגוים, ואתך לא אעשה כלה" (ירמיהו מז, כח).

לא יקרא שמך עוד יעקב. וכאשר יתקיים ענין שם "יעקב", שתשאר בסוף

(ז) ויקרא למקום. לאותו מלון אורחים שלן בו בלכתו לחרן, כאמרו "ויפגע במקום" (לעיל כה, יא).

אל בית אל. מקדשו של בית אל. תורה ח

(ח) אלון בכות. וזה הפסיק הגלות השכינה, כאמרם זכרונם לברכה: שאין השכינה שורה לא מתוך עצבות (שבת ל, ב). תורה ט

(ט) וירא אלהים. אחר עבור הבכי אל יעקב עוד. כמו שנראה אליו שם בלכתו לחרן כאמרו "הנראה אליך

(יא) וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֶל שְׂדֵי פָרָה וְרִבְהָ גֹי וְקָהַל גֹּוִים יִהְיֶה מִמֶּנּוּ וּמַלְכִּים מִחֻלָּצִיךָ יֵצְאוּ:

יא וַיֹּאמֶר לָהּ יְיָ אֲנִי אֶל שְׂדֵי פֹשֶׁת וּסְגִי עִם וְכִנְשֶׁת שְׂבָטֶיךָ יִהְיֶה מִמֶּנּוּ וּמַלְכִּין דְּשִׁלְטִין בְּעַמְּמִיא מִמֶּנּוּ יִפְקֹון:

דְּכַתִּיב: (שופטים כא) "איש ממנו לא יתן את בתו לבנימין לאשה", וְחִזְרוּ וְאָמְרוּ: אֶלְמָלָא הָיָה עוֹלָה מִן הַשְּׂבָטִים, לֹא הָיָה הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא אוֹמֵר לְעַקֵּב: "ומלכים מחלצריך יצאו". גֹּוִי וְקָהַל גֹּוִים • שְׂגוּיִם עֲתִידִים בְּנִי לַיעֲשׂוֹת כְּמִנְיָן הַגֹּוִיִם שֶׁהֵם שְׂבָעִים אַמּוֹת, וְכֵן כָּל הַסְּנֵה־דְרִין שְׂבָעִים. דְּבָר אַחֵר: שְׂעִתִּידִים בְּנִי לְהַקְרִיב בְּשַׁעַת אֲסוּר הַבְּמוֹת כְּגוֹיִם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, בְּיָמֵי אֱלִיהוּ (ברשי יטו). •

כִּי-» אֲנִי אֶל שְׂדֵי • שְׂאֲנִי כְּדֹאֵי לְכַרְךָ, שֶׁהַבְּרָכוֹת שָׁלִי. פָּרָה וְרִבְהָ • עַל שֵׁם שְׂעִדִין לֹא נוֹלַד בְּנִימִין, וְאַף-עַל-פִּי שֶׁכָּבֹד נִתְעַבְּרָה מִמֶּנּוּ. גֹּוִי • בְּנִימִין. גֹּוִים • (ב"ד) מְנֻשָּׁה וְאַפְרִים, שְׂעִתִּידִים לְצֹאת מִיּוֹסֵף וְהֵם בְּמִנְיָן הַשְּׂבָטִים. וּמַלְכִּים • (ב"ד) שְׂאוֹל וְאִישׁ בִּשְׁת, שֶׁהָיוּ מִשְׁבָּט בְּנִימִין שְׂעִדִין לֹא נוֹלַד. (רפסוק ז) דְּרִשׁוּ אַבְנֵי קֶשֶׁת מִלִּיךְ אִישׁ-בִּשְׁת וְאַף הַשְּׂבָטִים דְּרִשְׁוּהוּ וְקָרְבוּ בְּנִימִין,

• יום שישי י"ג כסלו •

יב וְזֶת אֲרַעָא דִּי יְהִיבִית לְאַבְרָהָם וְלִיִּצְחָק לָךְ אֲתַנְנָה וְלִבְנִיךָ בְּתֵרֶךְ אֲתֵן זֶת אֲרַעָא:

(יב) וְאַתְּ-הָאֲרֵץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וְלִיִּצְחָק לָךְ אֲתַנְנָה וְלִזְרַעְךָ אֲחִירִיךָ אֲתֵן אֶת-הָאֲרֵץ:

יג וְאִסְתַּלַּק מֵעֲלוֹהֵי יִקְרָא דִּינִי בְּאַתְרָא דִּי מְלִיל עֲמָה:

(יג) וַיֵּעַל מֵעֲלוֹי אֱלֹהִים בְּמָקוֹם אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֵתוֹ: כִּי-» בְּמָקוֹם אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֵתוֹ • אִינִי יוֹדֵעַ מַה מְלַמְּדֵנוּ.

יד וְאַקִּים יַעֲקֹב קִמְתָּא בְּאַתְרָא דִּי מְלִיל עֲמָה קִמְתָּא אַבְנָא וְאַסִּיף עֲלָה נְסוּכִין וְאַרִיק עֲלָה מִשְׁחָא:

(יד) וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מִצְבָּה בְּמָקוֹם אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֵתוֹ מִצְבַּת אֲבֹן וַיִּסֹּף עָלֶיהָ נֶסֶךְ וַיִּצֹק עָלֶיהָ שֵׁמֶן:

טו וְיִקְרָא יַעֲקֹב זֶת שְׁמָא דְאַתְרָא דִּי מְלִיל עֲמָה תִּמְן יְיָ בֵּית אֵל:

(טו) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת-שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אֵתוֹ שֵׁם אֱלֹהִים בֵּית-אֵל:

טז וַיִּנְטְלוּ מִבֵּית אֵל וְהָיָה עוֹד כְּרוּבֹת אֲרַעָא לְמִיעֵל לְאַפְרָת וּלְיִלְדֵת רַחֵל וְקִשְׁיָאָה בְּמִילָדָה:

(טז) וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי-עוֹד בְּבֵרֶת-הָאֲרֵץ לְבֹא אֶפְרָתָה וּתְלַד רַחֵל וּתְקַשׁ בְּלִדְתָּהּ:

ספורנו

שֵׁת" (במדבר כד, יז). תורה יג
(יג) בְּמָקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אֵתוֹ. בְּצִאֲתוֹ לְלֶכֶת לְחָרֹן בָּאוּתוֹ הַמַּלְאָךְ הָיָה הַדְּבוּר שֵׁם, "וַיִּקְרָא אֱלֹהִים" (פסוק ט), וְשֵׁם נִסְתַּלַּק, וּלְפִיכָךְ הֵצִיב מִצְבָּה בָּאוֹתוֹ הַמָּקוֹם בְּעֶצְמוֹ. תורה יד
(יד) וַיִּסֹּף עָלֶיהָ נֶסֶךְ. וְהַשְּׁלִים גְּדוּר שְׁנֵדֶר, בְּאִמְרוֹ "וְהֵאָבֵן הַזֶּה אֲשֶׁר שְׁמִיתִי מִצְבָּה יְהִיָּה בֵּית אֱלֹהִים" (לעיל כה, כב), כִּי בָּנָה הָכִין אֶת הַמָּקוֹם שְׁרָאוֹי שְׁקִימָנָה שֵׁם, כְּעִנְיָן דְּיֹד בְּהִרְאוֹת אֱלֹוֹי הַמַּלְאָךְ בְּגֵרָן אֲרֹנָה הִיבֹסִי. תורה טו

בְּלִתִּי צָרִיךְ לְנוֹשָׂא מוֹכָן, אֲעֲשֶׂה מַה שְׂאֲמַרְתִּי עַל כָּל פָּנִים גַּם בְּלִתִּי נוֹשָׂא מוֹכָן.
וּמַלְכִּים מִחֻלָּצִיךָ יֵצְאוּ. אֲנָשִׁים הַגּוֹנִים לְמַלְכוּת, וְלֹא תִצְטָרֵךְ לָתֵת עֲלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי (על פי דברים יז, טו), כְּעִנְיָן בְּמַלְכֵי אֲדוֹם "שְׂמָלָהּ מִמִּשְׁרָקָה, שְׂאוֹל מִרְחֹבוֹת הַנָּהָר" וְזוּלָתָם. תורה יב
(יב) וְלִזְרַעְךָ אֲחִירִיךָ אֲתֵן אֶת-הָאֲרֵץ. לְקֶץ הַיָּמִין אֲתֵן לִזְרַעְךָ כָּל כְּדוּר הָאֲרֵץ, לֹא אֲרֵץ יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּד, בְּאִמְרוֹ "וּפְרִצְתָּ יָמָה וְקִדְמָה וּצְפֹנָה וְנִגְבָּה" (לעיל כה, יד), וּבְאִמְרוֹ "וְקִרְקֶךָ כָּל בְּנֵי

(יא) אֲנִי אֶל שְׂדֵי. בְּשָׂמִי אֲנִי נִשְׁבָּע, כְּעִנְיָן "וְאֲמַרְתִּי חַי אֲנֹכִי לְעַלְמָ" וְדִבְרִים לֵב, ט, וְכֵן בְּלִבָּד מִצְאֵנוּ שְׂבוּעַת הָאֵל יִתְבָּרֵךְ לְעַקֵּב.
פָּרָה וְרִבְהָ. וְלֹא תִדְאָג שִׁיכֻלָּה וְרַעַךְ בְּיַד גּוֹיִים, גַּם כְּשִׁיחֵיָהּ הִזְרַע בְּלִתִּי הַגּוֹן, לְפִיכָךְ לֹא תִחַדֵּל מִלְּפָרוֹת וְלִרְבוּת, עַל הַפֶּךָ עֲצַת רַבִּי יִשְׁמַעֵאל, בְּאִמְרוֹ: מִיּוֹם שֶׁפִּשְׁטָה מַלְכוּת הִרְשָׁעָה. דִּין הוּא שְׁנֵגוֹר עַל עֲצָמָנוּ שְׁלֹא לִשְׂאֵא אִשָּׁה וְלִחְלוּדִי בְּנִים, וְנִמְצָא וְרַעַי שֶׁל אַבְרָהָם (אבינו) כָּלָה מֵאֵלֵינוּ (וכא בתרא ט, ה). וְהָיָה כִּי בְּהִיוֹתִי "אֵל שְׂדֵי"

אני, שהוא שם מדת קרקע, כמו מהלך פרסה או יתר, כמו שאתה אומר: 'צמד פרס', 'חלקת שדה', כך במהלך אדם נותן שם מדה (קרקע כמו: 'מהלך מיל')
כברת ארץ.

ש"י • כברת-הארץ • מנחם פרש לשון כביר, רבוי, מהלך רב. ואגדה: בזמן שהארץ חלולה ומנקבת בכברה, (כ"ד) שהגיר מצוי, הסתו עבר והשרב צדין לא בא. ואין זה פשוטו של מקרא, שהרי בנעמן מצוינו: (מלכים ב ה) "וילך מאתו כברת ארץ". ואומר

(י) ויהי בהקשתה בלדתה ותאמר לה המילדת
אל-תיראי כי-גם-זה לך בן:

ש"י • פי-גם-זה • נוסף לך על יוסף. ורבותינו דרשו: עם כל שבט נולדה תאומה, ועם בנימין נולדה תאומה יתרה.

(יח) ויהי בצאת נפשה כי מתה ותקרא שמו בן-אוני
ואביו קרא-לו בנימין:

ש"י • בן-אוני • בן צערי. בנימין • נראה בעיני, לפי שהוא לבדו נולד בארץ כנען שהיא בגג, כשאדם בא מארס נהרים, כמו שנאמר: "בגג בארץ כנען", "הלוח

(יט) ותמת רחל ותקבר בדרך אפרתה הוא בית
לחם:

(כ) ויצב יעקב מצבה על-קברתה הוא מצבת
קברת-רחל עד-היום:

(כא) ויסע ישראל ויט אהלֵה מהלֵה למגדל-עדר:
למגדל דער:

(כב) ויהי בשפן ישראל בארץ ההוא וילך ראובן
**וישפֹּב את-בלהה פילגש אביו וישמע ישראל פ
 ויהיו בני-יעקב שנים עשר:**

ש"י • בשפן ישראל בארץ ההוא • עד שלא בא לחברון אצל יצחק, ארעוהו כל אלה. וישפֹּב • (שבת נה) מתוך שבלבל משפכו, מעלה עליו הפתוב פאלו שכבה. ולמה בלבל וחלל יצועיו? שפשמתה רחל,

נטל יעקב משתו שהיתה נתונה תדיר באהל רחל ולא בשאר אהלים, ונתנה באהל בלהה. בא ראובן ותבע עלבון אמו, אמר: 'אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי'? לךך

ספורנו

שנים עשר. אף על פי ששמע לא הפילו ממנין בניו, כי לא היה ספק אצלו שעשה תשובה לאלתה, ולא נעדר ממנין בני יעקב בעתידים להתקיים בעקב ובסוף כל האמות. תורה כג

מרבם, גם הוא וְכָר. תורה יח
 (כ) **מצבה על קברתה.** מפני שהקבר על אם הדרך, ויש לחש לחטוטי קברי. תורה כא
 (כב) **וישמע ישראל, ויהיו בני יעקב**

(יז) **אל תיראי.** שיהיה הנלד נקבה מפני שהחבליים מרבם, באמרם וְכָרוֹנָם לקברה: חבלי (של) נקבה מרבם משל וְכָר (עדה לא, א).
כי גם זה לך בן. אף על פי שחבלי

שיעור יומי ליום שישי י"ג כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום – לה – פרשת וישלח
 קכה בבל. ויהיו בני־יעקב שנים עשר • מתחיל לענן | ראויים להמנות, ומנאן. ורבותינו דרשו: 'ללמדנו
 ראשון, משנולד בנִימין נשלמה המטה, ומעטה | בא, שפלן שוין וכלן צדיקים, שלא חטא ראובן'.
 (כג) בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֹוֹי וִיהוּדָה | כג בני לאה בוכרא דיעקב ראובן ושמעון
 וְיִשָּׁשְׁכָר וזְבֻלֹן: | ולוי ויהודה ויששכר וזבלון:

כ"ט • בְּכוֹר יַעֲקֹב • אָפְלוּ בַּשָּׁעַת הַקִּלְקֵלָה, קָרְאוּ בְּכוֹר. בְּכוֹר יַעֲקֹב • בְּכוֹר לְנַחֲלָה, בְּכוֹר לַעֲבוּדָה, בְּכוֹר
 לְמַנֵּן. וְלֹא נִתְּנָה בְּכוּרָה לְיוֹסֵף אֲלָא לַעֲנֵן הַשְּׁבָטִים, שְׁנַעֲשֶׂה לְשָׁנִי שְׁבָטִים.
 (כד) בְּנֵי רָחֵל יוֹסֵף וּבְנִימָן: | כד בני רחל יוסף ובנימן:

(כה) וּבְנֵי בְלָהָה שְׁפָחַת רָחֵל דֵּן וְנַפְתָּלִי: | כה ובני בלהה אמתא דרחל דן ונפתלי:
 (כו) וּבְנֵי זִלְפָּה שְׁפָחַת לֵאָה גָד וְאֶשֶׁר אֵלֶּה בְּנֵי | כו ובני זלפה אמתא דלאה גד ואשר אלן
 יַעֲקֹב אֲשֶׁר יֵלְדֻּלּוּ בְּפֶדֶן אֲרָם: | בני יעקב די אתילידן לה בפדן ארם:

(כז) וַיָּבֵא יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו מִמֶּרֶא קְרִית הָאֲרָבָע | כז ואתא יעקב לות יצחק אבוי ממרא קרית הארבע
 הוּא חֲבֹרֹן אֲשֶׁר־גֵּר־שָׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק: | הוא חבֹרֹן אשר־גר־שם אברהם ויצחק:
 כ"ט • מִמֶּרֶא • שָׁם הַמִּישׁוֹר. קְרִית הָאֲרָבָע • שָׁם | כ"ט ממרא • שם המישור. קרית הארבע • שם
 הָעִיר. מִמֶּרֶא קְרִית הָאֲרָבָע • אֵיל מִישׁוֹר שֶׁל קְרִית | העיר. ממרא קרית הארבע • איל מישור של קרית
 אֲרָבָע, וְאִם תֹּאמַר: 'הִיָּה לוֹ לְכַתֵּב מִמֶּרֶא הַקְּרִית | ארבע, ואם תאמר: 'היה לו לכתב ממרא הקרית
 אֲרָבָע', כֵּן דֶּרֶךְ הַמֶּקְרָא בְּכָל דָּבָר שֶׁשְּׁמוֹ כָּפוּל, כְּגוֹן | ארבע, כן דרך המקרא בכל דבר ששמו כפול, כגון

(כח) וַיְהִי יוֹמִי יִצְחָק מֵאֵת שָׁנָה וּשְׁמֹנִים שָׁנָה: | כח ויהי יומי יצחק מאת שנה ושמונים שנה:
 (כט) וַיָּגֻעַ יִצְחָק וַיָּמָת וַיֵּאֱסֹף אֶל־עַמּוּי זָקֵן וּשְׁבַע | כט ואתגיד יצחק ומית ויאסף אל־עמיו זקן ושבע
 יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עֶשְׂו וַיַּעֲקֹב בְּנָיו: | ימים ויקברו אותו עשו ויעקב בניו:

כ"ט • וַיָּגֻעַ יִצְחָק • אֵין מִקְדָּם וּמֵאַחֵר בַּתּוֹרָה: | כ"ט ויגע יצחק • אין מקדם ומאחר בתורה:
 מִכִּירְתּוֹ שֶׁל יוֹסֵף קִדְמָה לְמִיתָתוֹ שֶׁל יִצְחָק י"ב שָׁנָה, | מכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק י"ב שנה,
 שְׁהָרִי כְּשֶׁנּוּלַד יַעֲקֹב הָיָה יִצְחָק בֶּן ס' שָׁנָה, שְׁנֵאָמַר: | שהרי כשנולד יעקב היה יצחק בן ס' שנה, שנאמר:
 "וַיִּצְחָק בֶּן שָׁשִׁים שָׁנָה וּגו'", וַיִּצְחָק מֵת | "ויעחק בן ששים שנה וגו'", ויצחק מת
 בְּשָׁנָת ק"כ לַיַּעֲקֹב, אִם תּוֹצִיא שָׁשִׁים מִק"פ שָׁנָה, | בשנת ק"כ ליעקב, אם תוציא ששים מק"פ שנה,

ספורנו

(כג) בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן. שלא נפל מן | בדור, כאמרם זכרונם לברכה (מועד קטן
 הבכורה בדיני שמים מפני התשובה | טו, א) מנלן דמשמתינן, דכתיב: "אורו
 המגעת עד כסא הכבוד, ולא נפל ממנה | מרו" (שופטים כג, ב), דהכי סברא דגברא
 אפלו בעולם הזה עד שהפילו יעקב | רבא פלניא, דכתיב "אמר מלאך ה'"
 אביו בדיני אדם, כענן כל מי שנתחייב | (שופטים שם), וכן הורו האחרונים. תורה כד
 נדוי שאינו מנדה עד שינדהו חכם | (כז) אֲשֶׁר גֵּר שָׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק. כי

אמנם זכרון חסדי הצדיקים בארץ | אמנם זכרון חסדי הצדיקים בארץ
 מגוריהם מטיב לבניהם שם טוב | מגוריהם מטיב לבניהם שם טוב
 ואהבת חסד בעיני יושבי הארץ, הפך | ואהבת חסד בעיני יושבי הארץ, הפך
 הרשעים שנאמר בהם "הכינו לכוניו | הרשעים שנאמר בהם "הכינו לכוניו
 מטבח בעון אבותם, כל יקמו ויירשו | מטבח בעון אבותם, כל יקמו ויירשו
 ארץ" (ישעיה יד, כא). תורה כח | ארץ" (ישעיה יד, כא). תורה כח

"ויסוף בן שלשים שנה וגו'", ושבע שנים שבע ושנים רעב, הרי כ"ב, וכתוב: "ומי שני מגורי שלשים ומאת שנה". נמצא, נעקב במקורו של יוסף ק"ח) •

ילדה רחל את יוסף וגו', הרי תשעים ואחת, וי"ז עד שלא נמכר יוסף, הרי מאה ושמנה. (עוד מפרש מן הפקרא, משנמכר יוסף עד שבא נעקב מצרימה כ"ב שנה, שנאמר: (לקמן מא)

לו (א) ואֵלֶּה תִּלְדוֹת עֲשׂו הוּא אָדָם:

א ואֵלֶּין תוֹלֶדֶת עֲשׂו הוּא אָדָם:

ב עֲשׂו נָסִיב יָת נְשׁוּהִי מִבֶּנֶת בְּנֵעַן יָת עֵדָה בַּת אֵילֹון חֲתָאָה וְיָת אֶהְלִיבְמָה בַּת עֵנָה בַּת צִבְעוֹן חֲזָאָה:

(ב) עֲשׂו לָקַח אֶת־נְשָׁיו מִבְּנוֹת בְּנֵעַן אֶת־עֵדָה בַּת־אֵילֹון הַחֲתִי וְאֶת־אֶהְלִיבְמָה בַּת־עֵנָה בַּת־צִבְעוֹן הַחֲתִי:

בַּת צִבְעוֹן? ! עֵנָה בְּנוֹ שֶׁל צִבְעוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵלֶּה בְּנֵי צִבְעוֹן וְיָאֵה וְעֵנָה". מִלְּמַד שֶׁבֶּא צִבְעוֹן עַל פִּלְתּוֹ אֶשֶׁת עֵנָה, וְיָצְאָת אֶהְלִיבְמָה מִבֵּין שְׁנֵיהֶם, וְהוֹדִיעַד הַכְּתוּב שֶׁפֶּלֶן בְּנֵי מִמְזוּרוֹת הָיוּ.

כ"י- עֵדָה בַּת־אֵילֹון • הִיא בְּשֵׁמַת בַּת אֵילֹון, וְנִקְרָאת בְּשֵׁמַת עַל שֶׁהִיָּתָה מִקְטָרֶת בְּשָׂמִים לַעֲבֹדֶת כּוֹכָבִים. אֶהְלִיבְמָה • הִיא יְהוּדִית, וְהוּא כֵּנָה שְׁמָה יְהוּדִית, לֹמַר שֶׁהִיא כּוֹפֶרֶת בַּעֲבֹדֶת כּוֹכָבִים, כְּדִי לְהַטְעוֹת אֶת אָבִיו. בַּת־עֵנָה בַּת־צִבְעוֹן • אִם בַּת עֵנָה, לֹא

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 167)

בְּעִינֵי יִצְחָק, שֶׁעֵסֶק אִז בַּחֲפִירַת בָּאוֹת). וְכִדִּי שֶׁהִשְׁקַר יִתְקַבֵּל עוֹד יוֹתֵר, שֶׁנָּה גַם אֶת מְקוֹם מוֹלְדָתָהּ לְמִקוֹם מוֹלְדָתָהּ שֶׁל אִשְׁתּוֹ הַשְּׁנִיָּה – בְּשֵׁמַת בַּת אֵילֹון הַחֲתִי, כִּף שִׁירָאָה כָּאֵלּוּ לָקַח אֶת שְׁתֵּיהֶן מֵאוֹתוֹ מְקוֹם.

וְהוּא כֵּנָה שְׁמָה יְהוּדִית .. כְּדִי לְהַטְעוֹת אֶת אָבִיו (רש"י לו, ב) עֲשׂו קָרָא לְאִשְׁתּוֹ יְהוּדִית בַּת בָּאִרִי הַחֲתִי (תולדות כו, לד), וְהִינוּ שֶׁשְּׁנָה גַם אֶת שֵׁם אָבִיהָ וְאֶת מְקוֹמוֹ. וְיֵשׁ לֹמַר, שֶׁרָצָה לְהַסְתִּיר אֶת יְחוּסָהּ, בַּת עֵנָה בַּת צִבְעוֹן, הַמְּלֻמֵּד שֶׁהִיָּתָה מִמְזוּרָה (וְאוֹלֵי קָרָא לָהּ בַּת בָּאִרִי כְּדִי לְמַצֵּא חֵן

ג וְיָת בְּשֵׁמַת בַּת יִשְׁמַעְאֵל אֲחֻתָּה דְּנָבִיזוֹת:

(ג) וְאֶת־בְּשֵׁמַת בַּת־יִשְׁמַעְאֵל אֲחֻתָּה נָבִיזוֹת:

אִשָּׁה, וְלִמַּד הַטַּעַם מִכָּאן, לְכִף נִקְרָאת מִחֻלָּת, שֶׁנִּמְחָלוּ עוֹנוּתָיו. אֲחֻתָּה נָבִיזוֹת • עַל שֵׁם שֶׁהוּא הַשִּׁיאָה לוֹ מִשְׁמַת יִשְׁמַעְאֵל, נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ.

כ"י- בְּשֵׁמַת בַּת־יִשְׁמַעְאֵל • וְלִהְיוֹן קוֹרָא לָהּ מִחֻלָּת, מִצִּינוּ בַּאֲגֻדַּת מִדְּרַשׁ סֵפֶר שְׁמוּאֵל: שְׁלֹשָׁה מוֹחֲלִין לָהּ עוֹנוּתֵיהֶם: גֵּר שְׁתַּגְזִיר, וְהַעוֹלָה לְגִדְלָה וְהַנּוֹשֵׂא

ד וְיִלְדַּת עֵדָה לְעֲשׂו יָת אֱלִיפֹז וּבְשֵׁמַת יִלְדַּת יָת רַעוּאֵל:

(ד) וְיִלְדַּת עֵדָה לְעֲשׂו אֶת־אֱלִיפֹז וּבְשֵׁמַת יִלְדָה אֶת־רַעוּאֵל:

ה וְאֶהְלִיבְמָה יִלְדַּת יָת יַעֲוֹשׁ וְיָת יַעֲלָם וְיָת קָרַח אֵלֶּין בְּנֵי עֲשׂו דִּי אֲתִילִידוּ לָהּ בְּאַרְעָא דְּכַנְעָן:

(ה) וְאֶהְלִיבְמָה יִלְדָה אֶת־יַעֲוֹשׁ וְאֶת־יַעֲלָם וְאֶת־קָרַח אֵלֶּה בְּנֵי עֲשׂו אֲשֶׁר יִלְדוּ־לוֹ בְּאַרְצָא בְּנֵעַן:

אֶשֶׁת עֲשׂו, שֶׁהָרִי הוּא מְנוֹי עִם אֱלִיפֹז בְּסוּף הָעֵנָן (כ"י) •

כ"י- וְאֶהְלִיבְמָה יִלְדָה וגו' • קָרַח זֶה, מִמְזוֹר הִיא, וְכִן אֱלִיפֹז הִיא שְׁבִא עַל אֶשֶׁת אָבִיו, אֶל אֶהְלִיבְמָה

ספורנו

בְּהַר שְׁעִיר" (פסוק ח), וּבְנֵיו אֲחֵרֵיו הַשְּׁמִידוּ אֶת הַחֲרִי, בְּאֶמְרוֹ "כִּי־אֲשֶׁר עָשָׂה לְבָנֵי עֲשׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשִׁעִיר, אֲשֶׁר הַשְּׁמִיד אֶת הַחֲרִי מִפְּנֵיהֶם" (דברים ב, כב), וְלָזֶה חֹזֵר וְאָמַר תוֹרָה ג

הָרָעִים לֹא הִכִּיר הַעֲדָשִׁים לְהַזְכִּירָם בְּשֵׁמָם. תוֹרָה ב (ב) וְאֶת אֶהְלִיבְמָה בַּת עֵנָה. הִיא הִיָּתָה מִבְּנֵי שְׁעִיר הַחֲרִי, וְעַל יְדֵהָ הָלַךְ עֲשׂו לְאָרֶץ שְׁעִיר, בְּאֶמְרוֹ "וַיֵּשֶׁב עֲשׂו

לו (א) וְאֵלֶּה תִּלְדוֹת. עֲנִינוּ וּמִקְרָיו, כְּעִנְיָן "מִה יֵלֵד יוֹם" (משלי כו, א). עֲשׂו הוּא אָדָם. לְעוֹלָם נִבְהַל לְהוֹן תְּאוֹתָיו הַנִּפְסָדוֹת, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה בְּיוֹם שֶׁנִּקְרָא "אָדָם", שֶׁבְּהִיּוֹתוֹ עָנָה בְּעַסְקִיו

(1) וַיִּקַּח עָשָׂו אֶת-נָשָׁיו וְאֶת-בָּנָיו וְאֶת-בְּנֹתָיו וְאֶת-
כָּל-נַפְשֹׁת בֵּיתוֹ וְאֶת-מִקְנֵהוּ וְאֶת-כָּל-בְּהֶמְתּוֹ וְאֶת-
כָּל-קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל-אֶרֶץ
מִצְרַיִם יַעֲקֹב אֹחִיו׃

רַשִׁיׁ **וַיֵּלֶךְ אֶל-אֶרֶץ • לָגוּר בְּאֶשֶׁר יִמָּצָא.**

פֶּרֶעוֹן גִּזְרַת "גַּר יִהְיֶה זֶרְעָךְ"

וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת-נָשָׁיו . . וַיֵּלֶךְ אֶל-אֶרֶץ מִצְרָיִם יַעֲקֹב מִפְּנֵי יַעֲקֹב אֲחִיו׃
מִפְּנֵי יַעֲקֹב אֲחִיו — מִפְּנֵי שְׂטֵר חֹב שֶׁל גְּזֵרַת כִּי גֵר יִהְיֶה
זֶרְעוֹ הַמוּטָל עַל זֶרְעוֹ שֶׁל יַצְחָק. אָמַר, אֵלַי לִי מִכָּאן, אֵין
לִי חֵלֶק לֹא בְּמַתָּנָה שְׁנִיתָנָה לוֹ הָאֶרֶץ הַזֹּאת, וְלֹא בְּפִרְעוֹן
הַשְּׂטֵר (לו, ו. ובפירושו רש"י)

וְצִירֵי לִהְבִּיז, הֲלֹא הַגִּזְזָה ד' גַּר יִהְיֶה זֶרַעַךְ" הַמְטִילָתָ עַל
זֶרַעַךְ שֶׁל יִצְחָק, הִיא – שְׂיֵהִיו גֵּרִים "בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם", וְלֹא
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם דִּקְאָא (וּכְמוֹ שֶׁפִּירֵשׁ רש"י שם); אִם כֵּן הָרִי בָּזָה
שֶׁעָשׂוּ הָעֵתִיק עֲצָמוֹ לָהֶר שְׁעִיר שְׂמֵחוֹץ לְאֶרֶץ כְּנָעַן, הָרִי
בָּזָה גּוֹפֵא פֶּרַע אֶת שֹׁטֵר הַחוּב?

(ז) כִּי־הָיָה רְבוּשָׁם רַב מִשְׁבַּת יַחֲדוֹ: וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ
מְגוּרֵיהֶם לְשֹׂאת אֹתָם מִפְּנֵי מְקוֹנֵיהֶם:

יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִכְלֶה אֶרֶץ מִגּוּרֵיהֶם • לְהַסְפִּיק מִרְעָה לְבָהֱמוֹת שְׁלֵהֶם. וּמִדֶּרֶשׁ אַגָּדָה: "מִפְּנֵי יַעֲקֹב אַחִירִי", מִפְּנֵי שֹׁטֵר חֹב שֶׁל גִּזְרֹת: "כִּי גֵר יִהְיֶה וְרָעָד",

(ח) וַיֵּשֶׁב עֲשׂוֹ בְּהַר שִׁעִיר עֲשׂוֹ הוּא אֱדֹם:

(ט) וַיֵּלֶךְ תְּלָדוֹת עֲשׂוֹ אֲבִי אָדָם בְּהַר שְׁעִיר:

(י) אֱלֹהִים שִׁמּוֹת בְּנֵי־עִשׂוֹ אֵלָיו בְּתַעֲדָה אִשְׁתִּי עִשׂוֹ
רַעֲיוֹאֵל בְּתַשְׁמֵת אִשְׁתִּי עִשׂוֹ:

(יא) וַיֵּהֱיוּ בְּנֵי אֱלִיפָן תִּימָן אוֹמְרֵי צִפּוֹ וַגַּעְתָּם וּקְנֹז:

(יב) וְתִמְנַע הִיתָה פִּילָגֶשׁ לְאֵלִיפּוֹ בֶן־עִשׂוֹ וְתִלְדֶּה לְאֵלִיפּוֹ אֶת־עַמְלֵק אֵלֶּה בְּנֵי עֵדָה אִשְׁתּוֹ:

וְאֵתָהּ פִּילֶגֶשׁ, וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים מוֹנָה אוֹתָהּ בְּבָנֶיהָ
שֶׁל אֱלִיפַז, מִלָּמַד שָׁבָא עַל אֲשֶׁתּוֹ שֶׁל שְׁעִיר וַיִּצְאָהּ
תִּמְנַע מִבְּנֵיהֶם, וּכְשֶׁנֶּדְלָה נַעֲשִׂית פִּילֶגֶשׁוֹ, וְזֶהוּ:
"וְאַחֲזוֹת לוֹטֵן תִּמְנַע", וְלֹא מִנָּאָה עִם בְּנֵי שְׁעִיר,
שֶׁהִיתָה אַחֲזוֹת מִן הָאֵם וְלֹא מִן הָאָב.

כִּי-וְתִמְנַע הִיתָה פִּילֶגֶשׁ. לְהוֹדִיעַ גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל
אַבְרָהָם, כְּמָה הָיוּ תַּאֲכִים לִידְבָק בְּזָרְעוֹ: תִּמְנַע זֶה,
בֵּת אֱלֹפִים הִיתָה, שְׁנָאָמַר: "וְאַחֲזוֹת לוֹטֵן תִּמְנַע",
וְלוֹטֵן מֵאֱלֹפִי יוֹשְׁבֵי שְׁעִיר הִיָּה, מִן הַחֹרִים שֶׁיִּשְׁכְּבוּ
בָּהּ לְפָנִים. אָמְרָה: 'אֵינִי זֹכֶה לְהַנְשֵׂא לָךְ, הַלְוֹאִי

יג וְאֵלֶּיךָ בְּנֵי רַעְוָאֵל נָחַת וְזָרַח שְׁמָהּ וּמִזָּה
אֵלֶּיךָ הָיוּ בְּנֵי בְּשִׁמַּת אִשְׁתִּי עֲשׂוֹ:

(יג) וְאֵלֶּה בְּנֵי רַעְוָאֵל נָחַת וְזָרַח שְׁמָהּ וּמִזָּה אֵלֶּה
הָיוּ בְּנֵי בְּשִׁמַּת אִשְׁתִּי עֲשׂוֹ:

יד וְאֵלֶּיךָ הָיוּ בְּנֵי אֶהֱלִיבֶמָה בֵּת עֲנָה בֵּת
צִבְעוֹן אִתָּהּ עֲשׂוֹ וְיִלְדִית לְעֲשׂוֹ יֵת יַעֲוֹשׁ וְיֵת
יַעֲלָם וְיֵת קֶרַח:

(יד) וְאֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי אֶהֱלִיבֶמָה בֵּת עֲנָה בֵּת צִבְעוֹן
אִשְׁתִּי עֲשׂוֹ וְיִלְדִית לְעֲשׂוֹ אֶת־יַעֲוֹשׁ וְאֶת־יַעֲלָם
וְאֶת־קֶרַח:

טו אֵלֶּיךָ רִבְרֵבִי בְּנֵי עֲשׂוֹ בְּנֵי אֱלִיפַז בּוֹכְרָא
דְּעֲשׂוֹ רִבְא תִימָן רִבְא אוֹמֵר רִבְא צָפּוֹ רִבְא
קֶנֶז:

(טו) אֵלֶּה אֱלֹפִי בְּנֵי־עֲשׂוֹ בְּנֵי אֱלִיפַז בְּכוֹר עֲשׂוֹ
אֱלֹפִי תִימָן אֱלֹפִי אוֹמֵר אֱלֹפִי צָפּוֹ אֱלֹפִי קֶנֶז:
כִּי-וְאֵלֶּה אֱלֹפִי בְּנֵי־עֲשׂוֹ. רִאשֵׁי מִשְׁפָּחוֹת.

טז רִבְא קֶרַח רִבְא גַּעְתָּם רִבְא עֲמֶלֶק אֵלֶּיךָ
רִבְרֵבִי דְאֱלִיפַז בְּאֶרְעָא דְאֱדוֹם אֵלֶּיךָ בְּנֵי
עֲדָה:

(טז) אֱלֹפִי קֶרַח אֱלֹפִי גַּעְתָּם אֱלֹפִי עֲמֶלֶק אֵלֶּה
אֱלֹפִי אֱלִיפַז בְּאֶרֶץ אֱדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי עֲדָה:

יז וְאֵלֶּיךָ בְּנֵי רַעְוָאֵל בֵּר עֲשׂוֹ רִבְא נָחַת רִבְא
זָרַח רִבְא שְׁמָהּ רִבְא מִזָּה רִבְא אֵלֶּיךָ רִבְרֵבִי
רַעְוָאֵל בְּאֶרְעָא (ד) אֱדוֹם אֵלֶּיךָ בְּנֵי בְּשִׁמַּת
אִתָּהּ עֲשׂוֹ:

(יז) וְאֵלֶּה בְּנֵי רַעְוָאֵל בְּנֵי־עֲשׂוֹ אֱלֹפִי נָחַת אֱלֹפִי זָרַח
אֱלֹפִי שְׁמָהּ אֱלֹפִי מִזָּה אֵלֶּה אֱלֹפִי רַעְוָאֵל בְּאֶרֶץ
אֱדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי בְּשִׁמַּת אִשְׁתִּי עֲשׂוֹ:

יח וְאֵלֶּיךָ בְּנֵי אֶהֱלִיבֶמָה אִתָּהּ עֲשׂוֹ רִבְא
יַעֲוֹשׁ רִבְא יַעֲלָם רִבְא קֶרַח אֵלֶּיךָ רִבְרֵבִי
אֶהֱלִיבֶמָה בֵּת עֲנָה אִתָּהּ עֲשׂוֹ:

(יח) וְאֵלֶּה בְּנֵי אֶהֱלִיבֶמָה אִשְׁתִּי עֲשׂוֹ אֱלֹפִי יַעֲוֹשׁ
אֱלֹפִי יַעֲלָם אֱלֹפִי קֶרַח אֵלֶּה אֱלֹפִי אֶהֱלִיבֶמָה
בֵּת־עֲנָה אִשְׁתִּי עֲשׂוֹ:

יט אֵלֶּיךָ בְּנֵי עֲשׂוֹ וְאֵלֶּיךָ רִבְרֵבִי הוּא
אֱדוֹם:

(יט) אֵלֶּה בְּנֵי־עֲשׂוֹ וְאֵלֶּה אֱלֹפִיהֶם הוּא אֱדוֹם:

♦ שבת קודש י"ד כסלו ♦

כ אֵלֶּיךָ בְּנֵי שְׁעִיר חוֹרָאָה יְתָבִי דְאֶרְעָא לוֹטֵן
וְשׁוֹבֵל וְצִבְעוֹן וְעֲנָה:

(כ) אֵלֶּה בְּנֵי־שְׁעִיר הַחֹרִי יוֹשְׁבֵי הָאֶרֶץ לוֹטֵן וְשׁוֹבֵל
וְצִבְעוֹן וְעֲנָה:

ספורנו

עֲשָׂה לְבָנֵי עֲשׂוֹ הַיּוֹשְׁבִים בְּשְׁעִיר" וְכוּ'
(שם). תורה כא

שָׂאף עַל פִּי כֵן הַשְׁמִידוֹם בְּנֵי עֲשׂוֹ
בְּרָצוֹן הָאֵל יִתְעַלֶּה, בְּאֶמְרוֹ "כִּי־אֲשֶׁר

(כ) אֵלֶּה בְּנֵי שְׁעִיר הַחֹרִי. הַזְכִּיר בְּשֵׁם
הַגְּבוּרִים שֶׁהָיוּ אֲזַי אֲנָשֵׁי הַשֵּׁם, לְהוֹדִיעַ

שיעור יומי לשבת קודש י"ד כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום - לו - פרשת וישלח קבט

כ"י • יִשְׁבִּי הָאָרֶץ • שְׁהִיוּ יוֹשְׁבֵיהָ קֶדֶם שָׂבָא עָשׂוּ לָשֶׁם. וְרַבּוּתֵינוּ דְרָשׁוּ (שבת פח) שְׁהִיוּ בְקִיֵּאִין בְּלִשׁוּבָה | שֶׁל אֶרֶץ: מְלֵא קִנְהָ זֶה לְזִיתִים, מְלֵא קִנְהָ זֶה לְגִפְנִים, שְׁהִיוּ טוֹעֲמִין הָעֵפֶר וְיִדְעִין אִי זֶה נְטִיעָה וְאִי זֶה נְטִיעָה לָהּ.

(כא) וְדִשּׁוֹן וְאַצֵּר וְדִישָׁן אֶלֶּה אֱלוֹפֵי הַחֲרִי בְּנֵי שְׁעִיר בְּאֶרֶץ אֲדוֹם:

(כב) וַיְהִיו בְּנֵי־לוֹטָן חֲרֵי וְהִימָם וְאַחֹת לֹטָן תַּמְנָעַ: כב וַהֲיוּ בְנֵי לוֹטָן חֲרֵי וְהִימָם וְאַחֲתָהּ דְלוֹטָן תַּמְנָעַ:

(כג) וְאַלֶּה בְּנֵי שׁוּבָל עֶלְוֹן וּמִנַּחַת וְעִיבָל שָׁפּוֹ וְאוֹנָם: כג וְאַלִין בְּנֵי שׁוּבָל עֶלְוֹן וּמִנַּחַת וְעִיבָל שָׁפּוֹ וְאוֹנָם:

(כד) וְאַלֶּה בְּנֵי־צִבְעוֹן וְאִיהָ וְעֵנָה הִוא עֵנָה אֲשֶׁר מִצָּא אֶת־הֵימָם בַּמִּדְבָּר בְּרַעְתּוֹ אֶת־הַחֲמֹרִים לְצִבְעוֹן אָבִיו: כד וְאַלִין בְּנֵי צִבְעוֹן וְאִיהָ וְעֵנָה הִוא עֵנָה דִּי אֲשַׁכַּח יָת גְּבִרְיָא בַּמִּדְבָּרָא כִּד הָוָה רָעִי יָת חֲמִרְיָא לְצִבְעוֹן אָבוּהִי:

לְעוֹלָם (פסחים נד). וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָם "הֵימָם"? שְׂאִימַתָּן מְטֻלָּת עַל הַבְּרִיּוֹת, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: מִיָּמִי לֹא שְׂאֵלְנִי אָדָם עַל מַכַּת פְּרֻדָּה לְכָנָה וְחָיָה (חולין ז) (וְהָא קָא חֲזִינוּ דְחָיָה? אַל תִּקְרִי וְחָיָה, אֶלָּא וְחָיָה, כִּי הַפֶּסֶח לֹא תִתְרַפֵּא לְעוֹלָם, בְּרִשׁ"י יִשׁוּ). וְלֹא הִזְקַק לְכַתֵּב לָנוּ מִשְׁפָּחוֹת הַחוּרִי, אֶלָּא מִפְּנֵי תַמְנָע וְלִהְיוֹדִיעַ גְּדֻלַּת אַבְרָהָם, כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי לְמַעַלָּה.

(כה) וְאַלֶּה בְּנֵי־עֵנָה דִישָׁן וְאַהֲלִיבְמָה בַת־עֵנָה: כה וְאַלִין בְּנֵי עֵנָה דִישָׁן וְאַהֲלִיבְמָה בַת עֵנָה:

(כו) וְאַלֶּה בְּנֵי דִישָׁן חֲמֹדִין וְאַשְׁבֵּן וְיִתְרוֹ וְכָרֹן: כו וְאַלִין בְּנֵי דִישָׁן חֲמֹדִין וְאַשְׁבֵּן וְיִתְרוֹ וְכָרֹן:

(כז) אֶלֶּה בְּנֵי־אֶצֶר בִּלְהֹן וְזַעֲזָן וְעִקּוֹן:

(כח) אֶלֶּה בְּנֵי־דִישָׁן עֵוִץ וְאַרְזֵן: כח אֶלִין בְּנֵי דִישָׁן עֵוִץ וְאַרְזֵן:

(כט) אֶלֶּה אֱלוֹפֵי הַחֲרִי אֱלוֹף לֹטָן אֱלוֹף שׁוּבָל אֱלוֹף צִבְעוֹן אֱלוֹף עֵנָה: כט אֶלִין בְּרַבְרֵי חוֹרָאָה רַבָּא לֹטָן רַבָּא שׁוּבָל רַבָּא צִבְעוֹן רַבָּא עֵנָה:

(ל) אֱלוֹף דִישָׁן אֶצֶר אֱלוֹף דִישָׁן אֶלֶּה אֱלוֹפֵי הַחֲרִי לְאַלְפֵיהֶם בְּאֶרֶץ שְׁעִיר: ל רַבָּא דִישָׁן רַבָּא אֶצֶר רַבָּא דִישָׁן אֶלִין בְּרַבְרֵי חוֹרָאָה לְרַבְרֵבְגִיהוֹן בְּאַרְעָא דְשְׁעִיר:

(לא) וְאַלֶּה הַמְלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֲדוֹם לְפָנֵי מֶלֶךְ־מֶלֶךְ לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל: לא וְאַלִין מְלָכִיָּא דִּי מְלִיכוּ בְּאַרְעָא דְאֲדוֹם קֶדֶם דִּי מֶלֶךְ מְלָכָא לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל:

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְכֹהֵנָי וְגו' • שְׁמַנָּה הָיוּ, וּכְנָגְדָן הָעַמִּיד
יַעֲקֹב וּבִטָּל מַלְכוּת עֲשׂוֹ בִּימֵיהֶם, וְאֵלֹו הֵן: שְׂאוּל
וְאִישׁ בִּשְׁת, דָּוִד וּשְׁלֹמֹה, רַחֲבָעַם, אַבְיָה, אֶסָּא,

**שְׁמוּנָה הָיָה, וּבְנִגְדָן הָעַמִּיד יַעֲקֹב וּבִטֵּר מַלְכוּת עֲשׂו
בַּיָּמִיהֶם** (רש"י לו, לא) לְרֹשִׁי הַקִּשָּׁה: יַצְחָק הָרִי בְּרַךְ אֶת
יַעֲקֹב בְּבִרְפַת הָיָה גְבִיר לְאַחִיר, וּלְעֵשׂו אָמֵר וְאֵת אַחִיר
תַּעֲבֵד, וְאֵלּוּ פָּאָן מִסְפָּר שְׂאָדוּם קִיָּמָה מַלְכוּת בְּפָנֵי עֲצֻמָּה
(בְּמָקוֹם לַעֲבֹד אֶת יַעֲקֹב), וְאִף קְדוּמָה לְמַלְכוּת יִשְׂרָאֵל.

כִּי יִוֹכַב בֶּן־זֶרַח מִבְּצֻרָה • בְּצֻרָה מֵעָרֵי מוֹאָב הִיא, שְׁנֵאֵמַר: (יִרְמְיָה מַח) "וְעַל־קָרְיֹת וְעַל־בְּצֻרָה וְגו'". וּלְפִי

(לה) וַיִּמָּת חֶשֶׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו הָרֹד בֶּן־בְּרֹד הַמֶּכֶּה
אֶת־מֶדִּין בְּשֹׁדָה מוֹאֵב וְשֵׁם עִירוֹ עֹוִית:

כ"י • המפה את-מדין בשדה מואב • שפא מדין
על מואב למלחמה, והלך מלך אדום לעזר את מואב,

(לו) וַיֵּמָת הָדָד וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שְׁמֵלָה מִמִּשְׁרָקָה:

(לז) וַיָּמָת שְׂמֵלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שְׂאוֹל מֶרְחָבוֹת
הַנֶּהֱרָ:

(לח) וַיָּמָת שְׂאוּל וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו בַּעַל חֲנָן בֶּן-עֲכָבֹר:

(לט) וַיָּמָת בָּעַל חֲנָן בֶּן־עֲכָבוֹר וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו הַדָּר
וַיֵּשׁ עִירוֹ פָּעוּ וַיֵּשׂ אִשְׁתּוֹ מְהִימָבָאֵל בֶּת־מִמְרֹד
בֶּת מִי זֶהב:

כִּט"ו • פת מי זהב • מהו זהב? עשיר היה, ואין זהב חשוב בעיניו לכלום.

שיעור יומי לשבת קודש י"ד כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום - לו - פרשת וישלח קלא

(מ) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אֱלֹהֵי עֲשׂוֹ לְמִשְׁפַּחְתָּם לְמִקְמֹתָם
בְּשִׁמְתָם אֱלֹהֵי תְּמַנֶּעַ אֱלֹהֵי עֲלֹהֵי אֱלֹהֵי יִתְתִּי:

וְשֵׁי וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אֱלֹהֵי עֲשׂוֹ • שְׁנֵקְרָאוּ עַל שֵׁם
מְדִינוֹתֵיהֶם לְאַחַר שְׁמֵת הָדָר וּפְסָקָה מִהֶם מַלְכוּת.
וְהָרָשׁוֹנִים, הַנִּזְכָּרִים לְמַעַל, הֵם שְׁמוֹת תּוֹלְדוֹתָם,

(מא) אֱלֹהֵי אֶהְיֶיכֶם אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי פִינֵן:

מא רבא אהליכמה רבא אלה רבא פינן:

(מב) אֱלֹהֵי קִנְזֵי אֱלֹהֵי תִימָן אֱלֹהֵי מִבְּצָר:

מב רבא קנזי רבא תימן רבא מבצר:

(מג) אֱלֹהֵי מִגְדִּיאֵל אֱלֹהֵי עִירָם אֱלֹהֵי אֱדוֹם
לְמִשְׁבַּתָּם בְּאַרְצָן אֲחֻזָּתָם הוּא עֲשׂוֹ אֲבִי אֱדוֹם:

מג רבא מגדיאל רבא עירם אלן רבא
אדום למוחבנהון בארעא אחסנהון הוא
עשו אבוהון דאדומאי: פ פ פ

וְשֵׁי מִגְדִּיאֵל • הִיא רוּמִי:

פפפ קנ"ד פסוקים. קליט"ה סימן. חסלת פרשת וישלח

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רפב - רפד

ספורנו

(מ) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אֱלֹהֵי עֲשׂוֹ.. לְמִקְמֹתָם בְּשִׁמְתָם. שְׁלֹא הָיוּ חֲשׂוּבִים לְהִקְרָא בְּשִׁמְתָם, רַק עַל שֵׁם מְקוֹמָם. תורה מא

אגרות קודש

ב"ה, ט' כסלו, תשי"ג
ברוקלין.
שלום וברכה!

... ובמ"ש בענין מצבו הפרטי ומחשבתו ע"ד להתיישב באחת הארצות בחו"ל, הנה בטח ידוע
לו השקפתי בזה על יסוד מה שראיתי אני"ש בעלי צורה ומקצוע, שהעתיקו לארצוה"ב קנדה או לדרום
אמריקה, ההעתקה הביאה לטשטוש צורתם ח"ו וכפי שמתאר הסיכויים שיש לו במקומות אחרים,
חוששני במאד מאד, שאין בטחה שבהעתקה זו יהיו תוצאות טובות יותר, - מובן שאין זה ענין של
החלטה גמורה אלא רק השקפה על יסוד הנסיון וכו'.

חבל במאד מאד שכיון שבמחשבתנו (וכנראה גם רצונו) משוטט הוא בכל הארצות לבד מקומו
עתה, הרי כפי פתגם הבעש"ט במקום שרצונו של אדם שם הוא נמצא, הרי עכ"פ פועל זה עקירת שימת
לב המתאימה מהענינים דמקומו עתה, ובמילא ה"ז מביא העדר תועלת להענינים ולבריאותו, וחוששני
שגם של זוגתו תחי', כי אי אפשר שפיזור הנפש לא יפעול על הבריאות שלו ועל בריאות הקרובים, ואין
רצוני להאריך בזה שלא ירצה לפרש דברי כענין של מוסר ח"ו ורק מנסה הנני לתקן הענין אם אפשרי
הדבר.

בברכת הצלחה ובריאות הנכונה לו ולזוגתו שיחיו, שיבשר טוב בקרוב.

נ"ב: מוסג"פ הקונטרס שהו"ל זה עתה ובטח יזכה בו את הרבים.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת וישלח

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ח' כסלו מפרק מד עד סוף פרק מח	יום רביעי - י"א כסלו מפרק ס עד סוף פרק סה
יום שני - ט' כסלו מפרק מט עד סוף פרק נד	יום חמישי - י"ב כסלו מפרק סו עד סוף פרק סח
יום שלישי - י' כסלו פרק כ, מפרק נה עד סוף פרק נט	יום שישי - י"ג כסלו מפרק סט עד סוף פרק עא
שבת קודש - י"ד כסלו פרק כ, מפרק עב עד סוף פרק עו	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ח' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קנו, ובר מן כל דין... עד עמ' 314, הלכותיהן.

קונטרס אחרון

ובר מן כל דין אפי' בנשמה דאצי'

אף שהיא מכלים דאצי' וכן בנפש רוח מכלים דאצי' עשי' הנה רחימו [אולי צ"ל דו"ר] שכלי' שלהם מעוררים ג"כ בכלים דאצי' עשי' בחי' העלאה ממטה למעלה באתערותא דלתתא וזהו בחי' הסתלקות לבד ח"ו. אבל בחי' המשכה מלמעלה למטה הוא ע"י מצות מעשיות דוקא להמשיך אור בכלים ובחיצוניות הכלים דוקא שחיצוניות העליון יורד למטה ופנימיות התחתון

המשכה מלמעלה למטה, הוא על-ידי מצות מעשיות דוקא, להמשיך אור בכלים, ובחיצוניות הכלים דוקא, שחיצוניות העליון יורד למטה, ופנימיות התחתון עולה

1 להלן יסביר רבנו הזקן, שגם מצד עצם העבודה, יש יתרון מעלה
2 במצוות מעשיות לגבי אהבה ויראה שכליים; שכן, אהבה ויראה
3 שכליים הן ענין של "העלאה" בלבד, וזה "פועל" כך למעלה ענין
4 של "העלאת האורות", שאין זו תכלית הכוונה, אלא תכלית
5 הכוונה היא ענין של
6 "המשכה", להמשיך
7 אלקות למטה בעולם – 1
8 דבר הנעשה על-ידי
9 מצוות מעשיות. ובלשון
10 רבנו הזקן:
11 ובר מן כל דין⁴¹, –
12 מלבד כל האמור לעיל
13 במעלות שישנן במצוות
14 מעשיות לגבי אהבה
15 ויראה שכליים, אפילו
16 בנשמה דאצילות, אף
17 שהיא מכלים דאצילות, וכן בנפשו רוח מכלים דאצילות
18 עשיה⁴² – הנה רחימו [אולי צ"ל: דחילו ורחימו] – אהבה
19 [אולי צריך לומר יראה ואהבה] שכליים שלהם – שהן ענין

41. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בהבא לקמן - עיין אוה"ת אחרי תקמ"ט ואילך". תמצית הביאור שם ב"אור התורה" פרשה אחרי (עמוד תקמט ואילך) של הרבי ה"צמח צדק": ישנן שלש בחינות, שתי בחינות של העלאה, מלמטה למעלה, ובחינה אחת של המשכה, מלמעלה למטה: ישנה עליה והסתלקות של האורות המסתלקים מהכלים, עליה זו היא ענין של "שממה" לגבי הכלים, כמאמר (תקנ"ז בהקדמה) "וכד אנת תסתלק מנייהו אשתארו כולוהו שמהן כגופא בלא נשמתא", שבשעה שהאור מסתלק מהכלי, נשאר הכלי כגוף בלא נשמה. ענין שני של העלאה מלמטה למעלה - העליה של הכלים העולים לאורות העליונים, על דרך כפי שהדבר בעליית העולמות בשבת ויום הכפורים, שאז היא עליית העולמות, שכן הכלים אז בעליה אל האורות העליונים. וישנו ענין שלישי - המשכה מלמעלה למטה, להמשיך אורות עליונים למטה בעולם, כפי שהדבר נעשה על ידי מצוות מעשיות דוקא. והוא שואל שם ב"אור התורה": כיוון שעליית האורות היא חסרון, ענין של שממה לגבי הכלים, והרי הוא אומר ב"קונטרס אחרון" שנפש רוח ונשמה של האדם לגבי גופו, הן ענין של אור לגבי כלי, וכן גם אהבה ויראה, הרי שעל ידי אהבה ויראה של האדם שהן העלאת האורות מהכלים הרי זה חסרון חסוּשִׁים; כיצד יכולים לומר כך - הרי אהבה היא "עמוד" לכל התורה והמצוות? ומסביר שם ב"אור התורה": למרות שבאופן זמני זה חסרון, שכן זו היא העלאה של האורות, אך על ידי העלאה נמשכים אחר-כך אורות עליונים יותר. למשל: אדם בשעת שינתו, הרי זה העלאה והסתלקות של המוחין והשכל שלו, אך על ידי זה נעשה שכלו מרוענן ומחודש, שהוא יכול להבין שכל יותר טוב מאשר לפני שינתו. ועל-דרך-זה העלאה שבראש השנה, הענין של "דורמיטא דו"א", ענין של דורמיטא ושינה, שעל ידי זה נמשך - על ידי תקיעת שופר והתפילות - אור עליון. אך זה דוקא על ידי הענין של תקיעת שופר שהיא מצוה מעשית, נמשך על ידה המשכה עליונה וגדולה יותר בגלל ההעלאה שהיתה לפני זה. כך הדבר בענין האהבה, כאשר אחרי האהבה ישנם העבודה וקיום המצוות, נמשך אז, על ידי עליית האורות של האהבה - אור עליון. אך, תכלית הכוונה האמיתית היא ענין של המשכה, להמשיך אלקות למטה, וזאת על ידי מצוות מעשיות. בכך הוא מסביר שם ב"אור התורה" ההבדל בין "כלות הנפש" כפי שהיה בנרד ואביהו "בקרבתם לפני ה'", שהיתה כלות הנפש, ונחשבה לחטא, מפני שלא זו היתה הכוונה העליונה - ולעומת זה מסירת נפש היא למעלה מתורה ומצוות, כפי שאנו רואים שה"מגיד" אמר ל"בית יוסף" שיזכה לענין של מסירת נפש בפועל, ולאחר מכן אמר לו, שבגלל ענין מסויים לא יזכה לכך. וה"בית יוסף" הרי היה "לא פסיק פומי" מגירסא" (כך הוא הלשון ב"אור התורה" שם), והרבי אמר פעם שזה היה לפני שה"בית יוסף" חיבר את השולחן ערוך וזיכה את כלל ישראל לכל הדורות הבאים - ובכל זאת מסירת נפש היא למעלה מכל זה. הרי ההבדל בין "כלות הנפש" ל"מסירת נפש" הוא, ש"כלות הנפש", כיוון שזאת כלותה של הנשמה, ולאחר מכן אין שום עבודה של קיום התורה ומצוות, "רצוא" בלי "שוב", הרי אין זה לפי הכוונה האמיתית, שכן הרצון העליון הוא הרי המשכה, להמשיך אלקות בעולם. ואילו במסירת נפש שבה ישנה הרי גם מסירת הגוף, שהוא מוסר גופו ונפשו, ומסירת הגוף היא ענין של מעשה הממשיך המשכות למטה - הרי זה לפי הכוונה האמיתית העליונה בזמנים ובענינים שנדרש בהם ענין של מסירת נפש. וכיוון שההעלאה שבוה היא העלאה כללית, שהוא מוסר את כל ישתו להקדוש ברוך הוא - הרי זה למעלה מהמשכה פרטית שישנה בענינים שונים של תורה ומצוות.

42. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יש לחפש בכת" דקנ"א דלכאורה חסר כאן וצ"ל: וכן בנפש רוח נשמה וכלים דביי"כ כו' בכלים דביי"כ בחי'. אבל גם באוה"ת הוא ככהנדפס".

1 והסתלקות האורות חסדו שלום, כמו שכתוב ב'פרי עץ'
2 תנים⁴⁴, ונפשו הנהגה של האדם לגבי גופו בעולם הזה
3 חשיבו - נחשבות, באורות לגבי פנים, וכן דחילו ורחימו
4 - יראה ואהבה, שכלים לגבי מצות מעשיות דוקא. - הן
5 כאורות לגבי כלים. ולכן
6 התפלל משה רבנו
7 עליו השלום תפלות
8 כמנין "ואתחנן"⁴⁵, -
9 תקט"ו (515) תפלות,
10 כמנין "ואתחנן", שיכנס
11 לארץ ישראל, על קיום
12 מצות מעשיות דוקא. -
13 כי שלמות קיום המצוות
14 היא בארץ ישראל, ולכן
15 התפלל תפלות רבות אלו
16 כדי לזכות לקיום מצוות
17 מעשיות בארץ ישראל.
18 שכן, קיום המצוות
19 המעשיות הוא תכלית כל
20 ההשתלשלות, כי על ידן ממשיכים אלקות למטה בעולם,
21 והוא הדין לדבור גשמי של הלכותיהן. - שכן גם על-ידי
22 לימוד ההלכות של המצוות שלומדים בדיבור גשמי ממשיכים
23 אור למטה.

1 למעלה. - שנמשכת אלקות בעולם וזה פועל תשוקה ועליה
2 נבבאים לאלקות. וזהו שכתוב בזהר פרשת פקודי הנזכר
3 לעיל⁴³: "ראית סדורא בו". - שישנו סדר של העלאה וסדר
4 של המשכה, ושתייהן צריך גבוה, - לעבודת ה', העלאה
5 והמשכה, על-ידי
6 העלאת "מין נוקבין" מ
7 - שם 'מ'ג', - הנעשה
8 על-ידי בירורי הניצוצות,
9 בבחינת עובדא ומלוא.
10 - ע"י מעשים ודיבור, וזהו
11 תכלית ההשתלשלות, -
12 של העולמות, להתגלות
13 אור עליון למטה, ולא
14 לעלות התחתון למעלה,
15 שהיה אינו אלא לפי
16 שעה. - כל עליה היא
17 ענין זמני בלבד, שכן
18 לאור מכן מן ההכרח
19 שתומשך חזרה למטה,
20 ואף גם זאת, - כשנדרשת עליה, אין זו עליה של האור, שהוא
21 ענין של הסתלקות, אלא דוקא עליות הכלים האורות
22 עליונים היא מעלת השבת ויום הכפורים, - שאז "עליית
23 העולמות", שהכלים הם בעליה אל האורות, אבל לא עליות

יום שני ט' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 314, אך להבין איך... עד עמ' קנח, וכה"ג.

66 כ"העלאת מין" והתעוררות של הפרט המסויים של כוח הצומח
67 שהתבטא באותו גרעין, הרי כוח זה נכלל ב"כח הצומח" הכללי
68 שבארץ (אחרי שהגרעין נרקב ונפסד). שאז זה מעורר ומפעיל
69 את כוח הצומח שבארץ שאכן יצמיח אותו עץ פרי מסוגו של
70 הגרעין שזרע, והכוח
71 הצומח העצמי, עצם כוח
72 הצומח, הוא המאמר
73 "תדשא הארץ דשא" וכו'
74 שהוא מקור כל סוגי
75 הצמיחה. מה שהגרעין
76 מעורר את כוח הצומח
77 שהוא כוח רוחני וכוח
78 אלקי, הרי זה על-ידי
79 העלאת "מין נוקבין"
80 לשדשו, - שהגרעין ששרשו הוא מכוח הצומח, נעשה
81 "העלאת מין", התעוררות מדבר נמוך יותר לענין עליון יותר,
82 התעוררות מהמקבל אל המשפיע. הרי הגם שהגרעין הנזרע אין
83 לו כל ערך לגבי כוח הצומח, בכל זאת הוא מהווה "העלאת
84 מין" לעורר את כוח הצומח, כיוון שהוא השורש שלו. ככה

47 אך להבין, איך האתרוג שהוא מרפ"ח - 288 הניצוצות,
48 שלא נבררו עדיין, - שכן, האתרוג כפרי גשמי הרי חיותו
49 מ'נוגה', שבו יש מרפ"ח הניצוצות של תהו, וזה באופן כמו
50 "קודם הברור", לפני שנתברר להיות אלקות, וכן קלף
51 התפילין, - עליו נכתבות
52 פרשיות התפילין, שהוא
53 קלף גשמי והוא מרפ"ח
54 הניצוצות - ימשיך אור
55 בכלים ד'עיר-אנפין
56 ונוקבא' דאצילות,
57 שכתב - הכלים של
58 הספירות, נבררו ונתקנו
59 על-ידי שם "מ"ה"
60 להיות בבחינת אלקות -
61 ששם "מ"ה" מברר, הנה המשל לזה היא - ענין הוריעה
62 והנמיצה, שהגרעין - שזורעים או נוטעים, מעורר ב"כח הצומח
63 שבארץ, שהוא דבר ה': "תדשא הארץ בו" - דשא, עץ פרי
64 בו", - שהצמיחה היא הרי לא מהגרעין, כי אם מ"כח הצומח"
65 (כפי שהוסבר ב"אגרת הקודש" סימן כ'), הגרעין משמש

קונטרס אחרון

אך להבין איך האתרוג שהוא מרפ"ח שלא נבררו
עדיין וכן קלף התפילין ימשיך אור בכלים דו"ן דאצי'
שכבר נבררו ונתקנו ע"י שם מ"ה להיות בחי' אלקות.
הנה המשל לזה היא הוריעה והנמיצה שהגרעין מעורר
כח הצומח שבארץ שהוא דבר ה' תדשא הארץ בו'
עץ פרי בו' ע"י העלאת מין לשדשו ככה מעוררי'

שכיחים כלל, שבהם לא שייך אפילו הענין כפי שהוא ב"לא" 33
תעשה" שיכול להיות שההימנעות ממנה יש בה ענין חיובי – 34
שכן "ישב ולא עבר עבירה" נותנים לו שכר "כאילו עשה" 35
מצוה"46 – גם ענין חיובי זה לא שייך בדברים אלה שאינם 36

שכיחים כלל, ובכל זאת 37
אנו אומרים, שיש 38
להרבות בלימוד ההלכות 39
יותר מאשר בלימוד סדר 40
ההשתלשלות המביא 41
לאהבה וליראה? יסביר 42
רבנו הזקן להלן, שיש ענין 43
בלימוד התורה המשתווה 44
גם ב"מצוות-עשה" וגם 45
ב"מצוות לא-תעשה", 46
שלימוד הענין בלבד, גם 47
כשאינו יכול להביא לידי 48
מעשה של קיום מצוה 49

עשה או להישמר מלא-תעשה – ובכל זאת לימוד ההלכה 50
עצמו יש בו המעלה העליונה ביותר, מה שעל-ידי הלימוד 51
נעשה האדם מקושר ל"חכמה עילאה" (עליונה), שכן, כל פרטי 52
ההלכות הם המשכות מ"חכמה עילאה" של המאציל ברוך- 53
הוא. ובלשון רבנו הזקן: וְכָל הַנּוֹכַח לְעֵיל – שמעשה המצוה 54
או לימוד ההלכה של המצוה, מעוררים למעלה מעלה עד בשם 55
ס"ג" שלפני השבירה, הוא בְּמַצּוֹת-עֲשֵׂה, אֲבָל לֹא בְּלִמּוּד 56
פְּרָטֵי הַלְכוֹת אִסּוּרֵי לֹא-תַעֲשֶׂה לְבִאֲרָה, וּבִפְרָט בְּדָלָא 57
שְׂכִיחֵי כָּלָל – בפרטי דיני לא-תעשה שאינם שכיחים כלל 58
שיהיו במעשה, הרי במילא גם לא שייך שם הענין של "ישב ולא 59
עבר עבירה נותנים לו שכר כאילו עשה מצוה", שההימנעות 60
עצמה יהיה בה ענין חיובי, כְּמוֹ פְּרָטֵי הַלְכוֹת פְּגוּל וּבִהָאֵי 61
גִּוְנָא. – וכדומה, שאינם שכיחים כלל, מדוע, אפוא, יש 62
להרבות גם בלימוד הלכות אלו יותר מאשר בלימוד סדר 63
ההשתלשלות המביא לאהבה ויראה? 64

מְעוּרָרִים תְּקַלֵּף – של התפילין, וְהֶאֱתָרוּג – מד' המינים, עַד 1
רום הַמַּעֲלוֹת, – והמדריגות, שְׁהוּא שֵׁם "ס"ג" שְׁלִפְנֵי – 2
ולמעלה מִתְּשֻׁבָּה, – של שבירת הכלים, שְׁהוּא – שם "ס"ג" 3
הוא מְהוּת וְעֲצֻמּוֹת אִוְרוֹת שֶׁבְּ"אֶדָם קְדָמוֹן", – שהוא 4

הפרצוף הראשון, 5
המחשבה הקדומה, 6
המחשבה הראשונה, של 7
אין סוף", הכולל כל סדר 8
ההשתלשלות, ובפרצוף 9
זה ישנן המהות 10
וה'עצמות' של הפרצוף 11
ואין זה הארה בלבד; הרי 12
ששם "ס"ג" הוא ממהות 13
ו'עצמות' האורות של 14
א"ק", וְלֹא הָאֶרֶץ 15
בְּעֶלְמָא כְּמוֹ שֵׁם "מ"ה" 16
ש' – בא מְמַצְחוֹ. – של 17

א"ק". כל האמור הוא בקיום מצות תפילין או מצות אתרוג, 18
כשמקיימים אותן במעשה, וְכֵן בְּלִמּוּד וְעִיּוֹן הַלְכוּתֵיהֶן – 19
ההלכות של מצות תפילין ושל מצות אתרוג, מְעוּרָר בְּחִינַת 20
חֲכָמָה-בִּינָה-דַּעַת שְׁבַע-שָׁר סְפִירוֹת דְּכֻלִּים וְיִצְחָר-אֲנִפִּין 21
וְנוֹקְבָא, וְעַד רוֹם הַמַּעֲלוֹת גַּם-כֵּן בְּחִינַת חֲכָמָה-בִּינָה-דַּעַת 22
שֶׁבְּ- שם "ס"ג" הַפְּנִימִית "אֶדָם קְדָמוֹן", הַיּוֹצֵא דָרָךְ 23
ה'עֵינִינִם' בּוֹ. – של "א"ק", "עֵינִינִם" כמו ענין הראיה, הן ענין 24
של פנימיות, שלא כמו המצב שהוא ענין של חיצוניות. על-כל- 25
פנים, הרי שענין מעשה המצוות, מה שהוא עושה מצוה בדבר 26
גשמי, מעורר גבוה מאד בשורש עד בשם "ס"ג" שלמעלה 27
משבירת הכלים, וכן גם בלימוד ההלכות של המצוות מעוררים 28
בפנימיות של המדריגה העליונה מאד, שכן כשלומדים אודות 29
המצוה הרי "מעלה עליו כאילו קיים בפועל ממש", אך, כיצד 30
הדבר כשלומדים פרטי ההלכות של איסור לא-תעשה, שבכך 31
הרי לא שייך הענין של "כאילו קיים", ובמיוחד בדברים שאינם 32

יום שלישי י' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קנח, אך עוד זאת... עד עמ' 316, אלקות.

לומר האהבה ויראה של מלאכים, למרות שברצונו לומר גם 75
על האהבה ויראה של נשמות, שאינן משתוות ללימוד ההלכות 76
– הרי זה מפני שבאהבה 77
ויראה של נשמות, (א) 78

הנשמות עצמן אינן 79
נבראים ממש, כִּי-אֵם כפי 80
שאלקות בא בענין של 81
נברא ונשמה, (וב) באהבה 82

ויראה של נשמות ישנו הרי ענין של מצוה, מה-שאינן-כן באהבה 83
ויראה של מלאכים שאינן ענין של מצוה, הרי שם מודגש יותר 84

אך עוד זאת הַשְׁוָה בְּכָל־, 47 – ישנו עוד דבר השווה בלימוד 65
כל ההלכות, גם של מצוות-עשה וגם של מצוות לא-תעשה, 66
כולל גם כאלו שאינן 67
שכיחות כלל, כִּי כָּל 68

דְּחִילוֹ וְרַחֲמֵי – יראה 10
ואהבה, שְׁכֻלִּים שֶׁל 11
הַמַּלְאכִּים – הֵן בְּחִינּוֹת 12
נְבִרָאִים מֵאֵין לֵישׁ, וְהֵן 12

בְּחִינּוֹת נַפְשׁ רוּחַ דְּבִרְיָה-יְצִידָה-עֲשִׂיָּה, – לא ענין של 73
נְשֻׁמָּה" ואלקות, כִּי-אֵם "נפש רוח" שהן נברא. מה שהוא מדייק 74

47 שהבורא מתעלם ומסתתר מהנברא, הרי זה ההעלם וההסתר
48 מה ש"חכמה עילאה" מוסתרת באהבה וביראה שכליים
49 ששרשן בעולם ה"בריאה", עולם ההשגה.
50 מה שאין בן ההלכות, הרי הארת החכמה מאירה בהן
51 בגלוי, — הן אין
52 מעלימות על הארת
53 ה"חכמה" שבהן, ולבוש
54 העשיה — שההלכות הרי
55 באו בענינים של עולם
56 הזה ויש עליהן לבוש
57 מעולם ה"עשיה", אך
58 הלבוש של "עשיה", הוא
59 דרך מעבר לבד, — הן רק
60 עוברות דרך לבוש
61 ה"עשיה", אך אין זה
62 אומר שלבוש ה"עשיה"
63 פועל שינוי במהותן, כפי
64 שהדבר בדרך של
65 התלבשות, שהמלבש
66 פועל על המלוש להיות
67 כמו המהות של המלבש.
68 כמו ב"יום טוב", שחסד
69 דאצילות המלבש לגמרי בחסד דבריהא מתיח עולם הזה
70 הנשמי — זאת — עלידי מעבר חסד דיצירה ועשיה, הנקרא
71 גם בן התלבשות⁴⁹, — שחסד ד"בריהא" מתלבש בחסד
72 דיצירה ובחסד ד"עשיה", למרות שאין זו התלבשות ממש,
73 שאם לא כן, לא היה פועל פנשמיות עולם הזה. — הרבי
74 הרשב"י נשמתו עדין, מסביר בקונטרס "ומעין"⁵⁰ דיוק לשון רבנו
75 הזקן כאן, שהכוונה היא שכדי שתהיה פעולה של גשמיות ממש
76 בעולם הזה, לא מספיק ה"יש" של עולם ה"בריאה" הנקרא "יש"
77 לגבי "אצילות" (אך לגבי "יצירה" זה עדיין רוחני), ואף כשאור
78 החסד ד"בריהא" יעבור "דרך מעבר" הספירות של "יצירה"
79 ו"עשיה" — לא תהיה עדיין השפעה גשמית ממש, אלא זה צריך
80 להיות על-ידי התלבשות בכלים ובלבושים של "יצירה"
81 המסתירים במדה מרובה יותר על האור האלקי של החסד
82 העליון, והוא נעשה על-ידיה בבחינה של מציאות, ולאחר
83 מכן הוא מתלבש בכלים ובלבושים של "עשיה" המסתירים עוד
84 יותר מאשר הכלים והלבושים של "יצירה", ואור זה נעשה יותר
85 בבחינה של "יש", ובכוחו לבוא בהשפעה גשמית של עולם הזה.
86 על-כפניו, כשם שהדבר ביום-טוב, שמבלי הבט על ענין
87 ההתלבשות ב"יצירה" ו"עשיה", נחשב האור המאיר ביום-טוב
88 כאור של חסד ד"בריהא", כך גם בהלכות, שההתלבשות
89 בהלכות היא רק באופן של "מעבר" והיא נשאת הארה של
90 "חכמה עילאה", ואף שגשמייות עולם הזה ודאי מסתיר
91 לגמרי אפלו — על החסד ד"עשיה", — ובדאי שהיא מסתירה
92 על הארת ה"חכמה עילאה", כלומר, שהדבר הגשמי אודותיו

1 איך אהבה ויראה הן ענין של נברא בלבד, וזה מביא שגם
2 בנשמות, עצם הענין של אהבה ויראה הוא ענין של נברא, אך
3 פרטי ההלכות הם ענין של אלקות, אבל פרטי ההלכות —
4 הענינים השונים של הלכות המצוות, הן המשכות חכמה
5 עלאה — עליונה,
6 דהמאציל ברוך-הוא
7 המלבשת פנשמיות, —
8 בענינים גשמיים בהם דנה
9 ההלכה, כמו "המחליף"
10 פרה בחמור" וכדומה,
11 והלבוש זה, — מה
12 ש"חכמה עילאה"
13 (עליונה) מלושבת
14 בענינים גשמיים של
15 ההלכות, אינה בלבוש
16 חכמה עלאה בלבוש
17 וירחימו — ביראה
18 ובאהבה שכליים, —
19 שבכל מה שנברא הרי
20 ישנה מה "חכמה עילאה",
21 שהרי "כולם בחכמה"
22 עשית", ובמיוחד באהבה
23 וביראה שכליים ישנו הרי הענין מה שהן באות משכל
24 ומחכמה, ושורש כל עניני החכמה הוא "חכמה עילאה", ואילו
25 שם ההלבוש היא אחרת, דהתם — שם, ב"חכמה עילאה"
26 המלושבת באהבה וביראה שכליים, הלבוש הוא מעלים
27 ומסתיר לגמרי, — על ה"חכמה עילאה", בחסד והעלם
28 הארץ החומרית — המסתירה ומעלימה לגמרי, לגבי חכמה
29 עלאה המלבשת בה, כמו שכתוב⁴⁸: "כלם בחכמה
30 עשית", — שכל הנבראים נתהוו ב"חכמה", הרי ש"חכמה
31 עילאה" מלושבת גם בארץ הגשמית והחומרית, אלא שהארץ
32 מכסה ומסתירה לגמרי על ה"חכמה עילאה" המלושבת בה, כך
33 גם מכסות האהבה והיראה השכליות על "חכמה עילאה",
34 והיינו חיצוניות דחיצוניות דכלים דמלכות דאצילות
35 שבעשיה, שהיא — "מלכות דאצילות" עם החיצוניות
36 דחיצוניות של הכלים שלה, מסתרת לגמרי ברוח נפש
37 דעשיה, — "מלכות דאצילות" כשלעצמה, אפילו החיצוניות
38 דחיצוניות של הכלים שלה, הן ענין של נשמה ואלקות, וזה
39 מוסתר לגמרי בנפש רוח שהן ענין של נברא, שזה כמו "חכמה
40 עילאה", שהיא בהתכללות, בהתאם לסדר התכללות הספירות
41 ש"חכמה עילאה" באה בהתכללות ב"מלכות דאצילות",
42 ו"מלכות דאצילות" מאירה ב"עשיה" ועשר ספירותיה, שבהן
43 יש הרי ענין ה"חכמה", הרי כל זה מוסתר ונעלם בארץ
44 החומרית, וכן בבריהא היא מסתרת לגמרי ברוח נפש, —
45 של "בריהא", שהם — רוח ונפש של "בריהא", הן בחינות
46 נבראים — המתהווים בחסד והעלם הנברא, —

1 דנה התורה, כפי שזכיר להלן, למשל הפרה והחמור הגשמיים
2 אודותם דנה ההלכה של "המחליף פרה בחמור", הרי הפרה
3 והחמור הגשמיים (של בעל הפרה ובעל החמור הבאים לדון
4 תורה בגין ענין של "מחליף פרה בחמור") מסתירים בודאי על
5 ענין של חסד ד"עשיה",
6 מכל מקום ההלכה
7 עצמה אינה גשמיות 1
8 ממש, שהיא - ההלכה 2
9 והפסק, פתינת רצון 3
10 הנמשך מחכמה עלאה 4
11 להקל או להחמיר, - 5
12 שכן מחייבת חכמתו של 6
13 הקדוש ברוך הוא שיהיה 7
14 רצונו יתברך ופסק ההלכה 8
15 להקל או להחמיר, רק ש 9
16 - הרצון יורד ומאיר 10
17 בבחינת גילוי בגשמיים, 11
18 - הרצון העליון מתבטא 12
19 בהתגלות בענין גשמי, 13
20 במים היוֹרְדִים מִמָּקוֹם 21
22 גבוה כו', - שאותם המים שהיו בתחלה במקום הגבוה נמצאים
23 עתה במקום הנמוך, והדבר הנשמי עצמו שבו מְדַבֵּר
24 הַהֲלָכָה, באמת הוא מסתיר לנמר, כמו - ההלכה של
25 "המחליף פרה בחמור"⁵¹, וכן - ההלכה של בשר הפגול או
26 לא פגול וכו'. - שהפרה והחמור הגשמיים והבשר הגשמי
27 אודותיו דנים אם הוא פיגול או לא - מסתירים באמת לגמרי על
28 הארת ה"חכמה עילאה", מה שרבינו אומר שהדבר הגשמי עצמו
29 אודותו דנה ההלכה, מסתיר בודאי לגמרי - למרות שלעיל (קנו,
30 ב) אמר לגבי מצוות שבאחיות האתרוג הגשמי של מצוה,
31 תופסים מהות האלקות ד"אצילות" - הרי זה, מפני שלגבי מצוה,
32 הרי האתרוג הגשמי הוא חלק מן המצוה, לכן אין גשמיות
33 האתרוג מסתירה, אלא זה בטל לגמרי באלקות, ואילו כאן לגבי
34 ההלכה הרי הפרה הגשמית או החמור הגשמי אינם חלק של
35 ההלכה, לכן הם מסתירים, אך השכל הגשמי בו התלבשה
36 ההלכה, כיוון שהוא חלק מן ההלכה, שההלכה התלבשה
37 בשכל גשמי זה - אכן אינו מסתיר. רק ההלכה בעצמה -
38 הפסק עם הפעם הנגלה, - מדוע הפסק הוא כך וכך, היא
39 מִבְּחִינַת מַלְכוּת דְּבְרִיאָה - חלק השכל והטעם של הנמרא,
40 ויצירה - חלק פסק ההלכה של המשנה, דְּבְחִינַת נִשְׁמָה,
41 שהיא אלקות, תְּמַחִיה וּמַחֲוֶה נֶפֶשׁ רוּחַ דְּבְרִיאָה ויצירה
42 עשיה, - שנפשוֹרוֹחַ הן ענין של נברא, שֶׁהֵן דְּחִילו וְרַחֲמוֹ -
43 יראה ואהבה, שֶׁל הַמַּלְאָכִים וְהַנִּשְׁמוֹת וְהַחֲכָמָה בִּינַת דַּעַת
44 שְׁלֵהֶם, - ההשגה וההתבוננות בגדלות ה' המביאות לאהבה
45 וליראה. כל זה מתהווה ומקבל חיות מאין ליִשׁ. - כפי שכל
46 נברא מתהווה מ"אין ליש", וְלִכֵּן - ההארה מ"חכמה" הבאה
47 עליידי מלכות ד"בריאה" ו"יצירה", שהיא הענין של תורה כפי
שהיא ב"בריאה" ו"יצירה" לפני שהיא באה למטה בעולם, כמו

קונטרס אחרון

המים היוֹרְדִים ממקום גבוה לנמוך, היא מְרִוּה צְמֶאֱנוֹם - של
המלאכים והנשמות שבעולם ה"בריאה" ו"יצירה" קִרְם שִׁירָה
לְעוֹלָם הָאֵל, בְּמִים הַיּוֹרְדִים - ממקום גבוה לנמוך כו'⁵². וְגַם
אַחַר שֶׁ - ההארה מ"חכמה עילאה", יִרְדָּה לְעֵשִׂיה, היא
לְמַעַלָּה מַעַלָּה מִבְּחִינַת
חֲכָמָה בִּינַת דַּעַת
דְּעֵשִׂיה, אֶפְלו דְּבְחִינַת
נִשְׁמָה שֶׁהיא אֱלֻקוֹת. -
שכן, זה אלקות של
עשיה", ואילו ההארה
של "חכמה עילאה"
שבהלכות היא האלקות
של "אצילות". למדנו
לעיל, שבמלכות
ד"בריאה" ו"יצירה" של
נשמה, מלובשת מהות
חכמה עילאה דאצילות",
ואור הנשמה של מלכות
דבריא ויצירה" אינו
מעלים על אור ה"חכמה

עילאה" שבה, שכן (כפי שהרבי רש"ב נ"ע מסביר במאמר דיבור -
המתחיל "כה אמר ה'" תרס"ז⁵³) בהתלבשות קיים הבדל אם
ההתלבשות היא במדריגה שהיא כמו המהות של המדריגה
העליונה יותר שהיא מתלבשת בה - או שהיא מהות אחרת
מהמדריגה העליונה. כלומר, בשעה שהאור האלקי מתלבש
במדריגה שאינה אלקות, מתעלם ומסתתר האור האלקי
בהתלבשות זו, ואילו בשעה שגם המלביש הוא אלקות (אלא
במדריגה קטנה יותר) - אין המדריגה העליונה מתעלמת
ומסתתרת, אלא המהות ממש של המדריגה העליונה - מאירה
במדריגה התחתונה. וזהו ההפרש בין התלבשות אור הנשמה של
בריא ויצירה עשיה שהוא אלקות בג' ראשונות (חכמה בינה
דעת) של "בי"ע" (בריא ויצירה עשיה) שהם נבראים, שאור
הנשמה הוא בהעלם והסתר מהם כמו ההעלם וההסתר שבורא
מתעלם ומסתתר מנברא, כלומר, שלא מאירה מהות אור
הנשמה, כ"א מציאותו בלבד - לבין התלבשות בחינת חכמה
עילאה" (עליונה) באור הנשמה ד"בי"ע" שבהלכות, שכיוון
שאור הנשמה הוא הרי גם אלקות, לכן מאירה מהות חכמה
עילאה" ממש בגילוי באור הנשמה, ואור הנשמה אינו מסתתר
ומתעלם. ולכן, למרות שמה שמאיר בגילוי בהלכות הערוכות
לפנינו, הוא בחינת אור הנשמה של "מלכות דבריא ויצירה",
אף על פ"כ מלובשת בו (באור הנשמה של "מלכות דבריא
ויצירה") מהות חכמה עילאה דאצילות", שאינה מסתתרת
ומתעלמת. כלומר, שאור ה"אצילות" מאיר בגילוי ממש לגבי
אור הנשמה, ולכן בהלכות שאנו לומדים, הרי למרות שלא
מאירה בגילוי ממש בחינת חכמה עילאה", אף על פ"כ אין זה
בבחינת העלם והסתר, כ"א בבחינת מיעוט בלבד, שביכלתה
לבוא לבחינה של גילוי ממש.

יום רביעי י"א כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 316, והטעם משום דחב"ד... עד עמ' 316, וגמרא.

- 1 וְהַטַּעַם, - מדוע גם אחרי שהארת "חכמה עלאה" ירדה
2 ב'עשיה', היא עדיין למעלה גם מ"חב"ד דעשיה" של בחינת
3 הנשמה? - משום דְּחֻכְמַת־בִּינְה־דַעַת דַּעְשָׁה דְּבַחֲנִית נִשְׁמָה
4 הוּא מְקוֹר הַחַיּוּת דְּחֻכְמַת־בִּינְה־דַעַת דַּנֶּפֶשׁ רוּחַ
5 וְתוֹלְדוּתִיהֶן, - של נפש
6 רוּחַ, וְהַתְהוּוּתָן מֵאֵין
7 לֵאשׁ עִם תּוֹלְדוּתִיהֶן, עַד
8 סוֹף הָעֵשִׂיָה, הִיא הָאָרֶץ
9 וְכָל צָבָאָהּ. - הרי,
10 ש"חב"ד דעשיה" של
11 הנשמה, היא מקור
12 לנבראים. אֲבָל חֻכְמַת־
13 בִּינְה־דַעַת דְּהַלְבוּת
14 בְּמַעְמִיהֶן שְׁמֵמִלְבוּת
15 דְּבִרְיָאָה וְיִצִּירָה, -
16 המקום והמדריגה של
17 ההלכות וטעמיהן - שם
18 אֵין "חב"ד" אלו מקור
19 לנבראים, כִּי־אם - עֲנִין
20 הַחֻכְמָה - שבהן, הִיא
21 בְּתִקּוּן פְּרָצוּפִי
22 הָאֲצִילוּת, שֶׁבָּהֶן -
23 בפרצופים של "אצילות",
24 תְּלִינִין כָּל מַעְמִי
25 הַמַּצּוֹת, מַצּוֹת־עֵשָׂה
26 בְּה' חֲסִידִים, - של "ד"א דאצילות", וּמַצּוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה בְּה'
27 גְבוּרוֹת. - של "ד"א דאצילות", וּמִשּׁוּם הֵבִי - ולכן, נָמִי, -
28 גַּם בְּשִׁירְדוֹ לְהַתְלַבֵּשׁ בְּנִבְרָאִים, - כשטעמי ההלכות, שבעצם
29 הם הפרצופים של "אצילות" - ירדו להיות טעמים של הלכות
30 לנבראים, הֵן בְּמִלְכוּת דְּבִרְיָאָה וְיִצִּירָה דְּבַחֲנִית נִשְׁמָה
31 דְּנוֹקָא, - שנשמה היא אלקות, שְׁהוּא - הנשמה היא מְבָלִים
32 דְּאֲצִילוּת, - ל' הכלים של "זו"ן דאצילות" נעשים נשמה
33 ל"ב"ע", וְלֹא בְּבַחֲנִית נֶפֶשׁ רוּחַ. - והן לא התלבשו בבחינת
34 רוּחַ ונפש שהן "נברא". וְאֵף דְּחֻכְמַת־בִּינְה־דַעַת דְּבִרְיָאָה
35 יִצִּירָה דְּבַחֲנִית נִשְׁמָה, שֶׁנִּבְחָה מֵאֵד מַעְלָתָן עַל בַּחֲנִית
36 מִלְכוּת דְּבִרְיָאָה יִצִּירָה דַּנֶּפֶשׁ, - שכן, זו חב"ד, העלינות
- בספירות עולם זה, וזו מלכות, התחתונה בספירות עולם זה,
וְאֵף־עַל־פִּיָּבִי - "חב"ד דבריאה יצירה", הֵן מְקוֹר לְחֻכְמַת־
בִּינְה־דַעַת דְּבִרְיָאָה יִצִּירָה שֶׁל בַּחֲנִית נֶפֶשׁ רוּחַ שֶׁהֵן
הַמְּלָאכִים - כיצד, איפוא, אומרים אנו לעיל, שאי אפשר
ל"מלכות דבריאה יצירה"
דנשמה, להיות מקור
לנבראים - בשעה
ש"חב"ד דבריאה יצירה"
דנשמה, שהיא למעלה
מעלה ממנה, היא מקור
לנבראים? לֹא קָשָׁה
מִיָּד, - לא קשה כלל,
דְּבִאֲמַת הַמְּלָאכִים
וְהַנִּשְׁמוֹת - המתהווים
מ"חב"ד דבריאה יצירה",
אֵינָן אֵלָּא מְסִיפָה
הַנִּמְשָׁכַת מִחֻכְמַת־בִּינְה־
דַּעַת דַּנֶּפֶשׁ ל"יסוד
יְצִיר אֲנִפִּין", וְנִתֵּן -
וּנְמִשָּׁךְ ל"נוקבא", -
ל"מלכות", וּמִשָּׁם יֵצְאוּ -
המלאכים והנשמות,
בְּבַחֲנִית "לִידָה". -
שנולדה מציאות חדשה,
הרי שאין זה התפשטות
- של חב"ד כפי שהדבר הוא בהלכות, שמהתפשטות כזו אי־
אפשר באמת שיהיה מקור לנבראים, כִּי־אם באופן של טיפה
ולידה, יכול להיות מחב"ד דבריאה יצירה, אפילו של נשמה,
עֵינֵן שֶׁל נבראים, כִּי אֵף אִם תִּמְצִי לומר שֶׁנִּבְרָאוּ מֵהָאֶרֶת
הַבָּלִים דְּנוֹקָא - "מלכות" דְּאֲצִילוּת, הֲרִי הֵם הַיּוֹרְדִים -
בבריאה־יצירה־עשיה, וְנִעֲשִׂים נִשְׁמָה. - לבריאה־יצירה
עשיה. אֲבָל עֲצָמוֹת חֻכְמַת־בִּינְה־דַעַת דַּנֶּפֶשׁ מִתְפַּשֵּׁט בּוֹ
קְצוֹת דְּיְצִיר־אֲנִפִּין וְנוֹקְבָא, וְשֵׁם הֵם שְׁוִתָּא - ששה סְדְרֵי
מִשְׁנָה וּגְמָרָא. - ענין ההלכות של תורה, הרי, שעצמות חב"ד
באה דוקא בהלכות של תורה שהיא אלקות, ותורה באה
בבחינת נשמה שהיא אלקות.

יום חמישי י"ב כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 316, וּמִ"ש בע"ח (ושער... עד עמ' קנט, וד"ל:

- 73 וְזֶה שֶׁבְּתוֹב בְּעֵין
74 חֲסִידִים^{54/} (וְשֵׁעַר)
75 הַיּוֹרְדִים^{55/} שֶׁעַל־יָדֵי¹⁹ וּמִ"ש בע"ח (ושער היחודים) שְׁעִי הַכוּוּנָה נַעֲשֶׂה
76 הַכּוּוּנָה נַעֲשֶׂה לְבוּשׁ²⁰ לְבוּשׁ נִשְׁמָה וְעִי הַתּוֹרָה לְבוּשׁ רוּחַ דְּרוּחַ עִי מִשְׁנָה
נִשְׁמָה, וְעַל־יָדֵי הַתּוֹרָה
- נַעֲשֶׂה לְבוּשׁ רוּחַ דְּרוּחַ
דְּיִצִּירָה עַל־יָדֵי מִשְׁנָה, -
עַל־יָדֵי לִימּוּד הַמִּשְׁנָה

קונטרס אחרון

מ"חכמה סתימאה" - חכמה סתומה, ד"אריך אַנפֿין", -
מ"חכמה" שבכתר, שָׁבוּ - ב"אריך אנפֿין" מלְכָשׁ אור אִין־סוף
ברוך־הוא, וּנְמָצָא שְׁאוּר אִין־סוף, הוא שֵׁם ה', שׁוֹכֵן בְּרוּחַ
דְּבָרֵיהֶם יִצְרֵיהֶם עֲשֵׂיהֶם, בְּמִקְרָא וּמִשְׁנָה וּתְלִמּוּד, וּבְשִׁהֲאָדָם
לומֵד - מִקְרָא, או מִשְׁנָה,
או תְּלִמּוּד, מִמְּשִׁיךְ אִין־סוף
אִין־סוף בְּרוּךְ־הוא בְּעוֹלָם הָיָה לְהוֹיָה נְכֻלָּל
וּבְטָל בְּאוּרוֹ וּתְפִירָה, בִּי
זֶה כָּל הָאָדָם⁵⁶, - כָּל
תְּכֵלִית הָאָדָם הִיא לְהִבְיָא
אֵת הָעוֹלָם לְהוֹיָה נְכֻלָּל
וּבְטָל בְּאוּרוֹ יִתְבָּרֵךְ, דְּבַר
הַנַּעֲשֵׂה עַל־יְדֵי לִימּוּד
הַתּוֹרָה, וְזוֹת הָיְתָה
עֲבֹדַת רַבִּי שְׁמֵעוֹן בֶּן
יוֹחָאי וְכָל הַתַּנְאִים
וְאַמּוּרָאִים - שְׁעִסְקוּ
בְּגִלְגָּלָה, - דְּתוֹרָה,
לְהַמְשִׁיךְ אִין־סוף וּתְפִירָה, -
בְּעוֹלָם, וּלְבָרֵךְ בְּרוּרִי -
קְלִיפַת נֹגַהּ כָּל מִשְׁךְ זָמָן
הַגְּלוּת דְּשִׁלְטָא אֵילָנָא -
כְּשׁוֹלֵט הָאֵילָן דְּטוֹב
וְרַע, - חַיּוֹת הָעוֹלָם הִיא
מְקִלֶפֶת "נוֹגַהּ" הַמְעוֹרֶבֶת
טוֹב וְרַע, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב⁵⁷:
"עַתָּה אֲשֶׁר שִׁלַּט הָאָדָם -
בְּלִיעַל שֶׁל קְלִיפָה, בְּאָדָם
- שֶׁל קְדוּשָׁה, כּוֹ", -
זוֹה כְּפִי סוּיָם הַפְּסוּק
לְרַע לוֹ, כְּדִי לְבַרֵךְ
וּלְהַעֲלוֹת נִיצוּצוֹת
הַקְּדוּשָׁה הַנִּמְצָאִים
בִּ"אָדָם בְּלִיעַל" - בְּקִלֶּפֶת "נוֹגַהּ", בִּי זֶהוּ תְּכֵלִית
הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת - שֶׁל הָעוֹלָמוֹת, שֶׁיִּרְדֵּה הָעֲלִיּוֹן לְמַטָּה -
שֶׁהַקְּבָ"ה יֵרֵד וְיִתְגַּלֵּה בְּעוֹלָם, וְיִהְיֶה לוֹ דִּירָה בְּתַחֲנוּנִים, כְּדִי
לְהַעֲלוֹתָ לְמַחְיֵה - לְהוֹיָה אֶחָד בְּאֶחָד. - שֶׁה"אֲחָד" שֶׁל
יְחִידָא תְּתַאֲה, שֶׁל עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יִצְרֵיהֶם עֲשֵׂיהֶם, יִהְיֶה כְּמוֹ
ה"אֲחָד" שֶׁל יְחִידָא עֵילָאָה. מַחְשָׁאִין־בֶּן עֲבֹדַת הַמְּלָאכִים
דְּחִילוֹ וְרַחֲמוֹ - יִרְאֶה וְאֶהְבֶּה שְׂכָלֵיִם, אֵינָה בְּכַחֲמֵיהֶם
הַמְּשַׁכֵּה כָּלָל וְכָלָל, - שְׁעַל־יְדֵי זֶה יוֹמֶשֶׁךְ אֲלֵקוֹת בְּעוֹלָם, רַק
הַסְתַּלְקוֹת כּוֹ, - שֶׁהֵם עוֹמְדִים ב"רְצוּא" וּבְבִיטוּל לֵאלֻלָּה.
הִרִי, שֶׁאֵין זֶה אֲמִיתָה הַכוּוֹנָה הָעֲלִיוֹנָה בְּהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת, שֶׁהַכוּוֹנָה
הִיא הַמְשַׁכֵּה וְלֹא הַסְתַּלְקוֹת. וְכֹה יוֹכֵן מַה שֶׁנִּבְרָאִים
מְלָאכִים מֵאֵין לִישׁ עַל־יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה אֲפִלּוּ שְׁלֹא בְּכוּנָה,

שְׁהִיא ב"יִצְרֵיהֶם" נַעֲשֶׂה לְבוֹשׁ רוּחַ דְּרוּחַ, וְרוּחַ דְּנִשְׁמָה דְּבְרִיאָה
עַל־יְדֵי הַמְּקָרָא - שֶׁגִּמְרָא הִיא ב"בְּרִיאָה". הִרִי, שְׁעַל־יְדֵי תּוֹרָה
נַעֲשֶׂה לְבוֹשׁ שֶׁל "רוּחַ", שְׁהִיא הִרִי "נְבִרָא"? יֵשׁ לוֹמֵר דְּהֵיִינוּ
דּוֹקָא עַל־יְדֵי תּוֹרַת הָאָדָם - שֶׁהוּא לּוֹמֵד, בְּעוֹלָם הָיָה
הָעוֹלָה לְמַעְלָה, - נַעֲשֶׂה
או לְבוֹשׁ שֶׁל תּוֹרָה, כִּיּוֹן
זוֹה בֹא מִהָאָדָם שֶׁהוּא
נְבִרָא. אֲבָל הַתְּלִמּוּד
עֲצָמוֹ שְׁנֵתָן בְּסִינִי - כְּפִי
שֶׁהַתּוֹרָה נִיתְּנָה מִלְּמַעְלָה
לְמַטָּה, הוּא בְּנִשְׁמָה, -
שְׁהִיא אֲלֵקוֹת, וְלָכֵן הוּא
לִימּוּד ה"תְּלִמּוּד",
מְבָרֵךְ הָרִיחַ, וְכֵן
בְּמִשְׁנָה דִּיצִירָה. - שְׁכַפִּי
שְׁהִיא נִיתְּנָה מִלְּמַעְלָה
מִסִּינִי, הִיא בְּכַחֲמֵיהֶם נִשְׁמָה.
וְאֵף אִם תִּמְצִי לּוֹמֵר,
שֶׁנֶּשֶׁם הַנִּיתָן מִסִּינִי -
מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, הוּא
בְּרוּחַ דְּבְרִיאָה יִצְרָה -
אֲבָל הִרִי זֶה בְּאוֹפֵן כּוֹה
שֶׁאֵין זֶה שׁוֹם מִצִּיאוֹת שֶׁל
נְבִרָא, אֲלֵא בְּאוֹפֵן שֶׁל
שִׁלְיָה" שֶׁאֵינָנו מִצִּיאוֹת
לְעַצְמוֹ, אֲלֵא מִצִּיאוֹתוֹ
הִיא כּוֹחַ הַמְשַׁלַּח, כִּי
שֶׁאֵין זֶה כְּמוֹ מִצִּיאוֹת
הַנְּבִרָא שֶׁל נְבִרָאִים
אֲחֵרִים, וּבִלְשׁוֹן רַבֵּנוּ הַזֶּקֶן:
הִרִי נִדְרַע שְׁכָל מְלָאךְ
שֶׁהוּא שְׁלִיחַ מְלִמְעָלָה,
אֵין - בְּשַׁעַת הַשְׁלִיחוֹת,
נִקְרָא בְּשֵׁם ה' מְשִׁיךְ
הַשׁוֹכֵן בְּקִרְבּוֹ, מַחְשָׁאִין־בֶּן בְּשִׁאֵינוּ שְׁלִיחַ יֵשׁ לוֹ שֵׁם אֶחָד
כְּפִי עֲבֹדַתָּה, - שְׁמוֹ נִגּוֹר מִתּוֹכָן הָעֲבֹדָה שְׁעַלֵי לְבַצֵּעַ, שֶׁאוֹ
הוּא מִצִּיאוֹת שֶׁל מְלָאךְ וּפּוֹעֵל לְפִי אֹפֵן עֲבֹדָתוֹ, וְאֵין קוֹרָא
קְדוּשׁ קְדוּשׁ קְדוּשׁ ה' כּוֹ", בְּלוֹמֵר שֵׁשֶׁם ה' - קְדוּשׁ ו -
מְבָרֵךְ מְמוֹנֵי, - הִרִי, שִׁיכּוֹל לְהוֹיָה נְבִרָא שֶׁאֵינוּ שׁוֹם מִצִּיאוֹת
שֶׁל נְבִרָא אֲלֵא נִקְרָא בְּשֵׁם הוֹיָה שֶׁהוּא אֲלֵקוֹת, וְכֵן הוּא מְשִׁיךְ
בְּכַחֲמֵיהֶם הַתְּלַבְּשׁוֹת הַתְּלִמּוּד בְּכַחֲמֵיהֶם רוּחַ דְּבְרִיאָה, - רוּחַ
הִיא הִרִי עֵינֵן שֶׁל נְבִרָא, וְהַמְּשַׁנָּה בְּרוּחַ דִּיצִירָה, הֵם שְׁלּוּחֵי
ה', דְּהֵיִנוּ בְּלִים דְּנוֹקְבָא - "מַלְכוּת" דְּאַצִּילוֹת, תְּחִיצוֹנִים -
הַכְּלִים הַחִיצוֹנִים, בְּתִלְמוּד, ו - הַכְּלִים הָאֲמִצְעִים בְּמִשְׁנָה,
אֲשֶׁר הַמְּשַׁנָּה וְהַתְּלִמּוּד שְׁכָהֶם - ב"רוּחַ דְּבְרִיאָה יִצְרֵיהֶם",
נִמְשָׁכִים מ"סוּד אֲבָא", - מ"סוּד" שֶׁבְּחִכְמָה, הַמְּקַבֵּל

- 1 **שְׁהוּא** – לימוד התורה שלא בכונה, בְּחִינַת רוּחַ בְּלִבְד
2 **שְׁאִינָה אֱלֻקוֹת בְּלָל**, – שכן הכוונה היא ענין של נשמה
3 שהיא אלקות, אך בלי כוונה – כשזה בחינה של רוח בלבד –
4 כיצד נבראים מ"אין"
5 ל"יש"; הרי הבריאה
6 מ"אין" ל"יש" היא דוקא
7 רק מאלקות? **אֵלָּא לְפִי**
8 **שְׁאִינָה אֱלֻקוֹת** –
- למרות שזה שלא בכונה, שֵׁם ה' שוֹכֵן וְכוּ', – בדברי תורה,
9 וְדִי לְמַבִּין: – כפי שהוסבר לעיל, שאפילו מלאך, נברא,
10 בשעת השליחות, נקרא בשם "ה'", מפני ש"ה' שוכן בו", כך גם
11 בדברי תורה – כיוון שה'
12 שוכן בדברי תורה, לכן
13 יכולה להיות מהם
14 התהוות המלאכים מ"אין"
15 ל"יש".
16

קונטרס אחרון

שאינה אלקות כלל אלא לפי שאעפ"כ שם ה' שוכן
וכו' וד"ל:

יום שישי י"ג כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 318, ולהבין פרטי ההלכות... עד עמ' קס, דכלים דו"א:

- 17 בסימן הקודם ב'קונטרס אחרון', הסביר רבנו הזקן, איך עלידי מצוות
18 מעשיות נעשה ענין הבירורים, שמבררים הניצוצות של תהו, ונמשכת
19 אלקות בעולם. וכך גם עלידי לימוד ההלכות של המצוות.
20 רבנו הזקן הסביר, שאפילו בפרטי ההלכות של מצוות לא-תעשה,
21 שבהן לא שייך – כפי
22 שהדבר במצוות-עשה –
23 הענין של "מעלה עליו כאילו"
24 קיים בפועל ממש" (שבלימוד)
25 ההלכה של מצוות-עשה
26 נחשב לו הדבר כאילו קיים
27 את המצוה). ויתירה מזו, גם
28 בפרטי דינים של לא-תעשה,
29 שלא שכיח בכלל שהם יהיו
30 במעשה, שבהם לא שייך
31 אפילו הענין של "ישב ולא
32 עבר עבירה נותנים לו שכר
33 כאילו עשה מצוה", שלימוד
34 ההלכות אלו והידיעה אין
35 להישמר מהן – ייחשב
36 כהימנעות בפועל מלא-
37 תעשה זה, וזאת גם כשלא
38 שייך כלל שזה יהיה למעשה
39 בפועל, שכן זה לא שכיח כלל, וסביר הדבר שלא יצא לו לאדם כלל
40 להימנע ולהישמר מזה, אף-על-פי-כן, כיוון שזו הלכה של תורה, יש
41 בה משום המשכה של "חכמה עילאה" (עליונה) הנמשכת בעולם.
42 בדונן בענינים שאינם שכיחים, נקט כדוגמה פרטי דיני פיגול.
43 בסימן הנוכחי אומר רבנו הזקן, שלמרות שהענין הראשון – ענין
44 הבירורים – אינו שייך לכאורה בלימוד סוג ההלכות כאילו (כיוון שזה לא
45 שכיח כלל), אלא רק הענין השני, שהוא המשכות של "חכמה עילאה"
46 – אף-על-פי-כן הרי גם ענין ה"בירורים" נעשה עלידי עצם לימוד
47 ההלכות אלו (למרות שקיום מצוות-העשה או ההימנעות מהלא-תעשה,
48 אינם תוצאה מלימוד זה, ואפילו לא "כאילו", כאילו קיים מצוות-עשה,
49 או השכר על ההימנעות ממצוות הלא-תעשה).
50 וְלַחֲבִין – כיצד הדבר לגבי, פְּרָטִי הַהֲלָכוֹת דְּלֹא שְׂכִיחִי –
51 שאינן שכיחות כלל, וְאִפְשָׁר שֶׁלֹּא הָיוּ מַעֲוָלִים בְּמִצְוֹתַי, –
- באופן מעשי לא קרה אף פעם סוג דבר כזה כפי שפרט ההלכה
52 מייצג אותה, מְבַלְשֵׁשׁ שֶׁלֹּא יִהְיוּ לְעֵתִיד לְבָא, – שאז בודאי
53 לא יארעו אירועים לא-מבורכים כאלה, כְּמוֹ פְּרָטִי דִּינֵי פְּגוּל
54 וְכִהְיָ גִּנּוּא. – וכדומה, כיצד שייך, איפוא, בהם הענין של
55 בירור הניצוצות, שעל-ידי
56 לימוד פרטי הלכות אלו
57 מבררים ניצוצות התהו?
58 הִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת, – ידוע
59 הדבר, שְׁכָל אִסוּר
60 שֶׁפְּעוּלָם יֵשׁ לוֹ שְׂרֵשׁ
61 וּמְקוֹר חַיִּים בְּקִלְפוֹת,
62 שֶׁאֵם לֹא בֵּן, לֹא הָיָה
63 יָכוֹל לְהִיטֵב בְּמִצְוֹת
64 בְּעוֹלָם בְּלִי הַשְּׁפָעָה
65 עֲלִיּוֹנָה. – בלי השפעה
66 של מקור רוחני, וְאִפְלוּ
67 הַמְּסַלֵּל בְּשִׁעְרוֹ וְכִהְיָ
68 גִּנּוּא – וכדומה, מְקַבֵּל
69 חִיּוֹתוֹ בְּהֵנָּה זֹאת מְהִיכְלוֹת
70 הַקִּלְפוֹת, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב
71 בְּחֻמְרֵי. וְלַחֲבִין, – ולכן,
72 גַּם פְּרָטִי הָאִסוּרִים שֶׁלֹּא
73 כָּאוּ לְיָדִי מַעֲשֵׂה מַעֲוָלִים בְּעוֹלָם הַחַיִּים הַנִּשְׁמִי, מְבַלְשֵׁשׁ
74 שְׂרֵשֵׁי חִיּוֹתָם הֵן בְּמִצְוֹת בְּפֶעַל מִמֶּשׁ בְּהִיכְלוֹת הַקִּלְפוֹת.
75 – בהיכלות של הקליפות הרוחניות. וְגַם הַפְּרָטִים שֶׁיּוֹכֵל
76 לְהִיטֵב שֶׁלֹּא הָיוּ וְלֹא יִהְיוּ לְעוֹלָם בְּמִצְוֹת, בְּגוֹן טַעוֹת
77 וְשִׁנּוּת, – שעשה טעות או שהיה שוגג, שֶׁפְּעוּלָה וְקָרָא לְתַשְׁבִּיעַ
78 – לשה התשיעי, עֲשִׂירִי – בקשר לקביעת העשירי ל"מעשר",
79 כו"כ² וְכִהְיָ גִּנּוּא, – וכדומה, דְּלֹא שֶׁיֵּךְ – שיהיה זה בְּמִזִּיד –
80 שאז זה מצב של להיות קְלִפָּה שוֹרָה עַל זֶה, וְיִכְבֵּל לְהִיטֵב
81 דְּכִהְיָ גִּנּוּא – שדבר בצורה כזו, אִינוֹ בְּמִצְוֹת בְּהִיכְלוֹת
82 הַקִּלְפוֹת – כיצד, איפוא, יש לכך שורש ומקור חיות בקליפה?
83 [הַגִּהָה מֵאֲדָמוֹר בַּעַל "צִמְח צֶדֶק" וְלֵי נֵי: נִרְאָה לִי מַה שֶׁכְּתוּב
84 – רבנו הזקן, "וְיִכְבֵּל לְהִיטֵב", – שיכול להיות (שאין במצוות
85 מקרה כזה) אֱלֻמָּא דְּלֹא בְּרִירָא לִיה, – הרי, שלא ברור לו
86

יניקת הקלפות - היא מאחזרים דעשר ספירות דקדשה, 45
ובפרט - יניקתן היא מלבושים דעשר ספירות דבריהא 46
יצירה עשיה, ובפרט - יניקתן היא מלבושים דיצירה ועשיה 47
המערבים בקלפות, - הרע בקליפות שבעולמות "יצירה" 48

ו"עשיה" מעורב בטוב, 49

בנודע, שיניקתם 50

מבחינת הלבושים, ועל 51

די עסק תהלכות 52

בדבור ומחשבה 53

מתפרשים - הקליפות 54

ומתפרדים מתקדשה, 55

כמו שכתוב ב'תקונים' 56

ודעא מהימנא? 57

לאפרשא - להפריד 58

הקליפות מהקדושה על 59

ידי לימוד התורה, [בו]. 60

והיינו - כיצד נעשה על 61

ידי לימוד תורה הפרדת 62

ובירור הקליפות, בשעה 63

שהתפשטות מ"חכמה 64

עילאה" שהיתה 65

לכתחילה בתורה, לא 66

פעלה דבר זה, ובעולמות 67

"יצירה" ו"עשיה" היתה 68

תערובת של רע בטוב? 69

בנודע ממה שאמרנו: - חכמינו ז"ל "על שלא ברכו בתורה 70

תהלה" בו, - בהתאם לגמרא¹⁰ שלכן "אבדה הארץ", מפני 71

שלא ברכו תחילה, לפני הלימוד, על התורה שלמדו. הפירוש 72

הפנימי בזה הוא, שלא המשיכו "אור אין סוף" בתורה, "ברכה" 73

מלשון המשכה; הרי, שלימוד התורה כראוי הוא כשמשיכים 74

"אור אין סוף" בתורה. זאת יסביר רבנו חזקוני להלן, כיצד נעשה 75

עלידי לימוד התורה שיהודי לומד, ה"פירוש" וה"הפרדה" של 76

הרע, שהרע יופרש ויופרד מהטוב? - הרי זה בכוח "אין סוף" 77

הנמשך בתורה, דוקא עלידי שיהודי לומד תורה (ולא כפי 78

שהתורה היא מצד עצמה). שהוא עלידי המשכה אוראין 79

סוף ב'חכמה' עילאה המלכשת בהן, - בהלכות שבתורה, 80

ו"ב'חכמה' אתפרידו" - ב"חכמה" הם מתבררים, באוראין 81

סוף שבה. - שב"חכמה". הרי, שעלידי לימוד התורה, שעל 82

ידו ממשיכים "אור אין סוף" ב"חכמה" (בתורה), נעשה עלידי 83

זה בירור הניצוצות. וזאת - גם כשאין זו הלכה של מצות עשה 84

או לא תעשה שיכולות להיות במציאות, אלא אפילו במצוה 85

שאינו שכיח שתהיה אי פעם במציאות - הרי עצם לימוד הלכה 86

של תורה - פועל בירור הניצוצות. והמשכה זו נעשה עלידי 87

דיוקן העליון - השורש למעלה, של האדם, העוסק גם כן 88

1 הדבר, אלא הוא בספק, היינו משום שהשגות פאות מ -

2 קליפת נגה, אם כן יש לומר דיש להם - ל"שגות" שרש

3 בהיכלות דנגה] - מכל מקום, על כל פנים ישנו

4 במציאות, - לא רק בקליפות, אלא להכדיל, ב'חכמה' עילאה,

5 - חכמה עליונה,

6 שנתפשטה בפרט -

7 הלכה זה - כאמור בסימן 1

8 הקודם שכל פרט של 2

9 הלכה הוא התפשטות 3

10 מ"חכמה עילאה", למשה 4

11 רבנו עליו השלום 5

12 בסיני, [במאמר: מה] 6

13 שכל תלמיד ותיק עתיד 7

14 להדרש בו, - הכל נמסר 8

15 למשה בסיני, וכל פרטי 9

16 האבעיות דרבי ירמיה, 10

17 - ששאל אבעיות 11

18 (שאלות) בפרטים כאלה, 12

19 עד ששלחו אותו מבית 13

20 המורש, כפי שהגמרא 14

21 מספרת בבבא בתרא⁴, 15

22 שבפשטות הרי זה מפני 16

23 שהיו אלה פרטים כאלה 17

24 שאינם שכיחים לגמרי 18

25 שיארעו, ו - האבעיות

26 של "ברכתו בו" - אודותן דנה הגמרא ב'פרק ד'הללין' -

27 בנוגע ל"בהמה מבכרת" שצריכה הרי להיות "פטר רחם", כדי

28 לקדש בבכורה, והשאלה היא כש"כרכתו", היא כרכה אותו -

29 לדעת רש"י הכוונה לאשה המיילדת, ולדעת רבינו תם - שוולד

30 נקבה נולד יחד עם הבכור, והיא כרכה את הבכור, דבר שהוא

31 מציאות רחוקה ביותר שיארע דבר כזה, הרי כל פרטי האבעיות

32 ניתנו למשה בסיני, כי התפשטות חכמה עילאה - חכמה

33 עליונה, המתפשטת בהלכות התורה, היא מבחינת "אין סוף" 34

35 המלכשת בה בפעל ממש, - ב"חכמה" הרי מלובש "אור אין

36 סוף", הרי שהתפשטות הבאה מ"חכמה", היא בפועל ממש

37 בבחינה של "אין סוף". וכל פרט הלכה הוא שער - הינמשך

38 מחכמה עילאה, ד - שהרי אבא, "חכמה" "יסוד ברתא", -

39 ממנה באה "מלכות" הנקראת "ברתא", ובתורה זה "מלכות פה,

40 תורה שבעלפה קרינו לה"⁷, ענין ההלכות שבתורה, ומלכשת

41 בה, - "חכמה" מלובשת ב"ברתא", במלכות. ובתורה הרי זה

42 ש"אבא", חכמה, מלובש ב"ברתא", בתורה שבעלפה, כפי

43 שהיא בשרשה, ב"מלכות דאצילות", וממנה - מ"מלכות"

44 נמשך ומלכשת בבריהא יצירה עשיה. - להלן יסביר רבנו

הזקן, איך נעשה עלידי זה ענין בירור הניצוצות: ונודע, כי

3. ע"פ מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. ובכ"מ. 4. כג, ב. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל ראה גם בתוס'. וראה שם קסה, ב. - ומובא באחרונים שרוב הבעיות שלו נשארו בתיקו". 6. ע, א. 7. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 8. בתניא שלפנינו: "מתפרטים", אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל "מתפרשים", ככפנים. 9. ראה זח"ג יא, ב. שם כז, ב. 10. נדרים פא, ב.

- 1 בְּהִלְכוֹת אֱלוֹ לְמַעְלָה – בשעה שאדם למטה לומד תורה –
 2 גם שרשו למעלה עוסק בהלכות אלו למעלה, בְּשִׁרְשׁוֹ,
 3 בְּנוֹקְבָא ד'וְעִיר אֲנִינִי' דְּכִרְיָא חֲצִירָה עֲשִׂיהָ. וְכֹה יוֹכֵן
 4 חֲיוּבֵי – המוטל על כל נִפְשֵׁירוֹחַ נִשְׁמָה לְהַשְׁלִים כָּל
 5 הַתְּרִיג – 613 מצוות
 6 בְּמַחֲשָׁבָה דְּבוֹר וּמַעֲשֵׂה
 7 שֶׁהֵן פְּרָטִי הַהִלְכוֹת, –
 8 לימוד פרטי ההלכות של
 9 המצוות, ו – הנפש, רוח
 10 ונשמה צְרִיכוֹת לָבֹא
 11 בְּגִלְגּוֹל לְהַשְׁלִים הַתּוֹרָה
 12 ב – ארבע החלקים שבה
 13 פְּשִׁטֵּי דְמוֹדֵי דְרוֹש־סוֹד, –
 14 שאם בגלגול הקודם לא
 15 השלימו אותה – עליהם
 16 לבוא בגלגול נוסף כדי
 17 להשלים את התורה על
 18 כל חלקיה, בְּדִי לְבָר
 19 כָּל הַבְּרוּרִין הַנוֹנְעוֹת
 20 לָהֶם – לנפש-רוח-נשמה,
 21 מִכָּל הָרַפָּה, – 288
 22 הַנִּיצוּצוֹת, שֶׁהֵיא קוֹמַת אָדָם שְׁלֵמָה, תְּרִיג – 613, בְּחִינֹת
 23 בְּלִילוֹת וּפְרָטִיּוֹת. – באופן כללי מתחלקת ההמשכה בתרי"ג
 24 (ב' 613), וכך בפרטיות לכל נפש. אֲכָל לְעִתִּיד־לָבֹא בְּשִׁשְׁשֶׁלֶם
 25 הַבְּרוּר – של הַנִּיצוּצוֹת, יִהְיֶה עֶסֶק הַתּוֹרָה בְּבִחִינֵי "עֲשֵׂה
- 26 טוֹב" לָבֹד, – לא שיצטרכו לפעול, על-ידי לימוד תורה, ענין
 27 של "סוד מרע", להפריד קליפה מקדושה, אלא יצטרכו לפעול
 28 רק הענין של "עשה טוב", ענין חיובי, לְהַעֲלוֹת הַנִּפְשֵׁירוֹחַ
 29 נִשְׁמָה מַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין סוֹף, וְגַם – יתעסקו בלימוד
 30 בְּשִׁסָּה – 365 מצוות
 31 לֹא־תַעֲשֶׂה בְּשִׁרְשֵׁן
 32 לְמַעְלָה, שֶׁהֵן גְּבוּרוֹת
 33 קְדוּשׁוֹת, וּלְהַמְתִּיקֵן –
 34 המתקת הגבורות,
 35 בְּחִסְדִּים בְּרַמָּה – 248
 36 מִצְוֹת־עֲשֵׂה, וּלְכַלְלֵן
 37 יְחִיד. – שתהיה התכללות
 38 של חסדים וגבורות, וְעַל
 39 בֵּן – ולכן, הַתּוֹרָה כְּלָה
 40 נִצְחִית בְּכִלְלָהּ
 41 וּבְפְרָטָה, – גם כל פרטי
 42 הדינים, אפילו כאלה
 43 שלא ידעו נוגעים למעשה
 44 כלל לעתיד-לבוא, שְׁנֵם
 45 פְּרָטִי הַהִלְכוֹת דְּשִׁסָּה
 46 – 365 לֹא־תַעֲשֶׂה, הֵן הֵן
 47 עֲנָפִים מְהַלְלוֹת, – מכללות התורה, וְיֵשׁ לְכֹלֶם שִׁרְשׁ
 48 לְמַעְלָה בְּחַ' גְּבוּרוֹת דְּקִדְשָׁה, כְּמוֹ שֶׁשִׁסָּה לֹא־תַעֲשֶׂה
 49 עֲצֻמּוֹ, שֶׁהֵן לְמַעְלָה בְּחִינֵי הָדָם הַמְּחִיָּה הָאֲבָרִים דְּכֹלִים
 50 ד'וְעִיר אֲנִינִי':

קונטרס אחרון

יום שבת קודש י"ד כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קס, דוד זמירות... עד עמ' 320, צרתו.

- 51 אחרי שבסימן הקודם ב'קונטרס אחרון' מוסבר, שהמצוות פועלות
 52 בעולם גם ענין המשכת אלקות וגם ענין בירור הַנִּיצוּצוֹת, וכך גם שלימוד
 53 ההלכות התורה פועל שני הענינים האלה –
 54 בא הסימן הנוכחי, בו יוסבר, שבהלכות התורה יש ענין שהוא למעלה
 55 לגמרי מהעולם, עד שהעולם
 56 לגביו אינו תופס מקום כלל.
 57 הסימן הנוכחי מבוסס על מה
 58 שחבמיני ז"ל אומרים, 16
 59 שבשעה שדוד המלך החזיר 17
 60 את הארון מהפלשתים, הביא
 61 אותו על עגלה, שבכחו על הציווי של "בכתב יסאו", שצריכים לשאת
 62 את הארון על הכתפים, ואשר היה זה עונש על שקרא להלכות התורה
 63 "זמירות" בפסוק "זמירות היו לי חוקין בבית מגורי".
 64 רבנו הזקן מסביר בסימן הנוכחי, מדוע מגיע בכלל עונש על קריאת
- 51 תורה – "זמירות", ואיזו שייכות יש לעונש השכחה שיש לשאת את
 52 הארון בכתב – לקריאת התורה והמצוות – "זמירות".
 53 ביתר פירוט מוסברים ענינים אלה ב"לקוטי תורה", "אור התורה" וב'דרך
 54 מצותיך" מצות "משא הארון בכתב".
 55 "דוד, זמירות קרית לחו
 56 בו". – דוד – זמירות
 57 קראת לחו? להלכות
 58 התורה, ולכן בא העונש
 59 להיכשל בדבר שאפילו
 60 תינוקות של בית רבן
 61 יודעים אותו. הִנֵּה בְּחִירָה: – ישנו ביטוי על התורה, שְׂבָחָהּ
 62 דְּאוֹרִיָּתָא וְרִנָּהּ בו'. – התורה היא שבח ורננה להקדוש ברוך
 63 הוא, וְלִהְיוֹת, מִהוּ הַשְׁבַּח לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ־הוּא בְּשִׁשְׁהּ אֲסוּר
 64 אוּ מְתִיר? – במה מתבטא השבח להקדוש ברוך הוא, להיקרא

קונטרס אחרון

דוד זמירות קרית לחו בו'. הנה בזהר שבחא דאורייתא ורננה בו' ולהבין מהו השבח להקב"ה כשזה אסור או מותר הנה הוא ע"ד מה גדלו מעשיך

11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עייג'כ לעיל אגה"ק סכ"ט. שו"ע אדה"ז הל' ת"ת [פ"א סוף סעיף ד', ושם נסמנו המקורות].
 1. סוטה לד, א. 2. ראה זח"ב ח, ב. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בפרט יש ו' חלוקות מותר כשר טהור (והפטור? תניא ספנ"ב) והפכם כמפורש בכ"מ גם בתניא. - נ"ל דנקט דוקא ב' 'אסור או מותר' דזהו ענין השווה ועיקרי בכהנ"ל: אסור (בידי הסט"א) כו', מותר (שלכן נק' כך - ככתניא [פרק ז'. וראה גם שם פרק ח'])."

קונטרס אחרון

והלכך, - ולכן, המתבונן מה גדלו מעשי ה' שברבוי
העולמות וכל צבאם, ואיך כלם - כל העולמות, במלים
במציאות לגבי דקדוק אחד מדקדוקי תורה, שהוא -
הדקדוק שבתורה, הוא עמק מחשבה העליונה וחכמתו
יתברר, - ובמה מתבטא
ביטול העולמות לגבי
הדקדוק שבתורה? אשר
בדקדוק קל - שהוא
מקיים את המצוה כפי
שנדרש מהדקדוק הקל,
עולים כל העולמות
ומקבלים חיותם
ושפעם, או להפך חס'
ושלום, - אם אין הוא
מקיים את המצוה כפי
שנדרש מהדקדוק הקל, -
אין לעולמות העליה
שלהם ואין הם מקבלים
חיותם. ולגבי לא-תעשה
- פועל הדבר ירידה חס'
ושלום בכל העולמות.
ומזה נתבונן גדלת עמק
מחשבתו יתברר, שהוא
בבחינת כלי גבול
ותכלית, ומעלתה - של
המחשבה העליונה, שהיא
למעלה לאין קץ
ותכלית על מעלות
חיות כל העולמות, שכל חיותם שופע מדקדוק אחד
ממנה, - מעומק המחשבה העליונה, שהוא - הדקדוק האחד,
נמשך ממקורו, הוא עמק מחשבתו יתברר, - שעומק
מחשבתו יתברר מחייב את הדקדוק, כמו שער האדם הנמשך
ממחו על דרך-משל, וכנודע מה'תקונים' וה'אדרא רבא'.
- שדקדוקי הלכות של תורה הם למשל כמו שערות הנמשכות
מהמות. וזאת היתה שמחת דוד המלך עליו-השלום, שהיה
מומר ומרגל לשמח לבו בעסק התורה בעת צרתו. -
ששירתו היתה ממה שהרגיש וחש, שכל העולם על כל אירועיו
אין להם שום ערך לגבי דקדוק אחד של תורה.

1 "שבחא דאורייתא" במה שההלכה שבתורה פוסקת שדבר זה
2 אסור או שדבר זה מותר? הנה הוא על-דרך: - מה שכתוב:
3 "מה גדלו מעשי ה', מאד עמקו מחשבותיה". -
4 שלבאורה, הרי בתחילה ישנן המחשבות ולאחר מכן באים
5 המעשים, מדוע, איפוא,
6 כתוב תחילה "מה גדלו
7 מעשיך" ולאחר מכן "מאד
8 עמקו מחשבותיך"? אלא,
9 יסביר רבנו הזקן,
10 שמה"מה גדלו מעשיך"
11 יודעים את ה"מאד עמקו
12 מחשבותיך", כי הנה
13 נודע, שכל העולמות
14 עליונים ותחתונים
15 תלויים בדקדוק מצוה
16 אחת, - בדקדוק אחד
17 שהתורה מדקדקת
18 שהמצוה תיעשה באופן
19 זה דוקא, דרך-משל: אם
20 התרפן - שמקריבים,
21 בשר - נעשה יחוד
22 עליון, - בספירות
23 ובעולמות העליונים,
24 ועולים כל העולמות
25 לקבל חיותם ושפעם;
26 ואם שנה, - מדקדוק
27 שהתורה דקדקה בהלכות
28 הקרבנות, שקבל הדם -
29 של ההוא, בשמאלו דרך-משל, או - שקיבל את הדם שלא
30 בכלי שרת בשר, או שהיתה חציצה - אי נתבטלה עליות
31 העולמות - שהיתה צריכה להיות על-ידי הקרבן, ונתבטלו
32 חיותם ושפעם - שהיו מקבלים על-ידי הקרבן, מחיי תחיים
33 אינסוף ברוך-הוא. וכן בתפלין בשרות, - שיהודי מניחן,
34 מתגלים מחין עליונים דעיר-אנפין ונוקבא, - של זעיר
35 אנפין ומלכות ד"אצילות", שהם מקור תחיים לכל
36 העולמות, ובדקדוק אחד - שאינו כראוי, נפסלין - התפלין,
37 ומסתלקין המחין. וכחאי גונא - ובדוגמא זו, בדקדוקי
38 מצות לא-תעשה. - שדקדוק בלא-תעשה נוגע בכל העולמות,

4. תהלים צב, י. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מאגה"ת בסופה. וצע"ק". 6. הרבי מציין כאן, ש"קיבל הדם בשמאל" הוא "שינוי באדם"; "שלא בכלי שרת" - הוא שינוי "בכלי". ועל "או שהיתה חציצה" - מציין הרבי: "ושני הנ"ל בלא שינוי". כמה סוגים בחציצה, ביניהם: חציצה בין הכהן לכלי השרת (זבחים כד, א במשנה); חציצה בין הכהן לריצפה (גמרא שם טו, ב) וחציצה בין הכהן לבגדיו, "בגדי כהונה" (זבחים יט, א).

יום ראשון

יום ראשון

ח כסלו

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישלח, פ' ראשונה עם פירש"י.

תהלים: מד"מח.

תניא: אך להבין . . . קנח וכה"ג.

א מענש זאל זיך מתבונן זיין, ווי גרויס חסדי הבורא ב"ה זיינען, אז אזא קטן שבקטנים ווי דער מענש איז, קען ער מאכען א נחת רוח גדול צום גדול הגדולים וכמ"ש ולגדולתו אין חקר, דארף דער מענש זיין תמיד באגייסטערט און טאן די עבודה בלב ונפש חפצה.

יתבונן האדם עד כמה גדולים חסדי הבורא ברוך-הוא, שפזה קטן שבקטנים כפי שהוא האדם, יכול לגרם נחת רוח גדול לגדול הגדולים, וכמו שכתוב "ולגדלתו אין חקר". על האדם להיות תמיד נלהב ולבצע את העבודה בלב ונפש חפצה.

יום שני

יום שני

ט כסלו

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישלח, שני עם פירש"י.

תהלים: מט"נד.

תניא: אך עוד . . . קנח מהנברא.

יום הולדת את אדמו"ר האמצעי - תקל"ד - יום הסתלקותו - תקפ"ח. ומנוחתו כבוד בניעזשין.

ט' בכסלו תקנ"ד אמר רבנו הזקן מאמר - והוא חלק פרק נ"ג מספר של בינונים (תניא) המדבר על דבר בית ראשון. למחרתו אמר חסידות עוד הפעם - סיום פרק הנ"ל עד גמירא [סופו]. כי המאמרים מראש השנה תק"ן עד י כסלו תקנ"ד (אשר בהם נכללו לקוטי עצות משנים הקודמות) מהם נסדרו נ"ג פרקי ספר של בינונים.

יום שלישי

יום שלישי

י כסלו

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישלח, שלישי עם פירש"י.

תהלים: נה"נט.

תניא: משא"כ ההלכות . . . 316 אלקות.

אדמו"ר האמצעי יצא לחרות - תקפ"ז - ממאסרו בעיר וויטעפסק. בחל המועד סכות נודע אשר הלשינו את אדמו"ר האמצעי. ביום א' פרשת נח כח תשרי נסע בלית פקידים מלויבאוויטש, בצהרים בא לדאבראמיסל, אמר שם דא"ח [=חסידות, דברי אלוקים חיים] "מים רבים גו'", יום ב' נסע משם עד ליאזנא, אמר שם דא"ח "רשפיה רשפי גו'", יום ג' נסע משם לוויטעפסק, וישב שם תפוס עד יום א' וישלח י כסלו.

ה'תש"ד

יא כסלו

יום רביעי

יום
רביעי

שיעורים. חומש: וישלח, רביעי עם פירש"י.
תהלים: ס"סה.
תניא: והטעם . . . 316 וגמרא.

מהגהות אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] על הסדור "סדר התפלה" (עם הדא"ח) : חלק א'
דבורהמתחיל "ברוך עושה בראשית" (צט. א) : "מהשאין-כן בחינת רדל"א" [=רישא דלא
אתידע] - נתקן : "ומעתה יוכן פרוש וענין בחינת רדל"א".
חלק ב' דבורהמתחיל "עד הגל" (פח, ד) : "לרבנן והלכה כר"י שפירן" - נתקן : "לרבנן
אם בירן".

שם : "דעת ר"י וכן האמת" - העביר קולמוס על "וכן האמת".
שם (פט. א) : "התהו דנקודים" - נתקן : "התהו דעקודים".

ה'תש"ד

יב כסלו

יום חמישי

יום
חמישי

שיעורים. חומש: וישלח, חמישי עם פירש"י.
תהלים: ס"סח.
תניא: ומ"ש בע"ח . . . שוכן וכו' וד"ל.

ברכת "שפטרני" מברכים בלא שם ומלכות, ומברכים אותה גם ביום ב', ה', בראש חודש, ולאו דוקא
בשבת.

מקבל בדינו בשם מורנו הפעל-שם-טוב: כששומעים דבר לא טוב על אחד מישראל, גם
אם אין מכירים אותו, צריך להצטער צער רב, כי אחד מהם הוא בודאי לא טוב: אם אמת הדבר
שמשפירים על פלוני, הלא הוא לא טוב; ואם אינו אמת, הלא המספר נמצא במצב לא טוב.

ה'תש"ד

יג כסלו

יום ששי

יום
שישי

שיעורים. חומש: וישלח, ששי עם פירש"י.
תהלים: סט"עא.
תניא: ולהבין פרטי . . . דו"א.

אמר אאמו"ר: חסידות משנה את המציאות ומגלה את המהות. והמהות של האיש
הישראלי אין להעריך ולשער, כי הוא חלק מן העצם, והתופס במקצתו כאלו תופס
בכולו, וכשם שהעצם אין לו שיעור כך החלק אין לו שיעור, ע"ד הכנף מין כנף - עס
איז מעהר ניט וואס עצמות האט בורא געווען א נשמה אז זי זאל זיין א נברא -
וחסידות מגלה את המהות.

אמר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: חסידות משנה את המציאות ומגלה את המהות. והמהות
של האיש הישראלי אין להעריך ולשער, כי הוא חלק מן העצם, והתופס במקצתו כאלו תופס
בכולו, וכשם שהעצם אין לו שיעור כך החלק אין לו שיעור, על-דרך "הכנף - מין כנף" - אין זה
אלא ש"עצמות" ברא נשמה, שהיא תהיה נברא - וחסידות מגלה את המהות.

שבת
קודש

שבת

יד כסלו

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישלח, שביעי עם פירש"י.
תהלים: עב-עו.

תניא: דוד . . . 320 בעת צרתו.

מִבְּרִיךְ בְּרַבְת הַמִּזוֹן בְּכּוֹס שֶׁל בְּרָכָה, אֲפִי שֶׁאֵין עֲשֶׂה.
הַכּוֹס – עַל כֶּף הַיָּד, וְהַאֲצָבָעוֹת וְקוֹפּוֹת. אוֹחֲזוּ הַכּוֹס מֵאֲמִירַת "רְבוּתִי מִיר וּוְעֶלְעֶן בְּעֶנְטֶשֶׁן" [=רְבוּתִי גְּבֻרָה]
עַד אַחֲרֵי סִיּוּם בְּרָכָה שְׁלִישִׁית, שֶׁאֵין מְעַמִּידוֹ עַל הַשִּׁלְחָן.

בְּאַחַת מְשִׁיחוֹתָיו בְּאֵר אֲדָנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב], וְתִכְנֶן דְּבָרָיו: יֵשׁ צָדִיק, יֵשׁר, תָּמִים,
חֲסִיד. 'צָדִיק' עַל שֵׁם קִיּוֹם מִצּוֹת־עֲשֶׂה – מִמְּשִׁיךְ גְּלוּיִים דְּסִדֵּר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת. 'יֵשׁר' עַל שֵׁם קִיּוֹם
לֹא־תַעֲשֶׂה – גְּלוּיִים לְמַעַלָּה מִסִּדֵּר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת. 'תָּמִים' – עֲרִנְסֶטְקִיט [= "רְצִינּוֹת"] – גְּלוּיִים
דְּ"טַעַם עֲצוֹ וּפְרִי שְׁוִים", הַתְּחַבְּרוֹת סוּבֵב־כָּל־עֲלָמִין וּמִמְלָא־כָל־עֲלָמִין. לְמַעַלָּה מִכָּל־סִיד, חֲסִיד,
וְיֵשׁ בָּזָה ג' מְדַרְגּוֹת: א) שְׁעִנְיָנִי הָעוֹלָם אֵינָם מְטָרִידִים וּמְבַלְבְּלִים אוֹתוֹ. כָּל אֶחָד וְאֶחָד יִכּוֹל
לְהַגִּיעַ לָזֶה, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מְחַיֵּב לְהַגִּיעַ לָזֶה. ב) שְׁכָל עֲנִיָּנִי הֵם אֲלֻקוֹת. וְאֲפִי שֶׁ"לֹא רְחוּקָה הִיא
מִמֶּךָ גו'" – מְכַל־מְקוֹם אֵין זֶה שִׁיךְ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. ג) מֶה שֶׁכְּתוּב בְּתַקְנֵי זֶה: "אִיזְהוּ חֲסִיד
הַמִּתְחַסֵּד עִם 'קוֹנּוֹ' עִם קֵן דִּילִיָּה" [=עִם מְקוֹרוֹ; ה'], וּפְרַשׁ בְּסִפֵּר שֶׁל בִּינוּנִים [=סִפֵּר הַתְּנִיָּא] שֶׁזֶּהוּ
לִי־חֵדָא קוֹדֶשׁ־אֲבִירָךְ־הוּא וְשְׁכִינְתָּיה בְּתַתְּחֻנִּים וְלֹא לְרוֹת נִפְשׁוֹ הַצְּמָא בְּלִבָּד.

אגרות קודש

ב"ה, ט' כסלו, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מכ"ט חשון, בו מודיע ומתאונן אשר לע"ע אין נותנים לו היתר יציאה לנסוע
לכאן, ויעוין בהמשך מים רבים תרל"ו בתחלתו, ובטח היתה ידועה לו השקפתי וכמדומה שגם אליו
בפרט כתבתי בזה, שהתלמידים דשיבת תומכי תמימים בלוד יש בשבילם כר נרחב לפעול באה"ק
ת"ו ולהאיר ע"י חלקם בעולם ובמילא להמשיך ג"כ הצלחה בעניניהם הפרטים, היינו בלימוד תורת
הנגלה ותורת החסידות וכן בהצלחה בעבודת השי"ת, והנה למרות זה הנה שאל וחזר ושאל, ושאל
ג"כ בעקיפין בדרך שלא ע"ד הרגיל, וענתי ע"ז, שמהיכי תיתי, אם רוצה ינסה ומסכים הנני ע"ז, ואם
אחכ"ז הראו לו עוד הפעם שיש בשבילו עבודה (מלשון עורות עובדים וכמבואר בכ"מ בדא"ח בתו"א
ר"פ משפטים וכו') היינו שזהו ענינו וואו מען דארף עם האבען, און אויף דעם דארפמען הארעווען, ולא
ששכלו תובע זה ויש בזה געשמאק מצד הגוף ונה"ב, הנה גם אחרי הוראה זו עוד הפעם מתאונן ומחפש
לו עצות ותחבולות לנסוע דוקא, בה בשעה ווען ער וויל.

... ליום הולדתו שמזכיר... הנה בודאי ידוע לו הסדר דיום הולדת, והוא בכלל - העלי' לתורה,
ובפרט שיום הולדתו חל ביום הש"ק, חזרת דא"ח ברבים, אמירת ספר תהלים, ונתינה לצדקה קודם
התפלה - אם חל בימות החול - או ביום שלפני זה - אם חל בש"ק ויו"ט - , ובודאי ראה ג"כ בהמובא
בהיום יום - י"א ניסן - בענין ההתבודדות אשר מועתק הוא ממכתבי כ"ק מו"ח אדמו"ר,

והשי"ת יזכהו למלאות שליחותו בעלמא דין לאריכות ימים ושנים טובות ויהי' חסיד ירא
שמים ולמדן, והכוונה במלת למדן, לא רק בתורת החסידות כ"א גם בתורת הנגלה ובתוספות נוסף
ארוכה הוא ע"ד דרז"ל בענין רבצן, הרגיל בכך ולא בדרך מקרה (בי"מ ל"ג ע"א) וע"ד המובא בדא"ח
בענין גרשון ותדבקון בתוספת נוסף ארוכה (לקו"ת נשא כא, א. ראה כ, ב) להמשיך הענינים בפועל
ממש למטה.

ברכה.

מדוע מקבלים עדות חודש תשרי רק עד המנחה? יום ראשון ח' כסלו ה'תשע"ח

אומרת שהיה קלוקל גדול יותר, בזה שביטלו את הקרבת קרבן המוסף, כי לפני הגעת העדים לא ידעו אם היום ראש השנה וכשהגיעו העדים לפנות ערב לא יכלו להקריב את המוסף. וביארו (בשם "ש מפרשים", ראה תוס' ביצה ה, א) כי לדעת התנא במשנה הקריבו כבש אחד (אף שנשתהו העדים) והתנו תנאי: אם יבואו העדים יהא קרבן מוסף ואם לא יבואו יהא קרבן תמיד. ולפי זה הקלוקל היה שאמרו שירה של חול (או שלא אמרו שירה כלל), וכשהגיעו העדים התברר שהקריבו קרבן מוסף ללא השיר הנכון.

וסובר הרמב"ם שההקרה על תנאי לדעת התנא במשנה היא רק אם סוברים (עירובין לו, ב) 'יש ברידה', היינו שדבר שאינו מבורר עדיין ומתברר אחר כך הרי הוא כמבורר למפרע ולכן, כשיבואו העדים אחר כך יתברר שהקרבן היה מוסף והקלוקל היה רק בשיר, אבל לדעת הרמב"ם דבר של תורה 'אין ברידה' (הל' תרומות פ"א הכ"א ועוד) ולא היו יכולים להקריב קרבן מוסף על תנאי ולכן כתב שהקלוקל היה בקרבן עצמו שמחמת אי ידיעה לא הקריבוהו.

הלכות קידוש החודש פרק ג, הלכה ה: בראשונה היו מקבלים עדות החדש כל יום שלשים. פעם אחת נשתהו העדים מלבוא עד בין הערבים, ונתקלקלו במקדש ולא ידעו מה יעשו - אם יעשו עולה של בין הערבים, שמא יבואו העדים, ואי אפשר שיקריבו מוסף היום אחר תמיד של בין הערבים... התקינו שלא יהיו מקבלים עדות החדש אלא עד המנחה.

והקשו אחרונים (לחם משנה. תוס' יום טוב, ר"ה פ"ד מ"ד ועוד): במשנה (ר"ה ל, ב) נאמר על אירוע זה שבו נשתהו העדים מלבוא ונתקלקלו הלויים בשיר, היינו שלא ידעו איזה שיר יאמרו הלויים בהקרת קרבן התמיד של בין הערבים - שיר של יום חול או של ראש השנה. ומביאה הגמרא (שם) שתי דעות מה היה הקלוקל: א. מפני הספק לא אמרו שירה כלל. ב. אמרו שירה של חול (ואחר כך הגיעו העדים). ומדוע שינה הרמב"ם וכתב שהקלוקל היה שלא הקריבו מוסף כי לא ידעו אם יבואו עדים ויתקדש היום וכשהגיעו העדים כבר לא יכלו להקריבו?

ומבאר העונג יום טוב' (יו"ד סי' סח בהגה"ה): התוספות (שם ד"ה ונתקלקלו) אכן הקשו מדוע אין המשנה

יום שני ט' כסלו ה'תשע"ח

לא אד"ו ראש

בגמרא מבואר שחכמים תקנו שראש השנה לא יחול באד"ו משום שאם יחול ר"ה בימים רביעי או שישי יחול יום הכפורים בימים שישי או ראשון ויהיו שני ימי קדושה רצופים, ואם ימות מת ביום הראשון משניהם אי אפשר יהיה לקוברו אלא לאחר שני ימים, ויש לחשוש שמא יסריח (ר"ה כ, א). ואם יחול ר"ה ביום ראשון יחול הושענא רבה בשבת ותתבטל מצות חיבוט הערבה (סוכה מג, ב). ומדוע לא הביא הרמב"ם טעמים אלו אלא כתב טעם אחר לאי קביעת ראש השנה בימי אד"ו?

ומיישב הפני יהושע' (ר"ה שם ד"ה וייתיישב):

הטעם העיקרי לאי קביעת ראש השנה בימי אד"ו הוא הצורך להשוות את שני המולדות, כנ"ל, ולשם כך ניתנה רשות לחכמים "לעשות את ימי הקביעות בדילוג ימי השבוע, לדחות יום אחד ולקבוע יום אחד כדי שיקבעו במולד האמיתי" אלא שלענין זה יכלו לדחות גם יום מהימים ב'ג'ה'ז' והטעם שקבעו דוקא את אד"ו לדחיה הוא הטעם האמור בגמרא, מפני המתים ומפני מצות ערבה, ואין להתפלא שהרמב"ם נקט את עיקר הטעם.

הלכות קידוש החודש פרק ז, הלכה ז: ומפני מה אין קובעין בחשבון זה בימי אד"ו? לפי שהחשבון הזה הוא לקבוע הירח והשמש [המולד] בתלויכם האמצעי, לא במקומם האמיתי, כמו שהודענו; לפיכך עשו יום קביעה ויום דחיה, כדי לפגוע ביום קבוע האמיתי. ביצד? בשלישי קובעין, ברביעי דוחין...

הרמב"ם מבאר שאין קובעים את האחד בתשרי (ראש השנה) בימי ראשון, רביעי ושישי, כי במולד הלכנה יש שני סוגי חשבון: א. 'מולד האמצעי', הוא הממוצע של כל החודשים לפי "החשבון שמחשבין בקירוב ויודעים שעת קבוצם ושל הירח והשמש, הוא המולד בלא דקדוק [בערך] אלא במהלכם האמצעי". ב. 'מולד האמיתי' הוא המולד המדויק שלפעמים הוא לפני ה'מולד האמצעי' ולפעמים אחריו (כמבואר לעיל פ"ו ה"א). וכדי להשוות את קביעת ראש השנה לפי ה'מולד האמצעי' לקביעה שהיתה צריכה לחול על פי ה'מולד האמיתי' אמרו חכמים שלפעמים דוחים את קביעת ראש השנה ביום אחד וכך ישתנו המולד האמיתי וה'אמצעי'. לכן לא קובעים את ראש השנה בימים אד"ו אלא בשני, בשלישי, בחמישי ובשבת.

והקשה הראב"ד:

יום שלישי י' כסלו ה'תשע"ח

אורכה של השנה

להלן (פ"י ה"א) מפרט הרמב"ם שלפי הדעה השניה שנת החמה היא "שס"ה יום וחמש שעות ותתקצ"ז חלקים ומ"ח רגע" (שהם בין 4 ל-5 דקות לפי השעון שלנו, פחות מהתקופה הראשונה).

הלכות קידוש החודש פרק ט, הלכה א: שנת החמה - יש מחכמי ישראל שהוא אומר, שהיא שלש מאות חמשה ושלשים יום ורביעי יום, שהוא שש שעות; ויש מהם שהוא אומר, שהיא פחות מרביעי היום.

ועוד כתב (שם הלכה ו'): ונראין לי הדברים שעל חשבון תקופה זו (השניה) היו סומכין לענין עיבור השנה... לפי שחשבון זה הוא האמת יותר מן הראשון". והנה, מלשונו "שחשבון זה הוא אמת יותר מן הראשון" משמע שגם החשבון הראשון נכון במידה מסוימת. ואכן, לגבי כמה דינים התלויים באורך שנת החמה נוהגים לפי הדעה הראשונה, וכגון לענין שאלת גשמים בחו"ל שזמנה הוא ששים יום לאחר תחילת תקופת תשרי (שכן השנה מתחלקת לארבעה חלקים ('תקופות'), וחלוקה זו נעשית לפי חשבון סס"ה יום ושש שעות, כדעה הראשונה). וכן לגבי 'ברכת החמה' שקבעה אחת לכ"ח שנים כי לפי החשבון הראשון אז חוזרת החמה למקום שבו נתלתה ברקיע ביום הרביעי של ששת ימי בראשית, ואילו לפי החשבון השני נשלם המחזור בכל י"ט שנים. ומדוע אין נוהגים תמיד לפי החשבון השני (שהוא "אמת

יותר מהראשון")? יש שביארו כי מאחר והחשבון הראשון (המדויק יותר) מסובך ומורכב, הרי בעניינים הנוגעים לכלל הציבור (כגון שאלת גשמים) נוקטים בחשבון 'מעוגל' (סס"ה יום ושש שעות שלימות) ורק בעיבור השנה הנוגע רק לבית דין נוהגים על פי החשבון המדויק (ראה תשב"ץ ח"ב סי' קלד). ועדיין קשה: אם החשבון הראשון אינו מדויק, איך נוהגים על פיו לענין ברכת החמה, ולא חוששים לברכה לבטלה? ומבאר הרבי: אף שהחשבון השני מדויק יותר, אך בשורש העליון העיקר הוא כפי הדעה הראשונה, אלא שמסיבות מסוימות משתלשל הדבר למטה בזמן אחר, ועל כן להלכה יש להתחשב עם התקופה כפי שהיא למעלה (לקוטי שיחות כ"ב, עמ' 233).

שבת בקוטב הצפוני יום רביעי י"א כסלו ה'תשע"ח

הלכות קידוש החודש פרק יב, הלכה א: מַהֲלַךְ הַשֶּׁמֶשׁ הָאֲמֻצָּעִי בְיוֹם אֶחָד, שֶׁהוּא אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים שָׁעוֹת, תִּשְׁעָה וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים וְשִׁמּוֹנָה שָׁנִיּוֹת. יש לדון: האם עצם המושג 'יום' נקבע על פי מהלך השמש, כך שמשך הזמן שבו נעה השמש נקרא יום או ש"יום" היא יחידת זמן של עשרים וארבע שעות ואין היא תלויה במהלך השמש. ויש להוכיח שאלה זו מדברי המדרש (פרקי דר' אליעזר, נב) שיהושע העמיד את השמש כאשר ישראל נלחמו באויביהם בערב שבת כדי שלא יגיעו לידי חילול שבת. וכיון שעייכוב מהלך השמש גרם לעייכוב כניסת השבת הרי זו הוכחה שהיום אינו תלוי ביחידת זמן מסוימת אלא רק במהלך השמש (הגהות הרד"ל שם). ויש שלמדו מכאן לגבי ארצות הקוטב הצפוני והדרומי בהן השמש זורחת תקופות ארוכות ללא הפסק שכל יחידה כזו נחשבת יום אחד ארוך ובהתאם לכך השבת תחול אצלם רק לאחר זמן רב (הרד"ל שם).

אך ב'זית רענן' (סוף פרשת לך לך) הקשה מדברי המדרש כי בשבת הראשונה לבריאת העולם לא שקעה החמה אלא זרחה ברצף עד מוצאי שבת, ומבואר מכך שחילוף הימים אינו תלוי במהלך השמש שהרי השבת נכנסה למרות שהשמש לא שקעה! ותירץ כי באמת השמש הלכה כדרכה ובגמר הסייבוב שקעה מתחת לארץ ואז נכנסה השבת, אלא שעדיין האיר האור שנברא ביום הראשון ומשום כך כניסת היום הבא אינה מתעכבת, אך בזמן יהושע עצרה השמש מהילוכה ועמדה במקומה ולכן היום לא התחלף עד ששקעה. ולמעשה, לדעת רוב הפוסקים גם במדינות הקוטב יש לחשב עשרים וארבע שעות ליממה ולאחר מכן מתחלף היום אע"פ שהשמש לא שקעה שכן עצם הקפת השמש את כדור הארץ – בין מעל האופק ובין מתחתיו – היא הקובעת את היממה ואין הפרש בין אם במקום זה השמש נראית או לא ורק עצירת השמש מהילוכה לגמרי מעכבת את כניסת היום הבא (ראה הזמנים בהלכה א, ע' סה ואילך ושם הערה 23).

חכמת יון בתוך התורה יום חמישי י"ב כסלו ה'תשע"ח

הלכות קידוש החודש פרק יז, הלכה כד: חֲכָמַת הַתְּקוּפוֹת וְהַיָּמִימִיּוֹת, שֶׁחֲבָרוּ בָּהּ חֲכָמֵי יוֹן כְּפָרִים תְּרַבְּהָ... וּמֵאַחֵר שֶׁכָּל אֶלוֹ הַתְּכָרִים, בְּרָאיוֹת בְּרוּרוֹת הֵם, שְׂאִין בָּהֶם דְּפִי... אֵין חוֹשְׁשִׁין לְמַחְבֵּר, בֵּין שֶׁחֲבָרוּ אוֹתָם נְבִיאִים בֵּין שֶׁחֲבָרוּ אוֹתָם גִּזְיִים. לכאורה, הצורך להסתמך על ספרי חכמי יון בנושאים אלו הוא 'בדיעבד' שהרי במקורה נמסרה חכמת התכונה לעם ישראל, כדברי הגמרא (שבת עה, א) "היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים – איזו חכמה ובינה שהיא לעיני העמים? הוי אומר זה חישוב תקופות ומזלות", אלא שספרי חכמי ישראל בעניינים אלו לא הגיעו לידינו.

וכן כתב התשב"ץ (ח"א סי' קד): "כי זאת החכמה אע"פ שהיא חכמתנו ובינתנו... אבל מפני גלויות אבדה זאת החכמה ממנו (מאיתנו)... והוצרכנו לחצוב לנו בורות נשברים... וחכמי יון חקרו יפה בזאת החכמה מחקר מסכים לקבלתנו". ומוסיף, שאף יתכן ומקור חכמת האומות היא מאיתנו: "ואולי הגיעו אליהם ספרינו בבית שני כשגברה ידם עלינו וקראו אותם חכמות על שמם אע"פ שהם חכמותינו באמת". וכתב המהר"ץ חיות (תפארת למשה פ"ג ד"ה ועתה נעתק) שבמקומות שבהם הרמב"ם הסתמך על חכמת יון אין זה אלא כדי לגלות את הכוונה הצפונה וטמונה בדברי חז"ל, כפי שכתב הרמב"ם במכתבו לר"י מלוניל (שו"ת פאר הדור) שלקח

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קמט

חכמות אלו "לרקחות וטבחות להיות משמשות בקודש".
ואולם לפי פנימיות העניינים, יש יתרון בצורך להישען
על חכמת האומות, כפי שמבאר הרבי (ספר המאמרים תשמ"ח, ד"ה
החודש):

"...שזהו החידוש שבדבר, שהגם שחכמת התקופות
והגימטריות היא חכמת האומות, מ"מ היא נעשית חלק
מתורת ה', שמברכים גם קודם ללימוד הלכות אלו ברכת

התורה, ועד שנעשית חלק מהלכה שבתורה, עד שנעשית
חלק ממשנה תורה שעליו כתב הרמב"ם שאדם קורא תורת
משה בן עמרם ואח"כ קורא ספר זה ואינו צריך ספר אחר
ביניהם... כי זה החידוש שבתורה, שגם בעניני טבע (חכמת
האומות) מגלים את האלקות שבזה". ומוסיף שעניין זה שייך
לרמב"ם דווקא: "כמו שכתב בתניא שהרמב"ם והרמב"ן
ידעו להשתמש בחכמת האומות לעבודת ה' או לתורתו".

קידוש החודש כרמז לעבודת ה' יום שישי י"ג כסלו ה'תשע"ח

"ביארנו חשבונות כל הדרכים שצריכין להם בידיעת הראיה".
ועניינם בעבודת ה': ראיה מורה על הגילוי מלמעלה
והשבון מורה על עבודת האדם בהבנה והשגה. ולכן במצות
קידוש החודש ("מצוה ראשונה שנצטוו ישראל", רש"י ר"פ בראשית)
מודגשים שני העניינים גם יחד, ללמדנו שהגילוי הבא
מלמעלה (ראיה) צריך לחדור לשכל האדם ולהבנתו (חשבון).
וביותר מודגש בקידוש החודש העילוי שבעבודת
התחתונים שהרי קביעות החודש נעשית על ידי בית דין
שלמטה, כפי שדרשו חז"ל "אשר תקבעו אתם" (אתם – בלי
וא"ו) – "אתם אפילו שוגגין, אתם אפילו מזידין, אתם אפילו
מוטעין".

(ספר השיחות התש"נ עמ' 252)

הלכות קידוש החודש פרק יט, הלכה טז: הרי פאָרנו
חשבונות כל הדרכים שצריכין להם בידיעת הראיה, ובחקירת
העדים, פרי שיהיה תכל ידוע למבינים, ולא יחסרו דרך מדרבי
התורה.

שלימות ענין התורה היא תורתו של הקב"ה שניתנה
מלמעלה נקלטת וחודרת לשכלו והבנתו של האדם על ידי
עבודתו.

ומרמזו הדבר במצות קידוש החודש שהוא הן על ידי
ראיית הלבנה, כמו שדרשו חז"ל על הפסוק "החדש הזה
לכם" (שמות יב, ב) – "כזה לאה וקדש" (לעיל פ"א ה"א) והן על ידי
החשבון, כמו שכתב הרמב"ם (שם ה"ו) "בית דין מחשבין
בחשבונות... וחוקרים ומדקדקים עד שידעו...". וכן כתב כאן,

אסונות טבעיים – רמז משמיים? שבת קודש י"ד כסלו ה'תשע"ח

יש להתענות אף על מאורעות שאינם חורגים מדרך הטבע,
כגון מחלה וכדומה.
וביאר הדברים:

בוודאי אין מקרה בעולם וגם אסון טבעי לא היה קורה
אילולא האדם חטא, כפי שמסופר בגמרא (ברכות לג, א) על נחש
מסוכן שהיה מזיק את הבריות עד שהכיש את רבי חנינא בן
דוסא ומת הנחש ואמרו על כך: 'אין ערוד ממית אלא החטא
ממית'.

ולכן, האדם עצמו שאירעה לו צרה טבעית, וכן סביבתו
הקרובה, צריכים לשוב בתשובה על העבירות שבידם וראוי
שיתענו.

אך תענית ציבור נקבעת רק כאשר יש להניח כי מדובר
בצרה כללית על כל הציבור, ודווקא כאשר החיה הזיקה באופן
שאינו דרכה יש לומר שזהו סימן משמים שהציבור חטא
ועליהם לשוב בתשובה מעוונות שבידם, אך מאורע טבעי אינו
בגדר צרה הבאה על הציבור ואין קובעים על כך תענית.

(אור אברהם על הרמב"ם)

הלכות תעניות פרק ב, הלכה ז: אין מתענין על חיה
רעה, אלא בזמן שהיא משלחת. כיצד? נראתה פער ביום, הרי
זו משלחת..

האם כל אסון המתרגש על האדם בא בהכרח כתוצאה
מחטא או שאפשר שיארע על ידי גורמי הטבע שלא כעונש
משמיים?

והנה, מהלכות אלו נראה כי בשאלה זו יש להבחין בין
דיון על היחיד לדיון על הציבור:

מחד, בהלכה זו מבואר שאין קובעים תענית על אסון
שאירע על ידי חיה רעה אלא כשנהגה שלא כטבעה הרגיל
כי אז היא נחשב כ'משולחת' מן השמים והופעתה צריכה
לעורר לתשובה, אך כאשר נהגה כפי טבעה, אין לראות בכך
אסון מיוחד שחחמהמציין לקבוע תענית.

מאידך, לעיל (פ"א ה"ט) כתב הרמב"ם "כשם שהציבור
מתענים על צרתו, כך היחיד מתענה על צרתו. כיצד, הרי
שהיה לו חולה או תועה במדבר או אסור בבית האסורין, יש
לו להתענות עליו". הרי שלגבי תענית יחיד כתב הרמב"ם

חסדים לשון רבים קאי על ב' סוגי החסדים, חסד מלבר וחסד מלגאו, שמהם נמשכים ב' סוגי השפעות.

ממאמר שבת פרשת וישלח ה'תשכ"ח

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ח' י"ד כסלו תשע"ח

אותם. (8) "מעשה ברבי נהוראי שהלך אצל העד להעיד עליו בשבת באושא". וכרב אשי שם, שפירש שר' נהוראי הלך לבדו להצטרף עם עוד אחד באושא, אף-על-פי שהיה ספק שמה לא ימצאנו.

יום ראשון ח' כסלו ה'תשע"ח

הלכות קידוש החדש

פרק שלישי

(1) נתבאר בו שערות החודש דוחה את השבת ושמקבלים אותם כל היום, ועל ששה חדשים השלוחים יוצאים.

א. עדים שראו את החדש: אם היה ביניהם ובין מקום שיש בו בית דין מהלך לילה יום או פחות - הולכין ומעידין, ואם היה ביניהם יתר על כן - לא ילכו; שאין עדותם אחר יום שלשים מועלת, שפכר נתעבר החדש.²

(2) שהרי "מאיימים עליהם ומטריפים אותם בשאלות ומטריחים עליהם בבדיקות ומדקדקים בעדות ומשתדלים בית דין שלא יקדשו חודש זה הואיל ויצא שמו מעובר", ולפיכך כתב כאן שלא ילכו, שאפילו ילכו לא תהיה תועלת בעדותם.

ב. עדים שראו את החדש - הרי אלו הולכין לבית דין להעיד ואפילו היה שבת, שנאמר: אשר תקראו אתם במועד, וכל מקום שנאמר 'מועד' דוחה את השבת.³ לפיכך אין מחללין אלא על ראש חדש ניסן ועל ראש חדש תשרי בלבד, מפני תקנת המועדות.⁴ ובזמן שבית המקדש קיים - מחללין על פלו, מפני קרבן מוסף שבכל ראש חדש וחדש, שהוא דוחה את השבת.⁵

(3) בקרבן התמיד כתוב: "תשמרו להקריב לי במועדו", והוא קרב אפילו בשבת. מכאן לומדים שכל מקום שכתוב בו "במועדו" דוחה שבת. (4) פסח, יום הכפורים וסוכות. על סיון אין מחללים, אף-על-פי שיש בו חג השבועות, מפני שהוא תלוי בספירת העומר, וכיוון שנתקדש חודש ניסן ונקבע חג הפסח, ידעו ממילא מתי יהיה חג השבועות. (5) משום שכתוב "אלה תעשו לה' במועדיכם", וזה מוסב על קרבן ראש חודש, הנזכר באותה פרשה.

ג. פשם שמחללין העדים שראו את החדש את השבת, כך מחללין עמהם העדים שמזכין אותה⁶ בבית דין, אם לא היו בית דין מפריזין את ה'ראיין'.⁷ ואפילו היה זה שמודיע אותה לבית דין עד אחד - הרי זה הולך עמהם ומחלל מספק,⁸ שמה ימצא אחר ויצטרף עמו.⁹

(6) המעידים עליהם שהם כשרים וזכאים להעיד. (7) ואף על פי שכל העדות הזאת אינה אלא מדרבנן, בכל זאת מותר לחלל על זה את השבת, שהרי בלי עדות זו לא יקבלו בית דין את העדים המעידים על החודש, מכיוון שאינם מכירים

ד. היה העד, שראה את החדש בליל השבת, חולה - מרביבין אותו על החמור,¹⁰ ואפילו במטה¹¹. ואם יש להן אורב בדרך¹² - לוקחין העדים בידן כלי זין¹³. ואם היה דרך רחוקה - לוקחים בידם מזונות. ואפילו ראהו גדול ונראה לכל - לא יאמרו: פשם שראינוהו אנחנו ראוהו אחרים, ואין אנו צריכין לחלל את השבת; אלא כל מי שראה החדש, ויהיה ראוי להעיד, ויהיה בינו ובין המקום שקבוצ בו בית דין לילה יום או פחות - מצוה עליו לחלל את השבת ולילף ולהעיד.

(9) אף-על-פי שחולה הריהו כמשא ואסור להוציא משא על הבהמה בשבת. (10) אף-על-פי שהמוציא חולה במיטה חייב מיתה. (11) כגון הכותים והבייתוסים שארבו לעדי החודש ועכבו, כדי להטעות את החכמים. (12) אף-על-פי שיש בזה מלאכת הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים.

ה. בראשונה היו מקבלין עדות החדש בכל יום שלשים.¹³ פעם אחת נשתהו העדים מלכוא עד בין הערפים¹⁴, ונתקלקלו במקדש¹⁵ ולא ידעו מה יעשו; אם יעשו עולה של בין הערפים - שמה יבואו העדים, ואי אפשר שיקריבו מוסף היום אחר תמיד של בין הערפים¹⁶. עמדו בית דין והתקינו, שלא יהיו מקבלי עדות החדש אלא עד המנחה¹⁷, כדי שיהא שהות ביום להקריב מוספין ותמיד של בין הערפים ונספיהם.

(13) רוצה לומר שהיו רשאים לקבל עדות החודש כל היום, אבל לא אירע שהעדים יאחרו כל כך. (14) כלומר, העדים באו אחר זמן שחיתת התמיד, שהוא בשמונה שעות ומחצה, כלומר, שלוש שעות וחצי לפני שקיעת החמה. ומכיוון שבתחילת הזמן לא באו העדים - נתבלבלו, כדלהלן. (15) לפני שבאו העדים. (16) וצריך לומר שהקריבו כבש התמיד על תנאי, שאם לא יבואו העדים, יהא לקרבן תמיד, ואם יבואו העדים - יהא לקרבן מוסף, אלא לפי שלא ידעו טיבו של קרבן, לא ידעו איזה שיר לומר עליו, אם של תמיד - של חול או של מוסף. (17) היא עת הקרבת תמיד שבין הערבים.

ו. ואם הגיע מנחה, ולא באו עדים - עושין תמיד של בין הערפים¹⁸. ואם באו עדים מן המנחה וילמעלה - נוהגין אותו היום קדש וילמחר קדש¹⁹, ומקריבין מוסף למחר, לפי שלא היו מקדשין אותו אחר מנחה. משחרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ח' כסלו - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23 - מִפְּנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, כְּדִי שְׁיִשְׁבּוּ מִצִּפְּיֵן בַּיּוֹם
24 שְׁלֹשִׁים לְאֵלוֹלָם³⁰; אִם נִדְּעָה לָּהֶם³¹ שֶׁקִּדְּשׁוּ בֵּית דִּין
25 יוֹם שְׁלֹשִׁים - נִהְיִים אוֹתוֹ הַיּוֹם קֹדֶשׁ בְּלִבָּד, וְאִם
26 לֹא נִדְּעָה לָּהֶם - נִהְיִים יוֹם שְׁלֹשִׁים קֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד
27 וּשְׁלֹשִׁים קֹדֶשׁ, עַד שְׁיָבוֹאוּ לָהֶם שְׁלוּחֵי תַּשְׁרִי³².
28 וְעַל תַּשְׁרִי - מִפְּנֵי תַּקְנַת הַמוֹעֲדוֹת, וְעַל כִּסְלוֹ - מִפְּנֵי
29 חֲנֻכָּה, וְעַל אֶדְר - מִפְּנֵי הַפּוּרִים. וּבְזִמְנָן שְׁבִית
30 הַמִּקְדָּשׁ קָם יוֹצֵאִין אָף עַל אֶרֶץ - מִפְּנֵי פֶסַח קָטָן³³.

(30) ומשום כך צריך לדעת אימתי ראש-חודש אלול.
(31) למקומות הקרובים לירושלים. (32) ואז ידעו מתי ראש
חודש תשרי, ועל פיו יקבעו יום הכיפורים וסוכות.
(33) פסח שני, ועל סיוון לא יצאו שלוחים, מפני שבועות,
משום שזמנו קבוע, כי הוא תלוי בספירת העומר, והוא ביום
החמישים לשני של פסח.

31 י. שְׁלוּחֵי נִסְן וּשְׁלוּחֵי תַּשְׁרִי אֵין יוֹצֵאִין אֶלָּא בַּיּוֹם
32 רֹאשׁ חֹדֶשׁ³⁴ אַחֵר שֶׁתַּעֲלֶה הַשֶּׁמֶשׁ³⁵, עַד שְׁיִשְׁמְעוּ
33 מִפִּי בֵּית דִּין 'מִקְדָּשׁ'³⁶. וְאִם קִדְּשׁוּ בֵּית דִּין בְּסוֹף
34 יוֹם תַּשְׁמֶה וְעֹשִׁיִּים, כְּמוֹ שְׁאִמְרָנוּ, וְשִׁמְעוּ מִפִּי בֵּית
35 דִּין 'מִקְדָּשׁ' - יוֹצֵאִין מִבְּעָרָב. וּשְׁלוּחֵי שָׁאֵר הַשָּׁנָה
36 חֲדָשִׁים יֵשׁ לָהֶם לְצֵאת מִבְּעָרָב אַחֵר שְׁנִרְאָה הַיָּרֵחַ,
37 אָף עַל פִּי שְׁעָדִין לֹא קִדְּשׁוּ בֵּית דִּין אֶת הַחֹדֶשׁ;
38 הוֹאִיל וְנִרְאָה הַחֹדֶשׁ - יֵצְאוּ, שְׁהָרִי לְמַחֵר בְּיֹדָאֵי
39 מִקְדָּשֵׁין אוֹתוֹ בֵּית דִּין.

(34) בחודש ניסן, אבל בתשרי אינם יכולים לצאת מחמת
קדושת יום-טוב. (35) שקידוש החודש אינו אלא ביום.
(36) כיוון שקביעת המועדים תלויה בהם, צריך שיתאמת
להם הדבר יותר מבשאר החדשים.

40 יא. כָּל מְקוֹם שֶׁהָיוּ הַשְּׁלוּחִין מְגִיעִין, הָיוּ עוֹשִׂין
41 אֶת הַמוֹעֲדוֹת יוֹם טוֹב אֶחָד כְּפִתּוּב בַּתּוֹרָה;
42 וּבִמְקוֹמוֹת הָרְחוֹקִים, שָׁאִין הַשְּׁלוּחִים מְגִיעִין
43 אֲלֵיהֶם, הָיוּ עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים מִפְּנֵי הַסֶּפֶק³⁷, לְפִי
44 שְׁאִינֶם יוֹדְעִים יוֹם שֶׁקָּבְעוּ בּוֹ בֵּית דִּין אֶת הַחֹדֶשׁ
45 אִי זֶה יוֹם הוּא.

(37) והם נקראים "שני ימים טובים של גלויות".

46 יב. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁהָיוּ מְגִיעִין אֲלֵיהֶם שְׁלוּחֵי נִסְן,
47 וְלֹא הָיוּ מְגִיעִין לָהֶן שְׁלוּחֵי תַּשְׁרִי³⁸, וּמִן הַדִּין הֵנִּה
48 שְׁיַעֲשׂוּ פֶסַח יוֹם אֶחָד, שְׁהָרִי הִגִּיעוּ לָהֶן שְׁלוּחִין
49 וְיָדְעוּ בְּאֵי זֶה יוֹם נִקְבַּע רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְיַעֲשׂוּ יוֹם טוֹב
50 שֶׁל חֹג הַסִּפּוֹת שְׁנֵי יָמִים, שְׁהָרִי לֹא הִגִּיעוּ אֲלֵיהֶן
51 הַשְּׁלוּחִין; וּכְדִי שֶׁלֹּא לַחֲלַק בַּמוֹעֲדוֹת הַתְּקִינוּ
52 חֻקִּים, שֶׁכָּל מְקוֹם שָׁאִין שְׁלוּחֵי תַּשְׁרִי מְגִיעִין שָׁם
53 עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים³⁹, אֶפְלוּ יוֹם טוֹב שֶׁל עֲצֵרֶת⁴⁰.

(38) משום ששלוחי תשרי אינם מהלכים בראש השנה וביום
הכפורים. (39) "גזירה ניסן אטו תשרי", שאם יעשו פסח
יום אחד, יעשו גם סוכות יום אחד, שלא על פי השלוחים,

1 בֶּן זָכָאִי וּבֵית דִּינוֹ, שְׁיִהְיוּ מְקַבְּלִין עֲדוֹת הַחֹדֶשׁ כָּל
2 הַיּוֹם כָּלוּ⁴⁰; וְאֶפְלוּ בָּאוּ עֲדִים יוֹם שְׁלֹשִׁים בְּסוֹף
3 הַיּוֹם סָמוּךְ לַשְּׁקִיעַת הַחֶמֶה⁴¹ - מְקַבְּלִין עֲדוֹתָן,
4 וּמְקַדְּשִׁין יוֹם שְׁלֹשִׁים בְּלִבָּד.

(18) שאף אם יבואו עדים אחר המנחה, לא יקבלו אותם.
(19) ופירש רש"י שהמדובר בראש השנה, שמכיוון שעד
עכשיו נהגו בו בקדושה, שחששו שמא יבואו עדים
ויקדשוהו, גומרים יום זה בקדושה, אף-על-פי שכבר נתברר
שאין היום יום טוב. (20) כי הסיבה לתקנה הקודמת -
הקלקול בקרבן - בוטלה. (21) כשישנה עדיין שהות
לקבלת עדים ולדרישה וחקירה, אבל אם ראוהו חברי
הבית-דין עצמם, שאין צורך בדרישה וחקירה, אפשר לקדש
את החודש אפילו בסוף היום ולא דווקא בסמוך לשקיעת
החמה.

5 ז. כְּשֶׁמַּעֲבִירִין בֵּית דִּין אֶת הַחֹדֶשׁ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא בָּאוּ
6 עֲדִים כָּל יוֹם שְׁלֹשִׁים, הָיוּ עוֹלִין לְמְקוֹם מוֹכֵן
7 וְעוֹשִׂין בּוֹ סַעֲדָה בַּיּוֹם אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, שֶׁהוּא רֹאשׁ
8 חֹדֶשׁ. וְאֵין עוֹלִין לְשֵׁם בְּלִילָה, אֶלָּא בְּנִשְׁפָּה קֶדֶם
9 עֲלוֹת הַשֶּׁמֶשׁ⁴². וְאֵין עוֹלִין לְסַעֲדָה זֹאת פְּחוֹת
10 מִעֲשָׂרָה. וְאֵין עוֹלִין לָהּ אֶלָּא בַּפֶּת דָּגָן וְקִטְנִית,
11 וְאוֹכְלִין בָּעֵת הַסַּעֲדָה. וְזֶה הִיא סַעֲדַת מַצּוֹה שֶׁל
12 עֶבֶר הַחֹדֶשׁ הָאֲמֹרָה בְּכָל מְקוֹם⁴³.

(22) ומפרש רבנו שהכוונה לפני עלות השמש, וזהו בשעה
שלא יום גמור ולא לילה גמור. (23) ומטרת הסעודה -
לפרסם עיבור החודש מאחר שלא קדשוהו.

13 ח. בְּרֹאשׁוֹנָה, כְּשֶׁהָיוּ בֵּית דִּין מְקַדְּשִׁין אֶת הַחֹדֶשׁ,
14 הָיוּ מַשְׁיִאִין מִשְׁוֹאוֹת⁴⁴ בְּרֹאשֵׁי הַיָּרֵם, כְּדִי שְׁיִדְּעוּ
15 הָרְחוֹקִים. מִשְׁקַלְקְלוּ הַכּוֹתִים, שֶׁהָיוּ מַשְׁיִאִין
16 מִשְׁוֹאוֹת⁴⁵ כְּדִי לְהַטְעוֹת אֶת הָעָם⁴⁶, הַתְּקִינוּ שְׁיִהְיוּ
17 שְׁלוּחִים יוֹצֵאִין⁴⁷ וּמוֹדִיעִין לְרַבִּים. וּשְׁלוּחִים אֵלוּ
18 אֵינָן מְחַלְלִין לֹא אֶת יוֹם טוֹב וְלֹא אֶת יוֹם הַכְּפּוּרִים,
19 וְאֵין צָרִיד לִזְמַר שְׁבִית⁴⁸; שָׁאִין מְחַלְלִין אֶת הַשְּׁבִית
20 לְקִימָו, אֶלָּא לְקִדְּשׁוּ בְּלִבָּד⁴⁹.

(24) מדליקים אבוקות אש ביום שלוש בערב (ליל היום
השלשים ואחד), ואז ידעו הרחוקים, שיום השלושים היה
ראש-חודש. ואם לא נראו המשואות, ידעו שהחודש שעבר
מעובר. (25) במקרה שעברו בית-דין את החודש ולא
השיאו משואות, השיאו הם [=הכותים] משואות בהריהם.
(26) שהעם יחשוב שהחודש חסר. (27) ובטלו את
המשואות. ובירושלמי אמרו, שרבי הוא שביטלן.
(28) חילול שבת חמור מחילול יום-הכפורים; זה [=שבת]
בסקילה וזה [=יום הכפורים] בכרת. (29) כלומר, לעדי
החודש המקדשים את החודש מותר לחלל את השבת, אבל
לא לשלוחים שהם רק מקיימים ומודיעים שהחודש כבר
קודש.

21 ט. עַל שֶׁשֶׁה חֲדָשִׁים הָיוּ שְׁלוּחִין יוֹצֵאִין: עַל נִסְן
22 - מִפְּנֵי הַפֶּסַח, וְעַל אֶב - מִפְּנֵי הַתַּעֲנִית, וְעַל אֵלוֹל

43) וגם בזה פירש רבנו כשהחודש כבר נתעבר, ואחר כך באו עדי ראייה, שאין מקבלים עדותם, ומשאירים את החודש מעובר, אם יש צורך בכך. (54) והשנה סדורה: חודש אחד חסר וחודש אחד מלא, ואין מקום לעבר חודש נוסף לאיזה צורך שהוא. (55) "ואין מאיימין על העדים על החודש שנראה בזמנו לעברו".

31 יח. יראה לי, שאין מחלקת החכמים בדבר זה אלא בשאר החודשים חוץ מן ניסן ותשרי, או בעדי ניסן ותשרי שבאו אחר שעברו הרגלים, שפכר נעשה מה שנעשה ועבר זמן הקרפנות וזמן המועדות; אבל אם באו העדים בניסן ותשרי קדם חצי החודש⁵⁶ - מקבלין עדותם⁵⁷, ואין מאיימין עליהן כלל; שאין מאיימין על עדים, שהעידו על החודש שראהו בזמנו, כדי לעברו.

56) שעדיין קביעת המועדים תלויה בהם. (57) ומקדשים החודש ביום השליש.

32 יט. אבל מאיימין על עדים שנתקלקלה עדותם, והרי הדבר נוטה וגבאי שלא תתקיים העדות ויתעבר החודש, מאיימין עליהן כדי שתתקיים העדות ויתקיים החודש בזמנו. וכן אם באו עדים להזם את העדים שראוהו בזמנו קדם שקדשוהו בית דין⁵⁸ - הרי אלו מאיימין על המזמין עד שלא תתקיים ההזמה. (38) ויתקדש החודש בזמנו.

58) כי אם נמצאו זוממין אחרי שקדשוהו בית דין, הרי זה מקודש.

פרק רביעי

1) כלל בו דיני עיבור השנה, ועל מה מעברין אותה, ושאינ מעברין אותה מר"ח ניסן, ואין מעברין בשנת רעבון ובשנת השמיטה.

39 א. שנה מעברת היא שנה שמוסיפין בה חודש. ואין מוסיפין לעולם אלא אדר², ועושין אותה שנה שני אדרין: אדר ראשון ואדר שני. ומפני מה מוסיפין חודש זה?³ מפני זמן האביב, כדי שיהא הפסח באותו זמן; שנאמר: שמור את חודש האביב⁴ - שיהיה חודש זה⁵ בזמן האביב, ולולא הוספת החודש הזה - הפסח בא פעמים בימות החמה ופעמים בימות הגשמים⁶.

2) ר"ה ז, א. וסנהדרין יב, א. ולמדו זאת במכילתא (בא פרשה ב) מקידוש החודש: "מה חודש אין תוספת עיבורו אלא בסוף, אף שנה אין תוספת עיבורה אלא בסוף" (בחודש האחרון הוא אדר). (3) כלומר, למה צריך לעבר את השנה? (4) וגומר "ועשית פסח". (5) של פסח. (6) ראה למעלה פ"א ה"ב.

47 ב. על שלשה סימנים מעברין את השנה⁷: על התקופה⁸, ועל האביב, ועל פרות האילן. כיצד?

רפעים יטעו. (40) חג השבועות. אף-על-פי שאינו תלוי בקידוש ראש חודש סיוון אלא בספירת העומר.

1 יג. וכמה בין שלוחי ניסן לשלוחי תשרי? שני ימים. ששלוחי תשרי אינן מהלכין באחד בתשרי - מפני שהוא יום טוב, ולא בעשרי בו - מפני שהוא יום פגור.

5 יד. אין השלוחין צריכין להיתן שנים, אלא אפלו אחד נאמן. ולא שליח בלבד, אלא אפלו תגר⁴¹ משאר העם, שבא בדרך ואמר: אני שמעתי מפי בית דין שקדשו את החודש ביום פלוני - נאמן⁴², ומתקנין את המועדות על פיו; שדבר זה דבר העשוי להגלות⁴³, ועד אחד פשר⁴⁴ נאמן עליו.

41) וכול. (42) "בא אחד מסוף העולם ואמר קדשו בית דין את החודש - נאמן". (43) ובדבר העשוי להגלות אין אדם משקר. (44) ואף על פי שב"עדות אשה" (להעיד לאשה שמת בעלה), נאמנים אפילו פסולים לעדות, מטעם זה, שהוא עשוי להגלות - שם יש טעם נוסף: "שלא תישאר עגונה".

11 טו. בית דין שישבו כל יום שלשים ולא באו עדים, והשפיעו בנשף ועברו את החודש, כמו שבארנו בפרק זה, ואחר ארבעה או חמשה ימים באו עדים רחוקים⁴⁵ והעידו שראו את החודש בזמנו, שהוא ליל שלשים, ואפלו באו בסוף החודש - מאיימין עליהן איום גדול, ומטריפים אותם⁴⁶ בשאלות, ומטריחין עליהן בבדיקות⁴⁷, ומדקדקין בעדותם⁴⁸, ומשתדלין בית דין שלא יקדשו חודש זה, הואיל ויצא שמו מעבר⁴⁹.

45) ממקום רחוק. (46) מבבלים את דעתם. (47) שאלות צדיות בלתי חשובות. (48) בשאלות הנוגעות לעדות גופא. (49) שנתפרסם כמעובר.

20 טז. ואם עמדו העדים בעדותם⁵⁰, ונמצאת מכוננת, והרי העדים אנשים ידועים ונבונים⁵¹ ונחקרה העדות פראי - מקדשין אותו, וחוזרין ומזנין לאותו החודש מיום שלשים, הואיל ונראה הירח בלילו⁵².

50) וכל האיומים לא השפיעו. (51) וכל השאלות לא בבלו את דעתם. (52) כן היא משמעות המלה "מאיימין", מאיימין עליהם ומבבלים אותם שלא יעידו, אבל אם לא נתבבלו מקבלים עדותם.

25 יז. ואם הצרכו בית דין להניח חודש זה מעבר, כשהיה קדם שביבאו העדים אלו - מניחין. וזה הוא שאמרו: מעברין את החודש לצרך⁵³. ויש מן החכמים הגדולים מי שחולק בדבר זה, ואומר: לעולם אין מעברין את החודש לצרך⁵⁴; הואיל ובאו עדים - מקדשין, ואין מאיימין עליהן⁵⁵.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ח' כסלו - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש קנג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּשֵׁשֶׁת עָשָׂר בְּנִסָּן¹⁶, וְכִדִּי שִׁיְהִי הַפְּרוֹת צוֹמְחִין
בְּדֶרֶךְ כָּל זְמַן הָאֲבִיב.

(11) כלומר, עדיין לא התבשלה השעורה. השווה "אביב קלוי באש" (ויקרא ב, יד), ועי' מנחות פד, א. אבל "זמן האביב", כלומר תקופת ניסן באה בזמנה לפני טז בניסן, ועי' במפרש. (12) מתאחר לבוא. (13) מאיזו סיבה שהיא, אף-על-פי שכבר הגיעה תקופת ניסן. (14) סנהדרין יא, ב. (15) כלומר, בשתים משלוש הארצות הנזכרות להלן. (16) ויקרא כג, טו.

ד. וְעַל שְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת הָיוּ סוֹמְכִין בְּאֲבִיב¹⁷: עַל אֶרֶץ יְהוּדָה, וְעַל עֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְעַל הַגָּלִיל. וְאִם הִגִּיעַ הָאֲבִיב בְּשָׁנִי אֲרָצוֹת מֵאֵלוּ, וּבְאַחַת לֹא הִגִּיעַ - אֵין מְעַבְרִין; וְאִם הִגִּיעַ בְּאַחַת מֵהֶן, וְלֹא הִגִּיעַ בְּשָׁנִים - מְעַבְרִין, אִם עֲדִין לֹא צָמְחוּ פְּרוֹת הָאֵילָן¹⁸. וְאֵלוּ הֵן הַדְּרָכִים שֶׁהֵן הָעָקָר שֶׁמְעַבְרִין בְּשִׁבְלָן, כִּדִּי שִׁיְהִי הַשָּׁנִים שָׁנֵי הַחֲמָה¹⁹.

(17) סנהדרין יא, ב. (18) שהרי דרושים שני הסימנים: (א) לא הגיע האביב בשתים מתוך שלוש הארצות; (ב) לא צמחו פירות האילן, ראה למעלה ה"ג. (19) כל שלושת הדברים קשורים בחמה, וכל עיקר העיבור בא לשם השוואת שנות הלבנה עם שנות החמה. ראה למעלה פ"א ה"א וה"ב.

ה. וְיֵשׁ שֵׁם דְּרָכִים אֲחֵרִים, שֶׁהֵיוּ בֵּית דִּין מְעַבְרִין בְּשִׁבְלָן²⁰ מִפְּנֵי הַצָּרָה, וְאֵלוּ הֵן: מִפְּנֵי הַדְּרָכִים שְׁאִינֶן מִתְקַנִּין, וְאֵין הָעָם יְכוּלִין לַעֲלוֹת²¹ - מְעַבְרִין אֶת הַשָּׁנָה עַד שִׁיִּפְסְקוּ הַגִּשְׁמִים וַיִּתְּקְנוּ הַדְּרָכִים. וּמִפְּנֵי הַגִּשְׁמִים שֶׁנֶּהְרָסוּ, וְנִצְמָאוּ הַנְּהָרוֹת מִפְּסִיקִין וּמוֹנְעִין אֶת הָעָם²², וּמִסְתַּכְּנִים בַּעֲצָמָן וּמֵתִים²³ - מְעַבְרִין אֶת הַשָּׁנָה עַד שִׁיִּתְּקְנוּ הַגִּשְׁמִים. וּמִפְּנֵי תַּנּוּרֵי פֶסְחִים שֶׁאֲבָדוּ בַּגִּשְׁמִים, וְאֵין לָהֶם מְקוֹם לַעֲלוֹת אֶת פֶּסְחֵיהֶם - מְעַבְרִין אֶת הַשָּׁנָה עַד שִׁיִּכְנוּ הַתַּנּוּרִים וַיִּיבְשׁוּ²⁴. וּמִפְּנֵי גְלִיּוֹת יִשְׂרָאֵל²⁵ שֶׁנֶּעְקְרוּ מִמְּקוֹמָן²⁶ וְעֲדִין לֹא הִגִּיעוּ לִירוּשָׁלַיִם - מְעַבְרִין אֶת הַשָּׁנָה, כִּדִּי שִׁיְהִי לָהֶם פְּנָאֵי לְהִגִּיעַ.

(20) שם יא, א. ומעברים אפילו על אחד מהם ('תוספות' שם, ד"ה מפני). (21) לרגל. (22) מלעלות לרגל. (23) אלה שאינם נמנעים, ועולים לרגל. (24) של חרס היו, וייבשו אותם בשמש, ועיין תענית יט, א. (25) בני הגולה. ובגלל תושבי ארץ ישראל לא היה צורך לעבר, משום שהזמן בין ראש-חודש לפסח, הספיק להם להגיע לירושלים, אפילו לאלה שגרו במקום הרחוק ביותר מירושלים (עי' 'תוספות' ד"ה ומפני). (26) על מנת לעלות לירושלים. "ומנין שמעברין את השנה על הגלויות שגלו ועדיין לא הגיעו? תלמוד-לומר: בני ישראל מועדי, עשה מועדות, שיעשו כל ישראל" ('תורת כהנים', אמור פ"ט; 'ירושלמי' סנהדרין פ"א, ה"ב).

ו. אֲבָל אֵין מְעַבְרִין הַשָּׁנָה לֹא מִפְּנֵי הַשֶּׁלֶג וְלֹא מִפְּנֵי

בֵּית דִּין מִחֲשָׁבִין וַיִּוָּדְעִין, אִם תִּהְיֶה תְּקוּפַת נִסָּן בְּשֵׁשֶׁת עָשָׂר בְּנִסָּן אוֹ אַחֵר זְמַן זֶה - מְעַבְרִין אוֹתָהּ הַשָּׁנָה, וְיַעֲשׂוּ אוֹתוֹ נִסָּן אֲדָר שְׁנִי, כִּדִּי שִׁיְהִי הַפֶּסַח בְּזְמַן הָאֲבִיב⁹. וְעַל סִימָן זֶה סוֹמְכִין וּמְעַבְרִין, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְסִימָן אֲחֵרִי¹⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

מטרתה של שנת העיבור היא להשוות את שנת הלבנה לשנת החמה ואינו רק גדר ודין בפסח "כדי שיהיה הפסח בחודש האביב" אלא שנוגע גם לחשבון השנים שיהיו שני חמה.

והעניין בעבודת האדם: החמה היא משפיע והלבנה מקבל - "סיהרא לית לה מגרמה כלום" ומקבלת את אורה מהחמה. והנה בכל יהודי ישנם שני העניינים, משפיע ומקבל, ולדוגמא בקבלת עול בכללות עניני התורה ומצוותיה הרי הוא מקבל, ובמצות הצדקה הרי הוא נותן. והעבודה היא להשוות שנת החמה ללבנה היינו שתמיד יש להיות בשתי הבחינות כאחת, ולדוגמא: אל יאמר אדם הרי אני עכשיו בזמן התפילה - מקבל - ואיני יכול להיות משפיע באותו זמן ולתת צדקה לעני הבא לבקשני בזמן התפילה, אלא שבכל רגע ורגע צריך יהודי להיות בשני בעניינים יחד מקבל וגם משפיע.

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן מא)

(7) סנהדרין יא, ב. (8) בשנת החמה, ישנן ארבע תקופות: תקופת ניסן - התחלת האביב "היא השעה והחלק שתכנס בו השמש בראש מזל טלה" (להלן פ"ט, ה"ג); תקופת תמוז - התחלת הקיץ, "היות השמש בראש מזל סרטן" (שם); תקופת תשרי - התחלת הסתיו, "היות השמש בראש מזל מאזנים" (שם); תקופת טבת - התחלת החורף "היות השמש בראש מזל גדי" (שם). (9) כלומר, לאחר שהגיעה תקופת ניסן, וזו נקבעת על-ידי מהלך השמש. (10) ראש השנה כא, א: "שלח ליה רב הונא בר אבין לרבא, כד חזית (כשתראה) דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן, עברה לההיא שתא ולא תחוש לה, דכתיב שמור את חודש האביב, שמור אביב של תקופה שיהא בחודש ניסן". ומכאן שמה שאמר רבן שמעון בן גמליאל בברייתא בסנהדרין יא, ב: "על התקופה" - כוונתו שעל התקופה לבדה מעברין, ובגמרא שם נסתפקו בביאור דברי רשב"ג ('מאירי' עמ' 36, 37). וכן הוא בפרקי דרבי אליעזר פ"ח שמעברין על התקופה לבדה ואין צורך בסימן נוסף ('אור שמח'). ועיין השגת רמ"ה 'ותוספות' ר"ה שם ד"ה עברה.

ג. וְכֵן אִם רָאוּ בֵּית דִּין שֶׁעֲדִין לֹא הִגִּיעַ הָאֲבִיב¹¹, אֲלֹא עֲדִין אֶפְלָל¹² הוּא, וְלֹא צָמְחוּ פְּרוֹת הָאֵילָן¹³ שֶׁדֶּרֶךְ לַצִּמּוּחַ בְּזְמַן הַפֶּסַח - סוֹמְכִין עַל שְׁנֵי סִימָנִין אֵלוּ וּמְעַבְרִין אֶת הַשָּׁנָה¹⁴. וְאִם עַל פִּי שֶׁהַתְּקוּפָה קָדָם לְשֵׁשֶׁת עָשָׂר בְּנִסָּן - הָרִי הֵן מְעַבְרִין, כִּדִּי שִׁיְהִי הָאֲבִיב מִצְוִי¹⁵ לְהַקְרִיב מִמֶּנּוּ עֹמֶר הַתְּנוּפָה

לא⁴⁶, ואחד אמר: נִשָּׁב וְנִבְדֵּק - בְּטֹל יָחִיד
בְּמַעוֹטוֹ⁴⁷. אָמְרוּ שְׁנַיִם: נִשָּׁב וְנִרְאָה, וְאֶחָד אָמַר:
לֹא נִשָּׁב - מוֹסִיפִין עוֹד שְׁנַיִם מִן הַמְּזֻמָּנִים,
וְנוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִין בְּדִבְרֵי⁴⁸.

(40) סנהדרין י, ב"א, א. כלומר מזומנים מבערב למחר -
שהעיבור הוא ביום (להלן ה"ב). (41) הוא הנשיא,
כדלהלן ה"ב. (42) ע"י ה"ב. (43) שם יא, א. (44) כרכן
שמעון בן גמליאל (סנהדרין ב). (45) כלומר, אלה
שנסמכו. (46) שדעתם היא שאינה צריכה עיבור.
(47) ואין צורך לדון בשאלת העיבור. (48) אם צריכה עיבור
או לא.

י. שְׁנַיִם אֹמְרִים: צְרִיכָה עֵבוֹר, וּשְׁלֹשָׁה אֹמְרִין: 31
אֵינָה צְרִיכָה - בְּטֹלוֹ שְׁנַיִם בְּמַעוֹטָן⁴⁹. שְׁלֹשָׁה 32
אֹמְרִין: צְרִיכָה עֵבוֹר, וּשְׁנַיִם אֹמְרִין: אֵינָה צְרִיכָה 33
עֵבוֹר - מוֹסִיפִין שְׁנַיִם מִן הַמְּזֻמָּנִין לָהּ, וְנוֹשְׂאִין 34
וְנוֹתְנִין, וְגוֹמְרִין בְּשִׁבְעָה⁵⁰. אִם גָּמְרוּ כָּלם לַעֲבֹר אוֹ 35
שֶׁלֹּא לַעֲבֹר - עוֹשִׂין כְּמוֹ שְׁגָמְרוּ; וְאִם נִחְלְקוּ - 36
הוֹלְכִים אַחֵר הָרֹבֵץ⁵¹ בֵּין לַעֲבֹר בֵּין שֶׁלֹּא לַעֲבֹר. 37
וְצִדִּיק שֶׁיֵּהָא רֹאשׁ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, שֶׁהוּא רֹאשׁ 38
יְשִׁיבָה שֶׁל אֶחָד וּשְׁבָעִים, מְכַלֵּל הַשְּׁבָעָה. וְאִם גָּמְרוּ 39
בְּשִׁלְשָׁה לַעֲבֹר - הָרִי זוֹ מַעֲבֶרֶת⁵²; וְהוּא, שֶׁיֵּהָא 40
הַנָּשִׂיא עִמָּהּ אוֹ שִׁירְצָה⁵³. וּבְעֵבוֹר הַשָּׁנָה מִתְחִילִין 41
מִן הַצֵּד⁵⁴, וְלִקְדוֹשׁ הַחֹדֶשׁ מִתְחִילִין מִן הַגָּדוֹל⁵⁵. 42

(49) ועומדים והולכים להם. (50) "שאינ המנין פחות
משבעה" (שם י:). (51) "אחרי רבים להטות" (שמות כג,
ב). (52) שם ב, א. (53) שם יא, א. (54) מן הקטן
שבדיינים. הוא מתחיל ואומר: "הרי השנה מקודשת
בעיבורה" "ירושלמי" ראש השנה, פ"ב ה"ה; סנהדרין פ"א,
ה"ב). ואין מתחילים מן הגדול, שמא יסמכו השאר על
דעתו ולא יראו עצמם כדאים לחלוק עליו, כמו שאמרו
בדיני נפשות (פ"י מהל' סנהדרין ה"ו). (55) "ראש בית-דין
אומר מקודש" (ראש השנה כד, א. "ירושלמי" שם).

יא. אֵין מוֹשִׁיבִין לַעֲבֹר הַשָּׁנָה לֹא מִלֶּךְ וְלֹא כְּהֵן 43
גְּדוֹל⁵⁶. מִלֶּךְ - מִפְּנֵי חִילוּתוֹ וּמִלְחָמוֹתָיו, שְׁמָא 44
דַּעְתּוֹ נוֹטָה בְּשִׁבְלֵן לַעֲבֹר אוֹ שֶׁלֹּא לַעֲבֹר⁵⁷; וְכֵהֵן 45
גְּדוֹל - מִפְּנֵי הַצָּנֶה⁵⁸, שְׁמָא לֹא תִהְיֶה דַּעְתּוֹ נוֹטָה 46
לַעֲבֹר, כִּדִּי שֶׁלֹּא יִבּוֹא תַּשְׁרִי בִּימֵי הָקָר, וְהוּא טוֹבֵל 47
בְּיוֹם הַכַּפּוֹרִים חֲמֵשׁ טְבִילוֹת⁵⁹. 48

(56) סנהדרין יח, ב. (57) מפני חיילותיו, שמחלק להם
סכום קצוב לשנה, דעתו נוטה לעבר. ומפני מלחמותיו,
שישנם כאלה הפטורים שנה מלצאת לצבא - חתנים בשנה
ראשונה לנישואיהם - דעתו נוטה שלא לעבר (ראה ברש"י
לסנהדרין שם, ובהגהות הגאון האדורי"ת לרמב"ם).
(58) סנהדרין, שם. (59) יומא לב, א.

יב. הִיא רֹאשׁ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, וְהוּא הַנִּקְרָא נָשִׂיא, 49
בְּדֶרֶךְ רְחוּקָה⁶⁰ - אֵין מַעֲבִרִין אוֹתָהּ אֲלָא עַל תְּנָאי 50

הַצָּנֶה²⁷, וְלֹא מִפְּנֵי גְלִיּוֹת יִשְׂרָאֵל שְׁעֵדִין לֹא נַעֲקְרוּ 1
מִמְּקוֹמָם, וְלֹא מִפְּנֵי הַטְּמֵאָה²⁸; כְּגוֹן שֶׁהָיוּ רֹב 2
הַקְּהָל אוֹ רֹב הַכֹּהֲנִים טְמֵאִים²⁹ - אֵין מַעֲבִרִין אֶת 3
הַשָּׁנָה כִּדִּי שֶׁיֵּהָיָה לָהֶם פְּנָאי לְטַהֵר וַיַּעֲשׂוּ בְּטַהֲרָהּ, 4
אֲלָא יַעֲשׂוּ בְּטְמֵאָה³⁰. וְאִם עֲבָרוּ אֶת הַשָּׁנָה מִפְּנֵי 5
הַטְּמֵאָה³¹ - הָרִי זוֹ מַעֲבֶרֶת³². 6

(27) כי בגלל דברים אלה אין איש נמנע מלעלות לירושלים
(רש"י בסנהדרין שם). (28) שם יב, א. (29) טומאת מת.
וכלה אפר הפרה ואינם יכולים להטהר עכשיו (כן פירש
רבינו בפירושו לתלמוד, מסכת סנהדרין, בשם רב האי,
הביאו המפרש). (30) שרק יחיד טמא נדחה לפסח שני,
אבל ציבור טמא אינו נדחה, אלא עושים את הפסח בזמנו
בטומאה (פ"ז מהל' קרבן פסח ה"א). (31) מפני הטומאה
לחוד. (32) סנהדרין יב, ב. "מפני שהטומאה לא הותרה
בציבור, אלא באיסורה עומדת ודחוייה היא עתה מפני
הדחק" (רמב"ם פ"ד מהל' ביאת מקדש ה"ו). ועי'
בסוגיית הגמרא בסנהדרין שם.

ז. יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁאֵין מַעֲבִרִין בְּשִׁבְלֵן כָּלִל³³, אֲבָל 7
עוֹשִׂין אוֹתָן סַעֲד³⁴ לְשָׁנָה שְׁצִרִיכָה עֵבוֹר מִפְּנֵי 8
הַתְּקוּפָה אוֹ מִפְּנֵי הָאֲכִיב וּפְרוֹת הָאֵילָן. וְאֵלוּ הֵן³⁵: 9
מִפְּנֵי הַגְּדִיִּים וְהַטְּלָאִים שְׁעֵדִין לֹא נוֹלְדוּ אוֹ שֶׁהֵן 10
מַעֲט, וּמִפְּנֵי הַגּוֹזְלוֹת שֶׁלֹּא פָּרְחוּ. אֵין מַעֲבִרִין 11
בְּשִׁבְלֵן אֵלוּ, כִּדִּי שֶׁיֵּהָיוּ הַגְּדִיִּים וְהַטְּלָאִים מַצִּוּיִן 12
לְפָסְחִים, וְהַגּוֹזְלוֹת מַצִּוּיִן לְרֵאָה³⁶ אוֹ לְמִי שֶׁנִּתְחַבֵּב 13
בְּקֶרֶב הָעוֹף³⁷; אֲבָל עוֹשִׂין אוֹתָן סַעֲד לְשָׁנָה. 14

(33) אפילו כשסימנים אלה מזמנים ביחד. (34) להסביר
את הצורך בחודש העיבור, למען לא יהיה הדבר קשה על
הציבור (עי' 'מאירי'). (35) שם יא, א. (36) עולת ראייה
שמביאים בשלש הרגלים, והיא באה גם מעוף, עי' הל'
חגיגה פ"א, ה"א. 'ראיה' על שם הפסוק "...ולא יראה את
פני ה' ריקם..." (דברים טז, טז). (37) כגון ילדות (ויקרא
יב, ח), והיו משהות את הבאת קרבן עד הרגל.

ח. פִּיצֵד עוֹשִׂין אוֹתָן סַעֲד לְשָׁנָה? אֹמְרִין: שָׁנָה זוֹ 15
צְרִיכָה עֵבוֹר מִפְּנֵי הַתְּקוּפָה שְׁמִשְׁכָּה³⁸, אוֹ מִפְּנֵי 16
הָאֲכִיב וּפְרוֹת הָאֵילָן שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ³⁹, וְעוֹד שֶׁהַגְּדִיִּים 17
קִטְּנִים וְהַגּוֹזְלוֹת רַפִּים. 18

(38) שמעברין עליה לבד (למעלה ה"ב). (39) שמעברין על
שני סימנים אלו (למעלה ה"ג).

ט. אֵין מַעֲבִרִין אֶת הַשָּׁנָה אֲלָא בְּמְזֻמָּנִין לָהּ⁴⁰. 19
פִּיצֵד? יֹאמַר רֹאשׁ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל⁴¹ לְפָלוּנִי וּפְלוּנִי 20
מִן הַסְּנֵהֲדִרִין: הֵיךְ מְזֻמָּנִין לְמָקוֹם פְּלוּנִי, שְׁנַחֲשָׁב⁴² 21
וְנִרְאָה וְנִדְעָ אִם שָׁנָה זוֹ צְרִיכָה עֵבוֹר אוֹ אֵינָה 22
צְרִיכָה; וְאוֹתָן שֶׁהִזְמִנוּ בְּלִבָּד הֵן שְׁמַעֲבִרִין אוֹתָהּ⁴³. 23
וּבְכַמָּה מַעֲבִרִין אוֹתָהּ? מִתְחִילִין⁴⁴ בְּשִׁלְשָׁה דִּינִין 24
מְכַלֵּל סְנֵהֲדִרֵי גְדוֹלָה מְמִי שְׁסֻמְכוּ אוֹתָן⁴⁵. אָמְרוּ 25
שְׁנַיִם: לֹא נִשָּׁב וְלֹא נִרְאָה אִם צְרִיכָה עֵבוֹר אִם 26

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ח' כסלו - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

25 רָצִים לְבֵית הַגִּנּוֹת לְאָכַל וּלְחַיִּית, וְאִי אֶפְשָׁר
26 לְהוֹסִיף לָהֶן זְמַן לְאֶסוּר הַחֹדֶשׁ.⁷³ וְאִין מַעֲבְרִין
27 בְּשַׁבְּעִית;⁷⁴ שֶׁיֵּד הַכֹּל שׁוֹלֵט עַל הַסְּפִיחִין,⁷⁵ וְלֹא
28 יִמְצְאוּ לְקַרְפֵּן הָעֵמֶר וּשְׂתֵי הַלֶּחֶם.⁷⁶ וּרְגִילִין הָיוּ
29 לְעֵבֶר בְּעֶרֶב שַׁבְּעִית.⁷⁷

(72) סנהדרין יב, א. (73) התבואה החדשה אסורה באכילה עד הקרבת העומר בט"ז בניסן (פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"ב). (74) סנהדרין, שם. וכנראה שרק בשביעית אין מעברין, אבל במוצאי שביעית מעברין, וכדעת רבן גמליאל (סנהדרין יב). וראה ב'מאירי' עמ' 38. (75) כל הצומח בשדה מאליו בלי חרישה וזריעה, נקרא "ספח" (ויקרא כה, ה) והוא אסור באכילה מדרבנן, שמא יבואו עוברי עבירה ויזרעו, ויאמרו: ספחים הם (פ"ד מהל' שמיטה ה"ב). ולפי שאסורים באכילה, יד הכל שולטת עליהם להשחיתם ולקלקלם (וראה מה שכתב המפרש). (76) עומר בט"ז בניסן ושתי הלחם בעצרת, והם באים בשביעית מן הספחים (ראה בפ"ד מהל' שקלים ה"ה, וב'תוספות' מנחות פד, א ד"ה שומרי). (77) כדי להוסיף חודש לעבודת האדמה (סנהדרין יב).

30 טז. וְרָאָה לִי, שֶׁזֶה שְׁאֵמְרוּ חֻכָּמִים: אִין מַעֲבְרִין
31 בְּשַׁנַּת רַעְבוֹן וּבְשַׁבְּעִית - שְׁלֹא יַעֲבְרוּ בָהֶם מִפְּנֵי
32 צָרָה הַדְּרָכִים וְהַגָּשִׁימִים וְכִיּוּצָא בָהֶם;⁷⁸ אֲכָל אִם
33 הִיָּתָה הַשָּׁנָה רְאוּיָה לְהַתְּעִיב מִפְּנֵי הַתְּקוּפָה אוֹ מִפְּנֵי
34 הָאֲבִיב וּפְרוֹת הָאֵילָן - מַעֲבְרִין לְעוֹלָם בְּכָל זְמַן.⁷⁹

(78) ראה למעלה ה"ה. ובדפוס רומי ר"מ, קושטא וויניציה, הגירסה: מפני "הצורך", והמלים "והדרכים והגשמים וכיוצא בהם" - אינן. והשווה להלן פ"ה, ה"א. (79) אפילו בשנת בצורת ואפילו בשביעית, כי שלושת הסימנים האלה הם העיקר, שבגללם מעברים את השנה (למעלה ה"ד). וראה לכך, ממה שעיבר ר"ש בן יהוצדק בשנה השביעית (סנהדרין כו.), ועל כרחנו שזה היה מפני שלשה דברים אלו, וראה ב'תוספות' שם ד"ה לעבר ('אור שמח'). וראה בהשגת הרמ"ה.

35 יז. כְּשֶׁמַּעֲבְרִין בֵּית דִּין אֶת הַשָּׁנָה, כּוֹתְבִין אֲגָרוֹת
36 לְכָל הַמְּקוֹמוֹת הַרְחוקִים וּמוֹדִיעִים אוֹתָן שֶׁעֲבָרוּהָ,⁸⁰ וְאוֹמֵר
37 וּמִפְּנֵי מָה עֲבָרוּ. וְעַל לְשׁוֹן הַנְּשִׂיא נִכְתְּבוּ,⁸⁰ וְאוֹמֵר
38 לָהֶן: יוֹדַע לָכֶם, שֶׁהַסְּפִיחִי אֲנִי וְחֻבְרֵי וְהוֹסְפָנוּ עַל
39 שָׁנָה זוֹ כֶּף וְכָף. רָצוּ - תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם,⁸¹ רָצוּ
40 - שְׁלֹשִׁים יוֹם; שֶׁחֹדֶשׁ הָעֵבֶר הַרְּשׁוֹת לְבֵית דִּין
41 לְהוֹסִיפוּ מָלֵא אוֹ חֹסֶר.⁸² לְאֲנָשִׁים הַרְּחוקִים
42 שְׁמוֹדִיעִין אוֹתָם,⁸³ אֲכָל הֵם⁸⁴ - לְפִי הָרְאִיָּה הֵם
43 עוֹשִׂים, אִם מָלֵא אִם חֹסֶר.

(80) כלומר, בשמו. (81) ראש השנה יט, ב. וסנהדרין יא, א. (82) כרב פפא. וראה למעלה פ"א הערה י. (83) אף-על-פי שעכשיו אין יודעים עדיין, אם חודש העיבור יהיה מלא או חסר. (84) בארץ ישראל.

1 אִם יִרְצֶה הַנְּשִׂיא. בָּא וְרָצָה - הָרִי זוֹ מַעֲבֶרֶת, לֹא
2 רָצָה - אֵינָה מַעֲבֶרֶת.⁶¹ וְאִין מַעֲבְרִין אֶת הַשָּׁנָה אֲלֹא
3 בְּאַרְץ יְהוּדָה,⁶² שֶׁהַשְּׂכִינָה בְּתוֹכָהּ.⁶³ שְׁנֹאמֵר: לְשִׁכְנוּ
4 תְּדַרְשׁוּ; וְאִם עֲבָרוּהָ בְּגִלְל - מַעֲבֶרֶת. וְאִין מַעֲבְרִין
5 אֲלֹא בָּיוֹם; וְאִם עֲבָרוּהָ בְּלִילָה - אֵינָה מַעֲבֶרֶת.⁶⁴

(60) ולא יספיק להגיע עד סוף אדר. (61) סנהדרין יא, א. (62) שם יא, ב. (63) בבית המקדש שבירושלים. (64) סנהדרין, שם. דין עיבור השנה כדין עיבור החודש. השווה למעלה פ"ב, ה"ח.

6 יג. יֵשׁ לְבֵית דִּין לְחַשֵּׁב וּלְקַבֵּעַ וּלְיַדַּע אִי זוֹ שָׁנָה
7 תְּהִיָּה מַעֲבֶרֶת כָּכָל עַת שְׁנִירָצָה, אֶפְלוּ לְכַמָּה שָׁנִים.
8 אֲכָל אִין אוֹמְרִין: שָׁנָה פְּלוֹנִית מַעֲבֶרֶת; אֲלֹא אַחֵר
9 רֹאשׁ הַשָּׁנָה הוּא שְׁאוֹמֵר: שָׁנָה זוֹ מַעֲבֶרֶת.⁶⁵ וְדָבָר
10 זֶה - מִפְּנֵי הַדָּחֵק;⁶⁶ אֲכָל שְׁלֹא בְּשַׁעַת הַדָּחֵק - אִין
11 מוֹדִיעִין שֶׁהִיא מַעֲבֶרֶת, אֲלֹא בְּאֶדָּר הוּא שְׁאוֹמֵר:
12 שָׁנָה זוֹ מַעֲבֶרֶת, וְחֹדֶשׁ הַבָּא אֵינּוּ נִסָּן אֲלֹא אֶדָּר
13 שְׁנִי. אֲמָרוּ לְפָנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה: שָׁנָה זוֹ שֶׁתִּקְנֶס
14 מַעֲבֶרֶת - אֵינָה מַעֲבֶרֶת בְּאַמִּירָה זֹאת.⁶⁷

(65) "אין מעברים את השנה לפני ראש השנה... אבל מפני הדחק מעברין אותה אחר ראש השנה מיד" (שם יב, א). לפני ראש השנה אין מודיעים, משום שעד הפסח עלולים לשכוח, ויבואו לזלזל בחמץ (רש"י שם, ד"ה אין מעברין). (66) כגון שיש חשש, שהשלטון הזר ימנע את העיבור בזמנו (רש"י שם). (67) סנהדרין, שם.

15 יד. הִגִּיעַ יוֹם שְׁלֹשִׁים בְּאֶדָּר וְלֹא עֲבָרוּ עַדִּין הַשָּׁנָה
16 - לֹא יַעֲבְרוּ אוֹתָהּ כָּלָל;⁶⁸ שְׁאוֹתוֹ הַיּוֹם רְאוּיָה לְהִיָּת
17 רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִסָּן, וּמִשְׁפִּינֶס נִסָּן וְלֹא עֲבָרוּ - אֵינּוּ
18 יְכוּלִים לְעֵבֶר.⁶⁹ וְאִם עֲבָרוּהָ בָּיוֹם שְׁלֹשִׁים שָׁל אֶדָּר
19 - הָרִי זוֹ מַעֲבֶרֶת.⁷⁰ בָּאוּ עֲדִים אַחֵר שֶׁעֲבָרוּ וְהַעֲדִידוּ
20 עַל הַיָּמָה - הָרִי אֵלּוּ מְקַדְשִׁין אֶת הַחֹדֶשׁ בָּיוֹם
21 שְׁלֹשִׁים, וְיִהְיֶה רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֶדָּר שְׁנִי;⁷¹ וְאֵלּוּ
22 קִדְּשׁוּהוּ קֹדֶם שִׁיעֲבְרוּ אֶת הַשָּׁנָה - שׁוֹב לֹא הָיוּ
23 מַעֲבְרִין, שְׁאִין מַעֲבְרִין בְּנִסָּן.

(68) שם יב, ב. (69) "החודש הזה לכם" (שמות יב, ב) - "זה ניסן, ואין אחר ניסן" (שם). אם קבעו אותו ניסן, אי-אפשר לעשותו אדר ולדחות את ניסן לחודש הבא. (70) כי כל זמן שלא באו עדים ולא קידשו, אין זה ניסן אלא אדר (שם). (71) כדעת רב נחמן, שם. ואף שעל-ידי הקידוש התברר שיום השלושים באמת ראוי להיות ראש-חודש ניסן, בכל זאת נשאר העיבור בתוקפו, ויום השלושים נעשה לראש-חודש אדר שני. ואף-על-פי שמוטב היה לעבר חודש אדר ולעשות יום שלשים ואחד לראש-חודש אדר שני, ואז היה עיבור השנה כשר מלכתחילה, בכל זאת מקדשים את החודש, כיון שבאו עדי ראיה, ועי' להלן פ"ח ה"א, ועי' 'אור שמח'.

24 טו. אִין מַעֲבְרִין אֶת הַשָּׁנָה בְּשַׁנַּת רַעְבוֹן;⁷² שֶׁהַכֹּל

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) יבאר בו שקביעות החודש ועיבור השנה אינם אלא בסנהדרין. ונמשך לדין יום טוב שני של גלויות.

א. כָּל מֶה שֶׁאִמְרָנוּ מִקְבִּיעוֹת רֹאשׁ חֹדֶשׁ עַל הָרִאשִׁיָּה²
וְעִיבּוֹר הַשָּׁנָה מִפְּנֵי הַזְמָן³ אוּ מִפְּנֵי הַצֶּרֶף⁴, אֵין עוֹשִׂין
אוֹתוֹ אֶלָּא סְנֵהֲדִין שְׁבָאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אוּ בֵּית דִּין
הַסְּמוּכִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁵ שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶן סְנֵהֲדִין
רְשׁוּת⁶; שֶׁכָּךְ נֶאֱמַר לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֵם
רֹאשׁ חֲדָשִׁים, וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה⁷ לְמַדוּ אִישׁ מֵאִישׁ
מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁכָּךְ הוּא פְּרוּשׁ הַדָּבָר: עֲדוּת זוֹ תִּהְיֶה
מְסוּרָה לָכֵם⁸ וְכָל הָעוֹמֵד אַחֲרֵיכֶם בַּמְקוֹמָכֶם. אָבָל
בְּזִמָּן שֶׁאֵין שָׁם סְנֵהֲדִין בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - אֵין קוֹבְעִין
חֲדָשִׁים וְאֵין מַעֲבִירִין שָׁנִים אֶלָּא בְּחֻשְׁבוֹן זֶה שֶׁאֵנוּ
מַחֲשָׁבִין בּוֹ הַיּוֹם⁹.

(2) למעלה פ"א. (3) למעלה פ"ד, ה"ב. (4) שם ה"ה.
(5) [כן הוא במכילתא (בא פרשה ב): "רבי יאשיה אומר, מניין שאין מעבירין את השנה אלא בבית-דין הגדול שבירושלים, תלמוד-לומר: ראשון הוא לכם". וכן הוא ב'ספר המצוות' מ"ע קנג, וב'חינוך' מצוה ד]. (6) שהרי שנינו (סנהדרין ב.) "עיבור החודש בשלשה, עיבור השנה בשלושה". ועל כרחנו שזהו ברשות הסנהדרין. (7) מפי הקבלה, כי אין זה יוצא מתוך פשט הפסוק. (8) ראש השנה כב, א. (9) ע"י להלן פ"ו.

ב. וְדָבָר זֶה הִלְכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי¹⁰ הוּא: שֶׁבְּזִמָּן שִׁישׁ
סְנֵהֲדִין - קוֹבְעִין עַל פִּי הָרִאשִׁיָּה¹¹, וּבְזִמָּן שֶׁאֵין שָׁם
סְנֵהֲדִין - קוֹבְעִין עַל פִּי הַחֻשְׁבוֹן הַזֶּה שֶׁאֵנוּ
מַחֲשָׁבִין בּוֹ הַיּוֹם, וְאֵין נִזְקָקִין לְרִאשִׁיָּה, אֶלָּא פְּעָמִים
שִׁיִּיָּהּ יוֹם שְׁקוֹבְעִין בּוֹ בְּחֻשְׁבוֹן זֶה הוּא יוֹם
הָרִאשִׁיָּה, אוּ קֹדֶם לוֹ יוֹם אוּ אַחֲרָיו בְּיוֹם. וְזֶה
שִׁיִּיָּהּ לְאַחֵר הָרִאשִׁיָּה בְּיוֹם - פְּלֵא הוּא, וּבְאַרְצוֹת
שֶׁהֵן לְמַעַרְב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל¹².

(10) "שארין לו רמז במקרא ואינו נקשר בו, ואי אפשר להוציאו בדרך מדרכי הסברא" (הקדמת רבינו לפירוש המשנה). (11) כי ברוב המקרים יום הקביעה, הוא קודם ליום הראיה, או יום הקביעה הוא יום הראיה. (12) ששם קודמת הראיה לראיית בני ארץ-ישראל, ע"י להלן פ"ח ה"ג.

ג. וּמֵאִמָּתִי הִתְחִילוּ כָּל יִשְׂרָאֵל¹³ לְחַשֵּׁב בְּחֻשְׁבוֹן
זֶה? מִסּוּף חֲכָמֵי הַגְּמָרָא, בְּעֵת שֶׁחֲרָבָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,
וְלֹא נִשְׁאָר שָׁם בֵּית דִּין קְבוּעַ. אָבָל בִּימֵי חֲכָמֵי
מִשְׁנָה, וְכֵן בִּימֵי חֲכָמֵי הַגְּמָרָא עַד יָמֵי אַבְנֵי וְרַבֵּא¹⁴
- עַל קְבִיעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָיוּ סוֹמְכִין.

(13) אפילו בחוץ-לארץ, אף-על-פי שאין קובעים חדשים בחו"ל (ועיין להלן ה"ג). (14) בימי רבא היה עדיין בית-דין שקידש את החודש (ע"י ראש השנה כא.).

ד. כְּשֶׁהִיָּתָה סְנֵהֲדִין קִיָּמָת וְהָיוּ קוֹבְעִין עַל הָרִאשִׁיָּה,

הָיוּ בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְכָל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁמִּגִּיעִין אֲלֵיהֶן
שְׁלוּחֵי תִּשְׂרֵי עוֹשִׂין יָמִים טוֹבִים יוֹם אֶחָד בְּלִבָּד;
וּשְׂאָר הַמְּקוֹמוֹת הִרְחֻקוֹת, שֶׁאֵין שְׁלוּחֵי תִּשְׂרֵי
מִגִּיעִין אֲלֵיהֶם, הָיוּ עוֹשִׂים שְׁנֵי יָמִים מִסְּפֶק¹⁵, לְפִי
שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִין יוֹם שֶׁקָּבְעוּ בּוֹ בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶת
הַחֹדֶשׁ.

(15) אף-על-פי שהגיעו אליהם שלוחי ניסן - כיון שלא הגיעו שלוחי תשרי (שהולכים פחות, מפני ראש השנה ויום הכיפורים), עושים שני ימים אפילו בפסח (למעלה פ"ג ה"ב וה"ג).

ה. בְּזִמָּן הַזֶּה, שֶׁאֵין שָׁם סְנֵהֲדִין, וּבֵית דִּין שֶׁל
אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קוֹבְעִין עַל חֻשְׁבוֹן זֶה - הָיָה מִן הַדִּין,
שֶׁהָיוּ כָּל הַמְּקוֹמוֹת עוֹשִׂין יוֹם טוֹב אֶחָד בְּלִבָּד,
אֲפִלּוּ הַמְּקוֹמוֹת הִרְחֻקוֹת שֶׁבְּחוּצָה לְאֶרֶץ, כְּמוֹ בְּנֵי
אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִפֵּל עַל חֻשְׁבוֹן אֶחָד סוֹמְכִין
וְקוֹבְעִין; אָבָל תִּקְנַת חֲכָמִים הוּא, שִׁיִּיָּהּ בְּמִנְהַג
אֲבוֹתֵיהֶם שְׁבִידֵיהֶם¹⁶.

(16) שלחו מתם: "הזהירו במנהג אבותיכם בידיכם" (ביצה ד:). שמה תגזור המלכות גזירות על ישראל, ומתוך כך ישכחו את החשבון (שם). [וראה בפ"ו מהל' יום-טוב הי"ד, ובפ"ו מהל' תלמוד תורה הי"ד אות יא, ובלחם-משנה שם].

ו. לְפִיכָךְ: כָּל מְקוֹם שֶׁלֹּא הָיוּ שְׁלוּחֵי תִּשְׂרֵי מִגִּיעִין
אֲלֵיו, כְּשֶׁהָיוּ הַשְּׁלוּחִין יוֹצְאִין - יַעֲשׂוּ שְׁנֵי יָמִים,
וְאֲפִלּוּ בְּזִמָּן הַזֶּה, כְּמוֹ שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין בְּזִמָּן שֶׁבְּנֵי אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל קוֹבְעִין עַל הָרִאשִׁיָּה; וּבְנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּזִמָּן
הַזֶּה עוֹשִׂין יוֹם אֶחָד בְּמִנְהַגֵּן, שֶׁמַּעוֹלָם לֹא עָשׂוּ שְׁנֵי
יָמִים. נִמְצָא, יוֹם טוֹב שְׁנֵי שֶׁאֵנוּ עוֹשִׂין בְּגִלּוּת בְּזִמָּן
הַזֶּה - מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, שֶׁתִּקְנּוּ דָּבָר זֶה.

ז. יוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, בְּזִמָּן שֶׁהָיוּ קוֹבְעִין עַל
הָרִאשִׁיָּה, הָיוּ רַב בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין אוֹתוֹ שְׁנֵי
יָמִים מִסְּפֶק, לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִין יוֹם שֶׁקָּבְעוּ בּוֹ
בֵּית דִּין אֶת הַחֹדֶשׁ, שֶׁאֵין הַשְּׁלוּחִין יוֹצְאִין בְּיוֹם
טוֹב.

ח. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ בִּירוּשָׁלַיִם עֲצָמָה, שֶׁהוּא
מְקוֹם בֵּית דִּין, פְּעָמִים רַבּוֹת הָיוּ עוֹשִׂין יוֹם טוֹב שֶׁל
רֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁנֵי יָמִים; שֶׁאִם לֹא בָּאוּ הָעֲדִים כָּל יוֹם
שְׁלֹשִׁים - נוֹהֲגִין הָיוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁמַּצְפִּין לְעֲדִים¹⁷
קֹדֶשׁ וְלִמְחֵר קֹדֶשׁ¹⁸. וְהוּאִיל וְהָיוּ עוֹשִׂין אוֹתוֹ שְׁנֵי
יָמִים וְאֲפִלּוּ בְּזִמָּן הָרִאשִׁיָּה, הִתְקִינוּ שִׁיִּיָּהּ עוֹשִׂין
אֲפִלּוּ בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוֹתוֹ תְּמִיד שְׁנֵי יָמִים בְּזִמָּן
הַזֶּה שֶׁקוֹבְעִין עַל חֻשְׁבוֹן. הֵנָּה לְמַדָּת, שֶׁאֲפִלּוּ יוֹם
טוֹב שְׁנֵי שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּזִמָּן הַזֶּה - מִדְּבָרֵי
סוֹפְרִים¹⁹.

(17) כגון, אם לפי חשבונם אפשר שיראה הירח בזמנו,

שתי שבתות ור"ה ויום הכיפורים, ומהלכם אינו אלא עשרה ימים בלבד. ויש אשר יכולים ללכת אחד עשר יום, כגון אם ר"ה חל בשבת. אבל שלוחי כל תשרי ותשרי אינם מגיעים, אלא למרחק שאינו עולה על מהלך עשרה ימים. (27) שוודאי הגיעו אליהם השלוחים. (28) שדוד כבשה וצירפה לא"י ונקראת כיבוש יחיד, ואין דינה כארץ ישראל לכל דבר (ראה פ"א מהל' תרומות הי"ג). (29) שלא כבשוה עולי בבל, ואינה בתחום ארץ ישראל (ראה גיטין ב. ו'תוספות' שם ד"ה ואשקלון, וירושלמי' שביעית פ"ה ה"א). [וצ"ע שכאן משמע שדינה כסוריא, ולהלן בפ"א מהל' תרומות ה"ט כתב רבינו שדינה כחורן לארץ].

יב. מקום שבינו ובין ירושלים עשרה ימים או פחות מעשרה, והוא סוריא או חוצה לארץ, ואין להם מנהג; או שהיא עיר שנתחדשה במדבר ארץ ישראל, או מקום ששכנו בו ישראל עתה - עושין שני ימים כמנהג רב העולם. וכל יום טוב שני - מדברי סופרים, ואפלו יום טוב שני של ראש השנה, שהכל עושין אותו בזמן הזה³⁰.

(30) ראה למעלה ה"ח.

יג. זה שאנו מחשבין בזמן הזה כל אחד ואחד בעירו, ואומרים שראש חדש יום פלוני ויום טוב ביום פלוני - לא בחשבון שלנו אנו קובעין ולא עליו אנו סומכין, שאין מעברין שנים וקובעין חדשים בחוצה לארץ³¹, ואין אנו סומכין אלא על חשבון בני ארץ ישראל וקביעתם. וזה שאנו מחשבין - לגלות הדבר בלבד הוא, פיון שאנו יודעין שכל חשבון זה הן סומכין, אנו מחשבין לידע יום שקבעו בו בני ארץ ישראל אי זה יום הוא, וקביעת בני ארץ ישראל אותו הוא שהיה ראש חדש או יום טוב, לא מפני חשבון שאנו מחשבין.

(31) ברכות סג, א. משום שנאמר (ישעיה ב, ג): "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים".

יום שני ט' כסלו ה'תשע"ח

פרק נעשי

(1) קיבוץ החמה והירח בדרדוק.

א. בזמן שעושין על הראיה, היו מחשבין ויודעין שעה שיתקבץ בו הירח עם החמה בדרדוק הרבה², בדרך שהאצטגנינין עושין, כדי לידע אם יראה הירח או לא יראה. ותחלת אותו החשבון - הוא החשבון שמחשבין אותו בקרוב, ויודעין שעת קבוצת בלא דקדוק, אלא במהלכם האמצעי³ - הוא הנקרא מולד; ועקרי החשבון - שמחשבין בזמן שאין שם בית דין שיקבעו בו על הראיה, והוא חשבון שאנו מחשבין היום - הוא הנקרא עבור.

כלומר ביום השלושים (למעלה פ"א, ה"ו). (18) שאף-על פי שהתקין רבן יוחנן בן זכאי שיהיו מקבלים עדות החודש כל היום (ראש השנה ל: - אם לא באו, נוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש) ביצה ה, ב לפי גירסת ר"ח, ועי' שם (בתוספות'). (19) מאותו טעם של "מנהג אבותינו בדינו".

ט. אין עשית יום טוב אחד תלויה בקריבת המקום. כיצד? אם יהיה מקום בינו ובין ירושלים מהלך חמשה ימים או פחות, שבוודאי אפשר שיגיעו להן שלוחין - אין אומרים, שאנשי מקום זה עושין יום טוב אחד; שמי יאמר לנו שהיו השלוחים יוצאין למקום זה, שמא לא היו שלוחים יוצאין למקום זה, מפני שלא היו שם ישראל²⁰, ואחר שחזרו לקבע על החשבון ישבו שם ישראלים שהן חבין לעשות שני ימים²¹; או מפני שהיה חרום בדרך, בדרך שהיה בין יהודה וגליל בימי חכמי המשנה²²; או מפני שהיו הכותים מונעין את השלוחין לעבר ביניהן²³.

(20) ומעולם לא נהגו בו יום-טוב אחד כבמקום שהגיעו אליו השלוחין. (21) כמנהג רוב העולם, עיין להלן הי"ב. (22) עי' בבא-בבא-לח. במשנה ובגמרא שם. (23) עי' ראש השנה כב, א. ובמשנה וברש"י שם.

י. ואלו היה הדבר תלוי בקריבת המקום, היו כל בני מצרים עושין יום אחד²⁴; שהרי אפשר שיגיעו להן שלוחי תשרי²⁵, שאין בין ירושלים ומצרים על דרך אשקלון אלא מהלך שמונה ימים או פחות. וכן רב סוריא. הא למדת, שאין הדבר תלוי בהיות המקום קרוב.

(24) ראה להלן סוף הלכה יא, שיש מקומות במצרים שנהגו מעולם לעשות יום אחד. (25) עי' 'תוספתא' פאה פ"ד (הוצאת צוק"מ עמ' 23) וכתובות ריש פ"ג.

יא. נמצא, עקר דבר זה על דרך זו פה הוא: כל מקום שיש בינו ובין ירושלים מהלך יתר על עשרה ימים גמורים - עושין שני ימים לעולם, כמנהגם מקדם; שאין שלוחי כל תשרי ותשרי²⁶ מגיעין אלא למקום שבינו ובין ירושלים מהלך עשרה ימים או פחות. וכל מקום שבינו לבין ירושלים מהלך עשרה ימים בשנה או פחות, שאפשר שהיו שלוחין מגיעין אליו - רואים: אם אותו המקום מארץ ישראל, שהיו בה ישראל בשעת הראיה בכבוש שני, כגון אושא ושפרעם ולוי ויבנה ונב וטבריא וכיוצא בהן - עושין יום אחד בלבד²⁷; ואם אותו המקום מסוריא²⁸, כגון צור ודמשק ואשקלון²⁹ וכיוצא בהן, או מחוצה לארץ, כגון מצרים ועמון ומואב וכיוצא בהן - עושין כמנהג אבותיהן שבידיהן: אם יום אחד - יום אחד, ואם שני ימים - שני ימים.

(26) יש אשר שלוחי תשרי אינם יכולים ללכת ארבעה ימים:

שעות, ושמונה מאות וששה ושבעים חלקים. סימן
ל: ד"ח תתע"ו. וזו היא שארית שנה פשוטה¹⁰.
ואם שנה מעוברת היא - תהיה שאריתה: חמשה
ימים, ואחת ועשרים שעות, וחמש מאות ותשעה
ושמונים חלקים. סימן להם: הכ"א תקפ"ט.

(9) ובשיעור זה יתאחר המולד של החודש הבא.
(10) ובשיעור זה יתאחר המולד של השנה הפשוטה הבאה.

ו. כשיהיה עמך ידוע מולד חדש מן החדשים,
ותוסיף עליו אי"ב תשצ"ג - יצא מולד שאחריו,
ותדע באי זה יום מימי השבוע ובאי זו שעה ובכמה
חלקים יהיה.

ז. כיצד? הרי שהיה מולד ניסן באחד בשבת,
בחמש שעות ביום, ומאה ושבעה חלקים - סימן
להם: אהק"ז - כשתוסיף עליו¹¹ שארית חדש
הלכנה, והוא אי"ב תשצ"ג - יצא מולד איר בליל
שלישי, חמש שעות בלילה, ותשע מאות חלקים.
סימן להם: ג"ה תת"ק. ועל דרך זו עד סוף העולם,
חדש אחר חדש.

(11) וכשתחסיר ממנו שארית זו, יצא לך מולד החודש
שלפניו.

ח. וכן כשיהיה עמך ידוע מולד שנה זו, ותוסיף
שאריתה על ימי המולד - אם פשוטה היא, שארית
הפשוטה; ואם מעוברת היא, שארית המעוברת - יצא
לך מולד שנה שלאחריה. וכן שנה אחר שנה, עד
סוף העולם. והמולד הראשון שממנו תתחיל, הוא
מולד שהיה בשנה הראשונה של יצירה, והוא היה
בליל שני, חמש שעות בלילה, ומאתים וארבעה
חלקים. סימן להם: בהר"ד. וממנו הוא תחילת
החשבון.

ט. בכל החשבונות האלו שתדע מהן המולד,
כשתוסיף שארית עם שארית, כשתקבץ מן
החלקים אלף ושמונים - תשליך שעה אחת ותוסיף
אותו למנין השעות, וכשתקבץ מן השעות ארבע
ועשרים - תשליך יום ותוסיף ממנו למנין הימים,
וכשתקבץ מן הימים יותר על שבעה - תשליך
שבועה מן המנין ותניח השאר; שאין אנו מחשבים
לידע מנין הימים, אלא לידע באי זה יום מימי
השבוע ובאי זה שעה ואי זה חלק יהיה המולד.

י. כל תשע עשרה שנה, שיהיו מהן שבע שנים
מעוברות ושתיים עשרה פשוטות, נקרא מחזור.
ולמה סמכנו על מנין זה? שבזמן שאתה מקבץ
מנין ימי שתיים עשרה שנה פשוטות ושבע מעוברות,
ושעותיהן וחלקיהן, ותשליך כל אלף ושמונים

(2) וזהו הקיבוץ האמיתי. (3) וזהו הקיבוץ האמצעי.
הסנהדרין חישובה קודם את הקיבוץ האמצעי, וממנו הגיעה
לקיבוץ האמיתי.

ב. היום והלילה - ארבע ועשרים שעות בכל זמן:
שתיים עשרה ביום, ושתיים עשרה בלילה⁴. והשעה
מחלקת לאלף ושמונים חלקים. ולמה חלקו השעה
למנין זה?⁵ לפי שמנין זה יש בו חצי ורביע
ושמינית, ושליש ושתות ותשוע, וחמש ועשור.
והרבה חלקים יש לכל אלו השמות⁶.

(4) לענין חשבון המולד חושבים תמיד את היום לשתיים-
עשרה שעות וגם הלילה לשתיים-עשרה שעות, ואין
מתחשבים בתקופות השנה, שבהן היום לפעמים יותר
משתיים-עשרה שעות ולפעמים פחות משתיים-עשרה שעות.
שעה היא החלק העשרים וארבעה מן היום והלילה ביחד,
און בלשון הקדמונים - חלק העשרים וארבעה של הזמן
הדרוש לסיבוב אחד של הגלגל היומי. (5) ולא השתמשו
בחלוקה המקובלת באסטרונומיה, היינו שעה אחת = ששים
דקות. (6) המספר 1080 מתחלק למכפלות 3x9 ; 6x9, מה
שארין כן המספר 360.

ג. משיתקבץ הירח והחמה לפי חשבון זה, עד
שיתקבצו פעם שניה במהלכם האמצעי - תשעה
ועשרים יום, ושתיים עשרה שעות מיום שלשים
מתחילת לילו, ושבע מאות ושלושה ותשעים חלקים
משעת שלש עשרה. וזה הוא הזמן שבין כל מולד
ומולד⁷, וזה הוא חדשה של לבנה.

(7) בין קיבוץ אחד למשנהו.

ד. שנה של לבנה - אם תהיה שנים עשר חדש
מחדשים אלו, יהיה כללה: שלש מאות יום,
וארבעה וחמשים יום, ושמונה שעות, ושמונה
מאות וששה ושבעים חלקים; ואם תהיה מעוברת,
ותהיה השנה שלשה עשר חדש, יהיה כללה: שלש
מאות ושמונים ושלושה יום, ואחת ועשרים שעות,
וחמש מאות ותשעה ושמונים חלקים⁸. ושנת החמה
היא שלש מאות חמשה וששים יום ושש שעות.
נמצא, תוספת שנת החמה על שנת הלבנה: עשרה
ימים, ואחת ועשרים שעות, ומאתים וארבעה
חלקים.

(8) בחשבון זה נחשב החודש השלושה עשר כ"ט יום, י"ב
שעות ותשצ"ג חלקים בהתאם לחשבון הנ"ל.

ה. כשתשליך ימי חדש הלבנה שבועה שבועה, שהן
ימי השבוע, ישאר: יום אחד, ושתיים עשרה שעות
ושבע מאות ושלושה ותשעים חלקים. סימן להם:
אי"ב תשצ"ג. וזו היא שארית חדש הלבנה⁹. וכן
כשתשליך ימי שנת הלבנה שבועה שבועה: אם שנה
פשוטה היא - ישאר ממנה: ארבעה ימים, ושמונה

שיעורי רמב"ג' פרקים ליום - יום שני ט' כסלו - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש קנט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ס לעם - מוסד הרב קוק

טו. מולד השנה שניצא בחשבון זה הוא מולד ראש
חדש תשרי, וכשתוסיף עליו אי"ב תשצ"ג - יצא
מולד מרחשון, וכשתוסיף על מרחשון אי"ב
תשצ"ג - יצא מולד כסלו, וכן לכל חדש וחדש זה
אחר זה, עד סוף העולם.

פרק שביעי

(1) קביעת ראש חודש תשרי.

א. אין קובעין לעולם ראש חדש תשרי לפי חשבון
זה², לא באחד בשבת³ ולא ברביעי בשבת ולא בערב
שבת⁴. וסימן להם: אד"ו. אלא כשיהיה מולד תשרי
באחד משלושה ימים האלו - קובעין ראש חדש ביום
שלאחריו. כיצד? הרי שהיה המולד באחד בשבת -
קובעין ראש חדש תשרי יום שני, ואם היה המולד
ברביעי - קובעין ראש חדש יום חמישי, ואם היה
המולד בששי - קובעין ראש חדש בשביעי.

(2) שמוסיפים אי"ב תשצ"ג על מולד אלול שלפניו. (3) עי'
סוכה מג, ב. (4) עי' ראש השנה כ, א. (5) את הטעם
לדחיה זו, שאין קובעים ראש-חודש תשרי בימי אד"ו,
תמצא להלן בהלכה ז'.

ב. וכן אם יהיה המולד בחצי היום או למעלה
מחצי היום⁵ - קובעין ראש חדש ביום שלאחריו.
כיצד? הרי שהיה המולד ביום שני בשש שעות
ביום או יתר על שש שעות - קובעין ראש חדש
בשלישי; ואם יהיה המולד קדם חצי היום, אפלו
בחלק אחד - קובעין ראש החדש באותו יום המולד
עצמו⁷. והוא, שלא יהיה אותו היום מימי אד"ו.

(6) וזהו הנקרא "מולד זקן". (7) "נולד קודם חצות, כידוע
שנראה סמוך לשקיעת החמה. לא נולד קודם חצות, כידוע
שלא נראה סמוך לשקיעת החמה" (ראש השנה כ:). בתוך
שש השעות הראשונות אחר המולד, אין החרמש של הירח
החדש נראה, מפני שהוא קטן מדי. אחר שש שעות, אפשר
שיראה כבר בארץ ישראל. אם נולד קודם חצות, אפשר
שיראה הירח עוד ביום המולד. משום כך קובעים ראש
החודש באותו יום המולד עצמו. אם נולד אחר חצות, יראה
רק בליל יום הבא, ומשום כך קובעים ראש חודש ביום
שלאחריו.

ג. כשיהיה המולד בחצי היום או אחר חצות,
ינדחה ליום שלאחריו, אם יהיה יום שלאחריו מימי
אד"ו - הרי זה נדחה לשלאחריו⁸, ויהיה ראש
החדש קבוע בשלישי מיום המולד. כיצד? הרי
שיהיה המולד בשבת בחצות, סימן: זי"ח⁹ - קובעין
ראש החדש בשנה שמולדה כזה בשני בשבת. וכן
אם היה המולד בשלישי בחצות או אחר חצות -
קובעין ראש החדש בחמישי בשבת.

(8) בדפוס ויניציא, וכן בכת"י תימני, הגירסה היא: נדחה

חלקים - שעה, וכל ארבע ועשרים שעות - יום,
ותוסיף למנן הימים - תמצא הכל תשע עשרה שנה
משני החמה, שכל שנה מהן שלש מאות וחמשה
וששים יום ושש שעות בשנה, ולא ישאר ממנו ימי
החמה בכל תשע עשרה שנה חוץ משעה אחת
וארבע מאות ושמונים וחמשה חלקים. סימן להם:
אתפ"ה.

יא. נמצא במחזור שהוא כזה, החדשים כלם חדשי
הלכנה, והשנים שני החמה. והשבע שנים
המעברות שפכל מחזור ומחזור לפי חשבון זה,
הם: שנה שלישית מן המחזור, וששית, ושמינית,
ושנת אחת עשרה, ושנת ארבע עשרה, ושנת שבע
עשרה, ושנת תשע עשרה. סימן להם: גו"ח י"א
י"ד י"ז י"ט.

יב. כשתקבץ שארית כל שנה משתיים עשרה שנה
הפשוטות, שהיא ד"ח תתע"ו, ושארית כל שנה
משבע שנים המעברות, שהיא הכ"א תקפ"ט,
ותשליף הכל שבעה שבעה - ישאר: שני ימים,
ושש עשרה שעות, וחמש מאות וחמשה ותשעים
חלקים. סימן להם: בי"ו תקצ"ה. וזה הוא שארית
המחזור.

יג. כשיהיה לך ידוע מולד תחלת מחזור, ותוסיף
עליו בי"ו תקצ"ה - יצא לך תחלת המחזור
שלאחריו. וכן מולד כל מחזור ומחזור, עד סוף
העולם. וכבר אמרנו, שמולד תחלת המחזור
הראשון היה לבהר"ד. ומולד השנה הוא מולד
תשרי של אותה השנה¹².

(12) כשהרמב"ם משתמש במלים "מולד השנה", כוונתו
למולד חודש תשרי של אותה שנה.

יד. ובדרך הזאת תדע מולד כל שנה ושנה שתתצא,
ומולד כל חדש וחדש שתתצא, משנים שעברו או
משנים שעתידים לבוא. כיצד? תקח שני יצירה
שעברו וגמרו, ותעשה אותם מחזורין של תשע
עשרה תשע עשרה שנה, עד תשרי של אותה השנה
- ותדע מנן המחזורין שעברו, ומנן השנים שעברו
ממחזור שעדין לא נשלם. ותקח לכל מחזור
ומחזור בי"ו תקצ"ה, ולכל שנה ושנה פשוטה
משני המחזור שלא נשלם - ד"ח תתע"ו, ולכל
שנה מעברת - הכ"א תקפ"ט, ותקבץ הכל, ותשליף
החלקים - שעות, ותשליף השעות - ימים, והימים
תשליכם שבעה שבעה, והנשאר מן הימים ומן
השעות והחלקים הוא מולד שנה הבאה שתתצא
לידע מולדה.

לפי חשבון זה פה הוא: תחשב ותדע המולד, באי
זה יום יהיה, ובכמה שעות מן היום או מן הלילה,
ובכמה חלקים מן השעה. ויום המולד הוא יום
הקביעה לעולם, אלא אם פה היה באחד בשבת או
ברביעי או בערב שבת, או אם היה המולד בחצות
היום או אחר חצות, או אם היה בר"ד חלקים
משעה עשירית מליל שלישי או יותר על זה, והיתה
שנה פשוטה, או שהיה המולד בתקפ"ט חלקים
משעה רביעית מיום שני, והיתה השנה פשוטה
שאחר המעברת; שאם יארע באחד מארבעה דברים
האלו - אין קובעין ביום המולד, אלא ביום
שלאחריו או שלאחר אחריו¹⁴, בדרך שבארנו.

משום שמולד תשרי של השנה הבאה לא יהיה מולד
זקן, שהלא יצא בשבת לפני חצי היום. על כן אם מולד
השנה הפשוטה הוא ג"ט ר"ג או פחות מזה, נקבע את ראש
השנה ביום המולד, ביום השלישי. בין שני ראשי השנים
יהיו שלושה ימים (מיום ג' עד יום שבת), ובשנה פשוטה
זה אפשרי. אם מולד מוצאי העיבור ביום שני פחות חלק,
או מולד השנה המעוברת שלפניה לא היה מולד זקן. הוא
חל ביום השלישי לפני חצות, ויום המולד היה ראש השנה.
על כן נוכל לקבוע את ראש השנה הפשוטה שלאחר
המעוברת ביום השני. בין שני ר"ה יהיו חמשה ימים (בין
יום ג' לבין יום ב').¹⁵ (14) אם יום שלאחריו הוא אד"ו.

ז. ומפני מה אין קובעין בחשבון זה בימי אד"ו?
לפי שהחשבון הזה הוא לקבוע הירח והשמש
בהלכה האמצעי, לא במקום האמתי, כמו
שהודענו¹⁵, לפיכך עשו יום קביעה ויום דחיה, כדי
לפגע ביום קבוע האמתי. כיצד? בשלישי קובעין,
ברביעי דוחין, בחמישי קובעין בששי דוחין, בשבת
קובעין, אחד בשבת דוחין, בשני קובעין¹⁶.

(15) ע"י למעלה פ"ו, ה"א. (16) הנימוק לדחיית אד"ו
בתלמוד הוא, שלא תבאנה שתי קדושות רצופות זו אחר זו,
מפני כבוד המתים שלא יסריחו (אם ראש השנה יהיה ביום
ד', אז יחול יום הכיפורים ביום ו'. אם ראש השנה יהיה
ביום ו', אז יחול יום הכיפורים ביום א') או מפני שמחת
יום-טוב או שבת בירקות טריים (אם ראש השנה יחול ביום
ו', אז גם סוכות יחול ביום ו' או אם ר"ה חל ביום א', ע"י
ר"ה כ.). אם ראש השנה יחול ביום א', אז יום הערבה יהיה
בשבת, ולא יוכלו לקיים מצוות חיבוט הערבות (סוכה מג.).
הרמב"ם הביין כנראה - וכך הביין גם רבינו חננאל - (ע"י
פירוש רבינו חננאל לראש השנה כ.), שנימוק זה איננו
עיקר. הטעם האמיתי, כבוד מתים או שמחת יום-טוב הם
סעד בלבד לדחיה, דוגמת טלאים וגדיים, שהם משמשים
סעד בלבד בעיבור השנה (ע"י למעלה פ"ד, ה"ז). בגלל
הסעד של כבוד מתים או ירקות טריים לשבת או ליום-טוב,
קבעו דווקא את ימי אד"ו לדחיה.

ח. ועקר שאר הארבע דחיות¹⁷ אלו הוא זה העקר
שאמרנו, שהחשבון הזה במהלך אמצעי¹⁸. וראיה

"לשל אחר אחריו", והשווה לשון הרמב"ם סוף ה"ו.
(9) כלומר יום ד' - שבת, י"ח שעות. את השעות סופרים
מהערב. חצות היום הוא שמונה-עשרה שעות מתחילת
הערב.

ד. מולד תשרי שניצא בחשבון זה¹⁰ בליל שלישי,
בתשע שעות בלילה, ומאתים וארבעה חלקים
משעה עשירית - סימנה: ג"ט ר"ד - או יותר על
זה, אם היתה שנה פשוטה - דוחין את ראש
החדש¹¹, ואין קובעים אותו בשלישי בשנה זו, אלא
בחמישי בשבת.

(10) ע"י הלכה א', הערה א'. (11) שארית שנה פשוטה היא
ד"ח תתע"ו (פ"ה, ה"ה). אם נקבע את ראש השנה ביום
המולד, כלומר ביום השלישי, או ראש השנה הבאה יצא
בשבת בחצי היום. 3 ימים, 9 שעות, 204 חלקים + 4 ימים,
8 שעות, 876 חלקים = 7 ימים, 181 שעות. בגלל מולד זקן
ואד"ו נצטרך לדחותו ליום שני. ההפרש בין ר"ה אחד
למשנהו, יהיה איפוא חמשה ימים (חוץ מיום הקביעה של
זו ושל זו). בשנה פשוטה, זה בלתי אפשרי, משום שבין
ראש שנה אחת (פשוטה) לראש שנה שניה יש לא פחות
משני ימים, ולא יותר מארבעה ימים (ע"י להלן פ"ח, ה"ז).
משום כך, אם מולד תשרי הוא ג"ט ר"ד, דוחים את הקביעה
ליום החמישי (בגלל אד"ו). ההפרש בין שתי הקביעות הוא
שלושה ימים בלבד, וזה אפשרי.

ה. וכן אם יצא מולד תשרי ביום שני, בשלש שעות
ביום, וחמש מאות ותשעה ושמונים חלקים משעה
רביעית - סימנה בט"ו תקפ"ט - או יתר על פה, אם
היתה אותה השנה מוצאי המעברת. שהיתה השנה
הסמוכה לה שעברה מעברת - אין קובעין ראש
החדש בשני בשנה זו, אלא בשלישי¹².

(12) שארית שנה מעוברת היא: ה' כ"א, תקפ"ט (לעיל פ"ו,
ה"ה). אם המולד של תשרי הסמוך לשנה מעוברת שלפניו
הוא ב' ט"ו תקפ"ט, אז מולד תשרי של אותה השנה
המעוברת היה ביום השלישי בחצי היום, ובגלל מולד זקן
ואד"ו נדחה ליום חמישי. אם נקבע ראש-חודש תשרי של
שנה זו שלאחר השנה המעוברת ביום המולד שלו, היינו
ב', ט"ו, תקפ"ט, אז בין שני ראשי שנה אלה יהיו שלושה
ימים בלבד, זה בלתי-אפשרי, משום שבין ראש שנה
מעוברת ולבין ראש השנה שלאחריה יש לא פחות מארבעה
ימים ולא יותר מששה ימים (ע"י להלן פ"ח, ה"ח). על כן
דוחים את קביעת ראש-חודש תשרי, שמולדו ב', ט"ו,
תקפ"ט ליום השלישי, כדי שבין שני ראשי שנים יהיה לכל
הפחות הפרש של ארבעה ימים.

ו. היה מולד השנה הפשוטה, שאמרנו שתדחה
לחמישי, פחות חלק אחד, כגון שניצא סימנה ג"ט
ר"ג או פחות מזה - קובעין אותה בשלישי. וכן אם
היה מולד מוצאי העיבור ביום שני פחות חלק, כגון
שהיה סימנה בט"ו תקפ"ח או פחות מזה - קובעין
אותה בשני¹³. נמצא דרך קביעת ראש חדש תשרי

שיעורי רמב"ג' פרקים ליום - יום שני ט' כסלו - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש קסא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

28 שלשים ראש חדש הבא, ואם יהיה החדש שעבר
29 מלא - יהיה יום שלשים ראש חדש, הואיל ומקצתו
30 ראש חדש⁷, ויהיה תשלום החדש המלא שעבר,
31 ויהיה יום אחד ושלשים ראש חדש הבא, וממנו
32 הוא המגנן, והוא יום הקביעה⁸. ולפיכך עושין
33 ראשי חדשים בחשבון זה⁹, חדש אחד יום אחד
34 בלבד וחדש אחד שני ימים.

(7) חציו השני של יום השלושים. (8) דין שני הימים, יום השלושים ויום השלושים ואחד, כדין ראש-חודש, אלא שספירת ימי החודש הבא מתחילה מן יום השלושים ואחד כיום ראשון של החודש. יום השלושים שייך לחודש שעבר. (9) מה שאינו כן כשמקדשים את החודש על פי הראיה. חודש שהוא לפי קביעתנו מלא, יכול על פי הראיה להיות חסר, וכן להיפך.

35 ה. סדר החדשים המלאים והחסרים לפי חשבון
36 זה¹⁰ כף הוא: תשרי לעולם מלא¹¹, וטבת לעולם
37 חסר, ומטבת ואילף - אחד מלא ואחד חסר, על
38 הסדר. כיצד? טבת חסר, שבט מלא; אדר חסר,
39 ניסן מלא; אייר חסר, סיון מלא; תמוז חסר, אב
40 מלא; אלול חסר. ובשנה המעוברת - אדר ראשון
41 מלא¹², ואדר שני חסר¹³.

(10) ע"י הערה קודמת. (11) מכיון שיותר מחצי ("ב שעות ותשצ"ג חלקים) של יום ל' שייך לתשרי, זקפו את כל יום ל' על חשבון תשרי. את החודש הבא עשו כ"ט יום (חסר), כלומר כחצי יום פחות מאורכו האמיתי של חודש הלבנה, כדי לאזן את כחצי היום שהוסיפו על החודש הקודם (על חודש מרחשון, ע"י ה"ו). (12) הוא חודש העיבור. עורפי שנות החמה על שנות הלבנה מצטרפים כמעט בכל שנות העיבור ליותר מחודש הלבנה (ע"י למעלה פ"ו, ה"א). משום כך, כנראה, עושים את אדר א' - חודש העיבור - שלושים יום (וע"י ראש השנה יט: ו'תוספות' שם ד"ה אדר). (13) "אדר הסמוך לניסן לעולם חסר" (ר"ה יט:).

42 ו. נשארו שני החדשים, שהן מרחשון וכסלו.
43 פעמים יהיו שניהם מלאים, ופעמים יהיו שניהם
44 חסרים, ופעמים יהיה מרחשון חסר וכסלו מלא¹⁴.
45 ושנה שיהיה בה שני חדשים אלו מלאים, היא
46 שנקראו חדשיה שלמים; ושנה שיהיה בה שני
47 חדשים אלו חסרים, נקראו חדשיה חסרין; ושנה
48 שיהיה בה מרחשון חסר וכסלו מלא, נקראו חדשיה
49 פסדרין¹⁵.

(14) הסיבה לשינויים אלה, מבוארת למעלה בהלכה ג'. למטרה זו בחרו בתחילת השנה, בחדשים חשון וכסלו. בתשרי לא רצו לנגוע, והשאירו אותו קבוע לתמיד מפני החגים שבו (וע"י ערכין ט.). (15) או "שנה סדורה", ע"י להלן פרק יב.

ז. דרך ידיעת השנה אם חדשיה מלאים או חסרין

1 לדבר: שהמולד יהיה בליל שלישי וידחה
2 לחמישי¹⁹, פעמים רבות לא יראה ירח בליל חמישי
3 ולא בליל ששי, מקלל שלא נתקבצו השמש והירח
4 קבוץ אמתי אלא בחמישי.

(17) כלומר, הדחיות מפני מולד זקן, גטר"ד, בט"ו תקפ"ט שנשארו מארבע הדחיות. (18) ע"י למעלה פ"ו, ה"א. העיקרון בכל ארבע הדחיות הוא אסטרונומי, עדי שהמולד האמצעי יפגע ביום הקיבוץ האמיתי. (19) נקט דוגמה של מולד תשרי שחל בגטר"ד, ובגלל אד"ו נדחה מיום ד' ליום ה'.

פרק שמיני

(1) ימי חדשי הלבנה.

5 א. חדשה של לבנה - תשעה ועשרים יום ומחצה
6 ותשצ"ג חלקים, כמו שבארנו². ואי אפשר לומר
7 שראש החדש יהיה במקצת היום, עד שיהיה מקצת
8 היום מחדש שעבר ומקצתו מהבא³; שנאמר: עד
9 חדש ימים. מפי השמועה למדו, שנים אתה
10 מחשב לחדש, ואי אתה מחשב שעות⁴.

(2) למעלה פ"ו, ה"ג. (3) כלומר, חציו האחד של יום השלושים מחודש שעבר, וחציו השני מן החודש הבא. (4) מגילה ה, א.

11 ב. לפיכך עושין חדשי הלבנה, מהן חדש חסר
12 ומהם חדש מלא. חדש חסר - תשעה ועשרים יום
13 בלבד, ואף על פי שחדשה של לבנה יתר על זה
14 בשעות; וחדש מלא - משלשים יום, ואף על פי
15 שחדשה של לבנה פחות מזה בשעות. כדי שלא
16 לחשב שעות בחדש, אלא ימים שלמים.

17 ג. אלו הן חדשיה של לבנה תשעה ועשרים יום
18 ומחצה בלבד, היו כל השנים חדש מלא וחדש
19 חסר, ויהיו ימי שנת הלבנה שלש מאות וארבעה
20 וחמשים, ששה חדשים חסרים וששה חדשים
21 מלאים. אבל מפני החלקים שיש בכל חדש וחדש
22 יותר על חצי היום, יתקבץ מהן שעות וימים, עד
23 שיהיו מקצת השנים חדשים חסרים יותר על
24 המלאים⁵, ובמקצת השנים חדשים מלאים יותר על
25 החסרים⁶.

(5) בשנה פשוטה - שבעה חסרים וחמשה מלאים. בשנה מעוברת - שבעה חסרים וששה מלאים, משום שאדר ראשון תמיד מלא (ע"י ה"ה). (6) בשנה פשוטה - שבעה מלאים וחמשה חסרים. בשנה מעוברת - שמונה מלאים וחמשה חסרים (משום שסכום יתרות תשצ"ג חלקים שבכל חודש וחודש, אינו עולה בדיוק לעודף המלאים על החסרים, יש צורך להגדיל אחר-כך את מספר החסרים על המלאים).

26 ד. יום שלשים לעולם עושין אותו ראש חדש
27 בחשבון זה. אם היה החדש שעבר חסר - יהיה יום

מַעֲבֶרֶת¹⁹; וְאִם יִהְיֶה רֹאשׁ הַשָּׁנָה בַּשַּׁבָּת אוֹ בַּשְּׁנִי - 31
לֹא תִהְיֶה כְּסֻדְרָן לְעוֹלָם, בֵּין בַּפְּשׁוּטָה בֵּין 32
בַּמַּעֲבֶרֶת²⁰; וְאִם יִהְיֶה רֹאשׁ הַשָּׁנָה בַּחֲמִישִׁי: אִם 33
פְּשׁוּטָה הִיא - אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיוּ חֲדָשֵׁי חֲסָרִים לְפִי 34
חֶשְׁבוֹן זֶה, וְאִם מַעֲבֶרֶת הִיא - אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיוּ 35
חֲדָשֵׁי כְּסֻדְרָן לְפִי חֶשְׁבוֹן זֶה²¹. 36

19) 1. שנה פשוטה. אם הקביעה היא ביום השלישי, אז המולד המוקדם ביותר מוכרח להיות ב', ט"ו, תקפ"ט (אם קדמה לה שנה מעוברת, ע"י פ"ז ה"ה) והמאוחר ביותר ג', ט', ר"ג (כי במקרה של גט"ד הקביעה נדחת, ע"י למעלה פ"ז ה"ד). אם נוסף את שארית שנה פשוטה, כלומר ד"ח, תתע"ו (ע"י למעלה פ"ו ה"ה), נקבל מולד של ראש השנה הבאה בשבת לפני חצות. הקביעה תהיה איפוא ביום השבת. בין יום שלישי ולבין יום השבת, לאחר ניכוי ימי הקביעה, ישארו שלושה ימים. חדשי השנה הם כסדרם. 2. שנה מעוברת. אם הקביעה היא ביום ג', אז המולד המוקדם ביותר הוא חצות יום שני (מולד זקן), והמולד המאוחר ביותר הוא יום ג', ה' שעות ביום ותתרע"ט חלקים (כי אם המולד בחצי יום ג', נדחת הקביעה בגלל מולד זקן, ע"י למעלה פ"ז ה"ב). אם נוסף למולד ה', כ"א, תקפ"ט - שארית שנה מעוברת - (ע"י למעלה פ"ו ה"ה), יהיה מולד השנה הבאה, במקרה של המולד המוקדם, ביום ראשון, ובגלל אד"ו ידחה ליום השני, ובמקרה של המולד המאוחר - ביום השני לפני חצות, ויום המולד יהיה יום הקביעה. בין שני ראשי השנה, בלי ימי הקביעה, יהיו חמשה ימים, כלומר חדשי השנה הם כסדרם (ע"י ה"ח). 1. 20) שנה פשוטה. ר"ה היה בשבת. המולד המוקדם ביותר הוא יום חמישי בחצי היום (אז נדחת הקביעה לשבת, בגלל מולד זקן ואד"ו) והמאוחר ביותר בשבת בחצי היום פחות חלק. אם נוסף שארית שנה פשוטה, יחול ר"ה הבא במקרה האחד ביום השלישי, ובמקרה השני - ביום החמישי. בין שני ר"ה יש שני ימים וארבעה ימים. בשני המקרים אין חדשי השנה כסדרם. נניח שר"ה היה ביום שני. המולד המוקדם ביותר הוא שבת חצי היום. המולד המאוחר ביותר הוא יום שני בחצי היום פחות חלק, אם השנה שקדמה לה לא היתה מעוברת; ב' ט"ו תקפ"ח - אם השנה שקדמה לה היתה מעוברת (ב' ט"ו תקפ"ט במוצאי מעוברת דוחים את הקביעה, ע"י פ"ז ה"ה). אם נוסף שארית השנה למולד המוקדם, יצא המולד הבא ביום חמישי. בין שני ר"ה יש שני ימים, כלומר חדשי השנה אינם כסדרם. אם נוסף את השארית ליתר שני המולדות, יחול מולד ר"ה הבא ביום השבת. בין שני ר"ה יש ארבעה ימים. חדשי השנה אינם כסדרם. 2. שנה מעוברת. ר"ה היה בשבת. גבולות המולד הם: יום ה' בחצי היום - שבת בחצי היום פחות חלק. אם נוסף שארית שנה מעוברת (ה', כ"א, תקפ"ט) למולד המוקדם, יצא מולד ר"ה הבא ביום הרביעי. בגלל אד"ו נדחת הקביעה ליום החמישי. בין שני ר"ה יש ארבעה ימים. חדשי השנה אינם כסדרם. אם נוסף את השארית הנ"ל למולד המאוחר, יצא המולד של השנה הבאה ביום הששי, ובגלל אד"ו נדחת הקביעה ליום השבת. בין שני

או כְּסֻדְרָן לְפִי חֶשְׁבוֹן זֶה, כִּף הוּא: תִּדַּע תַּחֲלָה יוֹם 1
שְׁנִי בּוֹ רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שְׁתַּרְצָה לִידַע סִדּוּר חֲדָשֵׁי, 2
כְּמוֹ שֶׁבָּאֲרָנוּ בְּפָרֶק שְׁבִיעִי, וְתִדַּע יוֹם שֶׁיִּקְבַּע בּוֹ 3
רֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁלֹא־חֲרִיף, וְיִתְחַשֵּׁב מִנֵּן הַיָּמִים 4
שְׁבִיעִיָּהּ, חוּץ מִיּוֹם הַקְּבִיעָה שֶׁל ז' וְשֶׁל ז'; אִם 5
תִּמָּצֵא בִּיגִיָּהּ שְׁנֵי יָמִים - יִהְיוּ חֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה חֲסָרִין, 6
וְאִם תִּמָּצֵא בִּיגִיָּהּ שְׁלֹשָׁה יָמִים - יִהְיוּ כְּסֻדְרָן, וְאִם 7
תִּמָּצֵא בִּיגִיָּהּ אַרְבָּעָה יָמִים - יִהְיוּ חֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה 8
שְׁלֵמִים¹⁶. 9

16) 1. שנה שחדשיה חסרים, יש בה 353 ימים. אם מנכים את יום הקביעה שלה, נשארים 352 יום, שהם 50 שבועות ושני ימים. 2. שנה סדורה, לאחר ניכוי יום הקביעה, היא 353 יום, שהם 50 שבועות ושלושה ימים. 3. שנה שחדשיה שלמים, לאחר ניכוי יום הקביעה, היא 354 יום, שהם 50 שבועות וארבעה ימים.

10 ח. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כִּשְׁהִיָּתָה הַשָּׁנָה שְׁתַּרְצָה 11
לִידַע סִדּוּר חֲדָשֵׁי פְּשׁוּטָה; אָבֵל אִם הִיָּתָה מַעֲבֶרֶת: 12
אִם תִּמָּצֵא בֵּין יוֹם קְבִיעָתָהּ וּבֵין יוֹם קְבִיעַת שָׁנָה 13
שְׁלֹא־חֲרִיף אַרְבָּעָה יָמִים - יִהְיוּ חֲדָשֵׁי אוֹתָהּ שָׁנָה 14
הַמַּעֲבֶרֶת חֲסָרִים, וְאִם תִּמָּצֵא בִּיגִיָּהּ חֲמִשָּׁה יָמִים - 15
יִהְיוּ כְּסֻדְרָן, וְאִם תִּמָּצֵא בִּיגִיָּהּ שֵׁשָׁה - יִהְיוּ 16
שְׁלֵמִים¹⁷.

17) בשנה מעוברת, מוסיפים שני ימים לסימן של שנה פשוטה. במקום שנים, שלושה וארבעה ימים בפשוטה - באים ארבעה, חמשה וששה ימים במעוברת. הסיבה לכך נעוצה בחודש העיבור הנוסף, שהוא תמיד מלא (ע"י למעלה ה"ה). שלושים יום הם ארבעה שבועות ועוד שני ימים.

17 ט. בַּיָּצֵד? הֲרִי שְׂרָצִינוּ לִידַע סִדּוּר חֲדָשֵׁי שָׁנָה ז', 18
וְהִיא רֹאשׁ הַשָּׁנָה בַּחֲמִישִׁי, וְהִיא פְּשׁוּטָה, וְרֹאשׁ 19
הַשָּׁנָה שְׁלֹא־חֲרִיף בַּשְּׁנִי בַּשַּׁבָּת, נִמָּצֵא בִּיגִיָּהּ שְׁלֹשָׁה 20
יָמִים - יִדְעֵנוּ שֶׁשָּׁנָה ז' חֲדָשֵׁי כְּסֻדְרָן¹⁸. וְאִלּוּ הִיָּה 21
רֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁלֹא־חֲרִיף בַּשְּׁלִישִׁי - הָיוּ חֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה 22
ז' שְׁלֵמִים. וְאִלּוּ הִיָּה רֹאשׁ הַשָּׁנָה בַּשָּׁנָה ז' בַּשַּׁבָּת, 23
וּבַשָּׁנָה שְׁלֹא־חֲרִיף בַּשְּׁלִישִׁי בַּשַּׁבָּת - הָיוּ חֲדָשֵׁי שָׁנָה 24
ז' חֲסָרִין. וְעַל דֶּרֶךְ ז' תִּתְחַשֵּׁב לַשָּׁנָה הַמַּעֲבֶרֶת, כְּמוֹ 25
שֶׁבָּאֲרָנוּ.

18) בהלכה ז' ובהלכה ח' פתח הרמב"ם בדוגמה של שנה שחדשיה חסרים, וכאן בשנה שחדשיה כסדרם, כפי שהיתה באמת בשנת כתיבת הספר, וכפי שנרמז בתחילת ההלכה במלים "שנה זו".

26 י. יֵשׁ שֵׁם סִימָנִין שֶׁתִּסְמָנּוּ עֲלֵיהֶם, כְּדִי שְׁלֹא תִטָּעָה 27
בַּחֶשְׁבוֹן סִדּוּר חֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה, וְהֵן בְּנוֹיִין עַל עֲקָרֵי זֶה 28
הַחֶשְׁבוֹן וְהַקְּבִיעוֹת וְהַדְּחִיּוֹת שֶׁבָּאֲרָנוּ דְּרָכָם. וְאִלּוּ 29
הֵן: כָּל שָׁנָה שֶׁיִּהְיֶה רֹאשׁ הַשָּׁנָה בַּהּ בַּשְּׁלִישִׁי - 30
תִּהְיֶה לְעוֹלָם כְּסֻדְרָן לְפִי חֶשְׁבוֹן זֶה, בֵּין פְּשׁוּטָה בֵּין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י' כסלו - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש קסג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הראשונה של יצירה לפי חשבון זה קדם מולד
ניסן: בשבעה ימים, ותשע שעות, ושש מאות
ושנים וארבעים חלקים. סימנה: ז"ט תרמ"ב.

(3) מזל = קבוצת כוכבים. הקדמונים מנו שנים עשר מזלות.

ד. דרך חשבון התקופה כך היא: תדע תחלה כמה
מחזורין שלמים משנת היצירה עד המחזור
שתרצה, וקח לכל מחזור מהן שעה אחת ותפ"ה
חלקים; קבץ כל החלקים - שעות, וכל השעות -
ימים, ותגרע מן הכל שבעה ימים ותשע שעות ושש
מאות ושנים וארבעים חלקים, והשאר תוסיף אותו
על מולד ניסן של שנה ראשונה מן המחזור; יצא
לך באי זו שעה ובכמה בחדש תהיה תקופת ניסן
של אותה השנה מן המחזור, וממנה תתחיל למנות
אחד ותשעים יום ושבע שעות ומחצה לכל תקופה
ותקופה. ואם תרצה לידע תקופת ניסן של שנה זו,
שהיא שנת כך וכך במחזור שאתה עומד בו - קח
לכל המחזורין השלמים שעה ותפ"ה לכל מחזור,
ולכל השנים הגמורות ששלמו מן המחזור - עצרה
ימים ואחת ועשרים שעות ומאתים וארבעה חלקים
לכל שנה, וקבץ הכל, ותגרע ממנו שבעה ימים
ותשע שעות ושש מאות ושנים וארבעים חלקים,
והשאר תשליכם חדשי הלכנה - תשעה ועשרים יום
ושתיים עשרה שעות ושבע מאות ושלוש ותשעים
חלקים, והנשאר פחות מחדש הלכנה - תוסיף אותו
על מולד ניסן של אותה השנה, ותדע זמן תקופת
ניסן של אותה השנה בכמה יום בחדש היא ובכמה
שעה. תקופת ניסן לפי חשבון זה אינה לעולם אלא
או בתחלת הלילה, או בחצי הלילה, או בתחלת
היום, או בחצי היום; ותקופת תמוז לעולם אינה
אלא או בשבע שעות ומחצה, או בשעה אחת
ומחצה, בין ביום בין בלילה; ותקופת תשרי לעולם
אינה אלא בתשע שעות, או בשלוש שעות, בין ביום
בין בלילה; ותקופת טבת לעולם אינה אלא או
בעשר שעות ומחצה, או בארבע שעות ומחצה, בין
ביום בין בלילה. אם תרצה לידע באי זה יום מימי
השבוע ובאי זו שעה תהיה התקופה - קח שנים
גמורות שעברו משנת היצירה עד שנה שתראה,
והשלך הכל שמונה ועשרים שמונה ועשרים,
והנשאר יותר משמונה ועשרים - קח לכל שנה יום
אחד שש שעות, וקבץ הכל, והוסף עליו שלשה,
והשלך הכל שבעה שבעה, והנשאר מן הימים ומן
השעות תתחיל למנות מתחלת ליל אחד בשבת,
ולאשר יגיע החשבון בו תהיה תקופת ניסן. ולמה
מוסיפין שלשה? לפי שתקופה ראשונה של שנת
יצירה היתה בתחלת ליל רביעי.

ר"ה יש ששה ימים. חדשי השנה אינם כסדרם. נניח שר"ה
היה ביום השני. גבולות המולד הם: שבת בחצי היום - יום
ב' חצי היום פחות חלק. מולד ר"ה הבא יהיה במקרה
האחד יום ששי, והקביעה תידחה ליום השבת, ובמקרה
השני ביום א', והקביעה תידחה ליום ב'. פעם יש בין שני
ר"ה ארבעה ימים, ופעם - ששה ימים. בשני המקרים חדשי
השנה אינם כסדרם. 1. (21) שנה פשוטה. אם ר"ה
בחמישי, אז גבולות המולד הם: גטר"ד - ה' בחצי היום
פחות חלק. מולד השנה הבאה במקרה האחד יהיה שבת
בחצי היום, ובגלל מולד זקן ואד"ו תידחה הקביעה ליום
השני. בין שני ר"ה יש שלושה ימים, כלומר, חדשי השנה
כסדרם. במקרה השני, יהיה המולד הבא ביום השלישי,
והקביעה תהיה בו ביום. בין שני ר"ה יש ארבעה ימים.
השנה חדשה מלאים. בשני המקרים אין חדשה חסרים. 2.
שנה מעוברת. אם ר"ה בחמישי, אז גבולות המולד הם: יום
ג' בחצי היום - יום ה' בחצי היום פחות חלק. אם נוסף
ה', כ"א תקפ"ט - שארית שנה מעוברת - יהיה, במקרה
האחד, מולד השנה הבאה ב' ט"ו, תקפ"ט והקביעה תהיה
ביום ג' (עי' פ"ז, ה"ה). בין שני ר"ה יש ארבעה ימים.
השנה חדשה אינם כסדרם. במקרה השני, יהיה המולד
ביום הרביעי, והקביעה תידחה ליום החמישי. בין שני ר"ה
יש ששה ימים. השנה חדשה אינם כסדרם.

יום שלישי י' כסלו ה'תשע"ח

פרק תשיעי

(1) ימי שנת החמה.

א. שנת החמה - יש מחכמי ישראל שאומרים,
שהיא שלש מאות חמשה ושישים יום ורביע יום,
שהוא שש שעות; ויש מהן שאומרים, שהוא פחות
מרביע היום. וכן חכמי יון ופרס יש ביניהן מחלוקת
בדבר זה.

ב. מי שהוא אומר שהיא שס"ה יום ורביע יום,
ושאר מפל מחזור של תשע עשרה שנה שעה אחת
וארבע מאות ושמנים וחמשה חלקים, כמו
שאמרנו, ויהיה בין תקופה לתקופה² אחד ותשעים
יום ושבע שעות וחצי שעה. ומשתדע תקופה אחת
באי זה יום באיזו שעה היא, תתחיל למנות ממנה
לתקופה השנייה שאחריה, ומן השנייה לשלישית,
עד סוף העולם.

(2) ארבע תקופות בשנה: תקופת ניסן - התחלת האביב;
תקופת תמוז - התחלת הקיץ; תקופת תשרי - התחלת
הסתיו; תקופת טבת - התחלת החורף.

ג. תקופת ניסן היא השעה והחלק שתפנס בו
השמש בראש מזל טלה, ותקופת תמוז - היות
השמש בראש מזל סרטן, ותקופת תשרי - היות
השמש בראש מזל מאזנים, ותקופת טבת - היות
השמש בראש מזל גדי³. ותקופת ניסן היתה בשנה

ימים בזמנים אלו, והשליף הפל שלשים שלשים, 20
והנשאר פחות משלשים - תתחיל למנותו מראש 21
חדש ניסן; אם נגיע ליום התקופה - מוטב, ואם 22
לא - הוסף יום או שני ימים או שלשה ימים על 23
המנין, עד שנגיע ליום התקופה. ואם תהיה השנה 24
מעברת - תתחיל למנות מראש חדש אדר שני, 25
וליום שנגיע החשבון - באותו היום מן החדש 26
תהיה התקופה. 27

(5) בלי לדעת את השעה המדויקת.

ז. כיצד? הרי שרצינו לידע בכמה בחדש תהיה 28
תקופת ניסן של שנת שלשים ותשע מאות, שהיא 29
שנה תשיעית ממחזור ר"ס - מצאנו ראש חדש ניסן 30
נקבע בה בתמישי, ותקופת ניסן בתמישי; ולפי 31
שהיתה שנה זו תשיעית למחזור, יהיו השנים 32
הגמורות שמונה; כשתקח לכל שנה מהן אחד עשר 33
יום, יהיו כל הימים שמונה ושמונים; תוסיף 34
שבעה, הרי הפל חמשה ותשעים; תשליף הפל 35
שלשים שלשים, נשארו חמשה ימים; כשתתחיל 36
למנות חמשה ימים מראש חדש ניסן, שהיה 37
בתמישי, נגיע החשבון ליום שני; וכבר ידענו שאין 38
התקופה בשני בשבת אלא בתמישי, לפיכך תוסיף 39
יום אחר יום עד שתגיע לחמישי, שהוא יום 40
התקופה; נמצאת תקופת ניסן בשנה זו ביום שמיני 41
מחדש ניסן. ועל הדרך הזאת תעשה בכל שנה 42
ושנה. 43

ח. זה שאמרנו: תוסיף יום אחר יום עד שתגיע 44
ליום התקופה - לעולם לא תהיה צריך להוסיף אלא 45
יום אחד או שנים או שלשה. ופלא גדול הוא 46
שתהיה צריך להוסיף ארבעה ימים. ואם מצאת 47
שאתה צריך להוסיף יום על זה - תדע ששעית 48
בתשובון, ותחזור ותשוב בדקדוק. 49

פרק עשירי

(1) הימים שבין תקופה לתקופה.

א. שנת החמה למי שהוא אומר שהוא פחות 50
מרביע - מחכמי ישראל² יש מי שאומר: שלש 51
מאות חמשה ושלשים יום, וחמש שעות, ותשע 52
מאות שבעה ותשעים חלקים, ושמונה וארבעים 53
רגע.³ והרגע - אחד מששה ושבעים בחלק. ולפי 54
חשבון זה תהיה תוספת שנת החמה על שנת 55
הלכנה: עשרה ימים, ואחת ועשרים שעה, ומאה 56
ואחד ועשרים חלק, ושמונה וארבעים רגע. סימן 57
להם: יכ"א קכ"א מ"ח. ולא תמצא תוספת במחזור 58
של תשע עשרה שנה כלל, אלא בכל מחזור מהם 59

ה. כיצד? הרי שרצינו לידע תקופת ניסן של שנת 1
תשע מאות שלשים וארבעת אלפים ליצירה - 2
כשתשליף הפל שמונה ועשרים שמונה ועשרים, 3
תשאיר שנה אחת; תקח לה יום אחד ושש שעות 4
ותוסיף עליו שלש, נמצאת תקופת ניסן כליל 5
חמישי שש שעות כלילה. וכשתוסיף עליה שבע 6
שעות ומחצה - הרי תהיה תקופת תמוז בשעה 7
ומחצה מיום חמישי; וכשתוסיף עליה שבע שעות 8
ומחצה - תהיה תקופת תשרי בתשע שעות מיום 9
חמישי; וכשתוסיף עליה שבע שעות ומחצה - 10
תהיה תקופת טבת בארבע שעות ומחצה כליל 11
ששי; וכשתוסיף עליה שבע שעות ומחצה - תהיה 12
תקופת ניסן הבאה בתחילת יום ששי. ועל דרך זו 13
עד סוף העולם, תקופה אחר תקופה. 14

~ נקודות משיחות קודש ~

"שנת תשע מאות שלשים וארבעה אלפים ליצירה... שנת 1
תתק"ל שהיא שנה תשיעית ממחזור ר"ס"

וצריך להבין, לפי זה נמצא שכתובת הדברים היתה בשנה 2
זו, אבל בהלכות שאח"כ כותב "...משנה זו שהיא שנת י"ז 3
ממחזור ר"ס שהיא שנת תתקל"ח - שמונה שנים לאחר 4
זה! והרי לא יתכן שעבר משך זמן של שמונה שנים בין 5
כתיבת פרק ט' לכתיבת פרק י"א, שכן הרמב"ם עצמו 6
כותב שכתובת חיבורו נמשכה עשר שנים. וגם לולי מה 7
שכתב הרי ידוע שעריכת חיבורו נשלמה בשנת תתק"מ 8
וא"כ איך יתכן שכתובת הלכות קידוש החודש שבתחילת 9
ה"יד החזקה" היתה בשנת תתקל"ח, היינו קרוב לסוף זמן 10
הכתיבה.

והביאור בזה: ידוע שלאחר שכתב הרמב"ם ספרו חזר 1
והגיהו ותיקנו בשנים או שלוש מהדורות (כנזכר במכתבו 2
לחכמי לונל) ומובן שלא תיקן את כל הספר אלא רק את 3
הדברים הצריכים תיקון. ולכן, מה שכתב בסוף פרק י"א 4
"שהיא שנת תתקל"ח וארבעת אלפים ליצירה" היה 5
כשתיקן ההלכה במהדורה השניה, ולכן בכתיבת השנה 6
כתב את השנה שעמד בה בשעת התיקון ולא את התאריך 7
הישן של שעת הכתיבה הראשונה, ומה שכתב בפרק ט' 8
לא היה צריך תיקון ולכן נשארה השנה כפי שהיתה בשעת 9
הכתיבה.

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן מג)

(4) באיזה יום בשבוע ובאיזו שעה.

ו. אם תרצה לידע בכמה יום בחדש תהיה תקופת 15
ניסן של שנה זו⁴ - תדע תחלה באי זה יום מימי 16
השבוע תהיה, ובאי זה יום יקבעו ניסן של שנה זו, 17
וכמה שנים גמורות עברו מן המחזור, ותקח לכל 18
שנה אחד עשר יום, ותוסיף על סכום הימים שבעה 19

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י' כסלו - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש קסה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 יִשְׁלְמוּ שְׁנֵי הַחֲמָה עִם שְׁנֵי הַלְבָנָה הַפְּשׁוּטוֹת
2 וְהַמְעַבְרוֹת.⁴

(2) עי' פ"ט ה"א. (3) הכוונה ל"תקופת רב אדא", ועי' בהערה הקודמת ובהערה הבאה. (4) י"ט שנות המחזור הקטן על שבעת חדשי העיבור שבהן (גו"ח אדו"ט) הן מאתים ושלשים וחמשה חדשי לבנה. 29 יום, 12 שעות, 793 חלקים $235 \times 365 = 997 \frac{48}{76}$ חלקים X 19. המעברים חשובו, שהמחזור הקטן, על השנים המעוברות שבו גו"ח אדו"ט, בנוי על תקופת רב אדא. ואלה הנימוקים: 1. לפי תקופת שמואל, קיים הפרש של שעה אחת ותפ"ה חלקים בין י"ט שנות החמה לי"ט שנות הלבנה. במשך מאות בשנים נצטבר הפרש של ימים. לפי זה יצא, שתקופת השמש של ניסן תהיה מרוחקת ממולד ניסן בראש המחזור מרחק ששיעורו כמספר הימים שנצטברו. אבל למעשה נוכחו לדעת, שהתקופה קרובה למולד ניסן בראש המחזור, וי"ט שנות המחזור נגמרות בשווה עם רל"ה חדשי הלבנה בלי עודף. מכאן ששנת החמה קטנה יותר מזו שקבע שמואל. 2. תקופת ניסן חלה תמיד לפני ט"ז בניסן בהתאם לדעת רב אדא, שאם תקופת טבת נמשכת עד ט"ז בניסן, עלינו לעבר את השנה (ראש השנה כא. הגירסה בתלמוד שלנו - רב הונא; ה"פירוש" מביא רב "אדא"), ולפי תקופת שמואל, חלה תקופת ניסן פעמים רבות אחרי ט"ז בניסן. מכאן הסיקו, שיסוד העיבור של גו"ח אדו"ט במחזור הקטן מבוסס על תקופת רב אדא, שלפיה, אם מעברים גו"ח אדו"ט, תחול תקופת ניסן לפני ט"ז בניסן. השם "תקופת רב אדא" מקורו כנראה בזה, שהחשבון מתאים לדברי רב אדא הנ"ל (עי' "יסודי העיבור" לחיים זעליג סלוניםסקי).

3 ב. בֵּין פֶּל תְּקוּפָה וְתִקּוּפָה לְפִי חֲשָׁבוֹן זֶה: אֶחָד
4 וְתִשְׁעִים יוֹם, וְשִׁבְעַת שָׁעוֹת, וְחֲמִשׁ מְאוֹת וְתִשְׁעָה
5 עֶשְׂרֵי חֲלָקִים, וְאֶחָד וְשָׁלְשִׁים רִגְעִים. סִמֵּן לָהֶם: צ"ז
6 תְּקִי"ט ל"א. וְכִשְׁתַּדַּע תְּקוּפָה מִן הַתְּקוּפּוֹת אִימָתִי
7 הֵיחָה - תַּחֲשֹׁב מְאוֹתוֹ רִגְעֵי מִנָּן זֶה, וְתִדַּע תְּקוּפָה
8 שְׁאַחֲרֶיהָ, עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבְּאַרְנוּ בַּתְּקוּפּוֹת הַשָּׁנָה שֶׁהִיא
9 רְבִיעֵה.⁵

(5) עי' פ"ט.

10 ג. תְּקוּפַת נִיסָן לְפִי חֲשָׁבוֹן זֶה הֵיחָה בְּשָׁנָה רְאשׁוֹנָה
11 שֶׁל יְצִירָה קֹדֶם מוֹלַד נִיסָן בְּתִשְׁעַת שָׁעוֹת וְשֵׁשׁ מְאוֹת
12 וְשָׁנִים וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים.⁶ סִמֵּן לָהֶם: ט' תרמ"ב.
13 וְכֵן הִיא לְעוֹלָם, בְּכָל שָׁנָה רְאשׁוֹנָה שֶׁל פֶּל מַחְזוֹר,
14 קֹדֶם מוֹלַד נִיסָן בְּתִשְׁעַת שָׁעוֹת וְשֵׁשׁ מְאוֹת וְשָׁנִים
15 וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים.⁷

(6) תקופת רב אדא מבוססת על דעת רבי יהושע, שלפיה אנו מונים מניסן לא רק את חשבון התקופות, אלא גם את חשבון המולדות (ראש השנה ח, א). מולד ניסן היה ד', ט', תרמ"ב (עי' למעלה פ"ט ה"ג, הערה ט'). בתחילת ליל יום ד' זה - כשנבראו המאורות - היתה תקופת ניסן, התקופה הראשונה (לפי תקופת שמואל היתה תקופת תשרי ראשונה,

אלא שלצורך חשבון התקופות מתחילים מניסן). מכאן שקדמה תקופת ניסן למולד ניסן ט', תרמ"ב. (7) משום שלפי תקופת רב אדא, י"ט שנות הלבנה (על המעוברות שבהן) שוות לי"ט שנות החמה, ללא שארית.

16 ד. כִּשְׁתַּדַּע תְּקוּפַת נִיסָן שֶׁל שָׁנָה רְאשׁוֹנָה מִן
17 הַמַּחְזוֹר - תַּחֲשֹׁב מִמֶּנָּה אֶחָד וְתִשְׁעִים יוֹם, וְשִׁבְעַת
18 שָׁעוֹת, וְחֲמִשׁ מְאוֹת וְתִשְׁעָה עֶשְׂרֵי חֲלָקִים, וְאֶחָד
19 וְשָׁלְשִׁים רִגְעִים, לְכָל תְּקוּפָה וְתִקּוּפָה, עַד סוֹף
20 הַמַּחְזוֹר.

21 ה. אִם תִּרְצֶה לִידַע מָתִי תִּהְיֶה תְּקוּפַת נִיסָן⁸ לְפִי
22 חֲשָׁבוֹן זֶה - תִּדַּע תַּחֲלָה שָׁנִים גְּמוּרוֹת שֶׁעָבְרוּ מִן
23 הַמַּחְזוֹר, וְתִקַּח לְכָל שָׁנָה מִהֵן תּוֹסֶפֶת, וְהִיא יכ"א
24 קכ"א מ"ח, וְקִבֵּץ פֶּל הָרִגְעִים - חֲלָקִים, וְכָל
25 הַחֲלָקִים - שָׁעוֹת, וְכָל הַשָּׁעוֹת - יָמִים, פֶּדֶרֶךְ
26 שֶׁתַּחֲשֹׁב בְּמוֹלְדוֹת, וְתִגְרַע מִן הַפֶּל תִּשְׁעַת שָׁעוֹת וְשֵׁשׁ
27 מְאוֹת וְשָׁנִים וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים⁹, וְהַנֶּשֶׁאֶר תִּשְׁלִיךְ
28 חֲדָשִׁי לְבָנָה, וְהַנֶּשֶׁאֶר - שְׁאִין בּוֹ חֲדָשׁ לְבָנָה -
29 תּוֹסִיף אוֹתוֹ עַל מוֹלַד נִיסָן שֶׁל אוֹתָהּ שָׁנָה, וְיִרְבֶּנָּה
30 שְׁנִינָה הַמִּנָּן בּוֹ תִּהְיֶה תְּקוּפַת נִיסָן שֶׁל אוֹתָהּ שָׁנָה.

(8) בשנה מסוימת במחזור. (9) שקדמה תקופת ניסן הראשונה למולד ניסן הראשון (בניגוד לד', ט', תרמ"ב על-פי שמואל). הלכות אלה ג, ד, ה, מקבילות לחשבון התקופה על-פי שמואל בפ"ט, ה"ד. 1. ידיעת תקופת ניסן של השנה הראשונה במחזור - הלכה ג'. לפי תקופת שמואל, אנו צריכים לדעת את מספר המחזורים השלמים שעברו משנת היצירה עד המחזור הנוכחי בגלל השארית שבכל מחזור. לפי תקופת רב אדא, אין צורך בידיעה זו, מכיון שאין שארית למחזור. 2. ידועה תקופת ניסן של השנה הראשונה מן המחזור, על פיה אנו מחשבים את כל התקופות בכל שנות המחזור - הלכה ד'. 3. לחשב את תקופת ניסן בשנה מסוימת במחזור, כשתקופת ניסן של השנה הראשונה במחזור אינה ידועה - הלכה ה'.

31 ו. וְנִרְאִין לִי הַדְּבָרִים, שֶׁעַל חֲשָׁבוֹן תְּקוּפָה זֶה¹⁰ הָיוּ
32 סוֹמְכִין לַעֲנִין עֲבוּר הַשָּׁנָה בְּעַת שְׁבִית דִּין הַגָּדוֹל
33 מְצוּי, שֶׁהָיוּ מַעֲבִירִין מִפְּנֵי הַזְּמַן אוֹ מִפְּנֵי הַצָּרָה¹¹,
34 לְפִי שֶׁחֲשָׁבוֹן זֶה הוּא הָאֱמֶת יוֹתֵר מִן הָרְאשׁוֹן¹²,
35 וְהוּא קְרוֹב מִן הַדְּבָרִים שֶׁנִּתְפָּאֲרוּ בְּאִיצְטְגִּינִיּוֹת יוֹתֵר
36 מִן הַחֲשָׁבוֹן הָרְאשׁוֹן, שֶׁהֵיחָה בּוֹ שְׁנַת הַחֲמָה שֶׁלֹּשׁ
37 מְאוֹת חֲמִשָּׁה וְשָׁלְשִׁים יוֹם וְרִבְעֵי יוֹם.

(10) של רב אדא. (11) עי' פ"ד, הלכות א"ו. (12) זוהי גם דעת האסטרונומיה כיום.

38 ז. וְחֲשָׁבוֹן שְׁתֵּי תְּקוּפּוֹת הָאֵלוּ שֶׁבְּאַרְנוּ דְּרָכָם - הַפֶּל
39 בְּקְרוֹב הוּא¹³, וּבְמִהְלֵךְ הַשֶּׁמֶשׁ הָאֲמִצְעִי, לֹא
40 בְּמִקּוּמָה הָאֱמֶתִי¹⁴; אֲבָל בְּמִקּוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֲמִתִּי
41 תִּהְיֶה תְּקוּפַת נִיסָן בְּזִמְנִים אֵלּוּ בְּכִמּוֹ שְׁנֵי יָמִים קֹדֶם
42 שְׁתֵּי הַתְּקוּפּוֹת שְׁיוּצָאִין בְּחֲשָׁבוֹן זֶה - בֵּין בְּחֲשָׁבוֹן

את התוכן אבן אפלטון האישבילי באנדלוסיה "אשר התחברתי עם בנו", וכמו כן את "הפילוסוף המעולה אבובכ"ר בן אלצ"אג אשר קראתי עם אחד מתלמידיו, והראה לפני ראיות" (חלק שני, פרק ט'). (11) דרכי חשבון ראית הירח, ידועים למקצת החכמים בלבד. 2. לרמב"ם היו קבלות וראיות שעדיין לא נתפרסמו, ולא היו ידועות אפילו למקצת החכמים. (12) השווה שמות לו, ב. שם כתוב: "כל אשר נשאו לבו לקרבה אל המלאכה לעשות אתה". הביטוי "מלאו לבו" לקוח ממגילת אסתר ז, ה.

ד. ואל יהיו דרכים אלו קלים¹³ בעיניך, מפני שאין²³ אנו צריכין להם בזמן הזה; שאלו הדרכים - דרכים²⁴ רחוקים וצמקים הן, והוא סוד העבור¹⁴, שהיו²⁵ החכמים הגדולים יודעים אותו, ואין מוסרין אותו²⁶ לכל אדם, אלא לסמוכים נבונים¹⁵. אצל זה החשבון²⁷ בזמן הזה, שאין בית דין לקבץ על פי הראיה, שאנו²⁸ מחשבים בו היום¹⁶ - אפלו תינוקות של בית רבן²⁹ מגיעין עד סופו בשלשה וארבעה ימים.³⁰

(13) קלי ערך. (14) הדרכים "שביתדין היו מחשבים בדקדוק, וידועים אם יראה הירח או לא יראה" (למעלה ה"א), "עיבור" - על שם הוספת יום לחודש וחודש לשנה. (15) לחכמים שהוכתרו בתואר "רבי", אבל אין מוסרים את סוד העיבור לכל הסמוכים, אלא לנבונים שבהם בלבד. ועי' למעלה פ"א ה"ד; פ"ה ה"א. (16) עי' למעלה פרק ו' ופרק ז'. כוונת הרמב"ם היא, שבחשבון שאנו משתמשים בו היום לשם קביעת החודש - אין חכמה, אבל החכמה האמיתית היא בחשבון הראיה, שאין אנו משתמשים בו כיום.

ה. שמה יתבונן חכם מחכמי האמות או מחכמי³¹ ישראל, שלמדו חכמת יון, בדרכים אלו שאני³² מחשב בהן לראית הירח, ויראה קרוב¹⁷ מעט³³ במקצת הדרכים, ויעלה על דעתו שנתעלם ממנו³⁴ דבר זה, ולא ידענו שיש באותו הדרך קרוב - אל³⁵ יעלה זה על דעתו; אלא כל דבר שלא דקדקנו בו³⁶ - מפני שידענו בעקר הגימטריאות בראיות ברורות³⁷ שאין דבר זה מפסיד בידיעת הראיה ואין חוששין³⁸ לה¹⁸, לפיכך לא דקדקנו בו.³⁹

(17) אידיוק. (18) הרמב"ם לא הקפיד על האידיוק המתמטי, כשזה לא השפיע על ידיעת הראיה.

ו. וכן פשיטא בדרך מן הדרכים חסרון מעט⁴⁰ מחשבון הראוי לאותה הדרך - בכונה עשינו זה,⁴¹ לפי שיש פגם בדרך אחרת, עד שיצא הדבר⁴² לאמתו בדרכים קרובים בלא חשבון ארף, כדי שלא⁴³ יבהל האדם, שאינו רגיל בדברים אלו, ברב⁴⁴ החשבונות שאין מועילין בראית הירח¹⁹.⁴⁵

(19) הרמב"ם ויתר על שבר קטן בחשבון במקום אחד בידעו שחסרון זה יאוזן במקום אחר על-ידי יתרון שבר מתאים.

1 מי שחשב רביעי יום גמור, בין למי שחשב לפחות
2 מרביעי יום.

(13) חשבון לא מדויק. (14) בחשבון שתי התקופות, של שמואל ושל רב אדא, חילקו את אורך השנה לארבעה חלקים שווים. על-ידי זה נתקבל אורך אחד לכל תקופות השנה. לפי שמואל: $365 = 25/4 = 91$ יום, $71/2$ שעות. לפי רב אדא: רבע של ש"ה יום, ה' שעות, תתקצ"ז חלקים, מ"ח רגעים = צ"א יום, ז' שעות, תקי"ט חלקים, ל"א רגעים. אבל לאמיתו של דבר, אין התקופות שוות באורכן. עובדה זו היתה ידועה כבר להיפרכוס (תוכן יוני במאה השניה לפני הספירה, מייסד האסטרונומיה המדעית), שקבע את אורך תקופת אביב - 94 יום וחצי, תקופת קיץ - 92 יום וחצי, תקופת סתיו - 88, תקופת חורף - 90 יום. (ועי' פי"א, ה"ד וט"ו).

פרק אחד עשרי

(1) דרכי החשבון במהלך הלבנה, וסוד העיבור.

א. לפי שאמרנו בהלכות אלו², שבית דין היו³ מחשבים בדקדוק וידועים אם יראה הירח או לא⁴ יראה³, ידענו שכל מי שרוחו נכונה ולבו תאב⁵ לדברי החכמות ולעמוד על הסודות⁴ - יתאנה לידע⁶ אותן הדרכים שחשבים בהם, עד שידע אדם אם⁷ יראה הירח בליל זה או לא יראה.⁸

(2) עי' למעלה פ"א ה"ו; פ"ב ה"ד; פ"ו ה"א. (3) בליל שלושים. (4) סוד העיבור, ועי' להלן הלכה ד'.

ב. ודרכי החשבון יש בהן מחלוקות גדולות בין⁹ חכמי הגוים הקדמונים, שחקרו על חשבון¹⁰ התקופות⁵ והגימטריאות⁶. ואנשים חכמים גדולים¹¹ נשתבשו בהן, ונתעלמו מהן דברים, ונולדו להן¹² ספקות. ויש מי שדקדק הרבה, ולא פגע בדרך¹³ הנכונה בחשבון ראית הירח⁷, אלא צלל במים¹⁴ אדירים והעלה חרס בידו⁸.¹⁵

(5) הזמן הדרוש לשמש להקיף את הארץ. (6) הנדסה, ובמובן רחב יותר - מתמטיקה בכלל. הסבר מפורט למונח "חשבון התקופות והגימטריאות" ראה "קובץ תשובות הרמב"ם וראיותיו" חלק שני ע' 25 לפס"א 1859. (7) הכוונה לירח החדש שנראה אחרי הקיבוץ עם השמש. (8) זוהי מליצה תלמודית. השווה בבא-קמא צא, א.

ג. ולפי ארף הימים רוב הבדיקות והחקירות נודעו¹⁶ למקצת החכמים דרכי חשבון זה⁹. ועוד, שיש לנו¹⁷ בעקרים אלו קבלות מפי החכמים, וראיות שלא¹⁸ נכתבו בספרים הידועים לכל¹⁰. ומפני כל אלו¹⁹ הדברים¹¹ פשר בעיני לבאר דרכי חשבון זה, כדי²⁰ שיהיה נכון למי שמלאו לבו לקרבה אל המלאכה²¹ לעשות אותה¹².²²

(9) של ראית הירח. (10) הרמב"ם מזכיר במורה נבוכים

בלבד, וכן החשבון בהלכה י"א. (27) מוסב על "וכל" (אחרת היה צריך להיות כתוב "אותם").

מגמתו היתה להקל על הקורא, ולעשות את החשבון פשוט יותר.

יא. בכל החשבונות פלו, פשתרצה לגרע מגין ממגין, אם יהיה זה שגורעין אותו יתר על זה שגורעין ממנו, אפלו בחלק אחד - תוסיף על זה שגורעין ממנו שלש מאות וששים מעלות, כדי שיהא אפשר לגרע זה המגין ממנו.

יב. כיצד? הרי שהצריך החשבון לגרע מאתים מעלות וחמשים חלקים וארבעים שניות - סימן: רנ"ם - ממאה מעלות ועשרים חלקים ושלושים שניות - סימן: קכ"ל - תוסיף על המאה שלש מאות וששים, יהיו המעלות ארבע מאות וששים. ותתחיל לגרע השניות מן השניות. תבוא לגרע ארבעים משלשים - אי אפשר. תרים חלק אחד מן העשרים חלקים, ותעשה אותו ששים שניות, ותוסיף על השלשים, ונמצאו השניות תשעים. תגרע מהם הארבעים, ישאר חמשים שניות. ותחזור לגרע חמשים חלקים מתשעה עשר חלקים, שפבר הרימות מהם חלק אחד ועשיתו שניות, ואי אפשר לגרע חמשים מתשעה עשר, לפיכך תרים מעלה אחת מן המעלות, ותעשה אותה ששים חלקים, ותוסיף על התשעה עשר, ונמצאו החלקים תשעה ושבעים. תגרע מהן החמשים, ישאר תשעה ועשרים חלקים. ותחזור לגרע המאתים מעלות מן ארבע מאות ותשע וחמשים מעלות, שפבר הרימות מעלה אחת ועשית חלקים, ישאר מאתים ותשע וחמשים מעלות. ונמצא השאר סימן: רנ"ט כ"ט נ'. ועל דרך זו בכל גרעון וגרעון השמש והירח.

יג. וכן שאר השבעה²⁹ פוככים - מהלך כל אחד ואחד מהן בגלגל שלו מהלך שנה, אין בו לא קלות ולא כבדות³⁰, אלא כמו מהלכו היום כמו מהלכו אמש כמו מהלכו למחר כמו מהלכו בכל יום ויום³¹. וגלגל של כל אחד מהם, אף על פי שהוא מקיף את העולם³², אין הארץ באמצעו³³.

(28) המלים "השמש והירח" שבסוף ההלכה הקודמת, שייכות להלכה זו. הפתיחה אפוא היא: השמש והירח וכן... כך פותחת הלכה זו בכתב-יד התימנים (ועי' בנט, בדו"ח של בית המדרש לחכמת ישראל, ברלין 1898, ועי' מבוא לרמב"ם רומי ר"מ, הוצאת מוסד הרב קוק, סוף עמוד 12). (29) שאר מן השבעה (כוכבי לכת), כלומר חמשת כוכבי לכת הנותרים (השווה למעלה פ"ז ה"ח: "ועיקר שאר הארבע דחיות"). (30) אינו ממחר ואינו מפגר. (31) היום כמו אמש, היום כמו מחר, היום כמו בכל יום ויום. (32) השווה הלכה י"ז. (33) זוהי דעת פטולומיאוס. הנחת היסוד שלו היא, שהשמש מקיפה את הארץ במעגל

ז. העקרים שצריך אדם לידע תחלה לכל חשבונות האצטגוניות - בין לדרכי חשבון הראיה בין לשאר דברים²⁰ - אלו הן: הגלגל²¹ מחלק בשלש מאות וששים מעלות²². כל מזל²³ ומזל שלשים מעלות. ומתחיל מתחלת מזל טלה. וכל מעלה ומעלה - ששים חלקים. וכל חלק וחלק - ששים שניות. וכל שניה ושניה - ששים שלישיות. וכן תדקדק החשבון²⁴ ותחלק כל זמן שתצא.

(20) כגון מקומם של שבעת כוכבי לכת. (21) גלגל המזלות, שבו מקיפה השמש את הארץ במשך השנה. (22) כדרך כל מעגל. נוסף על כך חילקו את הגלגל לשנים עשר חלקים של שלושים מעלות כל אחד, לפי מספר חדשי השנה. לכל חלק ניתן שם של קבוצת כוכבים מתאימה. (23) קבוצת כוכבים. המזלות נקראו על-פי רוב, בשמות של בעלי חיים על-ידי הבבלים והיוונים (עי' להלן הלכה ט'). (24) המספרים הנ"ל מאפשרים חשבון מדויק עד כדי השבר הקטן ביותר.

ח. לפיכך, אם יצא לך בחשבון, שפוכב פלוני מקומו בגלגל בשבעים מעלות ושלושים חלקים וארבעים שניות - תדע, שפוכב זה הוא מזל²⁵ תאומים בחצי מעלה אחת עשרה ממזל זה; לפי שמזל טלה שלשים מעלות, ומזל שור שלשים מעלות, נשאר עשר מעלות ומחצה ממזל תאומים, וארבעים שניות מחצי המעלה האחרון.

(25) נכון יותר "במזל" תאומים, וכך הוא בכת"י התימני א, מוסד הרב קוק, ובכת"י תימני ת-ב של הרב מימון.

ט. וכן אם יצא מקומו בגלגל בשלש מאות ועשרים מעלות - תדע, שפוכב זה במזל דלי בעשרים מעלות בו. ועל דרך זו בכל המגנינות. וסדר המגנינות כן הוא: טלה, שור, תאומים, סרטן, אריה, בתולה, מאזנים, עקרב, קשת, גדי, דלי, דגים.

י. החשבונות פלם²⁶, פשתקבץ שארית לשארית או פשתוסף מגין על מגין, תקבץ כל מין עם מינו: השניות עם השניות, והחלקים עם החלקים, והמעלות עם המעלות. וכל זמן שיתקבץ מן השניות וששים - תשים חלק אחד ותוסיף על החלקים; וכל שיתקבץ מן החלקים וששים - תשים אותם²⁷ מעלה ותוסיף אותה על המעלות. וכשתקבץ המעלות - תשליף אותן שלש מאות וששים, והנשאר משלש מאות וששים ולמטה - הוא שתופסין אותו לחשבון.

(26) זהו עיקרון מתמטי כללי, ואינו מיוחד לאסטרונומיה

חלקים מתוך 19. 39) הספירה שהיתה מקובלת בשטרות. את התחלת המנין קבע הרמב"ם לשנת י"ב אחרי מות אלכסנדר הגדול. 40) הטעם למנין זה, מבוסס על הפסוקים "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני..." תהלים קלז, ה"ו.

יז. ולפי שהראיה לא תהיה אלא בארץ ישראל, כמו
שפארנו⁴¹, עשינו כל דרכי חשבון הזה בנויים על
עיר ירושלים⁴², ולשאר המקומות הסובבין אותה
בכמו ששה או שבעה ימים, שבהן רואין את הירח
תמיד⁴³ ובאים ומעידים בבית דין⁴⁴. ומקום זה הוא
נוטה מתחת הקו השווה, המסבב באמצע העולם⁴⁵,
כנגד רוח צפונית בכמו⁴⁶ שמים ושלשים מעלות עד
חמש ושלשים ועד תשע ועשרים⁴⁷, וכן הוא נוטה
מאמצע הישוב כנגד רוח מערב בכמו ארבע
ועשרים מעלות⁴⁸ עד שבע ועשרים ועד אחת
ועשרים⁴⁹.

41) למעלה פ"א ה"ח. 42) מקום מושב הסנהדרין הגדולה, שקיבלה את עדי החודש. 43) סמוך לחידוש. 44) אף-על-פי שלא יספיקו להגיע בזמן הנכון ממקומות מרוחקים אלה, יש בכל זאת ערך לעדותם (עי' למעלה פ"ג, הלכות טו"ט). 45) הארץ. 46) הרחוב הצפוני של ירושלים קרוב לשנים ושלשים מעלות (ביתר דיוק 47' 31"). 47) מקומות לצפון ירושלים במרחק שלוש מעלות, ומקומות לדרום ירושלים במרחק שלוש מעלות. 48) את חצי הכדור הצפוני בלבד חשבו למיושב. כמו כן, לא ידעו עדיין על קיום חצי הכדור המערבי. אמצע היישוב הוא תשעים מעלות. ירושלים רחוקה מקצה המערב ששים ושש מעלות אורך. מכאן שהיא רחוקה מאמצע היישוב כעשרים וארבע מעלות אורך מערבי. 49) כולל מקומות בתוך שלוש מעלות אורך למערב ירושלים, ובתוך שלוש מעלות אורך למזרח ירושלים.

יום רביעי י"א כסלו ה'תשע"ח

פרק שנים עשר

(1) מהלך השמש.

א. מהלך השמש האמצעי ביום אחד, שהוא ארבע ועשרים שעות - תשעה וחמשים חלקים, ושמונה שניות. סימנם: כ"ד נט"ח. נמצא מהלכה בעשרה ימים: תשע מעלות, ואחד וחמשים חלקים, ושלש ועשרים שניות. סימנם: טנ"א כ"ג. ונמצא מהלכה במאה יום: שמונה ותשעים מעלות, ושלשה ושלשים חלקים, ושלש וחמשים שניות. סימנם: צ"ח ל"ג נ"ג. ונמצא שארית מהלכה בארבע יום, אחר שתשליך כל שלש מאות ושלשים מעלות, כמו שפארנו: מאתים וחמש ושלשים מעלות, ושמונה ושלשים חלקים, וחמשים שניות. סימנם: רס"ה לח"ן. ונמצא שארית מהלכה בעשרת אלפים יום:

במהירות בלתי משתנית. מאידך גיסא נוכח לדעת, שהמהירות משתנית מפעם לפעם. כדי להתאים ההלכה למציאות - הניח, שהארץ איננה במרכז גלגל השמש. אורך הדרך שעוברת השמש בגלגלה בתקופת האביב הוא כמו אורך הדרך שהיא עוברת בתקופת הקיץ, אבל למתבונן שבארץ אין הדרכים נראות שוות, משום שנקודת מרכז הארץ אינה נקודת מרכז גלגל השמש. על כן מנקודת מבט גלגל המזלות, שהארץ במרכזו, נראות הדרכים בלתי שוות - ועי' ציור 1. (ממאה השבע-עשרה - קפ"ר - אנו יודעים, שהדרך שהארץ מקיפה את השמש, או בלשון הרמב"ם, שהשמש מקיפה את הארץ, יש לה צורת אליפסה, שהשמש היא אחת מנקודות המוקד שלה. הרדיוס וקוטר באליפסה אורכו משתנה, ומרחק השמש מן הארץ אינו תמיד שווה. לפעמים השמש קרובה יותר לארץ ולפעמים רחוקה יותר. וכשם שמרחק הארץ מן השמש משתנה, כך גם המהירות משתנית, לפי החוק השני של קפלר).

יד. לפיכך, אם תערוך מהלך כל אחד מהן לגלגל המקיף את העולם שהארץ באמצעו, שהוא גלגל המזלות - ישתנה הלוכו, ונמצא מהלכו ביום זה בגלגל המזלות פחות או יותר על מהלכו אמש או על מהלכו למחר.

טו. מהלך השווה שמהלך הכוכב או השמש או הירח בגלגלו - הוא הנקרא אמצע המהלך; והמהלך שיהיה בגלגל המזלות, שהוא פעמים יותר ופעמים חסר - הוא המהלך האמיתי³⁴, ובו יהיה מקום השמש או מקום הירח האמיתי.

34) משום שנקודת מרכזו היא הארץ.

טז. כבר אמרנו³⁵, שאלו הדרכים שאנו מבארים בהלכות אלו אינן אלא לחשבון ראית הירח בלבד³⁶, לפיכך עשינו העקר, שממנו מתחילין³⁷ לעולם לחשבון זה, מתחלת ליל חמישי, שיומו יום שלישי לחדש ניסן, משנה זו, שהיא שנת שבע עשרה ממחזור ר"ס³⁸, שהיא שנת שמונה ושלשים ותשע מאות וארבעת אלפים ולצירה, שהיא שנת תשע ושמונים וארבע מאות וארבע לשטרות³⁹, שהיא שנת תשע ומאה וארבע לחרבן בית שני⁴⁰. וזו היא שאנו קוראים אותה שנת העקר בחשבון זה.

35) למעלה ה"א וה"ב. 36) בליל השלושים. גם ההלכות, הדנות במהלך השמש, מטרתן היא אך ורק לברר את ראיית הירח אחרי הקיבוץ עם השמש. 37) הידיעה על המהלך האמצעי של הירח (או של כוכב אחר) אינה מספיקה כדי לקבוע בכל פעם את מקומו של הירח ביום מסוים. נוסף על כך, עלינו לדעת את מקום הירח בתאריך קבוע, שישמש נקודת מוצא לחישובים לכל תאריך שהוא. הרמב"ם בחר בשנה, שבה עסק כנראה בחיבור זה. בחר בניסן - בגלל התקופה; בחר בליל שלישי לחודש, מכיון שבליילה זה נראה הירח החדש. 38) 4938 לחלק 19 = 259 171

וְעֹשִׂים יוֹם - אֲרָבַע שָׁנִיּוֹת וְעוֹד, וּמֵהֵלְכוֹ בְּשָׁנָה
סְדוּרָה - שְׁלֹשׁ וְחֲמִשִּׁים שָׁנִיּוֹת. כָּכֹר אֲמַרְנוּ,
שֶׁהֶעָקָר שֶׁמִּמֶּנּוּ הִתְחַלַּת הַחֲשׁוֹבֹן זֶה הוּא³⁸ מִתְחַלֵּת
לֵיל חֲמִישִׁי, שְׂיֹמוֹ שְׁלִישִׁי לַחֲדָשׁ נִסָּן, מִשְׁנַת
שְׁמוֹנֶה וּשְׁלֹשִׁים וְחָשֶׁע מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים
לִיצִירָהּ. וּמְקוֹם הַשְּׁמֶשׁ בְּמֵהֵלְכָה הָאֲמֻצָּעִי הִיָּה
בְּעָקָר הִזָּה בְּשָׁבַע מַעְלֹת וּשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים וּשְׁתַּיִם
וּשְׁלֹשִׁים שָׁנִיּוֹת מִמִּזְל טֹלָה. סִימָנָן: ז"ג ל"ב.
וּמְקוֹם גְּבֵהַּ הַשְּׁמֶשׁ הִיָּה בְּעָקָר זֶה בְּשֵׁשׁ וְעֹשְׂרִים
מַעְלֹת וְחֲמִשָּׁה וְאַרְבַּעִים חֲלָקִים וּשְׁמוֹנֶה שָׁנִיּוֹת
מִמִּזְל תְּאוֹמִים. סִימָנָם: כ"ו מ"ה ח'. כְּשֶׁתִּרְצָה
לִידַע מְקוֹם הַשְּׁמֶשׁ בְּמֵהֵלְכָה הָאֲמֻצָּעִי בְּכָל זֶמֶן
שֶׁתִּרְצָה - תִּקַּח מִנֵּן הַיָּמִים שֶׁמִּתְחַלֵּת יוֹם הָעָקָר עַד
הַיּוֹם שֶׁתִּרְצָה, וְתוֹצִיא מֵהֵלְכָה הָאֲמֻצָּעִי בְּאוֹתָן
הַיָּמִים מִן הַסִּימָנִין שֶׁהוֹדַעְנוּ, וְתוֹסִיף הַכֹּל עַל
הָעָקָר, וְתִקְבֹּץ כָּל מִין עִם מִינוֹ, וְהִיוֹצֵא הוּא מְקוֹם
הַשְּׁמֶשׁ בְּמֵהֵלְכָה הָאֲמֻצָּעִי לְאוֹתוֹ הַיּוֹם. בִּיצֵד? הֲרִי
שְׂרָצִינוּ לִידַע מְקוֹם הַשְּׁמֶשׁ הָאֲמֻצָּעִי בְּתַחֲלַת לֵיל
הַשַּׁבָּת, שְׂיֹמוֹ אֲרָבַעַת עָשָׂר לַחֲדָשׁ תַּמּוּז, מִשְׁנַת זו
שֶׁהִיא שְׁנַת הָעָקָר - מִצָּאֵנוּ מִנֵּן הַיָּמִים, מִיּוֹם הָעָקָר
עַד תְּחִלַּת הַיּוֹם זֶה שָׁאֵנוּ רוֹצִים לִידַע מְקוֹם הַשְּׁמֶשׁ
בוֹ, מֵאָה יוֹם; לִקְחָנוּ אֲמֻצָּע מֵהֵלְכָה לְמֵאָה יוֹם,
שֶׁהוּא צ"ח ל"ג ג"ג, וְהוֹסַפְנוּ עַל הָעָקָר, שֶׁהוּא ז"ג
ל"ב, יֵצֵא מִן הַחֲשׁוֹבֹן: מֵאָה וְחֲמִשׁ מַעְלֹת, וְשָׁבַעַת
וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים, וְחֲמִשׁ וְעֹשְׂרִים שָׁנִיּוֹת. סִימָנָן:
ק"ה ל"ז כ"ה. וְנִמְצָא מְקוֹמָהּ בְּמֵהֵלְכָה אֲמֻצָּעִי
בְּתַחֲלַת לֵיל זֶה - בְּמִזְל סָרְטָן, בְּחֲמִשׁ עָשָׂרָה מַעְלֹת
בוֹ, וְשָׁבַעַת וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים מִמַּעַלָּה שֵׁשׁ עָשָׂרָה.
וְהָאֲמֻצָּעִי³⁹ שִׁיֵּצֵא בְּחֲשׁוֹבֹן זֶה - פְּעָמִים יִהְיֶה בְּתַחֲלַת
הַלֵּילָה בְּשָׁנָה⁴⁰, אוֹ קִדְשׁ שְׁקִיעַת הַחֲמָה בְּשָׁנָה, אוֹ
אַחֵר שְׁקִיעַת הַחֲמָה בְּשָׁנָה⁴¹. וְדָבָר זֶה לֹא תַחֲוֹשׁ לוֹ
בְּשִׁמְשׁ בְּחֲשׁוֹבֹן הָרֵאשִׁי⁴², שֶׁהֲרִי אָנוּ מִשְׁלִימִים
קְרוֹב זֶה בְּשִׁנְחֻשׁב לְאֲמֻצָּע הַיָּרֵחַ. וְעַל הַדֶּרֶךְ הַזֹּאת
תַּעֲשֶׂה תְּמִיד לְכָל עֵת שֶׁתִּרְצָה, וְאִפְלוֹ אַחֵר אֶלֶף
שָׁנִים: שֶׁתִּקְבֹּץ כָּל הַשְּׂאֲרִית וְתוֹסִיף עַל הָעָקָר - יֵצֵא
לָךְ הַמְּקוֹם הָאֲמֻצָּעִי. וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּאֲמֻצָּע הַיָּרֵחַ⁴³
וּבְאֲמֻצָּע כָּל כּוֹכָב וְכוֹכָב: מֵאַחֵר שֶׁתִּדַּע מֵהֵלְכוֹ
בְּיוֹם אֶחָד בָּמָה הוּא, וְתִדַּע הָעָקָר שֶׁמִּמֶּנּוּ תִתְחַלֵּל,
וְתִקְבֹּץ מֵהֵלְכוֹ לְכָל הַשָּׁנִים וְהַיָּמִים שֶׁתִּרְצָה, וְתוֹסִיף
עַל הָעָקָר - וְיֵצֵא לָךְ מְקוֹמוֹ בְּמֵהֵלְכָה אֲמֻצָּעִי. וְכֵן
תַּעֲשֶׂה בְּגִבֵּהַּ הַשְּׁמֶשׁ: תוֹסִיף מֵהֵלְכוֹ בְּאוֹתָם הַיָּמִים
אוֹ הַשָּׁנִים עַל הָעָקָר - יֵצֵא לָךְ מְקוֹם גְּבֵהַּ הַשְּׁמֶשׁ
לְאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁתִּרְצָה. וְכֵן אִם תִּרְצָה לַעֲשׂוֹת עָקָר
אַחֵר שֶׁתִּתְחַלֵּל מִמֶּנּוּ, חוּץ מֵעָקָר זֶה שֶׁהִתְחַלְנוּ מִמֶּנּוּ
בְּשָׁנָה זוֹ, בְּדִי שִׁיֵּהִיָּה אוֹתוֹ עָקָר בְּתַחֲלַת שְׁנַת מִחְזוֹר
יִדּוּעַ אוֹ בְּתַחֲלַת מֵאָה מִן הַמֵּאוֹת - הַרְשׁוֹת בִּידּוּךְ.

מֵאָה שֵׁשׁ וּשְׁלֹשִׁים מַעְלֹת, וּשְׁמוֹנֶה וְעֹשְׂרִים
חֲלָקִים, וְעֹשְׂרִים שָׁנִיּוֹת. סִימָנָם: קל"ו כ"ח כ'. וְעַל
הַדֶּרֶךְ הַזֶּה תִּכְפֹּל וְתוֹצִיא מֵהֵלְכָה לְכָל מִנֵּן שֶׁתִּרְצָה.
וְכֵן אִם תִּרְצָה לַעֲשׂוֹת סִימָנִין יְדוּעִים אֶצְלָךְ
לְמֵהֵלְכָה לְשָׁנֵי יָמִים וּשְׁלֹשָׁה וּלְאַרְבַּעַת עַד עָשָׂרָה
- תַּעֲשֶׂה. וְכֵן אִם תִּרְצָה לִהְיוֹת לָךְ סִימָנִין יְדוּעִים
מוֹכְנִין לְמֵהֵלְכָה לְעֹשְׂרִים יוֹם וּשְׁלֹשִׁים וּלְאַרְבַּעִים
עַד מֵאָה - תַּעֲשֶׂה. וְדָבָר גָּלוּי הוּא וְיִדּוּעַ, מֵאַחֵר
שֶׁיִּדְעָתָּ מֵהֵלְכָה יוֹם אֶחָד. וְרֹאוּי הוּא לִהְיוֹת מוֹכֵן
וְיִדּוּעַ אֶצְלָךְ מֵהֵלְכָה אֲמֻצָּע הַשְּׁמֶשׁ לַתַּעֲשֶׂה וְעֹשְׂרִים
יוֹם וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֲרָבַעַת וְחֲמִשִּׁים יוֹם, שֶׁהֵן יָמֵי
שְׁנַת הַלְבָנָה בְּזֶמֶן שֶׁחֲדָשִׁיהָ כְּסֻדְרָן, וְהִיא הַנִּקְרָאת
שָׁנָה סְדוּרָה. שְׁבֻזְמָן שִׁיֵּהִי לָךְ אֲמֻצָּעִיּוֹת אֵלֶי⁴⁴
מוֹכְנִין, וְהִנֵּה הַחֲשׁוֹבֹן הַזֶּה קָל עָלֶיךָ לְרֹאשִׁית הַחֲדָשׁ.⁴⁵
לְפִי שֶׁתַּעֲשֶׂה וְעֹשְׂרִים יוֹם גְּמוּרִים מְלִיל הָרֵאשִׁי עַד
לֵיל הָרֵאשִׁי שֶׁל חֲדָשׁ הַבֹּא, וְכֵן בְּכָל חֲדָשׁ וְחֲדָשׁ אֵין
פְּחוֹת מִתַּעֲשֶׂה וְעֹשְׂרִים יוֹם לֹא יוֹתֵר. שְׂאִין חֲפָצֵנוּ
בְּכָל אֵלוֹ הַחֲשָׁבוֹנוֹת אֲלֹא לְדַעַת הָרֵאשִׁי בְּלִבְדּוֹ.⁴⁶ וְכֵן
מְלִיל הָרֵאשִׁי שֶׁל חֲדָשׁ זֶה עַד לֵיל הָרֵאשִׁי לְאוֹתוֹ
הַחֲדָשׁ לְשָׁנָה הַבֹּאָה - שָׁנָה סְדוּרָה⁴⁷ אוֹ שָׁנָה וְיוֹם
אֶחָד⁴⁸, וְכֵן בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. וּמֵהֵלְכָה הַשְּׁמֶשׁ הָאֲמֻצָּעִי
לַתַּעֲשֶׂה וְעֹשְׂרִים יוֹם - שְׁמוֹנֶה וְעֹשְׂרִים מַעְלֹת,
וְחֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים, וּשְׁנֵי אַחַת. סִימָנָן: כ"ח
ל"ה א'. וּמֵהֵלְכָה לְשָׁנָה סְדוּרָה - שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
וּשְׁמוֹנֶה וְאַרְבַּעִים מַעְלֹת, וְחֲמִשָּׁה וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים,
וְחֲמִשׁ עָשָׂרָה שָׁנִיּוֹת. סִימָנָן: ש"מ ח נ"ה ט"ו.

(2) המהלך הממוצע של השמש בחודש לבנה ובשנת לבנה.
(3) ידיעת המהלך הממוצע תקל עליך את ראיית הירח בליל
שלושים. (4) בליל שלושים, משום שבליל כ"ט בוודאי
עדיין לא נראה, מכיוון שאין החודש פחות מכ"ט יום,
ובליל ל"א בוודאי כבר נראה, מאחר שהאורך הממוצע של
חודש לבנה הוא כ"ט יום, י"ב שעות, תשצ"ג חלקים. משום
כך מועיל חשבון המהלך האמצעי של השמש ל-כ"ט יום.
(5) משום כך מועילה ידיעת המהלך האמצעי של השמש
לשנ"ד יום. (6) כשחודשיה מלאים.

ב. נִקְדָּה אַחַת יֵשׁ בְּגִלְגַּל הַשְּׁמֶשׁ, וְכֵן בְּשָׂאֵר גִּלְגָּלֵי
הַשָּׁבַעַת כּוֹכָבִים. בְּעַת שִׁיֵּהִיָּה הַכּוֹכָב בָּהּ, יִהְיֶה
גְּבוּהָ מֵעַל הָאָרֶץ כָּל מְאֹרָו. וְאוֹתָהּ הַנִּקְדָּה שֶׁל
גִּלְגַּל הַשְּׁמֶשׁ וּשְׂאֵר הַכּוֹכָבִים, חוּץ מִן הַיָּרֵחַ, סוֹכְבַת
בְּשָׁנָה⁴⁹. וּמֵהֵלְכָה בְּכָל שָׁבָעִים שָׁנָה בְּקְרוֹב מַעַלָּה
אַחַת. וְנִקְדָּה זוֹ הִיא הַנִּקְרָאת גְּבֵהַּ הַשְּׁמֶשׁ. מֵהֵלְכוֹ
בְּכָל עָשָׂרָה יָמִים - שְׁנֵי אַחַת וְחֲצִי שָׁנָה, שֶׁהִיא
שְׁלֹשִׁים וּשְׁלִישִׁיּוֹת. נִמְצָא מֵהֵלְכוֹ בְּמֵאָה יוֹם - חֲמִשׁ
עָשָׂרָה שָׁנִיּוֹת, וּמֵהֵלְכוֹ בְּאֶלֶף יוֹם - שְׁנֵי חֲלָקִים
וּשְׁלֹשִׁים שָׁנִיּוֹת, וּמֵהֵלְכוֹ בְּעָשָׂרָת אֲלָפִים יוֹם -
חֲמִשָּׁה וְעֹשְׂרִים חֲלָקִים. וְנִמְצָא מֵהֵלְכוֹ לַתַּעֲשֶׂה

(ע"י ציור 1). מדת אורכו נמדדת על ידי הזוית שיוצרים שני הקוים היוצאים ממרכז הארץ: האחד לצד מקומה האמצעי של השמש, והשני לצד מזל טלה, לנקודת האביב (0*). (3) המקום שאליו מגיעה השמש בגלגלה במהלכה השוה (ע"י למעלה פ"א, ה"ט*). מדת אורכו נמדדת על-ידי הזוית שיוצרים שני הקוים היוצאים ממרכז גלגל השמש (גלגל היוצא), האחד למקום האמצע והאחר לנקודת האביב. (4) למעלה פ"ב, ה"ב. (5) שם, שם. (6) דרך השמש ומרחקה ממקום גובה השמש. כדי לדעת את ההפרש בין האורך האמיתי של הדרך שעברה השמש לבין האורך האמצעי, עלינו לדעת את מרחק השמש מגובה השמש (הנקודה הרחוקה ביותר של השמש מן הארץ - אפוגיאום) או מרחקה מן השפל (הנקודה הקרובה ביותר אל הארץ - פריגיאום). כאשר השמש נמצאת באחת משתי נקודות אלה (אפוגיאום או פריגיאום) אין הפרש בין האורך האמיתי ובין האורך האמצעי, והמקום האמצעי הוא המקום האמיתי, משום ששני הקוים היוצאים למרכז השמש, האחד ממרכז הארץ והאחר ממרכז הגלגל היוצא (גלגל השמש) חופפים זה את זה. בכל יתר הנקודות נחתכים שני הקוים הנ"ל במרכז השמש ויוצרים זוית, ובהארכתם לצד גלגל המזלות פוגעים בו בשתי נקודות שונות. הזוית הזאת היא קנה מדה לגודל הקשת שבין שתי נקודות אלה בגלגל המזלות (מנת המסלול). ע"י ציור 1.

ב. ותראה כמה מעלות הוא מסלול השמש: אם היה המסלול פחות מאה ושמונים מעלות⁷ - תגרע מנת המסלול ממקום השמש האמצעי⁸, ואם היה המסלול יותר על מאה ושמונים מעלות⁹ עד שלש מאות וששים - תוסיף מנת המסלול על מקום השמש האמצעי¹⁰; ומה שיהיה אחר שתוסיף עליו או תגרע ממנו - הוא המקום האמיתי¹¹.

(7) כאשר השמש הולכת מן הגובה אל השפל. (8) משום שבחלק זה גדול האורך האמצעי מן האורך האמיתי. שיעור ההפרש ביניהם נקרא "מנה". (9) כאשר השמש הולכת מן השפל אל הגובה. (10) משום שבחלק זה, קטן האורך האמצעי מן האורך האמיתי. (11) ע"י ציור 1.

ג. ודע, שאם יהיה המסלול מאה ושמונים בשוה¹² או שלש מאות וששים בשוה¹³ - אין לו מנה¹⁴, אלא יהיה המקום האמצעי הוא המקום האמיתי.

(12) כאשר השמש בשפל. (13) כאשר השמש שוב בגובה. (14) ע"י למעלה הלכה א', הערה ה'.

ד. וכמה היא מנת המסלול? אם יהיה המסלול עשור מעלות, תהיה מנתו עשרים חלקים. ואם יהיה עשרים מעלות, תהיה מנתו ארבעים חלקים. ואם יהיה שלשים מעלות, תהיה מנתו שמונה וחמשים חלקים. ואם יהיה ארבעים מעלות, תהיה מנתו מעלה אחת וחמשה עשר חלקים. ואם יהיה חמשים מעלות, תהיה מנתו מעלה אחת ותשעה ועשרים חלקים. ואם יהיה ששים מעלות, תהיה מנתו מעלה

1 ואם תראה להיות העקר שתתחיל ממנו משנים
2 שעברו קדם עקר זה או לאחר כמה שנים מעקר
3 זה - הדרך ידועה. כיצד היא הדרך? כבר ידעת
4 מהלך השמש לשנה סדורה, ומהלכה לתשעה
5 ועשרים יום, ומהלכה ליום אחד. ודבר ידוע,
6 שהשנה שחדשיה שלמים היא יתרה על הסדורה
7 יום אחד, והשנה שחדשיה חסרין היא חסרה מן
8 הסדורה יום אחד. והשנה המעברת: אם יהיו
9 חדשיה כסדרן - תהיה יתרה על השנה הסדורה
10 שלשים יום, ואם יהיו חדשיה שלמים - היא יתרה
11 על הסדורה אחד ושלשים יום, ואם יהיו חדשיה
12 חסרין - היא יתרה על הסדורה תשעה ועשרים יום.
13 ומאחר שכל הדברים האלו ידועים, תוציא מהלך
14 אמצע השמש לכל השנים והימים שתראה, ותוסיף
15 על העקר שעשינו - וצא לך אמצעה ליום שתראה
16 משנים הבאות¹⁴, ותעשה אותו היום עקר; או תגרע
17 האמצע שהוצאת מן העקר שעשינו, ויצא לך
18 העקר¹⁵ ליום שתראה משנים שעברו¹⁶, ותעשה
19 אותו אמצע העקר. וכזה תעשה באמצע הירח
20 ושאר הכוכבים, אם יהיו ידועים לך. וכבר נתבאר
21 לך מפלל דברינו, שפשם שתדע אמצע השמש לכל
22 יום שתראה מימים הבאים, כך תדע אמצעה לכל
23 יום שתראה מימים שעברו.

(7) כי מהירות הכוכבים במסלולם קצובה ואינה משתנית.
(8) כדי לחשב את מקום השמש בגלגלה (במהלכה האמצעי)
באיזה זמן שהוא, יש צורך לדעת את מקומה בנקודת זמן מסוימת, המשמש נקודת מוצא לכל החישובים.
(9) המקום במהלך האמצעי. (10) בדיוק בתחילת הלילה, כשם "שהעיקר שממנו התחלת החשבון" הוא מתחילת הלילה (ליל ג' בניסן). (11) לפי שכל החשבונות הם לפי חשבון "בקירוב" של מהלך השמש האמצעי, ולא של מהלכה האמיתי בגלגל המזלות. במהלכה האמיתי אין תנועת השמש סדירה וקצובה. פעם היא מהירה ופעם איטית. (12) של הירח החדש. (13) מקום הירח במהלכו האמצעי. (14) אחר שנת העיקר של הרמב"ם. (15) כוונתו לאמצע. (16) לפני שנת העיקר של הרמב"ם.

פרק שלשה עשר

(1) מקום השמש ויום התקופה.

א. אם תראה לידע מקום השמש האמיתי בכל יום שתראה - תוציא תחלה מקומה האמצעי³ לאותו היום על הדרך שבארנו⁴, ותוציא מקום גבה השמש⁵, ותגרע מקום גבה השמש ממקום השמש האמצעי, והנשאר הוא הנקרא מסלול השמש⁶.

(2) מקום השמש בגלגל המזלות כשמסתכלים בשמש מנקודת ראות הארץ. מקום זה נקבע על-ידי הקו הישר היוצא ממרכז הארץ עד השמש, והמגיע על גלגל המזלות

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"א כסלו - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואחד וחמשים חלקים, נמצא בין שתי המנות
עשרה חלקים. ולפי חשבון המעלות יהיה לכל
מעלה חלק אחד, ויהיה מנת המסלול שהוא חמש
וששים מעלה אחת וששה וארבעים חלקים.

ח. וכן אלו היה המסלול שבע וששים, היתה מנתו
מעלה אחת ושמונה וארבעים חלקים. ועל דרך זו
תעשה בכל מסלול שיהיה במנינו אחדים עם
העשרות, בין בחשבון השמש בין בחשבון הירח.

ט. פיצד? הרי שרצינו לידע מקום השמש האמתי
בתחלת ליל השבת, ארבעה עשר יום לחדש תמוז
משנה זו - תוציא אמצע השמש תחלה לעת הזאת,
וסימנו: ק"ה ל"ז כ"ח, כמו שבארנו¹⁷; ותוציא
מקום גבה השמש לעת הזאת¹⁸ - יצא לה סימנו:
פ"ו מ"ה כ"ג; ותגרע מקום הגבה מן האמצעי -
יצא לה המסלול: שמונה עשרה מעלות, ושנים
וחמשים חלקים, ושתי שניות. סימנו: י"ח נ"ב ב'.
ואל תקפיד בכל מסלול על החלקים, אלא: אם יהיו
פחות משלשים - אל תפנה אליהם; ואם היו
שלשים או יותר - תחשב אותם מעלה אחת, ותוסיף
אותה על מנין מעלות המסלול. לפיכך יהיה מסלול
זה תשע עשרה מעלות, ותהיה מנתו על הדרך
שבארנו שמונה ושלושים חלקים¹⁹.

(17 למעלה פי"ב, ה"ב. (18 ע"י שם. (19 משום שבעשר
מעלות ובעשרים מעלות, מנת כל מעלה היא שני חלקים.

י. ולפי שהמסלול הזה היה פחות ממאה ושמונים
- תגרע המנה, שהיא שמונה ושלושים חלקים,
מאמצע השמש, ישאר: מאה וארבע מעלות,
ותשעה וחמשים חלקים, וחמש ועשרים שניות.
סימנו: ק"ד נ"ט כ"ה. ונמצא מקום השמש האמתי
בתחלת ליל זה במזל סרטן²⁰ בחמש עשרה מעלות
בו פחות חמש ושלושים שניות. ואל תפנה אל
השניות²¹ כלל, לא במקום השמש ולא במקום הירח
ולא בשאר חשבונות הראיה, אלא חקר על החלקים
בלבד. ואם יהיו השניות קרוב לשלשים - עשה
אותם חלק אחד, והוסיפו על החלקים.

(20 את המעלות אנו מתחילים לספור ממזל טלה = 0*.
(21 בהלכה זו לא הקפיד הרמב"ם על השניות, אלא על
החלקים בלבד. בהלכה הקודמת, לא הקפיד על החלקים,
אלא על המעלות בלבד, משום שידעת המסלול דרושה
לשם חישוב מנת המסלול, בה קובעות בעיקר המעלות. אבל
בידיעת מקום השמש, יש ערך גם לחלקים.

יא. ומאחר שתדע מקום השמש בכל עת שתראה,
תדע יום התקופה האמתי כל תקופה שתראה²² - בין

אחת ואחד וארבעים חלקים. ואם יהיה שבעים
מעלות, תהיה מנתו מעלה אחת ואחד וחמשים
חלקים. ואם יהיה שמונים מעלות, תהיה מנתו
מעלה אחת ושבעה וחמשים חלקים. ואם יהיה
תשעים מעלות, תהיה מנתו מעלה אחת ותשעה
וחמשים חלקים. ואם יהיה מאה מעלות, תהיה מנתו
מעלה אחת ושמונה וחמשים חלקים. ואם יהיה מאה
ועשר, תהיה מנתו מעלה אחת ושלשה וחמשים
חלקים. ואם יהיה מאה ועשרים, תהיה מנתו מעלה
אחת וחמשה וארבעים חלקים. ואם יהיה מאה
ושלושים, תהיה מנתו מעלה אחת ושלשה ושלושים
חלקים. ואם יהיה מאה וארבעים, תהיה מנתו מעלה
אחת ותשעה עשר חלקים. ואם יהיה מאה וחמשים,
תהיה מנתו מעלה אחת וחלק אחד. ואם יהיה מאה
וששים, תהיה מנתו שנים וארבעים חלקים. ואם
יהיה מאה ושבעים, תהיה מנתו אחד ועשרים
חלקים. ואם יהיה מאה ושמונים בשורה - אין לו
מנה, כמו שבארנו, אלא מקום השמש האמצעי הוא
מקומה האמתי¹⁵.

(15 המספרים מבוססים על יסודות ההנדסה, בה במידה
שהשמש מתרחקת מן הגובה או מן השפל הולכת המנה
וגדלה. בה במידה שהיא מתקרבת לנקודות אלה, הולכת
המנה ומצטמצמת. למקסימום מגיעה המנה באמצע, בין
גובה לשפל, כלומר במקום שהמסלול עולה תשעים מעלות
בגלגל המזלות, מכאן העליה המתמדת של המנה עד 59'
1* במסלול של 90*, והירידה המתמדת עד אפס במסלול
מן 90* עד 180*.

ה. היה המסלול יותר על מאה ושמונים מעלות,
תגרע אותו משלש מאות וששים מעלות ותדע
מנתו. פיצד? הרי שהיה המסלול מאתיים מעלות -
תגרע אותו משלש מאות וששים, תשאר מאה
וששים מעלות. וכבר הודענו, שמנת מאה וששים
מעלות - שנים וארבעים חלקים; וכן מנת המאתיים
- שנים וארבעים חלקים¹⁶.

(16 כאשר המסלול הוא 180* (כלומר בפריגיאום), המנה
היא 0*. ק"ס מעלות הן 20* לפני הפריגיאום. 200* הן 20*
אחרי הפריגיאום. לזוויות שוות, מנות שוות.

ו. וכן אם היה המסלול שלש מאות מעלות - תגרע
אותו משלש מאות וששים, ישאר ששים. וכבר
ידעת, שמנת ששים מעלות - מעלה אחת ואחד
וארבעים חלקים; וכן היא מנת השלש מאות
מעלות. ועל דרך זו בכל מנין ומנין.

ז. הרי שהיה המסלול חמש וששים מעלות, וכבר
ידענו שמנת הששים היא מעלה אחת ואחד
וארבעים חלקים, ומנת השבעים היא מעלה אחת

קעב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"א כסלו - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מַעֲלוֹת, וְשִׁמּוֹנָה וְשִׁלְשִׁים חֲלָקִים, וְשֵׁשׁ וְעֶשְׂרִים
שְׁנִיּוֹת.⁷ סִמְנָם: רל"ז ל"ח כ"ג. וְנִמְצְאָה שְׁאֲרִית
מִהֵלְכוֹ בְּאֶלֶף יוֹם: מֵאֲתִים וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת,
וְשִׁלְשָׁה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים, וְחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת. סִמְנָם:
רי"ו כג"ן. וְנִמְצְאָה שְׁאֲרִית מִהֵלְכוֹ בַּעֲשָׂרַת אֲלָפִים
יוֹם: שֵׁשׁ מַעֲלוֹת, וְשִׁמּוֹנָה וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים,
וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת. סִמְנָם: ג' נ"ח כ'. וְנִמְצְאָה שְׁאֲרִית
מִהֵלְכוֹ בַּתְּשַׁעָּה וְעֶשְׂרִים יוֹם:⁸ שְׁתֵּים וְעֶשְׂרִים
מַעֲלוֹת, וְשִׁשָּׁה חֲלָקִים, וְשֵׁשׁ וְחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת.
סִמְנָם: כ"ב ונ"ו. וְנִמְצְאָה שְׁאֲרִית מִהֵלְכוֹ בַּשָּׁנָה
סְדוּרָה:⁹ שֵׁשׁ מֵאוֹת וָאַרְבַּע וָאַרְבָּעִים מַעֲלוֹת,
וְשִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים, וְשֵׁשׁ וָאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת.
סִמְנָם: שד"ס¹⁰ כ"ו מ"ג. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה תִּקְפַּל
לְכָל מִנְיַן יָמִים אֹי שְׁנִים שֶׁתִּרְצֶה.

(6) אחר ניכוי מספר מהלכים שלמים, *360 כל אחד.
(7) בחשבון מהלך אמצע הירח ביום אחד, השמיט הרמב"ם
0, 03, אולם בחשבון מאה ימים צירף אותו, מכיון שזה
עולה לסך *3. (8) כי חשבון כ"ט יום חשוב לראיית
החודש, ע"י למעלה פ"ב, ה"א. (9) שנה שחדשיה כסדרן,
שיש לה שני יום, ע"י למעלה פ"ב, ה"א. (10) בדפוס
קושטא - שמ"ד. בגלל מובן המילה "שמד", שינו אח"כ את
הסימן לשד"ם.

ג. וּמִהֵלֶךְ אֲמַצַּע הַמַּסְלּוֹל בְּיוֹם אֶחָד: שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה
מַעֲלוֹת, וְשִׁלְשָׁה חֲלָקִים, וָאַרְבַּע וְחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת.¹¹
סִמְנָם: י"ג גנ"ד. נִמְצְאָה מִהֵלְכוֹ בַּעֲשָׂרָה יָמִים:
מֵאָה וְשִׁלְשִׁים מַעֲלוֹת, תְּשַׁעָּה וְשִׁלְשִׁים חֲלָקִים, בְּלֹא
שְׁנִיּוֹת. סִמְנָם: ק"ל ל"ט. וְנִמְצְאָה שְׁאֲרִית מִהֵלְכוֹ
בְּמֵאָה יוֹם: מֵאֲתִים וְשֵׁשׁ עֶשְׂרִים מַעֲלוֹת, וְתִשְׁעָה
וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים, וְשֵׁשׁ וְחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת.¹² סִמְנָם:
רכ"ו כ"ט נ"ג. וְנִמְצְאָה שְׁאֲרִית מִהֵלְכוֹ בְּאֶלֶף יוֹם:
מֵאָה וָאַרְבַּע מַעֲלוֹת, וְשִׁמּוֹנָה וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים,
וְחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת. סִמְנָם: ק"ד נח"ן. וְנִמְצְאָה שְׁאֲרִית
מִהֵלְכוֹ בַּעֲשָׂרַת אֲלָפִים יוֹם: שֵׁשׁ מֵאוֹת וְתִשְׁעָה
וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת, וְשִׁמּוֹנָה וָאַרְבָּעִים חֲלָקִים, וְעֶשְׂרִים
שְׁנִיּוֹת. סִמְנָם: שכ"ט מח"כ. וְנִמְצְאָה שְׁאֲרִית
מִהֵלְכוֹ בַּתְּשַׁעָּה וְעֶשְׂרִים יוֹם: שִׁמּוֹנָה עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת,
וְשִׁלְשָׁה וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים, וָאַרְבַּע שְׁנִיּוֹת. סִמְנָם:
י"ח נג"ד.

(11) כלומר, מהלך הירח האמצעי בגלגל הקטן הוא 3' 54'
*13. ביתר דיוק: *53, 93 3' *13. (12) במהלך אמצע
המסלול ביום אחד, נקט הרמב"ם מספר עגול *54, כלומר
0, 07 יותר. במאה ימים עולה ההפרש לשבע שניות, על
כן הוא מנכה אותן ורואה *53.

ד. וְנִמְצְאָה שְׁאֲרִית מִהֵלְכוֹ בַּשָּׁנָה סְדוּרָה: שֵׁשׁ מֵאוֹת
וְחֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת, וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שְׁנִיּוֹת, בְּלֹא חֲלָקִים.
סִמְנָם: ש"ה י"ג¹³. מְקוֹם אֲמַצַּע הַיָּרֵחַ הִיָּה בַּתְּחִלַּת

1 תְּקוּפֹת הַפְּאוֹת אַחֵר עֶקֶר זֶה שֶׁמִּמֶּנּוּ הִתְחַלְנוּ²³, בֵּין
2 תְּקוּפֹת שֶׁעָבְרוּ מִשָּׁנִים קִדְמוֹנִיּוֹת.

(22) תקופת ניסן בהיות השמש בתחילת מזל טלה במהלכה
האמיתי; תקופת תמוז - בתחילת מזל סרטן; תקופת תשרי
- בתחילת מזל מאזניים; תקופת טבת - בתחילת מזל גדי.
(23) ע"י למעלה פ"ב, ה"ב.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עֶשְׂרִי

(1) שני מהלכים אמצעיים של הירח.

3 א. הִירֵחַ - שְׁנֵי מִהֵלְכִים אֲמַצְעִיִּים יֵשׁ לוֹ.²⁴ הִירֵחַ
4 עֲצָמוּ מִסַּבֵּב בְּגִלְגַּל קָטָן, שְׁאִינוּ מְקִיף אֶת הָעוֹלָם
5 כְּלוֹ, וּמִהֵלְכוֹ הָאֲמַצְעִי בְּאוֹתוֹ הַגִּלְגַּל הַקָּטָן נִקְרָא
6 אֲמַצַּע הַמַּסְלּוֹל.²⁵ וְהַגִּלְגַּל הַקָּטָן עֲצָמוּ מִסַּבֵּב בְּגִלְגַּל
7 גָּדוֹל, הַמְקִיף אֶת הָעוֹלָם, וּבְמִהֵלֶךְ אֲמַצְעִי זֶה שֶׁל
8 גִּלְגַּל הַקָּטָן בְּאוֹתוֹ הַגִּלְגַּל הַגָּדוֹל הַמְקִיף אֶת הָעוֹלָם
9 - הוּא הַנִּקְרָא אֲמַצַּע הַיָּרֵחַ.²⁶ מִהֵלֶךְ אֲמַצַּע הַיָּרֵחַ
10 בְּיוֹם אֶחָד: שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, וְעֶשְׂרֵה חֲלָקִים,
11 וְחֲמֵשׁ וְשִׁלְשִׁים שְׁנִיּוֹת. סִמְנָם: י"ג יל"ה.²⁷

(2) במהלך הירח חלות הפרעות, המשפיעות על מהירותו,
פעם היא גדלה ופעם היא פוחתת. "שהירח עקלקלות
גדולות יש במעגלותיו" - פ"ז הכ"ג (במהירות ובפיגור
גם-כן ישנם שינויים: פעם ממחר יותר, ופעם - פחות; פעם
מפגר יותר, ופעם - פחות). מכאן הקושי הרב בקביעת מקום
הירח בתאריך מסוים. האסטרונומיה העתיקה (פטולומיאוס)
נוזקה להנחה של ארבעה גלגלים, כדי להסביר את
השינויים במהלך הירח. הרמב"ם הסתפק בשני גלגלים.
אחד הוא הגלגל היוצא, כלומר מעגל שמרכזו איננו מרכז
הארץ, והמקיף את העולם. תנועתו בכל יום היא *18, 37
12' *11 ממזרח למערב בכיוון הפוך לסדר המזלות שהוא
ממערב למזרח. גלגל שני הוא הגלגל הקטן (אפיציקל),
שאינו מקיף את העולם, והירח נע במסלולו במהירות של
*53, 93 3' *13 ליום. מרכז גלגל זה הוא בהיקפו של
הגלגל הגדול. מהלך הגלגל הקטן מסביב לגלגל הגדול בכל
יום הוא *53, 4 22' *24 ממערב למזרח לפי סדר המזלות.
(3) בדפוס קושטא - אמצע המסלול, דוגמת אמצע הירח
בהלכה זו, והשווה להלן פט"ו, ה"א. (4) כי מקום הירח
נקבע לא על-ידי תנועתו מסביב לגלגל הקטן, אלא על-ידי
תנועת הגלגל הקטן, שבו הירח, מסביב לגלגל הגדול.
(5) אם ננכה את מהלך הגלגל הגדול בכיוון ההפוך לסדר
המזלות בשיעור הנ"ל *18, 37 12' *11 ממהלך הגלגל
הקטן, מתקדם בכל יום על סדר המזלות בשיעור *3, 35'
10' *13. המשפט "מהלך אמצע הירח ביום אחד..." שבסוף
הלכה א', שייך לפי הענין, לתחילת הלכה ב', וכך הוא
בדפוס קושטא. וכן בכת"י תימן ת"א (ספריית מוסד הרב
קוק).

12 ב. נִמְצְאָה מִהֵלְכוֹ בַּעֲשָׂרָה יָמִים: מֵאָה וָאַחַת
13 וְשִׁלְשִׁים מַעֲלוֹת, וְחֲמִשָּׁה וָאַרְבָּעִים חֲלָקִים,
14 וְחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת. סִמְנָם: קל"א מה"נ. וְנִמְצְאָה
15 שְׁאֲרִית²⁸ מִהֵלְכוֹ בְּמֵאָה יוֹם: מֵאֲתִים וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ב כסלו - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מזל טלה - כרבע שעה אחרי השקיעה באופק המשווה. מהלך הירח בשעה הוא בערך 33' (עי' ה"א). כשנגרע ממנו תנועת השמש לשעה, מכיון שגם היא נעה ממערב למזרח, ישארו 30' בערך. לרבע שעה - פחות משמונה חלקים. להפרשים קטנים, למטה משמונה חלקים, אין הרמב"ם שם לב. משום כך, כאשר השמש מחצי מזל דגים עד חצי מזל טלה, אין הרמב"ם מוסיף מאומה לאמצע הירח. בהפרשים שלמעלה משמונה חלקים, הוא נוקט 15' (כדין חצי שעה) או 30' (כדין שעה). (18) מחצי ניסן עד תחילת סיון, מוסיף הרמב"ם 15', מכיון שהיום הולך וגדל והשקיעה מתאחרת, אולם אין ההפרש מגיע לשעה, משום כך דינו כהפרש של חצי שעה. (19) בכת"י אוקספורד - שלשים, כך גם בפירוש רבי עובדיה בן דוד - סוף פי"ב, וכן בכת"י ת"א ות"ב ('מיומן'). (20) כי היום פוחת והולך. (21) כאן גורעים ט"ו חלקים, כי השקיעה מקדימה לבוא לפני שעה שש באותו שיעור שהיא מאחרת מחצי מזל טלה עד תחילת מזל תאומים.

- ו. ומה שיהיה האמצע אחר שתוסיף עליו או תגרע ממנו או תניח אותו כמות שהוא - הוא אמצע הירח לאחר שקיעת החמה בכמו 22' שליש שעה באותו הזמן שתוציא האמצע לו, וזה הוא הנקרא אמצע הירח לשעת הראיה²³.

(22) לפעמים שליש, ולפעמים פחות. (23) בליל שלשים.

יום חמישי י"ב כסלו ה'תשע"ח

פרק חמשה עשר

(1) מקום הירח.

- א. אם תרצה לידע מקום הירח האמתית בכל יום שתראה - תוציא תחלה אמצע הירח לשעת הראיה לאותו הלילה שתראה, וכן תוציא אמצע המסלול ואמצע השמש³ לאותו העת, ותגרע אמצע השמש מאמצע הירח⁴, והנשאר תכפל אותו. וזהו הנקרא במרחק הפול.

(2) בגלגל המזלות. (3) מהלכו האמצעי של הירח בגלגל הקטן. (4) כי שניהם נעים בכיוון אחד, ממערב למזרח. לאחר שתגרע תקבל מרחק השמש מן הירח.

- ב. וכבר הודענו, שלא באנו בכל אלו החשבונות, שעשינו בפרקים אלו, אלא לדעת ראית הירח. ולעולם אי אפשר שיהיה מרחק זה הפול בליל הראיה שראה בה הירח אלא מחמש מעלות עד שתים וששים מעלות, ואי אפשר שיוסיף על זה ולא יגרע ממנו⁵.

(5) מחמש מעלות.

- ג. והואיל והדבר כן, התבונן במרחק זה הפול: אם יהיה המרחק הפול חמש מעלות או קרוב לחמש - אין חוששין לתוספת, ולא תוסיף כלום.

ליל חמישי, שהוא העקר לחשבונות אלו, במזל שור, מעלה אחת, וארבעה עשר חלקים, ארבעים ושלש שניות. סימנם: א' י"ד מ"ג. ואמצע המסלול היה בעקר זה: ארבע ושמונים מעלות, ושמונה ועשרים חלקים, ושנים וארבעים שניות. סימנם: פ"ד כ"ח מ"ב. מאחר שתדע מהלך אמצע הירח והאמצע שהוא העקר שעליו תוסיף, תדע מקום אמצע הירח בכל יום שתראה, על דרך שעשית באמצע השמש¹⁴. ואחר שתוציא אמצע הירח לתחלת הלילה שתראה, התבונן בשמש ודע באי זה מזל הוא¹⁵.

(13) משפט זה: "ונמצא שארית... ש"ה י"ג" שייך לסוף ה"ג, באופן מקביל לסוף ה"ב. עי' כת"י ת"א. (14) עי' למעלה פי"א, ה"טז. (15) עי' למעלה פי"ב, ה"ב, ה"ג. עלידי הנוסחה (מהלך אמצע הירח ביום העיקר) = 35' 03" 10' (13*) (מקום אמצע הירח ביום העיקר) = 31' 14" 43", שבה n + מסמן מספר הימים מיום העיקר.

- ה. אם היה השמש מחצי מזל דגים עד חצי מזל טלה - תניח אמצע הירח כמות שהוא¹⁶. ואם תהיה השמש מחצי מזל טלה עד תחלת מזל תאומים - תוסיף על אמצע הירח חמשה עשר חלקים¹⁷. ואם תהיה השמש מתחלת מזל תאומים עד תחלת מזל אריה - תוסיף על אמצע הירח חמשה עשר חלקים¹⁸. ואם תהיה השמש מתחלת מזל אריה עד חצי מזל בתולה - תוסיף על אמצע הירח חמשה עשר חלקים¹⁹. ואם תהיה השמש מחצי מזל בתולה עד חצי מזל מאזניים - הנח אמצע הירח כמות שהוא. ואם תהיה השמש מחצי מזל מאזניים עד תחלת מזל קשת - תגרע מאמצע הירח חמשה עשר חלקים²⁰. ואם תהיה השמש מתחלת מזל קשת עד תחלת מזל דלי - תגרע מאמצע הירח שלשים חלקים²¹. ואם תהיה השמש מתחלת מזל דלי עד חצי מזל דגים - תגרע מאמצע הירח חמשה עשר חלקים.

(16) מטרת כל החשבונות האלה היא ידיעת ראית הירח (עי' פי"א, ה"טז) בא"י (שם הי"ז). מקום השמש האמצעי היוצא לפי החשבון, יהיה לפעמים בתחילת הלילה בדיוק, כגון במזל טלה, ולפעמים שעה אחת לפני השקיעה או אחריה (פי"ב ה"ג), כי אורך היום משתנה ותלוי במקום השמש במזלות. (17) העיקר שממנו מתחיל החשבון לראית הירח הוא ג' בניסן, שאז השמש עומדת בראש טלה, ויום ולילה שווים. שקיעת השמש היא אז בשעה שש, מקום אמצע הירח, לפי החשבון, פירושו תחילת הלילה באופק המשווה (שעה שש), ואנו - לחשבון ראה - מעוניינים בידיעת מקום הירח באופק ירושלים. בחצי מזל דגים - חצי אדר - שקיעת השמש באופק ירושלים היא כרבע שעה לפני השקיעה באופק המשווה (כלומר, רבע שעה לפני שעה שש), בחצי

הנכון עשר מעלות, תהיה מנתו חמשים חלקים. 38
ואם יהיה המסלול הנכון עשרים מעלות, תהיה 39
מנתו מעלה אחת ושמנה ושלשים חלקים. ואם 40
יהיה שלשים, תהיה מנתו שתי מעלות וארבעה 41
ועשרים חלקים. ואם יהיה ארבעים, תהיה מנתו 42
שלוש מעלות וששה חלקים. ואם יהיה חמשים, 43
תהיה מנתו שלוש מעלות וארבעה וארבעים חלקים. 44
ואם יהיה ששים, תהיה מנתו ארבע מעלות וששה 45
עשר חלקים. ואם יהיה שבעים, תהיה מנתו ארבע 46
מעלות ואחד וארבעים חלקים. ואם יהיה שמונים, 47
תהיה מנתו חמש מעלות. ואם יהיה תשעים, תהיה 48
מנתו חמש מעלות וחמשה חלקים. ואם יהיה מאה, 49
תהיה מנתו חמש מעלות ושמנה חלקים. ואם יהיה 50
מאה ועשר, תהיה מנתו ארבע מעלות ותשעה 51
וחמשים חלקים. ואם יהיה מאה ועשרים, תהיה 52
מנתו ארבע מעלות ועשרים חלקים. ואם יהיה מאה 53
ושלשים, תהיה מנתו ארבע מעלות ואחד עשר 54
חלקים. ואם יהיה מאה וארבעים, תהיה מנתו שלוש 55
מעלות ושלשה ושלשים חלקים. ואם יהיה מאה 56
וחמשים, תהיה מנתו שלוש מעלות ושמנה 57
וארבעים חלקים. ואם יהיה מאה וששים, תהיה 58
מנתו מעלה אחת וששה וחמשים חלקים. ואם יהיה 59
מאה ושבעים, תהיה מנתו מעלה אחת ותשעה 60
וחמשים חלקים. ואם יהיה מאה ושמנים בשה - 61
אין לו מנה כמו שאמרנו, אלא מקום הירח 62
האמצעי הוא מקום האמתי. 63

ז. ואם יהיה המסלול הנכון יותר על מאה ושמנים 64
מעלות, תגרע אותו משלוש מאות וששים ותדע 65
מנתו, בדרך שעשית במסלול השמש. וכן אם יהיו 66
במנן המסלול אחדים עם העשרות, תקח מן היותר 67
שבין שתי המנות האחדים; בדרך שפארנו במסלול 68
השמש במנות שלו, כך תעשה במסלול הנכון 69
במנות שלו. 70

ח. ביצד? הרי שרצינו לידע מקום הירח האמתי 71
בתחלת ליל ערב שבת, שיומו שני להחדש איר משנה 72
זו, שהיא שנת העקר, ומנן הימים הגמורים מתחלת 73
ליל העקר עד תחלת ליל זה, שאנו רוצים לידע 74
מקום הירח האמתי בו, תשעה ועשרים יום - תוציא 75
אמצע השמש תחלת ליל זה, יצא לה אמצעו: חמש 76
ושלשים מעלות, ושמנה ושלשים חלקים, ושלש 77
ושלשים שניות. סימנם: ל"ה ל"ח ל"ג. ותוציא 78
אמצע הירח לשעת הראיה לעת זו, יצא לה אמצעו: 79
שלש וחמשים מעלות, וששה ושלשים חלקים, 80
ותשע ושלשים שניות. סימנם: נ"ג ל"ו ל"ט. 81
ותוציא אמצע המסלול לעת זו, יצא לה אמצעו: 82

1 ואם יהיה המרחק הפול משש מעלות עד אחת
2 עשרה מעלות - תוסיף על אמצע המסלול מעלה
3 אחת. ואם יהיה מרחק הפול משתים עשרה
4 מעלות עד שמנה עשרה מעלות - תוסיף על אמצע
5 המסלול שתי מעלות. ואם יהיה המרחק הפול
6 מתשע עשרה מעלות עד ארבע ועשרים מעלות -
7 תוסיף על אמצע המסלול שלש מעלות. ואם יהיה
8 המרחק הפול מחמש ועשרים מעלות עד אחת
9 ושלשים מעלות - תוסיף על אמצע המסלול ארבע
10 מעלות. ואם יהיה המרחק הפול משתים ושלשים
11 מעלות עד שמנה ושלשים מעלות - תוסיף על
12 אמצע המסלול חמש מעלות. ואם יהיה המרחק
13 הפול מתשע ושלשים מעלות עד חמש וארבעים
14 מעלות - תוסיף על אמצע המסלול שש מעלות.
15 ואם יהיה המרחק הפול משש וארבעים מעלות עד
16 אחת וחמשים מעלות - תוסיף על אמצע המסלול
17 שבע מעלות. ואם יהיה המרחק הפול משתים
18 וחמשים מעלות עד תשע וחמשים מעלות - תוסיף
19 על אמצע המסלול שמונה מעלות. ואם יהיה
20 המרחק הפול מששים מעלות עד שלש וששים
21 מעלות - תוסיף על אמצע המסלול תשע מעלות.
22 ומה שיהיה אמצע המסלול אחר שתוסיף עליו
23 מעלות אלו - הוא הנקרא מסלול הנכון.

(6) במרחק כפול גדול יותר אין הרמב"ם עוסק, כי הוא מעוניין בליל הראיה בלבד.

ד. ואחר כך תראה כמה מעלות הוא המסלול 24
הנכון: אם היה פחות ממאה ושמנים מעלות - 25
תגרע מנת המסלול הזה הנכון מאמצע הירח 26
לשעת הראיה; ואם היה המסלול הנכון יותר על 27
מאה ושמנים מעלות, עד שלש מאות וששים - 28
תוסיף⁸ מנת זה המסלול הנכון על אמצע הירח 29
לשעת הראיה. ומה שיהיה האמצע אחר שתוסיף 30
עליו או תגרע ממנו - הוא מקום הירח האמתי 31
לשעת הראיה. 32

(7) כי כאן מהירות הירח אטית יותר ואמצע הירח גדול ממסלול הנכון. שער הפרש נקרא מנת המסלול. (8) כי כאן מהירות הירח גדולה יותר ואמצע הירח קטן ממסלול הנכון.

ה. ודע, שאם יהיה המסלול הנכון מאה ושמנים 33
בשה או שלש מאות וששים בשה - אין לו מנה, 34
אלא יהיה מקום הירח האמצעי לשעת הראיה הוא 35
מקום האמתי. 36

(9) כי נקודת מקום הירח האמיתי ונקודת מקום הירח האמצעי הן בקו אחד.

ו. וכמה הוא מנת המסלול? אם יהיה המסלול

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום חמישי י"ב כסלו – ספר זמנים – הלכות קידוש החודש קעה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מדוייק אם לאו, ולכן מקפיד לעשות חשבון מדוייק. אבל בתקופות שעברו צריך השתדלות גדולה בהרבה מכיון שאין להם "אבן בוחן" לדעת אם חישב נכון או לא, ולכן נדרשת השתדלות גדולה מאוד.

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן עד)

10) במקום ק"פ מעלות או מאה ושמונים צריך להיות: מאה ושמונה, כי הוספנו חמש מעלות על אמצע המסלול, שהיה ק"ג מעלות.

ט. ובאנו לחקור על מנת זה המסלול הנכון, שהוא מאה ושמונה, נמצאת מנה שלו חמש מעלות וחלק אחד. ולפי שהמסלול הנכון היה פחות ממאה ושמונים, תגרע המנה, שהוא חמש מעלות וחלק אחד, מן אמצע הירח, וישאר: שמונה וארבעים מעלות, ושלשה ושלשים חלקים¹¹, ותשע ושלשים שניות. תעשה השניות חלק, ותוסיף על החלקים. ונמצא מקום הירח האמיתי בשעה זו במזל שור, בשמונה עשרה מעלות, ושלשה ושלשים חלקים ממעלת תשע עשרה. סימנם: י"ח ל". ועל הדרך הזה תדע מקום הירח האמיתי בכל עת ראיה שתראה, מתחלת שנה זו, שהיא העקר, עד סוף העולם.

11) בעצם - ל"ה חלקים.

פרק ששעה עשר

1) העגולה של הירח ושל השמש.

א. העגולה שסובבת בה הירח תמיד², היא נוטה מעל העגולה שסובבת בה השמש תמיד. חצייה נוטה לצפון, וחצייה נוטה לדרום³. ושתיה נקודות יש בה זו כנגד זו⁴, שבהן פוגעות שתי העגולות זו בזו. לפיכך, כשהיה הירח באחת משתייהן, נמצא סובב בעגולה של שמש כנגד השמש בשנה. ואם יצא הירח מאחת משתי הנקודות, נמצא מהלך לצפון השמש או לדרומה. הנקודה שממנה יתחיל הירח לנטות לצפון השמש - היא הנקראת ראש, והנקודה שממנה יתחיל הירח לנטות לדרום השמש - היא הנקראת זנב⁵. ומהלך שיה יש לזה הראש, שאין בו לא תוספת ולא גרעון. והוא הולך במעלות אחריות⁶: מטלה לרגים, ומדגים לדלי, וכן הוא סובב תמיד.

2) הכוונה לעגולת הגלגל הגדול, עי' למעלה פי"ד, ה"א. 3) עי' ציור 2. 4) במרחק של 180°. 5) האסטרונומיה העתיקה קראה לקו המחבר את שתי נקודות הפגיעה, דרקון. מכאן המונחים: ראש (הדרקון) וזנב (הדרקון), ועי' פירוש המשניות עבודה זרה, פ"ג מ"ג. 6) כלומר ממזרח למערב. האסטרונומים חשבו ומצאו, שהזמן הדרוש לירח לשוב לנקודת הראש שממנה יצא, הוא בלמעלה משעתיים וחצי פחות מן הזמן הדרוש לאמצע הירח להגיע בדיוק

1 מאה ושלש מעלות, ואחד ועשרים חלקים, ושלש וארבעים שניות. סימנם: ק"ג כ"א מ". תגרע אמצע השמש מאמצע הירח, וישאר: שבע עשרה מעלות, ושמונה וחמשים חלקים, ושלש שניות. וזה הוא המרחק. תכפל אותו, ויצא לך המרחק הכפול: חמש ושלשים מעלות, ושלשה וחמשים חלקים, ושתים עשרה שניות. סימנם: ל"ה נ"ו י"ב. לפיכך תוסיף על אמצע המסלול חמש מעלות, כמו שהודענו, ויצא לך המסלול הנכון: מאה ושמונים מעלות, ואחד ועשרים חלקים. ואין מקפדין על החלקים במסלול, בדרך שבארנו בשמש.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ביצר הרי שרצינו לידע מקום הירח האמיתי..."

בהלכות אלו מבאר את פרטי החשבונות של מהלך השמש והירח שעל פיהם קובעים בית-דין את ראשי החדשים. ובפנימיות העניינים:

מולד הלבנה מרמז על עבודת התשובה, שכן יש בו חיסרון ומולד, אבל השמש מרמזת על עבודת הצדיקים שאין בה שינוי.

ענינו של ראש חודש הוא "יחוד שמשא וסירה" כי אז לראשונה מאירה השמש בלבנה, ובעבודת האדם היינו חיבור שני אופני העבודה, צדיקים ובעלי תשובה, והוא ענין "לכתחילה אריבער" שאף שבדרך כלל הוא ענין לבעלי תשובה הקופצים ומדלגים על סדר העבודה, מכל-מקום נפעל עליו זה גם בעבודת הצדיקים וגם הם שייכים לעבודה ד"לכתחילה אריבער".

הגדרתו של ראש-חודש כמסמל את עבודת התשובה מתבטא גם בפרטי החשבונות שבפרקים אלו. בסוף פי"ג כתב "ומאחר שתדע מקום השמש בכל עת שתראה, תדע יום התקופה האמיתי כל תקופה שתראה, בין תקופות הבאות אחר עיקר זה שממנו התחלנו, בין תקופות שעברו משנים קדמוניות". כי בעבודת התשובה שתי דרגות: האחת היא תשובה מיראה שעיקרה מכאן ולהבא - "כבעל מום שנתרפא שמקצת שמו עליו". והשניה, תשובה מאהבה שפעולתה גם למפרע - "נעקר עונו מתחילתו". ענין זה מרומז בתקופות הבאות, היינו מכאן ולהבא - תשובה מיראה, והתקופות שעברו מרמזות על תשובה מאהבה שפועלת גם למפרע. ועפ"ז מובן מדוע הקדים תקופות הבאות לתקופות שעברו, כי הלך מן הקל אל הכבד, תשובה מיראה ואח"כ תשובה מאהבה. ויש להוסיף שעבודת התשובה מרומזת גם בנוגע לחשבון התקופות כפשוטו, כי חשבון התקופות שעברו דורש יגיעה גדולה בהרבה מחשבון התקופות הבאות כי בתקופות הבאות בבוא הזמן בהגיע התקופה הבאה אפשר לברר אם חשבוננו

שִׁידְעָתָּה. וְהָיָה: שֶׁתּוֹסִיף מִהֲלָכוֹ לְתַשְׁעָה וְעֶשְׂרִים עַל
הָעֶקֶר, יֵצֵא לָךְ אֲמָצֶע הָרֹאשׁ: מֵאָה וּשְׁתַּיִם וּשְׁמוֹנִים
מַעֲלוֹת, וְתַשְׁעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים, וְשִׁבְעַת וּשְׁלֹשִׁים
שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: ק"פ כ"ט ל"ז. תִּגְרַע אֲמָצֶע זֶה
מִשְׁלֹש מֵאוֹת וּשְׁשִׁים, יִשָּׂאָר לָךְ: מֵאָה וְשִׁבְעַת
וּשְׁבָעִים מַעֲלוֹת, וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים, וּשְׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים
שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: קע"ז לכו"ג. וְזֶה הוּא מְקוֹם הָרֹאשׁ.
וְאֵל תִּפְנֶה אֶל הַשְּׁנִיּוֹת. נִמְצָא מְקוֹם הָרֹאשׁ - בְּמִזְל
בְּתוֹלָה, שִׁבְעַת וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים;
וּמְקוֹם הַזָּנָב בְּנִגְדוֹ - בְּמִזְל דָּגִים, בְּשִׁבְעַת וְעֶשְׂרִים
מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים.

ו. לְעוֹלָם יִהְיֶה בֵּין הָרֹאשׁ וּבֵין הַזָּנָב חֲצֵי הַגִּלְגָּל
בְּשָׁוֶה¹³. לְפִיכָךְ, כָּל מִזְל שֶׁתִּמְצָא בּוֹ מְקוֹם הָרֹאשׁ
- יִהְיֶה הַזָּנָב בְּמִזְל שְׁבִיעֵי מִמֶּנּוּ, בְּכַמוֹ מִגִּזְרֵי הַמַּעֲלוֹת
וְהַחֲלָקִים בְּשָׁוֶה. אִם יִהְיֶה הָרֹאשׁ בְּעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת
בְּמִזְל פְּלוּגִי, יִהְיֶה הַזָּנָב בְּעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת מִמִּזְל שְׁבִיעֵי
מִמֶּנּוּ.

(13) כלומר, ששה מזלות = 180°.

ז. וּמֵאַחֵר שֶׁתִּדַּע מְקוֹם הָרֹאשׁ וּמְקוֹם הַזָּנָב וּמְקוֹם
הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי, הַתְּבוּנָה בְּשִׁלְשָׁתָן: אִם מִצָּאָה הַיָּרֵחַ
עִם הָרֹאשׁ אוֹ עִם הַזָּנָב בְּמַעֲלָה אַחַת בַּחֲלָק אֶחָד¹⁴
- תִּדַּע שֶׁאֵין הַיָּרֵחַ נוֹטֶה לֹא לְצִפּוֹן הַשָּׁמֶשׁ וְלֹא
לְדִרּוֹמָה; וְאִם רָאִיתָ מְקוֹם הַיָּרֵחַ לִפְנֵי מְקוֹם הָרֹאשׁ,
וְהוּא הוֹלֵךְ בְּנִגְדוֹ הַזָּנָב - תִּדַּע שֶׁהַיָּרֵחַ נוֹטֶה לְצִפּוֹן
הַשָּׁמֶשׁ; וְאִם הָיָה הַיָּרֵחַ לִפְנֵי מְקוֹם הַזָּנָב, וְהָיָה הוּא
הוֹלֵךְ בְּנִגְדוֹ הָרֹאשׁ - תִּדַּע שֶׁהַיָּרֵחַ נוֹטֶה לְדִרּוֹם
הַשָּׁמֶשׁ¹⁵.

(14) כלומר, במקום שעגולת הירח ועגולת השמש פוגעות זו בזו. (15) השווה ה"א, וראה ציור 2.

ח. הַנּוֹטָה שֶׁנוֹטֶה הַיָּרֵחַ לְצִפּוֹן הַשָּׁמֶשׁ אוֹ לְדִרּוֹמָה -
הִיא הַנִּקְרָאָה רַחֲבַת הַיָּרֵחַ¹⁶. אִם הָיָה נוֹטֶה לְצִפּוֹן -
נִקְרָא רַחֲבַת צְפוֹנִי, וְאִם הָיָה נוֹטֶה לְדִרּוֹם - נִקְרָא רַחֲבַת
דְּרומִי, וְאִם הָיָה הַיָּרֵחַ בְּאַחַת מִשְׁתֵּי הַנִּקְדּוֹת - לֹא
יִהְיֶה לוֹ רַחֲבַת, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

(16) משום שהוא שיעור קטן בניגוד למהלך מזרח-מערב שנקרא אורך, שמגיע לסיבוב של 360°.

ט. לְעוֹלָם לֹא יִהְיֶה רַחֲבַת הַיָּרֵחַ יָתֵר עַל חֲמֵשׁ מַעֲלוֹת,
בֵּין צְפוֹן בֵּין דְּרֹם¹⁷. אֲלֹא כֵּךְ הוּא דְּרָכּוֹ: יִתְחִיל
מִן הָרֹאשׁ וְיִתְרַחֵק מֵעֵט מֵעֵט, וְהִמְרַחֵק הוֹלֵךְ וְנוֹסֵף,
עַד שֶׁיִּגְעַע לְחֲמֵשׁ מַעֲלוֹת¹⁸, וְיִחְזֹר וְיִתְקַרֵּב מֵעֵט
מֵעֵט, עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ רַחֲבַת כְּשֶׁיִּגְעַע לְזָנְבוֹ, וְיִחְזֹר
וְיִתְרַחֵק מֵעֵט מֵעֵט, וְהִמְרַחֵק נוֹסֵף, עַד שֶׁיִּגְעַע לְחֲמֵשׁ
מַעֲלוֹת¹⁹, וְיִחְזֹר וְיִתְקַרֵּב, עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ רַחֲבַת²⁰.

לנקודה שממנה יצא (לעשות סיבוב של 360°). מכאן הסיקו, שהראש נסוג אחורנית. משום כך מספיק פחות זמן, כדי לשוב אליו.

ב. מִהֲלָךְ הָרֹאשׁ הָאֲמָצִיעִי בְּיוֹם אֶחָד: שְׁלֹשָׁה
חֲלָקִים, וְאַחַת עֶשְׂרִי שְׁנִיּוֹת⁸. נִמְצָא מִהֲלָכוֹ בְּעֶשְׂרִי
יָמִים: אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים, וְשִׁבְעַת וָאַרְבָּעִים
שְׁנִיּוֹת. וְנִמְצָא מִהֲלָכוֹ בְּמֵאָה יוֹם: חֲמֵשׁ מַעֲלוֹת,
שִׁבְעָה עֶשְׂרִי חֲלָקִים, וּשְׁלֹשׁ וָאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת.
סִימָנָם: ה"יז מ"ג. וְנִמְצָא מִהֲלָכוֹ בְּאַלְף יוֹם: שְׁתַּיִם
וְחֲמֵשִׁים מַעֲלוֹת, וְשִׁבְעָה וְחֲמֵשִׁים חֲלָקִים, וְעֶשְׂרִי
שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: נ"ב נז"י. וְנִמְצָא שְׁאֵרִית מִהֲלָכוֹ
בְּעֶשְׂרֵת אֲלָפִים יוֹם: מֵאָה וְתַשְׁעָה וּשְׁשִׁים מַעֲלוֹת,
וְאַחַד וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים, וָאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם:
קס"ט לא"מ. וְנִמְצָא מִהֲלָכוֹ לְתַשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם:
מַעֲלָה אַחַת, וּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים, וְתַשְׁעָה שְׁנִיּוֹת.
וְסִימָנָם: א' לב"ט. וְנִמְצָא מִהֲלָכוֹ לְשָׁנָה סְדוּרָה:
שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרִי מַעֲלוֹת, וָאַרְבָּעָה וָאַרְבָּעִים חֲלָקִים,
וּשְׁתַּיִם וָאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: י"ח מ"ד מ"ב.
וְאֲמָצֶע הָרֹאשׁ בְּתַחֲלַת לַיִל חֲמִישִׁי, שֶׁהוּא הָעֶקֶר,
הָיָה: מֵאָה וּשְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת, וְשִׁבְעָה וְחֲמֵשִׁים
חֲלָקִים, וּשְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: ק"פ נ"ז
כ"ח.

(7) "אמצעי" בניגוד ל"אמיתי", כדי להבחין בין המהלכים שבהם סופרים את המעלות מטלה קדימה לפי סדר המזלות, ובין מהלך הראש שהוא אחורנית שלא כסדר המזלות. ועי' ציור 3. (8) ביתר דיוק - 10', 36, כפי שיוצא בחשבון עשרת אלפים יום בהלכה זו.

ג. אִם תִּרְצֶה לִידַע מְקוֹם הָרֹאשׁ בְּכָל עֵת שֶׁתִּרְצֶה -
תּוֹצִיא אֲמָצֶעִם לְאוֹתוֹ הָעֵת, בְּדֶרֶךְ שֶׁתּוֹצִיא אֲמָצֶע
הַשָּׁמֶשׁ⁹ וְאֲמָצֶע הַיָּרֵחַ¹⁰, וְתִגְרַע הָאֲמָצֶע מִשְׁלֹש
מֵאוֹת וּשְׁשִׁים מַעֲלוֹת, וְהַנִּשְׁאָר הוּא מְקוֹם הָרֹאשׁ
בְּאוֹתוֹ הָעֵת¹¹. וְכִנְגְדוֹ לְעוֹלָם יִהְיֶה מְקוֹם הַזָּנָב¹².

(9) עי' פ"ב, ה"ב. (10) עי' פ"ד, ה"ד. (11) גורעים את האמצע מש"ס מעלות, כדי להתאים את חישוב מקום הראש לחישוב מקום השמש ומקום הירח, שנקבע במעלות מטלה קדימה לפי סדר המזלות, בזמן שמהלך הראש הוא מטלה אחורנית. מה שנשאר אחר הגירעון מסמן את מספר המעלות שהראש התרחק מטלה לפי סדר המזלות, וזהו מקום הראש האמיתי. (12) במרחק 180° ממקום הראש.

ד. בִּיצֵד? הֲרִי שָׂרְצִינוּ לִידַע מְקוֹם הָרֹאשׁ לְתַחֲלַת
לַיִל עֶרֶב שְׁבֹת, שִׁיוֹמוֹ שְׁנֵי לַחֲדָשׁ אֵיךְ מִשְׁנֶה זֶה,
שֶׁהִיא שְׁנַת הָעֶקֶר, וּמִגִּזְרֵי הַיָּמִים הַגְּמוּרִים מִתַּחֲלַת
לַיִל הָעֶקֶר עַד תַּחֲלַת לַיִל זֶה, שֶׁאֵנּוּ רוֹצִים לִידַע
מְקוֹם הָרֹאשׁ בּוֹ, תַּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם.

ה. תּוֹצִיא אֲמָצֶע הָרֹאשׁ לְעֵת הַזֹּאת עַל הַדֶּרֶךְ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ב כסלו - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש קעז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מסלול זה, שהוא שלש וחמשים²⁸: שלש מעלות,
ותשעה וחמשים חלקים. ועל דרך זו תעשה בכל
מנזן ומנזן.

(26 ע"י פי"ג, ה"ז. 27 ע"י פט"ו, ה"ז. 28 צריך להוסיף כאן מלת "מתנו", וכן הוא בכת"י תימן א, וכת"י ת-ב.

יג. מאחר שתדע מנתו של מסלול הרחב עד
תשעים, כמו שהודענו, תדע מנות של כל מנינות
המסלול; שאם יהיה המסלול יתר על תשעים עד
מאה ושמונים - תגרע המסלול ממאה ושמונים,
והנשאר תדע בו המנה²⁹.

(29 אם מסלול הרוחב למשל *100, כלומר שהירח מרוחק
מן הראש *100 או מן הזנב *30 = *100 - *180. רוחב
הירח במרחק *80 מן הזנב הוא כרוחב הירח במרחק *80
מן הראש.

יד. וזה הוא רחב הירח בתחלת ליל זה. והוא
דרומי, שהרי המסלול יתר על מאה ושמונים. וכן
אם היה המסלול יתר ממאה ושמונים³⁰ עד מאתים
ושבעים - תגרע ממנו מאה ושמונים³¹, והנשאר
תדע בו המנה.

(30 כל המשפט הזה מקומו בסוף הפרק, ולא כאן. וכן אין
בכת"י תימן. 31 כי בק"פ אין לו רוחב.

טו. ואם היה המסלול יותר על מאתים ושבעים עד
שלש מאות וששים - תגרע אותו משלש מאות
וששים³², והנשאר תדע בו המנה.

(32 גורעים אותו משי"ס, ואין גורעים ממנו ק"פ, כמו
בהלכה הקודמת, כי אז ישאר יותר מתשעים מעלות, וכל
החשבון מבוסס על מספר מעלות עד תשעים.

טז. כיצד? הרי שהיה המסלול מאה וחמשים -
תגרע אותו ממאה ושמונים, נשאר שלשים; וכבר
ידעת שמנת שלשים - שתי מעלות ושלשים חלקים,
וכך תהיה מנת מאה וחמשים: שתי מעלות ושלשים
חלקים.

יז. הרי שהיה המסלול מאתים - תגרע ממנו מאה
ושמונים, ישאר עשרים; וכבר ידעת שמנת עשרים
היא מעלה אחת ושלשה וארבעים חלקים, וכן אם
תהיה מנת מאתים, תהיה מעלה אחת ושלשה
וארבעים חלקים.

יח. הרי שהיה המסלול שלש מאות - תגרע אותו
משלש מאות וששים, נשאר ששים; וכבר ידעת
שמנת ששים - ארבע מעלות ועשרים חלקים, וכך
היא מנת שלש מאות: ארבע מעלות ועשרים
חלקים. ועל דרך זו בכל המנינות.

(17 השיעור נקבע ע"י תצפיות. כיום נחשב השיעור - 9'
5. (18 כאשר הירח במרחק 90 מן הראש. (19 כאשר
הירח במרחק 90* מן הזנב. (20 כאשר ישוב לראש.

י. אם תרצה לידע רחב הירח במה הוא בכל עת
שתרצה, ואם צפוני הוא או דרומי - תוציא מקום
הראש ומקום הירח האמתי לאותה העת, ותגרע
מקום הראש ממקום הירח האמתי, והנשאר הוא
הנקרא מסלול הרחב²¹. ואם יהיה מסלול הרחב
ממעלה אחת עד מאה ושמונים - תדע שרחב הירח
צפוני²²; ואם היה המסלול יתר על מאה ושמונים
- תדע שרחב הירח דרומי²³; ואם היה מאה
ושמונים בשורה או שלש מאות וששים בשורה - אין
לירח רחב כלל²⁴. ותחזור ותראה מנת מסלול הרחב
במה היא, והוא שיעור נטיתו לצפון או לדרום,
והוא הנקרא רחב הירח הדרומי או הצפוני, כמו
שבארנו.

(21 הנשאר הוא מרחק הירח ממקום הראש. מרחק זה נקרא
"מסלול הרוחב", כי בו תלוי שיעור הרוחב. (22 בין
הראש לזנב. (23 בין הזנב לראש, וע"י ה"א. (24 כי זוהי
נקודת הזנב או נקודת הראש.

יא. וכמה היא מנת מסלול הרחב? אם יהיה מסלול
הרחב עשר מעלות, תהיה מנתו שנים וחמשים
חלקים. ואם יהיה המסלול הזה עשרים מעלות,
תהיה מנתו מעלה אחת ושלשה וארבעים חלקים.
ואם יהיה המסלול שלשים, תהיה מנתו שתי מעלות
ושלשים חלקים. ואם יהיה המסלול ארבעים, תהיה
מנתו שלש מעלות ושלשה עשר חלקים. ואם יהיה
המסלול חמשים מעלות, תהיה מנתו שלש מעלות
וחמשים חלקים. ואם יהיה המסלול ששים, תהיה
מנתו ארבע מעלות ועשרים חלקים. ואם יהיה
המסלול שבעים, תהיה מנתו ארבע מעלות ושנים
וארבעים חלקים. ואם יהיה המסלול שמונים, תהיה
מנתו ארבע מעלות וחמשה וחמשים חלקים. ואם
יהיה המסלול תשעים, תהיה מנתו חמש מעלות²⁵.

(25 כל החישובים האלה מבוססים על תצפיות, ומתאימים
לחישובים של היום.

יב. ואם יהיו אחדים עם העשרות - תקח הראוי
להם לפי היתר שבין שתי המנות, כמו שעשית
במסלול השמש²⁶ ובמסלול הירח²⁷. כיצד? הרי
שהיה מסלול הרחב שלש וחמשים מעלות, וכבר
ידעת, שאלו היה המסלול חמשים - היתה מנתו
שלש מעלות וחמשים חלקים, ואלו היה המסלול
ששים - היתה מנתו ארבע מעלות ועשרים חלקים,
נמצא היתר בין שתי המנות - שלשים חלקים,
שלשה חלקים לכל מעלה, ונמצא לפי חשבון

לכאן כנראה בטעות מסוף ההלכה הקודמת), וכן אינן בכת"י תימן א' ובכת"י ת"ב. (9) מפני קרבת הירח אל השמש. אורו הקלוש של חרמש הירח הקטן אינו נראה בגלל אורן החזק של קרני השמש. (10) משום שהוא מיותר. גבולות המינימום והמקסימום מבוססים על הנסיון. (11) צ"ל - מ', וכן גם בדפוס ויניציאה 1524, ובכת"י תימן, כתוב מפורש: "מתשע".

ד. במה דברים אמורים? פשהיה מקום הירח האמיתי מתחלת מזל גדי עד סוף מזל תאומים¹²; אבל אם היה מקום הירח מתחלת מזל סרטן עד סוף מזל קשת¹³, ויהיה ארץ הראשון עשר מעלות או פחות - תדע, שאין הירח נראה כלל באותו הלילה בכל ארץ ישראל; ואם היה¹⁴ הראשון יתר על ארבע ועשרים מעלות - ודאי יראה בכל גבול ישראל; ואם יהיה הארץ הראשון מעשר מעלות ועד עשרים וארבע - תצטרף לדרוש ולחקר בחשבונות הראיה אם יראה או לא יראה.

(12) כלומר, במזלות העולים, מ-270* עד 90*, בעונת החורף והאביב. אז יראה הירח באורך קטן יותר. ועי' ציור 3. (13) כלומר, במזלות היורדים, מ-90* עד 270*, בעונת הקיץ והסתיו. אז דרוש אורך גדול יותר, כדי שיוכלו לראות את הירח החדש. ההבדל בגבולות הראייה בעונות השונות, תלוי בגובה האקליפטיקה מן האופק. ברבע הרביעי והראשון, כלומר בחורף ובאביב, גובה האקליפטיקה מן האופק גדול מגובה קו המשווה מן האופק; ברבע השני והשלישי, דהיינו בקיץ ובסתיו, גובה האקליפטיקה קטן מגובה קו המשווה. במדה שגובה האקליפטיקה גדול יותר, מספיק אורך קטן יותר כדי לראות את הירח החדש, שגם הוא גבוה יותר בשמים, ואין ערפילי האופק מפריעים מלאראות. (14) צ"ל האורך הראשון, וכן הוא בכת"י תימן ת"א ות"ב.

ה. ואילו הן חשבונות הראיה¹⁵? התבונן וראה הירח באיזה מזל הוא¹⁶: אם יהיה במזל טלה, תגרע מן הארץ הראשון תשעה וחמשים חלקים. ואם יהיה במזל שור, תגרע מן הארץ מעלה אחת. ואם יהיה במזל תאומים, תגרע מן הארץ שמונה וחמשים חלקים. ואם יהיה במזל סרטן, תגרע מן הארץ שלשה וארבעים חלקים. ואם יהיה במזל אריה, תגרע מן הארץ שלשה וארבעים חלקים. ואם יהיה במזל בתולה, תגרע מן הארץ שבעה ושלשים חלקים. ואם יהיה במזל מאזנים, תגרע מן הארץ ארבעה ושלשים חלקים. ואם יהיה במזל עקרב, תגרע מן הארץ ארבעה ושלשים חלקים. ואם יהיה במזל קשת, תגרע מן הארץ ששה ושלשים חלקים. ואם יהיה במזל גדי, תגרע מן הארץ ארבעה וארבעים חלקים. ואם יהיה במזל דלי, תגרע מן הארץ שלשה וחמשים חלקים. ואם יהיה במזל דגים, תגרע מן הארץ שמונה וחמשים חלקים.

יט. הרי שרצינו לידע רחב הירח במה הוא ובאיזו רוח הוא, אם צפוני ואם דרומי, בתחלת ליל ערב שבת, שני לחדש איר משנה זו, וכבר ידעת, שמקום הירח האמיתי היה כליל זה בשמונה עשרה מעלות וששה ושלשים חלקים ממזל שור - סימנו: י"ח ל", ומקום הראש היה באותה העת בשבע ועשרים מעלות ושלשים חלקים ממזל בתולה - סימנו: כז"ל, תגרע מקום הראש ממקום הירח, יצא לך מסלול הרוחב: מאתים אחת ושלשים מעלות ששה חלקים - סימנו: רל"א ו', לפי שאין משגיחין על החלקים בכל המסלול³³, ונמצאת המנה של מסלול זה בדרכים שבארנו בפרק זה: שלש מעלות ושלשה וחמשים חלקים. וזהו רחב הירח בתחלת ליל זה. והוא דרומי, שהרי המסלול יתר על מאה ושמונים.

(33) עי' פט"ו, ה"ח.

פרק שבעה עשר

(1) ידיעת ראיית הירח, מעגל הירח. פעמים בא הארוכה ופעמים בקצרה.

א. כל הדברים שהקדמנו - כדי שיהיו עתידים ומוכנים לידיעת הראיה. וכשתרצה לדעת זאת - תתחיל ותחשב ותוציא מקום השמש האמיתי² ומקום הירח האמיתי³ ומקום הראש⁴ לשעת הראיה, ותגרע מקום השמש האמיתי ממקום הירח האמיתי⁵, והנשאר הוא הנקרא ארץ ראשון.

(2) עי' פ"ג. (3) עי' פט"ו. (4) עי' פט"ו, ה"ג. (5) כדי לדעת את מרחק הירח מן השמש (מזמן הקיבוץ).

ב. ומאחר שתדע מקום הראש ומקום הירח - תדע מקום הירח במה הוא, ואם הוא רחב צפוני או דרומי⁶. והוא הנקרא רחב ראשון. והזהר בארץ הזה ראשון וברחב הראשון, ויהיו שניהם מוכנים לך.

(6) צ"ל רחב הירח, וכן הוא בכת"י תימן א' ובכת"י ת"ב. (7) צפוני - אם מסלול הרוחב הוא פחות מן 180*; דרומי - יותר מן 180*, ועי' פט"ו, ה"י.

ג. והתבונן בארץ הזה הראשון וברחב הזה הראשון⁸: אם יצא לך תשע מעלות בשנה או פחות - תדע בודאי, שאי אפשר לעולם שיראה הירח באותו הלילה בכל ארץ ישראל⁹, ואין אתה צריך חשבון אחר; ואם יהיה הארץ הראשון יתר על חמש עשרה מעלות - תדע בודאי, שהירח יראה בכל ארץ ישראל, ואין אתה צריך לחשבון אחר¹⁰; ואם יהיה הארץ הראשון תשע וארבעים¹¹ מעלות ועד חמש עשרה - תצטרף לדרוש ולחקר בחשבונות הראיה, עד שתדע אם יראה או לא יראה.

(8) את המילים "וברחב הזה הראשון", יש למחוק (עברו

25 שְׁשֶׁה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזֵּל דְּלִי -
26 עֶשְׂרִים וָאַרְבָּעָה חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזֵּל דְּגִים -
27 שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֲלָקִים.

28 ט. מֵאַחֵר שֶׁתִּדַּע חֲלָקִים אֱלֹהִים, תִּגְרַע אוֹתָן מִן הָרֹחַב
29 הָרִאשׁוֹן אוֹ תוֹסִיף אוֹתָן עָלָיו כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְנוּךָ²¹,
30 וַיֵּצֵא לָךְ הָרֹחַב הַשֵּׁנִי, וַיִּכְבֶּר יְדַעְתָּ אִם הוּא צָפוֹנִי אוֹ
31 דְּרוֹמִי²², וְתִדַּע כַּמָּה מַעֲלֹת וְכַמָּה חֲלָקִים נַעֲשֶׂה זֶה
32 הָרֹחַב הַשֵּׁנִי, וְתִכְיֶין אוֹתוֹ לְפָנֶיךָ וַיִּהְיֶה עֲתִיד.

(21 למעלה ה"ו. 22) ע"י פט"ז, ה"י. ובפרק הזה ה"ב.

33 י. וְאַחֵר כֵּךְ תִּחְזֹר וְתִתְּקַח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי הַזֶּה
34 מִקְצָתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהֵיכָל נִלְוָה מֵעַתָּה בְּמַעֲגָלוֹ²³. וְכַמָּה
35 הוּא הַמִּקְצָת שֶׁתִּתְּקַח מִמֶּנּוּ? אִם יִהְיֶה מְקוֹם הֵיכָל
36 מִתְחַלֵּת מִזֵּל טֶלָה עַד עֶשְׂרִים מַעֲלֹת מִמֶּנּוּ, אוֹ
37 מִתְחַלֵּת מִזֵּל מֵאֲזֵנִים עַד עֶשְׂרִים מַעֲלֹת מִמֶּנּוּ -
38 תִּתְּקַח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי שְׁנֵי חֲמִישֵׁיו. וְאִם יִהְיֶה הֵיכָל
39 מֵעֶשְׂרִים מִמִּזֵּל טֶלָה עַד עֶשְׂרֵי מַעֲלֹת מִמִּזֵּל שׁוֹר,
40 אוֹ מֵעֶשְׂרִים מִמִּזֵּל מֵאֲזֵנִים עַד עֶשְׂרֵי מַעֲלֹת מִמִּזֵּל
41 עֶקֶב - תִּתְּקַח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי שְׁלִישִׁיתוֹ. וְאִם יִהְיֶה
42 הֵיכָל מֵעֶשְׂרֵי מַעֲלֹת מִמִּזֵּל שׁוֹר עַד עֶשְׂרִים מִמֶּנּוּ,
43 אוֹ מֵעֶשְׂרֵי מַעֲלֹת מִמִּזֵּל עֶקֶב עַד עֶשְׂרִים מִמֶּנּוּ -
44 תִּתְּקַח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי רִבְעִיתוֹ. וְאִם יִהְיֶה הֵיכָל
45 מֵעֶשְׂרִים מַעֲלֹת מִמִּזֵּל שׁוֹר עַד סוֹפוֹ, אוֹ מֵעֶשְׂרִים
46 מִמִּזֵּל עֶקֶב עַד סוֹפוֹ - תִּתְּקַח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי
47 חֲמִישִׁיתוֹ. וְאִם יִהְיֶה הֵיכָל מִתְחַלֵּת מִזֵּל תְּאֻמִּים עַד
48 עֶשְׂרֵי מַעֲלֹת מִמֶּנּוּ, אוֹ מִתְחַלֵּת מִזֵּל קֶשֶׁת עַד עֶשְׂרֵי
49 מַעֲלֹת מִמֶּנּוּ - תִּתְּקַח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי שְׁתּוּתוֹ. וְאִם
50 יִהְיֶה מֵעֶשְׂרֵי מַעֲלֹת מִמִּזֵּל תְּאֻמִּים וְעַד עֶשְׂרִים
51 מִמֶּנּוּ, אוֹ מֵעֶשְׂרֵי מַעֲלֹת קֶשֶׁת עַד עֶשְׂרִים מִמֶּנּוּ -
52 תִּתְּקַח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי חֲצִי שְׁתּוּתוֹ. וְאִם יִהְיֶה מְקוֹם
53 הֵיכָל מֵעֶשְׂרִים מִמִּזֵּל תְּאֻמִּים עַד חֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים
54 מִמֶּנּוּ, אוֹ מֵעֶשְׂרִים מִמִּזֵּל קֶשֶׁת עַד חֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים
55 מִמֶּנּוּ - תִּתְּקַח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי רִבְעֵי שְׁתּוּתוֹ. וְאִם
56 יִהְיֶה מְקוֹם הֵיכָל מִחֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים מִמִּזֵּל תְּאֻמִּים עַד
57 חֲמֵשׁ מַעֲלֹת מִמִּזֵּל סֶרְטָן, אוֹ מִחֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים מִמִּזֵּל
58 קֶשֶׁת עַד חֲמֵשׁ מַעֲלֹת מִמִּזֵּל גְּדִי - לֹא תִתְּקַח כָּלֹם,
59 לְפִי שֶׁאֵין כָּאֵן נִלְוִיתָ מֵעַגֵּל. וְאִם יִהְיֶה הֵיכָל מִחֲמֵשׁ
60 מִמִּזֵּל סֶרְטָן עַד עֶשְׂרֵי מִמֶּנּוּ, אוֹ מִחֲמֵשׁ מִמִּזֵּל גְּדִי
61 עַד עֶשְׂרֵי מִמֶּנּוּ - תִּתְּקַח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי רִבְעֵי שְׁתּוּתוֹ.
62 וְאִם יִהְיֶה מְקוֹם הֵיכָל מֵעֶשְׂרֵי מִמִּזֵּל סֶרְטָן עַד
63 עֶשְׂרִים מִמֶּנּוּ, אוֹ מֵעֶשְׂרֵי מִמִּזֵּל גְּדִי עַד עֶשְׂרִים מִמֶּנּוּ
64 - תִּתְּקַח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי חֲצִי שְׁתּוּתוֹ. וְאִם יִהְיֶה מְקוֹם
65 הֵיכָל מֵעֶשְׂרִים מִמִּזֵּל סֶרְטָן עַד סוֹפוֹ, אוֹ מֵעֶשְׂרִים
66 מִמִּזֵּל גְּדִי עַד סוֹפוֹ - תִּתְּקַח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי שְׁתּוּתוֹ.
67 וְאִם יִהְיֶה הֵיכָל מִתְחַלֵּת מִזֵּל אֲרִיָּה עַד עֶשְׂרֵי מַעֲלֹת
68 מִמֶּנּוּ, אוֹ מִתְחַלֵּת מִזֵּל דְּלִי עַד עֶשְׂרֵי מַעֲלֹת מִמֶּנּוּ -

1 וְהַנֶּשֶׂאֶר מִן הָאֲרֶץ אַחֵר שֶׁתִּגְרַע מִמֶּנּוּ אֱלֹהֵי הַחֲלָקִים
2 - הוּא הַנֶּקְרָא אֲרֶץ שְׁנִי¹⁷.

(15) יסודם בטריגונומטריה. (16) אם יודעים באיזה מקום
הוא - מספר המעלות - יודעים באיזה מזל הוא, ע"י למעלה
פי"א, ה"ח"ט. (17) בדרך כלל רואה העין את הירח
בשמים במקום אחר, קרוב יותר לאופק, מאשר הוא באמת.
את המקום האמיתי במזלות, קובע קו ישר מדומה, היוצא
ממרכז הארץ והעובר את מרכז הירח ומגיע עד גלגל
המזלות. הקו, המראה לנו את מקום הירח במזלות, הוא הקו
היוצא מעין המסתכל במקומו הוא, והעובר דרך מרכז הירח
אל גלגל המזלות. ההפרש בין המקום האמיתי לבין המקום
הנראה לעין, נקרא שינוי המראה (ע"י להלן ה"ו). האורך
השני הוא המרחק בין מקום השמש לבין מקום הירח, שבו
הוא נראה לעין (האורך המדומה). ע"י ציור 5.

3 ו. וְלִמָּה גּוֹרְעִין חֲלָקִים אֱלֹהִים? לְפִי שֶׁמְקוֹם הֵיכָל
4 הָאֱמִתִּי אֵינוֹ הַמְקוֹם שֶׁנִּרְאֶה בּוֹ, אֲלֹא שְׁנֵי יֵשׁ
5 בִּינֵיהֶם בְּאֶרֶץ וּבְרֹחַב, וְהוּא הַנֶּקְרָא שְׁנֵי הַמִּרְאָה.
6 וְשְׁנֵי מִרְאֵה הָאֲרֶץ בְּשִׁעַת הָרִאשִׁיָּה¹⁸, לְעוֹלָם גּוֹרְעִין
7 אוֹתוֹ מִן הָאֲרֶץ, כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ.

(18) כי אז הירח במערב, והוא נראה קרוב יותר לאופק
ולמקום שקיעת השמש מאשר הוא באמת. המרחק המדומה
בין הירח לשמש (האורך השני) קטן איפוא יותר מן המרחק
האמיתי (האורך הראשון). משום כך גורעים את שינוי
המראה מן האורך הראשון.

8 ז. אֲכַל שְׁנֵי מִרְאֵה הָרֹחַב: אִם הִיא רֹחַב הֵיכָל
9 צָפוֹנִי - גּוֹרְעִין חֲלָקִים שֶׁל שְׁנֵי מִרְאֵה הָרֹחַב מִן
10 הָרֹחַב הָרִאשׁוֹן, וְאִם הִיא רֹחַב הֵיכָל הַדְּרוֹמִי -
11 מוֹסִיפִין¹⁹ הַחֲלָקִים שֶׁל שְׁנֵי מִרְאֵה הָרֹחַב עַל הָרֹחַב
12 הָרִאשׁוֹן. וְכֵן שֶׁיִּהְיֶה הָרֹחַב הָרִאשׁוֹן אַחֵר
13 שֶׁמוֹסִיפִין עָלָיו אוֹ גּוֹרְעִין מִמֶּנּוּ אוֹתָם הַחֲלָקִים -
14 הוּא הַנֶּקְרָא רֹחַב שְׁנִי²⁰.

(19) הירח נראה נוטה יותר לדרום מאשר הוא באמת. משום
כך כאשר הרוחב צפוני גורעים את החלקים של שינוי מראה
הרוחב, כדי לדעת את רוחב הירח, כפי שהוא נראה לעין.
מאותה סיבה, כאשר הרוחב דרומי, מוסיפים את החלקים
של שינוי מראה הרוחב. (20) הוא הרוחב המדומה.

15 ח. וְכַמָּה הֵם הַחֲלָקִים שֶׁמוֹסִיפִין אוֹ גּוֹרְעִין אוֹתָן?
16 אִם יִהְיֶה הֵיכָל בְּמִזֵּל טֶלָה - תִּשְׁעָה חֲלָקִים. וְאִם
17 יִהְיֶה בְּמִזֵּל שׁוֹר - עֶשְׂרֵה חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזֵּל
18 תְּאֻמִּים - שִׁשָּׁה עֶשְׂרֵי חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזֵּל סֶרְטָן
19 - שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזֵּל אֲרִיָּה -
20 שְׁמוֹנֶה וְשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזֵּל בְּתוּלָה -
21 אַרְבָּעָה וָאַרְבָּעִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזֵּל מֵאֲזֵנִים
22 - שִׁשָּׁה וָאַרְבָּעִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזֵּל עֶקֶב -
23 חֲמִשָּׁה וָאַרְבָּעִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזֵּל קֶשֶׁת -
24 אַרְבָּעָה וָאַרְבָּעִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה בְּמִזֵּל גְּדִי -

יצטרכו לאורך הבא לקרוא "אורך שלישי", וזה עלול להטעות, כי בשם זה קראנו לאורך המתוקן בהתחשב בנליות המעגל. המטרה בכל החשבונות הללו, היא ידיעת הקשת בקו המשווה בין שקיעת השמש ובין שקיעת הירח באופק ירושלים, שבה תלויה ראיית הירח החדש.

יב. ואחר כך תחזור ותראה הארך השלישי הזה, והוא המעלות שבין הירח והשמש, באיזה מזל הוא: אם יהיה במזל דגים או במזל טלה - תוסיף על הארך השלישי שתותו. ואם יהיה הארך במזל דלי או במזל שור - תוסיף על הארך השלישי חמישיתו. ואם יהיה הארך במזל גדי או במזל תאומים - תוסיף על הארך השלישי שתותו. ואם יהיה הארך במזל קשת או במזל סרטן - תניח הארך השלישי כמות שהוא, ולא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו. ואם היה הארך במזל עקרב או במזל אריה - תגרע מן הארך השלישי חמישיתו. ואם יהיה הארך במזל מאזנים או במזל בתולה - תגרע מן הארך השלישי חמישיתו. ומה שיהיה הארך השלישי אחר שתוסיף עליו או תגרע ממנו או תניח אותו כמות שהוא - הוא הנקרא ארך רביעי. ואחר כך תחזור אצל רחב הירח הראשון, ותקח שני שלישי לעולם; וזה הוא הנקרא מנת גבה המדינה. ותתבונן ותראה: אם יהיה רחב הירח צפוני - תוסיף מנת גבה המדינה על הארך הרביעי, ואם יהיה רחב הירח דרומי - תגרע מנת גבה המדינה מן הארך הרביעי. ומה שיהיה הארך הרביעי אחר שגורעין ממנו או שמוסיפין עליו - הוא הנקרא קשת הראיה²⁹.

(29) ובמדה זו, מאחר הירח לשקוע אחר השמש.

יג. כיצד? הרי שבאנו לחקור אם יראה הירח כליל ערב שבת, שני לחדש אירי משנה זו, או לא יראה - תוציא מקום השמש האמתי ומקום הירח האמתי ורחב הירח לשנה³⁰ זו, כמו שהודענו. וצא לך מקום השמש האמתי - בשבע מעלות ותשעה חלקים במזל שור. סימנו: ז"ט. וצא לך מקום הירח האמתי - בשמונה עשרה מעלות וששה ושלשים חלקים במזל שור. סימנו: י"ח ל"ו. וצא לך רחב הירח - ברוח דרום, שלש מעלות ושלשה וחמשים חלקים. סימנו: ג' נ"ג. וזה הוא הרחב הראשון. ותגרע מקום השמש ממקום הירח, ישאר: אחת עשרה מעלות, ושבעה ועשרים חלקים. סימנו: י"א כ"ז. וזה הוא הארך הראשון. ולפי שהיה הירח במזל שור, יהיה שנוי מראה הארך מעלה אחת, וראוי לגרע אותה מן הארך הראשון, וצא לך הארך השני: עשר מעלות, ושבעה ועשרים חלקים. סימנו: יכ"ז. וכן יהיה שנוי מראה הרחב

1 תקח ממנו הרחב השני חמישיתו. ואם יהיה הירח
2 מעשר מעלות במזל אריה עד עשרים ממנו, או
3 מעשר במזל דלי עד עשרים ממנו - תקח מן הרחב
4 השני רביעיתו. ואם יהיה הירח מעשרים במזל
5 אריה עד עשר במזל בתולה, או מעשרים במזל דלי
6 עד עשר במזל דגים - תקח מן הרחב השני
7 שלישיתו. ואם יהיה הירח מעשר מעלות במזל
8 בתולה עד סופו, או מעשר מעלות במזל דגים עד
9 סופו - תקח מן הרחב השני שני חמישי. וזאת
10 המקצת שתקח מן הרחב השני - היא הנקראת
11 מעגל הירח²⁴.

(23) מלשון "ונלוזים במעגלותם" (משלי ב, טו).
(24) תיקון הרוחב השני בא בגלל ההפרעות במהלך הירח, שהירח עקלקלות גדולות יש במעגלותיו, להלן הכ"ג.

יז. ואחר כך תחזור ותבונן ברחב הירח, ותראה
12 אם הוא צפוני או דרומי: אם הוא צפוני - תגרע
13 מעגל הירח הזה מן הארך השני, ואם היה רחב
14 הירח דרומי - תוסיף²⁵ המעגל הזה על הארך השני.
15 במה דברים אמורים? כשהיה מקום הירח מתחלת
16 מזל גדי עד סוף מזל תאומים²⁶; אבל אם היה הירח
17 מתחלת מזל סרטן עד סוף מזל קשת - יהיה הדבר
18 הפוך²⁷: שאם יהיה רחב הירח צפוני - תוסיף
19 המעגל על הארך השני, ואם היה רחב הירח דרומי
20 - תגרע המעגל מן הארך השני. ומה שיהיה הארך
21 השני אחר שתוסיף עליו או תגרע ממנו - הוא
22 הנקרא ארך השלישי. ודע, שאם לא יהיה שם
23 נליות מעגל, ולא נתן החשבון לקחת מן הרחב
24 השני כלום - יהיה הארך השני עצמו הוא הארך
25 השלישי²⁸ בלא פחות ובלא יתר.

(25) כי הרוחב הדרומי הוא שלילי, ביחס לצפוני שהוא חיובי. מכאן שכל המספרים שברוחב הצפוני, הם עם סימן -, ברוחב הדרומי הם עם סימן +. (26) כלומר, ברבע הרביעי וברבע הראשון (ע"י ציור 3). הפונקציה הטריגונומטרית חיובית, כי $\cos 270^{\circ} - 360^{\circ}$, וכן $0^{\circ} - 90^{\circ}$ $\cos$ חיוביים. (27) ברבע השני והשלישי יהיה להיפך, כי בגבולות $270^{\circ} - 90^{\circ}$ $\cos$ שלילי. זה הכלל, שברוחב הצפוני אנו תמיד גורעים את מעגל הירח. ברבע השני והשלישי, מתחילת מזל סרטן עד סוף מזל קשת, מעגל הירח הוא עם סימן - (הפונקציה הטריגונומטרית שלילית), וכשמחסרים אותו מן האורך הראשון, אנו למעשה מוסיפים אותו (לפי הכלל של חיסורי מספרים שליליים). על כן אם יהיה רוחב הירח צפוני, אנו מוסיפים את המעגל. ברוחב דרומי הוספנו קודם את המעגל, אבל ברבע השני והשלישי אנו מוסיפים מעגל שסימנו -, כלומר שלמעשה אנו מחסרים אותו. (28) גם כשאין נליות המעגל, נשאר השם "אורך שלישי", כי אחרינו בא חשבון אורך אחר, שיקרא "אורך רביעי". אם במקרה ידעו ישאירו את השם "אורך שני", אז

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ב כסלו - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש קפא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נוחים (עי' לקמן פ"ח: 1) קשת הראיה, שממנה תלוי שיעור הזמן שהירח גלוי לעין עד שקיעתו, (2) האורך הראשון, כלומר המרחק בין הירח לבין השמש, שממנו תלוי גודל החלק המואר של הירח. בה במידה שהירח התרחק יותר מן השמש, בה במידה החלק המואר שבו גדול יותר. בה במידה שקשת הראיה קטנה יותר, בה במידה מוכרח האורך הראשון להיות גדול יותר, כדי שיראה הירח. ובה במידה שהאורך הראשון קטן יותר, מוכרחת קשת הראיה להיות גדולה יותר. אם החלק המואר של הירח גדול, אפשר לראותו אפילו הוא ממחר לשקוע. אם הוא נשאר זמן רב גלוי עד השקיעה, אפשר לראותו אפילו כשהחלק המואר קטן, כלומר האורך הראשון קטן. על זה בנויים קיצי (גבולות) הראיה.

יז. ואלו הן קצי הראיה? אם תהיה קשת הראיה מיתר³⁴ על תשע מעלות עד סוף עשר מעלות או יתר על עשר, ויהיה הארך הראשון שלש עשרה מעלות או יותר - ודאי יראה³⁵; ואם תהיה הקשת פחות מזה, או יהיה הארך פחות מזה - לא יראה.

(34) בדפוס קושטא - "מותר", וכן גם בהלכות י"ח, י"ט, כ', כ"א. (35) כשקשת הראיה עולה במעט על המינימום, יכול האורך הראשון להיות פחות מעט מן המקסימום.

יח. ואם תהיה קשת הראיה מיתר על עשר מעלות עד סוף אחת עשרה מעלות או יתר על אחת עשרה, ויהיה הארך הראשון שתים עשרה מעלות או יותר - ודאי יראה; ואם תהיה הקשת פחות מזה, או יהיה הארך פחות מזה - לא יראה.

יט. ואם תהיה קשת הראיה מיתר על אחת עשרה עד סוף שתים עשרה מעלות או יתר על שתים עשרה, ויהיה הארך הראשון אחת עשרה מעלות או יותר - ודאי יראה; ואם תהיה הקשת פחות מזה, או יהיה הארך פחות מזה - לא יראה.

כ. ואם תהיה קשת הראיה מיתר על שתים עשרה מעלות עד סוף שלש עשרה מעלות או יתר על שלש עשרה, ויהיה הארך הראשון עשר מעלות או יותר - ודאי יראה; ואם תהיה הקשת פחות מזה, או יהיה הארך פחות מזה - לא יראה.

כא. ואם תהיה קשת הראיה מיתר על שלש עשרה מעלות עד סוף ארבע עשרה או יתר על ארבע עשרה, ויהיה הארך הראשון תשע מעלות³⁷ או יותר - ודאי יראה; ואם תהיה הקשת פחות מזה או יהיה הארך פחות מזה - לא יראה. ועד פאן סוף הקצין.

(36) כאן חסרה המילה "קשת", וצ"ל קשת הראיה, וכן בכת"י תימן. (37) כאן כתב רבינו, שבאורך ראשון של תשע מעלות - ודאי יראה, ולמעלה ה"ג כתב "ובוודאי

1 - עשרה חלקים. ולפי שרחב הירח היה דרומי, 2 ראוי להוסיף עליו שנוי המראה, שהוא עשרה 3 חלקים, יצא לך הרחב השני: ארבע מעלות, 4 ושלשה חלקים. סימנו: ד"ג. ולפי שהיה הירח 5 בשמונה עשרה מעלות ממזל שור, ראוי לקח מן 6 הרחב השני רביעיתו, והוא הנקרא מעגל הירח, 7 יצא לך מעגל הירח לעת זו: מעלה אחת וחלק 8 אחד, לפי שאין מודדקין בשניות.

(30) צ"ל לשעה זו, וכן בכת"י א' ובכת"י ת"ב.

9 יד. ולפי שרחב הירח דרומי ומקום הירח האמתי 10 בין ראש גדי וראש סרטן, ראוי להוסיף המעגל על 11 הארך השני, יצא לך הארך השלישי: אחת עשרה 12 מעלות, ושמונה ועשרים חלקים. סימנו: י"א כ"ח. 13 ולפי שהאריך הזה במזל שור, ראוי להוסיף על 14 הארך השלישי חמישיתו, שהוא שתי מעלות 15 ושמונה עשר חלקים, ויצא לך הארך הרביעי: שלש 16 עשרה מעלות, וששה וארבעים חלקים. סימנו: י"ג 17 מ"ו. והזרנו אצל הרחב הראשון, ולקחנו שני 18 שלישי, ויצא מנת גבה המדינה, והוא: שתי 19 מעלות, וחמשה ושלשים חלקים. ולפי שהיה הרחב 20 דרומי, ראוי לגרע ממנו מנת גבה המדינה מן הארך 21 הרביעי, ישאר לך: אחת עשרה מעלות ואחד עשר 22 חלקים. סימנו: י"א י"א. וזו היא קשת הראיה 23 בפליה הזה. ועל הדרך הזה תעשה ותדע קשת 24 הראיה, כמה מעלות וכמה חלקים יש בה, בכל ליל 25 ראיה שתראה לעולם.

26 טו. ואחר שתצא קשת זו, תבין בה. ודע, שאם 27 תהיה קשת הראיה תשע מעלות או פחות - אזי³¹ 28 אפשר שיראה בכל ארץ ישראל; ואם תהיה קשת 29 הראיה יתר על ארבע עשרה מעלות - אי אפשר 30 שלא יראה ויהיה גלוי לכל ארץ ישראל³².

(31) במקום "אז" צ"ל "איי", וכך הוא בדפוס קושטא, וכן בכת"י תימן. (32) גבולות אלו מבוססים על הנסיון. בקשת ראיה קטנה (תשע מעלות או פחות) ממחר הירח לשקוע. על כן אי-אפשר שיראה בכל א"י. בקשת ראיה גדולה (יתר על י"ד מעלות) עובר זמן ניכר עד שהירח שוקע. על כן אי-אפשר שלא יראה בכל א"י. (חשובנות הראיה בא"י בנויים על ירושלים, שהרוחב שלה הוא בקירוב לב' מעלות, ועל המקומות סביבה במרחק ג' מעלות צפונה ודרומה. עי' למעלה פ"א, ה"ז).

31 טז. ואם תהיה קשת הראיה מתחלת מעלה עשירית 32 עד סוף מעלה ארבע עשרה - תעריך קשת הראיה 33 אל הארך הראשון, ותדע אם יראה או לא יראה מן 34 הקצין שיש לו; והן הנקראין קצי הראיה³³.

(33) שני גורמים קובעים אפשרות הראיה בתנאים אקלימיים

(44) אסטרונומיה. (45) הנדסה. (46) הכוונה לכתוב "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים" (דה"א, יב, לב). את המילה "לעתים", דרשו חז"ל לחשבון העיבור. עי' בראשית רבה פרשה עב. ועי' רד"ק לפסוק שם. (47) "ושמע האמת ממי שאמרה" (מתוך ההקדמה ל'שמונה פרקים').

יום שישי י"ג כסלו ה'תשע"ח

פרק שמונה עשר

(1) אפשרות התגלות הירח ואפשרות העלמותה ונמשך לעיבור החודש. ונסתיים הפרק בדין אין סומכין על קידוש בית דין שבארץ ישראל.

א. דבר ידוע וברור, שאם יוציא לך החשבון שהירח יראה בלילה, אפשר שיראה ואפשר שלא יראה, מפני העבים שמכסין אותו, או מפני המקום שהוא גוי, או שהיה הר גבוה כנגד רוח מערב לאנשי אותו המקום,² שנמצאו באלו הן יושבין בגיא. שהירח לא יראה למי שהוא במקום נמוך, אפילו היה גדול, ויראה למי שהוא עומד בראש הר גבוה ותלול, אף על פי שהירח קטן ביותר; וכן יראה למי ששוכן על שפת הים או למי שמהלך בספינה בים הגדול, אף על פי שהוא קטן ביותר.

(2) שאיננו גיא.

ב. וכן בימות הגשמים, אם יהיה יום צח, יראה הירח יותר ממה שיראה בימות החמה. לפי שבימות הגשמים, אם יהיה יום צח - יהיה האויר נקי הרבה, ויראה הרקיע בטהר יותר, מפני שאין שם אבק שיתערב באויר; אבל בימות החמה יהיה האויר כאלו הוא מעשן, מפני האבק, ויראה הירח קטן.

ג. וכל זמן שתמצא קשת הראיה והארץ הראשון שתערך לה עם שני הקצין שלהם בצמצום - יהיה הירח קטן ביותר, ולא יראה אלא במקום גבוה ביותר; ואם תמצא קשת הראיה והארץ הראשון ארפין הרבה, והוסיפו עד סוף הקצים שלהן ממעלות - יראה הירח גדול; לפי ארץ הקשת והארץ הראשון יהיה גדול וגליתו לכל.

ד. לפיכך ראוי לבית דין לשום שני דברים אלו בלבם, שהן: זמן הראיה ומקומה, ושואלין את העדים באי זה מקום ראייתם. שאם היתה קשת הראיה קצרה, ויתן החשבון שיראה בצמצום, כגון שהיתה קשת הראיה תשע מעלות וחמשה חלקים, והיה הארץ הראשון שלש עשרה מעלות בשוה, ובאו עדים שראוהו: אם היה בימות החמה, או שהיו במקום נמוך - חוששין להן, ובודקין אותן הרבה; ואם היה בימות הגשמים, או במקום גבוה

שאי אפשר שיראה. שם מדובר על תשע מעלות בשוה, וכאן כתוב "תשע מעלות", וזה כולל גם תשע מעלות עם מספר חלקים, שאין רבינו מדקדק בהם. ועוד, שם מדובר על ראייה "בכל ארץ ישראל", על זה נאמר "אי אפשר", אבל כאן כתוב "ודאי יראה", אולם אין כוונתו שיראה "בכל ארץ ישראל".

כב. כיצד? באנו להתבונן בקשת הראיה של לילי³⁸ ערב שבת, שני לחדש איר משנה זו, יצא לנו בחשבון קשת הראיה: אחת עשרה מעלות ואחד עשר חלקים, כמו שידעת³⁹. ולפי שהיתה קשת הראיה בין עשר עד ארבע עשרה, ערכנו אותה אל הארץ הראשון. וכבר ידעת⁴⁰, שהארץ הזה כליל זה - אחת עשרה מעלות, ושבעה ועשרים חלקים. ולפי שהיתה קשת הראיה יתר על אחת עשרה מעלות, והיה הארץ הראשון יתר על [אחת] עשרה - יודע שודאי יראה כליל זה לפי הקצין הקצובות. וכן תשער בכל קשת וקשת עם הארץ הראשון שלה⁴¹.

(38) צ"ל "לילי", השווה פט"ו ה"ח; פט"ז ה"ד ועוד. (39) עי' למעלה ה"ד. (40) עי' למעלה ה"ג. (41) צ"ל אחת עשרה, וכך הוא בדפוס קושטא ובכתי' תימן.

כג. וכבר ראינו מן המעשים האלו כמה חשבונות יש בו, וכמה תוספות וכמה גרועין, אחר שיגענו הרבה, עד שהמצאנו דרכים קרובים שאין בחשבונם עמק גדול. שהירח עקלקלות גדולות יש במעגלותיו, ולפיכך אמרו חכמים⁴²: שמש ידע מבואו, ירח לא ידע מבואו. ואמרו חכמים⁴³: פעמים בא בארבה, פעמים בא בקצרה; כמו שתראה מחשבונות אלו, שפעמים תוסיף ופעמים תגרע, עד שתהא קשת הראיה, ופעמים תהיה קשת הראיה ארבה ופעמים קצרה, כמו שבארנו.

(42) רבי יוחנן ראש השנה כה, א. (43) רבן גמליאל, שם.

כד. וטעם כל אלו החשבונות, ומפני מה מוסיפים מניין זה ומפני מה גרועין, והיאך נודע כל דבר ודבר מאלו הדברים, והראיה על כל דבר ודבר - היא חכמת התקופות⁴⁴ והגימטריות⁴⁵, שחברו בה חכמי יון ספרים הרבה, והם הנמצאים עכשו בידי החכמים; אבל הספרים שחברו חכמי ישראל, שהיו בימי הנביאים מבני יששכר⁴⁶, לא הגיעו אלינו. ומאחר שכל אלו הדברים בראיות ברורות הם, שאין בהם דפי, ואי אפשר לאדם להרהר אחריהם - אין חוששין למחבר, בין שחברו אותם נביאים בין שחברו אותם האמות⁴⁷; שכל דבר שנתגלה טעמו, ונודעה אמתתו בראיות שאין בהם דפי, אנו סומכין על זה האיש שאמרו או שלמדו על הראיה שנתגלה והטעם שנודע.

ט. ומתכונן לעולם בחשבונם, שאם יראה הירח
בחדש הבא - יראה בזמנו או בליל עבדו, לא שיראה
קדם זמנו, שהוא ליל שמונה ועשרים. ובחשבונות
הראיה האלו שבארנו, יתבאר לך ותדע מתי אפשר
שיראה ומתי אפשר שלא יראה, ועל זה סומכין
ומעבירין חדש אחר חדש, או עושין חדש חסר אחר
חדש חסר. ולעולם אין פוחתין מארבעה חדשים
המעבירין בשנה, ולא מוסיפין על שמונה חדשים
המעבירין⁸. וגם לעבור חדשים אלו, שמעבירין לפי
חשבון, עושין סעדת עבור החדש, כמו שאמרנו
בפרק שלישי.

(8) דין זה הוא בזמן שקדשו על פי הראייה, או קבעו על פי
חשבונות הראייה, אבל כיום שקובעים את החודש על פי
החשבון האמצעי, אין פוחתים מחמשה חדשים מעוברים
(בשנה שחדשה חסרים), ואין מוסיפים על שבעה חדשים
מעוברים (בשנה שחדשה שלמים). (9) ולא רק במקרה
שציפו בית דין כל יום השלושים לעדי הראייה שלא באו.

י. וכל שתמצא בגמרא מדברים שמראין שבית דין
סומכין על החשבון, ומפי משה מסיני שהדבר
מסור להם והרשות בידם לחסר או לעבר, וכן זה
שחסר תשעה חדשים בשנה, וכל פיוצא בזה - הפל
על עקר זה הוא בנוי, בזמן שלא נראה החדש
בזמנו¹⁰.

(10) ליל שלושים.

יא. וכן זה שאמרו חכמים, שמעבירין את החדש
לצרך¹¹ - הוא בחדשים אלו, שמעבירין אותן לפי
חשבון ועושין אחד מלא ואחד חסר, ויש להם
לעבר חדש אחר חדש או לחסר - בזה הוא
שמעבירין לצרך, מפני שלא נראה הירח בזמנו;
אלא¹² בעת שיראה הירח בזמנו, שהוא תחלת היותו
נראה אחר שנתקבץ עם השמש - מקדשין לעולם.

(11) כדי למנוע ששבת ויום הכפורים יבאו רצופים. (12) -
אבל.

יב. וכל הדברים האלו - בזמן שיש שם בית דין,
וסומכין על הראיה; אבל בזמנים אלו - אין סומכין
אלא על הקביעה, בזה החשבון האמצעי הפשוט
בכל ישראל, כמו שבארנו בהלכות אלו.

יג. יתבאר בספרי חשבון התקופות והגימטריאות,
שאם יראה הירח בארץ ישראל - יראה בכל מדינות
העולם שהן למערב ארץ ישראל ומכונות כנגדה¹³;
ואם יתן החשבון, שלא יראה בארץ ישראל - אפשר
שיראה במדינות אחרות שהן למערב ארץ ישראל
ומכונות כנגדה. לפיכך: אם יראה הירח במדינה
שהיא למערב ארץ ישראל - אין בזה ראיה שלא

1 ביותר - ודאי יראה, אם לא יהיו שם עבים
2 המבדילין.

(3) כלומר, עונת השנה, ימות החמה או ימות הגשמים.

3 ה. עדים שראו החדש בזמנו, ובאו והעידו, וקבלום
4 בית דין, וקדשו את החדש הזה הראשון, וימנו
5 תשעה ועשרים יום מן היום המקדש, וליל שלשים
6 לא נראה הירח, מפני שאי אפשר לו להראות⁴ או
7 מפני שכסוהו עבים, והרי בית דין מצפין לו כל יום
8 שלשים, כמו שבארנו, ולא באו עדים, ועברו את
9 החדש, ונמצא יום ראש חדש השני יום אחד
10 ושלשים, כמו שבארנו;

(4) לפי חשבון הראייה.

11 ו. והתחילו למנות תשעה ועשרים יום מן יום ראש
12 החדש השני, וליל שלשים לא נראה הירח, אם
13 תאמר שפך מעבירין את זה ועושין אותו שלשים,
14 וקובעין ראש החדש השלישי יום אחד ושלשים -
15 כך אפשר שלא יראה הירח בליל שלשים גם מחדש
16 זה, ונמצאו מעבירין והולכין, ועושין חדשים אחר
17 שלשים כל השנה כלה, ונמצא בחדש אחרון אפשר
18 שיראה הירח בליל חמשה ועשרים בו או בליל
19 ששה ועשרים⁵, ואין לך דבר שחוק והפסד יותר
20 מזה.

(5) כי הזמן שבין מולד למולד הוא כ"ט יום, י"ב שעות
ותשצ"ג חלקים.

21 ז. ואל תאמר שהדבר הזה דבר שאינו מצוי הוא,
22 שלא יראה הירח בכל השנה, אלא דבר קרוב הוא
23 הרבה, ופעמים רבות יאירע זה וכיוצא בו במדינות
24 שזמן הגשמים שם ארך והעבים רבים; שאין אנו
25 אומרים שלא יראה הירח בכל השנה, אלא שלא
26 יראה בתחלת החדשים ויראה אחר כך. ופעמים לא
27 יראה מפני שאי אפשר לו שיראה בהם, וחדשים
28 שאפשר שיראה בהם לא יראה מפני העבים או
29 מפני שהיה קטן ביותר ולא נתפון אדם לראותו.

30 ח. אלא הקבלה שהיה ביד חכמים איש מפי איש
31 מפי משה רבנו כך היא: שבזמן שלא יראה הירח
32 בתחלת החדשים חדש אחר חדש - בית דין קובעין
33 חדש מעבר משלשים יום, וחדש חסר מתשעה
34 ועשרים יום; וכן מחשבים⁶ וקובעין חדש מעבר
35 וחדש חסר, בקביעה לא בקדושה, שאין מקדשין
36 אלא על הראיה. ופעמים עושין מלא אחר מלא או
37 חסר אחר חסר, כמו שיראה להם מן החשבון.

(6) לפי חשבונות הראייה ולא לפי החשבון האמצעי.

(7) אין אומרים "מקודש".

המזרח לחצי המערב, אלא נוטה היא מעל הקו
השנה, המסבב באמצע העולם, כנגד צפון ודרום,
חצייה נוטה לצפון וחצייה נוטה לדרום.³

(3) ע"י בציור 4.

ג. ושתי נקודות יש בה, שפוגעת בהן בעגולת הקו
השנה, המסבב באמצע העולם: הנקודה האחת -
ראש מזל טלה, והנקודה השנייה שפוגעת - ראש
מזל מאזנים. ונמצאו ששה מזלות נוטות לצפון -
מתחלת טלה עד סוף בתולה, וששה נוטות לדרום
- מתחלת מזל מאזנים עד סוף מזל דגים.

ד. ומראש מזל טלה יתחילו המזלות לנטות מעט
מעט ולהתרחק מעל הקו השנה כנגד הצפון, עד
ראש סרטן, ויהיה ראש סרטן רחוק מעל הקו השנה
לרוח הצפון שלש ועשרים מעלות וחצי מעלה
בקרוב. ויחזרו המזלות להתקרב לקו השנה מעט
מעט, עד ראש מאזנים, שהוא על הקו השנה.
ומראש מאזנים יתחילו לנטות ולהתרחק כנגד רוח
דרום, עד ראש גדי, ויהיה ראש גדי רחוק מעל הקו
השנה לרוח דרום שלש ועשרים מעלות וחצי
מעלה. ויחזרו המזלות להתקרב מעט מעט כנגד הקו
השנה, עד ראש טלה.

ה. נמצא ראש טלה וראש מאזנים מסבב על הקו
השנה. ולפיכך, כשתהיה השמש בשני ראשים אלו,
לא תהיה נוטה לא לצפון ולא לדרום, ותזרח בחצי
מזרח ותשקע בחצי מערב, ויהיה היום והלילה
שוין בכל הישוב.⁵

(4) יחד עם השמש בסיבוב היומי. (5) בראש טלה (אביב)
ובראש מאזנים (סתיו), השמש בדיוק בקו המשווה, ואז
אורך היום שווה לאורך הלילה.

ו. הרי נתברר לך, שכל מעלה ומעלה ממעלות
המזלות נוטה או לדרום, ויש לנטיתה שיעור,
ורב הנטיה לא תהיה יותר על שלש ועשרים
מעלות וחצי בקרוב.

(6) הגדולה ביותר.

ז. ואלו הם השעורים של נטיות, לפי מנן המעלות
של מזלות. וההתחלה מתחלת מזל טלה. עשר מעלות
- נטייתם ארבע מעלות. עשרים מעלות - נטייתם
שמונה מעלות. שלשים מעלות - נטייתם אחת עשרה
מעלות ומחצה. וארבעים מעלות - נטייתם חמש
עשרה מעלות. חמשים מעלות - נטייתם שמונה עשרה
מעלות. ששים מעלות - נטייתם עשרים מעלות.
שבעים מעלות - נטייתם שתים ועשרים מעלות.
שמונים מעלות - נטייתם שלש ועשרים מעלות.

יראה בארץ ישראל; אלא אפשר שיראה הירח
בארץ ישראל.

(13) באותו רוחב גיאוגרפי. במדינות שהן למערב ארץ-
ישראל שוקעת השמש יותר מאוחר, ובינתיים גדל האורך
הראשון (המרחק שבין הירח לשמש). מכאן שאם יראה
הירח בארץ ישראל, יראה בכל המדינות שהן למערב ארץ
ישראל.

יד. אבל אם לא יראה הירח בראש ההרים¹⁴
במדינה המערבית המכוננת כנגד ארץ ישראל -
בידוע שלא נראה בארץ ישראל.

(14) ולא היו עננים.

טו. וכן אם לא יראה הירח בארץ ישראל - בידוע
שלא נראה בכל מדינות העולם שהן למזרח ארץ
ישראל ומכוננות כנגדה¹⁵; ואם יראה בארץ ישראל
- אפשר שיראה במדינות מזרחיות ואפשר שלא
יראה. לפיכך: אם יראה במדינה שהיא למזרח ארץ
ישראל ומכוננת כנגדה - בידוע שיראה בארץ
ישראל; ואם לא נראה במדינה המזרחית - אין בזה
ראיה, אלא אפשר שיראה בארץ ישראל.

(15) כי שם מקדימה השמש לשקוע.

טז. וכל אלו הדברים - כשהיו המדינות שבמערב
ושבמזרח מכוננות¹⁶, כגון שהיו נוטות לצפון העולם
משלשים מעלות עד חמש ושלשים מעלות; אבל
אם היו נוטות לצפון יותר מזה או פחות - משפטים
אחרים יש להן¹⁷, שהרי אין מכוננות כנגד ארץ
ישראל. ודברים אלו שבארנו בערי מזרח ומערב,
אין אלא להגיד כל משפטי הראיה, להגדיל תורה
ולהאדירה, לא שיהיו בני מזרח או בני מערב
סומכין על ראית הירח או תועיל להם כלום, אלא
לעולם אין סומכין אלא על קדוש בית דין שבארץ
ישראל, כמו שבארנו כמה פעמים.

(16) ברוחב הגיאוגרפי. (17) בזריחה ובשקיעה.

פרק תשעה עשר

(1) נטיותיו של הירח וחקירות העדים.

א. לפי שאמרו חכמים, שפכלל דברים שהיו
בודקין בהן את העדים אומרים להן: להיכן היה
הירח נוטה? - כשר בעיני להודיע דרך חשבון דבר
זה. ואין אני מדקדק בו, לפי שאינו מועיל בראיה
כלל. ותחלת חשבון זה - לדעת נטית המזלות
תחלה.

(2) לצפון או לדרום, ע"י ראש השנה כג, ב.

ב. העגולה שהיא עוברת במחצית המזלות, שבה
מהלך השמש, אינה עוברת באמצע העולם מחצי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י"ג כסלו - ספר זמנים - הלכות קידוש החודש קפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 תַּשְׁעִים מַעֲלוֹת - נְטִיתָם שֶׁלשׁ וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת וַחֲצִי
2 מַעֲלָה.
- 3 ח. וְאִם יִהְיוּ אֲחָדִים בְּמִנְיָן - תִּקַּח לָהֶם מִנְהֶם מִבֵּין
4 שְׁתֵּי הַנְּטִיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בַּשְּׁמַשׁ וּבִיָּרֵחַ.⁸ בִּיצֵד?
5 חֲמֵשׁ מַעֲלוֹת - נְטִיתָם שְׁתֵּי מַעֲלוֹת. וְאִם הָיָה מִנְיָן
6 הַמַּעֲלוֹת שֶׁלשׁ וְעֶשְׂרִים - נְטִיתָם תִּשְׁעַת מַעֲלוֹת. וְעַל
7 דְּרָךְ זֶה בְּכָל הָאֲחָדִים שֶׁהֵן עִם הָעֲשָׂרוֹת.
- 8 (7) לַמַּעֲלָה פ"ז, ה"ז. (8) לַמַּעֲלָה פט"ו, ה"ז.
- 9 ט. וּמֵאַחֵר שֶׁתִּדְעַת הַנְּטִיָּה שֶׁל מַעֲלוֹת מֵאֶחָד עַד
10 תַּשְׁעִים - תִּדְעַת נְטִיתָם כָּלָן, כְּדֶרֶךְ שֶׁהוֹדַעְנוּ בְּרֹחַב
11 הַיָּרֵחַ:⁹ שֶׁאִם הָיָה הַמִּנְיָן יוֹתֵר עַל תַּשְׁעִים עַד מֵאָה
12 וּשְׁמוֹנִים - תִּגְרַע אוֹתוֹ מֵמֵאָה וּשְׁמוֹנִים, וְאִם הָיָה
13 יוֹתֵר עַל מֵאָה וּשְׁמוֹנִים עַד מֵאָתִים וּשְׁבָעִים - תִּגְרַע
14 מִמֶּנּוּ מֵאָה וּשְׁמוֹנִים¹⁰, וְאִם הָיָה יוֹתֵר עַל מֵאָתִים
15 וּשְׁבָעִים עַד שֶׁלֹּשׁ מֵאֹת וּשְׁשִׁים - תִּגְרַע אוֹתוֹ
16 מִשְׁלֹשׁ מֵאֹת וּשְׁשִׁים, וְהַנִּשְׁאָר תִּדְעַת נְטִיתוֹ, וְהוּא
נְטִיָּה אוֹתוֹ הַמִּנְיָן שֶׁבִּידְךָ בְּלֹא גִרְעוֹן וְלֹא תוֹסַפֶּת.
- 9 (9) לַמַּעֲלָה פט"ז, ה"ג. (10) כִּי בַּק"פ מַעֲלוֹת (מִזֵּל מֵאֻנִּים)
אֵין כָּל נְטִיָּה מִקּוּ הַמִּשְׁווֹה.
- 17 י. אִם תִּרְצֶה לִידַע כַּמָּה מַעֲלוֹת הוּא הַיָּרֵחַ נוֹטָה
18 מֵעַל הַקוֹ הַשָּׁוֶה כִּנְגֵד צִפּוֹן הָעוֹלָם אוֹ כִּנְגֵד דְּרוֹם
19 הָעוֹלָם - תִּדְעַת תַּחֲלָה כַּמָּה נְטִיָּה הַמַּעֲלָה שֶׁהִיא
20 מִקּוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי, וְלֹא זֶה רוּחַ הַיָּא נוֹטָה, לְצִפּוֹן
21 אוֹ לְדְרוֹם¹¹. וְתַחֲזֹר וְתַחֲשֹׁב וְתוֹצִיא רֹחַב הַיָּרֵחַ
22 הָרָאשׁוֹן, וְתִרְאֶה אִם הוּא צְפוֹנִי אוֹ דְרוֹמִי. אִם
23 נִמְצָאוּ רֹחַב הַיָּרֵחַ וְנִטְיָה מַעֲלָתוֹ¹² בְּרוּחַ אַחַת, כְּגוֹן
24 שֶׁהָיָה שְׁנֵיהֶם צְפוֹנִיִּים אוֹ דְרוֹמִיִּים - תִּקַּח
25 שְׁנֵיהֶם¹³; וְאִם נִמְצָאוּ בְּשְׁתֵּי רוּחוֹת, כְּגוֹן שֶׁהָיָה
26 הָאֶחָד דְרוֹמִי וְהָאֶחָד צְפוֹנִי - תִּגְרַע הַמַּעַט מִשְׁנֵיהֶם
27 מִן הָרֹב, וְהַנִּשְׁאָר הוּא מִרְחַק הַיָּרֵחַ מֵעַל קוֹ הַשָּׁוֶה
28 בְּאוֹתָהּ הָרוּחַ שֶׁהָיָה בָּהּ הָרֹב בְּשְׁנֵיהֶם¹⁴.
- 11 (11) ע"י ה"ג. (12) שֶׁל מִקּוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי. (13) תַּחֲבֹר
אֶת הַמַּסְפָּרִים, כִּי נְטִיָּה הַמַּעֲלָה מִמַּעֲלוֹת הַמְּזוּלוֹת, מֵרָאה עַל
נְטִיָּה הַשֶּׁמֶשׁ מִן קוֹ הַמִּשְׁווֹה, וְרוּחַב הַיָּרֵחַ מֵרָאה עַל נְטִיָּה
הַיָּרֵחַ מִן הַשֶּׁמֶשׁ. (14) צ"ל "מִשְׁנֵיהֶם", דּוּגְמַת הַמַּעַט
"מִשְׁנֵים", וְכֵן הוּא בְּדִפּוּס קוֹשְׁטָא. גּוֹרְעִים, מִכִּיּוֹן
שֶׁהַמַּסְפָּרִים הַשְּׁווִים בְּכִיּוּנוֹם מִנּוּגִים מִבְּטָלִים זֶה אֶת זֶה.
- 29 יא. בִּיצֵד? בְּאֵנוּ לִידַע כַּמָּה הַיָּרֵחַ נוֹטָה מֵעַל הַקוֹ
30 הַשָּׁוֶה בְּלִיל הָרֵאָה, שֶׁהוּא שְׁנֵי לַחֲדָשׁ אֵיר מִשְׁנָה זֶה,
31 וְכִבְר יוֹדַעַת¹⁵ שֶׁמַּעֲלַת הַיָּרֵחַ הִיָּתָה תִּשְׁעַת מַעֲלוֹת מִמִּזֵּל
32 שׁוֹר, נְטִיָּתָה בְּצִפּוֹן כְּמוֹ¹⁶ שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, וְרוּחַב
33 הַיָּרֵחַ הָיָה בְּדְרוֹם כְּמוֹ¹⁷ אַרְבַּע מַעֲלוֹת, תִּגְרַע הַמַּעַט מִן
34 הָרֹב - וְיֵשָׁאֵר אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, נִמְצָא הַיָּרֵחַ רֹחַק
35 מֵעַל הַקוֹ הַשָּׁוֶה אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת לְרוּחַ צְפוֹן;
- 15 (15) ע"י לַמַּעֲלָה פ"ז, ה"ג. (16) וְלֹא בְּדִיוֹק, כִּי י"ח מַעֲלוֹת
עוֹלָה הַנְּטִיָּה בְּכ" מַעֲלוֹת מִמִּזֵּל שׁוֹר, ע"י לַמַּעֲלָה ה"ז.
(17) בַּעֲצֵם שְׁלוֹשׁ מַעֲלוֹת וּנ"ג חֲלָקִים. אֵין הַרְמַב"ם מְדַקֵּד,
כִּפִּי שֶׁהוּא מְבַאֵר זֹאת בְּסוֹף הַלָּכָה זו. (18) אֲלֹא מוֹעִיל
כַּתְחִילַת חֲשִׁבוֹן לַמֶּתֶן תְּשׁוּבָה לַשְּׁאֵלָה: לְהִיכֵן הִיָּה הִירָח
נוֹטָה, וְע"י ה"א.
- יב. אִם תִּרְצֶה לִידַע לֹאִי זֶה רוּחַ מִרוּחוֹת הָעוֹלָם
יִרְאֶה הַיָּרֵחַ נוֹטָה - תַּחֲשֹׁב וְתִדְעַת מִרְחַקוֹ מֵעַל הַקוֹ
הַשָּׁוֶה: אִם יִהְיֶה עַל הַקוֹ הַשָּׁוֶה, אוֹ קְרוֹב מִמֶּנּוּ
בְּשְׁתֵּים אוֹ שְׁלֹשׁ מַעֲלוֹת בְּצִפּוֹן אוֹ בְּדְרוֹם¹⁹ - יִרְאֶה
מִכִּוֹן כִּנְגֵד אֲמֵצַע מַעֲרֵב²⁰, וְתִרְאֶה פְּגִימָתוֹ מִכִּוְנָת
כִּנְגֵד מִזְרַח הָעוֹלָם בְּשָׁוֶה.
- 19 (19) לַשְּׁתֵּים אוֹ שְׁלוֹשׁ מַעֲלוֹת אֵין עֶרֶךְ רֹב בַּחֲשִׁבוֹן בְּלִחִי
מְדִיק זֶה. (20) אִם בְּשַׁעַת הַשְּׁקִיעָה הִירָח עַל קוֹ הַמִּשְׁווֹה,
הִרִי רוֹאִים אוֹתוֹ שׁוֹקַע בְּדִיוֹק בְּמַעֲרֵב. אִם הִירָח נֵעַ בְּמִרְחַק
מִסּוּיִים מִן קוֹ הַמִּשְׁווֹה, לְצִפּוֹן אוֹ לְדְרוֹם, הִרִי גַם שְׁקִיעָתוֹ
תִּהְיֶה בְּמִרְחַק מִן קוֹ הַמִּשְׁווֹה.
- יג. וְאִם יִהְיֶה רֹחַק מֵעַל הַקוֹ הַשָּׁוֶה לְצִפּוֹן הָעוֹלָם
- יִרְאֶה בֵּין מַעֲרֵב הָעוֹלָם וּבֵין צְפוֹנוֹ, וְתִרְאֶה
פְּגִימָתוֹ נוֹטָה מִכִּנְגֵד מִזְרַח הָעוֹלָם כִּנְגֵד דְּרוֹם
הָעוֹלָם.
- יד. וְאִם הָיָה רֹחַק מֵעַל הַקוֹ הַשָּׁוֶה לְדְרוֹם הָעוֹלָם -
יִרְאֶה בֵּין מַעֲרֵב הָעוֹלָם וּבֵין דְרוֹמוֹ, וְתִרְאֶה פְּגִימָתוֹ
נוֹטָה מִכִּנְגֵד מִזְרַח הָעוֹלָם כִּנְגֵד צִפּוֹן הָעוֹלָם. וְלִפִּי רֹב
הַמִּרְחַק, וְלִפִּי רֹב הַנְּטִיָּה²¹.
- 21 (21) בַּהּ בְּמִידָה שֶׁהַמִּרְחַק מִן קוֹ הַמִּשְׁווֹה גְּדוֹל יוֹתֵר, לְצֵד
צִפּוֹן אוֹ לְצֵד דְרוֹם, בַּהּ בְּמִידָה גְּדוֹלָה יוֹתֵר נְטִיָּה הַחֲלָק
הַפְּגוּם מִן הַמְּזוּרָה לְצֵד דְרוֹם אוֹ לְצֵד צְפוֹן.
- טו. וּמִחֲקִירַת הָעֲדִים - שְׁאוּמְרִין לָהֶם: כַּמָּה הָיָה
גְּבוּהָ²² וְדָבָר זֶה יוֹדַע מִקִּשְׁתַּת הָרֵאָה²³: שֶׁבְּזִמָּן
שֶׁתִּהְיֶה קִשְׁתַּת הָרֵאָה קָצֶרָה - יִרְאֶה הַיָּרֵחַ כְּאִלוֹ הוּא
קְרוֹב מִן הָאָרֶץ, וּבְזִמָּן שֶׁתִּהְיֶה אָרְכָּה - יִרְאֶה גְּבוּהָ
מֵעַל הָאָרֶץ. וְלִפִּי אֲרָךְ קִשְׁתַּת הָרֵאָה, לִפִּי גְבוּהָ מֵעַל
הָאָרֶץ בְּרֵאִית הָעֵינַיִם.
- 22 (22) ע"י רֹאשׁ הַשָּׁנָה כג, ב. (23) ע"י לַמַּעֲלָה פ"ז, ה"ד.
- טז. הִרִי בְּאֲרָנוּ חֲשִׁבוֹנוֹת כָּל הַדְּרָכִים שֶׁצָּרִיכִין לָהֶם
בִּידְעִית הָרֵאָה וּבְחֲקִירַת הָעֲדִים, כְּדִי שֶׁיִּהְיֶה הַכָּל
יּוֹדֵעַ לְמַבְיָנִים, וְלֹא יִחְסְרוּ דְרָךְ מִדְּרָכֵי הַתּוֹרָה, וְלֹא
יִשׁוּטְטוּ לְבַקֵּשׁ אַחֲרֶיהָ בְּסִפְרִים אַחֲרִים. דְּרָשׁוּ מֵעַל
סֵפֶר ה' וּיקְרָאוּ, אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נַעֲדָרָה²⁴.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

21 בַּחֲצוֹצְרוֹת בְּלֵבָד. וְאִם הָיָה בַּמִּקְדָּשׁ, מְרִיעִין
22 בַּחֲצוֹצְרוֹת וּבְשׁוֹפָר¹⁰. הַשּׁוֹפָר מְקַצֵּר וְהַחֲצוֹצְרוֹת
23 מְאָרִיכוֹת, שֶׁמִּצְוַת הַיּוֹם¹¹ בַּחֲצוֹצְרוֹת. וְאִין תּוֹקְעִין
24 בַּחֲצוֹצְרוֹת וּשְׁוֹפָר כְּאֶחָד אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר:
25 בַּחֲצוֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הָרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ ה' ¹².

(6) חכמים. שהרי לא נזכר עיני בתורה (מגיד-משנה).
(7) לגזור צום על הציבור (משנה, תענית יט.).
(8) המבוארות להלן בפרק שני. (9) המבוארות להלן בפרק
רביעי. (10) משנה, ראש השנה כו, ב. (11) של תענית.
(12) בית המקדש ששם גילוי שכינה, הוא "לפני המלך ה'".

ה. תעניות אלו, שגוזרין על הצבור מפני הצרות,
אינן יום אחר יום, שאין רב הצבור יכולים לעמוד
בדבר זה¹³. ואין גוזרין בתחלה¹⁴ תענית אלא בשני
בשבת ובחמישי שלאחריו¹⁵ ובשני שלאחריו. וכן
על הסדר הזה: שני וחמישי ושני¹⁶. עד שירחמו.
30

(13) ולעולם אין גוזרים גזירה על הציבור אלא-אם-כן רוב
הציבור יכולים לעמוד בה (פ"ב מהל' ממרים ה"ה).
(14) התחלת סדרת התעניות (משנה, תענית טו:).
(15) "ואין גוזרין תענית על הציבור בתחילה בחמישי שלא
להפקיע השערים", כשרואין בעלי חנויות שקונים למוצאי
חמישי שתי סעודות גדולות, אחת לליל תענית ואחת לשבת,
יהיו סבורין שבא רעב לעולם ומיירקין ומפקיעין השער
(רש"י). והרמב"ם בפיורשו למשניות, כתב: שלא יאמרו אם
לא שראו בית-דין שהרעב בא, לא היו דוחקים לגזור
התענית עתה סמוך לשבת, ומפני כן ייקרו ויפקיעו השער.
(16) בכתב-יד קדמון כתוב, שמצא נוסחא אחרת מכתב-ידו
של הרמב"ם: "וכן על הסדר חמישי ושני וחמישי" (וכ"ה
להלן פ"ג ה"ה וה"ט). ולפי גירסא זו יוצא, שאת המשך
התעניות אפשר לקבוע ולהתחיל בחמישי, כדעת התנא-קמא
שם במשנה, ולא כרבי יוסי שאמר "כשם שאין הראשונות
בחמישי, כך לא שניות ולא אחרונות". וכן פסק בפיורש
המשנה שם ('מעשה רוקח'). ומלשון "בתחילה" שכתב, גם
כן נראה כנוסחא זו.

ו. אין גוזרין תעניות על הצבור לא בשבתות ולא
במים טובים¹⁷. וכן אין תוקעין בהן לא בשופר ולא
בחצוצרות, ולא זועקים ומתחננים בהם בתפלה¹⁸.
אלא אם פן היתה עיר שהקיפוה עפו"ם, או נהרי¹⁹,
או ספינה המטרפת בהם²⁰. אפלו יחיד²¹ הנרדף מפני
עפו"ם, מפני לסטים ומפני רוח רעה - (מתעניין²²
עליהם בשבת וזועקין ומתחננים עליהם בתפלה.
אבל אין תוקעין²³, אלא אם פן תקעו לקבץ את העם
לעזרה²⁴ אותם ולהצילם.

(17) משנה, תענית טו, ב: "אין גוזרין תענית על הציבור
בראשי חדשים כו" וכל-שכן בשבתות וימים-טובים. וכן
מפורש ב'ירושלמי' נדרים פ"ח ה"א. (18) משנה, שם יט,
א. וראה להלן פ"ב ה"ב, שזועקים על המזונות אפילו
בשבת. (19) סכנת שטפון. (20) שפגעה בה סערה בים,

(24) בדפוס קושטא ובדפוס רומי ר"מ מסתיים הענין
במילים: בריך רחמנא דסייען.

הלכות תעניות

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת. וְהָיָה: לִצְעֵק לִפְנֵי הַשֵּׁם בְּכָל עֵת
צָרָה גְדוֹלָה שְׁלֹא תָבוּא עַל הַצָּבוּר.
וּבְאֹר מִצְוָה זוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פָּרֶק רִאשׁוֹן

(1) נתבאר בו ענין התענית מהו, וכיצד אדם מקבלו, ואי זה
דבר אסור בכל תענית, ומה עושין צבור בכל תענית. וסוף
דבר נתבאר בו מה שהוא ביאור כללי לנמשך אחר מצות
התורה, והוא לזעוק בעת צרה כמבאר שם.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לִצְעֵק² וּלְהִרְיעַ בַּחֲצוֹצְרוֹת³
עַל כָּל צָרָה שֶׁתָּבוּא עַל הַצָּבוּר. שֶׁנֶּאֱמַר: עַל הַצָּר
הַצָּר אֲתַכֶּם - וְהִרְעַתֶּם בַּחֲצוֹצְרוֹת. כְּלוּמָר: כָּל דָּבָר
שֶׁיֵּצֵא לָכֶם, כְּגוֹן בַּצָּרָה וְדָבָר וְאַרְבָּה וּכְיוּצָא בְּהֵן⁴,
יִצְקוּ עֲלֵיהֶן וְהִרְיעוּ⁵.

(2) להתפלל בקול רם. (3) החצוצרות היו עשויות מעשת
של כסף (פ"ג מהל' כלי המקדש ה"ה). (4) ב'ספרי'
לבמדבר י, ט: "רבי עקיבא אומר... שדפון, וירקון, ואשה
מקשה לילד, וספינה המטורפת בים מנין? תלמוד-לומר על
הצר הצורר אתכם, על כל צרה וצרה שלא תבוא על הציבור
והרעותם בחצוצרות". (5) וכתב ה'מגן אברהם' (או"ח
תחילת סי' תקעו): "ואני תמה, למה אין אנו נוהגין לתקוע
בעת צרה, ואף-על-פי שאין תענית ציבור בבבל, מכל-מקום
הלא מצוה מדאורייתא לתקוע בלא תענית?" [וכבר עמדו
על זה הרמב"ן בדרשתו לראש-השנה (הצופה מארץ הגר
שנה א' וב'), וכתב שמה שאין תוקעין בצרפת בתענית הוא
מפני שהם סבורים שמה שאמרו "אין תענית ציבור בבבל"
- היינו אפילו לתפילה ולתקיעות].

ב. וְדָבָר זֶה מִדְּרָכֵי הַתְּשׁוּבָה הוּא. שֶׁבִּזְמַן שֶׁתָּבוּא
צָרָה וְיִצְקוּ עֲלֶיהָ וְיִרְיעוּ, יִדְעוּ הַכָּל שֶׁבִּגְלָל
מַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים הוֹרַע לָהֶן. בְּפֶתוּב: עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִטּוּ
וְגו'. וְזֶה הוּא שֶׁיִּגְרַם לְהַסִּיר הַצָּרָה מֵעֲלֵיהֶם.

ג. אֲבָל אִם לֹא יִצְעֲקוּ וְלֹא יִרְיעוּ, אֶלָּא יֹאמְרוּ: דָּבָר
זֶה מִמְּנֵהג הָעוֹלָם אָרַע לָנוּ, וְצָרָה זוּ נִקְרָה נִקְרִית -
הָרִי זוּ דִּרְךְ אֲכִזְרִיּוֹת, וְגוֹרָמַת לָהֶם לְהִדְבֵּק
בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים. וְתוֹסִיף הַצָּרָה צָרוֹת אַחֲרוֹת. הוּא
שֶׁתָּבוּב בַּתּוֹרָה: וְהִלָּכְתֶּם עִמִּי בְּקָרִי, וְהִלָּכְתִּי גַם אֲנִי
עִמָּכֶם בְּחֶמֶת קָרִי. כְּלוּמָר: כִּשְׁאֲבִיא עֲלֵיכֶם צָרָה כְּדִי
שֶׁתְּשׁוּבוּ, אִם תֹּאמְרוּ שֶׁהִיא קָרִי, אוֹסִיף לָכֶם חֶמֶת
אוֹתוֹ קָרִי.

ד. וּמִדְּבָרֵי סוּפְרִים⁶, לְהִתְעַנּוֹת⁷ עַל כָּל צָרָה⁸ שֶׁתָּבוּא
עַל הַצָּבוּר עַד שֶׁיִּרְחֲמוּ מִן הַשָּׁמַיִם. וּבִימֵי הַתְּעַנּוּת
הָאֵלּוּ זוֹעֲקִין בְּתַפְלוֹת⁹ וּמִתְחַנְּנִים וּמְרִיעִין

- והיא קרובה להשבר. (21) תענית כב, ב. (22) רבינו מפרש מה שאמרו מתריעין ב'עננו' (תענית יד.), היינו תפלת עננו בתענית (מגיד-משנה). וכן כתב בפירוש המשנה (תענית יט.) שמתענין. אבל למעלה בפ"ב דהל' שבת הכ"ד, ובפרק ל' שם ה"ב, לא הביא שמתענים (כסף-משנה). ואמנם ב'טור' (או"ח סי' תקעו) לא העתיק "מתענין עליהם בשבת". (23) בתענית יד, א: "שופרות בשבת, מי שרי?" (= וכי מותר לתקוע בשופר בשבת?). (24) כרבי יוסי, שאמר (תענית יט.) "לעזרה ולא לצעקה", ופירשה רבינו (ב'פירוש המשניות') בין בתפילה ובין בתקיעה, אלא שאין הלכה כדבריו לענין מניעת הצעקה בשבת, אבל לענין תקיעה לעזרה - הלכה כדבריו. [וכן יש לפרש בדברי רבינו למעלה פ"ל מהל' שבת ה"ב "שמתריעין עליהן בשבת לעזרן" - דהיינו בתקיעה].
- ז. וכן אין גוזרין תענית בתחלה בראשי חדשים, או בתענית ופורים²⁵, או בחלו של מועד²⁶. ואם התחילו להתענות על הצרה אפילו יום אחד, ופגע בהן יום מאלו - מתענין ומשלימין היום בתענית.
- (25) משנה, תענית טו, ב. (26) במשנה שם לא נזכר חולו של מועד.
- ח. תעניות אלו²⁷, שמתענין על הצרות²⁸, אין מתענין בהן לא עברות ולא מניקות ולא קטנים²⁹. ומתירין לאכל בלילה³⁰ אף על פי שמתענין למחר, חוץ מתעניות הקטן³¹, כמו שיתבאר³². וכל תענית שאוכלין בה בלילה, בין צבור בין יחיד, הרי זה אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר³³. והוא שלא ישן, אכל אם ישן - אינו חוזר ואוכל³⁴.
- (27) תענית יד, א. ו'תוספתא' פ"ב דתענית. (28) אבל בשבע תעניות אחרונות שגוזרים על עצירת הגשמים - גם אלה מתענים (להלן פ"ג ה"ה). (29) קטנים לא נזכרו לא בגמרא שם, ולא בתוספתא שם. ואמנם צריך עיון, שהרי קטנים אינם מתענים לעולם? ואפשר שהמדובר באלה שהם בני י"ג שנה, כל זמן שלא הגיעו לגבורת אנשים. וכן המנהג שאין גוזרין תענית על פחותים מ"ח לזכר וט"ו לנקבה ('מגן אברהם' או"ח סי' תקעו). ויש אומרים שהכוונה שאין צריך אפילו לחנכם, ואין התעניות האלו דומות ליום הכיפורים שמחנכים הקטנים בתענית שעות, כמו שכתב רבינו בפ"ב מהל' שביתת עשור ה"י (האדר"ת בהגהותיו). (30) תענית יב, א. (31) שלש תעניות שניות. (32) להלן פ"ג ה"ג. (33) כרבי, בתענית שם. (34) שהרי הפסיק והסתלק מן האכילה. ויש אומרים שדווקא אם לא התנה לאכול, אבל אם התנה - מותר (מגיד-משנה בשם 'ירושלמי' תענית פ"א ה"ד).
- ט. כשם שהצבור מתענים על צרתו, כך היחיד מתענה על צרתו³⁵. כיצד? הרי שהיה לו חולה, או תועה במדבר, או אסור בבית האסורין - יש לו להתענות עליו ולבקש רחמים בתפלתו. ואומר "עננו" וכו'³⁶ בכל תפלה שמתפלל. ולא יתענה
- בשפחות ולא במועדות ולא בראשי חדשים ולא בחנכה ופורים³⁷.
- (35) כתנא-קמא של רבי יוסי (תענית כב:) שאמר "על כולן (על כל הצרות שנזכרו שם) יחיד רשאי לסגף עצמו בתענית". וכן מפורש בשמואל-ב יב, ט"ז: "ויגוף ה' את הילד כו' ויאנש. ויבקש דוד את האלקים בעד הנער ויצום דוד צום" (האדר"ת בהגהותיו). (36) תענית יג, ב: "יחיד שקיבל עליו תענית, מתפלל של תענית (=עננו) - בשומע תפלה". (37) שם, י, א.
- י. כל תענית שלא קבלה עליו היחיד מבעוד יום, אינו תענית³⁸. כיצד מקבלה? כשיתפלל תפלת מנחה, אומר אחר התפלה: מחר אהא בתענית. וגומר בלבד³⁹ להתענות למחר. ואף על פי שהוא אוכל בלילה, לא הפסיד כלום⁴⁰. וכן אם גמר בלבד וקבל עליו להתענות שלשה או ארבעה ימים זה אחר זה, אף על פי שהוא אוכל כל לילה ולילה, לא הפסיד תעניתו. ואינו צריך פונה לכל יום ויום מבעודו⁴¹.
- (38) שם, יד, א: "ואי יתיב (אם יושב בתענית בלי קבלה מבערב), מאי? אמר רבה בר שילא: דמיא למפוחא דמליא זיקא (הוא דומה למפוח שנופחין בו הנפחין את האור המתמלא ברוח, אף זה נתמלא רוח, שלא אכל בחינם - רש"י)", כלומר אין זה תענית כלל וכלל, אבל הוא כתענית שעות (להלן הלכה יג). (39) בנוסחת המגיד-משנה, היה כתוב: "כשיתפלל תפילת מנחה או אחר התפילה, אומר עננו וגומר בלבד". ופירשה: כשיתפלל - היינו בשומע תפילה (וכפירוש ר"ח), או אחר התפילה - אחר שסיים תפילתו (וכפירוש רש"י) קודם שיעקור רגליו. ומה שכתב "אומר עננו", כן הוא גם בשאלות ויקהל סי' סו. והיינו שאומר "עננו ה' עננו ביום צום תענית, כי למחר אשב בתענית" (הגהות אשר"י פ"א דתענית סי' יג), ועי' רא"ש שם, ותשובות רבינו בסוף הספר. (40) תענית יא, ב. (41) מבעוד יום שלו.
- יא. קבל עליו⁴² מבעוד יום להתענות למחר - בלבד והתענה, ובלילה נמלך⁴³ להתענות ביום שני⁴⁴, אף על שלן בתעניתו - אינה תענית, מפני שלא קבלה עליו מבעוד יום; ואין צריך לומר שהיה אוכל ושותה בלילה והשפים בבקר ונמלך להתענות, שאין זו תענית כלל⁴⁵.
- (42) תענית, שם. (43) התחרט. (44) כלומר, גם ביום שני. (45) מכיון שצם בלא קבלת תענית. ויש לו דין תענית שעות, המבואר להלן בהלכה יג.
- יב. הוראה⁴⁶ חלוס רע, צריך להתענות למחר⁴⁷, כדי שישבו ויעזרו⁴⁸ במעשיו ויחפשו בהן ויחזרו בתשובה. ומתענה ואפילו בשבת. ומתפלל "עננו"⁴⁹ בכל תפלה, אף על פי שלא קבלה מבעוד יום. והמתענה בשבת, מתענה יום אחר, מפני שבטל ענג שבת⁵⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(46) תענית יב, ב. (47) "יש אומרים, שבזמן הזה אין להתענות תענית חלום בשבת, שאין אנו בקיאים בפתרון חלומות לידע איזה טוב ואיזה רע, והעולם אומרים שנמצא בספרים קדמונים, שעל שלשה חלומות מתענים בשבת: הרואה ספר-תורה שנשרף, או יום הכיפורים בשעת נעילה, או קורות ביתו או שינוי שנפלו, ונראה לי שהחלומות שאמרו במסכת ברכות פרק הרואה שהם רעים, גם עליהם מתענין בשבת" (שולחן ערוך או"ח סי' רפח). (48) ויתעורר. (49) כן כתבו 'הלכות גדולות' (מגיד-משנה). (50) תענית, שם: "מאי תקנתיה (מה תקנתו של זה שמתענה תענית חלום בשבת)? ליתבי תעניתא לתעניתא" (ישב בתענית אחר, ויכפר על זה שהתענה בשבת).

טו. יחיד שהיה מתענה על החולה, ונתרפא; על צרה, ועברה - הרי זה משלים תעניתו⁶¹. ההולך⁶² ממקום שמתענין למקום שאין מתענין, הרי זה מתענה ומשלים תעניתו⁶³. הלך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין, הרי זה מתענה עמהן. שכח ואכל ושתה, אל יתראה בפניהם ואל ינהג עדונין בעצמו⁶⁴.

(61) תענית י, ב. ואפילו אם נתרפא (או עברה הצרה) קודם חצות היום, שהרי קיבל עליה התענית. ואם אינו משלים - נראה כמתנה עם קונו, אם תעבור לא אתענה ואם לא תעבור אתענה (רש"י). ובציבור לא הטריחו עליהם להשלים (כשעברה הצרה קודם חצות היום), מפני טורח הציבור (מגיד-משנה להלן הלכה טז). (62) תענית, שם. (63) וברש"י שם: כל התעניות שקיבלו בני עירו, שנותנים עליו חומרי מקום שיצא משם. (64) תענית, שם. וכן אלה שפטורים להתענות, כגון מעוברות ומניקות, לא ינהגו עידונים בעצמם ('ירושלמי' תענית פ"א ה"ה).

טז. צבור שהיו מתענין על הגשמים, וירדו להן גשמים: אם קדם חצות ירדו - לא ישלימו⁶⁵; אלא אוכלין ושותין, ומתפנסין וקוראין הלל הגדול⁶⁶; שאין אומרים הלל הגדול אלא בנפש שבעה וקרב מלאה⁶⁷. ואם אחר חצות - הואיל ועבר רב היום בקדשה, ישלימו תעניתן. וכן אם היו מתענין על צרה ועברה, או על גזרה ובטלה: אם קדם חצות - לא ישלימו⁶⁸, ואם אחר חצות - ישלימו.

(65) משנה, תענית יט, א. כרבי אליעזר ורבי טרפון. (66) מזמור קל בתהלים, שכתוב בו "נותן לחם לכל בשר", נקרא הלל הגדול "מפני שהקדוש-ברוך-הוא יושב ברומו של עולם ומחלק מזון לכל בריה" (פסחים קח). (67) תענית כה, ב ודף כו, א. ש"מתוך שכתוב בו: "נותן לחם לכל בשר", נראה להאמר על השובע" (רש"י). (68) נלמד מדין גשמים שלמעלה. שלא הטריחו על הציבור להשלים התענית. אבל הראב"ד סובר שדין זה נאמר רק בצרת גשמים, אבל בשאר צרות - דין ציבור כדן יחיד, המבואר בהלכה הקודמת, שכיון שקיבלו עליהם התענית - צריכים להשלים אותו אף אם עברה הצרה.

יז. בכל יום תענית שגזזרין על הצבור מפני הצרות, בית דין והזקנים יושבין בבית הפנסת ובדקים על מעשי אנשי העיר מאחר תפלת שחרית עד חצות היום. ומסירין המכשולות של עברות; ומזהירין ודורשין וחקרין על בעלי חמס ועברות, ומפרישין

(46) תענית יב, ב. (47) "יש אומרים, שבזמן הזה אין להתענות תענית חלום בשבת, שאין אנו בקיאים בפתרון חלומות לידע איזה טוב ואיזה רע, והעולם אומרים שנמצא בספרים קדמונים, שעל שלשה חלומות מתענים בשבת: הרואה ספר-תורה שנשרף, או יום הכיפורים בשעת נעילה, או קורות ביתו או שינוי שנפלו, ונראה לי שהחלומות שאמרו במסכת ברכות פרק הרואה שהם רעים, גם עליהם מתענין בשבת" (שולחן ערוך או"ח סי' רפח). (48) ויתעורר. (49) כן כתבו 'הלכות גדולות' (מגיד-משנה). (50) תענית, שם: "מאי תקנתיה (מה תקנתו של זה שמתענה תענית חלום בשבת)? ליתבי תעניתא לתעניתא" (ישב בתענית אחר, ויכפר על זה שהתענה בשבת).

יג. מתענה אדם שעות⁵¹, והוא שלא יאכל כלום שאר היום⁵². פיצד? הרי שהיה טרוד בחפציו ומתעסק בצרכיו, ולא אכל עד חצות או עד תשע שעות⁵³, ונמלך להתענות בשעות שגשגארו מן היום - הרי זה מתענה אותן שעות⁵⁴, ומתפלל בהן "ענינו". שהרי קבל עליו התענית קדם שעות התענית. וכן אם אכל ושתה, ואחר כך התחיל להתענות שאר היום - הרי זה תענית שעות⁵⁵.

(51) שם, יא, ב. (52) שם, יב, א. (53) כלומר, לא קיבל עליו תענית, אלא מפני טרדתו לא טעם. (54) שנשארו מן היום. (55) 'ירושלמי' נדרים פ"ח ה"א: "מילתיה דרבי יונה אמר מתענין שעות, רבי יונה הוה בצור, ושמע דרמך (נפטר) בריה דרבי יוסי, אף-על-גב דאכיל גובנה (גבינה) ושתה מים (ושתה מים באותו יום) - צם כל ההוא יומא" (ונחשב לו לתענית). אבל הראב"ד וכל הראשונים חולקים עליו וסוברים, שכיון שהבבלי אומר בפירוש (תענית יב). "והוא שלא טעם כלום עד הערב", הוא חולק על היירושלמי. וכתב המגיד-משנה שדעת הרמב"ם לפרש "והוא שלא טעם כלום עד הערב", היינו משעה שחושב להתענות. והיינו מה שאמרו: "כל תענית שלא שקעה עליו החמה - אינו תענית" וכגיסת רבינו חננאל (תענית, שם) "אמר רב חסדא: הא דאמרת מתענין לשעות כו' והוא שלא טעם כלום עד הערב כו' רב חסדא לטעמיה דאמר כל תענית שלא שקעה עליו חמה - לאו שמיה תענית". ולא כהראב"ד שכתב, שהן שתי מימרות נפרדות, והראשונה באה למעט מי שאכל לפני חצות היום ואחרי כך קיבל עליו התענית עד הערב. והרשב"א בתשובה מביא, ששמע שהרמב"ם חזר בו מדין זה, ותיקן כך: "עניני שעות אינו עניני אלא אם לא טעם באותו יום כלום".

יד. כל השרוי בתענית - בין שהיה מתענה על צרתו או על חלומו, בין שהיה מתענה עם הצבור על צרתם - הרי זה לא ינהג עדונין בעצמו, ולא יקל ראשו, ולא יהיה שמח וטוב לב; אלא דואג ואונן, פענין שנאמר: מה יתאונן אדם חי, גבר על חטאיו⁵⁶. ומתר לו לטעם את התבשיל, ואפלו בכדי רביעית⁵⁷; והוא שלא יבלע, אלא טועם ופולט. שכח⁵⁸ ואכל⁵⁹, משלים תעניתו⁶⁰.

תהיה בו חרב באחד מן המקומות. (4) מתפללים בלא תקיעה בחצוצרות. (5) "תנו רבנן: מתריעין על פרקמטיא ואפילו בשבת", וכאן הפירוש "מתריעים", הוא בקשת רחמים בתפילה הלא תקיעה בחצוצרות.

ג. על הצרת שונאי ישראל לישראל כיצד? ענו"ם שפאו לערף מלחמה עם ישראל, או לטל מהם מס, או לקח מידם ארץ, או לגזר עליהם גזרה, אפלו במצוה קלה - הרי אלו מתעניין ומתריעין עד שירחמו. וכל הערים שסביבותיהם מתעניין, אכל אין מתריעין, אלא אם כן תקעו להתקבץ לעזרתו.

(6) "אמרו ליה לרבא אתו חברי (=גויים רשעים שגזרו גזרות על ישראל להעבירם על דתם) לבל, גזר תעניתא".

ד. על החרב כיצד? אפלו חרב של שלום, כגון שערכו מלחמה עכו"ם עם עכו"ם ועברו במקום ישראל, אף על פי שאין ביניהם ובין ישראל מלחמה - הרי זו צרה ומתעניין עליה. שונאמר: וחרב לא תעבר בארצכם - מפלל שראית המלחמה - צרה.

(7) "חרב שאמרו אינו צריך לומר חרב שאינו של שלום, אלא אפילו חרב של שלום, שאין לך חרב של שלום יותר מפרעה נכה, ואף על פי כן נכשל בה המלך יאשיהו".

ה. ועל הדבר. אי זו היא דבר? עיר שיש בה חמש מאות רגלי, ויצאו ממנה שלשה מתים בשלשה ימים זה אחר זה - הרי זה דבר. יצאו ביום אחד, או בארבעה ימים - אין זה דבר. היה בה אלה, ויצאו ממנה שלשה מתים בשלשה ימים זה אחר זה - דבר. יצאו ביום אחד או בארבעה - אין זה דבר. וכן לפי חשבון זה. ואין הנשים והקטנים והזקנים ששבתו ממלאכה בכלל מנן אנשי המדינה לענין זה.

(8) "הגברים לבד מטף". (9) ששלושה סוגים אלה, הם חלוישים בטבעם, ועלולים להיפגע יותר.

ו. היה דבר בארץ ישראל, מתעניין שאר גליות ישראל עליהן¹⁰. היה דבר במדינה¹¹, ושירות הולכות ובאות ממנה למדינה אחרת - שתייהן מתענות, אף על פי שהן רחוקות זו מזו¹².

(10) "שאם גבירה (שהיא ארץ ישראל) לוקה - שפחה (חוצה לארץ) לא כל שכן". (11) בחוצה לארץ. (12) והיום לא גזורים תענית על מכת דבר, מפני שנשחנה טבע בני האדם, ונתברר כי המחלה מסוכנת יותר כשאינו אוכל ושותה. ואפילו בצומות הרגילים מקילים בזמן הדבר מפני ספק פקוח נפש.

ז. אין מתעניין על חיה רעה אלא בזמן שהיא משלחת¹³. כיצד? נראתה בעיר ביום, הרי זו משלחת. נראתה בשדה ביום - אם ראתה שני בני

אותן; ועל בעלי זרוע, ומשפילין אותן; וכיצא בדברים אלו⁶⁹. ומחצי היום ולערב: רביע היום קוראין בברכות וקללות שבתורה⁷⁰, שונאמר: מוסר ה' בני אל תמאס, ואל תקץ בתוכחתו. ומפטרין בנביא בתוכחות מענין הצרה. ורביע היום האחרון מתפללים מנחה ומתענינים וזועקים ומתוודים כפי פהם.

(69) תענית יב, ב. מימרא של אבבי. ונאף-על-פי ססוגיית הגמרא שם עוסקת בשלוש תעניות שניות (המבוארות להלן פ"ג ה"גה"ד) - מכיון שהביא הפסוק (נחמיה ט, ג) "ויקראו בספר תורת ה' אלקים רביעית היום, ורביעית מתוודים ומשתחווים לה' אלקיהם", נראה שבכל תענית נוהגים כן. וראה להלן בפ"ג ה"ב, ובלחם-משנה כאן. (70) משנה, מגילה ל, ב. ומימרא של אבבי, תענית שם. וזהו דוקא בתעניות שגזרין אותן הציבור מפני הצרות, כגון: בצורת ודבר וכיוצא בהן, קוראים ברכות וקללות, כדי שישבו העם ויכנע לבבם כשישמעו אותם, אבל בשאר התעניות, שאנו מתענים על מה שאירע לאבותינו, קורין בשחרית ובמנחה "ויחל", ראה ברמב"ם הלכות תפילה פרק יג הי"ח ('צפנת פענח').

יום ש"ק י"ד כסלו ה'תשע"ח

פרק שני

(1) נתבאר בו, על אלו צרות מתעניין. ונזכרו בו פרטי הצרות אחת לאחת, ודיניהן בפרט. ואחת מהן צרת מניעת הגשמים, ויש לה סדר ארוך ותעניות משונים בעיניהם. ולזה נתיחד לה שני פרקים אחרים.

א. אלו הן הצרות של צבור שמתעניין ומתריעין עליהם²: על הצרת שונאי ישראל לישראל, ועל החרב, ועל הדבר, ועל חיה רעה, ועל הארבה, ועל החסיל, ועל השדפון, ועל הירקון, ועל המפלת, ועל החלאים, ועל המזונות, ועל המטר.

(2) "על הצר הצורך אתכם והרעותם בחצוצרות - רבי עקיבא אומר, אין לי אלא מלחמה, - שדפון וירקון, ואשה מקשה לילד, וספינה המטורפת בים מניין? תלמוד לומר: על הצר הצורך אתכם, על כל צרה וצרה שלא תבוא על הצבור - והרעותם בחצוצרות".

ב. כל עיר שיש בה צרה מפל אלו - אותה העיר מתענה ומתריעת עד שתעבר הצרה, וכל סביבותיה³ מתענות ולא מתריעות, אכל מבקשים עליהם רחמים⁴. ובכל מקום אין צועקין ולא מתריעין בשבת, כמו שאמרנו; חוץ מצרת המזונות, שצועקין עליה אפלו בשבת⁵, אכל אין מתריעין עליה בחצוצרות בשבת.

(3) אותו האיזור. אבל במקומות הרחוקים לא מתענים, שאם כן היינו צריכים לצום לעולם, שהרי אין זמן בעולם שלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַרְבֵּה בְּאוֹתָהּ הָעִיר, כְּגוֹן אֶסְפֶּרָה²⁵ או חֲרָחוּר²⁶
וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, וְהָיוּ מֵתִים בְּאוֹתוֹ הַחֲלִי - הָרִי זֶה צֶרֶת³²
צָבוּר, וְגוֹזְרִין לָהּ תַּעֲנִית וּמִתְרַעֲוִין. וְכֵן חֲפוּף לַח²⁷,
הָרִי הוּא כְּשֹׁחִין פּוֹרֵחַ; וְאִם פָּשַׁט בְּרֶכּוֹ הַצָּבוּר,³⁴
מִתַּעֲנִין וּמִתְרַעֲוִין עָלָיו. אֲבָל חֲפוּף יָבֵשׁ, צוֹעֲקִים³⁵
עָלָיו בְּלִבָּד.³⁶
עָלָיו בְּלִבָּד.³⁷

(25) מחלת גרון מסוכנת. (26) מחלת חום מסוכנת.
(27) קשה לרפא.

יֵד. עַל הַמְּזוֹנוֹת פִּיצֵד? הָרִי שֶׁהוֹזְלוּ דְּבָרִים שֶׁל³⁸
סְחוּרָה שָׂרֵב חַיִּי אֲנָשִׁי אוֹתָהּ הָעִיר מֵהֶן²⁸, כְּגוֹן כְּלִי³⁹
פֶּשֶׁתָּן בְּבָבֶל וְיֵין וְשִׁמֶן בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וְנִתְמַעֵט⁴⁰
הַמִּשְׁאֵה וְהַמֶּתֶן עַד שִׁיִּצְטָרֵף הַתֵּגֶר לְמִכּוֹר שׁוֹהַ עֲשָׂרָה⁴¹
בְּשָׁשָׁה²⁹ וְאַחֵר כֶּף יִמָּצֵא לוֹקֵחַ - הָרִי זֶה צֶרֶת צָבוּר,⁴²
וּמִתְרַעֲוִין³⁰ עָלֶיהָ וְזוֹעֲקִין עָלֶיהָ בְּשִׁבְתָּ.⁴³

(28) שמתפרנסים מהמסחר בהם. (29) אין הכוונה שהצרה
היא בהזלת המצרך, אלא שהם זקוקים למכור בהפסד כזה,
דבר שקנה בעשרה - למכור בשישה, ומערער את יסודות
הפרנסה. (30) מבקשים רחמים בתפילה, אבל לא מתרעים
בחצוצרה.

טו. עַל הַמָּטָר פִּיצֵד? הָרִי שָׂרֵבוּ עָלֶיהָ גְּשָׁמִים עַד⁴⁴
שִׁיִּצְרוּ³¹ לָהֶן, הָרִי אֵלּוּ מִתְפַּלְלִין עָלֶיהָ. שָׂאִין לָךְ⁴⁵
צָרָה יִתְרָה מִזֶּה, שֶׁהַבְּתִים נוֹפְלִין, וְנִמְצָאוּ בְּתִיָּהֶן⁴⁶
קִבְרֵיהֶן. וּבְאַרְץ יִשְׂרָאֵל אֵין מִתְפַּלְלִין עַל רֶב⁴⁷
הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה אֶרֶץ הָרִים, וּבְתִיָּהֶם בְּנוּיִים⁴⁸
בְּאֲבָנִים, וְרֶב הַגְּשָׁמִים טוֹבָה לָהֶן, וְאֵין מִתַּעֲנִין⁴⁹
לְהַעֲבִיר הַטּוֹבָה.⁵⁰

(31) שנצמח מהם צרה לצבור.

טז. תְּבוּאָה שֶׁצָמְחָה, וְנִמְנַע הַמָּטָר, וְהִתְחִילוּ צָמְחִין⁵¹
לִיבֹשׁ - הָרִי אֵלּוּ מִתַּעֲנִין וְזוֹעֲקִין עַד שִׁיִּרְדּוּ גְּשָׁמִים,⁵²
או עַד שִׁיִּבְשׁוּ³² הַצָּמְחִים. וְכֵן אִם הִגִּיעַ זְמַן הַפֶּסַח⁵³
או קְרוֹב לוֹ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהוּא זְמַן פְּרִיחַת⁵⁴
הָאֵילָנוֹת שָׁם, וְלֹא יִרְדּוּ גְּשָׁמִים - הָרִי אֵלּוּ מִתַּעֲנִין⁵⁵
וְזוֹעֲקִין עַד שִׁיִּרְדּוּ גְּשָׁמִים הָרְאוּיִין לְאֵילָנוֹת, או עַד⁵⁶
שִׁיעֲבֹר זְמַנָּם.⁵⁷

(32) שמאז לא יועילו עוד הגשמים, והיא תפילת שוא.

יז. וְכֵן אִם הִגִּיעַ זְמַן תַּג הַסְּכּוֹת וְלֹא יִרְדּוּ גְּשָׁמִים⁵⁸
הַרְבֵּה פְּדִי לְמִלֵּאת מֶהֶם הַבּוֹרוֹת הַשִּׁיחִין וְהַמְּעֻרוֹת³³⁵⁹
- הָרִי אֵלּוּ מִתַּעֲנִין עַד שִׁיִּרְדּוּ גְּשָׁם הָרְאוּי לַבּוֹרוֹת.⁶⁰
וְאִם אֵין לָהֶם מַיִם לְשִׁתּוֹת, מִתַּעֲנִים עַל הַגְּשָׁמִים⁶¹
בְּכָל עֵת שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם מַיִם לְשִׁתּוֹת, וְאִפְּלוּ בַּיּוֹמֹת⁶²
הַחֹמָה.⁶³

(33) שאוגרים בהם מים להשקות את הזרעים והבהמות.

יח. פֶּסְקוֹ הַגְּשָׁמִים, בֵּין גֶּשֶׁם לְגֶשֶׁם אֲרֻבָּעִים יוֹם,⁶⁴

אֲדָם וְלֹא בְּרָחָה מִפְּנֵיהֶם, הָרִי זֶה מְשַׁלַּחַת. וְאִם הָיָה¹
שָׂדֶה הַסְּמוּכָה לָאֲגָם¹⁴, וְרָאָתָה שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם וְרָדְפָה²
אֶחְרֵיהֶם - הָרִי זֶה מְשַׁלַּחַת; לֹא רָדְפָה אֶחְרֵיהֶם -³
אֵינָה מְשַׁלַּחַת. וְאִם הָיָה בָּאֲגָם, אִפְּלוּ רָדְפָה אֶחְרֵיהֶם⁴
אֵינָה מְשַׁלַּחַת, אֲלֵא אִם כֵּן טָרְפָה שְׁנֵיהֶם וְאִכְלָה⁵
אֶחָד מֵהֶן¹⁵. אֲבָל אִם אִכְלָה שְׁנֵיהֶם בָּאֲגָם, אֵינָה⁶
מְשַׁלַּחַת; מִפְּנֵי שֶׁזֶה הוּא מְקוֹמָהּ, וּמִפְּנֵי הָרַעְבוֹן⁷
טָרְפָה, לֹא מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מְשַׁלַּחַת.⁸

(13) נשלחה מן השמים, ואיננה תופעה טבעית. (14) מקום
משכנם הקבוע של חיתו טרף. (15) וכל שכן אם לא אכלה
אף אחד מהם הרי זו משולחת, שזו אינה תופעה טבעית.

ח. בְּתִים הַבְּנוּיִים בַּמִּדְבָּרוֹת וּבְאַרְצוֹת הַנֶּשְׁמוֹת,⁹
הוֹאִיל וְהֵן מְקוֹם גְּדוּדֵי חַיָּה - אִם עָלְתָה לָגֹג וְנִטְלָה¹⁰
תִּינוּק מִעֲרִיסָהּ, הָרִי זֶה מְשַׁלַּחַת; וְאִם לֹא הִגִּיעָה¹¹
לְמִדָּה זֹה, אֵינָה מְשַׁלַּחַת. שָׂאֵלוּ בְּנֵי אָדָם הֵם שֶׁסָּכְנוּ¹²
בַּעֲצָמָם וּבָאוּ לְמְקוֹם הַחַיּוֹת.¹³

ט. שָׂאֵר מִיְּנֵי רֶמֶשׂ הָאֶרֶץ וְרֶמֶשׂ הָעוֹף שֶׁשָּׁלְחוּ¹⁴
וְהִזִּיקוּ¹⁶, כְּגוֹן שְׁלֹחַ נְחָשִׁים וְעִקְרָבִים, וְאֵין צָרִיף¹⁵
לִזְמַר צָרְעִין¹⁷ וְיִתּוּשִׁין וְהַדּוּמָה לָהֶן - אֵין מִתַּעֲנִין¹⁶
עָלֵיהֶם וְלֹא מִתְרַעֲוִין, אֲבָל זוֹעֲקִין בְּלֹא תְרוּעָה.¹⁷

(16) הזיקו ולא המיתו. שאם המיתו, מתענים עליהם כמו על
חיתו טרף. (17) כעין דבורים העוקצים ומזיקים.

י. עַל הָאֲרָבָה וְעַל הַחֲסִיל, אִפְּלוּ לֹא נִרְאָה מֵהֶן אֲלֵא¹⁸
כְּנֶף אֶחָד בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִתַּעֲנִין וּמִתְרַעֲוִין¹⁹
עָלֶיהֶן¹⁸. וְעַל הַגּוֹבָא¹⁹ - בְּכָל שְׁהוּא. אֲבָל עַל²⁰
הַחֲגָב²⁰ אֵין מִתַּעֲנִין עָלָיו וְלֹא מִתְרַעֲוִין, אֲלֵא זוֹעֲקִין²¹
בְּלִבָּד.²²

(18) שהארבה מתפשט במהירות רבה, וכל ארץ ישראל
נחשבת לנדון זה לאיזור אחד. (19) מין ארבה המסכן את
התבואות. (20) מין ארבה שאינו מסכן את התבואות.

יא. עַל הַשִּׁדְפוֹן וְעַל הַיִּרְקוֹן - מִשִּׁיִּתְחִיל בְּתִבּוּאָה.²³
וְאִפְּלוּ לֹא הִתְחִיל אֲלֵא מִמְּקוֹם קָטָן כְּמִלּוּא פִּי²⁴
תַּנּוּר²¹, גּוֹזְרִין עָלָיו תַּעֲנִית וּמִתְרַעֲוִין.²⁵

(21) שאפשר לאפות ממנה לחם הממלא פי תנור.

יב. עַל הַמִּפְלָת פִּיצֵד? הָרִי שֶׁרִבְתָּהּ בְּעִיר מִפְּלַת²⁶
בְּתִלִּים²² בְּרִיאִים, שָׂאִינָן עוֹמְדִים בְּצֵד הַנֶּהָר - הָרִי²⁷
זֶה צָרָה, וּמִתַּעֲנִין וּמִתְרַעֲוִין עָלֶיהָ. וְכֵן עַל הָרַעַשׁ²³
וְעַל הַרוּחוֹת²⁴, שֶׁהֵן מְפִילִין אֶת הַבָּנִין וְהוֹרְגִין,²⁸
מִתַּעֲנִין וּמִתְרַעֲוִין עָלֶיהָ.³⁰

(22) לא ביאר רבינו ריבוי זה כמה הוא. והריטב"א כתב
ששיעורו שלושה בתים. (23) היא רעידת אדמה.
(24) סערות.

יג. עַל הַחֲלִיִּים פִּיצֵד? הָרִי שִׁיִּרְדּוּ חֲלִי אֶחָד לְאֲנָשִׁים³¹

תשעה באב, שאף הוא כיום הכיפורים. אבל להוסיף ולהתענות מבעוד יום, כמו ביום כיפור (פ"א מהל' שביית עשור ה"ו), אין צריך לא בתשעה באב ולא בתענית ציבור, ראה ב'מגן אברהם' סי' תקעה סק"ב, ובמגיד-משנה להלן ה"ג]. ובכת"י נוסף כאן: "ועוברות ומניקות מתענות באלו בלבד" (מעשה רוקח), וראה להלן הלכה ה והערה כח. (12) שעושים עבודתם באותו שבוע. (13) משנה, שם טו, ב. שיוכלו לעזור לאנשי בית אב בעבודתם, במקרה שתכבד עליהם העבודה ולא יספיקו לגומרה לבדם. (14) קבוצת כהנים מאותו משמר. (15) משנה, שם. שלא תהיה להם הפרעה בעבודה מסיבת חולשת התענית. (16) שהרי קיבל עליו התענית (רי"ף פ"א דתענית, דפוס ווילנא ג ע"ב). וכן אמרו (עירובין מ:): לענין יום הכיפורים, שכיון שבירך ברכת שהחיינו מבעוד יום, כבר קיבל עליו התענית (רי"ף). ויש מחלקים בין תענית ציבור, שאין בו מצוה להוסיף מבעוד יום, שאז לא מועילה קבלתו, לבין יום הכיפורים שמצוה להוסיף בו מן החול על הקודש, ולכן מועילה בו קבלתו מבעוד יום (הרמב"ן במלחמות ה' שם, לדעת הגאון).

ד. בשלש תעניות אלו, כל העם אסורין בפעשית מלאכה¹⁷ ביום, ומתירין בליילה¹⁸. ואסורין ברחיצת כל הגוף בחמין, אבל פניו ידיו ורגליו מתירין¹⁹. לפיכך נועלין את המרחצאות²⁰. ואסורין בסיכה²¹. ואם להעביר את הזהמא, מתירין²². ואסורין בתשמיש המטה, ובנעילת הסנדל בעיר, אבל בדרך מתיר לנעל²³. ומתפללין בבתי כנסיות ויועקין ומתחננין בשאר תעניות²⁴.

(17) משנה, בתענית יב, ב. (18) בגמרא (תענית שם): "אמר קרא (יואל ג, יד): "קדשו צום קראו עצרה אספו זקנים" - מה עצרת אסור בעשיית מלאכה, אף תענית אסור בעשיית מלאכה. אי מה עצרת מאורתא (מבערב), אף תענית מאורתא? אמר רבי זירא, לדידי מיפרשא לי - אמר קרא: אספו זקנים - מה אסיפת זקנים ביום (שבליילה כל אחד בביתו ואינם נאספים - רש"י), אף צום נמי ביום (אינו אסור במלאכה אלא ביום)". (19) שם יג, א. (20) משנה, שם יב, ב. (21) שם. (22) שלא אסרו אלא סיכה של תענוג, אבל להעביר את הזהמא (= הליכלוך) אין זו סיכה של תענוג. וכן אמרו בדין אבילות (תענית יג, ב. וכן פסק רבינו פ"ה מהל' אבל ה"ד) ובדין תשעה באב (להלן פ"ה ה"י, עיי"ש). וראה בפ"ג מהל' שביית עשור ה"ט, שלענין יום הכיפורים החמירו לאסור, אפילו סיכה שאינה של תענוג. (23) תענית יג, א. (24) ראה למעלה הלכה ב והערה ז, ופ"א סוף הי"ז.

ה. עברו אלו ולא נענו, בית דין גוזרין שבע תעניות אחרות על הצבור²⁵: שני וחמישי ושני, וחמישי ושני, ושני וחמישי ושני, ובאלו השבע בלבד עפרות ומניקות מתענות, אבל בשאר התעניות אין עפרות ומניקות מתענות²⁶. ואף על פי שאינן מתענות, אין מענגות עצמן בתכנוקים, אלא אוכלות ושותות כדי קיום הנלד²⁷.

1 בימות הגשמים - הרי זו מפת בצרת³⁴, ומתענים ויועקים עד שיירדו הגשמים, או עד שיעבר זמנם.

(34) מכה המביאה לידי בצורת, שכבר השרישו הזרעים, ומתקלקלים מפני חוסר גשמים.

פרק שלישי

(1) נתבארו בו חלוקי תעניות הגשמים, והזמן הקבוע לצבור ולחידים להתענות, ופרטי הדברים האסורין בזמן העצירה ומניעת הגשמים.

3 א. הרי שלא ירדו להם גשמים כל עקר מתחלת ימות הגשמים: אם הגיע י"ז במרחשון² ולא ירדו גשמים, מתחילין תלמידי חכמים בלבד להתענות שני וחמישי ושני³; וכל התלמידים ראויין לקף⁴.

(2) תענית ו, א: "איזוהי רביעה (עונת גשמים) ראשונה? הבכירה (ראשית עונת גשמים) בשלשה במרחשון, בינונית בשבעה בו, אפילה (גשם מאוחר) בשבעה עשר בו". משנה, שם י, א: "הגיע שבעה עשר במרחשון ולא ירדו גשמים, התחילו היחידים (תלמידי חכמים המיוחדים במעשיהם - הרא"ש) מתענין ג' תעניות". (4) שם י, ב: "תנו רבנן: אל יאמר אדם תלמיד אני, איני ראוי להיות יחיד (איני חשוב כלי-כך להיות נחשב בין רבנן) אלא כל תלמידי חכמים יחידים (לענין תענית זו)".

7 ב. הגיע ראש חדש כסלו ולא ירדו גשמים, בית דין גוזרין שלש תעניות על הצבור: שני, וחמישי ושני. ומתירין בהן לאכל ולשתות בליילה⁵. ואנשי משמר אין מתענין עמהן, מפני שהן עסוקין בעבודה⁷. וכל העם נכנסים לבתי כנסיות, ומתפללין ויועקין ומתחננין, בדרך שעושין בכל התעניות⁸.

(5) משנה, שם י, א. כי הצום מתחיל משיעלה עמוד השחר (למעלה פ"א ה"ח). (6) משמרות כהונה, קבוצת כהנים שנפל בחלקם לעבוד עבודת המקדש באותו שבוע (עי' הל' כלי המקדש פ"ו). (7) משנה, שם טו, ב. (8) ברביע היום האחרון, למעלה סוף פ"א [וראה בתענית טו: "שלש תעניות ראשונות ושניות נכנסים לבית הכנסת ומתפללין כדרך שמתפללין כל השנה כולה"].

13 ג. עברו אלו ולא נענו, בית דין גוזרין שלש תעניות אחרות על הצבור⁹: שני וחמישי ושני, ובשלש אלו אוכלין ושותין מבעוד יום¹⁰, כמו שעושין בצום כפור¹¹. ואנשי משמר¹² מתענין מקצת היום, ולא משלימין¹³. ואנשי בית אב¹⁴, והם העוסקין בעבודה באותו היום, לא יהיו מתענים כל עקר¹⁵. וכל תענית שאוכלין בה מבעוד יום, אם אבל ופסק וגמר שלא לאכל, אינו חוזר ואוכל¹⁶ אף על פי שיש שהות ביום.

(9) משנה, שם יב, ב. והן חמורות מן הראשונות כפי שיבואר. (10) ומפסיקים אז מאכילה. (11) [שבין השמשות שלו אסור. וכן כתב רבינו להלן פ"ה ה"ז לענין

(25) משנה, שם יב, ב. (26) שאינן מתענות לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות. וראה למעלה הלכה ג והערה ין. ודעת רבינו לפסוק כהברייתא האמצעית בתענית יד, א: "מתענות באחרונות ואין מתענות בראשונות", ומפרש "אחרונות" - שבע אחרונות. ומה שאמרו שם "נקוט אמצעייתא", היינו נקוט בברייתא האמצעית כנ"ל. (27) "ירושלמי" תענית פ"א ה"ה.

ו. ובשבע תעניות אלו, אנשי משמר מתעניין ומשלימין. ואנשי בית אב מתעניין מקצת היום, ולא משלימין.²⁸ וכל דבר שהוא אסור בשלש אמצעיות, אסור באלו השבע האחרונות.²⁹

(28) משנה, שם טו, ב. (29) תענית יג, ב.

ז. ויתרות אלו: שבהן בלבד מתריעין,³⁰ ומתפללין ברחוב העיר; ומורדין זקן להוכיח לעם, פדי שישבו מדרבם;³¹ ומוסיפין שש ברכות³² בתפלת שחרית ובתפלת מנחה, ונמצאו מתפללין ארבע ועשרים ברכות; ונוצלין את התעניות.³³ ובשני מטין³⁴ לעת ערב ופותחין את התעניות,³⁵ אבל בתמישי פותחין כל היום מפני כבוד השבת. ואם יש לחנות שני פתחים, פותח אחד ונוצל אחד.³⁶ ואם יש לחנות אצטבה³⁷, פותח כדרפו בתמישי ואינו חושש.³⁸

(30) בשופר. משנה, שם יב, ב. (31) משנה, שם טו, א. (32) המבוארות להלן בפ"ד ה"ז. (33) משנה, שם יב, ב. כלומר החנויות המוכרות דברים אחרים, לא צרכי אכילה ושתייה (בית יוסף) סי' תקעה). וראה להלן הערה לד. (34) פותחין מקצת הדלת. (35) לקנות מזון לערב. אבל חנויות אחרות אין פותחים כלל (בית יוסף) שם. (36) תענית יד, ב. והיינו ביום חמישי (בית יוסף) שם. (37) בכת"י: "אצטבה לפנייה". ואצטבת היא ספסלים ולוחות, שעליהם מונחות הסחורות לדוגמא. (38) כיון שאין החנות פתוחה ישר לרשות הרבים, שהרי האצטבה לפנייה (רש"י בתענית שם).

ח. עברו אלו ולא נענו³⁹ - ממעטין במשא ומתן, ובבגדן של שמחה⁴⁰, כגון ציור וכיור⁴¹, ובנטיעה של שמחה, כגון מיני הדס ומיני אהלים. וממעטין בארוסין⁴² ונשוואין⁴³, אלא אם כן לא קיים מצות פריה ורביה⁴⁴. וכל מי שקיים מצות פריה ורביה, אסור לו לשמש מטתו בשני רעבון⁴⁵. וממעטין בשאלת שלום בין אדם לחברו⁴⁶. ותלמידי חכמים לא ישאלו שלום, אלא פנופין וכמנדין למקום. ועם הארץ שנותן להם שלום, מתזירין לו בשפה רפה וכבד ראש⁴⁷.

(39) לא ירדו גשמים. (40) משנה, שם יב, ב. ובגמרא שם יד, ב. (41) קישוט הקירות על ידי צורות. (42) לקדש אשה (במשנה, שם). (43) לכנוס אשה על-ידי חופה (שם).

ט. תלמידי חכמים חוזרין לבדם ומתענים שני וחמישי ושני⁴⁸ עד שיצא ניסן של תקופה⁴⁹, אבל לא הצבור; שאין גוזרין על הצבור בשביל גשמים שלא ירדו יתר משלש עשרה תעניות אלו⁵⁰. וכשמתעניין היחידים עד שיצא ניסן, מתרין לאכל פלילה, ומתרין בעשית מלאכה וברחיצה ובסיכה ותשמיש המטה ונעילת הסנדל, כשאין כל התעניות⁵¹. ומפסיקין לראשי חדשים ופורים⁵². יצא ניסן של תקופה, והוא כשהגיע השמש לתחלת מזל שור⁵³, אין מתענים; שאין הגשמים בזמן הזה אלא סימן קללה⁵⁴, הואיל ולא ירדו כל עקר מתחלת השנה⁵⁵.

(48) משנה, שם יב, ב. וגמרא שם י, א. (49) "ירושלמי" שם פ"א ה"ח, וראה להלן בסמוך. (50) תענית יד, ב. (51) משנה, שם י, א. (52) שם י, א. [והשמיט "חנוכה" שהרי כבר עבר זמנה. וצ"ע בשו"ע או"ח סי' תקעב ס"ז]. (53) והוא שלשים יום אחרי תקופת ניסן (פני משה). (54) שנאמר (שמואל-א יב, יז): "הלא קציר חטים היום, אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר, ודעו וראו כי רעתכם רבה אשר עשיתם בעיני ה'...". (55) "ירושלמי" שם: "הדא דתימר בשלא ירדו להן גשמים מכבר, אבל אם ירדו להן גשמים מכבר, סימן ברכה ה'".

י. במה דברים אמורים? בארץ ישראל וכל הדומה לה. אבל מקומות שעונות הגשמים שלהן קדם י"ז במרחשון או אחר זמן זה - כשיגיע זמנם ולא ירדו גשמים, יחידים מתענים שני וחמישי ושני. ומפסיקין בראשי חדשים ובחנכה ובפורים. ושוהין אחרי כן כמו שבעה⁵⁶ ימים. אם לא ירדו גשמים, בית דין גוזרין על הצבור שלש עשרה תעניות על הסדר שאמרנו⁵⁷.

(56) הכסף-משנה הגיה: "ששה ימים", שכן הוא החשבון בארץ ישראל מיום גמר התעניות הראשונות של היחידים ביום כה חשון עד ב' כסלו. (57) תענית יד, ב. "אמר רבי יהודה: אימת? בזמן שהשנים כתיקונן וישראל שרוין על אדמתן, אבל בזמן הזה הכל לפי השנים הכל לפי המקומות הכל לפי הזמן".

יא. כל תעניות שגוזרין הצבור בחוצה לארץ, אוכלים בהם פלילה, ודיניהם כדין שאר התעניות; שאין גוזרין על הצבור תענית כגון צום כפור⁵⁸ אלא בארץ ישראל בלבד⁵⁹ ובגלל המטר⁶⁰, ובאותן עשר תעניות, שהן שלש אמצעיות ושבע אחרונות.

פירש ת"ח שראוי למנות אותו פרנס על הציבור. (15) דברי תוכחה חזקים וקשים הכובשים את הלב ומעוררים לתשובה. (16) שקיבלנו בציווי מפי הנביאים בניגוד לפסוק הקודם, ביונה, שאינו אלא סיפור דברים ולא ציווי (רש"י במשנה, שם).

- ג. ואחר שגומר זה דברי כפושין, עומדין בתפלה¹⁷.
ומעמידין שליח צבור הראוי להתפלל בתעניות¹⁸
אלו. ואם היה אותו שאומר דברי הכפושין ראוי¹⁹
להתפלל - מתפלל¹⁸, ואם לאו - מורידין אחר.

(17) משנה, שם. (18) שמכיון שהוא גדול הציבור בחכמה ובמעשים טובים, ראוי לו להתפלל.

- ד. ואי זה הוא הראוי להתפלל בתעניות אלו?¹⁹ איש
שהוא רגיל בתפלה²⁰. ורגיל לקרות בתורה נביאים
וכתובים²¹. ומטפל²² ואין לו²³. ויש לו יגיעה
בשדה²⁴. ולא יהיה בבגיו ובבגיו ביתו וכל קרוביו
הנלוים עליו פעל עברה, אלא יהיה ביתו ריקן מן
העברות. ולא יצא עליו שם רע בילדותו. שפל ברה²⁵.
ומרצה לעם²⁶. ויש לו נעימה²⁷ וקולו ערב. ואם היה
זקן עם כל המדות האלו, הרי זה מפא²⁸; ואם אינו
זקן - הואיל ויש בו כל המדות האלו, יתפלל²⁹.

(19) שם טז, א בברייתא. (20) שלא יטעה בתפילתו, "שכל המתפלל וטעה סימן רע לו" (ברכות לה:). (21) שיהיו פסוקי התפילה, שרובם מן התורה וכו' - שגורים בפיו. (22) שיש לו טף וילדים. (23) במה לפרנסם, שלבו דואג עליו, ומתפלל מקירות לבו. (24) על-ידי זה מכון יותר בתפילה על הגשמים. (25) עניו. (26) נוח לבריות ומסכימים לתפילתו. (27) מושך את הלב. (28) כן הוא במשנה, שם: "מורידין לפני התיבה זקן ורגיל כו'", הרי שלכתחילה מהדרים אחרי זקן. (29) שהרי בברייתא תענית שם לא נזכר "זקן".

- ה. ושליח צבור³⁰ מתחיל³¹ ומתפלל עד ברפת
גואל ישראל³². ואומר זכרונות ושופרות³² מעין
הצרה. ואומר: אל ה' בצרתה לי קראתי ויעניני.
אשא עיני אל ההרים וגו'. ממעמקים קראתיך ה'.
תפלה לעני כי יעטף וגו'.

(30) כל הסדר, במשנה שם. (31) תפילת שמונה עשרה.
(32) כמו בראש השנה (משנה שם, כתנא קמא).

- ו. ואומר דברי תחנונים כפי כחו. ואומר: ראה נא
בענינו וריבה ריבנו ומהר לגאלנו. ומתחנן. ואומר
בסוף תחנוניו: מי שענה את אברהם אבינו פהר
המזריה, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם
ביום הזה. ברוך אתה ה' גואל ישראל.

- ז. ומתחיל להוסיף שש ברכות³³ שהוא מוסיף זו
אחר זו. ומתחנן בכל אחת מהן בדברי תחנונים

(58) להפסיק מבעוד יום, לאסור בחמשה עיניים, ולהבטל ממלאכה. (59) בתענית יא, ב: "אין תענית ציבור בבבל אלא תשעה באב בלבד", לפי שאין נשיא בחוץ לארץ (רמב"ן). ואין סמוכין בחוץ לארץ (הרשב"א), ואין בכוחם לגזור תענית ציבור. (60) אבל התעניות שגוזרים על שאר הצרות (כמבואר בריש הל' תעניות) כגון: בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן, אין להן חומרות אלו.

פרק רביעי

(1) נתבאר בו הסדר שעושין במקצת תעניות, מתעניות הגשמים, מענין התפילה, ותוספת הברכות וטכסים זה בזמננו, וכיצד היה נוהג בהר הבית, בזמן שהיה בית המקדש קיים. ונסתיים הפרק בביאור כמה גשמים ירדו ולא יצטרכו להתענות.

- א. בכל יום ויום משבע תעניות האחרונות של מטר²
מתפללין על סדר זה³: מוציאין את התבה⁴ לרחובה
של עיר⁵, וכל העם מתקבצים ומתפסים בשקים⁶.
ונותנין אפר מקלה⁷ על גפי התבה⁸ ועל גפי ספר
תורה⁹, כדי להגדיל את הכביה ולהכניע לפם. ואחד
מן העם נוטל מן האפר ונותן בראש הנשיא ובראש
אב בית דין¹⁰ במקום הנחת תפלין¹¹, כדי שיפלטמו
וישובו. וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו.

(2) דוקא של מטר, אבל בתעניות על שאר צרות - אין עושים כסדר הזה (לחם-משנה). (3) כל הסדר, במשנה תענית טו, א (4) שבה ספר תורה. (5) אנו יוצאים לרחובה של עיר, לומר: צעקנו בצנעא ולא נענינו - נבזה את עצמנו בפרהסיא (תענית טז). ומוציאים ספר-תורה לרחוב, לומר: כלי צנוע היה לנו ונתבזה בעווננו (שם). (6) לומר: הרי אנו חשובים כבהמה (שם). (7) אפר משריפה. (8) כן הוא במשנה (שם, טו). והטעם הוא משום "עמו אנכי בצרה" ו"בכל צרתם לו צר" (שם טז). (9) כן הוא שם טז, א לפי נוסחת כת"י מניכן: "ונותנין אפר מקלה על ספר-תורה", וכן הוא בתרגום שני לאסתר (ד, א) - וראה ב'כסף משנה'. (10) ש"אינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים" (תענית טו:). (11) לשים אפר תחת פאר (הם התפלין).

- ב. ואחר כך¹² מעמידין פיגיהן זקן חכם, והן יושבין.
לא היה שם¹³ זקן חכם, מעמידין חכם. לא היה שם
לא זקן ולא חכם, מעמידין אדם של צורה¹⁴. ואומר
לפניהם דברי כפושין¹⁵: אחינו, לא שק ולא תענית
גורמין, אלא תשובה ומעשים טובים. שפן מצינו
בנינוה. שלא נאמר באנשי בנינוה: וירא האלהים את
שקם ואת תעניתם, אלא: וירא האלהים את מעשיהם.
ובקבלה¹⁶ הוא אומר: קרעו לבבכם ואל בגדיכם.
ומוסיף בענינות אלו כפי כחו, עד שיכניע לפם וישובו
תשובה גמורה.

(12) משנה, שם טו, א. (13) שם טז, א בברייתא.
(14) "בעל קומה, כדי שישמעו דבריו" (רש"י). והראש"ש

- 1 ופסוקים מדברי קבלה ומפתחי הקדש, כפי שהוא
- 2 רגיל. וחותם בכל אחת מהן בחתימות אלו:
- (33) מיוחדות לתפילת תענית.
- 3 ח. בראשונה הוא חותם: מי ששנה את משה
- 4 ואבותינו על ים סוף, הוא יענה אתכם וישמע קול
- 5 צעקתכם ביום הזה. ברוך אתה ה' זוכר הנשפחות.³⁴
- (34) לפי שהיו ישראל בשעבוד מצרים כנשכחים ומיואשים, והקב"ה זכר אותם וגאלם.
- 6 ט. בשנייה הוא חותם: מי ששנה את יהושע בגלגל,
- 7 הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה.
- 8 ברוך אתה ה' שומע צעקה.³⁵
- (35) שיהושע נענה ביריחו על-ידי השופרות, שעל-ידם נפלה חומת יריחו.
- 9 י. בשלישית הוא חותם: מי ששנה את שמואל
- 10 במצפה, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום
- 11 הזה. ברוך אתה ה' שומע צעקה.³⁶
- (36) לפי שבשמואל כתוב: "ויזעק שמואל אל ה'" (שמואל-א ז, ט).
- 12 יא. ברביעית הוא חותם: מי ששנה את אליהו בחר
- 13 הפרמל, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום
- 14 הזה. ברוך אתה ה' שומע תפלה.³⁷
- (37) לפי שאלהו התפלל לה: "ענני ה' ענני" (מלכים-א יח, לז).
- 15 יב. בחמישית הוא חותם: מי ששנה את יונה במעי
- 16 הדגה, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום
- 17 הזה. ברוך אתה ה' העונה בעת צרה.³⁸
- (38) לפי שיונה התפלל: "קראתי מצרה לי" (יונה ב, ג).
- 18 יג. בששית הוא חותם: מי ששנה את דוד ושלמה
- 19 בנו בירושלים, הוא יענה אתכם וישמע קול
- 20 צעקתכם ביום הזה. ברוך אתה ה' המרחם על
- 21 הארץ.³⁹ וכל העם עונים אמן אחר כל ברכה וברכה,
- 22 בדרך שעונים אחר כל ברכות.
- (39) ששניהם התפללו על הארץ ('תוספות' תענית טז: ד"ה ברוך). [נראה ברכות מח:].
- 23 יד. בשביעית אומר: רפאנו ה' ונרפא וכו'. וגומר
- 24 התפלה על הסדר, ותוקעין בחצוצרות. ובסדר הזה
- 25 עושין בכל מקום.
- (40) כלומר, בהמשך התפילה הרגילה של שמונה-עשרה.
- 26 טו. בשהיו מתפללין על הסדר הזה בירושלים, היו
- 27 מתכנסין להר הבית כנגד שער המזרח⁴¹ ומתפללין
- 28 בסדר הזה. וכשמגיע שליח צבור לומר "מי ששנה

את אברהם", אומר: ברוך אתה ה' אלהינו אלהי ישראל מן העולם ועד העולם⁴², ברוך אתה ה' גואל ישראל. והן עונים אחריו: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ותזן הכנסת⁴³ אומר לתוקעים: תקעו, בני אהרן, תקעו. וחזר המתפלל ואומר: מי ששנה את אברהם בחר המורה, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה. ואחר כך תוקעין הפהנים ומריעין ותוקעין⁴⁴.

(41) משנה, תענית טו, ב. (42) לפי שכל חותמי ברכות שבמקדש אמרו בנוסח זה, כמבואר במשנה ברכות סג, א. (43) שמש הממונה על בית הכנסת. (44) לפי זה, ישנם שני חילוקים בין התפילות במקדש לבין התפילות במדינה, שבמדינה ענו אמן ולא תקעו, ובמקדש ענו ברוך שם כבוד מלכותו, ותקעו, ועי' 'מגיד משנה'.

טז. וכן בברכה השנייה לזו, שהיא ראשונה מן השש שמוסיף, חותם בה: ברוך ה' אלהים אלהי ישראל מן העולם ועד העולם, ברוך אתה ה' זוכר הנשפחות. והן עונים: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ותזן הכנסת אומר להן: הריעו, בני אהרן, הריעו. וחזר שליח צבור ואומר: מי ששנה את משה ואבותינו על ים סוף, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה. ואחר כך מריעין ותוקעין ומריעין.

יז. וכן על כל ברכה וברכה. באחת אומר: תקעו, ובאחת אומר: הריעו. עד שיגמרו כל שבע הברכות. ונמצאו הפהנים: פעם תוקעין ומריעין ותוקעין, ופעם מריעין ותוקעין ומריעין שבע פעמים. ואין עושים הסדר זה אלא בחר הבית בלבד. וכשהן תוקעין ומריעין שם, תוקעין בחצוצרות ובשופר באחת, כמו שאמרנו⁴⁵.

(45) למעלה פ"א ה"ד.

יח. שבע תעניות האלו - כל מקום שגזרין אותם שם - אחר שמתפללין, יוצאין כל העם לבית הכפרות ובוכין ומתחנונים שם. כלומר: הרי אתם מתים פאלו אם לא תשובו מדרךכם⁴⁶. ובכל תענית מתעניות הצרות שגזרין על הצבור, מתפללין תפלת נעילה⁴⁷ בכל מקום.

(46) תענית טז, א. (47) משנה, שם כו, א.

יט. ירדו להם גשמים - עד מתי יהיו יורדין ויפסקו הצבור מן התענית? משיירו בעמק הארץ התרבה⁴⁸ טפות. ובבינונית - טפחים. ובצבורה, עד שיירו בעמק שלשה טפחים⁴⁹.

(48) שאינה מעוברת. (49) תענית כה, ב. כחכמים החולקים על רבי מאיר.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון ח' כסלו - ספר אהבה - הלכות קריאת שמע קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ח'י"ד כסלו תשע"ח

17 בְּהֵן. חֲצַר הַמֶּרְחֵץ, וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁבִּגְי־אָדָם עוֹמְדִין
18 בּוֹ לְבוּשִׁין - מִתֵּר לְקִרְוֹת בּוֹ קְרִיאַת־שְׁמַע¹⁷.

10) שעצם ההזמנה שהזמין את המקום לבית כסא פוסלתו מלקרות בו, הואיל ושמו מגונה ומאוס (שבת דף י עמוד ב; ברכות דף כו עמוד א). 11) שלא רחץ בו אדם מעולם. 12) הואיל ולא הייתה בו זיהומא מעולם, וגם שמו אינו מגונה כל כך (שם). 13) לבית הכסא. 14) כי אפשר שהתכוון לומר "זוה" לתשמיש אחר (נדרים דף ז עמוד א), ודיבור כזה שאינו מבואר כל צרכו נקרא בלשון התלמוד (שם) "יד", כי כשם שיד הכלי אינה עיקר הכלי אלא שהאוחז בה כל הכלי מיטלטל עימה, אף זה לא פירש אלא מקצת דבריו והיתר משתמע ממילא. 15) כי שמא "יד בית הכסא כבית הכסא". 16) הואיל והזמנה גרידא אינה מועילה אלא מדרבנן, לא החמירו בספק הזמנה, כי כלל הוא: "ספיקא דרבנן להקל" (ר"ן שם). 17) (שבת דף י עמוד א) מכיוון שאין בני אדם עומדים שם ערומים, אין ערוות דבר נראית שם, ואתה קורא בו: "והיה מחניך קדוש".

19 ד. וְלֹא קְרִיאַת־שְׁמַע בְּלִבְדּוֹ, אֲלֵא פֶלַע עֲנִין שֶׁהוּא
20 מְדַבְּרִי הַקִּדְשׁ¹⁸, אֲסוּר לְאָמְרוֹ בְּבֵית־הַמֶּרְחֵץ וּבְבֵית־
21 הַכֶּסֶּא, וְאִפְלוֹ אָמְרוֹ בְּלִשׁוֹן חַל. וְלֹא לְאָמְרוֹ בְּלִבְדּוֹ,
22 אֲלֵא אִפְלוֹ לְהִרְהֵר בְּלִבּוֹ בְּדַבְּרֵי־תוֹרָה בְּבֵית־הַכֶּסֶּא
23 וּבְבֵית־הַמֶּרְחֵץ וּבְמָקוֹם הַטְּנֵפֶת, וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁיֵּשׁ
24 בּוֹ צוּאָה וּמִי־רִגְלִים - אֲסוּר¹⁹.

18) כגון: דברי תורה ותפילה. 19) (ברכות דף כד עמוד ב) אמרו שם: כל הקורא דברי תורה במקומות המטונפים, עליו הכתוב אומר: "כי דבר ה' בזה" (במדבר פרק טו פסוק לא). וכתב הראב"ד, הובא בכסף משנה, שאין איסור להרהר בדברי תורה במקומות אלו אלא לכתחילה, כלומר: לכוון מחשבתו וליבו בדברי תורה - אסור; אבל אם היה תלמודו שגור בפיו והרהר לאונסו - אין בכך כלום, כמבואר בזבחים (דף קב עמוד ב). וכתוב בספר חסידים סימן תקמ"ו: שלפיכך ראוי לאדם לחשב חשבונותיו החילוניים בבית הכסא, כדי שלא יבוא להרהר בו בדברי תורה, והכתוב אומר: (תהילים פרק יב, פסוק ז) "אמרות ה' אמרות טהורות", ואין ראוי להם אלא מקום טהור.

25 ה. דְּבָרִים שֶׁל חַל, מִתֵּר לְאָמְרוֹ בְּלִשׁוֹן קִדְשׁ
26 בְּבֵית־הַכֶּסֶּא²⁰. וְכֵן הַפְּנוּיִים²¹, כְּגוֹן 'רַחֲמִים' ו'חַנוּן'
27 ו'נֶאֱמָן' וְכִיּוּצָא בְּהֵן - מִתֵּר לְאָמְרוֹ בְּבֵית־הַכֶּסֶּא²².
28 אֲבָל הַשְּׁמוֹת הַמִּיחָדִּים, וְהֵן הַשְּׁמוֹת שֶׁאֵינָן
29 נִמְחָקִין²³ - אֲסוּר לְהִזְכִּיר בְּבֵית־הַכֶּסֶּא²⁴ וּבְבֵית־
30 הַמֶּרְחֵץ יִשְׁי²⁵. וְאִם נִזְדַּמֵּן לוֹ לְהַפְרִישׁ מִן דְּבַר
31 הָאֲסוּר²⁶ בְּבֵית־הַמֶּרְחֵץ אוֹ בְּבֵית־הַכֶּסֶּא - מִפְּרִישׁ²⁷,
32 וְאִפְלוֹ בְּלִשׁוֹן קִדְשׁ וּבְעֲנִינֵי קִדְשׁ²⁸.

20) (שבת דף מ עמוד ב) ומידת חסידות היא להחמיר שלא

יום ראשון ח' כסלו ה'תשע"ח

הלכות קריאת שמע

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) המקומות שאין קוראים בהם; אם נודמן לו להפריש חבירו מדבר האסור בבית המרחץ כיצד מפרישו; כנגד איזה ערוה אסור לקרות.

1 א. הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע, רוֹחֵץ יָדָיו בְּמֵי־קֵדֶם שִׁיקְרָא.
2 הַגִּיעַ זְמַן קְרִיאַתָּהּ, וְלֹא מֵצָא מַיִם קֵדֶם שִׁיקְרָא -
3 לֹא יֵאָחֵז קְרִיאַתָּהּ וְיִלְךָ לְבָקֵשׁ מַיִם, אֲלֵא מִקְנֵת יָדָיו
4 בְּעֶפֶר אוֹ בְּצוֹר³ אוֹ בְּקוֹרָה⁴ וְכִיּוּצָא בְּהֵן וְקוֹרֵא⁵.

2) ברכות טו. אף על פי שאין ידיו מלוכלכות - מצוה עליו לרחצן, שכן ידיים עסקניות הן, ושמא נגעו במקומות המכוסים בגוף, או בדבר מזוהם; וחז"ל סמכו רחיצה זו על הפסוק: ארחץ בנקיון כפי, ואסובבה את מזבחך ה' (תהילים כו, ו). 3) אבן, והוא שם נרדף ל"צור", ונמצא בתנ"ך (שמואל-ב יז, יג; עמוס ט, ט). 4) העץ שעושים ממנו התקרה (הערוך). 5) ואין המים מעכבים, כי לא כתוב ארחץ במים אלא ארחץ בנקיון כפי - בכל דבר שהוא מנקה (ברכות שם). ולענין נטילת ידיים לתפילה (ראה לקמן הלכות תפילה פרק ד, הלכה ד).

5 ב. אֵין קוֹרִין לֹא בְּבֵית־הַמֶּרְחֵץ וְלֹא בְּבֵית־הַכֶּסֶּא,
6 אֶף־עַל־פִּי שֶׁאֵין בּוֹ צוּאָה; וְלֹא בְּבֵית־הַקְּבָרוֹת וְלֹא
7 בְּצֵד הַמֵּת⁷ עֲצָמוֹ. וְאִם הִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת מִן הַקֶּבֶר
8 אוֹ מִן הַמֵּת - מִתֵּר לְקִרְוֹת⁸. וְכָל מִי שֶׁקָּרָא בְּמָקוֹם
9 שֶׁאֵין קוֹרִין בּוֹ - חוֹזֵר וְקוֹרֵא⁹.

6) (ברכות כו). לפי שכתוב: "כי ה' אלוךך מתהלך בקרב מחניך... והיה מחניך קדוש" (דברים כג, טו), ומקומות אלה שמוזהמים הם, אין אתה קורא בהם "מחניך קדוש". 7) (ברכות יח). משום שנאמר: "לועג לרש חרף עושהו" (משלי יז, ה), והקורא בבית הקברות כאילו לועג למתים, שאינם יכולים לקרוא. 8) (שם). 9) כיוון שעבר על דברי חכמים קנסוהו לחזור ולקרוא, ואפילו היה שוגג, כדי שיזהר בפעם אחרת (כסף-משנה). וכן אמרו (ברכות כב:): "הואיל וחטא (שהתפלל ומצא צוה במקומו), אף על פי שהתפלל, תפילתו תועבה".

10 ג. בֵּית־הַכֶּסֶּא הַחֲדָשׁ שֶׁהוּכָן וְעָדִין לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ
11 - מִתֵּר לְקִרְוֹת קְרִיאַת־שְׁמַע לְגִידּוֹ, אֲבָל לֹא בְּתוֹכּוֹ¹⁰.
12 מִרְחֵץ הַחֲדָשׁ¹¹, מִתֵּר לְקִרְוֹת בְּתוֹכּוֹ¹². הֵיךְ שֶׁנִּי
13 בְּתֵיב; זְמַן אֶחָד מֵהֶם לְבֵית הַכֶּסֶּא, וְאָמַר עַל הַשְּׁנֵי:
14 'זוֹה' - הִרִי הַשְּׁנֵי סֶפֶק אִם הִזְמִינוּ לְכָךְ¹³ אִם לֹא¹⁴.
15 לְפִיכָךְ אֵין קוֹרִין בּוֹ לְכַתְּחִלָּה¹⁵; וְאִם קָרָא - יֵצֵא¹⁶.
16 אָמַר: 'גַּם זֶה' - הִרִי שְׁנֵיהֶם מִזְמָנִין, וְאֵין קוֹרֵאִין

נראה שנוסח הירושלמי של רבינו היה "מגללי חמור". ואמנם כן היא הגירסה בירושלמי שלפנינו. אגב, בירושלמי (שם) הוסיפו: "מרחיקים מצואת התרנגולים, ובלבד באדומים", והתוספות בברכות (דף כה עמוד א) נסתפקו בפירוש המלה "אדומים", ומעניין פירושו של בעל "ספר החרדים": אדומים - מארץ אדום, לפי שבארץ אדום היו השעורים רעות מאוד, כמבואר בכתובות (דף סד עמוד ב), והיו מאכלים התרנגולים שעורים וצואתם מסרחת, וכן בב"ח (אורח חיים סימן ע"ט). (33) שם כולל לחמשת מיני תבואה, והם: חיטים, שעורים, כוסמין, שיבולת שועל ושיפון. (34) בתוך שיעור הזמן. (35) (סוכה דף מב עמוד ב), והטעם - שאין ריחם רע.

- ז. הִיְתָה צוֹאָה יִבְשָׁה בְּחָרֶשׁ, אֲסוּר לְקִרְוֹת כְּנָגְדָהּ.³⁶
וְאִם הִיְתָה יִבְשָׁה יוֹתֵר מִחָרֶשׁ, עַד שָׁאֵם זִרְקָה
תִּתְפָּרֵךְ.³⁷ - הֲרִי הִיא כְּעֶפֶר, וּמִתָּר לְקִרְוֹת כְּנָגְדָהּ.³⁸
מִי־רִגְלִים שֶׁנִּבְלְעוּ בְּקֶרֶקֶעַ: אִם הָיוּ מְרִטִיבִין הִידָּר.³⁹
- אֲסוּר לְקִרְוֹת כְּנָגְדָן; וְאִם לֹא - מִתָּר.⁴⁰

(36) אף על פי שנתייבשה כבר כחרס עדיין שם צואה עליה (ברכות דף כה עמוד א). (37) תישבר לשברים רבים. אבל אם אינה נפרכת בזריקה, אף על פי שנפרכת בגלילה (על ידי הרגל), אינה נידונית כעפר, וזהו שכתב רבינו: "עד שאם זרקה" וכו' - למעט נפרכת על ידי גלילה (כסף משנה). (38) ודווקא שאין לה ריח רע, שאם לא כן, הרי היא כ"ריח שיש לו עיקר" ואסור לקרוא על ידו, כמבואר בסמוך (הלכה י"ב). (39) ואף על פי שאין בהרטבה זו "טופח על מנת להטפוח" (לחלח), כלומר: שיד זו הנרטבת אין בה כדי להרטיב גם אחרים - אסור לקרוא כנגדם (ברכות דף כה עמוד א). (40) אף על פי שרישומם ניכר בקרקע (שם).

- ח. כִּמְהָ יִרְחִיק אָדָם מִצוֹאָה וּמִמִּי־רִגְלִים וְאַחֲרֵי־כֵן יִקְרָא? אֲרַבַּע אַמּוֹת.⁴¹ בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזִמָּן
שֶׁהֵם מְלַאחֲזִינּוּ אוֹ מַצְדִּין; אֲבָל אִם הָיוּ כְּנָגְדַּ פְּנֵיו
- מִרְחִיק מִהֶן עַד שְׁלֹא יִרְאֶה אוֹתָן, וְאַחֲרֵי־כֵן יִקְרָא.⁴²

(41) (שם כב:). (42) (שם כו:). וראוי להעיר, שמה שמתיר רבינו בהרחקת ארבע אמות בזמן שהם "מצדידו", אינו אלא כשאין אפשר לו לסלקם לאחוריו על ידי הליכה לפניו, כגון שנהר שוטף לפניו, אבל כשאפשר - הרי הם כ"לפניו" וצריך להרחיק מהם כמלוא עיניו (כסף משנה).

- ט. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?⁴³ כְּשֶׁהָיָה עֹמֵהֵן בְּבֵית בְּמָקוֹם שָׁוִה; אֲבָל אִם הָיָה שָׁם מְקוֹם גְּבוּהָ מִהֶן
עֹשֶׂה טַפְחִים אוֹ נִמוֹךְ מֵהֶם עֹשֶׂה טַפְחִים - יוֹשֵׁב
בְּצֵד הַמְּקוֹם וְקוֹרֵא,⁴⁴ שֶׁהָיָה נִפְסֵק בִּיגִיָּהֶם. וְהוּא⁴⁵,
שֶׁלֹּא יִגִּיעַ לוֹ רִיחַ רָע.⁴⁶ וְכֵן אִם כִּפָּה כְּלִי עַל הַצוֹאָה
אוֹ עַל מִימִי־רִגְלִים - אֶף־עַל־פִּי שֶׁהָיוּ עֹמֵי בְּבֵית,
הֲרִי אֵלָיו כְּקוֹבֵרִין,⁴⁷ וּמִתָּר לְקִרְוֹת כְּנָגְדָן.⁴⁸

(43) שצריך להתרחק מהם. (44) ואפילו כשהם בבית אחד עימו, הרי הם כברשות אחרת (ברכות כה:). (45) ובלבד.

לומר בבית הכסא אפילו דברים של חול בלשון הקודש, (ספר חסידים סימן תתקצ"ד, הובא ב"מגן אברהם" אורח חיים סימן פ"ה סעיף קט ב'). (21) השמות שמשבחים בהם את ה' על דרך הכינוי בלבד, ואינם שמותיו המיוחדים (ראה הלכות יסודי התורה פרק ו הלכה ה). (22) (שבת דף י עמוד ב). (23) שאסור למחכם, משום שנאמר: ואיבדתם את שמם... לא תעשו כן לה'... (דברים פרק יב, ד) ושבעה שמות הם שאינם נמחקים: יהוה, או: אדני, אל, אלוה, אלוקים, אהיה, שדי, צבאות, (ראה הלכות יסודי התורה פרק ו הלכה ב). (24) (שבת דף י עמוד ב). ובעל כסף משנה תמה: שלא הזכיר רבינו שאסור לומר "שלום" לחבירו במקומות אלה, משום שנאמר (שופטים פרק ו, פסוק כד) "ויקרא לו ה' שלום", כמבואר במסכת שבת (שם)? ויש לומר: שרבינו סובר שאין הלכה כאותה הסוגיא שבמסכת שבת. שהרי נאמר בסוטה (דף י עמוד א): שכל שם הניתן להימחק אינו שמו של הקדוש-ברוך-הוא אלא "מעין" שמו; והואיל ולא מנו חכמינו ז"ל (שבועות דף לה עמוד א) את השם "שלום" בכלל אלה השמות שאינם נמחקים, - על כורחך אתה אומר ש"שלום" אינו אלא כינוי בלבד ומותר לאמרו בבית הכסא (לחם יהודה). אולם בתוספות (סוטה דף י עמוד א, דיבור המתחיל "אלא") כתבו: ש"שלום" אינו נמחק, ומסדר הברייאא בשבועות (דף לה עמוד א) תנא ושייר, לפיכך פסק ה"מגן אברהם" אורח חיים סימן פ"ה (סעיף קטן ג), שגם "שלום" אסור להזכיר בבית הכסא. (25) מוסב רק על בית המרחץ, אבל בית הכסא אפילו חדש אסור להזכיר בו שם שמים, כמבואר לעיל (הלכה ג). (26) כגון שחבירו רוצה לעשות שם דבר איסור, והוא רוצה להרחיקו מזה. (27) כמסופר במסכת (שבת דף מ עמוד ב): "מעשה בתלמידו של רבי מאיר שנכנס אחריו לבית המרחץ (בשבת) וביקש להדיח הקרקע. אמר לו: אין מדיחין" (שם) שמוה הגומות שברצפה ויתחייב משום חורש) - הרי שאף בבית המרחץ לא נמנע רבי מאיר מלהורות לתלמידו דין בענייני שבת, כדי להפרישו מאיסור. (28) כרבי מאיר שהורה לתלמידו עניין (דין) קודש ובלשון הקודש.

1. צוֹאֵת הָאָדָם וְצוֹאֵת כְּלָבִים וְחִזְרִין בְּזִמָּן שִׁישׁ
2. בְּתוֹכָן עוֹרוֹת,²⁹ וְכָל צוֹאָה שֶׁרִיחָה רַע כְּגוֹן אֵלֶּיךָ -
3. אֲסוּר לְקִרְוֹת קְרִיאַת־שְׁמַע כְּנָגְדָן;³¹ וְכֵן כְּנָגְדַּ מִי־
4. רִגְלִים שֶׁל אָדָם. אֲבָל מִי־רִגְלִים שֶׁל בְּהֵמָה, קוֹרִין
5. כְּנָגְדָן.³² קָטָן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֵאכֹל פְּזִית דָּגָן³³ כְּבִידִי³⁴
6. שִׁיאֲכַל הַגְּדוֹל כְּשֶׁלֶּשָׁה בִּיצֵי דָגָן - אֵין מִרְחִיקִין, לֹא
7. מִצוֹאָתוֹ וְלֹא מִמִּי רִגְלִיו.³⁵

(29) זה מוסב על צואת כלבים וחזירים, שנוהגים לתת אותה בעורות בשעת עיבודם ואז ריחה רע; אבל צואת אדם שריחה רע בכל אופן אפילו בלא עורות - אסור לקרות שמע כנגדה. (30) כגון: צואה אדומה של תרנגולין (כסף משנה). (31) (ברכות דף כה עמוד א; ירושלמי שם פרק ג, הלכה ה). (32) שאין ריחם רע, ולא מצינו להם איסור בשום מקום. והראב"ד משיג: שבירושלמי הנ"ל נאמר: "מי רגליים של חמור שבא מן הדרך אסור לקרוא כנגדן". ברם,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון ח' כסלו - ספר אהבה - הלכות קריאת שמע קצו

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בפירוש "רבינו יונה" לברכות (פרק ג). (61) שאף על פי שמצד הדין אין לאסור הקריאה, בשעה שידיי מטונפות, הואיל ואין להם ריח רע - בכל זאת מגונה הוא לקרוא קריאת שמע בידיים מטונפות. וחכמינו ז"ל (ברכות כה.) סמכו על הפסוק: "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך" (תהילים לה, ו), כלומר: גם האברים שאינם נושמים כמו הפה והחוטם, צריכים להיות טהורים ונקיים בשעת קריאתנו אל ה'.

יב. ריח רע שיש לו עקרה⁶² - מרחיק ארבע אמות⁶³ וקורא, אם פסק הריח; ואם לא פסק הריח - מרחיק עד מקום שפסק הריח. ושאין לו עקרה, כגון מי שניצא ממנו ריח מלמטה - מרחיק עד מקום שתכלה הריח⁶⁴ וקורא⁶⁵. גרף של רעי ועביט של מימי רגלים⁶⁶, אסור לקרות קריאת-שמע כנגדן, ואף-על-פי שאין בהם כלום ואין להם ריח רע, מפני שהם כבית-הכסא⁶⁷.

(62) שצואה מונחת שם ומעלה ריח רע. (63) כשהיא מכוסה; שאילו הייתה מגולה ומונחת לפניו, היה צריך להרחיק ממנה כמלוא עיניו, כמבואר לעיל (הלכה ח). (64) אבל אינו צריך להרחיק ארבע אמות ממקום שפסק הריח (ברכות כד.). והראב"ד משיג וסובר שצריך להרחיק ארבע אמות ממקום שפסק הריח, כדעת רב חסדא בגמרא (שם), וכן נפסקה ההלכה בשולחן ערוך אורח חיים (סימן ע"ט, סעיף א). (65) (ברכות, שם). (66) שניהם כלי חרס הם, אלא רעי קרוי: גרף, ושל מי רגליים קרוי: עביט, מלשון רש"י (ברכות כה:). (67) הואיל ומיוחדים לכך, ואפילו יתן לתוכם רביעית מים אינה מועילה, כדין כל בית כיסא. ואם הם של זכוכית או של מתכת ורחוצים יפה ואין בהם ריח רע - מותר לקרות קריאת שמע בצידם (שולחן ערוך אורח חיים פרק ז, סעיף א).

יג. צואה עוברת, כגון שהיתה שטה על-פני המים⁶⁸ - אסור לקרות כנגדה⁶⁹. ופי' חזיר - בצואה עוברת דמי⁷⁰, ואסור לקרות כנגדו עד שיעברו ממנו ארבע אמות⁷¹.

(68) או שהעבירו לפניו גרף של רעי וכיוצא בה. (69) עד שיעבירוהו לאחריו ארבע אמות, כמבואר לעיל (הלכה ח). (70) דומה. (71) מפני שפיו מלוכלך תמיד בצואה (ברכות כה.). ושם בגמרא הוסיפו: "אפילו עולה מן הנהר", כלומר: אף על פי שרק עכשיו התרחץ בנהר - אסור לקרוא כנגדו, מכיוון שפיו מלוכלך תמיד, יש לו דין של "גרף של רעי", הנידון כבית הכיסא, כמבואר לעיל (הלכה י"ב).

יד. היה קורא והגיע למקום הטנפת⁷² - לא יניח ידו על פיו⁷³ ויקרא⁷⁴, אלא יפסיק עד שיעברו מאותו מקום. וכן הקורא שניצתה ממנו ריח מלמטה - יפסיק עד שתכלה באש⁷⁵, וחזור לקריאתו; וכן בדברי-תורה. יצתה ריח מתברו - אף-על-פי שפסק לקריאת-שמע, אינו פוסק לדברי-תורה⁷⁶.

(72) מקום צואה או מי רגליים. (73) שיקרא בלחש, שלא

(46) ולפי זה כשהוא מתפלל בביתו ומריח ריח רע ממקום אחר, צריך הוא להפסיק בתפילתו ולשהות עד שיעבור הריח (כסף-משנה). (47) מכיוון שהם מכוסים, ככתוב: "וחפרת בה..." וכיסית את צאתך" דברים כג, יד). (48) (ברכות כה:).

1. יהיה פניו ויבין הצואה מחצה של זכוכית - אף-על-פי שהוא רואה אותה מאחרי הזכוכית, מותר לקרות כנגדה⁴⁹. נתן רביעית מים לתוך מי-רגלים של פעם אחת⁵⁰ - מותר לקרות עמהן בתוך ארבע אמות⁵¹.

(49) שאין הדבר תלוי בראייה אלא בכיסוי, כלשון הכתוב: "וכיסית את צאתך" - והרי מחיצת הזכוכית מכסה עליה (ברכות שם). (50) ולשתי פעמים שתי רביעיות וכן לעולם. (51) ואפילו קדמו המים למי הרגליים, אין הם מבטלים אותם בפחות מרביעית. ואין אומרים: "ראשון, ראשון בטל", כלומר: כל טיפה הנופלת למים, מתבטלת תיכף בנפילתה - אלא תמיד צריך שיהיה שיעור רביעית במים (שם). רביעית - רביעית הלוג והיא: כשיעור ביצה וחצי (שבת עו: ברש"י). ובלשון רבינו: "אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע" (הלכות נשיאת כפיים פרק ט"ו הלכה ד, על פי דברי התלמוד פסחים קט.). וכיצד משערים ביצה וחצי? - ממלא כלי במים ומערה את המים לכלי אחר, וייתן לכלי הראשון שלוש ביצים, ואחר כך יערה לתוכו את המים מהכלי השני, ומחצית המים ההם שנשארו בכלי השני - הוא שיעור של ביצה וחצי (על פי טור אורח-חיים סימן תנ"ו).

יא. היתה צואה בגמא - עומד בסנדלו על הגמא וקורא⁵²; והוא⁵³ שלא יהיה סנדלו נוגע בה⁵⁴. היתה כנגדו צואה מעוטה ביותר, כמו טפה - רוקק עליה רק עבה עד שתתפסה וקורא⁵⁵. היתה נטושת צואה על פשוט⁵⁶, או ידיו מטנפות מבית-הכסא, ולא היה להן ריח רע כלל מפני קטנן או יבשותן - מותר לקרות, לפי שאין להן ריח⁵⁷ רע. אבל אם היתה במקומה⁵⁸, אף-על-פי שאינה נראית כשהוא עומד - הואיל ונראית כשהוא יושב, אסור לקרות עד שיקנח יפה יפה, מפני שהצואה לחה היא ויש לה ריח⁵⁹ רע. וכמה גאונים⁶⁰ הורו, שאסור לו לקרות אם היו ידיו מטנפות; וכך ראוי לעשות⁶¹.

(52) שהרי היא מכוסה על ידי סנדלו. (53) ובלבד. (54) שסנדלו נידון כמלבושו (שם). (55) ודווקא לאלתר כשהרוק בעביו, אבל לאחר שהרוק נבלע בצואה - הרי היא מגולה, ואסור לקרוא בצידה (ירושלמי ברכות פרק ג, הלכה ה). (56) התפשטות, מלשון: והינם נושמים על פני כל הארץ (שמואל-א פרק ל, פסוק ט"ו). ועניינה: שאין שם עיקר צואה, אלא הגוף מטושטש ומלוכלך ממראה הצואה. (57) (ברכות כה.), ורמז לזה "כל הנשמה תהלל יה" (תהילים קנ, ו) הפה והחוטם (אברים הנושמים) בכלל ההילול, ולא שאר האברים (מלשון רש"י שם). (58) בפי הטבעת. (59) (יומא ל.). (60) רב האי גאון ומפרשים אחרים, הובאו

יז. וְכֵשֶׁם שֶׁהָיָה אֲסוּר כִּנְגֵד עֲרוֹת אֲחֵרִים, כִּף הוּא
 16 אֲסוּר לְקָרוֹת כִּנְגֵד עֲרוֹתָיו⁸⁴; וְלֹא יִקְרָא כִּשְׁהוּא עָרִם,
 17 עַד שְׂכִסְפָה עֲרוֹתוֹ. הִיָּתָה חֲגוּרָה שֶׁל כִּנְגֵד אוֹ עוֹר אוֹ
 18 שֶׁק עַל מִתְנִיּוֹ⁸⁵, אֶף-עַל-פִּי שֶׁשָּׂאָר גּוֹפֵי עָרִם - מִתָּר
 19 לוֹ לְקָרוֹת קְרִיאַת-שְׁמַע⁸⁶; וְהוּא שְׁלֹא יִהְיֶה עֲקָבוֹ⁸⁷
 20 נוֹגֵעַ בְּעֲרוֹתוֹ. הִיָּה יֶשֶׁן בְּטִלְיָתוֹ וְהִיָּה עָרִם - חוּצָן
 21 בְּטִלְיָתוֹ מִתַּחַת לְבוֹשׁ⁸⁸ וְקוֹרָא. אָכֵל לֹא יִחַץ צִנּוּרוֹ
 22 וְיִקְרָא, מִפְּנֵי שֶׁלְבוֹ רֹאֶה אֶת הָעֲרוּה, וְנִמְצָא כְּמִי
 23 שֶׁקוֹרָא בְּלֹא חֲגוּרָה.

(84) (ברכות כה:). (85) והוא מכוסה ממתניו ולמטה.
 (86) (שם כד:). (87) כשהוא יושב ורגליו מקופלות תחתיו.
 והוא הדין לשאר איבריו שלא יגעו בכשרו בעת קריאתו,
 אלא "עקבו" משמעו לרכותא: שאם אינו נוגע בערוותו
 אף על פי שהוא מכונן נגד ערוותו ורואה אותה, מותר
 לקרוא נגדו (רבינו יונה לברכות). (88) (שם כד:): שאם לא
 יפסיק בטליתו מתחת ליבו הרי ליבו רואה את הערוה
 ואסור. ומה שחילקו חז"ל בין "ליבו רואה" לשאר אברים,
 אפשר משום שמצינו בלב לשון "ראייה", ככתוב (קהלת א,
 טו): "וליבי ראה הרבה חכמה" ("תורה תמימה" פרשת תצא
 אור ע"ה).

יח. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ יֻשְׁנִים בְּטִלְיָת אַחַת - כָּל אֶחָד מֵהֶן
 25 אֲסוּר לְקָרוֹת, אֶף-עַל-פִּי שְׂכִסְפָה מִתַּחַת⁸⁹ לְבוֹ; עַד
 26 שֶׁתֵּהָא טִלְיָת מִפְּסָקָת בִּינְיָהֶן, עַד שֶׁלֹּא יִגַּע בְּשׂוֹר זֶה
 27 בְּבִשּׁוֹר זֶה מִמִּתְנִיּוֹ וְלִמְטָה⁹⁰. וְאִם הִיָּה יֶשֶׁן עִם אִשְׁתּוֹ
 28 אוֹ בָּנוֹ וּבְגִי-בֵיתוֹ הִקְטַנְיָם⁹¹ - הֲרִי גּוֹפֵן כְּגוֹפּוֹ,
 29 וְאִינוּ מִרְגִּישׁ מֵהֶן. לְפִיכָף אֶף-עַל-פִּי שֶׁבִּשְׂרוֹ נוֹגֵעַ
 30 בָּהֶם, מִחֲזִיר פָּנָיו⁹² וְחוּצָן מִתַּחַת לְבוֹ⁹³ וְקוֹרָא⁹⁴.

(89) ולא יהא ליבו רואה את ערוות עצמו. (90) שאם לא
 כן הרי בשר זה נוגע בזה ויבואו לידי הרהור עבירה (ברכות
 כד:). (91) שהוא רגיל בהם ולא יביאווה לידי הרהור.
 (92) אבל אם לא יחזיר פניו אי אפשר שלא יבוא להרהר בה.
 (93) שלא יהא ליבו רואה את ערוות עצמו. (94) (שם).

יט. עַד אֵימָתִי הֵם קֻטְנִים לְעֻנְיָן זֶה? עַד שֶׁיֵּהָא
 32 הַזָּכֵר בֵּין שְׁתֵּים-עָשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְהַנְּקֵבָה בֵּין
 33 אַחַת-עָשָׂרָה שָׁנָה⁹⁵ וְיוֹם אֶחָד; וְהוּא שֶׁיֵּהָא תְּכֵנִיתָם
 34 כְּתִבְנִית גְּדוּלִים, שְׂדִים נִכְנוּ וּשְׁעָרָה צִמָּח⁹⁶; וְאַחֲרֵי-
 35 כֵּן לֹא יִקְרָא עַד שֶׁתִּפְסִיק טִלְיָת בִּינְיָהֶן. אָכֵל אִם
 36 עֲדִין לֹא הָיוּ שְׂדִים נִכְנוּ וּשְׁעָרָה צִמָּח - קוֹרָא עֲמָהֶן
 37 בְּקִרְבָּם בְּשׂוֹר וְאִינוּ צָרִיף הִפְסֵק, עַד שֶׁיֵּהָא הַזָּכֵר בֵּין
 38 שְׁלֹשׁ-עָשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְהַנְּקֵבָה בֵּין שְׁתֵּים-
 39 עָשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד⁹⁷.

(95) שעד אז לא באו לכלל ביאה ואין אדם מתאוה להם.
 (שם). (96) מלשון הכתוב (יחזקאל טז, ז), והוא השער
 הגדל במקום הערוה והוא מהווה סימן נערות לבת, וסימן
 גדלות לבן ומפורש בנדה (פרק ו, משנה א), וכן מבוארים
 פרטי סימני הנערות ב"משנה תורה" (הלכות אישות פרק

יהא ניכר כלל שמרחש בשפתיו (פרישה, לטור אורח חיים
 סימן פ"ה). (74) (ברכות כד 75) ריח הרע, מלשון
 הכתוב (יואל ב, כ) "ועלה באשו ותעל צחנתו".
 (76) (ברכות כה:), והטעם - כי בדברי תורה אי אפשר לו
 לעזוב את בית המדרש וללמוד בחוץ; אבל בקריאת שמע
 - יצא לחוץ ויקרא (מפירוש רש"י שם).

טו. הִיָּה קוֹרָא קְרִיאַת-שְׁמַע בְּבֵית, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם
 2 יֵשׁ שָׁם צוּאָה אוֹ מִי-רְגֵלִים אוֹ אֵין שָׁם - הֲרִי זֶה
 3 מִתָּר לְקָרוֹת⁷⁷. הִיָּה קוֹרָא בְּאִשְׁפָּה, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם
 4 יֵשׁ שָׁם צוּאָה אוֹ אֵין שָׁם - לֹא יִקְרָא עַד שְׂכִידָק,
 5 שְׂחִזְקָת הָאִשְׁפָּה שֶׁהִיא מְקוֹם הַטְּנָפָה. אָכֵל סִפֵּק
 6 מִי-רְגֵלִים - אֶפְלוּ בְּאִשְׁפָּה, מִתָּר לְקָרוֹת⁷⁸.

(77) כי סתם בית הוא בחזקת נקי. (78) (ברכות, שם),
 והטעם - כי לא אסרה תורה לקרות בצד מי רגליים אלא
 כנגד עמוד הקילוח בלבד (זאת אומרת: בשעת זרימת
 השתן), ככתוב: (דברים כג, יג) "ויד תהיה לך מחוץ למחנה
 ויצאת שמה חוץ", כלומר: לא נאמר בהם כיסוי, אלא
 יציאה לחוץ כדי שלא יקראו אחרים כנגד עמוד הקילוח.
 ברם החכמים גזרו שלא לקרות בצידי גם אחרי נפילתם
 לארץ, אבל לא גזרו אלא על וודאם ולא על ספיקם; אבל
 בצואה שנאמר בה: "וכסית את צאתך" (שם, יד) יש
 להחמיר אפילו בספיקא.

טז. כֵּשֶׁם שֶׁאֲסוּר לְקָרוֹת כִּנְגֵד צוּאָה וּמִי-רְגֵלִים עַד
 8 שִׁירְחִיק, כִּף אֲסוּר לְקָרוֹת כִּנְגֵד הָעֲרוּה⁷⁹ עַד
 9 שְׂיִחְזִיר⁸⁰ פָּנָיו. אֶפְלוּ כּוֹתֵי⁸¹ אוֹ קֶטֶן, לֹא יִקְרָא כִּנְגֵד
 10 עֲרוֹתָן, אֶפְלוּ מִחֲצָה שֶׁל זְכוּכִית מִפְּסָקָת - הוֹאִיל
 11 וְהוּא רֹאֶה אוֹתָהּ, אֲסוּר לְקָרוֹת עַד שְׂיִחְזִיר פָּנָיו.
 12 וְכָל גּוֹף הָאִשָּׁה עָרוּה. לְפִיכָף לֹא יִסְתַּכֵּל בְּגוֹף
 13 הָאִשָּׁה כִּשְׁהוּא קוֹרָא, וְאֶפְלוּ אִשְׁתּוֹ. וְאִם הִיָּה מְגֻלָּה
 14 טַפְח⁸² מְגוּפָה, לֹא יִקְרָא כִּנְגֵדָה⁸³.

(79) משום שנאמר (דברים כג, טו): "והיה מחניך קדוש ולא
 ייראה בך ערוות דבר ושב מאחריך". (80) אבל אינו צריך
 להרחיק ד' אמות כמו בצואה, כי לא הקפידה התורה אל
 על הראייה בלבד, ולפי זה אם עצם את עיניו, או בלילה,
 או סומא שאינו רואה את הערוה - מותר לקרות קריאת
 שמע כנגדה, מה שאין כן בצואה, אפילו כשאינו רואה
 אותה, כגון שעצם את עיניו וכדומה - אסור לקרות כנגדה.
 שכל זמן שהמקום מלוכלך אין אתה קורא בו "והיה מחניך
 קדוש" (שולחן ערוך אורח חיים סימן ע"ט סעיף א; סימן
 ע"ו סעיף ו). (81) (ברכות כה:): שהייתי יכול לומר: הואיל
 "ובשר חמורים בשרם" (יחזקאל כג, כ), דינם כשאר בעלי
 חיים - קא משמע לן שאסור. "ומכוון זה אל העמים
 הפראים השוכנים בנדיקיה הסלעים והולכים ערומים כחיותו
 שדה" ("תורה תמימה" פרשת תצא אור ע"ד).
 (82) ממקום שדרכו להיות מכוסה. (83) (ברכות כה:),
 והעירו ב"הגהות מיימוניות" שדווקא באשתו צריך טפח,
 אבל באשה אחרת פחות מטפח נקרא ערוה ואסור לקרות
 כנגדה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני ט' כסלו - ספר אהבה - הלכות קריאת שמע קצט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 פְּנוּיָהּ לְקִרְוֹתָ¹⁴. וְאִם הָיָה מְשַׁמֵּר אֶת הַמֶּת -
17 אֶף-עַל-פִּי שְׁאִינוּ מָתוּ, פֶּטוּר מִקְרִיאַת-שְׁמַע¹⁵. וְאִם
18 הָיוּ הַשּׁוֹמְרִים שְׁנַיִם - הָאֶחָד מְשַׁמֵּר, וְהַשֵּׁנִי נִשְׁמָט¹⁶
19 לְמָקוֹם אַחֵר¹⁷ וְקוֹרֵא, וְחֹזֵר וּמְשַׁמֵּר, וְנִשְׁמָט הָאֶחָד
20 וְקוֹרֵא¹⁸. וְכֵן הַחוּפֵּר קֶבֶר לָמֶת, פֶּטוּר מִקְרִיאַת-
21 שְׁמַע¹⁹.

97) כי מגיל זה ואילך נקראים הם בנידון דידן: גדולים (ברכות כד.); ואפילו כשאנינם מפותחים בגופם ולא הביאו "סימני נערות".

יום שני ט' כסלו ה'תשע"ח

פרק רביעי

1) מי הם הפטורים מקריאת שמע; אם הטמאים חייבים לקרות קריאת שמע וברכותיה, תקנת עזרא ובית דינו שבטלה.

1 א. נָשִׁים וְעֶבְדִּים² וְקִטְנִים³ פֶּטוּרִים מִקְרִיאַת-שְׁמַע⁴.
2 וּמִלְמַדִּין אֶת הַקִּטְנִים לְקִרְוֹתָהּ בְּעֹנֶתָהּ, וּמִבְּרִיךְ
3 לְפָנֶיהָ וְלֹא אַחֲרֶיהָ, כְּדִי לְחַנֵּךְ⁵ בְּמִצְוֹת. מִי שֶׁהָיָה לְבֹ
4 טָרוּד וְנִחְפָּז לְדַבֵּר מִצְוָה - פֶּטוּר מִכָּל הַמִּצְוֹת⁶
5 וּמִקְרִיאַת-שְׁמַע⁷. לְפִיכֵךְ חָתָן שֹׁשֵׁא בְּתוּלָה, פֶּטוּר
6 מִקְרִיאַת-שְׁמַע עַד שֶׁיָּבֵא עֲלֶיהָ, לְפִי שְׁאִין דַּעְתּוֹ
7 פְּנוּיָהּ, שֶׁמָּא לֹא יִמָּצֵא לָהּ בְּתוּלִים⁸. וְאִם שֶׁהָיָה עַד
8 מוֹצָאִי⁹ שֶׁבֶת וְלֹא כַּעַל - חֵיב לְקִרְוֹת מְמוּצְאִי-שֶׁבֶת
9 וְאֵילָךְ, שֶׁהָיָה נִתְקַרֵּר דַּעְתּוֹ וְלָבֹ גַם בָּהּ¹⁰ אֶף-עַל-
10 פִּי שְׁלֹא כַּעַל¹¹.

13) כגון אחד מששת קרוביו המנויים בפרשת אמור (ויקרא כא, ב"ד). 14) כלומר: אפילו כשיש מי שישתדל בכל צרכי המת, פטור האבל מקריאת-שמע, כי אין דעתו מיושבת עליו מפני אבלו (ירושלמי ברכות פרק ג, ה"א). וסמכו חכמינו ז"ל על הפסוק למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך (דברים טז, ג) - "ימים שאתה עוסק בהם בחיים, ולא ימים שאתה עוסק בהם במתים" (שם). 15) משום שהעוסק במצוה, פטור ממצוה אחרת. 16) מסתלק. 17) שאסור לקרוא בתוך ארבע אמות של מת - משום "לועג לרש", הואיל והמת אינו בכלל מצוות, והכתוב אומר: "לועג לרש חרף עושהו" (משלי יז, ה). 18) ברכות יח, ע"א. 19) שם יד, ע"ב.

ד. אִין מוֹצִיאִין אֶת הַמֶּת לְקִבְרוֹ סְמוּךְ לְזִמָּן
קְרִיאַת-שְׁמַע²⁰, אֲלֹא-אִם-כֵּן הָיָה אָדָם גָּדוֹל²¹. וְאִם
הִתְחִילוּ וְהוֹצִיאוּ וְהִגִּיעַ זְמַן הַקְרִיאָה, וְהָיוּ מְלֻיִן אֶת
הַמֶּת - כָּל שֶׁיֵּשׁ לַמָּטָה צֶרֶף בָּהֶן, כְּגוֹן נוֹשְׂאֵי הַמָּטָה
וְחַלּוּפֵיהֶן וְחַלּוּפֵי חַלּוּפֵיהֶן²², בֵּין שֶׁהָיוּ לְפָנֶי
הַמָּטָה, בֵּין שֶׁהָיוּ לְאַחַר הַמָּטָה - פֶּטוּרִין. וְשֶׁאֵר
הַמְלֻיִן, שְׁאִין לַמָּטָה צֶרֶף בָּהֶן²³ - חֵיבִין²⁴.

20) שלא יתבטלו מקריאת-שמע בזמנה. 21) שם יט, ע"א. הואיל ואדם חשוב הוא אין כבודו שיתעסקו בשום דבר ואפילו בקריאת-שמע, עד שיקברוהו בכבוד ('בית יוסף' 'טור' או"ח סימן ע"ז). וכדאי להעיר שב'שולחן ערוך' לא הביאו חילוק זה להלכה; וכן ה'טור' לא כתב לחלק בין אדם פשוט לאדם חשוב, והטעם - מפני שאין בדורותינו אדם חשוב כזה, שיהא ראוי שלא יקראו קריאת-שמע בגללו עד שיקברוהו ('בית יוסף', שם). 22) רגילים היו להתחלף בנשיאת מיטת המת, שהכל חפצים לזכות בה. 23) אלא מלווים את המת משום כבודו בלבד. 24) ברכות יז, ע"ב.

ה. הָיוּ עוֹסְקִין בְּהִסְפָּד²⁵ וְהִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת-שְׁמַע,
בְּזִמָּן שֶׁהָמֶת מָנַח לְפָנֶיהָ - נִשְׁמָטִים אֶחָד אַחֵד²⁶
וְקוֹרְאִין, וְחֹזְרִין לְהִסְפָּד. אִין הַמֶּת מוּטָל לְפָנֶיהָ²⁷
כָּל הָעָם קוֹרִין קְרִיאַת-שְׁמַע, וְהָאֲבֵל יוֹשֵׁב
וְדוֹמָם²⁸, לְפִי שְׁאִינוּ חֵיב לְקִרְוֹת עַד שֶׁיִּקְבֹּר אֶת
מָתוֹ.

25) שהעם שומע דברי הספד מפני החזנים המספידים ('טור' או"ח סימן ע"ב). 26) אבל לא כולם בבית אחת, משום כבוד המת. 27) כגון שהמת בבית אחר והם מספידים אותו כאן, או שהיה המת נתון (באותו החדר) לצד אחר (מלשון רש"י ברכות יט.). 28) ובגמרא (ברכות יט.) אמרו, שהאבל מצדיק עליו את הדין, ואומר: "צדיק אתה

2) כנענים, שנמכרו לישראל, ומחוייבים בכל המצוות שהנשים חייבות בהן. 3) הפחותים מ"ג שנה. ואע"פ שכבר הגיעו לחינוך במצוות, והאב מצווה ללמדם "לקרותה בעונתה" כבסמוך. 4) ברכות כ., והטעם שנשים ועבדים פטורים מקריאת-שמע - מפני שמצוות קריאת-שמע נוהגת רק בשעות ידועות מן היום, וכל מצוות-עשה "שהזמן גרמא", נשים ועבדים פטורים ממנה (הלכות עבודה-זרה פרק י"ב, הלכה ג). ובירושלמי ברכות (פ"ג, ה"ג) אמרו: "עבדים מניין? שנאמר: "שמע ישראל... ה' אחד" - את שאין לו אדון אלא הקב"ה, יצא העבד שיש לו אדון אחר". 5) אף-על-פי שמן התורה אין הקטנים בכלל המצוות, אבל מדברי סופרים הוא לחנכם במצוות - ולפיכך חייב האב ללמד את בנו הקטן לקרותה בזמנה, כדי לחנכו במצוות, וכן אמר שלמה (משלי כב, ו): "חנוך לנער על פי דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנה". 6) שכן הלכה היא: "העוסק במצוות פטור מן המצוה" (סוכה כה.). 7) אף-על-פי שחשובה מאד, שיש בה קבלת עול מלכות שמים. 8) והרי הוא כטרוד לדבר מצוה. 9) שהוא כבר היום החמישי לנשואיו, שהרי זמן נשואיהם היה ביום רביעי, כדברי המשנה (כתובות פ"א, משנה א) "בתולה נישאת ליום הרביעי". 10) מתוך שנתרגל בה, שוב אין עליו טרדת הנישואין. 11) ברכות טז, ע"א.

11 ב. אֲבֵל הַנוֹשֵׂא אֶת הַבְּעוּלָה, אֶף-עַל-פִּי שְׁעוֹסֵק
12 בְּמִצְוָה - חֵיב לְקִרְוֹת, הוֹאִיל וְאִין לוֹ דָּבָר שֶׁמִּבְּלָל
13 דַּעְתּוֹ¹². וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בָּזָה.

12) שהרי אינו מחשב על עסק בתולים.

13 ג. מִי שֶׁמָּת לוֹ מֶת שֶׁהוּא חֵיב לְהִתְאַבֵּל¹³ עָלָיו -
14 פֶּטוּר מִקְרִיאַת-שְׁמַע עַד שֶׁיִּקְבְּרֵנוּ, מִפְּנֵי שְׁאִין דַּעְתּוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קריאת-שמע. וכבר כתבו ה'תוספות' (ברכות יז): שבזמן הזה שאין אנו מכוונים היטב בקראנו את שמע בכל יום, גם החתן לביל נשואיו צריך לקרוא, ואף-על-פי שלא יכוין בה כראוי; כי אם לא יקרא, הרי זה נראה כהירות, כאילו אומר: כל פעם אני מכוין בקריאתי, ורק היום אני בטוח אם אכוין בה כראוי, וכן נפסקה ההלכה בשו"ע (או"ח סימן ע, סעיף ג).

ח. כל הטמאין חייבין בקריאת-שמע, ומברכין לפניו ולאחריו והן בטמאתן³⁸, אף-על-פי שאפשר להן לעלות מטמאתן³⁹ בו ביום, כגון הנוגעין בשרץ או בנדה וזבה ומשפכה⁴⁰ וכיוצא בהן⁴¹. ועורא ובית-דינו תקנו⁴², שלא יקרא בדברי-תורה בעל-קרי⁴³ לבדו, והוציאוהו מפלל שאר הטמאין⁴⁴ עד שיתבטל⁴⁵. ולא פשטה תקנה זו בכל ישראל, ולא היה כח ברב הצבור לעמוד בה, לפיכך בטלה⁴⁶. וכבר נהגו כל ישראל לקרות בתורה ולקרות קריאת-שמע⁴⁷ והן בעלי קריין⁴⁸, לפי שאין בדברי-תורה מקבלין טמאה⁴⁹, אלא עומדין בטוהרת לעולם, שנאמר: 'הלוא כה דברי פאש נאם יי' - מה אש אינה מקבלת טמאה, אף דברי-תורה אינם מקבלין טמאה⁵⁰.

(38) אף-על-פי שעדיין טומאתם עליהם. (39) על-ידי טבילה במקוה מים. (40) כנוסח בעל "מעשה רוקח" ועוד. ונוסח אחר: "ומשכבה". (41) כגון הנוגע בזה או בטמא מת, שמיד אחרי טבילתם נטהרים - בכל זאת מותרים לקרוא בדברי תורה בעוד טומאתם עליהם, שהרי אפילו זבים ומצורעים עצמם קיבלו את התורה בהר סיני (ברכות כב.). (42) בבא-קמא פב, ע"ב. (43) בעל מקרה לילה, כלשון הכתוב (דברים כג, יא. וראה ויקרא טו, טז). (44) המותרים לקרוא. (45) כי בעל קרי אין טומאתו באה לו אלא מתוך קלות ראש וזחות הדעת, לפיכך גזרו עליו (ברכות כב. וברש"י שם). וחכמינו ז"ל מצאו סמך לתקנה זו. נאמר בדברי תורה: "והודעתם לבניך ולבני בניך", וסמך לו נאמר: "יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב" (דברים ד, ט"ז) מה להלן בעלי קריין אסורין (שהרי קודם מתן תורה נצטוו לפרוש מנשותיהם, ראה שמות יט, טו), אף כאן בעלי קריין אסורים (ברכות כא:). (46) כלומר: בטלה מעצמה ולא שביטלוהו בית-דין, שהרי "אין בית-דין יכול לבטל את דברי בית-דין חבירו אלא-אם-כן גדול ממנו בחכמה ובמניין" (עדות פרק א, משנה ה), ואחרי בית-דינו של עזרא לא קם עוד בית-דין כמוהו, אלא מתוך שלא היה כח ברוב הציבור לעמוד בה, לא כפה בית-דין את העם על קיום התקנה ובטלה מאליה. וכלל הוא: כל שלא פשט האיסור ברוב הציבור מחמת שאין בו כח לעמוד בו - הרי האיסור בטל מאליה, ואין צורך אפילו בבית-דין אחר שיבוא לבטלו (עבודה-זרה לו.). (וראה הלכות ממרים פ"א, ה"ו). (47) ואין זה סותר לדברי רבינו לעיל (פ"ג, ה"ד), שאסור לקרוא "שמע" וכן להרהר בדברי תורה במקומות המטונפים - כי שם מדובר בדבר נמאס המונח לעינינו, או שאנו

ה' על כל הבא עלי; יהי רצון מלפניך שתגדור את פרצותי ואת פרצות כל עמך ישראל ברחמים". וכן הוא ברי"ף וברא"ש.

ו. קברו את המת, וחזרו האבלים לקבל תנחומין, וכל העם הולכים אחריהם במקום הקבר למקום שעומדים בו האבלים לעשות שורה²⁹ לקבל תנחומים: אם יכולים העם להתחיל ולגמר אפילו פסוק אחד³⁰ קדם שיעשו לשורה - יתחילו; ואם לאו - לא יתחילו; אלא ינחמו את האבלים³¹, ואחר שיעברו מהן יתחילו לקרות³². בני-אדם העומדים בשורה³³ - הפנימיים, שהן רואין פני האבלים, פטורין מקריאת-שמע; והחיצוניים, הואיל ואינן רואין את האבלים - חייבין בקריאת-שמע במקומן³⁴.

(29) שהעם עומד בשורה מכאן ומכאן, והאבל עובר ביניהם ומנחמים אותו. (30) הוא הפסוק הראשון של קריאת-שמע, שיש בו עיקר קבלת עול מלכות שמים. (31) (ברכות יז:) שתנחומי אבלים, מצוה מן התורה היא. ובכלל גמילות חסדים היא, שגומל חסד לחיים ולמתים כאחד. וגמילות חסדים מן התורה היא, כמו שאמרו חז"ל (בבא מציעא ל:): והודעת להם את הדרך ילכו בה וגו' (שמות יח, כ) "את הדרך" - זו גמילות חסדים, וכן מצינו בהקדוש-ברוך-הוא שניחם אבלים, שנאמר (בראשית כה, יא): "ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו" (ראה סוטה יד.). ולפיכך פטורים המנחמים מקריאת-שמע, שכבר אמרנו: העוסק במצוה פטור מן המצוה (רבינו יונה). (32) מדברי רבינו משמע שאין הדברים אמורים אלא כשיש עוד שהות לקרוא, אבל אם אין עוד שהות לקרוא - יתחילו בכל אופן, כיון שעדיין לא התחילו במצוות תנחומין (כסף-משנה, וראה מגן-אברהם או"ח סי' ע"ז סק"ד). (33) ונוסח אחר: בשורות. (34) ברכות יז, ע"ב. והראב"ד חולק, וסובר שאין הפירוש "פנימיים" כמשמעות דברי רבינו, אלא כל שהם קרובי האבל הצריכים לראותו, הם הנקראים: "פנימיים", ואפילו כשהם עומדים בשורה החיצונה; וכל שאינם ממשפחת האבל ואינם צריכים לראותו, נקראים: "חיצוניים", ואפילו הם עומדים בשורה הפנימית קרוב לאבל.

ז. כל מי שהוא פטור מלקרות קריאת-שמע, אם רצה להחמיר על עצמו לקרות - קורא; והוא שתהא דעתו פנויה עליו³⁵. אבל אם היה זה הפטור מלקרות מבהלה³⁶ - אינו רשאי לקרות עד שתתישב דעתו עליו³⁷.

(35) כמו שמצינו ברבן גמליאל "שקרא בלילה הראשון שנשא" (אשה), ואמר לתלמידיו - שהעירו לו על כך - "איני שומע לכם לבטל ממני מלכות שמים אפילו שעה אחת" (ברכות פ"ב, מ"ה). (36) נרעש, בלתי מיושב. (37) כדי שיוכל לקרוא ק"ש בכוונה. והראב"ד שואל: ומה בכך (שאינו יכול לכזין), יקרא ויהא כקורא בתורה, ולא יהיה כפורק שם שמים מעליו? ולדעתו צריך כל חתן לקרות

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

וְאֵין מְשַׁנָּה הַתְּפִלָּה הַזֹּאת מִן הַתּוֹרָה⁸; וְאֵין לְתְּפִלָּה⁶
זְמַן קָבוע⁹ מִן הַתּוֹרָה.⁷

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות-עשה להתפלל בכל יום"

למד הרמב"ם מדרשת חז"ל על הפסוק "ולעבדו בכל לבבכם - אי זו היא עבודה שבלב, זו תפילה".

ובביאור מצות התפילה שב'ספר המצוות' כתב, שאף שהיא מהציוויים הכלליים (ואין צריך למנותה), מ"מ יש בה הציווי להתפלל, ומציין לדרשות ה'ספרי' - "ולעבדו זו תפילה", ומוסיף: "ואמרו גס"כן, ולעבדו - זה תלמוד".

וקשה: מדוע ב'ספר המצוות' הביא את הדרשה "ולעבדו - זה תלמוד", הלא דרשה זו משמשת ראיה לפוסקים שתפילה היא מדרבנן, והרי פסק בספר ה"ד כדרשת חז"ל ש"לעבדו - זו תפילה" ושהחיוב להתפלל בכל יום הוא מהתורה.

ו"ל שבוודאי סובר הרמב"ם שתפילה בכל יום היא מדאורייתא, אלא שכוונתו ב'ספר המצוות' להוכיח שדרשת חז"ל "ולעבדו - זו תפילה" אינה אסמכתא בעלמא אלא מ"ע מהתורה ממש, וכמו שהדרשה "ולעבדו בכל לבבכם - זה תלמוד" אינה אסמכתא, כי ת"ת הוא בוודאי חיוב דאורייתא, כך גם הדרשה "ולעבדו - זו תפילה" מלמדת על מ"ע מדאורייתא ואינה אסמכתא למצוה דרבנן.

לכן, הפך הרמב"ם את סדר הדרשות מכפי שהובאו ב'ספרי', וכתב קודם הדין דתפילה ואח"כ הראיה שהוא דין תורה מהדרשה "ולעבדו - זה תלמוד".

ובספר "דרך מצותיך" לה'צמח צדק' כתב שרוב מוני המצוות סברו שתפילה בכל יום ונוסח התפילה הם דרבנן. ולכאורה, הרי תורת החסידות החשיבה עד מאוד את עניין התפילה, ואיך יתכן שבביאורו ל'שורש מצות התפילה' לא הביא אפילו את לשון הרמב"ם ש"מצות-עשה להתפלל בכל יום", ובפרט הדברים הידועים שאמר אדמוה"ז "וגם האומרים תפילה מדרבנן לא ראו מאורות מימיהם". ועוד, שעל-פי הידוע, ראה את כתביו של הצ"צ ובוודאי את ההתחלה של 'שורש מצות התפילה'.

ויבואר על-פי מה שכתוב ב'לקוטי תורה' בביאור הדבר דמצות תפילה דרבנן ואינה ממנין המצוות, שהיא בדוגמת "חוט השדרה" המעמיד ומקיים את כל האברים "שהיא בחי' כוונה ופנימית להמצוות, והיא עיקר המעמיד ומקיים את הרמ"ח מצוות-עשה". ונמצא, שמה שהדגיש הצ"צ את הפוסקים הסוברים שתפילה היא מדרבנן, הוא לא מפני שאינה חשובה, אלא אדרבא היא המעמידה ומקיימת את כל המצוות.

מרגישים בריחו הרע, ויש בזה משום בזיון שאומרים דברי תורה שם; אבל טומאת הטמאים האמורה כאן איננה דבר מורגש ומוחש, אלא דבר עיוני הוא: שאיש זה טמא הוא מצד גזירת התורה, ועל זה נאמר: "אין דברי תורה מקבלים טומאה" (כסף-משנה). (48) שלא טבלו מטומאת קרי. (49) ובנוגע לתפילה, ראה לקמן הלכות תפילה (פ"ד, הלכה ד"ו ובביאורנו שם). (50) ברכות כב, ואמרו שם: "מעשה בתלמיד אחד שהיה מגמגם (לא ביטא את תלמודו בצחות, כי בעל קרי היה) למעלה מרבי יהודה בן בתירא, אמר לו: בני! פתח פיך ויאירו דבריך, שאין דברי תורה מקבלים טומאה".

סליק הלכות קריאת-שְׁמַע

יום שלישי י' כסלו ה'תשע"ח

הַלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים

יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה. (א) לַעֲבֹד אֶת ה' בְּכָל יוֹם בְּתְּפִלָּה. (ב) לְבָרֵךְ כֹּהֲנִים אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל יוֹם. וּבִאֹר שְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרָקִים אֵלּוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~

"לעבוד את ה' בתפילה בכל יום"

במצות התפילה שני חלקים: העבודה שבלב, ודיבור התפילה. ואע"פ שעיקר עניינה של התפילה הוא כוונה הלב ולא הדיבור (עד כדי כך ש"תפילה שאינה בכוונה אינה תפלה"), מכל-מקום נחשבת מצוה זו כמצוה שבדיבור, שזהו פשטות הלשון "יתפלל" - הדיבור שבתפילה.

וב'מניין המצוות' נקט הרמב"ם לשון "להתפלל אליו" כי ב'מניין המצוות' מונים את עניין הדיבור שבתפילה ולא את הכוונה שבה.

(לקו"ש חלק ז"ח עמוד 20)

(1) משורש פלל. וענינו - שפוט, כמו: ופללו אלהים (שמואל-א ב, כה): ונתן בפלילים (שמות כא, כב), והמתפלל מבקש מאת ה' פלילה ומשפט, כלומר: שישפטנו ברחמים, כדברי הנביא (ירמיה י, כד): יסרני ה' אך במשפט אל באפך פן תמעיטני.

פָּרָק רִאשׁוֹן

(1) אם מניין התפילות וזמנן מן התורה; אם מותר להוסיף במניין התפילות; אם מותר לציבור להתפלל תפילת נדבה.

- 1 א. מִצְוֹת עֲשֵׂה לְהַתְּפִלָּל בְּכָל יוֹם, שְׁנָאֵמָר:
- 2 'וְעַבַּדְתֶּם אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם'.² מִפִּי הַשְּׁמוּעָה³ לְמַדוּ,
- 3 שְׁעֹבֶדָה זֶה הִיא תְּפִלָּה, שְׁנָאֵמָר: 'וְלַעֲבֹדוּ בְּכָל
- 4 לְבַבְכֶּם'.⁴ - אָמְרוּ חֻקֵּימִים⁵: אֵי-זוֹ הִיא עֲבֹדָה
- 5 שְׂפִילָב? זֶה תְּפִלָּה⁶. וְאֵין מְנִינן הַתְּפִלּוֹת מִן הַתּוֹרָה;

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

4 **בְּכָל יוֹם, וּמִגִּיד שִׁבְחוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא,**
5 **וְאַחֲרָיָה שׁוֹאֵל צָרָתוֹ¹⁴, שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהֶם, בְּבִקְשָׁה**
6 **וּבְתַחֲנָה, וְאַחֲרָיָה נֹתֵן שִׁבְחָה וְהוֹדָיָה¹⁵ לָהּ, עַל**
7 **הַטּוֹבָה שֶׁהִשְׁפִּיעַ לוֹ, כֹּל אֶחָד לָפִי כח"ו¹⁶.**

(10) הואיל ואין לתפילה זמן קבוע. (11) שהם פטורים מכל מצוות-עשה שהזמן גרמא. (ראה הלכות ע"ז פ"ב, ה"ג).
ובעבדים כנענים מדובר כאן שחייבים במצוות שנשים חייבות (חגיגה ד.). (12) כי מן התורה זמנה היא (ברכות פ"ג, מ"ג). (13) כלומר: מכיון שאין מטבע התפילות ומניין מן התורה, א"כ מה נתחייבו להתפלל? וכמה נתחייבו להתפלל? את זה הולך לבאר רבינו כאן ובהלכה הבאה, ומיישב: שיהא אדם מתחנן וכו' (כסף-משנה).
(14) ברכות לב, ע"א: "דרש רבי שמלאי: לעולם יסדר אדם שבחו של הקדוש-ברוך-הוא ואחר-כך יתפלל (יבקש צרכיו), שכן מצונו במשה: ואתחנן אל ה'... אתה החילות להראות את עבדך... אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשך... וכתוב אחריו: אעברה נא ואראה את הארץ הטובה (דברים, ג כד-כה) - הרי הקדים משה שבחו של מקום קודם שהציע לפניו את בקשתו. (15) המקור לזה ב'ספרי' (פרשת ברכה) "ויאמר: ה' מסיני בא וזרח משעיר" - מגיד הכתוב, שכשפתח משה לא פתח בצרכם של ישראל תחילה עד שפתח בשבחו של מקום, שנאמר: ויאמר ה' מסיני בא וגו', ואח"כ פתח בצרכם של ישראל, שנאמר: ויהי בישורון מלך, וחזר וחתם בשבחו של מקום, שנאמר: אין כאל ישורון (דברים לג, כו). ('פרי מגדים' בפתיחתו לשו"ע או"ח). וראה סמוכים לזה (ברכות לד.). (16) כח השגתו ויכלתו.

8 **ג. אִם הָיָה רָגִיל¹⁷ - מְרַבֵּה בְתַחֲנָה וּבִקְשָׁה; וְאִם**
9 **הָיָה עֲרֵל שְׁפָתָיו¹⁸ - מְדַבֵּר כְּפִי יִכְלָתוֹ, וּבְכָל עַת**
10 **שִׁירָצָה. וְכֵן מְנַיֵן הַתְּפִלּוֹת - כֹּל אֶחָד כְּפִי יִכְלָתוֹ:**
11 **יֵשׁ מִתְּפִלָּל פְּעַם אַחַת בַּיּוֹם, וְיֵשׁ מִתְּפִלָּלִין פְּעָמִים**
12 **הַרְבֵּה. וְהַפֶּלֶל יִהְיֶה מִתְּפִלָּלִין נִכְחַ הַמְּקַדֵּשׁ¹⁹, בְּכָל**
13 **מְקוֹם שִׁיָּהִיָּה²⁰. וְכֵן הָיָה הַדְּבָר תָּמִיד²¹, מִמּוֹשֶׁה רַבֵּנוּ**
14 **וְעַד עֲזָרָא²².**

(17) שיש לו לשון לימודים לדבר צחות. (18) כלומר: שאינו רגיל לערוך תפילות ותשבחות. (19) שיעמוד בתפילה כשפניו מכוונים לאותה רוח שבית-המקדש עומד שם, כמו שדרשו ב"משנתו של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי" על הפסוק: "את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד" (דברים ו, יג): עבדהו בתורתו, עבדהו במקדשו, כלומר: התפלל נוכח המקדש (כסף-משנה). ובברכות (ל). אמרו: מניין שיכוין את לבו כנגד בית-המקדש? שנאמר (ד"ה ב ו, לב): והתפללו אל הבית הזה, (השווה ספר המצוות לרבינו מצוה ה). (20) חוזר אל המתפלל: בין שיהיה בארץ בין שיהיה בחוץ לארץ. או שמוסב על המקדש: בין שיהיה במדבר, בין שיהיה בגלגל ובין שיהיה בירושלים - לעולם יתפללו נכחו (כסף-משנה). (21) שהיה כל אחד מתפלל כפי יכלתו. (22) שהיו מדברים בלשון הקודש ובקיאם בה.

וזו גם כוונתו של אדמוה"ז באומרו על הסוברים דתפילה מדרבנן ש"לא ראו מאורות מימיהם" שאין כוונתו לפוסקים הסוברים כך, אלא שאלה הרוצים להסתמך על דבריהם כדי להמעט בערך התפילה, עליהם אמר "שלא ראו מאורות מימיהם", היינו לא ראו את הביאור שהתפילה גדלה מעלתה מאוד עד שהיא למעלה מכל המצוות ואינה נמנית עמהם.

(על-פי יין מלכות' ספר אהבה סימן כ"א)

(2) זו קריאת-שמע ותפילה (בבא-מציעא קז:). ואף-על-פי שלא נתפרש בפסוק זה שחייב תפילה הוא בכל יום - הדעת מחייבת זאת; שאם לא כן, נבוא לומר שהיא פעם אחת בכל ימי חייו - זהו דבר שלא תסבלהו הדעת (כסף-משנה). ואף-על-פי שאין ראיה לדבר - זכר לדבר, שנאמר: ולעמוד בבוקר להודות ולהלל ל'ה' וכן לערב (דברי הימים-א כג, ל). ויש אומרים: הואיל ובסוף פסוק זה נאמר: "וברך את לחמך ואת מימך", והרי לחם ומים הם צרכים חיוניים שהאדם צריך להם בכל יום - לפיכך גם התפילה שאדם שואל בה צרכיו, היא בכל יום ('קריית ספר'). (3) כל דבר מתורה שבעל-פה שקיבלוהו חז"ל איש מפי איש עד למשה רבינו, ויש לו אסמכתא בקרא - קוראו רבינו: "מפי השמועה" ("יד מלאכי"). (4) הואיל ומן הפסוק הקודם "ועבדתם" שבו נצטוינו על עבודת ה' לא נתפרש עבודה זו מה טיבה. לפיכך הוצרך רבינו להביא פסוק זה שעבודת ה' היא עבודה שבלב, וזו - תפילה. ומאחר שהפסוק הזה אינו מדבר בתורת מִצְוָה ומחייב אלא דרך סיפור דברים: אם שמוע תשמעו... לאהבה את ה' ולעבדו בכל לבבכם - ונתתי מטר ארצכם, לכן משמש הפסוק "ועבדתם" המקור למצות תפילה (כסף-משנה). (5) תענית ב, ע"א. (6) המביעה רחשי לב האדם ושפך שיחו לפני קונו. - כאן סוף הלכה א (לפי דפוס מנטובה, שכ"ו). וה'חנינו' (מצוה תל"ג) אומר: "כבר הקדמתי לך שהברכות והטובות יחולו על בני אדם כפי פעולתם וטוב לבבם. ואדון הכל שבראם הדריכם במצוותיו שיזכו בהן, ופתח להם פתח אשר ישיגו בו כל משאלותיהם לטוב, והוא: שייבקשו ממנו ברוך-הוא, אשר בידו הסיפוק והיכולת למלא את כל חסרונם, כי הוא יענה לכל אשר יקראוהו באמת". (7) שבכל יום. אלא חז"ל קבעו מנינם, כמבואר בסמוך (הלכה ה). (8) אלא באיזה נוסח שיוזמן לו לאדם - יתפלל. משנה - נוסח, מלשון הכתוב: משנה התורה הזאת (דברים יז, יח) שתרגמו: פתשגן אורייתא הדא. ופירוש פתשגן - נוסח (כסף-משנה בשם ה"ר מנחם). וכן 'הערוך', ערך: פתשגן, ויש גורסים: "מטבע התפילה". (9) לומר: שעה זו זמן תפילה היא, וכשעברה השעה - עבר זמנה; אלא כל השעות כשרות לתפילה, לא כקריאת-שמע שזמנה קבוע "בשכבך ובקומך". אבל חכמינו ז"ל קבעו זמנה, כמו ששינו (תוספתא ברכות פ"ג): "כשם שנתנה תורה קבע לקריאת-שמע, כך נתנו חכמים קבע לתפילה".

1 **ב. וּלְפִיכָךְ¹⁰ נָשִׂים וְעֶבְדִּים¹¹ תִּכְבִּין בְּתַפִּלָּה, לָפִי**
2 **שֶׁהִיא מְצוּת עֲשֵׂה שְׁלֵא הִזְמִן גְּרָמָא¹². אֵלָּא חַיִּיב**
3 **מִצְוָה זוֹ כֶּן הוּא¹³ - שִׁיָּהָ אָדָם מִתְחַנֵּן וּמִתְפַּלֵּל**

ו. וכן התקינו, שיהא אדם מתפלל תפלה אחת
בלילה³⁷, שהרי איברי תמיד של בין הערבים
מתעכלין³⁸ והולכין כל הלילה, שנאמר: 'היא
העלה' וגו'; פענן שנאמר: 'ערכ³⁹ ובקר וצהרים
אשיחה ואהמה וישמע קולי'. ואין תפלת ערבית
חובה בתפלת שחרית ומנחה⁴⁰. ואף על-פי-כן נהגו
כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם להתפלל
ערבית, וקבלו עליהם בתפלת חובה⁴¹.

(37) והיא הנקראת: תפילת ערבית. (38) נקטרים ונשרפים.
(39) הרי שגם בערב יש תפילה (וראה ברכות לא.).
(40) שם כז, ע"ב: "תפילת ערבית רשות". ויש להעיר
שלדעת ה'תוספות' (שם) אין הכוונה ב"רשות" שיכול
לבטלה מתי שירצה, אלא היא נחשבת "רשות" ביחס
למצוה אחרת שזמנה עובר, אז תידחה תפילת ערבית
מפניה, אבל בחינם אין לבטלה. (41) רי"ף פ"ד דברכות.
ומכל-מקום, אין הש"ן חוזר על תפילת שמונה-עשרה בקול
רם, כמו שהוא חוזר בשאר התפילות - מפני שאין תפילת
ערבית חובה, ולפיכך אין לברך ברכות לבטלה; שהרי אין
כאן אדם שנתחייב בה, כדי להוציאו ידי חובתו. מדברי
רבינו (פ"א ה"ט).

ז. וכן תקנו תפלה אחר תפלת מנחה, סמוך
לשקיעת החמה, ביום התענית בלבד⁴², כדי להוסיף
תחנון ובקשה מפני התענית; וזו היא התפלה
הנקראת תפלת נעילה⁴³, כלומר - ננעלו שערי
שמים בעד השמש ונסתרה, לפי שאין מתפללין
אותה אלא סמוך לשקיעת החמה⁴⁴.

(42) כמו יום צום כיפור ושאר תעניות ציבור שגזירים
בית-דין על כל צרה שלא תבוא, כגון: על עצירת גשמים
וכדומה; אבל לא בט' באב ובי"ז בתמוז, שהם רק זכר
למאורעות שאירעו בהם לפנינו, ראה לקמן (פרק י"ד, הלכה
ב.). (43) ובירושלמי (ברכות פ"ד, ה"א) אמרו: "מנין
לנעילה? אמר רבי לוי: נאמר: גם כי תרבו תפילה. (ישעיה
א, טו) מכאן: שכל המרבה בתפילה - נענה", כלומר: אף
תפילת נעילה, לריבוי תפילה תקנוה. (44) כלומר:
מתחילים אותה בעוד השמש על ראשי האילנות, ולכשתגמר
תשקע השמש (ירושלמי ברכות פ"ד, ה"א).

ח. נמצאו התפלות בכל יום שלש: ערבית ושחרית
ומנחה; ובשבתות ובמועדים ובראשי-חודשים -
ארבע: שלש של כל יום, ותפלת המוספין; וביום-
הקפורים - חמש: ארבע אלו, ותפלת נעילה.

ט. תפלות אלו, אין פוחתין מהן, אבל מוסיפין
עליהם. אם רצה אדם להתפלל כל היום פלו -
הרשות⁴⁵ בידו. וכל אותן התפלות שיוסיף - כמו
מקריב נדבות. לפיכך צריך שיתדשש⁴⁶ דבר בכל
ברכה וברכה מן האמצעיות מעין הברכות⁴⁷. ואם
חדש אפלו בברכה אחת - דיו, כדי להודיע שהיא

ד. כיון שגלו ישראל בימי נבוכדנצר הרשע,
נתערבו בפרס ויוון ושאר האמות²³, ונולדו להם
בנים בארצות הגוים, ואותן הבנים נתבלבלו שפתם,
והיתה שפת כל אחד ואחד מערכת מלשונות
הרבה²⁴; וכיון שהיה מדבר, אינו יכול לדבר כל
צרכו בלשון אחת, אלא בשבוש, שנאמר: 'ובניהם
חצי מדבר אשדודית' וגו', ואינם מפירים לדבר
יהודית וכלשון עם ועם. ומפני זה, כשהיה אחד
מהן מתפלל, תקצר לשונו לשאל חפציו או להגיד
שבח הקדוש-ברוך-הוא בלשון הקדש, עד שיערבו
עמה לשונות אחרות. וכיון שראה עזרא ובית-דינו
כך, עמדו ותקנו²⁵ להם שמונה-עשרה ברכות על
הסדר²⁶: שלש ראשונות²⁷ - שבח לה, ושלש
אחרונות²⁸ - הודיה, ואמצעיות - יש בהן שאלת כל
הדברים, שהן כמו אבות²⁹ לכל חפצי איש ואיש
ולצרכי הצבור³⁰ כלה, כדי שיהיו ערוכות בפי הכל
וילמדו אותן, ויהיה תפלת אלו העלגים³¹ תפלה
שלמה, בתפלת בעלי הלשון הצחה. ומפני ענין זה
תקנו כל הברכות והתפלות מסדרות בפי כל ישראל,
כדי שיהא ענין כל ברכה ערוך בפי העלג.

(23) ישבו בקרבם. (24) שפה בלולה, זירגון בלע"ז.
(25) מגילה יז, ע"ב: "מאה ועשרים זקנים - ובהם כמה
נביאים - תיקנו שמונה-עשרה ברכות על הסדר". (26) לפי
סדר המקראות, להקדים המוקדם ולאחר המאוחר.
(27) שהן: אבות, גבורות, וקדושה. (28) שהן: עבודה,
הודאה ושים שלום. (29) דברים עיקריים. (30) וכמו
שאמרו (ברכות לד.): "ראשונות - דומות לעבד שמסדר
שבח לפני רבו, אמצעיות - דומות לעבד שמבקש פרס
מרבו, אחרונות - דומות לעבד שקבל פרס מרבו ונפטר
והולך לו". (31) שאינם יכולים להביע בקשתם כראוי,
מלשון הכתוב (ישעיה לב, ד): "ולשון עלגים תמהר לדבר
צחוח".

ה. וכן תקנו³², שיהא מנין התפלות כמנין
הקרבנות: שתי תפלות בכל יום - כנגד שני
תמידין³³; וכל יום שיש קרבן מוסף³⁴, תקנו בו
תפלה שלישית כנגד קרבן מוסף³⁵. ותפלה שהיא
כנגד תמיד של בקר, היא הנקראת תפלת השחר;
ותפלה שפנגד תמיד של בין הערבים, היא הנקראת
תפלת מנחה³⁶; ותפלה שפנגד המוספין, היא נקראת
תפלת המוספין.

(32) אנשי כנסת הגדולה. (33) שהקריבו במקדש שנים ליום
עולה תמיד; אחד בבוקר, והשני בין הערבים (במדבר כח,
ג-ד). (34) כגון: בשבתות ובראשי חודשים. (35) ברכות
כו, ע"ב. (36) על שם זמן תפילתה שהוא בעת מנוחת
השמש והשקט אורה הגדול. "לרוח היום" (בראשית ג, ח)
מתרגם אונקלוס: "למנח יומא" (רמב"ן לשמות יב, ו);
ומעין זה ב"פירוש המשנה" לרבינו (ברכות פ"ד מ"א).

16 אותה תפלה⁷, פדי שתהיה ערוכה פפי הפל. נמצאו
17 כל הברכות שבתפלה - תשע-עשרה⁸ ברכות.

(2) לדעת בעל ספר "היוחסין" ובעל "סדר הדורות" - הוא רבן גמליאל הזקן בן בנו של הלל הזקן. אולם לדעת חכמי ישראל האחרונים - הוא רבן גמליאל השני דיבנה שחי אחר החורבן, והיה נכדו של רבן גמליאל הזקן. (3) כנוסח הדפוסים האחרונים; ונוסח הראשונים "המינים". וה"מינים" - הם "בני כת ידועה שנטו מדרך האמת והדת וקראו לעצמם: מאמינים, וחז"ל קטעו המלה וקראום: מינים, כי יש ביניהם מינים ממינים שונים (הערוך). וכן כתוב בספר ("תולדות התפילה והעבודה" עמוד 31): "השמות 'מין' ו'מינות' כוללים כל מיני כפירה ואפיקורסות: 'צדוקים', 'בייתוסים' וכיוצא בהם". והמודקדק רבי אליהו בחור בספרו ("תשבי", ערך פקר) יאמר: מין ואפיקורס היו שני אנשים שלא היו בעלי אמונה ודת, ותלמידיהם נקראים על שמם: מינים ואפיקורסים. ויש אומרים: מינים, כמו: מאנים (ירמיה יג, י) הממאנים באמונה ("עבודת ישראל"). על המינים למיניהם ראה (הלכות תשובה פרק ג, הלכה ז). על ידי מלשינות ודילטוריא אצל השלטון הרומי. (5) הרחקת הצרה הזאת. (6) חכמי ישראל שביבנה. (7) היא ברכת "ולמלשינים אל תהי תקווה", הברכה השתים עשרה שבתפילת שמונה עשרה ונקראת: "ברכת המינים" (ברכות כח:). (8) ואנו קוראים אותה: "שמונה עשרה" על שם תחילתה.

18 ב. בכל תפלה שובכל יום מתפלל אדם תשע-עשרה
19 ברכות אלו על הסדר. במה דברים אמורים?
20 פשמצא דעתו מכוונת¹⁰ ולשונו תמהר לקרות. אכל
21 אם היה טרוד ודחוק¹¹, או שקצרה לשונו מהתפלל
22 - יתפלל שלש ראשונות, וברכה אחת מעין כל
23 האמצעיות¹², ושלש אחרונות, ויצא ידי חובתו¹³.

(9) שיתפלל אדם אותן כולן כמו שהן. (10) שהיא צלולה והוא יכול להתרכז ולכוון. (11) שרוחו קצרה ואינו יכול לכוון. (12) שהיא דומה להן בתכנה, כלומר: הכוללת תמציתן של כל שלוש עשרה הברכות האמצעיות. (13) (ברכות כט:).

24 ג. וזוהי הברכה שתקנו מעין כל האמצעיות:
25 "הביננו יי אלהינו לדעת את דרכיך¹⁴, ומול את
26 לבבנו ליראתך¹⁵, לסלח¹⁶. היה לנו להיות גאולים¹⁷,
27 רחמנו ממכאוב¹⁸, ודשננו¹⁹ ושבנו בנאות²⁰ ארצך,
28 ונפוצים מארבע²¹ תקבץ, והתועים²² בדעתך
29 ישפטו²³, ועל הרשעים תניף ידך²⁴, וישמחו צדיקים
30 בבנין עירך ובתקון היכלך²⁵ ובצמיחת קרן לדוד
31 עבדך ובצריכת גר²⁶ לכן ישי משיחך. טרם נקרא
32 אתה תענה, בדבר שנאמר: 'והיה טרם יקראו ואני
33 אענה, עוד הם מדברים ואני אשמע'. פי אתה הוא
34 עונה בכל עת, פודה ומציל מכל צוקה²⁷. פרוף אתה
35 יי, שומע תפלה".

1 נדבה ולא חובה. ושלש ראשונות ושלש אחרונות,
2 לעולם אין מוסיפין בהן ולא פוחתין מהן ואין
3 משנין בהן דבר⁴⁸.

(45) ברכות כא, ע"א. (46) כדי שלא תהא תפילתו נראית כחובה, והיא דעת רבינו האי גאון. הובאה ברא"ש לברכות (פ"ג, אות ט"ו). (47) כגון: אם היה לו חולה - מבקש עליו רחמים בברכת "רפאנו", כפי צחות לשונו (לקמן פ"ו, ה"ג). (48) ברכות לד, ע"א. ומה שאנו נוהגים בעשרת ימי תשובה להוסיף בשלוש הראשונות: "זכרנו" "מי כמוך אב הרחמים", ובאחרונות: "וכתוב" ועוד - מפני שהן בקשות בצרכי רבים, אבל בצרכי יחיד אין מוסיפין בברכות אלו, ראה לקמן (פ"ו, ה"ג).

4 י. אין הצבור מתפללין תפלת נדבה, לפי שאין
5 הצבור מביאין קרבן נדבה⁴⁹. ולא יתפלל, אפלו
6 יחיד, מוסף שמים: אחת חובת היום ואחת נדבה,
7 לפי שאין מתנדבין קרבן מוסף⁵⁰. ויש מן הגאונים
8 מי שהורה, שאסור להתפלל תפלת נדבה בשבתות
9 וימים טובים, לפי שאין מקריבין בהן נדבה, אלא
10 חובת היום בלבד⁵¹.

(49) שכל קרבינות הציבור, קרבינות חובה הם. (50) אלא היה בא חובה מטעם הציבור (דעת הרי"ף, ברכות סג). ולדעת הראב"ד, גם בלי טעם זה אסור להתפלל מוסף בנדבה, שלא אמרו: "הלואי ויתפלל אדם כל היום" (ברכות כא:), אלא בתפילת שמונה-עשרה של חול שהיא תפילת רחמים ותחנונים, לפיכך יכול הוא לכופלה ולהוסיף בה בקשות; אבל בתפילת שבת ויום-טוב שאינה אלא הודאה ושבח לה - ודאי אסור להודות ולחזור ולהודות, שלא תהא ברכתו לבטלה. וכן בכל ברכות המצוות והפירות. (51) וכתב הרא"ש בתשובותיו (כלל ד): "צריך שיהא האדם מכיר את עצמו וזריו וזהיר ואמיד בדעתו, שיוכל לכוין בתפלתו מראש ועד סוף - אז קוראים בו: נדיב לב עולות (דברי הימים ב כט, לא); אבל אם אין יכול לכוין יפה - קרינן בו: למה לי רוב זבחיכם (ישעיה א, יא). והלואי שיוכל לכוין יפה בשלש תפילות הקבועות ליום". וכן הוסכם להלכה בשולחן ערוך א"ח סימן ק"ז, ס"ד.

יום רביעי י"א כסלו ה'תשע"ח

פרק שני

(1) ברכת המינים למה תקנה; תפילה קצרה (הבינו) מתי יוצאים בה; סדר תפילות שבתות וימים טובים, וכל מאורעות השנה.

11 א. בימי רבן גמליאל² רבו האפיקורוסין³ בישראל,
12 והיו מצרים לישראל⁴ ומסיתין אותו לשוב מאחרי
13 השם. וכיון שראה שזו⁵ גדולה מכל צרכי בני-אדם
14 - עמד הוא וביט⁶-דינו והתקין ברכה אחת שתהיה
15 בה שאלה מלפני השם לאבד האפיקורוסין, וקבע

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי י"א כסלו – הלכות תפילה וברכת כהנים

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ישראל: שבית דין מקדש אותם. כמו ששינו (ראש השנה פרק ב, משנה ט) כתוב: אלה מועדי ה' אשר תקראו אתם (חסר ו') - "אין לי מועדות אלא אלו" אשר אתם תקראו, ובקריאת בית דין תלה הכתוב (ברטנורא). וזה לשון רבינו (הלכות קידוש החודש פרק ב, הלכה י'): "שאיין הדבר מסור אלא להם; ומי שציווה לשמור המועדות הוא ציווה לסמוך עליהם". (36) ומקדימין כאן קדושת השבת לקדושת ישראל - מפני שקדושת השבת עומדת וקיימת מאז מששת ימי בראשית ואיננה תלויה בקדושתם של ישראל, שהם יקדשוה על ידי קביעות בית דין (ביצה זי). (37) (מסכת סופרים פרק י"ט, הלכה ה), כי ביום הזה אנו מתפללים שיעלה זיכרונו לפני הקדוש-ברוך-הוא לטובה (ראש השנה טז).

- 17 ו. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בַּתְּפִלָּה עֲרֵבִית וְשַׁחֲרִית
- 18 וּמִנְחָה, אֲבָל תְּפִלַּת הַמוֹסְפִין שֶׁל רֹאשׁ-הַשָּׁנָה
- 19 מִתְּפִלָּה תִּשַׁע בְּרָכוֹת: שְׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת, וְשֹׁלֵשׁ
- 20 אַחֲרֹנוֹת שֶׁל כָּל יוֹם, וְשְׁלֹשׁ אֲמָצְעִיּוֹת. רִאשׁוֹנָה מִן
- 21 הָאֲמָצְעִיּוֹת, עֲנִינָה מְלָכִיּוֹת³⁹; שְׁנִיָּה - זְכָרוֹנוֹת⁴⁰;
- 22 שְׁלִישִׁית - שׁוּפְרוֹת⁴¹. וְחוֹתֶם בְּכָל אַחַת מֵהֶן
- 23 מְעַנִּינָה⁴².

(38) שמתפללים בראש השנה שבע ברכות בלבד. (39) שמתפללים על תיקון עולם במלכות שדי: שכל באי עולם יקבלו עליהם את עול מלכותו. (40) שניזכר בזיכרון טוב לפניו. (41) שיתקע בשופר גדול לחירותו. וממקראות דרשו זאת, כתוב: אני ה' אלוקים (ויקרא כג, כב), וסמוך לזה: בחודש השביעי..., זיכרון תרועה וגו' (שם, כד) והעברת שופר תרועה (שם כה, ט), "אני ה' אלוקים" - אלו: מלכיות; "זיכרון תרועה" - אלו: זיכרונות; "שופר תרועה" - אלו: שופרות (ראש השנה לב, ירושלמי ראש השנה פרק ג, הלכה ח). (42) חתימת מלכויות - ברוך אתה ה' מלך על כל הארץ וכו'; חתימת זיכרונות - ברוך אתה ה' זוכר הברית; חתימת שופרות - ברוך אתה ה' שומע תרועה. ראה לקמן ("סדר תפילות כל השנה").

- 24 ז. בְּיוֹם-הַכַּפּוּרִים מִתְּפַלֵּל בְּכָל תְּפִלָּה מִחֻמְשָׁא⁴³
- 25 תְּפִלּוֹת שֶׁבַע בְּרָכוֹת⁴⁴: שְׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת, וְשֹׁלֵשׁ
- 26 אַחֲרֹנוֹת, וְאֲמָצְעִיּוֹת מְעִין הַיּוֹם; וְחוֹתֶם בְּכָל אַחַת
- 27 מֵהֶן: מְלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם
- 28 הַכַּפּוּרִים⁴⁵. וְאִם חָל לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת - חוֹתֶם בְּכָל
- 29 תְּפִלָּה מֵהֶן: מְלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת
- 30 וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכַּפּוּרִים.

(43) והן תפילת ערבית בליל יום כיפורים, שחרית, מוסף, מנחה ונעילה. (44) (יומא פז:). (45) מסכת סופרים (פרק י"ט, הלכה ו).

- 31 ח. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּיוֹם צוּם שֶׁל כָּל שָׁנָה
- 32 וְשָׁנָה, אֲבָל בְּיוֹם צוּם שֶׁל שְׁנַת הַיּוֹבֵל מִתְּפַלֵּל תְּפִלַּת
- 33 הַמוֹסְפִים תִּשַׁע בְּרָכוֹת, כְּמוֹ שֶׁהַתְּפִלָּה בְּמוֹסָף רֹאשׁ-
- 34 הַשָּׁנָה; וְהֵם אוֹתָן הַבְּרָכוֹת עֲצָמָן⁴⁶, לֹא פָחוֹת וְלֹא

(14) מכוונת כנגד ברכת "אתה חונן לאדם דעת". (15) כנגד "השיבנו אבינו לתורתך". (16) כנגד "סלח לנו". (17) כנגד ברכת "גואל ישראל". (18) כנגד "רפאנו". (19) מלשון: דישנת בשמן ראשי (תהילים כג, ה). (20) לשון נווה, כמו: בנאות דשא יריבני (שם כג, ב), כנגד ברכת "ברך עלינו". (21) כנפות הארץ, כנגד "תקע בשופר גדול לחרותינו". (22) הם ישראל התועים בין הגויים ונשפטים על ידי מלכיהם במשפטים אשר לא כתורתך. (23) יהי רצון שיישפטו על דעתך, שהם משפטי התורה ("בית יוסף" סימן ק"י), והיא כנגד ברכת "השיבה שופטנו כבראשונה". (24) לייסרם כרשתם, מלשון: הנני מניף את ידי עליהם (זכריה ב, יג). והוא כנגד ברכת "ולמלשינים אל תהי תקווה". (25) כנגד הברכות: "על הצדיקים", ו"לירושלים עירך". (26) כלשון הכתוב: שם אצמיח קרן לדוד ערכתי נר למשיחי (תהילים קלב, יז), קרן - סמל השילטון והחזק; ונר - סמל המלכות, כי המלך מאיר לעמו. ראה פירוש הרד"ק (תהילים שם), והיא כנגד "את צמח דוד". (27) כנגד "שמע קולנו".

- 1 ד. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּיָמֵי הַחֲמָה; אֲבָל
- 2 בְּיָמֵי הַגְּשָׁמִים אֵינוֹ מִתְּפַלֵּל 'הַבִּינֵנוּ', מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ
- 3 לֵאמֹר שְׂאֵלָה²⁹ בְּבִרְכַּת הַשָּׁנִים³⁰. וְכֵן בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּתוֹת
- 4 וְיָמִים טוֹבִים אֵינוֹ מִתְּפַלֵּל 'הַבִּינֵנוּ', מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ
- 5 לֵאמֹר הַבְּדִלָּה³¹ ב'חוֹנֵן הַדַּעַת'.

(28) שיוצאים ידי חובת תפילה בתפילת "הביננו". (29) היא הבקשה על הגשם: "ותן טל ומטר לברכה". (30) היא ברכת "ברך עלינו". (31) היא תפילת "אתה חוננתנו", המדברת בהבדלת ה' בין קודש לחול וכו'. ולכלול את שתי אלה: את "השאלה" וה"הבדלה" בתפילת "הביננו" אמרו חז"ל (ברכות כט). שאי אפשר, מפני שהיא תפילה בלתי רגילה שמתפללים רק בשעת הדחק - שמא יתבלבל המתפלל על ידי הכללה זו ויטעה.

- 6 ה. וּבְשַׁבָּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים³², מִתְּפַלֵּל שֶׁבַע בְּרָכוֹת
- 7 בְּכָל תְּפִלָּה וְתְּפִלָּה מֵאַרְבַּע תְּפִלּוֹת שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם³³:
- 8 שְׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת, וְשֹׁלֵשׁ אַחֲרֹנוֹת, וּבִרְכָּה אֲמָצְעִית
- 9 מְעִין אוֹתוֹ הַיּוֹם³⁴. בְּשַׁבָּתוֹת חוֹתְמִין בְּבִרְכָּה
- 10 אֲמָצְעִית מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת, וּבְרָגְלִים חוֹתֶם בָּהּ מְקַדֵּשׁ
- 11 וְיִשְׂרָאֵל וְהַיּוֹמִים³⁵. וְאִם הָיָה שַׁבָּת וְיוֹם-טוֹב -
- 12 חוֹתְמִים בָּהּ: מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל³⁶ וְהַיּוֹמִים.
- 13 בְּרֹאשׁ-הַשָּׁנָה חוֹתְמִין בָּהּ: מְלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ,
- 14 מְקַדֵּשׁ וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזְּכָרוֹן³⁷. וְאִם הָיָה שַׁבָּת, חוֹתֶם
- 15 בָּהּ: מְלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם
- 16 הַזְּכָרוֹן.

(32) שאינם ימי תחינה ובקשה, באשר ימי מנוחה ושמחה הם. (33) כמבואר לעיל (פרק א, הלכה ח). (34) מעניין היום. (35) הם המועדים, ונקראים: זמנים - מפני שכל המועדים שבתורה תלויים בזמנים ידועים: חג הפסח - בזמן האביב; חג השבועות - בזמן קציר חיטים; חג הסוכות - בזמן האסיף (רבינו בחיי, סוף פרשת בא). והקדים קדושת ישראל לשל זמנים - מפני שקדושת הזמנים תלויה בקדושתם של

16 שָׁחַל לְהִיּוֹת בְּשַׁבַּת - מִתְּפַלֵּל עֲרֵבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה
17 שָׁבַע בְּרָכוֹת בְּשָׁאֵר הַשַּׁבָּתוֹת, וְאוֹמֵר 'יַעֲלֶה וְיָבוֹא'
18 בַּעֲבוּדָה. בְּמוֹסָף מִתְחִיל בְּבִרְכָּה אֲמִצְעִית⁵⁵ בַּעֲנִין
19 שַׁבָּת, וּמִשְׁלִים⁵⁶ בַּעֲנִין שַׁבָּת, וְאוֹמֵר קִדְשַׁת הַיּוֹם
20 בְּאֲמִצָּע בְּרִכָּה, וְחוֹתֵם בָּהּ בְּרָאשֵׁי-חֲדָשִׁים: 'מִקְדָּשׁ
21 הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֲדָשִׁים'⁵⁷, וּבְחֵלוֹ-שֶׁל-מוֹעֵד
22 חוֹתֵם בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁהוּא חוֹתֵם בְּיוֹם-טוֹב שָׁחַל לְהִיּוֹת
23 בְּשַׁבָּת.

(55) כגון, בשבת ראש-חודש, שמתחיל: "אתה יצרת... כילית מלאכתך ביום השביעי". (56) לא שהוא חותם בשל שבת, אלא שאומר בסוף הברכה איזה עניין של שבת כגון "ישמחו במלכותך" וכדומה. וכן הוא אומר בסוף הברכה לפני החתימה: "ושבת קדשך להם הודעת" (ביצה יז), וכפירוש הכסף-משנה). (57) (ברכות מט.).

24 יב. יוֹם-טוֹב שָׁחַל לְהִיּוֹת בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, מִתְּפַלֵּל
25 בְּבִרְכָּה רְבִיעִית בְּלִילָה: "וּתְוַדִּיעֵנוּ⁵⁸ מִשְׁפָּטֵי צִדְקָךָ
26 וּתְלַמְּדֵנוּ לַעֲשׂוֹת חֻקֵּי רְצוֹנְךָ. וּתְתֵן-לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
27 קִדְשַׁת שַׁבָּת וּכְבוֹד מוֹעֵד⁵⁹ וְחִגִּיגַת הַרְגֵּל⁶⁰. בֵּין
28 קִדְשַׁת שַׁבָּת לְקִדְשַׁת יוֹם טוֹב הַבְּדִלְתָּ⁶¹, וְאֵת יוֹם
29 הַשְּׁבִיעִי מִשְׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה הַקִּדְשָׁתָּ⁶² (וְהַבְּדִלְתָּ
30 וְהַקִּדְשָׁתָּ אֵת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּקִדְשָׁתְךָ⁶³). וּתְתֵן-לָנוּ יְיָ
31 אֱלֹהֵינוּ מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה, חֲגִים וְזִמְנִים לְשִׂשׁוֹן
32 וְכוּ'. וּבְמוֹצָאֵי-שַׁבָּת וּבְמוֹצָאֵי-יוֹם-טוֹב שָׁל כָּל
33 הַשָּׁנָה מְבָדִיל בְּאֶתָּה חוֹנֵן⁶⁴, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא
34 מְבָדִיל עַל הַכּוֹס⁶⁵.

(58) (ברכות לג:). (59) שאסור בעשיית מלאכה, ומצוה לכבדו בכסות נגייה וכיוצא בזה. (60) היא הקרבת שלמי חגיגה בימי החג. (61) שביים טוב מותרת מלאכת צרכי "אוכל נפש", כגון: אפייה ובישול, ובשבת כל מלאכה אסורה, ואף מלאכת "אוכל נפש". (62) ככתוב: על כן ברח 'ה' את יום השבת ויקדשהו (שמות כ, יא). ולדעת הרא"ש (פסחים פרק י, אות י"א). הכוונה בזה לחג "שמיני עצרת", שהוא היום השביעי לששת ימי חול המועד של סוכות. וקדוש הוא מהם בזה: שבהם מותרת מלאכת "דבר האבד" ובו כל מלאכת עבודה אסורה. גם "דבר האבד". (63) שהכהנים מובדלים מהלויים, והלויים מובדלים מישראל. הרי שבִּישְׂרָאֵל עצמם יש הבדל בין קדושת שבת לשבת (פסחים קד. ובתוספות שם). (64) שבתפילת י"ח. ומפני שהבדלה תלויה בחכמה - שהחכם יודע להבחין בין קודש לחול ובין טמא לטהור - קבעוה בברכת חכמה, היא "חונן הדעת" (ברכות לג.). וכן אמרו בירושלמי (ברכות פרק ה, הלכה ב) "אם אין דעת - הבדלה מניין"? (65) שעיקר התקנה בימי אנשי כנסת הגדולה הייתה לאמרה בשעת תפילה; ולא תיקנוה על הכוס מפני שעניים היו, ולא היה בידם לקנות יין; וכשהעשירו - תיקנוה לומר גם על הכוס, כדי לזכות בה התינוקות ואנשי הבית שישמעוה ויענו אמן אחריה (ירושלמי, שם).

35 יג. בְּחִנְכָּה וּבְפִּינִים מוֹסִיפִין בְּהוֹדָאָה: 'עַל

1 יוֹתֵר. וְאֵין מִתְּפַלֵּלִין אוֹתָן אֲלָא בְּזִמָּן שֶׁהַיּוֹבֵל
2 נוֹהֵג⁴⁷.

(46) כמו ששנינו: "שווה היובל לראש השנה לתקיעה ולברכות" (ראש השנה כו:). נאמר ביובל: והעברת שופר תרועה בחודש השביעי בעשור לחודש ביום הכיפורים (ויקרא כה, ט) שאין תלמוד לומר בחודש השביעי, שהרי נאמר כבר שיום הכיפורים בחודש השביעי - לומר לך: כל מה שאתה עושה בראש השנה שהוא בחודש השביעי, הוי עושה בעשור לחודש: מה כאן מלכיות, זיכרונות ושופרות - אף כאן מלכיות, זיכרונות ושופרות (ירושלמי ראש השנה פרק ג, הלכה ה). (47) והוא - כשכל שבטי ישראל יושבים בארץ, כגון: בימי בית ראשון לפני גלות ראובן, גד וחצי שבט מנשה (דברי-הימים-א ה, כו) שאז פסק היובל, שנאמר: וקראתם דרור בארץ לכל יושביה (ויקרא כה, י), ואמרו חז"ל (ערכין לב:): בזמן שכל יושביה עליה, ולא בזמן שגלו מקצתם. ראה (משנה תורה, הלכות שמיטה ויובל פרק י, הלכה ח).

3 ט. בְּכָל תְּפִלָּה מִהַתְּפִלוֹת פּוֹתֵחַ קֶדֶם לְבִרְכָּה
4 רִאשׁוֹנָה: 'יְיָ שְׁפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ⁴⁸.
5 וּבְשֶׁהוּא חוֹתֵם בְּסוֹף הַתְּפִלָּה אוֹמֵר: 'יְהִי לְרִצּוֹן⁴⁹
6 אֲמָרִי פִי' וְגו', וְאַחֲרֵי-כֵן צוֹעֵד לְאַחֲרֵיוֹ⁵⁰.

(48) (תהילים נא, יח), והמקרא שלאחריו "כי לא תחפוץ זבח ואתנה". תפילת דוד היא על עוון שעשה במזיד שאין קרבן מכפר עליו - עוון בת שבע. והוא התפלל לה' שיהא עם פיו להורותו מה שידבר, כדי שתפילתו תעלה לרצון לפניו ויכופר עונו. וגם אנו שאין לנו מזבח וקרבינות שיכפרו בעדינו, פותחים את תפילתנו בדברי דוד אלה לבקש ממנו סיוע בכוונת התפילה (על פי רבינו יונה לברכות פרק א). ואין זה הפסק בין ברכת "גאל ישראל" לתפילת שמונה עשרה, כיוון שחכמינו קבעוהו לאמרו בתפילה הרי הוא נידון כתפילה ארוכה (ברכות ט:). (49) (תהילים יט, טו), ומתוך שדוד אמרו אחר שמונה עשר פרקים - כי שני הפרקים הראשונים: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" המסיים ב"אשרי כל חוסי בך" לאחד נחשבים - תיקנוהו חכמינו לאמרו אחרי שמונה עשרה ברכות התפילה (ברכות שם). (50) שלוש פסיעות (יומא נג:).

7 י. בְּרָאשֵׁי-חֲדָשִׁים וּבְחֵלוֹ-שֶׁל-מוֹעֵד מִתְּפַלֵּל עֲרֵבִית,
8 שַׁחֲרִית וּמִנְחָה, תִּשְׁעֵ-עֶשְׂרֶה בְּרָכוֹת בְּשָׁאֵר הַיָּמִים,
9 וְאוֹמֵר בַּעֲבוּדָה⁵¹: 'אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה
10 וְיָבוֹא'. בְּמוֹסָף, בְּחֵלוֹ-שֶׁל-מוֹעֵד, מִתְּפַלֵּל תְּפִלַּת
11 הַמוֹסָף⁵² כְּמוֹ שֶׁמִּתְּפַלֵּל בְּיוֹם-טוֹב. וּבְרָאשֵׁי-חֲדָשִׁים
12 מִתְּפַלֵּל שָׁבַע בְּרָכוֹת: שְׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת, וְשְׁלֹשׁ
13 אַחֲרוֹנוֹת, וְאֲמִצְעִית מֵעֵין⁵³ קָרְבֵן רִאשֵׁי-חֲדָשׁ, וְחוֹתֵם
14 בָּהּ 'מִקְדָּשׁ יִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֲדָשִׁים'⁵⁴.

(51) בברכת רצה. (52) כנגד קרבן מוסף שהקריבו בחול המועד (שבת כד:). (53) מעניין. (54) (ברכות מט.).

15 יא. שַׁבָּת שֶׁחֵלָה בְּחֵלוֹ-שֶׁל-מוֹעֵד, וְכֵן רִאשֵׁי-חֲדָשׁ

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

להיעצר. וראה לקמן (פרק י הלכה ח). (75) הוא שמיני העצרת. אבל בכל ימי חג הסוכות - אף על פי שנידונים בו על הגשמים, ומן הראוי היה להזכירו מתפילת המוספים של יום הראשון של חג הסוכות. כמו שמזכירים "מוריד הטל" מתפילת המוספים של יום הראשון של חג הפסח - בכל זאת אין מזכירין בהם את הגשם, מפני שהוא סימן קללה בימי החג, שהרי צריכים לשבת בסוכה ולאכול בה. וחכמינו ז"ל משלו: "משל למה הדבר דומה? לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו רבו קיתון על פניו" (סוכה כט.), כלומר: צא מלפני, אי אפשר בשימושך - ולפיכך התחלת זמן הזכרת הגשמים אינה אלא משמיני העצרת שאינו זמן סוכה. (76) שמאז והלאה אין הגשמים אלא סימן קללה (תענית ב.). (77) והטעם מפורש בירושלמי (תענית פרק א, הלכה ב): "כדי שיצאו כל המועדות בטל", כלומר: מפני שהטל הוא סימן יפה לעולם, התקינו שיזכרוהו מיום הראשון של פסח שהוא ראש כל מועדות, עד תפילת מוספין של שמיני עצרת שהוא אחרון המועדות, ואז יצאו כל החגים בטל.

טז. משבעה ימים במרחשון שואלין את הגשמים⁷⁸
בברכת שנים⁷⁹, כל זמן שמזכיר הגשמים⁸⁰. במה
דברים אמורים? בארץ-ישראל; אבל בשנער⁸¹
ובסוריא ובמצרים ובמקומות הסמוכות לאלו
והדומין להן, שואלין את הגשמים ביום ששים
אחר תקופת תשרי⁸².

(78) מתפללים לה' שיוריד גשמי ברכה, והיא הבקשה: "ותן טל ומטר"; ובשמיני עצרת מתחילים רק להזכיר גבורות גשמים, דרך ריזי - שכל המבקש מקדים ומרצה. ובתענית (פרק א, משנה ג) אמרו: "כדי שישגו אחרון שבישראל לנהר פרת", כלומר: לפיכך אין שואלים את הגשמים לפני ז' במרחשון, מפני עולי הרגל שעוד לא הספיקו לשוב לבתיהם, שלא יטרידם הגשם, אבל משבעה במרחשון, שהוא חמישה עשר יום אחר החג, כבר הספיקו כולם לשוב עד לנהר פרת שהוא המקום הרחוק ביותר מירושלים עיר הקודש. (79) (ברכות לג.) היא ברכת "ברך עלינו", מתוך שהגשמים פרנסה, קבעום בברכת פרנסה. (80) היינו: עד יום הראשון של חג הפסח, כאמור לעיל. (81) היא בבל, "בארץ שנער: (בראשית יא, יב) מתרגם אונקלוס: "בארעא דבבל". (82) (תענית י.), מתוך שהמקומות האלה נמוכים ואינם צריכים כל כך מהר למטר - לפיכך שואלים את הגשמים בתאריך מאוחר זה שהוא יום השישים לתקופת תשרי. שנת החמה שהיא שס"ה יום ורביעי יום שהוא שש שעות, מתחלקת לארבע תקופות: תקופת ניסן, תקופת תמוז, תקופת תשרי ותקופת טבת. ואין בין תקופה לתקופה אלא תשעים ואחד יום, ושבע שעות וחצי (עירובין נו; הלכות קידוש החודש פרק ט, הלכה ב.).

יז. מקומות שהן צריכין לגשמים בימות החמה,
כגון איי הים הרחוקים - שואלין את הגשמים בעת
שהן צריכין להן⁸³ בשומע תפלה⁸⁴. ומקומות שהן
עושין יום-טוב שגני ימים⁸⁵, אומר 'מוריד הגשם'
בתפלת מוסף של יום ראשון של שמיני-עצרת⁸⁶,
ומתפלל והולך כל ימות הגשמים.

הנסים⁶⁶. שבת שחלה להיות פחגכה - מזכיר על
הנסים' במוסף, כמו שמזכיר בשאר תפלות⁶⁷.

(66) (שבת כד.). אף על פי שאין מוסף לחנוכה, ואלמלא יום השבת לא היה בא לידי תפילה זו, בכל זאת מחייבים להזכיר של חנוכה גם במוסף, שלא לשנות מכל שאר תפילות היום (שם).

יד. בימי התענית, אפלו יחיד שהתענה⁶⁸, מוסף
ב'שומע תפלה⁶⁹: 'ענגנו וכו'. ושליח-צבור אומר
ברכה בפני עצמה בין גואל' ל'רופא', וחזתם בה:
'העונה בעת צרה⁷⁰ (ומושיע)'; ונמצא מתפלל
עשרים ברכות. בתשעה פאב מוספין ב'כונה
ירושלים': 'רחם⁷¹ יי אלהינו עלינו ועל ישראל עמך
ועל ירושלים עירך ועל העיר האבלה' וכו'.

(68) שקיבל עליו להתענות תענית חלום וכדומה. (69) היא תפילת "שמע קולנו" שחזתם בה ב"שומע תפילה". ואין היחיד חשוב שיקבעו לו ברכה מיוחדת נוספת כמו לשליח ציבור (תענית יג.). (70) ירושלמי (תענית פרק ב, הלכה ב.). (71) ירושלמי (שם), ובנוסף התפילה שלפנינו "נחם", והיינו הך. ראה (ברכות מח: ברש"י דיבור המתחיל: "ובשבת"). והריטב"א (הובא ב"בית יוסף" אורח חיים סימן תקנ"ז) כותב: "דעתי, כיוון דמשום המאורע אומרים אותה על פי הירושלמי, צריך לאומרה בכל תפילות היום: ערבית שחרית ומנחה, אלא שבערבית ושחרית שהוא כ"מי שמתו מוטל לפניו ואינו בנחמה אומרים: 'רחם' ולמנחה אומרים: 'נחם', שדומה למי שנקבר מתו". ואנו נוהגים לומר תפילה זו בט' באב בתפילת מנחה בלבד. וכבר תמה הרא"ש (תענית פרק ד, אות ל"ד) למה אין אנו מזכירים אותה בכל התפילות של תשעה באב, כשם שמזכירים "יעלה ויבוא" בכל תפילות ראש חודש (חוץ ממוסף) ורבינו יוסף קארו ז"ל מצדיק המנהג על פי מה ששינוי בברייתא (תענית כט.): שבתשיעי סמוך לחשיכה הציתו האויבים את בית המקדש וכו' הלכך באותה שעה מזכירין במנחה שפלות ירושלים ואבליה ומתפללים על תנחומיה (בית יוסף אורח חיים סימן תקנ"ז).

טו. כל ימות הגשמים אומר בברכה שניה⁷² מוריד
הגשם, ובימות החמה⁷³ - מוריד הטל⁷⁴. מאימתי
אומר מוריד הגשם? מתפלת המוספין של יום-
טוב האחרון של חג⁷⁵, עד תפלת שחרית של
יום-טוב הראשון של פסח⁷⁶, ומתפלת המוספין של
יום-טוב הראשון של פסח אומר מוריד הטל⁷⁷.

(72) היא ברכת "גבורות", הנקראת גם: ברכת "תחיית המתים". ומתוך שהגשמים שקולים כתחיית המתים (שם) אין גשמים אין יכול, קבעוה בתחיית המתים (ברכות לג.). (73) שאין גשמים יורדים בארץ ישראל ואין צורך בהם. (74) שהטל הוא דבר המתבקש לעולם: בין בימות הגשמים בין בימות החמה (תענית ד.). ומפני שאין מטבעו להיעצר - שאלמלא הוא אין העולם מתקיים - לא חייבוהו להזכיר אף בימות הגשמים שעיקר בקשתינו אז לגשם העלול

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

יום חמישי י"ב כסלו ה'תשע"ח

פרק שלישי

(1) מאימתי זמן תפילת השחר; זמן מנחה גדולה וקטנה, ומי שעבר זמן התפילה ולא התפלל מה דינו.

- א. תפילת השחר מְצוּתָה שֶׁיִתְחַלל לְהַתְפַּלֵּל עִם הַגֶּזֶן
הַחֲמֵה². וְזִמְנָה עַד סוֹף שְׁעָה רְבִיעִית שֶׁהִיא שְׁלִישִׁית
הַיּוֹם³. וְאִם עָבַר אוֹ טַעַה וְהִתְפַּלֵּל אַחֵר אַרְבַּע עַד
חֲצוֹת הַיּוֹם יֵצֵא יְדֵי חוֹבַת תְּפִלָּה⁴ אָבָל לֹא יֵצֵא יְדֵי
חוֹבַת תְּפִלָּה בְּזִמְנָה. שְׁפָשֵׁם שֶׁתְּפִלָּה מְצוּה מִן
הַתּוֹרָה כִּף מְצוּה מְדַבְּרֵיהֶם לְהַתְפַּלֵּל אוֹתָהּ בְּזִמְנָה
כְּמוֹ שֶׁתִּקְנּוּ לָנוּ חֲכָמִים וְנִבְיָאִים⁵.

(2) משעה שהחמה מתחילה לזרוח בראשי ההרים. וראה
בביאורנו הלכות קריאת שמע (פ"א, הלכה י"א). וחכמינו
ז"ל (ברכות ט:) סמכו זה על הפסוק (תהלים עב, ה) ייראוך
עם שמש וגו'. כלומר: מתי מקבלים מוראך עליהם? "עם
שמש", כשהשמש יוצאת - וזה עם הגזן החמה (רש"י שם).
(3) בזמן שהיום שתי-עשרה שעות. וכל שעות האמורות
בענינים אלו, הן "שעות זמניות", כמו שביארנו (הלכות
קריאת שמע פ"א, הלכה י"א). וחכמינו ז"ל (ברכות כו:)
אמרו: "מפני מה תפילת השחר עד ארבע שעות? - שהרי
תמיד של שחר קרב והולך עד ארבע שעות, וכן העיד רבי
יהודה בן בבא (עדות פ"ו, מ"א) "על תמיד של שחר שקרב
בארבע שעות". שפעם אחת לא היו להם כבשים לתמידים
ונשתהו (נתעכבו) להקריב התמיד, עד שהאיר להם הקב"ה
את עיניהם ומצאו שני טלאים מבוקרים בלשכת התמיד,
והקריבם בארבע שעות ביום, ועל אותה שעה העיד רבי
יהודה בן בבא על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות
(ירושלמי ברכות פ"ד, ה"א). (4) ברכות כו, ע"א. ולדעת
הכסף-משנה, מתפלל והולך עד שש שעות וחצי, שהוא זמן
תפילת המנחה. שכל עוד שלא הגיע זמן מנחה אין לו
להמנע מלהתפלל תפילת שחרית, ויצא ידי חובתו;
ו"חצות" האמורה כאן, היא לאו דוקא. (5) תוספתא
(ברכות, פ"ב).

- ב. כְּבַר אֲמַרְנוּ⁶ שֶׁתְּפִלַּת הַמְּנַחָה בְּנֶגֶד תְּמִיד שֶׁל בֵּין
הָעֶרְבִים תִּקְנּוּ זִמְנָה. וּלְפִי שֶׁהִיא הַתְּמִיד קָרַב בְּכָל
יּוֹם בְּתִשְׁעֵי שָׁעוֹת וּמִחֻצָּה⁷ תִּקְנּוּ זִמְנָה מִתְּשַׁע שָׁעוֹת
וּמִחֻצָּה. וְהִיא הַנִּקְרָאת 'מְנַחָה קֹטְנָה'⁸. וּלְפִי שֶׁבְּעֶרְבֵי
הַפֶּסַח שָׁחַל לְהִיּוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת הָיוּ שׁוֹחֲטִין אֶת
הַתְּמִיד בִּשְׁשֵׁי שָׁעוֹת וּמִחֻצָּה⁹ אָמְרוּ שֶׁהִתְפַּלֵּל
מֵאַחֵר שֵׁשׁ שָׁעוֹת וּמִחֻצָּה יֵצֵא. וּמִשְׁהִגִּיעַ זְמַן זֶה
הִגִּיעַ זְמַן חִיּוּבָהּ. וְזוֹ הִיא הַנִּקְרָאת 'מְנַחָה גְּדוֹלָה'¹⁰.

(6) לעיל (פ"א, ה"ה). (7) פסחים (פ"ה, מ"א). אף-על-פי
שזמן שחיתתו הוא משיטנו צללי ערב שהוא בשש שעות
וחצי, היו מאחרים את זמן שחיתתו לשמונה וחצי - כדי
שיספיקו להקריב לפניו כל הנדרים והנדבות שהיו היחידים
מביאים, שאסור להקריבם אחרי תמיד של בין הערבים. ועד
שהכינו אותו להקריבה על המזבח, כבר הגיעה שעה תשע

(83) ולא בז' במרחשוון כמנהג ארץ ישראל - "שהרי
הגשמים בארצות ההן אינם טובים להם, אלא ממיתים
ומאבדים; ואיך ישאלו אנשי זה המקום במרחשוון, הלא זה
מן השקר והאיולות? (פירוש המשנה לרבינו תענית פרק א,
משנה ג.) (84) ככל יחיד השואל את צרכיו ב"שומע
תפילה" לפני חתימת הברכה (עבודה-זרה ח.). ולא שואלים
אותה ב"ברכת השנים", הואיל והמטר מזיק לרוב העולם
בתקופת תמוז - אין זה זמן שאילת ציבור, ולכן הם נידונים
כיחידים שאין מבקשים את צרכיהם אלא ב"שומע תפילה"
(תענית יד:). (85) המקומות שבחוץ לארץ, ששלוחי בית
דין לתשרי (המודיעים על יום קביעת החודש) לא היו
מגיעים אליהם, שם היו עושים יום טוב שני ימים מפני
הספק, והוא: יום טוב שני של גלויות. ואפילו כיום
שבקיימים בקביעות החודש על פי חשבון ידוע, אינם משנים
מנהגם ממנהג אבותיהם (ביצה ד:). (86) שהוא ספק
שביעי ספק שמיני. ומכיוון שהתחיל בבוקר בתפילת המוסף
שוב אינו פוסק גם במנחה ובערבית, אף על פי שיש לחוש
שלא שביעי הוא (תענית ה.).

- יח. כָּל הַשָּׁנָה כָּלָה חוֹתֶם בְּבִרְכָּה שְׁלִישִׁית הָאֵל
הַקָּדוֹשׁ, וּבְבִרְכַּת עֲשִׂי-עֲשִׂיָּה - 'מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה
וּמִשְׁפָּט'; וּבְעֲשֻׁרַת הַיָּמִים שֶׁמֶרְאֵשׁ-הַשָּׁנָה עַד
מוֹצָאֵי יוֹם-הַפְּסוּדִים חוֹתֶם בְּשְׁלִישִׁית ה'הַמֶּלֶךְ'⁸⁷
הַקָּדוֹשׁ, וּבְעֲשִׂי-עֲשִׂיָּה - 'הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט'⁸⁸.

(87) (ברכות יב:) לפי שבימים אלו הוא מראה מלכותו
לשפוט את העולם. (88) שהוא שופט את העולם; ואין זה
דומה למובן החתימה של "מלך אוהב צדקה ומשפט",
שפירושה: שהוא אוהב שברואיו יתנהגו בצדק ובמשפט.
המלך המשפט: וכן נושאי ארון הברית (יהושע ג, יד) שהוא
כמו "ארון הברית" (ראה רד"ק, שם). וראוי להעיר: שרבינו
בתשובתו (בלשון ערבית) יאמר, שנוסח החתימה בכל
השנה הוא: ברוך אתה ה' אוהב צדקה ומשפט "ואינו צריך
להזכיר "מלך" אלא בעשרת ימי תשובה בלבד (ראה קובץ
"תשובות הרמב"ם" סימן צ"ז, וכן ב"מעשה רוקח" דף א
עמוד ב.).

- יט. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנִּהְיָגוּ לְהוֹסִיף בְּעֲשֻׁרַת יָמִים אֵלּוֹ
בְּבִרְכָּה רִאשׁוֹנָה: 'זָכְרֵנוּ לְחַיִּים' וְכו', וּבְשִׁנְיָה - 'מִי
כְּמוֹךְ אֵב הִרְחֵמֵם' וְכו', וּבִהְדָּאָה - 'זָכַר רַחֲמֶיךָ'
וְכו', וּמוֹסִיפִין בְּבִרְכָּה אַחֲרוֹנָה 'בְּסֶפֶר חַיִּים'⁸⁹ וְכו'.
וְכֵן יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנִּהְיָגוּ לְהוֹסִיף בְּעֲשֻׁרַת יָמִים אֵלּוֹ
בְּבִרְכָּה שְׁלִישִׁית 'וּבִכֵּן תֵּן פְּחָדְךָ... וּבִכֵּן כו' אָבָל
בְּרִאשׁ הַשָּׁנָה וּבִיּוֹם הַפְּסוּדִים מְנַהֵג פְּשׁוּט הוּא
לְהוֹסִיף בְּשְׁלִישִׁית, 'וּבִכֵּן תֵּן פְּחָדְךָ' וְכו'.

(89) (מסכת סופרים פרק י"ט, הלכה ח) אלא ששם אמרו זה
רק לעניין ראש השנה ויום הכיפורים ולא לעשרת ימי
תשובה. ואף על פי שאמרו: "אל ישאל אדם צרכיו בשלוש
ראשונות ואחרונות" - אין זה אלא בצרכי יחיד, אבל צרכי
רבים שואלים (ברכות לד., ובתוספות שם דיבור המתחיל:
"אל ישאל"), וראה לקמן (פרק ו, הלכה ג ובביאורנו).

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(ברכות מג:): "אל יכנס לבית-המדרש באחרונה - שלא יקראו לו: פושע", כלומר: מתעצל (כפירוש רש"י שם); וכן בתגובה (ז:): "מי מהם תעשם פושעים ומי מהם תעשם זריזים", (הגהות אדר"ת). כי כשם שה'זריזות' היא היסוד והשורש לכל מדה טובה ונכונה, כדברי רבי פנחס בן יאיר (סוטה פ"ט, משנה ט"ו): "זריזות מביאה לידי נקיות" וכו' עד לרוח הקודש - כך העצלות היא אם כל חטא ופשע. (18) שכן מוסף הולך וקרב כל היום, אלא שזריזים מקדימים למצוות (מגילה כ, ע"ב; וראה הלכות מעשה הקריבנות פ"ד, ה"ו).

ו. תפלת הערב, אף-על-פי שאינה חובה - המתפלל אותה, זמנה מתחלת הלילה עד שיעלה עמוד השחר¹⁶. ותפלת נעילה זמנה - פדי שישלים אותה¹⁷ סמוך לשקיעת החמה¹⁸.

(19) שכן אברי תמיד של בין הערבים מתעכלים והולכים כל הלילה, וכמבואר לעיל (פ"א, ה"ו). (20) ירושלמי ברכות פ"ד, ה"א. ומבואר לעיל בבאורנו (פרק א, ה"ו).

ז. המתפלל תפלה קדם זמנה - לא יצא ידי חובתו, וחוזר ומתפלל אותה בזמנה. ואם התפלל תפלת שחרית בשעת הדחק²¹ אחר שעלה עמוד השחר²² - יצא²³. ויש-לו²⁴ להתפלל תפלת ערבית של לילי-שבת בערב-שבת, קדם שתשקע החמה²⁵. וכן יתפלל ערבית של מוצאי-שבת בשבת²⁶, לפי שתפלת ערבית רשות²⁷, אין מידקדקין בזמנה; ובלבד שיקרא קריאת-שמע בזמנה אחר צאת הכוכבים²⁸.

(21) כגון שהיה צריך לצאת לדרך. (22) אף-על-פי שעיקר מצוותה משעת הנץ החמה. (23) ברכות ל, ע"א. (24) יכול הוא, אבל אינו מחוייב. (25) מסוף זמן מנחה קטנה שהוא בעשר שעות ושלשה רבעי שעה, הואיל ולרבי יהודה זה הוא סוף זמן מנחה - מותר לו להתחיל מכאן והלאה תפילת מעריב (ברכות כז:). וצריך שיקבל עליו קדושת שבת שלא יעשה מלאכה מאותה שעה ואילך (שם). (26) אף-על-פי שנראה כמקצר בקודש ועושהו חול. ואין הדברים אמורים, אלא במי שהוא אנוס לדבר מצוה, כגון: שצריך להחשיך על התחום על עסקי המת, או על עסקי חתן וכלה. והוא מבדיל ואינו מברך על הנר; וכן אסור בעשיית מלאכה עד צאת הכוכבים. אבל שלא לדבר מצוה - אינו מתפלל של חול עד יציאת הכוכבים (רב האי גאון, הובא ב'טורי' א"ח, סימן רצ"ג; וכן ב'תוספות' לברכות שם). (27) זה מוסב רק על תפילת מוצאי שבת בשבת, אבל לתפילת שבת בערב שבת, אין צורך בטעם זה - שהרי מצוה היא להוסיף מחול על הקודש, ומכיון ששעה זו היא סוף מנחה קטנה לרבי יהודה, ראוי לו להתפלל בה תפילת מעריב של שבת. (28) ירושלמי ברכות פרק א, ה"א: "הקורא קודם לכן (לפני צאת הכוכבים) - לא יצא ידי חובתו".

ח. פל מי שעבר עליו זמן תפלה ולא התפלל - במזיד, אין לו תקנה²⁹, ואינו משלים. בשוגג³⁰, או

וחצי (פסחים נח.). (8) ברכות כו, ע"ב. כי זמנה אינו אלא שעה ורבע בלבד. (9) כדי שישפיקו לשחוט אחריו את קרבן הפסח ולצלוחו מבעוד יום, שאין צלייתו דוחה את השבת (פסחים נח.). (10) ברכות כו, ע"ב. כי זמנה משש שעות וחצי עד תשע שעות וחצי. וגדול יותר מזמנה של מנחה קטנה (מפירוש רבינו חננאל לברכות כו: הובא ב"אוצר הגאונים" עמוד 31).

ג. נהגו אנשים הרבה להתפלל גדולה וקטנה והאחת רשות. והורו מקצת הגאונים שאין ראוי להתפלל רשות אלא הגדולה. וכן הדין נותן. מפני שהיא פגור דבר שאינו תדיר בכל יום¹¹. ואם התפלל הגדולה חובה לא יתפלל קטנה אלא רשות¹².

(11) שרק כשחל ערב פסח בערב שבת, שחטו את התמיד בשש שעות וחצי. (12) וצריך לחדש בה דבר, באחת מברכותיה, כדי להודיע שהיא נדבה ולא חובה. כמבואר לעיל (פרק א, ה"ט).

ד. הא למדת שזמן מנחה גדולה משש שעות ומחצה עד תשע שעות ומחצה. וזמן מנחה קטנה מתשע שעות ומחצה עד שיצא מן היום שעה ורביע¹³. ויש-לו¹⁴ להתפלל אותה עד שתשקע החמה¹⁵.

(13) שהוא בעשר שעות ושלשה רבעים, כדעת רבי יהודה (ברכות כו:). וזמן זה מכוון כנגד הקטרת הקטורת של בין הערבים שהיתה מתשע שעות וחצי עד עשר ושלשה רבעים. וכן הכתוב אומר (תהלים קמא, ב): תכון תפילתי קטרת לפניך משאת כפי מנחת ערב - הרי שתפילת מנחה מכוונת כנגד הקטורת ('תוספות' ברכות כו, ע"ב; לחם-משנה). (14) כלומר: אין בזה הלכה פסוקה, שהרי החכמים (שם) סוברים שזמנה עד הערב; והואיל ולא הכריעו בגמרא שם הלכה כדברי מי, ואמרו (שם, כז:): "העושה כזה - עושה; והעושה כזה - עושה", לפיכך מי שרוצה לתפוס כדעת החכמים - יכול להתפלל עד שקיעת החמה. (15) כזמן הקרבת התמיד וזריקת דמו; אבל משקיעת החמה ומעלה, אע"פ שעדיין לא יצאו הכוכבים - אסור להתפלל מנחה, שגם זריקת הדם נפסלת משקיעת החמה ומעלה, כמבואר (זבחים נו). וכן דעת רבינו יונה לברכות (פ"ד, מ"א).

ה. תפלת המוספין זמנה אחר תפלת השחר עד שבע שעות ביום¹⁶. והמתפלל אותה אחר שבע שעות אף-על-פי שפשע¹⁷ יצא ידי חובתו. מפני שזמנה כל היום¹⁸.

(16) שכן זמן הקרבת קרבן מוסף היה בשש שעות, שנאמר במוסף (ויקרא כז, לו): דבר יום ביומו, ולא נאמר "בבוקר" - וכל "יום" משמע איחור, כשם ש"בוקר" משמע הקדמה (מלשון רש"י פסחים נח.). (17) על שהתעצל ואיחר זמן התפילה לפי עיקר מצותה (ברכות כח). וראוי להעיר: שהמונח "פושע" משמעותו בתלמוד גם במובן "עצל", ראה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מוסף. (38) ברכות כח, ע"א. שתפלת מנחה היא תדירה (נוהגת בכל יום), ותפילת מוסף אינה תדירה, והלכה היא: "תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם". (39) ויבואו להקדים ביום אחר, אפילו קודם שיגיע זמן מנחה, תפילת מנחה לתפילת מוסף. ונתכוין רבינו לתרץ את המנהג שאנו נוהגים ביום הכיפורים להקדים תפילת מוסף למנחה אפילו כשכבר הגיע זמן מנחה - שזה כדי "שלא יטעו". והעיר הכסף-משנה: שמהראוי לקצר ביום הכיפורים בפיוטים שבתפילת שחרית, כדי להתחיל מוסף קודם שיגיע זמן תפלת מנחה.

יום שישי י"ג כסלו ה'תשע"ח

פרק רביעי

(1) חמישה דברים המעכבים את התפילה; המהלך במקום סכנה מה יתפלל.

- א. חמשה דברים מעכבין את התפילה, אף-על-פי שהגיע זמנה: טהרת ידים, וכסוי הערוה, וטהרת מקום תפילה, ודברים החופזים אותו, וכוונת הלב.

~ נקודות משיחות קודש ~

"חמשה דברים מעכבין את התפילה".

"... טהרת ידים וכסוי הערוה וטהרת מקום התפילה ודברים החופזים אותו וכוונת הלב".

ומשמע שעיקוב התפילה כשאין כוונת הלב הוא כמו ארבעת הדברים המעכבים את התפילה כולה, וא"כ היאך פסק הרמב"ם בהמשך "מי שהתפלל ולא כיוון את לבו, יחזור ויתפלל בכוונה. ואם כיוון את לבו בברכה ראשונה - שוב אינו צריך", היינו שכוונת הלב אינה מעכבת אלא בברכה ראשונה.

והביאור הוא: שישנם שני גדרים בכוונת הלב, האחד הוא הגדר הכללי שתפילה צריכה כוונה, והאחר מדבר בתפילה פרטית שלא כיוון בה כדבעי. דוגמא לדבר, 'קבלת עול' שהוא תנאי בכל המצוות אבל אינו גדר פרטי בהם כמו במצות קריאת-שמע שעניינה הפרטי הוא קבלת עול מלכות שמים. או למשל ידיעת ה' שהוא דבר הנוגע לכל המצוות שאנו מקיימים בגלל מי שציוה עליהן, ובנוסף ישנה מצוות ידיעת ה' ששם הידיעה היא חלק מגדר המצוה ממש.

ועד"ז בעניין התפילה, כוונת הלב היא גדר במצות התפילה בכללות, כלומר הכוונה ב"דע לפני מי אתה עומד", אבל בתפילה פרטית - כוונת הלב היא בנוגע לתוכן הבקשה ופירוש המילות, שלעניין זה יצא אם כיוון בברכה ראשונה. בריש הלכות תפילה, מדבר הרמב"ם בגדר הכללי של כוונת הלב בתפילה, היינו ברגש של העומד להתפלל - "דע לפני מי אתה עומד" שהוא רגש כללי שחייב להיות אצל כל העומד להתפלל. ומ"ש "אם כיוון לבו בברכה

1. שהיה אנוס או טרוד - משלם³¹ אותה תפילה בזמן
2. תפילה הסמוכה לה; ומקדים תפילה שבזמנה,
3. ואחריה מתפלל את התשלומין³².

(29) ועליו אמרו חכמינו ז"ל: מעוות לא יוכל לתקון (קהלת א, טו) - זה שביטל (במזיד) תפילה של ערבית, או תפילה של שחרית (ברכות כו.). (30) ששכח להתפלל. (31) כאחד הפורע מה שחייב. (32) שם.

4. ט. כיצד? טעה ולא התפלל שחרית, ועבר חצי
5. היום - ותפלל מנחה שמים: ראשונה - תפלת
6. מנחה, והשניה - תשלומי שחרית. טעה ולא התפלל
7. מנחה עד ששקעה החמה - יתפלל ערבית שמים³⁴:
8. ראשונה - ערבית, ושניה - תשלומי מנחה. טעה
9. ולא התפלל ערבית עד ששלה עמוד השחר, מתפלל
10. שחרית שמים: ראשונה - שחרית, והשניה -
11. תשלומי ערבית³⁵.

(33) לאו דוקא, אלא חצי היום ועוד חצי שעה שאז הגיע כבר זמן מנחה; שאם לא כן, כיון שלא הגיע עדיין זמן מנחה, איך יתפלל ראשונה תפילת מנחה? (כסף-משנה). (34) שתי פעמים תפילת 'שמונה-עשרה'. ואין אנו אומרים "עבר יומו בטל קרינו", כי תפילה - רחמים הוא, וכל אימת שהוא מתפלל זמנו הוא (ברכות כו.). (35) אבל אם טעה ולא התפלל מוסף ביומו - אינו חוזר בערב להתפלל שמים, שהרי מוסף אינו אלא הזכרת קריבות היום, ואין יזכור בערב את קריבות היום שכבר עבר זמנם? ('הגהות מיימוניות' בשם ה'תוספות', ברכות שם).

12. י. טעה ולא התפלל, לא תפלה זו ולא תפילה
13. הסמוכה לה - אינו משלם אלא אחרונה בלבד.
14. כיצד? טעה ולא התפלל, לא שחרית ולא מנחה -
15. מתפלל ערבית שמים: ראשונה - ערבית, והאחרונה
16. - תשלומי מנחה. אבל שחרית אין לה תשלומין,
17. שפער עבר זמנה³⁶. וכן בשאר תפלות.

(36) שלא מצינו בתלמוד שיועילו תשלומים לשהיה ארוכה כזו, וכן דעת ה'תוספות' (ברכות שם), והוא-הדין אם טעה ולא התפלל שחרית, והתפלל תפילת מנחה בזמנה; ובשלישית נזכר שלא התפלל שחרית - אין לה תשלומין, כיון ששהה כל-כך; שלא תיקנו תשלומין אלא בתפילה הסמוכה (לחם-משנה). וראוי להעיר: שבכל המקרים ההם, אם רוצה להתפלל ב"תורת נדבה" ושחידש בה דבר, כפי המבואר לעיל (פ"א, ה"א) - הרשות בידו, ונכון לעשות כן (כסף-משנה).

18. יא. היו לפניו שתי תפלות, של מנחה ושל מוספין³⁷
19. - מתפלל של מנחה, ואחר-כך מתפלל של
20. מוספין³⁸. ויש מי שמורה, שאין עושין בצבור כן,
21. כדי שלא יטעו³⁹.

(37) כגון שהגיע זמן תפילת מנחה, ועדיין לא התפלל תפילת

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שישי י"ג כסלו – הלכות תפילה וברכת כהנים ריא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

היתה רק "כל פעל ה' למענהו", ולכן אינה עוסקת בתפילה.

(על"פי לקו"ש חלק ל"א עמוד 184)

7) שמחוייב ללכת ד' מילין עד מקום המים. (8) שהמים נמצאים בדרך שלפניו. (9) ברכות טו, ע"א. וגירסת הגמרא שלפנינו היא: "מיל - אינו חוזר, פחות ממיל - חוזר"; ורבינו גירסא אחרת היתה לו: "יותר ממיל אינו חוזר, אבל מיל חוזר" (ב"א או"ח, סי' צ"ב). מיל - בלשון רומית: מדת ארץ של אלף פסיעות. והפסיעה - שתי אמות, ואלפים אמה - המיל, ונזכר במשנה (יומא פ"ו, מ"ח), על"פי ה'ערוך'. (10) שבת נ, ע"ב: "רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל קונו, משום שנאמר: כל פעל ה' למענהו" (כלומר, הכל ברא לכבודו), וסובר רבינו: שאין לך "כבוד קונו" יותר מבשעת התפילה (מעשה רוקח). ותיקנו רחיצה זו בתפילת שחרית בלבד - לפי שבשחר אנו נעשים ככריה חדשה, ככתוב (איכה ג, כח): חדשים לבקרים רבה אמונתך, וצריכים אנו להודות לה' שבראנו מחדש לכבודו, לשרתו ולכבדו בשמו (מלשון הרשב"א תשובה סימן קצ"א). והראב"ד משיג ושואל: רגליו למה? כלומר: למה לו לרחוץ את רגליו? אולם רבינו מדבר במקום שהולכים בו יחפים, וכמבואר לקמן (פ"ה, הלכה ה), אבל במקום שאין רגליו מגולות - אין צורך ברחיצתן (טורי אבן).

ד. כל הטמאין, רוחצין ידיהן בלבד בטהורין ומתפללים¹¹ - אף-על-פי שאפשר להם לטבול ולעלות מטמאין, אין הטבילה מעפכת. וכבר בארנו¹², שענין תקן שלא יקרא בעל-קרי בלבד בדברי-תורה עד שיתטבל¹³; ובית-דין שעמדו אחר-כן התקינו אף לתפלה¹⁴, שלא יתפלל בעל-קרי בלבד עד שיתטבל. ולא מפני טמא וטהרה נגעו בה¹⁵, אלא כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויים אצל נשותיהם¹⁶ פתנגולים¹⁷, ומפני זה תקנו טבילה לבעל-קרי לבדו, והוציאנוהו מכלל הטמאין.

11) ברכות פ"ג, מ"ו: "זב שראה קרי וכו' צריכים טבילה, ורבי יהודה פוטר", משמע משם, שאילו לא ראה קרי - הכל מודים שאינו צריך טבילה, למרות טומאתו מחמת זובו (הרי"ף, שם). (12) הלכות קריאת שמע פ"ד, ה"ח. (13) מפני שטומאה זו באה לו מחמת קלות ראש, החמיר בה (ברכות כב. וברש"י שם). (14) כי עזרא לא גזר לתפילה, משום שהיא רחמים ותחנונים, ושם לא ימצא מים לטבילה ונמצא נמנע מלהתפלל. וכן אמרו בירושלמי (ברכות פ"ג, ה"ד): "אמר רבי חייא, כל עצמן לא התקינו את הטבילה הזאת אלא מפני תלמוד תורה. שאם אתה אומר לו שהוא מותר (לתלמוד בלא טבילה) אף הוא אומר: אלך ואעשה צרכי וכו'. וראה (ב'מראה פנים' שם). ובעל 'טורי אבן' מגיה כאן תיבת "אף", וגורס "אך לתפילה", כלומר: עזרא תיקן לתורה ולתפילה, ובית-דין שאחריה בטלוה לתורה - שאין דברי תורה מקבלים טומאה - והעמידה אך לתפילה. וכן סובר הרי"ף לברכות (פ"ג). והיא גם דעת הכסף-משנה

1 ראשונה, שוב אינו צריך" הוא בנוגע לבקשה בתפילה פרטית, היינו פירוש המילות.

3 (על"פי יין מלכות' ספר אהבה סימן ו)

2) המביאים אתו להיות נחפז ונמהר בתפילתו, כגון: שהוא צריך לנקביו, כמבואר בסמוך (הלכה י).

4 ב. טהרת ידים ביצד, רוחץ ידיו במים עד הפרק³ ואחר כך יתפלל⁴. הנה מהלך בדרך והגיע זמן תפלה ולא היה לו מים - אם היה בינו ובין המים ארבעה מילין, שהם שמונת אלפים אמה, הולך עד מקום המים ורוחץ, ואחר-כך יתפלל⁵. הנה בינו ובין המים יותר על פן - מקנה ידיו בצרור או בעפר או בקורה⁶ ומתפלל.

3) מקום חיבור כף היד והזרוע, (וראה מס' ידים פ"ב, מ"ג; חולין קו:). (4) ברכות טו, ע"א. שנאמר (תהלים כו, ו): ארחץ בנקיון כפי, ואסובבה את מזבחך ה'. וכתב רבינו (הלכות ברכות פרק ו, הלכה ב): "כל הנוטל ידיו בין לאכילה בין לתפילה - מברך תחילה: אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים". ונטילה זו חובה היא - אף כשאין ידיו מלוכלכות, כשם שהוא צריך ליטול ידיו לאכילת פת - אף שידי נקיות (כסף-משנה). (5) ברכות שם; וכן בפסחים מו, ע"א. (6) ובגמרא (ברכות טו.) הגירסא: "בעפר, ובצרור ובקסמית".

11 ג. במה דברים אמורים?⁷ לפניו⁸; אבל אם היה מקום המים לאחוריו - אין מחיבין אותו לחזור לאחוריו, אלא עד מיל. אבל אם עבר מן המים יותר - אינו חייב לחזור⁹, אלא מקנה ידיו ומתפלל. במה דברים אמורים, שאינו מטהר לתפלה אלא ידיו בלבד? בשאר תפלות חוץ מתפילת שחרית; אבל שחרית, רוחץ פניו ידיו ורגליו¹⁰ ואחר-כך יתפלל. ואם היה רחוק מן המים - מקנה ידיו בלבד ואחר-כך יתפלל.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אבל שחרית רוחץ פניו ידיו ורגליו".

ובראב"ד השיג "לא ידעתי רגליו למה", וב'מגדל עז' כתב על השגת הראב"ד "ואני תלמידו מצאתי אותו שנוי בברייתא דפרק במה טומנין... רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בשביל קונו, משום שנאמר כל פעל ה' למענהו". וב'כסף משנה' כתב שבוודאי ראה הראב"ד ברייתא זו, אבל מכיון שאינה מדברת בעניין התפילה אלא בעניין האם מותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו כדי לייפות עצמו, לכן לא הביאה. ובאחרונים ביארו, שמחלוקת הרמב"ם והראב"ד תלויה בגירסא שבברייתא. לדעת הרמב"ם, הגירסא בברייתא הנ"ל כוללת גם את הפסוק "הכון לקראת אלקיך ישראל", וממילא מדברת בתפילה. אבל לשיטת הראב"ד הגירסא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(28) כי גם לפני ביטול התקנה היה פטור מכלום, לפיכך גם אחרי ביטול התקנה לא החמירו בו (כסף-משנה). (29) כלומר: אפילו כשהנהגו באיזה מקום שהוא, שהחולה שראה קרי לאנסו ירחץ - אין תוקף למנהג זה והוא בטל, כי מנהג שטות הוא, הואיל וגם בזמן התקנה היה פטור מטבילה ומרחיצה. אבל הבריא שראה לאנסו - ודאי שרוחץ הוא, לפי מנהג שנער וספרד. והמקור שיש לחלק בין בריא לחולה וכו', הוא במס' ברכות כב, ע"ב. (30) כלומר: אינם נוהגים לרחוץ. הואיל וגם אחרי הרחיצה ישארו בטומאתם, לא נהגו לרחוץ אלא מקנחין וכו'. אבל אם נהגו באיזה מקום לרחוץ - אין זה מנהג בטל ויש לו תוקף, שהרי בזמן התקנה היו מחייבים בטבילה. (לחם-משנה).

ז. פסוי הערה כיצד? אף-על-פי שפסה ערותו בדרך שמכסין לקריאת-שמע³¹ - לא יתפלל עד שיכסה את לבו³². ואם לא כסה לבו, או שגאנס ואין לו במה יכסה - הואיל וכסה ערותו והתפלל, יצא. ולכתחלה לא יעשה.

(31) שטלית של בגד או של עור חגורה על מתניו, כמבואר לעיל (הלכות קריאת שמע פ"ג, הלכה י"ז). (32) ברכות כה, ע"א. כי בתפילה "צריך הוא להראות עצמו כעומד לפני המלך ולעמוד באימה, אבל בקריאת-שמע אינו מדבר לפני המלך" (לשון רש"י, שם).

ח. טהרת מקום התפלה כיצד? לא יתפלל במקום הטנפת³³, ולא במרחץ, ולא בבית-הפסא, ולא באשפה, ולא במקום שאינו בחזקת טהרה³⁴, עד שיבדקנו. כלל של דבר: כל מקום שאין קורין בו קריאת-שמע, אין מתפללין בו. וכשם שמרחיקין מצוה וממי-רגלים³⁵ וריח רע ומן המת ומראית הערה³⁶ לקריאת-שמע, כך מרחיקין לתפלה³⁷.

(33) הוא המקום שיש בו צוה, כלשון רבינו הלכות קריאת שמע (פ"ג, ה"ד). (34) שיש להסתפק ולתלות שיש שם צוה. (35) ד' אמות בזמן שהם מלאחריו, ומלפניו - כמלוא עיניו. (36) שצריך להחזיר פניו ולא לקרות כנגד הערה, כמבואר הכל לעיל הלכות ק"ש (פ"ג, ה"ז). (37) ברכות כו, ע"א. אמרו שם - "וכן לתפילה".

ט. המתפלל ומצא צוה במקומו - הואיל וחטא, מפני שלא בדק³⁸ עד שלא התפלל, חוזר ומתפלל במקום³⁹ טהור. היה עומד בתפלה ומצא צוה כנגדו: אם יכול להלך לפניו כדי שיוקנה⁴⁰ לאחריו ארבע אמות - יהלך; ואם לאו⁴¹ - יסלקנה לצדדיו⁴²; ואם אינו יכול - נפסיק. גדולי החכמים לא היו מתפללים בבית שיש בו שכר⁴³ ולא בבית שיש בו מורס⁴⁴ בעת עפוש⁴⁵, מפני שריחו רע, אף-על-פי שהמקום טהור.

(38) במקום "שאינו בחזקת טהרה" ידובר כאן (כסף-משנה). (39) ברכות כב, ע"ב. שכן אמרו שם: "אע"פ שהתפלל - תפילתו תועבה". וקראו לתפילה כזו: "ובח רשעים תועבה"

כאן. ויש סמוכין לדבריו מדברי רבינו עצמו בסמוך (ה"ה), כמו שנבאר. (15) שהרי אין דברי תורה מקבלים טומאה, כמבואר לעיל (הלכות ק"ש פ"ד, ה"ח). (16) ומשום טורח טבילה, ימנעו. (17) וכתוב בספרי אריסטו, שהתרגול לא ישיב תאוות לעולם.

ה. לפיכך היו אומרים בזמן תקנה זו, שאפילו זב שראה קרי¹⁸, ונדה שפלט¹⁹ שכתב²⁰ זרע, ומשמשות שראתה דם-נדה²⁰, צריכין טבילה לקריאת-שמע וכן לתפלה מפני הקרי, אף-על-פי שהם טמאין²¹; וכן הדין נותן²², שאין טבילה זו מפני טהרה, אלא מפני הגזרה, שלא יהיו מצויין אצל נשותיהן תמיד²³. וכבר בטלה גם תקנה זו של תפלה, לפי שלא פשטה בכל ישראל, ולא היה כח בצבור לעמד בה²⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכבר בטלה גם תקנה זו של תפילה..."

ואף-על-פי-כן לא ביטל הרמב"ם טבילת עזרא שהיא הכנה לתפילה כדבעי, וכתשובת הרמב"ם (לר' פנחס ב"ר משולם - אגרות הרמב"ם עמוד 871 ואילך) בדבר מעלת טבילת האנשים, ומה שכתב שם שבשום אופן לא ביטל טבילה זו.

(ענ"פ "לקו"ש חלק כ' עמוד 345)

(18) שאין טבילתו לקרי מטהרתו מזוב, שהרי טמא הוא שבעת ימים מחמת זובו. (19) בתוך שלשה ימים לתשישה, שפליטתה מטמאת כטומאת קרי. (20) אחרי התשישי. (21) שגם אחרי טבילתם לקרנם - עדיין טמאים הם שבעת ימים מחמת טומאתם האחרת. (22) שלמרות טומאתם הנשארת, יטבלו לקרנם. (23) ולא חילקו חכמים בין קרי לקרי. (24) ברכות כב, ע"א. וראה בביאורנו לעיל הלכות קריאת שמע (פ"ד, ה"ח). מלשון רבינו כאן: "וכבר בטלה גם תקנה זו" משמע כדברי ה'טורי אבן' שבהלכה הקודמת, שמקודם ביטלו תקנת עזרא לתורה, ואחר-כך ביטלו גם הטבילה לתפילה.

ו. מנהג פשוט בשנער ובספרד, שאין בעל-קרי מתפלל עד שרוחץ כל בשורו במים²⁵, משום 'הפון לקראת אלהיו ישראל'²⁶. במה דברים אמורים? בבריא או בחולה שבעל; אבל חולה שראה קרי לאנסו²⁷, פטור מן הרחיצה²⁸, ואין בזה מנהג²⁹. וכן זב שראה קרי ונדה שפלט³⁰ שכתב-זרע - אין בהן מנהג³⁰, אלא מקנחין עצמן ורוחצין ידיהן ומתפללין.

(25) בתשעה קבים, כמבואר בברכות (כב.). (26) כלומר: אף-על-פי שכבר בטלה תקנה של טבילה לתפילה. בכל זאת מחמירים הם על עצמם לרחוץ את כל גופם משום כבוד התפילה, הדורשת הכנת הגוף וטהרתו בעמדתו לפני ה'. (וראה ברכות כג.). (27) נגד רצונו, כגון מקרה לילה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שישי י"ג כסלו – הלכות תפילה וברכת כהנים ריג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

יכול להעמיד עצמו⁵⁹ - מהלך לאחרי⁶⁰ ארבע
אמות וממתין עד שתכלה הרוח, ואומר: "רבון כל
העולמים, יצרנתו נקבים⁶¹ נקבים חלולים חלולים,
גלוי וידוע לפניך חרפתנו וכלמתנו; חרפה וכלמה
בתינו, תולעה ורמה במיתנתנו". וחוזר למקומו
ומתפלל.

(59) להתאפק. אבל אינו מהלך לפניו, מפני שצריך
שהיה פניו כנגד המקום שהתחיל להתפלל. ואם היה מהלך
לפניו, היה מניח לאחריו ודומה כמי שפוסק לגמרי, שאין
כוונתו לחזור לתפילתו (רבינו יונה). (61) ברכות כד, ע"ב.
נקבים - כגון: הפה, החוטם והאזנים. חלולים - כגון: הלב,
הכרס והמעיים (ראה ברכות ס: וברש"י שם).

יג. היה עומד בתפלה ונטפו מירגליו על ברכיו -
ממתין עד שיכלו המים⁶² וחוזר למקום שפסק. ואם
שקה כדי לגמור את התפלה - חוזר לראש.

(62) ברכות כג, ע"א. וכתשוכות הרמ"א (סימן צ"ח הובאה
במגן אברהם או"ח סימן ע"ח) כתב: "מי שיש לו חולי
האבן, שמי רגליו מטפטפים תמיד לאנסו, מה יעשה כדי
שיוכל להתפלל? יש להתיר לעשות לו בגד סביב אברו,
והבגדים העליונים יהיו נקיים, ויכנס לבית הכנסת ויתפלל;
ובשעת הטפת מי רגלים - יפסיק".

יד. וכן המשתין מים, שוהה כדי הלוח ארבע
אמות⁶³, ואחר-כך יתפלל. ומשהתפלל - שוהה אחר
תפלתו כדי הלוח ארבע אמות, ואחר-כך משתין,
כדי שיפסק דברי התפלה מפיו⁶⁴.

(63) מגילה כז, ע"ב. משום ניצוצות מי רגליו שלא יטנפו
בגדיו. (64) שם: "שכל ארבע אמות, (כדי הילוך ארבע
אמות אחר התפילה). תפלתו סדורה (שגורה) בפיו, ועדיין
שפתיו מרחשות.

טו. פונת הלב פיצד? כל תפלה שאינה בכונה,
אינה תפלה⁶⁵; ואם התפלל בלא כונה - חוזר
ומתפלל⁶⁶ בכונה. מצא דעתו משפשת⁶⁷ ולבו טרוד
- אסור לו להתפלל עד שתתישב דעתו. לפיכך הבא
מן הדרך והוא עיף או מצר⁶⁸, אסור לו להתפלל עד
שתתישב דעתו. אמרו חכמים⁶⁹: ישקה שלשה ימים
עד שינחם ותתקדר דעתו, ואחר-כך יתפלל.

(65) וזה לשון רבינו בחיי בספרו "חובת הלבבות" שער
חשבון הנפש (פרק ג, חשבון תשיעי) "ודע כי המילות
תהינה בלשון - כקליפה, והעיון במילות - כלב. ותפילה -
כגוף; והעיון (הכוונה) - כרוח. וכשיתפלל המתפלל בלשונו
ולבו טרוד בזולת עיון התפילה, תהיה תפילתו גוף בלא
רוח, וקליפה בלא לב. וכן אמר הכתוב (ישעיה כט, יג): יען
כי נגש העם הזה, בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני
וכו'. ורבינו בספר ה"מורה" (חלק ג, פרק נא) יאמר:
"אבל אם תתפלל בהנעת שפתיך ופניך אל הכותל, ואתה
חושב במקחך וממכרך... לא תחשוב שהגעת לתכלית, אבל

(משלי כא, נז). (40) כלומר, שישאירנה. (41) כגון שנהר
מושך לפניו, או שיש צואה בכל הכיוון שלפניו.
(42) ברכות, שם. כלומר: ילך לצדדים עד שיתרחק ממנה ד'
אמות; אבל לאחריו אל יחזיר פניו, הואיל ומתפלל כנגד
מזרח, אסור לו להפוך פניו נגד מערב ('פרישה', בשם רבינו
יונה בברכות, שם). (43) עירובין סה, ע"א. כי ריח השכר
משכרו וטורדו. (44) שם. מוריים - מלה רומית. ופירושה:
מלח ניתן במים לכבוש בהם דבר מאכל; וביחוד נקרא כן
הציר היוצא מדג כבוש ('הערוך'). (45) כשהוא מעלה
עיפוש לבנוני על גבו וריחו רע.

1. דברים החופזים אותו פיצד? אם היה צריך
2. לנקביו - לא יתפלל; וכל הצריך לנקביו יתפלל -
3. תפלתו תועבה⁴⁶, וחוזר ומתפלל אחר שיעשה
4. צרכיו. ואם יכול להעמיד עצמו כדי פרסה⁴⁷ -
5. תפלתו תפלה; ואף-על-פי-כן, לכתחלה לא יתפלל
6. עד שיבדק עצמו יפה יפה. ויבדק נקביו⁴⁸, ויסיר
7. פיתו⁴⁹ וניעו וכל דבר הטורדו⁵⁰, ואחר-כך יתפלל.

(46) ברכות כג, ע"א. והוא-הדין שאסור להוציא גם שאר
דברי תורה מפיו, כל זמן שגופו משוקץ מחמת שיהיו נקביו
(הגהות מיימוניות). (47) פרסה - מרחק של ארבעה
מילין, כמבואר בפסחים (צד). (48) ורבותינו בברכות
(שם) דרשו את הפסוק (קהל ד, יז): שמר רגלך כאשר תלך
אל בית האלהים, לומר: "שמור נקבין בשעה שאתה עומד
בתפילה לפני". (49) הוא הרוק העבה היוצא מן הגרון
ככה. ניעו - הוא היוצא מן הפה על-ידי נענוע כל שהוא
(תוספות' בבא-קמא ג: ד"ה "כחו וניעו") ונזכרים
בברייתא (נדה נה:). (50) ומפריע אותו בתפילתו.

8. יא. מי שגהק⁵¹ ופהק⁵² ונתעטש⁵³ בתפלתו - אם
9. לרצונו, הרי זה מגנה; ואם בדיק גופו קדם שיתפלל
10. ובא לאנסו - אין בדיק כלום⁵⁴. ונדמן לו רק בתפלתו
11. - מבליעו בטליתו או בבגדו. ואם היה מצטער
12. בכך⁵⁵ - זורקו בידו⁵⁶ לאחוריו, כדי שלא יצטער
13. בתפלה ונמצא טרוד⁵⁷. יצא ממנו רוח מלמטה,
14. כשהוא עומד בתפלה, שלא לדעתו - שוהה עד
15. שתכלה הרוח, וחוזר לתפלתו⁵⁸.

(51) שהוציא רוח מהקיבה דרך הפה בקול. (52) שפתח פיו
בהרחבה גדולה כאדם שרוצה לישון, או אחרי שעמד
משנתו. ויש דורשין נוטריקון: גיהוק - גו הקים, כלומר:
מקים ופושט גופו למעלה. פיהוק - פה הקים, שפותח פיו
הרבה (רש"י, ברכות כד). (53) הוא הזרייה: התפרצות
הרוח מהנחירים, ונזכר במקרא (איוב מא, י) עטשותיו תהל
אור. וכן אמרו (ברכות נז, ע"ב): "עטוש יפה לחולה".
(54) ברכות כד, ע"ב. אלא שישם ידו על פיו שלא תראה
פתיחתו המלאה ('טור' או"ח סימן צ"ז). (55) שהוא אנין
הדעת, וקשה לו להבליע רוקו בטליתו. (56) אבל לא בפיו,
משום קלות ראש. (57) שאינו יכול לכוין בתפילתו.
(58) הכל במסכת ברכות, דף כד, ע"א.

16. יב. בקש להוציא רוח מלמטה, ונצטער הרבה ואינו

22 תורה, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה לְבוּ טְרִיד בְּהִלָּכָה; אֲלֵא מִתּוֹךְ
23 דְּבִרְי־תוֹרָה שָׁאִין בָּהּ עֵינֵין, כְּגוֹן הִלְכוֹת פְּסוּקוֹת⁸⁵.
(81) ליצנות. (82) ברכות לא, ע"א. (83) ישיבה בדין,
כגון: הדיינים שיושבים בדין. (84) משא ומתן הלכתי,
הדורש עיון, ויבוא להרהר בהם בעת תפילתו ולא יוכל
לכוין. ונוסח אחר: דין הלכה. (85) שאין בהן מחלוקת
ואינן צריכות עיון והרהור (שם).
24 יט. תְּפִלּוֹת הַפְּרָקִים⁸⁶, כְּגוֹן תְּפִלַּת מוֹסֵף רֵאש־
25 חֵדֶשׁ⁸⁷ ותְּפִלַּת מוֹעֲדוֹת, צְרִיף לְהַסְדִּיר תְּפִלָּתוֹ וְאַחֲרֵי-
26 כֵּךְ עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל, כְּדִי שְׁלֹא יִפְשֹׁל בָּהּ⁸⁸. הִיָּה מְהֵלֶךְ
27 בְּמָקוֹם סִכְנָה, כְּגוֹן מָקוֹם גְּדוּדֵי⁸⁹ חֵיוֹת וְלִסְטִים,
28 וְהַגִּיעַ זְמַן תְּפִלָּה - מִתְפַּלֵּל בְּרִכָּה אַחַת, וְזוֹ הִיא:
29 "צְרִי עֲמָךְ יִשְׂרָאֵל מְרַבִּים וְדַעְתָּם קֶצְרָה"⁹⁰. יְהִי רְצוֹן
30 מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתֵּתֵן לְכָל אֶחָד וְאַחַד כְּדִי
31 פְּרִנְסָתוֹ וּלְכָל גְּבוּיָהּ וְגוּיָהּ דֵּי מַחְסוּרָהּ, וְהַטּוֹב
32 בְּעֵינֶיךָ⁹¹ עֲשֵׂה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה⁹².
33 וּמִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ בְּדֶרֶךְ פְּשֻׁאוֹ מְהֵלֶךְ; וְאִם יִכּוֹל
34 לַעֲמֹד - עוֹמֵד. וּכְשֶׁהוּא מַגִּיעַ לִישׁוּב וּתְתַקַּרֵּר דַּעְתּוֹ
35 - חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה כְּתֻנָּתָהּ, תִּשְׁעֶה-עֶשֶׂר
36 בְּרִכּוֹת⁹³.

(86) שהן לזמנים ידועים ולא תדירות. (87) שהיא פעם
לשליש יום. (88) מתוך שאינו רגיל בהן (ר"ה לה.).
(89) קבוצות. (90) שאינם יודעים לפרש צרכיהם.
(91) "לא תתן לנו מה שטוב בעינינו. אולי לא תהיה התכלית
טובה; אלא הטוב בעיניך, שהוא הטוב הגמור, עשה לנו"
(כסף-משנה בשם רבינו מנחם), וכן מצינו במקרא: עשה
אתה לנו ככל הטוב בעיניך (שופטים י, טו). (92) ברכות
כט, ע"ב. (93) שם ל, ע"א. וזה בין תפילת "הביננו"
ל"תפילה קצרה": תפילת "הביננו" צריכה שלוש ברכות
הראשונות ושלוש ברכות האחרונות, ומתפלל אותה
מעומד; וכשדעתו מתיישבת עליו - אינו חוזר ומתפלל.
ותפילה קצרה שאין מתפללים אותה אלא במקום סכנה -
אינה צריכה שלש ברכות ראשונות והאחרונות, ומתפלל
אותה בין מהלך ובין מעומד; וכשהוא בא לביתו - הוא
חוזר ומתפלל.

יום ש"ק י"ד כסלו ה'תשע"ח

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) שמונה דברים שהמתפלל צריך להיזהר בהם;
השתחווייה, כריעה וקידה ודיניהן; נפילת אפים ומנהגיה.
א. שְׁמוֹנֶה דְּבָרִים צְרִיף הַמִּתְפַּלֵּל לְהִזָּהֵר בָּהֶן
וּלְעֲשׂוֹתָם, וְאִם הִיָּה דְּחוּק² אוּ נֶאֱנָס³, אוּ שְׁעָבַר⁴ וְלֹא
עֲשֵׂה אוֹתָן, אֵין מַעֲכָבִין⁵. וְאֵלּוּ הֵן: עֲמִידָה, וְנִכְח
הַמִּקְדָּשׁ, וְתַקּוּן הַגּוּף, וְתַקּוּן הַמַּלְבוּשִׁים, וְתַקּוּן
הַמָּקוֹם, וְהַשְׁוִיָּה הַקּוֹל, וְהַפְּרִיעָה, וְהַשְׁתַּחֲוִיָּה⁶.

(2) שנמצא במצב דחוק וקשה לו להיזהר בהם, כמבואר
בסמוך (הלכה ב). (3) מחמת חולי וכיוצא בו. (4) בלי

תהיה אז קרוב למי שנאמר בהם (ירמיה יב, ב) קרוב אתה
בפיהם ורחוק מכליותיהם וכו'. (66) ברכות ל, ע"ב. וראה
דברי רבינו לקמן (פרק י, הלכה א). (67) בלתי מיושבת.
(68) מצטער. (69) עירובין סה, ע"א. שנאמר (עזרא ח, טו):
ואקבצם אל הנהר הבא אל אהוה ונחנה שם שלשה ימים,
ואבינה בעם וגו' - הרי שגם עזרא לא התחיל להתבונן
כשבא מן הדרך רק אחרי שלשה ימים, שאז נתישבה דעתו.
ואין אנו נזהרים בכל אלה בזמן הזה, כי בין כך אין אנו
מכוונים כ"כ בתפילה (הגהות מיימוניות).

1 טז. כִּיצַד הִיא הַכּוֹנֶה? שְׂפִינָה אֶת לְבוּ מִכָּל
2 הַמַּחֲשָׁבוֹת, וְיִרְאֶה עֲצָמוֹ כְּאִלּוּ הוּא עוֹמֵד לִפְנֵי
3 הַשְּׂכִינָה⁷⁰. לְפִיכֵךְ צְרִיף לִישֹׁב מַעַט קֹדֶם הַתְּפִלָּה
4 כְּדִי לְכוֹן אֶת לְבוּ, וְאַחֲרֵיכֵךְ יִתְפַּלֵּל בְּנִחַת
5 וּבְתַנּוּגִים. וְלֹא יַעֲשֶׂה תְּפִלָּתוֹ כְּמִי שֶׁהִיָּה נוֹשֵׂא
6 מִשְׁאוֹ⁷¹ וּמִשְׁלִיכּוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ. לְפִיכֵךְ⁷² צְרִיף לִישֹׁב
7 מַעַט אַחֲרֵי הַתְּפִלָּה, וְאַחֲרֵיכֵךְ יִפְטֹר. חֲסִידִים
8 הָרָאוּשׁוּנִים הָיוּ שׁוֹהֵיין שְׁעָה אַחַת קֹדֶם תְּפִלָּה וְשְׁעָה
9 אַחַת לְאַחֲרֵי תְּפִלָּה, וּמֵאַרְבֵּין בְּתְּפִלָּה שְׁעָה⁷³.

(70) סנהדרין כב, ע"א, שנאמר: שויתי ה' לנגדי תמיד
(תהלים טז, ח). (71) ברכות כט, ע"ב. (72) כדי שלא יהא
נראה כאילו תפילתו דומה עליו למשוי. (73) שם לב, ע"ב.

10 יז. שְׁכוֹר - אֵל יִתְפַּלֵּל, מִפְּנֵי שָׁאִין לוֹ⁷⁴ כּוֹנֶה. וְאִם
11 הַתְּפִלָּה, תְּפִלָּתוֹ תוֹעֵבָה⁷⁵. לְפִיכֵךְ חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל
12 בְּשִׁיתְרוֹקֵן⁷⁶ מִשְׁכָּרוֹתוֹ. שְׁתוּי⁷⁷ - אֵל יִתְפַּלֵּל. וְאִם
13 הַתְּפִלָּה - תְּפִלָּתוֹ תְּפִלָּה⁷⁸. אִי-זֶה שְׁכוֹר? זֶה שָׁאִינוּ
14 יָכוֹל לְדַבֵּר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ. שְׁתוּי? - יָכוֹל לְדַבֵּר בְּפָנֶי
15 הַמֶּלֶךְ וְאִינוּ מִשְׁתַּבְּשִׁין⁷⁹; אֶף-עַל-פִּי-כֵן, הוֹאִיל
16 וְשִׁתָּה רְבִיעִית יֵין לֹא יִתְפַּלֵּל עַד שְׁיִסִּיר יֵינוֹ
17 מִעֲלֵיו⁸⁰.

(74) שאין דעתו מיושבת עליו. (75) עירובין סד, ע"א.
(76) ובדפוסים ראשונים (שונצינו, קושטא, "מעשה רוקח")
הנוסח: "כשיתרונו מיינו", כלשון הכתוב: כגבור מתרונו
מיינו (תהלים עח, סה), ופירושו: שהוא מסיר שכרון יינו
ונעשה פקח כמו שהיה בטרם ששתה, וכתרגום יונתן:
כגבור דמתפקח מן חמרא. ורש"י פירש שם: שהוא
"מתעורר ומתגבר בדיבור להקיץ מיינו". (77) ששתה יין
ושכר, אבל לא לשכרה. (78) עירובין, שם. (79) מתבלבל
וטועה. (80) שם, סד, ע"ב. ואמרו שם: "דרך מיל, ושינה
כל שהיא - מפיגים את היין. במה דברים אמורים? כששתה
רביעית; אבל שתה יותר מרביעית, כל-שכן שדרך טורדתו
ושינה משכרתו". וכתב ה"טור" (או"ח סימן צ"ט): 'ו'ש'כ'ר
'א'ל 'ת'ש'ת (ויקרא י, ט), ראשי תיבות: "ואם שתה כדי
רביעית - אסור להתפלל: תפילת שיכור תועבה".

18 יח. וְכֵן אֵין עוֹמֵדִין לְהַתְפַּלֵּל, לֹא מִתּוֹךְ שְׁחוּק וְלֹא
19 מִתּוֹךְ קְלוּת-רֵאשׁ, וְלֹא מִתּוֹךְ שִׂיקָה⁸¹, וְלֹא מִתּוֹךְ
20 מְרִיבָה, וְלֹא מִתּוֹךְ פֶּעַס, אֲלֵא מִתּוֹךְ דְּבִרְי־תוֹרָה⁸².
21 וְלֹא מִתּוֹךְ דִּין⁸³ וְהִלָּכָה⁸⁴, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵם דְּבִרְי־

ד. תקון הגוף פיצד? פשהוא עומד בתפלה, צריך
לכון את רגליו זו בצד זו¹⁹, ונותן עיניו למטה,
כאלו הוא מביט לארץ; ויהיה לבו פנוי למעלה,
כאלו הוא עומד בשמים²⁰. ומניח ידיו על לבו
כפותיו²¹, הימנית על השמאלית²², ועומד כעבד
לפני רבו, באימה, ביראה ופחד²³. ולא יניח ידיו על
חלציו²⁴.

(19) (ברכות י:), שנאמר: ורגליהם רגל ישרה (יחזקאל א, ז)
נראין כרגל אחת, כי מכיוון שעומד לדבר עם השכינה, צריך
לסלק כל מחשבות החוץ מליבו ולדמות כאילו הוא מלאך
השרת. וטעם אחר: רמז שנסתלקה ממנו התנועה לברוח,
ולא להשיג שום חפץ מבלעדי ה' (בית יוסף אורח חיים
סימן צה). (20) כתוב אחד אומר (מלכים א ט, ג): והיו
עיני וליבי שם (בבית המקדש) כל הימים; וכתוב אחד אומר
(איכה ג, מא): נישא ללבנו אל כפיים - הא כיצד? מלמד:
"שהמתפלל צריך שייתן עיניו למטה (כלפי ארץ ישראל,
רש"י) וליבו למעלה, כדי שיתקיימו שני המקראות הללו"
(יבמות קה:). (21) חבוקות אחת ברעותה כאילו הן
קשורות. (22) רמז להכנעת יצר הרע שהוא נרמז בצד
שמאל (בית יוסף סימן צ"ה). (23) כמו שמצינו: "רבא
פכר ידיה ומצלי, אמר: כעבדא קמיה מריה" (שבת י:).
(24) שנראה כעומד לפני ה' בקלות ראש. וכן לא יהא נשען
ונסמך לשום דבר ("הגהות מיימוניות"). רבינו נמשך אחר
גירסת הרי"ף הגורס בברכות (כד:): "ולא היה מניח ידו על
סנטרו" (בשעת התפילה) ופירוש הערוך סנטרו - צידו, כמו:
"סנטרו, והנו"ן נוספת (בית יוסף, סימן צ"ה).

ה. תקון המלבושים פיצד? מתקן מלבושיו תחלה,
ומצנין²⁵ עצמו ומהדר, שנאמר: 'השתחו' לה'
בהדרת קדש'. ולא יעמוד בתפלה באפנדות²⁶, ולא
בראש מגלה²⁷ ולא בגרלים מגולות²⁸, אם דרך אנשי
המקום, שלא יעמדו בפני הגדולים אלא בבתי
הרגלים²⁹. ובכל מקום, לא יאחז תפלין בידו
וספר-תורה בזרועו ויתפלל, מפני שלבו טרוד
בהן³⁰. ולא יאחז פלים ומעו'ת בידיו³¹. אבל מתפלל
הוא ולולב בידו בימות החג, מפני שהוא מצות
היום³². הנה משיי על ראשו, והגיע זמן תפלה -
אם היה פחות מארבעה קבין, מפשילו לאחוריו³³
ומתפלל בו. היה ארבעה קבין - מניחו על-גבי
קרקע, ואחר-כך יתפלל. דרך כל החכמים
ותלמידיהם, שלא יתפללו אלא פשהן עטופים³⁵.

(25) ומקשט עצמו בבגדיו, וכן אמרו (ברכות ל:): "רב
יהודה הווה מצוין נפשיה, והדר מצלי". (26) בגד שילבש
האדם על בשרו להזיע בו, שלא יטנף בגדיו החמודים
בזיעה; ואין מנהג האדם לצאת בו לבדו עד שילבש עליו
בגד אחר. (פירוש המשנה לרבינו, ברכות פרק ט, משנה ה).
(27) "שאינו רשאי להוציא אזכרה מפיו כשראשו מגולה"
(מסכת סופרים פרק י"ד, הלכה ט"ו). (28) (חגיגה יג:):
"לאו דרך ארץ הוא לגלות רגליו לפני רבו. (29) נתכוון

שום סיבה, במזיד. (5) לא כחמשת הדברים המנויים בפרק
הקודם המעכבין את התפילה, ועל המתפלל לחזור לפעמים
ולהתפלל. (6) כל שמונת הדברים האלה יבארם רבינו
בהלכות הבאות.

ב. עמידה פיצד? אין מתפלל אלא מעמד⁷. היה
יושב בספינה או בעגלה - אם יכול לעמד, יעמד;
ואם לאו⁸, יושב במקומו ויתפלל. חולה מתפלל
אפילו שוכב על צדו; והוא שיוכל לכון את דעתו⁹.
וכן הצמא והרעב, הרי הן בכלל חולים; אם יש בו
יכלת לכון את דעתו - יתפלל; ואם לאו - אל
יתפלל¹⁰ עד שיאכל וישתה. היה רוכב על בהמה,
אף-על-פי שיש לו מי שיאחז בהמתו - לא ירד¹¹,
אלא יושב במקומו ויתפלל, כדי שתהא דעתו מיושבת
עליו.

(7) (ברכות ל). כי התפילה היא עבודת ה', כמו שכתוב:
"ולעבדו בכל לבבכם" - ועבודת ה' צריכה להיות בעמידה,
שנאמר (דברים י, ח): לעמוד לפני ה' לשרתו (טור אורח
חיים סימן צ"ח). ולפיכך נקראת תפילת "שמונה עשרה"
בפי החכמים גם בשם: "עמידה" (מסכת סופרים פרק טז,
הלכה י"ב). (8) שהעגלה מתנועעת וכן הספינה (בית יוסף
אורח חיים צד). (9) ורש"י היה נוהג שלא להתפלל בשעת
חליו, וקרא רק קריאת שמע (הגהות מיימוניות). ואמרו
חז"ל: אמר הקדוש-ברוך הוא: אני אמרתי להתפלל בבית
הכנסת שבעיך; ואם אין אתה יכול לילך - התפלל על
מיטתך; ואם אין אתה יכול - הרהר בלבך, ובלבד שתדום
מעבירה שבך, שנאמר (תהילים ד, ה): אימרו בלבבכם על
משכבכם ודומו סלה (פסיקתא, הובאת בילקוט שמעוני).
(10) (ירושלמי ברכות פרק ה, הלכה א) "המיצר - אסור
להתפלל", מפני שאין דעתו מיושבת עליו. (11) כי אם
ירד, קשה עליו עיכוב הדרך ותיטרד דעתו.

ג. נכח המקדש פיצד? היה עומד בחוצה לארץ -
מחזיר פניו נכח ארץ-ישראל ומתפלל¹². היה עומד
בארץ - מכוון את פניו כנגד ירושלים¹³. היה עומד
בירושלים - מכוון פניו כנגד המקדש¹⁴. היה עומד
במקדש - מכוון פניו כנגד בית קדש הקדשים¹⁵.
סומא, ומי שלא יכול לכוון את הרוחות¹⁶, והמהלך
בספינה¹⁷ - יכוון את לבו¹⁸ כנגד השכינה ויתפלל.

(12) (ברכות ל), שנאמר (מלכים א ח, מח): והתפללו אליך
דרך ארצם אשר נתת לאבותם. (13) (שם), שנאמר (שם,
מד): והתפלל אל ה' דרך העיר אשר בחרת בה.
(14) שנאמר (דברי הימים ב ו, לב): והתפללו אל הבית הזה.
(15) שנאמר (שם, כו): והתפללו אל המקום הזה, הוא בית
קודש הקדשים מקום משכן השכינה. (16) שאין הוא
מבחין באיזה צד נמצאת ארץ ישראל או ירושלים.
(17) בסירה ידובר כאן שאי אפשר לו להחזיר פניו לירושלים
מפני פחד המים הזורמים בכיוון אחר. (18) "יפנה ליבו
ורעיוניו ויחשוב שפניו כנגד קודש הקדשים. רבינו בפירוש
המשנה (ברכות פרק ד, משנה ה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(רבינו סעדיה גאון בפירושו לדניאל, שם). ורש"י (ברכות לד:): כתב: "חלונות גורמים לו שיכוון ליבו: שהוא מסתכל כלפי שמים ונכנס ליבו". וראה במוספיו "תשובות רבינו". ובזהר פרשת פקודי (עמוד רנ"א) מצריך שנים עשר חלונות לבית הכנסת על פי סוד כמס, וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך (אורח חיים סימן צ, סעיף ד). (40) כמאמרם (ברכות ו:): כל הקובע מקום לתפילתו - אלוקי אברהם בעזרו, שכן נאמר בו (בראשית יט, כז): וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם (שכבר התפלל שם). ולא רק שיתפלל בבית כנסת קבוע, אלא גם בבית הכנסת עצמו יקבע מקום קבוע לתפילתו (הגהות מיימוניות). וכן אמרו בירושלמי (ברכות פרק ד, הלכה ד) כתוב (שמואל ב טו, לב): ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלוקים. "השתחוה" לא נאמר אלא "ישתחוה" - מכאן שצריך אדם ליחד לו מקום בבית הכנסת להתפלל. (41) כמאמרם (ברכות דף ג, עמוד א): מפני ג' דברים אין נכנסים לחורבה: מפני החשד, מפני המפולת, ומפני המזיקין - ובא רבינו להשמיענו רבותא: שאפילו לתפילה, כשהוא בדרך ומתיירא שמה יפסיקוהו עובדי דרכים - גם כן לא ייכנס לחורבה (לחם משנה). (42) (ברכות ו:): פתחי בתי הכנסת היו במזרח, כמו במקדש ובמשכן: פניהם למערב ואחוריהם למזרח, והמתפלל אחורי בית הכנסת ואינו מחזיר פניו לבית הכנסת נראה ככופר במי שהציבור מתפלל לפניו, (רש"י שם). והכמינו ז"ל (שם) קראו עליו את הפסוק: סביב רשעים יתהלכון (תהילים יב, ט). (43) (שם דף לא עמוד ב) מפני שנראה כאילו חבירו מקבל עליו מלכות שמים, והוא אינו מקבל. וכתב רבינו האי גאון שאין הדברים אמורים אלא כשיושב בטל, אבל אם עוסק בתפילה, או שאר דברי שיר ושבח - מותר, שאין זה נראה כפורק מעליו מלכות שמים (הגהות מיימוניות). ורבותינו ז"ל למדוה (שם) מחנה שאמרה לעלי הכהן: אני האשה הניצבת עימכה בזה להתפלל אל ה' (שמואל א א, כו) שמשמע שהיא עמדה וגם הוא עמד בתוך ארבע אמותיה, מפני שאסור לישב בתוך ד' אמות של תפילה, ולא אסור אלא הישיבה, ולא העמידה (רבינו יונה לברכות, שם).

- ז. לא יעמד במקום גבה שלשה טפחים או יותר ויתפלל⁴⁴; ולא על-גבי מטה, ולא על-גבי ספסל, ולא על-גבי כסא⁴⁵. הנה בגין גבה - אם יש בו ארבע אמות על ארבע אמות, שהוא שיעור הבית, הרי הוא פועל ומתפלל. וכן אם הנה מקף מחצות מכל רוחותיו, אף-על-פי שאין בו ארבע אמות על א' (רבע אמות - מתר להתפלל בו, מפני שאין גבהו נפר, שהרי חלק רשות לעצמו⁴⁶).

(44) (ברכות דף י' עמוד ב') "לפי שאין גבהות לפני המקום"; אבל אם אין המקום גבוה שלושה טפחים, הרי הוא נידון כגוף הקרקע ומותר. (45) אפילו פחותים מגובה שלושה טפחים - אסור להתפלל כשהוא עומד עליהם, משום חציצה; שהרי בעבודת המקדש אסור לו לעבור על גבי כלי משום חציצה - ותפילה במקום עבודה היא (פרישה לאורח חיים סימן צ). וכן מבואר בטור (שם, סימן צ"ח).

רבינו בזה להוציא כל בני מדינות ערב העומדים לפני גדוליהם ברגליים מגולות - שלהם מותר להתפלל ברגליים מגולות (כסף משנה). (30) שלא יפלו על הארץ ויתבזו (ברכות כג:). (31) כי ליבו טרוד, שמה יפלו מידו; הכלים יישברו והמנוחה יתפזרו ויאבדו (שם). (32) ומתוך שחביבה עליו המצוה, אין משאח כבד עליו ואינו נטרד (סוכה מא: וברש"י שם) ומטעם זה מותר לאחוז מחזור תפילות בידו בשעה שמתפלל. הואיל והוא תופסו לצורך תפילה עצמה כדי להתפלל בעיון ובדיקוק, אין משאח כבד ואינו נטרד, והרי זה דומה ללולב (רבינו יונה; ובשולחן ערוך אורח חיים סימן צ"ו, סעיף ב). (33) שאז אין כובד המשא מונעו מלכוון בתפילתו, לא כן בעודו על ראשו (בבא מציעא קה:), אלא ששם הנוסחא "הנושא משא על כתיפו" ורבינו גורס "על ראשו" (בית יוסף, אורח חיים סימן צ"ז). (34) (שם) כי כובד המשא מונעו מלכוון בתפילתו. (35) בטליתם (שבת י.). ואלה דברי רבינו לקמן (הלכות ציצית פרק ג, הלכה י"א): "גנאי גדול הוא לתלמידי חכמים שיתפללו והם אינם עטופים. וכתב הב"ח (אורח חיים סימן צ"א) שלא נכון להתפלל וכסיות על ידי, שזה דרך גאווה. ועליו הכתוב אומר: אל תבואני רגל גאווה ויד רשעים אל תנידני (תהלים לו, יב).

- ו. תקון המקום כיצד? יעמד במקום נמוך³⁶, ויחזיר פניו לפתל³⁷. וצריך לפתח חלונות או פתחים כנגד ירושלים, כדי להתפלל כנגדן, שנאמר: 'וכוין³⁸ פתיחן לה בעליתה נגד ירושלים'³⁹ וגו'. וקובע מקום לתפלתו תמיד⁴⁰. ואין מתפלל בחרבה⁴¹, ולא אחורי⁴² בית-הכנסת, אלא-אם-כן יחזיר פניו לבית-הכנסת. ואסור לישב בצד העומד בתפלה⁴³ או לעבר לפניו, עד שיפריק ממנו ארבע אמות.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... וצריך לפתח חלונות או פתחים כנגד ירושלים כדי להתפלל כנגדן".

הצורך בחלונות אינו רק משום ש"גורמין לו שיכוון לבו שהוא מסתכל כלפי שמים ולבו נכנע (כפירוש רש"י בברכות לד:), אלא כדי שיעברו תפילותיו דרך ירושלים, כדמוכח מזה שהחלונות צריכים להיות "כנגד ירושלים", והוא דוגמא לזה שהעליה ברוחניות קשורה עם העליה בגשמיות.

(על-פי לקו"ש חלק י"ד עמוד 128 הערה 11)

(36) לפי שאין גבהות לפני המקום (ברכות י:). וכן הכתוב אומר (תהילים קל, א): ממעמקים קראתיך ה'. (37) (ברכות ה:): שנאמר (ישעיה לח, ב): ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל. ורבינו בתשובתו (הובאת בבית יוסף אורח חיים סימן צ) כתב: שהטעם שהצריכו להתקרב אל הקיר בעת התפילה, כדי שלא יהא לפניו דבר המבטל כוונתו. (38) חלונות בלשון ערבית (אבן עזרא, שם). (39) כדי שתהא תפילתו מכוונת נגד בית-המקדש, שעליו אמר שלמה (מלכים א ט, ג): והיו עיני וליבי שם כל הימים

מה תיקנו תפילה בלחש? כדי שלא לבייש את עוברי עבירה" (המתוודים בתפילתם על עבירות שבידם). (58) אמרו חז"ל (ברכות דף כ"ד עמוד ב): "המשמיע קולו בתפילתו - הרי זה מקטני אמונה (כאילו אין הקדוש-ברוך הוא שומע תפילת לחש); המגביה קולו בתפילתו (בקול רם יותר) - הרי זה מנביאי השקר" שנאמר בהם (מלכים א' יח, כח): ויקראו בקול גדול. (59) (ברכות שם) והמנהג להשמיע קול בתפילות ראש השנה ויום הכיפורים עורר תימהון רב בין הפוסקים, ויש שקראו תגר על זה. וה"בית יוסף" (אורח חיים סימן ק"א) ממליץ עליו ואומר: הואיל ואין אנו רגילים בברכות אלו; וגם שהימים האלה ימי תשובה הם, אנו משמיעים קולנו כדי לכוון יותר. ואין לחוש לטירדת הציבור, כי מתוך שחביבה להם התפילה נותנים דעתם, ולא יטעו למרות שמיעת הקול. וגם מצויים בידם מחזורים ולא יתבלבלו.

- י. פריעה פיצד? המתפלל פורע חמש פריעות בכל תפלה ותפלה: בברכה ראשונה, בתחלה ובסוף⁶⁰; וב'הודיה' - בתחלה ובסוף; ובקשומר התפלה - פורע ופוסע שלש פסיעות לאחוריו⁶¹. ובקשוא פורע⁶² - נותן שלום משמאל עצמו, ואחר-כך מימין עצמו⁶³, ואחר-כך מגביה ראשו מן הפריעה. ובקשוא פורע בארבע הפריעות - פורע ב'ברוך⁶⁴; ובקשוא זוקף, וזקף ב'שם⁶⁵. במה דברים אמורים? בהדי'וט; אבל בהן גדול פורע בתחלת כל ברכה ובסוף כל ברכה. והמלה - כיון ששחה בראשונה, אינו מגביה ראשו עד שגומר כל תפלתו⁶⁶.

(60) (ברכות דף ל"ד עמוד א). (61) (יומא דף נ"ג עמוד ב) כתלמיד הנפטר מרבו. (62) בנוסח שונצינו וכן בכתב יד התימנים: "כשהוא כורע ונותן שלום וכו'". (63) מבואר בסמוך (הלכה י"א). (64) כשהוא אומר: "ברוך אתה". (65) כשהוא אומר: ה' (ברכות דף י"ב עמוד א), שנאמר: ה' זוקף כפופים (תהילים פרק קמ"ו, פסוק ח). (66) (ברכות לד:) "כל מה שהוא גדול ביותר צריך להכניע ולהשפיל עצמו" (לשון רש"י, שם).

- יא. ולמה נותן שלום לשמאלו תחלה? מפני ששמאלו הוא ימין שפנגד פניו; פלומר - פשהוא עומד לפני המלה, נותן שלום לימין⁶⁷ המלה, ואחר-כך לשמאל המלה; וקבעו, שפיטר מן התפלה כמו שפטרין מלפני המלה⁶⁸.

(67) שהימין היא חשובה יותר (ראה יומא נג:), וכן הוא אומר (דברים לג, ב): מימינו אש דת לנו. (68) שנותנים לו שלום כשנפטרים ממנו. וגם המתפלל רואה עצמו כאילו שכינה ממול פניו, שנאמר (תהילים פרק ט"ז פסוק ח): שייתי ה' לנגדי תמיד (יומא דף נ"ג עמוד ב וברש"י שם).

- יב. כל הפריעות האלו, צריך שיכרע בהן עד שיתפקקו⁶⁹ כל חליות שבשרה, ויעשה עצמו כקשת⁷⁰. ואם שחה מעט וצער עצמו, ונראה ככורע בכל כחו⁷¹ - אינו חושש⁷².

"שאינו רשאי להוציא אזכרה מפיו כשראשו מגולה" (מסכת סופרים פרק י"ד, הלכה ט"ו). (46) והרי זה נידון כרשות נפרדת לעצמה. ומטעם זה מותר לשליח ציבור לעמוד ולהתפלל על הבימה שבבית הכנסת, אף על פי שהיא גבוהה יותר משלושה טפחים, הואיל והיא רשות חלוקה לעצמה ("מגדל עוז").

- ח. האמנין שהיו עושין מלאכה⁴⁷ בראש האילן או בראש הגדף⁴⁸ או בראש הכתל, והגיע זמן תפלה - יורדין למשה ומתפללין⁴⁹, וחוזרין למלאכתן. ואם היו בראש הזית או בראש התאנה - מתפללין במקומן, מפני שטרחן⁵⁰ מרבה. ומה הן מתפללין? אם היו עושין בסעודתן בלבד⁵¹ - מתפללין שלש תפלות של תשעה-עשר ברכות⁵². היו עושין בשכרן - מתפללין ה'בנינו⁵³. ובין כך ובין כך, אין יורדין לפני התכה⁵⁴ ואין נושאים את פניהן⁵⁵.

(47) לא במלאכת עצמן, אלא במלאכת נותן עבודה. (48) שורת בניין החומה ונוכרת בתנ"ך (עזרא ו, ד): נדבכין די אבן גלל. וכן אבן על אבן (חגי ב, טו) תירגם יונתן: "נדבך על נדבך" (הערוך). ורבינו בפירוש המשנה (ברכות פרק ב, משנה ד) יאמר: "מנהג בוני הקירות בעפר להציב שני לוחות, ומשליכים העפר באמצע וירקעו אותם בכלי עץ יד עד יאחז תבנית הקיר ויקשר, ואחר כך מסירים הלוחות ההם מן הבניין אשר בנו (כמו שעושים הבונים כיום ליציקת מלט). והלוח האחד מאלו השניים אשר הם יבנה ויכונו הקיר קוראים אותו: "נדבך", וזה פירוש המלה על אמיתתה". (49) כי אי אפשר להם לכוון בתפילתם בעמדם למעלה, מפני הפחד שמא יפלו (ברכות דף ט"ז עמוד א). (50) (ירושלמי שם פרק ב, הלכה ה). מפני שאלה האילנות מרובי ענפים הם יותר משאר האילנות, ויש טורח בעלייתם וביידתם, לפיכך אמרו: יתפללו במקומם ולא יבטלו ממלאכת בעל הבית (רבינו יונה לברכות שם). (51) שהיו מקבלים רק מזונות בשכר עבודתם. (52) כי אין אנו חוששים לביטול מלאכת בעל הבית. הואיל ושכרם מועט (ברכות שם). (53) ראה לעיל (פרק ב, הלכה ג). (54) אין מעמידים שליח ציבור (חזן) לפני התיבה, כלומר: אין מתפללים בציבור, מפני שיש בזה ביטול מלאכה יותר מדי. (55) לברכת כהנים (שם).

- ט. השוית הקול פיצד? לא יגביה קולו בתפלתו ולא יתפלל בלבו⁵⁶, אלא מחתך הדברים בשפתיו ומשמיע לאזניו בלחש⁵⁷. ולא ישמיע קולו⁵⁸, אלא אם-כן היה חולה, או שאינו יכול לכוון את לבו עד שישמיע קולו - הרי זה מתר; ובלבד שלא יהא בצבור, כדי שלא תטרף דעתו מקולו⁵⁹.

(56) בלי הנעת שפתיים וחיתוך דיבור. (57) (ברכות דף ל"א עמוד א) שנאמר בחנה אשת אלקנה (שמואל-א פרק א, פסוק יג): רק שפתיה נעות - מכאן למתפלל שיחתוך בשפתי; וקולה לא יישמע (שם) - מכאן שאסור להגביה קולו בתפילתו. וכן אמרו (סוטה דף ל"ב עמוד ב): "מפני

11 וְאֵין אָדָם חָשׁוּב רִשְׁאֵי לְפָל עַל פָּנָיו, אֶלֶּאֱמַר-בֶּן
12 הוּא יוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ שֶׁהוּא צָדִיק כִּיהוֹשֻׁעַ⁸¹. אֲבָל מָטָה
13 פָּנָיו מַעֲט, וְאֵינוֹ כּוֹבֵשׁ אוֹתָן בְּקֶרְקֶעַ⁸². וּמִתֵּר לְאָדָם
14 לְהִתְפַּלֵּל בְּמָקוֹם זֶה וְלִפְל עַל פָּנָיו בְּמָקוֹם אַחֵר⁸³.

78) שנאמר (ויקרא פרק כ"ו פסוק א'): ואכן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה - מכאן שאסור להשתחוות על רצפה של אבנים (מגילה דף כ"ב עמוד ב'). (79) (שם) שנאמר: "בארצכם" - (בגבולין) אי אתה משתחוה, אבל אתה משתחוה על אבנים של בית המקדש". (80) (פרק ו הלכה ז). (81) שמוכסח הוא שייענה בתפילתו בזכות מעשיו כיהושע, שנאמר בו (יהושע פרק ז, פסוק י'): ויאמר ה' אל יהושע: קום לך, למה זה אתה נופל על פניך. שאם אינו מוכסח בצדיקותו לא ייפול - שמא לא ייענה ויחפרוהו (תענית דף י"ד עמוד ב). ובירושלמי (תענית פרק ב, הלכה ו) אמרו: שאין זה אלא כשמתפלל עם הציבור, שבושה היא לו שהקהל יהרהר אחריו שאינו ראוי להיענות, אבל בינו לבין עצמו - מותר. (82) אלא כמו שאנו עושים כיום (ברכות דף ל"ד עמוד ב). (83) מקורו במגילה (דף כ"ב עמוד ב), שמוספר שם על רב שלא נפל על פניו להתחנן תפילת "תחנון" וכל הקהל שבבית הכנסת נפל, ואמרו שם הטעם: מפני שבמקומו הייתה ריצפה של אבנים ואסור להשתחוות עליה, ושואלת הגמרא שם: היה לו לילך למקום שהציבור עומד וייפול על פניו עימהם? וכו' וכו' הרי שאפשר להתפלל במקום אחד וליפול על פניו במקום אחר (לחם משנה).

15 טו. מְנַהֵג פְּשׁוּט⁸⁴ בְּכָל יִשְׂרָאֵל, שְׁאֵין נִפְּלֵת אִפְּסִים
16 בְּשִׁבְתוֹת וּבְמוֹעֲדִים, וְלֹא בְּרֹאשֵׁי הַשָּׁנָה וְלֹא בְּרֹאשֵׁי
17 חֳדָשִׁים וּבְחֻנְפָה וּבְפוּרִים, וְלֹא בְּמִנְחָה שֶׁל עֶרְבִי
18 שְׁבֻתוֹת וַיָּמִים טוֹבִים⁸⁵, וְלֹא בְּעֶרְבֵיתָה⁸⁶ שְׁבֻכָּל יוֹם.
19 וַיֵּשׁ יְחִידִים שְׁנוּפְלִים עַל פְּגִיחָם בְּעֶרְבֵיתָה. וּבְיוֹם
20 הַפְּפוּרִים בְּלֶבֶד נּוֹפְלִים עַל פְּגִיחָם בְּכָל תְּפִלָּה
21 וּתְפִלָּה⁸⁷, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹם תְּחִנָּה וּבְקִשָּׁה וְתַעֲנִית.

84) שנתקבל בכל ישראל. (85) כי כל אלה ימי חג ומועד, ואין מרבית בהם בתחנונים. (86) כי נפילת אפיים רומזת למידת לילה, שהיא סמל לדינים קשים השוררים בלילה לפי תורת הקבלה, ואין ראוי לעורר דינים קשים בלילה שהיא כולה אומרת דין (בית יוסף סימן קל"א בשם "ספר צרורות"). ובשולחן ערוך אורח חיים (סימן קל"א) הוסיפו עוד שאין אומרים "תחנון" בבית האבל, ובבית חתן ועוד, ראה שם. (87) ומנהגו: שאין אנו נופלים על פנינו בשום תפילה, חוץ מתפילת מוסף בחזרת השליח ציבור, כשאומר: והכהנים והעם וכו' (מעשה רוקח).

69) שיראו הפקקים, הם הקשרים שבפרקי חוליותיו (רש"י ברכות דף כ"ח עמוד ב). מלשון "ובגפנים מן הפקק ולמעלה" (בבא בתרא דף פ' עמוד ב). (70) וכדאי להעיר שבתלמוד שם, לא נזכר "קששת", אלא "עד שיראה איסור כנגד ליבו". וראה ברש"י שם ביאור. ואמר הרב האדר"ת שלפי דעתו הייתה נוסחת רבינו בתלמוד שם: עד שיראה יתר כנגד ליבו, ועל כן כתב: "שיעשה עצמו קששת" ואז יראה נגד ליבו כיתר המתוח על גבי הקשת. (71) כלומר: שהכריעה קשה עליו ומצטער בה, כגון: זקן או חולה. (72) כי כבר יצא ידי חובתו, כאמרם: "כיוון שנענע בראשו - שוב אינו צריך" (ברכות, שם).

1 יג. הַשְּׁתַּחוּיָה פִּיצֵד? אַחֵר שְׁמַגְבִּיהָ רֹאשׁוֹ מִפְּרִיעָה
2 חֲמִישִׁית, יֵשֵׁב לְאַרְצָה, וְנוֹפֵל עַל פָּנָיו⁷³ אֲרֻצָּה
3 וּמִתְחַנֵּן בְּכָל הַתְּחֻנָּנִים שְׁרֻצָּה⁷⁴. פְּרִיעָה הָאֲמוּרָה
4 בְּכָל מָקוֹם - עַל בְּרָפִים⁷⁵; קִידָה - עַל אִפְּסִים⁷⁶;
5 הַשְּׁתַּחוּיָה - זֶה פְּשׁוּט יָדִים וְרַגְלִים, עַד שְׁנוּמָצָא
6 מוּטָל עַל פָּנָיו אֲרֻצָּה⁷⁷.

73) כמו שעשה משה, שנאמר בו: ואתנפל לפני ה' וגו' (דברים ט, כה); וכן מצינו ביהושע: ויפול על פניו ארצה וגו' (יהושע פרק ז, ו); וכן מצינו בתלמוד (מגילה דף כ"ב עמוד ב): "רב הגיע לבבל לבית הכנסת... וכל הציבור נפל על פניו", והטעם: כדי שיסדר תפילתו בשלושה סדרים: תחילה מתפלל מיושב בפסוקי דמרה וקריאת שמע, ואחר כך מתפלל "שמונה עשרה" מעומד, ואחר כך מתפלל בנפילה - כסדר תפילת משה רבינו שכתוב בו: ואשב בהר (דברים פרק ט פסוק ט); ואנוכי עמדתי בהר (שם פרק י פסוק י'); ואתנפל לפני ה', (שם פרק ט פסוק יח) טור אורח חיים (סימן קל"א). (74) בימי רבינו ואפילו בימי ה"טור" (ראה טור שם) עוד לא הייתה נוסחה קבועה לתפילת "תחנון" וכל אחד התחנון כרצונו. ואחר כך קבועה בנוסח ידוע שאנו אומרים אותו כיום: "רחום וחנון חטאתי לפניך" וכו'. (75) (ברכות דף לד עמוד ב), שנאמר: מכרוע על ברכיו (מלכים א' פרק ח, פסוק נ"ד) - הרי שלשון כריעה נופלת על כריעת ברכיים. (76) על הפנים, אינו אלא מטה פנים כלפי הארץ ואינו כורע על ברכיו. שנאמר (מלכים א' פרק א פסוק ל"א): ותיקוד בת שבע אפיים ארץ. (77) כמו שנאמר (בראשית פרק לז, פסוק י'): הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה (משמע כולו שטוח ארצה).

7 יד. כְּשֶׁהוּא עוֹשֶׂה נִפְּלֵת פָּנִים אַחֵר תְּפִלָּה - יֵשׁ מִי
8 שֶׁהוּא עוֹשֶׂה קִידָה, וַיֵּשׁ מִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה הַשְּׁתַּחוּיָה.
9 וְאִסּוּר לַעֲשׂוֹת הַשְּׁתַּחוּיָה עַל הָאֲבָנִים⁷⁸, אֶלֶּא
10 בְּמִקְדָּשׁ⁷⁹, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּהִלְכוֹת עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים⁸⁰.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ח'י"ד כסלו תשע"ח

יום ראשון ח' כסלו ה'תשע"ח

מצות עשה כנגד.

1 המצוה הקנ"ג — הצווי שצונו יתעלה לקדש
2 חדשים ולחשב חדשים ושנים, וזו היא מצות קדוש
3 החדש (קביעת יום ראש-חדש נקרא "קידוש"), והוא אמרו
4 יתעלה: "החדש הזה לכם ראש חדשים" (שמות יב, ב),
5 ובפרוש נאמר (ראש השנה כב.): "עדות זו תהא מסורה
6 לכם", כלומר: מצוה זו אינה מסורה לכל-אחד ואחד
7 כשבת בראשית (השבת. על-שם שבה שבת הקדוש ברוך
8 הוא ממעשה בראשית) — שכל-אחד מונה ששה ימים
9 ושבת בשביעי — כך שגם כל-אדם הרוצה את-הלכנה
10 יעשו ראש חדש, או יחשב בחשבון התורני (חישובי
11 הלוח כפי שקבעו חכמי התורה) ויפשה ראש חדש, או יראה
12 שהאביב אחר (אחת הסיבות לעיבור השנה) וזולתו (או
13 סיבה אחרת) ממה שראוי להתחשב בו ויוסיף חדש —
14 אלא מצוה זו לא יעשה לעולם אלא בית דין הגדול
15 דוקא ובארץ ישראל דוקא. לפיכך בטלה אצלינו היום
16 הראיה מחמת העדר בית דין הגדול, כמו שבטלה
17 הקרבת הקרבנות מחמת העדר המקדש. וכנה טעו
18 המינים הנקראים כאן במזרח 'קראים', וזהו הסוד שגם
19 לא כל-הרבנים עמדו עליו, והחלו מגששים עמהם
20 בחשכת האפלה. דע, שהחשבון הזה שאנו מחשבים
21 היום ויוצאים בו ראשי החדשים והמועדים, אין מתר
22 לעשותו אלא בארץ ישראל בלבד; אכל בשעת הדחק
23 ובהעדר חכמים מארץ ישראל, אז מתר לבית דין הסמוך
24 (הסמוך לכך) בארץ ישראל לעבר שנים ולקבוע חדשים
25 בחוצה לארץ, כדרך שעשה רבי עקיבא, כמו שנתבאר
26 בתלמוד (ברכות סג.) — ובזה יש קשי גדול, והידוע
27 (ש)כמעט תמיד בית דין הגדול אמנם היה בארץ ישראל,
28 והם שיקבעו חדשים ויעברו שנים בדרכים המקבילות
29 אצלם ובהתקבצם יחד.

30 ויש כאן סוד גדול מאד מיסודות האמונה, שלא ידעוהו
31 ולא ירגישו בו אלא המעמיקים חקר. הינו: זה שאנו
32 מחשבים היום בחוצה לארץ בסדר העבור שבידינו
33 ואומרים שיום זה ראש חדש ויום זה חג — לא בגלל
34 חשבוננו אנו עושים אותו חג בשום אופן, אלא מפני
35 שבית דין הגדול שבארץ ישראל כבר קבעו יום זה חג
36 או ראש חדש, ומפני שהם אמרו שהיום ראש חדש או
37 היום חג, הוא נעשה חג או ראש חדש, בין שהיתה
38 פעלתם זו על פי חשבון או על פי ראיה, כמו שנמסר
39 לנו בקבלה (ראש השנה כה.): "אשר-תקראו אתם (ויקרא

בג, ב) — אין לי מועדות אלא אלו", כלומר: אשר
41 יאמרו הם שהם מועדות, אפלו שוגגין אפלו אניסין
42 אפלו מטעין, כמו שבא לנו בקבלה. ואין אנו עושים
43 היום חשבון אלא כדי שגדע את-היום שקבעו בו בני
44 ארץ-ישראל, בין שבסדר זה עצמו מחשבים וקובעים
45 היום — לא בראיה; ועל קביעתם אנו סומכים — לא
46 על חשבוננו. ואין חשבוננו אלא לגלוי מלתא (לגלות
47 דבר שכבר נקבע בזמנו), והבן זה היטב.
48 והנינו מוסיף לך באור: אלו הנחנו, למשל, שבני ארץ
49 ישראל יעברו מארץ ישראל — חלילה לאל מלעשות
50 זאת, לפי שפכר הבטיח שלא ימחה ולא ישרש את-
51 שארית האמה לגמרי — ולא יהיה שם בית דין בנמצא,
52 ולא יהיה בחוצה לארץ בית דין שנסמך בארץ ישראל
53 — הרי אז לא היה חשבוננו זה מועיל לנו כלל בשום
54 אופן, לפי שאין לנו לחשב בחוצה לארץ ולעבר שנים
55 ולקבוע חדשים אלא באותם התנאים הנזכרים, כמו
56 שבארנו "כי מציון תצא תורה ודברה" מירושלם
57 (ישעיה ב, ג). ואם יתבונן מי שיש לו דעה שלמה בדרך
58 התלמוד שבענין זה, יתבאר לו כל-מה-שאמרנו ברור
59 שאין בו שום ספק. והנה יש רמזים בלשון התורה,
60 המורות על יסודות הסדר שאנו סומכים עליו בידיעת
61 ראשי חדשים ועבור שנים, מאלה אמרו: "ושמרת
62 את-החקה הזאת למועדה מימים ימימה" (שמות יג, י).
63 אמרו (מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי): "מלמד שאין
64 מעברין את-השנה אלא בפרק הסמוך למועד" (בחדש
65 אדר — הסמוך למועד פסח) ואמרו (שם): "מנין שאין
66 מעברין את-החדש אלא ביום ואין מקדשין את-החדש
67 אלא ביום? תלמוד לומר: מימים ימימה". ואמר יתעלה:
68 "לחדשי השנה" (שם יב, ב), אמרו (מגילה ה.): "חדשים
69 אתה מחשב לשנה, ואי אתה מחשב ימים" — משמע
70 שהוספה בה לא תהא אלא חדש שלם. ואמר: "חדש
71 ימים" (במדבר יא, כא) — אמרו: "ימים אתה מחשב
72 לחדש ואין אתה מחשב שעות". ואמרו: "שמור את-
73 חדש האביב" (דברים טז, א) — משמע שבשנים שלנו
74 חובה שנשמור בהן תקופות השנה, ולפיכך יהיו שנות
75 חמה (למרות שחישוב החדשים מבוסס על מהלך הירח).
76 וכבר נתבאר פל-דיני מצוה זו בשלמות בפרק א'
77 מסנהדרין (יא.) ובמסכת ראש השנה (ב.) וגם בכרכות
78 (סג.).

יום שני ט' כסלו ה'תשע"ח
המצוה הקנ"ג נדפסה ביום הקודם.

וְתַעֲנִיּוֹת (טו.) וְכֵן אֲנוּ מַצִּיִּים לְתַקֵּעַ בַּחֲצוֹצְרוֹת בְּזֶמֶן
הַצִּוְרוֹת וְהַרְעוֹת כְּשֶׁנֶּצֶעַק אֵלָיו יְתַעֲלֶה כְּמוֹ שֶׁאָמַר:
"וְכִי־תִבְאוּ מִלִּחְמָה בְּאַרְצְכֶם וְגו'" (שם, ט).

יום שלישי י' כסלו ה'תשע"ח
הַמִּצְוָה הַקֵּנ"ג נִדְפְּסָה בְּיוֹם רֵאשׁוֹן.

יום רביעי י"א כסלו ה'תשע"ח
הַמִּצְוָה הַקֵּנ"ג נִדְפְּסָה בְּיוֹם רֵאשׁוֹן.

יום חמישי י"ב כסלו ה'תשע"ח
הַמִּצְוָה הַקֵּנ"ג נִדְפְּסָה בְּיוֹם רֵאשׁוֹן.

יום שישי י"ג כסלו ה'תשע"ח
מצות עשה קנג. נט.
הַמִּצְוָה הַקֵּנ"ג נִדְפְּסָה בְּיוֹם רֵאשׁוֹן.

הַמִּצְוָה הַנ"ט — הַצִּוּי שֶׁנֶּצֶטְוִינוּ לְתַקֵּעַ בַּחֲצוֹצְרוֹת
בְּמִקְדָּשׁ בְּעֵת הַקֶּרֶבֶת כְּל־קֶרֶן מִקְרָבֹת הַמוֹעֲדוֹת, וְהוּא
אָמַר יְתַעֲלֶה: "וְכִי־יִשְׁמַחְתֶּם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרֵאשֵׁי
חַדְשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצוֹצְרוֹת" (במדבר י, י). וּבְפֶרוֹשׁ אָמַר
(ראש השנה כו:), שֶׁמִּצְוֹת הַיּוֹם בַּחֲצוֹצְרוֹת. וְכָכָר נִתְּבָאָרוּ
דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסִפְרֵי (פרשת בהעלותך) וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה (כו:)
וְתַעֲנִיּוֹת (טו.) וְכֵן אֲנוּ מַצִּיִּים לְתַקֵּעַ בַּחֲצוֹצְרוֹת בְּזֶמֶן
הַצִּוְרוֹת וְהַרְעוֹת כְּשֶׁנֶּצֶעַק אֵלָיו יְתַעֲלֶה כְּמוֹ שֶׁאָמַר:
"וְכִי־תִבְאוּ מִלִּחְמָה בְּאַרְצְכֶם וְגו'" (שם, ט).

1 הַמִּצְוָה הַנ"ט — הַצִּוּי שֶׁנֶּצֶטְוִינוּ לְתַקֵּעַ בַּחֲצוֹצְרוֹת
2 בְּמִקְדָּשׁ בְּעֵת הַקֶּרֶבֶת כְּל־קֶרֶן מִקְרָבֹת הַמוֹעֲדוֹת, וְהוּא
3 אָמַר יְתַעֲלֶה: "וְכִי־יִשְׁמַחְתֶּם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרֵאשֵׁי
4 חַדְשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצוֹצְרוֹת" (במדבר י, י). וּבְפֶרוֹשׁ אָמַר
5 (ראש השנה כו:), שֶׁמִּצְוֹת הַיּוֹם בַּחֲצוֹצְרוֹת. וְכָכָר נִתְּבָאָרוּ
6 דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסִפְרֵי (פרשת בהעלותך) וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה (כו:)

אגרות קודש

ב"ה, יו"ד כסלו, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ וכו' מוה"ר דוד מאיר שי

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו מער"ח כסלו... ובמענה על שאלתו בהמשך דר"ה תשי"ג החולך ונדפס
עתה, מה שמחלקים שם כמה בחי' רצון למע', והוקשה לו דאידך יתאים זה עם החלטה המקובלה בכ"מ
שהוא פשוט בתכלית הפשיטות וכו'.

הנה מבואר ענין זה בכ"מ, כי נקודת השאלה היא לאחר שפשוט הוא בתכלית הפשיטות,
איך אפשר התהוות הריבוי בעולם, והובאו השיטות והתירוצים בזה בדרוש הצ"צ הנק' שלש שיטות
(נדפס בסוף ס' דרך מצותיך חלק ב'), וכיון שאיני יודע אם נמצא אצל כת"ר שי' הנני מעתיק פה
שמות איזה מהספרים שמובא שם, והם: ספר החיית פרק שלישי, פרדס שער ד' פרק ד', עבודת הקדש
חלק א' פרק ב', וענין ג"כ לקו"ת לג' פרשיות ל"ה סוף ע"א, ובכמה מקומות בדא"ח, ובכ"א הבחי'
בהמדריגות המבוארות בבחי' הרצון בהמשך הנ"ל הוא מיוסד ע"מ שנתבאר בשער היחוד לאדמו"ר
האמצעי ובכ"מ מדרושי.

מוסג"פ הקונטרס שהו"ל זה עתה, אשר בטח ימצא בו רוב ענין כי הוא מהמאור שבתורה.

בברכה ופ"ש בניו שי'.

ישעיה פרק נא כג

כג וְשִׁמְתִּיהָ בִּיד־מוֹנִיךְ אֲשֶׁר־אָמְרוּ לְנִפְשָׁךְ שְׁחִי וְנַעֲבֹרָה וְתִשְׁמִי כְּאֶרֶץ גִּזְדִּי וְכַחוּץ לַעֲבָרִים: (פ)
ישעיה פרק נב א-ז

א עוֹרֵי עוֹרֵי לְבָשִׁי עֹנֶךְ צִיּוֹן לְבָשִׁי | בְּגָדֵי תַפְאֲרֶתְךָ יְרוּשָׁלַם עִיר הַקֹּדֶשׁ כִּי לֹא יוֹסִיף יְבֹאֲבֶךָ עוֹד
עָרַל וְטָמֵא: ב הַתְּנַעֲרֵי מֵעַפָּר קוֹמִי שָׁבִי יְרוּשָׁלַם (הַתַּפְתָּחוּ) הַתַּפְתָּחִי מוֹסְרֵי צֹאֲרֹךְ שְׁבִיָּה בַת־צִיּוֹן:
(ס) ג כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה חֲנָם נִמְכַּרְתֶּם וְלֹא בְכֶסֶף תִּגְאָלוּ: (ס) ד כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה מִצְרַיִם
יִרְד־עַמִּי בְּרָאשְׁנָה לְגוֹר שָׁם וְאֲשׁוּר בְּאַפִּס עֲשָׂקוּ: ה וְעַתָּה (מִי)־לִי מַה־לִּי־פֹה נְאֻם־יְהוָה כִּי־לִקַּח
עַמִּי חֲנָם (מִשְׁלוֹ) מִשְׁלָיו יִהְיִילוּ נְאֻם־יְהוָה וְתִמְדִּי כָּל־הַיּוֹם שְׁמִי מִנְּאֻץ: ו לִכֵּן יִדַּע עַמִּי שְׁמִי לִכֵּן
כִּי־הוּא הָיָה פֶּרִיאֲנִי־הוּא הַמְדַבֵּר הַנִּנִּי: (ס) ז מַה־נָּאֻו עַל־הַהָרִים רְגְלִי מִבִּשָּׁר מִשְׁמִיעַ שְׁלוֹם מִבִּשָּׁר
טוֹב מִשְׁמִיעַ יִשׁוּעָה אָמַר לְצִיּוֹן מֶלֶךְ אֱלֹהֶיךָ:

רש"י

היו להם קצת חוב עליהם שנעשו להם אכסניא
וכלכלו אבל אשור באפס ובחנ' עשקו: (ה) מה לי
פה. למה אני שוהא ומשהא בני כאן: יהלילו.
מתפארים לאמר ידינו רמה: מנואץ. מתנאץ והרי זה
דוגמת וישמע את הקול מדבר אליו (במדבר ח): (ו)
ידע עמי. כשאגאלם יכירו כי שמי אדון שליט ומושל
כמשמעו: לכן ביום. גאולתם יבינו כי אני הוא המדבר
והנני קיימתי:

(כג) מוֹנִיךְ. מניעך ומטלטליך כמו והנה ההמון נמוג
(ש"א יד) קְרוּשִׁי־ר בלע"ז. שחי ונעבורה. על גביך:
(ב) הַתְּנַעֲרֵי. אישקור"א בלעז כמנער את הטלית: קומי.
מן הארץ, מגזרת לארץ תשב (לעיל ג): שבי. על
הכסא: הַתַּפְתָּחִי. הוי נתרת: מוסרי. קריגל"ש בלע"ז:
שביה. כמו שבויה: (ג) חֲנָם נִמְכַּרְתֶּם. על עסקי חנם
הוא יצר הרע שאינו לכם לשכר: ולא בכסף תגאלו.
אלא בתשובה: (ד) מִצְרַיִם יִרְדַּע עַמִּי וגו'. הם המצריים

מצודת ציון

(כג) מוֹנִיךְ. מלי המגה והמסה: שחי. ענין כפיפה והשפלה
כמו וישח אדם (לעיל ב): גזר. גופך כמו גוי נתתי למכים (לעיל
ג): וכחין. הוא השוק מקום הלוח בני אדם וכן מחוץ האופים
(ירמיה לז):

(א) עוֹרֵי. מלשון הערה והקיצה: (ב) הַתְּנַעֲרֵי. ענין תנועה
חזקה להשליך ולהריק העפר הנדבק כמו גם חצני נערת
(נחמיה ה): הַתַּפְתָּחִי. ענין התרת הקשר: מוסרי. קשורי רצועת
העול: בת ציון. עדת ציון: (ד) לְגוֹר. לדור: באפס. על חנם
בלא דבר וכן אפס מעשיהם (לעיל מא): עֲשָׂקוּ. מלשון עושק
וגזל: (ה) פֹּה. במקום הזה וכן היש פה איש (שופטים ד):
יהלילו. מלשון הלול והתפארות: מנאץ. ענין בזיון כמו נאצו
האנשים (ש"א ב): (ז) נְאֻו. מלשון נאה ויופי: מִבִּשָּׁר. כן נקרא
המשמיע חדשות:

מצודת דוד

(כג) וְשִׁמְתִּיהָ בִּיד מוֹנִיךְ. את הכוס התרעלה והיא אשים ביד
הכשדים הממסים אותך במכאוב וצרות הם ישתו הכוס ההוא
רצה לומר הם יקבלו הפורעניות: שחי ונעבורה. כפוף עצמן
להשתטח בארץ ונעבור עליך: ותשמי. עשית גופך כארץ
להיות מדרס להם כי סבלת עולם: וכחין לעוברים. ושמת
גופך כחצוצות העיר להיות מדרך הרגל לעוברים ושבים והוא
כפל ענין במ"ש:

(א) עוֹרֵי וגו'. את ציון הקיצי מעתה מתרדמת הצער ולבשי
העזו שהיה לך מאז: לְבָשִׁי וכו'. את ירושלים עיר הקודש
לבשי בגדי תפארתך והיה שמחה: יבוא כך עוד. לבוא עוד
בקרוב למשול כך: (ב) הַתְּנַעֲרֵי מעפר. התרוקני מעפר הארץ
אשר ישבת במ בעבור האבל והצער: קומי שבי ירושלים. את
ירושלים קומי מהארץ ושבי על הכסא: הַתַּפְתָּחִי וכו'. את בת
ציון השבוייה בבבל התרי מעל צווארך קשורי רצועות העול:

(ג) חֲנָם נִמְכַּרְתֶּם. מה שנמסרתם ביד הכשדים הנה לא לקחתי מהם מחיר לשאפדה אתכם בכסף ולכן תגאלו ולא בכסף: (ד)
מִצְרַיִם וכו'. רצה לומר מה ששעבדו למצרים עם כי היה זמן רב הנה לא על חנם היתה כי מתחלה ירדו לגור בארצם בימי
הרעב וכלכלו אותה: ואשור. יאמר על סנחריב ונ"כ כי גם הוא מלך באשור: באפס עֲשָׂקוּ. רצה לומר עם כי היה בלא דבר
הנה לא נשתעבדו בידו זמן רב אלא כעושק את מי ומניחו והולך לו: (ה) וְעַתָּה מַה לִּי פֹה. מה לי להשהות את בני פה זה
זמן רב הלא מתחילה נלקח עמי להם על חנם כי מעולם לא גמלו להם טובה: מוֹשְׁלֵיו יִהְיִילוּ. המושלים בו יתפארו בהצלחתם
ויאמרו ידיהם רמה: וְתִמְדִּי כָּל הַיּוֹם. הוא כפול לתוספת ביאור: שמי מנאץ. שמי מחולל ומבוזה בעיניהם: (ו) לִכֵּן יִדַּע עַמִּי
שְׁמִי. כשיגאלו יכירו שמי לדעת כי נאה לי שמי המורה שאני אדון ושליט: לִכֵּן בְּיוֹם הַהוּא. ר"ל לכן ידע ביום ההוא כי אני
הוא המדבר והמבטיח להביא הגאולה והנני קיימתי הבטחתי: (ז) מַה נְאֻו. מה מאד נאים רגלי המבשר העולה על ההרים
להשמיע הקול למרחוק ומשמיע וכו' וכפל הדבר פעמים ושלש במ"ש לפי מרבית השלום והישועה: אומר לְצִיּוֹן. המבשר
יאמר לְצִיּוֹן הנה מלך אלהיך ר"ל הראה מלכותו וממשלתו לכל העולם:

איוב פרק לה יב-טז

יב שֵׁם יִצְעָקוּ וְלֹא יַעֲנֶה מִפְּנֵי גֵאוֹן רָעִים: יג אֲדֹ-שָׁוָא לֹא-יִשְׁמַע | אֶל וְשָׂדֵי לֹא יִשְׁוֹרְנָה: יד אֶף פִּירְתָּאמֵר לֹא תִשְׁוֹרְנֵנוּ דִּין לְפָנָיו וְתַחלֹּל לֹ: טו וְעַתָּה כִּי-אֵינִן פֶּקֶד אִפּוֹ וְלֹא-יִדְעַע בְּפֶשַׁ מָאֵד: טז וְאִיּוֹב הִבֵּל יַפְצֶה-פִּיהוּ בְּבִלְי־דַעַת מִלִּין יִכְבֹּר:

איוב פרק לו א-ה

א וְיוֹסֵף אֱלִיהוּא וַיֹּאמֶר: ב פֶּתֶר-לִי זַעִיר וְאֶחָד בִּי עוֹד לְאִלּוּהַ מְלִים: ג אֲשָׁא דְעִי לְמֶרְחֹק וּלְפַעְלִי אֶתְּנֶן-צֶדֶק: ד כִּי-אֲמַנֵם לֹא-שָׁקֵר מְלִי תָמִים דְּעוֹת עֲמֹד: ה הֵן-אֵל בְּבִיר וְלֹא יִמָּאם כְּפִיר כְּחַ לֵב:

רש"י

ל' רוב כמו ופשתם (מלאכי ג) וכמו כי תפושו וגו' (ירמיה ג) כי פשה הנגע (ויקרא יג: טז) יכביר. ל' מאד: (א) ויוסף אליהוא. ראיתי בטעמי רבי משה הדרשן שלפיכך אמר ג' מענות כנגד ג' ריעי איוב וזה רביעי לפיכך נקרא תוספת: (ב) כתר ל' זעיר ואחור. כולו ל' ארמי הוא הוחל ל' מעט ואגידך, כתר ל' הוחל כאשר תירגם יונתן ולתורתו איים ייחלו (ישעיה מב) יכתרון: לאלוה. לבאים במקומו: (ד) תמים דעות עמך. הנה אתחיל עתה לדבר עמך שאתה סבור שדעתך שלימה: (ה) הן אל כביר. בחכמה וברחמים: ולא ימאם. עני: כביר כח לב. הוא להתנקם לפיכך לא יחיה רשע:

(יב) שם יצעקו. וראה אשר שם צועקים העניים מפני גאון העושקים אותם והוא אינו עונה: (יג) אך שוא לא ישמע. מיד: ושדי לא ישורנה. להנקם מיד אלא מאריך אפו: (יד) אף כי תאמר. כ"ש אתה שאין צעקתך באה כי אם על ידו ואתה תאמר ותזעק על אשר לא תשורנו להתנוכח עמו כלומר אותם הקובלים וצועקים אינו ממחר לענות ואתה תצעק שלא תשורנו: דין לפניו. (דברך ס"א) בכל מקום שהוא: ותחולל. וקוה לתנחומין: (טו) ועתה. דע לך כי אין היא פקידת (אפו) זאת עליך אינה כלום לפי רוב עוונותך: ולא ידע בפש מאד. ברוב חטאך התנהג הבור' כאילו לא ידעם: בפש.

מצודת ציון

(יג) ישורנה. יראנה: (יד) ותחולל. ענין תפלה כמו ויחל משה (שמות לב): (טו) פקד. חסר כמו ופקד מקום דוד (ש"א כ): אפו. פניו כמו בזעף אפיך (בראשית ג) בפש. ענין רבוי כמו פשה תפשה (ויקרא יג: טז) יפצה. יפתח כמו פציתי פי (שופטים יא): יכביר. ירבה כמו לא כביר (ישעיה טז): (ב) כתר. ענין המתנה כי ולתורתו איים ייחלו (שם מב) ת"י יכתרון: זעיר. מעט עמו זעיר שם (שם כח): ואחור. ואגיד לך כמו אחור שמע לי (לעיל טו):

מצודת דוד

(יב) שם יצעקו. ר"ל ועל כי הצדיק המשכיל ידום בעת ההיא ולא מיחה ברשעי הדור לדבר בס כדברים האלה לכן שם במקום הרשעים האלה יצעקו גם הצדיקים על מכאובים ולא יענה להם המקום כי יסתיר פניו מפני גאון וגאות הרעי' העושקי' כי כל הגמול בא מצד החסד אבל כשירבו רשעים והצדיק לא ימחה בידם אז מסתיר פניו מכולם יחד ולא יעשה עוד חסד אף לצדיק וכאילו יאמר לאיוב שהכל בא לו על שלא מיחה כראוי ברשעי הדור: (יג) אך שוא. ר"ל עם כי המקום מסתיר פניו לפעמים זהו כשירבו הפושעים והצדיק

לא מיחה בהם אך שוא דברי האומר אשר בכל זמן לא ישמע אל ושדי לא יראה את המעשה אשר יעשה כי באמת משגיח הוא בכל: (יד) אף כי תאמר. אף שתאמר אתה מול המקום לא תראה את האדם להשגיח בו כמ"ש מה אנוש וכו' ותפקדנו וכו' (לעיל ז) ונמשך מזה שאין דין למעלה ואין מקום לתפלה הנה לא כן הוא כי יש דין למעלה ולזה התפלל לו כי התפלה מועלת כי הואיל והוא משגיח ממילא יש דין ויש מקום לתפלה: (טו) ועתה. ואף כי הוא משגיח אבל עתה כאשר ירבו רשעים ואין מי יאמר איה אלוה עושי וכו' לזה הסר פניו והסתירו ועשה עצמו כאלו לא ידע ולא ישיג באנשי הדור ההוא בעבור כי נתרבה מאד הרשע באין מכלים ואף הצדיק לא יקבל החסד על כי לא מיחה: (טז) ואיוב. אבל איוב יפתח פיו בדברי הבל לומר שאינו משגיח בשפלים בכל זמן: בבלי דעת. בעבור שאין דעתי שלימה מגודל מכאוב היסורים לזה ירבה אמרים בעלמא ולא בהשכל (העולה מהמענה ההיא להשיב על תלונות איוב אשר יתרעם על מכאוביו עם כי עשה את הטוב כי ישיב אמרים לומר הלא אין על המקום לשלם גמול לאדם כי מה יועיל לו בצדקו ומה יזיק לו ברשעו אולם מצד החסד בא הגמול ולזה כאשר ירבו הפושעים והצדיק לא ימחה בידם לא יקבל עוד החסד ובעבור זה לא יקבל איוב גמול מעשה הטוב כי לא מיחה כראוי ברשעי הדור):

(א) ויוסף. על כי כבר השיב על כל אשר התלונן איוב אמר ויוסף כי לא בא עתה רק להוסיף דברים לחזק מאמריו הראשונים: (ב) כתר לי. לבל יחשוב איוב שכבר השלים כל מאמריו ויבוא הוא להשיב מה, לזה אמר עוד המתן לי מעט זמן ואגיד לך אמרים כי יש עוד עמדי מלים בעבור אלוה ובמקומו: (ג) אשא דעי. אשא קול להשמיע דעתי למרחוק למען ישמעו רבים וכאומר כל הרוצה להשיב יבא וישיב: ולפועלי אתן צדק. אדבר צדק בעבור פועלי ויוצרי: (ד) כי אמנם. כי באמת אין דברי אמרי שקר ולמען הקניטן כי הדעות המה תמימים ושלמים עמך כאומר הלא אוהבים אנחנו ומה לי להקניטן באמרי שקר אבל האמת אנדי ולזה אשא דעי למרחוק ולא אירא ממי כי לא ימצא מי יכזב אמרי: (ה) הן אל כביר. הנה עם כי האל חזק מאד ואין לו יחוס וערך עם מי מ"מ משגיח בשפלים ולא ימאס את התם אם הוא חזק בכח הלב לעמוד מול היצה"ר:

ח "וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מִשָּׁה יְדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל" וגו' (שמות יז, יא). וכי יָדִיו שֶׁל מֹשֶׁה עוֹשׂוֹת מִלְחָמָה או שׁוֹבְרוֹת מִלְחָמָה? אֵלֶּא לֹאמַר לָךְ כֹּל זְמַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מִסְתַּתְּפִים בְּלִפְי מַעֲלָה, וּמִשְׁעַבְדִּין אֶת לָבָם לְאֲבִיהֶם שְׂבָשְׁמִים – הָיוּ מִתְּנַבְּרִים, וְאֵם לָאו – הָיוּ נֹפְלִין. כִּי־צֵא בְּדָבָר אֶתָּה אוֹמֵר (במדבר כא, ח): "עֲשֵׂה לָךְ שַׁרְף וְיִשִּׁים אֹתוֹ עַל־גִּס, וְהָיָה בְּלִהְיֶשְׁוֹךְ, וְרָאָה אֹתוֹ וְחָי". וכי נָחַשׁ מִמִּית, או נָחַשׁ מִחַיָּה? אֵלֶּא בְּזִמָּן שֶׁיִּשְׂרָאֵל מִסְתַּתְּפִין בְּלִפְי מַעֲלָה, וּמִשְׁעַבְדִּין אֶת לָבָם לְאֲבִיהֶם שְׂבָשְׁמִים – הָיוּ מִתְּרַפְּאִים, וְאֵם לָאו – הָיוּ נְמוֹקִים. חֲרַשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן – אֵין מוֹצִיאִין אֶת הָרַבִּים יְדֵי חוֹבָתָן. זֶה הַפֶּלֶל: כֹּל שֶׁאֵינוֹ מְחִיב בְּדָבָר – אֵינוֹ מוֹצִיא אֶת הָרַבִּים יְדֵי חוֹבָתָן.

פ ר ק ר ב י ע י

א יום טוב שֶׁל ראש השנה שָׁחַל לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת – בְּמִקְדָּשׁ הָיוּ תוֹקְעִים, אֲבָל לֹא בְּמִדִּינָה. מִשְׁחָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ

פירוש ברטנורא

ח והיה כאשר ירים משה ידו וכו'. משום דאירי לעיל בכונת הלב, תנא נמי לך דאית בה בשעה שמכוונים לבן לאביהם שבשמים הם מתנברים: ד א יום טוב של ר"ה. במקדש היו תוקעים. שתקיעת שופר אינה מלאכה, ורבנן הוא דגור עלה גזירה שמא יטלנו בידו ועיבדנו ד' אמות ברשות הרבים, ובמקדש לא גזר דאין איסור שבות דרבנן במקדש: אבל לא במדינה. לא בירושלים, ולא בגבולין. והרמב"ם מפרש שירושלים כולה קרויה מקדש, ושאר

משניות מבוארות – קהתי

להוציאם. ויש סוברים, שלענין שופר אפילו חרש המדבר ואינו שומע, אינו מוציא אחרים ידי חובתם, שהרי עיקר המצווה היא "לשמוע קול שופר", וכיון שאינו שומע הרי אינו בר חיוב. זֶה הַפֶּלֶל: כֹּל שֶׁאֵינוֹ מְחִיב בְּדָבָר, אֵינוֹ מוֹצִיא אֶת הָרַבִּים יְדֵי חוֹבָתָן – פִּירוּשׁ הדברים: כֹּל שֶׁאֵינוֹ מְחִיב מִצַּד גּוֹפֵר, כְּגוֹן חֲרַשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן, אֲבָל מִי שְׁחִיב הַמִּצְוָה מוֹטֵל עָלָיו, אֵלֶּא שֶׁכָּבַר יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ, הִרְיָהוּ מוֹצִיא אֲחֵרִים, שֶׁאֵף עַל פִּי שִׁיעָא יְדֵי עֲצֻמוֹ עֲדִיין עֶרֶב הוּא בִּשְׁבִיל חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא יֵצֵא עֲדִיין. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבִרְכּוֹת חוֹבָה, הֵיינוּ בְּבִרְכּוֹת הַמִּצְוֹת, שְׁמִי שִׁיעָא מִבְּרַךְ לְחֲבֵרוֹ וְחֲבֵרוֹ עוֹשֶׂה הַמִּצְוָה, כְּגוֹן בְּתִקְיעַת שׁוֹפֵר, אֵף מִי שֶׁכָּבַר יֵצֵא מִבְּרַךְ לְצוּרָךְ חֲבֵרוֹ וְתוֹקֵעַ, וְחֲבֵרוֹ שׁוֹמֵעַ, וְכֵן כִּיּוֹצֵא בִּזְהָ. אֲבָל בְּבִרְכּוֹת הַנִּהְיָן (פֶּרֶט לְבִרְכּוֹת שֶׁל מִצְוֹת, כְּבִרְכַּת בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן שֶׁל קִידוּשׁ וְכִדּוּמָה) אֵין אָדָם מִבְּרַךְ לְצוּרָךְ חֲבֵרוֹ, שְׁבִרְכַּת הַנִּהְיָן אֵינָה חוֹבָה מִצַּד עֲצֻמָּה, שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב אָדָם לֵאכּוֹל וּלְשׁוֹת אֵלֶּא שֶׁהֲרֹצָה לִיהֲנוֹת צֶרֶךְ לְבָרְךְ, לְפִי שֶׁאִסּוּר לִיהֲנוֹת מִן הַעוֹלָם הַזֶּה בִּלָּא בִּרְכָּה, וְאֵין רֹאיוֹ לְבָרְךְ אֵלֶּא הִנְהַנֵּה בְּלִבּוֹ; הַלֵּכךְ בְּבִרְכּוֹת אֵלוֹ, מִי שֶׁרֹצֵה לְצֵאת יְדֵי עֲצֻמוֹ מוֹצִיא אֲחֵרִים עִמּוֹ, אֲבָל מִי שִׁיעָא כְּבָר, אֵינוֹ מוֹצִיא אֲחֵרִים יְדֵי חוֹבָתָם (הַמַּאֲדִיר; וְעֵינִי "תַּפְּאַרַּת יִשְׂרָאֵל").

ב א ו ר מ ש נ ה א

יום טוב שֶׁל ראש השנה שָׁחַל לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת, בְּמִקְדָּשׁ הָיוּ תוֹקְעִים, אֲבָל לֹא בְּמִדִּינָה – רש"י מפרש: אבל לא במדינה – לא בירושלים ולא בגבולין (גבולין היינו כל ארץ ישראל מחוץ לירושלים). אבל הרמב"ם מפרש, שירושלים כולה נקראת "מקדש", ובאה משנתנו ללמד, שאם יום טוב של ראש השנה חל להיות בשבת היו תוקעים בכל ירושלים, אבל לא בשאר העיירות של ארץ ישראל. הטעם מבואר בגמרא, לפי שתקיעת שופר אינה מלאכה, ומן התורה מותר לתקוע בשבת, אלא שחכמים גזרו עליה, הואיל והכל חייבים בתקיעת שופר ואין הכל בקיאים בה, גזירה שמא יטול את השופר בידו וילך אצל הבקי ללמוד ועיבדנו ארבע אמות ברשות הרבים. הלכך במקדש היו תוקעים, שאין אוסרים דבר במקדש משום גזירה, לפי שאין שבות במקדש. ולדעת הרמב"ם היו תוקעים גם בכל ירושלים, שהואיל והיה בירושלים בית דין הגדול, לא גזרו שם, שכן בית דין היו מזהירים את העם ומודיעים אותם שאסור להעביר את השופר ברשות הרבים (חול' שופר ב, ט). אמנם יש דעה בגמרא שהאיסור לתקוע בשבת נדרש מן התורה, שכן כתוב אחד אומר (ויקרא כג, ד): "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּאֱחָד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן, וְזָכְרוֹן תְּרוּעָה". וכתוב אחד אומר (במדבר כט, א): "ובחודש השביעי באחד לחודש... יום תרועה יהיה לכם", הא כיצד? אלא כאן ביום טוב שחל להיות בשבת (אין

יום ראשון

ב א ו ר מ ש נ ה ח

אגב המשנה הקודמת מובא כאן מדרש אגדה, הבא ללמד שהכל חולך אחר כוונת הלב.

"וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מִשָּׁה יְדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל" וגו' – פסוק זה נאמר במלחמת עמלק עם ישראל, בפרשת "בשלח". שם מסופר: "ויבוא עמלק, וילחם עם ישראל ברפידים. ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק... ויעש יהושע כאשר אמר לו משה להלחם בעמלק, ומשה אהרן וחזרו עלו ראש הגבעה. והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל, וכאשר יניח ידו וגבר עמלק". ושאלת המשנה: וְכִי יְדִיו שֶׁל מֹשֶׁה עוֹשׂוֹת מִלְחָמָה או שׁוֹבְרוֹת מִלְחָמָה – האם ידיו של משה נלחמות בעמלק או שוברות כוח ישראל במלחמה? אֵלֶּא לֹאמַר לָךְ – בֹּא הַכְּתוּב לְלַמֹּד: כֹּל זְמַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מִסְתַּתְּפִים בְּלִפְי מַעֲלָה, וּמִשְׁעַבְדִּין אֶת לָבָם לְאֲבִיהֶם שְׂבָשְׁמִים, הָיוּ מִתְּנַבְּרִים; וְאֵם לָאו, הָיוּ נֹפְלִין – בעל "תוספות יום טוב" כותב: "ויתכן בעיני, שהיתה הרמת ידיו של משה רבנו הוראה לבני ישראל, שיסתכלו כלפי מעלה וישעבדו לבם לשמים". במכילתא מובא נוסח אחר: "וכי ידיו של משה מגברות את ישראל או ידיו שוברות עמלק? אלא כל זמן שמגביה ידיו כלפי מעלה היו ישראל מסתכלין בו ומאמינים במי שפיקד את משה לעשות כן והקב"ה עושה להם נסים וגבורות". כִּי־צֵא בְּדָבָר אֶתָּה אוֹמֵר: "עֲשֵׂה לָךְ שַׁרְף וְיִשִּׁים אֹתוֹ עַל־גִּס, וְהָיָה בְּלִהְיֶשְׁוֹךְ, וְרָאָה אֹתוֹ וְחָי" – לפני כן כתוב: "וידבר העם בא־לִהְיוֹת וּבְמִשָּׁה, לִמָּה הִעֲלִיתוּנוּ מִמִּצְרַיִם לְמוֹת בַּמִּדְבָּר. כִּי אֵין לָחֶם וְאֵין מִיִּם וּנְפִשְׁנוּ קָצָה בְּלַחַם הַקְּלוֹקֵל. וַיִּשְׁלַח ה' בְּעַם אֶת הַנְּחָשִׁים הַשִּׁוְיִפִּים וַיִּנְשַׁכּוּ אֶת הָעָם, וַיָּמָת עַם רַב מִיִּשְׂרָאֵל. וַיִּבּוֹא הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ חֲטֵאנוּ כִּי דִבַּרְנוּ בְּה' וּבַךְ. תִּתְּנָל אֵל ה' וַיִּסֵּר מִעֲלֵינוּ אֶת הַנָּחָשׁ. וַיִּתְּנָל מֹשֶׁה בַּעַד הָעָם. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עֲשֵׂה לָךְ שַׁרְף" וגו'.

ואף כאן נשאלת השאלה: וְכִי נָחַשׁ מִמִּית, או נָחַשׁ מִחַיָּה? אֵלֶּא בְּזִמָּן שֶׁיִּשְׂרָאֵל מִסְתַּתְּפִין בְּלִפְי מַעֲלָה, וּמִשְׁעַבְדִּין אֶת לָבָם לְאֲבִיהֶם שְׂבָשְׁמִים, הָיוּ מִתְּרַפְּאִים; וְאֵם לָאו, הָיוּ נְמוֹקִים – הִרִי נִמְצָאנוּ לְמַדִּים, שֶׁהִכַּל תַּלְוִי בְּכוּנָת הַלֵּב. כֹּאן חֲזוֹרָת מִשְׁנַתָּנוּ לְלַמֵּד בְּעֵינֵי הוֹצֵאת אֲחֵרִים יְדֵי חוֹבָתָם בְּחֻקֵּינָה שׁוֹפֵר. וְהִיא בֹּאֵה לְהַשְׁמִיעֵנוּ, שֶׁאֵין אָדָם מוֹצִיא אֲחֵרִים אֵלֶּא אִם כֵּן הוּא בְּעֲצֻמוֹ מְחִיב בְּדָבָר. חֲרַשׁ – הֵיינוּ שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר, שׁוֹטֵה – הִרְגִּיל לַעֲשׂוֹת דָּבָר דֶּרֶךְ שׁוֹט, כְּגוֹן הַמַּאבֵּד מַה שְׁנוֹתִים לוֹ או הַמְקַדֵּק אֶת כִּסּוּתוֹ וְכִדּוּמָה (גְּמָרָה חִיגָה ג, ב), וְקָטָן – כֹּל שֶׁהוּא פָחוֹת מִשְׁלֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד (הַמַּאֲדִיר); כֹּל אֵלֶּא אֵינֶם חִיִּיבִים בְּמִצְוֹת שׁוֹפֵר, וְלִכֵּן אֵין מוֹצִיאִין אֶת הָרַבִּים יְדֵי חוֹבָתָן – אִם תִּקְעוּ כִּדִּי

הַתִּקְוִין רִבֵּן יוֹחֲנָן בֶּן זַבְאִי, שִׁיְהוּ תוֹקְעִין בְּכָל מְקוֹם שֶׁיֵּשׁ בוֹ בֵּית דִּין. אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר: לֹא הַתִּקְוִין רִבֵּן יוֹחֲנָן בֶּן זַבְאִי אֲלָא בִּיבְנָה בְּלִבְדָּ. אָמְרוּ לוֹ: אֶחָד יִבְנֶה וְאֶחָד כָּל מְקוֹם שֶׁיֵּשׁ בוֹ בֵּית דִּין.
בַּעֲדָא זֹאת הָיְתָה יְרוּשָׁלַיִם יְתִירָה עַל יִבְנָה, שֶׁכָּל עִיר שֶׁהָיָה רוֹאֶה וְשׁוֹמֵעַת וְקֹרֶבֶת וְיִכּוּלָה לְבָא – תוֹקְעִין. וְיִבְנֶנָּה לֹא הָיוּ תוֹקְעִין, אֲלָא בְּבֵית דִּין בְּלִבְדָּ.
גַּ בְּרָאשׁוֹנָה הָיָה הַלּוּלָב נִטָּל בְּמִקְדָּשׁ שֶׁבָּעָה, וּבִמְדִינָה יוֹם אֶחָד. מִשְׁחָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַתִּקְוִין רִבֵּן יוֹחֲנָן בֶּן זַבְאִי

פירוש ברטנורא

א"י קרויה מדינה: בכל מקום שיש בו ב"ד. ואפילו אינן קבועין אלא שבמקרה באו שם תוקעין בו: אלא ביבנה. שהיתה שם סנהדרי גדולה בימיו. וכן בכל מקום שגלתה שם סנהדרי גדולה, אבל לא בב"ד של עשרים ושלושה: אמרו לו וכו'. איכא בין אמרו לו לת"ק, דתנא קמא סבר כל מקום שיש בו ב"ד, ואפילו באקראי. ואמרו לו סברי, אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו ב"ד קבוע כמו ביבנה, אבל ב"ד של אקראי לא. והלכה כאמרו לו:
בַּעֲדָא זֹאת הָיְתָה יְרוּשָׁלַיִם. מתניתין חסורי מחסורא וחכי קתני, בירושלים היו תוקעין בכל העיר כל זמן שב"ד יושבים במקדש, שב"ד יושבין עד ששה שעות ביום. וביבנה לא היו תוקעין בכל העיר אלא בפני ב"ד. ועוד זאת היתה ירושלים יתירה על יבנה כו': כל עיר שהיא רואה. ירושלים. פרט ליושבת בנחל שאע"פ שהיתה קרובה לא היו תוקעין בה: ושומעת. פרט ליושבת בראש ההר: וקרובה. פרט ליושבת חוץ לתחום: ויכולה לבא. פרט למפסק לה נהר:
גַּ לּוּלָב נִטָּל בְּמִקְדָּשׁ שֶׁבָּעָה. דכתיב (ויקרא כ"ג) ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים: ובמדינה יום אחד. דכתיב (שם) ולקחתם לכם ביום הראשון:

משניות מבוארות – קהתי

שהבאנו לעיל (בהקדמה למשנתנו), היה לירושלים גם יתרון זה על יבנה, שכל עיר שהיא רואה – את ירושלים; להוציא עיר היושבת בעמק, שאף על פי שהיא קרובה לירושלים אינה רואה אותה, ושומעת – את קול השופר שתוקעים בירושלים, להוציא עיר היושבת בראש ההר, שהיא רואה את ירושלים ואינה שומעת, וקרובה – לירושלים, שהיא נמצאת בתחומה, ויכולה לבא – שאנשיה יכולים לבוא לירושלים בגלל, שאין נהר מפסיק ביניהן; כל עיר שיש בה ארבעת התנאים הללו, תוקעין – בה בראש השנה שחל בשבת, כמו בירושלים. וביבנה לא היו תוקעין, אלא בבית דין בלבד – היינו בפני בית דין, כמו שהוכחנו (בהקדמה למשנתנו).

כבר בארנו, שמשנתנו מתיישבת ביותר לפי הרמב"ם, שבזמן שביטל המקדש היה קיים היו תוקעים בראש השנה שחל להיות בשבת בכל ירושלים, ובאה משנתנו ללמד, שלא רק בירושלים אלא אף במקומות הסמוכים לירושלים, כל שרואים ושומעים וקרובים ויכולים לבוא, היו תוקעים.
 ואמנם אף רש"י מפרש כך: "ועוד זאת היתה ירושלים בעודה בבניינה יתרה על יבנה". אבל פירושו זה תמוה הוא, שהרי רש"י פירש במשנה הקודמת: "אבל לא במדינה" – לא בירושלים ולא בגבולין". נמצא לדעת רש"י, שלא היו תוקעים בשבת שחל בה ראש השנה אלא בבית המקדש בלבד, וכיצד, איפוא, התיישב משנתנו, "שכל עיר שהיא רואה ושומעת וקרובה ויכולה לבא תוקעין"? והלא אף בירושלים עצמה לא היו תוקעים?

מכאן נדחקים בעלי התוספות ליישב את משנתנו, שמדובר בה על ירושלים לאחר חורבן בית המקדש, בתקופה שבין החורבן ליבנה. וכן כותב הראב"ד (בהשגותיו לרמב"ם הל' שופר ב, ח): "בזמן בית המקדש לא היו תוקעין אלא במקדש, אבל בזמן שחרב, תוקעין בכל הסמוך לה" (לירושלים).

אבל בעל "תוספות יום טוב" כותב: "ולא ידעתי טעם יפה לחלק בין ירושלים ליבנה, כשיירושלים בחורבנה... ועוד, שהרי רש"י פירש במשנתנו: ועוד זאת היתה ירושלים בעודה בבניינה ולכן נראה לנו לפרש, שמה שפירש רש"י במשנה הקודמת: "אבל לא במדינה" – לא בירושלים ולא בגבולין, אין כוונתו שלא היו תוקעים כלל בירושלים, אלא שהיה הבדל בין בית המקדש ובין ירושלים, כפי הפרטים המתבררים מתוך משנתנו, והם: שבמקדש היו תוקעים בראש השנה שחל להיות בשבת אפילו בזמן שביטל דין היו יושבים, לפי שאין שבות במקדש, ואילו בירושלים לא היו תוקעים אלא כל זמן שביטל דין יושבים במקדש, כלומר עד הצהרים. ומכל מקום, היתה ירושלים יתירה על יבנה, שביירושלים היו תוקעים כל זמן שביטל דין יושבים, בין בפני בית דין בין שלא בפני בית דין, וכן כל עיר שהיא רואה ושומעת וכו' היתה דינה כירושלים, ואילו ביבנה, לאחר החורבן, לא היו תוקעים בשבת אלא בפני בית דין בלבד.

באור משנה ג

משנה זו נשנתה כולה במסכת סוכה (ג, יב), והובאה כאן אנכ המשנה הקודמת, כדי להשמיענו שאר תקנותיו של רבן יוחנן בן זבאי.

בְּרָאשׁוֹנָה – בזמן שביטל המקדש היה קיים, הָיָה הַלּוּלָב נִטָּל בְּמִקְדָּשׁ שֶׁבָּעָה – בכל שבעת ימי הסוכות, שנאמר בארבעת המינים

בו אלא זכרון תרועה), כאן ביום טוב שחל להיות בחול (יום תרועה הוא). וכן מבואר הטעם גם בירושלמי. אבל בסוגייתנו (בבבלי) דוחים את הטעם הזה, שכן אם האיסור מן התורה הוא, כיצד היו תוקעים במקדש? ועוד, הרי תקיעת שופר אינה מלאכה, שכן שנו בברייתא: "כל מלאכת עבודה לא תעשו" (במזבז כט) – יצאה תקיעת שופר ורדיית הפת שהיא חכמה ואינה מלאכה. מכאן מסקנת הגמרא היא כמו שבארנו הטעם לעיל. ברם, בירושלמי מבואר לשיטתם, שהואיל ובמקדש היו יודעים בקביעות החודש, שהוא ודאי ראש השנה, לפיכך אמרו שבמקום שקרבים קרבנות החג עושים יום תרועה גם בשבת (ענין ירושלמי ד, א; ויקרא ובה כט, י). מִשְׁחָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַתִּקְוִין רִבֵּן יוֹחֲנָן בֶּן זַבְאִי, שִׁיְהוּ תוֹקְעִין – ביום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, בְּכָל מְקוֹם שֶׁיֵּשׁ בוֹ בֵּית דִּין – היינו סנהדרין של עשרים ושלושה (כך משמע לפי רש"י שבגמרא), ואפילו אינם קבועים באותו מקום אלא במקרה היו שם, תוקעים בו. ויש מפרשים, אפילו במקום שיש בו בית דין של שלושה מומחים (הרי"ף; ה"ר"ן). וכבר הוכחנו שהרמב"ם מבאר הטעם, "מפני שביטל דין ורזין הן ולא יבואו התוקעין להעבירי השופר בפניהם ברשות הרבים, שביטל דין מזהירין את העם ומודיעין אותן" (הל' שופר ב, ט). אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר: לֹא הַתִּקְוִין רִבֵּן יוֹחֲנָן בֶּן זַבְאִי אֲלָא בִּיבְנָה בְּלִבְדָּ – שבה ישבה הסנהדרין הגדולה בימיו, לאחר שחרב המקדש. והוא הדין בכל מקום שגלתה שם הסנהדרין הגדולה. אבל לא בבית דין אחר. אָמְרוּ לוֹ: אֶחָד יִבְנֶה וְאֶחָד כָּל מְקוֹם שֶׁיֵּשׁ בוֹ בֵּית דִּין – בין יבנה ובין כל מקום שיש בו בית דין הדומה ליבנה, היינו בית דין קבוע של עשרים ושלושה (הרי"ף), ולדעת מפרשים אחרים אפילו בית דין של שלושה, ובלבד שיהיו מומחים וקבועים (הרי"ף), תוקעים בו בשבת. אבל במקום שבאו שם בית דין באקראי אין תוקעים. ואף במקום שיש בו בית דין קבוע, אין תוקעים אלא בפני בית דין, אבל חוץ לבית דין אין תוקעים בשבת (גמרא; רמב"ם שם).

י ו ס ו י

באור משנה ב

משנתנו דנה ביתרונות שהיו לירושלים על יבנה בענין תקיעת שופר בראש השנה שחל להיות בשבת. היתרון האחד, שאינו מפורש במשנה, הוא: שביירושלים היו תוקעים בין בפני בית דין בין שלא בפני בית דין, וביבנה לא היו תוקעים אלא בפני בית דין. משנתנו באה, איפוא, ללמד על יתרון נוסף. ולהבנת המשנה יש להקדים, שמתיישבת היא ביותר לפי פירושו של הרמב"ם, שירושלים כולה נקראת "מקדש", ומה ששינוי במשנה הקודמת: "במקדש היו תוקעים", היינו בכל ירושלים. ומכאן באה משנתנו ללמד, שהיו יתרונות לירושלים, בזמן שביטל המקדש היה קיים, על יבנה לאחר חורבן בית.

וְעוֹד זֹאת הָיְתָה יְרוּשָׁלַיִם יְתִירָה עַל יִבְנָה – נוסף על היתרון

מסכת ראש השנה פרק רביעי משנה ד זכאי, שִׁיחָא לִילָב נָטַל בְּמִדְיָנָה שְׂבִיעָה זָכַר לְמִקְדָּשׁ; וְשִׁיחָא יוֹם הַנֶּהַף כְּלוּ אִסּוּר.

ד בְּרַאשׁוֹנָה הָיוּ מְקַבְּלִין עֲדוּת הַחֹדֶשׁ כָּל הַיּוֹם. פֻּעַם אַחַת נִשְׁתַּהוּ הָעֲדִים מְלָבָא, וְנִתְקַלְקְלוּ הַלְוִיִּם בְּשִׁיר. הַתְּקִינוּ שְׁלֹא יִהְיוּ מְקַבְּלִין אֶלָּא עַד הַמִּנְחָה. וְאִם בָּאוּ עֲדִים מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה – נוֹהֲגִין אוֹתוֹ הַיּוֹם קֹדֶשׁ וּלְמִחְרָא קֹדֶשׁ. מִשְׁחָרְבַּת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הַתְּקִין רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי, שִׁיחָא מְקַבְּלִין עֲדוּת הַחֹדֶשׁ כָּל הַיּוֹם. אָמַר רַבִּי

פירוש ברטנורא

וְשִׁיחָא יוֹם הַנֶּהַף. יום הנפת העומר: כולו אסור. לאכול מן החדש. וטעמא מפורש בפרק לולב הגזול: ד ונתקלקלו הלויים בשיר. של תמיד של בין הערבים, ולא אמרו בו שיר כלל. לפי שרוב פעמים היו העדים באים קודם המנחה לפיכך תקנו שיר של יו"ט בתמיד של בין הערבים. ובתמיד של שחר שרוב פעמים עדיין לא באו עדים ולא ידעו אם יתקדש היום אם לאו לא תקנו לו שיר של יו"ט, אלא שיר של חול היו אומרים. ואותו פעם שהגיע שעת הקרבת תמיד של בין הערבים ועדיין לא באו עדים, לא ידעו הלויים אם יאמרו שיר של חול או שיר של יו"ט, ולא אמרו שיר כלל: נוהגין אותו היום קודש. דמשחשיכה ליל שלאחר כ"ט באלול נהגו בו קודש, שמא יבואו עדים מחר וקדשוהו ב"ד ונמצא שבלילה ליל יו"ט הוא וכן למחר כל היום עד המנחה. ואם באו עדים קודם המנחה ב"ד מקדשין את החודש ונודע שיפה נהגו בו קודש. ואם מן המנחה ולמעלה

משניות מבוארות – קהתי

(ויקרא כג, ט): "ושמחתם לפני ה' אֱלֹהֵיכֶם שבעת ימים", ודרשו: "לפני ה' אֱלֹהֵיכֶם". היינו במקדש, חייבים לשמוח בארבעת המינים כל שבעת ימי הסוכות, וּבְמִדְיָנָה – היינו מחוץ למקדש; ולפי הרמב"ם: היינו בשאר העיירות חוץ לירושלים, ש'מקדש' כולל גם את ירושלים, כמו שבארנו כבר במשניות הקודמות, והיה הלולב ניטל יום אֶחָד – ביום טוב הראשון של החג, שנאמר (שם): "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר" וגו'. ברם לענין דחיית שבת היו מקדש ומדינה שווים, שאם חל יום טוב הראשון להיות בשבת, היתה נטילת הלולב דוחה שבת אפילו במדינה, ואילו בשאר ימי החג, לא היתה דוחה שבת אפילו במקדש. מִשְׁחָרְבַּת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַתְּקִין רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי, שִׁיחָא לִילָב נָטַל בְּמִדְיָנָה שְׂבִיעָה – בכל שבעת ימי הסוכות, זָכַר לְמִקְדָּשׁ – שנאמר (וימיה ל, יז): "ציון היא, דורש אין לה", ומכאן שצריך לעשות זכר למקדש. ברם, בשבת אסור חכמים ליטול את הלולב ואפילו ביום הראשון, גזירה שמא יעביירו ארבע אמות ברשות הרבים. וְשִׁיחָא יוֹם הַנֶּהַף כְּלוּ אִסּוּר – ועוד התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיהא יום הנפת העומר, ששה עשר בניסן, כולו אסור לאכול בו מן התבואה החדשה, שנאמר (ויקרא כג, יד): "כי תבוא אל הארץ אשר אני נותן לכם וקצרתם את קצירה, והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן... ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה, עד הביאכם את קרבן אֱלֹהֵיכֶם", ומכאן שאסור לאכול מן התבואה החדשה קודם הקרבת מנחת העומר בששה עשר בניסן; ואמנם בזמן שבית המקדש היה קיים, משקרב העומר, הותר מיד לאכול מן התבואה החדשה, שהרי נאמר: "עד הביאכם את קרבן אֱלֹהֵיכֶם", ומשמע שלאחר הקרבת העומר הותר החדש מיד. אבל לאחר חורבן בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיום ששה עשר בניסן, שהוא יום הנפת העומר, יהא כולו אסור לאכול בו מן החדש (עיי' סוכה ג, יב – שם הבאנו בשולי באור המעשה פרטים נוספים בענין תקנה זו וטעמה).

כפי ששינונו, שונה הוא לולב משופר בזמן בית המקדש, שנטילת הלולב ביום הראשון היתה דוחה שבת אפילו במדינה, ואילו תקיעת שופר לא היתה דוחה שבת במדינה, כי אם במקדש בלבד; ואף משחרב בית המקדש יש הבדל בין לולב לשופר, שנטילת לולב אינה דוחה שבת אפילו ביום הראשון, ואילו בתקיעת שופר התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיהיו תוקעים בשבת בפני בית דין. ומה טעם ההבדלים הללו? נשים על ראשון ראשון: א. ההבדל בזמן בית המקדש הוא, לפי שתקיעת שופר הוא בראש חודש תשרי, ולא ידעו בקביעות החודש אלא במקדש (ובירושלים); הלכך במדינה, שלא ידעו אם הוא ודאי ראש השנה, ועשו את החג מספק, לא היתה תקיעת שופר דוחה שבת מספק. אבל עד חג הסוכות כבר הספיקו להודיע במדינה כולה מתי נקבע ראש חודש תשרי, והיה ברור ומפורסם לכול שיום הראשון של סוכות הוא יום הראוי לקיום מצוות נטילת לולב לפי דין התורה, הלכך נטילת לולב ביום הראשון היתה דוחה שבת אף במדינה (ותוספות: בעל המאור: המאירי). ב. ההבדל לאחר חורבן הבית הוא, לפי שבתקיעת שופר יכול יחיד לתקוע

יוֹם שְׁלִישִׁי בְּאוֹר מִשְׁנֵה ד

משנתנו ממשיכה בתקנות רבן יוחנן בן זכאי, ומדובר בה בענין קידוש החודש. בְּרַאשׁוֹנָה הָיוּ מְקַבְּלִין עֲדוּת הַחֹדֶשׁ כָּל הַיּוֹם – של שלושים לחודש, שאפילו באו עדים בסוף היום, סמוך לשקיעת החמה, והעידו שראו את הלבנה בחידושה, היו בית הדין מקדשים על פי עדותם את יום השלושים ועושים אותו ראש חודש, אף על פי שהיום כמעט כבר עבר. ולפי רוב המפרשים כוונת משנתנו ליום שלושים באלול, שאם באו העדים אפילו בסוף היום והעידו שראו את הלבנה, היו בית דין מקדשים את יום השלושים באלול כראש חודש וכראש השנה, וכיון שהיו מצפים כל אותו יום לביאת העדים, היו נוהגים בו קדושת חג מספק, היינו מתחילת הערב של העשרים ותשעה באלול, מחשש שמא יבואו עדים, ונמצא אותו יום ראש השנה (רש"י: המאירי). פֻּעַם אַחַת נִשְׁתַּהוּ הָעֲדִים מְלָבָא – עד סמוך לחשיכה, וְנִתְקַלְקְלוּ הַלְוִיִּם בְּשִׁיר – בכל יום ויום, בשעת הקרבת התמיד של שחר, וכן בשעת הקרבת התמיד של בין הערבים, היו הלויים אומרים שיר של יום, והיה שיר מיוחד לראש השנה; אבל כל זמן שלא באו העדים היו אומרים שיר של חול, כלומר שבשחר של שלושים באלול, הואיל ועדי החודש לא באו עדיין, ולא ידעו אם יתקדש היום אם לאו, לפיכך היו הלויים אומרים בהקרבת התמיד של שחר את השיר של חול. אבל לאחר הקרבת התמיד של בין הערבים, אם כבר באו עדי החודש וקידשו בית דין על פיהם את יום השלושים באלול, היו הלויים אומרים את השיר של ראש השנה. פֻּעַם אַחַת אַחֲרוּ הָעֲדִים מְלָבָא, והגיעה שעת הקרבת התמיד של בין הערבים, ולא ידעו הלויים איזה שיר לומר, אם שיר של חג או שיר של חול. זהו ששינונו כאן: פֻּעַם אַחַת נִשְׁתַּהוּ הָעֲדִים מְלָבָא וְנִתְקַלְקְלוּ הַלְוִיִּם בְּשִׁיר – ונחלקו בגמרא בפירוש הפיסקא "נתקלקלו הלויים בשיר": יש מפרשים, שלא אמרו שיר של יום טוב אלא שיר של חול; יש מפרשים, שלא אמרו שיר כלל. אחר כך באו עדים מבעוד יום וקידשו בית דין את החודש ועשו אותו יום ראש השנה, ונמצא שקלקלו הלויים בשיר של מנחה. מִזֹּאת הַתְּקִינוּ – בית דין, שְׁלֹא יִהְיוּ מְקַבְּלִין – עדות החודש, אֶלָּא עַד הַמִּנְחָה – עד זמן הקרבת התמיד של בין הערבים. וְאִם בָּאוּ עֲדִים מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, נוֹהֲגִין אוֹתוֹ הַיּוֹם קֹדֶשׁ וּלְמִחְרָא קֹדֶשׁ

יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: וְעוֹד זֹאת הַתִּקּוּן רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַבְדִּי, שֶׁאִפְלוּ רֹאשׁ בֵּית דִּין בְּכָל מָקוֹם, שֶׁלֹּא יִהְיוּ הָעֲדִים הוֹלְכִין אֶלָּא לְמָקוֹם הַנּוֹעַד.

ה סדר ברכות: אוֹמֵר אָבוֹת וּגְבוּרוֹת וְקִדְשֵׁי הַשָּׁם, וְכוּלָּל מַלְכוּת עֲמָהּ, וְאֵינוֹ תוֹקֵעַ; קִדְשֵׁי הַיּוֹם, וְתוֹקֵעַ; וְזִכְרוֹנוֹת, וְתוֹקֵעַ; שׁוֹפְרוֹת, וְתוֹקֵעַ; וְאוֹמֵר עֲבוּדָה וְהוֹדָאָה וּבִרְכַּת כְּהֻנָּה; דְּבָרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: אִם אֵינוֹ תוֹקֵעַ לְמַלְכוּת, לָמָּה הוּא מְזַכֵּיר? אֶלָּא אוֹמֵר אָבוֹת וּגְבוּרוֹת וְקִדְשֵׁי הַשָּׁם, וְכוּלָּל מַלְכוּת עִם קִדְשֵׁי הַיּוֹם, וְתוֹקֵעַ; וְזִכְרוֹנוֹת, וְתוֹקֵעַ; שׁוֹפְרוֹת, וְתוֹקֵעַ; וְאוֹמֵר עֲבוּדָה וְהוֹדָאָה וּבִרְכַּת כְּהֻנָּה.

פירוש ברטנורא

באו עדים, אע"פ שאין ב"ד מקדשין אותו היום, ויעברו את אלול ויקדשוהו למחר, אעפ"כ נוהגין אותו בקדושה ואסור במלאכה, דלמא אתי לולולי ביה לשנה הבאה ויעשו בו מלאכה כל היום, ואמרי אשתקד נהגנו בו קודש בחנם וכן המנחה ולמעלה חזינו ונהגנו בו חול: שאפילו ראש ב"ד בכל מקום. שנגזר לפרוש ממקום הועד למקום אחר. והרי עיקר מצות [קדוש] החודש תלויה בו, כדתנן [בפ"ב] לעיל ראש ב"ד אומר מקדוש, מ"מ לא יהיו צריכין עדים לילך אחריו אלא למקום הועד שהסנהדרין יושבין שם ילכו, וסנהדרין מקדשין אותו בלא ראש ב"ד:

ה אבות. מן אברהם: וגבורות. אתה נבור: קדושת השם. קדוש קדוש קדוש: קדושת היום. אתה בחרתנו: זכרונות ותוקע שופרות ותוקע. מקרא ילפינן להו, דכתיב (ויקרא כ"ג) זכרון תרועה, ודרשו ר"ל זכרון אלו זכרונות, תרועה אלו שופרות, ואמר קרא (במדבר י') והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם אני ה' אלהיכם. מה ת"ל אני ה' אלהיכם, למד על כל מקום שיש שם זכרונות ושופרות, והיו מלכות עמהם: אר"ע וכו'. והלכה כר"ע:

משניות מבוארות – קהתי

מלכות זכרונות ושופרות: מלכות – כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות – כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה, ובמה? בשופר. וכן מובא בספרי: "מה ראו חכמים לומר מלכות תחילה, ואחר כך זכרונות ושופרות? אלא המליכוהו עליך תחילה ואחר כך בקש מלפניו רחמים, כדי שתזכור לו, ובמה? בשופר, ואין שופר אלא של חרות, שנאמר (ישעיה כו, יא): "ויהי ביום ההוא יתקע בשופר גדול". משנתנו באה ללמד, שמלכות אינן ברכה בפני עצמה, אלא כוללים אותן בברכה אחרת, ונחלק בזה רבי יוחנן בן נורי ורבי עקיבא. רבי יוחנן בן נורי סובר, שאומרים "מלכות" בברכת קדושת השם (שחותמים בה "המלך הקדוש"), שכן קדושה ומלכות ענין אחד הן. ורבי עקיבא סובר, שאומרים אותן בברכת קדושת היום (שחותמתה: "מקדש ישראל ויום הזכרון"), כדי שיחקעו על מלכות כשם שתוקעים על זכרונות ושופרות.

סדר ברכות – של תפילת המוסף בראש השנה, שבה תוקעים: אוֹמֵר אָבוֹת – ברכה המתחילה "ברוך אתה ה'... אֱלֹהֵי אֲבֹרָהם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב" וכו', ותחיתמה: "ברוך אתה ה' מגן אֲבֹרָהם, וּגְבוּרוֹת – "אתה גבור" וכו', ותחיתמה: "ברוך אתה ה' מחיה המתים, וְקִדְשֵׁי הַשָּׁם – "אתה קדוש" וכו' עד "קדוש אתה גורא שמך", וְכוּלָּל מַלְכוּת עֲמָהּ – כלומר שאינו חותם "ברוך אתה ה' המלך הקדוש" אלא לאחר שאומר מלכות, היינו (לפי נוסח שלנו) מ"עלינו לשבח לאדון הכל" עד "ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ וּמַלְכוּתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה"; וְאֵינוֹ תוֹקֵעַ – בחתימת ברכה זו, שאין תוקעים אלא על שלש הברכות האמצעיות: קִדְשֵׁי הַיּוֹם – "אתה בחרתנו" וכו' "ותתן לנו את יום הזכרון הזה יום תרועה מקרא קודש" וכו' וחותר: "ברוך אתה ה' מקדש ישראל ויום הזכרון", וְתוֹקֵעַ – בסיום הברכה הזאת: זְכִירוֹנוֹת – לפי נוסח שלנו: "אתה זוכר מעשי עולם" וכו' וחותר: "ברוך אתה ה' זוכר הברית", וְתוֹקֵעַ – פעם שנייה; שׁוֹפְרוֹת – לפי נוסח שלנו: "אתה נגלית בענן כבודך" וכו', וחותר: "ברוך אתה ה' שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים", וְתוֹקֵעַ – פעם שלישית; וְאוֹמֵר – בסיום התפילה, עֲבוּדָה – "רצה ה' אֱלֹהֵינוּ בעמך ישראל" וכו', ותחיתמה: "המחזיר שכינתו לציין", וְהוֹדָאָה – ברכת "מודים אנחנו לך", ותחיתמה: "הטוב שמך ולך נאה להודות", וּבִרְכַּת כְּהֻנָּה – והברכה שלאחריה: "שים שלום", שחותמים בה: "המברך את עמו ישראל בשלום"; דְּבָרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי – הסובר שכוללים "מלכות" עם קדושת השם, כמו שבארנו טעמו (בהקדמה למשנתנו), לפי שקדושה ומלכות מענין אחד הן. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא – לרבי יוחנן בן נורי: אִם אֵינוֹ תוֹקֵעַ לְמַלְכוּת, לָמָּה הוּא מְזַכֵּיר – אותן? כלומר מאחר שהוסיפו מלכות בתפילה, וודאי צריך לתקוע עליהן כשם שתוקעים על זכרונות ושופרות. בגמרא מבואר: למה הוא מזכיר עשרה פסוקים במלכות כמו בזכרונות ובשופרות (במבואר במשנה הבאה)? כלומר אם נשתנו מלכות מהשאר

– כלומר שהיו מעברים את אלול וקובעים ראש חודש תשרי למחר, אלא שמכל מקום היו משלימים את יום השלושים של אלול בקדושת החג, כמו שנהגו מספק קודם שבאו העדים, כדי שלא יבואו לזולזל ביום זה לשנה הבאה ויעשו בו מלאכה, כי יאמרו: אשתקד נהגנו בו קדושת חג בחינם, שהרי מן המנחה חזרנו ונהגנו בו חול. ברם, בהקרבת התמיד של בין הערביים היו אומרים שיר של חול; ועיקרי קדושת החג לענין תקיעת שופר ולקרבנות היום ושיר של יום טוב היו נוהגים למחר; וזהו ששינוי: נוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש. מְשַׁחֲבֵית בֵּית הַמִּקְדָּשׁ – ולא היה חשש לקלוקל השיר, שהרי בטלו הקרבנות, הַתִּקּוּן רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַבְדִּי, שֶׁיְהִי מִקְרָאָן יְעוֹדֵת הַחֹדֶשׁ כָּל הַיּוֹם – של שלושים באלול, ואפילו באו העדים סמוך לשליפת החמה, בית דין מקבלים עדותם ומקדישים יום השלושים ועושים אותו ראש השנה. במסכת ביצה (ד, ב) מסיקה הגמרא, שמודה רבן יוחנן בן זכאי, שאם באו העדים מן המנחה ולמעלה, נוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש, שכן מה שתיקן שיהו מקבלים עדות החודש כל היום, היינו דווקא לענין ראש חודש, ששלושים באלול ייקבע כאחד בתשרי, ולפי זה ייקבעו המועדות הבאים, אבל לענין חג ראש השנה לא נעקרה תקנתם של הקודמים ממקומה, ואם באו העדים מן המנחה ולמעלה היו חוגגים שני ימים של ראש השנה. מכאן נשאר הנוהג הקבוע, שחוגגים גם בימינו שני ימים של ראש השנה, אחד בתשרי ושניים בתשרי, ושני הימים נחשבים כיום אחד ארוך ("וואם אייכנא") וקדושה אחת להם (גמרא ביצה סט). אָמַר רַבִּי יוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: וְעוֹד זֹאת הַתִּקּוּן רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַבְדִּי – כלומר קידוש החודש, שֶׁאִפְלוּ רֹאשׁ בֵּית דִּין בְּכָל מָקוֹם – כלומר שאינו נמצא במקום הסנהדרין אלא הלך למקום אחר, שֶׁלֹּא יִהְיוּ הָעֲדִים הוֹלְכִין אֶלָּא לְמָקוֹם הַנּוֹעַד – אף על פי שעיקר מצוות קידוש החודש תלויה בראש בית דין, כמו ששינוי (לעיל ב, ז): "ראש בית דין אומר: מקדוש!"; מכל מקום התקין רבן יוחנן בן זכאי שלא יהו מטריחים את העדים לילך למקום שנמצא שם ראש בית דין אלא הולכים הם למקום הועד, היינו למקום מושב בית הדין, והם מקבלים את העדים ומקדישים את החודש בלי ראש בית דין.

באור משנה ה

משנתנו דנה בתפילת מוסף של ראש השנה, הכוללת את הברכות של מלכות, זכרונות ושופרות, שתוקעים עליהן. ברכות אלו למדים (בגמרא) ממה שנאמר בראש השנה: "זכרון תרועה" – "זכרון" אלו זכרונות, "תרועה" אלו שופרות, ונאמר (במדבר י'), "והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם", מה תלמוד לומר "אני ה' אלהיכם"? בא הכתוב ללמד על כל מקום שיש שם זכרונות ושופרות, והיו מלכות עמהם. כן מובא בבביתא בגמרא: "אמר הקב"ה אמרו לפני בראש השנה

ו אין פוחתין מעשר מלכיות, מעשרה זכרונות, מעשרה שופרות. רבי יוחנן בן נורי אומר: אם אומר שלש שלש מפלג – יצא. אין מזכירין זכרון מלכות ושופר של פרענות. מתחיל בתורה ומשלים בנביא. רבי יוסי אומר: אם השלים בתורה – יצא.

ז העובר לפני התבה ביום טוב של ראש השנה – השני מתקיע; ובשעת ההלל – הראשון מקרא את ההלל.

פירוש ברטנורא

ו מעשרה מלכיות. ג' פסוקים משל תורה, וג' משל נביאים, ואחד משל תורה שמשלים בו: שלש שלש. אחד של תורה, ואחד של כתובים, ואחד של נביאים. והלכה כר"י בן נורי: מלכיות וזכרונות ושופרות של פרענות. כגון אם לא ביד חזקה אמלך עליכם (יחזקאל כ'), וזכור כי בשר המה (תהלים ע"ח), תקעו שופר בגבעה (חושע ה'), וכיוצא בהן. וזכרון יחיד, כגון וזכרה לי אלהי לטובה (נחמיה ה'), אע"פ שהוא לטובה אין מזכירין אותו. וכן הלכה: ר"י אומר אם השלים בתורה יצא. בגמרא מפרש למלכות דר"י הכי, ומשלים בתורה, ואם השלים בנביא יצא. והלכה כר"י:

ז השני מתקיע. המתפלל תפלת המוספין מתקיע, ולא המתפלל תפלת שחרית. ובשעת השמיר תקנו כך, שגורו שלא יתקעו, והיו אורבים להם כל שש שעות של זמן תפלת השחר, לכך העבירו התקיעה מתפלת השחר לתפלת המוספין: ובשעת ההלל. משום דאין אומרים הלל ברה"ב וכו', קתני ובשעת ההלל, כלומר בשאר י"ט שאומרים הלל:

משניות מבוארות – קהתי

לשון נופל על לשון: "אין מזכירין זכרון" ... מתחיל בתורה ומשלים בנביא – בכל אחת אומר תחילה פסוקים מן התורה, אחר כך מן הכתובים ("ובדברי קדש כתוב לאמר"), ואחר כך מן הנביאים, כלומר שמקדים את הפסוקים מן הכתובים לשל נביאים, ומבואר הטעם בתוספות, לפי שתהלים משלי ואיוב קדמו לנביאים. וכן לדעת רבי יוחנן בן נורי: אם אמר שלש שלש מכלול – היינו פסוק אחד מן התורה ופסוק מן הכתובים ופסוק מן הנביאים. רבי יוסי אומר: אם השלים בתורה, יצא – בגמרא מובאת ברייתא, שרבי יוסי אומר: "המשלים בתורה הרי זה משובח", ולפי זה מגיחים גם במשנתנו: רבי יוסי אומר: משלים בתורה, ואם השלים בנביא, יצא – כלומר שלכתחילה צריך להשלים בפסוק מן התורה, היינו שאומר שלשה פסוקים מן התורה, שלשה מן הכתובים, שלשה מן הנביאים, ובאחרונה אומר פסוק עשירי מן התורה (כמו בנוסח שלנו), ואם אמר באחרונה פסוק עשירי מן הנביאים, יצא בדיעבד. והלכה כרבי יוסי.

באור משנה ז

העובר לפני התבה ביום טוב של ראש השנה – היינו שלח ציבור, השני – זה שמתפלל תפילת מוסף, מתקיע – את התקיעות על סדר הברכות, ולא הראשון המתפלל תפילת שחרית. בגמרא מבואר, שבראשונה היו תוקעים בתפילת שחרית עד שאירע מעשה וחשדו בהם הרומאים שהם תוקעים למרד ועמדו עליהם והרגום. אותה שעה התקינו שיהיו תוקעים בתפילת מוסף, ומתוך שראו האויבים שעוסקים תחילה בתפילה ובקריאת התורה ואחר כך תוקעים, הבינו שתקיעות של מצווה הן ולא של מלחמה. מכאן שאין תוקעים אלא במוסף. וזהו ששנינו: "השני מתקיע", שאף בימימה נהגו כבימינו להעמיד שליח ציבור אחד לשחרית ושליח ציבור אחד למוסף. ומה שנקטה משנתנו לשון מתקיע פירש רב האי גאון, לפי שאין שליח ציבור רשאי לתקוע על סדר הברכות, שמא ייטרד ולא יוכל לכוון לבו לחזור לתפילתו, אלא אחר צריך לתקוע. ופירוש מתקיע – נותן לתקוע שיתקע בין הברכות. ובשעת ההלל – בשעה שאומרים הלל, היינו בשאר ימים טובים, הראשון – שליח ציבור ראשון, המתפלל תפילת שחרית, מקרא את ההלל – קורא את ההלל לפני הקהל, והם עונים אחריו "הללויה" (עיין סוכה ג, י – שם הבאנו הסבר מפורט של הרמב"ם על מנהג קריאת ההלל בימימה).

משנתנו נקטה "ובשעת ההלל", לפי שבראש השנה וביום הכיפורים אין אומרים הלל, והטעם הוא משום שהוא זמן הכנעת הלב ולא זמן שירה, וכן מבואר בגמרא: אפשר מלך יושב על כסא דין, וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, וישראל אומרים שירה?!

ממה שמבואר בגמרא על הרישא של משנתנו, שבתחילה היו תוקעים בתפילת שחרית, יש למדים, שאם בתפילת שחרית של ראש השנה היו נוהגים לומר מלכיות, וזכרונות ושופרות, שהרי התקיעות הן על סדר הברכות הללו. ואמנם

לענין תקיעה, בדין הוא שיהא בהן שינוי גם בנוסח התפילה, ואם נוסח התפילה דומה לזכרונות ולשופרות וודאי צריך לתקוע עליהן כשם שתוקעים על זכרונות ושופרות. אלא – כך הוא סדר הברכות: אומר אבות וגבורות וקדשת השם – כלומר שמסיים קדושת השם ב"קדוש אתה וגורא שמך", וחותם: "המלך הקדוש"; וכולל מלכיות עם קדשת היום – מתחיל אחר כך "אתה בחרתנו", ולאחר שמסיים ענין קרבן המוסף (לפי נוסח שלנו), מתחיל מלכיות ("עלינו לשבח" וכו'), וחותם: "ברוך אתה ה' מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון", ותוקע – על מלכיות; זכרונות, ותוקע; שופרות, ותוקע; ואומר עבודה והודאה וברכת מנהיגים – כמו שבארנו לעיל. והלכה כרבי עקיבא.

יום רביעי

באור משנה ו

במשנה הקודמת שנינו, שתפילת המוסף כוללת מלכיות וזכרונות ושופרות. "מלכיות" היינו פסוקים מן התנ"ך שנאמר בהם, כי ה' הוא מלך על כל הארץ; "זכרונות" – פסוקים שבהם נאמר כי ה' זוכר הכל; "שופרות" – פסוקים שנוכר בהם שופר. משנתנו באה ללמד שבכל אחת מהן יש לומר לכל הפחות עשרה פסוקים.

אין פוחתין מעשר מלכיות, מעשרה זכרונות, מעשרה שופרות – בגמרא מבואר, שמספר זה הוא כנגד עשרה הילולים שאמר דוד במזמור "הללויה הללו אֵל־בְּקִדְשׁוֹ" (המזמור האחרון שבתהילים). שבו נאמר גם "הללוהו בתקע שופר"; או כנגד עשרת הדברות, שנאמר בהם (שמות יט, יט): "ויהי קול השופר הולך וחזק מאד, משה ידבר והאֱלֹהִים יענו בקול"; או כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם (שהעולם נברא בראש השנה – וט"ז). בירושלמי מובא טעם אחר על כל אחת ואחת: עשר מלכיות כנגד עשרה הילולים שאמר דוד, כמו שבארנו לעיל; עשרה זכרונות כנגד עשרה וידויים שאמר ישעיה (א, טז-יז): "רחצו הזכר" וכו'; עשרה שופרות כנגד שבעה כבשים ופר ואיל ושעיר של קרבן המוסף. רבי יוחנן בן נורי אומר: אם אומר שלש שלש מפלג – שלשה פסוקים ממלכיות, שלשה מזכרונות ושלשה משופרות, יצא – ידי חובתו. בגמרא מבואר, שהמספר שלשה הוא כנגד תורה נביאים וכתובים, או כנגד כהנים לויים וישראלים. יש מבארים, שאף רבי יוחנן בן נורי מודה, שלכתחילה אין פוחתים מעשרה פסוקים של מלכיות, מעשרה זכרונות ומעשרה שופרות, אלא שהוא סובר, שבדיעבד אם אמר שלשה שלשה מכלול יצא (חריץ), אין מזכירין זכרון מלכות ושופר של פרענות – כגון במלכיות: "אם לא ביד חזקה ובורע נטויה ובחימה שפוכה אמלך עליכם" (יחזקאל כ, ג); ובזכרונות: "ויזכור כי בשר המה" (תהלים עח, ט); ובשופרות: "תקעו שופר בגבעה" (חושע ה, ח). בעל "תוספות יום טוב" מעיר שמשנתנו נקטה "זכרון מלכות ושופר" (ולא לפי הסדר: מלכות זכרון ושופר), משום

ח שופר של ראש השנה אין מעבירין עליו את התחום, ואין מפקחין עליו את הגל, לא עולין באילן, ולא רוכבין על גבי בהמה, ולא שטין על פני המים; ואין חותכין אותו בין בדבר שהוא משובש שבות, ובין בדבר שהוא משובש לא תעשה. אבל אם רצה לתן לתוכו מים או יין – יתן. אין מעבכין את התינוקות מלתקוע, אבל מתעסקין עמהן עד שילמדו; והמתעסק – לא יצא; והשומע מן המתעסק – לא יצא. מ סדר תקיעות של של של של. שעור תקיעה בשלש תרועות. שעור תרועה בשלש יבבות. תקע

פירוש ברטנורא

ח אין מעבירין עליו את התחום. לילך חוץ לתחום כדי להביא שופר, או לילך לשמוע התקיעות: בדבר שהוא משובש שבות. כגון לחתכו בסכין: בדבר שהוא משובש לא תעשה. כגון לחתכו במגירה דהויא מלאכה גמורה של חרישת עץ, ואיכא דמתני אפכא, דבר שהוא משובש שבות, מנל שאין דרך לחתוך בו. דבר שהוא משובש לא תעשה, סבינא דאורחיה הוא: אם רצה ליתן לתוכו יין ויתן. ולא אמרין מתקן מנא הוא: אין מעבכין את התינוקות. שהגיעו לחינוך, ואפילו בשבת, כדי לחנכן במצות, שיהיו מלומדין לתקוע ביום"ט של ר"ה: ומתעסקים בהם. וליכא למיגור דלמא אתו לאתווי ארבע אמות ברה"ר, דהא אינו מרוד במצוה אלא מתעסק בעלמא. ולא גזרו שמא יביאנו ד"ר ברה"ר אלא בזמן שהוא חייב בתקיעת שופר, שמתוך שהוא מרוד לצאת ידי חובתו ישבח את השבת:

ט סדר תקיעות שלש. אחת למלכויות, ואחת לזכרונות, ואחת לשופרות: של של של. תקיעה ותרועה ותקיעה לכל אחת ואחת. לפי שנאמר שתי תרועות במקרא ברה"ר, ותרועה אחת ביה"כ של יובל, וילפינן שביעי שביעי לגזירה שזה ליתן את האמור של זה בזה, ותרועה האמורה ביה"כ של יובל אנו נוטתין אותה לרה"ר, נמצאו אותה ברה"ר שלש תרועות, ושתי תרועות האמורות ברה"ר נותתין אותן ליה"כ, נמצאו שלש תרועות ביה"כ. וכל תרועה, פשוטה

משניות מבוארות – קהתי

התינוקות מלתקוע – בראש השנה, אבל מתעסקין עמהן עד שילמדו – כלומר לא זו בלבד שאין מעבכין את התינוקות כשהם תוקעים מעצמם, אלא מותר גם לגדולים להתעסק עמהם ללמדם לתקוע. בגמרא אמרו: אפילו בשבת. ומפרש הר"ן, שהכוונה היא בראש השנה שחל להיות בשבת, וכן מבואר בירושלמי, שדווקא בשבת של ראש השנה מותר להתעסק עם הקטנים ללמדם תקיעת שופר, אבל בשבת אחרת לא. אבל מדברי הרמב"ם משמע להיפך, שמדובר דווקא בשבת שאינה יום טוב של ראש השנה (הל' שופר ב). כן ישנם חילוקי דעות במפרשים באילו תינוקות מדובר במשנתנו. רש"י מפרש בקטנים שהגיעו לחינוך, שהואיל ויש לחנכם במצוות, לא זו בלבד שאין מעבכין אותם מלתקוע אלא אף מתעסקים עמהם עד שילמדו. ברם, בבביתא שבגמרא מדובר בקטנים שלא הגיעו לחינוך, ולכן שנינו שם, שאין מעבכין אותם מלתקוע אבל אין מתעסקים עמהם כדי שילמדו. ויש מפרשים להיפך, שדווקא בקטנים שלא הגיעו לחינוך מותר להתעסק עמהם ללמדם תקיעת שופר, וכן כותב הרמב"ם (הל' שופר ב, ז): "התינוקות שלא הגיעו לחינוך אין מעבכין אותן מלתקוע בשבת שאינה יום טוב של ראש השנה, כדי שילמדו. ומותר לגדול שיתעסק עמהן כדי ללמדן ביום טוב – בין קטן שהגיע לחינוך בין קטן שלא הגיע לחינוך, שהתקיעה אינה אסורה אלא משובש שבות" (עין "מגיד משנה"). והמתעסק – בתקיעת שופר בראש השנה כדי להתלמד, לא יצא – ידי חובתו בתקיעותיו אלו, לפי שלא נתכוון לצאת. והשומע מן המתעסק – אף על פי שנתכוון לצאת ידי חובתו בשמיעת תקיעות אלו, לא יצא – לפי שהתקוע לא נתכוון להוציא והלכה היא שצריכה להיות כוונה על ידי השומע ועל ידי המשמע.

באור משנה ט

משנה זו באה ללמדנו בניין התקיעות ושיעורן.

סדר תקיעות – בראש השנה, של של של של של – כלומר תוקעים שלש פעמים: ראשונה למלכויות, שנייה לזכרונות, ושלישית לשופרות, ובכל פעם תוקעים שלש תקיעות (שלשה קולות), היינו: תקיעה, תרועה, תקיעה. בגמרא מבואר הטעם, לפי שכחוב בתורה שלש פעמים "תרועה" (פעמיים בראש השנה ופעם אחת ביום הכיפורים של שנת היובל): א. "בחודש השביעי באחד לחודש יהיה לכם שבחון וזכרון תרועה" (ויקרא כג, כד); ב. "ובחודש השביעי באחד לחודש... יום תרועה יהיה לכם" (במדבר כט, א); ג. "והעברת שופר תרועה בחודש השביעי בעשור לחודש" (ויקרא כח, ט), ולמדים בגזירה שווה "שביעי, שביעי" שכל האמור בראש השנה נאמר גם על יום הכיפורים של שנת היובל, וכל האמור ביום הכיפורים של שנת היובל נאמר גם

לדעת בעל המאור אמרו בתחילה תשע ברכות בכל התפלות בראש השנה בין ערבית בין בשחרית ובין במוסף ובין במנחה, כלומר שהברכות האמצעיות היו מלכויות וזכרונות ושופרות. ברם, תקיעות לא היו אלא במוסף, כמפורש במשנתנו. אבל הרמב"ן חולק על בעל המאור ומביא ראיה מן הירושלמי (שבועות א, ד), שתשע ברכות לא נאמרו אלא במוסף.

יו"ט ח מ"י

באור משנה ח

משנה זו באה ללמדנו, שאף על פי שתקיעת שופר בראש השנה מצווה מן התורה היא, מכל מקום אין מחללים עליה יום טוב ואין עוברים מפני תקיעת שופר אפילו על איסור של חכמים.

שופר של ראש השנה אין מעבירין עליו את התחום – כלומר אין יוצאים בראש השנה חוץ לתחום של אלפיים אמה, כדי להביא את השופר או כדי לשמוע את התקיעות. בגמרא מבואר הטעם, שתקיעת שופר מצווה "עשה" היא, ושבתית יום טוב מצווה עשה ולא תעשה היא: עשה, שכתוב (ויקרא כג, כד): "בחודש השביעי באחד לחודש יהיה לכם שבתון"; לא תעשה, שכתוב (שם שם, כח): "כל מלאכת עבודה לא תעשו", ואין מצוות עשה דוחה מצוות עשה ולא תעשה. ומפרש הר"ן: "וחכמים עשו חזיון לדבריהם כשל תורה, שהואיל ואין תקיעת שופר דוחה מלאכה של תורה, אף שבות שהיא מדרבנן אינה דוחה"; ואין מפקחין עליו את הגל – אם נפל על השופר גל אבנים אין מפקחים את הגל בראש השנה כדי להוציא את השופר, לפי שאסור לטלטל את האבנים ביום טוב משום מוקצה; לא עולין באילן – אם השופר נמצא בראש האילן, אין עולים בראש השנה על האילן, כדי ליטול משם את השופר, שאסרו חכמים לעלות באילן ביום טוב, גזירה שמא יתלוש מן הענפים; ולא רוכבין על גבי בהמה – כגון חולה שאינו יכול ללכת ברגליו לשמוע את התקיעות, אסור לו לרכב על גבי בהמה, שאין רוכבין על בהמה ביום טוב, גזירה שמא יחתוך זמורה להנהיגה; ולא שטין על פני המים – שגזרו חכמים, שמא יעשה לו כלי שיט. ואין חותכין אותו – כדי לתקנו לתקיעה, בין בדבר שהוא משובש שבות – כגון לחתכו בסכין, שמתלכדת להיות, ובין בדבר שהוא משובש לא תעשה – היינו איסור מלאכה מן התורה, כגון במגירה שמתלכדת לאיסור. ויש מפרשים להיפך: בין בדבר שהוא משובש שבות – כגון במגל שאין דרכו לחתוך בו שופר, ואין איסורו אלא משובש שבות, שתיקן כלאחר יד הוא, ובין שהוא משובש לא תעשה – כגון בסכין שדרכה בכך, והרי זו מלאכה גמורה מן התורה (גמרא; רש"י). אבל אם רצה לתן לתוכו מים או יין – כדי לצחצחו, שיהא קולו צלול, יתן – רשאי הוא ליתן בראש השנה, ואין זה נקרא תיקון כלי. אין מעבכין את

בְּרֵאשׁוֹנָה וּמִשְׁךְ בְּשָׁנֶיהָ פְּשָׁתִּים – אֵין בִּידּוֹ אֶלָּא אַחַת. מִי שֶׁבִּרְךְ וְאַחֵר כֶּךָ נִתְמַנָּה לוֹ שׁוֹפָר – תּוֹקֵעַ וּמְרִיעַ וְתוֹקֵעַ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים. כָּשֶׁם שֶׁשְּׁלִיחַ צִיבּוֹר חֵיב, כֶּךָ כָּל יָחִיד וְיָחִיד חֵיב. רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: שְׁלִיחַ צִיבּוֹר מוֹצִיא אֶת הָרִבִּים יְדֵי חוֹבָתָן.

ס ליק מסכת ראש השנה

פירוש ברטנורא

לפניה ופשוטה לאחריה, דתניא מנין שפשוטה לפניו, ת"ל (ויקרא כ"ה) והעברת שופר תרועה, ומנין שפשוטה לאחריה, ת"ל (שם) תעבירו שופר, הרי העברה תחלה וסוף ותרועה ביניהם. ולשון העברה פשוטה משמע העברת קול אחד פשוט, הרי לשלש תרועות של ר"ה שש תקיעות, והרי לך שלש של שלש: **שְׁעוֹר תְּקִיעָה**. שיעור כל התקיעות, שהם שש תקיעות: **כְּשֶׁלֶשׁ תְּרֻעוֹת**. נמצא שיעור תקיעה אחת כחצי תרועה: **שְׁעוֹר תְּרֻעָה כֹּג' יבֻבְתָּ**. ג' קולות בעלמא של כל שהן. ו"מ שכל יבבא הוא ג' כוחות של כל שהן, נמצא שיעור תרועה ט' כחות של כל שהן, והכי מסתברא: **תַּקַּע בְּרֵאשׁוֹנָה**. פשוטה שלפני התרועה תקע כדרכה: **וּמִשְׁךְ בְּשָׁנֶיהָ**. תקיעה שלאחר התרועה משך כשתים, לצאת בה ידי שתיים שהיה צריך לעשות זו אחר זו, פשוטה שלאחריה דמלכות ופשוטה שלפניה דזכרונות: **אֵין בִּידּוֹ אֶלָּא אַחַת**. דאפסוקי תקיעה אחת לשתיים לא מפסקין: **מִי שֶׁבִּרְךְ**. התפלל תפלת המוספין ובידו ט' ברכות: **כָּשֶׁם שֶׁשִּׁי' צִיבּוֹר**. בין בברכות של ר"ה בין בתפלות של כל השנה, ואינו יוצא י"ח אלא בתפלה שמתפלל הוא בעצמו, כך כל יחיד ויחיד הבקי וידע להתפלל אינו יוצא ידי חובתו אלא בתפלת עצמו, בין בר"ה בין בשאר כל ימות השנה. ואין ש"צ יורד לפני התיבה אלא להוציא את שאינו בקי: **שִׁי' צִיבּוֹר** את הריבים ידי חובתם. בין בקי בין שאינו בקי, בין בברכות של ר"ה בין בתפלות של כל השנה, ולמה ציבור מתפללין בלחש, כדי להסדיר שליח ציבור את תפלתו. והלכה כחכמים בברכות של כל השנה שאין ש"צ מוציא אלא את שאינו בקי, אבל בברכות של ר"ה ושל יוה"כ ושל יובל שהן ט' ברכות ארוכות ואין הכל בקאין בהן, הלכה כר"ג כשכשם שמוציא את שאינו בקי כך מוציא את הבקי:

משניות מבוארות – קהתי

שתעלה לו לתקיעה האחרונה שלאחר התרועה, וגם לתקיעה הראשונה שלפני התרועה הבאה, **אֵין בִּידּוֹ אֶלָּא אַחַת** – אין התקיעה הזאת נחשבת לו אלא לתקיעה אחת, היינו לתקיעה שלאחר התרועה, והוא צריך לחזור ולתקוע תקיעה ראשונה שלפני התרועה הבאה. **מִי שֶׁבִּרְךְ** – כלומר שהתפלל כבר תשע הברכות של תפילת המוסף, ולא היה לו שופר לתקוע בו למלכיות ולזכרונות ולשופרות, **וְאַחֵר כֶּךָ נִתְמַנָּה לוֹ** – נודמן לו – **שׁוֹפָר, תּוֹקֵעַ וּמְרִיעַ וְתוֹקֵעַ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים** – תקיעה תרועה ותקיעה בשביל מלכיות, תקיעה תרועה ותקיעה בשביל זכרונות, תקיעה תרועה ותקיעה בשביל שופרות. ולפי תקנת רבי אבהו, שהזכרנו לעיל, **תּוֹקֵעַ בְּכָל פֶּעַם עֶשְׂרֵה קוֹלוֹת**, כמו שנוהגים לתקוע על סדר הברכות. **כָּשֶׁם שֶׁשְּׁלִיחַ צִיבּוֹר חֵיב** – בתפילת ראש השנה, וכן בתפילת שמונה עשרה בכל ימות השנה, **כֶּךָ כָּל יָחִיד וְיָחִיד חֵיב** – בתפילה, אם הוא יודע להתפלל, ואינו יוצא ידי חובתו בתפילתו של שליח הציבור, שאין שליח הציבור מוציא אלא מי שאינו בקי להתפלל בעצמו. בירושלמי אמרו, שסברא היא, שיהא כל אחד מבקש רחמים על עצמו. **רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: שְׁלִיחַ צִיבּוֹר מוֹצִיא אֶת הָרִבִּים יְדֵי חוֹבָתָן** – בין בקי בין שאינו בקי להתפלל בעצמו, בין בתפילת ראש השנה בין בתפילה של כל ימות השנה. ולמה ציבור מתפללים בלחש? כדי שיסדיר לו שליח ציבור את תפילתו (גמרא). והלכה בתפילת שמונה עשרה של כל ימות השנה כחכמים, שאין שליח ציבור מוציא אלא מי שאינו יודע להתפלל בעצמו, אבל בתפילת ראש השנה הכוללת ברכות ארוכות, ורבים אינם בקיאים בה, ההלכה כרבן גמליאל ששליח ציבור מוציא את הבקי כשם שמוציא את מי שאינו בקי (גמרא; רמב"ם ה"ל תפילה ה, ט"ו).

בענין תקנת רבי אבהו שהזכרנו מביא הר"ן, שרב האי גאון נשאל: כיצד אפשר שיפול הספק בדבר שנוהגים בו בכל שנה ושנה, וכי עד שבא רבי אבהו לא היו ישראל יוצאים ידי תקיעת שופר? ותמצית תשובתו היא כי מימים קדמונים היה מנהג כל ישראל, מהם עושים תרועה יבכות קלות, ומהם עושים יבכות כבדות כהן שברים, ואילו ואלו יוצאים ידי חובתם. ורבי אבהו בא והתקין, שיהיו נוהגים בכל ישראל מנהג אחד, ולא יהיה ביניהם דבר שההדיוטות רואין אותו כחלוקה (במחלוקת).

להשלמת ענין התקיעות יש להוסיף, שנוהגים לתקוע תחילה סדר תקיעות כתקנת רבי אבהו, לפני תפילת המוסף, ותקיעות אלו נקראות "תקיעות מיושב", לפי שהשומעים מותרים לישב בתקיעות אלו; ואילו עיקר התקיעות שעל סדר הברכות, מלכיות וזכרונות ושופרות, נקראות "תקיעות מעומד". ואמרו בגמרא (ראש השנה טז, ב): "למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין וחוזרין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין? כדי לערבב השטן". ויש כותבים, שתקיעות מיושב מנהג אחרונים הוא משום חולים ומשום אנשים שאינם יכולים להמתין עד סוף המוסף; ומה שאמרו בגמרא "למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין" וכו'.

על ראש השנה. נמצאנו למדים, שבין בראש השנה ובין ביום הכיפורים של שנת היובל צריכים לתקוע שלש תרועות; וכל תרועה צריכה תקיעה (פשוטה) לפניו ותקיעה לאחריה, שנאמר ביום הכיפורים של שנת היובל: "והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש, ביום הכיפורים תעבירו שופר" וגו', ודרשו (בבביתא בגמרא): "והעברת שופר" היינו העברת קול פשוט, שכן בתרועה אדם פורט על פי השופר בלשונו, ואילו בתקיעה מעביר הוא רוח פיו דרך השופר ויוצא קול פשוט, וכיון שכתוב "שופר" גם לפני "תרועה" וגם אחריה למדים שכל תרועה צריכה פשוטה לפניו ופשוטה לאחריה. וזהו ששינוי במשנתנו: סדר תקיעות שלש שלש שלש – שמן התורה צריך לתקוע תקיעה תרועה תקיעה שלש פעמים, כמו שבארנו לעיל. וכיצד תוקעים "תרועה"? בגמרא מובא, שהיה ספק בידם, אם היא כנאחה של אדם בשעה שלבו דואג על דבר גדול, היינו מה שאנו קוראים "שברים", או כיללה של נשים, היינו מה שאנו קוראים "תרועה", או אולי שניהם יחד, האנחה והיללה, שדרכה של היללה לבוא אחרי האנחה, כדרך הדואג שנאנח תחילה ואחר כך מייילל. לפיכך התקין רבי אבהו בקיסרי שיהו תוקעים כדי לצאת ידי הכל: תקיעה, שברים-תרועה, תקיעה שלש פעמים; תקיעה, שברים, תקיעה שלש פעמים; תקיעה, שברים, תקיעה שלש פעמים (הרי"ף). נמצא מניין הקולות שלושים, וסימן מצאו לדבר: "יום תרועה יהיה לכם" – יהיה בגימטריא שלושים. **שְׁעוֹר תְּקִיעָה כְּשֶׁלֶשׁ תְּרֻעוֹת** – יש מפרשים (לפי הגמרא): שיעור כל התקיעות, היינו שש התקיעות, כשלש תרועות; נמצא שיעור תקיעה אחת כחצי תרועה (רמב"ם; ברטנורא). ויש מפרשים: שיעור שלש התקיעות הראשונות כשיעור שלש התרועות (רש"י; הר"ן), כלומר ששיעור התקיעה כשיעור התרועה; ופשוט הוא, שאף שיעור התקיעות האחרונות כשיעור התקיעות הראשונות (הר"ן). **שְׁעוֹר תְּרֻעָה כְּשֶׁלֶשׁ יְבֻבְתָּ** – היינו שלושה קולות קצרים, תכופים ורצופים. ברם, בבביתא שבגמרא שנו: שיעור תרועה כשלשה שברים, היינו כשלוש אנחות (כאותן הקולות שאנחנו נוהגים לתקוע ב"שברים"). ומבואר בגמרא שמחלוקת היא בין משנתנו והבביתא בענין התרועה. ויש מפרשים במשנתנו, שכל יבבה היא שלשה קולות קצרים, וזהו ששינוי: שיעור התרועה כשלשה יבבות. היינו תשעה קולות קצרים (עיין ברטנורא). נמצא לפי פירוש זה, שאין הבדל בין המשנה והבביתא בשיעור התרועה אלא במהותה, שלפי הבביתא התרועה היא כשלוש אנחות (מה שאנו קוראים "שברים"), ולפי משנתנו התרועה היא תשע יללות (תשעה קולות קצרים, כפי מנהגנו). **תַּקַּע בְּרֵאשׁוֹנָה** – התקיעה הראשונה שלפני התרועה תקע כדרכה, **וּמִשְׁךְ בְּשָׁנֶיהָ פְּשָׁתִּים** – ובתקיעה השנייה שלאחר התרועה משך כשיעור שתי תקיעות, כדי

מסכת תענית

פרק ראשון

א מאימתי מזכירין גבורות גשמים? רבי אליעזר אומר: מיום טוב הראשון של החג. רבי יהושע אומר: מיום טוב האחרון של החג. אמר לו רבי יהושע: הואיל ואין הגשמים אלא סימן קללה בחג, למה מזכיר? אומר לו רבי אליעזר: אף אני לא אמרתי לשאול, אלא להזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם, בעונתו. אומר לו: אם כן, לעולם יהא מזכיר.

ב אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים. רבי יהודה אומר: העובר לפני התבה ביום טוב האחרון של החג, האחרון – מזכיר; הראשון – אינו מזכיר. ביום טוב הראשון של פסח, הראשון – מזכיר; האחרון – פירוש ברטנורא

מסכת תענית

א מאימתי מזכירין גבורות גשמים. אידי דתנא במסכת ר"ה דמליק מינה ובחג נידונין על המים, תנא הכא מאימתי מזכירין גבורות גשמים. ולפי שהגשמים אחת מגבורותיו של הקב"ה דכתיב (איוב ה') עושה גדולות ואין חקר הנותן מטר על פני ארץ, משום הכי קרי להו גבורות גשמים: **מיום טוב אחרון של חג**. אבל כל שבעת ימי החג לא, שהגשמים לימי סוכה סימן קללה. משל לעבר שבא למוזג כוס לרבו ושפך לו רבו קתון על פניו, כלומר אי אפשר בשמורשך: **אם כן**. אתה אומר מזכירין אע"פ שאין שואלין הואיל ומשמע בעונתו, אפילו בקיץ יזכירו, ומה אתה נותן סימן מיו"ט ראשון. והלכה כרבי יהושע:

ב אין שואלין את הגשמים. היינו אין מזכירין את הגשמים: **אלא סמוך לגשמים**. דהיינו יום ח' של חג, דמן החג ואילך זמן גשמים הוא. וסתמא כרבי יהושע. פירוש אחר רבי אליעזר ורבי יהושע דפליגי לעיל בהזכרת גשמים, מודים הם לענין שאלה דהיינו לומר ותן טל ומטור, שאין שואלין אותן אלא סמוך לגשם, דהיינו ב' במרחשון או ב' בו. כדמפרשי תנאי לקמן במתניתין: האחרון, המתפלל תפלת מוסף מזכיר מוריד הגשם: והראשון, המתפלל תפלת

משניות מבוארות – קהתי

הגשמים בחג? **אמר לו רבי אליעזר** – לרבי יהושע: **אף אני לא אמרתי לשאול** – להתפלל על הגשמים בחג הסוכות, כגון לומר "ותן טל ומטר" (רמ"ט), **אלא להזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם, בעונתו** – כלומר שמתחילים להזכיר בחג את גבורות ה' שהוא מוריד הגשם בזמנו, היינו בשעה שיש בו צורך. **אמר לו** – רבי יהושע לרבי אליעזר: **אם כן** – אם אתה אומר שבאים להזכיר שה' הוא "משיב הרוח ומוריד הגשם" בעונתו, **לעולם יהא מזכיר** – אף בימות החמה יזכיר שה' משיב הרוח ומוריד הגשם בעונתו, ומה טעם אמרת "מיום טוב הראשון של חג"? אלא אין מזכירים גבורות גשמים כי אם בזמן שהגשמים הם סימן ברכה. ואמנם רבי אליעזר סובר (בברייתא בגמרא), שאם בא להזכיר בכל ימות השנה, רשאי הוא להזכיר, שלעולם בעונתו משמע. ברם, עד החג אין חובה עליו להזכיר, אבל מיום טוב הראשון של החג חובה להזכיר כדי לשבח את ה' דרך ריצוי ופיוס לפני שאנו באים לשאול על הגשמים, שכל הבא לבקש מקדים ומרצה (תוספות).

באור משנה ב

אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים – שני פירושים נאמרו בגמרא על הלכה זו. פירוש אחד: "אין שואלין" היינו אין מזכירין, כלומר שאף על פי שנקטה המשנה לשון "שאלה" מכל מקום כוונתה כאן להזכרת גשמים, וסתם משנתנו כרבי יהושע היא שמזכירים גבורות גשמים מיום טוב האחרון של חג, וזהו ששנינו: אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים – כלומר אין מזכירין את הגשמים אלא ביום האחרון של חג, שהוא סמוך לגשמים, שכן החג ואילך זמן גשמים הוא. – פירוש אחר: אין שואלין את הגשמים – אין מתחילים לומר "ותן טל ומטר" בברכת השנים שבתפילת שמונה עשרה, אלא סמוך לגשמים – כפי שיבואר במשנה הבאה; ולפי פירוש זה לא הובאה פיסקה זו אלא כמאמר מוסגר, להשמיענו שרבי אליעזר ורבי יהושע שנחלקו במשנה הקודמת בהזכרת גשמים מודים הם בשאלת גשמים, שאין זמנה אלא סמוך לגשמים. **רבי יהודה אומר: העובר לפני התבה ביום טוב האחרון של חג** – היינו שליח הציבור בשמיני עצרת, האחרון – המתפלל תפילת מוסף, **מזכיר** – "משיב הרוח ומוריד הגשם"; **הראשון** – המתפלל תפילת שחרית, **אינו מזכיר** – גשם, אלא אומר עוד "מוריד הטל" (רמב"ט). **ביום טוב הראשון**

מפרשים הם בענין אחר (בעל המאור: ועיין "מלאכת שלמה").

בענין ששנינו: "שיעור תרועה כשלש יבבות" מפרש המאירי: כשלש יללות של קולות קצרים; ואמנם ההלכה אינה כמשנתנו אלא כתנא של הברייתא, ששיעור התרועה כשלושה שברים או כתשע יללות, ששיעורם אחד הוא. מכאן שנינו ברישא של משנתנו: "שיעור תקיעה כשלש תרועות". כלומר שלדעת המאירי מדובר במשנה בשיעור תקיעה אחת, ולא בשיעור כל התקיעות (כמו שבארנו), וכיון שהתנא של משנתנו סובר ששיעור תרועה כשלוש יללות, לפיכך הוא אומר, ששיעור תקיעה כשלש תרועות, היינו כשיעור תשע יללות. נמצא שבשיעור תקיעה אין מחלוקת, ולדברי הכל שיעורה כתשעה קולות קצרים. ולא נחלקו המשנה והברייתא אלא בתרועה (כמו שבארנו לעיל לפי הרמב"ם וברטנורא).

מסכת תענית

י ו ט ש ו י

באור משנה א

כבר שנינו (ברכות ה, ב): "מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים" (מזכירים בברכת תחיית המתים שבתפילת שמונה עשרה את גבורת ה' בהורדת גשמים, היינו שאומרים בה: "משיב הרוח ומוריד הגשם"), ושואלין הגשמים בברכת השנים (היינו שאומרים "ותן טל ומטר" בתוך הברכה המתחילה, "ברך עלינו את השנה" וחזרתה: "ברך אתה ה' מברך השנים"). משנתנו באה ללמד בענין זמנה של הזכרת גשמים.

מאימתי מזכירין גבורות גשמים? – מאיזה יום מתחילים לומר "משיב הרוח ומוריד הגשם" בברכת "אתה גבור" שבתפילת שמונה עשרה? ונקט התנא לשון "גבורות גשמים", לפי שהגשמים הם מגבורותיו של הקב"ה (גמרא). **רבי אליעזר אומר: מיום טוב הראשון של החג** – סוכות; וטעמו מבואר בגמרא, שלומד הוא מנטילת הלולב, הבא לרצות על המים, הואיל ונידונים עליהם בחג (כמו ששנינו במסכת ראש השנה א, ב). מה לולב מתחילים ליטול ביום הראשון של חג, אף הזכרת גבורות גשמים מתחילים בתפילת יום טוב הראשון של חג. **רבי יהושע אומר: מיום טוב האחרון של חג** – משמיני עצרת. **אמר לו רבי יהושע** – לרבי אליעזר: **הואיל ואין הגשמים אלא סימן קללה בחג** – שהרי מונעים אותנו מלישב בסוכה, כמו ששנינו (סוכה ב, ט): "משלו משל, למה הדבר דומה (כשידרו גשמים בחג)? לעבר שבא למוזג כוס לרבו ושפך לו (רבו) קתון על פניו", ומכאן שסימן קללה הם בחג הסוכות, אם כן **למה מזכיר** – את

אינו מזכיר. עד אימתי שואלין את הגשמים? רבי יהודה אומר: עד שיעבר הפסח. רבי מאיר אומר: עד שיצא ניסן, שנאמר (יואל ב, כג): "ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון".

ג. בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים. רבן גמליאל אומר: בשבעה בו, חמשה עשר יום אחר החג, כדי שיעניע אחרון שבישראל לנהר פרת.

ד. הגיע שבעה עשר במרחשון ולא ירדו גשמים – התחילו היחידים מתעניין שלש תעניות. אוכלין ושותין משחשכה, ומתריין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה.

פירוש ברטנורא

שחרית אינו מזכיר גשם אלא טל. והלכה כרבי יהודה. והא דתנן בסמוך רבי יהודה אומר עד שיעבר הפסח, והכא קאמר רבי יהודה ביו"ט הראשון של פסח האחרון אינו מזכיר, תרי תנאי נינהו ואליבא דר"י:

ג. בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים. אומרים ותן טל ומטר בברכת השנים. והני מילי בארץ ישראל, אבל בגולה אין שואלים עד ששים יום לתקופת תשרי, וכיום ששים עצמו מתחילין לשאול הגשמים: האחרון שבישראל לנהר פרת. אותן שעלו לרגל החזורים לבתיהן, ולא יפסיקום הגשמים:

ד. הגיע שבעה עשר במרחשון. וכבר עברו ג' זמנים, שהן שלשה במרחשון, ושבעה, ושבעה עשר: התחילו היחידים. תלמידי חכמים: שלש תעניות. שני וחמישי ושני: אוכלים ושותים משחשכה. מותר להם לאכול ולשתות כל ליל התענית עד שיעלה עמוד השחר כל זמן שלא ישן. אבל לאחר שישן שינת קבע אסור לאכול ולשתות אם לא התנה מתחלה קודם שישן, ואית דאמרי דאכילה בעי תנאי, שתיה לא בעי תנאי דאין קבע לשתיה. והכי מסתברא:

משניות מבוארות – קהתי

"ותן טל ומטר" בברכת "ברך עלינו את השנה..." שבתפילת שמונה עשרה, לפי שביום זה מתחילה עונת הגשם הראשון בארץ ישראל. רבן גמליאל אומר: בשבעה בו – בשבעה במרחשון מתחילים לומר "ותן טל ומטר", והיינו חמשה עשר יום אחר החג – סוכות, כדי שיעניע אחרון שבישראל – שעלה לרגל לירושלים ושהה שם עד אחרי החג, לנהר פרת – היינו לגבול סוריא הרחוק ביותר מירושלים, ולא ידביקוהו הגשמים. והלכה כרבן גמליאל (גמרא: רמב"ם הל' תפילה ב, סז). כמה דברים אמורים? בארץ ישראל. אבל בגולה מתחילים לומר "ותן טל ומטר" ביום ששים אחר תקופת תשרי (ברייטא בגמרא: רמב"ם סט).

באור משנה ד

הגיע שבעה עשר במרחשון – שהוא הזמן האחרון של עונת הגשם הראשון, שכן שלשה זמנים הם בעונת הגשם הראשון (לדעת רבי מאיר): שלשה במרחשון, שבעה בו, ושבעה עשר בו. ואם עברו כל שלשת הזמנים הללו, ולא ירדו גשמים – בארץ ישראל, התחילו היחידים – היינו תלמידי חכמים (גמרא: הירושלמי: ברטנורא: ועיי' "תוספות יום טוב") מתעניין שלש תעניות – בשני ובחמישי ובשני בשבעה (ב"ב א). אוכלין ושותין משחשכה – כלומר שמותר למתענים בתעניות אלו לאכול ולשתות כל הלילה שלפני יום התענית, עד עלות השחר. כמה דברים אמורים? כשלא ישן, אבל אם ישן שנת קבע אינו חוזר ואוכל, אלא אם כן התנה על כך מתחילה קודם ששכב לישון (גמרא: ירושלמי: ברטנורא): ומתריין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה – בימי התענית הללו.

של פסח, הראשון – שליח הציבור בתפילת שחרית, מזכיר – משיב הרוח ומוריד הגשם; האחרון – שליח הציבור בתפילת מוסף, אינו מזכיר – גשם אלא טל. בירושלמי מבואר טעמו של רבי יהודה, שברוב התפילות של החגים אין מזכירים גשם אלא "מוריד הטל", כדי שיצאו המועדות בטל, מפני שהטל סימן יפה לעולם. עד אימתי שואלין את הגשמים – עד מתי אומרים "ותן טל ומטר" בברכת "ברך עלינו" שבשמונה עשרה? רבי יהודה אומר: עד שיעבר הפסח – כלומר שבחול המועד עדיין אומרים "ותן טל ומטר". בגמרא שואלים: והלא רבי יהודה סובר שביום טוב הראשון של פסח שליח הציבור המתפלל תפילת מוסף אינו מזכיר גשם? ומשיבים: שני תנאים הם החולקים בדעתו של רבי יהודה. רבי מאיר אומר: עד שיצא ניסן – עד גמר חודש ניסן אומרים "ותן טל ומטר", שנאמר: "ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון" – בחודש הראשון, הוא ניסן, הרי שבכל חודש ניסן עדיין הגשם הוא לברכה. והלכה כרבי יהודה שבירושא, שזמן הזכרת גשמים הוא מתפילת מוסף של שמיני עצרת עד תפילת שחרית של יום טוב הראשון של פסח (רמב"ם הל' תפילה ב, סז). ובזמן שאין הזכרת הגשמים אין שאלת הגשמים. נמצא שאין שואלים את הגשמים אלא עד תפילת המנחה של ערב פסח.

שבת קודש

באור משנה ג

משנתנו באה ללמד, מתי מתחילים לומר "ותן טל ומטר" בברכת השנים שבשמונה עשרה.

בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים – מתחילים לומר

כל הקרוב כו' למעלה מעלה, צריך להיות יותר שפל רוח למטה מטה.

ממאמר שבת פרשת וישלח ה'תשכ"ח

ההוראה בעבודתנו, שהנהגה צריכה להיות באופן של שפלות רוח למטה מטה, ולא באופן של גבוהות וגסות כו'.

ממאמר שבת פרשת וישלח ה'תשכ"ח

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

פרק שלישי – סדר תעניות אלו

דף טו ע"ב: ברייתא המביאה מעשה בענין חסרון מי גשמים: **תָּנוּ רַבָּנָן, פַּעַם אַחַת עָלוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְרַגֵּל לִירוּשָׁלַיִם, וְלֹא הָיָה לָהֶם מַיִם לְשִׁתּוֹת, שְׂבָאוֹתָהּ שָׁנָה לֹא יָרְדוּ גִשְׁמִים. הָלַךְ נִקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרִיּוֹן מַעֲשִׂירֵי יִשְׂרָאֵל אֶצֶל (אֲדוֹן) [הַנִּמּוֹן] - שֶׁר [אַחֵר, וְאָמַר לוֹ, הַלּוֹיִנִי שְׁתִּים עֶשְׂרֵה מַעֲיִנוֹת מַיִם לְעוֹלֵי רְגֵלִים, וְאֲנִי אֲתֵן [אֲשִׁיב] לָךְ שְׁתִּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת מַיִם, כְּלוּמַר שִׁירְדוּ גִשְׁמִים וְיִתְמַלְאוּ אוֹתָם מַעֲיִנוֹת בַּמַּיִם, וְאִם אֵינִי נוֹתֵן לָךְ, הֲרִינִי נוֹתֵן לָךְ תַּמּוּרָתָם שְׁתִּים עֶשְׂרֵה כֶּפֶר כֶּסֶף. וְקָבַע לוֹ נִקְדִּימוֹן וְזָמַן לְהִשָּׁבֵם עַד יוֹם מִסּוּיָם. בַּיּוֹם שֶׁחֲנִיַּע הַזָּמָן וְלֹא יָרְדוּ גִשְׁמִים, בִּשְׁחֶרֶת שָׁלַח לוֹ הַגִּמּוֹן, שֶׁנֶּר [שָׁלַח] לִי אוֹ מַיִם אוֹ מַעוֹת שֵׁשׁ לִי בִּידֶךָ תַּמּוּרָתָם הַמַּיִם. שָׁלַח נִקְדִּימוֹן לומר לוֹ, עֲדִיּוֹן יֵשׁ לִי זָמַן, שֶׁכָּל הַיּוֹם כּוֹלֵן שְׁלִי הוּא לְהִשָּׁב. בְּצִדְקָתָם - בְּזָמַן מִנְחָה גְדוּלָּה שָׁלַח לוֹ הַגִּמּוֹן שׁוֹב, שֶׁנֶּר לִי אוֹ מַיִם אוֹ מַעוֹת שֵׁשׁ לִי בִּידֶךָ. שָׁלַח לוֹ נִקְדִּימוֹן, עֲדִיּוֹן יֵשׁ לִי שָׁהוֹת בַּיּוֹם. בְּמִנְחָה - בְּזָמַן מִנְחָה קִטְנָה שָׁלַח לוֹ הַגִּמּוֹן, שֶׁנֶּר לִי מַיִם אוֹ מַעוֹת שֵׁשׁ לִי בִּידֶךָ. שָׁלַח לוֹ נִקְדִּימוֹן, עֲדִיּוֹן יֵשׁ לִי שָׁהוֹת בַּיּוֹם. לְגַלְגֵּל עָלָיו אוֹתוֹ (אֲדוֹן) [הַנִּמּוֹן], וְאָמַר, וְכִי כָּל הַשָּׁנָה כּוֹלֵן לֹא יָרְדוּ גִשְׁמִים וְעִבְשָׁיו בְּסוּף הַיּוֹם יָרְדוּ גִשְׁמִים, בְּתַמְיָה. וְאִם נִכְנָס לְבֵית הַמִּדְרָגָן בְּשִׁמְחָה עַל שְׁעוּמָה לְהַרְוִיחַ אֶת כְּכוּרָתָהּ הַכֶּסֶף תַּמּוּרָתָם הַמַּיִם.**

ממשיכה הברייתא את המעשה: **עַד (שְׁהֲאֲדוֹן) [שֶׁהִנֵּמְנוֹן] נִכְנָס בְּשִׁמְחָתוֹ לְבֵית הַמִּדְרָגָן, נִקְדִּימוֹן נִכְנָס לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּשִׁהוּא עֶצֶב, וְנִתְעַמָּה בְּטִלְיָתוֹ וְעָמַד בְּתַפְלָה, וְאָמַר לְפָנָיו, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ, שְׁלֹא לִכְבוֹדִי עֲשִׂיתָ אֶת הַלוּוֹת הַמַּעֲיִנוֹת, וְלֹא לִכְבוֹד בֵּית אָבִא עֲשִׂיתָ, אֲלֵא לִכְבוֹדֶךָ עֲשִׂיתָ, שֶׁיְּהִי מִיָּמֵי מַצְוִיּוֹן לְעוֹלֵי רְגֵלִים. וּמִיָּד כְּשֶׁאָמַר זֹאת נִתְקַשְּׁרוּ הַשָּׁמַיִם בְּעֵבִים, וְיָרְדוּ גִשְׁמִים עַד שֶׁנִּתְמַלְאוּ אוֹתָם שְׁתִּים עֶשְׂרֵה מַעֲיִנוֹת מַיִם שְׁלוּה מִן הַהִגְמוֹן, וְאֵפֶי הוֹתִירָדוּ הַמַּיִם עַל הַמַּעֲיִנוֹת. וְעַד שֶׁצָּא (אֲדוֹן) [הַנִּמּוֹן] מִבֵּית הַמִּדְרָגָן, נִקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרִיּוֹן יָצָא מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְכִשְׁפָּנְעוּ [פָּגְשׁוּ] זֶה בָּזֶה, אָמַר לוֹ נִקְדִּימוֹן לֵאדוֹן, תֵּן לִי דְמֵי מַיִם יוֹתֵר שֵׁשׁ לִי בִּידֶךָ. אָמַר לוֹ הַגִּמּוֹן, יוֹדֵעַ אֲנִי שְׁלֹא תִרְעִישׁ תְּקוּדַשְׁבְּרוּךְ-הוּא אֶת עוֹלָמוֹ לְהוֹרִיד גִּשְׁמִים אֲלֵא בְּשִׁבְלֶךָ, אֲלֵא עֲדִיּוֹן יֵשׁ לִי פֶתַח חוֹן פֶּה עָלֶיךָ שְׁאוּצֵיָא מִמֶּךָ בְּכָךְ אֶת מַעוֹתַי עֲבוֹר הַמַּיִם שֶׁהַלּוֹיִתִּי, שֶׁכֶּכֶר שֶׁקָּעָה חֲמָה, וְעַבְרָה הַיּוֹם שָׁבוּ הֵיית צָרִיךְ לְהִשָּׁב אֶת הַמַּיִם, וְגִשְׁמִים שִׁירְדוּ עֵתָה בְּרִשְׁוֹתַי יָרְדוּ. כְּשֶׁשָּׁמַע נִקְדִּימוֹן כֵּךְ חוֹר וְנִכְנָס לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְשׁוֹב נִתְעַמָּה וְעָמַד בְּתַפְלָה, וְאָמַר לְפָנָיו, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, חוֹדֵעַ שֵׁשׁ לָךְ אֲהוּבִים בְּעוֹלָמְךָ, וְעֵשָׂה עִמָּהֶם נֹס. מִיָּד נִתְפָּאֵר הַעֲבִים וְשׁוֹב וְרָחַק הַחֲמָה לְאַחֵר שְׁקִיעֶתָה. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר לוֹ (הֲאֲדוֹן) [הַנִּמּוֹן] לִנִּקְדִּימוֹן, אֵילוּ לֹא נִקְדֶּרְךָ [זֹרַחָה] תַּחֲמָה אֲכֹן הָיָה לִי פֶתַח חוֹן פֶּה עָלֶיךָ שְׁאוּצֵיָא מִמֶּךָ מַעוֹתַי כְּפִי שֶׁאֲמַרְתִּי קוֹדֵם, אֵךְ עֵתָה שְׁרוּאָה אֲנִי שְׁזַרְחָה, שׁוֹב אֵין לִי פֶתַח חוֹן פֶּה.**

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את שמו לפי מעשה זה: **תָּנָא, לֹא נִקְדִּימוֹן הָיָה שְׁמוֹ מִתְחִלָּה, אֲלֵא בּוֹנֵי שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ נִקְדִּימוֹן, מִפְּנֵי שֶׁנִּקְדֶּרְךָ חֲמָה בְּעֵבִירוֹ. בְּרִייתָא הַמְּבִיָּא עֲדִיקִים נּוֹסִפִּים שְׁעִמְדָה חֲמָה בְּעוֹרָם: תָּנוּ רַבָּנָן, שְׁלֹשָׁה נִקְדֶּמְה [זֹרַחָה] לָהֶם חֲמָה בְּעֵבִירוֹ, מִשָּׁה, וְיִהוֹשֻׁעַ, וְנִקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרִיּוֹן.**

מבררת הגמרא: **בְּשִׁלְמָא נִקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרִיּוֹן, הַמְּקוֹר לִכְךָ הוּא גִמְרָא - כֵּךְ קִיבְּלָנוּ מִרְבוּתֵינוּ כְּמִבּוּאָר בְּבִרְיָתָא, יְהוֹשֻׁעַ נָמִי לְמַדְנוּ זֹאת מִקְרָא, דְּכְתִיב בְּמִלְחַמַת הָאֲמּוּרִי לְאַחֵר שְׁבִיקֵשׁ שְׁתַּעֲמוּד הַשֶּׁמֶשׁ (יהושע י ג) 'וַיִּדֹם הַשָּׁמֶשׁ וַיִּרַח עֲמָד' וְגו', אֲלֵא מִשָּׁה, מְגִלָּן שְׁעִמְדָה חֲמָה בְּזִכּוּתוֹ. מְשִׁיבָה הַגִּמּוֹן: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אֲתִיָּא בְּגִזְרָה שׁוֹה 'אֲחֵל' 'אֲחֵל', בְּתִיב הָבָא בְּמִלְחַמַת סִיחוֹן וְעוֹג שְׁבִימִי מִשָּׁה (דְּבָרִים ב כה) 'הַיּוֹם הַזֶּה אֲחֵל תֵּת פִּחְדֶּךָ', וְכְתִיב הָתָם בִּיהוֹשֻׁעַ (יהושע ג ז) 'הַיּוֹם הַזֶּה אֲחֵל גְּדֹלְךָ', וְלִמּוּדִים שֶׁכֶּשֶׁם שֶׁלִּיהוֹשֻׁעַ עֲמַדָה חֲמָה לְעוֹזְרוֹ בְּמִלְחַמָתוֹ, כֵּךְ גַּם לְמִשָּׁה. לִימוּד אַחֵר: רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר, אֲתִיָּא בְּגִזְרָה שׁוֹה 'תֵּת' 'תֵּת', בְּתִיב הָבָא 'אֲחֵל תֵּת פִּחְדֶּךָ', וְכְתִיב הָתָם בִּיהוֹשֻׁעַ (שם י ב) 'בַּיּוֹם תֵּת ה' אֶת הָאֲמָרִי', וְכֵשֶׁם שֶׁלִּיהוֹשֻׁעַ עֲמַדָה חֲמָה, כֵּךְ לְמִשָּׁה. לִימוּד אַחֵר: רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֲתִיָּא מְגִלָּתָה דְּקָרָא - מִמִּשְׁמַעוֹת הַפְּסוּק עֲצֻמוֹ וְלֹא בְּגִזְרָה שׁוֹה, שְׁנִאֲמַר בְּמִשָּׁה (דְּבָרִים ב כה) 'אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שְׁמִעָךְ וְרָגְזוּ וְחָלוּ מִפְּנֶיךָ, אִימָתִי נִתְקִיִּים שְׁכָל הָעַמִּים רָגְזוּ וְחָלוּ מִפְּנֶיךָ, בְּשָׁעָה שֶׁנִּקְדֶּמְה לוֹ חֲמָה לְמִשָּׁה.**

נְקִדְמוֹן בֶּן גּוּרִיּוֹן — עֲשִׂיר גְדוֹל הָיָה. וְאֲנִי אֲתֵן לָךְ שְׁתִּים עֶשְׂרֵה מַעֲיִנוֹת מַיִם — כְּלוּמַר, שִׁירְדוּ גִשְׁמִים וְיִתְמַלְאוּ כָּל הַמַּעֲיִנוֹת מַיִם. אוֹתָן מַעֲיִנוֹת לֹא הָיוּ נוֹבְעִין מַיִם כָּךְ, וְאֵינָן מִתְמַלְאִין מֵאִילִיָּהוּ כְּשֶׁאֵר מַעֲיִנוֹת.

וְעִבְשָׁיו יָרְדוּ גִשְׁמִים — בְּתַמְיָה. בּוֹנֵי שְׁמוֹ. נִקְדֶּרְךָ — זֹרַחָה. לְשׁוֹן מִקְדֵּיר, שֶׁהֵיטָה חֲמָה קוֹדֶרְת בְּרַקִּיעַ וְזוֹרַחָה, *פִּירְטוּצִ'ר בְּלַע"ז. חֲבִי גִרְסִינָן — נִקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרִיּוֹן הָא דְאֲמַר. אֲתִיָּא אֲחֵל אֲחֵל — כְּתִיב בְּמִלְחַמַת יְהוֹשֻׁעַ (יהושע ג) "אֲחֵל גְּדֹלְךָ", וּבְמִלְחַמַת מִשָּׁה כְּתִיב (דְּבָרִים ב) "אֲחֵל תֵּת פִּחְדֶּךָ". מִה יְהוֹשֻׁעַ נִקְדְּמָה לוֹ חֲמָה בְּמִלְחַמָתוֹ, כְּדִכְתִּיב בְּהִדֵּא — אֵף מִשָּׁה כֵּן. שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַכְּתוּבִין, לְמַד סְתוּם מִן הַמְּפּוֹרֵשׁ בְּרִמּוֹ בְּדִיבּוּר דּוּמָה לְחִבְרִי. וְגִזְרָה שׁוֹה' אֲחֵת מִן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שְׁנִיתָנוּ לוֹ לְמִשָּׁה מִסִּינִי, וּבִתְחִילַת סִיפְרָא מְפּוֹרֵשׁ.

ב"ה, כ"ה מ"ח, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ג הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו'
מוהרש"ז שי

שלום וברכה!

...במ"ש במכתב אודות ארגון נשי ובנות חב"ד במחנה הט', הנה בטח שיש לצרף בזה את כל אותן הנשים שפנו ע"י במשך חדשים שעברו בבקשות שונות לכאן, מובן שכאז"א מתאים לתכונתה, אם בתור חבירה סתם או גם באיזה ענין של פעולה ותעמולה, וכמדומה שמרת לעוויטאנסקי דברה על דברים מעין אלה כשהיתה כאן זה מזמן, ולכל אחת יש להדגיש שבארגון נשי ובנות חב"ד הרי אין צריכים לתעודה גמורה שמתפללת דוקא נוסח רבינו הזקן והבעל מניח גם תפילין דר"ת וכו' אלא שכל אלו שמודים הם אשר צריך לעבוד את השי"ת לא רק בהרגש הלב אלא שגם כלי השכל יהיו ממולאים בדעת את ה' הרי בד"מ נכנסות הם בחב"ד, ומה שחסר להן בענינים האחרים, הרי אין עצה למלאות את החסרון ע"י אי הכניסה בהאגוד[ה], אלא אדרבה בהכניסה בהאגודה הנה ימלאו גם החסרון במקצועות השונות שבהם.

שמעתי מאחד שבא לקחת אצלי אינטערוויו, ולא יוכל להתאפק והודיעני תיכף בגמר שיחתנו, שהמנהג הוא, פון א ווארט מאכט מען א קווארט, והנ"ל עשה זה כמובן בלי נטילת רשות, אבל בנוגע למ"ש בהצעתי לבנות ונשי חב"ד הנה הרשות בידו לעשות פון א ווארט א קווארט.

ב"ה, כ"ה מ"ח, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

בנועם נודעתי אודותיו מהרה"ג הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו' מוהרש"ז שי העכט וע"ד השתדלותו להרים קרן היהדות ע"י תעמולה מתאימה בענין נחיצות החינוך הכשר בפרט ושמירת תומ"צ בכלל, שגודל ערך ענין זה אין לשאר, ואף שלפעמים נדמה שמדברים ועדיין אין נראית פעולה, הנה אין אתנו יודע עד מה בעניני השגחה פרטית, ובדברים היוצאים מן הלב הרי פסקה תוה"ק שנכנסים ללב השומעים, ובמילא מוכרח הדבר אשר סו"ס יפעלו פעולתם, ואף שהאדם הרואה, לא תמיד רואה הוא פעולה זו, הנה סיבת הענין אפשר להיות א) או שהפעולה תבוא לאחר זמן ב) או שהאדם יראה לעינים וה' יראה ללבב, ואפשר אשר בנפש כבר נזדעזע השומע ונהפך החשך לנהורא ומרירו למיתקא, אף שבאמת אין פרט אחד נוגע בהשני, שהמוכיח והמעורר צריך להוכיח ובזה כבר עשה מצותו שלו, בכ"ז הנה לנעימות העבודה הודיעונו חז"ל אשר נוסף ע"ז ששכר קיום המצות הוא, כמרו"ל, שכר מצוה מצוה, היינו קיום המצוה עצמה, הנה נוסף ע"ז השכר הוא זה שפעל על בן או בת ישראל לקרב את לבן לאבינו שבשמים, ומובן גודל השמחה משני הצדדים, הן מצד האב, השי"ת, והן מצד בנו יחידו הוא הבן או בת ישראל - שנתקרב זה אל זה ע"י דבור או פעולה של המוכיח ומעורר, וגדולה שמחה זו אשר פורצת גדר להשפיע להמוכיח ומעורר ברכה והצלחה בהמצטרך לו בגשמיות וברוחניות....

משנה

נאמר בתורה (ויקרא יט כח) 'וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני ה'.'
המשנה מבארת את פרטי האיסור ואופני החיוב: **הַכּוֹתֵב כְּתוּבָת קַעֲקַע** – חורט כתיבה בבשרו, אם קָתַב על בשרו **וְלֹא קַעֲקַע** – לא חרט בבשרו, או שקַעֲקַע – חרט **וְלֹא קָתַב** בחריטה זו, **אִינוּ חַיִּיב מַלְקוּת**, עד שְקַעֲקַע על בשרו ואחר כך **שְקַעֲקַע** – יחרוט את בשרו במקום הכתיבה, והדיו יכנס בתוך החריטה. ואותה כתיבה יכולה להיות (בידו) [בְּדִיו] וּבְכַחֲלוֹ ו-או בכחולו, וּבְכָל דָּבָר שֶׁהוּא רוֹשֵׁם. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוּדָה מְשׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר, אִינוּ חַיִּיב עַד שִׁכְתוּב שֵׁם אֶת הַשֵּׁם שְׁנַאֲמַר (ויקרא יט כח) 'וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני ה'', ובגמרא יתבאר מזה כוונתו.

גמרא

שנינו במשנה, שלרבי שמעון אין חייב על כתובת קעקע אלא אם כתב את השם. הגמרא מבארת לאיזה שם כוונתו: **אָמַר לִיה רַב אָחָא בְּרִיה דְּרַבָּא לְרַב אַשִּׁי, הָאֵם כּוּוֹנְתּוּ עַד דְּיָכְתוּב 'אֲנִי ה' מְשֻׁם**, כפי שכתוב בתורה. **אָמַר לִיה רַב אַשִּׁי לְרַב אָחָא, לֹא, אֲלֵא בְּרִיתִי ו-כפי ששנהו בְּרַב קַפְרָא בְּרִיתָא. אִינוּ חַיִּיב עַד שִׁכְתוּב שֵׁם עֲבֻדָּת בּוֹכְבִּים, שְׁנַאֲמַר 'וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני ה'', אִינוּ הוּא ה' וְלֹא אַחֵר, כְּלוּמַר, שֶׁלֹא תכתבו כתובת קעקע המכחישה את האני ה', והיינו כתיבת שם עבודה זרה.**
אָמַר רַב מִלְכִּיאָא אָמַר רַב אֲדָא בְּרַ אֲהֵבָה, אֲסוּר לֹא לְאָדָם שִׁיתָן אַפֵּר מִקְלָה – אפר משריפה על גבי מִקְלָה, מִפְּנֵי שְׁנִירָאִית בְּכַתוּבַת קַעֲקַע, שִׁמְשֹׁאִיר רוּשֵׁם בִּמְכּוּתוֹ, ואחר שתתראפ יראה הדבר בכתובת קעקע.
נאמר בש"ס כמה מימרות בשם רב מלכיא, וכמה בשם רב מלכיו, הגמרא נותנת סימן לזכור מה אמר זה ומה אמר זה, ומביאה מחלוקת בדבר:
אָמַר רַב נַחֲמָן בְּרִיה דְּרַב אִיקָא, מַה שְׁנֹאמַר בַּעֲנִין שְׁפִיר, וְכֵן מַה שְׁנֹאמַר בַּעֲנִין שְׁפָחוֹת, וְמַה שְׁנֹאמַר בַּעֲנִין נִזְפוֹת, כֹּל אֵלּוּ אִמְרֵם רַב מִלְכִּיאָא. ואילו מה שנאמר בענין בְּלִיָּרִית, ומה שנאמר בענין אַפֵּר מִקְלָה בְּסוּגִייתֵנוּ, ומה שנאמר בענין גְּבִינָה, כֹּל אֵלּוּ אִמְרֵם רַב מִלְכִּיאָא.
רַב פִּשְׁאָא אָמַר, מַה שְׁנֹאמַר לִגְבִי מִתְּנִיתִין וּמִתְּנִיתָא – מַשְׁנִית וּבְרִיתוֹת, אָמַר רַב מִלְכִּיאָא, וְמַה שְׁנֹאמַר לִגְבִי שְׁמַעְתָּתָא – מִימְרוֹת שֶׁל אִמּוּרָאִים, אָמַר רַב מִלְכִּיאָא. וְסִימְנִין לְזִכּוֹר מִי אִמַר עַל מַשְׁנִית, מִתְּנִיתָא מִלְכָּתָא – מַשְׁנִית וּבְרִיתוֹת הֵן כְּמַלְכוּת לִגְבִי דְּבָרֵי הָאִמּוּרָאִים, וְבָהֶם דִּיבַר מִי שִׁשְׁמוֹ דּוּמָה לְנִקְבָּה, וְאֵף מַשְׁמַעוֹת שְׁמוֹ הוּא מַלְכָּה, דְּהֵינּוּ רַב מַלְכִּיאָא.
שואלת הגמרא: **מָאי בְּיִנְיָהוּ – במה נחלקו. משיבה הגמרא: אִיקָא בְּיִנְיָהוּ לַעֲנִין שְׁפָחוֹת, שֶׁלֹּרֵב נִזְמַן אָמַר זֹאת רַב מַלְכִּיאָא, ואילו לְרַב פִּשְׁאָא, כִּיּוֹן שֹׁזֵה נֹאמַר עַל מַשְׁנָה אָמַר זֹאת רַב מַלְכִּיאָא.**
רַב יְבִיבִי בְּרַ אֲבִי קָפִיד שֶׁלֹא לְשִׁים אִפְר מִקְלָה אֲפִילוּ אֲרִיבָא דְּכּוּסִילָתָא – מכה של הקזת דם. אֵךְ רַב אַשִּׁי אָמַר, שְׁאִין לְחוּשׁ לְנִרְאָה כְּכַתּוּבַת קַעֲקַע, מְשׁוּם שֶׁכָּל מְקוֹם שֶׁיֵּשׁ שֵׁם מְכָה, מְכָתָּה מוֹכִיחַ עָלָיו שֶׁלֹא עָשָׂה כַּאֵן כְּכַתּוּבַת קַעֲקַע, אֲלֵא רְפוּאָה לְמַכָּה.

משנה

המשנה מפרשת אופנים של חיוב כמה מלקיות על לאו אחד, או פעולה אחת המחייבת כמה מלקיות: **נִזִּיר שֶׁהָיָה שׁוֹתֵה יַיִן כָּל יְהוּם, וְהִתְרוּ בּוֹ בַּתְּחִילַת שְׁתִּיתוֹ שֶׁלֹא יִשְׁתֶּה, אִין חַיִּיב אֲלֵא מַלְקוֹת אַחַת. אָמְרוּ לוֹ אֵל תִּשְׁתֶּה אֵל תִּשְׁתֶּה וְהוּא שׁוֹתֵה אַחֵר כֹּל הִתְרָאָה וְהִתְרָאָה וְאִינוּ מַפְסִיק, חַיִּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.**
נִזִּיר שֶׁהָיָה מְטַמֵּא לְמַתִּים כָּל יְהוּם, וְהִתְרוּ בּוֹ בַּתְּחִילַת הִיטְמָאוֹתוֹ שֶׁלֹא יִטְמָא, אִינוּ חַיִּיב אֲלֵא מַלְקוֹת אַחַת. אָמְרוּ לוֹ אֵל תִּטְמָא אֵל תִּטְמָא, וְהוּא מְטַמֵּא, חַיִּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.
נִזִּיר שֶׁהָיָה מְגַלֵּחַ כָּל יְהוּם, וְהִתְרוּ בּוֹ בַּתְּחִילַת הַגִּילּוּחַ שֶׁלֹא יַגְלַח, אִינוּ חַיִּיב אֲלֵא אַחַת. אָמְרוּ לוֹ אֵל תַּעֲלֵל אֵל תַּעֲלֵל, וְהוּא מְגַלֵּחַ, חַיִּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.
אִדָם שֶׁהָיָה לְבוֹשׁ בְּכִלָּאִים כָּל יְהוּם, וְהִתְרוּ בּוֹ בַּתְּחִילַת לְבִישׁוֹ שֶׁלֹא יִלְבַּשׁ, אִינוּ חַיִּיב אֲלֵא אַחַת. אָמְרוּ לוֹ אֵל תִּלְבַּשׁ אֵל תִּלְבַּשׁ, וְהוּא פּוֹשֵׁט אֶת הַכִּלָּאִים וְלִיּוֹשֵׁב שׁוֹב וְשׁוֹב, חַיִּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.

מתרצת הגמרא: **קֶסֶפֶר ו-סוֹבֵר] רַבִּי יוֹסִי, שְׁמַה שְׁנֹאמַר בַּתּוֹרָה (ויקרא יט כח) אִיסוּר שְׁרִיטָה וְמַה שְׁנֹאמַר בַּתּוֹרָה (דברים יד א) אִיסוּר גִּידָה, אַחַת הִיא, אִיסוּר אֶחָד הֵם, וְכָתוּב הָהֵם בְּגִידָה, לֹא תִתְגַּדְּדוּ וְגו' לְמַת, וְלֹא אִם עוֹשֶׂה זֹאת מַזְמִינָה צַעַר אַחֵר, וְנִשְׁאָר הַפֶּסֶק 'לִנְפֹשׁ לְרִבּוֹת שְׁחִיב עַל כָּל נֶפֶשׁ וְנֶפֶשׁ.**
עוד בענין שריטה וגידדה ביד ובכלי, **אָמַר שְׁמוּאֵל, הַמְשַׁרֵּם עֲצָמוֹ בְּכָל חַיִּיב שְׁנֵי מַלְקוּיּוֹת, גַּם מְשׁוּם מְשַׁרֵּט גַּם מְשׁוּם מַגְדֵּד.**
מקשה הוחנן, **מִיִּתְיָב, שֶׁנִּינוּ בְּבִרְיָא, שְׁרִיטָה וְגִידָה אַחַת הִיא, שֶׁשְׁנֵיהֶם מְשַׁמְעוֹת עֲשִׂית חֲבוּרָה בְּעַצְמָה, אֲלֵא שְׁרִיטָה הִיא לֹאֲסוּר בִּיד, וְגִידָה לֹאֲסוּר בְּכָלִי. וְלִמָּה חַיִּיב עַל שְׁרִיטָה בְּכָלִי שְׁתֵּים.**
מתרצת הגמרא: **הוּא דְּאָמַר רַבִּי יוֹסִי, הַסּוֹבֵר שֶׁשְׁרִיטָה וְגִידָה אִיסוּר אֶחָד הוּא שְׁנֹאמַר פְּעַמִּים, וְלִכֵּן חַיִּיב שְׁתֵּים.**
הֲנִי תָנָא מִפִּי רַבִּי יוֹחָנָן – אִמּוּרָא הַשּׁוֹנֶה בְּרִיתוֹת שְׁנֵה בְּרִיתָא לִפְנֵי רַבִּי יוֹחָנָן, הַשּׁוֹרֵט בְּבִשְׂרוֹ מַחֲמַת צַעַר עַל מַת, בִּין בִּיד בִּין בְּכָלִי, חַיִּיב מַלְקוֹת, אֵךְ אִם שׁוֹרֵט בְּבִשְׂרוֹ עַל עֲבֻדָּת בּוֹכְבִּים כְּדִי לְעוֹבְדָה, בִּיד חַיִּיב מִיתָה, בְּכָלִי פְטוּר. מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְהָא אִיקָא בְּתִיב בַּפֶּסֶק (מלכים א' יח כח), 'וַיִּתְגַּדְּדוּ בְּמִשְׁפָּטָם בְּחִרְבוֹת וּבְרָמִיִּים', הִרִי שֶׁהִדְרִךְ לַגִּיד לְעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים בְּכָלִי. מַתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אֲלֵא אִיקָא בְּבִרְיָא לְהִיפֵךְ, בִּיד פְטוּר מִמִּיתָה, כִּשְׁאִין זֶה דֶּרֶךְ עוֹבְדוֹתָה, בְּכָלִי חַיִּיב מִיתָה.
שנינו במשנה: **וְחַיִּיב עַל הָרָשָׁא שְׁתֵּים, אַחַת מִכָּאֵן וְאַחַת מִכָּאֵן. הַגְּמָרָא מְפַרֶשֶׁת הֵיכֵן הֵם מִקְוִמוֹת אֵלּוּ: מִתְּוִי ו-הִרָאָה] רַב שִׁשֵּׁת עַל עֲצָמוֹ, שֶׁהַכּוּנָה הִיא בִּין פִּירְקִין וְרִשָּׁא – הַמִּקְוִמוֹת שֶׁמִּתְחַבְּרִים שֶׁם פְּרָקִי עֲצָמוֹת הָרָשָׁא, וְהֵינּוּ בְּצִידֵי הָרָשָׁא סִמּוֹן לְאֹחֲזִים.**
שנינו במשנה: **וְעַל הֶקְוֵן שְׁתֵּים מִכָּאֵן וְשְׁתֵּים מִכָּאֵן וְאַחַת מִלְמָטָה. מְפַרֶשֶׁת הַגְּמָרָא: מִתְּוִי ו-הִרָאָה] רַב שִׁשֵּׁת, בִּין פִּירְקִין וְרִשָּׁא – בִּין פְּרָקִי הַעֲצָמוֹת שְׁבוּקִן, וְהֵינּוּ הַפְּרָקִים שֶׁתַּחַת הָאוֹן, שִׁמְשֵׁם מִתַּחֲלִי הַלְחִי הַתַּחְתּוֹן, וְהַפְּרָקִים שֶׁבְּחִיבּוֹר הַלְחִי לִסְטֵנֵר, וְהֵינּוּ סוּף הַלְחִי, וְאַחַת מִלְמָטָה הוּא אֲמַצַּע הַסְטֵנֵר שֶׁנִּקְרָא שִׁיבּוֹלַת הַזּוֹקֵן, שְׁהוּא פֶּרֶק בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ.**
שנינו במשנה: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר אִם נִמְלֵן וְכו' כּוֹלֵן כֹּאחַת אִינוּ חַיִּיב אֲלֵא אַחַת. מִבְּאֵרַת הַגְּמָרָא: קֶסֶפֶר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כֹּל פֹּאוֹת הַזּוֹקֵן חֵד לֹא הוּא, וְעַל כֵּן חַיִּיב רַק אַחַת.**
שנינו במשנה: **וְאִינוּ חַיִּיב עַד שִׁשְׁלָטֵנוּ בְּתַעַד. הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִיתָא לְבֹאֵר אֶת מִקּוּר הַדִּין: תָּנּוּ רַבָּנָן, נֹאמַר בַּפֶּסֶק לִגְבִי כְּהֵנִים (ויקרא כא ה) 'וְאֵפָאֵת זָקֵנָם לֹא יַגְלַחוּ, וְכֹל שְׁאוּמֵר שֶׁאֲפִילוּ יַגְלַחוּ לֹזֵקֵן בְּמִסְפָּרֵם' – שֶׁהָרֹחַד שֶׁלֹּדֵם אִינוּ מְגִיעַ לְשׁוֹרְשֵׁי הָאָה חַיִּיב מַלְקוֹת, תִּלְמִיד לֹזֵקֵן בַּפֶּסֶק שְׁנֹאמַר לִגְבִי יִשְׂרָאֵל (ויקרא יט כח) 'לֹא תִשְׁחָתִית אֶת פֶּאֶת זָקֵנְךָ', הִרִי שֶׁהָאִיסוּר הוּא רַק הַשְּׁחָתָה, וְהֵינּוּ עַד הַשּׁוֹרְשִׁים, וּבְמַסְפָּרִים אִינוּ מְגִיעַ לְשׁוֹרְשִׁים, וְדוֹרְשִׁים גִּזְרָה שׁוֹה 'פֶּאֶה' 'פֶּאֶה' לְלַמּוֹד אֶת שְׁנֵי הַפֶּסֶקִים אֶחָד מִתְּבִירָו. מִמְּשִׁכָּה הַבְּרִיתָא: אִי נִלְמַד מִהֵנָּאמַר 'לֹא תִשְׁחָתִית', וְכֹל שֶׁאֵם לִקְטוֹ בְּמִלְכָּט – מַלְקָחִים שְׁלוּקָטִים בָּהֶם שִׁיעַר, וְרִהֲטִינִי – מַעַצֵּד שֶׁמַּחֲלִיקִים בּוֹ פְּנֵי הָעֵץ, יְהָא חַיִּיב, כִּיּוֹן שְׁבוּחַ מְגִיעַ עַד הַשּׁוֹרְשִׁים, תִּלְמִיד לֹזֵקֵן 'לֹא יַגְלַחוּ', וּבְמַלְקָט וְרִהֲטִינִי אִינוּ דֶּרֶךְ גִּילּוּחַ, הָא בְּצִיד נִקִּים אֶת שְׁנֵי הַפֶּסֶקִים, אֲלֵא צָרִיךְ שִׁיחָה גִילּוּחַ שִׁשֵּׁשׁ בּוֹ הַשְּׁחָתָה, וּבְרִהֲטִינִי אִין זֶה דֶּרֶךְ גִּילּוּחַ, וּבְמַסְפָּרִים אִין מְגִיעִים עַד הַשּׁוֹרְשִׁים, הִיוּ אֲמִירָא שְׁמַה שֶׁאִסֵּר הַפֶּסֶק זֶה תַּעַר שִׁדְרָךְ לְגַלְחָ בּוֹ מְגִיעַ עַד הַשּׁוֹרְשִׁים.**
שנינו במשנה: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר אֲפִילוּ לִקְטוֹ בְּמִלְכָּט וְרִהֲטִינִי (יהא) חַיִּיב. הַגְּמָרָא מְבִרַרַת אֶת שִׁיטַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: מָה נִשְׁפָּךְ, אִי תֹאמַר דְּגִידִיר – שְׁלוּמֵד גִּידָה שְׁוֹה 'פֶּאֶה' לְלַמּוֹד אֶת הָאִמּוּרָא בִּישְׂרָאֵל לְכְּהֵנִים וְאֵת הָאִמּוּרָא בְּכְהֵנִים אֲצֵל יִשְׂרָאֵל, לִיְבָעִי – שִׁיעֲצִיר כְּדִי לְחַיִּיב מַלְקוֹת תַּעַד דּוּוּקָא, וְאִי תֹאמַר דְּלֵא גְמִיר – שֶׁאִינוּ לּוֹמַד גִּידָה שְׁוֹה זֶה, מִסְפָּרִים נְמִי [לֵא] – שְׁגַם בְּמַסְפָּרִים לֹא יִפְטוּר, שֶׁהִי הַטַּעַם לְפִטּוּר בְּמַסְפָּרִים הוּא מְשׁוּם שֶׁאִינִם מַשְׁחִיתִים, וְזֶה נֹאמַר רַק בִּישְׂרָאֵל.**
מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם גְּמִיר – לּוֹמַד גִּידָה שְׁוֹה זֶה, וְקֶסֶפֶר, הֲנִי וּמַלְקָט וְרִהֲטִינִי נְמִי גִילּוּחַ עֲבָדִי – שְׁגַם בָּהֶם הַדֶּרֶךְ לְגַלְחָ, וְלִכֵּן חַיִּיב עֲלֵיהֶם.**

מכות. ואלו הן הלוקין - פרק שלישי דף כא עמוד א - מותוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רלה רש"י תוספות

קסבר רבי יוסי שריטה וגידה אחת היא - דתרווייהו בין ביד בין בכלי, וכתבי בגידה למת "לא תתגודדו ולא תשימו קרחה" וגו'. המשרט בכלי חייב - הא ודאי פשיטא לכולי עלמא דעיקר גידה משמע בכלי ועיקר שריטה משמע ביד. וקאמר שמואל: המשרט בכלי על המת חייב, ולא קאמר "המגדר בכלי" - לאשמעינן דשם שריטה שייך בכלי, והעושה חבורה בעצמו בכלי על המת חייב שני לאוין, משום משרט ומשום מגדר, דגידה ושריטה אחת היא, דתרווייהו בין ביד בין בכלי. מיתבי גידה ושריטה אחת היא - כלומר, בין שריטה בין גידה ענין חבורה הם, ושניהם על מת. אלא שריטה ביד גידה בכלי. וקשיא לשמואל דאמר תרווייהו בין ביד בין בכלי, דמדקאמר "המשרט בכלי" ולא קאמר "המגדר בכלי" -

מכלל דשריטה שייכא בכלי כגידה על המת בין ביד בין בכלי חייב - דשריטה וגידה חתיב, דתרווייהו אסרינהו רחמנא. על עבודה זרה - דיש עבודה זרה שעובדין אותה בכך, שעושין בכשרם חבורות ופצעות. ביד חייב - דדרך עבודתה בכך. ואפילו עבודה זרה שאין עבודתה בכך חייב, דעבודה גמורה היא ביד. והא איפכא חתיב - דבכלי דרך עבודה הוא לעבודה זרה, וכתבי "יתגודדו כמשפטם" - עשו גידה כדרך שהיו רגילין לעשות בחברות וברמזים, אלמא דרך עבודה בכלי בי פירקי דרישא - מקום הפרקים, שמתחברים שם פירקי העצמות, והיינו בצדעים. פרק *ייגטר. בי פירקי דריקנא - פרק ראשון של זקן. היינו תחת האוזן, מקום שלחי התחתון יוצא משם, ופרק הוא פאה. בחדרו של לוחי שבולט לחוץ. ושתי השבולט שבסנטר, מקום חבור שני הלחיים, יש עצם קטן שמחבר הלחיים יחד, שמכאן ומכאן נקרא פאה, שכל אחד מהן לסוף הלחי. הרי שתיים מכאן ושתיים מכאן. ואחת מלמטה הוא השיער שבין שתי השבולט שבסנטר, ופרק הוא בפני עצמו. ופאה וקנה לא יגלחו - גבי כהנים חתיב. "ולא תשחת את פאת זקן" בישראל חתיב, וילפינן להו בגורה שוה האי מהאי ד"פאה" "פאה". והכי אמרינן בהדיא בפרק קמא דקדושין (להב). גורה שוה דפאה פאה לחכי הוא דאמא, דתניא: "לא יגלחו" כו'. תלמוד לומר לא תשחת - ומספרים אינן משחיתים, שאין חותכין שיער בצד עיקר כתר. גילוח שיש בו השחתה - דרך לגלח בו ומשחית. והיינו תער. אבל רהטני, משחית ואין דרך לגלח בו. ומספרים, מגלחין ואין משחיתים. אי נמי גידה שוה - דהיא וגידה שוה ד"פאה" "פאה" קאמר, ובמסכת קדושין איתא (שם) מספרים מנא ליה - דמותר לגלח בהם; דלא קאסרי אלא מלית ורהטני, שיש בהן השחתה. גילוח עבדי - השחתתן עושה גילוח. כלומר גילוח מקרי, דדרך לגלח בהן. משנה כתובת קעקע - כותב תחלה על בשרו בסם או בסיקרא, ואחר

כך מקעקע הבשר במחט או בסכין, ונכנס הצבע בין העור לבשר ונראה בו כל הדימים. קעקע = **פויגטווייר. ואסור לכתוב שום חתיבה בעולם על בשרו בענין זה, שכך גזירה היתה. את השם - מפרש בגמרא דשם עבודה זרה קאמר. גמרא עד שיכתוב אני ה' מפש - על תיבת הללו "אני ה'" אתה מחייבו משום כתובת קעקע. וכתובת קעקע לא תתנו בכבם - שום כתובת קעקע לא יעשו לפני, שאני ה' ואסורין אתם לכתוב שם אחר על בשרכם. אלמא עיקר חיובא משום שם עבודה זרה הוא. ומיהו אסור לכתוב שום חתיבה בעולם אפילו לרבי שמעון, אלא דחיוב מלקות ליכא. אפר מקלה - דוקא קאמר, לפי שקשה היא ומקעקעת מקום המכה והרושם נראה שם אחר זמן. אבל עפר בעלמא לא. שפוד - בפרק "אין צדיק" (ביצה כתב): שפוד שצלו בו בשר אסור לטעלו. אמר רב מלכיו אמר רב אדא: ושומטו ומניחו בקרן וזית. והיינו שמעתתא, דעילויה מילתא דאמורא אמרה. שפחות - משנה היא בפרק "אף על פי" (כתובות נטב). רבי אליעזר אומר: אפילו הכניסה לו מאה וכו'. אמר רב מלכיו אמר רב אדא: הלכה כרבי אליעזר (שם סאב). והיינו משנה, דאמתניתין קאי ולא קאמר מילתא באפי נפשה. גוסות - בגדה ב"בא סימן" (נבא). רבי חלבו אמר רב הונא: שתי שערות שאמרו צריך שיהא בעיקרן גומות. רב מלכיו אמר רב אדא רב אבהו: גומות אף על פי שאין בו שערות. בלויות - בפרק "אין מעמידין" בעבודה זרה (כטא). חנו רבנן: גוי המתפר משראל כו', ובמה? אמר רב מלכיו אמר רב אדא: שלש אצבעות לכל רוח. והיינו מתניא. אפר מקלה - דלא אמנתניתין קאי, אלא מילתא באנפי נפשה קאמר: אסור לו לאדם כו'. נבינה - נמי ב"אין מעמידין". דקתני במשנה: וגבינות בית אנויך. ובעי בגמרא: מאי טעמא? אמר רב מלכיו אמר רב אדא: מפני שמחליקין כו'. והיינו משנה, דאמתניתין קאי. מתניתין ומתניא - רב פפא אסימנא דרב מלכיו קאי, לגרועי מיניה שפחות. דכולהו מתניתין רב מלכיו אמרינהו, כלומר, משנה דשפחות דאוקמת רב מלכיו - רב מלכיו אמרה. ומתניא דקאמר - לאו דוקא, אלא דבסימנא דרב מלכיו ליכא מתניתין. ושמעתתא רב מלכיו - ומה שנשאר מן השמעתות בסימנו של רב מלכיו, דהיינו שפוד וגומות - רב מלכיו אמרינהו. והיינו דקאמר: איכא בינייהו שפחות, ולא קאמר שפחות ואפר מקלה, אלא שפחות גרידא מגרעינן, ודרב מלכיו בדקאי קאי. מתניא מלכתא - משניות ובריות עיקר הן. והיינו סימן: מי ששמו דומה לנקבה, מוקמינן כוליה מתנייתא דהו נמי לשון נקבה אליבא, והיינו רב מלכיו ששמו דומה לנקבה. ומשמעותו של שם נמי משמע לשון מלכות, והיינו משניות ובריות שון עיקר, ולא שמעות. ואית דמפרש: איכא בינייהו שפחות

על עבודה זרה ביד חייב - פירש הקונטרס: חייב מיתה בכדרכה, ולקי שלא כדרכה מילא תעבדם" יתירא. בכלי פטור, דאינו בכלל עבודה, דאינו (חייב) אלא ביד. רב אשי אומר מכתו מוכחת עליו - וכן הלכה. ואפילו

על עבודה זרה, פיד - חייב, בכלי - פטור. - והא איפכא חתיב: "יתגודדו כמשפטם בחרבות וברמזים"! אלא אימא: פיד פטור, בכלי חייב. "וחייב על הראש". מחוי רב ששית בין פירקי רישא. "ועל הזקן שתיים מכאן ושתיים מכאן ואחת מלמטה". מחוי רב ששית בין פירקי דיקנא. "רבי אליעזר אומר: אם נטלן" וכו'. קסבר: חד לאו הוא. "ואינו חייב עד שישלחו בתער". חנו רבנן: "ופאת זקנם לא יגלחו", יכול אפילו גלחו במספרים יהא חייב? תלמוד לומר "לא תשחית"; אי "לא תשחית", יכול אם לקטו במלקט ורהטני יהא חייב? תלמוד לומר "לא יגלחו". הא ביצד - גילוח שיש בו השחתה, הו אמר זה תער. "רבי אליעזר אומר אפילו לקטו במלקט ורהטני יהא חייב". מה בפשד, אי גמיר גזירה שוה - ליבעי תער, אי לא גמיר גזירה שוה - מספרים נמי [לא]! - לעולם גמיר גזירה שוה, וקסבר: הני נמי גילוח עבדי. משנה הכותב כתובת קעקע. כתב ולא קעקע, קעקע ולא כתב - אינו חייב, עד שיכתוב ויקעקע, (פרו) (פרו) ויבכחול ובכל דבר שהוא רשם. רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון אומר: אינו חייב עד שיכתוב שם את השם, שגאמר "כתבת קעקע לא תתנו בכבם אני ה'". גמרא אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: עד דיתכתוב "אני ה'" ממי? אמר ליה: לא, פדתני בר קפרא: אינו חייב עד שיכתוב שם עבודה זרה, שגאמר "וכתבת קעקע לא תתנו בכבם אני ה'" - אני ה' ולא אחר. אמר רב מלכיו אמר רב אדא בר אבהו: אסור לו לאדם שיתן אפר מקלה על גבי מכתו, מפני שגזירות ככתובת קעקע. אמר רב נחמן בריה דרב איקא: שפוד, שפחות וגומות - מלכיו; בלויות, אפר מקלה וגבינה - רב מלכיו. רב פפא אמר: מתניתין ומתניא - רב מלכיו, שמתתא - רב מלכיו; וסימנא: מתניא מלכתא. מאי בינייהו? איכא בינייהו שפחות. רב ביבי בר אביו קפיד אפילו איירבא דכוסיתלתא. רב אשי אמר: כל מקום שיש שם מפה - מפתו מוכיח עליו. משנה נזיר שהיה שותה יין כל היום - אין חייב אלא אחת, אמרו לו "אל תשתה", "אל תשתה", והוא שותה - חייב על כל אחת ואחת. היה מטמא למתים כל היום - אינו חייב אלא אחת; אמרו לו "אל תטמא", "אל תטמא", והוא מטמא - חייב על כל אחת ואחת. היה מגלח כל היום - אינו חייב אלא אחת; אמרו לו "אל תגלח", "אל תגלח", והוא מגלח - חייב על כל אחת ואחת. היה לבוש בכלאים כל היום - אינו חייב אלא אחת; אמרו לו "אל תלבש", "אל תלבש", והוא פושט ולבוש - חייב על כל אחת ואחת.

ואפילו לא שהה אלא להפשיט מלבוש חייב - ובלא שהה לא מחייב. ולא דמי דין זה לחך דפרק שני דשבועות (טז), דאיבעיא להו מי צריך שהיה למלקות גבי טומאת מקדש ונויר בקבר דשמן מחייב בלא שהה, והכא אמרין דלא מיידיב בלא שהיה. דלא דמי לשהיה דהתם, דכין דבידו לפרש מן הטומאה, כי נמי לא שהה כדי השתחוות דין הוא דמחייב. אבל הכא, דאין לו שהות פשוט

וללבוש - אין כאן עבירה אחרת, דעדיין הלבישה דראשונה קיימת. דהתם נמי אינו חייב עד שיוכל לפרש מן הטומאה. (שייך לעיל עמוד א) **מחוי** ליה רב ששת בין פירקי - לפרוש הקונטרס כדאיתא שתיס מכאן ושתיס מכאן, ולפירוש רבינו תם כמו שפירש בשבועות (גא). (שייך לעיל עמוד א) **לא** יגלו - ואם תאמר: מאי מייית מ"לא יגלו"? הא גבי כהנים כתיב! ויש לומר: דגמרינן מייית. **החורש** בשור וחמור וכן מוקדשין - ופירש הקונטרס: בכור שור עובר משום "לא תעבוד בכבור שורך", וחמור קדשי ברוך הבית, ולקי משום דהווי במעילה באזרחו. ויש אומרים פטר חמור, וכמאן דאמר אסור בהנאה. ויש נתיירא, דלאינו כן, דליכא למאן דאמר דלקי בהנאה ממנו. ולא נראה לרבינו יצחק פירוש הקונטרס דפירש דחמור לקי מלאו דהווי במעילה, דבגמרא קאמר מידי דאיתיה בשאלה לא קתני, והקדש דמתניתין מייירי בכבור דליתיה בשאלה. לכך מפרש רבינו יצחק דעל החמור אינו לוקה, ויכול להיות שהוא חולין. "וזן מוקדשין" בשור וחמור לאו דוקא, דליכא מוקדשין אלא בשור, וליכא אלא שני לאוין בשור וחמור. אבל בכלאי הכרם איכא שתי מלקות, דמייירי שהיה זורע בכרם חסה ושעורה וחרצן וחפה אותם בחרישה, דקא עבד תרתין: חדא דורע כלאי זרעים, ועוד דורע כלאי הכרם.

אלא

יש חורש תלם אחד וחייב עליו משום שמונה לאוין: החורש בשור וחמור, והן מוקדשין, וכלאים בכרם, ובשביעית, ויום טוב, וכן ונויר בבית הטומאה. חנניא בן חנניא אומר: אף הלוּבש בלאים. אָמרו לו: אינו השם. אָמר להם: אף הנזיר לא הוא השם. **גמרא** אָמר רב ביבי אָמר רבי יוסי: פּוּשֵׁט וּלְבוֹשׁ לְבוֹשׁ מָשׁוּם, או אפילו מכנים ומוציא בית יד אונקלי' שליו? **מחוי** רב אחא פריה דרב איקא: עיילי ואפוקי. רב אשי אומר: אפילו לא שהה אלא כדי לפשוט וללבוש - חייב. **יש חורש תלם** וכו'. אָמר רבי ינאי: פְּחֻבְהָהּ עָלֶיךָ מִשּׁוּם שְׁמוֹנֶה לְאוֹיִן: החורש בשור ובחמור, והן מוקדשין, וכלאים בכרם; האי חורש דמחייב משום בלאים היכי משפחת לה, לאו דמיכסי בהריה דאזיל? אָמר ליה: אי לאו דדלאי לך חספא - מי משפחת מרגינתא תותה? אָמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן: אי לאו דקילקסך גברא רבה, הוה אמינא: מתניתין מני - רבי עקיבא היא, דאָמרי: המקיים בלאים - לוקה. מאי רבי עקיבא - דתניא: המנבש והמחפה בכלאים - לוקה, רבי עקיבא אומר: אף המקיים. מאי טעמא דרבי עקיבא? דתניא: "שֹׂרֵךְ לֹא תִזְרַע בְּלֵאִים" - אין לי אלא זורע, מקיים מנין - תלמוד לומר "בְּהִמְתָּךְ לֹא תִרְבֵּעַ בְּלֵאִים שֹׂרֵךְ לֹא תִזְרַע בְּלֵאִים". אָמר ליה עולא לרב נחמן: וְלִילָקִי נְמִי מִשּׁוּם זֹרַע בְּיוֹם טוֹב? - אָמר ליה: תָּנָא וְשִׁיר. אָמר ליה: תָּנָא קִתְנִי שְׁמוֹנֶה, וְאֵתְ אֲמִרְתָּ תָּנָא וְשִׁיר? אָמר רבא: יש חילוק מלאכות בשבת, ואין חילוק מלאכות ביום טוב. אָמר ליה: עָדָא תְּהֵא. אִיתְיָבִיה אַבְי: ואין חילוק מלאכות ביום טוב? והתנן: המבשל גיד בחלב ביום טוב ואכלו - לוקה חמש; לוקה משום אוכל גיד, ולוקה משום מבשל ביום טוב שלא לצורך, ולוקה משום מבשל גיד בחלב, ולוקה משום מבשל ביום טוב.

משום

שפחות ומקלה, משמע: שפחות ושכנגדה. כך לשון ח"ה. **ריבא** = מכה. **כוסילתא** - כלי שמכה בו בלעז פלימיא. **משנה** היה לבוש בלאים - אחד מן השוק ולא נזיר. יש חורש תלם אחד - יש עובר ב"לא תחרוש בשור ובחמור" ונקלטים עליו איסורים הרבה עם אותו לאו בלבד. ובהא לא קא עסיק שיהא חורש בכמה שוורים וכמה חמורים וזרי נלקטים איסורין הרבה עליו, דכלל הפחות קאמר, ואלאו דכלאים קאי, ללקוט עליו כל איסורין שהוא יכול. והן מוקדשין - בגמרא מוקי ליה בכבור, בכור שור ופטר חמור, עקבר בהן משום "לא תעבוד בכבור שורך" ואליבא דרבי יהודה דאמר בפרק קמא דבבורות (טב), פטר חמור אסור בהנאה, דבכלל "לא תעבוד" הוא. ואף על גב דבבכרא כתיב "בכור שורך", איהו דריש ליה "בכור שורך" למעוטי שותפות ולא למעוטי פטר חמור. אי נמי, מתניתין קאמר דמעט פטר חמור מהכא - שור וחמור דקתני במתניתין לאו דוקא, דשור ושה קאמר, והאי דנקט חמור משום לישנא דקרא. דגבי בלאים כתיב שור וחמור, והוא הדין לכל שני מינין, ומשום הנאה דמיתתני מהקדש הוה ליה חוץ במעילה - לא לקי, דבכור לאו רב מעילה הוא, דהא ממון ביה הוא, דאין מעילה אלא בקדשי גבוה, ד"מוקדש ה" חייב. ואין מעילה בכבור אלא בהנאה מן האימונים אחר זריקת דמים, דהנהו לגבוה ניתנו, והוא הדין לכל קדשים קלים. ובקדשי קדשים יש בהן מעילה לפני זריקת דמים, דלגבוה ניתנו, אבל משנורק הדין - זכו בהו כהנים משולחן גבוה, והוה ליה ממון כהן ואין בו מעילה. וכן מוכח בראש השנה (כחא). בשופר של עולה לא יתקע, ואם תקע יצא. בשופר של שלמים לא יתקע, ואם תקע לא יצא. מאי טעמא? עולה דבת מעילה היא כיון דמעל בה נפקא לחולין, שלמים דלאו בני מעילה ניתנו לא נפקי לחולין, והכי נמי מוכח במסכת מעילה ובכמה דוכתי. **וכלאים בכרם** - דמכסי בהדי דאזיל ומחפה בוורע. **שביעית** - נמי משום זורע בשביעית. ויום טוב - דקעביד חרישה ביום טוב. כהן - והוא נזיר, והולך במקום טומאה אחר מחרשתו, דאיכא חד לאו משום כהן - "לנפש לא יטמא בעימי", וחד חד משום נזיר - "על כל נפשות מת לא יבוא". אינו השם - אינו לאו זה נלקט עליו משום חרישה אלא משום לבישה. אף נזיר - נזיר וכהן קאמר, ולא דייק. אינו השם - אין

לאו שלו בא עליו משום חרישה אלא משום כניסה, שנכנס למקום טומאה. **גמרא** אפילו מכנים ומוציא בית יד אונקלי' שלו - מכנים מרגינתא - דאי לאו דאמרי לך, הוי אמרת חורש דמחייב בכלאים לאו משום זורע אלא משום מקיים, דשביעית ולא עקר להו. אי לאו דקלפך גברא רב - רבי ינאי, הוה מוקינא מתניתא דמחייבא חורש בכלאים דמשום מקיים הוא, וברבי עקיבא. ומאן דאית ליה מקיים בכלאים פטור - פטור נמי במחפה. אבל רבי ינאי קלסך והוה לך דמחפה משום וזרי מייחבי לכולי עלמא. דמאקראן רבי ינאי: המחפה בכלאים לוקה, ולא קאמר "מקיים בכלאים לוקה" - שמע מינה דעדיף ליה מחפה ממקיים, דמחפה כוורע חשיב ליה וחייב לכולי עלמא. וכי אמרת ליה לא משנתנו היא - הוה לדרביך שיפה אמרת. ואי לאו דקלסך הוה אמינא טעם דמתניתין משום מקיים, דמקיים בכלאים לוקה לרבי עקיבא. וכן בשביעית משום חורש מחייב ליה תנא דמתניתין, ומאן דפטר במקיים פטר נמי במחפה. מאי רבי עקיבא דתניא המנבש והמחפה - ולא גרסין "דתנן", דבריייתא היא ולא משנה. המנבש והמחפה בכלאים לוקה רבי עקיבא אומר אף המקיים - כולה רבי עקיבא קאמר לה: המנבש והמחפה בכלאים לוקה, דמקיים הוא, שרבי עקיבא כו'. והכי משני ליה במועד קטן. ורבנן דפליגי עליה דרבי עקיבא סבירא להו מחפה אינו לוקה, דמאן דפטר במקיים פטר במחפה, והמנבש עקר עשבים רעים כדי שיגדלו האחרים יותר - לוקה, דחשיב כוורע בלאים. בהמתך לא תרביע בלאים שוך לא תורע בלאים - ושמענן ליה הכי: בלאים שוך לא. דעקרין ליה מפשטיה לדרשא, דהוה מצי למיכתב "בהמתך בלאים לא תרביע", ומוסמך בלאים לשדה - שמע מינה להכי הוא דאיתא. ולילקי נמי משום זורע - דהא נמנו וגמרו דמחפה זורע הוא, כדאמרין. ואין חילוק מלאכות ביום טוב - אם עשה שתיים ושלוש מלאכות בהעלם אחד, או עשה מלאכה שיש בה שתיים - אינו חייב אלא אחת. למאן דאמר (שבט עא) הבערה לחלק יצאת - סבירא ליה אין חילוק מלאכות ביום טוב, דביום טוב לא יצאת הבערה. ומאן דאמר נמי הבערה ללא יצאת, ונפקא ליה חילוק מלאכות מ"זעשה אתה מחנה" - הני מילי באיסורי דאית בהן חיוב חטאת, כגון מלאכות דשבת ודוודן כרת ושגגון חטאת, דבההיא פרשה ד"זעשה מאחת מחנה" קמייירי בחטאת. אבל יום טוב, דחיוב מלקות הוא ואין זדונו כרת - אין בו חילוק מלאכות. לוקה משום מבשל - גיד ביום טוב. ומשום מבשל בשר בחלב - קסבר יש בגידין בנותן טעם. תלתא "לא תבשל" כתיבי: חד לאכילה וחד להנאה וחד לבישול. בחיטת חולין (קטוב).

משום

הזורעים כלאים תוך כדי שהולך וחורש. אָמַר לִיה רבי ינאי לרבי
 יוחנן, אִי לֹא דִלְלָא לָךְ חֲסָפָא מִי מְשַׁבַּח מִן מְשַׁבַּח תּוֹתָהּ – לולִי
 שהגבהתי לך את החרס, וכי היית מוצא את המרגלית שתחתיה,
 כלומר, אחר שאמרתי לך את הדין, יכולת לדייק זאת גם בפירוש
 המשנה.
 אָמַר לִיה ריש לקיש לרבי יוחנן, אִי לֹא דִקְלִסְךָ נִבְרָא רַבָּה – לולִי
 ששיבח אותך רבי ינאי שהיה אדם גדול, והסכים עמך שהחוב
 במשנתו הוא משום מחפה שנחשב לוורע, הוּה אָמִינָא ו-יחיית
 אומר, מְתִינִין מְנִי – כשיטת מי היא המשנה, כשיטת רבי עקיבא
 היא, דְאָמַר הַמְּקִינִים בְּלָאִים לִקְרָה, ולכן אף מחפה שהניחם שם ולא
 עקר אותם, חייב משום מקיים, אך לרבנן הסוברים שמקיים
 בכלאים אינו לוקה, אף מחפה אינו נחשב כוורע לחיבו.
 שואלת הגמרא: מָא רַבִּי עֲקִיבָא – היכן אמר זאת רבי עקיבא.
 משיבה הגמרא: דְתִנְיָא, דְתִנְיָא – עוקר עשבים רעים מתוך
 הטובים, וְהַמְחַפֵּה – המכסה את הזרעים בעפר, ועושה זאת
 בצמחים הזרעים בְּלָאִים, לִזְקָה משום מקיים כלאים, שרבי עקיבא
 אומר, שֶׁאֵין הַמְּקִינִים את הכלאים לוקה.
 שואלת הגמרא: מָא מְעַמָּא ו-מה טעמו דרבי עקיבא. משיבה
 הגמרא: דְתִנְיָא, נאמר בתורה (ויקרא טו ט) 'שָׂדֶךָ לֹא תִזְרַע בְּלָאִים',
 אֵין לִי שאסור אֵלָא כשזורע כלאים, אך אם מְקִינִים כלאים מִנֵּין שאף
 זה אסור, תִּלְמוּד לומר (בְּהַמְחַפֵּה לֹא תִרְבֵּעַ) בְּלָאִים שָׂדֶךָ לֹא (תִזְרַע
 בְּלָאִים), ודורשים זאת כאילו כתוב 'בְּלָאִים שָׂדֶךָ לֹא', ובא הכתוב
 לומר שאסור לקיים כלאים בשדה.
 שנינו במשנה שכשהוא חורש ביום טוב ומחפה הזרעים, חייב
 משום חורש ביום טוב. הגמרא מבררת מדוע אין כאן חיוב נוסף:
 אָמַר לִיה עוֹלָא לְרַב נְחֻמִּי, וְלִילְיָן מְנִי – שילקה המחפה זרעים
 ביום טוב גם משום זורע ביום טוב. אָמַר לִיה רב נחמן לעולא,
 תִּנְיָא וְשִׁיר – שנה התנא חלק מהחיובים, ושיר חלקם. אָמַר לִיה
 עולא לרב נחמן, תִּנְיָא קִתְנִי – התנא שונה שחורש זה חייב שְׁמוֹנֶה
 מלקויות, וְאֵת אִמְרַת תִּנְיָא וְשִׁיר – ואתה יכול לומר ששיר חלק
 מהחיובים, הלא נקט מספר, ואילו היה אפשר להוסיף היה
 מוסיף. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבָּא, הטעם שלא מנה התנא גם
 חיוב זורע ביום טוב, משום שיש חילוק מְלֻאכּוֹת בְּשַׁבָּת, שהעושה
 מלאכות שונות בשבת חייב על כל אב מלאכה ומלאכה כאילו
 היו לאוין חלוקים, וְאֵין חִלּוּק מְלֻאכּוֹת בְּיוֹם טוֹב, שהעובר
 בשגגה אחת על מלאכות שונות ביום טוב, אינו חייב אלא משום
 לאו אחד. אָמַר לִיה עולא לרבא, עֲדָא תִּתָּהּ – זאת תהיה, כלומר,
 בזו אני מודה לדברייך.
 אִיתִיבָה אֲבִי לרבא, וכי אֵין חִלּוּק מְלֻאכּוֹת בְּיוֹם טוֹב, וְהִתְנִין,
 הַמְּבַשֵּׁל גִיד הַנֶּשֶׁה בְּחֶלֶב בְּיוֹם טוֹב וְאֵכָל, לִזְקָה חֲמֵשׁ מלקויות,
 לִזְקָה מִשּׁוּם אוֹכֵל גִיד הַנֶּשֶׁה, שאסור משום הכתוב (בראשית לב לו)
 'עַל כֵּן לֹא יֵאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנֶּשֶׁה', וְלִזְקָה מִשּׁוּם מְבַשֵּׁל
 בְּיוֹם טוֹב שְׁלֹא לְצוּרָה, שאסור משום הכתוב (שמות יב טו) 'כֹּל
 מְלֻאכָה לֹא יַעֲשֶׂה בָהֶם', וְלִזְקָה מִשּׁוּם מְבַשֵּׁל גִיד – שהוא בשר
 בְּחֶלֶב, שאסור משום הכתוב (שמות כג טז) 'לֹא תִבְשֹׁל גִּיד בְּחֶלֶב אֹמֶן',
 וְלִזְקָה מִשּׁוּם אוֹכֵל בֶּשֶׂר בְּחֶלֶב, שאסור משום הכתוב (שמות לד כז)
 'לֹא תִבְשֹׁל גִּיד בְּחֶלֶב אֹמֶן', וְלִזְקָה

המשנה מפרשת שיש אופן שעובר על לאו של כלאי בהמה,
 ומתלקטים לפעולה זו כמה לאוין נוספים: יֵשׁ חוֹרֵשׁ בשור וחמור
 תִּלְם אֶחָד – שורה אחת של שדה וְחֵיִב עָלָיו שמונה מלקויות משום
 שְׁמוֹנֶה לֹאִין שונים. הַחוֹרֵשׁ בְּשׂוֹר וְחֵמֹר, ועובר משום הכתוב
 (דברים כב ה) 'לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׂוֹר וּבַחֲמֹר יַחְדָּו, וְהֵן – השור והחמור
 מוֹקֵדִשִׁין – בכורים, ועובר משום הכתוב (דברים טו ט) 'לֹא תַעֲבֹד
 בְּבָכָר שׂוֹרְךָ, ואף על בכור החמור עובר משום לאו זה, הרי כאן
 עוד שני לאוין, וְכִלְאִים בְּכָרִם – שבחרישתו מחפה חיטה שעורה
 וחרצן של גפן המונחים יחדיו בקרקע, ועובר משום הכתוב (ויקרא
 טו ט) 'שָׂדֶךָ לֹא תִזְרַע בְּלָאִים', וּבְשִׁבְעִיעִית, ובזה שזורע עובר משום
 הכתוב (ויקרא כה ד) 'שָׂדֶךָ לֹא תִזְרַע', וְיוֹם טוֹב, ובזה שחורש עובר
 משום הכתוב (ויקרא כג ז) 'כֹּל מְלֻאכָת עֲבָדָה לֹא תַעֲשֶׂה', והוא כֵּהֵן
 וְהוּא נִזְיֹר הַחוֹרֵשׁ בְּכֵית הַטּוֹמָאָה – בית קברות, על טומאת כהן
 עובר משום הכתוב (ויקרא כא א) 'לִנְפֹשׁ לֹא יִטְמָא בְּעַמְּיוֹ', ועל
 טומאת נזיר עובר משום הכתוב (במדבר יו ו) 'עַל נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֹא',
 הרי כאן שמונה לאוין.
 הִנְיָא בֶּן חֲכִינְאִי אָמַר, שיש להוסיף אף הַלּוֹבֵשׁ בְּלָאִים בעת
 שחורש, ועובר משום הכתוב (ויקרא טו ט) 'וְכִבְדֵּךְ בְּלָאִים שֶׁעָטְנָה לֹא
 יַעֲלֶה עָלֶיךָ. אָמַר לֹא חֲכָמִים, אֵינִי הֵשֵׁם, כלומר, אין לחשוב זאת
 במנין הלאוין, כיון שחיובו על לבישת כלאים אינו מחמת
 החרישה. אָמַר לָהֶם חֲנִינְא בֶּן חֲכִינְאִי, אָף הַנִּזְיֹר שחורש בבית
 קברות לֹא הוּא הֵשֵׁם לַחוֹשֵׁב כֵּאֵן, כיון שאין בניסתו לבית קברות
 שייכת לחרישתו עם הבהמה.

גמרא

שנינו במשנה, שאם התרו בו שלא ילבש כלאים, ולבש ופשט כמה
 פעמים, והתרו בו בין כל פשיטה ללבישה, חייב על כל אחת ואחת.
 הגמרא מבארת שאין צריך דווקא לפשוט כדי להתחייב שנית:
 (אָמַר רב ביבי אָמַר רבי יוסי, מה ששנינו פושט ולובש, [לא] – אין
 הכוונה שפושט וְלֹבֵשׁ (לובש) מִמֶּשֶׁ, (או) [אֵלָא] אֵפִילוּ אם רק
 מְכַנִּים וּמוֹצִיאִים בֵּית יָד אוֹנְקָלִי – שרוול החלוקן שֶׁלֹּו, נחשב ללבישה
 חדשה. מְחִי – הראהו רב אָחָא בְּרִיה דְּרַב אִיקָא, שהאופן להתחייב
 הוא עִיּוּלִי וְאִפּוּרִי – להכניס ולהוציא את הבגד. אך רב אִשִּׁי אָמַר,
 שאין צריך כדי להתחייב לפשוט וללבוש, אלא אֵפִילוּ לֹא שָׁחָה
 אֵלָא בְּרִי זִמְן שִׁכּוּל לְפִשּׁוּט וְלִלְבוּשׁ, והתרו בו על כך, תִּיֵּב מלקות
 על כל שהיית זמן כזה.
 שנינו במשנה: יֵשׁ חוֹרֵשׁ תִּלְם וכו' אחד, וחייב עליו משום שמונה
 לאוין. אָמַר רבי ינאי, בְּהִבְרָה – כשהתאספו החכמים נִמְנוּ וְנִקְמְרוּ,
 הַחוֹפֶה בְּכִלְאִים – המכסה בעפר זרעים של חיטה שעורה המונחים
 יחדיו בקרקע, לִזְקָה משום כלאים, אף שלא הוא זרע אותם שם.
 אָמַר (להן) [ליה] רבי יוחנן לרבי ינאי, וכי לֹא מְשַׁנְתֵּנוּ הֵיא זֹ
 שמבואר בה דין זה, ששנינו, יֵשׁ חוֹרֵשׁ תִּלְם אֶחָד וְחֵיִב עָלָיו משום
 שְׁמוֹנֶה לֹאִין, הַחוֹרֵשׁ בְּשׂוֹר וּבַחֲמֹר, וְהֵן מוֹקֵדִשִׁין, וְכִלְאִים בְּכָרִם,
 וכו'. ומפרש רבי יוחנן, הֵיא – זה הַחוֹרֵשׁ דְּמַחְיִיב מִשּׁוּם בְּלָאִים, הִיכִי
 מְשַׁבַּח לָהּ – באיזה אופן מצינו שחורש חייב משום כלאים, לֹא
 דְּמִיכְסִי בְּהִרְיָה דְאִוָּל – וכי לא משום שמכסה בעפר את הזרעים

לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי הוי' [=שבלחם] יחיה האדם, דאף שגם באדם עצמו ישנו מוצא פי הוי', מכל־מקום מוצא פי הוי' שבלחם הוא נעלה יותר, להיותו מבחינת האורות דתוהו שהם אורות מרובים (לא רק בכמות) גם באיכות. ממאמר שבת פרשת וישלח ה'תשכ"ח

יִדְבֵּק בְּיָדָהּ מֵאוֹמֶה וְגו' מִן הַחֶרֶם.
מִתְקַיֵּם לָהּ רִבִּינָא, וְלִיחֻשׁוֹ נָמִי בַּמִּשְׁנָה הַקּוֹצֵץ בַּחֲרִישָׁתוֹ אֵילָנוֹת
מִזִּבְזֵי הַמִּגְדָּלוֹת פִּירוֹת לֹאכִילָה, וְאַחֲרֵיהֶּיּא – הָאֹהֳרָה שֶׁאֲסוּר
לְקַצֹּץ עֵצִי פֶרִי, נִלְמַד מִקְּבָא – מִפְסוֹק זֶה (דְּבָרִים כ"ט) 'לֹא תִשְׁחִית
אֶת עֵצָה לְנֶחֱד עָלָיו גִּזְיוֹן, כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאוֹתוֹ לֹא תִבְרֹת'.
אֲמַר לִיה רַבִּי וְעִירָא לְרַבִּי מְנִי, וְלִיחֻשׁוֹ נָמִי בַּמִּשְׁנָה בְּגוֹן דְּאֲמַר
'שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֲחִירֹשׁ בְּיוֹם מוֹב', וּבִשְׁחֹרֶשׁ וְעוֹבֵר עַל שְׁבוּעָתוֹ עוֹבֵר
עַל הַכְּתוּב (בַּמִּדְבָּר א' א) 'לֹא יִחַל דְּבָרָה'. הַשִּׁיב לוֹ רַבִּי מְנִי, הֲתָם
כַּשְׁנִשְׁבַּע עַל כֶּךָ, לֹא קָא חֵלָה שְׁבוּעָה עָלָיו, כִּינ שְׁמוֹשְׁבָע וְעוֹמֵד
מִהָרָה סִינִי הוּא שְׁלֹא לַחְרוֹשׁ בְּיוֹם טוֹב, וְאִין שְׁבוּעָה חֵלָה לֹאסוּר
דְּבַר הָאֲסוּר. אֲמַר לִיה רַבִּי וְעִירָא לְרַבִּי מְנִי, הָרִי אֲפֻשֶׁר שְׁתַּחֲוֹל
עָלָיו הַשְׁבוּעָה בְּגוֹן דְּאֲמַר 'שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֲחִירֹשׁ בֵּין בְּחוּל בֵּין בְּיוֹם
מוֹב', דְּמִנֵּי דְחֵלָה עָלֶיהָ – שְׁמַתוֹן שְׁחֵלָה עָלָיו שְׁבוּעָה לֹאסוּר אֵת
הַחֲרִישָׁה בְּחוּל, שְׁהָרִי אִין אִיסוּר לַחְרוֹשׁ בְּחוּל, וְלִכְן חֵלָה עָלֶיהָ נָמִי
– חֵלָה עָלָיו גַּם לֹאסוּר אֵת הַחֲרִישָׁה בְּיוֹם מוֹב בְּאִיסוּר כּוֹלָל. הַשִּׁיב
לוֹ רַבִּי מְנִי, מִיָּד דְּאִיתִּיהָ בְּשִׁאֲלָהּ לֹא קָתַנִּי – דְּבַר שֶׁאֲפֻשֶׁר
לְהִישָׁאֵל עָלָיו לַחֲכָם, כְּגוֹן שְׁבוּעָה שֶׁאֲפֻשֶׁר לְהִישָׁאֵל עָלֶיהָ לַחֲכָם
לְהַתִּיר אֵת שְׁבוּעָתוֹ, לֹא שֶׁנָּה הִתְנָא.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְכִי לֹא שֶׁנָּה דְּבַר שִׁישְׁנָה בְּשִׁאֲלָהּ, וְהָרִי שְׁנִינוּ
בַּמִּשְׁנָה אִיסוּר הַקֶּדֶשׁ, כְּפִי שְׁכַתוֹב וְזֶהן מוֹקְדֵשִׁין, וְהִקְדַּשׁ נַעֲשֶׂה עַל
יַד דִּיבּוּר, וְיִשְׁנָה בְּשִׁאֲלָהּ. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: בַּמִּשְׁנָה מְדוּבָר בְּכַבּוּד
שְׁנוּלֵד בְּקִדּוּשָׁתוֹ, וְאִי אֲפֻשֶׁר לְהִישָׁאֵל בְּבֵית הַטּוֹמָאָה, וְיִכּוֹל לְהִישָׁאֵל
עַל נִזְיוֹתוֹ. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: מְדוּבָר בְּנִזְיֹר שְׁמִשְׁוֹן, שְׁקִיבֵל נִזְיוֹתוֹ
עַל יַד מִלָּאךְ, וְאִי אֲפֻשֶׁר לְהִישָׁאֵל עַל נִזְיוֹת זֶה, כִּינ שְׁצִיּוּי שֶׁל
מַעֲלָה הִיא.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְכִי נִזְיֹר שְׁמִשְׁוֹן כִּר אִיסוּר אִיִּטְמָוִי – לְהִישָׁאֲנוֹת
לְמַתִּים הוּא, הָרִי נִזְיֹר שְׁמִשְׁוֹן מוֹתֵר לְהִישָׁאֲנוֹת לְמַתִּים. מִתְרַצָּת
הַגִּמְרָא: אֵלֹא הִטְעַם שְׁלֹא שֶׁנָּה הִתְנָא אִיסוּר שְׁבוּעָה, לֹא מַחֲמַת
שֶׁאֲפֻשֶׁר לְהִישָׁאֵל עָלָיו, אֵלֹא מִשְׁוֹם שְׁהָיָה תְּנָא – הִתְנָא הוֹחֵן
אִיִּסוּר כּוֹלָל לִית לִיה – אִינוּ סוֹבֵר, וְכִינ שְׁשְׁבוּעָה זֶה יִכּוֹלָה לְחַלּוֹל
עַל יוֹם טוֹב רַק מַחֲמַת שְׁכוּלָלָת גַּם אֵת יָמוֹת הַחוּל, אִין הִיא חֵלָה
כָּלֵל.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה אוֹפֵן שֶׁל כִּלְאִי בַּהֲמָה אֲפִילוּ בְּגוֹף אֶחָד: אֲמַר רַבִּי
הוֹשְׁעִיא, הַמְּקַבֵּץ שׁוֹר פְּסוּלִי הַמּוֹקְדֵשִׁים – שׁוֹר שֶׁהוֹקְדֵשׁ לְקֶרֶבָן
וְנִפְל בּוֹ מוֹם וְנִפְדָּה, אֲפִילוּ אִם מְרַבֵּעַ אוֹתוֹ בְּמִינֵה, לֹאָה שְׁנִינִים. אֲמַר
רַבִּי יִצְחָק, הַמְּנַחֵם כְּשׁוֹר פְּסוּלִי הַמּוֹקְדֵשִׁים אֲפִילוּ בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, לֹאָה
מִשְׁוֹם מְנַחֵם כִּלְאִים, שְׁתֵּרִי גּוֹף אֶחָד הוּא, וְעֵשָׂאוֹ הַכְּתוּב כְּשֵׁנִי
גּוֹפִים, שְׁנָתָן עָלָיו גַּם דִּינִי חוֹלִין וְגַם דִּינִי הַקֹּדֶשׁ.

משנה

הַמִּשְׁנָה מְפַרֶשֶׁת כַּמָּה מִלְּקוֹת מִלְּקִים אֵת הַמַּחְוִיב מִלְּקוֹת: בְּמָה
מְלָקִין אוֹתוֹ – אֵת הַחֲוִיב מִלְּקוֹת, אֲרֻבָּעִים מִלְּקוֹת חֶסֶר הִלְקָאָה
אֶחָת, שֶׁהֵן שְׁלֹשִׁים וְתֵשַׁע מִלְּקוֹת, שְׁנַנְיָמִר (דְּבָרִים כ"ב – א) וְהִקְדָּחוֹ
לְפָנָיו כְּדִי רִשְׁעָתוֹ כְּמִסְפָּר. אֲרֻבָּעִים יִכְנֹג וְגו', וְדוֹרֵשִׁים כֵּאִילוּ כְּתוּב
'בְּמִסְפָּר אֲרֻבָּעִים, כְּלוֹמֵר שְׁאִינִם אַרְבָּעִים שְׁלָמִים, אֵלֹא מִנֵּין
שְׁהוּא כְּמִסְפָּר לְאֲרֻבָּעִים, שְׁגוֹרִם שִׁיאֲמָרוּ אַחֲרָיו אַרְבָּעִים, וְהִינֵנו
שְׁלֹשִׁים וְתֵשַׁע. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֲרֻבָּעִים שְׁלִימוֹת הוּא לֹאָה. וְהִינֵנו
הוּא לֹאָה אֵת הַתִּתִּירָה – הַמְכָּה הָאֲרָבָעִים שְׁאִינָה מִתְחַלֶּקֶת לְשִׁלְשׁ,
בֵּין בְּתַפְסִי.
אִין אוֹמְרִין אוֹתוֹ כַּמָּה מִלְּקוֹת יִכּוֹל לְסַבּוֹל וְלֹא לְמוֹת עַל יָדָם, אֵלֹא
בְּמִסְפָּר מִכּוֹת הָרָאוּיוֹת לְהִשְׁתַּלֵּשׁ – לְהַתְחַלֵּק לְשִׁלְשׁ. אֲמַרְהוּ
יִכּוֹל לְקַבֵּל אֲרָבָעִים מִלְּקוֹת, (וְלוֹקָה) [וְלִקְחָה] מִקְּצַת מוֹהֵם,

מִשְׁוֹם הַקֶּדֶשׁ בְּיוֹם טוֹב, שְׁבִישׁוֹל וְהִבְעָרָה שְׁנֵי אֲבוֹת מִלְּאֲכוֹת הֵם.
וְאִם אֵיתָא – וְאִם אֲכַן כְּדִבְרִיךְ שֶׁאִין חִילוֹק מִלְּאֲכוֹת בְּיוֹם טוֹב,
מִשְׁוֹם הַקֶּדֶשׁ לֹא מְחִיב, דְּהָא אֵיתִיב לִיה – [שְׁהָרִי תַּחֲזִיב] מִשְׁוֹם
בְּשׁוּלוֹ בְּיוֹם טוֹב. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: אֲפִיךְ – [הוֹרָאָה] הַקֶּדֶשׁ
מִהַבְרִייתָא, שֶׁאֲכַן אִינוּ לֹקָה עָלֶיהָ, וְעִיָּל – וְהַכְּסָה בַּמּוֹקְמָה שְׁהִיא
זֶה גִיד הַנֶּשֶׁה שֶׁל נְבִילָה.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְהִתְנִי – [וְהָרִי שְׁנָה] רַבִּי חִיָּא בְּבִרְיָתָא, לֹאָה שְׁתִּים
עַל אֲכִילָתוֹ שֶׁל הָגִיד, מִשְׁוֹם גִּיד הַנֶּשֶׁה וּמִשְׁוֹם בֶּשֶׂר בַּחֲלָב, וְשִׁלְשׁ
עַל בְּשׁוּלוֹ, וּבִפְשׁוּטוֹת הֵינֵנו מִשְׁוֹם מְבַעִיר וּמִשְׁוֹם מְבַשֵּׁל בְּיוֹם טוֹב
שְׁלֹשׁ לְצוּרָה, וּמִשְׁוֹם בִּישׁוֹל בֶּשֶׂר בַּחֲלָב, וְאִי אֵיתָא – וְאִם אֲכַן
מִרְצִיאִים הַבְּעָרָה וּמִכְנִיסִים בַּמּוֹקְמָה אֲכִילָת גִּיד שֶׁל נְבִילָה, הָרִי
שִׁלְשׁ עַל אֲכִילָתוֹ הוּא חִיָּב, מִשְׁוֹם אוֹכֵל גִּיד הַנֶּשֶׁה, וּמִשְׁוֹם אוֹכֵל
בֶּשֶׂר בַּחֲלָב, וּמִשְׁוֹם אוֹכֵל נְבִילָה. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: אֵלֹא אִין מְדוּבָר
בְּגִיד שֶׁל נְבִילָה, רַק אֲפִיךְ – הוֹרָאָה מִכָּאֵן הַקֶּדֶשׁ וְעִיָּל – וְהַכְּסָה
בַּמּוֹקְמָה שְׁבִישׁוֹל זֹאת בְּעֵצִי אֲשִׁירָה – עֲנִפִּי עֵץ שְׁשִׁימֵשׁ לְעַבּוּדָה
זוֹהָ, שֶׁאֲסוּרִים בְּהִנָּאָה, וְאַחֲרֵיהֶּיּא – הָאֹהֳרָה שֶׁאֲסוּר לְהִנָּתוּת מַעֲצֵי
אֲשִׁירָה נִלְמַד מִקְּבָא – מִפְסוֹק זֶה (דְּבָרִים י"ג יח) 'לֹא יִדְבֵּק בְּיָדָהּ וְגו'.'
מֵאוֹמֶה מִן הַחֶרֶם.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: אֲמַר לִיה רַב אֲחָה בְּרִיה דְּרַבָּא לְרַב אֲשִׁי, אִם מְדוּבָר
בַּמְבַּשֵּׁל בְּעֵצִי אֲשִׁירָה, וְלִקְחָן נָמִי – [שִׁלְקָה גַּם] מִשְׁוֹם הַכְּתוּב
(דְּבָרִים י"ב) 'וְלֹא תִבִּי תוֹעֲבָה אֶל בִּיתְךָ'. דּוּחָה הַגִּמְרָא אֵת הַתִּירוֹן
הַקּוֹדֶם: אֵלֹא אִין מְדוּבָר מְבַשֵּׁל בְּעֵצִי אֲשִׁירָה, רַק הָאָה בְּמֵאִי
קִצְקִין – [כַּמָּה מְדוּבָר כֵּאֵן], בְּגוֹן שְׁבִישׁוֹל בְּעֵצִי הַקֶּדֶשׁ – שְׁהוֹקְדָּשׁוֹ
לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְאֲסוּר לְשׁוֹרֶפֶס דֶּרֶךְ הַשְּׁחָתָה, וְאַחֲרֵיהֶּיּא – הָאֹהֳרָה
שְׁלֹשׁ לְשׁוֹרֶפֶס עֵצִי הַקֹּדֶשׁ נִלְמַד מִקְּבָא – מִפְסוֹק זֶה (דְּבָרִים י"ג – ד)
'וְאֲשִׁירָתָם תִּשְׂרֹפוּן בָּאֵשׁ וְגו', לֹא תַעֲשׂוּן בֵּן לֵה' אֱלֹהֵיכֶם.
הַגִּמְרָא חוֹזֶרֶת לְמִשְׁנָה שִׁיתִּיב חוֹרֵשׁ תֵּלֶם אֶחָד וְיִתְחַיֵּב מִשְׁוֹם
שְׁמוֹנֵה לְאוּיִן, וְשׁוֹאֵלֶת מְדוּעַ לֹא מְנַתָּה הַמִּשְׁנָה לְאוּיִן נּוֹסְפִים
שִׁיכּוּלִים לְהַתּוֹסֵף בַּחֲרִישָׁה זֶה:
סִימָן לְשִׁמּוֹת הָאֲמּוֹרָאִים מִקְשָׁם הַלֵּחַן שִׁישׁ לְחֻשׁוֹב לְאוּיִן
נּוֹסְפִים, שְׁנַנְיָא שְׁנִי. רַב הוֹשְׁעִיא, רַב חֲנִינִיא, רַב אֲבָהוּ, אֲבִי, רַב
אֲשִׁי, רַבִּינָא, רַבִּי וְעִירָא.
מִתְקַיֵּם לָהּ רַב הוֹשְׁעִיא, וְלִיחֻשׁוֹ נָמִי בַּמִּשְׁנָה הַזֹּאת בְּנִחַל אֵיתָן,
מִקּוֹם שֶׁעֲרַפּוּ בּוֹ אֵת הַעֲגֵלָה עֲרוּפָה, וְאַחֲרֵיהֶּיּא – הָאֹהֳרָה שֶׁאֲסוּר
לְזוֹרֵעַ שֶׁם, נִלְמַד מִקְּבָא – מִפְסוֹק זֶה (דְּבָרִים כ"ד) 'אֲשֶׁר לֹא יַעֲבֹד
בּוֹ וְלֹא יִזְרַע', שֶׁאֲסוּר לְזוֹרֵעַ שֶׁם לְעוֹלָם.
מִתְקַיֵּם לָהּ רַב חֲנִינִיא, וְלִיחֻשׁוֹ נָמִי בַּמִּשְׁנָה הַמּוֹחֵק אֵת הַשֶּׁם – [שֶׁם
ה'] בְּהִלְכָּתוֹ בֵּית הַחֲרִישָׁה, וְאַחֲרֵיהֶּיּא – הָאֹהֳרָה שֶׁאֲסוּר לְמַחוֹק
אֵת שֶׁם ה', נִלְמַד מִקְּבָא – מִפְסוֹק זֶה (דְּבָרִים י"ג – ד) 'וְאִבְדָּתָם אֵת
שִׁמְם וְגו' (א) תַּעֲשׂוּן בֵּן לֵה' אֱלֹהֵיכֶם, שֶׁאֲחֵר שְׁצִיּוּהָ הַכְּתוּב
לֹאבֵד אֵת שֶׁם הָעֲבֻדָה זוֹהָ, מְהִיר שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת כֶּךָ לְשֶׁם ה'.
מִתְקַיֵּם לָהּ רַבִּי אֲבָהוּ, וְלִיחֻשׁוֹ נָמִי בַּמִּשְׁנָה הַקּוֹצֵץ אֵת בְּהֶרְתוֹ – נִגַּע
הַצִּרְעָת שֶׁלּוֹ, עַל יַד הַחֲרִישָׁה, וְאַחֲרֵיהֶּיּא – הָאֹהֳרָה שֶׁאֲסוּר
לְקַצֹּץ בַּהֲרֵת, נִלְמַד מִקְּבָא – מִפְסוֹק זֶה (דְּבָרִים כ"ד ח) 'הַשֹּׁמֵר בְּנִגְעַ
הַצִּרְעָת'.
מִתְקַיֵּם לָהּ אֲבִי, וְלִיחֻשׁוֹ נָמִי בַּמִּשְׁנָה הַמּוֹיָה – הַמְסִיר אֵת הַחוֹשֵׁן
מִעַל הָאֶפּוֹד וּלְבָשׁוֹ בִּשְׁעַת חֲרִישָׁה, וְהַמְסִיר אֵת בְּדִי אֶרֶן הַקּוֹדֶשׁ
שְׁבִבִית הַמִּקְדָּשׁ, וְאַחֲרֵיהֶּיּא – הָאֹהֳרָה שֶׁאֲסוּר לְהוֹזִיחַ אֵת הַחוֹשֵׁן
וְלַהֲסִיר בְּדִי הָאֶרֶן, נִלְמַד מִקְּבָא – מִפְסוֹקִים אֵלּוּ, הָאִיסוּר לְהַסִּיר
בְּדִי אֶרֶן נִלְמַד מִהַכְּתוּב (שְׁמוֹת כ"ה טו) 'בְּטַבְעַת הָאֶרֶן יִהְיֶה הַבְּדִים
(א) לֹא יִסּוּר מִמֶּנּוּ, וְהָאִיסוּר לְהוֹזִיחַ אֵת הַחוֹשֵׁן מִהָאֶפּוֹד נִלְמַד
מִהַכְּתוּב (שְׁמוֹת כ"ה כח) 'וְלֹא יִהְיֶה הַחוֹשֵׁן מִעַל הָאֶפּוֹד'.
מִתְקַיֵּם לָהּ רַב אֲשִׁי, וְלִיחֻשׁוֹ נָמִי בַּמִּשְׁנָה הַחוֹרֵשׁ בְּעֵצִי אֲשִׁירָה,
שְׁכִילִי הַמַּחְרָשָׁה דִּיו מַעֲצֵי אֲשִׁירָה, וְאַחֲרֵיהֶּיּא – הָאֹהֳרָה שֶׁאֲסוּר
לְחָרוֹשׁ בְּעֵצִי אֲשִׁירָה, נִלְמַד מִקְּבָא – מִפְסוֹק זֶה (דְּבָרִים י"ג יח) 'וְלֹא

יעקב הוא מדת האמת שמברייח מן הקצה אל הקצה, שהוא עניין העצם.

מכות. ואלו הן הלוקין - פרק שלישי דף כב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רש"י

משום הכערה - דאי הוה איהו מבעיר וחבירו מבשל - הוה תרוייהו חייבין, דמבעיר ומבשל אבות מלאכות. אלמא מיחייב משום יום טוב שנים, הכערה ובישול הכי גרסינן; ואם איתא אהכערה לא ליחייב דהא איחייב ליה משום מבשל. גיד הנשה של נבילה - דלוקה אף משום נבילה שאכל. שלש על בישולו - בישול בשר בחלב, ובישול שלא לצורך יום טוב, והכערה

שלא לצורך. ושנים על אכילתו - אכילת גיד, ואכילת בשר בחלב. ואם איתא דמפקת הכערה ומעיילת אכילת נבילה, הוי איסור שלישי על אכילתו. ואזרתה עצי הקדש מהבא - "ואשריהם תשרפן באש... לא תעשון כן לה' אלהיכם". השמר בנגע הצרעת - ואמרין (שבת קלגא) בקוצץ בהרתו הכתוב מדבר, "והשמר" הוא לא תעשה. נילקי נמי - כגון שהיו כלי מחרישה מעצי אשירה. קוצץ אילנות מובות - בהליכתו. מי קא חילא עליה - הא הוה ליה נשבע שלא יבטל המצוה, ונפקא לן מ"לדע או להיטיב" בשבועות (כחא) דאין זו שבועתו מיגו דחילא עליה שבועה כו' - היינו איסור כולל, ואיסור מוסף - כגון שבחתיכה עצמה נוסף איסור, כגון אילו נוסף על היום טוב איסור על ידי שבועה זו. והוה ליה מוסף, דומיא דאשת איש ונעשית חמות, דמוסוף הוא, דמעיקרא קיימא ליה בתנא והשתא קיימא ליה בסקילה. אי נמי חלב דגות, מעיקרא קאי עליה באיסור חלב והשתא איתוסף עליה איסור גוה. ואיסור כולל היינו שאין איסור נוסף על החתיכה, אלא כולל אחרים באיסורא. כגון שנשא אחות חמות, דמיגו דמיתסר בכולהו אחותא איתסר נמי בחמותו משום אחות אשה. אי נמי, כגון חמותו ונעשית אשת איש, דמיגו דביילא כולי עלמא באיסור אשת איש כללה נמי לדידה לחיבו שנים. בנייר שמשון - על ידי מלאך קיבל נזירות עליו, דהווא אין לו שאלה, דצווי שלמעלה הוא. נזיר שמשון כר שמוי למתים הוא - כלום אסור הוא להיטמא למתים אדם שמקבל נזירות על ידי מלאך, הא אמרין במסכת נזיר (דב), שמשון הותר ליטמא למתים, ובעי לאפקוי מהאי קרא "ויהי מאה חמשים" וגו', ופרין ליה: אימא דשוינהו גוססין! אלא גמרא. ואית דמפרשי נזיר שמשון - נזיר מן הבטן. וקשיא לן: הווא נמי בשאלה איתיה, שהיה אביו יכול לישאל עליו. ואפילו מת אביו, בשאלה מיהא הוה ההוא שעתא המרביע שור פסולי המוקדשין - שנפדה, אפילו על מינו - לוקה, שהרי גוף אחד ועשאו הכתוב שני נזיר. דתורת חולין ותורת קדשים יש עליה. תורת חולין - חולין וקדשים הוא, וחייב משום כלאים דדרישה, דהוה עצמו כלאים, שעשאן הכתוב שני נזיר. ולא שמעתי ראייה מנלן דחולין וקדשים כלאים זה בזה, דבר תימה הוא. **משנה שנאמר במספר ארבעים** - "והפילו השופט והכהו לפניו כדי רשעתו במספר" (דברים כה) וסמין ליה "ארבעים יכנו", ודרשינן כמאן דכתיב במספר ארבעים - מנין שהוא סוכם את הארבעים. כדמפרש בגמרא, דמדלא כתיב "יכנו ארבעים במספר", אלא "במספר ארבעים יכנו", שמעינן דהכי קאמר: מנין הסוכם הארבעים - חשבון המשלים סכום של ארבעים, שגורם לקרות אדריז ארבעים, ודיינו שלשים ותשע. ראיות להשתלש - בגמרא מפרש ואמור

אלא הכא במאי עסקינן שבישלו בעצי הקדש - ואם תאמר: לילקי משום חויד במעילה באזרחיה ויש לומר: דלא חשיב אלא לאו דאיתנהו בפחות משוה פרוטה. **מתקין** לה רב ארשעיא וליחשוב נמי משום זורע בנחל איתן - קשה: דהשתא פריך טובא (ונפרך דלא) וליחשוב ולא! משני מידיו גרירין לומר דעל ברחץ דתנא תנא ושירי. ולעיל קאמר: אלא תני תנא שמונה ואת אמרת תנא ושירי! ואומר הר"ם: דלא דמי לעיל, דקתני שמונה ומני יום טוב בחד, ואם איתא דאיכא תו מלקות משום יום טוב היה לו מנוגות בשנים. אבל הכא יכול לדיות דלא איירי תנא למחשב כל גזי זוני דזורע בנחל איתן ומוחק את השם.

אמר ליה כגון דאמר שלא אחרוש בין בחול בין ביום טוב - וקשה: דאכתי ליתא בלאו וכן, כדפריך פרק שלשי דשבועות (כבא), גבי "שלא אוכל נבילה ושחוט", דפריך: מי איתא בלאו ודן! ואולי יש לומר דמשכחת לה בהן, כגון עפר תיחות, דלית בה חיובא מן התורה באותה חרישה.

שהרי גוף אחד ועשאו הכתוב שני גופים - הקונטרס פירש בגרסתו. ורבינו תם פירש בענין אחר, כפי חומר, דכתיב ביה "כצבי ובאיל" שהם שני מינין. ובוה הפירוש מיישב הא דאמרין בבכורות (לגא), תלתא "צבי ואיל" כתיבי בן, חד לכבוד יצחק וחד לכבודי (יהושע) והושעיא, ופירוש הקונטרס לא אתפרש למילתייהו. והשתא נחא הא דרבי יצחק ורבי יהושע (והושעיא) דהבא.

המנהיג בשור פסולי המוקדשים לוקה - ודוקא אי מושך השור משוי בגופו, אבל בלא המשכה אין לוקה בהנהגה, דאם לא כן לעולם לא יוכלו להנהיג שור פסולי המוקדשים ממקום אחר.

הא **ואוהרתיה מהכא**: "ולא ידבק בידך מאומה" וגו'! מתקין לה רבינא: וליחשוב נמי הקוצץ אילנות מובות, ואוהרתיה מהכא: "כי ממונו תאכל ואתו לא תכרת!" אמר ליה רבי ועירא לרבי מני: וליחשוב נמי כגון דאמר "שבועה שלא אחרוש ביום טוב!" - התם לא קא חלה שבועה, מושבע ועומד מהר סיני הוא. אמר ליה: כגון דאמר "שבועה שלא אחרוש בין בחול בין ביום טוב", דמיגו דחלה עליה שבועה בחול - חלה עליה נמי ביום טוב! - מידי דאיתיה בשאילתא לא קתני. - ולא? והרי הקדש! - בכבוד. - והרי נזיר! - בגזיר שמשון. - נזיר שמשון בר איטמוי למתים הוא? - אלא, האי תנא איסור פולל לית ליה. אמר רבי הושעיא: המרביע שור פסולי המוקדשים לוקה שנים. אמר רבי יצחק: המנהיג בשור פסולי המוקדשים - לוקה, שהרי גוף אחד הוא ועשאו הכתוב שני גופים. **משנה כמה מלקין אותו** - ארבעים חסר אחת, שנאמר "במספר ארבעים" - מנין שהוא סמוך לארבעים. רבי יהודה אומר: ארבעים שלימות הוא לוקה, והיכן הוא לוקה את היתירה - בין בתפיו. אין אומדין אותו אלא במובות ראיות להשתלש. אמרוהו לקבל ארבעים ולוקה מקצת, ואמור

בספרי: "בכל את נפשו תובח ואכלת בשר" במה הכתוב מדבר? אם בבשר תאווה - הרי כבר אמור "כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך וגו' כי תאוו נפשך" וגו', אם באכילת קדשים - הרי כבר אמור "כי אם במקום וגו' שם תעלה" וגו', הא אין הכתוב מדבר אלא בפסולי המוקדשין שנפדה "תובח" - ולא גזיה, דאסור בגזיה ועבודה, "בשר" - ולא חלב, "ואכלת" - ולא לכלבין. והלכך אסור להרביעו אפילו עם מינו משום כלאים, שמרביע חולין על קדשים או קדשים על חולין. וכן במנהיג, אפילו מנהיג עם מינו, ואפילו מנהיג בפני עצמו - חולין וקדשים הוא, וחייב משום כלאים דדרישה, דהוה עצמו כלאים, שעשאן הכתוב שני נזיר. ולא שמעתי ראייה מנלן דחולין וקדשים כלאים זה בזה, דבר תימה הוא. **משנה שנאמר במספר ארבעים** - "והפילו השופט והכהו לפניו כדי רשעתו במספר" (דברים כה) וסמין ליה "ארבעים יכנו", ודרשינן כמאן דכתיב במספר ארבעים - מנין שהוא סוכם את הארבעים. כדמפרש בגמרא, דמדלא כתיב "יכנו ארבעים במספר", אלא "במספר ארבעים יכנו", שמעינן דהכי קאמר: מנין הסוכם הארבעים - חשבון המשלים סכום של ארבעים, שגורם לקרות אדריז ארבעים, ודיינו שלשים ותשע. ראיות להשתלש - בגמרא מפרש ואמור

האדם ניזון מהצומח שלמטה ממנו, מפני ששורש הצומח הוא מבחינת תווה שלמעלה מתיקון שהוא שורש האדם.

ממאמר שבת פרשת וישלח ה'תשכ"ח

הא דאמדרו ליומי – בו ביום שאמדרו לקבל חזרו ואמדרו שלא יוכל – אז אמרה
מתניתין דלוקה. דאי לא לך – אולינן בתר אומד הראשון, ונמתין לו עד שיבריא
וילקה כמו שאמדרו. אבל אם אמדרו אומד שני למחר – שמא הכחיש אחר הראשון,
ואולינן בתר האחרון ופטור, שהרי אמדרו שאין יכול ללקות כלל. וכן מדינא סיפא. אמדרו
מתחלה לקבל שמונה עשרה, ובו ביום אמדרו
לקבל כולם – אולינן בתר השני ולוקה, אם לא
לקה כבר כל השמונה עשרה. וברייאא באמדרו
ביום אחרון, אבל אומד ראשון היה טעות, ואולינן
בתר בתרא.

וְאִמְרוּ שְׁאֵין יוֹכֵל לִקְבֹּל אַרְבָּעִים - פְּטוֹר. אִמְדוּהוּ
לִקְבֹּל שְׁמוֹנֶה עָשָׂר, וּמִשְׁלָקָה אִמְרוּ שִׁיכּוֹל הוּא
לִקְבֹּל אַרְבָּעִים - פְּטוֹר. גְּמָרָא מַאי טַעְמָא? אִי
רבי
בְּמִנְיָנָא, הִשְׁתָּא דְכְּתִיב "בְּמִסְפַּר אַרְבָּעִים" - מִנֵּן שְׁהוּא סוֹכֵם אֶת הָאַרְבָּעִים. אֲמַר רַבָּא:
כִּמְה טַפְּשָׁא שְׁאָר אֵינִשִּׁי, דְּקִיָּיְמִי מִקְמִי סִפְר תוֹרָה וְלֹא קִיָּיְמִי מִקְמִי גְּבָרָא רַבָּה, דְּאֵילוּ
בְּסִפְר תוֹרָה כְּתִיב אַרְבָּעִים - וְאֵתוּ רַבְּנָן בְּצִירוֹ חֲדָא. "רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַרְבָּעִים שְׁלִמּוֹת"
וְכו'. אֲמַר רַבִּי יִצְחָק: מַאי טַעְמָא דְרַבִּי יְהוּדָה - דְּכְּתִיב "מֶה הַמִּכּוֹת הָאֵלֶּה בֵּין יָדֶיךָ
וְאִמְרָ אֲשֶׁר הִכְתִּי בֵּית מֵאֻהָבִי". - וְרַבְּנָן: הֵהוּא בְּתִינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבִּן הוּא דְּכְּתִיב.
"אֵין אוֹמְדִין אֲלֵא בְּמִכּוֹת דְּרֵאוּיֹת" וְכו'. לָקָה - אֵין, לֹא לָקָה - לֹא. וְרַמְבַּנְהוּ: אִמְדוּהוּ
לִקְבֹּל אַרְבָּעִים, וְחִזְרוּ וְאִמְרוּ שְׁאֵין יוֹכֵל לִקְבֹּל אַרְבָּעִים - פְּטוֹר. אִמְדוּהוּ לִקְבֹּל שְׁמוֹנֶה
עָשָׂר וְחִזְרוּ וְאִמְדוּהוּ שִׁיכּוֹל לִקְבֹּל אַרְבָּעִים - פְּטוֹר! אֲמַר רַב שֵׁשֶׁת: לֹא קָשְׁיָא, הָא
- דְּאִמְדוּהוּ לְיוֹמִי, הָא - דְּאִמְדוּהוּ לְמַחֵר וְלְיוֹמָא אוֹחְרָא. מִשְׁנֵה עֵבֶר עֲבִירָה שֵׁשֶׁשׁ בָּהּ
שְׁנֵי לְאֵוִין, אִמְדוּהוּ אוֹמֵד אַחֵר - לֹקָה וּפְטוֹר, וְאֵם לֹא - לֹקָה וּמִתְרַפָּא, וְחִזְרוּ וְלֹקָה.
גְּמָרָא וְהִתְנִיָּא: אֵין אוֹמְדִין אוֹמֵד אַחֵר לְשֵׁנִי לְאֵוִין! אֲמַר רַב שֵׁשֶׁת: לֹא קָשְׁיָא, הָא -
דְּאִמְדוּהוּ לְאַרְבָּעִים וְחֲדָא, הָא - דְּאִמְדוּהוּ לְאַרְבָּעִים וְתֵרֵתִי. מִשְׁנֵה בִּיצֵד מִלְּקִין אוֹתוֹ?
כּוֹפֵה שְׁתֵּי יָדָיו עַל הַעֲמוּד הַיָּלֵף וְהַיָּלֵף, וְחִזְנוּ הַכִּנְסָת אוֹחְזוּ בְּגָדָיו, אֵם נִקְרְעוּ - נִקְרְעוּ,
וְאֵם נִפְרָמוּ - נִפְרָמוּ, עַד שְׁהוּא מַגְלָה אֶת לְבוֹ. וְהָאֵין נְתוּנָה מֵאֲחֵרָיו. חִזְנוּ הַכִּנְסָת עוֹמֵד
עָלֶיהָ, וְיוֹצִיעָה בְּיָדוֹ שֶׁל עֵגֶל, כְּפֹלֶה אַחֵר לְשָׁנִים וְשָׁנִים לְאַרְבָּעָה, וְשְׁתֵּי רְצוּעוֹת שֶׁל חֲמוֹר
עוֹלוֹת וְיוֹרְדוֹת בָּהּ. יָדָה טַפַּח וְרַחֲבָה טַפַּח, וְרֵאשָׁה מַנְעֵת עַל פִּי כְּרִיסוֹ. וּמִכְּה אוֹתוֹ שְׁלִישׁ
מִלְּפָנָיו וְשְׁתֵּי יָדוֹת מִלְּאֲחֵרָיו. וְאֵינוּ מִכְּה אוֹתוֹ לֹא עוֹמֵד וְלֹא יוֹשֵׁב, אֲלֵא מוֹטָה, שְׁנַאֲמַר
וְהַפִּילוּ הַשֹּׁפֵט. וְהַמִּכָּה מִכָּה בְּיָדוֹ אַחַת כָּכָל כְּחוֹ, וְהַקּוֹרָא קוֹרָא: "אֵם לֹא תִשְׁמַר
לַעֲשׂוֹת וגו' וְהַפִּלָּה ה' אֶת מִכְתָּךְ וְאֶת מִכּוֹת" וגו', וְחִזְרוּ לְתַחֲלַת הַמִּקְרָא: "וְשִׁמְרָתֶם
אֶת דְּבַרִּי הַבְּרִית הַזֹּאת" וגו', וְחֹתֶם: "וְהוּא רַחוּם כִּכְפָּר עֲוֹן" וגו', וְחִזְרוּ לְתַחֲלַת הַמִּקְרָא.
וְאֵם מֵת תַּחַת יָדוֹ - פְּטוֹר. הוֹסִיף לוֹ עוֹד רְצוּעָה אַחַת וּמֵת - חֲרִי זֶה גּוֹלָה עַל יָדוֹ.
נִתְקַלְקַל, בֵּין בְּרִיעֵי בֵּין בְּמִים - פְּטוֹר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הָאִישׁ בְּרִיעִי, וְהָאִשָּׁה בְּמִים.

גמרא

ואמרו שאין יכול לקבל פטור – דכיון דנתבזה בבית דין ולקה קצת – סגי ליה להכי.
אבל לא לקה, אלא אמדרו לארבעים וחזרו ואמרו שאין יכול לקבל כולם – לא מיפטור,
דאין רשאין לגרוע האומד, אלא לוקה אחר זמן. והכי נמי אם אמדרו לשמונה עשרה,
ונמשלק חזרו ואמרו שיכול עדיין לקבל ארבעים – פטור משום דלקה. אבל לא לקה
– רשאין להוסיף על אומד ראשון. משנה
כמה טפשא שאר אינשי – כמה שוטים הללו,
רוב בני אדם. ורמינהו אמדרו לקבל ארבעים
וחזרו ואמרו שאין יכול פוטרין אותו – אף על
גב דלא לקה, אלמא דלא שני בין לקה ללא
לקה. והכי נמי בין שאמדרו לארבעים בין
שאמדרו לשמונה עשרה לא עבדינן ליה אלא
אומד ראשון, וקשה בין מרישא ובין מסיפא. הא
דאמדרו ליומי – מתניתין אמדרו ליומי
לקבל ארבעים או שמונה עשרה, והלכך כי
חזרו ואמרו בו ביום שאין יכול לקבל או יכול –
איגלאי מילתא דאומד שלהם לא היה כלום
כיון דבו ביום סתרו כל מה שאמרו, שהרי זה
לא נשתנה ולא הכחיש בשדות מועט כזה, ויש
לומר דהם טעו באומד. הלכך כי אמרו תחלה
לארבעים וחזרו ואמרו בו ביום שאין יכול
לקבל, אם לקה מקצתן – פוטרין אותו שהרי
נתבזה, ואם לא לקה – הרי הוא כמי שלא
אמדרו כלל ועכשיו הוא דמעיניו בדיניה
ואמרו אין יכול, וממתנין לו עד שיבריא והיו
אומדין אותו אומד הראוי לו. וכן אמרו תחלה
לשמונה עשרה ובו ביום חזרו ואמרו שיכול
לקבל ארבעים – איגלאי מילתא דטעו באומד
ראשון ואינו כלום. והלכך אם לקה כבר כל
השמונה עשרה – פוטרין אותו, דכיון דיצא
מבית דין כבר בבית דין דין הוא להחזירה, אבל
לא לקה – רשאין להוסיף על אומד ראשון,
דאינו כלום. וברייאא דאמדרו למחר או
ליומי ואחרא – ליום אחד, דהוא דאי אמד
גמור הוא, שיפה עיניו שהיה יכול זה לקבל עד
אותו יום כן וכך מכות, אלא נשתנה והכחיש.
הלכך כי אמדרו לארבעים עד יום פלוני
וכשהגיע יום פלוני אמדו שאין יכול לקבל כולם
– אומד ראשון אומד גמור היה, דהואיל
ונשתנה ונתקלקל שאין יכול לקבל – פטור אף

על פי שלא לקה, שהרי נתבזה באותו אומד. וכי אמדרו נמי לשמונה עשרה עד יום פלוני, וכשהגיע יום פלוני אמדו שיכול לקבל ארבעים – אין לוקה אלא אומד ראשון, דאומד
גמור היה. כך נראה לרבי. לישנא אחרינא: מתניתין דאמדרו ליומי לקבל ארבעים, והלכך אין פוטרין אותו אלא אם כן לקה – דודאי יאה בו כח לקבל קצת מן המכות. אמדרו
לקבל ליום או ליומים – ודאי אין בו כח, ואם חזרו בהם פטור מיד. וכן קיבל רבי מנחם. ולא נהירא, דמשום דאמדרו ליומיא אמאי בריא לן שהוא בו כח לקבל קצת מן המכות?
הם אומדין שאין יכול ואנן אמרינן לילק וליתמו? ועוד, דאם לקה אמרינן במתניתין, ולא דמלקין ליה לכתחלה. מפי רבי. משנה עבירה שיש בה שני לאוין – גנוח חורש בשור
וחמור וכלאים בכרם. ואם לאו – דלא אמדרו אומד אחד, אלא ללאו אחד אמדרו תחלה – לוקה ומתפרא. גמרא אמדרו לארבעים וחזר – כל מה שאומדין עליו עד שלשים
ותשע חשבינן משום חד לאו, דכך הוא דינו למלקות ארבעים חסר אחת על לאו אחד. ואם מוסיפין עליו אפילו שלש מכות, דהוא להו ארבעים ותרתי – חשובין אותן שלש אומד
ללאו האחד. ואם לא הוסיפו אלא שתיים מכות, דהוא להו ארבעים וחזר – לוקה שלשים ותשע משום לאו אחד ומתפרא. וחזרו ולוקה, דמכות שאינן ראיות להשתלשל על מלקין
ליה. משנה על העמוד – עץ אחד ננץ בקרקע וגובה כנגד שתי אמות או אמה וחצי, והוא כפוף ומוטה על אותו העמוד כאדם הנסמך על בריח דלת ותולה ידיו למטה, וכופתין
לו ידיו בצידי העמוד. חזן – שמש הקהל. ולא שמעתי בו שום משמעות. נפרמו – *שקשקורא"א בלעז, קריעה של תפירה. מאחריו – של נידון. כפולה אחת לשתיים – ועוד רצועה
אדירת כפולה לשתיים, היינו שתיים רצועות שזן ארבע. ואותן השתי רצועות עלות ויורדות בה. כלומר, אותן שתי רצועות היו תלויות באמצע הרצועה. ושל חמור, לקיים בהן "יבא
מי שמכיר אבוס בעליו" כו'. היה מכה – וכשהוא מנגיח ידו ומוריד הן עלות ויורדות. כך קיבל רבי מעיקרא. ולא נהירא, לשון אחר מפי רבי: עלות ויורדות – כן דרך תפירה של
רצועה, תוחב ראש רצועה בנקב כנגד מטה וחוזר ותוחב בנקב אחר דרך מעלה, ונראה כמעלה ומוריד. ידה טפח – מקל שתלויה בה ארכה טפח, ורצועה עצמה רחבה טפח. ומגעת
עד פי כריסו – שמשער כך שכשהוא מכה כלה ראשה של רצועה בפי כריסו, בתחלת כריסו. שהמכה עומד בצד המוכה ומכה אותו ברוחב גבו, הלכך אורך הרצועה ברוחב כל
גבו עד מקום שמתחיל שם הכריס. ואף על גבי דאמרין לעיל האבן נתונה לה לאחוריה, אף על פי כן היה הוא משלחו עצמו לצד צדו והיה מכה ברוחבו. שליש מלפניו – על הבטן,
ושתי ידות מאחוריו. בגמרא מפרש טעמא. וחזקא קורא אם לא תשמור – הא מייפשת פשיטא לן דבעי קריאה, כדאמרן (וכריתות) (יא.א): "בקות תהיה" – בקרייה תהא, דלהכי
קתני הכא וחזקא. אם מת תחת ידו פטור – דשליח בית דין הוא, ואמרין לעיל (מכות ח.א): יצא האב המכה את בנו ושליח בית דין. הוסיף לו רצועה – על האומד, ומת – הרי
זה גולה על ידו. ולא דמי להכות עשרה בני אדם בעשר מקלות, דאמרין ב"הושערי" (סנהדרין ע.ח.א) כולן פטורין, דהויא אוקימנא לה בגוסס בידי אדם. נתקלקל כו' פטור –

דכתיב "ונקלה", וחרי נקלה.

גמרא

בשביל להסביר העניין דאל עולם לכל עובר ושכ כו', הוצרך אברהם לצמצם את עצמו ביותר, ולא נמשך להם העניין כמו שהוא אצלו מצד עניינו, מהותו ועצמותו.

ממאמר שבת פרשת וישלח ה'תשכ"ח

מכות דף כב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) רמא

משנה

משנתינו מבארת דין מי שהתחייב כמה מלקויות, באיזה אופן יכולים להלקותו כמה מלקויות, ובאיזה אופן רק מלקות אחד: עבר עבירה שיש בה משום שני לאוין, כגון שחרש בשור וחמור בכלאים בכרם, ואמרוהו אומד אחד לשני הלאוין, ומצאו שיכול ללקות יותר מכדי לאו אחד, לוקה כשיעור שאמרוהו, ופטור מהשאר, ואם לאו, שאמרוהו שיכול ללקות רק על לאו אחד, לוקה על לאו אחד, ומתירא מהמלקות, וחוזר ולוקה על הלאו השני.

גמרא

שנינו במשנה, שאפשר לאמוד מלקות עבור שני לאוין יחדיו. מקשה הגמרא: והתניא בברייתא, אין אומדין אומד אחד לשני לאוין, אלא צריך לאמוד לכל לאו אחד. מתרצת הגמרא: אמר רב שישת, לא קשיא, הא – הברייתא שאין אומדים לשני לאוין, מדובר באמרוהו שראוי לארבעים וחדא מלקות, ושליש ותשע מקבל על לאו אחד, שכך ראוי ללקות עליו, ונשאר ביכולתו לקבל על הלאו השני רק שתי מלקות, ואינן יכולות להתחלק לשלש, ולכן לוקה כעת רק על לאו אחד. הא – המשנה שאומדים לשני לאוין, מדובר באמרוהו לארבעים וחדא מלקות, ואחר שלקה שלשים ותשע נשאר שלש הראויות להשתלש, ולוקה אותם על הלאו השני, ונפטר בזה.

משנה

המשנה מבארת סדר ואופן הלקאת החייב מלקות. מבררת המשנה: כיצד מלקין אותו – את החייב מלקות. מבארת המשנה: שלח בית הדין בופת – קושר את שתי ידיו של הלוהק על העמוד – עץ הנעוץ בקרקע בבית הדין ויחלף ויחלף משני צידי העמוד, ויחון הנכנס – שמש הקהל אוהו בנדריו למעלה במקום כניסת ראשו, ומושכם בחוזה, אם נקדעו שלא במקום התפר, נקדעו, ואם נפרמו במקום התפר, נפרמו, עד שהוא מנלה את לבו. והאבן נתונה מאחוריו של הנדון, חון הנכנס עומד עליו – על האבן, ורצועה בידו, ואותה רצועה מעור של עגל היא, וכפולה אחד לשנים – רצועה אחת כפולה לשנים, ושנים לארבעה – ושתי רצועות שכופלים לשנים הרי ארבע, ושתי רצועות של חמור עולות ויוחדות בה בשעה שמלקה, וידה – המקל שבו תלויה הרצועה, אורכו שש, ורחבה של הרצועה שש, וראשה של הרצועה מונעת בשעה שמלקה על גבו על פי ויחלף ויחלף כריסו, כדי שכשמכה מאחוריו לא תגיע המכה לפניו, וכשמכה לפניו לא תגיע המכה לאחוריו.

ויפה אותו חון הכנסת שליש מלקות מלפניו – על בטנו, ושתי ידות – שתי שליש מלקות, מלקה מלאחוריו – על גבו, ואינו מכה אותו לא כשהנלקה עומד ולא יושב, אלא כשהוא מופה – כפוף על העמוד, שניאמר (דברים כג) ויחילו השופט והקהל, הרי שבשעת ההלקאה צריך להפילו. והמכה מכה כשהרצועה בידו אחת, ומכה בכל כחו. ויתקורא את הפסוקים קורא את הפסוק (דברים כח חזק) ואם לא תשמור לעשות וגו' את כל דברי התורה הזאת הכתובים בספר הזה ליראה את השם הנכבד והנורא הזה את ה' אלהיך. והפלא ה' את מכותיו ואת מכות וגו' ורעך מכות גדלות ונאמנות ויחלים רעים ונאמנים, וחוזר לתחלת המקרא. ועוד קורא את הפסוק (דברים טו ט) ושמרתם את דברי התורה הזאת וגו' ועשייתם אתם למען תשכילו את כל אשר תעשון. וחותם – ומסיים בפסוק (תהלים עח לח) והוא רחום יכפר עון וגו' ולא ישיחיתו ויחיהו ויחיהו אפוא ולא יעזיב כל חתה, וחוזר לתחלת המקרא שוב, עד שסיים המלקה להלקות את המלקות הראויות לו.

ואם מת הנלקה תחת ידו של המלקה, פטור המלקה מגלות. אך אם הוסיף לו בשוגג עוד מכת רצועה אחת, ומת מחמתה, הרי זה מילה על ידו, כדין רוצח בשגגה. אם נתקלקל הנלקה מחמת המלקות בין בריעי – שיצא ממנו רעי, בין פמים – מי רגלים, פטור מהמשך המלקות, כיון שכבר התבזה. רבי יהודה אומר, הריש רק אם התקלקל בריעי נפטר, והאשה גם אם התקלקלה בפמים.

ואמרו שוב שאין יכול לקבל ארבעים, פטור מלקבל עוד, כיון שכבר לקה קצת והתבזה בבית דין. וכן אם אמרוהו שיכול לקבל רק שמונה עשרה מלקות, ומשלקה את כולם אמרו שיכול לקבל ארבעים, פטור מלקבל עוד, כיון שכבר לקה בבית דין.

גמרא

שנינו במשנה, שמלקים רק שלשים ותשע, אף שבפסוק כתוב ארבעים. הגמרא מבררת טעם הדבר. שואלת הגמרא: מאי טעמא לוקה רק שלשים ותשע, הרי בפסוק כתוב (דברים כה א) ארבעים יכנו. משיבה הגמרא: אי פתבי – אם היה כתוב שלוקה ארבעים בנספח, הוה אמינא – הייתי אומר, שפירושו ארבעים במונינא – שילקו תוך כדי שסופרים ארבעים מלקות, אך השתא דכתבי – עכשיו שכתוב 'במספר ארבעים' לומדים אנו, שהכוונה למנון שהוא כולם את הארבעים – שהוא משלים את סכום הארבעים, שהוא גורם לומר אחריו מספר ארבעים, והיינו שלשים ותשע.

אמר רבא, כמה מפשאי שאר אינשי – כמה טיפשים רוב האנשים, דקיימי מקמי – שהם קמים מפני ספר תורה העובר לפניהם, ולא קיימי מקמי נקרא רבה – ואינם קמים מפני אדם גדול בתורה, והשכל נותן שיתור צריך לכבד אדם גדול, כיון דאילו בנספח תורה בתיב בפשטות שהעובר על ציווי התורה לוקה ארבעים, ואתו רבנן בצרו חזא – והגיעו חכמים והפחיתו מכה אחת, והעמידו את המלקות על שלשים ותשע.

שנינו במשנה: רבי יהודה אומר, ארבעים שלימות וכו' הוא לוקה, והיכן הוא לוקה את היתירה, בין כתפיו. הגמרא מבארת טעמו: אמר רבי יצחק, מאי טעמא דרבי יהודה, דכתבי (וכריה יג ו) ואמר אליו מה המכות האלה בין ידיו, ואמר אשר הכתי בית מאהבי, הרי שבית דין מלקים גם בין הכתפים, שהוא בין הידים, והיינו המכה הארבעים. שואלת הגמרא: ורבנן הסוברים שלוקים רק שלשים ותשע, איך יפרשו את הפסוק שלוקים בין הידים. משיבה הגמרא: הווא – הפסוק הזה, בתינוקות של בית דין הוא דכתיב, שמכים אותם כדי לחנכם בדרך הישר, אך בית דין אינם מכים בין הידים. שנינו במשנה: אין אומדין אלא במכות הראויות וכו' להשתלש, אמרוהו לקבל ארבעים ולקה מקצת, ואמרו שאין יכול לקבל ארבעים, פטור. הגמרא מבררת באיזה אופן נפטר ממלקות. מדייקת הגמרא: במשנה משמע, שרק אם לקה מקצת, אין – אכן נפטר ממלקות, אך אם לא לקה כלל, ואמרו שאינו יכול לקבל ארבעים, לא – אינו נפטר ממה שיכול לקבל. שואלת הגמרא: ורמינהו – ואקשה סתירה על משנתינו מברייתא, אמרוהו שיכול לקבל ארבעים מלקות, וחזרו ואמרו שאין יכול לקבל ארבעים, פטור מהמלקות. ועוד נאמר בברייתא, אמרוהו שיכול לקבל רק שמונה עשרה מלקות, וחזרו ואמרוהו שיכול לקבל ארבעים, פטור מלקבל ארבעים, ומקבל רק שמונה עשרה כפי האומד הראשון. הרי שגם כשלא לקה נפטר מהאומד החמור מחמת האומד הקל.

מתרצת הגמרא: אמר רב ששת, לא קשיא, הא – במשנתינו, מדובר באופן באמרוהו לוימי – שבאותו היום שאמרוהו לארבעים, אמרוהו שאינו יכול לקבל כלל, וודאי שהאומד הראשון היה טעות, שלא השתנה בזמן קצר, ואינו נחשב לאומד כלל, וממתינים שיבא ויאמרוהו שוב, אלא שאם לקה מקצת נפטר מחמת שהתבזה בבית דין. ובסיפא שבתחילה אמרוהו לשמונה עשרה וכו' ביום חזרו ואמרוהו לארבעים, ודאי שהאומד הראשון אינו כלום, ואם כבר לקה הכל, בזמן דין הוא להחזירו שוב, ופטור, אך כל שלא לקה הכל, מוסיפים להלקותו עד ארבעים. הא – בברייתא, מדובר באמרוהו למחר וליומא אחרא – שאמרוהו שיכול ללקות עד מחר או יום אחר, וכשבאו להלקותו אמרוהו שנית וראו שהשתנה, ונוקטים שהאומד הראשון אינו טעות אלא שכעת השתנה כחו, ואם אמרוהו תחילה לארבעים ולבסוף אמרו שאינו יכול לקבל הכל, פטור מלקות כיון שכבר התבזה באומד הראשון, ואם אמרוהו תחילה לשמונה עשרה ולבסוף לארבעים, לוקה רק כפי האומד הראשון, כיון שהיה אומד גמור.

גמרא

שנינו במשנה, כיצד מלקין אותו, כופה שתי ידיו על העמוד היליך והילך, וחזן הכנסת אוהו בבגדיו, אם נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו, עד שהוא מגלה את ליבו.

הגמרא מבארת את טעמו של דין זה: **מאי טעמא** – מדוע עושים כן, **משום** שנאמר (דברים כה א) **וְנִקְלָה אַחֲרָי לְעֵינַיִךְ**, ולמדנו שיש להקלותו ולבטותו.

שנינו במשנה, חזן הכנסת עומד עליו ורצועה בידו של עגל. הגמרא מבארת מה טעם רצועה של עגל דווקא: **אמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה, מנן לרצועה שמכים בה את החייב מלקות, שהיא עשויה מעור של עגל דווקא, דכתיב (שם ב"ג) 'וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הִרְשָׁע וְהַפִּילוּ הַשֵּׁפֶט וְהִכְהוּ לַפְּנֵי וְגו'** **אֲרָבָעִים יִכְנוּ וְגו'**, ו**סמיך ליה** – ונאמר בפסוק הסמוך (שם ד) **'לֹא תִחַסֹּם שׁוֹר בְּרִישׁוֹ'**, והרי זה רמז שתהיה הרצועה שמכים בה עשויה מן השור. אגב האמור בשם רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה, שדרש את סמיכות הפסוק **'לא תחסום שור בדישו'**, מביאה הגמרא עוד דרשות בשמו על פסוק זה ופסוקים אחרים:

ואמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה, מנן ליבמה שנפלה ליבום לפני מוכהו (חוליה) **שחין**, ואינה רוצה להתייבם לו, שאין חוסמין אותה, כלומר שאין סותמים פיה מלטעון שאינה רוצה בו, ותהיה מוכרת להתייבם לו, אלא שומעים את דבריה, ואם אינה רוצה להתייבם כופים אותו לחלוץ לה, **דכתיב (שם) 'לֹא תִחַסֹּם שׁוֹר בְּרִישׁוֹ'**, ו**סמיך ליה** – ונאמר בפסוק הסמוך (שם ה) **'כִּי יֵשְׁבוּ אֲחֵים יחדיו וְגו'** **ימת אחד מהם וכן אין לו, לא תהיה אשת המית הוציאה לאיש זר, יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה ויבמה**, והרי זה רמז שגם במצות יבום יש להזהר שלא לחסום את היבמה כשאינה רוצה להתייבם באופנים מסויימים.

ואמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה, כל המכה את המועדים, שעושה מלאכה בחול המועד, נחשב כאילו עובד עבודה זרה, דכתיב (שמות לד יז) 'אֲלֹהֵי מִסְכָּח לֹא תַעֲשֶׂה לָךְ', ו**סמיך ליה** – ונאמר בפסוק הסמוך (שם ח) **'אֵת חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר שְׁבַע יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת'**, ויש לדרוש את הכתוב כאילו נאמר **'את חג המצות תשמור שבעת ימים'**, ו**תשמור'** היא אוהרת לאו, דהיינו שלא לעשות מלאכה, וממה שסמכה התורה איסור מלאכה בחול המועד לאיסור עבודה זרה, יש ללמוד ששקולים הם זה כזה, שהעושה מלאכה בחול המועד נחשב כעובד עבודה זרה.

ואמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה, כל המספר לאחרים לשון הרע (דברי גנאי על אדם), **וכל המקבל** (מאמון) **לשון הרע** שמספרים לו, **וכל המעיד עדות שקר על חברו בבית דין, ראוי הוא להשליכו לכלבים כטריפה, דכתיב (שמות כב ל) 'וְכִשֵּׁר בְּשֹׁדֶה טְרֶפֶה לֹא תֹאכְלוּ לְכָלֵב תִּשְׁלִיכוּן אוֹתוֹ'**, ו**סמיך ליה** – ונאמר בפסוק הסמוך (שם כג א) **'לֹא תִשָּׂא שְׁמַע שׁוֹא וְגו'** **אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס'**, ומפסוק זה נלמדים שלושות האיסורים האמורים. שממה שנאמר **'לא תשא שמע שוא'**, למדים שאין לקבל לשון הרע. ומפסוק זה למדים גם שאין לספר לשון הרע, שמה שנאמר **'לא תשא קרי ביה נפי'** – יש לדרשו ולקרותו גם כאילו נאמר **'לא תשא'** לאחרים שמע שוא, דהיינו שלא לספר להם לשון הרע. וממה שנאמר **'אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס'**, למדים שאין להעיד עדות שקר. ומחסמיכות של איסורים אלו למילים **'לכלב תשליכון אותו'**, יש ללמוד שהעובר עליהם ראוי הוא להשליכו לכלבים.

שנינו במשנה אודות הרצועה בה היה מכה, ו**שתי רצועות וכו'** עולות ויורדות בה.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת ממה היו עשויות אותן רצועות: **תנא בברייתא, אותן רצועות היו עשויות מעור של חמור.**

הגמרא מבארת את טעם הדבר: מה שהיו הרצועות של חמור, **בדריש ההוא גלילאה** – כאשר דרש אותו חכם בן הגליל, **עליה** (עליו) **דריב חסדא, נאמר (שעה א א) 'דע שור קונהו וחמור אכוס**

בעליו ישראל לא ידע וגו' עמי לא התבונן, ועל כן אמר הקדוש ברוך הוא, **יבא מי שמכיר אכוס בעליו** (המקום בו הוא מכין עבורו את המזון), והוא החמור, **ויפרע ממי שאינו מכיר אכוס בעליו**, והוא החוטא שאינו מכיר את קונו ועובר על רצונו, ופרעון זה יהיה על ידי שמעור החמור תיעשה הרצועה להכות בה את החוטא. עוד נאמר במשנה אודות אותה רצועה שמכה בה, **ידה טפח וכו'** ורחבה טפח וראשה מגעת על פי כריסו.

הגמרא מבררת כיצד כיוונו שראשה יגיע עד פי כריסו: **אמר אביי, שפע מינה** – יש ללמוד מדברי המשנה שאמרה שראש הרצועה מגיע על פי כריסו, שכל חד וחד מהלוקים, **לפום נפיה עבדין ליה** – לפי גבו עושים את הרצועה, שאם היה גבו רחב עושים לו רצועה ארוכה, ואם היה גבו צר עושים לו רצועה קצרה, כדי שתכלה הרצועה על פי כריסו. **אמר ליה רבא, אם כן, נפיש להו רצועות טובא** – נמצא שהיו לבית דין רצועות רבות. **אלא אמר רבא, אבקתא** – הידוק וקשר אית ליה – יש לה לרצועה, שאפשר להאריכה בו או לקצרה, לפי מידותיו של הלוקה, **בי פעי מיקמר ביה** – ברצותו יכול היה לקושרה ולהדקה ואז היתה קצרה, **בי פעי מרפח ביה** – ברצותו היה מרפה את ההידוק והיתה מתארכת. עוד נאמר במשנה, **מלקין אותו וכו'** שליש מלפניו ושתי ידות מלאחריו.

הגמרא מבארת את מקורו של דין זה: **תנא חגי מילי** – מניין למדנו דברים אלו, שהמלקות מתחלקת לשלושה חלקים ומלקוהו שליש מהן לפניו ושני שליש מאחוריו, **אמר רב כהנא, דאמר קרא** – ונאמר בפסוק (דברים כה ב) **'וְהַפִּילוּ הַשֵּׁפֶט וְהִכְהוּ לַפְּנֵי כִּד רִשְׁעוֹ בְּמִסְפָּר'**, ויש לדרוש מן הפסוק לפניו כדי רשעתו, והיינו שרשעה אחת מן המלקות תהא מלפניו, **ובמספר'** מלמדנו ששתי רשעיות מאחוריו, ונמצא שיש לחלק את המלקות לשלושה חלקים שווים, ומכאן חלק אחד, והיינו שליש, מלפניו ושני חלקים, שהם שני שליש מהן, מאחוריו.

עוד שנינו במשנה, **אין מלקין אותו וכו'** לא עומד ולא יושב אלא מוטה, שנאמר (דברים כו) **'וְהַפִּילוּ הַשּׁוֹפֵט'**. הגמרא מביאה דין נוסף שנלמד מפסוק זה, ומבארת כיצד נדרשים הימנו שני הדינים: **אמר רב חסדא, אמר רבי יוחנן, מנן לרצועה שמכה בה, שהיא מוכפלת** (וכפולה), כאמור במשנה, **שנאמר (שם) 'וְהַפִּילוּ'**, אל תקרי 'והפילו' אלא 'והכפילו'.

שואלת הגמרא: **והא מיקעי ליה לגופיה** – והלא המילה 'והפילו' נצרכת ללמד דין זה שמכה אודות מוטה, כאמור במשנה, ואין נדרש ממנה גם זאת שהרצועה שמכה כפולה היא. מתרצת הגמרא: **אם כן, שלא בא הפסוק אלא ללמד שמכהו מוטה, לכתוב קרא** – שיאמר בפסוק **וְהַפִּילוּ**, **מאי** – מהו זה שנאמר **וְהַפִּילוּ**, **שפע מינה** – מוכח מכאן שיכול אתה ללמוד מהפסוק תרתי – את שני הדינים הללו, שממשמעות הפסוק אנו למדים שמטהו, וממה שכתבה התורה לשון הפלה דווקא, יש לדרוש שבאה ללמד גם זאת שמכפיל את הרצועה שמכה בה.

עוד שנינו במשנה, **והפכה מכה בידו אחת בכל כחו**. הגמרא מביאה ברייתא אודות המלקה אם עליו להיות בעל כח או חסר כח: **תנו רבנן, אין בית דין מעמידין** (ממנים) **תנינן** – שמשים המכים את החייבים ללקות, **אלא כאלו שהם חסירי** (חלשי) **כה ויתירי מידע, ולא יתירי כח וחסירי מדע**, **רבי יהודה אומר**, יכולים הם למנות אפילו חסירי מידע ויתירי כח.

רבא מכריע כדברי רבי יהודה, ומוכיח כדבריו: **אמר רבא, בנותיה** (וכמותן) **דרבי יהודה כן מעתקרא, שממנים אפילו חסירי מדע** – ויתירי כח, **דכתיב (דברים כו) 'אֲרָבָעִים יִכְנוּ לָךְ יוֹסֵף בֶּן יוֹסֵף לְהַכּוֹתוֹ עַל אֱלֹהֵי הַיְּהוּדָה הַתּוֹרָה אֶת הַחֹזֶן הַמְכָּה שְׁלֹא יוֹסֵף לְהַכּוֹתוֹ יוֹתֵר מִמָּה שֶׁנִּתְחַיֵּב. אִי אִמְרַת בְּשִׁלָּמָא** – מובן הדבר אם היית אומר שאפשר למנות אפילו חסירי מידע, וכמו שאמר רבי יהודה, **תנינו דצירי לאוהורי** – לכן הוצרכה התורה להזהירו שלא יוסיף להכות יותר מדי, שכיון שהוא חסר מדע הוא עלול לטעות

מכות. ואלו הן הלוקין - פרק שלישי דף כג עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רמג רש"י תוספות

רבי יהודה אומר (בענין יתייר כח ו) חסירי מדע - נראה לי דפליג אתנא קמא דאמור אין מעמידין כלל חסירי מדע, דאין מדקדקין דבר. דבהא טעמא דגמרא אין נכון לכאורה לומר דלרבי יהודה מעמידין דוקא חסירי מדע.

שניהם שוין - ומיהו אשה אף במים.

קלה - כל הנתקלקל בריעי, איש ואשה, משהגביה הרצועה להלקותו בראשונה או בשניה - פוטרין אותו ואין מכין אותו כלל. אבל נפסקה - דוקא כי נפסקה בשניה, שלקה אחת, ולא שנפסקה בראשון קודם שלקה כלל. והבאת

גמרא מאי מעמא - משום "נקלה". אמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה: מנזין לרצועה שהיא של עגל - דכתיב "ארבעים יגנו", וסמך ליה "לא תחסם שור בדישו". ואמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה: מנזין ליבמה שנפלה לפני מופה שחין שאין חוסמין אותה - דכתיב "לא תחסם שור בדישו", וסמך ליה "כי ישבו אחים יחדו" וגו'. ואמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה: כל המבזה את המועדים - פאילו עובד עבודה זרה, דכתיב "אלהי מסכה לא תעשה לך", וסמך ליה "את חג המצות תשמור". ואמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה: כל המספר לשון הרע, וכן המקבל לשון הרע, וכל המעיד עדות שקר - ראוי להשליכו לכלבים, דכתיב "לכלב תשלכון אותו", וסמך ליה "לא תשא שמע שוא" וגו', קרי ביה נמי "לא תשא". "ושתי רצועות" וכו'. תנא: של חמור. כדדריש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא: "ידע שור קנהו וחמור אבוס בעליו ישראל לא ידע" וגו', אמר הקדוש ברוך הוא: יבא מי שפמיר אבוס בעליו ויפרע ממי שאינו מכיר אבוס בעליו. "ידה טפח" וכו'. אמר אביי: שמע מינה כל חד וחד לפום גביה עבדינן ליה. אמר ליה רבא: אם בן נפיש להו רצועות טובא! אלא אמר רבא: אבקהא אית ליה, פי בעי - מימטר ביה, פי בעי - מרפה ביה. "מלקין אותו" וכו'. מנא הני מילי? אמר רב כהנא: דאמר קרא "הפילו השפט והכהו לפניו כדי רשעתו במספר" - רשעה אחת מלפניו, שתי רשעיות מאחריו. "אין מלקין אותו" וכו'. אמר רב חסדא אמר רבי יוחנן: מנזין לרצועה שהיא מוכפלת - שנאמר "הפילו" - והא מיבעי ליה לגופיה! - אם בן לכתוב קרא "יפיהו", מאי "הפילו"? שמע מינה תרתי. "המפה מפה בידו". תנו רבנן: אין מעמידין חנין אלא חסירי כח ויתירי מדע, רבי יהודה אומר: אפילו חסירי מדע ויתירי כח. אמר רבא: פוניה דרבי יהודה מסתברא, דכתיב "לא יוסיף... פן יוסיף"; אי אמרת בשלמא חסירי מדע - היינו דצריך לאזהרי, אלא אי אמרת יתייר מדע - מי צריך לאזהרי? - ורבנן: אין מוזהרין אלא למזרו. תנא: כשהוא מנביה - מנביה בשתי דיו, וכשהוא מפה - מפה בידו אחת, פי היכי דליאת מדידיה. "ותקורא קורא" וכו'. תנו רבנן: הגדול שבבדינין קורא, השני מונה, והשלישי אומר "הכהו". בזמן שמפה מרובה - מאריך, בזמן שמפה מועטת - מקצר. - והא אנו תנן: חוזר לתחלת המקרא! - מצוה לצמצם, ואי לא צמצם - חוזר לתחלת המקרא. תנו רבנן: "מפה רבה", אין לי אלא מפה רבה, מפה מועטת מנזין - תלמוד לומר "לא יוסיף". אם בן, מה תלמוד לומר "מפה רבה" - לימוד על הראשונות שהן מפה רבה. "נתקלקל" וכו'. תנו רבנן: אחד האיש ואחד האשה בריעי ולא במים, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: האיש בריעי והאשה במים. וחכמים אומרים: אחד האיש ואחד האשה בריעי! אמר רב נחמן בר יצחק: שניהם שוין בריעי. אמר שמואל: כפתורו ורץ מבית דין - פטור. מיתבי: קלה, בין בראשונה בין בשניה - פוטרין אותו. נפסקה רצועה, בשניה - פוטרין אותו, בראשונה - אין פוטרין אותו; אמאי? להו פרי? - הים רץ, הכא לא רץ. תנו רבנן: אמדוהו לכשילקה קלה - פוטרין אותו, לכשיצא מבית דין קלה - מלקין אותו. ולא עוד, אלא אפילו קלה בתחלה - מלקין אותו, שנאמר "הכהו וגו' ונקלה", ולא שלקה כבר בבית דין. משנה כל חייבי כריתות שלקו - נפטרו ידי כריתתם, שנאמר "ונקלה אחיד לעיניו" - כשילקה חרי הוא כאחיד, דברי רבי חנניה בן גמליאל. ואמר רבי חנניה בן גמליאל: מה אם העובר עבירה אחת נוטל נפשו עליה, העושה מצוה אחת - על אחת כמה וכמה שתנתן לו נפשו. רבי שמעון אומר: מקומהו הוא למד, שנאמר "ונברתו הנפשות העשת" וגו', ואומר

"אשר

גמרא אין חוסמין - אין מגעירין בה, שלא תאמר "אי אפשר בר". את המועדות - חולו של מועד. חג המצות תשמור - מפרש בחגיגה (יחא): אם בראשון ובשניעי - הרי כבר אמור, הא לא בא להזהיר אלא על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה. אל תשת ידך עם רשע לחיות עד חמס - היינו מעיד עדות שקר. אבקהא - כמו "מיבך אביק" [עבודה זרה יד.ב]. במספר - שתי רשעיות

מאחרי. אפילו יתייר כח ואפילו חסירי מדע - דאין להקדיש בכך. אי אמרת בשלמא דאפילו חסירי מדע - יבולין להעמיד בזה, היינו דאיצטרך כו' למזור. מכה מועטת - כגון שאמדוהו לפחות מכה בסידור אחד. אין לי אלא מכה רבה כו' - רשא דברייתא הכי איתא בספרי: אין לי אלא בזמן שמוסיפין על מנן ארבעים, על כל אומד ואומד שאמדוהו בית דין מנזין; תלמוד לומר לא יוסיף מכל מקום. מכה רבה, אין לי אלא מכה רבה כו'. אין לי החייב על "לא יוסיף" אלא בזמן שכהו מכות הרבה על האומר, מכות מועטות אפילו שתי מכות או אחת מנן דאסור להוסיף; תלמוד לומר "לא יוסיף" - לא יוסיף להכותו על אלה, על מנן האומר. שהוא מכה רבה - שניתן להכותו בעל כורחו, כן נראה לרבי. ובלשון אחר קיבל רבי הכי גרסינן: תנו רבנן אחד האיש ואחד האשה בריעי ולא במים דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר האיש בריעי והאשה במים. וחכמים אומרים אחד האיש ואחד האשה בין בריעי בין במים. והנאי רבי יהודה אומר אחד האיש ואחד האשה בריעי. אמר רבי יצחק הא דקאמר רבי יהודה אחד האיש ואחד האשה בריעי הכי קאמר שניהן שוין בריעי. דמשנתקלקל בריעי פטורין, אבל במים אינא פלוגתא. קלה - נתקלקל בריעי. ולישנא דקרא נקט "ונקלה" לשון זולו. בין בראשונה בין בשניה - בין קודם שהכהו כלל, בין לאחר שהכהו. והיינו ראשונה - הגבחה ראשונה שמגביה ידו להכות, אם נתקלקל באותה הגבחה מחמת פחד או שנתקלקל בהגבחה שניה, דהיינו לאחר שהכהו. פוטרין אותו - ד"נקלה" קרינא ביה, דהא קלה. נפסקה הרצועה - אם בהגבחה שניה נפסקה - פוטרין אותו, דהא נקלה באותה הנפסה שהכהו. ואם קודם שהכהו נפסקה, כשהרים ידו להכות - אין זו קלה. לכשילקה קלה - פירושה: לכשילקה יקלה, שאמדוהו שאם ילקוהו מיד יתקלקל בריעי - פוטרין ד"פ" ויוסיף ונקלה" כתיב, דאין נותנין לו מכה שילקה עליה מיד. כך שמעתי. אבל אמדוהו שלא יתקלקל עד לאחר המלקות - מלקין אותו. קלה תחלה - קודם שקבל שום הכאה - מלקין אותו אחרי כן. משנה על אחת כמה וכמה שתנתן לו נפשו - דמדה טובה מרובה מדרת פורענות אחד מחמש מאות. דבמדת פורענות כתיב (שמות ב) "פקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים", ובמדדה טובה כתיב (שם) "עושה חסד לאלפים" ומתרגמינן: לאלפין דרי, ארבעה דורות כנגד אלפים דורות היינו אחד מחמש מאות. מיעוט "לאלפים" אינו פחות משני אלפים, וכל שכן אם כפשוטו דמשמע אלפים עד סוף כל הדורות. דכתיב - אחר כל העריות ונברתו הנפשות העשות", הרי חייב כרת על הנכשל בזה ונתן דיים למנוע ובדל מהם, דכתיב קודם העריות "ושמרתם את חוקותי ואת משפטיי וגו'.

אשר

אשר יעשה אותם האדם וחי בהם – וסמך ליה "איש איש אל כל שאר בשרו", דמשמע: מי שעושה חוקותי אני נותן חיים לו, ואלו הן חוקותי – איש איש וגו', הא למדת כל הדין עובר בו. לזכות את ישראל – כדי שיהו מקבלין שכר במה שמועצין עצמן מן העבירות, לפיכך הרבה לזון, שלא היה צריך לצוות כמה מצוות וכמה אזהרות על שקצים ונבלות, שאין לך אדם שאינו קץ בהן, אלא כדי שיקבלו שכר על שפורשין מהן. **משנה חנינא** – במסכת מגילה: אין בין שבת בו' בהבטת – לשון "הבטת תבטת" (במדרש טו), ואינו שם דבר. הא – מתניתין דמגילה רבי יצחק היא, ולחכי קאמר דודון כרת בידי שמים ולא בידי אדם. אבל מאן דסבירא ליה דמלקות איכא בחיובי כריתות – מודי לרבי חנינא דנפטרו

והבאת מעשר – פירש הקונטרס: שקנס עורא ללוים ותיקן שיביאוו לכהנים כמו התרומה, ובמדרש מלשנו שעוד פירש פירוש אחר, שיפדשו מכל פירות אילן כמו שתיקן חזקיהו, ובדרכיב "זכרון הדבר", באוריה

שָׁכַר, גֹּל וְעֵרִיּוֹת, שִׁנְפָּשׁוּ שֶׁל אָדָם מִתְאָוָה לָהֶן וּמִתְמַדְתָּן - הַפּוֹרֵשׁ מִקֵּן עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה שִׁנְפָּשָׁה לֹא וּלְדוֹרוֹתָיו וּלְדוֹרוֹתָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן עֲקִישָׁא אָמַר: רָצָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "ה' חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר". גְּמָרָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: חֲלֻקִּין עָלֵינוּ חֲבֵרָיו עַל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל. אָמַר רַב אָדָא בְּרַ אֲבָהָה: אָמַר רַבִּי רַבִּי, חֲנִינִי: אֵין בֵּין שֶׁבֶת לְיוֹם הַכְּפֻרִים אֲלָא שְׁנָה וְדוֹנוּ בְּיָדֵי אָדָם וְזֶה וְדוֹנוּ בְּהִפְתָּ; וְאִם אֵיתָא - אִידִי וְאִידִי בְּיָדֵי אָדָם הוּא. רַב נַחֲמָן בְּרִי יִצְחָק אָמַר: הָא מַנִּי - רַבִּי יִצְחָק הָיָא, דְּאָמַר: מַלְקוֹת בְּחִיבֵי כְרִיתוֹת לִיכָא. דְּתַנִּינָא, רַבִּי יִצְחָק אָמַר: חִיבֵי כְרִיתוֹת בְּכָלֵל הָיִי, וְלָמָּה יָצְאָת בִּרְתַּב בְּאַחֲוָתוֹ - לְדוֹנוּ בְּכֶרֶת וְלֹא בְּמַלְקוֹת. רַב אֲשִׁי אָמַר: אֲפִילוּ תִּיקָא רַבְּנָן, זֶה - עֵינֵךְ וְדוֹנוּ בְּיָדֵי אָדָם, וְזֶה - עֵינֵךְ וְדוֹנוּ בְּיָדֵי שָׁמַיִם. אָמַר רַב אָדָא בְּרַ אֲבָהָה אָמַר רַבִּי: הִלָּכָה כְּרִיב חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל. אָמַר רַב יוֹסֵף: מָאן סָלִיק לְעִילָא וְאֵתָא וְאָמַר? אָמַר לִיה אֲבִי: אֲלֹא הָא דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים עָשׂוּ בֵּית דִּין שֶׁל מִטָּה וְהִסְפִּימוּ בֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה עַל יָדָם, מָאן סָלִיק לְעִילָא וְאֵתָא וְאָמַר? אֲלֹא קָרָא קָא דְרִשְׁשִׁין - הָכָא נָמִי קָרָא קָא דְרִשְׁשִׁין. גּוֹפָא, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים עָשׂוּ בֵּית דִּין שֶׁל מִטָּה וְהִסְפִּימוּ בֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה עַל יָדָם, [וְאֵלּוּ הֵן]: מִקְרָא מְגִילָה, וְשִׁאֲלִית שְׁלוֹם [בְּשֵׁם], וְהִבָּאת מַעֲשֶׂר. מִקְרָא מְגִילָה - דְּכִתְבִּי "קִימוּ וְקַבְּלוּ הַיְּהוּדִים", קִימוּ לְמַעְלָה מַה שֶׁקַּבְּלוּ לְמַטָּה, וְשִׁאֲלִית שְׁלוֹם - דְּכִתְבִּי "וְהָיָה כֵּעַז כָּא מְבִית לָהֶם וְיֹאמְרוּ לְקוֹצְרִים ה' עִמָּכֶם", וְאָמַר "ה' עִמָּךְ גְּבוּר הַחַיִּל". מָאִי "וְאָמַר" - וְכִי תִיקָא, בּוֹעֵז הוּא דְּעֵבִיד מִדְּעִתִּיה, וּמִשְׁמַיָּא לֹא אֲסִפִּימוּ עַל דִּין - תָּא שְׁמַע: וְאָמַר "ה' עִמָּךְ גְּבוּר הַחַיִּל". הִבָּאת מַעֲשֶׂר - דְּכִתְבִּי "הִבֵּיאוּ אֶת כָּל הַמַּעֲשֶׂר אֶל בֵּית הָאוֹצֵר וְיִתִּי מִרְּךָ בְּבִיתִי וּבְחֻגֹנִי נָא בּוֹזָאת אָמַר ה' צִבְאוֹת אִם לֹא אֶפְתָּה לָכֶם אֶת אֲרָבוֹת הַשָּׁמַיִם וְהִרִיקְתִּי לָכֶם בְּרָקָה עַד בְּלִי דִּי". מָאִי "עַד בְּלִי דִּי"? אָמַר רַבִּי בְּרַבִּי: עַד שֶׁיִּבְלִי שְׁפִתְהוֹתֶיכֶם מִלּוֹמַר "דִּי". אָמַר רַבִּי אֲלֵעָזָר: בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת הוֹפִיעַ רוּחַ הַקְדוּשׁ: בְּבֵית דִּינוּ שֶׁל שָׁם, וּבְבֵית דִּינוּ שֶׁל שְׁמוּאֵל הַרְמָתִי, וּבְבֵית דִּינוּ שֶׁל שְׁלֹמֹה. בְּבֵית דִּינוּ שֶׁל שָׁם - דְּכִתְבִּי "וַיִּבֶר יְהוָה וְיֹאמַר צִדְקָה מִמּוֹנִי". מָנָא יַדַּע? דְּלָמָּה כִּי הֵיכַל דְּאוֹל אִיהוּ לְגַבְהָ - אֲזַל נָמִי אֵינִשׁ אַחֲרֵינָא [לְגַבְהָ]? יָצְאָת בַּת קוֹל וְאָמְרָה: מִמּוֹנִי יָצְאוּ כְבוֹשִׁים. בְּבֵית דִּינוּ שֶׁל שְׁמוּאֵל - דְּכִתְבִּי "הֲנִנִי עֲנֵנִי כִי נִגַּד ה' וְנִגַּד מִשִּׁיחוֹ אֶת שׁוֹר מִי לְקַחְתִּי... וְיֹאמְרוּ לֹא עֲשִׂיתֶנּוּ וְלֹא רָצוּתֶנּוּ... וְיֹאמַר עַד ה' וְעַד מִשִּׁיחוֹ... כִּי לֹא מִצְוָתָם בְּיָדֵי מִאֻמְיָה וְיֹאמַר עַד"; וְיֹאמְרוּ "מִיבַעֲי לִיה! יָצְאָת בַּת קוֹל וְאָמְרָה: אֵנִי עַד בְּדָבָר זֶה. בְּבֵית דִּינוּ שֶׁל שְׁלֹמֹה - דְּכִתְבִּי "וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וְיֹאמַר תֵּנוּ לָהּ אֶת הַיָּלֵד הַחַי וְהַמֵּת לֹא תִמְתְּחוּ (כִּי) הִיא אִמּוֹ", מָנָא יַדַּע? דְּלָמָּה אֵיעֲרוּמָא מִיעֲרָמָא! יָצְאָת בַּת קוֹל וְאָמְרָה "הִיא אִמּוֹ". אָמַר רַבָּא: מִמּוֹנִי דְּלָמָּה יְהוָה, כִּינן דְּחִשִּׁיב יְרִיחִ וְיוֹמִי וְאִיתְרַמִּי - דְּחֻזִּין מְחֻזְקִין, דְּלֹא חֻזִּין לֹא מְחֻזְקִין. שְׁמוּאֵל נָמִי - פּוֹלְחוֹ יִשְׂרָאֵל קָרִי לָהּ בְּלִשׁוֹן יְחִידִי, דְּכִתְבִּי "יִשְׂרָאֵל נֹשֵׁעַ בַּה'". שְׁלֹמֹה נָמִי - מִדְּהָא קָא מִרְחֻמָּתָא וְהָא לֹא קָא מִרְחֻמָּתָא! אֲלֹא גְמָרָא. דְּרַשׁ רַבִּי שְׁמַלְאִי: שֵׁשׁ מֵאוֹת וְשִׁלְשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת נִאֲמְרוּ לוֹ לְמִשְׁה, שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְחֲמִשׁ לְאוּיִן מִמֶּנּוּ יְמוֹת הַחֲמֹה, וּמֵאוֹתִים וְאַרְבָּעִים וְשִׁמּוֹנָה עֶשְׂרֵה כְּנַגְדִּי אֵיכְרִיו שֶׁל אָדָם. אָמַר רַב הֲמֻנָא: מָאִי קָרָא - "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרִישָׁה", "תּוֹרָה" בְּגִימַטְרִיא

ליה בית דין של שם כמו בית שמאי ובית הלל. מפני יצאו כבושים – דברים נעלמים הללו מאתי יצאו. שלפי שיהודה היה מלך והיא זכתה לצאת ממנה מלכים מתוך שהיתה צנועה בבית חמיה, יצאתה גזירה זו מלפני שיצא זרע משניהם. כך קיבל רבי מעיקרא. לישנא אחרינא: מאתי היתה שיצאו ממנה שני בנים הללו לכבוש העולם, שהרי עתיד דוד ומשיח לצאת ממנה. בית דין של שמואל – לעולם ישראל אמרו "עז", דהא דכתיב "ויאמר" – בני ישראל אקרו "ויאמר" – מאותם ארבעים ושמונה מצוות עשה – וכל אבר ואבר אמר לו עשה מצוה. שלש מאות ששים וחמש ומצוות לא תעשה – שבכל יום מזהירים עליו שלא לעבור. כפי משה שית

מכות דף כג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) רמה

ישוב נוסף לדברי רבי יוחנן: **רב אשי אמר, אפילו תימא רבנן** –
אפילו תאמר שהמשנה במגילה היא כרבנן הסוברים שחייבי
כריתות לוקים, ניתן לישבה כשיטת רבי חנניה, שבאמת חייבי
כריתות שלקו נפטרו מכרת, ומה שנאמר בה שחיוב הכרת שיש
ביום הכיפורים הוא בידי שמים, כך פירשו, זה – השבת, עיקר
דונו בידי אדם – עיקר עונש המחללה במזיד הוא בסקילה בידי
אדם, וזה – יום הכיפורים, עיקר דונו בידי שמים – עיקר עונש
המחללה הוא כרת, כיון שהמחללו במזיד בלי התראה נענש בכרת
בלי מלקות, וזהו עיקר העונש שהרי כרת חמור ממלקות, ואמנם
המחללו במזיד עם עדים והתראה לוקה בבית דין ונפטר מהכרת,
אך אין זה עיקר העונש. וכיון שניתן לפרש את המשנה במגילה
כשיטת רבי חנניה, הוצרך רבי יוחנן להשמיענו שנחלקו חברי רבי
חנניה עליו, וסברו שחייבי כריתות שלקו לא נפטרו מן הכרת.
הגמרא מבארת מה נפסק להלכה בנידון זה: **אמר רב אדא בר
אבהו אמר רב, הלכה כרבי חנניה בן גמליאל שחייבי כריתות שלקו
נפטרו מידי כריתתם.**
מקשה הגמרא: **אמר רב יוסף, מאן סליק לעילא ואתא ואמר – מי
עלה לשמים ובא ואמר שכך נפסקה ההלכה, כלומר, הרי הכרת
בידי שמים הוא, ומנין לנו שפטרם בשמים מכרת על ידי המלקות.
מותרת הגמרא: **אמר ליה אביי לרב יוסף, אם כדברך שאין אנו
יודעים מהו פסק הדין בשמים, אלא איך תפרש הא דאמר רבי
יהושע בן לוי, שלשה דברים עשו בית דין של מטה והסכימו בית דין
של מעלה על ידם, והרי גם כאן יש להקשות מאן סליק לעילא ואתא
ואמר שהסכימו בית דין של מעלה לדברים אלו, אלא קראי קא
דרשינן – מתוך הפסוקים דרשנו שכך אמרו בשמים, וכמבואר
להלן, ואם כן קא נמי לגבי חייבי כריתות שלקו, קראי קא דרשינן
– אנו דורשים מהפסוק 'ונקלה אחיך' שהלכה כרבי חנניה בן
גמליאל שנפטרו מידי כריתתם.**
אגב שהבואר דברי רבי יהושע בן לוי, דנה הגמרא בדבריו: **גופא,
אמר רבי יהושע בן לוי, שלשה דברים עשו בית דין של מטה אף
שהם נראים גג התורה, והסכימו בית דין של מעלה על ידם, ואלו
הן, שתיקנו מקרא מגילה בפורים, אף שנראה הדבר כהוספה על
המצוות, ושאלת שלום [בשם] – שהתירו לאדם לשאול בשלום
חברו בשם ה', כגון שאומר לו 'ישים ה' עליך שלום', ואין זו
הוצאת שם שמים לבטלה, ונקאת מעשה – ותיקן עזרא הסופר
שלא לתת מעשר ראשון ללויים כדינו, אלא להביאו אל לשכת
בית המקדש כדי שישלם ממנו אף הכהנים.**
הגמרא מבארת מנין שהסכימו למעלה לדברים אלו: לגבי תקנת
מקרא מגילה למדנו שהסכימו לה מן השמים, דבתיב במגילה
אסתר (ט כו) **'קִימוּ וקִבְּלוּ תְּהִיָּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל יָדָעַם וְגו'** להיות
עשים את שני הדימים האלה ככתבם וכוונתם בכל שנה ושנה,
ולמדנו מלשון 'קיימו וקבלו', שקיימו בית דין למעלה את מה
שקבלו בית דין למטה, דהיינו שהסכימו לתקנת קריאת המגילה.
ולגבי שאלת שלום למדנו שהסכימו מן השמים שיהיה אדם שואל
בשלום חברו בשם ה', דבתיב (רות ב ד) **'וְהָיָה בּוֹעֵז כָּאֵל מִבֵּית לֵהֶם
וַיֹּאמֶר לְקוֹצְרֵיהֶם ה' עִמָּכֶם'**, הרי שבידנו בועז בשם ה', ועוד **אמר
הכתוב (שופטים יא) 'שֹׁאֲמֵר הַמֶּלֶאךָ לְגִדְעוֹן ה' עִמָּךְ גִּבּוֹר הַחַיִּל',
ובירכו בשם ה'.** שואלת הגמרא: **מאי ואמר – לשם מה נצרכנו
להביא גם את הפסוק השני. משיבה הגמרא: מהפסוק הראשון
למדנו שבוועז בירך את הקוצרים בשם ה', ובי תימא – ואם תאמר
שבוועז הוא דעביד מדעתיה ומשמיא לא אסכימו על דו – הוא עשה
כך מדעתו אך מן השמים לא הסכימו עמו, תא שמע רביא אחרת,
ועוד **אמר הפסוק ה' עִמָּךְ גִּבּוֹר הַחַיִּל, וכיון שהמלאך בירך כך את
גדעון מוכח שאף מן השמים הסכימו לדבר זה.**
ואף לגבי נקאת מעשה הסכימו מן השמים שיביאו ישראל את
המעשרות אל בית ה', דבתיב (מלאכי ג י), **שֹׁאֲמֵר ה' לְיִשְׂרָאֵל הִבְיֹאוּ
אֶת כָּל הַמַּעֲשֵׂר אֶל בֵּית הָאֱלֹהִי, וְיִהְיֶה מִטָּרָה בְּבֵיתִי, וּבְחֲנוּנֵי נֹא כְּבֹאת
אִמֶּךָ ה' צְבָאוֹת, אִם לֹא אֶפְתָּח לָכֶם אֶת אֲרוֹנוֹת הַשָּׁמַיִם וְהִרְקִיתִי******

**אֶשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאֲדָמָה וְחַי הַבָּהֶם, ולאחר מכן מפרש הכתוב מאלו
עניות יש לפרוש (שם יח רכב), וכיון שנאמר לשון 'אשר יעשה' על
הפורש מעבירה, הא – הרי שכל היושב ולא עבר עברה, נותנין לו
שכר כעושה מצוה, ולמדנו אם כן מפסוק זה שהעושה מצוה זוכה
לחיים.**
**רבי שמעון בר רבי אומר, למדנו שכר הנמנע מעבירה ממקום אחר,
הרי הוא אומר בתורה (דברים יב כג) 'דִּק חֹק לְבִלְתִּי אֲכֹל' (את) הדם
כי הדם הוא הנפש' וגו', ומה אם הדם, שנפשו של אדם קצה ממנו
מלאכול אף בלא ציווי התורה, הפורש ממנו מקבל שכר הוא
וורעו כאומר שם (יב כה) 'לא תאכלנו למען ייטב לך ולבנך ואחריך',
אם כן, גזל ועריות שנפשו של אדם מתאחזת להן ומתפזרת, הפורש
מקן על אחת כמה וכמה שייפה לו, ולדורותיו, ולדורות דורותיו עד
סוף כל הדורות.**
**רבי חנניא בן עקיבא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את
ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, וציווהם אף על דברים
שאדם פורש מהם מעצמו כגון שקצים ונבלות, כדי שיקבלו שכר
על שפורשים מהם, שנאמר (ישעיה מב כב) 'ה' חפץ למען צדקו, יגדיל
תורה ויחיי' – כיון שרצה ה' להצדיק את ישראל ולזכותם, לכן
הגדיל תורתו והרבה מצוות.**
גמרא
שנינו במשנה בשם רבי חנניה בן גמליאל, שחייבי כריתות שלקו
נפטרו מכרת. הגמרא מבארת שאין אלו דברי הכל: **אמר רבי יוחנן,
חלוקין עליו חבריו על רבי חנניה בן גמליאל, וסוברים הם שאף אם
לקו עדיין חיוב הכרת עליהם.**
מקשה הגמרא: **אמר רב אדא בר אבהו, אמר רבי רב, חנניא – הרי
כבר שנינו שנחלקו חברי רבי חנניה עליו, ששנינו במגילה (טו), אין
חילוק בין שבת ליום הכיפורים לענין עונש העובר עליהם, אלא שנה
– השבת, ודונו בידי אדם – המחללו במזיד נהרג בסקילה בידי בית
דין, וזה – יום הכיפורים, ודונו בהכרת – המחללו במזיד נענש
בכרת בידי שמים. ואם איתא – ואם כדברי רבי חנניה שחייבי
כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתם, אידי ואידי בידי אדם הוא – גם
עונש המחלל שבת וגם עונש המחלל יום הכיפורים בידי אדם
הוא, שהרי לאחר שילקה המחלל יום הכיפורים בבית דין הוא
יפטר מהכרת, אלא מוכח שהתנא ששנה משנה זו חלק על רבי
חנניה, וסבר שאף אם החייב כרת לוקה בבית דין אין הוא נפטר
מעונש שמים, ואם כן קשה מדוע נצרך רבי יוחנן להשמיענו
שחברי רבי חנניה נחלקו עליו.**
מיישבת הגמרא: **רב נחמן (בר יצחק) אומר, הא מני – המשנה
במגילה המבארת שהמחוייב כרת עונשו בידי שמים, כשיטת מי
היא, רבי יצחק היא, דאמר, מלקות בחייבי כריתות ליבא כלל,
דתינא לעיל (א), שנחלקו תנאים בדין מלקות לחייבי כריתות, רבי
עקיבא מחייבם מלקות, רבי יצחק אומר, כל חייבי כריתות על גילוי
עריות כפגל היו – בכולם למדנו חיוב כרת מהפסוק (ויקרא יח כט)
'ונקרתו הנפשות העושות' שנאמר בפרשת עריות, ולמה הוציאה התורה את הבא על אחותו מן
הכלל, וחזרה ואמרה (שם כ י) 'ואיש אשר יקח את אחתו וגו'
ונקרתו לעיני בני עמם, לדונו בהכרת ולא במלקות – ללמדנו
שחייבי כריתות על עריות נענשים בכרת לבדו, ואינם לוקים בבית
דין. לפי זה מיישב רב נחמן, שהמשנה במגילה היא לשיטת רבי
יצחק הסובר שחייבי כריתות אינם לוקים, ואם כן אין להוכיח
משנה זו שחברי רבי חנניה חלוקים עליו במה שאמר שחייבי
כריתות שלקו נפטרו מכרת, שהרי רבי חנניה סובר כרבי עקיבא
שיש מלקות בחייבי כריתות, ושמא לדעה זו כיון שלקו נפטרו מידי
כריתתם, ועל כן הוצרך רבי יוחנן להשמיענו שחברי רבי חנניה
נחלקו עליו, וסברו שאף לרבי עקיבא המחייב מלקות בחייבי
כריתות, אין הם נפטרים בכך מהכרת.**

מעשה לגבי ביאור הפסוק 'עושה אלה לא ימוט לעולם': לאחר
 שהזכירו בפסוק אחת עשרה המצוות שנתבאר לעיל, כתיב (תהלים
 טו ד) 'עושה אלה לא ימוט לעולם'. כשהיה רבן גמליאל מניע למקרא
 הנה, היה בוכה, ואמר, מאן דעביד להו לבולחו – רק המקיים את
 כל המצוות הללו, הוא דלא ימוט, שהרי משמע עושה כל אלה,
 את תדא מינייהו – אך המקיים אחת מהן ימוט, כיון שאינו מקיים
 את השאר. דוחה הגמרא: אמרי ליה לרבן גמליאל בתמיה, מי
 כתיב – וכי נכתב בפסוק 'עושה כל אלה' שנלמד שרק העושה את
 כולן לא ימוט, והרי 'עושה אלה' כתיב, ואם כן משמע שאפילו
 בחדא מינייהו – בקיום אחת מהן, גם נאמר 'לא ימוט'.
 והביאו לרבן גמליאל ראייה שכך הדבר, דאי לא תימא הכי – שאם
 לא תאמר כך שהכוונה ב'אלה' היא גם לאחד מהאמורים בפרשה,
 הרי כתיב קרא אחריתא לגבי איסורי עריות (ויקרא יח כד), 'אל תשכמו
 בכל אלה', וכי תתם נמי – גם שם נפרש שהנוגע בכל אלה האמורים
 בפרשה הוא דמשכמו – הוא שנתמא, אבל העובר רק בחדא מינייהו
 – באחד מהם לא נטמא, והרי אין זה יתכן, אלא לאו – אלא ודאי
 שם פירוש 'כל אלה' הוא שלא להטמא באחת מכל אלה, ואם כן
 הקא נמי – גם כאן לגבי המצוות שמנה דוד, הכוונה 'עושה אלה'
 היא באחת מכל אלו, שאף העושה אחת מהן לא ימוט.
 המשיך דרשת רב שמלאי: אחר שהעמיד דוד את המצוות על אחת
 עשרה נתמעטו הדורות עוד, וקא ישעיהו והעמידו על שש, דכתיב
 (ישעיה לג טו) 'הולך צדקות, ודובר מישרים, מואם כבצע מעשקות,
 נוער כפיו מתמוך בשוחר, אומם אנו ממשוע דמים, ועוצם עיניו
 מראות ברע', ומבאר אותן הגמרא.
 'הולך צדקות', זה אברהם אבינו, דכתיב (בראשית יט) 'כי ידעתי
 למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו, ושקרו דרך ה' לעשות
 צדקה ומשפט' ונ', שמלבד שעשה בעצמו צדקות וגמילות
 חסדים, גם הדרוך את בניו ללכת בדרכו ולעשות צדקה, וזהו
 'הולך צדקות'.
 'דובר מישרים', זה שאינו מקניט פני חבירו בברים – שאינו מצער
 חבירו בדבריו בריבם.
 'מואם כבצע מעשקות' – שמאוס עליו ממון גזול, כגון רבי ישמעאל
 בן אלישע שהיה כהן, והביא לו אדם שבא לדון לפניו ראשית הגז,
 ולא רצה ליתול כיון שהנותן היה רגיל לתת את מתנות הכוונה
 שלו לכהן אחר, ודומה הדבר כאילו עושק את אותו כהן.
 'נוער כפיו מתמוך בשוחר', כגון רבי ישמעאל ברבי יוסי, שלא רצה
 ליתול את פירות שדהו ואמריסו שבא לדון לפניו כיון שהדבר
 נראה כשוחד, כמבאר לעיל.
 'אומם אנו ממשוע דמים', דלא שמע בולותא דצורבא מרנן ושתיק
 – שאינו שותק אם שומע גנותו של תלמיד חכם, ואזנו סתומה
 מלשמוע בגנותו ולשתוק, כגון רבי אלעזר ברבי שמעון, שהיה גופ
 שלם שנים רבות לאחר מותו מלבד תולעת אחת שיצאה מאוזנו,
 ואמר לאשתו בחלום שנענש בכך מפני שפעם אחת שמע בגנותו
 של תלמיד חכם ולא מחה כראוי לו, וכיון שהקפיד עליו הקב"ה
 על אותה פעם מוכח שהיה רגיל לדקדק בכך.
 'ועוצם עיניו מראות ברע', כדרכי חייא בר אבא, דאמר רבי חייא בר
 אבא (ב"ב נז) 'נעוצם עיניו מראות ברע', זה מי שאינו מסתכל בנשים
 בשעה שנומדות על הכביסה בשפת הנהר ומגלות שוקיהן.
 אלו שש המצוות שהזכיר ישעיהו, וכתיב שם (ישעיה לג טז)
 שהמקימן 'הוא מרומם ישובן וגו' – זוהי למעלה גדולה.
 רב שמלאי מבאר שהנביאים הוסיפו ומיעטו ממנין המצוות: אחר
 שהעמיד ישעיהו את המצוות על שש נתמעטו הדורות עוד, וקא
 מיכה והעמידו על שלש, דכתיב (מיכה ו ח) 'הידי לך אדם מה טוב ומה
 ה' דורש מוקד, כי אם עשות משפט, ואהבת חסד, והצנע לבת עם
 (ח) אלהיך', הרי שלוש מצוות, ומבאר אותן הגמרא.
 'עשות משפט', זה הדין – שישקול מעשיו שהיו כדן ולא יהיה
 עוול בידו, 'אהבת חסד', זה גמילות חסדים. 'הצנע לבת', זה הוצאת
 המת והקננת פלה שמצאנו בשתייהן לשון 'לבת', שנאמר (קהלת ז

י שית מאה וחד כרי הוי – שש מאות ואחת עשרה היא, זהו מנין
 המצוות אותן ציוה לנו משה מפי ה' ושתים נוספות, 'אנכי ה'
 אלהיך, ולא יהיה לך אלהים אחרים על פני' (שמות כ ב), מפי
 הנביא שמעונים – מפי הקב"ה עצמו, יחד הרי שש מאות ושלוש
 עשרה מצוות.
 (סמן לזכור הסוגיא שלהלן, רשמי"ק ס"ק).
 רב שמלאי מבאר שהנביאים מיעטו ממנין המצוות: אף שמנין
 המצוות הוא תרי"ג, קא דוד והעמידו על אחת עשרה, דכתיב (תהלים
 טו אה), 'מומור לדוד, (ח') מי יגור באהלך מי ישובו בך קרשך, הולך
 תמים, ופועל צדק, ודובר אמת בלבבו, לא רגל על לשונו, לא עשה
 לרעהו רעה, וחרפה לא נשא על קרובו, נבזה בעיניו נמאם, ואת יראי
 ה' יכבד, נשבע להרע ולא ימר, כספו לא נתן בנשף, ושוחר על נקי
 לא לקח, הרי אחת עשרה מצוות, ומסיים הפסוק 'עושה אלה לא
 ימוט לעולם'.
 ביאור המצוות שמנה דוד: 'הולך תמים', זה אברהם שקיים מצוות
 ה' בשלמות ובתמימות, דכתיב (בראשית יח א), שאמר ה' לאברהם
 'התהלך לפני ה' תמים'.
 'פועל צדק' – שעושה מלאכתו באמונה, כגון אבא הלליו, שלא
 השיב לחכמים כשיכריחוהו לשלום כיון שהיה שכיר יום ולא רצה
 להפסיק ממלאכתו, כמבואר בתענית (כג).
 'דובר אמת בלבבו', כגון רב ספרא, שבא אדם לקנות ממנו חפץ
 והציע סכום ומורתו, אך רב ספרא לא ענה לו כיון שקרא קריאת
 שמע. לקונה חשב שאינו רוצה למכור בסכום זה והוסיף על
 המחיר, ומסיים רב ספרא קריאת שמע אמר שימכור לו בסכום
 הראשון, כיון שמתחילה חשב בליבו למכור בסכום זה, וזהו 'דובר
 אמת בלבבו'.
 'לא רגל על לשונו' – לא היה שקר בלשונו, זה יעקב אבינו, דכתיב
 (בראשית כז כ) כאשר אמרה לו אמו שיאמר לאביו שהוא עשו ויטול
 את הברכות, לא רצה יעקב לשקר, ואמר 'אולי ימושני אבי והייתי
 בעיניו כמתעמע'. ואף בלסוף עשה כן, היה זה בעל כרחו על פי
 הדיבור שנאמר לרבקה בנבואה.
 'לא עשה לרעהו רעה', שלא ירד לאומנות חבירו – שלא הוסיף
 לאומנות חבירו על ידי שעסק בה בסמוך אליו.
 'וחרפה לא נשא על קרובו', זה המקרא את קרוביו, שלא סבל ושתק
 כשקרבו בחופה, אלא קירבו והסיר חרפתו ממנו.
 'נבזה בעיניו נמאם' – הנמאס לקב"ה בזוי הוא בעיניו, זה חזקיהו
 המלך, שנידע עצמותו אחז אביו כמשה של חללים ולא של כסף וזהב
 כראוי למלך, כיון שהיה רשע ונמאס בעבודת כוכבים.
 'ואת יראי ה' יכבד', זה יהושפט מלך יהודה, שכשעה שהיה רואה
 תלמיד חכם היה עומד מנסא ומחבקו ומנשקו, וקורא לו (אבי
 אבי), רבי רבי, מרי מרי – אדוני.
 'נשבע להרע ולא ימר' – ואינו עובר על שבועתו, כרבי יוחנן, דאמר
 רבי יוחנן – פעמים שהיה רבי יוחנן אומר, אהא ו-אהיה) בתענית
 עד שאבא לביתי, וזהו נשבע להרע לעצמו שלא יאכל, ואף שאין
 שבועה זו חלה היה מקפיד לקיימה כדי שלא יתרגל לעבור על
 שבועתו.
 'כספו לא נתן בנשף' – שלא הלוח בריבית, ואפילו לזכור
 בוכבים המותרת מהתורה, כדי שלא ימשך על ידי כך ויבוא
 להלות בריבית גם לישראל.
 'שוחר על נקי לא לקח' – אפילו שוחד שהיה רשאי לקחת על פי
 דין, לא לקח, כגון רבי ישמעאל ברבי יוסי, שהיה אריסו מביא לו
 סמל פירות משדהו בכל ערב שבת. פעם אחת בא לפניו האריס ביום
 חמישי כדי שידון בינו לבין חבירו, ואגב כך הקדים והביא לו את
 הפירות, אך רבי ישמעאל סירב לקחת משום שוחד אף שהיו
 הפירות שלו, כמבואר בכתובות (קד).
 אלו הן אחת עשרה המצוות שמנה דוד, ונאמר שם 'עושה אלה
 לא ימוט לעולם', כלומר שהמקימן בשלמות כפי שעשו צדיקים
 אלו לא ימוט לעולם.

רעש"י

וְזָכַרְתָּ, וְבֵן דָּוִד הַיְחֲמִידִין כִּי בְדֵי שִׁיבוֹת אֶם יִקְיִמוּ אוֹתָהּ עֲשֶׂרֶה מִצּוֹת הַלֵּלוּ. וְכֵן כָּל שָׁעָה, רִירוֹת לִשְׁמֵהּ מִטֶּה הוֹלֵכִים וּמִמַּעֲטִין אוֹתָהּ. כִּי סִפְרָא — בִּשְׂאֻלֹתֶיהָ דָּרַב אֱחָא (שְׂאֻלֹתֶיהָ לוֹ) וְהָכִי הוּא עוֹבָד, אֲדָר סִפְרָא דִּיהָ לֹא חָפֵץ אֶחָד לִמְנוּחַ, וְבֵן אָדָם אֶחָד לִפְנֵינוּ בִּשְׁעָה שְׁהִיא קוֹרָא קְרִיתָא נִמְעָה, וְאִמְרוּ לֵאלֹהֵינוּ לֵאלֹהֵינוּ חָפֵץ בְּכָךְ וּבְכָךְ דְּמִים, וְלֹא עֲנִיו מִפְּנֵי שְׁהִיא קוֹרָא קְרִיתָא שְׂמֵעָ. כִּסְכוּר זֶה שְׂמֵעָ אֵלֶּה הָרֹצֵה בְּדָמִים הַלֵּלוּ, וְחוֹסֶף שְׂמֵעָ תְּנוּהוּ לֵאלֹהֵינוּ בְּרִיתוֹ. אֲדָרֹת שְׂמִיעַ קְרִיתָא שְׂמֵעָ אִמְרוּ לוֹ: טוֹל הַחֶפֶץ בְּדָמִים שְׂמֵעָתָה בְּרִישׁוֹנָה, שְׂבִאוֹתָן דְּמִים דִּיהָ דַּעֲתִי לִינֶגַם לָךְ. (אַחַר) לֹא רָגַל עַל לִשְׁוֹנוֹ [בֵּן] — לֹא רֹצֵה לִשְׂקֵר מִתְּחִלָּה, שְׂאִמְרָא "אֵילִי יִמְשְׁנִי וְאִבִּי", אֲלֵא שְׂאִמְרָא הַכִּירְתוֹתָ וְעַל פִּי הַדְּבוּר, דְּכֹתִיב "עַל-כֵּלְתָן בְּנֵי, וּמִתְרַגְּמִין; אֵלֵי אֲתָמָר בְּנִבּוּאָה וְדֵלָא יִתְּנוּ לְחוֹטֵאת עֵלְךָ בְּרִית". וְהִתְפָּאֵר לֵאלֹהֵינוּ עַל קְרִיבֹה — לֹא סָבַל חֲרֻפַּת קְרִיבֹה. נִבּוּהָ בְּעִינֵי נִמְאָס — הַנִּמְאָס לְהַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא — נִבּוּהָ הוּא בְּעִינֵי שֶׁל אָדָם, זֶה חֻקִּיהוּ שֶׁנִּבּוּהָ הִיא בְּעִינֵי אֲבִיו שֶׁנִּמְאָס בִּעְבוּדָה וְזֶה. שְׁנִירוֹ בְּמִטָּה שֶׁל חֲבִלִים — גִּמְרָא הִיא וְלֹא קִרְאָה (וְקוֹרָא לוֹ רַבִּי רַב), וְאִפְּשִׁילוּ לִבִּי — כִּדִּי שְׂמֵעָ יִמְשֹׁךְ וְיִבְאֵה לְהוֹלֹת לִישְׂרָאֵל בְּרִיבִית. שׁוּדָה עַל גִּבִּי לֹא לִקָּח — אִפְּשִׁילוּ שׁוּדָה שְׁהִיא רִשְׁאֵי לִיקָח. בְּנוֹן יִשְׁמַעְיָא בְּרִבִּי יוֹסִי — שְׁהִיא אִרִיסוֹ מִבְּאֵי לוֹ מִשְׁלוֹ [וְקוֹדֶם] וְזִמְנוֹ וְלֹא רֹצֵה לִיקָח כִּדִּי לְהִידֹת לוֹ דִּין, בְּצִנְעָה מַעֲשִׂיקוֹת — שְׂמֵעָ רֹצֵה לְטִיטוֹל לְעֻצְמוֹ אֲרִיתָא הֵגוֹ שְׁהִיא לֹא אֶחָד שְׂבִיב אֶחָד לִפְנֵינוּ, אֵלֶּה עַל בֶּן דָּוִד הוּא כִּדִּי שְׂמַעְיָא כִּי אִלִישֶׁעָ, מִשְׁמֵם דְּמִי אִילֵּיל עוֹשֶׁק לְכֹחַ, שְׁהִיא רָגִיל זֶה לִיתֵּן לוֹ מִתְּנוּתוֹ. אוֹמֵם אוֹמֵם מִשְׁמֵעָ דְּמִים — אֲזִינוּ חֲתוּמָה וְחֲסוּמָה דְּבִרְבִּי זֶה שְׂמֵעָ בְּהַ דְּבִר גִּנְאִי, וְשׁוֹתָהּ, וְחִינְתִּי "דְּמִים" — לִשְׁוֹן שְׁתִּיקָה. בְּנוֹן רַבִּי אֲלֵעֻזֶר בְּרִבִּי שְׂמֵעָ — בִּהֲשׁוּבָא אֶת מַעֲשִׂיָּה (בְּכָב מִצִּנְעָה דְּרַב) נִפְשָׁה רִישָׁא

וְיָהּ רֶכֶן בְּמִלְאֵל מִנֵּי לִמּוֹ
 וְשֵׁם, הָאֵל חָרָא מִיַּיְהוּדָה - לִמּוֹ
 אֶפְיִלּוּ בְּחָרָא מִיַּיְהוּדָה. דָּא
 סְמִי, הַנּוֹנֵעַ בְּכָל אֵלֶּה ד'
 נְכוּי - בְּאַחַת מִכָּל אֱלוֹ.
 בְּשִׁחַר אִטְס אֲזִנּוּ מִשְׁמַע
 גו', "דְּבַר מִשְׁרִים" - זֶה
 בְּשִׁחַר" - כְּגוֹן רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל
 שְׁמַעוֹן. "וְעִצֵּם עֵינָיו מִרְאוּ
 תִּבְּקִיסָה. וְכִתִּיב "הוּא מֵחַ
 אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַחֲבָר
 הַנִּנֵּעַ לְכַת" - זֶה הוֹצֵאת
 הַנִּנֵּעַ לְכַת", דְּבָרִים שְׁדָרָה
 מִשְׁפָּט וְעֵשׂוּ דְּדָקָה". בָּא
 יִמְא, דְּרִשׁוֹנֵי בְּכָל הַתּוֹרָה
 יִירוֹת גּוֹר מִשָּׁה רַבִּינוּ עַל
 הַ, [שְׁנֶאמַר] "חֲדָל נָא מִי
 הַלּוֹד לְהַרְגֵּעוּ יִשְׂרָאֵל".
 בְּדָתָם בְּגוֹיִם" - בָּא יִשְׁעִיָּה
 לָהּ רַב פֶּפֶא: דִּלְמָא בָּאִים
 יִרְכִּים". מִתְקַף לָהּ מִרְ וּמִ
 בָּא מִחֻלְכִין בְּדָד, וְשְׁמַעוּ
 בְּנֵי מַח אֶתְהָ מִשְׁחָק? אִמָּ
 וְיִשְׁכּוּן בְּמַח וְהִשְׁמַח.

הדרן עלך אלו הן הלוקין
וסליקא לה מסבת מכות

הָיָה הָיָה בּוֹכָה, אָמַר: מֵאֵן דְּעִבֵּיד
! אָמְרֵי לִיה: מִי כְּתִיב "עֲשֵׂה כָל
אֲשֶׁר תִּצְוֶה" - כְּתִיב קָרָא אֲחֵרָנָא
דְּמַשְׁמָא, בְּהָדָא מִיִּנְיָהּ לָא? אֵלָא
יִשְׁעָהּוּ וְהַעֲמִידוּן עַל שַׁשׁ, דְּכְתִיב
ס' וְעַם עֲנִיּוֹ מִרְאוֹת בְּרַע". "חֲלָד
נִיּוֹ מִקְנִיט פְּנֵי חִבְרֵי בְּרִיבִים, "מֵאִם
דְּבִי יוֹסִי, "אִטְם אֲזִנּוּ מִשְׁמַע דְּמִי"
רַע" - בְּדִרְבֵּי חֵיָא בְּרַ אָבָא, דְּאָמַר
יִשְׁכּוֹן" [וגו']. בָּא מִיכָּה וְהַעֲמִידוּן
סָד וְהַזְנֵנָה לָכֵת עִם (ה') אֱלֹהֵיהּ".
תִּתְּנָה וְהַנְּסֵת כְּלָה. וְחָלָא דְּכָרִים קָל
לְעֵשְׂוֹת בְּזִנְעָא - עַל אַחַת כְּפָה
יִס וְהַעֲמִידוּן עַל אַחַת, שְׁנָאֵמַר "כֹּה
לָא, בָּא חֲבִיקוּ וְהַעֲמִידוּן עַל אַחַת,
יֵאל, בָּאוּ אֲרִבְכָּה נְבִיאִים וּבִישְׁלוּם.
יִס יִשְׁכּוֹן" וגו', וְכְתִיב "נָחֵם ה' עַל
שֵׁה אָמַר "פֶּקֶד עֲזוֹן אֲבוֹת עַל בְּנִים"
מִר "וְהִיָּה בְּיוֹם הַהוּא וְיִתְקַע בְּשׁוֹפָר
הַמִּתְקַשֵּׁת, דְּכְתִיב "מִעֵתִי בִשָּׁה
דְּלִמָּא פְּאִכִּילַת קִישׁוּאִין וְדִילּוּעִין.
הַמוֹנֶה שֶׁל רוּמִי מִפְּלִטָּה [בְּרַחוּק]
תָּהִם: וְאַתֶּם מִפְּנֵי מָה אַתֶּם בּוֹכִים?
עַל בֵּית הַדָּרוֹם רָגְלֵי אֱלֹהֵינוּ שְׂרֹפָה

באורי' כתיב לכן בגללכם ציון שדה תחרש — וקשה: דהא בכל המוקרא לא מצינו פסוק
 זה מנבואתו של אוריה, כי אם מנבואתו של מיכה המורשתי! ויש לומר: דסמין
 אהא דאיתא בספר ירמיה (לח) שנתבא ירמיה על פורענות ונתקבצו הכהנים והנביאים
 להרגו מפני שדיה מדרב פורענות, ואמרו להם השרים: אין אנו מסכימין, שהרי מיכה דיבר
 מפורענות ולא נהרג, וגם אוריה וגו' — משמע שדבר אוריה כמו מיכה, ומה פורענות דבר
 מיכה — הוא קרא זה, והוי כמו שדבר אוריה. אבל קשה: מנלן דאותה נבואה דכתיב "עוד
 ישבו זקנים חקנות ברחובות" היא לעולם הבא? דלמא היא בעולם קודם גאולה! ויש לומר:
 דממה שהיא אמר ב"פסח שני" (פסחים סח.א) נחא, דקאמרו: עתידים מתים שיחיו, דכתיב
 "עוד ישבו זקנים וחקנות ברחובות וילכו על משענותם" ועל אלישע שהחיה המת כתיב
 "משענתו, וגמירין" משענת" דהאי קרא מ"משענת" דאלישע, מה להלן החיה המת אף כאן
 תחיית המתים. ואם כן על כרחך האי נבואה לעתיד לבא, שהרי עבר בית ראשון ובית שני
 שלא היתה תחיית המתים, וניחא הכל. והשם יזכנו לראות משיח, אמן.
 בנבואתו של אוריה; באוריה פתיב "לכן בגללכם ציון שדה תחרש", בזכריה פתיב "עוד ישבו זקנים וחקנות ברחובות ירושלים". עד שלא
 נתקיימה נבואתו של אוריה - הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה - בידוע שנתקיימה
 של זכריה מתקיימת. בלשון הזה אמרו לו: עקיבא נחמיתנו, עקיבא נחמיתנו.

הדרן עלך אלו הן הלוקין וסליקא לה מסכת מכות

אגרות קודש

ב"ה, ט' כסלו, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ט חשוון, בו מודיע ע"ד סדר לימודו בישיבת תומכי תמימים, ושואל
 דעתי, באשר קשה לו הלימוד בשתי מסכתות בבית אחת, באיזה מהם להמשיך,

הנה כיון שזכה להיות בישיבה וידוע בכ"מ במדרשי רז"ל מעלת לימוד התורה ברבים, וזהו ג"כ
 אחד מהמ"ח דברים שהתורה נקנית בהם (עיין ג"כ אגרת הקדש לאדמו"ר הזקן סי' כ"ג), הרי ילמוד
 בהמסכת שבסדרי הישיבה.

(ב) אם ללמוד הרבה למיגרס ולהיות בקי בהם או ללמוד מעט בעיון טוב:

הנה בכלל כ"ז תלוי בהבקיאות והידיעות שיש לו עד עתה, ובכשרונותיו (ויעוין בגמרא סוף
 ברכות, סוף הוריות ובירושלמי שם, ובמאמר דא"ח אמר רבא חייב אינש לבסומי בפוריא, ה'תש"ח
 ריש פ"ב ובהערה שם - נדפס בקונטרס נ"ד), ולכן יתייעץ בזה עם הנהלת הישיבה על אתר והם יורוהו
 בפרטיות, ובכללות הרי ידוע מכבר שכל אחד צריך להיות לו לימוד למיגרס ולימוד לעיוןא הן בנגלה
 בתורה והן בתורת החסידות.

בודאי שומר שלשת השיעורים השווים לכל נפש מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר והם בחומש תהלים
 ותניא הידועים, ומהנכון שיתן בכל יום - מימות החול - קודם התפלה איזה פרוטות לצדקה - בלי נדר
 - עד עשירי בשבט הבע"ל.

ברכה ללמוד תורה ביראת שמים.

באש, ולא נבקה. אמר להן רבי עקיבא, לך ו-מפני כך אני מצחק, שבראותי הצלחתם הריני לומד קל וחומר, ומה לעוברי רצונו המשתחוים לעבודת כוכבים, כך שיושבים בהשקט ושלוח בעולם הזה, לעושי רצונו, על אחת כמה וכמה שעתיד ה' לשלם להם שכר טוב.

מעשה נוסף בענין דומה: שוב פעם אחת היו תנאים אלו עולין לירושלים, ביון שהגיעו לחר הצופים קרעו בגדיהם כדין הרואה ירושלים ובית המקדש בחורבנם. ביון שהגיעו לחר הבית, ראו שועל שיצא ממקום בית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין ורבי עקיבא מצחק. אמרו לו, מפני מה אתה מצחק, אמר להם, מפני מה אתם בוכים. אמרו לו, מקום שכתוב בו (במדבר א טא) 'ותור הקרב יומת', ועכשיו שועלים הלכו בו, ולא נבקה.

אמר להן רבי עקיבא, לך אני מצחק, דכתיב בפסוק (ישעיה ח ב) לאחר שצוה ה' את ישעיהו לכתוב על גיליון שהחורבן ממחר

הדרן עלך אלו הן הלוקין וסליקא לה מסכת מכות

המשך ביאור למסכת מכות ליום שלישי עמ' ב

לכם ברכה עד בלי די, ומכיון שאף ה' ציווה להביא את המעשרות אל בית האוצר דהיינו בית המקדש, מוכח שהסכים לתקנה זו.

שואלת הגמרא: מאי עד בלי די? משיבה הגמרא: אמר רמי בר רב, הכוונה היא שיתן ה' ברכה כה גדולה, עד שיכלו ו-שיתעייפו שפתותיהם מלומר די, שתאמרו כך פעמים רבות כיון שלא תוכלו לקבל את השפע הגדול.

אגב שלמדנו על דברים שעשו בית דין של מטה והסכימו עמם מלמעלה, מביאה הגמרא מאמר נוסף מעין זה: אמר רבי אלעזר, בשלש מקומות הופיע ו-נגלה רוח הקודש בבית דין בשעת הצורך כדי להוכיח ולקיים את דבריהם, בבית דינו של שם, ובבית דינו של שמואל הרמתי, ובבית דינו של שלמה.

בבית דינו של שם הופיעה רוח הקודש, דכתיב (בראשית כו) כאשר בקש יהודה לשרוף את תמר כלתו כיון שזינתה, ושלחה לו תמר את החותמת, הפתילים והמטה שנתן לה כשבא עליה, ויכר יהודה, ויאמר צדקה מקני. לכאורה פירוש דבריו הוא, צדקה תמר בדבריה וממני היא מעוברת, אך אם כך יש להקשות מנא ידע מנין ידע יהודה שאכן ממנו היא מעוברת, דלמא כי חיבי דאול איהו לגבה – שמא כשם שהוא הלך אליה ובעלה, אול נמי אינש אחרינא [לגבה] – הלך גם אדם אחר ובעלה, וממנו היא מעוברת. אלא ודאי תיבת 'ממני' אינה מדבריה יהודה, שהוא אמר רק 'צדקה' שבאתי אליה, ויצאת בת קול ואמרה 'ממני יצאו כבושים' – מאיתי יצאו הדברים הנעלמים הללו, שזוהי שיצא זרע מבין שניהם כיון שתמר זכתה שיצאו ממנה מלכים, ועל כן בא עליה יהודה שהיה מלך.

וכן נגלתה רוח הקודש בבית דינו של שמואל, דכתיב (שמואל א יב גה) שאמר שמואל לעם בשעה שהמליך את שאול, להניי ענו כי ו-העידו בין נגד ה' ונגד משיחו, את שור מי לקחתי וחמור מי לקחתי, ואת מי עשיתי, את מי רצותי, ומיד מי לקחתי כפר ואעלים עיני בו, ואשיב לכם. ויאמרו לא עשיתנו ולא רצונו ולא לקחת מיד איש מאומה. ויאמר אליהם, עד ה' ככם ועד משיחו היום הזה כי לא מצאתם בדי מאומה, ויאמר עד, לכאורה פירוש ויאמר עד' הוא שענו העם שאכן הם עדים בדבר שלא מצאו ביד שמואל מאומה, אך אם כך יש להקשות, מהו 'ויאמר' בלשון יחיד, הרי ויאמרו' מיכני ליה – היה הפסוק צריך לכתוב ויאמרו' בלשון רבים, אלא ודאי לא העם אמרו עד', אלא יצאת בת קול ואמרה 'אני עד בדבר זה', שלא לקח שמואל דבר מידי העם.

וכן נגלתה רוח הקודש בבית דינו של שלמה המלך, דכתיב (מלכים א י כו) כאשר באו לפני שלמה שתי נשים עם תינוק חי ותינוק מת, וכל אחת טענה שהחי שלה, פסק שלמה שיגורו את התינוק החי ויחלקוהו ביניהם, ואחר שאמרה אחת מן

לבוא, ואעקדה לי עדים נאמנים את אוריה הבתן ואת זכריה בן יברכיהו, ויש להקשות על פסוק זה, וכי מה ענין אוריה אצל זכריה, והרי אוריה התנבא במקדש ראשון, וזכריה התנבא במקדש שני. אלא כך הוא ביאור הפסוק, תלה הכתוב נבואתו של זכריה שהתנבא על הגאולה, בנבואתו של אוריה שהתנבא על החורבן, באוריה כתיב (מלכים א יב) 'לכן בגללכם ציון שדה תחרש [וגו'] וירושלם עיין תהיה וחר הבית לבמות יער', ובזכריה כתיב (זכריה ח ד) 'עוד יושבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלם, ואיש משענתו בידו מרב ימים'. עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה, הייתי מתירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה, בידוע שאף נבואתו של זכריה מתקיימת לעתיד לבוא.

מסיימת הגמרא: בלשון הזה אמרו לו חבריו לרבי עקיבא, עקיבא ניחמתני עקיבא ניחמתני.

שיתנוהו לשניה כדי שלא יהרגוהו, נאמר ויען המלך ויאמר תנו לה את הילד החי והמת לא תמיתוהו, (כי) היא אמו'. לכאורה שלמה הוא שאמר 'היא אמו', אך אם כך יש להקשות מנא ידע שלמה שכך הוא, ואף שנראה הדבר שהיא אמו כיון שאמרה להשאירו בחיים, דלמא איערומא מיערומא – שמא עשתה כך בערמה כדי שיחשוב שלמה שהיא אמו, אלא ודאי שלמה אמר רק לתת לה את הילד, ויצאת בת קול לקיים דבריו, ואמרה 'היא אמו'.

הגמרא מקשה על הוכחת רבי אלעזר מן הפסוקים: אמר רבא, מלמא – מנין לך להוכיח מפסוקים אלו שיצאה בת קול, והרי ניתן לפרשם כפשוטם, לגבי יהודה ניתן לומר שהוא זה שאמר 'צדקה ממני', ומה שהקשית מהיכן ידע, דלמא ו-שמא! יהודה, ביון דחשיב ירחי ויומי – שחישב חודשים וימים מאז שבא עליה, ואתרמי – ולפי החשבון הודמן כדבריה שממנו היא מעוברת, על כן אף שיתכן שבא עליה גם אדם אחר, דהיינו מחזקין – מה שראינו בעינינו אנו מחזיקים שכך היה, ודלא חיוני לא מחזקין – ומה שלא ראינו אין אנו מחזיקים מספק שכן היה, ולפיכך אמר יהודה שממנו היא מעוברת.

עוד מקשה רבא: שמואל נמי – גם לגבי שמואל אפשר לומר שישראל אמרו 'עד' ולא הבת קול, ומה שהקשית מדוע נאמר ויאמר' בלשון יחיד, בולחו וישראל כרי להו הפסוק בלשון יחיד, דכתיב (ישעיה מה ח) 'וישראל נישע בך'.

ועוד מקשה רבא: שלמה נמי – גם לגבי שלמה ניתן לפרש שהוא זה שאמר 'היא אמו' ולא הבת קול, ומה שהקשית מהיכן ידע, מיהא קא מרחמנא – מכך שאשה זו ריחמה על התינוק, והא לא קא מרחמנא – והשניה לא ריחמה עליו, הבין שלמה שזו שריחמה היא אמו.

מכח קושיות אלו מסיקה הגמרא שרבי אלעזר לא למד את דבריו מפסוקים אלו, אלא גמרא – כך הוא קיבל מרבותיו, שבת קול היא שאמרה אצל יהודה 'ממני', אצל שמואל 'עד', ואצל שלמה 'היא אמו'.

אגב ששינוי במשנה שהקב"ה הרבה מצוות לישראל, מבארת הגמרא כמה הם: דרש רבי שמואל, שש מאות ושלש עשרה מצוות נאמרו לו למשה, שבהם שלש מאות וששים וחמש לאוין, כמנין ימות שנת החמה, ומאתים וארבעים ושמונה מצוות עשה, כמנין איברייו של אדם.

הגמרא מביאה מקור לכך מן הפסוק: אמר רב הונא, מאי קרא – היכן מרומז דבר זה בתורה, שנאמר (דברים לג ד) 'ותורה צוה לנו משה מן השם קהלת יעקב', 'ותורה' בגימטריא

פרק ראשון – שבועות שתיים

משנה

1 משנה זו מבארת ארבעה דינים שיש בהם שני פרטים הכתובים
2 במפורש בתורה, ושני פרטים שהם מדאורייתא אך אינם כתובים
3 במפורש אלא נלמדים מפסוק. לאחר מכן המשנה דנה באופני
4 הכפרה של אדם שנכנס לבית המקדש בשוגג כשהוא טמא, או
5 שאכל קדשים בשוגג כשהוא טמא. כמו כן מבארת המשנה את
6 אופני הכפרה כשעבר עבירה זו במזיד, וכן כשעבר עבירות
7 נוספות: **שבועות** – שבועת ביטוי, שהעובר עליה בשוגג חייב קרבן
8 עולה ויורד, **שתיים** **שָׁחַן אֲרִבַּע** – שני אופנים נכתבו במפורש
9 בתורה, ושני אופנים דרשו חכמים מפסוק. שני האופנים שנכתבו
10 במפורש הם כשנשבע על להבא, האחד, כשנשבע לחיוב, כגון
11 שנשבע לאכול, והשני, כשנשבע לשלילה, כגון כשנשבע שלא
12 לאכול. ונכתבו בפסוק 'או נָפֵשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבִטָּא בְּשָׁפְתַי לְהִרַע
13 או לְהִיטִיב' (ויקרא ה ד), 'להרע' היינו כל שבועה שהיא לשלילה,
14 ו'להיטיב' היינו כל שבועה שהיא לחיוב. וחכמים דרשו שני
15 אופנים נוספים כשנשבע על העבר, האחד כשנשבע לחיוב, כגון
16 שנשבע שאכל, והשני כשנשבע לשלילה, כגון שנשבע שלא אכל.
17 בארבעה אופנים אלו אם עבר בשוגג על שבועתו וכשנשבע על
18 להבא, או שנשבע בשוגג על שקר וכשנשבע על העבר, חייב
19 קרבן עולה ויורד.
20 המשנה מביאה דין שנכתב בתורה בסמוך לדין שבועת ביטוי, וגם
21 בו יש 'שתיים שהן ארבע': **דיעות** **הַפּוֹמָאָה** – חיובי קרבן עולה
22 ויורד לאדם שנטמא ונכנס בשוגג למקדש או אכל קדשים, **שתיים**
23 **שָׁחַן אֲרִבַּע** – שני אופני העלם נכתבו במפורש בתורה, ושני אופנים
24 דרשו חכמים מפסוק. שני האופנים שנכתבו במפורש הם
25 כשנעלמה ממנו הידיעה שהוא טמא, האופן האחד שנכנס
26 למקדש בהעלם זה, והשני שאכל קדשים בהעלם זה, ונכתבו
27 בפסוק 'וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא' (שם ה ב), שמשמעותו שנתעלמה
28 ממנו הטומאה. וחכמים דרשו שני אופנים נוספים של העלם,
29 האחד שזכר שהוא טמא אך לא ידע שהוא נכנס למקדש, והשני
30 שלא ידע שהוא אוכל קדשים. בארבעה אופנים אלו חייב קרבן
31 עולה ויורד.
32 אגב שהביאה המשנה שני דינים שיש בהם 'שתיים שהן ארבע',
33 מביאה המשנה שני דינים נוספים שיש בהם 'שתיים שהן ארבע':
34 **יצאות השָׁבֶת** – הוצאות מרשות לרשות האסורות בשבת מן
35 התורה, הם **שתיים** **שָׁחַן אֲרִבַּע** – שני אופני הוצאה נלמדים מפסוק
36 ודן אבות, ושני אופנים הוסיפו חכמים מסבתם ודן תולדות.
37 האופנים הנלמדים מפסוק הם, כשאדם מוציא מרשות היחיד
38 לרשות הרבים, ושני אופנים בדבר, האחד, העומד ברשות הרבים
39 והושיט ידו לרשות היחיד ונטל חפץ והוציאו לחוץ, והשני,
40 כשעומד ברשות היחיד ונטל חפץ והניחו ברשות הרבים. שני
41 אופנים אלו נלמדים מן הפסוק 'וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בְּמִחְנֶה
42 לֵאמֹר אִישׁ וְאִשָּׁה אֶל יַעֲשֻׂוּ עוֹד מְלֶאכָה לְתַרְוַמֹּת הַקֹּדֶשׁ וַיִּכְלָא
43 הָעָם מִמֶּהֱבִיא' (שמות לו א), ופירשו חכמים (שבת צא), שמשנה רבינו ציוה
44 שבני ישראל לא יביאו תרומות נוספות לבניית המשכן, מפני
45 שביטוי של אדם הוא רשות היחיד ואילו משה היה במחנה לוי

46 שהוא רשות הרבים, הרי שאסור בשבת להוציא חפץ מרשות
47 היחיד לרשות הרבים. וחכמים הוסיפו מסברא שאף הכנסה
48 מרשות הרבים לרשות היחיד אסורה מן התורה והיא תולדה של
49 הוצאה, ואף בזה יש שני אופנים, האחד, העומד ברשות היחיד
50 ומושיט ידו לרשות הרבים ונטל משם חפץ ומכניס לרשות היחיד,
51 והשני, כשעומד ברשות הרבים ונטל חפץ ומניחו ברשות היחיד.
52 דין נוסף שיש בו 'שנים שהם ארבעה': **מִרְאֵת נְנִיעִים**, שהמצורע
53 שיש לו נגע מאותם מראות בבשרו נטמא וצריך להביא קרבן
54 לטהרתו, **שָׁנִים שָׁחַן אֲרִבַּעַה** – שני מראות נכתבו במפורש בתורה,
55 ושני מראות דרשו חכמים מפסוק. שני המראות הכתובים
56 במפורש הם 'שאת' שהוא מראה הנראה כצמר לבן, ו'בהרת'
57 שהוא מראה לבן ביותר כשלג, ונכתבו בפסוק 'אָדָם כִּי יִהְיֶה כְּעוֹר
58 בְּשָׁרוֹ שָׂאת או סִפְחָת או בְּהֶרֶת' (ויקרא יג ב). וחכמים דרשו מפסוק
59 זה שיש שני מראות נוספים שהם תולדות של שאת ובהרת.
60 תולדת השאת נראית כקרום ביצה, ותולדת הבהרת נראית כסיד
61 ההיכל בבית המקדש.
62 המשנה מבארת אלו קרבנות מכפרים על 'ידיעות הטומאה'
63 שנשנו לעיל: **את** – על טומאת מקדש וקדשיו **שָׁשִׁשׁ בַּה יִדְּעָה**
64 **בְּתַחֲלָה**, כלומר שקודם שנכנס למקדש או אכל קדשים ידע שהוא
65 טמא. **וְיֵשׁ בַּה יִדְּעָה בְּסוּף**, שאחר שנכנס למקדש או אכל קדשים
66 נודע לו שנכנס או אכל כשהוא טמא, **וְיֵשׁ בַּה הָעֵלֶם בְּיָנִיתִים**, שבין
67 הידיעה שבתחילה ובין הידיעה שבסוף היה העלם, כלומר שכחה
68 ואו העלם טומאה או העלם מקדשו, **הָרִי וְהַ חֵיב בְּקָרְבָן עוֹלָה**
69 **וְיִזְרֵד**.
70 ואם **יֵשׁ בַּה יִדְּעָה בְּתַחֲלָה**, שקודם שנכנס למקדש או אכל קדשים
71 ידע שהוא טמא. **וְאִין בַּה יִדְּעָה בְּסוּף**, שגם אחר שנכנס למקדש
72 או אכל קדשים לא נזכר שהוא טמא, **שְׁעִיר הַנִּעְשָׂה בְּיָנִים** ביום
73 הכיפורים, והוא השעיר שעלה בגורל לה', **יּוֹם הַכְּפּוּרִים** עצמו,
74 תולדה להגן עליו מן היסורים, **עַד שְׁנוּעָה** לו שנכנס למקדש או אכל
75 קדשים בטומאה, **וְיָבִיא בְּעוֹלָה וְיִזְרֵד**.
76 ואם **אִין בַּה יִדְּעָה בְּתַחֲלָה**, שקודם שנכנס למקדש או אכל קדשים
77 לא ידע שהוא טמא, **אֲכָל יֵשׁ בַּה יִדְּעָה בְּסוּף**, שאחר שנכנס
78 למקדש או אכל קדשים נודע לו שהוא טמא. **שְׁעִיר הַנִּעְשָׂה בַּחוּץ**
79 ביום הכיפורים, והוא שעיר עזים של מוסף יום הכיפורים הקרב
80 במזבח החיצון, **וְיּוֹם הַכְּפּוּרִים** עצמו, **מִכְפָּר, שְׁנָאֵמֵר** (במדבר כט יא)
81 'שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד חֲטָאת מִלִּכְבֹּד הַפָּאָת הַכְּפּוּרִים', ושעיר עזים אחד
82 הוא שעיר הנעשה בחוץ, ו'חטאת הכפורים' היא השעיר הנעשה
83 בפנים, וממה שהקישוה התורה את שני השעירים, אנו למדים שעל
84 **מֶה שְׁשִׁעִיר וְהַ מִכְפָּר, שְׁעִיר וְהַ מִכְפָּר, מֶה הַשְׁעִיר הַפְּנִימִי אִין מִכְפָּר**
85 – אין תולה להגן מן היסורים **אֵלָּא עַל דְּכָר שִׁישׁ בַּה יִדְּעָה**, היינו
86 ידיעה בתחילה, **אֵפֹה הַשְׁעִיר הַחִיצוֹן אִין מִכְפָּר אֵלָּא עַל דְּכָר שִׁישׁ בַּה יִדְּעָה**, והיינו ידיעה בסוף.
87 **וְעַל טוּמַאת מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁי שְׂאִין בַּה יִדְּעָה לֹא בְּתַחֲלָה וְלֹא בְּסוּף, שְׁעִירֵי חֲטָאת שִׁמְקִרִיבִים בְּכָל שְׁלֹשַׁת הָרִגְלִים וְשְׁעִירֵי חֲטָאת שִׁמְקִרִיבִים בְּרִאשֵׁי הָרִגְלִים מִכְפָּרֵין, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה.**
88 דעה החולקת: **רַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמֵר, שְׁעִירֵי הָרִגְלִים אֵכָּן מִכְפָּרֵין עַל טוּמַאת שְׂאִין בַּה יִדְּעָה לֹא בְּתַחֲלָה וְלֹא בְּסוּף, אֲכָל לֹא שְׁעִירֵי רִאשֵׁי הָרִגְלִים, וְעַל מֶה שְׁעִירֵי רִאשֵׁי הָרִגְלִים מִכְפָּרֵין,**
89
90
91
92
93

מצנינו בעניין הדם, שעם היותו אדם, שהוא עניין הגבורה, הרי עלי־דו דווקא הוא עיקר החיות, כמו שכתוב כי הדם הוא הנפש. ממאמר שבת פרשת וישלח ה'תשכ"ח

שבועות. שבועות שתיים - פרק ראשון דף ב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רנא רש"י תוספות

משנה שבועות שתיים שהן ארבע - בשבועות ביטוי שפתיים הכתוב בויקרא (ה) אצל קרבן עולה ויורד קאמר, כדמפרש בפרק שליש (שבועות כ, א). שתיים - כתיבי בקרא, דכתיב (שם) "לחרע או להטיב", ומפרש במשנה פרק שליש (שם כה, א): "אובל" - להטיב, "לא אובל" - לחרע, שמענה את עצמו. והוא הדין לכל דבר שהוא הן ולא להבא, ד"לחרע או להטיב" להבא משמע.

ובפרק שליש (שם) מרבה מן המקרא אף דברים שאין בהן הרעה והטבה. ומיהו שתיים ניהו ותי לא, דבר וחילופו. שהן ארבע - יש לרבות מריבוי הכתובים, כדמפרש בפרק שליש (שם) אף דבר וחילופו לשבעה, גנון "אבלתי" והוא לא אבל, או "לא אבלתי" ואכל. וייעות השומאה - חיוב קרבן עולה ויורד מחמת טומאת מקדש וקדשיו הכתובה אצל שבועות ביטוי, "או נפש כי תגע" וגו', וילפינן בפרקין שאין הכתוב מדרב אלא בטומאת מקדש וקדשיו, שנכנס בשוגג למקדש אחר טומאה זו, או אבל בשר קודש. שתיים שהן ארבע - שתיים כתיבי, דכתיב (ויקרא ה) "ונעלם ממנו והוא טמא" משמע שנתעלמה ממנו טומאה, ועל ידי אותו העלם אבל קודש - דהיינו אכחה, או שנכנס למקדש - הרי שתיים. ולפי שאין חייב עליה אלא אם כן ידע בתחלה שנטמא ואחר כך נעלמה ממנו ולאחר מעשה נודע לו שחטא. משום הכי קרי ליה ידיעות. שהן ארבע - יש לרבות מן המקרא עוד שני חיובים: העלם קודש והעלם מקדש וחזר הוא את הטומאה. יציאות השבת שתיים שהן ארבע - הרצאה מרשות היחיד לרשות הרבים למדנו מן המקרא שחייב בפרק "חזורק" במסכת שבת (צו, ב) מריצו משה ויעבירו קול במחנה" וגו' (מתרגמינן): לא תפיק מרשות היחיד לרשות הרבים - זוהו שתיים, אחת לעמוד בחוץ והושיט ידו לפנים ונטל חפץ והוציאו לחוץ, ואחת לעמוד בפנים ונטל חפץ ממקומו והוציאו בידו

והניחו בחוץ. שהן ארבע - יש ללמוד מאלו שכשם שהקפידה תורה מרשות לרשות בהוצאה כך הקפידה בהכנסה. והרי הן שתיים, אחת לעמוד בפנים והושיט ידו לחוץ ונטל חפץ והכניסו, ואחת לעמוד מבחוץ ונטל חפץ ממקומו והושיטו בפנים והניחו. מראות נגעים - שהצמרוע מביא עליהם קרבן לטהרתו - שנים כתובין במקרא, שאת ובדורת, והן חלוקין במראיהן כדמפרש בגמרא. שהן ארבעה - יש לרבות תולדה לזו ותולדה לזו, כדמפרש בגמרא. אי שיש בה ידיעה - כוליה אטומאה קאי. ובגמרא מפרש אמאי מפרש מילי דמחביא. ויציאות ומראות - כל דהא וחדא מפרש במסכת דידה, להכי לא פרשיננה בהאי מסכת, והאי דתניננה הכא משום דדמו לחדדי בשתיים שהן ארבע. ידיעה בתחלה - שידע שנטמא. וידיעה בסוף - משאכל את הקודש בהעלם או נכנס למקדש ויצא. ונודע לו כשנטמאה אבל או בטומאה נכנס. והעלם ביניים - כשאכל את הקודש נעלמה ממנו טומאה או קודש. וכן הנכנס למקדש נעלמה ממנו טומאה או מקדש. הרי זה - בקרבן המפורש שחטא פורשה: לעשיר חטאת בהמה, ולעני עוף, ולדל שברלים עשירית האיפה, והיא מנות חטאת האמורה בכל מקום. וזהו לשון "עלה ויורד", לעשיר עולה ולעני יורד. ובגמרא מפרש מנא ליה דבידיעה בתחלה ובסוף והעלם ביניים כתיב. שעיר הנעשה בפנים - שלשה שעירים נעשין לצבור ביום הכיפורים: אחד מתן דמו לפנים, והכריזו משתלח לעזאזל, כמה שכתוב ב"אחרי מות". ואחד קרב במזבח החיצון במוסקין, והוא כתוב בפרשת פינחס עם שאר כל מוספי המועדות. תולה - להגין עליו מן היסורין. שאף על פי שאינו יודע שחטא יש לו לדא, שכל השוגגין צריכים כפרה לכשידעו, אלמא קודם ידיעה עושים חטא, עד שיועד לו - שאכל קודש בטומאה. אין בה ידיעה בתחלה - שלא ידע בטומאה מימי - זה לא יבא לכלל קרבן עד לעולם, שהרי אין קרבן בא אלא על שיש בו ידיעה בתחלה. ושעיר הנעשה בחוץ: "ושעיר חטאת אחד מלבד חטאת הכפורים" והוא שעיר הנעשה בפנים, והקיש לך הכתוב, ללמד שעל מה שזה מכפר זה מכפר. מה פנימי אינו מכפר אלא על דבר שיש בו ידיעה - דהכי ילפינן בהדיא בגמרא דאינו תולה אלא על דבר שיש בו ידיעה בתחלה. אף חיצון אינו מכפר אלא על דבר שיש בו ידיעה - מאי ניהו - ידיעה בסוף ולא בתחלה. דלא אתא לכלל קרבן, ומכפר זה כפרה ממורה בלא תלייה. ואם תאמר: כיון שהוקשו יכפרו שניהם על שיש בו ידיעה בתחלה, ונפקא מינה לטומאה שאירעה בין זה לזה? הא פריך בגמרא (ח, ב) ומשני לה. שעירי הרגלים - בכל הרגלים נאמר שעירי חטאת. ובגמרא מפרש מנא ליה דראשאי בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף מכפר. רבי שמעון אומר שעירי הרגלים מכפרים - כהן, אבל לא שעירי ראשים. ע"ל

שתיים שהן ארבע. ידיעות הטומאה - שתיים שהן ארבע. יציאות השבת - שתיים שהן ארבע. מראות נגעים - שנים שהן ארבעה. את שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם ביניים - הרי זה בעולה ויורד. יש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף - שעיר הנעשה בפנים ויום הכפורים תולה, עד שיועד לו ויביא בעולה ויורד. אין בה ידיעה בתחלה אבל יש בה ידיעה בסוף - שעיר הנעשה בחוץ ויום הכפורים מכפר, שנאמר: "מלבד חטאת הכפורים", על מה שזה מכפר זה מכפר, מה הפנימי אין מכפר אלא על דבר שיש בה ידיעה, אף החיצון אין מכפר אלא על דבר שיש בה ידיעה. ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף - שעירי הרגלים ושעירי ראשי חרשים מכפרין, דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר: שעירי הרגלים מכפרין, אבל לא שעירי ראשי חרשים. ועל מה שעירי ראשי חרשים מכפרין ע"ל

שבועות - הא דלא פתח האי מסכת "כל כיוני שבועות כשבועות" כדפתח נדרים וגו' - משום דתנא ממוכות קא סליק כדמפרש בגמרא הוצרך לפתוח בשתיים שהן ארבע, והואיל ולא מצי פתח בכיוני - תו לא חש לשנות אחר כך. ואם תאמר: אמאי לא תני ידיעות ברישא? דהא בקרא כתיב ברישא "או נפש אשר תגע" וגו' הדר "או נפש כי תשבע" וגו'! ויש לומר: דשבועות הוא עיקר המסכת, דבסדר ישועות קאי, ואגב שבועות תני ידיעות משום דבני הדור כתיבין כדמפרש בגמרא. אי נמי, משום דמילי דשבועות כתיבי בקרא ברישא "ונפש כי תחטא" וגו' (ויקרא ה) - "והוא עד" דהיינו שבועות העדות. והאי דלא פתח בשבועות העדות - משום דלית בהו שתיים שהן ארבע. ידיעות הטומאה שתיים שהן ארבע - תימה: דהעלמות הוה ליה למיתני, דהיא עיקר מילתא - העלם טומאה קודרש ומקדש, והעלם קודש ומקדש! ויש לומר: דניחא ליה למנקט לשון ידיעה מטעמא דמפורש בפרק שני (יד, ב): ידיעות קמייאת דליחנהו בכל התורה כולה קא חשיב. אי נמי לאידך לישנא, דידיעות בתרייתא דאתיין ליד קרבן קא חשיב. ולדך לישנא, הא דלא תני נמי ידיעות השבת - משום דניחא ליה למנקט יציאות, ובמלאכות גופיהו איכא שתיים שהן ארבע. אבל הכא לא מצי למנקט הטומאות שתיים שהן ארבע, דליכא אלא תרתי: טומאת קודש וטומאת מקדש. יציאות השבת שתיים שהן ארבע - בגמרא מפרש: שתיים - הוצאה דעני ודבעל הבית, שהן ארבע - הכנסה דעני ודבעל הבית, ותימה: אמאי חשיב דעני ודבעל הבית בתרתי? דמה לי עני ומה לי בעל הבית! ויש לומר: דאצטריך למתניננה משום דקא סלקא דעתך דלא הוי דרך הוצאה אלא כשעומד ברשות היחיד ונטל פירות ויצא לרשות הרבים, אבל כי האי גונא, דגופו ברשות היחיד וידו ברשות הרבים או איפכא - לאו דרך הוצאה היא. ובכי האי גונא אמר בפרק קמא דשבת (ג, א): ידו של אדם אינה לא ברשות היחיד ולא ברשות הרבים. ואצטריך למיתני תרייהו, דאי תנא חדא לא היה שמעין אידך. ומאי עטמא ניהא ליה דלא תני הך הוצאה שלישית, כדפרישית. ורבינו תם מפרש דהוצאה מלאכה גרועה היא, דמה לי אם מוציא מרשות היחיד לרשות היחיד ומה לי לרשות הרבים - לך הוצרך לפרש כל ענינים דעני דעשירי. ותדע דמלאכה גרועה היא, מדאמר בריש "חזורק" (שבת צו, ב): הוצאה גופא דיכא כתיבא? ודריש לה מ"יכילא העם מהבית" בו, וקאמר: אשכחנא הוצאה, הכנסה מנלך? סברא היא, מה לי אפוקי מה לי עיולי. ולשאר אבות לא בעינא קרא, אלא מחייבין כל דהוו במשכן. והוצאה היתה במשכן, כדאמר בפרק "במה טומנין" (שם מט, ב): הם הורידו קרשים מעגלה לקרקע ואתם אל תוציאו, הם העלו קרשים לעגלה ואתם אל תכניסו. ולשאר תולדות לא חיישין דלהוו במשכן אלא אאב לחוד, אבל תולדות דהוצאה בעי בפרק "חזורק" (שם צו, ב) או סברא או דלהוו במשכן, כגון מכניס חזורק ומעביר ומושיט. דהיינו משום דמלאכה גרועה היא. ואין להאריך כאן יותר.

מראות נגעים שנים - גרסינן, ולא "שתיים", ד"מראה" לשון זכר הוא כדכתיב (שמות ג) "את המראה הגדול הווד", ותנן נמי במסכת נגעים (פרק א משנה ד) ומיית לה ב"המבומ מקדש" (בזכים ח, ב). מראות נגעים, רבי דוסא בן הרכינס אומר: שלשה וששה, עקביא בן מהללאל אומר: שבעים ושנים. והא דקתני תתם טובא - משום דחשיב נמי פתיכי, אי נמי, כיוול נגעי בתים ובגדים.

מכדי

ויום - את המראה הגדול הווד, ותנן נמי במסכת נגעים (פרק א משנה ד) ומיית לה ב"המבומ מקדש" (בזכים ח, ב). מראות נגעים, רבי דוסא בן הרכינס אומר: שלשה וששה, עקביא בן מהללאל אומר: שבעים ושנים. והא דקתני תתם טובא - משום דחשיב נמי פתיכי, אי נמי, כיוול נגעי בתים ובגדים. ע"ל

החסד שלמעלה הוא באופן שמירת החסד עצמה נמשכת למטה.

ממאמר שבת פרשת וישלח ה'תשכ"ח

מכרי תנא ממוכות סליק - אף על גב דקיימא לן (עבודה זרה ז, א) דבתרי מסכתא אין סדר
למשנה - הני מילי לענין מחלוקת ואחר כך סתם, שרבי לא שנה לחלמדין
המסכתות על הסדר, אבל אחר ששנאן - סדרן על מכוון בהוייתן זו אחר זו. ח"י"ב על
הראש שנים - נראה: דאף על גב דעל חוקן אינו חייב אלא בתער, כדאמר בפרק בתרא
דמכות (בא, א) דבעינן גילוח שיש בו השתתה,
בהקפת הראש חייב אף במספרים כעין תער,
כדמוכח בפרק "שלשה מינים" (נזיר מא, ב).
דקאמר: אי כתיב "ראשו" ולא "זקנו" הוה אמנא
תרתיה משמע: דאתי עשה ודחי לא תעשה, ומשמע
דהקפת כל הראש שמייה הקפה, ואבתי בתער
מנלן? ולחכי כתיב "זקנו", ואי לא מחייב בהקפת
הראש אלא בתער, אם כן שפיר שמעינן מ"ראשו"
דיגילוח מצורע בתער, מדאמר ר' חמנא דעשה
דמצורע דחי לא דהקפה, והא דקתני בתוספתא
דמכות גבי ראש דאינו חייב עד שיקפנו בתער,
איכא למימר: מאי תער - כעין תער, כדאשכחן
פרק "שני נזירים" (שם נח, ב) דאמר רב: מיקל אדם
כל גופו בתער, ומפרש החת: כעין תער, וליכא
למימר דהקפת הראש שרי במספרים, ונקט
בתוספתא דוקא תער לאפוקי מספרים, ומכל
מקום מ"ראשו" לא שמעינן דיגילוח מצורע בתער,
כיון דהקפת הראש אסור נמי במלקט ורהיטני.
דהא ודאי במלקט ורהיטני לא אפשר במצורע,
דיגילוח כתיב ביה, ואם כן מ"ראשו" ידעינן תער.
וכרבי אליעזר דאמר בפרק "אלו הן חלוקין"
(מכות בא, א) דמלקט ורהיטני נמי גילוח עברי,
ליכא לאוקמיה, דאם כן מ"זקנו" נמי לא שמעינן
תער, דהא מלקט ורהיטני הוי גילוח שיש בו
השתתה. ומיהו מתורת כהנים דקתני: יש בראש
מה שאין בוקן שהראש אסור במספרים כבתער -
אין ראיה, דבגמרא איירי, דקתני החת: מה תלמוד
לומר "ראשו"? לפי שנאמר "תער לא יעבור על
ראשו" וכו' ואהא מסיק: מה תלמוד לומר "ראשו"
מה תלמוד לומר "זקנו"? מפני שיש בראש מה
שאין בוקן בו.

ועל

על מהור שאכל את הטמא. רבי מאיר אומר: כל
השעירין כפרתן שוה - על טומאת מקדש וקדשיו.
היה רבי שמעון אומר: שעירי ראשי חדשים מכפרים
על מהור שאכל את הטמא, ושל גללים מכפרין
על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בפסוף, ושל
יום הכפורים מכפר על שאין בה ידיעה בתחלה
אכל יש בה ידיעה בפסוף. אמרו לו: מהו שיקרבו זה
בזה? אמר להן: יקרבו. אמרו לו: הואיל ואין כפרתן
שוה, היאך קרבו זה בזה? אמר להם: כולן באין
לכפר על טומאת מקדש וקדשיו. רבי שמעון בן
יהודה אומר מ'שמו: שעירי ראשי חדשים מכפרין על
מהור שאכל את הטמא; מוסף עליהן של גללים
- ש'מכפרין על מהור שאכל את הטמא, ועל שאין
בה ידיעה לא בתחלה ולא בפסוף; מוסף עליהן של
יום הכפורים - ש'חן מכפרין על מהור שאכל את
הטמא, ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בפסוף,
ועל שאין בה ידיעה בתחלה אכל יש בה ידיעה
בפסוף. אמרו לו: מהו שיקרבו זה בזה? אמר להם:
הן. אמרו לו: אם כן, יהיו של יום הכפורים קרבו
בראשי חדשים, אכל היאך של ראשי חדשים קרבו
ביום הכפורים לכפר כפרה שאינה שלה? אמר להם:
כולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו. ועל
זדון טומאת מקדש וקדשיו - שעיר הנעשה בפנים
ויום הכפורים מכפרין. על שאר עבירות שבתורה,
הקלות והחמורות, הזדונות והשגגות, הודע ולא

כשם שאתה מודה בדם השעיר הפנימי שמכפר על ישראל כפרתו בלא שום וידוי אלא כפרת חזיות הדם, שאין וידוי בשעיר הפנימי אלא במשתלח - כך דם הפר מכפר בלא
שום וידוי על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו. אייתר ליה וידוי של פר במקום וידוי של שעיר המשתלח לכפר על הכהנים בשאר עבירות, ואין להם כפרה בשעיר המשתלח.
גמרא ממוכות סליק - כך סדר המשנה, שבועות אחר מכות. על הראש - על הקפת ראש שנים, דהא "פאת" כתיב (ויקרא יט), ופאה לשון סוף וקצה הוא, כמו (שמות כז)
לפאת ים" (שם) "לפאת נגב", מקום חיבור הגלגול עם הלחי, והן מקום הצדעין.

ועל

על מהור שאכל את הטמא - אדם טהור שאכל את הקדוש טמא. ובגמרא מפרש מנא
ליה, ואף על פי שאין בה חיוב כרת, ניתנה כפרה זו על כך. כל השעירים כפרתן שוה -
כל שעירי מוספין, בין שעיר הנעשה בחוץ דיום הכפורים, בין של רגלים, בין של ראשי
חדשים, כפרתן שוה - כולן מכפרים על כל, בין על שאין בה ידיעה בתחלה ויש בה
ידיעה לבסוף, בין על שאין בה ידיעה לא
בתחלה ולא בסוף, בין על טהור שאכל את
הטמא. ונפקא מינה לטומאה שאיננה בין זה
לזה, אבל שעיר הנעשה בפנים - לא נחלקו
עליו שאינו מכפר עם אלו, ולא אלו תולין את
תליותו כשיש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה
בסוף, כדאמר בגמרא (שבועות ז, ב). היה רבי
שמעון אומר - האי נקט לה משום דבעי למימר
אמרו לו מהו שיקרבו זה בזה, אם אבר שעיר
שהופרש ליום הכפורים ונתכפרו באחר, ונמצא
זה ברגל או בראש חדש, מהו שיקריב לשם
שעירו של יום. היאך יקרבו - והלא כשהופרש
לא לכפר על כפרה זו והפרש! ורבי מאיר
דקאמר להא, בשלמא אי אמרינן כולן כפרתן
שוה - יקרב, שהרי כולם כפרה אחת מכפרים.
אלא לרדיך, זה הופרש לכפר על שאין בה
ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף, היאך יקרב
לכפר ברגל על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא
בסוף, או בראש חדש לכפר על טהור שאכל
את הטמא? כולן באין לכפר על טומאת מקדש
וקדשיו - כל דהו, וכיון דבכך שוין ואף על פי
שכפרותיהן חלוקות - יכול הוא ליקרב, דהא
לכפר על טומאת מקדש וקדשיו הופרש ועל
טומאת מקדש וקדשיו הוא קרב. משום - של
רבי שמעון, וסתם רבי שמעון הוא רבי שמעון בן
יוחאי. ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו - סתמא
דיא. הודע ולא הודע - בגמרא מפרש לה. אחז
ישראל כו' - בגמרא פריך מאי קאמר, שבתחלה
השומע והודר תני: מה בין ישראל לכהנים? "אלא
שהפר מכפר על הכהנים" גרסינן, ולא גרסינן
"שדם הפר". אלא שהפר מכפר על הכהנים -
כל ששעיר הפנימי מכפר על ישראל, דהיינו
תליית יסודין דיש בה ידיעה בתחלה ולא בסוף
וזדון טומאת מקדש וקדשיו, וכן כפרת שעיר
החיצון - פרו של כהן הקרב ביום הכפורים
בפנים, כמו שמפורש ב"אחרי מות", מכפר על
הכהנים, כדיליף בגמרא. רבי שמעון אומר וכו'
- לחלוק בא על שאומרו למעלה: אחד כהנים
ואחד ישראלים שוין בכפרת שאר עבירות
בשעיר המשתלח, ואין חלוקין בכפרתן אלא
בטומאת מקדש וקדשיו. וקאמר רבי שמעון:

מידת החסד נקראת בשם גדולה עלידי המקובלים הראשונים, שלהיותם מקובלים, ומקובלים אמיתיים, בוודאי שמדברים אודות
חסד דקדושה.

ממאמר שבת פרשת וישלח ה'תשכ"ח

במידה, וכן את הקרבן המכפר על עבירות נוספות: וְעַל יָדוֹן מִזִּמְתָּ
מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁי – אִם נִכְנַס לְמִקְדָּשׁ בְּמִזְדֵּי כִשְׁהוּא טָמֵא, או אֲכַל
קִדְשִׁים בְּמִזְדֵּי כִשְׁהוּא טָמֵא, וְלֹא הִתְרוּ בוֹ קוֹדֶם שֶׁנִּכְנַס או אֲכַל,
שְׁעִיר הַנִּעֲשָׂה בַּיּוֹם הַכִּיפּוּרִים, וְהוּא הַשְּׁעִיר שֶׁעָלָה בְּגוֹרֵל
לָהּ, וְיוֹם הַכִּפּוּרִים עֲצֻמוֹ, מִכִּפְּרִין.
עַל שְׂאֵר עֲבִירוֹת שֶׁבַחְתָּהּ, הַקְּלוֹת וְהַחֲמִירוֹת – בֵּין אֵם הֵן קְלוֹת וּבֵין
אֵם הֵן חֲמִירוֹת, הַיְּדוֹנוֹת וְהַשְּׁנָנוֹת – בֵּין אֵם עֶבֶר עֲלִיהֶן בְּמִזְדֵּי, וּבֵין
אֵם עֶבֶר עַל סֶפֶק עֲבִירָה בְּשׁוּגָה וְהוּא חַיִּיב לְהִבְיֵא קֶרֶבֶן אֲשֶׁם תְּלוּי,
הַדּוֹעַ וְלֹא הַדּוֹעַ – וְאוֹתָן עֲבִירוֹת שֶׁשְּׂאֵן בְּשׁוּגָה, בֵּין אֵם נֹדַע לוֹ
קוֹדֶם יוֹם הַכִּיפּוּרִים שֶׁעֶבֶר עַל סֶפֶק עֲבִירָה וּבֵין אֵם לֹא נֹדַע לוֹ.
וּמִבִּאֲרַת הַמִּשְׁנָה, מִהֵן עֲבִירוֹת קְלוֹת, אֵם עֶבֶר עַל עֲשָׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה.
וּמִהֵן עֲבִירוֹת חֲמִירוֹת, אֵם עֶבֶר עַל בְּרִיתוֹת – עֲבִירוֹת שְׁחִיבִים
עֲלִיהֶן כֶּרֶת וְעֲבִירוֹת שְׁחִיבִים עֲלִיהֶן מִיתוֹת בֵּית דִּין, עַל כָּל אֱלוֹ
שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ לְעֻזָּאֵל בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים מִכִּפְּרִי, אֲפִילוֹ אֵם לֹא חוֹר
בְּתִשְׁבּוּבָה, וְאֵם הִיא חַיִּיב אֲשֶׁם תְּלוּי וְעֶבֶר עֲלֵיו יוֹם הַכִּיפּוּרִים, נִפְטָר
מִלְּהִבְיֵאוֹ.
הַמִּשְׁנָה מִבִּאֲרַת שֶׁהַכֹּהֲנִים מִתְּכַפְּרִים בְּקֶרְבָּנוֹת אֲחֵרִים, וְנִחְלָקוּ
בֹּזֵה הַתְּנָאִים: אֶחָד יִשְׂרָאֵלִים וְאֶחָד בְּהֵמָּה וְאֶחָד בְּהֵן מִשּׁוֹת וְכוּן – כֹּהֵן
גָּדוֹל שֶׁנִּמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה מִתְּכַפְּרִים בְּשְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ עַל
שָׂר עֲבִירוֹת, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרַר בְּמִשְׁנָה לְעִיל. וְכֵן הַחִילּוּק בֵּין
יִשְׂרָאֵלִים לְבְּהֵמָּה וּלְבְּהֵן מִשּׁוֹת, אֵלָּא שֶׁכָּל מִזְדֵּי שֶׁהַשְּׁעִיר הַפְּנִימִי
מִכִּפְּרִי עַל יִשְׂרָאֵלִים, הֵינּוּ לַהֲגֵן מִן הַיּוֹרֵם עַל טוֹמְאוֹת מִקְדָּשׁ
וְקִדְשֵׁי שֵׁשׁ בֵּה יִדְעָה בְּתַחֲלִילָה וְאֵין בֵּה יִדְעָה בְּסוֹף, וְכִפְּרָה עַל
זֶדֶן טוֹמְאוֹת מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁי, עַל הַכֹּהֲנִים אֵין הַשְּׁעִיר הַפְּנִימִי מִכִּפְּרִי
אַלּוּ הִפְּרָה הַשְּׁנִי שֶׁמִּקְרִיב הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים, שֶׁהִפְּרָה
מִכִּפְּרִי עַל הַכֹּהֲנִים עַל מִזְמָתָהּ מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁי, שֶׁאִם הִיְתָה בְּטוֹמְאוֹתָם
יִדְעָה בְּתַחֲלִילָה וְלֹא הִיְתָה יִדְעָה בְּסוֹף, הִפְּרָה תוֹלָה לַהֲגֵן עֲלֵיהֶם מִן
הַיּוֹרֵם עַד שִׁיּוּדָה לָהֶם שְׁחֵטָא, וְאִם נִכְנַסוּ לְמִקְדָּשׁ או אֲכַלוּ
קִדְשִׁים בְּטוֹמְאוֹת בְּמִזְדֵּי, הִפְּרָה מִכִּפְּרִי עֲלֵיהֶם.
רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, בְּשֶׁם שֶׁתֵּנָּה קָמָא מוֹדָה שְׂדֵם הַשְּׁעִיר הַנִּעֲשָׂה
בְּכֹהֵן מִכִּפְּרִי עַל יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי הַזֹּאֲתוֹ אֵף שֶׁאֵין עֲלֵיו וְדִידוֹ, כִּדְּרָם
הִפְּרָה מִכִּפְּרִי עַל הַכֹּהֲנִים עַל טוֹמְאוֹת מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁי לֹלָא הַיּוֹדִי, וְאִם
כֵּן עַל מִזְדֵּי הַיּוֹדִי שֶׁהַכֹּהֵן גָּדוֹל מִתּוֹרָה עַל הִפְּרָה, אֲלֹא יֵשׁ
לִמְרָם בְּשֶׁם שְׂדִידוֹ שֶׁל הַכֹּהֵן גָּדוֹל מִתּוֹרָה עַל הַשְּׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ
מִכִּפְּרִי עַל יִשְׂרָאֵל עַל שָׂר עֲבִירוֹת, כִּדְּרָם וְדִידוֹ שֶׁל הַכֹּהֵן גָּדוֹל
מִתּוֹרָה עַל הִפְּרָה, מִכִּפְּרִי עַל הַכֹּהֲנִים עַל שָׂר עֲבִירוֹת, וְלֹא
כְּדִבְרֵי רַבִּינָא קָמָא שֶׁבְּכִפְּרָת הַשְּׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ אֵין חִילּוּק בֵּין כֹּהֲנִים
לְיִשְׂרָאֵלִים.

גמרא

הַגְּמָרָא מִבִּאֲרַת מְדוּעַ מִסַּכְת שְׁבֻעוֹת אַחֲרֵי מִסַּכְת מִכּוֹת. שׁוֹאֵלָה
הַגְּמָרָא: מִכִּדְּרָם תֵּנָּה מִסַּכְתוֹת סְלִיָּק – מֵאַחַר שֶׁהִתְנַה יֵצֵא כַּעַת
מִמִּסַּכְת מִכּוֹת, מֵאֵי שְׁנָא דְתִנְיָ שְׁבֻעוֹת – מִזֶּה הַטַּעַם שֶׁהוּא שׁוֹנָה
אַחֲרֵיהּ אֶת מִסַּכְת שְׁבֻעוֹת, שְׁהִיא מִסַּכְת מִכּוֹת עֲנִינָה מִחוּיָבִי
מִלְּקוֹת וּמְדוּעַ עֶבֶר הִתְנַה לְדוֹן בְּמַחוּיָבִי קֶרֶבֶן. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא:
מִשּׁוֹם דְתִנְיָ – שֶׁהִתְנַה שְׁנָה בְּסוֹף מִסַּכְת מִכּוֹת (כ) לִגְבִי אִיסוּרִי
הִקְפַּת הָרָאשׁ וְהַשְׁחַתָּה הֲזֻקָּה, שֶׁהִמְקִיף אֶת כָּל רָאשׁוֹ חַיִּיב עַל
הִקְפַּת הָרָאשׁ שְׁתֵּים – שְׁתֵּי מִלְּקוֹת (וְעַמִּיּוֹם ל"ט מִלְּקוֹת), אַחַת
מִיָּבֵן וְאַחַת מִיָּבֵן – אַחַת עַל הַפֶּאֶה בְּצַד הָאֶחָד וְאַחַת עַל הַפֶּאֶה
שֶׁבְצֵד הַשְּׁנִי, מִפְּנֵי שֶׁנִּאֲמַר (ויקרא יט כז) "לֹא תִקְפוּ פֶּאֶת רֵאשֵׁיכֶם",
וּמִשְׁמַעוֹת תִּיבַת 'פֶּאֶת' הִיא שְׁחִיבִי מִלְּקוֹת עַל כָּל פֶּאֶה בְּפָנֵי
עֲצָמָה. וְאֲפִילוֹ אִם גִּילָח שְׁתֵּי הַפֶּאֶת בְּבַת אַחַת, וְאֲפִילוֹ אִם
הִתְרוּ בוֹ רַק פֶּעַם אַחַת, חַיִּיב שְׁתֵּי מִלְּקוֹת, שֶׁכֵּן גִּילָח אֶת שְׁתֵּי
הַפֶּאֶת עִם הַתְּרָאָה.

עַל הַהוּר – אָדָם טָהוֹר שְׂאֵכָל אֶת הַטָּמֵא – קִדְשִׁים טָמֵאִים.
דְּעָה שְׁלִישִׁית: רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כָּל הַשְּׁעִירִין שֶׁל הַמוֹסָפִין, דְּהֵינּוּ
שְׁעִיר הַנִּעֲשָׂה בְּחוּץ בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים, שְׁעִיר הָרְגִלִּים וְשְׁעִירֵי רָאשֵׁי
חֲדָשִׁים, כְּפָרְתָן שֶׁהֵן עַל מִזְמָתָהּ מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁי, וְהֵם מִכְּפָרִים בֵּין
עַל טוֹמְאוֹת שֶׁאֵין בֵּה יִדְעָה בְּתַחֲלִילָה וִישׁ בֵּה יִדְעָה בְּסוֹף, וּבֵין עַל
טוֹמְאוֹת שֶׁאֵין בֵּה יִדְעָה לֹא בְּתַחֲלִילָה וְלֹא בְּסוֹף, וּבֵין עַל הַטָּהוֹר
שֶׁאֲכַל אֶת הַטָּמֵא, אֲבָל שְׁעִיר הַנִּעֲשָׂה בְּכֹהֵן בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים אֵינוֹ
מִכְּפָרִי אֲלֹא עַל טוֹמְאוֹת מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁי שֵׁשׁ בֵּה יִדְעָה בְּתַחֲלִילָה
וְאֵין בֵּה יִדְעָה בְּסוֹף.
הַמִּשְׁנָה חוֹזֶרֶת וּמִבְיָאָה אֶת דְּבָרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן, כְּדִי לְהִבְיֵא אֶת מִזְדֵּי
שֶׁהִקְשׁוּ עַל דְּבָרָיו וְכֵן שֶׁתִּירֶץ: הֵיָּה רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, שְׁעִירֵי רָאשֵׁי
חֲדָשִׁים מִכְּפָרִים עַל הַטָּהוֹר שְׂאֵכָל אֶת הַטָּמֵא, וְשְׁעִירֵי הַמוֹסָפִין שֶׁל
שְׁלֹשׁ רְגִלִּים מִכְּפָרִין עַל טוֹמְאוֹת מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁי שֶׁאֵין בֵּה יִדְעָה לֹא
בְּתַחֲלִילָה וְלֹא בְּסוֹף, וְשְׁעִיר הַמוֹסָפִין שֶׁל יוֹם הַכִּיפּוּרִים הַנִּעֲשָׂה בְּחוּץ
מִכִּפְּרִי עַל טוֹמְאוֹת מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁי שֶׁאֵין בֵּה יִדְעָה בְּתַחֲלִילָה אֲבָל יֵשׁ
בֵּה יִדְעָה בְּסוֹף. אֲמָרוּ לוֹ, מִזְדֵּי שְׂאֵכָל וְזֶה בְּזֶה – אֵם אֶחָד מִשְׁעִירִים
אֲלוֹ אֶבֶד, וְהִקְרִיבוּ שְׁעִיר אַחֵר בְּמִקְוָמוֹ, וְאַחֵר כֵּךְ נִמְצָא הַשְּׁעִיר
שֶׁאֲבָד, הָאֵם אֲפִשֶׁר לְהִקְרִיבוֹ בְּזִמְנָה אַחֵר, כְּגוֹן שְׁעִיר שֶׁהוֹפֵרֶשׁ
לְמוֹסָף שֶׁל יוֹם הַכִּיפּוּרִים הָאֵם אֲפִשֶׁר לְהִקְרִיבוֹ לְמוֹסָף שֶׁל שְׁלֹשׁ
רְגִלִּים אוֹ שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ. אֲמָרוּ לָהֶן רַבִּי שְׁמַעוֹן, וְקִרְבּוֹ – אֲפִשֶׁר
לְהִקְרִיב בְּזִמְנָה אַחֵר אֶת הַשְּׁעִיר שֶׁאֲבָד. אֲמָרוּ לוֹ, הַזֹּאֲלִי וְאֵין כְּפָרְתָן
שֶׁהֵן – כִּיּוֹן שֶׁלִּשְׁטֵתָךְ כָּל שְׁעִיר מִכְּפָרִי עַל אֹפֶן אַחֵר שֶׁל טוֹמְאוֹת
מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁי, הֵיָּה קֶרֶבֶן זֶה בְּזֶה – אֵין אֲפִשֶׁר לְהִקְרִיבֵם זֶה
בְּמִקְוָמוֹ זֶה, הֵלֵא כִשְׁשִׁעִיר זֶה הוֹפֵרֶשׁ, לְצוּרֵךְ כִּפְּרָה עַל עֲבִירָה
מִסּוּיֵמֶת הוֹפֵרֶשׁ. אֲמָרוּ לָהֶם רַבִּי שְׁמַעוֹן, אֵף שֶׁכָּל אֶחָד מִן הַשְּׁעִירִים
מִכְּפָרִי עַל עֲבִירָה אַחֲרָה, מִכָּל מִקְוָם בּוֹלָן בְּאֵין לְכַפֵּר עַל עֲבִירוֹת
מִעֵינָן אֶחָד שֶׁל מִזְמָתָהּ מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁי, וְלִכָּן אֲפִשֶׁר לְכַפֵּר עַל
עֲבִירָה אַחַת עִם הַשְּׁעִיר שֶׁהוֹפֵרֶשׁ לְצוּרֵךְ כִּפְּרָה שֶׁל עֲבִירָה אַחֲרָה.
דְּעָה רְבִיעִית: רַבִּי שְׁמַעוֹן בֵּן יְהוֹדָה אוֹמֵר מִשְׁמָנוֹ שֶׁל רַבִּי שְׁמַעוֹן,
שְׁעִירֵי הַמוֹסָפִין שֶׁל רָאשֵׁי חֲדָשִׁים מִכְּפָרִין עַל הַטָּהוֹר שְׂאֵכָל אֶת
הַטָּמֵא, מוֹסִיף עֲלֵיהֶן שְׁעִירֵי הַמוֹסָפִין שֶׁל שְׁלֹשׁ רְגִלִּים שְׂאֵכָל וְגַם
עַל הַטָּהוֹר שְׂאֵכָל אֶת הַטָּמֵא וְגַם עַל טוֹמְאוֹת מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁי שֶׁאֵין בֵּה
יִדְעָה לֹא בְּתַחֲלִילָה וְלֹא בְּסוֹף, מוֹסִיף עֲלֵיהֶן שְׁעִיר מוֹסָף שֶׁל יוֹם
הַכִּיפּוּרִים הַנִּעֲשָׂה בְּחוּץ שֶׁהֵן מִכְּפָרִין גַּם עַל הַטָּהוֹר שְׂאֵכָל אֶת
הַטָּמֵא, וְגַם עַל טוֹמְאוֹת מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁי שֶׁאֵין בֵּה יִדְעָה לֹא בְּתַחֲלִילָה
וְלֹא בְּסוֹף, וְגַם עַל טוֹמְאוֹת מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁי שֶׁאֵין בֵּה יִדְעָה בְּתַחֲלִילָה
אֲבָל יֵשׁ בֵּה יִדְעָה בְּסוֹף. אֲמָרוּ לוֹ, מִזְדֵּי שְׂאֵכָל וְזֶה בְּזֶה – אֵם אֶחָד
מִשְׁעִירִים אֲלוֹ אֶבֶד, וְהִקְרִיבוּ שְׁעִיר אַחֵר בְּמִקְוָמוֹ, וְאַחֵר כֵּךְ נִמְצָא
הַשְּׁעִיר שֶׁאֲבָד, הָאֵם אֲפִשֶׁר לְהִקְרִיבוֹ בְּזִמְנָה אַחֵר. אֲמָרוּ לָהֶם רַבִּי
שְׁמַעוֹן בֵּן יְהוֹדָה, הֵן – כֵּן, אֲפִשֶׁר לְהִקְרִיבוֹ בְּזִמְנָה אַחֵר אֶת הַשְּׁעִיר
שֶׁאֲבָד. אֲמָרוּ לוֹ, אֵם בֵּן מוֹבֵן שִׁיְהִי – שִׁיְהִיָּה הַשְּׁעִיר הַנִּעֲשָׂה בְּחוּץ
שֶׁל יוֹם הַכִּיפּוּרִים קֶרֶבֶן רָאשֵׁי חֲדָשִׁים בְּמִקְוָם שְׁעִיר הַמוֹסָף שֶׁל
רֹאשׁ חֹדֶשׁ, כִּיּוֹן שֶׁהַשְּׁעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּיפּוּרִים הוֹפֵרֶשׁ כְּדִי לְכַפֵּר גַּם
עַל הַעֲבִירָה שֶׁל טָהוֹר שֶׁאֲכַל אֶת הַטָּמֵא, שֶׁעַל זֶה בֵּה הַשְּׁעִיר שֶׁל
רֹאשׁ חֹדֶשׁ לְכַפֵּר. אֲבָל הֵיָּה – אֵין אֲפִשֶׁר לִמְרָם שְׁשִׁעִירֵי הַמוֹסָפִין
שֶׁל רָאשֵׁי חֲדָשִׁים יִהְיוּ קֶרֶבֶן בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים לְכַפֵּר בְּכָפְרָה שְׂאֵינָה
שְׁלָהּ, שְׁהִיא שְׁעִיר הַמוֹסָף שֶׁל יוֹם הַכִּיפּוּרִים בֵּה לְכַפֵּר גַּם עַל
טוֹמְאוֹת מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁי שֶׁאֵין בֵּה יִדְעָה בְּתַחֲלִילָה וִישׁ בֵּה יִדְעָה
בְּסוֹף, וְשֶׁאֵין בֵּה יִדְעָה לֹא בְּתַחֲלִילָה וְלֹא בְּסוֹף, וְאִילוֹ שְׁעִיר שֶׁל
רֹאשׁ חֹדֶשׁ הוֹפֵרֶשׁ לְכַפֵּר רַק עַל טָהוֹר שֶׁאֲכַל אֶת הַטָּמֵא. אֲמָרוּ
לָהֶם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֵּן יְהוֹדָה, אֵף שֶׁכָּל אֶחָד מִשְׁעִירִים מִכְּפָרִי עַל
עֲבִירָה אַחֲרָה, מִכָּל מִקְוָם בּוֹלָן בְּאֵין לְכַפֵּר עַל מִזְמָתָהּ מִקְדָּשׁ
וְקִדְשֵׁי, וְלִכָּן אֲפִשֶׁר לְכַפֵּר עַל עֲבִירָה אַחַת עִם הַשְּׁעִיר שֶׁהוֹפֵרֶשׁ
לְצוּרֵךְ כִּפְּרָה שֶׁל עֲבִירָה אַחֲרָה.
הַמִּשְׁנָה מִבִּאֲרַת אֶת הַקֶּרֶבֶן הַמִּכְּפָרִי עַל טוֹמְאוֹת מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁי

1 וְעַל הַשְּׁחָתָה הִזְקָן חַיִּיב שְׁתֵּים מִיָּין – שְׁתֵּי מַלְקוּת וּפְעָמִים לֹט
2 מַלְקוּת עַל גִּילּוּחַ צֶדֶק אֶחָד שֶׁל הַפְּנִים, וּשְׁתֵּים מִיָּין – וּשְׁתֵּי מַלְקוּת
3 עַל גִּילּוּחַ הַצֶּדֶק הַשֵּׁנִי שֶׁל הַפְּנִים, וְאַחַת מִלְּמִפָּה – וּפְעַם אַחַת לֹט
4 מַלְקוּת עַל גִּילּוּחַ הַסִּטְרָה, שֶׁהוּא לְמִטָּה מִהַפְּנִים, אֲפִילוּ אִם גִּילָה
5 אֶת פְּאוֹת הַזֶּקֶן בְּבֵת אַחַת וְאוֹ זֶה אַחֵר זֶה בְּתוֹךְ כְּדִי דִּיבּוֹר, וְאִפִּילוּ
6 אִם הִתְרוּ בֶּרֶק פְּעַם אַחַת. וְכִיּוֹן שֶׁשְּׁנֵינִי תְּדָא דְּמִיִּתִּיב עָלֶיהָ תְּרִי
7 – אִזְדָּרְהָ אַחַת שְׁחִיבִים עָלֶיהָ כְּמֹה חִיבִי מַלְקוּת, תְּנָא – שְׁנָה
8 הִתְנָא בְּסֻמוֹךְ דִּין שְׁבֻעוֹת שֶׁהוּא דּוֹמָה מִפְּנֵי שְׁגַם בּוּ יֵשׁ שְׁתֵּים שְׁהֵן
9 אֲרֻבָּע.
10 הַגְּמָרָא מְמַשִּׁיבָה לְדוֹן בְּסֻדְרָה הַמְּשֻׁנָּה. שְׁוֹאֵלָה הַגְּמָרָא: מָאִי שְׁנָא הָכָא
11 – מַה נִּשְׁתַּנָּה כָּאן, בְּמַסְכַּת שְׁבֻעוֹת, דְּתָנִי לָהּ לְכֻלָּהּ – שְׁאֵב
12 שֶׁשְׁנָה הִתְנָא דִּין שְׁבֻעוֹת, שְׁנָה אֶת כָּל הַדִּינִים שִׁישׁ בְּהֵם 'שְׁתִּים
13 שְׁהֵן אַרְבַּע', וּמָאִי שְׁנָא – וּמַה נִּשְׁתַּנָּה לְפָנֵי יִצְחָאֵל הַשְּׁבֻעָה (שְׁבַת ב.)
14 וּמִרְאֵיָה נְנָעִים (בְּנֵגִים פִּי"א מ"א) דְּלֹא קָתְנִי לָהּ לְכֻלָּהּ – שֶׁשֶּׁם הִתְנָא
15 אֵינוֹ מְבִיא אֶת כָּל הַדִּינִים הַלֵּל, אֶף שֶׁהוּא שְׁנָה דִּין אֶחָד שִׁישׁ בּו
16 'שְׁתִּים שְׁהֵן אַרְבַּע', מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אֲמַר, 'שְׁבֻעוֹת וְיִדְעוּת
17 הַטּוֹמָאָה דְּנִגְי הַדְּרִי בְּתִיבִין – שְׁכַתּוּבִים בְּתוֹרָה זֶה בְּסֻמוֹךְ לִזְה
18 שְׁנָאִמֵּר (וִיקָרָא ה.) 'אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל דְּבַר טָמֵא' וְגו', וְאַחֲרַךְ
19 (שֶׁם פְּסוּקֵי ד') 'אוֹ נֶפֶשׁ בִּי תִשָּׁבַע לְכַטָּא בְּשִׁפְתֵּיךָ' וְגו', וְדִמְיוֹן אֲהָרִיד –
20 וְהֵם גַּם דּוֹמִים בִּדְיוֹנֵיהֶם שֶׁבְּשִׁנְיָהִם מִתְחַיִּיבִים בְּקִרְבָּן עוֹלָה וְיִוֵּרֵד,
21 שְׁטַמָּא הַנִּכְנָס בְּשׁוּגָה לְמִקְדָּשׁ אוֹ אוֹכֵל קִדְשִׁים חַיִּיב קֶרֶן עוֹלָה
22 וְיִוֵּרֵד, וְגַם הַנִּשְׁבַּע לְשִׁקֵּר בְּשׁוּגָה חַיִּיב קֶרֶן עוֹלָה וְיִוֵּרֵד, לְכֵן תָּנִי
23 לָהּ נִגְי הַדְּרִי – שְׁנָה אוֹתָם הִתְנָא בִּיחֵד, וְאִיִּדִּי דְּתָנָא תְּרִי תָנָא
24 בְּכֻלָּהּ – וּמִכִּיּוֹן שֶׁהִתְנָא שְׁנָה שְׁנֵי דִינִים שִׁישׁ בְּהֵם 'שְׁתִּים שְׁהֵן
25 אַרְבַּע', שְׁנָה גַּם אֶת שְׁאֵר הַדִּינִים שִׁישׁ בְּהֵם 'שְׁתִּים שְׁהֵן אַרְבַּע',
26 אֲבָל בִּיצִיאֵי הַשְּׁבֻעָה וּבִמְרָאוֹת נִגְעִים הִתְנָא לֹא שְׁנָה שׁוֹם דִּין
27 נֹסֶף, וְלִכֵּן לֹא שְׁנָה גַּם אֶת שְׁאֵר הַדִּינִים.
28 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: הִתְנָא פְּתַח אֶת הַמְּשֻׁנָּה בְּשְׁבֻעוֹת, וְלֹאֲחֵר שְׁסִיִּים
29 לְהַבִּיא אֶת הַדִּינִים הַנּוֹסְפִים שִׁישׁ בְּהֵם שְׁתִּים שְׁהֵן אַרְבַּע, עוֹב אֶת
30 דִּינֵי שְׁבֻעוֹת וּמְפָרֵשׁ דִּינֵי יִדְעוּת הַטּוֹמָאָה, אִיזָה קֶרֶן מִכְּפַר עַל
31 טוֹמָאוֹת מִקְדָּשׁ וּקְדִישִׁי, וּמִדּוּעַ לֹא פִירֵשׁ בְּתַחֲלִיל דִּינֵי שְׁבֻעוֹת.
32 מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא: אִיִּדִּי דְּוִזְמָרִין מִלִּיָּהּ – מִכִּיּוֹן שְׁדִינֵי יִדְעוּת
33 הַטּוֹמָאָה הֵם מוֹעֲטִים, פְּסִיק שְׁרִי לָהּ – חִילַק הִתְנָא וּפְטוֹר אֶת עֲצָמוֹ
34 מִמָּה בְּתַחֲלִיל, וְהָרִיד תָּנִי – וְאַחֲרַךְ כֵּן שְׁנָה דִּינֵי שְׁבֻעוֹת דְּנִפְיִשָּׁן
35 מִלִּיָּהּ – שְׁדַּבְּרִיהֶם מְרֻבִּים.
36 הַגְּמָרָא מְבֹאֲרָת אֶת הַדִּינִים הַשְּׁנוּיִים בְּמִשְׁנָה שִׁישׁ בְּהֵם 'שְׁתִּים
37 שְׁהֵן אַרְבַּע': שְׁבֻעוֹת – שְׁבֻעַת בִּטּוּ, שְׁתֵּים שְׁהֵן אֲרֻבָּע – שְׁנֵי אוֹפְנֵי
38 שְׁבֻעָה נִכְתְּבוּ בְּמַפּוֹרֵשׁ בְּתוֹרָה, וְשְׁנֵי אוֹפְנִים דְּרִשׁוּ חֲכָמִים מִפְּסוּק.
39 שְׁתֵּים – שְׁנֵי אוֹפְנִים שֶׁנִּכְתְּבוּ בְּמַפּוֹרֵשׁ הֵם עַל הַעֲתִיד, אִם נִשְׁבַּע
40 שְׁאוּכֵל וּלְבַסּוֹף לֹא אֲכַל, וְאִם נִשְׁבַּע שְׁלֹא אוּכֵל וּלְבַסּוֹף אֲכַל. שְׁהֵן
41 אֲרֻבָּע – שְׁנֵי אוֹפְנִים שֶׁחֲכָמִים דְּרִשׁוּ מִפְּסוּק הֵם עַל הָעֵבֶר, אִם
42 נִשְׁבַּע שְׁאוּכֵל וּמִתְבַּרֵּר שְׁלֹא אֲכַל, וְאִם נִשְׁבַּע שְׁלֹא אֲכַלְתִּי
43 וּמִתְבַּרֵּר שְׁאוּכֵל.
44 יִדְעוּת הַטּוֹמָאָה – חִיבִי קֶרֶן עוֹלָה וְיִוֵּרֵד לְאִדָּם שְׁנִטְמָא וְנִכְנָס
45 בְּשׁוּגָה לְמִקְדָּשׁ אוֹ אֲכַל קִדְשִׁים, שְׁתֵּים שְׁהֵן אֲרֻבָּע – שְׁנֵי אוֹפְנֵי
46 הָעֵלֶם נִכְתְּבוּ בְּמַפּוֹרֵשׁ בְּתוֹרָה, וְשְׁנֵי אוֹפְנִים דְּרִשׁוּ חֲכָמִים מִפְּסוּק.
47 שְׁתֵּים – שְׁנֵי אוֹפְנִים שֶׁנִּכְתְּבוּ בְּמַפּוֹרֵשׁ הֵם יִדְעוּת הַטּוֹמָאָה קִנְיָ –
48 אִם נִעְלָמָה מִמֶּנּוּ הַטּוֹמָאָה וְאֲכַל קִדְשִׁים, וְיִדְעוּת הַטּוֹמָאָה מִקְדָּשׁ –
49 וְאִם נִעְלָמָה מִמֶּנּוּ הַטּוֹמָאָה וְנִכְנָס לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ. שְׁהֵן אֲרֻבָּע – שְׁנֵי
50 אוֹפְנִים שֶׁחֲכָמִים דְּרִשׁוּ מִפְּסוּק הֵם אִם יָדַע שֶׁהוּא טָמֵא אֲבָל לֹא
51 יָדַע שְׁמָה שֶׁהוּא אוֹכֵל הוּא קִנְיָ – קִדְשִׁים, וְאִם יָדַע שֶׁהוּא טָמֵא
52 אֲבָל לֹא יָדַע שֶׁהוּא נִכְנָס לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ.

53 יִצְחָאֵל שְׁבֻעָה – הַרְצָאוֹת מִרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת הָאִסּוּרוֹת בְּשִׁבְתָּ מִן
54 הַתּוֹרָה, שְׁתֵּים שְׁהֵן אֲרֻבָּע – שְׁנֵי אוֹפְנֵי הַרְצָאָה לְנִלְמָדִים מִפְּסוּק, וְשְׁנֵי
55 אוֹפְנִים אֲמָרוּ חֲכָמִים מִסְבָּרְתָם. שְׁתֵּים – שְׁנֵי אוֹפְנִים הַנִּלְמָדִים
56 מִפְּסוּק הֵם הַרְצָאָה דְּעָנִי – הַעוֹמֵד בְּרְשׁוֹת הָרַבִּים וּמוֹשִׁיט יָדוֹ לְתוֹךְ
57 רְשׁוֹת הַיְּחִיד וְנוֹטֵל מִשָּׁם חֲפֶץ וּמוֹצִיאָו לְרְשׁוֹת הָרַבִּים, וְהַרְצָאָה
58 דְּכַעַל תְּנִיָּה – הַעוֹמֵד בְּרְשׁוֹת הַיְּחִיד וְנוֹטֵל חֲפֶץ וּמוֹצִיאָו לְרְשׁוֹת
59 הָרַבִּים וּמִנִּיחוֹ שֶׁם. שְׁהֵן אֲרֻבָּע – שְׁנֵי אוֹפְנִים שֶׁחֲכָמִים אֲמָרוּ
60 מִסְבָּרָא הֵם הַכְּנָסָה דְּעָנִי – הַעוֹמֵד בְּרְשׁוֹת הָרַבִּים וְנוֹטֵל מִשָּׁם חֲפֶץ
61 וּמִכְנִסוֹ לְרְשׁוֹת הַיְּחִיד וּמִנִּיחוֹ שֶׁם, וְהַכְּנָסָה דְּכַעַל תְּנִיָּה – הַעוֹמֵד
62 בְּרְשׁוֹת הַיְּחִיד וּמוֹשִׁיט יָדוֹ לְרְשׁוֹת הָרַבִּים וְנוֹטֵל מִשָּׁם חֲפֶץ וּמִכְנִסוֹ
63 לְרְשׁוֹת הַיְּחִיד.
64 מִרְאֵיָה נְנָעִים שֶׁהִמְצִיעַ שִׁישׁ לוֹ נִגַּע מֵאוֹתָם מִרְאֵיָה נִטְמָא עַל יָדָם
65 וְצִרִיךְ לְהַבִּיא קֶרֶן לְטַהֲרָתוֹ, שְׁנֵים שְׁהֵן אֲרֻבָּע – שְׁנֵי מִרְאֵיָה
66 נִכְתְּבוּ בְּמַפּוֹרֵשׁ בְּתוֹרָה, וְשְׁנֵי מִרְאֵיָה נֹסְפִים דְּרִשׁוּ חֲכָמִים מִפְּסוּק.
67 שְׁנֵים – שְׁנֵי מִרְאֵיָה שֶׁנִּכְתְּבוּ בְּמַפּוֹרֵשׁ הֵם שְׁתֵּים שְׁהֵן אֲרֻבָּע – שְׁנֵי
68 הַנִּרְאָה כְּצִמְרָא לְכֵן, וְכִּתְּרָתָה שֶׁהוּא מִרְאָה לְכֵן בְּיוֹתֵר כְּשִׁלְגָה, שְׁנָאִמֵּר
69 (וִיקָרָא יג.) 'אֲדָם בִּי יִהְיֶה כְּעוֹר בְּפָרוֹ שֶׁאֵת אוֹ סִפְתָּה אוֹ בְּהֵרֵת', שְׁהֵן
70 אֲרֻבָּע – שְׁנֵי מִרְאֵיָה שֶׁחֲכָמִים דְּרִשׁוּ מִפְּסוּק הֵם שְׁתֵּים שְׁהֵן אֲרֻבָּע –
71 תּוֹלֵדֵת הַשָּׂאֵה, בְּהֵרֵת וְתוֹלֵדָתָהּ – תּוֹלֵדֵת הַבְּהֵרֵת, תּוֹלֵדֵת
72 הַשָּׂאֵה נִרְאִית כְּקֹרוֹם בִּיצָה, וְתוֹלֵדֵת הַבְּהֵרֵת נִרְאִית כְּסִיד הַחֵיבֵל
73 בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ.
74 הַגְּמָרָא דְּנָה כְּדַעַת אִיזָה תָנָא נִשְׁתַּנָּה מִשְׁנֵינִי. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מָאִי
75 מִתְּנִיחִין – כְּדַעַת מִי שְׁנוּיָה מִשְׁנֵינִי, הֲלֹא הִיא לֹא כְּרַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל
76 וְלֹא כְּרַבִּי עֲקִיבָא, אִי – אִם נִאֲמַר שֶׁמִּשְׁנֵינִי כְּרַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל, הָאֲמַר
77 – הֲלֹא הוּא אֲמַר (לְהֵלֵן ד.) שֶׁהִנֵּשְׁבַע שְׁבֻעַת שִׁקֵּר וְאֵינוֹ חַיִּיב קֶרֶן
78 עוֹלָה וְיִוֵּרֵד אֲלֵא אִם נִשְׁבַּע עַל הַעֲתִיד לְבֹא, כְּלוֹמֵר, אִם נִשְׁבַּע
79 שְׁאוּכֵל אוֹ שְׁלֹא אוֹכֵל, אֲבָל אִם נִשְׁבַּע עַל הָעֵבֶר, שְׁאֲכַלְתִּי אוֹ
80 שְׁלֹא אֲכַלְתִּי, אֵינוֹ חַיִּיב קֶרֶן, וְאִילוּ בְּמִשְׁנֵינִי מִבּוֹאֵר שֶׁאֵף אִם
81 נִשְׁבַּע עַל הָעֵבֶר וְשְׁאֲכַלְתִּי וְשְׁלֹא אֲכַלְתִּי חַיִּיב קֶרֶן, וְנִמְצָא שֶׁאֵין
82 לְבֹאֵר אֶת מִשְׁנֵינִי כְּרַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל, וְאִי – וְאִם נִאֲמַר שֶׁמִּשְׁנֵינִי
83 כְּרַבִּי עֲקִיבָא, הָאֲמַר – הֲלֹא הוּא אֲמַר (לְהֵלֵן ד.) שְׁטַמָּא הַנִּכְנָס
84 לְמִקְדָּשׁ בְּשׁוּגָה, רַק עַל הָעֵלֶם הַטּוֹמָאָה, כְּלוֹמֵר שֶׁשָּׁכַח שֶׁהוּא טָמֵא,
85 הוּא חַיִּיב קֶרֶן עוֹלָה וְיִוֵּרֵד, וְאֵינוֹ חַיִּיב קֶרֶן עַל הָעֵלֶם מִקְדָּשׁ,
86 כְּלוֹמֵר שֶׁזָּכַר שְׁנִטְמָא אֶךְ לֹא יָדַע שֶׁהוּא נִכְנָס לְמִקְדָּשׁ, וְאִילוּ
87 בְּמִשְׁנֵינִי מִבּוֹאֵר שֶׁאֵף עַל הָעֵלֶם מִקְדָּשׁ חַיִּיב קֶרֶן, וְנִמְצָא שֶׁאֵין
88 לְבֹאֵר אֶת מִשְׁנֵינִי כְּרַבִּי עֲקִיבָא. מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא: אִיִּדִּי עֲקִיבָא –
89 אִם תְּרַצָּה תִּישָׁב אֶת הַמְּשֻׁנָּה כְּרַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל, אִיִּדִּי עֲקִיבָא – וְאִם
90 תְּרַצָּה תִּישָׁב אֶת הַמְּשֻׁנָּה כְּרַבִּי עֲקִיבָא. מִבְּאֵרֵת הַגְּמָרָא: אִיִּדִּי עֲקִיבָא
91 אִיִּדִּי – אִם תְּרַצָּה לִישָׁב כְּרַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל תֹּאמַר שְׁמָה שֶׁשְּׁנֵינִי לְגַבִּי
92 שְׁבֻעוֹת 'שְׁתִּים שְׁהֵן אַרְבַּע' אֵין הַכּוּוֹנָה שְׁעַל אַרְבַּעָה אוֹפְנִים אֵלוֹ
93 חַיִּיב קֶרֶן עוֹלָה וְיִוֵּרֵד, אֵלֹא שִׁישׁ אַרְבַּעָה אוֹפְנִים בְּשְׁבֻעָה, מִיָּהּ
94 לְחִיּוֹב – עַל חֲלָקִים חַיִּיב קֶרֶן וְיָמֵהּ לְפָטוֹר – וְעַל חֲלָקִים פְּטוֹר
95 מִקְרָב, כְּלוֹמֵר אִם נִשְׁבַּע עַל הַעֲתִיד חַיִּיב קֶרֶן, וְאִם נִשְׁבַּע עַל
96 הָעֵבֶר פְּטוֹר מִקְרָב. וְאִיִּדִּי עֲקִיבָא – וְאִם תְּרַצָּה לִישָׁב כְּרַבִּי
97 עֲקִיבָא, תֹּאמַר שְׁמָה שֶׁשְּׁנֵינִי לְגַבִּי יִדְעוּת הַטּוֹמָאָה 'שְׁתִּים שְׁהֵן
98 אַרְבַּע' אֵין הַכּוּוֹנָה שְׁעַל אַרְבַּעָה אוֹפְנִים אֵלוֹ חַיִּיב קֶרֶן עוֹלָה
99 וְיִוֵּרֵד, אֵלֹא שִׁישׁ אַרְבַּעָה אוֹפְנִים בִּידְעוּת הַטּוֹמָאָה, מִיָּהּ לְחִיּוֹב –
100 עַל חֲלָקִים חַיִּיב קֶרֶן וְיָמֵהּ לְפָטוֹר – וְעַל חֲלָקִים פְּטוֹר מִקְרָב,
101 כְּלוֹמֵר אִם נִכְנָס לְמִקְדָּשׁ כְּשֶׁהוּא טָמֵא מִפְּנֵי שֶׁשָּׁכַח שֶׁהוּא טָמֵא.
102 חַיִּיב קֶרֶן, וְאִם נִכְנָס מִפְּנֵי שֶׁשָּׁכַח שֶׁזֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ פְּטוֹר מִקְרָב.
103 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְכִי יִתְכַּן לְפָרֵשׁ אֶת הַמְּשֻׁנָּה שֶׁחֲלַק מִן הָאוֹפְנִים
104 הַמְּבֹאֲרִים בָּהּ אֵינֶם לְחִיּוֹב אֵלֹא לְפָטוֹר,

כל הקרוב אל ה' ביתר שאת והגבה למעלה מעלה צריך להיות יותר שפל רוח למטה מטה.

ממאמר שבת פרשת וישלח ה'תשכ"ח

שבועות. שבועות שנים – פרק ראשון דף ג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רש"י תוספות

ועל חוקן שתיים – מכל צד שני צדעיים, לפי שהלחי רחב כנגד הצדעיים, ויש לכל דבר רחב קצה לשני צדדיו בראשו, ואחת מלמטה – בסנטר שיהלחיים מחוברין שם, והנעם קצר מלמטה בסנטר שקורין מונטרין בלעז. חדא – אודהרה דמחייב עליה תרתו, היינו דומיא דבתין שחן ארבע. לבלולו – כל שתיים שחן ארבע שמונצא שונאם כאן, ודמיין להדיה דקשרין עולה ויורד – ברא ומיין להדיה,

ועל הַקֹּזֶן - שְׁתִּים מִיָּוֶן וְשְׁתִּים מִיָּוֶן וְאַחַת מִלִּמְשָׁה,
 חָדָא דְּמִיחִיב עֲלֶיהָ תְּרַמִּי - תָּנָא: שְׁבוּעוֹת שְׁתִּים שֶׁהֵן
 אַרְבַּע. מֵאֵי שְׁנָא הֵכָא דְּתַנִּי לְהוּ לְכוּלְהוּ, וּמֵאֵי שְׁנָא גַבִּי
 יִצִּיאוֹת שֶׁבֶת וּמִרְאוֹת נְנָעִים דְּלֹא קָתְנִי לְהוּ לְכוּלְהוּ?
 אָמְרִי: שְׁבוּעוֹת וְיִדְעוֹת הַטּוּמְאָה דְּגַבִּי הֶדְרִי כְּתִיבִין,
 וּדְמִיִּין אַהֲדִרִי בְּקֶרֶן עוֹלָה וְיוֹרֵד - תַּנִּי לְהוּ גַבִּי הֶדְרִי,
 וְאִינִידִי דְּתַנָּא תְּרַמִּי תָּנָא כּוּלְהוּ. פֶּתַח בְּשְׁבוּעוֹת וּמִפְרָשׁ
 יִדְעוֹת הַטּוּמְאָה! - אִינִידִי דּוֹטְרִין מוֹלִיִּיָּהוּ פֶּסֶקֶס שְׁרִי
 לְהוּ, וְהֶדְרִי תַנִּי שְׁבוּעוֹת דְּנִפְשִׁין מוֹלִיִּיָּהוּ. שְׁבוּעוֹת שְׁתִּים
 שֶׁהֵן אַרְבַּע: שְׁתִּים - "שְׂאֹכֵל" וְ"שְׁלֹא אוֹכֵל", שֶׁהֵן
 אַרְבַּע - "אֹכֵלְתִּי" וְ"שְׁלֹא אֹכֵלְתִּי". יִדְעוֹת הַטּוּמְאָה
 שְׁתִּים שֶׁהֵן אַרְבַּע: שְׁתִּים - יִדְעוֹת טוּמְאָה קֹדֶשׁ וְיִדְעוֹת
 טוּמְאָה מִקְדָּשׁ, שֶׁהֵן אַרְבַּע - קֹדֶשׁ וּמִקְדָּשׁ. יִצִּיאוֹת
 שֶׁבֶת שְׁתִּים שֶׁהֵן אַרְבַּע: שְׁתִּים - הוֹצָאָה דְּעִנִּי וְהוֹצָאָה
 דְּכַעַל הַבֵּית, שֶׁהֵן אַרְבַּע - הַכִּנְסָה דְּעִנִּי וְהַכִּנְסָה
 דְּכַעַל הַבֵּית. מִרְאוֹת נְנָעִים שְׁנַיִם שֶׁהֵן אַרְבַּע: שְׁנַיִם

17 - שאת ובהרת, שהן ארבעה - שאת ותולדתה, בהרת ותולדתה. מני מתינתין? לא רבי
18 ישמעאל ולא רבי עקיבא; אי רבי ישמעאל - האמר: אינו חייב אלא על העתיד לבוא,
19 אי רבי עקיבא - האמר: על העולם שומאך הוא חייב, ואינו חייב על העולם מקדשו! -
20 איבעית אימא: רבי ישמעאל, איבעית אימא: רבי עקיבא; איבעית אימא: רבי ישמעאל,
21 מהן לחייב ומתן לפטור; ואיבעית אימא: רבי עקיבא, מהן לחייב ומתן לפטור. - לפטור?
הא

"ראשו", משמע דכולי עלמא מדוד דאסור על ידי אשה ונכרי, דאי שרי לרב אדא – אמאי דחי? האי אפשר לקיים שניהם. דיש לדחות, ואין לומר ימתון עד שימצא אשה או נכרי או קטן, מדבעי למימר בפרק "שילוח הקן" (חולץ קטא, א) דאיתי עשה דמצורע ודחי עשה דלהביא ראיא ומפרק "שני נזירים" (נזיר נו, ב) דקאמר: ודלמא לאו טמאין אינון וקעביד הקפה! ובגמרא שמואל: באשה קטן, ודיקי התא אוקי מגדול, והשתא, אי שרי לרב אדא כי מקל ליה לאו בר חיובא, אמתי תקשי ליה: ולקמה בשני דאוקיפו ולא בר חיובא, דהא שמיא, ומשמע דמקי בר חיובא הוא, דלא פירש באשה וקטן; ומגלה להו אשה וקטן. **חורא** דמחייב עלה תרתין – בהתראה אחת איירי, מצי למימר אשתלמין, דאי בכמה התראות – לא הוה פליג רבי אליעזר בפרק בתרא דמכות (כ, א), דאמר: אם נטלן כולן באחת אינו על כל קרחה וקרחה ועל כל שריטה ושריטה – הכא לא צריך קרא, דפאות מחלקות, ורבי אליעזר לית ליה מחלקות. **גרי** הדרי תנביכי במסכת נדרים (ב, ב), ואם תאמר: גבי מראות נגעים ליתני כולוהו, דמינין אהדרי בקרבן עלה ויורד! ויש לומר: דליתיה בדלי דלות, ואם כיון דאיתא בדות דמי טפי לשבעתו! ויש לומר: דהני לכפר והני לבכשיר. **פתח** בשבועות ומפרש ידיעות – וליכא למימר דמינין **אליירי** דוטרון מילייהו – אף על גב דנפשי מילייהו משבועות איכא תרי פקא, ומשבועות בטוי ליכא אלא פקש פקש, בטוי, שבועת העדות, ושבועת הפקדון, ושבועת הדיינין.

והדר תני שבעות – אף על גב דלא דמי, ידיעותא מפרש מילי ידיעותא ברישא והדר תני שותים שון ארבע, ובשבעות מפרש שותים – ואם תאמר, ומה דוחקאי לפרושי הכי, דהשתא קשיא ליה בסמוך, אי רבי ישמעאל האמר אינו חיובי כ"ז לימא: שון ארבי ישמעאלו ויש לומו, דבפרק שלשי' (שבעות ט"ז ב.) בהדיא תנן: שון ארבי' "אכלתו" ו"לא אכלת", והוא מנתנין קיימא לפרושי' מת' "אורוק" ו"לא אורוק", "זקתי" ו"לא זקתי". דלא תני אלא דבר וחולפו, כדפירש בקונטרס במתניתין. **א** רבי ישמעאל (א א) אמר אין בעיא ידיעה בתחלה, כדתנן: כל שיש בה ידיעה בתחלה כו', ורבי ישמעאל אלא בעי ידיעה תחלה, כדמוכח בפיסקין (א א) דקאמר: לא בר קרבן הוא. ואמר נמי בסוף פרק שני (שבעות ט"ז ב.) דלא תני מי רבי ישמעאל אלא בעי ידיעה בתחלה ויש לומו: דמדידתא, ידיעת בית רבו, ורבי ישמעאל סבר לה כרבי דאמר רבי רבנא שמה ידיעה, כדאמר בירושלמי: רבי ישמעאל כרבי רובי כרבי ידיעת בית רבי ישמעאל לא בעי ידיעה בתחלה אפילו ידיעת בית רבו, מולא מוקי לקמן דחיצון מכפר אאין בה ידיעה תחלה אפילו ידיעת בית בתחלה כלל, וכן משמע בפרק שני (שבעות י"ב ב.), דבעי רבי רבימיז: בן בכל שעלה לארץ ישראל ונעלם ממנו מקום מקדש, מהו? בתחלה. ומסין דבעי אליבא דרבי דבעי ידיעת בית רבו, משמע דרבי ישמעאל לא בעי ידיעה כלל בתחלה, מכל מקום האמר אי הוי ישמעאל ידיעת בית רבו, אבל לפי האמת ממתניתין אתאי כרבי אמרין דרבי ישמעאל לא בעי ידיעה בתחלה כלל, דלא מצניז אלא דס דפרק שני (שם א) דקאי לפרושי' משמע קצת בדין ידיעה מגורו, דקתני: ונאמר ארבי, משמע שהידיעה איז אחר שנתמלא דהי' פסוקא. והנראה לרשמי' לפרש ידיעותא לא מצו למפרש, שהי' יכול לדחוק ולתנן כדקאמר התם: מקראי איה

מהן לחיוב מזה לפטור – אחאי שינוי ואשיוניא דמלקות הזה מצי למיפך מסיפא, דמוכח דמתניתין לענין חיוב קרבן, ואם תאמר: חייב אלא על העתיד, מכל מקום שפיר חני בהו "שהו" ארבע" הואיל וקעביד איסורא במזיד. אבל כי מוקי כרבי עקיבא – אמר: לומר: דמכל מקום חשיב לזו שפיר שהו ארבע, הואיל וקעביד איסורא בשוגג.

הא דומיא דמראות נגעים קתני – הא דלא פריך מציאות השבת, משום דציאות גופייהו לא ידעינן דהוו בבבוליה לחיובא אלא מדומיא דמראות נגעים, לקמן בפירוק (ה, א).
לעולם כרבי ישמעאל – לקמן (ד, א) מפרש אמאי לא מוקמינן לה נמי כרבי עקיבא.
אבל לענין מלקות חיובי מיידיה וכדרבא – סוגיא דהבא ברבין דאמר התי (שבועות כא, א): "אבלתי" ר"ל אבולתי – שקר,

ואוחרתיה מילא תשבוע בשמי לשקר, "אובל" – ר"ל אובל – עובר בלא יחיל, ואיזהו שוא – נשבע לשנות את הדין. ואליביה מסקין: בפירוש ריבתה תורה. אבל רב דימי אמר התי: "אבלתי" ר"ל אבולתי – שוא, ולא צריכנא להאי ריבתה תורה. ולדידיה לא מיתוקמא שתיים שון ארבע, דלא מפרשי טפי תני מהני למלקות. ולפי זה, למאי דמסקי: קסבר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו, תימה לרבינו יצחק: דמאי מפרשי הני טפי מהני? ונראה, דאף על גב דלענין מלקות כולוהו שון, מכל מקום שייך שפיר למיתני בהו שתיים שון ארבע, משום דבשתיים קרבן נמי אית בהו, אף על גב דמתניתין לא איירי אלא במלקות. ורבינו יצחק בן אברהם פירש דסוגיא זו כרבין בדפוסה: ולדידיה מפרשי טפי "אובל" ר"ל אובל, מ"אבולתי" ר"ל אבולתי, דפשטיה ד"לא תשבוע" משמע להבא כדפירש בקונטרס גבי רב דימי, דהכי קאמר דרומנא: לא תשבוע בשמי כדי לשקר בשבועה לאחר זמן, ואפילו רבין מודה. והא דמפיק ליה מפשטיה ומוקי לה ב"אבולתי" ר"ל אבולתי, היינו משום דלהבא נפקא מ"לא יחיל". ולחכי חשיב הבא "אבולתי" ר"ל אבולתי" שון ארבע דלא מפרשי, משום דקרא לא משמע אלא להבא, ולא מוקי ליה ב"אבולתי" ר"ל אבולתי" אלא משום דלא ניתא ליה לאוקמי בלאו יתירא.

וכדרבא – תימה: דאמאי מיתני מילתיה דרבא? אדרבה, הוה ליה לאתניי מילתיה דרבי יוחנן, דאמר: "לשוא" "לשוא" שתי פעמים, אם אינו ענין לשבועת שוא תנהו ענין לשבועת שקר. דממילתיה דרבי יוחנן הוה לקי אפילו ב"אובל" ר"ל אבל "אי לאו מילתיה דרבא? ויש לומר, דהיינו דפריך: בשלמא "אבולתי" ר"ל אבולתי, כדרבא, אלא "אובל" ולא אבל – לאו שאין בו מעשה הוא? ומשני: דקסבר רבי ישמעאל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. פירוש: ולית ליה דרבא, אלא דריש "לשוא" "לשוא" שתי פעמים, אם אינו ענין לשבועת שוא תנהו ענין לשבועת שקר, בין "אובל" ולא אבל בין "אבולתי" ר"ל אבולתי.

בפירוש ריבתה תורה – פירש בקונטרס: מ"לשוא" "לשוא" שתי פעמים. ואין נראה, דאין זה בפירוש, דאהאי דרשא גופה פריך לקמן (כא, א): ומאי שנא? פירוש: דאפילו "אובל" ולא אבל נמי. אלא נראה בפירוש רבינו חננאל, דפירש: בפירוש ריבתה תורה, דבדברות הראשונות כתיב (שמות כ) "לא תענה ברעך שקר", ובדברות אחרונות כתיב (דברים ה) "עוד שוא", לומר דשוא ושקר אחד הן. **אי** דהכי קשיא הך דאלו הן הלוקין – פירש בקונטרס דלא גרסין ליה, משום דלמסקנא דהבא מצי סבר דאין לוקין עליו, ופריך התי: אם הכי לאו שאין בו מעשה נמי, לפי המסקנא דהבא. ועוד יש לומר: דהתי רוצה ליישב דרבי ישמעאל, דקאמר התי: חיבי מיתות בית דין ישנן בכלל מלקות, אפילו למאן דאמר אין לוקין עליו. ולמאי דפירשית, דדוקא הבא סבר רבי ישמעאל דלוקין עליו מ"לשוא" "שוא", אתי שפיר. **התיראת** ספק היא – אבל משום דהוי לאו שאין בו מעשה לא מיפטר, דקסבר ריש לקיש דלוקין עליו. ותימה: דבפרק ארבע מיתות (סנהדרין סה, ב) פטר ריש לקיש חטמה ודחויגה בקול, דקעמדת שפתיו לא היה מעשה ויש לומר: דהתי אליבא דרבנן קאמר, דב"השורב את הפועלים" (בבא מציעא ז, ב)

הא דומיא דמראות נגעים קתני, מה התי פולחיו לחיובא, אף הכא נמי פולחיו לחיובא? – לעולם רבי ישמעאל, וכי לא מחיב רבי ישמעאל לשעבר – קרבן, אבל מלקות חיובי מחיב; וכדרבא, דאמר רבא: בפירוש ריבתה תורה שבועת שקר דומיא דשבועת שוא, מה שוא לשעבר, אף שקר נמי לשעבר. – בשלמא "אבולתי" ר"ל אבולתי" – כדרבא, "שלא אובל" ואכל נמי – לאו שיש בו מעשה הוא. אלא "אובל" ולא אבל – אמאי? לאו שאין בו מעשה הוא! – קסבר רבי ישמעאל: לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. – אי הכי, קשיא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן: הלכה בסתם משה, ואחר: "שבועה שאובל כפר זו היום", ועבר היום ולא אכלה – רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרויהו: אינו לוקה; רבי יוחנן אמר: אינו לוקה, משום דהיה לאו שאין בו מעשה, וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו; וריש לקיש אמר: אינו לוקה, התיראת ספק היא, והתיראת ספק לא שמה התיראה! – רבי יוחנן סתמא אחרניא אשפת. – הי סתמא? אלימא האי סתמא, דתנן: אבל המותר בטהור והשורב בטהור, דתנן: אבל המותר בשלמא שורב בטהור – דכתיב: "ועצם לא תשברו בו", ככשר ולא בפסול. אבל המותר בטהור, מאי טעמא? לאו משום דהוי לאו שאין בו מעשה, וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו? וממאי דרבי יעקב היא, דאמר: לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו? דלמא רבי יהודה היא, ומשום דכא הפתוב לית עשה אחר לא תעשה, הא לאו הכי לן. דתניא: "לא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו" – בא הפתוב לית עשה אחר לא תעשה, לומר שאין לוקין עליו, דכרי רבי יהודה; רבי יעקב אומר: לא מן השם הוא זה, אלא משום דהיה לאו שאין בו מעשה, ולא שאין בו מעשה אין לוקים עליו! אלא האי סתמא אשפת: "שבועה שלא אובל כפר זו", "שבועה שלא אובלנה", ואכלה

אין

יוחנן אדרבי יוחנן, דאמרי תרויהו אין לוקה – ומכל מקום חולקין בטעמו של דבר, טעמא דיהיב מר לא דייב מר ומר לית ליה טעמא דמר. ולקמן מפרש פלוגתייהו. **סתמא אחרניא אשפת** – דאין לוקין על לאו שאין בו מעשה. המותר בטהור – בפסח טהור וכשר. השורב – את העצם בטמא – אינו סופג את הארבעים. המותר בטהור – אפילו בטהור, וכל שכן בטמא. **וממאי** – דהאי סתמא רבי יעקב היא, דאמר טעמא דהמותר אינו לוקה משום לאו דאין בו מעשה הוא. **אחר לא תעשה** – אם תותיר ועברת על לאו – באש תשרפו. נתק דכתוב בעשה זה מעתה של שאר לאוין, לומר: זה ענשו ותקנת עבירתו, שישפרנו. **לא מן השם הוא זה** – לא מטעם זה המלקות בטל בו, אבל כל עצמו אין בו מלקות לפי שאין בו מעשה.

אין

אין

אין

אין

אין

אין

אין

אין

אין

אין

אין

אין

אין

אין

אין

אין

אין

כשהתרו בו יכול לטעון שעדיין יש זמן במשך היום שהוא יכול
לאכול בו את הכיכר, והמתרה בו לא יכול לכון שההתראה
תהיה בתוך כדי דיבור מהזמן שבו הוא אינו אוכל את הכיכר,
והתראה שאינה בתוך כדי דיבור מהעבירה אינה מועילה, מפני
שיתכן שבשעת העבירה שכח את ההתראה, והתראה פסק לא
שמה התראה – אינה נחשבת התראה, ולכן אין לוקין, שאין מלקות
ללא התראה. ומבואר שרבי יוחנן סובר שלא שאין בו מעשה אין
לוקין עליו, ולא כמשנתנו. מתרצת הגמרא: רבי יוחנן סתם
אחרים אשכח – מצא 'סתם משנה' אחרת שלא שאין בו מעשה
אין לוקין עליו, ולכן פסק כך לגבי הנשבע לאכול כיכר זו היום
ולא אכל.
מבררת הגמרא: ה' סתם – איזו סתם משנה מצא רבי יוחנן שלא
שאין בו מעשה אין לוקין עליו. אולי – אם נאמר שהכוונה לה' **סְתָמָא** – לסתם משנה זו, דתנן (מכות ז'), השובר עצם בקרבן פסח
טהור, לוקה, מפני שעבר על הלאו 'ועצם לא תשברו בו' (שמות יב
מ), אבל המותר בפסח – המשאיר מבשר הפסח טהור לבוקר ט"ו
בניסן, וכל שכן המותר מבשר פסח טמא, ועבר על הלאו 'ולא
תותרו ממנו עד בקר' (שם יב), וכן השובר עצם בפסח – של קרבן
פסח טמא. בשני מקרים אלו אינו לוקה את האופנים מלקות.
ומבאר הגמרא: בשלמא השובר עצם בפסח פסח אינו לוקה,
משום דתנינן 'ועצם לא תשברו בו', ודורשים מתיבת 'בו' שדווקא
בפסח בשר שעליו מדובר בפסוק, יש איסור לשובר עצם, ולא
בפסח טמא שהוא פסול, אבל המותר בפסח – מבשר הפסח
הטהור, מאי מצא אינו לוקה, הלא עבר על 'ולא תותרו ממנו עד
בקר' – לאו – האם אין הטעם משום דתני – שלא זה הוא לאו שאין
בו מעשה, שהרי כשהותר את הבשר לבוקר לא עשה מעשה, וכל
לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, ואם כן מוכח מהמשנה שלא
שאין בו מעשה אין לוקין עליו, ורבי יוחנן פסק כסתם משנה זו.
דוחה הגמרא: ומאי – מניין שמשנה זו דרבי יעקב – כדעת רבי
יעקב היא, דאמר לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, דלמא – שמו
כדעת רבי יהודה היא החולק על רבי יעקב, והטעם שהמותר
מבשר הפסח אינו לוקה הוא משום דבא היתב ליתן עשה אחר לא
תעשה – שהתורה כותבת עשה אחרי הלאו, והלאו ניתק לעשה,
שנאמר 'ולא תותרו ממנו עד בקר והותר ממנו עד בקר באש
תשרפו', וכל לאו הניתק לעשה אין לוקין עליו, מפני שהעשה הוא
העונש והתיקון של הלאו ולא המלקות, ה' לאו ה' – אבל אם
לא היה זה לאו הניתק לעשה, ל' – היה לוקה עליו אף שאין בו
מעשה. ואם כן אין 'סתם משנה' ללמוד מכך שלא שאין בו מעשה
אין לוקין עליו.
ומביאה הגמרא את מחלוקת רבי יעקב ורבי יהודה בטעם דין זה:
דתניא, נאמר (שמות יב) 'ולא תותרו ממנו עד בקר והותר ממנו עד
בקר באש תשרפו', בא היתב ליתן עשה אחר לא תעשה, שאם
עבר על הלאו והותר מבשר הפסח מוטל עליו לקיים מצות עשה
של שריפת הבשר הותר, ונתנה התורה עשה זה בכדי לומר שאין
לוקין עליו – על הלאו, כיון שתיקונו הוא קיום העשה ולא חיוב
המלקות, דרבי יהודה. רבי יעקב אומר, לא מן השם הוא זה –
לא מטעם זה שהוא לאו הניתק לעשה אינו לוקה, אלא משום
דתה – שאיסור הותרת בשר הפסח הוא לאו שאין בו מעשה, ולא
שאין בו מעשה אין לוקין עליו.
הגמרא מביאה 'סתם משנה' אחרת שממנה למד רבי יוחנן שלא
שאין בו מעשה אין לוקין עליו: אלא רבי יוחנן האי סתם אשכח
– מצא 'סתם משנה' זו שמבואר בה שלא שאין בו מעשה אין
לוקין עליו, ששינו במשנה (להלן ב), הנשבע שבועה שלא אוכל
בקר זו, ושוב חזר ונשבע שבועה שלא אוכלנה את אותו כיכר,
ואכלה,

ה' דומיא דפראות נגעים קתני – והלא המשנה מביאה את
שבועות וידיעות הטומאה בדומה למראות נגעים, מה קתם בוליהו
לחיובא – כשם שבמראות נגעים כל ארבעת האופנים הם לחיוב
ועל כל אחד ממראה הנגעים כשיסתר ממנו יביא קרבן טהרה, אף
הבא נמי בוליהו לחיובא – גם בשבועות וידיעות הטומאה כל
ארבעת האופנים הם לחיוב ומביא עליהם קרבן עולה ויורד, ואם
כן חזרת קושיית הגמרא שהמשנה אינה לא כרבי ישמעאל ולא
כרבי עקיבא.
הגמרא מבאר באופן שונה שמשנתנו כדעת רבי ישמעאל.
מתרצת הגמרא: לעולם משנתנו כרבי ישמעאל, ובי לא מתייב רבי
ישמעאל – ומה שרבי ישמעאל אינו מחייב את הנשבע שבועת
שקר לשעבר – על העבר, היינו שאינו חייב קרבן, וזה כאשר נשבע
בשוגג, אבל חיוב מלקות, ובאופן שהתרו בו ונשבע לשקר במזיד,
חייב מתייב רבי ישמעאל, מפני שעבר על 'ולא תשבעו בשמי
לשקר' (ויקרא יט ב), והמשנה עוסקת בנשבע על העבר במזיד שחייב
מלקות. ואף ששבועת שקר היא לאו שאין בו מעשה, והכלל הוא
שכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, מכל מקום על שבועת
שקר דלשעבר לוקין, וברך, דאמר רבא, בפירוש ריבית התורה
שבועת שקר דומיא דשבועת שוא – בדומה לשבועת שוא, שכן
בפסוק 'לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא' (שמות כ ז), נכתב לשון
'שוא' אף שהפסוק מדבר על שבועת שקר, וזאת בכדי ללמדנו מה
– כשם ששבועת שוא היא לשעבר, שנשבע לשנות את ידיעה,
לחייב עליה מלקות, אף שבועת שקר נמי – גם היא כשנשבע
לשעבר חייב עליה מלקות, אבל אם נשבע שבועת שקר על
העתיד, אינו לוקה מפני ששבועה זו אינה דומה לשבועת שוא
שהיא על העבר.
מקשה הגמרא: לפי ביאור זה אין בשבועת שקר 'שתיים שדן
ארבע', שהרי בשלמא אם נשבע שבועת שקר לשעבר, כגון
הנשבע אכלתי ובאמת לא אכל, ולא אכלתי ובאמת אכל, לוקה
בדרבא שבשבועת שקר על העבר לוקים, וכן אם נשבע על העתיד
שלא אוכל ואכל נמי – שגם מובן שלוקה מפני שלא שיש בו מעשה
הוא, שכן עבר על שבועתו בכך שאכל, אלא כשנשבע על העתיד
שאוכל, ועבר על שבועתו ולא אכל, אמאי – מדוע לוקה, הלא לאו
שאין בו מעשה הוא, שהרי הוא עובר על השבועה כשאינו אוכל,
ושבועת שקר על העתיד לא ריבתה התורה שלוקים עליה, שהרי
אינה דומה לשבועת שוא. מתרצת הגמרא: קסבר רבי ישמעאל
שבכל התורה כולה לאו שאין בו מעשה לוקין עליו, ולכן לוקים על
שבועת שקר במזיד בין כשהיא על העתיד ובין כשהיא על העבר,
וכונת המשנה 'שתיים שדן ארבע' היא שאם נשבע שבועת שקר
על העתיד בשוגג חייב קרבן, ואם נשבע שבועת שקר על העבר
במזיד, לוקה.
מקשה הגמרא: אי ה' – אם כן, שמשנתנו עוסקת בחיוב מלקות
הוא כדעת רבי ישמעאל הסובר שלא שאין בו מעשה לוקין
עליו, קשיא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן – מדברי רבי יוחנן במקום אחד
על דבריו במקום אחר, דאמר רבי יוחנן, הלכה בפתם משנה –
משנה שאין בה מחלוקת ולא נזכר בה שם של תנא מסוים ששנה
אותה, הלכה כמותה, ומשנתנו הרי היא סתם משנה, ונמצא שרבי
יוחנן פוסק כמשנתנו שלא שאין בו מעשה לוקין עליו, וקשה,
שהרי אהרם דין נוסף, הנשבע שבועה שאוכל בקר זו היום, ועבר
היום ולא אכלה – את הכיכר, רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוניהו
– אמרו שניהם שאינו לוקה, אך נחלקו בטעם הדין, רבי יוחנן אמר,
אינו לוקה משום דתהו לאו שאין בו מעשה, שכן עבר על שבועתו
בכך שישב ולא עשה מעשה לאכול את הכיכר כל היום, וכל לאו
שאין בו מעשה אין לוקין עליו, וריש לקיש אמר, אינו לוקה משום
שההתראה שהתרו בו קודם שנשבע התראה פסק היא, שהרי

בכל חסד וחסד שהקדוש ברוך הוא עושה לאדם צריך להיות שפל רוח במאוד.

1 אינו חייב אלא אחת, אף שנשבע שתי פעמים, משום שאין שבועה
2 חלה על שבועה, שכיין שנשבע פעם אחת, חל עליו איסור לאכול
3 את הכיכר, וכשנשבע שוב הרי הוא נשבע לקיים את המצוה
4 המוטלת עליו מזמנת השבועה הראשונה, ושנינו (להלן כו.)
5 שהנשבע לקיים את המצוה ולא קיים, פטור. ושבועה זו שנשבע
6 על העתיד, היא שבעות ביטוי האמורה בפסוק 'או נפש כי תשבע
7 לבטא בשפתים להרע או להטיב' (ויקרא ה ה) 'שחייבין על דוניה
8 שבועה זו, שנשבע שלא לאכול ואכל, דווקא היא דחייבין על דוניה
9 מכות, אבל אם נשבע אוכל כיכר זה, ולא אכל את הכיכר, לא לך
10 – אינו לוקה, משום שמה שהוא לא אכל את הכיכר זה לאו שאין
11 בו מעשה, והרי לנו 'סתם משנה' שלא שאין בו מעשה אין לוקין
12 עליו, ולכן פסק רבי יוחנן שלא שאין בו מעשה אין לוקין עליו.
13 מקשה הגמרא: מפרך – הרי יש שתי משניות סותרות, שבמשנתנו
14 מבואר כרבי ישמעאל שלא שאין בו מעשה לוקין עליו, ובמשנה
15 לגבי הנשבע שבועה על שבועה מבואר שלא שאין בו מעשה אין
16 לוקין עליו, האי סתמא והאי סתמא – משנתנו היא 'סתם משנה'
17 וכן המשנה השניה היא 'סתם משנה', מאי חיי דעביד כי האי סתמא
18 – מה ראה רבי יוחנן שפסק כ'סתם משנה' זו, לעביד כי האי סתמא
19 – שיפסוק כ'סתם משנה' האחרת, דהיינו כמשנתנו.
20 חוזרת הגמרא ומקשה על המקשן עצמו: ולמקמיך – ולשיטתך יש
21 להקשות, רבי גופיה – עצמו חייב סתם לו הקא הכי – אתם לנו
22 את המשנה במקום אחד שלא שאין בו מעשה לוקין עליו, והקא הכי
23 ובמקום אחר סתם את המשנה שלא שאין בו מעשה אין לוקין
24 עליו. אלא מוכרחים לתרץ, שמעיקרא – שבתחילה פיר רבי שלא
25 שאין בו מעשה לוקין עליו, ולכן סתמא את המשנה כן, והדר – ואחר
26 כך חזר בו ופיר שלא שאין בו מעשה אין לוקין עליו, ולכן סתמא את
27 המשנה האחרת כן, ואף שרבי חזר בו, משנה לא וזה מקמיך, את
28 כלומר, הדורות שאחר רבי לא יכלו לשכח את המשנה הראשונה
29 ולבטלה מבית המדרש, מפני שפסטה אצל רוב התלמידים, ולכן
30 השאירו את שתי המשניות, והמשיכיל בינן שהמשנה האחרונה היא
31 העיקר כיון שרבי חזר בו מן הראשונה. ולכן פסק רבי יוחנן כמשנה
32 השניה שלא שאין בו מעשה אין לוקין עליו.
33 הגמרא חוזרת לבאר את המשנה לפי שיטת רבי ישמעאל. שואלת
34 הגמרא: במאי אוקמינא – במה העמדת את המשנה, פרקי ישמעאל
35 ולענין מלקות, שאם עבר במזיד על שבועתו, לוקה, ויש לשאול
36 לפי זה, במראות נגעים מאי מלקות איכא – איזה מלקות יש,
37 שעליהם שנינו 'שנים שהם ארבעה', משיבה הגמרא: גם במראות
38 נגעים יש מלקות, בקוצץ בפרתו – בתולש את סימני הטומאה,
39 ופרקי אבין אמר רבי אילעא, דאמר רבי אבין אמר רבי אילעא, כל
40 מקום בתורה שנקרא אחד מהלשונות הללו, 'השקט', 'פן', 'יאל', 'אינו
41 אלא עבירת' לא תעשה, ובמצורע נאמר (דברים כו ח) 'השקט בנגע
42 הצרעת', כלומר שאסור לתלוש את הצרעת, ואם תלש לוקה.
43 ממישיבה הגמרא ומקשה: ביצאות השבת, מאי מלקות איכא – איזה
44 מלקות יש, הלא הלאו של הוצאה מרשות לרשות לאו שניתן
45 לאוהרת מיתת בית דין הוא, שהרי אם התרו בו שאם יוציא יסקל,
46 והוציא, חייב סקילה, וכל לאו שניתן לאוהרת מיתת בית דין אין לוקין
47 עליו, אפילו אם התרו בו למלקות, מפני שלא זה נכתב לסקילה
48 ולא למלקות. מתרצת הגמרא: משום הכי קא מוקמינא – משום כך
49 העמדנו את המשנה פרקי ישמעאל, דאמר (מכות יג) שלא שניתן
50 לאוהרת מיתת בית דין לוקין עליו, ואם התרו בו שלא להוציא
51 מרשות לרשות ואם יוציא יתחייב מלקות, והוציא, חייב מלקות.
52 מקשה הגמרא: לדברך נמצא שריב מחמת דין זה שלא שניתן
53 לאוהרת מיתת בית דין לוקין עליו, אנו מעמידים את המשנה כרבי
54 ישמעאל, הא לאו הכי – אבל לולי זה, קיימא – האם אפשר
55 להעמיד את המשנה פרקי עקיבא, הלא קשיא ידיעות – קשה
56 שבמשנה שנינו שחייב קרבן על טומאת מקדש וקדשיו בין על
57 העלם טומאה ובין על העלם מקדש והעלם קודש, והרי רבי
58 עקיבא סובר שחייב קרבן על העלם טומאה, ולא על העלם מקדש
59 והעלם קודש. מתרצת הגמרא: לאו אמרת – האם לא אמרת
60 שהמשנה כרבי ישמעאל היא ולענין מלקות, זאת בכדי ליישב את
61 דברי המשנה שיש חיוב שבועה גם על לשעבר שלא יסתרו את

דעת רבי ישמעאל הסובר שאין חיוב קרבן בשבועה אלא על
העתיד, אם כך, כמו כן לולי שהיה מבואר במשנה שלוקים על
לאו שניתן לאוהרת מיתת בית דין, היינו מיישבים פרקי עקיבא נמי
– שהמשנה היא כרבי עקיבא ולענין מלקות, ואין סתירה ממנה
שמבואר במשנה שיש חיוב על העלם מקדש וקודש, שאף אם אין
חיוב קרבן על כך, משנתנו מדברת לענין מלקות ומודה רבי
עקיבא שחייב מלקות אפילו על העלם מקדש והעלם קודש.
הגמרא דוחה את הביאור שהמשנה מדברת במזיד ולענין מלקות.
מקשה הגמרא: אי הכי שהמשנה מדברת במזיד ולענין מלקות,
מדוע המשנה קוראת לטומאת מקדש וקדשיו 'ידיעות', דהיינו
שירע על הטומאה ונעלמה ממנו ידיעה זו, הלא מדובר שנכנס
למקדש או אכל קדשים במזיד, 'התראות' מיכאליה – היתה
צריכה המשנה לכתוב 'התראות', דהיינו שהתרו בו ונכנס על אף
ההתראה. מתרצת הגמרא: הא לא קשיא – זו אינה קושיא, שכן
אינן מוכרח לפרש שידיעות' היינו ידיעה שנעלמה ממנו, אלא
תני – שנה, כלומר פרש את המשנה שהכוונה לידיעות דהתראות,
דהיינו שהתרו בו והוא ידע שהוא טמא ובכל זאת נכנס למקדש
או אכל קדשים.
מוסיפה הגמרא ומקשה: אי הכי שהמשנה מדברת במזיד ולענין
מלקות, מדוע המשנה אומרת שידיעות הטומאה הן שתיים שהן
אריבע, הלא תרתי הוא דהיינו – רק שתי ידיעות הן, האחד שנכנס
למקדש במזיד והשני שאכל קדשים במזיד, שהרי אינו לוקה אלא
אם הוכיזו בהתראה את הטומאה ואת האיסור לאכול קדשים או
את הטומאה ואת האיסור להיכנס למקדש, ואם כן יש רק שני
אופנים של טומאת מקדש וקדשיו במזיד. ותו – ועוד יש להקשות,
ששנינו במשנה 'את שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם
ביתנים', ואם המשנה מדברת במזיד ולענין מלקות, העלמה
למלקות מאי עבידתיה – מה מעשיה, כלומר מה השייכות של
העלמה למלקות, הלא מלקות יש רק במזיד. ותו – ועוד יש
להקשות, ששנינו במשנה במפורש שכאשר חטא ועבר על טומאת
מקדש וקדשיו 'הרי זה בעול והדר', דהיינו שמדובר במשנה לענין
קרבן ולא לענין מלקות.
הגמרא מבארת את המשנה באופן אחר: אלא אמר רב יוסף, באמת
המשנה מדברת בשוגג ולענין קרבן, ומה שהקשינו שאם כן
המשנה לא כרבי ישמעאל ולא כרבי עקיבא, יש לתרץ שכרבי
היא, דהיינו שרבי כתב את המשנה כדעתו, ונסיב לה אליבא דתנאי
– ותפס את המשנה לשיטת כמה תנאים, בידיעות הטומאה נסיב
לה – תפס פרקי ישמעאל הסובר שחייב קרבן גם על העלם מקדש
או העלם קודש, ובשבועות נסיב לה – תפס פרקי עקיבא הסובר
שחייב קרבן גם בשבועה על העבר, דהיינו שרבי כתב במשנה
שרבי ישמעאל סובר שבידיעות הטומאה יש שתיים שהן ארבע,
ורבי עקיבא סובר ששבועות יש שתיים שהן ארבע.
אמר רב אשי, אמרינא לשמעאל קמיא דרב פהנא – אמרתי שמועה
זו לפני רב כהנא, ואמר לי, לא תימא – אל תאמר שרבי נסיב לה
אליבא דתנאי – תפס את המשנה לפי שני תנאים, וליה לא סבירא
ליה – והוא עצמו לא סבר כך, אלא רבי מעמיא דנפשיה – את טעמו
שלו עצמו הוא מפרש, דהיינו שרבי עצמו סובר בידיעות הטומאה
כרבי ישמעאל ובשבועות כרבי עקיבא, ולכן סתם כך את המשנה.
דתנאי, מנין שהעובר על טומאת מקדש וקדשיו אינו חייב קרבן
אלא על טומאה שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם ביתנים,
כלומר שבתחילה ידע שהוא טמא, ואחר כך שכח ונכנס למקדש
או אכל קדשים, ואחר שיצא נזכר שהוא טמא ונודע לו שנכנס
למקדש או אכל קדשים בטומאה, תלמוד לומר 'ונגלם' שני
פסוקים 'ונגלם ממנו והוא טמא ואשם וגו', ונגלם ממנו והוא ידע
ואשם' (ויקרא ה ב-ג) ולומדים מה'ונגלם' הראשון, שרק על העלם
טומאה חייב קרבן אבל לא על העלם מקדש והעלם קודש, וכיון
שה'ונגלם' השני מיותר, דורשים כאילו נכתב 'הוא ידע' לפני
'ה'ונגלם', דהיינו שצריך שתהיה ידיעה בתחילה וההעלם יהיה
אחר ידיעה, דפרקי רבי עקיבא, רבי אומר, אינו צריך – אין צורך
להוציא את התיבות 'הוא ידע' ממשמעותם הפשוטה ולהכניסם
בין שני ה'ונגלם', מאחר ויש ללמוד זאת ממקום אחר, שכן הרי
הוא – הפסוק אומר

שבועות. שבועות שתיים - פרק ראשון דף ד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רנט
רש"י תוספות

1 אינו חייב אלא אחת - דמאחר שנשבע עליו שבועה ראשונה - נאסרת עליו, וכי הדר
2 אישתבע הוה ליה נשבע לקיים את המצוה, ותנן לקמן (שבועות כז, א) נשבע לקיים את
3 המצוה ולא קיים - פטור משבועת קרבן. וזו היא - להבא דלקי עלה, דהווא לה לאו
4 שיש בו מעשה, אבל "אובל" ולא אבל - לא לקי, אלא מעיקרא סבר לה כו' - הלכך
5 רבי יוחנן סבירא ליה כסתמא בתרא, דהדר ביה
6 רבי מקמייתא, ומשנה לאו זה מסקימא - ומשנה
7 ראשונה, אף על פי שחור בו מסתימא, ומהא
8 שפשטה ברוב התלמידים - לא היה יכולת
9 ברורות שאחר רבי לשכחה מפיהם ולבטלה
10 מבית המדרש, והניחו את שותיו, והמשיכו
11 יבין שאחרונה עיקר, שחור בו מן הראשונה. לאו
12 שניתן לאוהרת מיתת בית דין - לאו האמור
13 בשבת לא ניתן לעונש מלקות, אלא שאם עובר
14 עליו ויתר בו המותר שהוה בסקילה וסלק.
15 ואם לא התרה בו סקילה והתרה בו מלקות -
16 אין דינו ללקות, שלא לעונש מלקות כתבו
17 מתחלה, ומשנינו: להכי אוקימנא כרבי
18 ישמעאל, דאמר במסכת מכות: לאו שניתן
19 לאוהרת מיתת בית דין, אם התרו בו מיתת
20 ולא מיתה מלקות אחרת, דתנאי: אחת חילוי
21 כריתות ואחת חייבי מיתות בית דין ישנן בכלל
22 מלקות ארבעים, דברי רבי ישמעאל. הא לאו
23 הכי פתוקמא כרבי עקיבא - בתמיה, ודא קשיא
24 ידיעות הטומאה, כדאמר לעיל (ג, א) דלרבי
25 עקיבא אינו חייב על העלם קדש ומקדשו ומשני:
26 לא אמרת רבי ישמעאל היא - דהוי קשיא לן
27 שבעות בלבן מלקות, ואוקימנא למלקות ולא
28 קשיא לן - דלרבי עקיבא נמי, אי לאו משום
29 קושיא דלאו שניתן לאוהרת מיתת בית דין,
30 דשמעין ליה לרבי עקיבא במסכת מכות דאין
31 לוקין עליו, אי הוה קשיא לן ידיעות לקרבן הוה
32 מוקמינן לה למלקות כולה מתניתין ורבי
33 עקיבא, ודהוה נתיא לן לאוקמא אליבא דרבי
34 עקיבא משום דכולהו סתימתי אליביה,
35 דאמרין (סנהדרין פו, א) סתם מתניתין רבי
36 מאיר סתם ספרא רבי יהודה סתם תוספתא רבי
37 נחמיה, וכולהו אליבא דרבי עקיבא, ממנו קבלו.
38 אי הכי - דמתניתין למלקות, ידיעות - דמשמע
39 העלמו, היכי תנן? אלא התראות ניהו דאין כאן
40 העלמו! הא לא קשיא - כלומר, אם אין לך
41 קושיא אחרת ויש לתרץ כך, תיתי הוא דהויין
42 - דאין מלקות אלא אם כן הוכיחו את הטומאה
43 והקדש או את הטומאה והמקדש, ותרתי הוה
44 דאיכא, מלקות לקדש ומלקות למקדש.
45 דבשלמא לקרבן איכא ארבע: העלם טומאה
46 ואכל קודש וזכור הוא לו, העלם טומאה ולא
47 למקדש וזכור הוא לו, העלם קודש ואכלו,
48 העלם מקדש ובגס לו, וזכור הוא את הטומאה.
49 ותו הוי זה בעילה ויורד - והא במזיד
50 אוקימתה. אלא אמר רב יוסף - לעולם לקרבן, ודקשיא לך. לא רבי ישמעאל ולא רבי
51 עקיבא היא - רבי סתמה ואליבא דתנאי. והכי גרסינן: בשבועות נסיב לה כרבי עקיבא,
52 בדיעות נסיב לה כרבי ישמעאל, ולא מסתם סתמינהו, אלא הכי קאמר: שבועות לרבי
53 עקיבא שתיים שזן ארבע, ידיעות לרבי ישמעאל שתיים שזן ארבע. אמרייתא לשפעתא
54 בו' - אני פירשתי שמועה זו של רבי יוסף לפני רב כהנא, ואמר דהאי נסיב לה אליבא
55 דתנאי דקאמר רב יוסף, לא תימא נסיב ולא סבירא ליה ולא סתמינהו. אלא ודאי מסתם
56 סתמינהו רבי, והכי קסבר לה, בשבועות כרבי עקיבא ובידיעות כרבי ישמעאל, וטעמא
57 דנפשיה קאמר. ונעלם ונעלם שני פעמים - תרי "ונעלם" כתיבי גבי טומאת קרבן
עולה

ולמלקות - אתי שפיר דא דקתי ידיעות, דמתניתין איירי בין לקרבן בין למלקות. והשאת אתי שפיר, דיש ליישב "אי הכי, דפריך: אמאי מוקי כרבי עקיבא למלקות, דכרבי ישמעאל ולמלקות
אתי שפיר, כדפירשתי. רבי עקיבא נמי ולמלקות - ואם תאמר: אם כן סבר רבי עקיבא לא שאין בו מעשה לוקין עליו. כדאמר הגמרא לעיל אליבא דרבי ישמעאל. והכי מצי סבר דלוקין
עליו? והא למאן דאמר לוקין עליו - משום דגמר ממוציא שם רע ועדים וזומנין כדאמר בפרק קמא דמכות (ב, ב), ורבי עקיבא דאומר עדים וזומנין קנסא הוא לא מצי גמר, דאיכא למימר
שכן קנסו ויש לומר: דדלמא סבר כרב דימי דאמר בפרק שלשי (שבועות כ, ב), "אבלתי" ו"לא אבלתי" שבעות שוה היא, ולקי עליו מ"לא נקח", ולמאי דפרישית לעיל, דדוקא גבי שבועה
קאמר לעיל דלקי עליו, אתי שפיר.

1 אבל אובל ולא אבל לא לקי - דלמעט "אבלתי" ו"לא אבלתי" לא אתי, כדאמר בפרק
2 שלשי (שבועות כב, ב) דקאי בלהבא וממעט להבא. ו"לא אורוק" חרק - חייב לכולל
3 עלמא, וליכא למימר נמי דאתי למעוטי נשבע לבטל המצוה, דהא קתני לה הוה (כו, א)
4 ברישא דרך מתניתין, ואם תאמר: היכי דייק מחבא דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו?
5 דלמא טעמא משום דהוי התראת ספק? ויש לומר:
6 דמשמע ליה דפטור אפילו נשבע על הכהן חרוק
7 לים והתרו בו בשבעת זריקה, ומיהו דא נמי חשיב
8 התראת ספק למאן דאמר ביטלו ולא בטלו,
9 דחשיב התראת ספק אפילו שיבר כנפיה בפרק
10 בתרא דמכות (טו, ב), אי נמי, אינו חושש רק
11 למצוא תנא דפליג אמתניתין, ואם תאמר: ומנלן
12 דפליג? דלמא מתניתין דהבא איירי בוורק כבר
13 לים דהוי התראת דאי, ולעולם דחייבו סבירא
14 להו דלוקין על לאו שאין בו מעשה, דהבאי טעמא דפטור
15 דפרק שלשי (שבועות כו, ב) איירי בהתראת ספק?
16 ויש לומר: דמתניתין משמע ליה דאיירי במתניתין
17 דלקמן (שם), וכן מיתיי לעיל שפיר ממתניתין
18 דמותיר בטוור אף על גב דאיכא למימר דפטור
19 משום דיש בתן התראת ספק, דמכל מקום אייתי
20 ראיא דפליג תנא אמתניתין, דבבאי טעמא דפטור
21 מותיר בטוור יש לפטור הך דמתניתין. והדר
22 סבר לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו - ואם
23 תאמר: דבריש "אלו טריפות" (חולין מג, א) פריך
24 לרבי יוחנן דאמר הלכה כדברי האומר בבית:
25 והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה, ותנן: גטילה
26 הכבד ואלו נשחיתו ממנה כלום! ומאי פריך? והא
27 סתמא בתרא דערוין ויש לומר: ד"אלו טריפות"
28 ו"אלו כשירות" חזא מילתא היא, ולא שייך
29 למימר בהו קמייתא ובתרייתא. והדר רבינו יעקב
30 דאורליג"ש תיפוך דהכי פירשו: והאמר רבי יוחנן
31 הלכה כסתם משנה - על כרחך סתמא ד"אלו
32 כשירות" לאו סתמא מעלייתא היא, דאי סתם
33 גמור הוה אמאי דערוין לפסוק כותיה? והאמר
34 רבי יוחנן חזא דזמנא דהלכה כסתם משנה,
35 מראות נגעים מאי מלקות איכא - ואין לומר
36 כגון אם התרו בו שלא ליכנס למקדש ובגס, או
37 שלא לאכול בשר קודש ואכל, דאם כן היינו
38 ידיעות הטומאה, ואם התרו בו שלא ליכנס
39 במחנה ליהוה ובגס לפנים מחניו - הא אמר
40 בפרק "אלו דברים" (פסחים סו, א) דלא לקי,
41 שהכתוב נתקו לעשה דכתיב (בד ישיב, א) אבל אי
42 איירי לענין קרבן - נחא, דיש קרבן לאחרי שנטוה
43 מנעו.

44 בקוצץ בהרתו - משמע הבא דאין לוקין אלא
45 על קציצת ארבעה מראות נגעים.
46 וקשה: דבפרק "רבי אליעזר דמילה" (שבת קלב, ב)
47 משמע דלקי אף על קציצת נגעים טהורים. דאין
48 צרעת דוחה את העבודה, ופריך: ונקצץ בהרתו,
49 דאתי עשה דעבודה ודחי לאו דקוצץ בהרתו
50 ומשני: מחוסר טבילה. התינו נגעים טמאים, נגעים טהורים מאי איכא למימר? משמע דלקי
51 אקציצת נגעים טהורים! ואומר רבינו יצחק בן אברהם: דהתם נמי לא איירי אלא בארבעה
52 מראות, וטהורים דקאמר - כגון דעמד בעינו בה ובוח או כהה, וקרי ליה טהורא דיש שאין
53 מוחלט ואין מחוסר טבילה, שכבר טבל. הא לאו הכי מוקמינא כרבי עקיבא קשה ידיעות -

54 תימא: דהא ודאי אי הוה סבר רבי עקיבא לאו שניתן לאוהרת מיתת בית דין לוקין עליו, הוה
55 אתאי מתניתין שפיר כרבי עקיבא. ולא הוה קשיא ליה ידיעות, כיון דלמלקות איירי מתניתין,
56 דאינטרין למימר דסבר תנא דמתניתין לאו שניתן לאוהרת מיתת בית דין לוקין עליו? ויש
57 לומר: דקשיא ליה ידיעות כי מוקמינן מתניתין כרבי עקיבא אף על גב דמתניתין איירי
58 למלקות, כדמסיק בתר הכי: אי הכי ידיעות התראות מיבעי ליה, אבל כרבי ישמעאל
59 דיש ליישב "אי הכי, דפריך: אמאי מוקי כרבי עקיבא למלקות, דכרבי ישמעאל ולמלקות
60 עליו? והא למאן דאמר לוקין עליו - משום דגמר ממוציא שם רע ועדים וזומנין כדאמר בפרק קמא דמכות (ב, ב), ורבי עקיבא דאומר עדים וזומנין קנסא הוא לא מצי גמר, דאיכא למימר
61 שכן קנסו ויש לומר: דדלמא סבר כרב דימי דאמר בפרק שלשי (שבועות כ, ב), "אבלתי" ו"לא אבלתי" שבעות שוה היא, ולקי עליו מ"לא נקח", ולמאי דפרישית לעיל, דדוקא גבי שבועה
62 קאמר לעיל דלקי עליו, אתי שפיר.

שבועות. שבועות שתיים - פרק ראשון דף ד עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)"
תוספות

ונעלם ונעלם שתי פעמים - פירש בקונטרס: תרי "ונעלם" כתיבי גבי טומאה בקרבן עולה ויורד, "ונעלם ממנו והוא טמא" "ונעלם ממנו והוא ידע", קמא - למיגמר מנייה על העלם טומאה הוא חייב ולא על העלם מקדש, ואידך - קרא יתירא הוא לדרשה, והטל "הוא ידע" בין שני "ונעלם" ודרוש דלאחר שהיה לו ידיעה נעלם. ולמימר דבעי ידיעה בתחלה וידיעה בסוף לא בעי קרא, דאי לא ידע

שטא אמאי מייתי קרבן. עד כאן לשון הקונטרס. וקשה לרבה לפירושו א', דאמאי איצטריך "ונעלם" למימר דאנו חייב על העלם מקדש, דמהי תיתי דאיצטריך קרא למיפסטייה; תדע, דהא לרבי איצטריך "ונעלם" לחייבו על העלם מקדש! ועוד, ופירש דלידיעה בתרייתא לא צריך קרא, דאי לא ידע שטא אמאי מייתי קרבן - אם כן בכל החטאות דכתיב "או הודיע" ליכני ידיעה בתחלה ועוד, הרי רבי דריש "הוא ידע" לדרשה בתרייתא, וכתיב קרא לאורחא דמילתא אף על גב דלא איצטריך. אי נמי, איצטריך לידיעה בתרייתא למעוטי הפירש קרבן קודם שנודע לו. דאפילו למאן דאמר בפרק "דס שחיטה" (בריות כב, ב) אשם ודאי לא בעי ידיעה בתחלה, ואם כהני, אשמו קודם שידע היה קדוש בחטא, דכתיב "או הודיע אליו" - מודה דבעי ידיעה; ועוד, דבסוף פרק שני (שבועות יט, ב) קאמר דרבי ישמעאל לא בעי ידיעה בתחלה מדמגריך תרי "ונעלם" להעלם מקדש ולהעלם טומאה, משמע דרבי עקיבא דבעי ידיעה בתחלה דריש ליה מ"זונעלם" יתירא! לכך נראה לרבינו תם: דרבי עקיבא דריש ליה מ"זונעלם" יתירא - מכלל שידע ורבי מ"זונעלם" דאחי לגופיה דריש מכלל שידע ידיעת בית רבו. ועוד יש לפרש: "ונעלם" "ונעלם" שתי פעמים - שדי "הוא ידע" בין תרי "ונעלם", דהשאת איכא ידיעה אחר העלמה וקודם העלמה.

רבי עקיבא מדחיב לשעבר משום דדריש ריבוי ומיעוטי - ואם תאמר: דבפרק קמא דבבא מצינא (ה, ב) גבי "סלעין דיתרי" קאמר רבי עקיבא דאין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות. ואם כן דריש כללי ופרטי, דלמאן דדריש ריבוי ומיעוטי ולא ממעטין אלא שטרות כדמוכח בסמוך! ולספירם דגריס דהם רבי עקיבא נחא. ויש לומר: דאפילו מאן דרביש ריבוי ומיעוטי, כי איכא תרי מיעוטי מוקמת חד למעוטי קרקעות וחד למעוטי שטרות, כדמשמע בפרק "מרובה" (בבא קמא סא, א), ורבי עקיבא אית ליה נמי שום מיעוט אחרינא גבי שבועות למעוטי קרקעות. ויש מפרשים: דהדא "ד'הוב" (בבא מצינא ג, ב)

דממעט קרקע משבועה מקרא ד"כי יתן איש" מכלל ופרט וכלל - אינה עיקר דרשה, אלא מקרא דממעטין כפ מ"על כל דבר פשע" ממעטין נמי שבועה. והתם איכא טובא מיעוטי למעט שטרות וקרקעות. וקרא ד"כי יתן איש" אתא לדרשא אחריית, "כי יתן איש" - (שבועות מב, א) עד שיתן כשהוא איש, "כסף בלים" - (שם לט, ב) מה כלים שנים בו, ועוד יש לומר: דאפילו מאן דדריש ריבוי ומיעוטי - מעט וריבה ומיעט לא דריש, אלא דרש ליה בפרט וכלל ופרט, כדמשמע פרק "שלשה מינים" (נויר לה, א), ומצי למימר דרבי עקיבא דירוש גבי שבועות בפרט וכלל ופרט. דכתיב גוגא דריש גמרא בבבא מצינא (נו, ב) "כי יתן איש אל ערעו חומר" וגו' בכלל ופרט וכלל, ובפרק "שלשה מינים" (נויר לה, א) מאן דדריש ריבה ומיעט דריש ליה בפרט וכלל ופרט. **בבב** פודין בכור אדם - הא דפליגי בפרק קמא דקדושין (כט, א) גבי הוא לפדות ובנו לפדות הוא קודם לבנו, רבי יהודה אומר: בנו קודמו, ומפרש: בנן דאיכא חוש בני תורין וחוש משועבדים, לרבי יהודה מלוה הכותבה בתורה כמלוה הכותבה בשטר דמיא, ואזיל כהן וטרין הנה משועבדים - לאו דמפריך בקרקעות, אלא ימכרם ויתן דמים לבחן. **יצאו** שטרות - הא דמשמע הכא דשייך בשטרות מוכר, מדאיצטריך למעוטי שטרות, מפורש במקום אחר (כתובות פה, ב) קודשין מזה, א ובשטר דוכתי.

הסול וחסירה וזמקד - זו ואין צריך לומר זו" קטני, דזמקד ומזוט ומכתב הוה ליה למיתני ברישא, דמודה בזה רבי, ושל אבר ושל יסטרון, רבי פוסל ורבי יוסי ברבי יהודה מכשיר. **הסול** שכן של מתכת. **לרבות** כל דבר הנלקח ביד - לאו דוקא, דהא ממעט סם.

"ונעלם" - **מפלה דידע**, "והוא ידע" - **הרי כאן שתי ידיעות**, אם כן מה תלמוד לומר "ונעלם" "ונעלם"? **לחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש**. - **אשכחן בידיעות דאית ליה טעמיה דנפשיה**, **שבועות דלית ליה טעמיה דנפשיה מנלן?** - **סברא הוא (לשנא אחרינא: אשכחן בידיעות דסבר לה פרי רבי ישמעאל, בשבועות דסבר לה פרי עקיבא מנלן? סברא הוא): רבי עקיבא מאי טעמא קא מחייב לשעבר? דדריש ריבוי ומיעוטי, רבי נמי דריש ריבוי ומיעוטי, דתניא, רבי אומר: בכל פודין בכור אדם חוץ מן השטרות, ורבינא אמרי: בכל פודין בכור אדם חוץ מעבדים ושטרות וקרקעות. מאי טעמא דרבי? דריש ריבוי ומיעוטי: "ופדיו מן חדש" - ריבה, "בערפך כסף חמשת שקלים" - מיעט, "תפדה" - חזר וריבה, ריבה ומיעט וריבה - ריבה הכל, מאי ריבה? כל מילי, ומאי מיעט? מיעט שטרות. ורבינא דריש כללי ופרטי: "ופדיו מן חדש" - כלל, "בערפך כסף חמשת שקלים" - פרט, "תפדה" - חזר וכלל, כלל ופרט וכלל - אי אתה דן אלא פעם הפרט: מה הפרט מפורש דבר הממלטל וגופו ממון - אף כל דבר הממלטל וגופו ממון; יצאו קרקעות שאינן ממלטלין, יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות, יצאו שטרות, אף על פי שממלטלין - אין גופן ממון. אמר ליה רבינא לאומרי: רבי דריש ריבוי ומיעוטי? והא רבי כללי ופרטי דתניא: "מרצע", אין לי אלא מרצע, מניין לרבות הסול והסירה, הפחם והמקדח והמכתב? תלמוד לומר: "ולקחת", כל דבר שנלקח ביד, דברי רבי יוסי פרי יהודה. רבי אומר: "מרצע" - מה מרצע מיוחד של מתכת - אף כל של מתכת; ואמרין: במאי קא מופלגי? רבי דריש כללי ופרטי, ורבי יוסי פרי יהודה דריש ריבוי**

בתריה. ורבי נמי דריש ריבוי ומיעוט, כלומר שמענין ליה בעלמא שדורש את התורה במשמעות ריבוי ומיעוט ולא במשמעות כלל ופרט. חזין פן השפירו - היה חייב לאדם בשטר חמשה סלעים ונתן לו אותו שטר לבחן בפדיון בנו - אינו פודי. אבל בשאר כל דברים פודין. ורובן פליגי עליה במתניתין במסכת בבורות, דתני: אין פודין לא בעבדים ולא בשטרות ולא בקרקעות. ופירוי - בכל דבר משמע. **תפדה** חזר וכלל - ואף על פי ד"תפדה" רפודיו גבי הדדי כתיבי, והדר כתיב "בערפך כסף", איכא תנאי דסבירא להו בשתי כללות הסמוכין זה לזה והפטר אחריהם - הטל פרט ביניהם ודונם בכלל ופרט וכלל. **שהוקשו לקרקעות** - "והתנחלת אותם" וגו' (ויקרא כה). **אין גופן ממון** - הנזיר אינו שוה כלום, ואינו עומד אלא לראיה שבו. **מיעט שטרות** - שכן ראויין למעט יותר מן הכל, שאינן ממון. **הסול** - חתיכת עץ חרודה. **הסירה** - קרץ. **המכתב** - חרט שקורין גרפי"א. **דריש כלל ופרט** - "ולקחת" כלל, "מרצע" פרט, "ונתת באזנו" כל דבר הנתון, חזר וכלל: מה הפרט מפורש של מתכת וכו'.

ריבוי **ד'תנא** מרצע - הוי מצי לאיתוי מהדיא ד"הוקמו רב"ד (בבא קמא כח, ב) גבי מגורה של עץ כדמפרשין למעוטי שטרות, מפורש במקום אחר (כתובות פה, ב) קודשין מזה, א ובשטר דוכתי.

הסול וחסירה וזמקד - זו ואין צריך לומר זו" קטני, דזמקד ומזוט ומכתב הוה ליה למיתני ברישא, דמודה בזה רבי, ושל אבר ושל יסטרון, רבי פוסל ורבי יוסי ברבי יהודה מכשיר. **הסול** שכן של מתכת. **לרבות** כל דבר הנלקח ביד - לאו דוקא, דהא ממעט סם.

עולה ויורד: "ונעלם ממנו והוא טמא" (ויקרא ה), "ונעלם ממנו והוא ידע" (שם). קמא דוקא למיגמר מנייה: על העלם טומאה הוא חייב ואינו חייב על העלם מקדש, ואידך קרא יתירא הוא לדרשא: הטל "הוא ידע" בין תרי "ונעלם" ודרוש דלאחר שהיה ידיעה נעלם. ולמימר דבעי ידיעה בתחלה וידיעה בסוף לא צריכא קרא, דאי לא ידע שטא אמאי לייתי קרבן? **מכלל שידע** - לקמן מפרש לה. **אם כן מה תלמוד לומר בו'** - אלמא רבי אהעלם מקדש נמי מחייב, כרבי ישמעאל. **דריש ריבוי ומיעוטי** - מדרשא דריבוי ומיעוטי נפקא ליה בפרק שלישי (שבועות כו, א), שלא היה דורש את התורה במשמעות כללות ופרטות אלא במשמעות רבוי ומיעוטי. וגבי שבועות הכי דריש: "נפש כי תשבע" ריבה כל השבועות, "לחרע או להטיב" מיעט את הריבוי, ולמדן השבועות חייב אלא על הדומה למיעוט שיהא להבא כמותו. ולא דדריש ליה במשמעות כלל ופרט, דנימא "לחרע או להטיב" פירושו של כלל הוא ואין לך להביא בו אלא הוא לבדו - הרעה והטבה, ולא שאר דברים ואפילו להבא שאינו הרעה והטבה. שכל הדורש התורה כלל ופרט אית ליה אין בכלל אלא מה שבפרט, וכו' הדר אתי כללא כללא בתר פרטא כי הכא דכתיב בתריה "לכל אשר יבטא" וגו', די לך אם תוסיף על הפרט בכלל אחרון דברים שאין בהן הרעה והטבה והייז בעין הפרט בלבד, ולא לשעבר שאינו דומה לפרט כלל, דלכחי אחיז כלל קמא למעוטי. והייז דאומרי: כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, כלומר דן אתה להוסיף על הפרט על ידי כלל האחרון, אבל אי אתה דן להוסיף עליו אלא הדומה לו. אבל הדורש בריבה ומיעוט אין הפרט פירושו של כלל אלא ממעוט במקצת, כלומר, לא את הכל ריבה ריבוי הראשון אלא זה וזכיוצא בו. בלא ריבוי בורא משמע ליה זה וזכיוצא בו, הלכך כי אתא ריבוי אחרינא בתריה - לרבות בא ואפילו שלא כעין הפרט, ולא מיעט המיעוט אלא דבר אחד הראוי להוציא מן הכלל הזה יותר מן הכל. ורבי עקיבא הכי דריש בפרק שלישי להאי "כי תשבע", ואינו ממעט מן המיעוט אלא נשבע לבטל את המצוה. פרט הוא לשון פירוש, לפיכך, אלא בכלל אלא מה שבפרט. מיעוט אינו פירוש, אלא ממעט את משמעות הכלל במקצת ומשיר את כל הדומה למיעוט, כך מפורש בסנהדרין בפרק "גמיר הדין" (מו, א) גבי "הזמות ותלית", דריבה ומיעוט לחודיה מביא כל כעין הפרט בלא רבויא

בתריה. ורבי נמי דריש ריבוי ומיעוט, כלומר שמענין ליה בעלמא שדורש את התורה במשמעות ריבוי ומיעוט ולא במשמעות כלל ופרט. חזין פן השפירו - היה חייב לאדם בשטר חמשה סלעים ונתן לו אותו שטר לבחן בפדיון בנו - אינו פודי. אבל בשאר כל דברים פודין. ורובן פליגי עליה במתניתין במסכת בבורות, דתני: אין פודין לא בעבדים ולא בשטרות ולא בקרקעות. ופירוי - בכל דבר משמע. **תפדה** חזר וכלל - ואף על פי ד"תפדה" רפודיו גבי הדדי כתיבי, והדר כתיב "בערפך כסף", איכא תנאי דסבירא להו בשתי כללות הסמוכין זה לזה והפטר אחריהם - הטל פרט ביניהם ודונם בכלל ופרט וכלל. **שהוקשו לקרקעות** - "והתנחלת אותם" וגו' (ויקרא כה). **אין גופן ממון** - הנזיר אינו שוה כלום, ואינו עומד אלא לראיה שבו. **מיעט שטרות** - שכן ראויין למעט יותר מן הכל, שאינן ממון. **הסול** - חתיכת עץ חרודה. **הסירה** - קרץ. **המכתב** - חרט שקורין גרפי"א. **דריש כלל ופרט** - "ולקחת" כלל, "מרצע" פרט, "ונתת באזנו" כל דבר הנתון, חזר וכלל: מה הפרט מפורש של מתכת וכו'.

ריבוי

שבועות דף ד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) רסא

ומיעוט, ולא בדרך 'כלל ופרט': דתניא, רבי אומר, בכל דבר
 שיה כסף פורין – אפשר לפדות בכור אדם, חוץ מן השטרות –
 שטרי חוב, שאם יש לאבי הבכור שטר שפלוגי חייב לו מעות, אינו
 יכול לתת שטר זה לבחן ולפדות בו את בנו. ורובן אמרי, בכל פורין
 בכור אדם, חוץ מעבדים ושטרות נקרקעות. ומבארת הגמרא: מאי
 מעמא דרבי הסובר שאפשר לפדות בכור בכל דבר מלבד שטרות,
 דריש את הפסוק 'ופדונו מן חדש תפדה בערף כסף חמשת
 שקלים' (במדבר יח טו) בדרך ריבוי ומיעוט – 'ריבוי ומיעוט', וכאשר
 נאמר 'ופדונו מן חדש', ריבה בזה שאפשר לפדות בכל דבר שיה
 כסף, וכאשר נאמר 'בערף כסף חמשת שקלים', מיעט, שדווקא
 בדבר הדומה לכסף, כלומר שהוא מיטלטל וגופו ממון, אפשר
 לפדות את הבכור, ולא בדבר שאינו מיטלטל או שאין גופו ממון,
 וכאשר נאמר 'תפדה', חזר וריבה, וכיון שהפסוק ריבה ומיעט וריבה,
 אנו דורשים שריבה הכל מלבד דבר אחד, מאי – את מה ריבה, כל
 מילי – כל דבר שיה כסף ואף שאינו מיטלטל, ומאי – ואת מה
 מיעט, מיעט שטרות שאין גופן ממון, כלומר אין שווי לגייר עצמו,
 אלא הוא רק עומד לראיה שעל ידו אפשר לגבות מעות. ורובן
 הסוברים שאי אפשר לפדות בכור בעבדים ובשטרות ובקרקעות,
 דריש פסוק זה בדרך כללי ופרטי – 'כלל ופרט', ש'ופדונו מן חדש'
 הוא כלל, שמשמע ממנו שבכל דבר שיה כסף אפשר לפדות את
 הבכור, ובערף כסף חמשת שקלים' הוא פרט, שמשמע ממנו
 שדווקא בכסף אפשר לפדות את הבכור, ולא בדבר אחר. ואפשר
 שהוא דומה לכסף, דהיינו שהוא מיטלטל וגופו ממון, וכאשר
 נאמר 'תפדה', חזר וכלל, הרי לנו בפסוק כלל ופרט וכלל, וצורת
 הלימוד בדרך זו, דא' אתה דן אלא בעין הפרט – אינך מרבה אלא
 דבר הדומה לפרט, מה הפרט מפורש שהוא דבר המטלטל וגופו
 ממון, שהרי נאמר 'כסף', אף כל דבר המטלטל וגופו ממון אפשר
 לפדות בו את הבכור, יצאו נקרקעות שאינן מטלטלין, ולכן אי
 אפשר לפדות בהם בכור, יצאו עבדים שהוקשו לנקרקעות, יצאו
 שטרות שאף על פי שהם מטלטלין, מכל מקום אין גופן ממון,
 כלומר אין שווי לגייר עצמו, אלא הוא רק עומד לראיה שעל ידו
 אפשר לגבות מעות.

הגמרא דוחה את הביאור שרבי דורש בכל התורה בדרך 'ריבוי
 ומיעוט'. מקשה הגמרא: אמר ליה רבינא לאמימר, וכי רבי דריש
 בכל התורה בדרך ריבוי ומיעוט – 'ריבוי ומיעוט', והרי רבי
 כללי ופרטי דריש – דורש בדרך 'כלל ופרט', דתניא, נאמר בתורה
 לגבי עבד עברי שאינו רוצה לצאת מרשות אדונו לאחר שש שנים
 (דברים טו י) 'ולקחת את המרצע ונתתה באזנו ובדלת וזיה לך עבד
 עולם', כלומר שהאדון צריך לרצוע את אוזנו במרצע, ודורשת
 הברייתא, אין לי אלא שרוצעו במרצע, מנין לרבות שיכול לרצוע
 את אוזנו בכלים נוספים כגון חפסל – חתיכת עץ חדה, והספיה –
 קרן, המטש, והמקדח והמכתב – כלים חדים העשויים ממתכת,
 תלמוד לומר (שם) 'ולקחת', שאפשר לרצוע בכל דבר שנקלקח ביד,
 דברי רבי יוסי ברי רבי יהודה. רבי אומר, נאמר 'מרצע', ודורשים, מה
 מרצע מיוחד שהוא של מכתב, אף כל כלי של מכתב אפשר לרצוע
 בו, אבל כלי שאינו עשוי ממתכת אין לרצוע בו. ואמרינן –
 וביארנו, במאי קא מיפלגי – במה נחלקו רבי ורבי יוסי ברי יהודה,
 רבי דריש את הפסוק (שם) 'ולקחת את המרצע ונתתה באזנו ובדלת'
 בדרך כללי ופרטי – 'כלל ופרט', ש'ולקחת' הוא כלל, שמשמע
 ממנו שבכל דבר הנלקח ביד אפשר לרצוע את אוזן העבד,
 'מרצע' הוא פרט, שמשמע ממנו שדווקא במרצע אפשר לרצוע,
 ולא בדבר אחר אף שהוא דומה לו, וזנתה באזנו ובדלת' הוא
 כלל נוסף, וכלל ופרט וכלל אין אתה דן אלא בעין הפרט, מה
 מרצע מיוחד שהוא עשוי ממתכת, אף כל כלי העשוי ממתכת
 אפשר לרצוע בו, יצאו כלים שאינם עשויים ממתכת. ואילו רבי
 יוסי ברי יהודה דריש פסוק זה בדרך של

ו'נעלים', מכלל דרע – משמע שקודם שנעלם ממנו היתה לו ידיעה,
 וממה שנאמר 'והוא ידע', הרי כאן שתי ידיעות, עוד אחת אחר
 ההעלם, מלבד זו שקודם ההעלם, ואם כן מה תלמוד לומר 'ו'נעלים'
 'ו'נעלים' פעמיים, כלומר מדוע נכתב שוב 'ו'נעלים', אלא ללמדנו
 לחייב על העלם מומחה ועל העלם מקדש או העלם קודש. ומבואר
 שרבי סובר כרבי ישמעאל שחייבים קרבן בין על העלם טומאה
 ובין על העלם מקדש או העלם קודש, ולכן סתם את המשנה
 כדעה זו.

שואלת הגמרא: אשכחן – מצינו בדיעות הטומאה דאית ליה
 מעמיה דנפשיה – שיש לרבי טעם משל עצמו לסבור שחייבים
 קרבן גם על העלם מקדש והעלם קודש. אבל בשבועות, דאית ליה
 מעמיה דנפשיה מלן – מנין לנו שיש לו טעם משל עצמו שחייבים
 קרבן גם בשבועה על העבר. משיבה הגמרא: סברא הוא שרבי
 סובר כרבי עקיבא שחייבים קרבן גם בשבועה על העבר.

הגמרא מביאה נוסח נוסף לשאלה ותשובה זו: (לישנא אחריןא,
 שואלת הגמרא: אשכחן – מצינו בדיעות הטומאה דסבר לה –
 שרבי סובר כרבי ישמעאל שחייבים קרבן גם על העלם מקדש
 והעלם קודש, אבל בשבועות דסבר לה – שרבי סבר כרבי עקיבא
 שחייבים קרבן גם בשבועה על העבר, מלן – מנין לנו כן. משיבה
 הגמרא: סברא הוא).

ישנם שני אופני דרשות דומים, 'כלל ופרט', ו'ריבוי ומיעוט'. כשיש
 בתורה לשון הכוללת פרטים רבים, ואחריה לשון הכוללת פרטים
 מעטים ואז פרט אחד בלבד, קיימות שתי דרכים לדרוש את
 הפסוק: א. כלל ופרט, כלומר שהפרט בא לפרש את הכלל שנכתב
 לפניו, ולומר שאין הכוונה בכלל לכלול פרטים רבים, אלא לכלול
 רק את הפרט המפורש אחריו. ואין בכלל אלא מה שבפרט. ואם
 אחר הפרט נכתב בתורה כלל נוסף הכולל פרטים רבים, דורשים
 שהכלל האחרון בא לבאר שהכלל הראשון אינו כולל רק את
 הפרט שאחריו, אלא גם את כל מה שדומה לפרט, ואין אתה דן
 כולל בעין הפרט. ב. ריבוי ומיעוט, כלומר שהמיעוט אינו בא
 לפרש את הריבוי שנכתב לפניו, אלא למעטו במקצת ולומר
 שהריבוי אינו כולל את כל הפרטים, אלא רק את הדברים הדומים
 למיעוט שנכתב אחריו. ואם אחר המיעוט נכתב בתורה ריבוי נוסף
 הכולל פרטים רבים, דורשים שהריבוי האחרון בא לבאר
 שהמיעוט שלפניו אינו בא למעט את כל הדברים שאינם דומים
 לו, אלא הוא ממעט רק דבר אחד, ונמצא שהריבוי הראשון בא
 לרבות את כל הפרטים מלבד אחד. על פי חילוק זה בין 'כלל
 ופרט' ל'ריבוי ומיעוט' מבארת הגמרא מה היא הסברא לומר
 שלדעת רבי חייבים קרבן בשבועה על העבר. מבררת הגמרא: רבי
 עקיבא מאי מעמא קא מתייב קרבן לשעבר – בשבועה על העבר.
 מבארת הגמרא: דריש בכל התורה בדרך של ריבוי ומיעוט –
 'ריבוי ומיעוט' ולא בדרך של 'כלל ופרט', וכן לגבי שבועות הוא
 דורש (להלן ב) את הפסוק 'או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע
 או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבעה' (ויקרא יד ה) בדרך 'ריבוי
 ומיעוט', דהיינו שיגש כשישע' הוא ריבוי, שמשמע ממנו שעל
 כל השבועות חייב קרבן, ולהרע או להיטיב' הנכתב אחריו, הוא
 מיעוט, שדווקא בשבועות הדומות לו, כלומר בשבועות על
 העתיד חייב קרבן, ולכל אשר יבטא האדם' הוא ריבוי נוסף
 שמשמע ממנו שעל כל השבועות חייב קרבן, ודורש רבי עקיבא
 שכיון שיש ריבוי נוסף אחר המיעוט, הפסוק מרבה שחייב קרבן בין
 בשבועות על העתיד ובין בשבועות על העבר, וממעט רק שבועה
 לבטל מצוה, שהיא שבועת שוא. ורבי נמי – גם הוא דריש את
 הפסוקים בדרך של ריבוי ומיעוט – 'ריבוי ומיעוט' ולא בדרך של
 'כלל ופרט', ולכן הוא דורש את הפסוק כרבי עקיבא ומתייב קרבן
 גם בשבועה על העבר.

הגמרא מביאה ברייתא שמבואר בה שרבי דורש בדרך 'ריבוי

...הבעל-שם-טוב, התחיל עבודתו בקודש בחינוך קטני בני ישראל, ביחד עם גילוי שיטה עמוקה ביותר ביסודי היהדות והשקפת
 עולמה.

ממכתב י"ד כסלו, ה'תש"כ

המשך ביאור למסכת מכות ליום שלישי עמ' א

בכך, **אֵלָא אִי אַמְרַת** צריך דווקא יתירי מדע, מי ו-האם צריך
 לְאִוְהוּי אדם כזה שלא יכהו יותר מהמוטל עליו, הלא ודאי ידע
 זאת מעצמו ויזהר בכך.
 הגמרא מבררת את טעמם של חכמים: וְרַבְּנָן, החולקים ואומרים
 שמעמידים יתירי מדע דווקא, מה יענו לטענתו של רבי יהודה.
 מבארת הגמרא: חכמים יאמרו שאין מְדַוְּרִין אֵלָא לְמַדְוִי, שרגילים
 להזהיר את המוזהר ועומד, להוסיף והירות על זהירותו.
 הגמרא מביאה ברייתא אודות דרך ההכאה שהיא בכל הכח,
 כאמור במשנה: תָּנָא, כְּשֶׁהוּא מַגְבִּיהָ את הרצועה על מנת להכות
 בה, מַגְבִּיהָ אותה כְּשֶׁהוּא יָדָיו, וְכֶשֶׁהוּא מַכָּה בָּהּ, מַכָּה כְּדֹו אַחַת
 בלבד. מבארת הגמרא: טעם הדבר שמכה בידו אחת, כִּי הֵיכִי
 דְלִיתָהּ מְדִירִית – כדי שהמכה תבוא ממנו, דהיינו מכוח, שכשמכה
 ביד אחת המכה חזקה יותר.
 שנינו במשנה, שהמכה מכה וְהַקְּרָא קוֹרָא בו' (באותה עת) אם לא
 יבא לשמור לעשות וגו', ושמרתם את דברי הברית וגו', ודוא רחום
 יכפר עון וגו', וחזר לתחילת המקרא.
 הגמרא מביאה ברייתא המבארת את אופן הקריאה: תָּנּוּ רַבְּנָן,
 הַגְדוּל שֶׁבִּידֵינוּ קוֹרָא את הפסוקים, הדיין הַשֵּׁנִי מוֹנֶה את המלקות,
 וְהַדִּין הַשְּׁלִישִׁי אוֹמֵר למלקה על כל מכה, 'הַכְּהוּ'. בְּזֶמֶן שֶׁמַּכָּה
 מְדִוְּבָה – שלוקה מלקות רבות, מְדִוְּבָה הגדול שבדיינים ומתעב
 בקריאת פסוקים אלו, בכדי שסיימם עם תום המלקות, וּבְזֶמֶן
 שֶׁמַּכָּה מוֹעֵמָת – שאינו לוקה אלא מלקות מועטות, כגון שאמדודו
 למספר מלקות קטן, מַכְּצֵר וממהר בקריאתם כדי שגם כאן יסיימם
 בגמר המלקות.
 הגמרא מבררת דין זה. שואלת הגמרא: וְהָאֵן אֲנִי – והלא שנינו
 במשנה שהדיין הקורא כאשר סיים את קריאת הפסוקים ועדיין
 לא תמו המלקות, חוֹזֵר לְתַחֲלַת הַמַּקְרָא וקוראם שוב, והרי זה שלא
 כדברי הברייתא האומרת שמאריך ומקצר בפסוקים על מנת
 לסיים את קריאתם בגמר המלקות. מתרצת הגמרא: אכן, כדברי
 הברייתא, מַכָּה לְעִמְצָם שסיים את קריאתם עם תום המלקות,
 וְאוֹלָם אִי לֹא צִמְצָם, וסיימם קודם שנתיימו המלקות, חוֹזֵר
 לְתַחֲלַת הַמַּקְרָא וקוראם שוב, כדברי המשנה.
 שנינו במשנה, הוסיף לו עוד רצועה אחת ומת הרי זה גולה על ידו.
 הגמרא מביאה ברייתא אודות איסור הוספת מלקות על המנין:
 תָּנּוּ רַבְּנָן, נאמר בפסוק (דברים כה א) 'אַרְבָּעִים יִכּוּ לֹא יוֹסִיף פֶּן
 יוֹסִיף לְהַכּוֹתוֹ על אֵלֶּה מַכָּה רַבָּה', אֵין לִי ללמוד אֵלָּא שאסור
 לחון הדיינים המלקה להוסיף ולהכותו מַכָּה רַבָּה – מכות רבות
 יותר ממנין המכות שאמדודו ללקות, אבל שאסור להוסיף
 ולהכותו יותר מן המנין המגיע לו אפילו מַכָּה מוֹעֵמָת, כגון שתי
 מלקות או אחת, מִזֶּן שגם זאת אסור לו, תְּלִמּוּד לומר 'אַרְבָּעִים
 יִכּוּ לֹא יוֹסִיף', וכאן לא נאמר 'מכה רבה', ויש ללמוד שאסור
 להוסיף אפילו מכה אחת. אִם כֵּן שאסרה תורה להוסיף על
 המלקות אפילו מכה אחת, מִה תְּלִמּוּד לומר 'מַכָּה רַבָּה', הלא
 אפילו מכה מועטת אסורה, לִימֵד הכתוב עַל המכות הַרְאֻשׁוֹנוֹת,
 אלו שהוא מחויב בהן, שֶׁהֵן מַכָּה רַבָּה, כלומר שעליהן להינתן
 בכח רב.
 שנינו במשנה, נִתְקַלְקַל וכו' בין ברעי בין במים, פטור, רבי יהודה
 אומר, האיש בריעי והאשה במים.
 הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תָּנּוּ רַבְּנָן, אַחַד ו-בין הָאִישׁ ואַחַד
 ו-בין הָאִשָּׁה נפטרים מהמלקות אם נתקלקלו בריעי בלבד, וְלֹא
 אם נתקלקלו בַּמִּים, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רבי יהודה אוֹמֵר, הָאִישׁ פטור
 ממלקות אם נתקלקל בריעי דווקא, וְאִילוּ הָאִשָּׁה פטורה אפילו
 נתקלקלה בַּמִּים. וְכַמִּים אומרים, אַחַד הָאִישׁ ואַחַד הָאִשָּׁה נפטרים
 ממלקות בִּין אם נתקלקלו בריעי ובִין אם נתקלקלו בַּמִּים. ודעת תנא
 קמא במשנה היא דעת חכמים.
 הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי יהודה: וְהִתְנַיָּא בברייתא אחרת,
 רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַחַד הָאִישׁ ואַחַד הָאִשָּׁה פטורים אם נתקלקלו
 בריעי, ומשמע שדווקא בריעי ולא במים. מתרצת הגמרא: אִמֵּר רַב

נִחְנָן כִּי יִצְחָק, כוונת רבי יהודה בברייתא זו שֶׁנִּשְׁנִינָה, האיש
 והאשה, שְׁוִין בְּרִיעֵי, שאם נתקלקלו בריעי פטורים שניהם. אבל
 אם נתקלקלו במים אין הם שוים, שרק האשה נפטרת על ידי כך
 ממלקות, ולא עסק בכך רבי יהודה.
 הגמרא מביאה אופן נוסף שבו נפטר אדם ממלקות כיון שנקלה:
 אִמֵּר שְׁמוּאֵל, כְּפִתּוּהוּ ללקות וניתק את החבלים שכפתוהו בהם
 רִצָּן ו-וברחן מִבֵּית דִּין, פְּטוּר.
 מקשה הגמרא: מִיִּתְיָב, קָלָה ו-נתבזה על ידי שנתקלקל ברעי או
 במים, בִּין אם אירע זאת כְּהַגְבַּת הרצועה להכות בפעם
 הַרְאֻשׁוֹנָה, דהיינו לפני שלקה, שנתקלקל מחמת פחד ההכאה
 העומדת לבוא עליו, וּבִין אם אירע זאת כְּהַגְבַּת הרצועה בפעם
 הַשֵּׁנִיָּה, שכבר לקה פעם אחת, פּוֹטְרִין אוֹתוֹ ואינו לוקה עוד,
 שהרי נקלה במה שנתקלקל, וכיון שנקלה נפטר מן המלקות.
 אמנם אם נִפְסְקָה הַרְצוּעָה שמכה בה, אם אירע זאת כְּהַגְבַּת
 הרצועה בפעם הַשֵּׁנִיָּה, פּוֹטְרִין אוֹתוֹ, שכיון שכבר נקלה בהכאה
 הַרְאֻשׁוֹנָה, פטור הוא, ואילו אם אירע זאת כְּהַגְבַּת הרצועה
 להכות בפעם הַרְאֻשׁוֹנָה, אֵין פּוֹטְרִין אוֹתוֹ, שהרי לא נקלה כלל
 במה שהוגבהה הרצועה, ועל כן אין לפוטרו. וקשה, אִמֵּר אין
 פוטרים אותו, לָהּ – יהא דינו כְּרִצָּן מבית דין, שאמר שמואל
 שנפטר בזה מן המלקות. מתרצת הגמרא: אין ללמוד מדברי
 שמואל שגם באופן שנפסקה הרצועה יש לפטור, אף לפני
 שלקה, הֵתָם – שם, בדברי שמואל, נפטר מן המלקות משום שרִצָּן
 ונתבזה במנוסה זו, ונאמר (דברים כה א) 'נִקְלָה אַחִיר לְעִינֶיךָ' שכיון
 שנקלה ונתבזה הרי הוא כאחיר, אולם הֵתָם – כאן שנפסקה
 הרצועה, לֹא רִצָּן ולא נקלה, ואין לפטור אלא אם כבר לקה
 פעם אחת ונקלה בהלקאה זו.
 הגמרא מביאה ברייתא נוספת אודות פטור ממלקות של מי
 שנתקלקל על ידיהו: תָּנּוּ רַבְּנָן, אִמְדוּהוּ את החייב ללקות,
 שֶׁלְכַשְׁלִיקָה קָלָה ו-נתבזה על ידי שיתקלקל מיד אחר ההכאה,
 פּוֹטְרִין אוֹתוֹ ואין מלקים אותו כלל, שכיון שנאמר (דברים שם) 'פֶּן
 יוֹסִיף לְהַכּוֹתוֹ על אֵלֶּה מכה רבה ונקלה אחיר לעיניך', יש לדרוש
 מן הכתוב שאין להכותו באופן שיקלה מיד על ידי כך. אבל אם
 אמדוהו שרק לְכַשְׁלִיקָה מִבֵּית דִּין קָלָה ו-יתקלקל, מְלָקִין אוֹתוֹ. וְלֹא
 עוֹד, אֵלָּא אִפִּילוּ קָלָה ו-נתקלקל בְּתַחֲלָה עוד קודם שלקה, מְלָקִין
 אוֹתוֹ ואינו נפטר, שְׁנֵאמַר (שם ב') 'וְהִכְהוּ וְנִקְלָה', שרק אחר
 שהכהו יש פטור של 'נִקְלָה' כאמור, וְלֹא (שְׁלָקָה) [שְׁקָלָה] כָּבֵד
 מִבֵּית דִּין קודם שהכהו, שבאופן זה אין לפטורו.
משנה
 לעיל (ג.) למדנו שלדעת רבי עקיבא חייבי כריתות שהתרו בהם
 למלקות הרי הם לוקים. משנה זו תבאר מה דינם אחר שלקו, וכן
 יבואר בה שכר העושה מצוה, והפורש מן העבירה.
 כֹּל חֵיבִי כְרִיתוֹת שֶׁלָּקוּ בבית דין על לאו שיש בו כרת, נִפְטְרוּ יְדֵי
 כְרִיתָתָם – מעונש הכרת שעליהם, שְׁנֵאמַר לגבי עונש מלקות
 (דברים כה א) 'וְנִקְלָה אַחִיר לְעִינֶיךָ', ומכן שקראו הפסוק 'אחיר'
 למדנו, כְּרִיתוֹת הֵרִי הוּא כְּאִחִיר, ואינו חייב כרת, דְּבָרֵי רַבִּי חֲנִנִּיָּה
 בֶּן גַּמְלִיאֵל. ובגמרא יבואר שנחלקו עליו חכמים.
 ואִמֵּר רַבִּי חֲנִנִּיָּה בֶּן גַּמְלִיאֵל, למדנו שכר העושה מצוה בקל וחומר,
 מִה אִם הָעוֹבֵר עֲבִירָה אַחַת נוֹפֵל נִפְשׁוֹ עָלָיָה, כגון שעונשה כרת,
 הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת, עַל אַחַת כְּמִה וְכִמִּה שֶׁתָּנָת לֹא נִפְשׁוּ בעבורה
 ויזכה לחיים, שהרי מידה טובה מרובה ממידת פורענות.
 רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, אין צריך ללמוד בקל וחומר שהעושה מצוה
 זוכה לחיים, אלא מִקְוִימוּהוּ הוּא לָמַד – מאותה פרשה המבארת
 שהעושה עבירה נוטל את נפשו, ניתן ללמוד מפורש כן, שְׁנֵאמַר
 באיסורי עריות (ויקרא יח כט) 'וְנִקְרְתָה הַנִּפְשׁוֹת הָעוֹשׂוֹת' וגו', כלומר
 שהנכשל בעבירה נוטל נפשו, ואִמֵּר הפסוק בתחילת הפרשה שם
 (יח ה) 'וְשִׁמְרָתֶם אֶת חֻקֵּי וְאֶת מִשְׁפָּטֵי

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

1. 1. טבעת שיש עליה חותם היא מתכשיטי האיש ולא מתכשיטי האשה וטבעת שאין עליה חותם היא מתכשיטי האשה ולא מתכשיטי האיש ולפיכך האיש שיצא בטבעת שאין עליה חותם שבאצבעו חיב שמשוי הוא לו ואין זו הוצאה שלא בדרךה לפי שלפעמים נותנת אשה לבעלה טבעתה שאין עליה חותם שיוליכנה לאומן לתקנה והוא משים אותה באצבעו עד שמוגיע אצל אומן נמצא שדרך הוצאה היא אף לאיש לפעמים להוציא טבעת שאין עליה חותם באצבעו וכיון שאינה תכשיט לו חיב עליה אבל אם יצא בטבעת שיש עליה חותם שהוא תכשיט לו פטור אבל אסור מדברי סופרים גזירה שפא ישלפנה מאצבעו להראות נזיה לאחרים ואחר כך ישבח ויביאנה בידו.
2. 2. ויש אומרים שלא גזרו גזירה זו אלא בגשים לפי שהן שחצניות ודרךן בדרך להראות נזי תכשיטיהן זו לזו אבל איש אינו שחץ ואין דרכו בדרך ולכן מתיר לו לצאת בטבעת שיש עליה חותם שהיא תכשיט לו וכן בשאר תכשיטיו ואף-על-פי שאינם מחברים לכסותו⁷⁶ שאפשר לו לשלפם⁷⁷ וליטלם בידו להראותם לאחרים אין חוששין לזה הואיל ואין דרכו בדרך וכן עקר.
3. 3. במה דברים אמורים במיני תכשיטין הדומין לטבעת שיש עליה חותם שהיא תכשיט לאיש ולא לאשה וכן כל מיני תכשיטין שהם תכשיטין לאיש ולא לאשה שאין דרך האשה להתקשט בהם כלל⁷⁸ אבל מיני תכשיטים שהם תכשיט לאיש ולאשה שגם הנשים דרךן להתקשט בתכשיטין הללו כגון מחט שאינה נקובה לפי סברה הראשונה שנתבאר למעלה⁷⁹ וכל כיוצא בה הרי הם אסורים אף לאנשים לדברי הפל כדי שלא לחלק באסור מין תכשיט אחד בין אנשים לנשים.
4. 4. (ולפיכך אף בזמן הזה שנהגו האנשים להתקשט בחול אף בטבעת שאין עליה חותם והרי הוא עכשו להם תכשיט ולא משוי אף-על-פי-כן אסורים לצאת בה בשבת הואיל והוא תכשיט גמ"כ לנשים ולפי זה אף בטבעת שיש עליה חותם אין לצאת בזמן הזה שהנשים נהגו גמ"כ להתקשט אף בטבעת שיש עליהן חותם והרי הן תכשיט לאיש ולאשה אלא שעכשו נהגו היתר אנשים ונשים בכל הטבעות ואין למחות בידם כמו שיתבאר בסיומן שג⁸⁰ עין שם הטעם):

חלק ב, הלכות שבת סימן שא, האיך יהא הילוכו בשבת ובאיזה מקומות לא ילך ובאיזה כלים או חפצים ילך ובאיזה לא ילך ואם נשרו כליו סעיף ו

ביאורי הלכה

- 76 [בד] מחוברים לכסותו - אבל כשהם מחוברים לכסותו
 - אין כלל חשש שיסירם⁷⁶
 77 [בה] בהם כלל - האיש יכול לצאת בכובע שתחובה בו

צייונים והוספות

- 76 על ידי תפירה ולא על ידי קשר בלבד כדלהלן סעיף כ"א.
 77 בכתב יד: בקל.
 78 כיון שהם תכשיטין לאיש בלבד, שש"כ פ"ח סכ"ה.
 והוא הדין חפתים מזהב אף שאינם משמשים לבגד כדלעיל.
 79 סעיף ה, שראשה העב של המחט שאינו נקוב - יש עליו תורת תכשיט.
 80 סוף סעיף כג: יש מי שלימד זכות על אנשים שכיון שנהגו האנשים בזמן הזה לצאת בחול בטבעות שאין עליהם חותם הרי נעשו להם כתכשיט ומותר לצאת בהן לפי דברי המקילין בתכשיטים גם לנשים... ולפי היתר זה יש ללמוד היתר גם לנשים בטבעות שיש עליהן חותם שכיון שבזמן הזה נהגו הנשים לצאת בחול גם בטבעות שיש עליהן חותם הרי נעשו להן תכשיט ומותרין לצאת בהם בשבת לפי דברי המקילין.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות יום־טוב – לפי לוח "רב יומי"

46 שבת) מותר לבשלו ע"י נכרי (בענין שאין בו משום בישולי
47 נכרים ועל דרך שנתבאר ביו"ד סי' קי"ג ע"ש) לצורך אכילת
48 שבת לאחר שימתין בכדי שיעשו כיון שאיסור הטלטול
49 ביו"ט שני אינו אלא חומרא בעלמא לפיכך יש להקל ע"י
50 נכרי.

51 במה דברים אמורים כשיש לו ממין זה בתוך ביתו לכבוד
52 שבת אבל אם אין לו ממין זה בתוך ביתו והוא צריך לו
53 לכבוד השבת מותר לטלטלו ולבשלו בעצמו לכבוד השבת
54 לאחר שהמתין במוצאי יו"ט ראשון בכדי שיעשו רק שיוזהר
55 מלטעום ממנו עד שימתין בליל שבת בכדי שיעשו.

56 ואם יש אורחים סמוכים על שלחנו ביו"ט בין שבאו אליו
57 קודם יו"ט בין שזימן אותם ביו"ט לאחר שהביא הנכרי
58 אליו את הדורון אם האורחין הן מעיר אחרת שיש כאן
59 מצות הכנסת אורחים מותר להאכילם ביו"ט שני של גלויות
60 מה שהביא לו הנכרי ביו"ט ראשון ואף הוא עצמו שהובא
61 בשבילו מותר לו לאכול עמהם דאין זה כבודם שלא יאכל
62 עמהם וכיון שיש כאן מצות הכנסת אורחים יש לסמוך על
63 סברא הראשונה.

64 במה דברים אמורים כשאין לו ממין זה בתוך ביתו והוא
65 צריך לו לכבוד האורחים והוא הדין אם צריך לו לצורך
66 שאר סעודות מצוה אבל אם יש לו ממין זה בתוך ביתו
67 שמספיק לו לכל בני הסעודה אין ליתן לפנייהם ממין זה כדי
68 שיאכל לאנשי ביתו ממה שיש לו בתוך ביתו.

69 וכל זה לאחר שהמתין במוצאי יו"ט ראשון בכדי שיעשו
70 אבל קודם שיעור זה אסור בין באכילה בין בטלטול בין לו
71 בין לאחרים שלא הובא בשבילם כמו שנתבאר למעלה לפי
72 סברא הראשונה כי כן הסכמת רוב המורים:

73 **[הגהה.]** ואע"פ שבסי' שכה ביארנו דעיקר הטעם בכל
74 מקום שהצריכו להמתין בכדי שיעשו הוא משום
75 גזירה שמא יאמר לנכרי לעשות כמ"ש לפי סברא האחרונה,
76 וא"כ היה ראוי שלא לאסור אלא על מי שהמלאכה נעשית
77 בשבילו כמ"ש למעלה, מכל־מקום לא רצו חכמים לחלק
78 בגזרתם ואסרו על הכל אף על מי שלא נעשית בשבילו עד
79 לאחר בכדי שיעשו, לפי שראו חכמים להחמיר הרבה בדבר
80 שנעשה בו מלאכה גמורה ע"י נכרי. ומכל־מקום לאחר
81 שהמתין בליל מוצאי יו"ט א' כדי שיעשו ראוי להקל אף
82 אם הוא יו"ט ב' של גלויות כמ"ש בסברא הראשונה, ואע"פ
83 שעדיין לא יצאנו מידי חשש שמא יאמר לנכרי שיביא לו
84 ביו"ט א' כדי שיוכל ליהנות מהן ביו"ט ב' אחר המתנת
85 בכדי שיעשו, מכל־מקום לא רצו להחמיר כל כך בהמתנה
86 זו שימתין עד מוצאי יו"ט ב' בכדי שיעשו, כיון שהמתנה
87 זו אינה אלא קנס בעלמא שלא יאמר להנכרי שיעשה כן
88 פעם אחרת, א"כ כיון שקנסוהו ומנעוהו מליהנות מזה
89 במוצאי יו"ט א' מיד עד לאחר שימתין בכדי שיעשו די
90 בכך, כי בזה יהיה לו היכר וזכרון שלא יאמר להנכרי שיעשה
91 כן פעם אחרת (עד כאן הגהה)).

1 ויש אומרים שמה שהצריכו חכמים להמתין בכדי שיעשו
2 אין הטעם מפני שאסור ליהנות ממלאכת יו"ט אלא שחששו
3 חכמים אם נתיר לו ליהנות במוצאי יו"ט מיד מן המלאכה
4 שנעשית בשבילו ביו"ט שמא יאמר להנכרי שיביא לו ביו"ט
5 כדי למהר אכילתו בליל מוצאי יו"ט שאיסור אמירה לנכרי
6 הוא קל בעיני הבריות לפיכך הצריכוהו להמתין בכדי
7 שיעשו דאז כיון שלא ירויח כלום במה שהביא ביו"ט לא
8 יעשה איסור בחנם.

9 ולפי דבריהם אין צריך להמתין בכדי שיעשו אלא מי
10 שהנכרי הביא בשבילו וכן אנשי ביתו כמוהו אבל אדם אחר
11 שלא הובא בשבילו מותר לאכול מהם במוצאי יו"ט מיד
12 דכיון שלא הצריכו להמתין אלא כדי שלא יאמר להנכרי
13 שיביא לו ביו"ט א"כ די לנו אם נאסור על מי שהובא
14 בשבילו שהרי אם מי שהובא בשבילו דהיינו מי שיצוה את
15 הנכרי שיביא ביו"ט יצטרך להמתין א"כ שוב אין לחוש
16 שיאמר שום אדם לנכרי שיביא ביו"ט כדי שחבירו ימהר
17 אכילתו בליל מוצאי יו"ט כיון שהוא בעצמו לא ירויח כלום
18 באמירה זו אין אדם חוטא ולא לו.

19 ולפי סברא זו אם הביא לו ביו"ט ראשון צריכים הוא ואנשי
20 ביתו להמתין במוצאי יו"ט שני בכדי שיעשו אף אם הוא
21 יו"ט שני של גלויות ואע"פ שממה נפשך אחד מהם הוא חול
22 מכל־מקום כיון שעכשיו אסרו לנו חכמים לעשות מלאכה
23 בשני הימים אם נתיר לו ביו"ט שני במה שהובא בשבילו
24 ביו"ט ראשון יש לחוש שמא יאמר להנכרי שיביא לו ביו"ט
25 ראשון כדי שימהר אכילתו בליל מוצאי יו"ט שני.

26 ומכל־מקום אין איסור אלא באכילה אבל לטלטל מותר מיד
27 במוצאי יו"ט ראשון אפילו קודם שהמתין בכדי שיעשו
28 ואפילו הוא שבת או יו"ט שני של ראש השנה דכיון
29 שלאדם אחר מותר אפילו באכילה אין לזה דין מוקצה כלל
30 ואף הוא בעצמו מותר לטלטל שהרי דבר זה ראוי לאכילה
31 לכל בני אדם ואין איסור אלא לו ולאנשי ביתו.

32 ואם חל יו"ט בחמישי ובששי מותר לו לאכול בשבת
33 שלאחריהן מה שהביא לו ביו"ט ראשון ובלבד שימתין
34 בליל שבת בכדי שיעשו לפי סברא זו ואין לחוש שמא יאמר
35 להנכרי שיביא ביו"ט ראשון כדי שיאכל מזה בשבת כיון
36 שיש עדיין שני ימים עד השבת אבל אם הביא לו ביו"ט
37 שני דהיינו בערב שבת צריך להמתין עד מוצאי שבת בכדי
38 שיעשו אף לפי סברא הראשונה כמ"ש למעלה.

39 ולענין הלכה כבר נהגו במדינות אלו להחמיר כסברא
40 האחרונה ונוהגין להחמיר אפילו לאדם אחר שלא הובא
41 בשבילו שימתין עד מוצאי יו"ט שני בכדי שיעשו אף ביו"ט
42 שני של גלויות ולפיכך נוהגין להחמיר אפילו בטלטול עד
43 מוצאי יו"ט שני כיון שאינו ראוי לאכילה לשום אדם.

44 ואם מוצאי יו"ט שני הוא שבת (אין מטלטלין עד שימתין
45 בליל שבת בכדי שיעשו, ומכל־מקום ביו"ט שני שהוא ערב

הדין אם הובאו לו בתחלת ליל יו"ט ראשון בענין שבדאי
נלקטו וניצודו מערב יו"ט:

אפילו אם ידוע שנלקטו וניצודו היום אם ידוע שלא
ליקט וצד בשביל ישראל מותרין לערב אפילו הוא יו"ט
שני של גליות שהרי ממה נפשך אחד מהן הוא חול אבל
אם הוא יו"ט שני של ראש השנה אפילו אם הוא ספק אם
נתלש וניצוד ביום טוב ראשון אסור באכילה ובטלטול גם
בשני עד הערב לפי ששני הימים הן קדושה אחת וכיום
אחד ארוך הן:

וכן ספק שנתלש וניצוד ביום טוב אפילו הוא יום טוב
שני של גליות אסור באכילה ובטלטול גם בשבת
שלאחריו לפי שע"י תלישה זו או צידה זו הן מוכנין
לאכילה ואין יו"ט מכין לשבת.

ואיסור הכנה זו אינה אלא מדברי סופרים שהרי מן התורה
מותר לאכלן בו ביום שנתלשו וניצודו בו וא"כ יו"ט לעצמו
הכין אלא כיון שמדברי סופרים אסור לאכלן ביום שנתלשו
וניצודו בו אלא ביום שלאחריו נמצא שיום טוב הכין לשבת
שלאחריו:

וכן הדין ביו"ט שלאחר השבת שהפירות שנתלשו
בשבת אסורים גם ביו"ט שלאחריו ואיסורן אינו אלא
מדברי סופרים כמו שנתבאר.

במה דברים אמורים בפירות הנאכלין חיינ בלא בישול
שיכול לאכלם בשבת עצמה מן התורה אבל בפירות שאינן
נאכלין חיים כיון שאינן ראויים לאכילה בשבת עצמה
שאסור לבשלן נמצא ששבת הכינה ליו"ט שלאחריו לפיכך
הן אסורין מן התורה ביו"ט.

במה דברים אמורים בפירות שנתלשו בשבת אבל בדגים
שניצודו בשבת אע"פ שאינן נאכלים חיים אעפ"כ אינן
אסורים ביו"ט שלאחריו אלא מדברי סופרים לפי שהצידה
בעצמה אינה נקראת הכנה כלל שהרי אין נעשה שום שינוי
בגוף הדג ע"י הצידה אלא כיון שאם היה ניצוד ביו"ט עצמו
לא היה אפשר לאכלם בו ביום מחמת גזרת חכמים ואם
הניצוד בשבת יהא מותר ביו"ט נמצא שע"י הצידה שבשבת
הותר לאכילה ביום טוב והרי זה דומה כאילו שבת הכינה
ליו"ט ואסור מדברי סופרים:

ראש השנה שחל להיות בחמישי ובששי פירות שנתלשו
ודגים שניצודו בחמישי אפילו נתלשו וניצודו בשביל
נכרי או שנתלשו וניצודו מאליהן הרי הן אסורים באכילה
ובטלטול גם בשבת שלאחריהן כמו שאם היו נתלשין וניצודין
בששי שהיו אסורין גם בשבת משום איסור הכנה שהרי שני
ימים אלו הן כיום אחד ארוך אבל במוצאי שבת מותרין
באכילה מיד אפילו נתלש וניצוד בחמישי בשביל ישראל אין
צריך להמתין במוצאי שבת בכדי שיעשו מטעם שנתבאר
למעלה אבל נתלש וניצוד בששי בשביל ישראל צריך להמתין
במוצאי שבת בכדי שיעשו כמו שנתבאר למעלה:

שיעור בכדי שיעשו הוא כדי שילך הנכרי במוצאי יו"ט
משחשכה מביתו למקום שליטת הפירות או למקום שצד
הדגים ויגמור המלאכה ויחזור לכאן ואם נסתפק לו מהיכן
הביאן הנכרי אין צריך להמתין רק בכדי שיבואו מחוץ
לתחום אם הביאן הנכרי רוכב על הסוס אין צריך להמתין
רק בכדי ששהה הנכרי ברכיבה זו עד שהביאן לכאן:

וכל זה בנכרי שהביא דורון לישראל דמן הסתם ליקט
או צד היום בשביל ישראל שהביא לו כמ"ש למעלה
אבל אם הוא בענין שיש להסתפק שמא נלקט וניצוד
מאתמול וגם יש להסתפק שמא ליקט וצד לצרכו או לצורך
נכרי אחר ואח"כ נמלך והביאן לישראל כיון שיש כאן ב'
ספיקות להקל הרי אלו מותרים באכילה במוצאי יו"ט מיד
ואין צריך להמתין בכדי שיעשו אבל אם אין כאן אלא ספק
אחד שמא נלקטו וניצודו מאתמול בשביל ישראל או שמא
ליקט וצד היום ובשביל נכרי ואחר כך נמלך והביאן
לישראל צריך להמתין בכדי שיעשו לפי שהוא דבר שיש לו
מתירין דהיינו אחר שימתין בכדי שיעשו לפיכך אין אומרים
כאן ספק דברי סופרים להקל:

וכל זה לענין המתנת בכדי שיעשו במוצאי יו"ט אבל
ביו"ט עצמו אפילו אם ידוע שליטת וצד לצורך נכרי
אלא שיש להסתפק שמא ליקט וצד היום וכן פירות
הנמצאים תחת האילן שיש להסתפק שמא נשרו מהאילן
ביו"ט הרי אלו אסורים באכילה ובטלטול עד הערב אפילו
אם הוא בענין שאין בהן משום מוקצה כגון דקל העומד
בחצרו והיתה דעתו מערב יו"ט על התמרים שישיר הרוח
מן הדקל ביו"ט או ששמע מנכרי בערב יו"ט שאמר למחר
אתלוש פירות הללו ותלשן ביו"ט לצרכו הרי הן אסורים
לישראל באכילה ובטלטול לפי שחכמים גזרו על כל דבר
שנעקר מהמחובר בשבת או ביו"ט לאסור באכילה בו ביום
אם הוא דבר מאכל ולהשתמש בו אם אינו דבר מאכל משום
גזרה שמא יתלוש בעצמו כמ"ש בס"י וכיון שאסור
לאכלו ולהשתמש בו אסור ג"כ לטלטלו שהרי אינו ראוי
לכלום בו ביום.

ואפילו בספק החמירו חכמים אף ביו"ט שני של גליות
ואע"פ שיום טוב שני של גליות אינו אלא מחמת ספק
ונמצא שיש כאן ב' ספיקות להקל, מכל-מקום כיון שכבר
הנהיגו חכמים את כל בני הגולה לעשות שני ימים הרי הוא
כודאי של דבריהם לענין זה שלא להתיר בו ספק מוקצה
שעיקר איסור המוקצה בשבת הוא סייג לאיסורי תורה שלא
יעלה ויתלוש כמ"ש בסימן שכ"ב או משום גדר להוצאה
כמ"ש בסימן ש"ח לפיכך החמירו בספיקו אף ביו"ט שני
כדי שלא לחלק בינו לראשון אבל לענין שאר דברים אין
דינו כודאי של דבריהם אלא כספק וכמו שיתבאר:

אם הפירות ניכרים שלא נתלשו היום כגון שהן כמושין
וכן אם ניכרים הדגים שניצודו מערב יו"ט כגון שנס
ליחן ואדמומית שתחת לחיהן שבדקין אותן שם מותרין
אף למי שהובאו בשבילו אם ידוע שבאו מתוך התחום והוא

מגוף המלאכה דהיינו ההליכה מחוץ לתחום אלא הוא נהנה
מהדבר שנעשה בו המלאכה אבל לא מן גוף המלאכה
בעצמה ולפיכך לא היו חכמים מצריכים להמתין בכדי
שיעשו ולמה הצריכו להמתין משום גזרה שמא יאמר לנכרי
שיביא לו מיני מאכל מחוץ לתחום ביו"ט כדי למהר
אכילתו בלילה וכיון שקנסו אותו בשעה שמן הדין היה
מותר לו לאכול דהיינו במוצאי יו"ט שוב לא יאמר לנכרי
להביא לו:

יג ואפילו אם מוצאי יו"ט הוא שבת או יו"ט שני של ראש
השנה או יו"ט שני של גליות שאף שימתין בכדי
שיעשו אעפ"כ יש לחוש שמא יאמר לנכרי שיביא לו ביו"ט
ראשון כדי לאכול ביו"ט שני או בשבת שלאחריו לאחר
שימתין בכדי שיעשו במוצאי יו"ט ראשון, מכל-מקום לא
רצו חכמים לקנסו כל כך שלא יאכל עד מוצאי שבת או עד
מוצאי יו"ט שני דכיון שאיסור תחומין הוא קל שאינו נתקן
בשביל סייג לאיסור של תורה לפיכך הקילו בו ודי אם
קנסוהו שלא יאכל בו ביום שהביאו לו ובכדי שיעשו ביום
שלאחריו:

יד וכל זה למי שהובא בשבילו ולאנשי ביתו אבל לשאר
כל אדם מותר באכילה אפילו בו ביום שהביא מחוץ
לתחום דכיון שאיסור תחומים הוא קל הקילו בו שלא
לאסור אלא למי שהובא בשבילו ואפילו אם הביא הנכרי
מחוץ לג' פרסאות שיש אומרים דבג' פרסאות יש איסור
תחומין מן התורה אעפ"כ כיון שאי אפשר לאסור לכל בני
אדם בשוה שהרי איסור תחומין הוא אינו שוה לכל בני אדם
שמה שהוא חוץ לתחומו של זה הוא תוך תחומו של זה
וכיון שהוצרכו חכמים לחלק באיסור זה לאסור לזה ולהתיר
לזה עשו עוד חילוק בין מי שהובא בשבילו למי שלא הובא
בשבילו שאין ראוי לאסור לו מטעם שנתבאר לעיל:

חלק ד סימן תקסו דין דברים הבאים ביום טוב חוץ לתחום:

י נכרי שהביא בשבת או ביו"ט שלאחר השבת פירות
שאינן נאכלין חיים אפילו אם ידוע שנלקטו בשביל נכרי
אלא שיש להסתפק שמא נתלשו בשבת ונכרי זה או אחר
מסיח לפי תומו שנתלשו מערב שבת אין סומכין עליו
לאכלם ביו"ט שלאחר השבת שהן אסורים בו ביום מן
התורה ואין סומכים על נכרי מסיח לפי תומו אלא באיסור
דברי סופרים כגון לאכלם ביו"ט שני שחל במוצאי שבת
אפילו הוא יו"ט שני של ראש השנה שאיסורו אינו אלא
מדברי סופרים או אפילו ביו"ט ראשון שחל במוצאי שבת
אם הן פירות הנאכלים חיים או להתירן בו ביום שהביאן
אם הביאן בשבת שאין יו"ט ראשון סמוך לו מלפניו או
ביו"ט שאין שבת סמוך לו מלפניו שבכל אלו אין שום
חשש הכנה של תורה ועיין בסי' תקי"ג אימתי סומכין על
נכרי מסיח לפי תומו:

יא נכרי שהביא לעיר דבר שאין במינו במחובר ואינו
מחוסר צידה דהיינו שהביא פירות יבשים או בהמות
ועופות שאינן מחוסרין צידה כגון אווזים ותרנגולים אם
מתוך התחום הביאם מותרים לכל אף למי שהובאו בשבילו
כמ"ש למעלה אבל אם מחוץ לתחום הביאם דהיינו
שבתחלת כניסת יו"ט היו עדיין חוץ לתחום הרי אסורין
באכילה בו ביום למי שהובאו בשבילו ולכל אנשי ביתו
הסמוכים על שולחנו שגם בשבילם נתכוין הנכרי בהבאתו
ולערב צריכים להמתין בכדי שיעשו דהיינו שישנה כל כך
כמו ששהה הנכרי בהבאתו אותם ממקום שהחשיך לו היום
בערב יום טוב עד שהביא אותם לתוך עיבורה של עיר של
הישראל דהיינו מקום שמשם מתחילין למדוד תחומי העיר
כמו שנתבאר בסי' [ש]צ"ח ע"ש:

יב הטעם שהצריכו חכמים להמתין בכדי שיעשו אינו
בשביל שלא יהנה ממלאכת יו"ט שהרי אינו נהנה כלל

תורה אור' פרשת וישלח – הפרשה החסידית

וישלח יעקב מלאכים

שְׁלֹמֶסֶה רָשָׁע, אֲבָל מִצַּד שְׂרָשׁ שְׂרָשׁוּ בְּמִקְיָפִים דְּתַהוּ,
הָרִי הָאוֹרוֹת דְּתַהוּ הֵם לְמַעַלָּה מִהָאוֹרוֹת דְּתַקְנוּ.¹

וְהִנֵּה, יַעֲקֹב חָשַׁב שְׁעָשׂוּ נִתְבָּרַר כְּבָר וְחֹזֵר לְשָׂרְשׁוֹ
הַנִּעְלָה, בְּחִינַת הַמְקִיפִים דְּתַהוּ שְׁלֹפְנֵי דִתְקִין. לְכַךְ שָׁלַח
יַעֲקֹב "מְלָאכִים לְפָנָיו" – לְפָנָיו מִמֶּשׁ, דְּהֵינּוּ אֵל בְּחִינַת
שְׁלֹמֶסֶה מִמֶּנּוּ בְּמִדְרָגָה, "אֵל עָשׂוּ אָחִיו שְׁעִירָה"²,
שֶׁהוּא בְּחִינַת "מַלְכִּין קִדְמָאין דְּתַהוּ", בְּחִינַת מְקִיפִים

"וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מְלָאכִים לְפָנָיו אֵל עָשׂוּ אָחִיו כו'" (בראשית
לב, ד);

הִנֵּה יָדוּעַ, שְׁיַעֲקֹב שְׂרָשׁוֹ הוּא מִבְּחִינַת שֵׁם מ"ה
דְּעוֹלָם דִּתְקִין, וְשְׂרָשׁוֹ שֶׁל עָשׂוֹ הוּא מִבְּחִינַת עוֹלָם
דְּתַהוּ. וְהָאוֹרוֹת דְּתַהוּ הֵם גְּדוֹלִים מְאֹד וְלֹא יָכֻלוּ
לְהִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹךְ הַפְּלִים, וְנִסְתַּלְקוּ מִהַפְּלִים, וְהֵן בְּחִינַת
מְקִיפִים, וְהַפְּלִים נִשְׁבְּרוּ וְנִפְּלוּ לַמִּטָּה. לָכֵן הִיָּה עָשׂוֹ

2. (בראשית לב, ד: "אֵל עָשׂוּ אָחִיו אֶרְצָה שְׁעִיר").

1. וְכֵמוּ שְׁיִתְבָּאָר לְקַמֵּן בְּעֵזֶר ה' עַל פְּסוּק "וַיִּקַּח מִן הַבָּא בְּיָדוֹ מִנְחָה
כו". וְכֵמוּ שְׁנִיתְבָּאָר גַּם כֵּן בְּפִרְשֵׁי תוֹלְדוֹת עַל פְּסוּק "וַיֵּאָר רִיחַ בְּנֵי כו".

14 וְנִשְׁלַם מְלֹאכֶת הַתְּקוּן בְּשְׁלִימוֹת, מַעֲתָה רָאוּי וְיֻכַּל
15 לְהִיּוֹת הַשְּׂרָאָת וְהַמְשַׁכֵּת הַמְּקִיפִים דְּתַהוּ. שְׂאֵם לֹא הָיָה
16 נִגְמַר הַתְּקוּן בְּשְׁלִימוֹת לֹא הָיָה יָכוֹל לְהִיּוֹת הַמְּשַׁכֵּת
17 הַמְּקִיפִים. כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזוֹהַר: "דְּלִית בְּרַכְתָּא שְׂרִיא
18 בְּאַתֵּר רִיקְנִיא כו', אֶלָּא בְּאַתֵּר שְׁלִים כו'". אָבֵל עֲכָשִׁי
19 שְׁנִגְמַר הַתְּקוּן בְּתַכְלִית, הָרִי זֶה "אַתֵּר שְׁלִים" שְׂרִאוּי
20 לְהִיּוֹת בּוֹ הַמְּשַׁכֵּת הַמְּקִיפִים עֲלִיוְנִים.

21 לָכֵן (שם): "וְאַשְׁלַחָה לְהַגִּיד לְאֹדְנִי לְמִצָּא חֵן בְּעֵינֶיךָ":
22 דְּהֵינּוּ, שֶׁתְּשַׁפִּיעַ וְתֹאִיר אֶת הַמְּקִיף שֶׁלֹּךְ אֵלַי בְּעוֹלָם
23 הַתְּקוּן. וְהוּא מִצִּיאַת הַחֵן. וְהֵינּוּ מִפְּנֵי כִּי "וְיִהְיֶה לִּי שׁוֹר
24 וְחִמּוֹר צֶאֱן כו'". דְּ"אַתְּהֶפְכָּא חֲשׂוּכָא לְנִהוּרָא" בְּעוֹלָם
25 הַתְּקוּן, וְהָרִי זֶה אֲתֵר שְׁלִים מִמֶּשׁ, אִם בֶּן רָאוּי אֲנִי
26 "לְמִצָּא חֵן בְּעֵינֶיךָ", שֶׁהוּא הַשְּׂרָאָת הַבְּרָכָה דְּבַחֲנִית
27 הַמְּקִיפִים כו' :
28

וַיִּשׁוּבוּ הַמְּלֹאכִים

54 וְנִקְרָא (בראשית כג, טז) "עוֹבֵר לִסְחֹר": כִּי בִּתְרָא נִקְרָא
55 "סִחֹר" – לְשׁוֹן (שְׁבֶת יג.) "סִחֹר סִחֹר", שֶׁהוּא בַּחֲנִית
56 הַמְּקִיף לְכָל הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת. וְ"ת" עֲלֵמִין דְּכִסּוּפִין" הִנֵּל
57 הֵם "עוֹבֵר לִסְחֹר", שֶׁהֵם בָּאִים וְנִמְשָׁכִים מִעֲצָמוֹת אֹר
58 אִין־סוּף שֶׁלְמַעֲלָה גַם מִהַכְּתָר, וְעוֹבְרִין וְנִמְשָׁכִין בְּהַכְּתָר,
59 וּמִשֶּׁם "נִהְרִין לְצַדִּיקָא לְעֵתִיד־לְבָא".

60 וְעֵנִין הַנְּתִיבָה לְעֶפְרוֹן הָיָה בְּדֶרֶךְ עֵנִין יִרִידַת
61 הַבִּירּוּרִים, בְּדִי לְהוֹצִיאֵם אַחֵר כִּף מִמֶּנּוּ בְּתוֹסַפַּת בְּרָכָה
62 כו'. אֶךְ בִּינִי לְבִינִי הֵן שִׁירְדוּ כָּל כִּף לְמַטָּה מִטָּה וְנִעֲשׂוּ
63 בַּחֲנִית ד' מֵאוֹת אִישׁ לַעֲשׂוֹ. וְהוּא בַּחֲנִית ש"ק, כְּמוֹ
64 שֶׁכְּתוּב (ישעיה ג, ג): "אֲלֹבִישׁ שְׁמִים קְדֻרוֹת, וְשֵׁק אֲשִׁים
65 בְּסוֹתָם". וְכֵן אֲמָרוּ רז"ל (סנהדרין קא): "הַתּוֹרָה חוֹגֶרֶת שֵׁק
66 כו'", דְּהֵינּוּ שְׁנֵתִיהוּוֹ בַּחֲנִית לְבוֹשׁ שֵׁק שֶׁהַחֲצוֹנִים
67 יוֹנְקִים מִמֶּנּוּ.

68 וְלַעֲתִיד־לְבָא בְּגִמַּר כָּל הַבִּירּוּרִין בְּשִׁיבּוּלֵעַ הַמּוֹת
69 לְנִצְחָי, (זכריה יג, ב): "וְאֵת רוּחַ הַטּוֹמָאָה אֶעֱבִיר כו'", אֲזַ
70 יִחְזִיר עֶפְרוֹן הַד' מֵאוֹת שֵׁק לְבָשׁ לְשִׁרְשָׁם אֶל הַקְּדוּשָׁה
71 בְּשְׁלִימוֹת.

72 וּמַעֲתָה, יָדַע יַעֲקֹב שְׂאִי אֶפְשָׁר שִׁישְׁפִּיעַ לוֹ עֲשׂוֹ
73 מִשְׁרָשׁוֹ אֶת הַמְּקִיף דְּתַהוּ אֲשֶׁר הוּא מִבְּקֶשׁ, מֵאַחֵר שֶׁהוּא
74 בְּעֲצָמוֹ לְמַטָּה. וְאִין עֲצָה אֶלָּא רַק שִׁישְׁפִּיעַ יַעֲקֹב בְּעֲצָמוֹ
75 אֶת הַמְּקִיף הִנֵּל. וְלִזְאוֹת, בְּשִׁידַע שֶׁבְּעֲצָמוֹ צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ
76 הַמְּקִיף הִנֵּל לָכֵן הוֹצֵרָה לְהַעֲלוֹת מִן כְּנֻגּוֹ, בְּדִי
77 לְהַמְשִׁיךְ עַל יָדִי זֶה אֶת הַמְּקִיף כִּי "רוּחַ אִיִּיתִי רוּחַ כו'".

1 כַּנ"ל, בְּדִי לְהַמְשִׁיךְ בַּחֲנִית הַמְּקִיפִים דְּתַהוּ אֶלַי לְמַטָּה
2 בְּתַקּוּן, שֶׁהוּא בַּחֲנִית הָאוֹר פְּנִימִי, וְיֹאִיר הַמְּקִיף בְּפְנִימִי
3 וְיִתְיַחֲדוּ יַחַד.

4 וְלָכֵן צָוָה אוֹתָם (בראשית לב, ה-ו): "כֹּה תֹאמְרוּן לְאֹדְנִי
5 לַעֲשׂוֹ כו', עִם לָבָן גְּרָתִי [...] וְיִהְיֶה לִּי שׁוֹר וְחִמּוֹר כו'".

6 דְּהֵינּוּ, שֶׁהוֹדִיעוּ שֶׁכָּבֵר נִגְמַר וְנִשְׁלַם כָּל סֵדֶר הַתְּקוּן
7 דְּאַצִּילוֹת בְּתַכְלִית הַשְּׁלִימוֹת. כִּי כָּל הַבַּחֲנִיּוֹת וּמִדְּרָגוֹת
8 שֶׁבְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, בַּחֲנִיּוֹת "שׁוֹר, וְחִמּוֹר, צֶאֱן, וְעֶבֶד,
9 וְשִׁפְחָה כו'" (שם), כּוֹלָם נִתְבָּרְרוּ וְנִתְקַנּוּ עַל יְדֵי שֵׁם מ"ה.
10 וְזֶהוּ "וְיִהְיֶה לִּי כו'".

11 וְכָל זֶה בָּא מִפְּנֵי ש"עִם לָבָן גְּרָתִי" – פִּירוּשׁ: בַּחֲנִית
12 לִזְכֹּן הָעֲלִיּוֹן שֶׁמִּשֶּׁם הָיָה עֵיקַר כֹּחַ הַשְּׁפַע לְיַעֲקֹב בַּעַל
13 עוֹלָם הָאֲצִילוֹת לְבָרֵר וּלְתַקֵּן הַכָּל. וְכִיּוֹן שֶׁכֵּן, שְׁנִגְמַר

29 "וַיִּשׁוּבוּ הַמְּלֹאכִים אֶל יַעֲקֹב לֵאמֹר: בָּאֵנוּ אֶל אַחִיךָ אֶל
30 עֲשׂוֹ, וְגַם הוֹלֵךְ לְקִרְאָתְךָ וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ"

31 (בראשית לב, ז):

32 פִּירוּשׁ תְּשׁוּבַת הַמְּלֹאכִים הוּא כִּף: שֶׁעַם הָיִיתָ
33 שֶׁמִּחְמָתְךָ רָאוּי וְנָכוֹן מְאֹד שִׁישְׁפִּיעַ אֶלַי מִבַּחֲנִית הַמְּקִיף
34 דְּתַהוּ מֵאַחֵר שֶׁנִּמְצָא כִּף הַשְּׁלִימוֹת שֶׁל הַתְּקוּן, אָבֵל מִה
35 לַעֲשׂוֹת שֶׁהַמְּנִיעָה הִיא מִצַּד "עֲשׂוֹ אַחִיךָ" – שֶׁהוּא עֲדִיין
36 לְמַטָּה בַּבַּחֲנִית שְׁבִירָה וְלֹא נִתְבָּרֵר עֲדִיין כָּלֵל, וְאִם בֶּן
37 אִיךְ יִשְׁפִּיעַ לִּי מִשְׁרָשׁוֹ הַמְּקִיף דְּתַהוּ הִנֵּל – מֵאַחֵר
38 שֶׁהוּא בְּעֲצָמוֹ עֲדִיין לְמַטָּה?

39 וְהָרִאָה עַל זֶה שֶׁהוּא בְּשִׁבְרָה הוּא, כִּי: "וְגַם הוֹלֵךְ
40 לְקִרְאָתְךָ וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ":

41 פִּירוּשׁ: "ד' מֵאוֹת אִישׁ" הֵם דִּינִים קָשִׁים שֶׁל
42 הַחֲצִיּוֹנִים, הַנִּמְשָׁכִים מִן "ת" בְּתִי דִינִין קָשִׁין דְּמִשְׁתַּכְּחִין",
43 כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּאַדְרָא רַבָּה. וְכַנּוּדַע, שֶׁשְׂרָשׁ שְׂרָשָׁם שֶׁל ד'
44 מֵאוֹת אִישׁ הִנֵּל נִתְהוּוֹה מִן "ד" מֵאוֹת שֵׁקל כֶּסֶף" (בראשית
45 כג, טז) שֶׁנֶּתַן אֲבִרָהּ אֲבִינוּ עֲלִיּוֹהֶשְׁלֹם לְעֶפְרוֹן. שֶׁהַד'
46 מֵאוֹת שֵׁקל הִנֵּל הֵם "ת" עֲלֵמִין דְּכִסּוּפִין דִּירְתִי צִדִּיקָא
47 לְעִלְמָא דְאַתִּי". דְּהֵינּוּ, שֶׁהֵם בַּחֲנִית אֹרוֹת שִׁפַּע עֲנִי
48 הָעֲלִיּוֹן הַנִּמְשָׁכִים מִבַּחֲנִית עֵתִיקָא־קְדִישָׁא, שֶׁהוּא בַּחֲנִית
49 מְמוּצָע בֵּין עֲצָמִיּוֹת הָאִין־סוּף לְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, כְּנֻדַע
50 שֶׁהַכְּתָר הוּא מְמוּצָע בֵּין הַמֵּאֲצִיל לְנִאֲצִלִים; וּמִשֶּׁם
51 נִמְשָׁכוּ הַשְּׁפָעוֹת עֲנִי־הָעֲלִיּוֹן לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד־לְבָא. וְזֶהוּ
52 עֵנִין "ת" עֲלֵמִין דְּכִסּוּפִין", וְהֵם "ד" מֵאוֹת שֵׁקל כֶּסֶף"
53 הִנֵּל.

- 1 וְזֶהוּ עֲנִין הַמִּנְחָה שֶׁשָּׁלַח יַעֲקֹב לְעֶשָׂו, הוּא בְּחִינַת
2 הַעֲלָאת מִ"נ לְהַמְשִׁיךְ מִ"ד דְּמִקִּיף דְּתַהוּ הַנִּל. וְלִכְךָ
3 שָׁלַח גְּמִלִים, אִף שֶׁהֵם בְּהִמּוּת טְמֵאוֹת, כִּי לְגַבִּי אֹר
מִקִּיף הַנִּל "בְּחִשְׁכָּה כְּאוֹרָה כו" (תהלים קלט, יב), וְכֵמוֹ
שִׁיתְבָּאָר לְקֶמֶן בְּעֶזֶר ה' בְּעֲנִין "וַיִּקַּח מִן הַבָּא בְּיָדוֹ מִנְחָה
כו" :

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

- 1 (א) **אֵיתָא** בר"מ בגלותא אלנא דטו"ר שלטא כו' ויש
2 להבין מהו ל' שלטא וגם יש להבין בעיקר
3 ענין אריכת הגלות דעכשיו והנה תחלה י"ל שרש ענין
4 התערובת דעה"ד טו"ר מהו בהיות שאנו רואים בכל
5 תערובת דבריא' גשמיית ג' מדריגות הא' כמו תערובות
6 יבש ביבש שהפורים מפורדים בלתי נדבקים כלל רק
7 מעורבים לעין הרואה שאין העין רואה ומכיר מי הטוב
8 אבל בעצם מובדל הטוב מן הרע כ"א במהות בפ"ע
9 לגמרי ואין זה תערובות אמיתי בעצם רק שנתקרבו
10 ובאו הטו"ר במ"א וכמו כן בטו"ר שבאדם כאשר הרע
11 שלו מובדל בעצם מן הטוב רק שיש בלבו טוב וגם רע
12 כ"א בפ"ע אעפ"י שימצאו כא' במעשה א' ונראה לעין
13 הרואה את הרע לטוב והטוב לרע בדרך תערובות אין
14 זה רק העדר הכרת עין הרואה אבל בעצם מובדלים הן
15 כתערובת יבש ביבש וכה"ג ודוגמא לדבר העושה
16 צדקה וחסד לעני ומתפאר עליו ומביישו או עושה לו
17 רעה בדבר זה הנה החסד שעושה זהו מבחי' הטוב
18 שבו והרעה שעושה לו במעשה זו עצמה הוא מבחי'
19 הרע שבו שיש בזה תערובות טו"ר וכ"א מובדל רק
20 שבאו במעשה א' שלא נוכל לומר שמפני שביישו לא
21 היה טוב בחסד זה מתחלה וכן להיפך לא יתכן לומר
22 שאין הרע שעשה לו כלום מפני הטוב שעשה כי אין
- שייכות זה עם זה כלל אלא זה טוב וזה רע רק שעשאו
במעשה א' כו' וכך הוא העושה' צדקה להתייחר או
בשביל שיחיו בניו שנקרא צדיק גמור כי גם שעירב
כונה רעה להתייחר אין זה פוגם אור החסד והטוב כלל
וכן בחי' לגרמי' בשביל שיחי' בנו כו' כי גם בלא כונה
זו היה עושה הטוב מצד מדת טובו רק שעירב הטוב
עם כונה רעה להתייחר או לטובת עצמו אבל מובדלים
זמ"ז בעצם מהות' זה בא מסט' דטוב וזה בא מסט'
דרע שיש בו גסות בעצם רק שמלכיש הגסות בטוב
וחסד זה שעושה להתייחר ולקנות לו שם (אך זהו
בישראל מפני שהוא עושה צדקה גם שלא לטובת
עצמו אבל באוה"ע כתיב חסד לאומים חטאת
דלגרמייהו עבדין דהיינו שעיקר שרש החסד הוא רק
לגרמי' או להתייחר שזהו התכללות הטוב ברע שית'
בסמוך) ונמצא עיקר תערובת זה שמובדלים בעצם
היינו שאין א' עושה שינוי בחבירו להפכו או לחלוש
כחו רק ששניהם פועלים יחד זה פועל טוב וזה פועל
רע והכל במעשה א' וזהו כמו שאמרו בינונים זה וזה
שופטין ואין הכונה בזה אחר זה דוקא אלא זה וזה כא'
במעשה א' יש טו"ר שהן יצה"ר ויצ"ט כידוע (משא"כ
צדיקים הטוב גובר על הרע וברשעים הרע גובר שזהו
בחי' התכללות הא' בזולתו שית' בסמוך) :

שער התשובה. איתא בר"מ. לד"9

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

- 1 **אדם** כי יקריב, היו"ד משמש על להבא, והענין הנה
2 כתי' ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וארו"ל כל
3 מקום שנא' לי אינו זו לא בעוה"ז ולא בעוה"ב, והנה
4 ידוע שהמקדש חרב בידי זרים, אך הענין מובן ע"פ
5 ענין אחר כידוע קושיית המפרשים איך הוא ברכת
6 הארץ דאורייתא בזמן הגלות וגלינו למקומות אחרים
7 ואין אנו יושבים על אדמתינו, אך הענין הוא כך כידוע
- שארץ ממנה תוציא לחם ויש בה כח הצומח להצמיח
תבואות ופירות הארץ ופירות האילן להחיות את
האדם, כך יש למעלה בחי' ארץ עליונה שיש בה כח
הצומח להצמיח בחי' גילוי אלקו' בכמה אופנים שונים
להחיות את הנבראים מאין ליש וע"ש זה נקראים
ישראל ג"כ בשם ארץ וכמ"ש כי תהיו אתם ארץ חפץ,
שיש כח הצומח בכ"א מישראל ע"י הזריעה דתו"מ

רוחני הוא לעולם בלי שינוי וזה הכח ניתנה לישראל
(והעיקר ניתנה להם במ"ת זה הכח שע"י תומ"צ
בגשמיות יש להם כח להצמיח גילוי אלקות מלמעלה).
וזהו כי תהיו אתם ארץ חפץ (כי חפץ הוא פנימית
הרצון, והמצות הם פנימית רצה"ע, ונתן הקב"ה הכח
לישראל, וזהו כי תהיו אתם ארץ חפץ כי פנימי הרצון
שלי יהי אצליכם).

אדם כי יקריב

להצמיח כל [מיני] בחי' גילוי אלקות כי דווקא
כשישראל מקיים המצוה הוא ממשיך גילוי אלקות ע"י
מארץ עליונה. וזהו הענין שרוב מצות תלויות בארץ,
שהעיקר הוא בארץ עליונה שניתנה לישראל הכח
הצומח, וזהו שהבטיחו לאבות ליתן להם ארץ ישראל
והעיקר לאברהם אע"ה, שזהו רק ארץ רוחני וכמ"ש
דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת כי הארץ

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

בנביאי' כשהי' רוח נבואה לובשתם היו ערומים כמ"ש
גבי שאול כשנעשה גם הוא נביא עיי"ש בשמואל א' סי'
י"ט כ"ד, וזהו לפי שמעלת הנביא הוא שמגיע כמו שהי'
בחי' אדה"ר לפני החטא (ע' הקושיא במו"נ), הרי
שהבגדים באי' דוקא מחמת השכל, שלכן הנביאי'
שנמנע מהם השכל של עה"ד כ"א ע"ד שהי' אדה"ר טרם
שטעם מעה"ד (שאו נפקחו) הולכים ערומים, אלא
שהבגדים גשמיים שלנו באי' מחמת השכל דטו"ר,
(ובחי' אדה"ר לפני החטא וכן הנביאי' הוא למעלה
מבחי' חכמה זו), אבל כן למעלה שהלבושים הוא מבחי'
חכמה, ולכן בגדי כה"ג נק' בגדי קדש דוקא.

ולבני אהרן תעשה כותנות

בס"ד. (ש"פ תצוה, ל"ב). תצוה פ"ח מ"ס מ"ב

ולבני אהרן תעשה כותנות ועשית להם אבנטי' ומגבעות
וגו' ועשה להם מכנסי בד וגו' והיינו שזהו ד'
בגדי' שכל כהן צריך ללבוש אותם, והם ד' בגדי לבן,
ומוסיף עליו כה"ג חושן ואפוד ומעיל וציץ שהם ד' בגדי
זהב כמ"ש במשנה ספ"ז דיומא. להבין ענין המצפנת,
הנה המצפנת של כה"ג ארכה ט"ז אמה, האבנט ל"ב
אמה מקיפו ומחזירו כך ע"ג כך (רמב"ם פ"ח)
מהלכות כלי המקדש, תחלה צ"ל כל עיקר ענין הבגדים
מהו, בהיות כי מצינו באדם עד שלא טעם מעה"ד נא'
והיו שניהם ערומים ולא יתבוששו, ומשטעמו מעה"ד
אזי ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי ערומים הם, וכן מצינו

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

ד"אני" הוא בחינת עצמות אור-אינסוף - היינו, הבורא
בעצמו - וכמו שכתוב פעמים רבות בתורה: אני הוי'
דפירוש "אני" הוא עצמות ומהות הנושא על עצמו -
היינו, כלומר שנכלל בו שם העצם דשם הוי', כפי
שהתבאר לעיל ש"הוא שמו ושמו הוא", כלומר, שישנה
אחדות מלאה בין דרגת יכולת עצמותו הנקראת שמו,
לבין עצמותו ממש.
ובחינת מלכות הוא בחינת האין המהווה יש דבריאה
יצירה עשיה, שהרי המלכות היא המשכה מצומצמת
לצורך ההתהוות, ולכן נקראת 'אין'.

בשורות הבאות מבאר הרבי נ"ע את הדרגה השלישית
- המלכות כפי שהיא בדרגת "כתר מלכות", שבשורש
הראשון של ההשתלשלות מקבילה לדרגת עליית הרצון.
וענין מה שממשיכים ואומרים בתפילה רחם עלינו שזהו
בחינת מקיף דיחידה בסדר השתלשלות הכללי, יש לומר
שזהו בתוך ספירת המלכות בחינת כתר מלכות דאיהו
(שהוא) כתר עליון²⁹ בו,
והנה כתר מלכות יש לומר שזהו בחינת אני שבאין -
כלומר, בדרך כלל יש חלוקה לשתי דרגות - 'אני' ו'אין',
אך כתר מלכות הוא בחינת האיני שבאין, כפי שמפרט.

29. לשון ה'פתח אליהו' (הקדמת ה'תיקוני זוהר').

42 שהאדם יתבונן יותר ברוממות הבורא, כך יוכל לרחם
43 יותר על שפלות נשמתו שירדה והתרחקה כל כך ממקור
44 חוצבה באלקים חיים. וזהו ענין רחם עלינו בוי'.
45 ומה - מהרגשת הרוממות - נמשך אור מקיף על נפשו
46 דהיינו אחר שמצד השפלות והרחיק לא יוכל אור
47 האלקי להתגלות בו בבחינת אור פנימי - כיון שהאדם
48 הוא שפל והקדוש־ברוך־הוא מרומם, האור לא יכול
49 להתגלות בו בפנימיות, לכן יבוא עליו האור האלוקי
50 בבחינת אור מקיף בוי'.
51 וזהו ענין מה שממשיכים ואומרים אחרי "רחם עלינו"
52 את המילים אדון עוזנו כי כמו שהתבאר לעיל, ענין
53 "אדון עוזנו" בשורש העליון הוא השערת העולמות
54 לאחר עליית הרצון.
55 ובנפש האדם הוא, שעל ידי התעוררות רחמים על נפשו
56 שזהו ענין "כתר מלכות" - שהרי הרגשת רחמים היא
57 מרוממות דווקא - נמשך בחינת הרחמים שלמעלה
58 שמבחינת רוממות האין־סוף שבמלכות נמשך על נפש
59 האדם להיות שורה עליו בבחינת אור מקיף על נפשו
60 בוי', כלומר, כפי שהשערת העולמות הנמשכת מהרצון
61 נחשבת מקיף ביחס לעולמות, כך על ידי הרגשת
62 הרוממות בנפש האדם, נמשכים הרחמים על נפש האדם
63 באופן מקיף.
64 והיינו, שגילוי ה'יחידה' אצל האדם נמשך מהרגשת
65 הרוממות שבאין־סוף, וההמשכה בפועל לאדם להוציאו
66 משפלותו היא ענין דרגת ה'חיה'.
67 וזהו ענין אדון עוזנו שהאור מקיף הנמשך על נפשו נותן
68 לו כח ועזו לצאת בפועל מן השפלות והרחיק וכמו
69 שיתבאר בפרק הבא.
70 קיצור.
71 וזהו נעוץ תחילתן בסופן, תחלה היינו בחינת עצמות
72 שהוא תחלת הכל, ומלכות מושרשת בעצמות, והוא
73 בחינת שמו הכלול בעצמותו, והוא בחינת היכולת, ויש
74 כח העצמות במלכות וזהו ענין אלקי עולם,
75 והנה בשמו העצמי יש בחינת התכללות והתגלות, שמך
76 קדוש ונורא שמך, ויש לומר דכמו כן במלכות, והוא
77 כמו שכלולה בבינה, וכמו שהיא בחינת כח הגילוי דועיד
78 אנפין, ובחינת ההתגלות זה ברחמיך הרבים,
79 ורחם עלינו כתר מלכות בחינת אני שבאין, רוממות
80 הטבע, דרחמים הוא מן הרוממות, ונמשך מזה אור
81 מקיף על האדם וזהו ענין אדון עוזנו.

1 ואני שבאין - 'כתר שבמלכות' - הוא בחינת אור־אין
2 סוף (אני) שבמלכות (אין) והוא ענין רוממות הטבע.
3 כלומר, אף שיש כאן ענין של 'טבע' (מלכות), הוא
4 ברוממות בגלל האין־סוף שבו.
5 דמבע הוא מלשון³⁰ מובעו בים־סוף דהיינו שהאלקות
6 נעלם ונסתר בוי' כדבר הטבע בים שאינו ניכר וגלוי,
7 אך רוממות הטבע הוא שהאלקות נראה ונגלה בתוך
8 גדרי הטבע בוי', והן הניסים המלוכשים בדרכי הטבע
9 שנמשכים מבחינת רוממות האין־סוף שלמעלה מן הטבע
10 העולמות, - הניסים שמעל הטבע שוברים את גדרי
11 הטבע ולא יכולים להתגלות בו אלא על ידי ביטולו, אך
12 הניסים המלוכשים בטבע לא שוברים את הטבע אלא
13 מרוממים אותו.
14 ולכן הנם בעצם הוא למעלה מהטבע רק שמלוכש בטבע
15 - כלומר, נס מצד גדרו הוא הרמה והתנשאות מעבר
16 לטבע, אך כאשר האין־סוף מתלבש בטבע, הוא מתגלה
17 כנס המלוכש בטבע, להיות שזהו מבחינת אני - גילוי
18 עצמותו - שהוא שבאין דמלכות ולא באופן ששובר את
19 הטבע בוי', וזהו ענין כתר מלכות בחינת רוממות
20 האין־סוף שבמלכות בוי'. כלומר, התגלות האין־סוף
21 בתוך הטבע, שזהו ענינה של ספירת המלכות.
22 וענין זה נרמז במילים "רחם עלינו", והסיבה לזה,
23 שידוע דהרחמים הוא מן הרוממות דוקא דמי שהוא
24 מרומם יותר יש בו ענין הרחמים יותר, כי רחמים הוא
25 על השפל, - האדם שאינו מרומם עסוק בלרומם את
26 עצמו, וממילא זה לא מאפשר לו להסתכל על חסרון
27 השני ולרחם עליו, ודוקא מי שהוא מרומם ובעל ערך,
28 מסוגל לרחם על השני. ועל כן נמצא הרחמים במרומם
29 דוקא מפני שהכל שפלים נגדו ורואה שפלותם, וכמו
30 המלך שהוא מרומם ביותר נמצא בו הרחמים יותר בוי',
31 וכמו שנתבאר במקום אחר באורך.
32 וזהו ענין הדרגה השלישית, רחם עלינו בחינת הרחמים
33 הנמשכים מבחינת רוממות האור־אין־סוף שבמלכות
34 בוי',
35 וכן הוא גם בעבודת האדם לעורר רחמים על עצמו, על
36 ידי ההתבוננות ברוממות האין־סוף כמה שהקדוש ברוך
37 הוא מרומם, שעל ידי הנסים שהן רוממות הטבע נראה
38 וניכר רוממות האין־סוף בוי', ככל שהאדם יכיר יותר
39 ברוממות הבורא תפול השפלות בלב האדם ויעורר על
40 עצמו רחמים רבים על מה שהוא רחוק כל כך, ולפי
41 ערך הרגש הרוממות כך ערך השפלות בוי' - ככל

אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים

בס"ד. יום ב' דר"ה, תער"ג

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

[כסלו ה'תד"ש]

מסוים, ונהג בסדר הקדוש שלו בעבודת ה' יתברך,
לזכות יהודים, אנשים, נשים וילדים, בזכות הגדולה
שהם משבחים את שמו הקדוש של ה' ברוך-הוא.
באותו ישוב היה יהודי זקן מופלג, תלמיד חכם גדול,
פרוש מכל עניני העולם. זה כבר יותר מחמישים שנה,
שהוא יושב ולומד את התורה הקדושה בפרישות
ובקדושה יומם ולילה. כל שנותיו הוא ישב בתענית
בטלית ותפילין עד לעת תפילת מנחה מאוחרת, ורק
לאחר תפילת ערבית טעם פרוסת לחם עם מים.
כאשר הרבי הבעל-שם-טוב נכנס אל הגאון, לחדר
הפרישות שהיה בפינה בבית הכנסת, שאל הרבי
הבעל-שם-טוב את הגאון למצב בריאותו, האם יש לו
את צרכיו וסיפוקו. הגאון לא הביט לעברו של הרבי,
שהיה לבוש ככפרי פשוט.
הרבי שאל את השאלות מספר פעמים עד שהגאון
התרגז מאוד והראה לרבי בידו לעבר הדלת, שילך.
אומר הרבי הבעל-שם-טוב אל הגאון: רבי, מדוע
אינכם נותנים לכביכול [=הקב"ה] את פרנסתו? הרי
חס-ושלום תרעיבו את הכביכול עד שהוא ילך מן
העולם!
בשמעו את המילים הללו, הגאון התבלבל. איזשהו
יהודי כפרי מדבר אודות הכביכול, שצריך לתת
לכביכול פרנסה, ויש לדאוג שהכביכול לא ירעב וילך
מן העולם.
הרבי הבעל-שם-טוב הבחין במחשבות של הגאון
ואמר לו:
בני ישראל יושבים [=מתפרנסים] על הפרנסה שה'
יתברך נותן להם. אך על איזו פרנסה יושב הכביכול?
אומר לנו דוד המלך בתהלים "ואתה קדוש" – אתה
הקדוש, על איזו פרנסה אתה יושב? – "יושב [על]
תהלות ישראל", הכביכול יושב על השבחים והתהילות
שבני ישראל משבחים אותו, ברוך-הוא, על הבריאות
והפרנסה שהוא, ברוך-הוא, נותן להם. ובעד דברי
התהילה שבני ישראל משבחים את ה' יתברך, הוא,
ברוך-הוא, נותן להם בני חיי ומזוני רויחא.
קיצור. מספר את סדר העבודה של הבעל-שם-טוב

1 "ואתה קדוש יושב תהלות ישראל".
2 המדרש² אומר: "אמר רבי שמואל: כל קילוס וקילוס
3 שישראל מקלסין לקדוש ברוך-הוא, כבודו יושב
4 ביניהם".
5 כאשר אדמו"ר הזקן, בעל התניא, היה אצל רבו, המגיד
6 ממזריטש, סיפר המגיד סיפור שהיה עם רבו, הבעל-
7 שם-טוב הקדוש.
8 כאשר הבעל-שם-טוב הקדוש עדיין היה נסתר, ונדד
9 מעיר לעיר ומכפר לכפר, אחת העבודות הקדושות שלו
10 היתה לשאול כל יהודי, אנשים ונשים, זקן וצעיר, איך
11 הבריאות, להתעניין בכל ילד איך בריאותו. התעניין
12 לפרטים בענין הפרנסה, ומאוד שמח לשמוע את
13 התשובות האהובות עליו מאוד, שיהודים, אנשים,
14 נשים וילדים, היו עונים לו בביטויים שונים של שבח
15 לה' – "ברוך ה'", "תודה לה'", "ה' האהוב ברוך-הוא
16 אינו עוזב", "שהבורא ברוך-הוא יתן את חסדו להבא",
17 "האב המתוק, ברוך-הוא, מפרנס אותנו, מבורך שמו
18 הקדוש, ברוך-הוא וברוך שמו", "הוא הרופא חולים
19 האמיתי", ועוד ביטויים שונים של שבח לאל ברוך-
20 הוא.
21 אנשים לפי דרכם שיבחו את ה' יתברך על בריאות בני
22 ביתם ועל הפרנסה. נשים לפי דרכן היו משבחות את
23 ה' ברוך-הוא על המחיה ועל הילדים. הילדים לפי
24 דרכם היו משבחים את ה' יתברך על כך שיש להם
25 הורים המספקים להם את כל צרכיהם ומלמדים אותם
26 תורה.
27 בערים ובעיירות, כפרים וישובים, היכן שהרבי הבעל-
28 שם-טוב נהג להימצא בנדודיו ככפרי פשוט, הוא היה
29 מחפש את ההזדמנות לבוא במגע עם היהודים
30 הפשוטים, גברים, נשים וילדים, בבית הכנסת, ברחוב,
31 בבתייהם, בחנויותיהם ובמקומות עבודתם.
32 בכל זמן ובכל מקום, יסוד דבריו של הבעל-שם-טוב
33 היה להתעניין אודות בריאות ופרנסה, כשכוונתו
34 הקדושה והעמוקה היתה שהם יאמרו את מילות השבח
35 לאל ברוך-הוא, כאמור לעיל.
36 פעם אחת, אירע שהרבי הבעל-שם-טוב בא לישוב

אגרות-קדוש כ"ק אדמו"ר זי"ע חכ"ב ע' תעה. ועוד.
(2) רבה על הפסוק.

(1) תהלים כב, ד. ראה תורת מנחם התוועדויות חלק יג,
תשט"ו א, ע' 211 ובספר המאמרים תשט"ו ע' עה. תש"ל ע' 143.

את הפגישה של הבעל-שם-טוב עם הגאון הגדול
שלמד תורה בפרישות ובקדושה. איך הבעל-שם-טוב
פירש את הפסוק "ואתה קדוש וגו'".

הקדוש כאשר עדיין היה נסתר. הוא חיפש הזדמנות
להביא יהודים, אנשים נשים וילדים, לזכות הגדולה
שיבטאו שבח והודיה לה' יתברך לפי תכונת נפשם,
בעד הבריאות והפרנסה שה' יתברך נותן להם. מספר

ב.

הכוונה העליונה היא שאת עבודת עידונו הרוחני של
העולם הארצי יעשו בני ישראל בכוח עצמם. וכדי
שעבודה זו תהיה קשה עליהם, הכניס ה' יתברך באדם
יצר הרע המראה לאדם את הטוב שבעולם הארצי
ומושך את תשומת לבו לכל התאוות הגופניות, שבכך
היצר הרע מפריע לאדם להיות מסור כראוי לכוונה
האמיתית שבשבילה ברא ה' יתברך את העולם ואת
בני ישראל ונתן לנו את התורה והמצוות שלו.
זהו שכתוב⁵ "בראשית ברא אלקים את השמים ואת
הארץ".

אומר המדרש⁶ – "בראשית" הוא ב' ראשית⁷, "בשביל
התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראים
ראשית" – ה' יתברך ברא "את השמים ואת הארץ"
בשביל שתי ה"ראשית" – התורה וישראל, שבני
ישראל יאירו על-ידי התורה את העולם באור רוחני.
זהו פירוש "רעיתי מפרנסתי", כמאמר⁸ "ישראל
מפרנסין לאביהם שבשמים", והפרנסה היא על-ידי
הקרבות בכלל ועל-ידי קרבן התמיד של שחר והתמיד
של בין הערבים בפרט, שהעבודה הרוחנית של קרבות
קיימת גם עתה בזמן הגלות?

בעבודת הקרבות בבית המקדש היו שני דברים:
[א] קרבן מהבהמות השונות, שור כשב ועז. [ב] הוידי
שהמקריב את הקרבן התוודה על הקרבן, שעל-ידי
התשובה של הוידי ועל-ידי הקרבן, האדם נטהר
מחטאו ועונו והתקרב אל הבורא ברוך-הוא.
ברוחניות הדבר ישנו גם עתה, כפי שהיה בבית
המקדש, שגם אז, בבית המקדש, העיקר בקרבות היה
העבודה הרוחנית – הוידי והמחשבה של הכהן
המקריב¹⁰.

זהו גם מה שכתוב¹¹ "אדם כי יקריב מכם קרבן להו'",
שכוונת הפסוק היא שכאשר אדם מכם יביא קרבן,
אומרת התורה איך יש להביא את הקרבן. לכאורה, היה

רבינו הזקן ביאר את סדר העבודה של הבעל-שם-טוב
הקדוש לזכות אנשים נשים וטף, שיזכירו את שמו של
ה' ברוך-הוא בחיי היום יום שלהם בבתייהם ובמקומות
עבודתם, בשבח והודיה על כך שה' ברוך-הוא נותן
להם בני חיי ומזוני, ממה שכתוב³ "הנך יפה רעיתי
גו'".

כפי שכתוב במדרש⁴ על הפסוק "דמיתך רעיתי: מהו
רעיתי, אמר הקב"ה מפרנסתי הם, שירעו אותי בשני
תמידין בכל יום. בתמיד של שחר על עבירות שנעשו
בלילה ובתמיד של בין הערביים על עבירות שנעשו
ביום.

דבר אחר: מהו רעיתי, אמר הקב"ה רעיתי של עולמי
הם, שקבלו את התורה, שאילו לא קבלו הייתי מחזיר
את העולם לתוהו ובהו".

ה' ברוך-הוא קורא לבני ישראל בשם "רעיתי" בגלל
שתי סיבות:

האחת, כי בני ישראל מפרנסים את ה', ברוך-הוא,
כביכול, על ידי הקרבות. קרבן התמיד של שחר הוא
על העבירות שעשו בלילה, וקרבן התמיד של בין
הערביים הוא על העבירות שעשו ביום.

הסיבה השניה מדוע ה' יתברך קורא לבני ישראל בשם
"רעיתי" היא, משום שבכך שקיבלו תורה ומצוות נעשו
בני ישראל שותפים בקיום העולם, כי אילו בני ישראל
לא היו מקבלים את התורה, ה' יתברך היה מבטל את
העולם.

כוונתו של ה' ברוך-הוא בבריאת העולם היא תורה
וישראל, וכל השאר שברא ה' ברוך-הוא בעולם אינם
אלא דבר טפל שמשרת את העיקר ונעשה בשבילו.

העיקר הוא, שעל-ידי לימוד התורה של בני ישראל,
קיום המצוות כפי שכתוב בתורה והתנהגות במידות
טובות שהתורה אומרת – בני ישראל יאירו את עולם
התאוה הארצי באור רוחני.

(7) תיקוני זוהר, תיקון א, ד.

(8) זוהר, חלק ג ז, ע"ב.

(9) לקוטי תורה, פנחס עה, ע"ב. שה"ש יג, ג.

(10) ספר המאמרים פר"ת, ע' 66. תרפ"ז, ע' 171.

(11) ויקרא א, ב.

(3) שיר השירים א, טו.

(4) שם, ט. בהבא לקמן ראה תורת מנחם – ספר המאמרים

מלוקט חלק ב ע' שכד (מהדורה ישנה חלק ג ע' מו) וש"נ.

(5) בראשית א, א.

(6) בראשית רבה, פרשה א, ד. ויקרא רבה, פרשה נ, ד. מדרש

תנחומא, בראשית, ג.

19 כשב הוא מתינות¹⁶. אלו הן הקרבנות שיש להעביר את
20 [הכוח של] כולן לעבודת התורה והמצוות ומידות
21 טובות.
22 זוהי הכוונה בעבודת הבעל-שם-טוב לזכות יהודים,
23 שבחיי היום יום שלהם, בבתיים ובמקומות עבודתם,
24 תמיד ישבחו את ה' יתברך, דבר שעושה את בני
25 ישראל זכים יותר מבחינה רוחנית וקרובים יותר אל ה'
26 יתברך, אלו הם הקרבנות שור עז וכבש מהיצר הרע
27 המחזקים את היצר הטוב.
28 קיצור. מבאר איך רבנו הזקן מסביר את דרך העבודה
29 של הבעל-שם-טוב שהשתדל לזכות יהודים, אנשים,
30 נשים וטף, שבחיי היום יום שלהם יודו לה' יתברך על
31 הבריות ועל הפרנסה. ה' יתברך קורא לבני ישראל
32 "רעיתי פרנסתי", שקיבלו תורה ומצוות שעל-ידי-זה
33 הם מקיימים את העולם ועושים אותו מעודן יותר
34 ברוחניות. מבאר את משמעות הקרבנות, שהמובן
35 הרוחני של הקרבנות הוא להעביר את הכוחות הגדולים
36 של היצר הרע לחיזוק היצר הטוב.

ואתה קדוש יושב תהילות ישראל

1 צריך להיות כתוב בפסוק "אדם מכס כי יקריב קרבן
2 להו'" – כאשר אדם מכס יביא קרבן – ומדוע נאמר
3 "אדם כי יקריב מכס קרבן להו'?"
4 אומר על כך רבנו הזקן¹²: "אדם כי יקריב", כדי שאדם
5 יתקרב אל ה' יתברך ואל תורתו ומצוותיו ולמידות
6 טובות שעל-פי התורה, "מכס", עליכם להביא קרבן
7 להו' מעצמכם. לכן כתוב "אדם כי יקריב מכס קרבן
8 להו'".
9 הקרבנות "מכס", העושים את היהודי טהור יותר
10 וקרוב יותר לה' יתברך, לתורה ומצוות ומידות טובות,
11 הם שלושת סוגי הבהמות – שור, כבש ועז, שהם
12 שלוש תכונות שונות שקיימות ביצר הרע, שבכללות,
13 היצר הרע נקרא הבהמה הרוחנית:
14 שור¹³ – הכוונה לכוח חזק וגדול במיוחד¹⁴. כאשר
15 היצר הרע רוצה משהו, הוא מפנה את הכוח הגדול
16 ביותר כדי להשפיע על האדם.
17 עז – היא תכונת החוצפה¹⁵, שאף אחד אינו תופס
18 מקום והוא משיג את שלו.

(14) לקוטי תורה, האזינו עה, ע"ב.

(15) ביצה כה, ע"ב.

(16) לקוטי תורה, פנחס עח, ג.

(12) לקוטי תורה, ויקרא ב, ע"ב.

(13) קונטרס התפילה, פרק ח. ספר השיחות – תורת שלום ע'

10.

ספר השיחות – ה'ש"ת-תש"א בלה"ק

19 הפרנסה, ובשעת הגזירה היו גם מוכנים להיהרג,
20 ואף-על-פי-כן שלחו את ילדיהם ללמוד תורה.
21 במשך עשר שנות היות המן בין אנשי המלוכה,
22 הצליח, מעשה שטן, בתואנות שונות, להתגנב אל בין
23 רואי פני המלך אחשורוש, ומסיבות שונות איפשרו
24 לו לעלות מעלה מעלה בתפקידים הממלכתיים. הדבר
25 העיקרי היה עשירותו הגדולה, במצאו אוצרות
26 שונים¹¹, ובאופנים שונים בא לעזרת הממשלה
27 במימון כספי.
28 זכויותיו הגדולות של המן בעזרה שהביא
29 לממשלה – גדלו מזמן לזמן, ובהיותו ממקור מחצב
30 נחות ביותר שהעיקר בו הוא הכבוד, הכתיר ומינה
31 אותו המלך כראש שרי המלוכה, והוציא צו ופקודה
32 שכולם, כולל השרים הגדולים ביותר, ישתחו ויקודו
33 לפניו, דבר שהשביע את רצונו ואת גסות רוחו של
34 המן הרשע והשפל.

* * *

1 מרדכי היהודי, מבלי הבט על חובותיו היהודיים
2 הגדולים, כאחד הדמויות היהודיות הגדולות ביותר
3 שחיו בעיר הבירה של מאה עשרים ושבע מדינות
4 מלכות אחשורוש, ואשר עמד בקשר עם בני התורה
5 בכל המדינות שבגלות וגם שבארץ ישראל, ומבלי
6 הבט על משרתו הבכירה בחצר המלך – עסק כל
7 השנים בחינוך היהודי.
8 מרדכי, בתור מנהיג יהודי, ידע, שהעיקר והיסוד
9 של היהדות, הוא החינוך, וכדי שהחינוך יהיה על ידי
10 מורים יראים ושלמים, יסד חדרים עם מורים
11 יהודיים מתאימים, שהשקיעו כל כוחם לנטוע בלב
12 הילדים, אמונת ה', חיבת התורה ומסירות נפש על
13 יהדות.
14 באותו זמן שהיהודים העשירים ניהלו חיי
15 התבוללות וההתהוללות שלהם, גידל מרדכי, וקבוצת
16 המלמדים שלו, מספר רב של יהודים לומדי תורה
17 ושומרי מצוה, שדאגו שגם לילדים יינתן החינוך
18 היהודי האמיתי. הורי הילדים היו דאוגים מדאגת

23 קיבל פנים אחרות.
24 ה"עברי" של תורה ומצוות, קיבל בחלקו בסיס
25 ומימד פוליטי בתור עם עצמאי.
26 מהיום הראשון להכתרת זרע אברהם יצחק
27 ויעקב בשם הנעלה "עברי", היו הם "עם ה'".
28 כל העולם - כולל עמלק - ידע, שבני ישראל -
29 זרע אברהם - הם העם הנבחר, כלומר עם ה'. אך,
30 כשקם ה"עברי" הפוליטי והציג את עצמו בפני כל
31 העולם בתור עם, כלומר, הפרידו את ה"עם" מ"ה'",
32 צירף אליו פוליטיקאים שראשית דבר ביטלו את דעת
33 התורה בכלל והמירו חלקים מסויימים מהתורה
34 והמצוות על דברים אחרים. כך שנוצר בבני ישראל
35 שני סוגי "עברים", עברים של תורה ומצוות ועברים
36 פוליטיים.
37 בכך מתבהרים לנו דברי יונה הנביא¹³ "ויאמר
38 אליהם עברי אנכי ואת ה' אלקי השמים אני ירא".
39 יונה לא הסתפק בשם הכללי "עברי", הוא נאלץ
40 להוסיף על כך דברי ההסבר בעלי המשמעות "ואת
41 ה' אלקי השמים אני ירא", כי אז כבר היו שני סוגי
42 ה"עברים", העברי האמיתי והעברי המזויף. לכן
43 נאלץ יונה להוסיף את הסימן של יראת שמים.
44 כלומר, שהוא משתייך לעברים האמיתיים.

פורים בסעודה

1 התואר היהודי האמיתי על מקור מחצבתם של
2 בני ישראל, הוא "עברי". כתוב¹² "ויבא הפליט ויגד
3 לאברהם העברי". כך נקראו בני ישראל כל השנים
4 החל מזמנו של אברהם אבינו.
5 משמעות התואר "עברי" היא, שהעם היהודי הם
6 בניו של אברהם אבינו. למותר לספר מיהו ומהו
7 אברהם אבינו.
8 אברהם אבינו הוא הראשון שהביא לידיעת
9 האנושות את שם הקב"ה, שהשי"ת הוא בורא העולם
10 ומנהיגו בהשגחה פרטית, כן לימד את האנשים כיצד
11 לעבוד את בורא העולם. ומבלי להתחשב בסכנות
12 הגופניות המשיך בעבודתו הקדושה.
13 התואר "עברי" הוא "כתר שם טוב" של עם
14 ישראל, תואר המציין את התכונה הגדולה של
15 מסירות נפש, לשמירת ולקיום התורה והמצוות
16 הקדושות והאלקיות, בכל הזמנים ובכל המדינות.
17 כך חיו יהודים "עברים" במשך דורי דורות,
18 בסכנות הגדולות ביותר ובמסירות נפש שמרו בני
19 ישראל, אנשים ונשים, זקנים וצעירים, על קיום
20 התורה והמצוות, עד שהגיעה תקופת מלכי יהודה
21 וישראל, ושמירת התורה והמצוות החלה להתרופף.
22 ה"עברי" הבריא של תורה ומצוות בן אלפי השנים,

(13) יונה א, ט.

(12) בראשית יד, יג.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח סיון, תר"ץ
באסטאן

7 על משך איזה זמן, והיו הצעירים צריכים להשתדל לעבוד
8 שתהי' בזה טובה כפולה, היינו אשר ימצאו מקומות
9 זמניים עבורם הן בעיר והן בחוף היום ובערי השדה, ועיי"ז
10 היו הרבנים מצד אחד משיגים לכה"פ מקצת פרנסתם
11 בדרך כבוד, ומצד השני היו קהל השומעים לדבריהם
12 נהנים מדבריהם, והיו משאירים אחריהם רושם טוב,
13 שהי' מביא תועלת אחי"כ לעזור בדברים ידועים.

14 בנדון המקוה, קשה מרחוק לדבר מזה, כי אין ידוע לי
15 המצב בזה. אני חושב אי"ה כשאבוא בקרוב חזרה הבית
16 אראה מה אוכל לעזור בזה.
17 הצעתו אשר הרבנים שנסעו מריגא ישתדלו בזה, הנה
18 אלו הרבנים שראיתי שבאו לא כבר מהתם, מושללי יכולת
19 הם לעשות דבר מה בזה.

כבוד ידידי האברך הנעלה והכי נכבד
משכיל על דבר טוב, פועל חרוץ, בעל
מדות תרומיות, ווי"ח אי"ה מוהרחמ"א
שי

שלום וברכה!

1
2 הנני מאשר קבלת מכתבו מט"ו סיון.
3 בנדון עבודת הצעירים בהנוגע להרבנים המתגוררים
4 בריגא, על דרכם למדינות אחרות, הנה קשה לי לתת
5 תכנית מכאן, אמנם כוונתי בכללות היתה, אשר נחוץ
6 להוציא תועלת ממקרה זה אשר הרבנים נמצאים בריגא

14 להם אי"ה איזה אכסמפלירים, הגם שאיני יודע עד כמה
15 יכולים הם להשתמש בשפה זו, אבל מאמר אחד כבר
16 נעתק לאידיש ובאפשרות הראשונה אשלחנו.

17 בודאי נחוץ הי' להוציא קו"ק גם בנדון תפילין. בהנוגע
18 להדפסה איני יכול לומר כלום עכשו, אבל חושב אני שאם
19 היו מדפיסים לא היתה טרחתם בחנם, ואני מבקשם
20 להשתדל לעשות זאת.

21 יגיד נא ברכה בשמי לכל חבריו הצעירים שי' כי
22 יברכם השי"ת בגו"ר.

23 והנני ידידו הדו"ש ומברכו

24 יוסף יצחק

1 הי' נחוץ להעתיק הקו"ק בשפות רוסיא ואשכנז. בלי
2 ספק ימצא מי שיוכל לעשות זאת. מבקש אני לעשות זאת
3 ומקוה אני שבמשך הזמן אשיג איזה עזר על זה.

4 בנדון הפצת הקו"ק, נחוץ הי' אשר יפיצוהו בדרך זה,
5 אשר איזה מהצעירים ילכו בעיר וישימוהו בתיבות
6 הפוסתה שעל הדלתות והפתחים. ואיני מבין מדוע לא
7 עשו ככה. היו צריכים לחלק את העיר לחלקים ובכל חלק
8 העיר ילכו צעירים מיוחדים לחלק את הקו"ק באופן הנ"ל
9 להשימו בארגזי הפוסט על הפתחים, ולהשאיר רשימה
10 אצל מי הניחו, ובזה צ"ל עבודת הצעירים בגופם.

11 כאן נדפסו שני מאמרים באנגלית בנדון טהרת
12 המשפחה, עסקתי ביצירתם ובהפצתם, ושלחתי לערים
13 שונות איזה אלפים אכסמפלירים מהם, חושב אני לשלוח

אג"ק מוהררי"צ כך יז

אגרות קודש

ב"ה, ט' כסלו, תשי"ג

ברוקלין.

האברך ישראל ארי' שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מאדר"ח כסלו, בו כותב ע"ד פעולתו ביחד עם האברך מאיר צבי שי' בענין
הצלת הילדים והילדות מן המסיתים והמדיחים ר"ל, ומסתפק אם להמשיך בזה, כיון שעד עכשיו לא
פעלו כמעט כלום וכן מפריע זה את סדר הלימודים.

הנה אין ברור ממכתבו אם התחלת העבודה בזה היתה בהסכם ההנהלה או שעשו זה על דעת
עצמם, כי כותב רק שעתה ההנהלה מסכמת שילכו ביום ועש"ק ועל יותר זמן יסכימו רק ע"פ מכתב ממני.

הנה מחד גיסא גודל ענין דהצלת אפילו נפש אחת מישראל אין לשער כלל, גם מה שכותב שעד
עכשיו לא פעלו כלל, הנה מלבד שאי אפשר לדעת אם לא פעלו כי אין אתנו יודע עד מה והאדם הלא
יראה לעינים ואינו יודע מהנעשה בלבו של חברו, הנה גם אם אמת הדבר שלא פעלו עד עתה, הרי
אפשר שהתעמולה דעד עתה היא חרישה וזריעה או נטיעה (וכמבואר בדא"ח בכ"מ החילוק דזריעה
ונטיעה) להפירות שיראו בעתיד, אשר אי אפשר הם בלתי חרישה וזריעה ונטיעה מוקדמת,

אבל לאידך גיסא ידוע פתגם כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע איך שלפעמים היציה"ר בא בלבוש
מסוה של סערטוק משי, ובפרט אצל תלמידים העוסקים בלימוד פנימיות התורה שמנסה הוא להתלבש
בכו"כ לבושים בכדי לרמות אותם, והוא ע"ד דוגמא בזעיר אנפין מהמבואר בענין דיי"ט כסלו, שהי'
צריך להעשות דוקא ע"י אלו שיש להם בבואה דבבואה,

ובמילא בנדון שלהם צריכים הם להתייעץ עם הנהלת הישיבה היודעת התנאים על אתר
ומכרת ג"כ בכשרונותיהם, ובודאי תחליט אליבא דאמת, ויודיעוני החלטתם בזה והשי"ת יתן שתהיי'
להצלחה.

בברכה לו ולחבריו מאיר צבי שיחיו.

נ"ב: הפ"נ המוסגר במכתבו נתקבל.

פרשת וישלח

לב וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לִפְנֵי אֶל־עֲשׂוֹ
אָחִיו אֲרָצָה שְׂעִיר שָׂדֶה אָדָם: ה' וַיֵּצֵא אֹתָם
לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לְאֹדְנִי לַעֲשׂוֹ כֹּה אָמַר
עֲבֹדָךְ יַעֲקֹב עִם־לֶבֶן גִּרְתִּי וְאַחֵר עַד־עֲתָה:
וַיְהִי־לִי שׁוֹר וַחֲמֹר צֹאן וְעֶבֶד וַשְׁפָחָה
וְאֶשְׁלַחָה לְחַגִּיד לְאֹדְנִי לְמִצְרָאִי בְעֵינֶיךָ: (יב)
וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל־יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־
אָחִיךָ אֶל־עֲשׂוֹ וְגַם הִלָּךְ לִקְרָאתְךָ וְאַרְבַּע־
מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ: ה' וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֵר לוֹ
וַיַּחֲזֵן אֶת־הָעַם אֲשֶׁר־אִתּוֹ וְאֶת־הַצֹּאן וְאֶת־
הַבָּקָר וְהַגְּמָלִים לִשְׁנֵי מַחֲנֹת: וַיֹּאמֶר אִם־
יָבוֹא עֲשׂוֹ אֶל־הַמַּחֲנֶה הָאֶחָת וְהַכּוּהוּ וְהָיָה
הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לְפִלִּיטָה: (יג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי אָבִי יִצְחָק יְהוָה
הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וּלְמִלְדֻתְךָ וְאִיטִּיבָה
עִמָּךְ: יד קָמַנְתִּי מִכָּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל־הָאֱמֻנָה
אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־עֲבֹדְךָ כִּי בְמִקְלִי עָבַרְתִּי
אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הֵייתִי לִשְׁנֵי מַחֲנֹת:
יז הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֲשׂוֹ כִּי־יִרָא אֹנְכִי
אִתּוֹ פֶּן־יָבוֹא וְהַפְּנִי אִם עַל־בָּנִים: יח וְאֵתָה
אֲמַרְתָּ הֵיטֵב אִיטִּיב עִמָּךְ וְשָׂמַתִּי אֶת־זֶרְעֲךָ
בְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִסְפָּר מֶרֶב:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"ב א עמ' 155)

וישלח יעקב מלאכים (לב, ד)

יעקב עצמו כבר היה מוכן לגאלה, והוא שלח מלאכים
אל עשו לברר אם גם הוא מוכן. הדבר נרמז בדברי יעקב
”יהי לי שור וחמור”, ואמרו לו “לחמור זה מלך המשיח,
שנאמר עני ורוכב על חמור. אף המלאכים חזרו והשיבו,
שעשו עדין לא נתברר. ”באנו אל אחיך”, אמרו לו, והתברר
לנו שבאנו ”אל עשו”, אותו עשו הרשע. ואז הבין יעקב
שהדרך אל הגאלה עוד ארבה - ”ואני אתנהלה לאט”.

שני ד וילן שם בלילה שהוא ויקח מן־הבא בידו

מִנְחָה לַעֲשׂוֹ אָחִיו: טו עֲנִים מֵאֲתָיִם וּתְיִשִּׁים
עֲשָׂרִים רְחִלִּים מֵאֲתָיִם וְאִילִים עֲשָׂרִים:
טז גְּמָלִים מִיִּנְקוֹת וּבְנֵיָהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת
אַרְבָּעִים וּפְרִים עֲשָׂרָה אֶתְנֵת עֲשָׂרִים וְעִירִם
עֲשָׂרָה: יז וַיִּתֵּן בְּיַד־עֲבָדָיו עֵדֶר עֵדֶר לְבָדוֹ
וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו עֲבְרוּ לִפְנֵי וְרוּחַ תְּשִׁימוּ בֵּין
עֵדֶר וּבֵין עֵדֶר: יח וַיֵּצֵא אֶת־הָרֹאשׁוֹן לֵאמֹר כִּי
יִפְגַּשְׁךָ עֲשׂוֹ אָחִי וְשָׂאֲלֶךָ לֵאמֹר לְמִי־אַתָּה
וְאָנָּה תֵּלֵךְ וּלְמִי אֵלֶּה לִפְנֶיךָ: יט וְאָמַרְתָּ לְעֲבֹדְךָ
לַיעֲקֹב מִנְחָה הוּא שְׁלוּחָה לְאֹדְנִי לַעֲשׂוֹ וְהִנֵּה
גַם־הוּא אַחֲרֵינוּ: כ וַיֵּצֵא גַם אֶת־הַשְּׁנִי גַם
אֶת־הַשְּׁלִישִׁי גַם אֶת־כָּל־הַלָּכִים אַחֲרֵי
הָעֲדָרִים לֵאמֹר כְּדָבָר הַזֶּה תִּדְבְּרוּן אֶל־עֲשׂוֹ
בְּמִצְאֵכֶם אֹתוֹ: כא וְאָמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עֲבֹדְךָ
יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ כִּי־אָמַר אֲכַפְּרָה פָּנָיו בְּמִנְחָה
הַהִלַּכְתָּ לִפְנֵי וְאַחֲרֵי־כֵן אֶרְאֶה פָּנָיו אוּלַּי יִשָּׂא
פָּנָיו: כב וְתַעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל־פָּנָיו וְהוּא לֵן
בְּלִילָה־הַהוּא בְּמַחֲנֶה: כג וַיָּקָם א בְּלִילָה הוּא
וַיִּקַּח אֶת־שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת־שְׁתֵּי שִׁפְחָתָיו וְאֶת־
אֶחָד עֹשֶׁר יָלְדָיו וַיַּעֲבֹר אֶת מַעְבַּר יַבֵּק:
כד וַיָּקָחֶם וַיַּעֲבֵרֶם אֶת־הַנָּחַל וַיַּעֲבֹר אֶת־אֲשֶׁר־
לֹו: כה וַיּוֹתֵר יַעֲקֹב לְבָדוֹ וַיֹּאבֶק אִישׁ עִמּוֹ עַד
עֲלוֹת הַשָּׁחַר: כו וַיִּירָא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיַּנֵּעַ
בְּכַף־יָרְכוֹ וַתִּקַּע כַּף־יָרְדוֹ יַעֲקֹב בְּהַאֲבָקוֹ עִמּוֹ:
כז וַיֹּאמֶר שְׁלַחֵנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא
אֶשְׁלַחְךָ כִּי אִם־בְּרַכְתָּנִי: כח וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַה־
שְּׂמִיךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב: כט וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֹאמֶר
עוֹד שְׂמִיךְ כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי־שָׂרִית עִם־אֱלֹהִים
וְעִם־אֲנָשִׁים וְתוֹכֹל: ל וַיִּשְׂאֵל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר
הַגִּידָה נָא שְּׂמִיךְ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה תִּשְׂאֵל לְשִׁמִּי
וַיִּבְרַךְ אֹתוֹ שָׁם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ש"פ יתרו תשד"מ)

כי שרית עם אלקים . . ותוכל (לב, כט)

יהודי שעשה מעשה רע עלול להצטדק על כך ולטען שהדבר אינו באשמתו, שהרי המלאך הכריז עליו עוד לפני שנולד שיהיה טפש . . התשובה לאמתלא זו נמצאת בפסוקנו (בדרך הצחות): כל יהודי נקרא בשם "ישראל", ומוכן שיש בכוחו לנצח אפילו מלאכים. ומכאן, שגם אם המלאך הכריז עליו שיהיה טפש, ביכולתו להיות חכם.

שלישי לא ויקרא יעקב שם המקום פניאל כִּי ראיתי אלהים פנים אל פנים ותנצל נפשי: ויזרחלו השמש באשר עבר את פנואל והוא צלע על ירכו: על פן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך יעקב בגיד הנשה: לֵאמֹר וישא יעקב עינו וירא והנה עשו בא ועמו ארבע מאות איש ויחץ את הילדים על לאה ועל רחל ועל שתי השפחות: וישם את השפחות ואת ילדיהן ואת שנה ואת לאה וילדיה אחרנים ואת רחל ואת יוסף אחרנים: והוא עבר לפניהם וישתחו ארצה שבע פעמים עד גשתו עד אחיו: וירץ עשו לקראתו ויחבקו ויפל על כתף צוארו ויצא וישקו ויבכו: וישא את עינו וירא את הנשים ואת הילדים ויאמר מי אלה לך ויאמר הילדים אשר חנן אלהים את עבדך:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 298)

וישתחו ארצה שבע פעמים (לג, ג)

בברור הרע יש שני אופנים. בדרך גלוי אור - המברר מאיר על המתברר אור גדול. באפן זה יש יתרון למברר, כי הוא נשאר בדרגתו ואינו יורד אל המתברר. בדרך התלבשות - המברר יורד למקום המתברר. באפן זה יש יתרון למתברר, כי הוא עצמו, כפי שהוא במצבו ובדרגתו, מפסיק להתנגד לקדושה (ואלו באפן הראשון נפעל הברור בדרך דחיה ובטול). זוהי המשמעות הפנימית של השתחואות אלו: יעקב ירד אל עשו והתלבש בלבושי המתברר.

רביעי ותגשן השפחות הנה וילדיהן ושתחוו: ותגש גם לאה וילדיה ושתחו ואחר גש יוסף ורחל ושתחו: ויאמר מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי ויאמר למצאתי בעיני אדני: ויאמר עשו יש לי רב אחי יהי לך אשר לך: ויאמר יעקב אל לא אם נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי כי על פן ראיתי פניך כראת פני אלהים ותרגני: קחנא את ברכתך אשר הבאת לך פירחני אלהים וכי יש לי כל ויפצרו ויקח: ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך: ויאמר אליו אדני ידע כיהילדים רבים והצאן והפקר עלות עלי ודפקום יום אחד ומתו כל הצאן: יעברנא אדני לפני עבדו ואני אתנהלה לאפי לרגל המלאכה אשר לפני ולרגל הילדים עד אשר אבא אל אדני שעירה: ויאמר עשו אציגה נא עמך מן העם אשר אתי ויאמר למה זה אמצאתיך בעיני אדני: וישב ביום ההוא עשו לדרבו שעירה: ויעקב נסע סבחה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סבת על פן קרא שם המקום סבות: ׀ ויבא יעקב שלם עיר שכם אשר בארץ כנען בבאו מפרץ ארם ויחן את פני העיר: ויבן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו מיד בגיחמור אבי שכם במאה קשימה: ויצב שם מזבח ויקרא לו אל אלהי ישראל: ׀

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם יא עמ' 29)

הילדים רבים (לג, ג)

יעקב עצמו כבר היה מוכן למשיח, מוכן לקיום היעוד "ועלו מושיעים . . לשפט את הר עשו" (רש"י פסוק הבא). אבל "הילדים", עם ישראל, אינם מוכנים עדיין. ומעין זה בכל נשיא ישראל (ראשי תבות: נצוצו של יעקב אבינו), שאף שהוא עצמו מוכן לגאולה, מתעכב הוא בגלות עם צאן

מרעיתו, השקועים עדין בגלות. וזהו הטעם שמנוחתם כבוד של נשיאי חב"ד הוא בחוץ לארץ - כדי לעזור לצאן מרעיתם, על ידי שהולכים אל הציון ומבקשים על כל המצטרף.

לד ^{חמישי} וַתֵּצֵא דִינָה בַת־לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב לְרֹאוֹת בְּבָנוֹת הָאָרֶץ: ^א וַיֵּרָא אֹתָהּ שָׂכֶם בֶּן־חֲמוֹר הַחִוִּי נָשִׂיא הָאָרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב אִתָּהּ וַיַּעֲנֶה: ^ב וַתִּדְבֹק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה בַת־יַעֲקֹב וַיֵּאָהֵב אֶת־כְּתִיב הַנַּעַר קִרֵּי הַנַּעֲרָה וַיִּדְבֹר עַל־לֵב כְּתִיב הַנַּעַר קִרֵּי הַנַּעֲרָה: ^ג וַיֹּאמֶר שָׂכֶם אֶל־חֲמוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי אֶת־הַיְלָדָה הַזֹּאת לְאִשָּׁה: ^ד וַיַּעֲקֹב שָׁמַע כִּי טָמְא אֶת־דִּינָה בְּתוֹ וּבָנָיו הָיוּ אֶת־מִקְנֵהוּ בַשָּׂדֶה וַהֲחֹרֵשׁ יַעֲקֹב עַד־בָּאָם: ^ה וַיֵּצֵא חֲמוֹר אֶבְרִישָׁכֶם אֶל־יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ: ^ו וּבָנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן־הַשָּׂדֶה בְּשִׂמְעָם וַיַּתְעֲצֹבוּ הָאֲנָשִׁים וַיַּחַר לָהֶם מְאֹד כִּי נָבְלָה עֲשֵׂה בְיִשְׂרָאֵל לְשָׁפֵל אֶת־בַּת־יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה: ^ז וַיִּדְבֹר חֲמוֹר אִתָּם לֵאמֹר שָׂכֶם בְּנֵי חֲשֵׁקָה נַפְשׁוֹ בְּבַתְּכֶם תָּנוּ נָא אֹתָהּ לוֹ לְאִשָּׁה: ^ח וַהֲתַחַתְנוּ אֹתָנוּ בְּנִתֵיכֶם תִּתְּנוּ־לָנוּ וְאֶת־בְּנֵינֵנוּ תִקְחוּ לָכֶם: ^ט וְאֹתָנוּ תִשָּׁבוּ וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה לַבָּנִים שָׂבוּ וּסְחָרוֹהָ וְהָאֶחָזוּ בָּהּ: ^י וַיֹּאמֶר שָׂכֶם אֶל־אֲבִיהָ וְאֶל־אֲחִיהָ אֲמַצְאֲחֵן בְּעֵינֵיכֶם וְאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֲתָן: ^{יא} הִרְבּוּ עָלַי מְאֹד מְהֵרָה וּמִתָּן וְאֵתָנָה כְּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי וּתְנוּ־לִי אֶת־כְּתִיב הַנַּעַר קִרֵּי הַנַּעֲרָה לְאִשָּׁה: ^{יב} וַיַּעֲנוּ בְנֵי־יַעֲקֹב אֶת־שָׂכֶם וְאֶת־חֲמוֹר אָבִיו בְּמִרְמָה וַיִּדְבְּרוּ אֲשֶׁר טָמְא אֶת דִּינָה אֲחֹתָם: ^{יג} וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם לֹא נוֹכַל לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה לְחַת אֶת־אֲחֹתָנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־לוֹ עָרְלָה כִּי־חֲרָפָה הוּא לָנוּ: ^{יד} אַךְ־בְּזֹאת נָאוֹת לָכֶם אִם תִּהְיוּ כְּמֹנֵי לְהַמּוֹל לָכֶם פֶּל־זָכָר: ^{טו} וְנִתְּנוּ אֶת־בְּנֵינֵנוּ

לָכֶם וְאֶת־בְּנֵיכֶם נִקַּח־לָנוּ וַיִּשְׁכְּנוּ אִתְּכֶם וְהֵינּוּ לָעָם אֶחָד: ^{טז} וְאִם־לֹא תִשְׁמָעוּ אֲלֵינוּ לְהַמּוֹל וְלִקְחָנוּ אֶת־בָּתְנוּ וְהָלַכְנוּ: ^{יז} וַיִּמָּכְרוּ דְּבָרֵיהֶם בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שָׂכֶם בֶּן־חֲמוֹר: ^{יח} וְלֹא־אַחֵר הַנַּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ בַּבַּת־יַעֲקֹב וְהוּא נִכְבֵּד מִכָּל בֵּית אָבִיו: ^{יט} וַיָּבֹא חֲמוֹר וּשְׂכָם בָּנוּ אֶל־שַׁעַר עִירָם וַיִּדְבְּרוּ אֶל־אֲנָשֵׁי עִירָם לֵאמֹר: ^כ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׂלָמִים הֵם אִתָּנוּ וַיִּשְׁכְּנוּ בָאָרֶץ וַיִּסְחָרוּ אִתָּהּ וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת־יָדַיִם לַפְּנֵיהֶם אֶת־בָּתְנָם נִקַּח־לָנוּ לְנָשִׁים וְאֶת־בְּנֵינֵנוּ נִתְּן לָהֶם: ^{כא} אַךְ־בְּזֹאת יֵאָדְּנוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים לְשַׁבֵּת אִתָּנוּ לְהוֹיֹת לָעָם אֶחָד בְּהַמּוֹל לָנוּ פֶל־זָכָר כְּאֲשֶׁר הֵם גְּמֻלִים: ^{כב} מִקְנֵהֶם וּקְנִינֵם וְכָל־בְּהֶמְתָּם הֲלוֹא לָנוּ הֵם אַךְ נִאוֹתָהּ לָהֶם וַיִּשְׁכְּנוּ אִתָּנוּ: ^{כג} וַיִּשְׁמָעוּ אֶל־חֲמוֹר וְאֶל־שָׂכֶם בָּנוּ כָּל־יִצְחָי שַׁעַר עִירוֹ וַיַּמְלוּ פֶל־זָכָר כָּל־יִצְחָי שַׁעַר עִירוֹ: ^{כד} וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהוֹיֹתָם פְּאֻכִּים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי־בְנֵי־יַעֲקֹב שְׂמֵעוֹן וְלֹוִי אֲחֵי דִינָה אִישׁ חֲרָפוֹ וַיָּבֹאוּ עַל־הָעִיר בַּטָּח וַיַּהֲרֹגוּ פֶל־זָכָר: ^{כה} וְאֶת־חֲמוֹר וְאֶת־שָׂכֶם בָּנוּ הָרָגוּ לְפִי־חֲרָב וַיִּקְחוּ אֶת־דִּינָה מִבֵּית שָׂכֶם וַיֵּצְאוּ: ^{כו} בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל־הַחֲלָלִים וַיָּבִיזוּ הָעִיר אֲשֶׁר טָמְאוּ אֲחֹתָם: ^{כז} אֶת־צֹאנָם וְאֶת־בָּקָרָם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם וְאֶת־אֲשֶׁר־בְּעִיר וְאֶת־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקְחוּ: ^{כח} וְאֶת־פֶּל־חִילָם וְאֶת־פֶּל־טָפֶם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיָּבִיזוּ וְאֶת פֶּל־אֲשֶׁר בַּבֵּית: ^{כט} וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־שְׂמֵעוֹן וְאֶל־לֹוִי עֲכַרְתֶּם אֹתִי לְהַבְאִישְׁנִי בְיִשֵּׁב הָאָרֶץ בַּבְּנֵעֵנִי וּבַפְּרִזִּי וְאֲנִי מִתִּי מִסֶּפֶר וְנֶאֱסָפוּ עָלַי וְהָפוּנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי: ^ל וַיֹּאמְרוּ הַכּוֹזֵנָה יַעֲשֶׂה אֶת־אֲחֹתָנוּ: ^{לא} פֶּלֶא וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב קוּם עֲלֶה בֵּית־אֵל וְשָׁכֶם וַעֲשֶׂה־

לך אתגננה ולזרעך אחריד אתן אתהארץ:
 י ויעל מעליו אלהים במקום אשר דבר אתו:
 יי ויצב יעקב מצבה במקום אשר דבר אתו
 מצבת אבן ויפד עליה נסד ויצק עליה שמן:
 יiii ויקרא יעקב את שם המקום אשר דבר אתו
 שם אלהים בית אל: יiv ויסעו מבית אל ויהי
 עוד בברת הארץ לבוא אפרתה ותלד רחל
 ותקש בלדתה: יv ויהי בהקשתה בלדתה
 ותאמר לה המולדת אל תיראי כי גס זה לך
 בן: יvi ויהי בצאת נפשה כי מתה ותקרא שמו
 בן אונן ואביו קרא לו בנימין: יvii ותמת רחל
 ותקבר בדרך אפרתה הוא בית לחם: יviii ויצב
 יעקב מצבה על קברתה הוא מצבת קברת
 רחל עד היום: יix ויסע ישראל ויש אהלה
 מהלאה למגדל עדר: יx ויהי בשבן ישראל
 בארץ ההוא וילד ראובן וישקב את בלהה
 פילגש אביו וישמע ישראל פ ויהיו בני יעקב
 שנים עשר: יxi בני לאה בכור יעקב ראובן
 ושמעון ולוי ויהודה ויששכר וזבולון: יxii בני
 רחל יוסף ובנימין: יxiii ובני בלהה שפחת רחל
 דן ונפתלי: יxiv ובני זלפה שפחת לאה גד ואשר
 אלה בני יעקב אשר ילדו בפדן ארם: יxv ויבא
 יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית הארבע הוא
 חברון אשר גר שם אברהם ויצחק: יxvi ויהיו
 ימי יצחק מאת שנה ושמנים שנה: יxvii ויגוע
 יצחק וימת ויאסף אל עמיו זקן ושבע ימים
 ויקברו אתו עשו ויעקב בניו: פ לו * ואלה
 תלדות עשו הוא אדום: * עשו לקח את נשיו
 מבנות פנען את עדנה בת אילון החתי ואת
 אהליבמה בת ענה בת צבעון החתי: * ואת
 בשמת בת ישמעאל אחות נביות: * ותלד
 עדה לעשו את אליפז ובשמת ילדה את

שם מזבח לאל הנראה אליך בברחך מפני
 עשו אחיך: * ויאמר יעקב אל ביתו ואל
 כל אשר עמו הסרו את אלהי הנכר אשר
 בתככם והטהרו והחליפו שמלתיכם: * ונקומה
 ונעלה בית אל ואעשה שם מזבח לאל הענה
 אתי ביום צרתי ויהי עמדי בדרך אשר הלכתי:
 * ויתנו אל יעקב את כל אלהי הנכר אשר
 בידם ואת הנזמים אשר באזניהם ויטמן אתם
 יעקב תחת האלה אשר עם שכם: * ויסעו
 ויהי * חתת אלהים עליהערים אשר
 סביבותיהם ולא רדפו אחרי בני יעקב: * ויבא
 יעקב לזוה אשר בארץ פנען הוא בית אל הוא
 וכל העם אשר עמו: * ויבן שם מזבח ויקרא
 למקום אל בית אל כי שם נגלו אליו האלהים
 בברחו מפני אחיו: * ותמת דברה מינקת
 רבקה ותקבר מתחת לבית אל תחת האלון
 ויקרא שמו אלון בכות: פ * וירא אלהים
 אל יעקב עוד בבואו מפדן ארם ויברך אתו:
 * ויאמר לו אלהים שמך יעקב לא יקרא שמך
 עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך ויקרא
 את שמו ישראל: * ויאמר לו אלהים אני אל
 שדי פרה ורבה גוי וקהל גוים יהיה ממך
 ומלכים מחלצוך יצאו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש ב עמ' קסח)

ויקחו . . שמעון ולוי . . איש חרבו (לד, כה)

רש"י בפרושו על הש"ס (נזיר כט, א) לומד מפסוקנו את
 הדין של "בן שלש עשרה למצוות", שכן באותו זמן היו
 בני י"ג שנה, וקראם הכתוב "איש". ויש לשאל, מדוע נלמד
 דין זה משמעון ולוי, ולא מאובן. ויש לומר, דהנה כשנער
 מגיע לגיל מצוות אין הוא עומד בדרגה הנעלית של ראובן,
 ראיה באלקות, אלא בדרגת שמעון, בחינת שמיעה. ומטרת
 העבודה היא המשכת אור אלקי וחבורו עם העולם, ודרגת
 לוי (שנקרא בן על שם "הפעם ולנה אישי אלי").

ששי י ואת הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק

מִצֹּה, שֶׁכֵּן מְלָאכָה זוֹ מְבֻרָּת וּמְזֻכָּת אֶת הָעוֹלָם. בָּרָם, הַסִּיּוֹת וְהַקָּאד' בְּמִלָּאכָה זוֹ הִיא דְּבַר שְׁלִילִי. וְהוּא עֲנִין דָּם נָדָה, שְׂרוּמָז עַל רְתִיחַת הַדָּם בְּאֶפֶן בְּלִתי רָצוּי (וְלָנֹכַח דּוֹקָא מִרְאָה אָדָם מִטְמֵא). וְרְתִיחָה זוֹ בָּאָה מִ"עֲשׂוֹ הוּא אָדָם", שֶׁנִּקְרָא כֵּן עַל שֵׁם "הָאָדָם הָאָדָם הִנֵּה". (וְקִרְאָה לְקוּשִׁי לֹוי יִצְחָק לְזוֹח"ג עַמ' שֵׁנִט, שְׂד' זְמִי נָדָה הֵם כְּמוֹ ד' מַלְכֵי אָדָם).

שְׂבִיעִי - אֵלֶּה בְּנֵי־שְׂעִיר הַחֲרִי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לֹטֵן וְשׂוֹבֵל וְצִבְעוֹן וְעֵנָה: ^א וְדִשׁוֹן וְאַצֵּר וְדִישׁוֹן אֵלֶּה אֲלוֹפֵי הַחֲרִי בְּנֵי שְׂעִיר בָּאָרֶץ אָדָם: ^ב וַיְהִיו בְּנֵי־לֹטֵן חֲרִי וְהִימָם וְאַחֹת לֹטֵן תְּמָנֶעֱ: ^ג וְאַלֶּה בְּנֵי שׂוֹבֵל עֲלוֹן וּמִנְחַת וְעִיבֵל שְׂפֹ וְאוֹנָם: ^ד וְאַלֶּה בְּנֵי־צִבְעוֹן וְאִיהֶם וְעֵנָה הוּא עֵנָה אֲשֶׁר מִצָּא אֶת־הִימָם בְּמִדְבָּר בְּרַעְתּוֹ אֶת־הַחֲמֹרִים לְצִבְעוֹן אָבִיו: ^ה וְאַלֶּה בְּנֵי־עֵנָה דִישׁוֹן וְאַהֲלִיבְמָה בְּת־עֵנָה: ^ו וְאַלֶּה בְּנֵי דִישׁוֹן חֲמִדֹן וְאַשְׁבֵּן וְיִתְרֹן וְכֹרֶן: ^ז אֵלֶּה בְּנֵי־אַצֵּר בִּלְהֹן וְזַעֲוֹן וְעֵקֹן: ^ח אֵלֶּה בְּנֵי־דִישׁוֹן עֹיֹן וְאַרְוֹן: ^ט אֵלֶּה אֲלוֹפֵי הַחֲרִי אֲלוֹף לֹטֵן אֲלוֹף שׂוֹבֵל אֲלוֹף צִבְעוֹן אֲלוֹף עֵנָה: ^י אֲלוֹף דִישׁוֹן אֲלוֹף אֲצֵר אֲלוֹף דִישׁוֹן אֵלֶּה אֲלוֹפֵי הַחֲרִי לְאַלְפֵיהֶם בָּאָרֶץ שְׂעִיר: ^{יא} וְאַלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בָּאָרֶץ אָדָם לִפְנֵי מֶלֶךְ־מֶלֶךְ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{יב} וַיִּמְלֹךְ בְּאָדָם בָּלַע בֶּן־בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהֻבָּה: ^{יג} וַיָּמָת בָּלַע וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו יוֹבָב בֶּן־זֶרַח מִבְּצָרָה: ^{יד} וַיָּמָת יוֹבָב וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו חִשָּׁם מֵאֶרֶץ הַתִּימָנִי: ^{טו} וַיָּמָת חִשָּׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו הֲדַד בֶּן־בְּרָד הַמִּזְבֵּה אֶת־מִדְּוִן בְּשָׂדֶה מִזְבֵּה וְשֵׁם עִירוֹ עֵוִית: ^{טז} וַיָּמָת הֲדַד וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו שְׂמֵלָה מִמְּשֻׁרְקָה: ^{יז} וַיָּמָת שְׂמֵלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו שְׂאוּל מִרַחְבּוֹת הַנֶּהֱרָ: ^{יח} וַיָּמָת שְׂאוּל וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו בָּעַל חֲנָן בֶּן־עֲכָבוֹר: ^{יט} וַיָּמָת בָּעַל חֲנָן בֶּן־עֲכָבוֹר וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו הֲדַד וְשֵׁם עִירוֹ פְּעֹ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהִיטְבָּאֵל בְּת־מִטְרָד בֵּת מִי זְהָב:

רְעוּאֵל: ^א וְאַהֲלִיבְמָה יִלְדָּה כְּתִיב אֶת־יְעִישׁ קְרִי אֶת־יְעִישׁ וְאֶת־יְעֵלָם וְאֶת־קָרַח אֵלֶּה בְּנֵי עֲשׂוֹ אֲשֶׁר יִלְדוּלוֹ בָּאָרֶץ כְּנָעַן: ^ב וַיִּקַּח עֲשׂוֹ אֶת־נָשָׁיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בְּנֹתָיו וְאֶת־כָּל־נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ וְאֶת־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־בְּהֵמָתוֹ וְאֶת־כָּל־קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בָּאָרֶץ כְּנָעַן וַיִּלְדָּד אֶל־אָרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו: ^ג כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רַב מִשְׁבַּת יַחֲדוֹ וְלֹא יָכֹלָה אָרֶץ מְגוֹרִיהֶם לְשֵׂאת אֹתָם מִפְּנֵי מִקְנֵיהֶם: ^ד וַיָּשֶׁב עֲשׂוֹ בְּהַר שְׂעִיר עֲשׂוֹ הוּא אָדָם: ^ה וְאַלֶּה תִלְדוֹת עֲשׂוֹ אָבִי אָדָם בְּהַר שְׂעִיר: ^ו אֵלֶּה שְׂמֹת בְּנֵי־עֲשׂוֹ אֲלִיפֹ בֶן־עֲדָה אֲשֶׁת עֲשׂוֹ רְעוּאֵל בֶּן־בְּשֶׁמֶת אֲשֶׁת עֲשׂוֹ: ^ז וַיְהִיו בְּנֵי אֲלִיפֹ תִימָן אוֹמֵר צָפֹ וְנַעֲתָם וְקִנְיָ: ^ח וְתִמָּנֶעֱ וְהִיתָה פִּילֶגֶשׁ לְאַלִּיפֹ בֶן־עֲשׂוֹ וְתִלְדָּד לְאַלִּיפֹ אֶת־עַמְלָק אֵלֶּה בְּנֵי עֲדָה אֲשֶׁת עֲשׂוֹ: ^ט וְאַלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל נָחַת וְזֶרַח שְׂמָה וּמִזָּה אֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי בְּשֶׁמֶת אֲשֶׁת עֲשׂוֹ: ^י וְאַלֶּה הָיוּ בְּנֵי אַהֲלִיבְמָה בְּת־עֵנָה בְּת־צִבְעוֹן אֲשֶׁת עֲשׂוֹ וְתִלְדָּד לְעֲשׂוֹ כְּתִיב אֶת־יְעִישׁ קְרִי אֶת־יְעִישׁ וְאֶת־יְעֵלָם וְאֶת־קָרַח: ^{יא} אֵלֶּה אֲלוֹפֵי בְּנֵי־עֲשׂוֹ בְּנֵי אֲלִיפֹ בְּכוֹר עֲשׂוֹ אֲלוֹף תִּימָן אֲלוֹף אוֹמֵר אֲלוֹף צָפֹ אֲלוֹף קִנְיָ: ^{יב} אֲלוֹף קָרַח אֲלוֹף נַעֲתָם אֲלוֹף עַמְלָק אֵלֶּה אֲלוֹפֵי אֲלִיפֹ בָּאָרֶץ אָדָם אֵלֶּה בְּנֵי עֲדָה: ^{יג} וְאַלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל בֶּן־עֲשׂוֹ אֲלוֹף נָחַת אֲלוֹף זֶרַח אֲלוֹף שְׂמָה אֲלוֹף מִזָּה אֵלֶּה אֲלוֹפֵי רְעוּאֵל בָּאָרֶץ אָדָם אֵלֶּה בְּנֵי בְּשֶׁמֶת אֲשֶׁת עֲשׂוֹ: ^{יד} וְאַלֶּה בְּנֵי אַהֲלִיבְמָה אֲשֶׁת עֲשׂוֹ אֲלוֹף יְעִישׁ אֲלוֹף יְעֵלָם אֲלוֹף קָרַח אֵלֶּה אֲלוֹפֵי אַהֲלִיבְמָה בְּת־עֵנָה אֲשֶׁת עֲשׂוֹ: ^{טו} אֵלֶּה בְּנֵי עֲשׂוֹ וְאַלֶּה אֲלוֹפֵיהֶם הוּא אָדָם: ^ס

~ נְקוּדוֹת מִשְׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (רִשְׁמוֹת יב עַמ' 19)

עֲשׂוֹ הוּא אָדָם (לו, א)

כְּתִיב "שְׂשֹׁת זְמִים תַּעֲבֹד וְעִשִּׂיתָ כָּל מְלָאכָתָךְ", וְהִיא

בְּרִידָה הוּא. אֲמֵן לְעֹלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
הַשְׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעֹלָמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמֵן

מִפְטִיר מ' וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אֱלֹהֵי עֵשׂוֹ לְמִשְׁפַּחְתָּם
לְמִקְמַתָּם בְּשִׁמְתָּם אֱלֹהֵי תַמְנֵעַ אֱלֹהֵי עֲלֹה
אֱלֹהֵי יִתְתִּי: מ' אֱלֹהֵי אֶהְיֶיבָמָה אֱלֹהֵי אֵלֶּה
אֱלֹהֵי פִינִן: מ' אֱלֹהֵי קִנֵּי אֱלֹהֵי תִימָן אֱלֹהֵי
מִבְצָר: מ' אֱלֹהֵי מִגְדִּיאֵל אֱלֹהֵי עִירָם אֵלֶּה |
אֱלֹהֵי אֲדוֹם לְמִשְׁבַּתָּם בְּאַרְצָן אַחֲזָתָם הוּא
עֵשׂוֹ אָבִי אֲדוֹם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ט א עמ' 109)

אֱלֹהֵי עִירָם (לו, מג)

שהוא עתיד לערם ססגוניות (אוצרות) למלך המשיח
(בראשית רבה)

ה'אוצרות' הם ברור נצוצות הקדשה של גלות אדום,
שהוא מטרת גלות זו. והנה, אף בחג הגאולה י"ט כסלו
מצינו פעלה והשפעה על אמות העולם: רבנו הוזמן כותב
"הפליא ה' והגדיל לעשות... בעיני כל השמים וכל העמים
אשר בכל מדינות המלך". ומכאן למדים על דבר החיוב
להשתדל להשפיע על אמות העולם לקדם מצוות שנוצטוו
בגני נח, כפסק-דין הרמב"ם (הלכות מלכים ספ"ח).

פפפ קנ"ד פסוקים. קליט"ה סימן.

מ' וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אֱלֹהֵי עֵשׂוֹ לְמִשְׁפַּחְתָּם
לְמִקְמַתָּם בְּשִׁמְתָּם אֱלֹהֵי תַמְנֵעַ אֱלֹהֵי עֲלֹה
אֱלֹהֵי יִתְתִּי: מ' אֱלֹהֵי אֶהְיֶיבָמָה אֱלֹהֵי אֵלֶּה
אֱלֹהֵי פִינִן: מ' אֱלֹהֵי קִנֵּי אֱלֹהֵי תִימָן אֱלֹהֵי
מִבְצָר: מ' אֱלֹהֵי מִגְדִּיאֵל אֱלֹהֵי עִירָם אֵלֶּה |
אֱלֹהֵי אֲדוֹם לְמִשְׁבַּתָּם בְּאַרְצָן אַחֲזָתָם הוּא
עֵשׂוֹ אָבִי אֲדוֹם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ממאמר ר"ט כסלו ה'תשכ"ז)

איתא בבבלי שבתכת מהיטבאל לש אותיות מ"ה,
ויטבאל בגימטריא כ"ן. והוא ענין יחוד מ"ה וכו', דהיינו
המבצר והמקדש, 'תיקון' 'תהוה', שנהו על-ידי המשיח
מבחינה שלמעלה מ'תהוה' ו'תיקון', שעל-ידיה נעשה
הבירור ד'תהוה' שיתאחד עם 'תיקון'.

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא
כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב
משיחה. אמן בתיכון וביומיון ובחיי דכל בית ישראל,
בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך
לעלם ולעלמי עלמא. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם
ולעלמי עלמא. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום,
ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עניינים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה,
בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ואדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים
בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים מוֹכִיִּים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנִּאמְרִים בְּאֶמֶת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאִי הָאֵמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א חֲזוֹן מֵרָאה הַנְּבוּאָה שֶׁל עֲבֹדְיָה בְּהֶאֱמָרֹ אֲדֹנָי יְהוִה אֱלֹקִים לְאָדָם עַל אָדָם שְׁמוּעָה שְׁמָעֵנוּ אֲנִי וְרַמְיָה וְשַׁעֲיָה וְעִמְסָם מֵאֵת יְהוָה עַל חֲרֹבָן אָדָם וְצִיר שְׁלִיט בְּגוֹיִם שְׁלָח זֶה לָּהּ שִׁיאֲמָרוּ קוֹמוּ אִתָּם וְנִקְוָמָה גַּם אֲנִי לְלֶכֶת עִלְיָה עַל אֶרֶץ אָדָם לְמַלְחָמָה: ב הִנֵּה בְּתַחֲלִית מְשִׁלְתֶּךָ אָדָם בְּאֶרֶץ שַׁעֲיָה, גִּי קָטָן נִתְחַיֵּד בְּגוֹיִם בְּזוּי מְבֹנָה אִתָּה מֵאֵד וְלִפְנֵי יִצְחָק אֲסִיפָת כָּל הַגּוֹיִם נִגְדָּה אוֹמֶה קִטְנָה, לְהִלָּחֵם עַל אוֹמֶה בּוֹרָה? מִשִּׁיבָה: ג וְזֶדֶן לְבָד הַשִּׁיאֵד הַסִּיתֵד לְהַתְנַאֲוֹת יוֹתֵר מֵדָאִי בְּאֵלֹ שְׁכֵנִי אִתָּה שׁוֹכֵן בְּחֲגוּי־סֵלַע בְּבִקְעֵי הַסֵּלַע עַד שֶׁלֹּא יוֹכֵל מִי לְקִרְבֹּב אֵלָיִךְ, וּבְאֵלֹ מְרוֹם וְנִשָּׂא שְׁבָתוֹ לֵבֵן אֲמָר בְּלָבֹ מִי וְיִרְדְּנִי אֶרֶץ: ד אֲפִילוּ אִם־תִּתְּנִיָּה לְשִׁבְתִּי בְּמִקְוֶם גְּבוּיָה בְּנֶשֶׁר וְאִם־בִּין פּוֹכְכִים שִׁים קִנְיָ מִדּוֹדִי מִשִּׁים אוֹרִידֶיךָ אֵל עִמָּס וְהוֹשַׁפְטִי (ויאל ד יב) נְאֻם־יְהוָה: ה אַחֲרֵי שֶׁהִתְחִיל לִנְבֵּא אֵת הַעֲתִיד לְבֹא עַל אָדָם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים, שָׁב לְהוֹדִיעַ גַּם בֵּן מִחַ שִׁנְיָה לָהֶם בְּזֶמֶן קוֹדֵם (ע' ישיעיה ס' כ"א וירמיה ס"ה מ"ט) אִם־גִּבְיִים בְּאֵרֶלֶךְ עֲלִיד אִם־שׁוֹדְדֵי לְיָלָה הַמִּפְחָדִים לְגוֹלֵל בֵּינָם אִיךְ נְדָמִיתָה יִשְׁנֶה וְלֹא הַקִּיצוֹת מִשְׁנַתֵּד לְגֶרֶשׁ אוֹתָם הַלּוֹא יִגְבּוּ דִּים י' סִפְקָם אִם־בְּצָרִים תוֹלָשׁ עֲנִי תִקַּן בָּאוּ לָךְ הַלּוֹא יִשְׁאִירוּ עֲלֵלוֹת כִּי יִרְאִים פֶּן יִבֹּא בַּעַל הַבַּיִת לֵבֵן לֹא יִקְצִרוּ אֵת הַכֵּל, וְאִם כֵּן אֲשָׁאֵל וּמִדּוּעַ לֹא

שי למורא

(א) לְאָדָם, עַל אָדָם. שְׁמָעֵנוּ, אֲנִי וְשָׂאֵר נְבִיאִים. וְצִיר, שְׁלִיט. בְּגוֹיִם שְׁלָח, בְּלוֹמֵר, כָּל הַגּוֹיִם הַתְּעוֹדְרוּ לְבֹא עַל אָדָם לְמַלְחָמָה. (ב) קָטָן נִתְחַיֵּד בְּגוֹיִם, בְּתַחֲלִית מְשִׁלְתֶּךָ בְּאֶרֶץ אָדָם הִיִּית קָטָן בְּגוֹיִם, וּמְבֹנָה מֵאֵד בֵּינֵיהֶם. (ג) וְזֶדֶן לְבָד הַשִּׁיאֵד, אַחֲרֵי שֶׁנִּתְחַיֵּד לָהּ, הִסִּית אוֹתָיִךְ לְבָד לְהַתְנַאֲוֹת גַּם עַל אַחֲדִיד נַעֲקֵב. שְׁכֵנִי בְּחֲגוּי סֵלַע, חוֹשֵׁב אִתָּה שֶׁהִנֵּךְ שׁוֹכֵן בְּבִקְעִים שֶׁבְּסֵלַע גְּבוּיָה וְאִין מִי שִׁיִּכֵּל לְהַתְקַרֵּב אֵלָיִךְ. (ה) אִיךְ נְדָמִיתָה, לָמָּה נְדָמִיתָ דִּימָם, וְלֹא הִרְצִשְׁתָּ עַד שֶׁיִּגְבּוּ מִמֶּךָ הַכֵּל. (ו) אִיךְ נִחְפְּשׁוּ עֲשׂוֹ, אִיךְ נִחְפְּשׁוּ בְּתִי עֲשׂוֹ לְקַחַת הַכֵּל. נִבְעֵו מִצְפְּנִי, נִחְפְּשׁוּ וְנִתְּנֵו מִקּוֹמֹת הַמִּסְתּוֹר שְׁלוֹ. (ז) עַד הַגְּבוּל שֶׁלְחֹדֵךְ כָּל אֲנָשִׁי בְּרִיתֶךָ, כִּשְׁעֵאֲתָ לְמַלְחָמָה נִגְדָּה אוֹיְבֶיךָ, לֹו אוֹתָיִךְ כָּל אֲנָשִׁי בְּרִיתֶךָ עַד הַגְּבוּל, וּמִשָּׁם בָּרַחוּ וְלֹא הָיוּ לְעוֹדֶיךָ. הַשִּׁיאֵד, אֲנָשִׁי בְּרִיתֶךָ הִסִּיתוּ אוֹתָיִךְ לְהִלָּחֵם. יְכָלוּ לָךְ אֲנָשִׁי שְׁלֹמֹךְ, אֲנָשִׁי שְׁלֹמֹךְ הַעֲלִיחוּ

הפטרה לפרשת וישלח לקריאה בציבור

ולשמו"ת בעובדיה פרק א

א א חֲזוֹן עֲבֹדְיָה בְּהֶאֱמָרֹ אֲדֹנָי יְהוִה לְאָדָם שְׁמוּעָה שְׁמָעֵנוּ מֵאֵת יְהוָה וְצִיר בְּגוֹיִם שְׁלָח קוֹמוּ וְנִקְוָמָה עִלְיָה לְמַלְחָמָה: ב הִנֵּה קָטָן נִתְחַיֵּד בְּגוֹיִם בְּזוּי אִתָּה מֵאֵד: ג וְזֶדֶן לְבָד הַשִּׁיאֵד שְׁכֵנִי בְּחֲגוּי־סֵלַע מְרוֹם שְׁבָתוֹ אֲמָר בְּלָבֹ מִי וְיִרְדְּנִי אֶרֶץ: ד אִם־תִּתְּנִיָּה לְשִׁבְתִּי בְּמִקְוֶם גְּבוּיָה בְּנֶשֶׁר וְאִם־בִּין פּוֹכְכִים שִׁים קִנְיָ מִשִּׁים אוֹרִידֶיךָ נְאֻם־יְהוָה: ה אִם־גִּבְיִים בְּאֵרֶלֶךְ עֲלִיד אִם־שׁוֹדְדֵי לְיָלָה הַלּוֹא יִגְבּוּ דִּים אִם־בְּצָרִים בָּאוּ לָךְ הַלּוֹא יִשְׁאִירוּ עֲלֵלוֹת: ו אִיךְ נִחְפְּשׁוּ עֲשׂוֹ נִבְעֵו מִצְפְּנִי: ז עַד־הַגְּבוּל שֶׁלְחֹדֵךְ כָּל אֲנָשִׁי בְּרִיתֶךָ הַשִּׁיאֵד יְכָלוּ לָךְ אֲנָשִׁי שְׁלֹמֹךְ לְחִמּוֹךְ יִשְׁיִמוּ מְזוֹר תַּחְתִּיךָ אִין תְּבוּנָה

השאייר לך מאומה: 1 אִיךְ נִחְפְּשׁוּ מִמּוֹנֵי עֲשׂוֹ נִבְעֵו מִצְפְּנִי: 2 הַנְּבִיא מִשִּׁיב שֶׁכָּל זֶה הָיָה עַל יְדֵי תַּחְבּוּלָה כִּי עַד־הַגְּבוּל שֶׁלְחֹדֵךְ לֹו אוֹתָיִךְ כָּל

שי למורא

עטרת מרים

לפתוחה להלחם. לחמך, אוכלי לחמך ישימו מזור תחתיד, ושימו חלי ומכה במקום שלך. אין תבונה בו, אין באדם תבונה, ולא הבין בנות אנשי ברותו. (ח) ביום ההוא, ביום בוא הפרענות. מהר עשו, מאותם שמקורם מהר עשו. (ט) וחתו, וישרו. תימן, היא ארץ אדם שהיא בדרומה של ארץ ישראל.

מקטל, מותך הרג. (י) מחמם אחיד יעקב, בגלל החם שעשית לעקב. (יא) ביום עמך מנגד, זהו החם שעשית לעקב, ביום שנעמדת מרחוק. ביום שבות זרים חילו, בזמן ששבו הזרים את העשר של יעקב. גם אתה באחד מהם, הואיל ועמדת מנגד ולא עזרת לישראל. מעלה אני עליך כאלו היית גם אתה באחד מהם. (יב) ואל תרא, לא היה לך להביט ולעמד מנגד. ביום אחיד, ביום צרת אחיד. ביום נכרו, ביום שנתנה פנקרי והגלה מארצו. פרוש אחר, ביום המקורו ביד אויביו. (יג) אל תבוא, לא היה לך לבוא. ואל תשלחנה בחילו, לא היה לך לשלח ידך בעשרו, לבו את רכשו. (יד) על הפרק, על אם הדרך, והוא המקום שמתפרקים הדרךים לכיוונים שונים. ואל תסגר, לא היה לך לסגר. (טז) כי כאשר שתיתם על הר קדשי, כאן מדבר הנביא אל ישראל, כי כמו שאתם שותים מכוס התרעלה. (טז) ושתו ולעו, וישתו ויבדלו. פרוש אחר, "ולעו", ויהיו מבדלים. כלוא היו, כאלו לא היו מעולם. (יז) והנה קדש, ישראל ויהיה

אנשי ברותך המחזיקים לעזר לך אבל לא עזרו לך במלחמה השיאוך הסיתו אותך ללכת למלחמה וגם יכלו לך אנשי שלמך כי שמעת להם והלכת. אוכלי לחמך הם ישימו מזור מפה תחתיד במקומך הבינו לך כליו ואברון כי יעצו עליך רעה ואין תבונה בו באדם להרגיש בדבר להיות נשמר מהם:

ח הלוא ביום ההוא באחרית הימים נאם יהוה והאבדתי חכמים מאדום לא יתחבנו בתחבולות המלחמה להציל נפשם ותבונה מהר עשו: ט וחתו גבוריך תימן הוא אדם ישרו גבוריך תימן הוא אדם הישב בהר שער בדרומה של ארץ ישראל למען יכרת כל איש גבור מהר עשו מקטל מרוב הרג שיבא עליהם: י כל זה יגיע להם מחמם אחיד יעקב בגלל החם שעשית לעקב והוא תכסך בושח ונכרת ותהיה נכרת לעולם ולא תוסיף לקום: יא ביום עמך מנגד ביום שבות זרים חילו בעת ששבו הזרים העושר של יעקב (ועל נבוכדנצר יאמר, המחרוב הבית הראשון, והוא ראה זה ועמד מנגד ולא עזר לעקב אחיו) ונכרים כאו שערו (שערו) של יעקב ועל-ירושלים ידו גורל השליכו גורל וחלקו ביניהם לחלקים גם-אתה אדם באחד מהם הואיל ועמדת מנגד ולא עזרת לישראל. מעלה אני עליך כאלו היית גם אתה באחד מן הנלחמים והשוללים, וזהו החם: יב ואל תרא לא היה לך להביט ביום צרת אחיד ביום נכרו ביום שנתנפר מארצו וחתו פנקרי ואל תשמח לבני-יהודה ביום אבדם ואל תגדל פיך ולא תוציא השמחה שבלב אל חפה לדבר לעג וכו' על מפלת ישראל ביום צרה: יג אל תבוא ובלשון שלא היה לך לבוא בשער ערי עמי לבבוש אותם כאשר עשית בהרבו הבית השני ביום

בו: ח הלוא ביום ההוא נאם יהוה והאבדתי חכמים מאדום ותבונה מהר עשו: ט וחתו גבוריך תימן למען יכרת איש מהר עשו מקטל: י מחמם אחיד יעקב תכסך בושח ונכרת לעולם: יא ביום עמך מנגד ביום שבות זרים חילו ונכרים כאו שערו ועל-ירושלים ידו גורל גם-אתה באחד מהם: יב ואל תרא ביום אחיד ביום נכרו ואל תשמח לבני-יהודה ביום אבדם ואל תגדל פיך ביום צרה: יג אל תבוא בשער-עמי ביום איךם אל תרא גם-אתה ברעתו ביום אידו ואל תשלחנה בחילו ביום אידו: יד ואל תעמד על-הפרק להכרית את פליטיו ואל תסגר שרידיו ביום צרה: טו פי קרוב יום יהוה על-כל-הגוים כאשר עשית יעשה לך גמלך ישוב בראשך: טז כי כאשר שתיתם על-הר קדשי ישתו ויבדלו ביום אידו

אידם ביום רעתם אל תרא לא היה ראוי לך גם-אתה לראות ברעתו ביום שבה עליו אידו רעתו ואל תשלחנה ידך בחילו בנקסיו ביום אידו: יד זה יאמר על אנשי מוטוס שהגלו את ישראל ואמר ואל תעמד על-הפרק בפרשת דרכים שלא יוכלו לנס, להכרית את-פליטיו ואל תסגר למאסר שרידיו שאריהם ביום צרה: טו פי קרוב יום יהוה יום התשלוזין מה על-כל-הגוים כאשר עשית לישראל בן יעשה לך גמולך הנמול הראוי לך ישוב בראשך: טז אל מול יהודה יאמר כי כאשר שתיתם על-הר קדשי מכוס התרעלה בן ישתו ויבדלו ביום אידו ביום התרעלה תמיד ושתו ולעו יהיו פלים כאלו לא היו מעולם: יז אבל ובהר ציון תהיה פליטה ישארו אנשים ויהיה קדש

שי למורא

עטרת מרים

כי לא יוסיף לבוא בה טמא וירשו בית יעקב את מורשיהם את הבבלים שירשו אותם מאז: יח והיה בית יעקב אש הבוער מקרוב ובית יוסף להכה הבוער כרחוק ובית עשו לקש הנשרף מחר ודלקו בהם ישראל ידליקו את בית הפשדים ואכלום וישרפום ולא יהיה שריר לבית עשו

כי יהיה דבר ובנאי פן יהיה:

יט וירשו ישראל יושבי הנגב את הר עשו והשפלה העמק יירשו את פלשתים וירשו גם את שדה אפרים ואת שדה שמרון ובנימן את הגלעד: כ נבואה לעתיד, מי ומי מבני ישראל יהיו

היורשים. ואמר: וגלת בני הנולה החל של החל הנה לבני ישראל אשר ישובו שם פנענים שברחו מארצם בימי יהושע אשר מקום מושבם הגיע עד צרפת וגלת בני הנולה של ירושלים אשר ישובו בגלות בספרד אספמא, הם ירשו את ערי הנגב את הר עשו ארץ אדום: כא ועלו מושעים מלך

המשיח ושריו בחר ציון לשפט את הר עשו על מה שחרעו לישראל והיתה או ליהודה המלוכה הכל יודו במלכותו וינקלוהו במהרה בימינו:

קדש לה'. את מורשיהם, את הגוים שירשו אותם מקדם. (כ) החל הנה, החל הנה של בני ישראל אשר ישובו מהגלות. אשר פנענים, אשר היו בגלות עם עמים פנעניים שברחו מארץ פנען בימי יהושע. עד צרפת, שהתרחקו וישובו במקומות רחוקים והגיעו עד צרפת. וגלת ירושלים אשר בספרד, ובני הנולה של ירושלים אשר ישובו בספרד. (כא) ועלו מושעים, הם המלך המשיח ושריו. והיתה לה' המלוכה, ותתגלה מלכות ה' על כל יושבי העולם, ותהי מלכות ה' לעולם ולעולמי עולמים.

והיה קדש וירשו בית יעקב את מורשיהם: יח והיה בית יעקב אש ובית יוסף להכה ובית עשו לקש ודלקו בהם ואכלום ולא יהיה שריר לבית עשו כי יהיה דבר: יט וירשו הנגב את הר עשו והשפלה את פלשתים וירשו את שדה אפרים ואת שדה שמרון ובנימן את הגלעד: כ וגלת החל הנה לבני ישראל אשר פנענים עד צרפת וגלת ירושלים אשר בספרד ירשו את ערי הנגב: כא ועלו מושעים בחר ציון לשפט את הר עשו והיתה ליהודה המלוכה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקיים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלוכת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באלהיו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקַדְּשָׁה וּלְמַנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרֵךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאֻלָּמִים אֻלָּמִים בְּתוֹךְ הַשָּׁדָה
וְהִנֵּה קָמָה אֲלֵמָתִי וְגַם-נִצָּבָה וְהִנֵּה תִסְפִּינָה
אֲלֵמָתֶיכֶם וְתִשְׁתַּחֲוֶינָה לְאֵלֵמָתִי: (ישראל) ח וַיֹּאמְרוּ
לֹא אֲחֵיו הַמִּלֻּךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם-מִשּׁוֹל תִּמְשָׁל
בָּנוּ וַיֹּסֶפּוּ עוֹד שָׁנָא אֹתוֹ עַל-חֲלֻמֹּתָיו וְעַל-
דְּבָרָיו: ט וַיַּחֲלֶם עוֹד חֲלוֹם אֲחֵר וַיִּסְפֹּר אֹתוֹ
לְאֲחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חֲלֻמָּתִי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה
הַשֵּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאֶחָד עֶשֶׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים
לָיו: י וַיִּסְפֹּר אֶל-אֲבִיו וְאֶל-אֲחָיו וַיַּגְדֵּרְבוּ אֲבִיו
וַיֹּאמֶר לֹא מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתָּ הַבּוֹא
נָבוֹא אֲנִי וְאֶמְךָ וְאֲחִיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָךְ אֶרְצָה:
יא וַיִּקְנְאוּ-בּוֹ אֲחָיו וְאֲבִיו שָׁמַר אֶת-הַדְּבָר:

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
לו « וַיָּשָׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן: כ אֵלָּה | תְּלֻדֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן-שִׁבְעִי
עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רָעָה אֶת-אֲחָיו בְּצֹאן וְהוּא
זָעַר אֶת-בְּנֵי כְלָהָה וְאֶת-בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׂי אָבִיו
וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת-דְּבָרָם רָעָה אֶל-אֲבִיהֶם:
ג וַיִּשְׂרְאֵל אֶהָב אֶת-יוֹסֵף מִכָּל-בָּנָיו כִּי-בֶן-זִקְנִים
הוּא לֹא וַעֲשֶׂה לּוֹ כְּתֵנֶת פָּסִים: (לוי) ד וַיֵּרָאוּ אֲחָיו
כִּי-אֹתוֹ אֶהָב אֲבִיהֶם מִכָּל-אֲחָיו וַיִּשְׁנְאוּ אֹתוֹ
וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם: ה וַיַּחֲלֶם יוֹסֵף חֲלוֹם
וַיַּגֵּד לְאֲחָיו וַיֹּסֶפּוּ עוֹד שָׁנָא אֹתוֹ: ו וַיֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם שְׁמְעוּ-נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתִּי:

סוף זמן קידוש לבנה: מוצאי שבת קודש, י"ד כסלו

אגרות קודש

ב"ה, יו"ד כסלו, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו המהיר - שנתקבל באיחור זמן - ובו כותב ע"ד מצב בריאות בתו... תחי'.

הנה צריכים להיות חזקים בבטחונם בהשי"ת אשר בלי שום ספק יעזור השי"ת ויהי הכל כשורה, ובאשר עתה הוא חדש כסלו, דער חסידישער חדש, בימי החנוכה שנצח פך של שמן שהי' חתום בחותמו של כהן גדול, דער רבי פון יענעם דור, ואחר כמה שנים נצח אדמו"ר הזקן ועמו כל החסידים ויו"ח עד ביאת המשיח וגם אחרי כן, במילא זהו גאולה גם בגשמיות כפשוטו להמשיך בריאות לכל אחד באופן הדרוש לו. מובן מעצמו שצריכים לשמוע להוראת הרופא ולעשות כהוראתו, אבל לשלול לגמרי ענין המרה שחורה, ואז יראו בעיני בשר שיש ממה להיות שבעי רצון ובשמחה.

מוסג"פ הקונטרס שהו"ל זה עתה ובטח יזכה בו את הרבים.

בברכת חג גאולת אדמו"ר האמצעי ובברכת גאולת אדמו"ר הזקן הבע"ל בימים הקרובים ובפ"ש כל אנ"ש שי'.

המחכה לבשו"ט ואשר מתחיל לעבוד ה' בשמחה.

לוח זמנים לשבוע פרשת וישלח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:18	6:23	8:15	8:18	8:51	8:54	9:45	9:48	16:38	16:38	17:06	17:06	16:18	17:17
חיפה (ח)	6:20	6:25	8:15	8:19	8:52	8:55	9:45	9:48	16:38	16:37	17:02	17:03	16:07	17:13
ירושלים (ח)	6:17	6:22	8:14	8:17	8:50	8:53	9:43	9:46	16:41	16:40	17:03	17:04	16:00	17:14
תל אביב (ח)	6:19	6:24	8:16	8:19	8:52	8:55	9:45	9:48	16:37	16:36	17:04	17:05	16:16	17:15
אוסטריה, וינה (ח)	7:18	7:25	8:40	8:45	9:28	9:33	10:14	10:18	16:06	16:02	16:40	16:43	15:45	16:55
אוסטרליה, מלבורן (ק)	5:54	5:52	8:43	8:42	9:29	9:29	10:43	10:44	20:23	20:29	20:54	21:00	20:10	21:14
אוקראינה, אודסה (ח)	7:14	7:21	8:41	8:46	9:27	9:32	10:14	10:18	16:15	16:11	16:50	16:48	15:54	17:02
אוקראינה, דונייצק (ח)	6:51	6:59	8:14	8:19	9:01	9:06	9:48	9:52	15:41	15:37	16:18	16:15	15:20	16:29
אוקראינה, דניפרופטרובסק (ח)	7:04	7:12	8:26	8:30	9:13	9:18	9:59	10:03	15:50	15:47	16:28	16:25	15:29	16:39
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:36	7:45	8:52	8:57	9:42	9:48	10:27	10:31	16:09	16:05	16:48	16:45	15:47	17:00
אוקראינה, קייב (ח)	7:30	7:38	8:45	8:50	9:35	9:41	10:20	10:24	16:00	15:56	16:40	16:37	15:39	16:52
איטליה, מילאנו (ח)	7:37	7:44	9:07	9:11	9:52	9:56	10:39	10:43	16:47	16:44	17:19	17:17	16:26	17:30
אקוודור, קיטו (ח)	5:57	6:00	8:27	8:29	8:57	9:00	10:00	10:02	18:05	18:08	18:29	18:31	17:49	18:41
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:35	5:34	8:24	8:24	9:06	9:07	10:19	10:20	19:49	19:54	20:18	20:24	19:35	20:36
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:09	6:07	8:59	8:58	9:49	9:49	11:05	11:06	20:57	21:03	21:31	21:38	20:44	21:53
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:02	7:08	8:46	8:50	9:26	9:30	10:17	10:20	16:45	16:43	17:16	17:15	16:26	17:27
ארה"ב, ברוקלין (ח)	6:55	7:01	8:36	8:40	9:17	9:21	10:07	10:11	16:31	16:29	17:03	17:01	16:11	17:14
ארה"ב, גרסי סיטי (ח)	6:56	7:02	8:37	8:41	9:18	9:22	10:08	10:11	16:31	16:29	17:03	17:02	16:11	17:14
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:36	7:43	9:14	9:18	9:56	10:00	10:45	10:49	17:02	17:00	17:35	17:34	16:43	17:46
ארה"ב, האוסטון (ח)	6:56	7:00	8:55	8:58	9:30	9:34	10:24	10:27	17:23	17:22	17:49	17:49	17:04	18:00
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:35	6:40	8:28	8:32	9:05	9:09	9:58	10:01	16:44	16:43	17:13	17:12	16:25	17:23
ארה"ב, מיאמי (ח)	6:47	6:51	8:52	8:55	9:26	9:29	10:21	10:24	17:30	17:30	17:56	17:56	17:12	18:06
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	6:53	6:59	8:33	8:36	9:14	9:18	10:04	10:07	16:25	16:23	16:57	16:56	16:05	17:08
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:19	7:25	9:00	9:04	9:41	9:45	10:31	10:35	16:56	16:54	17:27	17:26	16:36	17:38
ארה"ב, שיקגו (ח)	6:53	7:00	8:32	8:36	9:14	9:18	10:03	10:07	16:22	16:20	16:55	16:53	16:02	17:06
בוליביה, לה-פס (ח)	5:50	5:51	8:30	8:31	9:03	9:04	10:10	10:12	18:50	18:54	19:15	19:19	18:35	19:29
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:17	8:26	9:30	9:35	10:21	10:27	11:05	11:10	16:42	16:37	17:22	17:19	16:20	17:34
בלגיה, בריסל (ח)	8:16	8:24	9:30	9:35	10:21	10:26	11:05	11:09	16:43	16:39	17:24	17:20	16:22	17:35
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:11	5:11	7:55	7:56	8:31	8:32	9:40	9:41	18:42	18:46	19:03	19:08	18:27	19:19
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:01	5:01	7:44	7:45	8:20	8:21	9:28	9:30	18:24	18:28	18:50	18:54	18:09	19:05
בריטניה, לונדון (ח)	7:37	7:45	8:49	8:53	9:40	9:45	10:24	10:28	16:00	15:56	16:39	16:36	15:42	16:51
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	7:54	8:03	8:59	9:04	9:53	9:59	10:35	10:40	15:58	15:53	16:41	16:37	15:39	16:54
גרמניה, ברלין (ח)	7:47	7:56	8:55	9:00	9:48	9:54	10:31	10:36	16:02	15:57	16:42	16:38	15:40	16:54
גרמניה, פרנקפורט (ח)	7:56	8:04	9:12	9:17	10:02	10:07	10:47	10:51	16:29	16:25	17:09	17:05	16:08	17:20
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:07	5:06	7:52	7:52	8:29	8:30	9:39	9:40	18:50	18:54	19:10	19:15	18:35	19:26
הודו, מומבאי (ח)	6:52	6:56	9:05	9:08	9:37	9:40	10:35	10:37	17:59	18:00	18:24	18:25	17:42	18:35
הודו, פונה (ח)	6:47	6:51	9:01	9:03	9:33	9:36	10:30	10:33	17:56	17:57	18:21	18:22	17:39	18:32
הונגריה, בודפשט (ח)	7:04	7:12	8:29	8:33	9:15	9:20	10:02	10:06	15:57	15:54	16:34	16:32	15:37	16:46
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:00	7:07	8:41	8:45	9:22	9:26	10:12	10:15	16:35	16:32	17:07	17:05	16:15	17:17
יוון, אתונה (ח)	7:17	7:23	9:04	9:07	9:43	9:47	10:34	10:37	17:07	17:06	17:38	17:37	16:48	17:49
מולדובה, קישינב (ח)	7:23	7:31	8:49	8:54	9:36	9:40	10:22	10:26	16:20	16:17	16:57	16:54	15:59	17:08

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:51	6:54	9:03	9:05	9:35	9:38	10:32	10:35	17:56	17:56	18:21	18:22	17:38	18:31
ניו-זילנד, קרייטטצ'רץ' (ח)	4:40	4:36	7:28	7:26	8:26	8:26	9:44	9:45	19:54	20:02	20:33	20:41	19:43	20:58
נפאל, קטמנדו (ח)	6:33	6:38	8:36	8:39	9:10	9:13	10:05	10:08	17:09	17:08	17:35	17:35	16:50	17:46
סין, בייג'ין (ח)	7:11	7:17	8:54	8:58	9:34	9:38	10:25	10:28	16:51	16:50	17:23	17:21	16:30	17:34
סינגפור, סינגפור (ח)	6:50	6:52	9:18	9:20	9:49	9:51	10:51	10:53	18:54	18:56	19:17	19:19	18:37	19:29
פולין, ורשא (ח)	7:15	7:24	8:25	8:29	9:17	9:23	10:01	10:05	15:31	15:26	16:13	16:09	15:09	16:25
פרו, לימה (ח)	5:33	5:34	8:10	8:12	8:42	8:44	9:48	9:50	18:18	18:21	18:43	18:46	18:03	18:56
צרפת, ליאון (ח)	7:55	8:02	9:25	9:29	10:10	10:14	10:57	11:01	17:00	16:58	17:36	17:33	16:40	17:47
צרפת, פריז (ח)	8:16	8:24	9:37	9:41	10:25	10:30	11:11	11:15	17:01	16:58	17:38	17:35	16:40	17:49
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:47	5:50	8:13	8:15	8:44	8:46	9:45	9:47	17:40	17:42	18:04	18:06	17:24	18:15
קנדה, טורונטו (ח)	7:26	7:32	9:00	9:04	9:43	9:48	10:32	10:35	16:47	16:44	17:18	17:16	16:27	17:29
קנדה, מונטריאול (ח)	7:08	7:15	8:38	8:42	9:23	9:28	10:10	10:14	16:16	16:13	16:50	16:48	15:56	17:01
קפריסין, לרנקה (ח)	6:30	6:36	8:22	8:26	8:59	9:03	9:52	9:55	16:35	16:34	17:04	17:03	16:16	17:15
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	8:48	8:58	9:47	9:52	10:44	10:50	11:25	11:30	16:39	16:33	17:24	17:19	16:16	17:36
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:26	8:37	9:21	9:26	10:19	10:26	11:00	11:05	16:11	16:05	16:54	16:49	15:48	17:07
רוסיה, ווטסוב על-הדון (ח)	7:41	7:48	9:06	9:10	9:52	9:57	10:39	10:43	16:36	16:33	17:13	17:10	16:15	17:24
שווייץ, ציריך (ח)	7:46	7:53	9:11	9:15	9:57	10:02	10:44	10:48	16:45	16:42	17:17	17:14	16:24	17:28
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:23	6:26	8:41	8:44	9:12	9:15	10:11	10:14	17:48	17:49	18:12	18:13	17:30	18:23

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשנ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפח כל־אויב ואורב ולסטים וחיזות רעות בדרך ומפל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - **www.chazak.co.il**

Dvar Malchus
Issue # 00605
26/11/2017

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

